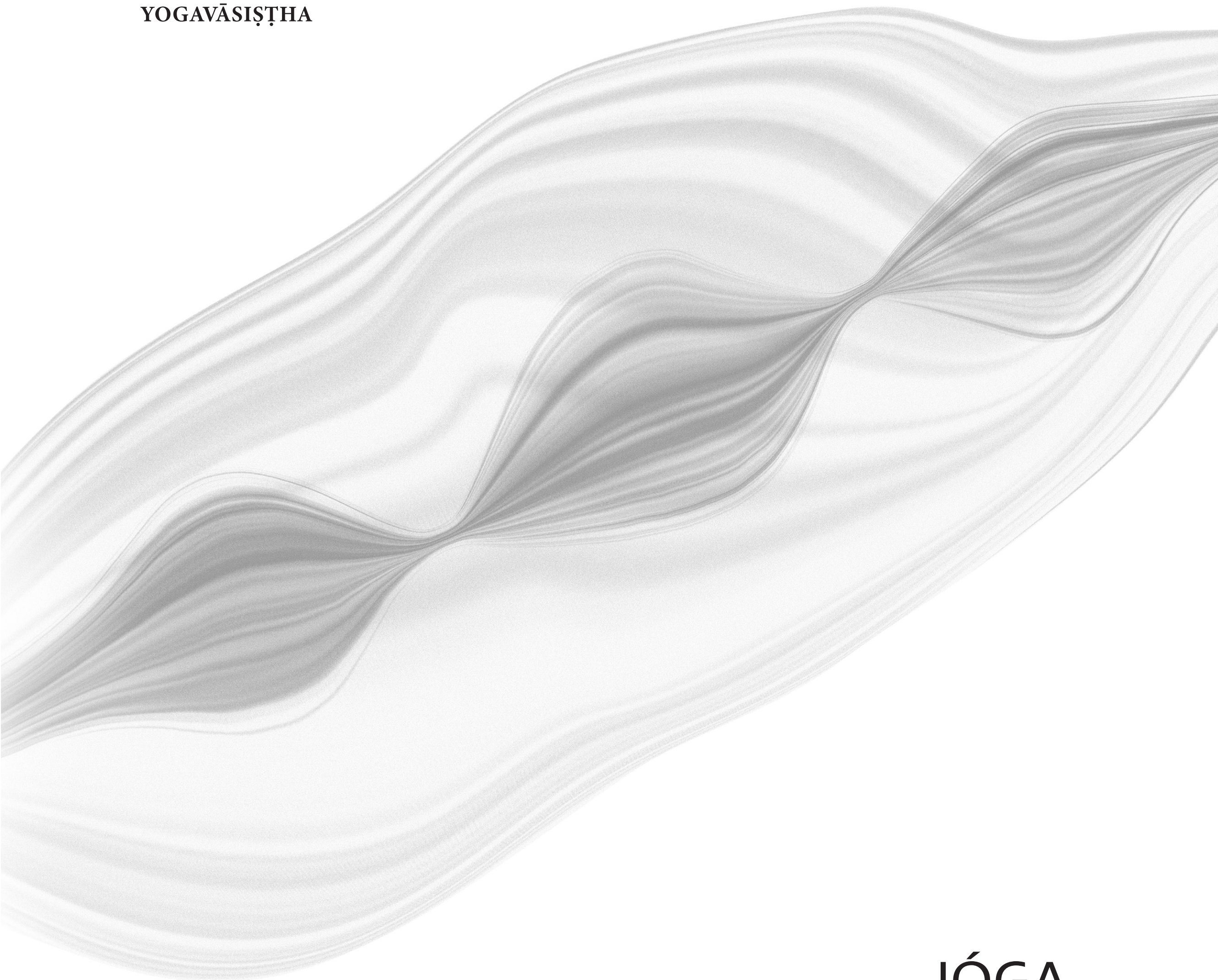
योगवासिष्ठ

YOGAVĀSIṢṬHA

JÓGA

Vásištha

ISBN 978-80-11-02458-1

प्रगाय
Pragāya

V úctě a pokoře se skláním před Tím,
co je za světem, co viditelný svět přesahuje.

V úctě a pokoře se skláním před vším,
co k Tomu poukazuje.

V úctě a pokoře se skláním před mudrci,
kteří To uskutečňují a pomáhají nasměrovat „druhé“.

JÓGA

Vásištha

योगवासिष्ठ
yogavāsiṣṭha

यतः सर्वाणि भूतानिप्रतिभान्ति स्थितानि च ।
यत्रैवोपशमं यान्ति तस्मैसत्यात्मने नमः ॥ १ ॥

yataḥ sarvāṇi bhūtānipratibhānti sthitāni ca |
yatraivopaśamaṃ yānti tasmaisatyātmane namaḥ || 1 ||

ÚVOD

Učenci se dohadují o autorovi tohoto velkolepého díla i o dalších teoretických otázkách týkajících se textu. Ať je Bůh obdaří úspěchem.

Jóga-Vásištha představuje skvělou a detailně propracovanou pomoc k duchovnímu probuzení a přímému zakoušení Pravdy. To je jisté. Chceš-li právě toto, vítej u knihy Jóga-Vásištha.

Text je plný opakování, která však nepůsobí monotónně. Pokud nemáš opakování rád, nebo je nepotřebuješ, pak si přečti jen následující verš: „Stejně jako je modrá barva nebe optickou iluzí, je projevený svět jen klam. Domnívám se, že je lepší si klamu nevšímat, než se jím neustále zabývat v mysli.“ (I. 3)

Tento verš se v díle objevuje několikrát a zdá se být samotnou esencí učení. Pokud ti to není zcela jasné, pak si knihu přečti. Způsoby, jimiž je zde odhalována Pravda, ti pomohou otevřít tvou mysl.

Je moudré přečíst si jen jednu stránku denně. Učení obsažené v textu je převratné a mysl zatížená předsudky ho nemůže tak snadno vstřebat. Po každém čtení medituj, ať tě může jeho poselství prostoupit.

V textu se často opakuje výraz *kákatálíja*, který odkazuje na situaci, kdy vrána usedne na kokosovou palmu a v témže okamžiku spadne zralý kokosový ořech na zem. Tyto dvě spolu nesouvisející události se zdají být na sobě v čase a prostoru závislé, přestože zde není žádný příčinný vztah. Takový je život. Takové je „stvoření“. Ale mysl je chycena do pasti logického uvažování „proč“. Vymýšlí „proč“ a „proto“, aby sama sebe uspokojila, a z pohodlnosti si nevšímá nepohodlných otázek, které bystrou mysl neustále pronásledují.

Vasištha požaduje přímé pozorování mysli, včetně jejích pohybů, představ a uvažování, předpokládaných příčin a očekávaných následků, dále toho, co je pozorováno, i samotného pozorování, požaduje pochopení jejich neoddělitelné jednoty jakožto neomezeného Vědomí.

V tom tkví jedinečnost díla, které samo sebe prohlašuje za vrcholné: „Bez posvátného textu nemůže člověk teď ani kdy jindy dosáhnout toho, co je dobré a prospěšné. K dokonalému pochopení nejvyšší Pravdy je třeba tento posvátný text vroucně studovat…“ (VI. II. 103)

Vrcholným se rozumí učení, nikoli kniha nebo mudrc. Proto se Vasištha nebojí říci: „Pokud se někdo domnívá, že text není dostatečně směrodatný, protože má lidský původ, může se uchýlit ke studiu jiné svaté knihy, která také pojednává o poznání Já a o konečném osvobození.“ (VI. II. 175)

Ať je svatý text jakýkoli, ať je kýmkoli vyučován a ať je tebou zvolená cesta jakákoli, nezastavuj se, dokud zvyky a podmíněnosti mysli zcela neustanou. Proto Vasištha nabádá hledajícího: „Člověk by měl každý den prostudovat alespoň malý kousek textu… Krása tohoto posvátného textu spočívá v tom, že ten, kdo jej studuje, není ponechán beznaději. Je-li něco napoprvé nejasné, další studium to ozřejmí.“ (VI. II. 175)

Svámí Vénkatéšánanda

yataḥ sarvāṇi bhūtānipratibhānti sthitāni ca |
yatraivopaśamaṃ yānti tasmaisatyātmane namaḥ || 1 ||

jñātā jñānaṃ tathā jñeyaṃ draṣṭādarśanadṛśyabhūḥ |
kartā hetuḥ kriyā yasmāttasmai jñasyātmane namaḥ || 2 ||

sphuranti sīkarā yasmādānandasyāmbare‘vanau |
sarveṣāṃ jīvanaṃ tasmai brahmānandātmane namaḥ || 3 ||

Chvála oné Skutečnosti, v níž vše živé i neživé a všechny prvky září,
jako by měly nezávislé bytí, a v níž po určitý čas existují, než se opět rozplynou. (1)

Chvála onomu Vědomí, jež je zdrojem zdánlivé odlišnosti v trojici poznávající,
poznávání a to, co je poznáno, či pozorovatel, pozorování a to, co je pozorováno,
nebo konající, konání a vykonaný skutek. (2)

Chvála absolutní Blaženosti neboli oceánu blaha, jenž je životem všech bytostí
a z jehož vod pochází jejich rozvoj a štěstí. (3)

OBRAZOVÝ DOPROVOD

Zrcadlo Vědomí

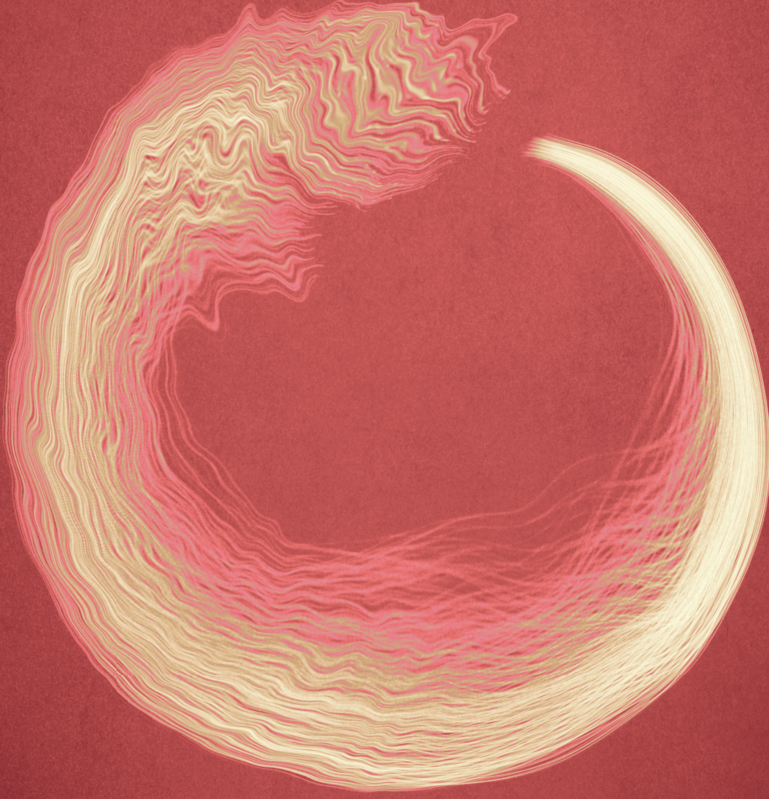
Tak jako se předměty odráží
v čistém zrcadle, tak se vše
odráží v čirém Vědomí.

VI. II. 124

1/ O ODTAŽITOSTI

Tento koloběh života a smrti
je jako obratná tanečnice,
jejíž sukně je ušita z lidských duší.

I. 28, 29

वैराग्य प्रकरण

2 / O CHOVÁNÍ HLEDAJÍCÍHO

Aby člověk překonal oceán samsáry,
měl by se obrátit k tomu,
co je věčné a neměnné.

II. 12, 13

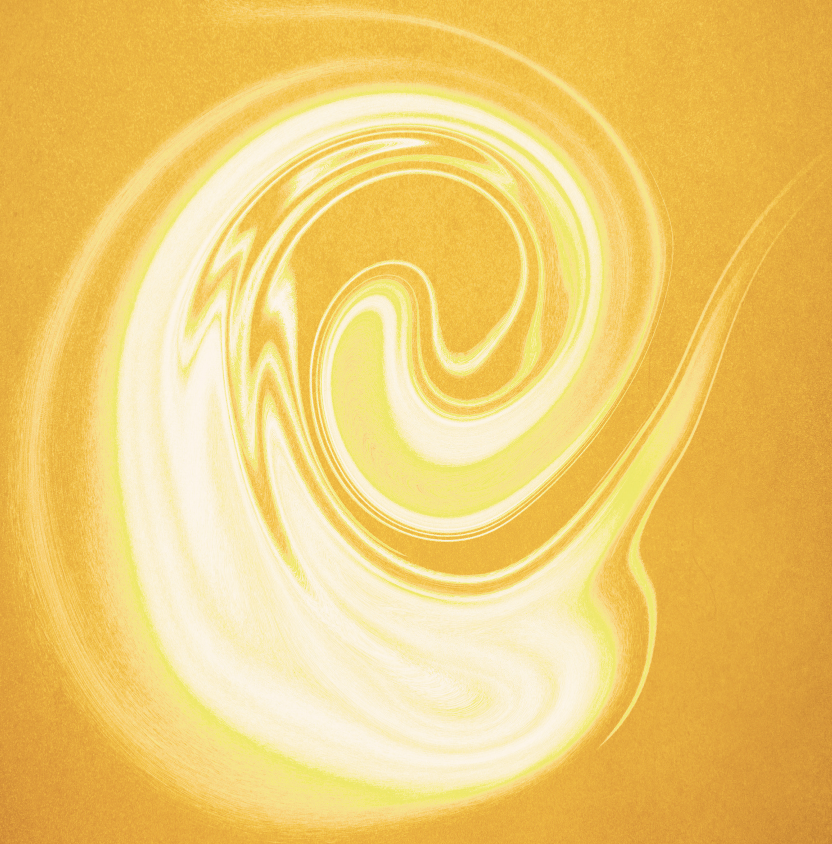

मुमुक्षुव्यवहार प्रकरण

3 / O STVOŘENÍ

V zrcadle neomezeného Vědomí
je vidět bezpočet odrazů,
které vytvářejí projevený svět.

III. 64, 65

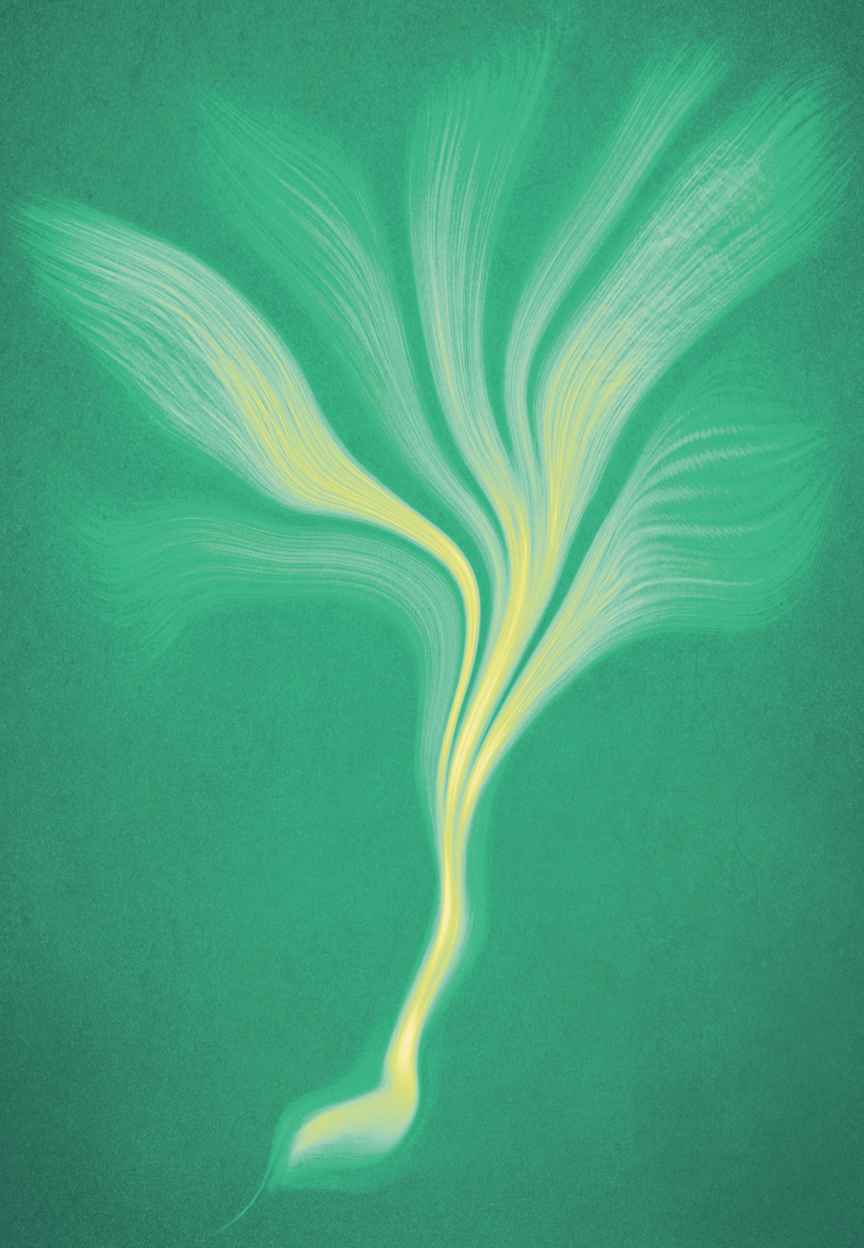

उत्पत्ति प्रकरण

4 / O EXISTENCI

Podobně jako vyroste ze semínka strom,
zrodí a rozvětví se projevený svět
podle představ a přání džívy.

IV.17

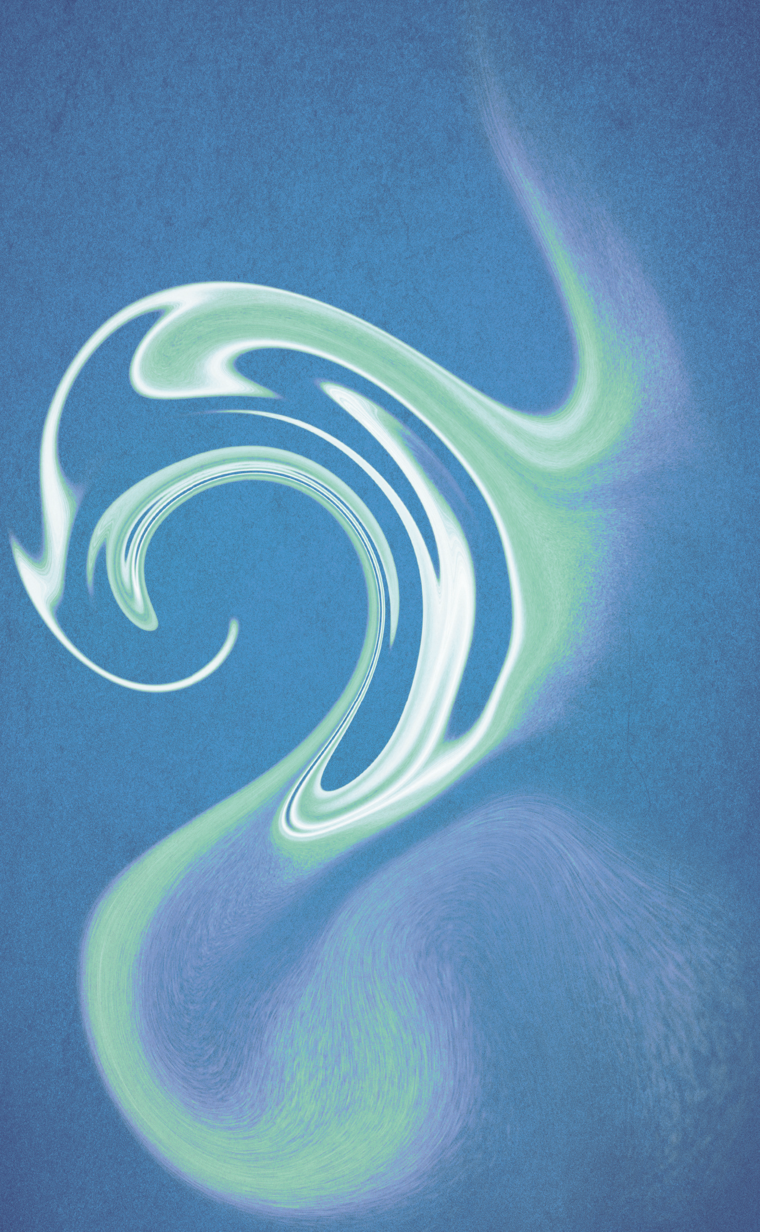

स्थिति प्रकरण

5 / O UTIŠENÍ

Zmizí-li mysl i pocit ega,
vyvstane poznání Já.

V. 64

उपशान्ति प्रकरण

6 / O OSVOBOZENÍ I

Když člověk ví, že dualita čili dvojnost
je jen iluzorní jev, je tu uskutečnění
Brahman, uskutečnění Absolutna.

VI. I. 11

निर्वाण खण्ड पूर्वथा

VI. II. 96

7 / O OSVOBOZENÍ II

Nikde nikdy neexistuje
nic jiného než Brahman.

VI. II. 96

निर्वाण उत्तरत्र भाग

KNIHA PRVNÍ

O odtažitosti

Vairágja prakarana

I. 1

SUTÍKŠNA se zeptal mudrce jménem Agastja: Ó moudrý, osvětli mi prosím následující věc. Co vede k osvobození, je to práce nebo poznání?

AGASTJA pravil: Pták potřebuje k letu obě křídla a k nejvyššímu cíli, jímž je osvobození, vede obojí, práce i poznání. Samotná práce k osvobození nestačí a taktéž ani samotné poznání. Obojí dohromady však vytváří předpoklady pro osvobození. Odpovědí na tvou otázku bude příběh, který ti nyní budu vyprávět.

Žil jednou světec jménem Kárunja, jehož otcem byl Ágnivéša. Mladý Kárunja četl posvátné knihy a chápal jejich smysl, ale vůči životu se stal lhostejným. Když to Ágnivéša viděl, zeptal se syna, proč upustil od provádění svých denních povinností. Nato Kárunja odpověděl: „Svatá písma na jedné straně tvrdí, že člověk má až do konce svého života plnit příkazy v nich obsažené, a na druhé straně se v nich říká, že nesmrtelnosti lze dosáhnout pouze vzdáním se všech činů. Nevím si s tím rady. Co mám dělat, můj učiteli a otče?“ To řekl a odmlčel se.

ÁGNIVÉŠA odpověděl: Slyš, můj synu, budu ti vyprávět starou moudrost. Náležitě zvaž její poselství a pak dělej, jak se ti zlíbí. Kdysi za dávných časů seděla nebeská nymfa Suruči na jednom z vrcholů Himálaje, když vtom spatřila letět posla boha Indry, krále bohů. Na její otázku jí posel sdělil svůj úkol.

POSEL BOHŮ řekl: Mudrc a král Arištanémi přenechal království svému synovi a na hoře Gandhamádana se oddal přísnému odříkání a askezi. Když to bůh Indra uviděl, požádal mě, abych za ním poslal nebeské nymfy, které by ho odvedly do nebe. Král však chtěl znát výhody a nevýhody nebe. Řekl jsem mu, že v nebi se těm největším, prostředním i těm nejmenším ze zbožných smrtelníků dostane přiměřené odměny, a jakmile jsou plody jejich zásluh vyčerpány, vracejí se opět do světa smrtelníků. Král odmítl přijmout Indrovo pozvání do nebe a Indra mě za ním znovu poslal s žádostí, aby král dříve, než odmítne jeho nabídku, vyhledal pomoc mudrce jménem Válmíki.

Když byl král k tomuto mudrci uveden, zeptal se ho: „Jak nejlépe se může člověk osvobodit od zrození a smrti?“ Nato mu Válmíki začal popisovat rozhovor mezi králem Rámou a mudrcem Vasišthou.

I. 2

VÁLMÍKI pravil: Oprávněn studovat tento text, tedy tento rozhovor mezi Rámou a Vasišthou, je ten, kdo se cítí omezený a touží po osvobození, kdo není ani zcela

nevědomý ani osvícený. Ten, kdo rozjímá o prostředcích vedoucích k dosažení osvobození, jež jsou v tomto textu předkládané formou příběhů, ten zcela jistě dosáhne vysvobození z koloběhu zrození a smrti.

Příběh o Rámovi jsem sestavil již dříve a pověděl jej svému milovanému žáku jménem Bharadvádža. Když jednou Bharadvádža vyšel na horu Méru, vyprávěl příběh Stvořiteli Brahmovi a Brahmá byl tak potěšen, že Bharadvádžovi udělil požehnání. Bharadvádža si přál, aby všechny lidské bytosti mohly být osvobozeny od neštěstí, a prosil, aby mu Brahmá pomohl najít způsob, jak toho dosáhnout.

Brahmá mu řekl: „Běž za mudrcem jménem Válmíki a požádej ho, ať vypráví příběh o vznešeném Rámovi tak, aby mohl být každý, kdo ho vyslechne, osvobozen od temnoty nevědomosti." Nato dokonce Brahmá sám doprovodil Bharadvádžu až do mé poustevny.

Poté co jsem Brahmu náležitě uctil, řekl mi: „Ó mudrci, tvůj příběh o Rámovi bude vorem, na němž se lidé přeplaví přes oceán zvaný *samsára* neboli koloběh života a smrti. Proto své vyprávění doveď až ke zdárnému konci." Hned jak domluvil, Stvořitel zmizel. Byl jsem zmaten neočekávaným příkazem Brahmy a požádal jsem mudrce Bharadvádžu, aby mi jeho slova zopakoval a vysvětlil. Bharadvádža řekl: „Brahmá by byl rád, kdybys ukázal příběh Rámy takovým způsobem, aby každému mohl pomoci překonat utrpení. A já tě, mudrci, taktéž žádám, vyprávěj mi prosím se všemi podrobnostmi, jak se Ráma, Lakšmana a další bratři osvobodili od utrpení."

Tak jsem Bharadvádžovi odhalil tajemství osvobození Rámy, Lakšmany a dalších bratrů a také osvobození jejich rodičů a všech dvořanů. Řekl jsem: „Budeš-li, můj synu, žít jako oni, budeš i ty teď a tady osvobozen od utrpení."

I. 3

VÁLMÍKI pokračoval: Stejně jako je modrá barva nebe optickou iluzí, je projevený svět jen klam. Domnívám se, že je lepší si klamu nevšímat než se jím neustále zabývat v mysli. Osvobození od utrpení ani pochopení pravé podstaty jedince není možné, dokud v člověku neuzraje přesvědčení, že projevený svět není skutečný. A toto přesvědčení se objeví, pokud člověk bude studovat tento text s pílí a vytrvalostí. Pak přijde pevné přesvědčení, že projevený svět je záměnou skutečného za neskutečné.*

* Pojmy skutečný a neskutečný, které se tu vysvětlují, jsou v sanskrtu *sat* a *asat*, přičemž skutečným se chápe to, co nemá vznik ani zánik a existuje trvale po všechny časy, zatímco všechno ostatní je dočasné, tedy neskutečné. (Pozn. překl.)

Pokud však člověk nezkoumá text právě takto, pak v něm opravdové poznání neuzraje ani za milion let.

Mókša neboli osvobození znamená zbavit se každé své podmíněnosti označované jako *vásaná*. Podmíněnosti mysli jsou dvojího druhu, čisté a nečisté. Nečisté jsou příčinou opětovného zrození, čisté člověka od zrození osvobozují. Nečisté mají původ v nevědomosti a pocitu ega. Jsou to semínka, z nichž vyrůstá strom nového zrození. Pokud jsou však tato semínka odstraněna, pak z návyků a podmíněností, které utvářejí tělo, zbydou pouze ty, jež jsou čistého charakteru. Takové podmíněnosti mysli existují i u toho, kdo je osvobozen již za života, a nevedou k novému zrození, neboť jsou udržovány jen setrvačností, nikoli současnými pohnutkami.

Budu ti vyprávět, jak žil Ráma životem osvíceného mudrce, a pochopením tohoto příběhu budeš osvobozen od mylného chápání stáří a smrti.

Poté co se Ráma vrátil od svého učitele, kde přebýval v odloučení, bydlel v paláci otce a bavil se všelijak. Zatoužil procestovat zemi a navštívit svatá poutní místa, proto vyhledal otce a požádal ho o dovolení takovou pouť vykonat. Král mu vybral den příznivý k zahájení poutě, v tento den přijal Ráma požehnání starších a vydal se na cestu.

Spolu s bratry prošel celou zemi od Himálaje po nížiny a pak se vrátil do hlavního města ke všeobecné radosti občanů země.

I. 4–6

VÁLMÍKI pokračoval: Jakmile Ráma vstoupil do paláce, uctivě se poklonil svému otci Dašarathovi, mudrci Vasišthovi i ostatním stařešinům a svatým mužům. Celé město Ajódhjá po osm dní oslavovalo návrat Rámy z poutě.

Nějaký čas žil Ráma v paláci a řádně vykonával své denní povinnosti. Ale velmi rychle se s ním udála velká změna. Začal hubnout, až byl vychrtlý, slabý a pobledlý. Náhlá a nevysvětlitelná změna, která nastala v chování i vzhledu jeho milovaného syna, dělala králi Dašarathovi velké starosti. Kdykoli se ale syna zeptal na zdraví, Ráma odpovídal, že se nic zlého neděje. Na královu otázku: „Co tě trápí, můj milovaný synu?“ Ráma vždy uctivě odpovídal: „Nic, otče,“ a zůstával zamlklý.

Dašarathovi nezbylo než se pro odpověď obrátit na mudrce Vasišthu. Ten mu odpověděl trochu záhadně: „Určitě je tu důvod, proč se tak Ráma chová. Stejně tak jako na tomto světě nepřijdou žádné velké změny, aniž by nejdříve nevznikly jejich příčiny, příslušné kosmické prvky, tak také změny jako hněv, pocit beznaděje nebo radost se v chování vznešených neobjeví jen tak bez příčiny.“ Dašaratha neměl chuť se dále vyptávat.

Brzy poté přijel do paláce mudrc Višvámitra, proslulý po celém světě. Jakmile se král o návštěvě světce dozvěděl, hned ho spěchal pozdravit: „Vítej, vítej, svatý muži!

Tvůj příchod do mého skromného příbytku mě činí nevýslovně šťastným. Je pro mě tím, čím jsou zdravé oči pro slepce, déšť pro vyprahlou půdu, syn pro neplodnou ženu, vzkříšení pro mrtvého či navrácení ztraceného zdraví. Ó mudrci, co pro tebe mohu udělat? Ať je tvým přáním cokoli, považuj je za splněné. Ctím tě jako boha a udělám, co si budeš přát."

I. 7 – 9

VÁLMÍKI pokračoval: Višvámitra byl slovy Dašarathy potěšen a jal se mu vysvětlovat své poslání: „Ó králi, budu potřebovat tvoji pomoc při vedení náboženského obřadu. Kdykoli tento obřad provádím, pak démoni, kteří jsou stoupenci démonů jménem Khara a Dúšana, vtrhnou do posvátného prostoru a znesvětí jej. A protože jsem při náboženských obřadech vázán slibem, nemohu na ně seslat kletbu. Ty mně ale můžeš pomoci. Tvůj syn Ráma si s démony lehce poradí. A na oplátku za jeho pomoc mu udělím požehnání, která ti přinesou věčnou slávu. Nedovol, ať pouto k synovi přemůže tvou oddanost. Na tomto světě není pro vznešeného člověka žádný dar nad jeho možnosti. Ve chvíli, kdy řekneš ano, budou pro mě démoni mrtví. Vím totiž, kdo je Ráma, stejně jako to vědí Vasištha i ostatní svatí muži tvého dvora. Ó králi, dost bylo otálení, pošli Rámu za mnou."

Po této zcela nečekané žádosti zůstal král Dašaratha jako opařený. Chvíli mlčky stál a pak odpověděl: „Ó moudrý, Rámovi není ani šestnáct let a není způsobilý vést válku. Vždyť ještě ani žádný boj neviděl, kromě těch, které se vedou v komnatách paláce. Poruč mně, abych šel s tebou, poruč mé obrovské armádě, a půjdeme s tebou bojovat s démony. Ale Rámu pustit nemohu. Všem živým bytostem je přirozené milovat své potomky. Nejsou snad schopni i moudří lidé udělat něco velmi neobvyklého jen pro lásku svých dětí? Nevzdá se snad člověk spíše štěstí, manželky či bohatství, než aby se vzdal svých dětí? Ne, nemohu se vzdát Rámy.

Slyšel jsem o mocném démonu jménem Rávana. Je to on, jenž je příčinou narušování tvého náboženského obřadu? V takovém případě ti nic nepomůže, neboť vím, že i bohové jsou proti němu bezmocní. Čas od času na zem takové mocné bytosti přijdou a časem zase z tohoto světa odejdou."

Višvámitra se zachmuřil. Když to viděl mudrc Vasištha, začal přesvědčovat krále, aby nerušil slib, který dal, ale poslal Rámu s Višvámitrou: „Ó Dašaratho, je krále nedůstojné rušit slib, který dal. A král by měl jít všem příkladem. V blízkosti Višvámitry, jenž je neobyčejně mocný a má řadu nepřemožitelných zbraní, bude Ráma v bezpečí."

I. 10

VÁLMÍKI pokračoval: Král Dašaratha uposlechl přání učitele Vasišthy a nařídil sloužícímu, aby Rámu přivedl. Sluha se vrátil s tím, že Ráma dorazí za okamžik, a dodal: „Princ se zdá být sklíčený a vyhýbá se společnosti." Dašaratha byl tímto prohlášením zmaten. Obrátil se na komořího, aby mu řekl o psychickém stavu a zdraví syna. Komoří očividně znervózněl a odpověděl:

„Pane, od návratu z poutě se s princem udála velká změna. Zdá se, že ho nezajímají ani obřady a uctívání ani koupele. Nebaví ho společnost lidí v paláci, nezajímají ho drahokamy ani vzácné kameny. Jsou-li mu předkládány pro potěšení skvostné věci, dívá se na ně smutnýma očima a bez zájmu. Odmítá královské tanečnice, jako by mu způsobovaly nepřekonatelnou trýzeň. Všechny činnosti, jídlo, procházky, odpočinek, koupele či sezení provádí mechanicky jako stroj, jako by byl hluchý a němý. Občas mluví sám k sobě a ptá se, jaký smysl má bohatství a úspěch, nepřízeň osudu či postavení planet, když je všechno neskutečné. Většinu času mlčí a žádná zábava ho netěší. Jediné, co mu činí potěšení, je samota. Celou dobu je ponořen ve svých vlastních myšlenkách. Nevíme, co na něho přišlo, o čem přemýšlí, či o co se snaží. A den za dnem čím dál víc hubne.

Stále si pro sebe opakuje: ‚Ach, běda! Mrháme všemožně vlastním životem, místo abychom usilovali o dosažení nejvyššího. Lidé navenek bědují, stěžují si, že trpí a jsou chudobní, ale nikdo se opravdově neodvrátí od zdroje svého utrpení a své bídy.'

Když to všechno my, jeho pokorní služebníci, vidíme a slyšíme, jsme zarmouceni a nevíme, co dělat. Princ je bez jakékoli naděje, bez jakékoli touhy, k ničemu nelne, na ničem mu nezáleží. Není bláhový ani šílený a není ani osvícený. Někdy se zdá, jako by byl přemožen sebevražednými myšlenkami živenými pocitem beznaděje: ‚Jaký smysl má bohatství, rodina a příbuzní, jaký smysl má království, jaký smysl má na tomto světě vytoužený cíl?'

Pane, jen vy můžete nalézt vhodný lék na nemoc našeho prince."

I. 11, 12

VIŠVÁMITRA pravil: Je-li tomu tak, požádejte Rámu, aby sem přišel. Jeho stav není důsledkem iluzorních představ, ale je plný moudrosti a odtažitosti a poukazuje k osvícení. Přiveďte ho sem a zbavíme ho jeho zoufalství.

VÁLMÍKI pravil: Nato král pobídl komořího, aby Rámu přivedl mezi dvořany. Ráma se mezitím na setkání s otcem připravil. Už zdálky pozdravil otce i všechny mudrce a ti viděli, že v jeho ještě mladé tváři se odráží klid a mír zralosti. Ráma se

poklonil otci k nohám a ten ho objal, zvedl ze země a řekl mu: „Co tě činí tak smutným, můj synu? Smutek je otevřenou branou pro strasti a soužení." Mudrci Vasištha a Višvámitra vyjádřili svůj souhlas se slovy krále a pak mudrc Višvámitra vyzval Rámu, aby promluvil.

RÁMA řekl: Svatý muži, odpovím na položenou otázku co možná nejlépe. Vyrůstal jsem šťastně v otcově příbytku a učili mě uznávaní učitelé. Nedávno jsem vykonal pouť a během té doby mě ovládlo takové nastavení mysli, jež mi vzalo všechnu naději v tento svět. Mé srdce se začalo dotazovat na to, co lidé nazývají štěstím a zda jej lze nalézt v neustále se měnících objektech tohoto světa. Všechny bytosti se rodí jen proto, aby zemřely, a umírají jen proto, aby se zrodily. Nenalézám smysl v pomíjivých věcech, jež jsou jen zdrojem utrpení a hříchu. Ti, kteří spolu nemají nic společného, se potkávají a mysl mezi nimi vytváří vzájemný vztah. Všechno ve světě závisí na mysli a mentálním přístupu jedince. Při bližším zkoumání se však sama mysl jeví jako neskutečná! Ale jsme jí očarováni. Zdá se, jako bychom se v poušti hnali za fatou morgánou v touze uhasit svou žízeň.

Nejsme sice otroky, v poutech přivedení ke svému pánovi, ale přesto žijeme život v otroctví a postrádáme svobodu a volnost. Nevědomi si Pravdy bloudíme bez cíle v hlubokém lese zvaném život. Co je to svět? Co se rodí, roste a umírá? Jak toto utrpení dojde svého konce? Mé srdce krvácí žalem a slzy neroním jen proto, abych nermoutil své přátele.

I. 13, 14

RÁMA pokračoval: Ó mudrci, bez užitku je rovněž bohatství, které jen klame nevědomé. Bohatství je nejisté a pomíjivé, vede k mnohým obavám a vytváří neukojitelnou touhu vlastnit více. Bohatství si mezi lidmi nevybírá, jak dobří, tak špatní lidé se mohou stát bohatými. Člověk však dokáže být spravedlivý, soucitný a přátelský, jen dokud jeho srdce nezatvrdne honbou za bohatstvím. Bohatství pošpiní srdce vzdělance, hrdiny, člověka naplněného vděčností i člověka úspěšného. Bohatství a štěstí nepobývají pohromadě. Zřídkakdy se najde bohatý člověk, jenž nemá soupeře a nepřátele, kteří by ho pomlouvali. Bohatství je nocí pro květinu správných činů, je měsíčním svitem pro bílý květ smutku, je větrem pro svíci jasného vhledu, je povodní pro vlnu nepřátelství, je příznivým větrem pro oblaka iluze, je katalyzátorem pro jed beznaděje. Je hadem zhoubných myšlenek a k utrpení člověka přidává strach. Pro popínavou rostlinu odtažitosti je sněhovou kalamitou, pro sýčka zlých přání je soumrakem. Bohatství je zatměním Měsíce poznání. V přítomnosti bohatství se vytrácí dobrá povaha jedince. Bohatství si hledá toho, koho si již vybrala smrt.

Podobně je to s délkou života. Doba trvání života je jako trvání kapky vody na listu. Délka života je plodná jen pro toho, kdo má Sebepoznání. Možná se nám podaří chytit vítr, rozbít prostor, splést vlny do věnce, ale nemůžeme vkládat naději či věřit v dlouhý život. Marně člověk hledá, jak si prodloužit život. Výsledkem je jen více smutku a delší trápení. Jenom ten skutečně žije, kdo se snaží o Sebepoznání, o poznání Já. To jediné má v tomto světě cenu, neboť tím se ukončí další zrození. Kdo netouží po poznání Já, žije jako osel. Pro nevědomého člověka je znalost posvátných textů břemenem. Pro toho, kdo je plný tužeb, je břemenem samo poznání. Pro toho, kdo je neklidný a roztěkaný, je břemenem jeho vlastní mysl. A pro toho, kdo nemá Sebepoznání, je břemenem tělo i samotný život.

Krysa času neúnavně uhryzává z vyměřené doby života. Termiti nemocí ujídají a ničí životní orgány živé bytosti. Tak jako kočka číhající na myš pozoruje svou kořist s nejvyšší bdělostí a pohotovostí, tak smrt nikdy nespustí z očí dobu vyměřenou k životu.

I. 15, 16

RÁMA pokračoval: Svatý muži, jsem zmaten a pln obav, když přemýšlím o tom, jak přichází strašlivý nepřítel poznání, egoismus. Rodí se v temnotě nevědomosti a v nevědomosti vzkvétá. Utváří bez přestání špatné sklony a špatné činy. Veškeré utrpení se vždy točí kolem ega, neboť tím, kdo trpí, je vždy „já". Egoismus je jedinou příčinou duševního utrpení. Cítím, že egoismus je má nejhorší nemoc! Právě egoismus splétá síť ze světských potěšení a do této pasti chytá živé bytosti. Z něj vzešly všechny velké pohromy světa. Zatlačuje do pozadí sebeovládání, ničí ctnosti a narušuje rovnováhu. Přeji si zbavit se představy, že „jsem Ráma", a zbavit se všech tužeb. Přeji si spočinout v Já. Zjišťuji, že cokoli jsem vykonal na základě sobeckých představ, bylo marné. Pouze v nesobectví je pravda. Jsem-li pod vlivem egoismu, jsem nešťastný, jsem-li od něj osvobozen, jsem šťastný. Egoismus podporuje toužení, bez něho touhy odejdou. Právě egoismus bezdůvodně spřádá síť rodinných a sociálních vazeb, aby do ní chytil nepozornou duši. Domnívám se, že jsem od sobectví osvobozen, ale přesto se trápím. Prosím, osviť mne.

Bez milosti, jíž je obdařen ten, kdo slouží světcům, zůstává nečistá mysl neklidná jako vítr. Je nespokojená, ať dostane cokoli, a její neklid roste den za dnem. Síto nelze nikdy naplnit vodou a stejně tak nemůže mysl dosáhnout stavu naplnění, ať už získá z projeveného světa, co chce. Mysl neustále poletuje sem a tam, ale nikde není schopna nalézt štěstí. Nevědoma si toho, že si může způsobit velké trápení, hledá ve světě potěšení, ale ani toho se jí nedostává. Jako lev v kleci je mysl stále neklidná. Zbavena svobody a volnosti není se svým současným stavem spokojena. Svatý muži, pouta

mých tužeb mne vážou k síti, kterou utkala mysl. Stejně jako divoká voda v řece podemílá kořeny stromů rostoucích u břehu, tak i neklidná mysl podemílá kořeny celého mého bytí. Jsem myslí unášen jako suchý list ve větru. Mysl mě nenechá spočinout ani na chvíli. Je příčinou celého projeveného světa a tři světy* existují jen díky ní. Jakmile mysl zmizí, světy zmizí s ní.

I. 17

RÁMA pokračoval: Je-li mysl zatemněna touhou, vyvstane v temnotě nevědomosti spousta omylů. Žádostivost vysaje dobré a ušlechtilé vlastnosti mysli a srdce, jakými jsou laskavost a vlídnost, a učiní mne tvrdým a krutým. V této temnotě tančí žádostivost v různých podobách jako zlý skřet.

Ačkoli jsem si osvojil různé metody, jak žádostivost omezit, přesto mě v jediném okamžiku dokáže přemoci a svést na scestí, tak jako vítr v jediném okamžiku odvane pryč stéblo slámy.

Ať vložím do rozvíjení odpoutanosti a podobných kvalit jakoukoli naději, žádostivost zpřetrhá všechna její vlákna, podobně jako potkan ve chvilce přehryže provaz. A já se bezmocně točím chycen v kole tužeb. Jako ptáci lapení do sítě, ani my nejsme schopni letět ke svému cíli, jímž je Sebepoznání, poznání Já, přestože máme křídla k tomu určená. I kdybych se napil božského nektaru, tužby nelze nikdy uspokojit. Pro žádostivost je charakteristické, že nemá směr. V jednu chvíli mě žene jedním směrem a pak jako splašený kůň mě obrátí jinam. Rozprostírá před námi rozsáhlou síť dětí, přátel, manželek, příbuzných a dalších vztahů.

Můžu být hrdina, ale toužení ze mě udělá ustrašeného zbabělce. Ačkoli mám oči k vidění, žádostivost mě učiní slepým. I když jsem naplněn radostí, udělá ze mě ubožáka. Je jako strašlivý skřet a tento strašlivý skřet žádostivosti je odpovědný za otroctví, omezenost a neštěstí. Zlomí srdce člověka a vytvoří v něm klamné představy. Chycen tímto skřetem není člověk schopen užít si ani ta potěšení, která jsou v jeho dosahu. Přestože se zdá, jako by tu tužby byly k získání štěstí, ve skutečnosti nevedou ani ke štěstí, ani k naplněnosti. Naopak jsou spojeny s marným úsilím a přinášejí spoustu neštěstí. Když žádostivost stojí na pódiu zvaném život, na němž se odehrávají šťastné i nešťastné situace, stejně jako zestárlá baletka ani ona není schopna předvést nic skvělého či vznešeného, a naopak zakouší jeden neúspěch za druhým. A přece se tančení na pódiu nechce vzdát!

---

* Třemi světy se rozumí sféra země, sféra vzduchu a sféra nebe, viz též *bhú*, *bhúvas* a *svar*. (Pozn. překl.)

Žádostivost v jednu chvíli stoupá k nebi a v další se už noří do hlubin podsvětí. Nikdy nenalezne klid, neboť jejím základem je hladová mysl. V mysli dočasně zazáří světlo poznání, ale v následující chvíli je vystřídáno klamem. Je to zázrak, že jsou mudrci schopni mečem Sebepoznání žádostivost utnout.

I. 18

RÁMA pokračoval: Naše ubohé tělo, složené z tepen, žil a nervů, je dalším zdrojem bolesti. Je netečné, a přesto se zdá být inteligentní. Člověk neví, zda je schopno vnímat či ne. Vytváří jen mylné představy. Sebemenším uspokojením je potěšeno a sebenepatrnější nesnáze ho trápí. Vskutku, jak žalostné je toto tělo.

Tělo je jako strom, jenž má větve jako ruce, kmen jako trup, otvory místo očí, plody místo hlavy a listí jako bezpočet nemocí. Pro živé bytosti je tělo místem posledního odpočinku. Kdo může říci, že je to jeho vlastní tělo? Dělat si naděje nebo si i zoufat ohledně těla je zcela zbytečné. Tělo není nic jiného než člun, daný člověku k překonání oceánu zrození a smrti, a člověk by jej neměl považovat za sebe sama. Tělo je jako strom v lese zvaném *samsára* neboli koloběh životů. Hraje si v něm neposedná opice mysli, je příbytkem kobylek starostí, je soustavně užírán hmyzem nekonečného utrpení, ukrývá jedovatého hada žádostivosti a přebývá v něm divoká vrána hněvu. Vyrůstají na něm květy smíchu, jeho plody jsou dobré i špatné, je oživován dechem životní síly, poskytuje ochranu ptákům smyslů, je útočištěm tuláků touhy a rozkoše, dává stín potěšení a sídlí v něm strašný sup egoismu. Tento strom je planý a vykotlaný a zcela jistě nebyl stvořen k tomu, aby přinášel štěstí. Ať bude žít dlouho nebo v krátkém čase padne, zůstává stejně nicotný. Skládá se z masa a krve a podléhá stáří a smrti. Nijak mě neokouzlil. Je plný nečistot a trpí nevědomostí. Jak by mohl naplnit mé naděje?

Tělo je domovem nemocí a polem pro psychické problémy, proměnlivé emoce i mentální stavy. Nijak mě neokouzlilo. Jaký smysl má bohatství, jaký smysl má království, jaký smysl má tělo? Časem čili smrtí je všechno nemilosrdně zničeno. Ve smrti se nevděčné tělo vzdá duše, jež v něm sídlí a chrání ho. Cožpak mohu do těla vkládat nějakou naději? Nestydatě se oddává stále stejným činnostem a zdá se, že jeho jediným jistým cílem je nechat se na konci spálit. Tělo nemyslí na stáří a smrt, jež jsou stejné pro boháče i chudáka, a snaží se získat bohatství a moc. Hanba, hanba těm, kteří jsou připoutáni k tělu a omámeni vínem nevědomosti! Hanba těm, kteří jsou připoutáni ke světu!

I. 19

RÁMA řekl: Ó moudrý, i dětství, což je část života, kterou lidé hloupě považují za radostnou a šťastnou, je plné trápení. Bezradnost, nešťastné události, toužení, neschopnost vyjádřit sebe sama, naprostá bláhovost, rozpustilost, nestálost, slabost, to vše jsou charakteristiky dětství. Dítě je snadno napadnutelné, snadno vybuchne v hněvu, snadno propadne slzám. Můžeme směle říci, že dětské trápení je o mnoho horší než trápení umírajícího, přestárlého, nemocného či jiného dospělého člověka. Proto stav člověka v dětství lze přirovnat ke stavu zvířete, které je druhým vydáno na milost.

Dítě je vystaveno mnoha událostem, které ho matou a vyvolávají v něm různé představy a strachy. Dítě je citlivé a snadno ovlivnitelné špatnými lidmi. Proto je také kontrolováno a trestáno rodiči. Zdá se, že dětství není ničím jiným než obdobím podřízenosti.

Ačkoli se dítě může jevit nevinně, pravdou je, že různé nedostatky, špatné sklony a neurotické chování v něm skrytě dřímají, podobně jako sýček, schovaný během dne v tmavé díře. Ó moudrý, lituji všechny, kteří naivně považují dětství za šťastné období.

Co může být za větší utrpení, než je neklidná mysl? A dětská mysl je velice neklidná. Pokud dítě nedostane během dne něco nového, je nešťastné. Křik a pláč se zdají být hlavní činností dětí. Pokud dítě nezíská, co chce, je nešťastné a vypadá, že má zlomené srdce.

Jakmile začne dítě chodit do školy, je trestáno učiteli, a tak jeho utrpení ještě naroste.

Když dítě pláče, slibují mu rodiče hory a doly, slibují mu celý svět, jen aby ho utišili. Dítě tak začne vnímat hodnotu světa a toužit po světských objektech. Rodiče řeknou: „Dáme ti na hraní Měsíc." Dítě jejich slovům věří a myslí si, že může Měsíc vlastnit. A už jsou do srdce a mysli dítěte zaseta semínka klamu.

Dítě si neumí poradit ani s tím, pocítí-li horko nebo chlad. Oč je pak na tom lépe nežli strom? Podobně jako zvířata či ptáci se snaží bezvýsledně získat to, co chce, a bojí se každého staršího člověka, kterého potká.

I. 20

RÁMA pokračoval: Člověk opustí období dětství a vstoupí do stadia mládí. Opustit neštěstí však schopen není. Nyní je vystaven spoustě psychických proměn a postupuje od utrpení k ještě většímu utrpení, neboť odmítá poznání a vrhá se do náruče strašlivému skřetu sídlícímu v jeho srdci, jenž se nazývá žádostivost. Jeho život je plný tužeb a obav. Ten, kdo se v mládí nenechal připravit o poznání, umí odolat jakémukoli náporu.

Nezamiloval jsem si toto pomíjivé mládí, ve kterém je krátce trvající potěšení rychle vystřídáno dlouhodobým utrpením, a nenechal se oklamat tím, co je lidmi považováno za stálé, ač je to ve skutečnosti proměnlivé. Ještě horší je však to, že během mládí se člověk dopustí činů, které způsobí trápení druhým.

Jako jsou stromy ničeny lesním požárem, tak je srdce mladíka ničeno ohněm vášně, opustí-li ho jeho milovaná. Jakkoli se mladý člověk snaží rozvíjet čistotu srdce, jeho srdce čisté není. Myšlenky na její krásu ho vyrušují, i když s ním jeho milá není. Člověk, který je pln žádostivosti, se nemůže těšit úctě moudrých lidí.

Mládí je příbytkem nemocí a psychického utrpení. Lze ho přirovnat k ptáku, jehož křídla jsou tvořena z dobrých a špatných skutků. Mládí je jako písečná bouře, která rozpouští a ničí dobré vlastnosti. Objeví v srdci všechny možné špatnosti, zatímco dobré vlastnosti, které by se tu našly, zatlačí do pozadí. Stává se tak pomocníkem zla. Dává vzniknout klamu a připoutanosti. Ačkoli se mládí zdá být žádoucím pro tělo, je zhoubným pro duši. Člověk je v mládí sváděn přízrakem štěstí a v honbě za ním upadá do strastí. Proto jsem si mládí nezamiloval.

A běda, vášně a touhy, jež byly v mládí zažehnuty, jsou v době, kdy je mládí u konce, ještě palčivější a přinášejí člověku rychlou zkázu. Kdo je nadšen obdobím mládí, není člověk, ale zvíře v lidské podobě.

Velkou duší, tedy člověkem hodným uctívání, nebo člověkem vůbec může být jen ten, kdo nepodlehne špatnostem mládí a přežije toto období, aniž by ho přemohlo pokušení. Neboť snadné je přeplout oceán, ale dosáhnout druhého břehu mládí, aniž by člověk podlehl tomu, co má či nemá rád, vskutku snadné není.

I. 21, 22

RÁMA pokračoval: V mládí je člověk otrokem sexuální touhy. Na tělo, které je souborem masa, krve, kostí, vlasů a kůže, pohlíží jako na něco krásného a půvabného. Kdyby tato krása byla trvalá, pak by měla tato představa jisté opodstatnění, ale běda, krása dlouho nevydrží. Ba naopak. Velmi brzy se totéž maso, které přispívalo k přitažlivosti, půvabu a kráse milovaného člověka, promění do vrásčité škaredosti stáří a poté je stráveno ohněm, červy nebo supy. A přece dokud tato sexuální přitažlivost trvá, stravuje srdce a moudrost člověka. Tím se udržuje stvoření. Jakmile tato touha ustane, *samsára* neboli cyklus zrození a smrti ustane též.

Když už dítě není spokojeno se svým dětstvím, nastoupí mládí. Když je mládí sužováno nespokojeností a pocity marnosti, přemůže ho stáří. Jak krutý je život! Jako vítr vysuší vodu z listu, tak stáří zničí tělo člověka. Vnikne-li kapka jedu do organismu, brzy se rozšíří do všech jeho částí. Podobně pronikne do celého těla senilita, způsobí jeho rozpad a člověk se stane terčem posměchu druhých.

Třebaže není starý člověk schopen uspokojovat své touhy fyzicky, jeho touhy rostou a rozvíjejí se. Člověk se začne sám sebe ptát: „Kdo jsem?“, „Co mám dělat?“ atd., ale je již příliš pozdě na to, změnit životní běh, upravit životní styl či udělat život smysluplnějším. S nástupem senility se projeví všechny znepokojivé znaky stáří jako bílé vlasy, pokašlávání, obtížné dýchání, zažívací potíže a vychrtlost.

Božstvo vládnoucí nad smrtí považuje zřejmě bílou hlavu starce za zralý patison a spěchá si ho utrhnout. Tak jako velká voda podemele kořeny stromů stojících na břehu řeky, tak senilita razantně utne kořeny života. Následuje smrt, která vše odnese. Senilita je králův sluha, kráčející před králem, jímž je smrt.

Jaká to záhada a překvapení! Ti, které neporazil žádný nepřítel a jejichž příbytkem jsou nedostupné vrcholky hor, i tací jsou přemoženi démonem senility a rozkladu.

I. 23, 24

RÁMA pokračoval: Veškeré potěšení světa je klamné, stejně jako potěšení blázna, který si vychutnává ovoce, jež vidí v zrcadle. Všechny naděje člověka ve světě jsou neustále ničeny Časem. Ó mudrci, právě Čas všechno na světě odnáší pryč. Nic stvořeného není mimo jeho dosah. Čas vytvoří bezpočet světů a v krátké době všechny zničí.

Čas na sebe dovolí pohlédnout jen letmo skrze své dílčí projevy, jakými jsou rok, věk či epocha. Jeho skutečná podstata ale zůstává skryta. Čas přemůže úplně všechno. Čas je neúprosný, nelítostný, krutý, lačný a nenasytný. Čas je ten největší kouzelník se spoustou ošidných triků. Čas nelze podrobit rozboru, neboť i když jej rozdělíme na části, zůstává neporušen. Má nenasytnou chuť na cokoli. Pozře ten nejmenší hmyz i největší hory, pozře dokonce i krále nebes! Stejně jako si malý chlapec ve volné chvilce hraje s míčem, používá Čas na hraní dva míče, Slunce a Měsíc. Sám Čas se projevuje jako ničitel vesmíru Rudra, Stvořitel světa Brahmá, král nebes Indra, bůh bohatství Kubéra i nicota vesmírného konce, rozpuštění vesmíru. Právě Čas znovu a znovu vytváří a rozpouští tento vesmír. Jako má mohutná hora své kořeny v zemi, je mocný Čas pevně usazen v absolutním Bytí, Absolutnu neboli *Brahman*.

Přestože Čas tvoří nekonečné vesmíry, není vyčerpaný ani se neraduje, nepřichází ani neodchází, nevzniká ani nezaniká.

Labužník Čas sleduje, jak všechny objekty světa dozrávají v ohni Slunce, a když shledá, že již uzrály, pak je pozře. Každou epochu krášlí klenoty rozmanitých bytostí, které má pro svou potěchu, než je všechny s lehkostí zcela vyhladí.

Pro květ mládí je Čas soumrakem, pro slona neboli dobu života je nebezpečným lvem. Na světě není nic, vysoko ani nízko, co by Čas nezničil. A i když je všechno

zničeno, Čas zničen není. Tak jako po práci odpočívá člověk ve spánku, tak spí nebo odpočívá Čas po zániku čili rozpuštění vesmíru, přičemž v sobě ukrývá možnost nového stvoření. Nikdo neví, čím je ve skutečnosti Čas.

I. 25, 26

RÁMA pokračoval: Vedle Času, který jsem právě popsal, existuje Čas, jenž je zodpovědný za zrození a smrt. Lidé ho popisují jako božstvo vládnoucí nad smrtí.

A ještě je tu další aspekt času zvaný *krta anta, krtánta* neboli výsledek činnosti, neodvratné následky či plody konání. *Krtánta* je jako tanečník tančící se svojí ženou *nijati* neboli zákonitostí přírody. Oba společně nadělují všem bytostem nevyhnutelné plody jejich činů. Během trvání vesmíru jsou neúnavní ve své práci, ostražití ve své bdělosti a neutuchající ve svém nadšení.

Když Čas tančí svůj vesmírný tanec, při němž všechno tvoří a zase ničí, jaká naděje nám zbývá? *Krtánta* má moc i nad těmi, jejichž víra je pevná, ani jim nedopřeje klidu. Je příčinou toho, že se na světě všechno neustále mění a nic není trvalé.

Všechny bytosti jsou ve světě poznamenány špatností. Každý vztah je poutem či omezením, každé potěšení je utrpením a touha po štěstí je jen přeludem. Smysly člověka jsou jeho nepřáteli, Skutečnost je neskutečná, neboť je nepoznaná, a vlastní mysl se člověku stala jeho nejhorším nepřítelem. Egoismus je hlavní příčinou zla, poznání je chabé, všechny činy vedou k nepříjemnostem a potěšení je zaměřeno sexuálně. Rozum je ovládán sobectvím místo toho, aby to bylo naopak. Proto v mysli člověka není klid ani štěstí. Mládí mizí, společnost světců je vzácností a není cesty z tohoto utrpení. Není tu vidět nikoho, kdo by pochopil Pravdu, kdo by byl šťastný z úspěchu a štěstí druhých a v jehož srdci bychom našli soucit. Den za dnem lidé klesají stále níž, slabost překonává sílu, zbabělost odvahu. Špatná společnost se najde lehce, na dobrou se tak snadno nenarazí. Jsem zvědav, kam Čas lidstvo zavede.

Ó mudrci, tajemná síla, jež vládne tomuto stvoření, ničí i mocné démony, bere vše, co bylo považováno za stálé a věčné, a zabíjí i nesmrtelné. Je pak vůbec nějaká naděje pro obyčejného člověka, jako jsem já? Zdá se, že tato záhadná bytost sídlí ve všem, za její aspekt je považován egoismus a není nic, co by nezničila. Má pod kontrolou celý vesmír a vládne zde jen její vůle.

I. 27

RÁMA pokračoval: Ó mudrci, v dětství, v mládí ani ve stáří člověk nezakouší štěstí. Žádný objekt tohoto světa nikomu dát štěstí nemůže. Mysl marně hledá

v objektech světa své štěstí. Šťastný je jen ten, kdo je osvobozen od egoismu a kdo se nenechá ovládat touhou po smyslovém potěšení. Ale takových je v tomto světě málo. Nepovažuji za hrdinu toho, kdo je schopen v bitvě porazit mocné vojsko. Jen ten je pro mne hrdinou, kdo je schopen překonat oceán mysli a smyslů.

Nepovažuji za zisk to, co se v krátké době vytratí. Pro mě je ziskem jen to, co se nevytrácí. Ale to nemůže člověk ve světě získat, i kdyby se snažil sebevíc. Na druhou stranu pomíjivé zisky i dočasné ztráty přicházejí k člověku, aniž by o ně usiloval. Ó svatý muži, jsem zmatený z toho, že člověk během dne bloudí sem a tam, zdá se, jako by něco dělal, ale neustále se věnuje sobeckým činnostem. A třebaže za celý den nevykoná žádný dobrý skutek, přece je schopen v noci klidně spát.

I k člověku, který vítězí nad svými světskými nepřáteli, obklopuje se bohatstvím a přepychem a chlubí se svým štěstím, se nakonec přikrade smrt. Jak si ho najde, ví jen Bůh.

Člověk se z nevědomosti připoutá k ženě, dětem a přátelům a neví, že tento svět je jako velké poutní místo, kde se náhodně sejde bezpočet lidí, mezi nimiž jsou i ti, které nazývá svou ženou, svými dětmi či přáteli.

Tento svět je jako hrnčířský kruh. Vypadá nehybný, ačkoli se otáčí obrovskou rychlostí. Nevědomému jedinci se zdá, že je svět stálý, třebaže se ve skutečnosti neustále mění. Svět je jako jedovatý strom. Kdo se ho dotkne, je omámen a stane se nevědomým. Ve světě je každý úhel pohledu nečistý, každé místo je místem špatnosti, každý člověk podléhá smrti a každé konání je falešné.

Celé dlouhé věky přicházejí a odcházejí. A jsou to jen okamžiky v čase, neboť ve své podstatě není rozdíl mezi epochou a okamžikem, obojí je jen míra času. Z hlediska bohů je okamžikem i epocha. Stejně tak je celá země jen obměnou základního prvku země. Jak marné je upínat k ní svoji víru a vkládat do ní své naděje!

I. 28, 29

RÁMA pokračoval: Ó svatý muži! Bez ohledu na to, zda se něco ve světě zdá být stálé nebo pomíjivé, je to všechno jako sen. Co je dnes dírou v zemi, bylo dříve horou, a co je dnes horou, bude za okamžik kráterem. Co je dnes hlubokým lesem, změní se brzy v město. Co je nyní úrodnou půdou, bude vyprahlou pouští. Stejné je to se změnami těla, způsobem života i štěstím člověka.

Tento koloběh života a smrti je jako obratná tanečnice, jejíž sukně je ušita z lidských duší. Tanečními gesty vyzvedává duše do nebe, vrhá je do pekla nebo je vrací zpátky na zem. Všechny významné skutky i velké náboženské obřady, které zde lidé provádějí, zůstávají brzy jen pouhou vzpomínkou. Lidské bytosti se rodí jako zvířata a naopak. I bohové přicházejí o svoji božskost. Co tady zůstává beze změny? Vidím,

že i Stvořitel Brahmá, udržovatel Višnu, ničitel Rudra nevyhnutelně spějí k zániku. Smyslové objekty světa přinášejí potěšení jen do té doby, než si člověk uvědomí nevyhnutelný zánik. Tak jako si dítě hraje s hlínou a vytváří z ní objekty různých tvarů, tak vládce vesmíru vytváří neustále něco nového, aby to všechno vzápětí zase ničil.

Vnímání nedostatků světa zbavilo mou mysl nechtěných sklonů. A stejně jako nevznikne na vodní hladině fata morgána, neobjeví se v mé mysli touha po smyslových potěšeních. Svět i s jeho radostmi se mi zdá hořkým. Nerad se toulám v zahradách potěšení, nevyhledávám společnost dívek, nenacházím smysl v získávání bohatství. Přeji si spočinout v klidu a míru uvnitř sebe. Neustále se táži: „Jak mohu zbavit své srdce myšlenek na stále se měnící přelud zvaný svět?“ Netoužím po smrti a netoužím ani žít. Zůstávám tak, jak jsem, osvobozen od posedlosti žádostivostí. Co mám dělat s královstvím, potěšením či bohatstvím, těmito hříčkami egoismu, jenž mi schází?

Pokud se neustálím v poznání teď, kdy budu mít další příležitost? Oddávat se smyslovým potěšením znamená otrávit mysl a následky pak nést několik životů. Oprostit se od toho umí jen člověk poznání. Proto prosím, svatý muži, pouč mě tak, abych mohl být navždy osvobozen od bolesti, strachu a trápení. Světlem svého učení odstraň prosím z mého srdce a mé mysli temnotu nevědomosti.

I. 30, 31

RÁMA pokračoval: Přemýšlel jsem o žalostném osudu lidských bytostí, které se utápějí v hlubinách strasti, a naplnil mě pocit smutku. Má mysl je zmatena. Při každém kroku se chvěji strachem. Vzdal jsem se všeho, ale nejsem ustálen v poznání. Jsem částečně chycen a částečně osvobozen. Jsem jako strom, který byl poražen, ale není zbaven svých kořenů. Přeji si ovládnout svoji mysl, ale nemám takové poznání, abych toho byl schopen.

Řekni mi, prosím, jaký je to stav, v němž člověk nezakouší zármutek? Jak může člověk zapojený do světských činností, tak jako já, dosáhnout nejvyššího stavu klidu a blaženosti? Jaký postoj člověku umožňuje nenechat se ovlivnit nejrůznějšími činnostmi a zážitky? Řekni mi, prosím, jak vy, osvícené bytosti, v tomto světě žijete? Jak lze mysl osvobodit od žádostivosti a naučit pohlížet na svět dvojím způsobem, jako na své vlastní Já i jako na něco, co nemá větší cenu než stéblo trávy? Jaká velká osobnost nám má být vzorem, abychom se naučili cestě poznání? Jak má člověk v tomto světě žít? Svatý muži, dej mi prosím poznání, které umožní učinit mou neklidnou mysl nehybnou jako hora. Jsi osvícená bytost, pouč mne tak, abych se už nikdy nemusel utápět v žalu.

Tento svět je plný bolesti a smrti. Jak se může stát zdrojem radosti, aniž by bylo zmateno srdce člověka? Mysl je plná nečistot. Jak a jakými prostředky ji lze očistit?

Co doporučují velcí mistři? Jak má člověk žít, aniž by se stal obětí střídání lásky a nenávisti? Podobně jako zůstane rtuť nedotčena, hodíme-li ji do ohně, tak jistě musí existovat tajemství, které člověku v tomto světě umožní zůstávat nedotčený smutkem a utrpením. Co je to za tajemství? Jaké tajemství dokáže změnit způsob myšlení, které se rozvinulo do podoby tohoto vesmíru?

Jací hrdinové se dokázali osvobodit z klamu a iluze? A jaké metody zvolili ke svému osvobození? Pokud uvážíš, že nejsem způsobilý takového pochopení nebo nejsem schopen pochopit, budu se postit, dokud nepřijde smrt.

VÁLMÍKI pravil: Ráma domluvil a zůstal stát bez hnutí.

I. 32, 33

VÁLMÍKI pokračoval: Vášnivá řeč Rámy zasáhla všechny přítomné, neboť moudrost jeho slov byla schopna rozptýlit klamné představy mysli. Každý se cítil, jako by byl zbaven všech pochyb a mylného chápání, a s velkým potěšením se opájel nektarem jeho slov. Všichni přítomní seděli bez hnutí a naslouchali s takovou pozorností, že vypadali spíše jako postavy namalované na obraze než jako živé bytosti.

A kdo vlastně slovům Rámy naslouchal? Mudrci Vasištha a Višvámitra, ministři a členové královské rodiny včetně krále Dašarathy, občané města, svatí muži, sloužící, ptáci v klecích, domácí zvířata, koně v královské stáji i nebešťané včetně dokonalých mudrců a nebeských hudebníků. Zcela jistě naslouchali král nebes i vládce podsvětí.

Všichni byli řečí Rámy dojati a plni radosti mu provolávali slávu. K obveselení Rámy se z nebes snesla záplava květů. Všichni přítomní se snažili Rámu povzbudit. Nikdo jiný, dokonce ani sám učitel bohů, by nedokázal tak nezaujatě sdělit to, co sdělil Ráma. Měli jsme velké štěstí, že jsme mohli naslouchat jeho řeči. Jako by nás během ní naplnil pocit, že neexistuje žádná blaženost, dokonce ani v nebi.

DOKONALÍ MUDRCI pravili: Slova, jimiž svatí muži hodlají zodpovědět závažné a moudré otázky Rámy, zasluhují, aby je slyšely bytosti v celém vesmíru. Přijďte, všichni mudrcové, shromážděte se u dvora krále Dašarathy a vyslechněte odpovědi největšího z mudrců, mudrce Vasišthy.

VÁLMÍKI pravil: Jak to mudrci světa slyšeli, přispěchali ke dvoru, kde byli s náležitou úctou přijati a usazeni. Pokud by vznešené poznání Rámy nemělo v našem srdci zanechat žádnou stopu, pak bez ohledu na to, jaké máme schopnosti a dovednosti, museli bychom se považovat za ztracence, neboť by to dokazovalo, že jsme zcela pozbyli rozumu.

KNIHA DRUHÁ

O chování hledajícího

Mumukšu-vyavahára prakarana

II. 1

Příběh Šuky

VIŠVÁMITRA pravil: Ó Rámo, jsi opravdu nejpřednější mezi moudrými a neexistuje nic, co bys měl ještě poznat. Potřebuješ se však ve svém poznání upevnit, abys mohl nalézt klid, který přichází s pochopením. Podobně jako to potřeboval Šuka, jemuž se toho dostalo prostřednictvím krále jménem Džanaka.

RÁMA se otázal: Ó moudrý, řekni mi prosím, jak to, že Šuka navzdory svému poznání nenašel klid, a jak nakonec klidu dosáhl.

VIŠVÁMITRA pravil: Slyš, Rámo, budu ti vyprávět duši povznášející příběh o tom, jak se Šuka, syn věhlasného mudrce jménem Védavjása, jenž nyní sedí vedle tvého otce, upevnil v poznání Já.

Stejně jako ty i Šuka hluboce rozjímal o pomíjivosti tohoto světa, až dosáhl Pravdy. Poněvadž však k tomu došel sám, nemohl se s jistotou utvrdit v tom, že „je to Pravda". Přitom dospěl do stavu nejvyššího odpoutání.

Jednoho dne vyhledal Šuka svého otce Védavjásu a zeptal se ho: „Jak vznikla rozmanitost projeveného světa a jak tato rozmanitost dojde svého konce?

Védavjása mu otázku zodpověděl, ale Šuka si pomyslel: „To všechno už dávno znám, co je na tom nového?" a nijak ho to nepřesvědčilo. Védavjása to poznal a řekl Šukovi: „Milý synu, nevím, co bych ti více řekl, ale na zemi žije mudrc, král Džanaka, který je znalejší než já. Obrať se tedy na něj."

Tak se stalo, že Šuka přišel k paláci krále Džanaky. Džanaka se od strážných dozvěděl o příchodu mladého Šuky, ale týden si ho ani nevšiml. Šuka mezitím trpělivě čekal venku před palácem. Po týdnu pustil Džanaka Šuku do paláce, ale nechal ho čekat mezi tanečnicemi a hudebníky. Šuka i nyní zůstal v klidu, ničím nepohnut. Poté byl Šuka uveden ke králi a Džanaka mu pravil: „Pravdu znáš, co dalšího chceš ode mě slyšet?" Šuka opakoval otázku, kterou předtím položil otci, a Džanaka mu dal tutéž odpověď, jakou Šuka slyšel od otce. Šuka řekl: „Sám jsem to věděl, otec mi to řekl, v posvátných textech se to píše a nyní jsi i ty potvrdil, že rozmanitost vzniká na základě pohybu mysli a zmizí, jakmile pohyb mysli ustane." Když bylo jeho sebepoznání takto potvrzeno, dosáhl Šuka klidu a spočinul ve stavu zvaném *nirvikalpa samádhi*.

II. 2, 3

VIŠVÁMITRA pravil přítomným mudrcům: Stejně jako Šuka, získal i Ráma nejvyšší poznání. Známkou toho, že člověk dosáhl nejvyššího poznání, je to, že ho nepřitahují světská potěšení a že v něm vymizely i ty nejjemnější tužby. Pokud jsou sklony k honbě za potěšením silné, je tu omezení, pokud takové sklony zmizí, je tu osvobození. Skutečně osvobozeným mudrcem je ten, kdo není ovládán smyslovým potěšením, touhou po slávě ani jinými pohnutkami. Prosím, zda by mohl mudrc Vasištha poučit Rámu, tak aby byl Ráma utvrzen ve svém poznání. Může to být inspirací i pro nás ostatní. Toto učení se jistě stane nejvyšší moudrostí a nejlepším posvátným textem, neboť je to moudrost, kterou předává osvícený mudrc vyspělému a odpoutanému žákovi.

VASIŠTHA pravil: Vyhovím tvé žádosti.

Ó Rámo, nyní ti předám poznání, které mi bylo odhaleno samotným božským Stvořitelem Brahmou.

RÁMA řekl: Svatý muži, nejprve mi prosím pověz, proč není Védavjása považován za osvobozeného mudrce, zatímco jeho syn Šuka ano.

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, bezpočet světů již vzniklo a zase zaniklo. Nelze si ani představit, kolik vesmírů existuje v tomto okamžiku. To vše se ale může okamžitě realizovat v nitru jedince, neboť tyto vesmíry jsou jako vzdušné zámky vytvořené z tužeb, jež se v srdci jedince objeví. Živá bytost si vytvoří svět ve svém nitru, a dokud žije, tuto iluzi posiluje. Když zemře, vytvoří si a zakouší svět, který je za původním světem. Tak vznikají světy uvnitř světů, podobně jako se do sebe skládají plátky cibule. Svět hmoty ani různé druhy stvoření nejsou skutečné, ačkoli je mrtví i živí za skutečné považují a jako takové je i vnímají. Neznalost této Pravdy pomáhá celé projevení udržovat.

Ó Rámo, v tomto vesmírném oceánu bytí se někdy rodí bytosti, které jsou stejné s předchozími vtěleními, a jindy jiné, které se od předchozích zcela liší. Současný Védavjása je v proudu stvoření již dvacátý třetí. On i jiní mudrci budou tělo opakovaně získávat a zase ho ztrácet. Některá vtělení budou totožná s předchozími a jiná se budou od předchozích lišit. V tomto vtělení je Védavjása osvobozeným mudrcem. I osvobození mudrci se rodí opakovaně a k ostatním vtělením mají určitý vztah, někdy jsou s nimi totožní a jindy se liší, například ve svém učení nebo chování.

II. 4, 5

Vlastní úsilí

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, ať jsou na vodě vlny nebo ne, voda zůstane vodou. Stejně tak poznání osvobozeného mudrce zůstane stejné, ať jsou jeho vnější projevy jakékoli. Rozdíl je jen v tom, jak ho vnímá nevědomý pozorovatel.

Proto, Rámo, naslouchej tomu, co se ti chystám sdělit. Toto učení zcela jistě odstraní temnotu nevědomosti.

Cokoli je v tomto světě získáno, je získáno jen díky vlastnímu úsilí. Pokud se setkáme s neúspěchem, zjistíme, že naše úsilí bylo příliš chabé. Toto je jisté a můžeme to zcela jasně vidět. Oproti tomu to, čemu říkáme náhoda či osud, je smyšlené a vidět to nelze.

Správné vlastní úsilí, Rámo, je taková mentální, verbální a fyzická činnost, která je v souladu s učením mudrců. Jen díky tomuto úsilí se stal Indra králem nebes, Brahmá Stvořitelem a ostatní bohové získali zase svá daná místa.

Vlastní úsilí je dvojího druhu, z minulých zrození nebo ze současného zrození. Současné zrození působí proti předchozím. Osud není nic jiného než vlastní úsilí v předchozích zrozeních. V daném zrození dochází k neustálému střetu obou a silnější vyhrává.

Vlastní úsilí, které není v souladu s učením mudrců, je vyvoláno falešnými představami. Objeví-li se překážky k dosažení výsledků našeho úsilí, měli bychom prozkoumat, zda nejde právě o takové pomýlené úsilí, a pokud ano, měli bychom to okamžitě napravit. Nic nemá větší sílu než správný čin v přítomném okamžiku. Proto se má člověk uchýlit k vlastnímu snažení, přemoci se a překonat zlo dobrem a osud správným úsilím v přítomném okamžiku.

Líný člověk je horší než osel. Člověk by se neměl poddávat lenosti, ale usilovat o dosažení osvobození dobře si vědom toho, že mu života každým okamžikem ubývá. Červi si libují v hnisu, ale člověk by si neměl libovat v nemravnostech smyslového potěšení.

Jen hlupák může říci: „Osud mě nutí to udělat." Takovému člověku štěstí přát nebude. Proto vlastním úsilím získej moudrost a pak pochop, že takové úsilí končí přímým nahlédnutím Pravdy.

Kdyby na světě neexistoval onen strašlivý původce zla jménem lenost, kdo by byl potom nevzdělaný či chudobný? Lidé žijí jako dobytek v bídě a utrpení jen a jen kvůli lenosti.

VÁLMÍKI pravil: V tuto chvíli byl čas na večerní modlitby a promluvy byly až do dalšího dne přerušeny.

II. 6

VASIŠTHA začal nový den svou druhou promluvou: Jaké je úsilí, takové jsou jeho plody, Rámo, v tom spočívá smysl vlastního úsilí. Říká se tomu taky osud či boží vůle. Potká-li člověka trápení, stěžuje si: „Běda, jaké to neštěstí“ nebo „Ach, můj nešťastný osud“. Obojí znamená totéž. To, co se nazývá osud či boží vůle, není nic jiného než činy a vlastní úsilí v minulosti. Přítomnost je daleko mocnější než minulost. Jen hlupáci se spokojí s plody svého minulého úsilí, považujíce je za boží řízení, a vlastním úsilím v přítomném okamžiku se nezabývají.

Pokud se domníváš, že je tvé úsilí osudem či boží vůlí mařeno, měl bys pochopit, že tvé současné úsilí není dostačující. Jen hlupák a slaboch nazve řízením osudu to, když podlehne silnému a chytrému protivníku.

Někdy se stane, že i bez úsilí získá člověk něco významného. Podle staré tradice je kupříkladu následovník krále, který zemřel bez potomků, vybírán z řad žebráků dvorním slonem. Určitě tu nejde ani o náhodu ani o boží vůli, ale o vlastní úsilí žebráka v minulých zrozeních.

Někdy se stane, že práce rolníka přijde vniveč vinou krupobití. V tom případě byla síla krupobití větší než úsilí rolníka. Rolník tedy následně bude muset vynaložit více vlastního úsilí. Neměl by truchlit nad něčím, co bylo nevyhnutelné. Pokud by bylo takové truchlení oprávněné, pak by měl člověk denně naříkat nad nevyhnutelností smrti. Moudrý člověk ví, čeho je schopen vlastním úsilím dosáhnout a čeho nikoli. Jen nevědomý člověk přisuzuje všechno vyšší síle a říká: „Bůh mě posílá tam či onam“ či „vyšší moc mě nutí dělat to či ono“. A takovému člověku je lépe se vyhnout.

Člověk by se měl osvobodit od svých chtění a nechtění, a vědom si toho, že vlastní úsilí je jen jiné označení pro boží vůli, by měl vynaložit co nejvíce správného úsilí a dosáhnout nejvyšší Pravdy. Kdo se vymlouvá na svůj osud, je jen k smíchu. Vlastní úsilí je správné tehdy, když vychází ze správného pochopení, tedy z pochopení, jež pramení v srdci prozářeném učením posvátných knih a přímým vedením mudrce.

II. 7, 8

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, člověk by měl s tělem zbaveným nemocí a s myslí zbavenou trápení usilovat o poznání Já, tak aby se vyhnul dalšímu zrození. Vlastní úsilí má trojí kořeny, a proto i trojí plody, jimiž jsou vnitřní probuzení Inteligence, rozhodnutí mysli a fyzický čin.

Kořeny, z nichž vlastní úsilí vychází, jsou studium posvátných textů, učení mistra a samotná vlastní snaha jedince. Osud či boží řízení s tím nemají co dělat. Proto ten, kdo touží po osvobození, by měl vytrvalým úsilím obracet nečistou mysl k čistému

a vytrvalému úsilí. To je podstatou všech posvátných knih. Světci zdůrazňují, že je důležité vytrvale následovat cestu vedoucí k dobru. A moudrý hledající ví, že plody jeho snažení budou úměrné intenzitě jeho úsilí a ani osud ani boží řízení v tom nic nezmění. Jen na jeho vlastním úsilí záleží, čeho člověk dosáhne. Přijde-li však na něj neštěstí, lidé ho utěšují tvrzením, že je to osud. Přitom je zřejmé, že chceme-li odjet do ciziny, musíme se vydat na cestu, a chceme-li zahnat hlad, musíme se najíst. V tom osud roli nehraje. Osud či boží řízení nikdo nikdy neviděl, zato každý zakusil, jak nějaký dobrý nebo naopak špatný čin vedl k dobrému nebo špatnému následku. Proto by měl člověk již od mládí usilovat o skutečné dobro, tedy osvobození, studiem posvátných knih, pobýváním v přítomnosti mudrců a správným vlastním úsilím.

Osud či boží řízení je způsob náhledu, na nějž jsou lidé zvyklí a považují ho za skutečný jen proto, že se o něm jako o skutečném opakovaně mluvilo. Pokud by všechno na světě bylo opravdu určeno osudem či božím řízením, jaký smysl by měl nějaký čin, včetně koupelí, mluvení či učení. A proč by měl člověk vůbec někoho učit? Ne. V tomto světě je každý vyjma mrtvoly činný a každá činnost má své následky. A osud či boží řízení ještě nikdo nikdy neviděl.

Jen na svoji omluvu lidé říkají: „Bylo mým osudem to udělat." Pravda to však není. Když kupříkladu astrolog předpoví mladíkovi, že se stane učencem, může se jím onen člověk stát, aniž by studoval? Nemůže. Tak proč věříme na boží vůli? Zde přítomný mudrc Višvámitra dosáhl stavu *Brahma rši* vlastním úsilím a my ostatní jsme získali Sebepoznání neboli poznání Já také jen vlastním úsilím. Ó Rámo, vzdej se víry v osud a v boží řízení a zaměř se na vlastní úsilí.

II. 9

RÁMA se zeptal: Pane, jsi vskutku znalec Pravdy. Řekni mi prosím, čemu lidé říkají boží vůle, osud neboli *daiva*.

VASIŠTHA odpověděl: Lidé nazývají osudem či boží vůlí plody vlastního úsilí, díky nimž člověk zakouší dobré či zlé podle svých předchozích činů. Jako osud, boží vůli neboli *daiva* také nazývají to, co určuje dobrou či zlou podstatu těchto plodů. Vyrůstá-li ze semínka rostlina, i to je přisuzováno osudu či boží vůli. Já však osudem či boží vůlí chápu důsledky vlastních činů jedince.

Mysl člověka obsahuje mnoho skrytých sklonů či tužeb, které jsou příčinou nejrůznějších činů, fyzických, slovních i myšlenkových. Činy jedince jsou v naprostém souladu s jeho sklony. A není možné, aby tomu bylo jinak. Čin odpovídá nejsilnějšímu ze skrytých sklonů, přičemž sklony nejsou oddělené od mysli, ani člověk není

oddělen od mysli. Nikdo nemůže s jistotou říci, zda mysl, skryté sklony, čin a osud neboli *daiva* jsou skutečné či neskutečné, proto na ně člověk poznání poukazuje pouze jako na symboly.

RÁMA se znovu zeptal: Ó svatý, musím-li v současnosti jednat podle svých skrytých sklonů pocházejících z minulého zrození, kde je potom svoboda konání?

VASIŠTHA pravil: Rámo, sklony pocházející z minulých zrození jsou dvojího druhu, čisté a nečisté. Čisté tě vedou k osvobození a nečisté přivolávají problémy. Ve skutečnosti jsi samo Vědomí, nikoli netečná hmota. K činu tě nenutí nic jiného než ty sám. Proto máš svobodu dát přednost čistým sklonům před nečistými. Nečisté sklony je třeba odkládat postupně a mysl od nich odvracet krok za krokem, aby nedošlo k nechtěné bouřlivé reakci. Budeme-li se opakovaně snažit jednat podle dobrých sklonů, budeme dobré sklony posilovat. A nečisté sklony budou slábnout, pokud je přestaneme podporovat. Brzy budeš projevovat jen dobré sklony v dobrých činech. Jakmile takto překonáš sílu špatných sklonů, budeš muset opustit i ty dobré. Pak budeš zakoušet nejvyšší Pravdu s pochopením, které vychází z dobrých sklonů.

II. 10

VASIŠTHA pokračoval: Vesmírný řád, který lidé nazývají osud, *daiva* či *nijati* a díky němuž je každé úsilí požehnáno příslušnými plody, je založen na všudypřítomné, všemohoucí vševědoucnosti známé jako *Brahman*. Pomocí vlastního úsilí ovládni smysly a mysl a s jednobodovým zaměřením vyslechni v klidu, co se ti chystám povědět.

Celé toto vyprávění se zabývá osvobozením. Bylo mi to odhaleno Stvořitelem Brahmou v předchozí éře. Pokud ho vyslechneš, spolu s dalšími vyzrálými hledajícími, kteří jsou zde přítomni, dosáhneš nejvyššího Bytí, v němž není utrpení ani zánik.

Ó Rámo, všudypřítomná vševědoucnost neboli kosmické Bytí září neustále ve všech bytostech. Jakmile se v kosmickém Bytí objevil záchvěv, pak podobně jako vznikne vlna na hladině moře, zrodil se bůh Višnu. Z něho se zrodil Stvořitel Brahmá a ten začal ve vesmíru vytvářet nesčetné druhy bytostí, živých i neživých, vnímání schopných i neschopných. A vesmír byl takový, jaký byl před kosmickým zánikem.

Stvořitel viděl, že všechny bytosti ve vesmíru jsou sužovány nemocemi a smrtí, bolestmi a trápením. Pocítil hluboký soucit a hledal způsob, jak všechno to utrpení živých bytostí ukončit. Vytvořil poutní místa, šlechetné vlastnosti jako mravnost, odříkání, laskavost, čestnost a správné chování. To však nestačilo. Přineslo to jen dočasnou úlevu od lidského trápení, nikoli konečné osvobození od utrpení.

Jakmile si to Brahmá uvědomil, stvořil mne. Vzal mě k sobě a zahalil mé srdce závojem nevědomosti. V tu chvíli jsem zapomněl na svou pravou totožnost a podstatu. Byl jsem nešťastný. Prosil jsem Stvořitele Brahmu, svého otce, aby mi ukázal cestu z tohoto utrpení. Utápěje se ve svém neštěstí nebyl jsem schopen ani ochoten něco dělat a zůstával jsem lenivý a nečinný.

Jako odpověď na moji prosbu odhalil mi otec pravé poznání, které mě navždy zbavilo závoje nevědomosti, jímž mě Brahmá sám zahalil. Stvořitel mi řekl: „Můj synu, zakryl jsem poznání a pak ti ho odhalil, abys mohl zakusit jeho krásu. Jen tak můžeš pochopit utrpení těch, kteří jsou nevědomí, a můžeš jim pomoci."

Ó Rámo, s tímto poznáním jsem zde a budu zde až do skonání světa.

II. 11

VASIŠTHA pokračoval: V každé éře nechává Stvořitel zrodit určitý počet mudrců i mě samotného za účelem duchovního osvícení všech bytostí. Aby všichni plnili své světské povinnosti, zrodí též krále, kteří moudře a spravedlivě vládnou nad jednotlivými částmi země. Netrvá však dlouho a králové podlehnou touze po moci a potěšení, střety zájmů vedou k válkám a utrpení a toto utrpení zase vyvolá soucit a slitování. Aby byla odstraněna nevědomost, předají mudrci králům duchovní poznání. V dřívějších dobách si ho králové vysoce cenili a pečlivě ho střežili. Je známé jako *rádža vidjá* neboli královské učení.

Ó Rámo, v tvém srdci se zrodila odpoutanost, jež vychází ze schopnosti rozlišovat. Je to nejvyšší forma odpoutanosti, která je cennější než odpoutanost z náhodných příčin či z celkového znechucení životem. Taková odpoutanost je jistě božím požehnáním, které se v okamžiku, kdy se odpoutanost v srdci rodila, setkalo s vyzrálostí rozlišování.

Dokud není srdce člověka osvíceno nejvyšším poznáním, točí se člověk v koloběhu zrození a smrti. Proto prosím naslouchej mému výkladu s plným soustředěním.

Blouděním v lese nevědomosti se člověk vystavuje zmatkům a utrpením, která jsou zdánlivě bez konce. Pravé poznání dokáže les nevědomosti spálit. Proto je třeba obrátit se na osvíceného mistra a kladením správných otázek a se správným postojem přijmout učení o Pravdě a nechat se jím zcela prostoupit. Jen hlupák klade nepodstatné otázky. S takovým skutečný mudrc neztrácí čas. Ještě větší hlupák pak mistrovo učení zcela odmítá.

Ó Rámo, jsi vskutku první mezi hledajícími, neboť jsi hluboce rozmýšlel o Pravdě a došel k nejvyšší formě odpoutanosti. Jsem přesvědčen, že to, co ti hodlám sdělit,

najde v tvém srdci pevné místo. Člověk by se měl snažit, aby do jeho srdce vstoupilo poznání, neboť mysl je neklidná a nestálá jako opice. Proto je třeba stranit se společnosti nevědomců.

Ó Rámo, existují čtyři strážci, kteří otevírají bránu vedoucí k tomu, co se nazývá osvobození neboli *mókša*. Těmito strážci jsou ovládnutí mysli, dotazování či pátrání po Pravdě, spokojenost a dobrá společnost. Moudrý hledající bude všem těmto strážcům, nebo alespoň jednomu z nich, věnovat náležitou pozornost.

II. 12, 13

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, s čistým srdcem a otevřenou myslí, bez pochybování a neklidných myšlenek, naslouchej promluvě o tom, jaká je podstata osvobození a jakými prostředky lze osvobození dosáhnout. Utrpení z neustálého rození a umírání neskončí, dokud není dosaženo nejvyššího Bytí. Není-li smrtelně jedovatý had nevědomosti tady a teď přemožen, stane se příčinou nezměrného utrpení nejen v tomto, ale i v bezpočtu dalších životů. Člověk nemůže utrpení přehlížet, ale měl by ho překonat pomocí poznání, které ti nyní vyjevím.

Ó Rámo, pokud utrpení *samsáry* neboli koloběhu života a smrti překonáš, budeš žít zde na zemi jako bůh, jako Brahmá či Višnu. Neboť zmizí-li mylné představy a je-li dotazováním se na podstatu Já pochopena Skutečnost, je-li mysl klidná a srdce přimknuté k nejvyšší Pravdě, jsou-li všechny rušivé myšlenky utišeny a následuje jen nepřetržitý proud klidu a míru, v němž klidné a blažené srdce nahlíží nejvyšší Pravdu, pak se sám svět stává příbytkem blaženosti.

Člověk, který pochopil Skutečnost, nemá co získat ani čemu se vyhýbat. Není poznamenán nedokonalostmi života ani dotčen jeho utrpením. Nepřichází ani neodchází, i když se to tak druhým jeví. Není vázán náboženskými obřady a povinnostmi. Není ovlivněn sklony pocházejícími z minulosti, neboť ty už nad ním ztratily moc. Jeho mysl se zbavila neklidu a on spočívá v blaženosti, jež je jeho pravou podstatou. Této blaženosti lze dosáhnout pouze Sebepoznáním, poznáním Já. Člověk by se měl poznáním Já neustále zabývat, je to jeho povinnost.

Komu jsou lhostejné posvátné knihy či učení mudrců, ten poznání Já nedosáhne. Taková pošetilost je daleko zhoubnější než jakákoli nemoc, která člověka v životě potká. Člověk by měl tudíž pozorně naslouchat tomuto učení, neboť ho může přivést k poznání Já. Kdo si toto učení osvojí, ten již neupadne do nevědomosti. Ó Rámo, chceš-li se oprostit od utrpení *samsáry* neboli koloběhu života a smrti, přijmi prospěšnou radu mudrce, jako jsem já, a buď svobodný.

VASIŠTHA pokračoval: Aby člověk překonal oceán *samsáry*, měl by se obrátit k tomu, co je věčné a neměnné. Jen ten je nejpřednější mezi všemi, jehož mysl spočívá ve věčnosti, a je tudíž plně ovládnutá a zcela klidná. Vidí, že potěšení a bolest se navzájem střídají a jedno druhé následují, a toto poznání mu přináší klid a ovládnutí mysli. Kdo toto nechápe, podobá se člověku, jemuž hoří dům nad hlavou.

Ten, kdo dosáhl poznání věčné Pravdy, je osvobozen od *samsáry* a již se nezrodí v nevědomosti. Člověk může pochybovat o tom, zda taková neměnná Pravda existuje! I kdyby však neexistovala, nijak mu neublíží, bude-li hledat podstatu života. Pátrání po tom, co je věčné, zmírní jeho trápení způsobené neustálými životními změnami. A pokud taková věčná Pravda existuje, pak její poznání člověka osvobodí.

Věčnosti nelze dosáhnout obřady, oběťmi, poutěmi ani penězi. Lze k ní dojít pouze ovládnutím mysli a rozvíjením poznání. Proto by se všichni bozi, démoni, polobozi i lidé měli neustále při jakékoli činnosti snažit o ovládnutí mysli, neboť právě to vede k poznání.

Je-li mysl klidná, čirá a tichá, osvobozená od klamu a mylných představ a odpoutaná od žádostivosti, pak po ničem netouží a nic neodmítá. Toto je ovládnutí mysli, jeden ze čtyř strážců brány k osvobození, o nichž jsem hovořil.

Všechno dobré a ušlechtilé pochází z ovládnuté mysli. Všechno zlé se zase díky ovládnuté mysli může rozplynout. Žádný zisk ani žádné potěšení ve světě či v nebi se nevyrovná radosti, která doprovází ovládnutou mysl. Radost, kterou lze zakoušet v přítomnosti člověka, jenž ovládl svou mysl, je nepopsatelná. Takovému člověku každý věří a není nikdo, ani mezi démony či skřety, kdo by k němu cítil zášť.

Ó Rámo, ovládnutí mysli je nejlepším lékem na všechny fyzické i psychické neduhy. S ovládnutou myslí lépe chutná i jídlo, které by jinak nechutnalo. Tomu, kdo má jako záštitu ovládnutou mysl, nic neublíží.

Kdo necítí přitažlivost ani odpor k tomu, co slyší, vidí, čichá, chutná nebo čeho se dotýká, třebaže to druzí považují za příjemné či nepříjemné, ten ovládl svoji mysl. Kdo vnímá všechny bytosti stejně, aniž by cítil radost nebo bolest, ten ovládl svoji mysl. Kdo žije mezi lidmi, jako by byl v hlubokém spánku, zůstává jimi nedotčen a necítí vůči nim nadšení ani nenávist, ten ovládl svoji mysl.

II. 14

VASIŠTHA pokračoval: Druhým strážcem brány k osvobození je dotazování, pátrání po Skutečnosti. Dotazování by mělo být prováděno nepřetržitě a s inteligencí

vytříbenou studiem posvátných textů. Takové dotazování bystří rozum a umožňuje dosáhnout nejvyšší Pravdy. Z toho důvodu je dotazování nejlepším lékem na dlouhotrvající nemoc zvanou *samsára*.*

Moudrý člověk chápe, že síla, rozumová schopnost, efektivnost a dobře načasovaný čin jsou plody dotazování a rozlišování. I království, úspěch, potěšení a konečné osvobození jsou výsledky dotazování a pátrání po Pravdě. Dotazování a rozlišování chrání člověka od nešťastných událostí, které postihují nevědomé hlupáky. Je-li mysl otupena nepřítomností rozlišování, pak se i chladný měsíční paprsek stane smrtící zbraní a dětinská představivost uvidí v každém tmavém koutě skřeta. Proto hlupák, který se nezabývá hledáním Pravdy, je studnicí utrpení. Nepřítomnost rozlišování vede k činům, které jsou zhoubné jak pro něho, tak pro druhé, a též k nejrůznějším fyzickým i psychickým nemocem. Společnosti takových hlupáků by se proto měl moudrý člověk vyhnout.

Ti, v nichž je dotazování a rozlišování neustále přítomno, osvětlují svou září svět i každého, kdo se ocitne v jejich blízkosti, zahánějí zlé duchy, které zplodila nevědomá mysl, a ukazují falešnost smyslového potěšení i předmětů potěšení. Ó Rámo, ve světle rozlišování přijde pochopení věčné a neměnné Skutečnosti, pochopení nejvyšší Pravdy. S ní člověk po ničem netouží ani nic neodmítá. Je osvobozen od klamu a připoutanosti. Není nečinný ani není činnostmi pohlcen. Žije v tomto světě a poté, co uplyne jeho přirozený počet let, dosáhne blaženého stavu konečného osvobození.

Zrak duchovního hledání neztrácí svoji jasnost ani v průběhu činnosti. Politováníhodný je ten, komu tento zrak schází. Než být takto slepý, je lépe se narodit jako žába v blátě, červ na hnoji nebo had v díře.

A jaké je to dotazování? Pravým dotazováním je ptát se: „Kdo jsem? Kde se vzalo utrpení *samsáry*?“ Z takového dotazování se rodí poznání Pravdy.** To s sebou přináší vnitřní klid a poté i nejvyšší pochopení spojené s ukončením veškerého utrpení.

II. 15, 16

VASIŠTHA pokračoval: Třetím strážcem brány k osvobození je spokojenost. Toho, kdo ochutnal nektar spokojenosti, nebudou lákat smyslová potěšení, neboť žádný požitek světa se nevyrovná sladkosti spokojenosti, jež zbavuje všeho zlého.

---

* Dotazování a pátrání se nazývá *vičára* a znamená též rozlišování mezi pravdivým a nepravdivým, mezi skutečným a neskutečným. (Pozn. překl.)

** *Vičára* neboli dotazování neznamená rozbor ani zdůvodňování, ale přímé nahlédnutí do sebe sama. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

Co znamená tato spokojenost? Zanechat neplodných tužeb, neprahnout po tom, co nám nebylo dáno, a bez přílišného nadšení či naopak sklíčenosti přijímat s klidem to, co přichází. Dokud člověk nenalezne spokojenost sám v sobě, do té doby bude vystaven utrpení. S rostoucí spokojeností se srdce člověka plně rozvine v květ čistoty. Spokojenému člověku, byť nic nevlastní, patří celý svět.

Čtvrtým strážcem brány vedoucí k osvobození je dobrá společnost, *satsanga*, společnost moudrých lidí, světců a osvícených mudrců. *Satsanga* zvyšuje rozumové schopnosti, ničí nevědomost a odstraňuje všechny psychické neduhy. *Satsanga* by neměla být opomenuta bez ohledu na to, jak to může být těžké nebo jak velké překážky budeme muset překonat, neboť je světlem, které člověka vede na jeho životní pouti. *Satsanga* stojí nade všemi náboženskými praktikami, jako jsou odříkání, dobročinnost, poutě či obřady.

Člověk by měl uctívat ty, kteří dosáhli Pravdy a jejichž srdce bylo zbaveno temnoty nevědomosti, a měl by jim ze všech svých sil sloužit. Kdo se k světcům nechová s náležitou úctou, ten na sebe přivolává velké utrpení.

Satsanga, spokojenost, *vičára* a ovládnutí mysli jsou čtyři nejjistější prostředky, pomocí kterých může být zachráněn člověk topící se v oceánu *samsáry*, koloběhu života a smrti. Spokojenost znamená nejvyšší dosažení, *satsanga* nejlepší nasměrování, dotazování je nejvyšší moudrostí a ovládnutí mysli nejvyšší blažeností. Nejsi-li schopen následovat všechny čtyři najednou, snaž se alespoň o jedno z toho, neboť poctivým prováděním jednoho objevíš postupně i ostatní a nejvyšší poznání si tě samo vyhledá. I kdyby ses však stal bohem, polobohem nebo stromem, dokud neochočíš divokého slona mysli pomocí těchto čtyř ušlechtilých kvalit, nemůžeš učinit žádný pokrok směrem k nejvyšší Skutečnosti. Proto se, Rámo, snaž tyto čtyři ušlechtilé kvality rozvíjet ze všech sil.

II. 17

VASIŠTHA pravil: Jen ten, kdo je obdařen zmíněnými čtyřmi ušlechtilými kvalitami, má právo naslouchat tomu, co nyní hodlám vyjevit. Ó Rámo, ty takovým člověkem bezesporu jsi. Naslouchat tomuto učení si přeje jen ten, kdo je dostatečně zralý pro osvobození. Avšak podobně jako světlo lampy dokáže ozářit i spícího člověka, tak toto učení je schopno dovést k osvobození každého, kdo je vyslechne, ať si to přál nebo ne. Zjistíme-li, že to, co se zdálo být hadem, je ve skutečnosti provazem, pak náš strach z hada okamžitě zmizí. Podobně při studiu této knihy zmizí naše utrpení pocházející z koloběhu života a smrti.

Celý původní text obsahuje třicet dva tisíce dvojverší. Část první se jmenuje *Vairágja prakarana*, O odtažitosti. Sestává z patnácti set dvojverší a dává člověku poznat pravou podstatu života v tomto světě. Pečlivé studium této části očišťuje srdce.

Část druhá je *Mumukšu-vjavahára prakarana*, O chování hledajícího. Ta se skládá z tisíce dvojverší a popisuje, jaké jsou předpoklady člověka hledajícího poznání.

Část třetí, *Utpatti prakarana*, O stvoření, obsahuje sedm tisíc dvojverší. Tvoří ji množství inspirativních příběhů, které pomáhají nastínit nejvyšší Skutečnost: v důsledku vzájemného působení iluzorních představ, jakými jsou například „já“ a „toto“, se zdá, že vesmír, který nebyl nikdy doopravdy stvořen, skutečně existuje.

Část čtvrtá, *Sthiti prakarana*, O existenci, sestává z tří tisíc dvojverší a opět je tu na příbězích odhalována Pravda o existenci a podstatě tohoto světa.

Část pátá *Upašánti prakarana*, O utišení, obsahuje pět tisíc dvojverší. Naslouchání této části vede k ukončení klamného vnímání světa, kdy zůstane už jen nepatrná stopa nevědomosti.

Část šestá a poslední, *Nirvána prakarana*, O osvobození, sestává ze čtrnácti tisíc a pěti set dvojverší. Její studium a pochopení odstraňuje základní nevědomost člověka. Jakmile jsou rozptýleny všechny klamné představy a iluze, je tu úplné osvobození. Takto osvobozený člověk sice přebývá ve fyzickém těle, ale žije tak, jako by byl od něj osvobozen. Prostý žádostivosti, tužeb, připoutanosti a odporu je vysvobozen z koloběhu života a smrti, ze *samsáry*. Teď a tady se zbavil démona zvaného egoismus a spočívá v jednotě s nejvyšší Skutečností.

II. 18

VASIŠTHA pokračoval: Kdo zasévá semínka poznání tohoto učení, získá brzy jeho plody v podobě pochopení Skutečnosti. Pokud učení vede k odhalení Pravdy, mělo by být přijato, třebaže je jen lidského původu, a naopak, i kdyby bylo učení považováno za boží zjevení, ale nevedlo by k poznání, mělo by být odmítnuto. Jsou-li slova moudrá, měli bychom je přijmout i z úst dítěte, a pokud moudrá nejsou, měli bychom je odhodit jako stéblo slámy, i kdyby je prohlašoval sám Stvořitel Brahmá.

Kdo naslouchá výkladu tohoto učení a hluboce o něm uvažuje, ten pronikne do záhad poznání, utiší svoji mysl a bude zářit jasným čirým světlem jako Měsíc za podzimní noci. Takový člověk brzy dosáhne osvobození.

Mudrc, který pochopil kouzlo kosmické iluze zvané *májá*, vidí v jediném nerozděleném Vědomí bezpočet vesmírů. Vidí nekonečno v každém atomu, a není tedy připoután ke vzniku ani k zániku představy stvoření. Je spokojený s tím, co samo od sebe přichází, a neodmítá to. Nehoní se za tím, co mu bylo odebráno, ani kvůli tomu netruchlí.

Toto učení je snadno srozumitelné, neboť text je bohatě zdoben příběhy a podobenstvími. Kdo tento text pečlivě studuje a přemýšlí o významu slov, nemá potřebu provádět odříkání, meditaci nebo se věnovat opakování posvátného sledu slov či slabik zvaného *mantra*. Vždyť co může být víc než osvobození plynoucí ze studia tohoto textu.

Kdo studuje a pochopí toto učení, přestane být klamán projeveným světem. Spatří-li jedovatého hada lovaného na obraze, nemá důvod se bát. Pokud je projevený svět vnímán jako zdání, není důvod k nadšení ani smutku. Je škoda, že přestože tu je takové učení, vyhledává většina lidí jen smyslová potěšení nevyhnutelně vedoucí k utrpení.

Ó Rámo, je těžké pochopit Skutečnost, kterou člověk osobně nezakouší. Proto je v tomto textu použito mnoho názorných příkladů a podobenství. Člověk by je však neměl chápat doslovně ani jim přidávat nový význam. Smyslem a cílem podobenství je poukázat na to, že projevený svět je jako snová představa. Neměli bychom dopustit, aby se přílišným rozumováním význam daného sdělení překroutil.

II. 19, 20

VASIŠTHA pokračoval: Příběhy a podobenství mají jediný smysl, a sice umožnit tomu, kdo naslouchá, dojít k Pravdě. Pochopení Skutečnosti je natolik důležité, že je dobré cokoli, co je schopno pomoci. Podobenství proto mohou být pouze smyšlená. Z každého podobenství je třeba vzít jen to, co se snaží sdělit, a zbytek nebrat v úvahu. Studium posvátných textů a pomoc učitelů jsou nezbytné jen do té doby, dokud není pochopena Skutečnost.

Studium učení by mělo pokračovat až do úplného pochopení Skutečnosti a dosažení plného osvícení. Neúplné pochopení povede k nejasnostem a zmatkům. Pokud v srdci schází nejvyšší klid a zdání je mylně považováno za skutečnost, je to výsledek nedokonalého pochopení a z toho plynoucího překrouceného uvažování.

Tak jako všechny vlny mají svůj základ v oceánu, tak všechny důkazy o Skutečnosti mají základ v přímém nazírání, v přímém zakoušení Pravdy. Základem všeho je Inteligence či Vědomí, které samo o sobě je tím, kdo zakouší, aktem zakoušení i zkušeností či zážitkem. Skutečností je jen samo zakoušení, a přesto při mylném chápání se to jeví tak, že zakoušení má svůj subjekt, tedy někoho, kdo zakouší. Takové nepochopení lze rozptýlit skrze poznání založené na dotazování. Poté může v celé své kráse zazářit nerozdělené Vědomí a na této úrovni se i dotazování stane nadbytečným a samo od sebe odejde.

Tak jako vzduch v sobě obsahuje pohyb, tak Vědomí v sobě obsahuje projevený svět, zahrnující nehmotnou vnímající mysl i hmotné objekty vnímání. Vnímající mysl si na základě své nevědomosti myslí „jsem to a to", „jsem takový a takový objekt", a tak se tím také stane. Avšak každý objekt je zakoušen v subjektu a ne naopak.

Ó Rámo, do doby, než v tobě vzklíčí poznání, hledej útočiště v učení předávaném velkými učiteli. Tvé chování se začne podobat jejich chování, vybudíš v sobě ušlechtilé vlastnosti a rozvine se i tvé poznání. Následování příkladu vznešeného chování světců a růst poznání se začnou vzájemně podporovat.

KNIHA TŘETÍ

O stvoření

Utpatti prakarana

III. 1*

VASIŠTHA pravil: Nyní ti povím o stvoření a jeho tajemství. Dokud člověk vnímá objekty jako skutečné, je tu omezení. Jakmile taková představa zmizí, omezení zmizí s ní. Pouze to, co bylo v tomto stvořeném světě zrozeno, roste, rozvíjí se a upadá, pak odchází do nebe či do pekla nebo dosahuje konečného osvobození.

Během kosmického zániku se celé stvoření rozplyne v neomezeném Bytí, jež mudrci nazývají různými jmény, jako jsou *Átman*, *Brahman*, Skutečnost či Pravda, aby o tom vůbec bylo možné mluvit. *Átman* neboli neomezené Já v sobě vytvoří dualitu „já a ti druzí". Se vznikem duality se jako vlnka na hladině původně klidného moře objeví mysl. Měj na paměti, že tak jako zlatý náramek není nic jiného než zlato a ve zlatě se skrývá možnost vytvoření zlatého náramku, tak v sobě Stvořitel skrývá možnost stvoření světa a vlastnosti všeho stvořeného. Tak jako zlato existuje, aniž by muselo být náramkem, ale náramek nemůže bez zlata či jiného kovu existovat, tak mysl nemůže existovat bez Já, nemůže být od neomezeného Já oddělena.

Tak jako vytvoří fata morgána na poušti přesvědčivou iluzi oázy, jeví se i stvořený svět jako zcela skutečný. A dokud člověk lpí na tom, že „já" a „ty" jsou skutečné, nemůže tu být osvobození. Představu individuálního já nestačí odmítnout pouze slovně, neboť takové odmítnutí se stane jen další hříčkou mysli.

Ó Rámo, kdyby byl stvořený svět skutečný, nebyla by tu možnost jeho ukončení. Pravda je taková, že to, co je neskutečné, nemůže mít reálnou existenci a to, co je skutečné, nemůže přestat existovat. Odříkání, meditace a další metody proto nemohou způsobit ukončení existence stvořeného světa ani osvícení. Dokud přetrvává představa skutečnosti stvořeného světa, není možné *nirvikalpa samádhi*, tedy pohroužení

---

* Třemi hlavními pojmy, které se v textu vyskytují, jsou *čit ákáša*, *čitta-ákáša* a *bhúta ákáša*. *Ákáša* znamená prostor, *čit ákáša* je prostor Vědomí, *čitta-ákáša* je prostor mysli a *bhúta ákáša* je prostor prvků. Tyto pojmy dobře vysvětlil Bhagaván Ramana Maharši.

Někdo se zeptal: „Říká se, že *čit ákáša* je *Átman svarúpa* neboli obraz *Átman* a že jej můžeme vnímat pouze myslí. Jak to můžeme vnímat, pokud je mysl utišena?"

Bhagaván pravil: „Vezmeme-li jako příměr nebe, je nutno říci, že jsou tři typy, *čit ákáša*, *čitta-ákáša* a *bhúta ákáša*. Přirozený stav se nazývá *čit ákáša*. Z toho se zrodí pocit jáství neboli *čitta-ákáša*. Jak se *čitta-ákáša* rozpíná a přijímá podobu všech prvků, nazýváme to vše *bhúta ákáša*, neboť *bhúta* značí prvek. Jestliže *čitta-ákáša*, což je vědomí já, nevidí prostor Vědomí, ale vidí prostor prvků, je to *manó ákáša* neboli prostor mysli, neboť *manas* značí mysl či myšlení. A opustí-li *čitta-ákáša* prostor mysli a vidí prostor Vědomí, říkáme, že je to *činmája* neboli čiré Vědomí. Utišení mysli znamená, že zmizí představa rozmanitosti objektů a objeví se představa jednoty objektů. Je-li tohoto dosaženo, všechno se jeví jako přirozené."

Možná by bylo lepší přeložit pojem *ákáša* jako dimenze. Totéž neomezené Vědomí se nazývá *čit ákáša*, *čitta-ákáša* nebo *bhúta ákáša* podle toho, zda je to nahlíženo z úhlu pohledu dimenze duchovní, mentální či fyzické. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

neboli *samádhi*, v němž není pohyb mysli. A i kdyby takové pohroužení bylo možné, pak by v okamžiku návratu z tohoto stavu znovu vyvstal v mysli stvořený svět i se vším utrpením. Pohyb v mysli zapříčiní představu stvořených objektů.

Tak jako má každá věc svoji podstatu, tak jako je olej v sezamovém semínku nebo vůně v květině, tak je v pozorovateli ukryta schopnost pozorování objektů. Zakoušet předměty ve snu může jen ten, kdo sní, a podobně objekty pozorování zakouší ten, kdo pozoruje. Tak jako v pravý čas vyraší ze semínka klíček, tak se možnost zakoušení začne projevovat jakožto představa stvořeného světa.

III. 2

VASIŠTHA pokračoval: Jeden svatý muž jménem Ákášja, což znamená zrozený z prostoru, žil v neustálé meditaci a pracoval pro dobro všech. Už byl dlouho naživu, a tak si smrt pomyslela, že si pro něho dojde. Jak se ale k němu přiblížila, objevil se silný oheň, který světce chránil. Smrt oheň sice překonala, ale ať natahovala ruce sebevíc, uchopit světce se jí nepodařilo. Zmatená zcela nečekanou situací vydala se za bohem jménem Jama, který vládne v říši mrtvých, a zeptala se ho: „Pane, řekni mi prosím, jak je možné, že toho člověka nedokážu odvést s sebou?"

Jama odpověděl: „Víš, smrti, ty ve skutečnosti nikoho neodvádíš ani nezabíjíš. Smrt každé bytosti je způsobena následky jejích činů, jež se označují jako *karman*. Najdi proto *karman* onoho světce a to ho přivede ke smrti."

Tak jako nikdo nikde nenalezne syna neplodné ženy, tak smrt nebyla schopná nalézt *karman* světce.

Oznámila to Jamovi a ten řekl: „Ó smrti, tento svatý muž Ákášja je skutečně zrozený z prostoru, a nemá tudíž žádné *karman*. Je čirý jako prostor a nevytváří žádné *karman*, pomocí něhož by ses ho zmocnila.

Stejně jako syn neplodné ženy ani tento světec se nenarodil. Nemá *karman* z předchozích životů, a proto je bez myšlenek. Z toho důvodu se ani nedopouští mentálních činů, které by ho přivedly do tvé náruče. Není ničím jiným než Inteligencí, Vědomím. Jako živá bytost se jeví pouze nám, v něm samém žádná taková představa, která by mohla vést ke vzniku *karman*, nevzniká. Vědomí se uvědomuje ve Vědomí a považuje se za oddělené. Ale je to falešná oddělenost, nikoli skutečná existence, a tento svatý muž to ví.

Jako je přirozeností vody tekutost a přirozeností prostoru prázdnota, je pro tohoto světce přirozeností život v nejvyšším Vědomí. Jeho projevení je bez příčiny, je zrozený z Já. Kdo se drží hloupé představy, že je tělem zrozeným ze země, je připoután ke hmotě a ty, smrti, nad ním můžeš zvítězit. Pokud však světec takovou představu nemá, je bez těla, a tudíž i mimo tvůj dosah.

Tento svatý muž se nikdy nenarodil. Není ničím jiným než čirým Vědomím, které nepodléhá žádné změně. V neomezeném Bytí se na počátku věků v důsledku skryté nevědomosti projeví vibrace a jako v kosmickém snu vznikne svět různorodých bytostí. Světec se však do kosmického snu nezapojuje a setrvává jako čiré Vědomí."

VASIŠTHA pravil: Ve Stvořiteli neexistuje pozorovatel ani objekt pozorování. Říká se proto, že Stvořitel je zrozen z Já. Jako obraz v mysli malíře září v kosmickém Vědomí.

III. 3

VASIŠTHA pokračoval: Stvořitel nemá předchozí *karman*, nemá tudíž ani vzpomínky na minulost. Nemá fyzické tělo. Nebyl zrozen z těla, proto má pouze duchovní tělo. Smrtelné bytosti mají těla dvě, fyzické a duchovní, ale nezrozený Stvořitel má pouze duchovní tělo, neboť v něm není příčina, která by dala vzniknout tělu fyzickému.

Nezrozený či nestvořený z předchozí příčiny je Stvořitelem všech bytostí. To, co je vytvořeno, je vždy téže podstaty jako to, z čeho to bylo vytvořeno. Zlatý náramek má stejnou podstatu jako zlato, z něhož byl vyroben. Protože příčinou rozmanitosti stvoření byla myšlenka Stvořitele, jenž je bez fyzického těla, je i podstatou stvoření pouze myšlenka, nikoli hmota.

Ve Stvořiteli se objevil záchvěv a myšlenka Stvořitele se rozvinula do podoby vesmíru. Toto zachvění způsobilo vznik nehmotných duchovních těl bytostí. Tyto bytosti vznikly z pouhé myšlenky, proto je jejich existence jen zdáním, třebaže ji vnímají jako skutečnost. Jejich projevení, jež se zdá být skutečné, má své následky, podobně jako má své následky sexuální vzrušení během snu. A ačkoli Stvořitel neboli svatý muž z našeho příběhu nemá fyzické tělo, jeví se tak, jako by ho měl.

Stvořitel má dvojí povahu. Je Vědomí i mysl. Vědomí je čiré, zatímco mysl podléhá omylům. Zdá se, že Stvořitel vznikne a začne existovat, ač tomu tak není. Stvořitel je Inteligence, Vědomí, jež udržuje celý vesmír, a každá myšlenka, která ve Vědomí vznikne, dostane nějaký tvar, formu. Přestože podstatou všech forem je čiré Vědomí, tak kvůli zapomenutí na Já i kvůli představě o existenci fyzického těla zůstanou tyto formy uvězněny ve fyzickém těle, ač jsou ve skutečnosti nehmotné. Podobně se v důsledku iluzorního vnímání pozorovatele může zdát, že nehmotný duch má tělo, přestože je bezforemný.

Stvořitel však takové iluzi nepodléhá. Jeho podstata je vždy duchovní, nikoli hmotná. A proto je i podstata jím stvořeného světa ve skutečnosti duchovní. Stvoření

je bez příčiny. Jeho podstata je tedy duchovní, stejně jako podstata nejvyššího Bytí, *Brahman*. Materiálnost stvořeného světa je jen jako vzdušný zámek, je to iluzorní představa, jež se objevila v mysli jedince.

Stvořitel je mysl a jeho tělem je mysl nebo čiré Vědomí, čirá Inteligence. Myšlenky jsou spjaté s myslí a objekt pozorování je spjatý s pozorovatelem. Kdo kdy rozeznal jedno od druhého?

III. 4

VÁLMÍKI pravil: V tomto okamžiku se již Slunce sklánělo k západnímu pohoří, jako by zatoužilo rozjímat o slovech mudrce a osvítit jiná místa na zemi. Všichni přítomní se rozešli, aby se mohli věnovat večerním modlitbám. Následujícího rána se sešli znovu a pokračovali v naslouchání.

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, pověz mi prosím, co je to ve skutečnosti mysl.

VASIŠTHA odpověděl: Tak jako je prázdná a netečná nicota označována za prostor, je prázdnou nicotou i mysl. Ať skutečná či neskutečná, je mysl tím, co je chápáno jako objekt vnímání. Ó Rámo, myšlenky znamenají mysl a mezi myšlenkami a myslí není žádný rozdíl. Já, jež je oděno hávem duchovního těla, se označuje jako mysl. Mysl způsobuje vznik hmotného, fyzického těla. Nevědomost, *samsára*, myšlenky, omezení, nečistota, temnota či netečnost, to vše jsou synonyma a jiná vyjádření pro mysl. Samotná zkušenost není nic jiného než mysl a to, co je zakoušeno či vnímáno, je opět mysl.

Zlatá ozdoba není nic jiného než zlato a podobně celý vesmír není nic jiného než Vědomí, jež sídlí v každé nepatrné částečce. Tak jako se ve zlatě ukrývá možnost vzniku zlaté ozdoby, tak existuje v subjektu možnost objektu.* Pokud se subjekt zbaví představy objektu, pak je tu samo Vědomí bez projeveného světa objektů. Je-li toto pochopeno, pak se z nitra člověka vytratí přitažlivost i odpor, láska i nenávist a stejně tak falešné představy „já", „ty" a „svět". Odejde i tendence k vytváření myšlenek a představ. A to samo je osvobozením.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, pokud je objekt vnímání skutečný, pak nemůže přestat existovat, a pokud je neskutečný, pak ho jako neskutečný nechápeme. Lze něco takového překonat?

---

* Subjekt je ten, kdo vnímá a zakouší objekty. (Pozn. překl.)

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, vidíme přece, že existují mudrci a svatí muži, kteří to překonali! Vnější objekty jako například prostor, nebo psychologické faktory jako „já" existují jen coby označení či pojmy. Ve skutečnosti neexistuje svět objektů ani „já", jež objekty pozoruje, a neexistuje ani samotné pozorování, prázdno či nehybnost. Jediné, co existuje, je kosmické Vědomí neboli *čit*. A je to mysl, jež v něm vytváří rozmanitost, různorodé činy a zkušenosti, pocit omezení i touhu po osvobození.

III. 5, 6

RÁMA se zeptal: Ó mudrci! Co je zdrojem mysli a jak mysl vzniká? Prosím, osvětli mi to.

VASIŠTHA odpověděl: Po zániku vesmíru, předtím, než započne nová epocha, je celý svět ve stavu dokonalé rovnováhy. Je tu nejvyšší Bůh, věčný, nezrozený a sebe ozařující. Je všemohoucí a je vším. Je označován různými jmény, jako například *Átman*, ale jde jen o název, nikoli Pravdu, neboť on sám je mimo všechny představy a popisy. Je tu, a přesto není světem pochopen a poznán. Je v těle, a přesto i něco jiného než tělo. Podobně jako ze Slunce vychází bezpočet paprsků, vznikne z něho bezpočet bohů. Podobně jako vznikají vlny na hladině oceánu, vznikne z něj nekonečné množství světů.

Je to kosmické Vědomí, v němž se objevuje bezpočet objektů vnímání. Je to světlo, v němž září Já i svět. Určuje povahu všech stvořených věcí. Jako se objevuje a zase mizí přelud faty morgány, tak v něm opakovaně vznikají a zanikají světy. Jeho forma, tedy svět, se vytratí, ale jeho Já je neměnné. Přebývá ve všem. Je schovaný v nejmenší částečce a zároveň se rozlévá dodaleka. Pouhou svou přítomností udržuje tento zdánlivě nehybný hmotný svět i s jeho obyvateli v činnosti. Díky jeho všudypřítomné všemohoucí vševědoucnosti dostávají jeho myšlenky a představy hmotnou podobu.

Ó Rámo, nejvyššího Já nelze dosáhnout jinak než poznáním, rozhodně ne prováděním náboženských obřadů. Nejvyšší Já není daleko ani blízko. Není nedosažitelné ani vzdálené. Je tím, co se v člověku projevuje jako zážitek blaženosti, proto jej lze v člověku uskutečnit.

Odříkání a pokání, dobročinnost a dodržování náboženských přikázání k dosažení Já nevedou. Pouze společnost mudrců a studium posvátných textů může pomoci rozptýlit nevědomost a klam. Až když je člověk přesvědčen o tom, že jediné, co je skutečné, je samo Já, dostává se mimo utrpení na cestu vedoucí k osvobození.

Odříkání a pokání jsou trápení, která způsobujeme jen sami sobě. Smysl nemá ani dobročinný skutek, jenž byl učiněn s penězi získanými na úkor druhých. To oni

sklízí plody takové dobročinnosti. A dodržování náboženských povinností jen podporuje domýšlivost jedince. Pouze jediný lék dokáže vyléčit nevědomost o Bohu, a tím je zřeknutí se honby za smyslovým potěšením.

III. 7

RÁMA se zeptal: Kde tento Bůh, toto nejvyšší Já, přebývá a jak k němu lze dojít?

VASIŠTHA odpověděl: Bůh, kterého jsem ti popisoval, není daleko. Je Inteligencí či Vědomím přebývajícím v těle. Je vesmírem, třebaže vesmír není on. Je čiré Vědomí.

RÁMA podotkl: I malé dítě řekne, že Bůh je Vědomí, tak proč je třeba to rozebírat a dále se tím zabývat?

VASIŠTHA odpověděl: Kdo chápe čiré Vědomí jako vesmír objektů, ten neví nic. Vesmír je vnímající. Vnímající je duše jedince neboli *džíva*. Tento vnímající vytvoří objekt, který lze poznávat, a upadne do utrpení. Jestliže to, co lze poznávat, ustoupí do pozadí a pozornost se přesune k nepoznatelnému čirému Vědomí, je tu naplnění a člověk se vymaní z utrpení.

Dokud to, co je poznatelné, neustoupí do pozadí, nemůže se pozornost člověka obrátit k nepoznatelnému. Nestačí, aby si *džíva* uvědomil svoji zapletenost do *samsáry*. Je-li však dosaženo Boha, utrpení *samsáry* zmizí.

RÁMA požádal: Prosím, svatý muži, popiš mi Boha.

VASIŠTHA odpověděl: Bůh je kosmické Vědomí, v němž přestává existovat vesmír takový, jaký byl. Přestává v něm existovat vzájemný vztah subjektu a objektu.* Bůh je prázdnota, v níž se projevuje vesmír. V Bohu zůstává i kosmické Vědomí klidné a nepohnuté jako hora.

RÁMA se zeptal: Jak můžeme dosáhnout Boha a uvědomit si neskutečnost světa, který jsme vždy považovali za skutečný?

---

* Jde o subjekt, který pozoruje, a objekt, který je pozorován. (Pozn. překl.)

VASIŠTHA odpověděl: Boha lze dosáhnout jen tehdy, když je člověk pevně ustálen v přesvědčení o tom, že vesmír je stejně klamný jako modrá barva nebe. Dvojnost neboli dualita předem předpokládá jednotu a nedvojnost zase dualitu. Boha lze dosáhnout jen tehdy, je-li tu poznání, že celé stvoření je klam.

III. 8, 9

RÁMA se zeptal: Jakým způsobem lze tohoto poznání dosáhnout a co bych měl vědět, aby skončilo to, co je poznatelné, a mohlo být dosaženo nepoznatelného?

VASIŠTHA odpověděl: Mylná představa o tom, že tento svět je skutečný, je pevně zakořeněná v důsledku nepřetržitého mylného uvažování. To však lze změnit hned v ten den, kdy se dostaneš do společnosti svatých mužů a ke studiu posvátných textů. Ze všech textů je tato Mahá-Rámájana nejlepší. Co lze najít v jiných textech, zde nechybí, a co tu najít nelze, není ani jinde. Pokud však někdo nemá chuť ke studiu této knihy, nechť studuje cokoli jiného.

Jakmile zmizí mylné představy a je pochopena Pravda, pak toto pochopení člověka natolik naplní, že o tom rozjímá a mluví, raduje se z toho a učí to druhé. Takový člověk je *džívanmukta*, osvobozený za života, anebo *vidéhamukta*, osvobozený, jenž je bez těla.

RÁMA se zeptal: Pane, jaké jsou vlastnosti toho, kdo se nazývá *džívanmukta* nebo *vidéhamukta*?

VASIŠTHA odpověděl: Ten, kdo žije zdánlivě normální život a přitom zakouší celý svět jako prázdnotu, je *džívanmukta*. V bdělém stavu zakouší klid hlubokého spánku a ani v nejmenším se ho nedotýká potěšení ani bolest. Bdí i v hlubokém spánku, ale nikdy se nebudí do tohoto světa. Jeho poznání není zamlženo skrytými touhami. Může se zdát, že má něco rád a něco nerad, nebo že má strach, ale ve skutečnosti je prázdný jako prostor. Je osvobozen od sobectví a chtění a zůstává nedotčen jakoukoli činností či nečinností. Nenahání nikomu strach a sám se nikoho nebojí. Až přijde jeho čas a odloží své tělo, stane se z něj *vidéhamukta*.

Vidéhamukta je a přitom není, není „já" ani „druzí". Je Sluncem, které září, je bohem Višnu, jenž všechny ochraňuje, je Rudrou, který vše ničí, i Brahmou, který vše tvoří. Je prostorem, zemí, vodou i ohněm. *Vidéhamukta* je kosmické Vědomí, jež je samou podstatou všech bytostí. On sám je vším, co je v minulosti, přítomnosti i budoucnosti.

RÁMA se opět zeptal: Pane, moje vnímání je pokřivené, jak mohu dosáhnout stavu, který jsi nyní popsal?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, to, co se označuje jako osvobození, je samo *Brahman*, Absolutno, jež jediné skutečně existuje. Co je zde vnímáno jako „já" a „ty", to pouze budí dojem vlastní existence, ve skutečnosti nic takového neexistuje, neboť to nikdy nebylo zrozeno. Jak můžeme tvrdit, že se *Brahman* těmito světy někdy stalo?

Ó Rámo, za zlatou ozdobou vidím pouze zlato, za vlnami vodu, za fatou morgánou teplo, za vesmírem prázdnotu. Podobně za všemi světy vidím pouze *Brahman*, Absolutno.

Vnímat „světy" znamená nevědomost. Nevědomost zmizí za pomoci dotazování a pátrání po Pravdě. Přestat existovat může jen to, co vzniklo. Tento svět ve skutečnosti nikdy nevznikl, třebaže se zdá, že existuje.

Když nastal minulý zánik vesmíru, zmizelo vše, co se předtím zdálo, že existuje. Přetrvalo pouze neomezené Absolutno, jež není prázdnotou ani formou, viděním ani tím, co je viděno, a nedá se ani říci, zda to je nebo není. Absolutno nemá uši, oči ani jazyk, a přece slyší, vidí a jí. Je nestvořené a je bez příčiny. Jako je však voda původcem vln, je Absolutno původcem všeho. Jeho světlo září všude a neustále a sídlí v srdci každého. V tomto světle se jako přelud zjevují a září tři světy.

Jakmile se v Absolutnu objeví vibrace či chvění, zdá se, že dochází ke vzniku světů. Jakmile vibrace ustane, budí to dojem, že světy zanikají. Je to podobné, jako když točíme hořící větévkou a vznikají ohnivé kruhy, které zmizí, jakmile točit přestaneme. Absolutno zůstává všude a ve všech časech stále stejné, ať tu vibrace je nebo není. Pokud tu není toto pochopení, upadne člověk do iluze. Jakmile pochopení přijde, všechny touhy a obavy zmizí.

Z Absolutna pochází čas i vnímání pozorovatelných objektů. Činnost, forma, chuť, čich, dotyk a myšlení, tedy všechno, co znáš, je Absolutno samo a jen díky jemu to vše můžeš znát. Pozorovatel, akt pozorování i to, co je pozorováno, to vše je Absolutno jako pozorování samo. Když to pochopíš, pochopíš své Já.

III. 10

RÁMA řekl: Svatý muži, jak je možné říci, že Absolutno není prázdnota, není světlo a není temnota? Těmito protiklady jsem zmaten.

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, kladeš nevyzrálé otázky, ale přesto ti objasním pravý smysl toho všeho.

Jako je dosud nevyřezaný ornament ukryt v kusu dřeva, tak je tento svět, ať už ho považuješ za skutečný nebo neskutečný, neoddělitelně spjat s Absolutnem, které tudíž nemůže být prázdnotou. Tak jako o klidném moři nemůžeme říci, že v něm nejsou přítomny žádné vlny, tak o Absolutnu nemůžeme říci, že je prázdné a neobsahuje svět. Toto podobenství má ovšem svá omezení a neměly by se mu přidávat další významy.

Ve skutečnosti tento svět z Absolutna nevzniká ani v něm nezaniká. Jediné, co nyní a navždy existuje, je Absolutno. Pojmy prázdný a neprázdný zde ztrácí smysl, neboť říkáme-li prázdný, musíme myslet na něco, co prázdné není, a naopak. Pojem prázdný má význam jen vedle pojmu neprázdný.

Absolutno nemá materiální povahu, proto jej nelze osvětlit pomocí světla pocházejícího z hmotných zdrojů, jakým je například Slunce, jejichž světlo je opakem tmy. Absolutno je sebe-ozařující, proto není netečné a není temné. Absolutno nemůže být pochopeno či zakoušeno něčím jiným než sebou samým.

Neomezené Vědomí je čiřejší než nekonečný prostor. Stejně nekonečný je svět. Člověk nemůže poznat chuť papriky, dokud papriku neochutná, a stejně tak nemůže zakoušet Vědomí v jeho neomezenosti, aniž by tu byl svět objektů. Podobně jako v hmotném oceánu existují hmotné vlny, tak v bezforemném *Brahman* existuje bezforemný svět. Z Absolutna vzniká Absolutno a existuje v sobě samém jako Absolutno. Svět tudíž ve skutečnosti nebyl nikdy stvořen, je totožný s tím, z čeho vznikl.

Přestane-li mysl vytvářet představy, je představa „já“ zničena a to, co zůstane, je Absolutno. Absolutno je to, co není netečné a nespí. V Absolutnu trojice poznávající, poznávání a to, co je poznáno, existuje bez přítomnosti rozumu jako jedno a totéž.

III. 11

RÁMA řekl: Ó pane, co bude se světem, který teď tak jasně vnímáme, až nastane zánik vesmíru?

VASIŠTHA pravil: Odkud přijde a kam odejde syn neplodné ženy? Syn neplodné ženy nikdy neexistoval. Podobně sám o sobě neexistuje ani tento svět. Tato podobnost ti přijde matoucí jen proto, že existenci světa považuješ za samozřejmost.

Uvažuj tedy takto. Je ve zlatém náramku „náramkovost“, anebo je to prostě zlato? Je věc, kterou nazýváme nebe, oddělena od prázdného prostoru? Podobně věc, kterou nazýváme svět, není nic jiného než *Brahman*. Tak jako k ledu patří chlad, tak je s *Brahman* neoddělitelně spjat tento svět.

Voda, kterou vidíme jako fatu morgánu, nikdy nevznikne ani nezanikne a stejně tak tento svět nevznikne z Absolutna a nikam neodejde. Stvoření světa nemá příčinu, tudíž ani začátek. Ani teď svět neexistuje, tak jak by mohl zaniknout?

Pokud připustíš, že svět nebyl stvořen z *Brahman*, ale tvrdíš, že je to projev založený na Skutečnosti *Brahman*, pak svět sám o sobě neexistuje a existuje pouze *Brahman*. Je to podobné snu. Ve stavu nevědomosti se Inteligence projeví v jedinci jako bezpočet snových objektů, které nejsou ničím jiným než touto Inteligencí. A podobně se takové projevení uskutečnilo při tom, co nazýváme počátkem stvoření. Toto projevení však není od *Brahman* odděleno, neexistuje mimo *Brahman*, a tudíž samo o sobě neexistuje.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, je-li tomu tak, jak je možné, že tento svět působí tak skutečně? Dokud je tu pozorovatel, existuje to, co je pozorováno, a naopak. Teprve když obojí zmizí, je tu osvobození. Je-li tu čisté zrcadlo, pak v sobě neustále odráží to či ono. Dokud existuje pozorovatel, bude stále znovu a znovu vyvstávat stvořený svět. Je-li pochopeno, že stvořený svět jako takový neexistuje, pak přestane existovat i pozorovatel. Ale získat toto pochopení je velice těžké!

VASIŠTHA pravil: Rámo, rozptýlím tvé pochybnosti pomocí podobenství. Pak pochopíš ne-existenci stvoření a budeš žít osvíceným životem.

III. 12

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, budu ti vyprávět o tom, jak se zdá, že v jediném čirém a nerozděleném kosmickém Bytí vznikne stvořený svět, stejně jako vzniknou sny ve vědomí spícího člověka.

Tento vesmír je ve skutečnosti věčná, zářící Inteligence, která uvnitř sebe vytváří to poznatelné, co bude poznáno jako to, co existuje, s představou formy, jíž je prostor, a s dotazováním se na sebe sama. Takto vznikne nejprve prostor. Když po určitém čase v kosmickém Bytí zesílí uvědomění si stvořeného světa, objeví se budoucí *džíva,* kosmická duše neboli *hiranjagarbha*, a Absolutno, *Brahman,* se vzdá svého nejvyššího stavu a vymezí se jakožto *džíva*. I poté však *Brahman* zůstane *Brahman* a k žádné proměně v něco jiného ve skutečnosti nedojde.

V prostoru se sama od sebe projeví kvalita zvuku. Pak se objeví představa ega, která je základem pro další stvoření vesmíru, a ve stejném okamžiku vznikne to, co nazýváme čas. To vše se děje jen jako tvůrčí představa neoddělitelně spojená s kosmickým Bytím, nikoli jako skutečná proměna Absolutna.

Pomocí této tvůrčí představy vznikne vzduch. Dále se objeví posvátný text zvaný *véda*.* Vědomí, které je vším tím obklopeno, se nazve *džíva* a stane se příčinou vzniku všech prvků tohoto světa.

Existuje čtrnáct úrovní existence a každá má své obyvatele. Všechny jsou projevem tvůrčích představ Vědomí. Jakmile ve Vědomí vznikne představa „jsem světlo", okamžitě se vynoří zdroj světla, například Slunce. Podobným způsobem vznikne voda a země.**

Všechny základní prvky na sebe vzájemně působí jako zakoušející a to, co je zakoušeno, a celý stvořený svět se objeví jako vlny na hladině oceánu. Vše je dohromady tak dokonale propojeno, že není možné jedno od druhého oddělit, dokud nenastane konec vesmíru. Tyto hmotné projevy se neustále mění, kdežto Skutečnost zůstává beze změn. Jelikož jsou všechny projevené objekty propojeny s Vědomím, přijmou hmotnou podobu okamžitě, přestože nejsou ničím jiným než neomezeným Vědomím, jež nepodléhá žádné změně.

III. 13

VASIŠTHA pokračoval: V nejvyšším Bytí je přítomna vibrace, jež je zároveň klidem i rozruchem. Díky této vibraci se objeví prostor, světlo či netečnost, přestože nic z toho ve skutečnosti nebylo stvořeno. Protože se to vše odehrává ve Vědomí, získá to kvalitu poznatelného a s tím v témže okamžiku vznikne ten, kdo poznává. Tímto poznávajícím je síla Vědomí, která všechny věci osvětluje. Vědomí se tedy stane jak tím, co je poznáváno, tak i samotným poznávajícím. A jakmile se objeví tento vztah, objeví se ve Vědomí představa „jsem *džíva,* duše jedince".

Během dalšího ztotožňování se s tím, co je poznatelné, se v původně ryzím Vědomí objeví představa ega a poté schopnost rozlišování a logického uvažování. Pak vznikne mysl a základní prvky. Neustálým spojováním a kombinováním základních prvků se vytvoří světy. Spontánně i v rámci pravidelných změn stále vzniká a zase zaniká bezpočet forem, tak jako se objevují a zase mizí objekty ve snu. Žádná z těchto forem nepotřebuje hmotnou příčinu, jakou by byla země, voda či oheň. Vše má svůj základ ve Vědomí a je to právě Vědomí, jež to vše zdánlivě tvoří, podobně jako člověk své snové obrazy. To všechno není nic jiného než čiré Vědomí.

---

* Třemi hlavními *védami* jsou *Rgvéda*, *Sámavéda* a *Jadžurvéda*. (Pozn. překl.)

** Prostor, vzduch, oheň, voda a země je pět základních prvků, viz *bhúta*, z nichž je všechno složeno. (Pozn. překl.)

Pět základních prvků tvoří semínko, z něhož vyrůstá strom zvaný svět, a věčné Vědomí je zase semínkem, z něhož vznikají tyto prvky. Jaké je semínko, takový je i strom. Proto svět není nic jiného než *Brahman*, Absolutno.

Kosmickým Vědomím byl tak v kosmickém prostoru vytvořen vesmír se všemi svými vlastnostmi. Tento vesmír není skutečný a nebyl ani doopravdy stvořen. Pět základních prvků se vzájemně namíchá a vytvoří zdání materiálnosti světa. Vše je však jen pouhé zdání. V prostoru vidíme formy, jejichž podstatou je kosmické Vědomí, a to jediné je skutečné.

Nepodléhej dojmu, že svět pěti prvků byl stvořen těmito prvky. Pohlížej na ně jako na projev tvořivé síly Vědomí, která je s Vědomím neoddělitelně spjata. Lze říci, že pět základních prvků se objevilo ve Vědomí jako objekty ve snu, nebo že to jsou pouhá zdání, která v důsledku nevědomosti zakrývají kosmické Vědomí. Tak to vidí či chápou svatí muži a mudrci.

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, nyní ti povím, jak se *džíva* neboli individuální duše usídlila v těle.

Džíva si pomyslel: „Jsem ve své podstatě a svou velikostí jen pouhý atom." A tak se stal atomem, ale jen zdánlivě, na základě mylné představy. Podobně jako se může někomu ve snu zdát, že zemřel nebo má jiné tělo, tak se tento *džíva*, jenž má ve skutečnosti jemné tělo čirého Vědomí, začne ztotožňovat s hrubou hmotou, až se jí stane.

Stejně jako se v zrcadle odráží obraz hory a zdá se, jako by hora v zrcadle opravdu byla, tak *džíva* odráží vnější objekty a činnosti, až si začne myslet, že jsou všechny uvnitř něho a on sám je tím, kdo koná a kdo zakouší.

Jakmile *džíva* zatouží vidět, jsou v hmotném těle zformovány oči. Podobně jsou podle příslušných tužeb, jež v něm vyvstanou, utvořeny uši, nos, jazyk, kůže a činné orgány. Tak se *džíva*, jehož tělem je jemné tělo Vědomí, usídlí v hmotném těle a představuje si různé vnější fyzické zážitky i vnitřní psychické prožitky. Setrvávajíc v neskutečném, jež se zdá být skutečným, se nyní *Brahman* projeví jako *džíva* a stane se nevědomým.

Totéž *Brahman*, které se však nyní považuje za omezeného *džívu* obdařeného fyzickým tělem, vnímá vnější svět a ten se mu v důsledku závoje nevědomosti jeví jako hmotný. Někdo má představu, že je Brahmou, a někdo jiný si sám sebe představí zase jako něco jiného. *Džíva* si pomyslí, že je to či ono, a připoutá se k iluzi projeveného světa.

Všechno je to však jen pouhá představa či myšlenka. Ani v této fázi nebylo nic stvořeno. Existuje pouze neomezený čirý prostor. Stvořitel Brahmá nemohl stvořit svět takový, jaký byl před zánikem předchozího vesmíru, neboť při zániku vesmíru i Brahmá dosáhne konečného osvobození. Jediné, co existuje teď i navždy, je kosmické Vědomí. Nejsou v něm žádné světy ani stvořené bytosti. Vědomí se zrcadlí samo v sobě

a zdá se být stvořeným světem. Tak jako neskutečná noční můra přivodí skutečné následky, tak ve stavu nevědomosti vytvoří svět zdání skutečnosti. Přijde-li pravé poznání, pak neskutečný svět zmizí.

III. 14

VASIŠTHA pokračoval: Jak jsem ti již, Rámo, objasnil, tento svět skládající se z ega a bezpočtu zakoušených objektů nemohl být stvořen, a tudíž neexistuje. To, co existuje, je *Brahman*, Absolutno. Tak jako se na klidném moři objeví vlna, je-li hladina moře zčeřena, stejně tak „pomyslí-li si" Absolutno, že je *džívou*, projeví se sama od sebe povaha *džívy*. Tak jako si v sobě spící člověk vytvoří představy různých bytostí, aniž by se vzdal své vlastní jedinečné existence, tak vytvoří Absolutno pouhou myšlenkou či přáním bezpočet bytostí, aniž by ho to oslabilo či proměnilo.

Virádž neboli kosmická forma neomezeného kosmického Vědomí má pochopitelně povahu čirého Vědomí, neposkvrněného hrubou hmotou. Kosmickou formu čirého Vědomí lze připodobnit k nikdy nekončícímu snu spícího člověka, ve kterém existují města, paláce a všemožné bytosti.

V kosmickém Vědomí je i Stvořitel Brahmá pouhou myšlenkovou formou. Vědomí, odrážející v sobě své vlastní myšlenkové formy, je zdánlivým pozorovatelem i tím, co je pozorováno, ale to vše jsou pouhé představy. Všechno to existuje a rozvíjí se jen zdánlivě. Podobně jako kosmické Bytí vzniklo v kosmickém Vědomí coby myšlenková forma, tak jako se jedna lampa zapaluje od druhé, vynořilo se z myšlenek kosmického Bytí i vše ostatní. Nic z toho však nelze od jediného kosmického Bytí oddělit, neboť z jeho myšlenkových vibrací vše vzniklo.

Samo *Brahman* je kosmickým Bytím či kosmickou formou a kosmická forma neboli *virádž* je celým stvořením, včetně *džívy* a základních prvků, z nichž se stvořený svět skládá.

RÁMA se zeptal: Pane, je tu jen jeden kosmický *džíva*, který je univerzální, nebo jich je mnoho či tvoří nějaká uskupení?

VASIŠTHA odpověděl: Není tu jeden *džíva,* ani jich není mnoho, ani netvoří žádná uskupení. *Džíva* je jen jméno! Jediné, co existuje, je *Brahman*. Protože je všemohoucí, jeho myšlenkové formy se materializují. Jedno se zdá být rozmanitostí v důsledku nevědomosti. Je-li tu pátrání a dotazování se na Já, nevědomost zmizí, podobně jako zmizí temnota, posvítíme-li si na ni lampou. *Brahman* sám je kosmickou duší zvanou *mahádžíva* i milionem individuálních duší zároveň. Nic jiného než B*rahman* neexistuje.

VASIŠTHA pokračoval: Poznáváním a vnímáním toho, co je poznatelné, se Vědomí stane *džívou*, duší jedince, a zdánlivě je zataženo do koloběhu života a smrti, který nazýváme *samsára*. Jakmile odejde mylná představa, že poznávající je oddělen od toho, co je poznáváno, pak je obnovena rovnováha.

Jediný *mahádžíva* se stane individuálním *džívou*, který po předchozí generaci zdědil pocit duality a individuality.

Tajemná síla Vědomí, která podivuhodným a nevysvětlitelným způsobem vytvoří nekonečnou rozmanitost jmen a forem, se nazývá ego. Vědomí, které touží zakoušet samo sebe, se stane poznatelným vesmírem. Pouze nezralý člověk v tom vidí skutečnou proměnu či iluzorní projevený svět, neboť ve skutečnosti neexistuje nic jiného než Vědomí.

Oceán je ve své podstatě voda, vlny na hladině jsou též voda, a když si vlnky hrají a hladina se zčeří, je to stále jen voda. Stejné je to se světem. Podobně jako oceán může rozpoznat každou jednotlivou vlnku, tak Vědomí pochopí každého jedince jako nezávislou individualitu a zrodí se pocit ega neboli jáství. Toto všechno je úžasná hra tajemné síly Vědomí, kterou nazýváme vesmírem.

Jakmile se objeví ego, které však není nijak odděleno od Vědomí, vytvoří si představu rozmanitých prvků tvořících tento svět a tyto prvky se ve světě objeví. V jednotě vznikne rozmanitost. Ó Rámo, vzdej se všech falešných představ „já“ a „ty“ tím, že se zřekneš představy *džívy* i jeho příčiny. Jakmile to vše odejde, pochopíš Pravdu, která se nachází uprostřed mezi skutečným a neskutečným. Jakmile se mraky rozplynou, jediný nedělitelný celek zazáří, jako by nikdy zářit nepřestal, a nelze poznat, co je skutečné a co není.

Vědomí je nepoznatelné. Zatouží-li stát se poznatelným, pak je známo jako svět. Mysl, rozum, ego, pět základních prvků a svět, tedy bezpočet jmen a forem, to všechno je Vědomí samo. Člověk, jeho život a dílo jsou navzájem nerozlišitelné, statické i dynamické projevy téhož. *Džíva*, mysl i vše ostatní jsou jen vibrace ve Vědomí.

VASIŠTHA pokračoval: Opravdu tu existuje Vědomí, které ví: „Nemohu být spáleno, rozřezáno, rozmočeno ani vysušeno. Jsem věčné, všudypřítomné, neměnné a nehybné.“ Taková je Skutečnost. Lidé se rádi dohadují a matou druhé, přitom jsou sami nevědomí. Ale my, Rámo, jsme již mimo nevědomost. Jen nevědomí a zmatení lidé si představují, že lze měnit to, co je neměnné. Z pohledu mudrců, kteří dosáhli poznání Já, se ve Vědomí žádné změny nedějí.

Ó Rámo, Vědomí se samo rozprostřelo jako prostor, aniž by v něm nastala nějaká změna. Poté se samo projevilo jako vítr, jehož vlastností je pohyb. A pak se projevilo jako oheň, voda i země s nerosty a těly živých bytostí.

Jestliže zmizí představa vnějších poznatelných objektů, objeví se poznání Já. Jestliže ve Vědomí zůstane představa netečnosti a nevědomosti, přijde stav hlubokého spánku. Protože po všechny časy existuje pouze Vědomí, lze říci, že prostor zároveň existuje i neexistuje a stejně tak zároveň existuje i neexistuje svět.

Tak jako patří k ohni teplo, k lastuře bělost, k vodě tekutost, k cukrové třtině sladkost, k mléku smetana, k ledu chlad, ke svícení jas, k semínku olej, k řece proud a ke květině vůně, tak k Vědomí patří svět. Svět existuje proto, že existuje Vědomí a svět je tělem Vědomí. Není tu žádné rozdělení, žádná odlišnost, žádný rozdíl. Proto lze říci, že svět je i není skutečný. Skutečný v důsledku skutečnosti Vědomí, jež je jeho podstatou, a neskutečný proto, že neexistuje sám o sobě, nezávisle na Vědomí. Vědomí je nedělitelné, nemá části a nemá údy. Hora, oceán, země či řeka v něm neexistují samy o sobě, ale jen jako Vědomí. Proto Vědomí nemá žádné části ani údy.

Jistě nelze tvrdit, že je-li neskutečný svět, je neskutečná i jeho příčina, Vědomí. Takový výrok je jen sled slov, která nedávají smysl, neboť se příčí naší zkušenosti. Existenci Vědomí totiž nelze popřít.

Nadešel třetí večer a shromáždění se rozešlo.

III. 15

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, tak jako v bdělém stavu je zřejmé, že objekty vnímané ve snu nemají hmotnou podstatu, třebaže se to během snění může zdát, i tento svět se zdá být hmotným, ale ve skutečnosti je to jen čiré Vědomí. Voda ve fatě morgáně neexistuje ani dočasně ani v jemné formě, a v tomto smyslu také neexistuje svět, ale pouze čiré Vědomí. Jen poznání založené na nevědomosti se přiklání k představě světa. Ve skutečnosti není rozdíl mezi pojmy „svět“, „*Brahman*“, „Absolutno“ či „Já“. Svět je ve vztahu k *Brahman* stejně skutečný jako město ve snu ve vztahu ke zkušenosti bdělého stavu. Proto pojmy „svět“ a „kosmické Vědomí“ jsou synonyma.

Abych to vše učinil zcela jasným, budu ti nyní vyprávět příběh o místě zvaném *mandapa* neboli svatyně.* Pozorně prosím naslouchej.

---

* *Mandapa* je též modlitební prostor v hinduistických klášterech ohraničený sloupy. (Pozn. překl.)

Příběh o královně jménem Lílá

Kdysi dávno žil na zemi král Padma. Byl dokonalý ve všech ohledech a díky své povaze i svému jednání se mu dařilo pozvednout slávu své dynastie. Ctil náboženské tradice, tak jako oceán uznává autoritu břehů. Podmanil si své nepřátele, tak jako Slunce rozptyluje temnotu. Jako oheň spálí seno na popel, tak vymýtil ve společnosti všechno zlo. Svatí muži u něho přebývali, tak jako přebývají bohové v nebi. Byl příbytkem ctnosti. Jako se při silném větru chvěje popínavá rostlina, tak se před králem na bitevním poli třásli jeho nepřátelé. Byl velmi vzdělaný a nic pro něj nebylo nemožné, stejně jako není nic nemožného pro boha Nárájanu.*

Tento král měl manželku jménem Lílá. Byla to žena velmi moudrá a navíc krásná. Vypadala jako vtělená bohyně Lakšmí, družka boha Nárájany. Měla vybrané způsoby, jemnou mluvu, ladnou a rozvážnou chůzi a její úsměv zářil jako chladný svit Měsíce. Byla milá a čestná. Měla útlé a jemné ruce a její tělo bylo čisté a svěží jako vody svaté řeky Gangy. Její dotek přinášel stejnou blaženost jako osvěžení ve vodách Gangy. Svému muži byla velice oddána, uměla mu posloužit a také ho potěšit.

S králem byla jedno tělo jedna duše a sdílela s ním radost i bolest. Byla jeho druhým já, jen s jednou výjimkou. Vyjadřoval-li král hněv, v královně se odrážel strach.

III. 16

VASIŠTHA pokračoval: Král Padma a královna Lílá žili dokonalý život. Užívali si všeho dobrého, co život nabízel. Byli mladí a plni síly jako bohové a jejich vzájemná láska byla silná a čistá, bez přetvářky a strojenosti.

Jednoho dne si královna Lílá pomyslela: „Tento vznešený král, jenž je mým manželem, je mi dražší než vlastní život. Co mám dělat, abychom oba mohli žít a užívat si radostí života navěky? Podstoupím odříkání, jaké mi doporučí svatí muži, aby bylo moje přání splněno.“ Nato vyhledala svaté muže a požádala je o radu.

Svatí muži jí řekli: „Ó královno, odříkání a pokání, opakování *mantry* a život v kázni ti jistě nadělí vše, co je pro člověka možné v tomto světě získat, ale fyzickou nesmrtelnost získat nelze!“

Královna se nad jejich slovy zamyslela a rozhodla se: „Pokud bych zemřela dříve než můj manžel, získám poznání Já a osvobodím se od utrpení a zármutku. Kdyby

---

* Nárájana je jiné jméno boha Višnu. (Pozn. překl.)

mne však on měl opustit dříve, musím se už nyní snažit získat požehnání bohů, tak aby *džíva* krále po smrti neopustil palác. Pak budu moci žít šťastně s vědomím, že je král stále se mnou."

Takto rozhodnuta začala okamžitě, aniž by se o svém záměru zmínila králi, obětovat bohyni Sarasvatí. Jedla jednou za tři dny a před tím vždy prováděla oddané uctívání Boha, svatých mužů, mudrců, učitelů a učenců. Byla naprosto přesvědčena o tom, že její pokání přinese kýžený výsledek, a toto přesvědčení posilovalo její úsilí a odhodlání pokání podstupovat. Neodhalila králi své záměry, ani nedovolila, aby její služba králi utrpěla kvůli obětem a obřadům, jež prováděla. Poté co své třídenní oběti provedla stokrát, zjevila se před ní bohyně Sarasvatí, aby jí udělila požehnání. Královna prosila: „Ó svatá Matko, uděl mi prosím dvojí požehnání. Nejprve tě prosím, ať po smrti krále zůstane jeho duše v této svatyni uvnitř paláce. Moje druhé přání je, ať tě mohu vidět, kdykoli se k tobě pomodlím." Sarasvatí jí požehnání udělila a zmizela.

Čas neúprosně plynul. Král Padma byl smrtelně raněn v bitvě a v paláci zemřel. Královna byla zdrcena žalem. Jak ale byla ponořena ve svém truchlení, promluvil k ní hlas z nebe.

III. 17

NEBESKÝ HLAS BOHYNĚ SARASVATÍ pravil: Má dcero, ulož tělo krále do svatyně a zakryj ho květinami, nepodlehne tak rozkladu a duše krále neopustí palác.

Lílá tak udělala, ale přesto nebyla spokojena. Cítila se jako člověk, jenž měl velké bohatství, ale byl podveden a musí žít v chudobě. Modlila se k bohyni Sarasvatí a ta se jí zjevila.

SARASVATÍ pravila: Proč naříkáš, má dcero? Utrpení je stejná iluze jako voda ve fatě morgáně.

LÍLÁ se zeptala: Řekni mi prosím, kde je teď můj manžel.

SARASVATÍ odpověděla: Ó Lílo, existují tři typy prostoru, psychický prostor, fyzický prostor a neomezený prostor Vědomí, z nichž ten poslední je nejjemnější. Důkladným rozjímáním o neomezeném prostoru Vědomí lze vidět a zakoušet přítomnost člověka, jehož tělem je neomezený prostor, například tedy tvého manžela, i když ho zde nevidíš. Omezené vědomí cestuje z jednoho místa na druhé, ale neomezený prostor Vědomí je stále zde. Jestliže se vzdáš všech myšlenek, teď a tady dosáhneš jednoty se vším. Obyčejně toho dosáhne jen ten, kdo pochopí ne-existenci světa, ale ty toho dosáhneš díky mojí milosti.

VASIŠTHA pokračoval: Lílá začala meditovat a okamžitě vstoupila do nejvyššího stavu Vědomí, osvobozeného od všech rozptylujících představ, tedy do stavu, jenž je nepohnutý neboli *nirvikalpa*. Byla v neomezeném prostoru Vědomí. A tam uviděla krále. Seděl na trůně obklopen králi, kteří ho uctívali, mudrci a světci recitujícími *védy* a též mnoha ženami a vojáky. Lílá ho viděla, ale on ji neviděl, neboť své myšlenky a představy zná jen člověk sám a nikdo druhý. Lílá viděla, že má král mladé tělo. Viděla tu i mnoho členů královského dvora a divila se, že jsou mrtvi.

Milostí bohyně se Lílá vrátila zpět do paláce a uviděla spát své sloužící. Vzbudila je a požádala, aby ihned svolali všechny členy královského dvora. Poslové je rychle shromáždili, takže se zanedlouho celý královský dvůr krále Padmy hemžil ministry, mudrci, služebnictvem, příbuznými a přáteli. A Lílá byla potěšena, že je vidí.

III. 18

VASIŠTHA pravil: Lílá byla zmatena. Pomyslela si: „Je divné, že se tito lidé vyskytují na obou místech zároveň, tam, kde jsem je viděla ve svém rozjímání, i zde přímo přede mnou. Tak jako horu lze vidět v zrcadle i mimo něj, lze toto stvoření vidět ve vlastním vědomí i mimo něj. Ale co z toho je skutečné a co jen odraz? Musím to zjistit od bohyně Sarasvatí." Modlila se k bohyni, až ji uviděla sedět před sebou.

LÍLÁ se zeptala: Ó Bohyně, snažně tě prosím o vysvětlení. To, v čem se tento svět zrcadlí, je naprosto čiré, nedělitelné a nelze to poznat. Svět existuje v Tom jako zrcadlový odraz a vně Toho jako pevná hmota. Co z toho je skutečné a co je jen odraz?

SARASVATÍ pravila: Nejprve mi prosím pověz, co pokládáš za skutečné a co za neskutečné.

LÍLÁ odpověděla: To, že jsem tady a ty jsi přede mnou, považuji za skutečné. Sféru, kde se nyní nachází můj manžel, považuji za neskutečnou.

SARASVATÍ pravila: Jak může být důsledkem skutečného neskutečné? Mezi důsledkem a příčinou není žádný zásadní rozdíl. Hliněná nádoba udrží vodu, zatímco její příčina, jíž je hlína, vodu neudrží, ale tento zdánlivý rozdíl vzniká jen dalšími příčinami, které do toho vstupují. Jaká byla hmotná příčina narození tvého manžela? Jen hmotný důsledek má hmotnou příčinu.

Pokud nenalezneš k danému následku bezprostřední příčinu, pak jistě existovala tato příčina v minulosti, ve vzpomínce. Vzpomínka je stejně jako prostor prázdná. Celé

stvoření je důsledkem této prázdnoty, proto i stvoření je prázdné. Stejně jako narození tvého manžela je jen iluzorní výtvor vzpomínky, tak vše, co je stvořeno, vidím jako iluzorní důsledek představivosti.

Budu ti vyprávět příběh, který ukazuje snovou podstatu stvoření. V čirém Vědomí v koutku mysli Stvořitele stojí svatyně s modrou kopulí jako nebeskou klenbou podpíranou horou Méru. Je v ní čtrnáct pokojů coby vesmírů. Tři pukliny tvoří tři světy, v nichž jako lampa září Slunce. Hromádky hlíny jsou horami, mraveniště jsou městy a louže jsou oceány. Takové je stvoření čili vesmír. A v jednom malém kousku vesmíru žil svatý muž se svojí ženou a dětmi. Měl pevné zdraví, ničeho se nebál a dobře vykonával své náboženské i společenské povinnosti.

III. 19 – 21

SARASVATÍ pokračovala: Svatý muž se jmenoval Vasištha a jeho žena byla Arundhatí (nebyl to však věhlasný mudrc Vasištha s manželkou Arundhatí). Jednoho dne seděl světec na vrcholku hory. Vtom uviděl, jak se k úpatí hory blíží velké procesí. V čele jel na královském slonu král a za ním šlo vojsko s nákladem věcí. Jak to světec spatřil, zrodilo se v jeho srdci přání: „Život krále je bohatý, plný potěšení a slávy. Kdy taky budu já sedět na královském slonu následován svým vojskem?“

Po čase světec zestárl a vzala si ho smrt. Jeho žena, jež mu byla velmi oddaná, se ke mně modlila a prosila o totéž jako ty, tedy aby duše manžela po jeho smrti neopustila dům. I jí jsem toto požehnání udělila.

Třebaže byl světec éterickou bytostí, díky síle svého přání z předchozího života se stal mocným králem a panoval velké říši připomínající nebe na zemi. Jeho nepřátelé se ho báli, ženy ho milovaly, vůči pokušení byl pevný jako skála, zrcadlil v sobě všechny svaté texty, naplňoval přání těch, kdo to potřebovali, a byl útočištěm svatých mužů. Byl vskutku úplňkem spravedlnosti.

Jeho žena též odložila tělo a dosáhla opětovné jednoty se svým manželem. Je to právě osm dní, kdy k tomu došlo.

Ó královno, tentýž světec je nyní tvým manželem, králem Padmou, a žena tohoto světce, Arundhatí, je nyní tebou. V důsledku nevědomosti se toto všechno zdá odehrávat v neomezeném Vědomí. A můžeš to považovat za skutečné, nebo za neskutečné.

LÍLÁ se zeptala: Ó Bohyně, všechno se mi jeví tak zvláštní a neuvěřitelné! Je to jako říci, že v hořčičném semínku je ukryt slon, že uvnitř malého zrnka bojuje komár se lvem, nebo že se v poupěti lotosu tyčí vysoká hora.

SARASVATÍ pravila: Má milá, netvrdím nesmysly, říkám ti pravdu. Zní to neuvěřitelně, ale království, ve kterém žiješ, existuje pouze v domě světce jako důsledek jeho touhy. Vzpomínky na minulost jsou překryty a vy dva jste se znovu objevili jako Padma a Lílá. Smrt je jen probuzení ze snu. Zrození, které vzniká na základě přání, není o nic skutečnější než samo přání, podobně jako voda ve fatě morgáně.

SARASVATÍ pokračovala: Tvůj dům, ty sama, já i všechno ostatní nejsme nic jiného než čiré Vědomí. Tvůj palác se nachází v domě světce Vasišthy. V prostoru vědomí jeho *džívy* byly vytvořeny řeky, hory a všechno ostatní, co nyní zakoušíš jako Lílá. Ale i poté, co to bylo v domě světce „stvořeno", tam vše zároveň zůstalo jako předtím. V každé částečce se nacházejí světy uvnitř světů.

LÍLÁ se zeptala: Ó Bohyně, řekla jsi, že je to teprve osm dní, co světec zemřel, ale já a můj manžel Padma jsme přece spolu žili dlouhý čas. Jak lze vysvětlit tento rozpor?

SARASVATÍ pravila: Ó královno, tak jako nemá prostor pevné měřítko, nemá čas pevně danou dobu trvání. Protože svět a jeho stvoření jsou pouhá zdání, jsou i okamžik a epocha jen zdánlivé a nikoli skutečné. Mrknutím oka *džíva* projde iluzí smrti, zapomene na vše, co se událo, a v neomezeném prostoru Vědomí si pomyslí: „Jsem ten a ten, jsem syn toho a toho, je mi tolik a tolik let." Není podstatný rozdíl mezi zakoušením tohoto či jiného světa, všechno jsou to myšlenkové formy v neomezeném Vědomí, jako dvě vlny v témže oceánu. Poněvadž tyto světy nebyly nikdy stvořeny, nemohou ani zaniknout. Takový je zákon. Jejich pravou podstatou je Vědomí.

Tak jako se ve snu odehraje zrození, smrt či milostný vztah ve velmi krátkém čase a tak jako pro milence trvá jediná noc bez milované bytosti celou věčnost, tak dokáže *džíva* mrknutím oka pomyslet na věci, které prožil i které ještě neprožil, a okamžitě si je představí jako skutečné, jako svět. Dokonce i to, co ještě neprožil a neviděl, se před ním začne objevovat jako ve snu.

Tento stvořený svět není nic jiného než vzpomínka nebo sen. Vzdálenosti nebo časové úseky jako okamžik či epocha jsou jen přeludy. Jedním ze způsobů poznání je paměť. Existuje však i způsob jiný, jehož základem nejsou vzpomínky na předchozí zkušenosti, a tím je nepředvídatelné a nahodilé setkání oddělené částečky s Vědomím a toto setkání může mít svůj vlastní dopad.

Osvobození znamená pochopit, že vesmír sám o sobě neexistuje. Není to pouhé odmítnutí existence vesmíru a ega. To by bylo jen částečné pochopení. Skutečné osvobození znamená pochopení Skutečnosti, že neexistuje nic jiného než čiré Vědomí.

LÍLÁ se zeptala: Ó Bohyně, jak by potom mohlo dojít ke stvoření světce a jeho ženy bez předchozí iluzorní představy?

SARASVATÍ pravila: Bylo to skutečně způsobeno myšlenkou Stvořitele Brahmy. Brahmá sám v sobě nemá vzpomínky, neboť před stvořením tohoto vesmíru došlo k zániku vesmíru předchozího, kdy Brahmá dosáhl osvobození. Na začátku každé epochy se někdo ujme role Stvořitele tím, že si pomyslí: „Jsem nový Stvořitel." Přitom je to jen *kákatálíja*, shoda náhod, podobně jako když člověk vidí padat kokosový ořech právě ve chvíli, kdy na palmu usedne vrána, aniž by tyto dvě události spolu nějak souvisely. Nesmíme pochopitelně zapomínat na to, že ačkoli se zdá, že události běží jedna za druhou, ve skutečnosti žádné stvoření neexistuje! Jediné neomezené Vědomí je samo myšlenkou či zážitkem. Neexistuje vzájemný vztah příčiny a následku, „příčina" a „následek" jsou jen slova, nikoli skutečnost. Neomezené Vědomí je neomezeným Vědomím navždy.

LÍLÁ řekla: Ó Bohyně, tvá slova jsou skutečným osvícením. Protože mi však nyní byla odhalena poprvé, není mé pochopení ještě dostatečně pevné. Přála bych si vidět dům světce Vasišthy.

SARASVATÍ pravila: Ó Lílo, vzdej se své formy a získej ryzí duchovní vhled. Pouze *Brahman* může poznat a pochopit *Brahman*. Mé tělo je z čistého světla, z čirého Vědomí. Tvé tělo nikoli. Se svým tělem nemůžeš jít ani do míst svých vlastních představ, natož do oblasti představ někoho jiného. Získáš-li však světelné tělo, pak dům svatého muže uvidíš okamžitě. Ujišťuj sama sebe: „Nechám své tělo tady, přijmu tělo světelné a s ním se jako vůně kadidla přenesu do domu světce." A jako se voda smísí s vodou, sjednotíš se i ty s prostorem Vědomí.

Vytrvalým cvičením takové koncentrace se tvé tělo zjemní a získá povahu čirého Vědomí. Proto já vidím své tělo jako Vědomí, kdežto ty ho tak nevidíš, neboť vidíš svět hmoty. Nevědomý člověk si snadno splete vzácný kámen s oblázkem. Taková nevědomost vznikne sama od sebe, ale zmizí pouze díky poznání a dotazování se na Já. Ve skutečnosti však neexistuje ani tato nevědomost! Neexistuje neznalost, nevědomost, omezení ani osvobození. Neexistuje nic jiného než čiré Vědomí.

III. 22, 23

SARASVATÍ pravila: Tělo, které máme ve snu, se během snění jeví jako skutečné, ale jakmile se probudíme a zjistíme, že šlo o sen, skutečnost snového těla se vytratí. Stejně tak fyzické tělo udržované vzpomínkami a skrytými sklony shledáme neskutečným, budou-li jako neskutečné vnímány vzpomínky a skryté sklony. Jakmile skončí sen, uvědomíme si své fyzické tělo. Ustanou-li vzpomínky a skryté sklony, uvědomíme si své éterické tělo. Skončí-li snění, přijde hluboký spánek. Zaniknou-li semínka

myšlenek, jsme osvobozeni. Osvobození znamená, že neexistují semínka myšlenek. Zdá-li se, že osvícený mudrc prožívá a přemýšlí, jenom to tak vypadá. Ve skutečnosti je jako popel, jenž zachoval tvar spáleného předmětu. Osvobození však není jako hluboký spánek či bezvědomí, neboť v obou těchto stavech semínka myšlenek existují, jen jsou ukrytá.

Soustavným a vytrvalým cvičením můžeš mírnit pocit ega. Pak budeš přirozeně spočívat ve Vědomí a pozorovaný svět bude směřovat k zániku. Co rozumíme pojmem cvičení neboli *abhjása*?

Cvičení moudrých neboli *abhjása* znamená myslet na To jediné, s ostatními mluvit o Tom jediném a Tomu jedinému se naprosto oddat. Je-li mysl člověka naplněna krásou a blažeností, je-li vnímání člověka rozšířené a není-li v člověku touha po smyslových potěšeních, pak je to *abhjása*. Je-li člověk upevněn v přesvědčení, že tento vesmír sám o sobě nikdy nebyl stvořen, a nemůže tedy zaniknout, a neobjevuje-li se v člověku myšlenka „toto je svět a toto jsem já", pak je to *abhjása*. Je-li tu *abhjása*, nevzniká chtění ani odmítání. Překonávat chtění a odmítání pomocí vůle je odříkání, nikoli moudrost.

V tuto chvíli nastal večer. Shromáždění se rozešlo,
aby se znovu sešlo časně zrána následujícího dne.

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, bohyně Sarasvatí a královna Lílá okamžitě vstoupily do hluboké meditace *nirvikalpa samádhi* a odpoutaly se od vědomí těla. Protože odložily všechny představy o světě, zmizela z jejich vědomí i představa fyzického těla. Pohybovaly se volně ve svých éterických tělech. Třebaže se zdálo, že v prostoru urazily obrovskou vzdálenost, byly stále na tomtéž místě, jen na jiné úrovni vědomí.

III. 24, 25

VASIŠTHA pokračoval: Držíce se za ruce, stoupaly Sarasvatí a Lílá pomalu k velmi vzdálenému místu ve vesmíru. Prostor byl čirý a zcela prázdný. Odpočaly si na vrcholku hory Méru, jež je osou země, a poté se jim naskytla nádherná podívaná, když překračovaly dráhu Měsíce. Putovaly mezi obrovskými formacemi mraků, až vstoupily do neomezeného prostoru, který je lůnem a zdrojem nekonečného množství bytostí v nekonečném množství světů.

Viděly sedm velkých hor, zářících jako ničivé ohně při zániku vesmíru, viděly zlaté pláně v okolí hory Méru a viděly i ty nejtemnější formy temnoty. Viděly bytosti obdařené nadpřirozenými silami, viděly zástupy démonů a skřetů. Viděly vozidla

pohybující se prostorem sem a tam, viděly zpívající a tančící nebeské nymfy, viděly spousty ptáků a zvířat, andělů, bohů i velkých asketů obdařených skvělými vlastnostmi a dovednostmi. Viděly příbytek Stvořitele Brahmy, boha Šivy i dalších. Jako dvě poletující včelky se toulaly po všech těchto místech.*

V krátkosti lze říci, že viděly všechno, co bylo v mysli bohyně Sarasvatí a co Sarasvatí chtěla královně ukázat. Svět vypadal jako lotos srdce. Okvětní plátky lotosu byly různými kontinenty, bahno, z něhož lotos vyrůstal, bylo podsvětím a kořen lotosu byl božským hadem jménem Šéša.

V tomto lotosu srdce uviděly kontinent zvaný Džambudvípa, jenž se skládá z nesčetně zemí a oblastí. Džambudvípa je obklopený slaným oceánem. Za ním se nachází Šákadvípa obklopený oceánem mléka, Kušadvípa s oceánem sraženého mléka, Krauňčadvípa s oceánem přepuštěného másla ghí, Šálmalidvípa s oceánem vína, Gomédadvípa s oceánem šťávy z cukrové třtiny a Puškaradvípa s oceánem sladké vody. Za tím následuje hrůzu budící vesmírná jáma a oslnivě zářící hora Lókálóka, na jejímž vrcholku se potkávají tři světy. Dále pak je ohromný les, velký severní oceán obklopující pól, jasné světlo polární záře a tak to pokračuje, až nakonec se rozkládá neomezený prostor, čirá prázdnota.

Poté co viděla oceány a hory, vládce světů, říše bohů, vysoké nebe i samotné lůno země, spatřila Lílá svůj příbytek.

III. 26

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, bohyně s královnou vešly do domu světce. Celá rodina byla ve velkém smutku a v důsledku jejich truchlení působil dům skličujícím dojmem. Protože Lílá cvičením *jógy* čistého poznání dosáhla schopnosti okamžitě materializovat své myšlenky, přála si, aby ona i Sarasvatí vypadaly před příbuznými jako obyčejné ženy. Tak se i stalo, avšak z obou žen vycházela nadpozemská záře, která v domě naráz rozptýlila veškerou chmurnou atmosféru.

Nejstarší syn zemřelého světce je přivítal, a protože je považoval za lesní bohyně, řekl jim: „Ó bohyně, jistě jste sem přišly, abyste ulevily našemu smutku. Neboť je přirozeností božských bytostí, že utěšují druhé v jejich trápení."

Obě ženy mladého muže oslovily: „Řekni nám, jaká je příčina smutku, který, jak se zdá, postihl všechny zde přítomné."

Syn světce odvětil: „Ó bohyně, zde v tomto domě žil zbožný muž se svou oddanou ženou a oba vedli ušlechtilý život. Nedávno opustili své děti, dům i dobytek

* Popis je v textu velmi barvitý se spoustou podrobností. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

a vystoupili na nebe. Bez nich se nám svět jeví prázdným. Pohleďte, i ptáci naříkají, bozi smutkem roní slzy deště a stromy roní každé ráno slzy rosy. Moji rodiče opustili tento svět a jistě odešli do světa nesmrtelných."

Když to Lílá uslyšela, položila ruku na hlavu muže a jeho trápení okamžitě ustalo. Jakmile to ostatní uviděli, byli i oni ihned zbaveni svého smutku.

RÁMA se zeptal: Ó svatý muži, proč se Lílá svému synovi nezjevila jako jeho skutečná matka?

VASIŠTHA odvětil: Ten, kdo pochopil neskutečnost hmotných věcí, vidí všude jen jediné nerozdělené Vědomí. Snící člověk nevidí svět, v němž se nachází, a člověk v hlubokém kómatu vidí zcela jiné světy. Lílá pochopila Pravdu. Co znamená syn, přítel či manžel pro toho, kdo pochopil, že Já, *Brahman* a vůbec všechno je jen jediné neomezené Vědomí? I to, že Lílá položila ruku na mladíkovu hlavu, bylo spontánní vyjádření milosti *Brahman*.

III. 27

VASIŠTHA pokračoval: Když takto potěšily truchlící rodinu, obě ženy zmizely a členové rodiny se rozešli do svých příbytků. Lílá se obrátila na Sarasvatí s otázkou. Ve stavu, v jakém se nacházely, neměla jejich těla ani povahu hmotnou jako země, ani psychosomatickou jako životní dech. Byly jako navzájem komunikující objekty ve snu.

LÍLÁ se zeptala: Jak je možné, že tady nás členové rodiny viděli, zatímco když jsme navštívily mého královského manžela, ten nás nezpozoroval?

SARASVATÍ odpověděla: Při návštěvě svého manžela jsi byla připoutaná k představě „jsem Lílá", kdežto nyní jsi již představu těla překonala. Dokud v člověku přetrvává vědomí duality, nemůže jednat jako neomezené Vědomí a nemůže ho ani pochopit. Podobně ten, kdo stojí vystaven slunečnímu žáru, nemůže vědět, jak chutná chladivý stín stromu. Kdybys nyní přišla za manželem, mohla bys s ním hovořit, jako když ještě žil.

LÍLÁ řekla: Ó Bohyně, právě zde byl můj muž světcem a já jeho ženou. Právě zde jsem byla královnou, právě zde můj královský manžel zemřel a právě zde nyní opět vládne. Vezmi mě však tam, kde se s ním budu moci vidět.

SARASVATÍ pravila: Ty a tvůj manžel jste spolu prošli mnoha inkarnacemi. Tři z nich již znáš. Ve svém současném životě král upadl do léčky světa a představuje si, že je silný a šťastný vládce. Třebaže z duchovního hlediska je celý vesmír zakoušen právě zde, z pohledu hmotného jsou jednotlivé úrovně velmi vzdáleny. V neomezeném Vědomí, v každé jeho částečce, vesmíry přicházejí a odcházejí jako částice prachu vznášející se v pruhu osvětleném slunečními paprsky procházejícími škvírou ve střeše. Vynořují se a mizí jako vlny na hladině oceánu.

LÍLÁ začala vzpomínat: Ó Bohyně! Od doby, kdy jsem se jako odraz vynořila v neomezeném Vědomí, jsem prošla osmi sty zrozeními. Teď to vidím. Byla jsem nymfou, nemravnou ženou, hadem, ženou divokého lesního kmene, dále v důsledku svých špatných činů popínavou rostlinou a díky blízkosti mudrců zase dcerou mudrce. Byla jsem králem, nato kvůli dalším špatným skutkům komárem, včelou, ptákem či rybou, poté opět nebešťankou, pak želvou, labutí a znovu komárem. A též jsem byla nebeskou nymfou, které všichni nebešťané padali k nohám. Tak jako se miska vah neustále kloní nahoru či dolů neschopna nalézt rovnováhu, tak jsem i já byla chycena v neustále se opakujících zrozeních kola *samsáry*.

III. 28

RÁMA se zeptal: Ó svatý muži, jak mohly obě ženy cestovat do tak vzdálených galaxií a překonávat během dlouhé cesty vesmírem všechny překážky?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, kde je vesmír, kde jsou galaxie a kde jsou překážky? Obě ženy zůstávaly v královniných komnatách paláce, v němž světec Vasištha nyní vládl jako král Vidúratha, zatímco předtím byl králem Padmou. To vše se odehrávalo v čirém prostoru Vědomí a tam není vesmír, vzdálenost ani žádné překážky.

Během hovoru spolu obě ženy vyšly z pokoje paláce a vydaly se směrem k vesnici, jež se nacházela na vrcholku hory. Krása a vznešenost hory byla nepopsatelná. Všechny domy ve vesnici byly pokryty květy padajícími ze stromů. V pokojích spaly mladé ženy na postelích z obláčků. Všechny domy byly ozářeny světlem.

Díky tomu, že Lílá s velkou intenzitou praktikovala *jógu* poznání, dosáhla dokonalé znalosti minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Připomněla si tedy minulost a obrátila se k Sarasvatí.

LÍLÁ řekla: Ó Bohyně, před nějakým časem jsem byla starou ženou a žila zde v této vesnici. Vedla jsem po všech směrech správný život, ale nikdy jsem nepátrala

po podstatě Já, nedotazovala jsem se: „Kdo jsem já a co je tento svět?“ Můj manžel byl dobrý, spravedlivý a učený muž, ale jeho vnitřní inteligence také nebyla probuzena. Byli jsme příkladem správného chování a učili druhé, jak mají žít.

Nato Lílá ukázala Sarasvatí svůj předchozí příbytek.

LÍLÁ pokračovala: Podívej, zde je moje nejmilejší telátko. Kvůli mé nepřítomnosti přestalo jíst a po celých osm dní ustavičně naříká. Na tomto místě můj manžel vládl jako král. Díky své silné vůli a tomu, že to bylo tak předurčeno, stal se během krátké doby osmi dní králem. Ač uběhlo pouze osm dní, zdálo se, jako by to trvalo velmi dlouhý čas. Stejně jako se vzduch pohybuje nepozorován v prostoru, žije můj manžel neviděn v prostorách tohoto domu. A zde na nepatrném prostoru jsme si představili rozlehlé království zaujímající obrovskou plochu. Já i můj manžel nejsme nic jiného než čiré Vědomí. Přesto se v důsledku tajemné síly *máji* zdá, že se v království nacházejí stovky hor a pohoří. Vskutku úžasné. Přála bych si jít do hlavního města království, kde můj manžel nyní žije a vládne. Pojďme, vždyť co je nemožné pro toho, kdo je snaživý a vytrvalý?

III. 29, 30

VASIŠTHA pravil: Královna Lílá spolu s bohyní Sarasvatí vystoupaly do nebe, prolétly oblastí Polárky, říší dokonalých mudrců, říšemi, kde sídlí bozi se Stvořitelem Brahmou, dostaly se za oblast zvanou Gólóka, za říši Šivy, za říši praotců i osvícených mudrců. Zde Lílá viděla, jak jsou Slunce a Měsíc daleko pod nimi téměř neviditelné.

SARASVATÍ pravila: Má milá, musíš se dostat ještě dále až na samý vrcholek stvoření. Vše, co jsi viděla, je jen pár částeček, které odtamtud vyvěrají.

Brzy dosáhly tohoto vrcholku, neboť odhodlání těch, kteří mají vědomí čiré a nezkalené, je pevné jako diamant.

Tam Lílá uviděla, že stvoření je obaleno vrstvami vody, ohně, vzduchu a prostoru a za tím vším je čiré Vědomí. Toto nejvyšší neomezené Vědomí je čiré a klidné, bez iluzí, usazené ve vlastní nádheře. Zde Lílá spatřila bezpočet stvořených vesmírů vznášejících se jako částice prachu ve světle. Tím, jak se *džívové* sami promítají do vesmírů, v nichž přebývají, jsou dány tvary a povaha těchto vesmírů. Díky základní podstatě neomezeného Vědomí všechno opakovaně vzniká a silou svých myšlenek se zase vrací do stavu klidu. Je to celé jako spontánní dětská hra.

RÁMA se zeptal: Co lidé rozumí slovy „nad“ a „pod“, jestliže Skutečností je jen to neomezené?

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, když mravenec přelézá kulatý kámen, je „dole“ to, co je pod jeho nohama, a „nahoře“ to, co je nad jeho zády. Podobně o těchto směrech mluví lidé.

Z bezpočtu vzniklých vesmírů jsou v některých pouze rostliny, jinde vládnou Brahmá, Višnu, Rudra či další bohové a někde není nic. V některých je jen oceán, jinde jsou skály, některé obývají pouze červi a převládá tam temnota, jiné jsou ozářeny jasným světlem a sídlí v nich bohové. Některé vypadají, že směřují k rozpuštění, jiné budí dojem, že letí prostorem a brzy skončí úplným zničením. Protože Vědomí existuje všude a po všechny časy, pokračuje na všech místech a ve všech dobách tvoření i zánik vesmírů. To vše drží pospolu tajemnou všudypřítomnou silou. Ó Rámo, všechno existuje v jediném neomezeném Vědomí, všechno z tohoto Vědomí vzniká a samo Vědomí je vším, co je.

III. 31–40

VASIŠTHA pokračoval: Lílá to vše nahlédla a pak znovu spatřila svatyni paláce i tělo krále, pohřbené pod záplavou květů. Zrodila se v ní obrovská touha spatřit králův další život. Okamžitě vystoupala na vrcholek stvoření a poté se dostala do říše, jíž nyní její manžel vládl.

Jeho království začal právě v tu dobu obléhat mocný vládce Sindhu. Obě ženy se přenesly nad bitevní pole, kde se již mnoho nebeských bytostí chystalo stát svědky bitvy i hrdinských činů velkých bojovníků.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, řekni mi, koho z bojovníků lze ve válce považovat za hrdinu a kdo je válečným zločincem, lidskou zrůdou?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, kdo se účastní boje, jenž je v souladu s pokyny svatých knih, a bojuje za bezúhonného spravedlivého krále, tak ať už vyhraje nebo v bitvě padne, je hrdinou. Kdo bojuje jménem nespravedlivého vládce, který má zálibu v mučení lidí a zohyzďování jejich těl, ten třebaže v boji padne, je válečným zločincem a přijde do pekla. Kdo bojuje, aby chránil dobytek, světce, přátele nebo ty, jimž poskytl přístřeší, je ozdobou nebes. Ten, kdo bojuje za krále či pána, který týrá a mučí druhé, přijde do pekla. Do nebe se může dostat jen ten, kdo zemře v čestném boji. Kdo bojuje nečestně, ten i kdyby v bitvě padl, do nebe nepřijde.

Ó Rámo, Lílá viděla shůry, jak se k sobě přibližují dvě obrovské armády s odhodláním utkat se v bitvě.*

Když přišel večer, manžel Líly svolal své ministry, aby společně rokovali o vývoji událostí. Potom šel spát.

Obě ženy opustily místo, z něhož pozorovaly zuřivou bitvu, a přenesly se jako vánek do komnaty, v níž spal král.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, tělo se mi zdá velké a těžké na to, aby mohlo projít nepatrnou škvírou ve dveřích.

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, pro toho, kdo je pevně svázán s představou fyzického těla, to opravdu není možné. Avšak je to jen vnitřní přesvědčení „jsem tělo, omezené ve svém pohybu“, které vytvoří překážku a zabrání tomu, aby to možné bylo. Ale není-li tu mylné přesvědčení, není tu žádná překážka.

Tak jako voda vždy zůstane vodou a bude téci dolů a oheň zůstane věrný své přirozenosti stoupat vzhůru, tak Vědomí vždy zůstane Vědomím. Avšak ten, kdo to nepochopil, nemůže zakoušet jemnost a pravou podstatu Vědomí. Jaké je pochopení, taková je mysl. Proto pochopení znamená mysl. A přece nasměrování mysli lze pomocí velkého úsilí změnit. Jednání člověka je v souladu s jeho myslí, tedy s jeho pochopením.

Jak by mohl být omezen v pohybu ten, kdo ví, že má éterické tělo? Ve skutečnosti každé tělo, ať je kdekoli, není nic jiného než čiré Vědomí. V důsledku představ vyvstávajících v nitru člověka se však tělo jeví jako něco, co přichází a odchází. Totéž neomezené Vědomí je tedy jak individuálním vědomím, tedy myslí jedince, tak i vesmírným prostorem, tedy hmotou. Proto může éterické tělo vstoupit kamkoli a jít, kam ho touhy jeho srdce povedou.

Ó Rámo, tuto povahu a schopnost má vědomí každého člověka. Každý člověk má však jinou představu o světě. Smrt a podobné zkušenosti jsou jako rozpuštění vesmíru, noc kosmického Vědomí. Jakmile přijde konec, probudí se jedinec do svého vlastního myšlenkového stvoření, jež je zhmotněním jeho představ, myšlenek a iluzí. Stejně jako po zániku vesmíru stvoří kosmické Bytí svět, jedinec si stvoří svůj vlastní svět po své smrti.

Božstva jako Brahmá, Višnu a Šiva, dále též mudrci a světci dosahují během rozpuštění vesmíru konečného osvobození a jejich zrození v novém cyklu stvoření již nevychází z minulých vzpomínek. Co se týká ostatních, jejich nové zrození po smrti je ovlivněno otisky různých zážitků a zkušeností z minulého života, které se zachytily v mysli.

* Zde následuje popis obou armád a rozmístění vojenských jednotek, popis bitvy i následných hrůzných scenérií. To vše je v tomto překladu vynecháno. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

VASIŠTHA pokračoval: Stav těsně po smrti, kdy lze říci, že člověk není ani zde ani tam a kdy jeho vědomí jako by pootevřelo oči, se nazývá *pradhána*, což znamená hmotný či netečný stav Vědomí. Tento stav je znám také jako éterická podstata či neprojevená podstata a považuje se za zároveň schopný i neschopný vnímání. Odpovídá za vzpomínky či jejich nepřítomnost, a tím i za další zrození.

Jakmile se tato éterická podstata probudí a v jejím vědomí se projeví pocit ega, vznikne pět základních prvků, jimiž jsou prostor, vzduch, oheň, voda a země, vznikne čas i vše ostatní, co je třeba k fyzickému zrození a existenci. To vše potom vytvoří své hmotné protějšky a během stavů bdění a snění dává vzniknout pocitu fyzického těla. Ve skutečnosti to všechno vytváří éterické tělo *džívy*.

Jakmile představa „já jsem tělo" zapustí hluboké kořeny, éterické tělo vytvoří fyzické charakteristiky těla, například oči a uši. To vše se však děje jen jako vibrace či chvění ve vzduchu. A třebaže se to vše zdá skutečné, je to stejně skutečné nebo neskutečné jako zážitek sexuálního potěšení ve snu.

Ať člověk umírá kdekoli, právě tam vidí *džíva* celé dění. *Džíva* si představuje „to je svět a to jsem já" právě v prostoru Vědomí. Věří tomu, že byl zrozen, a proto zakouší svět, třebaže svět není nic jiného než prostor, stejně jako je pouhým prostorem i samotný *džíva*! *Džíva* si myslí: „To je můj otec, má matka, mé bohatství, zde jsou mé dobré skutky a tady, běda, ty špatné." Představuje si: „Teď jsem malé dítě a teď už jsem mladík…" a vidí to vše ve svém srdci.

Stvořený svět je jako les, který vyrůstá v srdci každého *džívy*. Kdekoli člověk umírá, právě tehdy a tam spatří takový les. Bezpočet světů zrozených ve vědomí jednotlivých *džívů* již časem zaniklo a podobně zaniklo bezpočet bohů, jakými jsou Brahmá, Višnu či Rudra, i bezpočet Slunců. V tomto smyslu se iluzorní vnímání stvořeného světa již nesčetněkrát událo, děje se nyní a bude se dít i v budoucnosti, neboť nejde o nic jiného než o pohyb mysli, jež je neoddělitelná od Vědomí. Činnost mysli není ve skutečnosti nic jiného než Vědomí a toto Vědomí je nejvyšší Pravda.

III. 41

VASIŠTHA pokračoval: Obě ženy vstoupily do svatyně krále jako dvě bohyně, každá zářící jako Měsíc na obloze. Královo služebnictvo pod jejich vlivem upadlo okamžitě do spánku. Jakmile se posadily ke králi, ten se vzbudil a pohlédl na ně. Okamžitě před nimi padl na zem a uctil jejich svaté nohy květinami. Sarasvatí probudila svou vůlí králova ministra, aby Líle pověděl o původu a předcích krále.

Ministr sdělil ženám, že tento král jménem Vidúratha je potomkem legendárního krále jménem Ikšváku a že jeho otec Nabhóratha předal tehdy teprve desetiletému Vidúrathovi vládu a odešel do ústraní, aby se věnoval duchovnímu životu.

Sarasvatí poté položila ruce na hlavu krále a díky jejímu požehnání si král vzpomněl na všechny skutečnosti svých předchozích zrození.

VIDÚRATHA se zeptal Sarasvatí: Ó bohyně, jak je možné, že ačkoli je to sotva jeden den, co jsem zemřel, zdá se mi, že jsem v tomto těle již celých sedmdesát let a pamatuji si všechno i z doby, kdy jsem byl v tomto těle mladý?

SARASVATÍ odpověděla: Ó králi, všechno to, co zde vidíš, se projevilo přesně v místě a v okamžiku tvé smrti. Vše se odehrává na kopci ve vesnici, kde žil svatý muž Vasištha. Jde o jeho svět, uvnitř něhož je svět krále Padmy, a ve světě krále Padmy je zase svět, v němž jsi nyní ty. Žiješ v něm a myslíš si: „Toto jsou moji příbuzní, poddaní, ministři a nepřátelé." Domníváš se, že tu vládneš a vykonáváš náboženské obřady, že jsi bojoval s nepřáteli a byl jimi poražen. Domníváš se, že nás nyní vidíš, vzdáváš nám úctu a přijímáš od nás osvícení. Myslíš si: „Překonal jsem všechno utrpení, zakouším nejvyšší blaženost a měl bych se ustálit v pochopení Absolutna, Pravdy."

Všechny tyto události se dějí, aniž by vyžadovaly nějaký čas, podobně jako se během jediného snu odehraje celé životní drama. Ve skutečnosti ses nenarodil ani nezemřeš. Vidíš všechno, jak to bylo, ačkoli to vlastně nevidíš, neboť je-li toto všechno jen jediné neomezené Vědomí, kdo potom může co vidět?

VIDÚRATHA se zeptal: Moji ministři tedy nejsou nezávislé bytosti?

SARASVATÍ odpověděla: Pro osvíceného je tu jen jediné neomezené Vědomí a představy „já jsem a oni jsou" pro něj neexistují.

Jakmile Vasištha domluvil, den se nachýlil ke konci
a v rozpravě se pokračovalo zase příštího rána.

III. 42

SARASVATÍ pokračovala: Pro nezralého, dětinského člověka, který je zarputilý ve svém přesvědčení, že je svět skutečný, zůstává svět skutečností, podobně jako je duchy a přízraky pronásledováno dítě, které na ně věří. Je-li člověk okouzlen krásným náramkem, nevidí za jeho krásou zlato. Komu učaruje nádhera paláců, měst a přepychu, nevidí neomezené Vědomí, které jediné je skutečné.

Tento svět je jen dlouhý sen. Pocit ega a představa o tom, že tu jsou druzí, je stejně skutečná jako věci viděné ve snu. Jedinou Skutečností je neomezené Vědomí, jež je ryzí, neměnné, všudypřítomné a všemohoucí a jehož tělem a bytím je zase jen

absolutní Vědomí, nikoli objekt či něco poznatelného. Ať se toto Vědomí projeví kdekoli a jakkoli, je to vždy zase Vědomí. Představí-li si pozorovatel, že vidí lidskou bytost, lidská bytost se objeví. Podstata, tedy neomezené Vědomí, je skutečná, proto vše, co je na této podstatě založeno, je skutečné též, ačkoli Skutečností je samotná podstata. Stvořený svět a veškeré bytosti v něm nejsou nic jiného než dlouhý sen. Ty jsi skutečný pro mě, já jsem skutečná pro tebe a všichni ostatní jsou skuteční pro tebe i pro mě. A tato relativní skutečnost je jako skutečnost věcí ve snu.

RÁMA se zeptal: Jestliže se ve snu člověka objeví město, pak si město žije svým životem, jako by bylo skutečné. To je to, co svými slovy naznačuješ, mudrci?

VASIŠTHA odpověděl: Je to tak, Rámo. Protože je sen o městě založen na tom, co je skutečné, tedy na neomezeném Vědomí, zdá se snové město skutečné. Potom však není rozdíl mezi bdělým stavem a stavem snění. Co je skutečné v jednom, je neskutečné v druhém. Oba tyto stavy mají tutéž povahu.

Objekty bdělého stavu i stavu snění jsou proto stejně neskutečné, s výjimkou neomezeného Vědomí, na němž se toto vše promítá.

Sarasvatí vyložila králi učení a požehnala mu.

SARASVATÍ pravila: Ať tě štěstí a přízeň provází. Pochopil jsi, co mělo být pochopeno, a teď nám dovol odejít.

VIDÚRATHA řekl: Ó bohyně, brzy opustím toto místo, tak jako člověk přejde ve spánku z jednoho snu do druhého. Snažně tě prosím, ať moji ministři a má dcera mohou jít se mnou.

Sarasvatí mu přislíbila, že jeho přání bude vyplněno.

III. 43

SARASVATÍ pravila: Ó králi, v této bitvě zemřeš a po smrti těla se s dcerou i ministry vrátíš do hlavního města předchozího království. My dvě nyní odejdeme, jak jsme přišly, a vy dorazíte v příslušném čase za námi. Neboť jinak běží kůň, jinak slon a jinak velbloud.

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile Sarasvatí domluvila, přihnal se královský posel se zprávou, že nepřítel zaútočil na město. V důsledku ohnivých střel je město v plamenech. Obě ženy, král i ministři spěchali k oknům kde se jim naskytl hrůzný pohled.

Ve městě začalo rabování a odevšad byl slyšet křik drancujících nepřátel. Domy byly zahaleny hustým dýmem. Z oblohy sršel oheň. Ohnivé střely opisovaly na nebi dráhu tvaru půlměsíce. Střely těžké jako kámen nacházely svůj cíl a ničily domy, ulice i prostranství mezi domy.

Král spolu s ostatními slyšel žalostný nářek obyvatel. Odevšad se ozýval pláč, kvílení i srdcervoucí křik žen a dětí. Někdo bědoval: „Ach, tato žena ztratila otce, matku, bratra i své malé dítě, a třebaže sama nezemřela, neštěstí jí zlomilo srdce." Jiný křičel: „Rychle utečte, dům se brzy zřítí!" A další zase: „Ach, běda, žádný dům neunikne zkáze!" Střely pršely jako velká průtrž, jež předchází konec světa. Prostranství mezi domy vypadalo otřesně, všechny stromy byly sežehnuty ohněm. Z bitevního pole vysílali nepřátelé do vzduchu obrovské střely sršící oheň, před nímž nebylo úniku. Všude po městě byly zátarasy. Muži poutáni k rodině hledali v hořících domech své ženy a děti. Nepřátelé zajali dvorní dámy. Plačíce a bědujíce nevěděly tyto urozené ženy, co dělat. Obklopeny nepřátelskými vojáky naříkaly: „Ach, běda, kdo nám v této hrozné chvíli pomůže?"

Taková je sláva a nádhera království a říší.

III. 44

VASIŠTHA pokračoval: Mezitím dorazila královna. První dvorní dáma ji ohlásila králi. Královna řekla králi: „Vaše Výsosti, všechny ostatní dvorní dámy byly násilně odvlečeny nepřítelem. V neštěstí, jež nás postihlo, nám může pomoci už jen Vaše Výsost."

Král se poklonil Sarasvatí a omluvil se, že musí odejít na bitevní pole, aby se postavil nepříteli. Svoji manželku zanechal s bohyní v paláci.

Osvícená Lílá byla ohromena, když viděla, že královna se jí podobá jako vejce vejci.

LÍLÁ se zeptala Sarasvatí: Ó Bohyně, jak je možné, že je královna úplně stejná jako já? Jak jsem vypadala za mlada, ona vypadá nyní. A též tito ministři jsou stejní jako ministři v našem paláci. Pokud jsou to jen obrazy či předměty naší fantazie, mají vůbec schopnost vnímat? Jsou obdařeny vědomím?

SARASVATÍ odvětila: Ať se v člověku zrodí jakákoli představa, je ihned zakoušena. Vědomí jako subjekt, který pozoruje, se stane objektem pozorování. Dojde k tomu

přesně v tom okamžiku, kdy se ve Vědomí utvoří obraz světa. Prostor, čas, trvání či vztah subjektu a objektu nevzniknou z hmoty, neboť pak by musely být hmotné. Co je zobrazeno ve vědomí člověka, vyzařuje i ven.

To, co je považováno za skutečný objektivní svět bdělého stavu, není o nic skutečnější než svět zakoušený ve snu. Během snění neexistuje svět bdělého stavu a během bdění neexistuje sen. Stejně tak odporuje smrt životu. Během života neexistuje smrt a ve smrti neexistuje život. Neboť to, co udržuje jednu zkušenost, není přítomno v druhé.

Člověk nemůže říci, zda je jedno skutečné a druhé neskutečné. Může pouze říci, že podstata obou je skutečná. Svět existuje v *Brahman* pouze jako představa, pojem. Svět není skutečný ani neskutečný podobně jako had, kterého vidíme v kusu provazu. Stejně je tomu s existencí *džívy*. *Džíva* zakouší svá vlastní přání a představuje si, že prožívá něco, co už prožíval dříve. K tomu přidá nějaké nové zážitky, které se starým někdy podobají, jindy ne. Všechny takové zážitky, ačkoli jsou ve své podstatě neskutečné, jako skutečné vypadají. To je případ těchto ministrů a všech ostatních. Tato královna Lílá existuje jako výsledek obrazu utvořeného ve Vědomí. Tak existuješ i ty, já a všichni ostatní. Pochop to a spočiň v klidu a míru.

III. 45, 46

DRUHÁ LÍLÁ řekla Sarasvatí: Ó bohyně, už dlouho uctívám bohyni Sarasvatí a ta se mi často zjevuje ve snu. Protože vypadáš stejně jako ona, domnívám se, že nemůžeš být nikdo jiný než Sarasvatí. Snažně tě prosím o požehnání. Pokud můj manžel padne v bitvě, nechť mohu jít za ním v těle, které nyní mám, ať půjde kamkoli.

SARASVATÍ odpověděla: Má milá, uctívala jsi mne oddaně po dlouhý čas, proto ti tvé přání splním.

PRVNÍ LÍLÁ řekla Sarasvatí: Tvá slova nikdy nelžou a tvá přání se vždy plní. Řekni mi, prosím, proč jsi taky mně neumožnila cestovat v tomtéž těle z jedné roviny Vědomí do druhé.

SARASVATÍ odvětila: Má drahá, já ve skutečnosti nikomu nic neumožňuji. Každý *džíva* si svůj stav zaslouží svými skutky.

Jsem jen bohyně vládnoucí nad poznáním každé bytosti. Jsem síla jejich vědomí a jejich životní síly. Ať do sebe živá bytost pojme jakoukoli formu energie, ta během času

přinese své plody. Ty jsi toužila po osvobození a získala jsi je. Můžeš to považovat za plody svého odříkání a uctívání božstev, ale je to samo Vědomí, jež tě těmito plody obdařilo. Může se nám zdát, že ovoce padá z nebe, ale ve skutečnosti padá ze stromu.

VASIŠTHA pokračoval: Mezitímco spolu obě ženy hovořily, nasedl král Vidúratha do svého skvostného válečného vozu a vydal se do bitvy. Naneštěstí neodhadl dobře síly svoje ani protivníkovy a ocitl se přímo mezi řadami nepřátel.

Obě Líly, Sarasvatí i princezna, jíž bohyně udělila své požehnání, sledovaly hroznou bitvu z komnaty paláce.

Nebe pokryly střely od obou armád. Všude se rozléhal válečný ryk a město se zahalilo do oblaku prachu a kouře. Ve chvíli, kdy se král Vidúratha ocitl mezi nepřáteli, palba zesílila a ohnivé střely zasahovaly své cíle s dunivými zvuky khut-khut, tuk-tuk, džhun-džhun.

III. 47–50

DRUHÁ LÍLÁ se obrátila k Sarasvatí: Ó bohyně, prosím, řekni mi, máme-li tvé požehnání, proč nemůže můj manžel bitvu vyhrát?

SARASVATÍ odvětila: Král Vidúratha mě po dlouhou dobu uctíval, ale neprosil o vítězství v bitvě. Jako Vědomí, jež dlí v poznání každého člověka, dávám každému to, oč žádá. O cokoli mě člověk prosí, tím ho obdařím. Je přirozené, že oheň dává teplo. Král žádal o osvobození, dostane tedy osvobození.

Král Sindhu, který mě též oddaně uctíval, žádal zase o vítězství v bitvě. Král Vidúratha bude tudíž v boji poražen, vrátí se k vám a časem dosáhne osvobození, zatímco král Sindhu válku vyhraje a bude jako vítěz vládnout zemi.

VASIŠTHA pokračoval: Zatímco ženy pozorovaly bitvu, nad obzorem vyšlo Slunce, jako by chtělo být svědkem poslední fáze této hrozné bitvy. Obklopeni tisíci vojáky, bojovali oba králové proti sobě. Jejich zbraně byly různých tvarů i velikostí. Některé střely se po výstřelu rozpadly na tisíce kousků a tak zasahovaly cíl.

Oba králové si byli v chrabrosti i síle rovni. Vidúratha měl tyto kvality vrozené, zatímco nepřítel je obdržel jako požehnání od boha Nárájany. V úžasu přihlíželi vojáci obou armád tomuto boji.

Když už to vypadalo, že Vidúratha vyhraje, a druhá Lílá to nadšeně sdělovala Sarasvatí, ukázalo se, že nepřítel zůstal nezraněn. Každý smrtící útok jednoho musel druhý odrážet protiúderem. Na střely s hadím jedem byl užíván protijed, vodní střely se střetávaly s ohnivými a oba králové používali zbraně boha Višnu.

Králové ztratili své vozy a pokračovali v boji na zemi. Vidúratha se v příhodný okamžik pokusil naskočit na nový vůz, ale v tu chvíli byl sražen nepřítelem k zemi, a tudíž poražen. Tělo krále Vidúrathy bylo vzápětí přeneseno do paláce, který zůstal díky přítomnosti Sarasvatí před nepřáteli uchráněn.

III. 51, 52

VASIŠTHA pokračoval: Brzy poté, co byl král Vidhúratha poražen, nastal ve městě naprostý chaos. Král Sindhu prohlásil svého syna za nového krále, jeho poddaní se radovali a ministři urychleně chystali korunovaci. Nová vláda neprodleně vyhlásila své zákony, které měly v zemi obnovit mír a pořádek.

Druhá Lílá upadla do bezvědomí v okamžiku, kdy spatřila, jak byl král Vidúratha sražen k zemi.

PRVNÍ LÍLÁ se obrátila k Sarasvatí: Ó bohyně, pohleď, duše mého manžela se chystá opustit tělo.

SARASVATÍ pravila: Má drahá, celý ten zuřivý boj, ničení a smrt jsou stejně skutečné jako sen. Není tu ani království ani země, o niž se bojuje. Vše se odehrává v domě světce Vasišthy na vrcholku kopce. Palác i bitevní pole nejsou nikde jinde než v tvém vlastním paláci. Ve skutečnosti je tam celý svět. V domě světce Vasišthy je svět krále Padmy. V paláci ve světě krále Padmy se nachází vše, co tu vidíš. Přitom je všechno jen pouhou představou, přeludem, halucinací. Jediné, co existuje, je Skutečnost, která nebyla stvořena a nemůže být zničena. Jediné, co existuje, je neomezené Vědomí, které nevědomý člověk vnímá jako svět.

Tak jako město, o němž člověk sní, existuje pouze ve snícím člověku, existují tři světy v nepatrné částečce a v každém ze světů existují další částečky, z nichž každá opět obsahuje tři světy.

Druhá Lílá, stále v bezvědomí, se mezitím dostala do světa, kde leželo tělo jejího manžela, krále Padmy.

PRVNÍ LÍLÁ se zeptala: Ó bohyně, řekni mi, jak se druhá Lílá mohla dostat ke králi Padmovi a co jí tam lidé řekli?

SARASVATÍ odpověděla: Stejně jako jste obě dvě jen představami krále Padmy, jsme také král i já snovými objekty. Kdo to ví, ten objekty smyslového vnímání nevyhledává. V neomezeném Vědomí jsme si jeden druhého vytvořili v našich představách.

Ty sama jsi byla druhou Lílou, v rozkvětu mladosti, která mě uctívala a prosila, aby se nikdy nestala vdovou, a proto ještě před smrtí krále Vidúrathy z tohoto světa odešla. Má drahá, vy všichni jste oddělená, individuální vědomí, kdežto já jsem kosmické Vědomí a jsem původcem toho všeho.

III. 53

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, druhá Lílá, jež dostala požehnání Sarasvatí, vystoupila do nebe a potkala tam svou dceru. Požádala ji, aby ji dovedla tam, kde se nachází její manžel, král Vidúratha. Dívka i matka tedy odletěly pryč.

Nejprve prolétly sférou mraků, vystoupaly nad vzduchovou sféru a překročily dráhu Slunce směrem k hvězdnému nebi. Pokračovaly dál a dál přes říši Brahmy Stvořitele, říši boha Višnu i boha Šivy až na samý vrcholek vesmíru. To vše mohly dělat stejně snadno, jako může z nádoby plné ledu vyzařovat chlad, aniž by se nádoba rozbila. Pochopitelně že to všechno Lílá, jejíž éterické tělo bylo složené ze zhmotněných myšlenek, prožívala uvnitř sebe.

Druhá Lílá pokračovala dál, až překročila oceány a další prvky obklopující tento vesmír a vstoupila do neomezeného Vědomí, v němž existuje bezpočet vesmírů, které o sobě navzájem nevědí.

Vstoupila do jednoho z vesmírů, v němž se nacházel král Padma. Sestoupila dolů srze všechny sféry, až vešla do města a dostala se do paláce, kde leželo tělo krále Padmy ukryté pod záplavou květů. Avšak běda, když se rozhlédla kolem, nikde nenašla svoji dceru. Ta záhadně zmizela. Druhá Lílá poznala v králi svého muže a domnívala se, že se jakožto válečník, jenž padl v hrdinném boji, dostal do nebe hrdinů. I začala královo tělo ovívat a přitom si pomyslela, že je nejpožehnanější mezi lidmi, když se sem díky milosti bohyně Sarasvatí mohla fyzicky přenést.

PRVNÍ LÍLÁ se zeptala bohyně Sarasvatí: Co dělali královi sluhové, když ji tam uviděli?

SARASVATÍ odvětila: Král, služebnictvo krále i všichni ostatní nejsou nic jiného než neomezené Vědomí. A poněvadž základem všeho je odraz neomezeného Vědomí, jež je skutečné, a poněvadž je tu přesvědčení, že stvořený svět má svůj řád, tak se bytosti navzájem poznají. Manžel řekne: „To je má žena," a manželka řekne: „To je můj muž."

Druhá Lílá se nemohla do nové říše dostat ve svém fyzickém těle, neboť světlo nemůže existovat společně s temnotou, a dokud je v člověku nevědomost, nemůže se objevit poznání. Když v člověku uzraje poznání týkající se éterického těla, pak jeho fyzické tělo přestane být považováno za skutečné. A to bylo požehnání, jež jsem

jí udělila. Ten, kdo obdrží mé požehnání, si myslí: „Jsem přesně takový, jak o sobě díky tvému požehnání smýšlím.“ Proto si nyní myslí, že dosáhla manželova příbytku ve svém fyzickém těle. Člověk může z nevědomosti vidět hada v kusu provazu, ale provaz se nemůže chovat jako had.

III. 54

SARASVATÍ pravila: Do éterických říší se mohou povznést jen ti, kteří dosáhli nejvyššího poznání, nikdo jiný. Tato Lílá takové poznání nemá, proto si jen představuje, že se dostala na místo, v němž její manžel přebývá.

OSVÍCENÁ LÍLÁ řekla: Nechť je to, jak pravíš, ó bohyně, ale řekni mi prosím, jak získávají věci své vlastnosti. Jak získá oheň své teplo, led svůj chlad či země svoji pevnost? Jak se poprvé objeví vesmírný řád čili *nijati* nebo zrození a smrt?

SARASVATÍ pravila: Má drahá, během zániku vesmíru celý vesmír zmizel a pouze neomezené *Brahman* zůstalo v klidu a míru. Toto Absolutno, jež má povahu Vědomí, zakusí pocit „Já jsem“ a poté „jsem částice světla“. A skutečnost tohoto tvrzení prožívá uvnitř sebe sama. Také si v sobě představí existenci rozmanitých bytostí, a protože jeho podstatou je ryzí a absolutní Vědomí, jeví se tento imaginární stvořený svět jako skutečné stvoření, s objekty rozmanité povahy přesně podle představ neomezeného Vědomí.

Cokoli, kdekoli a jakkoli bylo neomezeným Vědomím během onoho prvního stvoření vymyšleno, to všechno tam, kde to bylo stvořeno, s vlastnostmi, s jakými to bylo stvořeno, a tak, jak to bylo stvořeno, zůstává i nyní. Tak vznikl pevně daný řád.

Tento řád je neoddělitelně spjat s neomezeným Vědomím. Všechny objekty a jejich vlastnosti jsou v něm potenciálně přítomny i během zániku vesmíru. Kam jinam by měly zmizet? A navíc jak by se z něčeho mohlo stát nic? Zlato, jež se projevuje jako náramek, nemůže být zcela bez formy.

Všechny prvky stvořeného světa jsou naprostou prázdnotou, byl-li tu však na počátku nějaký prvek s nějakou vlastností, zůstává takovým až dosud. Všechno to však existuje jen z určitého úhlu pohledu, neboť vesmír nebyl nikdy skutečně stvořen a jediné, co existuje, je neomezené Vědomí a nic jiného. Je povahou projeveného světa, že ač je neskutečný, zdá se být skutečným.

Takový je řád vesmíru čili *nijati*, který až dosud nic nedokázalo změnit. Neomezené Vědomí si samo v sobě představilo všechny prvky, samo v sobě je zakouší a tato zkušenost se jeví jako zhmotnělá.

SARASVATÍ pokračovala: Podle řádu, který existoval při prvním stvoření, jsou lidské bytosti obdařeny délkou života sta, dvou set, tří set či čtyř set let. Zkrácení či prodloužení doby života závisí na čistotě nebo nečistotě daného území, doby, vykonávaných činností a látek, jež jsou používány či konzumovány. Kdo následuje doporučení svatých textů, ten si užívá dobu života, kterou tyto texty slibují. Člověk tedy prožívá dlouhý či krátký život, až dojde k jeho konci.

OSVÍCENÁ LÍLÁ řekla: Ó bohyně, prosím, pouč mne o smrti. Je smrt příjemná nebo nepříjemná? A co se děje po smrti?

SARASVATÍ pravila: Jsou tři typy lidí, má milá. Hlupák, dále ten, kdo se cvičí v koncentraci a meditaci, a *jógin* neboli ten, jenž je obdařen Inteligencí. Hlupáci, kteří nepraktikovali koncentraci a meditaci, jsou vydáni na milost a nemilost vnějších sil a s příchodem smrti zakoušejí velká muka, zatímco ti druzí odcházejí v radosti a ze své vlastní vůle.

Hlupáci v sobě zaznamenají děsivě pálivé pocity, začnou těžce a namáhavě dýchat a jejich tělo pomalu ztrácí barvu. Vstupují do husté tmy a vidí hvězdy za bílého dne. Dostávají závrať a jsou zmateni, neboť vidí zemi jako prostor a nebe jako pevnou zem. Blouzní a zakoušejí všechno možné. Padají do studně, pronikají do skály, řídí rychlý vůz, rozpouštějí se jako sníh, jsou taženi na provazu, jsou odvanuti jako stéblo trávy atd. Chtěli by vyjádřit, jak trpí, ale nejsou toho schopni. Postupně jejich smysly ztrácí sílu, až nejsou schopni ani myslet a upadají do ne-vědomí.

OSVÍCENÁ LÍLÁ se zeptala: Každý člověk je obdařen osmi údy, a přesto zakouší celou tu agonii a nevědomost. Proč je tomu tak?

SARASVATÍ odvětila: Takový je řád, jenž byl ustaven neomezeným Vědomím na začátku stvoření. Jestliže životní dech nemůže volně proudit, přestává člověk žít. Ale to vše je jen zdánlivé. Jak může přestat existovat neomezené Vědomí? Člověk není nic jiného než neomezené Vědomí. Kdo umírá a kdy? Komu toto neomezené Vědomí patří a jak by mohlo? I kdyby zemřely miliony těl, neomezené Vědomí se tím neumenší.

III. 55

OSVÍCENÁ LÍLÁ řekla: Pokračuj prosím ve výkladu o zrození a smrti. Naslouchání tvým slovům jistě prohloubí mé poznání.

SARASVATÍ pravila: Jakmile přestane plynout životní dech, stane se vědomí jedince zcela pasivním. Pamatuj však, Lílo, že Vědomí je čiré, věčné a neomezené, nevzniká ani nezaniká. Je tady neustále, v bytostech schopných i neschopných pohybu, na nebi, na horách, v ohni i ve vzduchu. Jakmile životní dech ustane, říkáme, že je tělo mrtvé, netečné. Životní dech se vrací tam, odkud přišel, tedy do vzduchu, a Vědomí osvobozené od vzpomínek a tužeb zůstává jakožto Já.

Malou éterickou částečku, která obsahuje vzpomínky a touhy, nazýváme *džíva*. *Džíva* se zdržuje v blízkosti mrtvého těla a je označován také jako *préta* neboli oddělená duše. *Džíva* opouští své myšlenky i vše, co do té doby poznal, a jakoby ve snu či denním snění vnímá zase jiné věci.

Po dočasném výpadku vědomí si začne *džíva* představovat, že vidí jiné tělo, jiný svět a jiný život.

Existuje šest druhů oddělených duší. Jsou duše hříšné, a to zlé, horší a nejhorší, a duše ctnostné, a to dobré, lepší a nejlepší. Pochopitelně je lze dělit ještě dále.

Nejhorší z duší podstupují hrozná muka v pekle a pak se rodí jako různé druhy živých bytostí, než přijde konec jejich utrpení. Po dlouhou dobu mohou existovat i jako stromy. V případě hříšných duší může dočasný výpadek vědomí trvat velmi dlouhý čas. Střední hříšníci mají výpadek vědomí také poměrně dlouhý a rodí se pak jako červi a zvířata. Nejmenší hříšníci se brzy opět zrodí jako lidské bytosti.

Nejlepší ze ctných duší jdou do nebe, těší se životem v nebi a poté se rodí do dobrých a bohatých rodin. Střední mezi ctnostnými jdou do sféry nebešťanů a vracejí se na zem jako děti *bráhmanů*. I nejvíce ctnostné duše musejí po nebeských radovánkách projít říší polobohů, aby zakusily následky nepravostí, kterých se někdy dopustily.

SARASVATÍ pokračovala: Každá oddělená duše zakouší plody svých minulých činů. Nejprve je tu představa „jsem mrtev“ a poté myšlenka „poslové boha smrti mě odnášejí pryč“. Ctnostné duše si představují, že jdou do nebe, a průměrní hříšníci se vidí stát před božím soudem, kde je bůh smrti zkoumá a soudí na základě záznamu o skutcích jejich minulého života, zvaného *čitragupta*.

Co *džíva* vidí, to zakouší, neboť v prázdném prostoru Vědomí není nic takového jako čas nebo konání. *Džíva* si představuje, že ho bůh smrti posílá do nebe nebo do pekla, kde si buď užívá nebeských radovánek, nebo zakouší pekelná muka, a pak že se rodí podle toho, co mu bůh smrti určil.

Jednou vstoupí *džíva* do mužského těla, podruhé do těla ženského. Přichází na svět, kde prožívá život v souladu s plody svých minulých skutků. Nejdříve sílí, pak zase slábne jako Měsíc na obloze a podstupuje stáří a smrt. To se opakuje stále dokola, dokud není *džíva* osvícen poznáním Já.

OSVÍCENÁ LÍLÁ se zeptala: Ó bohyně, jak to tedy bylo na samém počátku?

SARASVATÍ odpověděla: Hory, lesy, země a obloha, to všechno není nic jiného než neomezené Vědomí. Neomezené Vědomí je veškerým bytím a veškerou skutečností. Proto se zdá, že kdykoli se toto čiré neomezené Vědomí projevilo, přijalo jakoukoli formu a stalo se čímkoli. A tak je tomu dosud. Jakmile vstoupí do těla životní dech a začne různé části těla uvádět do pohybu, řekneme, že tělo žije. Taková živá těla existovala již na samém počátku stvoření. Jestliže se tělo, do něhož vstoupil životní dech, nemůže pohybovat, jde o stromy a rostliny. Jen malá část neomezeného Vědomí se stává inteligencí v těle a vstupem do těla vytváří různé orgány, jako například oči.

Vědomí si představí, že něčím je, a vzápětí se tím i stane. Vědomí neboli Já všech věcí existuje ve všech tělech, a to buď s možností pohybu u pohyblivých těl, nebo s nemožností pohybu u nepohyblivých těl. Takto všechna těla existují i nyní.

SARASVATÍ pokračovala: Jestliže si Inteligence, jež je součástí neomezeného Vědomí, představila sama sebe jako strom, stala se stromem. Jestliže si představila, že je skálou či trávou, stala se skálou či trávou. Není rozdíl mezi objekty vnímání schopnými a vnímání neschopnými, není rozdíl mezi objekty, které mohou myslet, a těmi netečnými. Věci se ve své podstatě neliší, neboť neomezené Vědomí je přítomno ve všem stejně. Rozdíly jsou tu jen proto, že se Inteligence ztotožní s různými objekty a totéž neomezené Vědomí se pak v těchto objektech nazve různými jmény. Je to však stále totéž neomezené Vědomí, ať se Inteligence ztotožní s červy, mravenci nebo ptáky. V neomezeném Vědomí neexistuje žádné srovnávání ani pocit rozdílnosti. Lidé žijící u severního pólu se také nesrovnávají s lidmi z jihu, neboť je vůbec neznají. Každý objekt, který je inteligencí vnímán jako nezávislý, existuje tak, jak je, bez porovnávání s jinými objekty. Vymezovat rozdíly mezi objekty vnímání schopnými a neschopnými je podobné, jako kdyby se žába narozená ve skále vymezovala proti žábě narozené venku a jedna se považovala za vnímání neschopnou a druhá za vnímání schopnou.

Inteligence, která je částí neomezeného Vědomí, je všude a je vším. To, jak si představí sama sebe a čím se stane na samém počátku stvoření, tím od té doby zůstane.

Pomyslela si, že je prostorem, pomyslela si, že je proudícím vzduchem, pomyslela si, že je neschopna vnímat, pomyslela si, že je schopna vnímat. To všechno jsou jen představy této Inteligence. Takové projevy nejsou skutečné, třebaže se tak jeví.

Ó královno, myslím, že nyní se král Vidúratha chystá vstoupit do srdce těla krále Padmy.

Král Vidúratha se v srdci krále Padmy dostane do vlivu jeho ega a představí si, že přechází do jiného světa. Pojďme za ním, avšak svou vlastní cestou, neboť člověk nemůže kráčet cestou druhého.

III. 56

VASIŠTHA pokračoval: Mezitím životní dech opustil tělo krále Vidúrathy, podobně jako ptáci opustí strom, který má spadnout. Královo vědomí vystoupilo do prostoru v éterické podobě. Lílá a Sarasvatí ho uviděly a vydaly se za ním. Jakmile skončilo období posmrtného výpadku vědomí, éterická forma se během pár okamžiků stala vědomou. V důsledku pohřebních rituálů, které vykonali příbuzní krále, vyvstala v králi představa, že vidí své fyzické tělo.

Král pak odcestoval na jih až k příbytku boha smrti. Jama potvrdil, že se král nedopustil žádných zlých skutků, a nařídil svým poslům, aby králi dovolili vstoupit do předchozího těla, nabalzamovaného těla krále Padmy.

Vzápětí se *džíva* krále Vidúrathy přenesl do vesmíru, kde leželo tělo krále Padmy, a dostal se až do jeho paláce. Král Vidúratha byl s tělem krále Padmy spojen skrze pocit ega, podobně jako zůstává člověk cestující do vzdálených zemí spojen s místem, kde si zakopal svůj poklad.

RÁMA se zeptal: Ó svatý muži, jak může člověk získat éterickou formu, když jeho příbuzní řádně neprovedou pohřební obřad?

VASIŠTHA pravil: Ať je obřad vykonán dobře nebo ne, pokud zesnulý věří tomu, že jej příbuzní vykonali, pak éterickou formu získá. Člověk je tím, co má ve vědomí, to je známá pravda. Věci vznikají na základě představ člověka. A představy člověka zase vznikají na základě věcí. Představa či víra člověka dokáže proměnit jed v nektar a podobně se pomocí silné víry může neskutečný objekt stát skutečností. Nikdy a nikde však nemůže nastat důsledek bez příčiny. Představy a myšlenky tudíž vůbec neexistují. K jedinému neomezenému Vědomí, jež je bez příčiny, nikdy nic nevzniklo ani nebylo stvořeno. O tom neměj pochyb.

Pokud se nejedná o skutečně zlého a krutého člověka, pak oddělené duši určitě pomůže, jestliže jeho příbuzní vykonají pohřební rituál s opravdovou vírou.

Nyní se vraťme do paláce krále Padmy. Lílá a Sarasvatí se přenesly do svatyně, v níž leželo tělo krále. Všichni služebníci spali hlubokým spánkem.

III. 57

VASIŠTHA pokračoval: Lílá a Sarasvatí spatřily druhou Lílu, jak sedí vedle těla krále Padmy a oddaně na krále hledí. Ony ji viděly, ona je však nikoli.

RÁMA se zeptal: Bylo řečeno, že první Lílá, když seděla u krále, dočasně opustila své tělo a vydala se na cestu s bohyní Sarasvatí ve svém éterickém těle. Nyní se však o těle první Líly vůbec nemluví.

VASIŠTHA odpověděl: Jakmile se první Lílá stala osvícenou, představa ega o tom, že skutečné je její éterické bytí, ukončila spojení s fyzickým tělem a to se rozplynulo, jako když roztaje sníh. Zdání fyzického těla vlastně vytvořily jen falešné představy Líly. Jestliže se člověku ve snu zdá, že je srnou, bude snad tuto srnu po probuzení hledat? V mysli zmatených lidí se projevuje to, co není skutečné, ale jakmile je rozptýlena iluze, jakmile dojde k poznání, že tu není had, ale jen provaz, co hada připomíná, pomatené představy zmizí. V důsledku toho, že se takové představy neustále opakují, je falešné přesvědčení o skutečnosti neskutečného velmi hluboce zakořeněno.

Člověk se může přemístit z jednoho éterického těla do druhého, aniž by musel jedno tělo zničit. Je to podobné, jako když ve snu přijímá jednu formu za druhou, aniž by se předchozí formy vzdal. Tělo *jógina* je ve skutečnosti neviditelné, éterické, třebaže se očím nevědomého pozorovatele jeví jako viditelné. Ten si pak na základě své nevědomosti myslí, že je *jógin* „mrtev“. Kde je však tělo, jež existuje nebo umírá? To, čím toto tělo ve skutečnosti je, stále je. Zmizela pouze iluze!

RÁMA se zeptal: Svatý muži, stane se pak fyzické tělo *jógina* éterickým tělem?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, kolikrát jsem ti to už říkal a ty to stále nechápeš! Je tu pouze éterické tělo a to se z důvodu přetrvávající iluze zdá být spojeno s tělem fyzickým. Když je po smrti nevědomého člověka ztotožněného s fyzickým tělem jeho fyzické tělo spáleno, zůstane mu tělo éterické. Stejně tak má éterické tělo *jógin* osvobozený za života.

Fyzické tělo je jen iluze nevědomého člověka, není skutečné. Není rozdílu mezi tímto tělem a nevědomostí. Myslet si, že skutečně existuje fyzické tělo, je *samsára*, koloběh života a smrti.

III. 58

VASIŠTHA pokračoval: Mezitím Sarasvatí zadržela *dživu* krále Vidúrathy, aby ještě nevstupoval do těla krále Padmy.

OSVÍCENÁ LÍLÁ se zeptala Sarasvatí: Ó bohyně, kolik času uplynulo od doby, kdy jsem se tu posadila a oddala se meditaci?

SARASVATÍ odvětila: Má milá, od chvíle, kdy jsi vstoupila do meditace, uběhl již měsíc. Tvé tělo vystavené horku, které bylo vyvoláno cvičením zvaným *pránájáma*, se během prvních patnácti dní vypařilo a padlo k zemi jako suchý list. Pak ztvrdlo a vychladlo. Ministři se domnívali, že jsi odešla z vlastní vůle, a tělo spálili. Nyní ses zde dle svého přání objevila v éterickém těle. Nejsou v tobě žádné vzpomínky z minulých životů ani skryté touhy z předchozích inkarnací. Neboť jakmile je mysl ustálena a přesvědčena o své éterické podstatě, fyzické tělo je zapomenuto, tak jako člověk v dětství zapomene na svůj embryonální život. Dnes je třicátý první den a ty jsi zde. Pojď, ukážeme se druhé Líle.

Jakmile je druhá Lílá uviděla, padla jim uctivě k nohám.

SARASVATÍ jí pravila: Pověz nám, jak ses sem dostala.

DRUHÁ LÍLÁ odvětila: Když jsem v paláci krále Vidúrathy upadla do bezvědomí, nějaký čas jsem o sobě nevěděla. Pak jsem uviděla své éterické tělo, jak stoupá k nebi a nastupuje do vzdušného vozu, který mě sem přiváží. A zde jsem spatřila krále Vidúrathu, jak tu leží v záplavě květin. Myslela jsem, že je vyčerpaný z bitvy, proto jsem ho nebudila, ale jen ovívala vějířem.

V tu chvíli nechala Sarasvatí *džívu* krále Vidúrathy vstoupit do těla krále Padmy. Král se probudil, jako by byl jen spal. První i druhá Lílá se mu poklonily.

KRÁL se zeptal své manželky: Kdo jsi? Kdo je tato žena a kde se tu vzala?

OSVÍCENÁ LÍLÁ odvětila: Pane, já jsem tvoje žena z předchozího vtělení. Podobně jako je slovo doprovázeno svým významem, jsem já tvou stálou družkou. Tato druhá Lílá je tvá následující žena. Je to odraz mě samé, který jsem stvořila pro tvé potěšení. A zde na zlatém trůně sedí sama bohyně Sarasvatí, která je tu s námi díky našemu šťastnému osudu.

Jak to král Vidúratha slyšel, posadil se a bohyni pozdravil. Sarasvatí mu požehnala dlouhým životem, hojností a osvícením.

III. 59, 60

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile Sarasvatí udělila králi požehnání, zmizela. Král a královna se vřele objali a královští služebníci, kteří měli strážit tělo krále, procitli a radovali se, že je král Padma opět naživu.

Radost byla v celé zemi. Široko daleko si lidé ještě dlouho vyprávěli, jak se královna Lílá vrátila z onoho světa s druhou královnou jako darem pro krále. Král si od osvícené královny vyslechl, co vše se za poslední měsíc událo. Dál vládl ve svém království a užíval si tří světů jako milosti, kterou mu udělila Sarasvatí a již si bezpochyby zasloužil svým vlastním úsilím.

To byl příběh o královně jménem Lílá, který jsem ti pověděl do všech podrobností. Rozjímání o něm odstraní z tvé mysli i tu nejnepatrnější stopu víry ve skutečnost toho, co vnímáš. Ale popravdě řečeno, lze-li odstranit jen to, co je skutečné, jak se pak člověk může zbavit toho, co skutečné není? Není tu nic, co by mělo být odstraněno, neboť cokoli se zdá v tvých očích existovat, není nic jiného než neomezené Vědomí. A bylo-li něco stvořeno, vzniklo to uvnitř Vědomí a jen díky němu. Všechno je takové, jaké je, a nic nebylo nikdy stvořeno. Lze říci, že to, co se zdá existovat, je stvoření či výtvor *máji* neboli iluze. Ale *májá* není skutečná!

RÁMA řekl: Pane, jak skvělý obraz nejvyšší Pravdy jsi mi poskytl! Ó svatý muži, stále je však ve mně neukojitelný hlad po nektaru tvých osvícených slov. Odhal mi prosím tajemství času. V příběhu o královně jménem Lílá byl celý život prožit někdy za osm dní, jindy za měsíc. Jsem z toho zmatený. Jsou snad v různých světech různá měřítka času?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, cokoli si člověk v sobě svojí vlastní myslí představí, to potom prožívá. Člověk může i nektar zakoušet jako jed, pokud ho za jed považuje. Z přátel se stanou nepřátelé a z nepřátel přátelé podle vnitřního naladění a postoje člověka. Člověk vnímá danou věc v souladu se svým vnitřním cítěním. Pro trpícího člověka trvá jedna noc jako celá epocha, zato noc strávená v radovánkách je vmžiku pryč. Ve snu není rozdíl mezi okamžikem a epochou. Život praotce *manu* není nic víc než půldruhé hodiny pro Stvořitele Brahmu, celý život Brahmy je pro boha Višnu jediný den a život boha Višnu je jako jeden den boha Šivy. Pro mudrce, jehož vědomí překonalo všechna omezení, neexistuje den ani noc.

VASIŠTHA pokračoval: *Jógin* ví, že právě myšlení člověka udělá ze sladké věci hořkou a naopak, či z přátel nepřátele a naopak. Stejným způsobem v sobě člověk může jen změnou úhlu pohledu a neustálým snažením rozvíjet chuť studovat posvátné texty a provádět různá cvičení, která ho dříve nezajímala. Chuť do studia nebo cvičení se nenachází v objektech, ale pouze ve způsobu myšlení jedince. Když má člověk mořskou nemoc, vidí, jak se svět kolem něj houpe. Podobně když je člověk nevědomý, je přesvědčený o tom, že vlastnosti přebývají v objektech. Tam, kde stojí zeď, vidí opilec jen prázdné místo a pomateného člověka může zabít i skřet, který neexistuje.

Tento svět není nic jiného než záchvěv Vědomí v prostoru. Zdá se existovat, stejně jako se v očích nevědomého člověka zdá existovat duch či skřet. To všechno je jen *májá* neboli přelud. Mezi neomezeným Vědomím a zdánlivou existencí světa neexistuje rozdíl. Je to jako nádherný sen člověka, jenž je probuzený.

Ó Rámo, na podzim se stromy zbavují starých listů, aby na jaře na týchž stromech vyrašily listy nové, jež byly ve stromu ukryty. Podobně existuje stvořený svět po celou dobu v absolutním Vědomí. Nemusí být vždy vidět. Tekutost, jež se ukrývá ve zlatu, též není vždy zřejmá. Když Stvořitel jedné epochy dosáhne osvobození a Stvořitel nové epochy vytvoří v mysli nový svět, nejsou tyto představy nic jiného než neomezené Vědomí.

RÁMA se zeptal: Jak je možné, že král i jeho poddaní zakoušeli tutéž skutečnost?

VASIŠTHA odpověděl: Je to proto, že mysl každého *džívy* má základ v jediném neomezeném Vědomí. I poddaní tedy byli přesvědčeni, že je to jejich král. Myšlenkové vibrace jsou neoddělitelně spjaty s Vědomím, jsou zcela přirozené a nepotřebují ke svému vzniku žádný důvod. Tak jako je pro diamant přirozený jeho lesk, tak v králově mysli vznikne myšlenka „jsem král Vidúratha". A tak to udělají všechny bytosti ve vesmíru. Jestliže se mysl člověka ustálí v Pravdě o neomezeném Vědomí, dosáhne stavu nejvyššího osvobození. Závisí to na vlastním úsilí jedince a na jeho touze po osvobození. Člověk je přitahován dvěma opačnými směry, k pochopení Absolutna neboli *Brahman*, a k bláhovému přijímání skutečnosti světa. To, po čem člověk touží s větší intenzitou, vyhrává. Jakmile člověk překoná nevědomost, pak jsou všechny matoucí představy o neskutečném navždy rozptýleny.

III. 61

RÁMA se zeptal: Svatý muži, vysvětli mi prosím stručně ještě jednou, jak poprvé a bez příčiny vzniknou iluzorní představy „já" a „svět".

VASIŠTHA odvětil: Všechny věci jsou stejným způsobem obdařeny Inteligencí a To nestvořené je vším, je to Já všech věcí. Když užíváme vyjádření „všechny věci", je to jen slovní obrat, neboť existuje pouze neomezené Vědomí neboli *Brahman*. Tak jako neexistuje rozdíl mezi zlatým náramkem a zlatem nebo mezi vlnkou a vodou, neexistuje ani rozdíl mezi vesmírem a neomezeným Vědomím. Vědomí samo o sobě je vesmírem, ale vesmír jako takový není Vědomím. Náramek je vyroben ze zlata, ale zlato není vyrobeno z náramku. Tak jako považujeme člověka s jeho údy za jeden celek, stejně tak chápeme, že neomezené Vědomí je všemi bytostmi a přitom není rozdělené.

S neomezeným Vědomím je neodmyslitelně spjato neuvědomování si jeho neomezené povahy. Pak se zdá, že se Vědomí projeví jako „já" a „svět", přičemž tyto představy existují v neomezeném Vědomí podobně, jako si lze v kusu mramoru představit tvar, který z něho dosud nebyl vytesán. Tak jako vlny na klidném moři existují pouze v možnosti, tak v neomezeném Vědomí existuje v možnosti svět. A to se označuje jako stvoření. Slovo „stvoření" nemá žádný jiný význam. Žádné stvoření v nejvyšším Bytí či neomezeném Vědomí nevznikne a neomezené Vědomí není do žádného stvoření zapojeno. Mezi neomezeným Vědomím a stvořením neexistuje oddělený vztah.

Neomezené Vědomí pohlédne na Inteligenci ve svém nitru, jako by byla od něj oddělena, ačkoli od něj oddělena není, podobně jako od větru není oddělen jeho pohyb. Ve chvíli, kdy se toto falešné oddělení objeví, vznikne ve Vědomí představa prostoru, která se silou Vědomí projeví jako prvek prostor. Později Vědomí přijme představu vzduchu a poté představu ohně, takže se na základě toho projeví oheň a světlo. Dále vznikne představa vody a s ní spojená vlastnost chutě a nakonec představa země s vlastnostmi vůně a pevnosti. Tak se projeví prvky vody a země.

VASIŠTHA pokračuje: Neomezené Vědomí s tím zároveň přijme představu jednotky času, rovné jedné miliontině doby mrknutí oka, a z ní odvodí časovou linii, která vede až k eposě, jež zahrnuje několikero opakování po sobě jdoucích čtyř věků a představuje délku trvání jednoho kosmického stvoření. Samotného neomezeného Vědomí se to však nijak nedotýká, neboť neomezené Vědomí nemá začátek, střed ani konec a není v něm vznik ani zánik, které jsou podstatné pro každé časové trvání.

Neomezené Vědomí samo o sobě je Skutečností, neustále probuzenou a osvícenou, a i se stvořeným světem je stále stejné. A je to neomezené Vědomí, jež je zároveň neosvíceným projevením stvořeného světa, ale i po tomto stvoření je stále stejné. Je stále totéž. Jakmile jedinec ve svém Já a skrze Já pochopí, že Vědomí znamená Absolutno či *Brahman*, pak jej zakouší ve všem a pociťuje jej jako jedinou energii prostupující všemi jeho údy.

Lze říci, že tento projevený svět je skutečný jen v tom smyslu, že jde o projev Vědomí a přímou zkušenost, a je neskutečný, chopí-li se ho mysl a smyslové orgány. Vítr je skutečný, lze-li vnímat jeho pohyb, ale není-li tu pohyb, vítr neexistuje. A projevený svět je taktéž chápán dvojím způsobem, jako skutečný i jako neskutečný. Projevení tří světů podobné fatě morgáně neexistuje odděleně od nejvyššího *Brahman*.

Stvoření existuje v *Brahman*, tak jako existuje klíček rostliny v semínku, tekutost ve vodě, sladkost v mléce a pálivost v chilli papričce. V důsledku nevědomosti se však stvoření zdá být na *Brahman* nezávislé a od něj oddělené. K existenci světa jako čirého odrazu v nejvyšším *Brahman* neexistuje žádný důvod. Jakmile je tu představa stvoření, stvořený svět se zdá existovat, jakmile je tu díky vlastnímu úsilí pochopení toho, co je nestvořené, pak tu žádný stvořený svět není.

Nikdy nikde nebylo nic stvořeno a nikdy nikde nespěje nic ke konci. Nejvyšší *Brahman* je všechno, je nezrozené a stálé, je to nejvyšší mír a čiré Vědomí. V každém atomu se projevují světy uvnitř světů. Co je jejich příčina a jak vznikají?

Pokud a jakmile se člověk zbaví představ „já" a „svět", je osvobozen. Jedinou překážkou k tomu je představa „já jsem to a to". Ten, kdo pozná neomezené Vědomí jako bezejmennou a bezforemnou podstatu vesmíru, zvítězí nad *samsárou*, nad koloběhem života a smrti.

III. 62, 63

RÁMA se zeptal: Je zřejmé, že jediné, co existuje, je *Brahman*, ó mudrci! Proč se ale potom objevují ve světě mudrci a lidé poznání, jako by je seslal Bůh? A co je vlastně Bůh?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, existuje síla či energie neomezeného Vědomí, jež je neustále v pohybu. Právě ona je skutečností všech nevyhnutelných budoucích událostí, neboť prostupuje všemi epochami. Díky této síle je určena povaha každé věci ve vesmíru. Tato síla Vědomí, *čitšakti*, se též nazývá *mahásattá*, velká existence, *maháčit*, velká inteligence, *mahášakti*, velká síla, *mahádršti*, velké zření, *mahákrijá*, velký konající či velký čin, *mahábháva*, velké bytí nebo *maháspanda*, velká vibrace. Právě tato síla dává všem věcem jejich charakteristické vlastnosti. Ale tato síla není na nejvyšším *Brahman* nezávislá a není od něho oddělená. Je stejně skutečná jako vzdušný zámek. Mudrci slovně rozlišují mezi pojmy síla a *Brahman* a prohlašují, že stvoření je práce této síly.

Rozlišení je slovní, podobně jako když člověk mluví o těle jako celku, anebo o jeho částech. Tak jako si člověk uvědomí údy svého těla, tak si neomezené Vědomí uvědomí sílu, která je od něho neoddělitelná. Takovému uvědomění se říká *nijati*, osud či moc Absolutna určit povahu věci. Též se označuje jako *daiva*, božské řízení, boží vůle.

To, že mi kladeš otázky, určila *nijati,* a to, že budeš podle mého učení jednat, je též dáno touto silou. Říká-li líný člověk, že se o něj Bůh přece postará, je to také práce *nijati*. Tuto *nijati* nemůže odstranit ani bůh Rudra. Moudrý člověk by se však proto neměl vzdávat vlastního úsilí, neboť *nijati* funguje pouze jako vlastní úsilí a skrze něj. Má dva aspekty, lidský a nadlidský. Ten první se pozná tam, kde vlastní úsilí nese své ovoce, a ten druhý tam, kde nenese.

Pokud člověk zůstane nečinným, pak v důsledku *nijati*, která pro něj udělá vše, co může, brzy zjistí, že ho život opouští, neboť život znamená činnost. Mohl by vstupem do vyšších stavů vědomí zastavit dech a dosáhnout osvobození, ale k tomu je potřeba to největší úsilí!

Neomezené Vědomí se na jednom místě projeví tak a na druhém onak. Není rozdíl mezi Vědomím a jeho silou, tak jako není rozdíl mezi vlnkou a vodou, mezi končetinami a celým tělem. Takové rozdělení vnímá jen nevědomý člověk.

III. 64, 65

RÁMA se zeptal: Pokud je jedinou Skutečností Vědomí se svou hybnou silou, jak v této jednotě získá *džíva* svou zdánlivou skutečnost?

VASIŠTHA odpověděl: V mysli nevědomého se hrozný skřet zvaný *džíva* objeví jako odraz Vědomí, jako projev. Nikdo, ani člověk poznání či mudrc, nemůže s jistotou říci, co to je, neboť to postrádá jakoukoli podstatu.

V zrcadle neomezeného Vědomí je vidět bezpočet odrazů, které vytvářejí projevený svět. Jsou to *džívové*. *Džíva* je jako malá vlnka na klidné hladině oceánu, jímž je *Brahman*. Je jako nepatrný pohyb plamínku svíčky v pokoji, kde neproudí vzduch. Pokud malý rozruch překryje neomezenost neomezeného Vědomí, objeví se omezení. Přičemž toto omezené vědomí je s neomezeným Vědomím neoddělitelně spjato a nazývá se *džíva*.

Když se malá jiskra dostane do kontaktu s hořlavou látkou, rozhoří se samostatným plamenem, a podobně se omezené vědomí, vyživované vzpomínkami a skrytými tužbami, projeví jako ego neboli „jáství". Toto „jáství" není skutečné, ale *džíva* ho za skutečné považuje. Jde o stejný klam, jakým je modrá barva oblohy. Jakmile ego začne zakoušet své představy, vznikne myšlení a představa nezávislého, odděleného jedince, vznikne mysl a *májá*, vesmírná iluze.

Inteligence, která se těmito představami baví, vytvoří základní prvky, tedy zemi, vodu, oheň, vzduch a prostor, a omezená těmito představami se stane malou jiskérkou světla, ačkoli ve skutečnosti je světlem celého vesmíru. Poté se zformuje do bezpočtu forem, někde se stane stromem, jinde ptákem, někde skřetem, jinde polobohem. První z těchto forem je Stvořitel Brahmá, který dle své vůle a svého plánu vytvoří vše ostatní. Vibrace v samotném Vědomí je tak *džívou*, *karman,* bohem nebo čímkoli dalším.

Stvoření mysli není nic jiného než rozruch ve Vědomí, přičemž svět existuje v mysli. Svět se jeví jako skutečný z důvodu nesprávného nazírání, ale ve skutečnosti je to jen dlouhotrvající sen. Je-li toto pochopeno, veškerá dualita zmizí a pojmy jako *Brahman*, *džíva*, mysl, *májá*, konající, čin a svět se stanou synonymy jediného, nedvojného, neomezeného Vědomí.

III. 66, 67

VASIŠTHA pokračoval: Jedno se nikdy nestane mnohým, Rámo. Zapálí-li se od jedné svíce mnoho dalších, je to jeden plamen, který ve všech hoří. Podobně je to s jediným *Brahman,* které se zdá být mnohým. Pokud člověk nazře neskutečnost této mnohosti či rozmanitosti, je osvobozen od trápení.

Džíva není nic jiného než omezené vědomí. Jakmile omezení zmizí, je tu klid a mír. Pro člověka, nosícího boty s koženou podrážkou, je celá země obalena kůží. Co je tento svět? Je to jen zdání. Člověk může po kořalce uvidět na čisté obloze různé fantaskní obrazy. Podobně je mysl příčinou toho, že člověk vidí rozmanitost v jednotě. Nevědomý člověk pozoruje v tomto světě pohyb, podobně jako vidí opilec pochodující stromy.

Jestliže mysl vnímá dvojnost neboli dualitu, pak je tu jak dualita, tak její protiklad, jednota. Jakmile mysl opustí vnímání duality, není tu ani dualita ani jednota. Je-li člověk ustálen v jednotě neomezeného Vědomí, a to bez ohledu na to, zda zůstane v klidu nebo je zaměstnán činností, pak je v míru sám se sebou. Jestliže je pevně ustálen v nejvyšším stavu, říkáme tomu též stav ne-já či stav poznání prázdnoty.

V důsledku rozruchu v mysli se Vědomí začne jevit jako objekt poznání. V mysli pak vyvstane spousta falešných představ, jako například představa „jsem zrozen". Takové chápání není nic jiného než mysl, proto se mu říká nevědomost či iluze.

Na to, abychom se zbavili nemoci zvané *samsára* nebo projevený svět, není jiný prostředek než moudrost čili Sebepoznání. Poznání je lékem na mylné vnímání hada v kusu provazu. Je-li tu poznání, nevyvstane v mysli honba za potěšením smyslů, která nevědomost jen umocňuje. Přijde-li touha, nenásleduj ji. Je v tom snad něco složitého?

Jestliže mysl vytvoří představy věcí, je v mysli rozruch a pohyb. Jestliže tu věci a představy nejsou, pohyb myšlenek v mysli ustane. Je-li tu pohyb, svět se projeví. Není-li tu pohyb, projevení světa ustane. Právě pohyb mysli je tím, co se nazývá *džíva*, tudíž tím, co se nazývá příčina a následek. A právě pohyb mysli je semínkem projeveného světa. Poté následuje stvoření těla.

VASIŠTHA pokračoval: Pohyb mysli tu je z nejrůznějších příčin. Někdo se od něj osvobodí během jednoho života, jiný po tisíci zrozeních. Je-li tu pohyb mysli, člověk nemůže vidět Pravdu, neboť vyvstanou pocity „já jsem" nebo „to je moje".

Projevení světa je bdělým stavem Vědomí, ego je sněním, mysl je hlubokým spánkem a čiré Vědomí je čtvrtým stavem, stavem *turíja* neboli bezespornou Pravdou. Za tímto stavem je absolutní čirost Vědomí. Ten, kdo se ustálil zde, je mimo jakékoli trápení.

Říká se, že příčinou projevení světa je nejvyšší *Brahman.* Je to podobné, jako že příčinou růstu stromu je obloha či prostor. Prostor stromu nebrání v růstu, a tím

jeho růst podporuje a umožňuje. Ve skutečnosti není *Brahman* aktivní příčina. To lze odhalit pomocí dotazování se na Já. Kope-li člověk v zemi dostatečně dlouho, narazí na prázdný prostor. Podobně ty, Rámo, vytrváš-li v dotazování, odhalíš Pravdu o tom, že neexistuje nic jiného než neomezené Vědomí.

RÁMA se zeptal: Řekni mi, prosím, jak se toto stvoření stane tak rozlehlým a nedozírným?

VASIŠTHA pokračoval: Vibrace ve Vědomí není odlišná od samotného Vědomí. Tak jako z této vibrace vyrůstá *džíva*, tak z *džívy* vyrůstá mysl, neboť *džíva* přemýšlí. Sama mysl vnímá představu pěti prvků a sama se do těchto prvků transformuje. Na co mysl myslí, to vnímá. Následně *džíva* získá smyslové orgány, jazyk, oči, uši, nos atd. Nejde o příčinné spojení mezi myslí a smysly, ale je to náhodná souběžnost myšlenky a projevení smyslových orgánů. Jako v případě, kdy vrána usedne na kokosovou palmu a přesně v tom okamžiku spadne zralý kokos na zem. Tak se objeví první kosmický *džíva*.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, pokud nevědomost ve skutečnosti neexistuje, proč by se pak člověk měl zatěžovat dotazováním po Pravdě a hledáním osvobození?

VASIŠTHA odpověděl: Rámo, tato otázka by měla přijít v pravý čas, ne nyní! Květiny vykvetou a plody dozrají, až přijde jejich doba.

Kosmický *džíva* vysloví *Óm* a svojí vůlí stvoří nejrůznější objekty. Tak jako se objevil Stvořitel Brahmá, tak vznikl i obyčejný červ. A poněvadž červ zůstává v nečistotě, jsou jeho činy nicotné. Rozlišování je však iluzorní. Ve skutečnosti neexistuje stvoření, tedy ani rozlišování.

III. 68, 69

Příběh o Karkatí

VASIŠTHA pokračuje: V souvislosti s tím, Rámo, existuje jedna stará legenda, kterou ti nyní budu vyprávět.

Sever Himálaje kdysi dávno obýval strašlivý démon v ženské podobě jménem Karkatí. Karkatí měla obrovské černé tělo a již jen pohled na ni budil hrůzu. Neustále měla hlad a nic ji nemohlo dostatečně nasytit.

KARKATÍ se jednou zamyslela: Kdybych snědla všechny lidi na kontinentu Džambudvípa najednou, zmizel by můj hlad jako fata morgána po silném dešti. Takový čin by nebyl nepřiměřený, neboť je vhodné zachovat si svůj život. Lidé na ostrově Džambudvípa jsou však zbožní, laskaví, oddaní Bohu a obdařeni znalostí bylin, nebylo by správné tyto mírumilovné lidi pronásledovat. Vykonám pokání, neboť skrze pokání můžeme získat to, co lze jinak dosáhnout jen stěží.

Poté Karkatí vystoupila na jeden ze zasněžených vrcholků hor a prováděla pokání, během něhož stála jen na jedné noze. Pevná jako socha z mramoru nevnímala ubíhající dny a měsíce. S postupem času zeslábla natolik, že vypadala jako kostra oděná v průsvitné kůži. Takto setrvala po tisíc let.

Když uplynulo tisíc let, zjevil se před ní Stvořitel Brahmá, potěšený jejím pokáním. Intenzivním pokáním lze dosáhnout čehokoli. Utichne i neovladatelná zloba. Karkatí se v mysli před Brahmou uklonila a začala uvažovat, o co by ho měla požádat. Napadlo ji, že by se mohla stát živou jehlou, která bude ztělesněním nemocí, a tak bude vstupovat do nitra živých bytostí, naplňovat svoji touhu a tišit hlad. Když se jí Brahmá zeptal, co si přeje, vyjevila své přání.

BRAHMÁ prohlásil: Nechť se tak stane. Budeš Súčiká, jehla, ale též Višúčiká, cholera. Jakožto nepatrná věc budeš přinášet utrpení těm, kteří jedí špatné jídlo a oddávají se špatnému životu. Nakaženým lidem však může pomoci *mantra*, jež je modlitbou k bohu Višnu a prosbou o odstranění nemoci. Znalec *mantry* by si měl zároveň *mantru* napsat na levou paži a s myšlenkou na Měsíc pozvednout ruku nad nemocného. Tak bude nemocný člověk v krátké době uzdraven.

III. 70

VASIŠTHA pokračoval: Vzápětí se Karkatí, velká jako hora, začala postupně zmenšovat až na velikost jehly. Zmenšila se natolik, že její existenci si bylo možno pouze představit. Byla jako úzký energetický kanál *sušumná nádí*, který spojuje kořen páteře s temenem hlavy. Byla jako vědomí *álaja vidžňána*.* Karkatí byla neustále doprovázena svou další formou zvanou Višúčiká, cholera.

Přestože byla velmi malá a neviditelná, její démonická povaha se nezměnila. Dostala požehnání dle svého přání, ale nemohla naplnit svoji touhu pozřít všechny

* Jde o jeden z osmi stavů vědomí, popsaných buddhisty, zásobárna všech skutků tohoto i předchozích životů, která při smrti přechází do nového těla. (Pozn. překl.)

bytosti právě proto, že byla tak malá. Je to zvláštní, jak nevědomí a zmatení postrádají prozíravost. Sobecké a násilné úsilí jedince dosáhnout svých sobeckých cílů vede často k jiným, nečekaným výsledkům. Podobně je tomu s člověkem, který není schopen jasně uvidět svoji tvář, když se s funěním přiřítí k zrcadlu a svým dechem zrcadlo zamlží.

Karkatí odložila své obrovské tělo, nechala ho zemřít, jen aby naplnila svoji touhu stát se jehlou. Je-li někdo posedlý neuhasitelnou touhou a dychtí po sobeckém zisku, je ochoten pro to i zemřít.

Višúčiká byla zářivá a jemná jako vůně květin. Protože byla závislá na životní síle druhých, byla zcela oddána své práci.

Se svou dvojí formou, jako Súčiká a jako Višúčiká, putovala Karkatí světem a koho potkala, toho nakazila nemocí. Stala se nepatrnou věcí přesně podle svého přání, neboť každý se stane tím, po čem intenzivně touží. Kdo uboze smýšlí, ten se za ubohosti i modlí. A Karkatí si přála transformovat se do kruté jehly. Vrozená povaha jedince se i přes pokání dá těžko změnit.

Súčiká vstupovala do těla lidí obézních nebo těch, kteří byli po nemoci oslabeni, a zde se změnila ve Višúčiku, choleru. Súčiká však vstupovala i do nitra lidí zdravých a inteligentních, aby pokřivila jejich uvažování. Nechala žít pouze toho, kdo podstoupil léčení, ať už pomocí *mantry* nebo léků.

Tak se Karkatí toulala světem po mnoho let.

VASIŠTHA pokračoval: Súčiká se ukrývala na mnoha místech. Bylo to ve špíně a prachu na zemi, v nečistých prstech, mezi vlákny oblečení, v kůži špinavé od prachu, v nečistých záhybech ruky či jiných částí těla, ve vrásčité kůži starců, ve svalech v těle, dále na místech zamořených mouchami, na místech, kde je plno tlejícího listí a kde nerostou zdravé stromy, ve špinavých hadrech lidí a mezi lidmi s nezdravými návyky, v pařezech po vykáceném lese, kde se množí hmyz, v loužích, ve stojaté či znečištěné vodě, ve stokách uprostřed cest, v opuštěných domech, v nichž přespávají poutníci, i ve městech, kde je příliš mnoho velkých zvířat, například slonů a koní.

Jakožto Súčiká, jehla, chodila ve špinavých hadrech, ušitých z cárů pohozených u cesty, a potulovala se po tělech nemocných lidí. Tak jako krejčovská jehla spadne krejčímu na zem, když už je unavená a chce si odpočinout, i Súčiká byla unavena ze své destruktivní činnosti. Jako je šití a propichování přirozenou vlastností jehly, byla krutost přirozenou vlastností Súčiky. A stejně jako jehla dál a dál polyká vlákna, která jsou v jejím dosahu, stále znovu vítězila Súčiká nad svými oběťmi.

Občas lze ve světě pozorovat, že i špatní a krutí lidé se přikloní k soucitu, když jsou po dlouhou dobu svědky neštěstí a trápení druhých. Tak Súčiká před sebou uviděla nekonečné vlákno, které provléká látkou představující její vlastní *karman*, a to ji znepokojilo. Představila si sama sebe, jak jí tmavá látka, kterou jakožto Súčiká utkala, zakrývá obličej i oči, a přemýšlela, jak se toho závoje bude moci zbavit. Jako

jehla procházela jemným i hrubým oblečením, představujícím dobré a špatné lidi, neboť ten, kdo je zlý či hloupý, nerozliší, co je dobré a co špatné. Houpajíc se nebezpečně na niti, s níž byla svázaná, prováděla svoji práci, ničení a zabíjení druhých, neboť jí nikdo nemohl ublížit ani ji od toho odradit. Tato *džíva súčiká* neboli živá jehla se v živých bytostech pohybovala jakožto životní síla pomocí *prány* a *apány* a působila *džívovi* nesnesitelnou bolest a vystavovala ho utrpení, v důsledku kterého pozbýval rozumu. Jako jehla vstupovala do nohou a živila se krví. Stejně jako zlí lidé nacházela i ona potěšení v utrpení druhých.

Ve chvíli, kdy toto Vasištha dovyprávěl, zapadlo Slunce za obzor a všichni shromáždění se rozešli ke svým modlitbám.

III. 71, 72

VASIŠTHA pokračoval: Po dlouhé době takového života byla Karkatí hluboce zklamaná a své touhy požírat lidi začala litovat. Kvůli hloupé tužbě vykonala tisícileté pokání a získala ponižující existenci jehly. Naříkala nad neštěstím, které si sama způsobila.

KARKATÍ bědovala: Ach, běda, kde je mé mohutné tělo a kde tělo velikosti jehly? Zabíjím lidi, a upadám tak do špíny a zvrácenosti. Běda, jsem ztracena. Nemám přátel ani nikoho, kdo by se nade mnou slitoval. Nemám příbytek ani tělo hodné toho označení. Musela jsem pozbýt rozumu a smyslů. Mysl, která směřuje do neštěstí, nejprve vytvoří mylné představy a zlé myšlenky, a ty dále vyústí do neštěstí a utrpení. Nejsem svobodná, jsem odkázaná na milost druhých, jsem v rukou druhých a dělám, co mě přinutí dělat. Chtěla jsem utišit skřeta své touhy a pozřít vše, co se dá, ale lék je horší než původní nemoc, neboť se objevil skřet ještě horší. Jak jsem jen hloupá a nevědomá. Zbavila jsem se svého mohutného těla a dobrovolně si vybrala tělo jehly a viru způsobujícího nemoc. Kdo mě teď vysvobodí z této ubohé existence, v níž jsem menší nežli červ? Myšlenka na někoho tak špatného, jako jsem já, nepřijde na mysl žádnému z mudrců. Ach, kdy budu mít zase tělo velké jako hora a budu pít krev velkých bytostí? Oddám se opět odříkání a vykonám pokání, jako jsem již učinila jednou.

V tom okamžiku se Karkatí vzdala všech tužeb pojídat živé bytosti a vrátila se do Himálaje, aby vykonala další pokání. Opět jako by se postavila na jednu nohu. Oheň pokání vytvořil dým, jenž jí vycházel z temena hlavy, a stala se z ní jiná Súčiká, pomáhající. Z jejího stínu vyšla nová Súčiká, přítelkyně. I stromy a rostliny v pralese obdivovaly její pokání a pouštěly pyl, aby se mohla najíst. Ale ona nic nepozřela

a od svého rozhodnutí neustoupila. Bohové nebe sesílali malé kousky masa na místo, kde stála, ale ona se jich ani nedotkla. Takto zcela nehybně stála sedm tisíc let, nepohnuta větrem, deštěm, ani lesním požárem. Tímto pokáním bylo její tělo zcela očištěno. Všechny špatné touhy odvanuly a Karkatí dosáhla nejvyššího poznání. Síla jejího pokání vznítila v Himálaji oheň a Indra, král nebes, se na její bezpříkladný čin zeptal mudrce Nárady.

III. 73

MUDRC NÁRADA vypráví: Tato odporná Karkatí, démon v ženském těle, se stala živou jehlou vtělenou do jehly ocelové. Vstupovala do těl hříšných lidí, trápila jejich svaly a klouby a kazila jim krev. Vstupovala do těl jako vítr a způsobovala pronikavé, bodavé bolesti. Sužovala lidi živící se nečistou potravou, například masem.

Jako sup pronikala do těl a požírala je. V důsledku svého pokání obdržela schopnost vstoupit do nitra člověka a podílet se na všem, co její „hostitel" dělá. Co je nemožné pro toho, kdo je téměř nehmotný a neviditelný jako vítr?

Občas si oblíbila některé bytosti víc než jiné a podle svých nečistých tužeb a sklonů i některá potěšení víc než jiná, připoutala se k nim a držela se jim nablízku. Potulovala se svobodně, ale když se vyskytl problém, vracela se do svého těla jehly, podobně jako to při potížích dělají nevědomí lidé.

Stále však nebyla fyzicky uspokojena. Zážitky a zkušenosti lze zakoušet jenom skrze existenci. Jak může neexistující tělo zakoušet uspokojení? Neuspokojená Súčiká trpěla. Aby získala své předchozí obrovské démonské tělo, znovu se oddala pokání. Vstoupila do těla supa, jenž poté vzlétl nad vrcholky Himálaje, na jednom vrcholku ji zanechal a odletěl.

Použila jehlu jako pevnou podporu a začala své pokání, které vykonává dodnes. Ó Indro, pokud ji nezastavíš, mohla by silou svého pokání zničit celý svět.

VASIŠTHA pokračoval: Jak to Indra uslyšel, pověřil boha větru jménem Vájú, aby našel místo, kde Súčiká přebývá. Vájú prolétl všechny planetární systémy ve vesmíru a nakonec se dostal na zemi. Přistál v Himálaji až tam, kde nic nerostlo a místo vypadalo jako vyprahlá poušť.

III. 74, 75

VASIŠTHA pokračoval: V Himálaji Vájú spatřil Súčiku stát jako jeden z vrcholků hor. Protože celou dobu nic nepozřela, byla vysušená jako troud. Vájú coby vítr vstoupil

do jejích úst, ale Súčiká ho vyfoukla ven. To se několikrát opakovalo. Súčiká soustředila svou životní sílu do temena hlavy a stála nehnutě jako dokonalý *jógin*. Jak ji Vájú viděl, nebyl úžasem schopen slova. Byl zcela přesvědčený, že Súčiká vykonává nejvyšší pokání, a vydal se okamžitě zpátky do nebe, aby o tom zpravil boha Indru.

VÁJÚ podává zprávu Indrovi: Pane, v zemi Džambudvípa provádí Súčiká bezpříkladné pokání. Nenechala do úst vstoupit ani vítr. Aby překonala hlad, proměnila svůj žaludek v pevný kov. Vstaň a zajdi prosím za Stvořitelem Brahmou, aby ji usmířil a podaroval tím, po čem touží. Jinak nás všechny spálí síla jejího pokání.

Indra tedy šel za Brahmou a ten se na jeho přání vydal na místo, kde přebývala Súčiká.

Mezitím se Súčiká díky svému pokání dokonale očistila. Svědky jejího pokání byly jen její dvě druhé formy, její stín a oheň roznícený odříkáním. I vzduch proudící kolem a částice prachu v něm poletující dosáhly v kontaktu s ní konečného osvobození. V tuto dobu získala díky prozkoumání mysli a rozumu přímé poznání nejvyšší bezpříčinné příčiny všeho. Ó Rámo, přímé zkoumání pohybů mysli ve vědomí jedince je nejvyšším učitelem, nejvyšším *guru*, nikdo jiný.

Brahmá jí řekl, aby žádala, co chce. Protože Súčiká neměla smyslové orgány, zakoušela vše uvnitř sebe a tam také vytvořila odpověď.

KARKATÍ jako Súčiká v mysli odpověděla: Dosáhla jsem pochopení Absolutna a nemám pochyby ani přání. Co bych dělala s požehnáním? Když jsem byla nevědomá, honila jsem se za svými touhami, nyní byl skřet tužeb skrze poznání Já konečně poražen.

BRAHMÁ pravil: Věčný řád nemůže být opominut. Je dáno, že znovu získáš své původní tělo, po dlouhý čas budeš šťastně žít a nakonec dosáhneš osvobození. Budeš žít osvícený život, sužovat pouze špatné lidi a působit jim menší bolest, a to jen abys zahnala svůj přirozený hlad.

Súčiká to přijala a brzy její tělo jehly vyrostlo do původní mohutnosti.

III. 76, 77

VASIŠTHA pokračoval: Přestože Karkatí získala svoji předchozí démonskou formu, dlouhou dobu setrvala v nejvyšším stavu bez jakýchkoli démonských tužeb.

Zůstala na stejném místě v lotosové pozici. Po šesti měsících si již byla plně vědoma vnějšího světa a svého těla. V tom okamžiku pocítila hlad, neboť je-li tu tělo, je podřízeno svým zákonům včetně hladu a žízně.

KARKATÍ si pomyslela: Co mám jíst? Koho mám pozřít? Před zabíjením druhých bytostí kvůli prodloužení vlastního života mudrci varují. Pokud nechci jíst zapovězené jídlo, musím se vzdát těla. Žádná škoda, nezdravé jídlo je jed. Navíc pro osvíceného, jako jsem já, není mezi fyzickým životem a smrtí rozdíl.

Jak tak o tom Karkatí uvažovala, uslyšela hlas z nebe: „Ó Karkatí, běž za nevědomými a zmatenými lidmi a probouzej v nich poznání. Takové je poslání osvícených bytostí. Kdo se ani s tvou pomocí nedokáže probudit k Pravdě, ten ať je tvou potravou. Pozřeš-li takového nevědomce, nedopustíš se žádného hříchu."

Karkatí tedy vstala a sestoupila z hory. Přišla do temného lesa obývaného horskými kmeny a lovci. Na zem padla noc.

V této oblasti byl králem lovců Vikram. Jak bylo jeho zvykem, vycházel se svým ministrem do temné noci, aby chránil své poddané před lupiči. Karkatí oba chrabré muže zastihla v okamžiku, kdy se modlili ke kmenovým polobohům.

KARKATÍ přemýšlela: Tito dva muži sem jistě přišli, aby utišili můj hlad. Jsou to nevědomí lidé, a jsou tedy pro zemi břemenem. Takoví nevědomci trpí tady či jinde, neboť utrpení je jediným posláním jejich života. Smrt je pro ně vítanou úlevou od utrpení a je možné, že budou po smrti probuzeni a dojdou spásy. Je však také možné, že jsou to moudří muži a já moudré zabíjet netoužím. Kdo si chce užívat nezkaleného štěstí, příznivého osudu a dlouhého života, měl by mít dobré lidi v úctě a dát jim vše, co si přejí. Přezkouším si jejich moudrost. Jsou-li moudří, neublížím jim. Moudří a dobří lidé jsou patrony a ochránci lidstva.

III. 78

VASIŠTHA pokračoval: Karkatí se rozhodla, že krále i s ministrem prověří. Vydala ze sebe hromový řev.

KARKATÍ zahřměla: Co se vy dva malí červi touláte po temném lese! Kdo jste? Odpovězte rychle, jinak vás sežeru.

KRÁL odpověděl: Kdo a kde jsi, duchu? Jsi jen slyšet, ukaž se, ať tě vidím.

Karkatí uslyšela klidný a nevzrušený králův hlas a cítila, že jeho odpověď byla přiměřená. Ukázala se ve své hrozivé formě, ale krále ani ministra tím z míry nevyvedla.

MINISTR pravil: Ó paní, proč se tak hněváš? Hledat jídlo je přirozené všem živým bytostem a při vykonávání přirozených činností není třeba být špatně naladěn. Moudří dosáhnou i sobeckých cílů vhodnými prostředky a vhodným jednáním, pokud se vzdají zlosti a nastolí rovnováhu a jasnou mysl. Viděli jsme tisíce hmyzích jedinců, jako jsi ty, a spravedlivě jsme s nimi naložili, neboť je povinností krále trestat zlé a chránit dobré. Zbav se zlosti a dojdi cíle nastolením klidu. Ať už je jedinec schopen dosáhnout svých záměrů nebo ne, měl by zůstat vyrovnaný a klidný, jedině takové chování je přiměřené. Řekni nám, čeho si žádáš, neboť my nikdy nenecháme žebráka odejít s prázdnou.

Karkatí velmi udivila odvaha a moudrost obou mužů. Pomyslela si, že to nejsou obyčejní lidé, ale osvícené bytosti, neboť pouhý pohled na ně naplnil její srdce klidem a mírem. Potkají-li se dvě osvícené bytosti, jejich srdce v míru a blaženosti splynou, podobně jako se na soutoku smísí vody dvou horských potůčků. Navíc, kdo jiný než mudrc může zachovat klid, jestliže čelí téměř jisté smrti?

KARKATÍ si pomyslela: Využiji tuto příležitost vyjasnit si pochybnosti vyvstávající v mé mysli, neboť jen hlupák by to odmítl, je-li ve společnosti mudrce.

V tuto chvíli jí ministr vyjevil totožnost krále.

KARKATÍ řekla: Ó králi, nezdá se, že bys měl moudrého ministra. Moudrého krále dělá dobrý ministr, a jaký je král, takoví jsou jeho poddaní. Schopnost vládnout a dobrý rozhled pochází z královského vědění, Sebepoznání, poznání Já. Kdo je nemá, není ani dobrý král ani dobrý ministr. Pokud vy dva jste lidé bez poznání Já, pak vás v souladu se svou přirozenou povahou oba sním. Abych to posoudila, položím vám pár otázek. Nic jiného od vás nežádám než správnou odpověď.

III. 79

KARKATÍ se zeptala: Ó králi, co je to, co je jediné, a přece mnohé, a s nímž jako vlny s mořem splynou miliony vesmírů? Co je to, co je čirým prostorem, ač se to tak nejeví? Co je to, co je mnou v tobě a tebou ve mně, co je v pohybu, a přece se nepohybuje, co zůstává nehybné, třebaže takové není? Co je to, co je kamenem, a přece vědomé, a co v prázdném prostoru předvádí svá nádherná kouzla? Co je to, co ač není

Slunce, Měsíc ani oheň, přece věčně září? Co je ta nepatrná částečka, co se zdá být daleko, a přece tak blízko? Co je to, co má povahu vědomí, a přece není poznatelné? Co je to, co je vším, a přece není ničím z toho? Co je to, co ač je samotným Já všeho, je zakryto závojem nevědomosti a je znovuobjeveno až po mnoha životech intenzivního a vytrvalého úsilí? Co je to, co je nepatrné, a přece v sobě obsahuje horu? Co je to, co proměňuje tři světy ve stéblo trávy? Co je to, co je nepatrné, a přece nezměřitelně velké? Co je to, co aniž by se zřeklo své subtilnosti, zdá se větší než největší hora? Co je ta nepatrná částečka, v níž celý vesmír během svého rozpuštění při kosmickém zániku spočine jako semínko?

Co je to, co je odpovědné za fungování všech prvků ve vesmíru, ač nic nedělá? Ozdoby na náramku jsou vyrobeny ze zlata, z čeho však pochází trojice poznávající, poznávání a to, co je poznáno? Co je to, co zakrývá a odhaluje toto trojí projevení, tedy poznávající, poznávání a poznané? V čem je ustaveno zdánlivé trojí dělení času na minulost, přítomnost a budoucnost? Co je to, co se střídavě objevuje a zase mizí, podobně jako vzchází ze semínka strom a ze stromu zase semínko?

Ó králi, kdo je Stvořitelem tohoto vesmíru a čí silou existuješ a působíš jako král chránící své poddané a trestající zlé? Co je to, co očistí tvůj zrak, jakmile to spatříš, a ty pak existuješ jako ono samo, aniž by ses od něj oddělil?

Ó králi, zachraň se od jisté smrti a zodpověz tyto otázky. Světlem své moudrosti rozptyl ve mně temnotu pochybností. Moudrým jistě není ten, kdo neumí utnout kořeny nevědomosti a pochyb, je-li tázán.

Pokud ve mně nedokážeš odstranit kořeny nevědomosti a pochybností, pak dnes utišíš můj hlad.

III. 80

MINISTR odpověděl: Ó paní, já ti tvé otázky zodpovím. To, k čemu všechny směřují, je nejvyšší Já.

Nejvyšší Já je jemnější než prostor, nemá jméno a nelze jej popsat, mysl ani smysly ho nemohou uchopit ani pochopit. Je to čiré Vědomí. Celý vesmír existuje ve Vědomí, jež je zcela nepatrné, podobně jako je ukryt celý strom v nepatrném semínku. Celý vesmír tudíž existuje jako Vědomí a nikoli jako vesmír. Vědomí existuje, neboť taková je zkušenost všech a samotné Vědomí je Já všeho. A protože existuje Vědomí, existuje i vše ostatní.

Nejvyšší Já je prázdné jako prostor, ale není to nicota, je to Vědomí. Vědomí je, a přece není, neboť je nelze zakoušet myslí a smysly. Jakožto Já všeho není nikým zakoušeno, nemůže být tudíž objektem zakoušení. Ač je jediné, zdá se mnohým, neboť se odráží v bezpočtu částeček existence. Projevený svět je neskutečný, zdánlivý, podobně

jako je zdánlivým projevem zlata náramek, neboť skutečností je pouze zlato. Nejvyšší Já neskutečné není. Není to prázdno ani nicota, neboť je to Já všeho, a je to Já toho, kdo říká, že Já existuje, i toho, kdo říká nebo si myslí, že Já neexistuje. Kromě toho lze jeho existenci zakoušet nepřímo, tak jako můžeme zakoušet kafr díky jeho vůni. Jako Vědomí je to Já všeho a zároveň je to podstata, která umožňuje projevení světa.

V neomezeném oceánu Vědomí spontánně a přirozeně vznikne víření zvané tři světy, neboť víření je přirozeností proudící vody. Protože je Vědomí mimo dosah mysli a smyslů, zdá se být prázdnem, ale poněvadž je lze pochopit skrze Sebepoznání, prázdno to není. V důsledku nedělitelnosti Vědomí jsem já tebou a ty jsi mnou, ale nerozdělené Vědomí se tebou ani mnou nikdy stát nemůže! Jakmile jsou pryč mylné představy „já" a „ty", objeví se uvědomění, že tu já, ty, ani nic jiného není. Ono samo je vším.

Neomezené Já se pohybuje, ač je nehybné a je usazeno v každé částečce existence. Neodchází ani nepřichází, neboť prostor a čas odvozují svůj význam právě od Vědomí. Kam může Já jít, když všechno, co existuje, je v něm? Přeneseme-li hrnec z jednoho místa na druhé, prostor v hrnci se nepřemístí, neboť všechno se přece neustále nachází v prostoru.

MINISTR pokračoval: Je-li nejvyšší Já, které má povahu čirého Vědomí, zdánlivě spojeno s netečností, zdá se být netečné a neschopné vnímání. V neomezeném prostoru způsobilo neomezené Vědomí projevení bezpočtu objektů. Třebaže se zdá, že byly vytvořeny, je to jen pouhá představa, vytvořeno nebylo nic. Je to tedy jak vědomí, tak i netečnost, jak konající, tak nekonající.

Skutečností ohně je Já neboli Vědomí. A přesto Já nehoří ani není spáleno, neboť je Skutečností všeho. Je to věčné světlo, které září ve Slunci, v Měsíci i v ohni, ale nezávisí na nich. Září, i když Slunce a Měsíc zapadnou. Ozařuje vše zevnitř. Já je Inteligence, která přebývá ve stromech a rostlinstvu, chrání je a udržuje naživu. Nejvyšší Já neboli neomezené Vědomí je dle běžného pohledu Stvořitel, Bůh, Ochránce a Pán nade vším, ale z absolutního úhlu pohledu, jako Já všeho, takové omezující role nemá.

Svět, který by byl nezávislý na Vědomí, neexistuje. V nepatrné částečce Já je obsažena celá hora. V Já vznikají představy okamžiku i epochy. Jeví se jako skutečná časová škála, podobně jako se po určitou dobu zdají skutečné i předměty ve snu. Podobně jako se v malém zrcadle může zrcadlit celé město, může se v mžiknutí oka projevit celá epocha. A je-li tomu tak, jak může někdo trvat na skutečnosti dvojnosti či nedvojnosti? Nepatrné Já neboli neomezené Vědomí se zdá být okamžikem i epochou, zdá se daleko i blízko a nic není mimo něj. A v tom všem není žádný rozpor.

Dokud člověk vidí náramek jako náramek, nemůže ho vidět jako zlato. Jakmile však nahlédne, že „náramek" je jen slovo a ne skutečnost, pak zlato uvidí. Podobně

domníváme-li se, že je svět skutečný, není vidět Já. Jakmile je však tato domněnka opuštěna, je uskutečněno Vědomí. Je vším, proto je skutečné. Není zakoušeno, proto je neskutečné.

To, co se zdá, že existuje, je jen žonglérský trik *máji*, která ve Vědomí vytvoří rozdělení na subjekt a objekt. Je to stejně skutečné jako snový svět. Není to skutečné ani neskutečné, je to jen dlouhotrvající klam. To, co vytváří rozmanitost od Stvořitele Brahmy až po nejmenší hmyz, je předpoklad rozmanitosti. Tak jako se v malém semínku uchovají po celou dobu různé vlastnosti stromu, tak po všechny časy existuje rozmanitost věcí v Já. Tato rozmanitost však existuje jako Vědomí.

III. 81

KARKATÍ řekla: Jsem potěšena slovy tvého ministra, králi. Nyní bych ráda slyšela tvoji odpověď.

KRÁL pravil: Tvá otázka, vzácná paní, odkazuje k věčnému *Brahman*, které je čirou existencí. *Brahman* je nahlédnuto, jakmile ustane trojí proměna známá jako bdění, snění a hluboký spánek a jakmile je mysl zbavena jakéhokoli pohybu myšlenek. Rozvinutí jeho projevu se označuje jako stvoření vesmíru a následné stažení jako zánik či rozpuštění vesmíru. *Brahman* lze nahlédnout v tichu, kdy mizí to, co je poznáno, neboť *Brahman* je za veškerým poznáváním. Je jemným středem mezi dvěma protiklady a tento střed má dvě strany. Vesmír není nic jiného než jeho hravá, ale vědomá projekce. Zdá se, jako by se dělilo na různé vesmíry, ale ve skutečnosti je nerozdělené.

Když si *Brahman* pomyslí, vznikne vítr, ačkoli vítr není nic jiného než čiré Vědomí. Podobně se objeví zvuk. A poněvadž to opět není nic jiného než čiré Vědomí, je Skutečnost velmi vzdálená tomu, co se myslí zvukem, jeho významem či podstatou. Nejvyšší jemné a nepatrné Bytí je vším a není ničím. Jsem To, a přece nejsem. Existuje pouze *Brahman*. Všechno se jeví jen díky jeho všemohoucnosti.

Dosáhnout Já lze stovkami způsobů, ale je-li získáno, není získáno nic! Je to nejvyšší Já, a přece to není nic. Člověk bloudí v lese *samsáry*, dokud nepřijde rozbřesk poznání, které rozptýlí základní nevědomost, kvůli níž se svět jeví skutečným. Tak jako láká nevědomého člověka přízrak vody ve fatě morgáně, láká nevědomé lidi tento projevený svět. Pravdou však je, že neomezené Vědomí v sobě vnímá vesmír skrze vlastní sílu zvanou *májá*. Co je uvnitř, to se projeví i navenek, tak jako pokroucené představy člověka posedlého neovladatelnou touhou. Přestože je Já nepatrné, velmi jemné a má povahu čirého Vědomí, je jím celý vesmír zcela prostoupen. Toto všudypřítomné Bytí svojí existencí přiměje projevený svět tančit podle svého. A tak to, co je nepatrnější než setina špičky vlasu, je díky své všudypřítomnosti větší než to největší.

KRÁL pokračoval: Světlo poznání Já ozařuje všechny zážitky a zkušenosti a září svým vlastním světlem. Co je tedy tím světlem, díky kterému člověk vidí a poznává, i když nesvítí Slunce ani žádné jiné světlo světa? Je to vnitřní světlo. Zdá se, jako by toto vnitřní světlo bylo vně a ozařovalo vnější objekty. Každé jiné světlo je ve skutečnosti temnotou nevědomosti, zdá se, že září, ale není tomu tak. Ačkoli tu není podstatný rozdíl mezi mlhou a mrakem, neboť vlastností obou je objekty zahalovat, je často vidět, jako by z mlhy vyzařovalo světlo, zatímco mrak se zdá světlo zakrývat. Vnitřní světlo Vědomí září neustále, uvnitř i vně, dnem i nocí, a záhadně osvětluje důsledky nevědomosti, aniž by temnotu nevědomosti odstranilo. Tak jako stále zářící Slunce odhaluje svoji povahu střídáním dne a noci, i světlo Já odkrývá svoji povahu ukazováním obojího, Vědomí i nevědomosti.

V kapce medu jsou přítomny jemné esence květin, listů a plodů. Podobně jsou v neomezeném prostoru Vědomí přítomny všechny zkušenosti. Z Vědomí všechny zkušenosti vyrůstají, neboť samo zakoušení je jediným zakoušejícím, jímž je Vědomí. Bez ohledu na to, jaké jsou konkrétní popisy zážitků, vždy se jedná o zakoušení Vědomí. Neomezené Vědomí samo o sobě je vším. Všechny ruce a oči jsou jeho, třebaže je bez částí. V jediném okamžiku prožije neomezené Vědomí epochu, podobně jako během krátkého spánku může člověk prožít mládí, stáří i smrt. Žádný objekt projevený ve Vědomí není od Vědomí oddělen, podobně jako socha vytesaná z kamene není nic jiného než kámen. V semínku je obsažen celý strom i s budoucími větvemi a podobně je v nepatrné částečce neomezeného Vědomí obsažen celý vesmír s minulostí, přítomností i budoucností. Ačkoli Já není tím, kdo koná činy, ani tím, kdo prožívá zážitky, přesto je konajícím i prožívajícím, neboť nic není mimo něj. Konání i prožívání jsou s neomezeným Vědomím neodmyslitelně spjaty.

Svět ve skutečnosti nikdy nebyl stvořen a nikdy nezmizí. Za neskutečný je považován pouze z relativního úhlu pohledu. Z hlediska absolutního je svět neoddělitelný od neomezeného Vědomí.

KRÁL pokračoval: Mudrci mluví o vnitřním a vnějším, ale to jsou jen výrazy užívané pro poučení nevědomých lidí, kterým schází podstata. Poznávající zůstává sám nepoznán, zná sebe a nikdy se nestane objektem ve Vědomí. Poznávající je samotným poznáním, a jakmile zmizí skryté psychické představy, poznávající zůstává jakožto čiré Bytí. Když jsou v představě utvořeny vnější objekty, objeví se i poznávající. Není-li tu subjekt, není tu ani objekt, neboť teprve syn udělá z člověka otce. A je to právě subjekt, který se stane objektem. Bez subjektu, poznávajícího, tudíž neexistuje objekt, poznávané. Bez otce není syn. Poněvadž subjektem, poznávajícím, je čiré Vědomí, je subjekt schopen vytvořit objekt. Nelze to otočit, z objektu se nemůže zrodit subjekt. Proto pouze sám poznávající je skutečný a objekt je jen představou. Skutečné je zlato a náramek je jen jméno a forma. Dokud trvá představa náramku, je přehlédnuto čisté zlato,

dokud trvá představa objektu, je tu i rozdělení na pozorujícího a pozorované. Díky přítomnosti Vědomí si zlato v náramku uvědomí svoji „zlatovost“ a pozorující subjekt, jenž se projevuje jako pozorovaný objekt, si uvědomí subjektivitu, Vědomí. Jeden je obrazem druhého, ve skutečnosti tu není žádná dvojnost. Pozorující nevidí sebe, protože vidí objekt. Vidí sám sebe jako objekt, a proto ve skutečnosti nevidí. Ačkoli on sám je Skutečností, jeví se jako neskutečný. Jakmile se objeví poznání Já a zmizí objekt, pak je poznávající subjekt nahlédnut či pochopen jako jediná Skutečnost.

Subjekt existuje kvůli objektu a objekt je jen odrazem subjektu. Není-li tu jedno, dvojnost není možná, a jestliže existuje pouze Jedno, nač by byla představa jednoty? Jakmile je pomocí správného dotazování a pochopení dosaženo skutečného poznání, zůstane jen to, co slovy nelze vyjádřit. A o Tom nelze říci, zda je jednotou nebo mnohostí. Není tu poznávající ani poznávané, subjekt ani objekt, to ani tamto. Ani jednotu ani rozmanitost nelze ustanovit jako pravdu, neboť s každým tvrzením je tu i jeho opak. A přece jedno není od „druhého“ odděleno, vlna není nic jiného než voda a náramek není nic než zlato. A rozdělenost není opakem jednoty! Každá spekulace ohledně jednoty a rozmanitosti má jen pomoci překonat utrpení. To, co je za tím vším, je Skutečnost, nejvyšší Já.

III. 82

VASIŠTHA pokračoval: Poté co Karkatí vyslechla moudrá slova krále, pocítila hluboký klid a její démonská povaha ji opustila.

KARKATÍ řekla: Ó moudří, oba dva jste vskutku hodni toho, aby vás druzí uctívali a sloužili vám. A já jsem byla ve vaší svaté společnosti plně probuzena. Kdo žije ve společnosti osvícených lidí, ten ve světě nezakouší utrpení. Kdo v ruce drží zapálenou svíci, nepřebývá ve tmě. Řekněte mi prosím, co pro vás mohu udělat.

KRÁL pravil: Ó paní, ve městě má mnoho lidí srdeční problémy a v zemi se šíří epidemie cholery. Abychom to vyšetřili a našli lék, opustili jsme s ministrem dnes v noci palác. Pokorně ti předkládám svou prosbu, abys ušetřila životy mých lidí. Řekni mi prosím, jak se ti mohu za tvoji laskavost odvděčit a jak mohu utišit tvůj hlad?

KARKATÍ bez váhání souhlasila a řekla: Kdysi jsem žila v Himálaji, prováděla pokání a toužila se zbavit svého těla. Teď jsem se této myšlenky vzdala. Budu ti vyprávět o své minulosti. Kdysi dávno jsem byla démonskou bytostí obřích rozměrů, toužila jsem požírat lidi a s tímto záměrem jsem uskutečnila pokání. Od Stvořitele Brahmy jsem obdržela požehnání a stala se jehlou, a zároveň virem cholery, který

pronikal do těl lidí a působil jim nevýslovné utrpení. Brahmá však rovněž vytvořil *mantru*, a právě pomocí *mantry* je možné mít mě pod kontrolou. Nauč se přednášet tuto *mantru* a pak budeš moci léčit lidi od srdečních obtíží, leukémie či dalších krevních onemocnění, které mohu šířit i tak, že se přenášejí z rodičů na děti.

Všichni tři šli poté ke břehu řeky, kde král přijal od Karkatí *mantru*. Provádí-li se opakované odříkávání *mantry*, kterému se říká *džapa*, ozdravující účinek se s jistotou dostaví.

KRÁL pln vděčnosti pravil Karkatí: Ó paní, nyní jsi má přítelkyně i můj *guru*. Přátelství se mezi dobrými lidmi ctí, proto přijmi mé pozvání, pojď s námi do paláce a buď mým hostem. Nemusíš již sužovat dobré lidi, potravou ať ti jsou zloději a násilníci.

Karkatí jeho pozvání přijala. Proměnila se v krásnou mladou ženu a žila v paláci krále jako jeho host. Král jí předával zloděje a zločince a Karkatí na sebe v noci brala svou démonskou podobu a jedla. Během dne z ní byla opět krásná žena a přítelkyně krále. Jednou za čas vstoupila do *samádhi* a trvalo i několik let, než z něj vystoupila a vrátila se k běžnému životu.

III. 83, 84

VASIŠTHA pokračoval: Tak Karkatí žije dodnes a chrání královy potomky. Karkatí byla dcerou démona, který měl podobu kraba. Démoni jsou mnoha druhů i barev a Karkatí byla černá. Vyprávěl jsem ti tento příběh, neboť jsem si vzpomněl na její otázky a královy odpovědi, které lze shrnout následujícím způsobem. Tak jako vyroste strom s celou rozmanitostí listů, květů a plodů ze semínka, které takovou rozmanitost nemá, tak vyroste rozmanitý vesmír z neomezeného Vědomí.

Ó Rámo, není pochyb o tom, že jen pouhým vyslechnutím mých slov budeš osvícen. Věz, že vesmír vyrůstá z *Brahman* a je to *Brahman* samo.

RÁMA se zeptal: Jestliže je Skutečností pouze Jedno, proč potom říkáme, že něco dosahujeme pomocí něčeho jiného?

VASIŠTHA odpověděl: Rámo, slova jsou ve svatých textech užívána tak, aby usnadnila sdělení. Příčina a následek, já a Bůh, rozdílnost a nerozdělenost, poznání a nevědomost, bolest a radost, všechny tyto protiklady jsou tu jen kvůli poučení

nevědomého člověka. Samy o sobě nejsou skutečné. Rozpravy, vysvětlování a zdůvodňování existují jen kvůli nevědomosti. Kde je poznání, tam dvojnost neboli dualita není. Jakmile je nahlédnuta Skutečnost, všechny popisy zmizí a zůstane pouze ticho.

Pak pochopíš, že je tu jen Jedno, které je bez začátku a bez konce. Dokud se však k přiblížení Skutečnosti používají slova, dvojnost je nevyhnutelná. Tato dvojnost není Pravdou, všechna dělení jsou klamná.

Dám ti jiný příklad. Naslouchej pozorně. Mé učení ti může pomoci najít lék, kterým překonáš nemoc, jež postihla tvou mysl. *Samsára* či projevený svět není nic jiného než mysl plná chtění a odmítání. Jakmile se od toho mysl osvobodí, projevený svět zmizí. Vědomí, které mysl prostupuje, je semínkem všech věcí a netečný aspekt mysli je příčinou vzniku iluze projeveného světa. Mysl prostoupená všudypřítomným Vědomím přijme podobu toho, co lze poznávat, a stane se tak semínkem vesmíru. Mysl si jako nevědomé dítě představí existenci světa. Jakmile je však osvícena, zakouší v sobě neomezené Vědomí.

Nyní ti vysvětlím, jak vznikne rozdělení na subjekt a objekt.

III. 85

VASIŠTHA pokračoval: Jednou jsem požádal Stvořitele Brahmu, aby mi řekl, jak byl poprvé stvořen vesmír. Dal mi následující odpověď.

BRAHMÁ pravil: Můj synu, tím, co se tu jako toto všechno projevuje, je mysl. Řeknu ti, co se mi stalo na začátku této epochy. S koncem předchozí epochy přišla kosmická noc. Když tato noc pomalu končila, probudil jsem se, vykonal ranní modlitby a rozhlédl se s přáním stvořit vesmír. Spatřil jsem nekonečné prázdno, jež nebylo ani temné, ani osvětlené.

V mysli se mi zrodil záměr tvořit, načež jsem v srdci pocítil jemné představy. Svou myslí jsem v mysli spatřil deset zdánlivě nezávislých vesmírů i s jejich Stvořiteli. Ve vesmírech bylo mnoho rozmanitých bytostí, dále hory, řeky a oceány, vítr a Slunce, nebeské bytosti, podsvětí i démoni.

Ve všech vesmírech jsem viděl zákony určující dobro a zlo či nebe a peklo, dále knihy vymezující jak cestu k potěšení, tak cestu k osvobození, a také lidi, kteří tyto rozdílné cíle následují.

Viděl jsem sedm světů, sedm kontinentů, oceány i hory. Viděl jsem, jak vše směřuje k neodvratnému zániku. Viděl jsem čas a jeho části, rozdělení na den a noc. Viděl jsem svatou řeku Gangu, jak spojuje tři světy, tedy nebeskou sféru, vzduchovou sféru a zemi.

Stvořený svět se svou oblohou, zemí a oceány zářil jako vzdušný zámek. Když jsem to vše spatřil, byl jsem udiven a zmaten: „Jak je možné, že to vše vidím ve velkém prázdnu svojí myslí, ač to nevidím svýma fyzickýma očima?" Nějakou dobu jsem nad tím hluboce rozjímal a nakonec jsem pomyslel na jedno ze Sluncí a požádal ho o odpověď na mou otázku.

SLUNCE pravilo: Velký Brahmo, jsi všemocný Stvořitel všeho, co zde je, a jsi tedy skutečný Pán světa. To, co se projevuje jako neustálá a neomezená tvořivá činnost, je sama mysl. Skrze nevědomost mate člověka a nutí ho přemýšlet, zda je skutečná či neskutečná. Jistě znáš Pravdu, ale protože mě žádáš o odpověď, povím ti následující příběh.

III. 86

Příběh synů mudrce jménem Indu

SLUNCE pravilo: Ó Pane všech vládců, poblíž svaté hory Kailása na místě zvaném Suvarnadžáta vybudovali tví synové kolonii. Zde žil svatý muž jménem Indu, potomek mudrce Kašjapy. On i jeho žena si užívali všech požehnání kromě jediného, nemohli mít děti. Vydali se proto na svatou horu Kailása a podstoupili tvrdé pokání. Přebývali tam jen s malým množstvím vody a stáli bez hnutí jako stromy.

Když Pán Šiva viděl jejich pokání, zjevil se před nimi a zeptal se, co si žádají. Oni si velice přáli, aby mohli zplodit deset ušlechtilých synů, oddaných Bohu a spravedlnosti. Šiva jim to přislíbil.

Brzy nato se ženě světce narodilo deset krásných a požehnaných synů. Nebylo jim ani sedm let a už znali všechny svaté knihy. Vyrostli v mladé muže, a když nadešel čas, vzdali se rodiče svých těl a dosáhli osvobození. Mladí muži byli ztrátou rodičů velmi zarmouceni. Jednoho dne se sešli, aby se mezi sebou poradili. Jeden z nich řekl: „Bratři, jaký je ten nejlepší cíl, který bychom měli následovat a který by nevedl k neštěstí? Být králem, císařem nebo bohem nebes Indrou, to vše jsou malichernosti, neboť i Indra vládne nebi sotva půldruhé hodiny ze života Stvořitele. Bude nejlepší, staneme-li se sami Stvořiteli, neboť pouze Stvořitel tu setrvá až do konce celé epochy."

Ostatní s ním nadšeně souhlasili: „Měli bychom co nejdříve dosáhnout stavu Brahmy, v němž není stáří ani smrt."

Nejstarší bratr řekl: „Udělejte, co vám řeknu. Posaďte se do lotosové pozice a neustále rozjímejte o tom, že jste Brahmá."

Všichni bratři tedy začali rozjímat následujícím způsobem: „Jsem Brahmá, Stvořitel vesmíru. Všichni mudrci i s bohyní moudrosti Sarasvatí jsou ve svých individuálních

formách obsaženi ve mně. Nebe s nebešťany i hory, kontinenty a oceány jsou ve mně. Polobozi a démoni jsou ve mně a ve mně svítí i Slunce. Teď přichází stvoření. Teď stvoření trvá. A nyní přichází čas rozpuštění. Epocha je u konce, blíží se Brahmova noc. Dosáhl jsem poznání Já a jsem osvobozen."

Tím, o čem celým svým bytím rozjímali, tím se také i stali.

III. 87, 88

SLUNCE pokračovalo: Deset mladých mužů setrvalo v hlubokém rozjímání o tom, že jsou Stvořitelé vesmíru, až tu bylo deset světců. Jejich těla vyschla, a co zůstalo, sežrala divoká zvěř. Avšak oni zde zůstali dál ve stavu bez hmotného těla. Epocha se nachýlila ke konci, Slunce začalo vydávat spalující žár, obloha se otevřela a strašlivá bouře všechno zničila. Deset světců tu stále bylo ve stavu bez těla s jediným záměrem, stát se Stvořiteli vesmíru. Úsvit nového stvoření je zastihl na stejném místě a s tímtéž záměrem jako předtím. Stali se tedy Stvořiteli. A to je těch deset Stvořitelů, které jsi viděl i s jejich vesmíry. Jsem jedno ze Sluncí, které svítí v jednom z těchto vesmírů.

BRAHMÁ se zeptal Slunce: Ó Slunce, jestliže byly vesmíry těmito Stvořiteli stvořeny, co mám potom dělat já?

SLUNCE odpovědělo: Ó Pane, jsi bez vlastních přání a cílů. Není tedy třeba, abys něco dělal. Jaký užitek ti přinese stvoření vesmíru? Je to pro tebe jen čirá zábava. Celé stvoření se z tebe, jenž jsi bez touhy a záměru, zrodí samo, tak jako se v kaluži vody objeví sám od sebe odraz Slunce, které též nemá touhu se někde odrážet. Slunce bez vlastního záměru způsobí střídání dne a noci a ty se bez záměru pusť do tvoření vesmíru. Neboť co bys měl z toho, kdyby ses své přirozené činnosti vzdal? Moudrý muž netouží něco udělat, ale ani netouží se nějaké činnosti vzdát.

Pane, svým mentálním zrakem pozoruješ vesmíry, které byly stvořeny deseti svatými muži. Fyzickým zrakem člověk vidí jen takové objekty, které si vytvořil sám ve své mysli. Objekty stvořené myslí jsou nezničitelné. Rozkladu podléhají jen ty objekty, které jsou složené z hmoty. Člověk je utvořen z toho, co má ve své mysli ustáleno jako své skutečné bytí. Tím je a ničím jiným.

III. 89

Příběh o královně jménem Ahaljá

SLUNCE pokračovalo: Ó Pane, Stvořitelem vesmíru není nikdo jiný než mysl a mysl je též *purušou,* nejvyšší kosmickou bytostí. To, co vykoná mysl, je čin. To, co udělá tělo, činem není. Pohleď na sílu mysli! Díky pevnému zaměření mysli se deset mladých mužů stalo Stvořiteli. A pokud si někdo naopak myslí, že je bezvýznamným tělem, stane se smrtelnou bytostí. Ten, jehož vědomí je obrácené do vnějšího světa, zakouší radost a bolest. Oproti tomu *jógin*, jehož vědomí je obrácené do sebe, představy radosti a bolesti nemá. V této souvislosti ti budu vyprávět jeden příběh.

V zemi Magadha byl králem Indradjumna, jehož manželkou byla krásná Ahaljá. Žil zde také pohledný mladík volnějších mravů jménem Indra.

Jednoho dne královna slyšela vyprávění o manželce mudrce Gautamy, která se též jmenovala Ahaljá a kterou svedl bůh Indra, král nebes.* Vyslechnutí příběhu mělo za následek, že se královna Ahaljá do mladíka Indry zamilovala.

Ahaljá byla láskou k Indrovi úplně posedlá a za pomoci jedné své dvorní dámy se s Indrou začala pravidelně scházet a potajmu si užívat jejich vzájemné lásky.

Ahaljá byla do Indry tak zamilovaná, že ho viděla všude a ve všem. Myšlenky na milovaného jí rozjasnily tvář, a jak jejich vzájemná láska rostla, nešlo již vztah utajit. Nakonec se vše doneslo i k uším krále.

Rozzlobený král chtěl jejich vztah zničit a zkoušel milence potrestat mnoha způsoby. Nechal je mrznout v ledové vodě, smažit na rozpáleném oleji, smýkat na provaze za slonem i bičovat. Indra se však králi jenom vysmál:

„Ó králi, celý vesmír není pro mě nic jiného než má milovaná Ahaljá a pro ni jsem celým vesmírem zase já. Proto nás tvoje tresty nezasahují. Pane, jsem pouze mysl. Jedinec je mysl. Můžeš potrestat tělo, ale nepotrestáš ani nijak nezměníš mysl. Je-li mysl něčím zcela naplněna, pak to, co se děje s tělem, se jí nedotýká. Požehnání ani kletba ji neovlivní, podobně jako zvíře svými malými rohy nemůže pohnout pevně usazenou horou. Mysl nevzniká z těla, ale naopak, mysl tělo vytváří. Mysl je semínkem pro tělo. Umře-li strom, semínko přežije, kdežto je-li zničeno semínko, strom umírá s ním. Pokud zemře tělo, mysl si pro sebe vytvoří těla jiná.“

* Mudrc Gautama je jeden ze sedmi mudrců současné *manvanatry.* (Pozn. překl.)

III. 90, 91

SLUNCE pokračovalo: Král vyhledal mudrce jménem Bharata a nařídil mu, aby hříšný pár potrestal kletbou. Mudrc kletbu pronesl, ale Indra řekl: „Ach, jak jste oba hloupí! Kletbou jste promrhali vše dobré, co jste získali dříve svým pokáním. Vaše kletba může zničit naše těla, ale jinak neztratíme nic. Nikdo nemůže zničit mysl druhého." Kletba zničila těla obou milenců, ale ti se při dalších zrozeních objevovali vždy pospolu jako druh a družka, nejprve coby zvěř a ptáci, poté jako muž a žena, naposledy jako *bráhmana* a *bráhmaní*. Jejich velká láska a oddanost byla inspirací pro všechny, i pro stromy v lese.

Ani prokletí nemohlo změnit myšlení obou milenců. A stejně tak i ty, Pane, nemůžeš nijak ovlivnit to, co stvořilo deset mladých mužů. Jsou tak zaujati svým vlastním tvořením. Co tím však můžeš ztratit? Nech je být i se vším, co stvořila jejich mysl. Nemůžeš to zničit o nic víc než obraz zrcadlící se v kusu křišťálu.

Pane, ve svém vlastním vědomí vytvoř svět, jaký se ti líbí. Neomezené Vědomí, neomezený prostor Vědomí i mysl neboli vědomí jedince jsou ve skutečnosti téže podstaty. Vše je prostoupeno neomezeným Vědomím. Proto nehledě na to, co bylo deseti mladými muži stvořeno, ty sám můžeš vytvořit tolik vesmírů, kolik si jen přeješ!

BRAHMÁ pravil Vasišthovi: Jakmile jsem vyslechl rady Slunce, ihned jsem začal tvořit světy, neboť to je přirozený projev mého bytí. Požádal jsem Slunce, aby při tomto úkolu bylo mým hlavním společníkem. Takže Slunce ze stvoření deseti mladých mužů je zároveň původcem lidské rasy v mém stvoření. A Slunce tuto dvojí roli zvládá dobře. V souladu s mým záměrem Slunce způsobilo stvoření světů. Co se zrodí v mysli jedince, to zdánlivě vstoupí do bytí, ustálí se, a dokonce nese své plody. Taková je síla mysli. Tak jako se synové světce stali díky síle své mysli Stvořiteli, stejně tak jsem se stal Stvořitelem světa i já. Právě mysl způsobí projevení věcí, například těla. Těla si není vědom nikdo jiný než mysl.

BRAHMÁ pravil: Tak jako v koření nalézáme rozmanité chutě, tak jsou ve vědomí jedince, čili v mysli jedince, obsaženy rozmanité možnosti. Individuální vědomí se projeví jako jemné, éterické tělo, a jakmile se zhutní, projeví se jako tělo fyzické, materiální. Jsou-li rozmanité možnosti ve svém jemném stavu, označuje se individuální vědomí jako *džíva* neboli duše jedince. Jakmile ale celá hra *džívy* skončí, pak individuální vědomí zazáří jako nejvyšší Bytí. Neexistuji já ani nikdo jiný ve vesmíru, neboť neexistuje nic jiného než neomezené Vědomí. Tak jako vznik deseti vesmírů byl projevem záměru každého z deseti synů světce, je toto všechno pouhým projevem neomezeného Vědomí. Úmysl přiměl každého ze synů světce cítit se jako Stvořitel a se mnou je to stejné.

Čiré neomezené Vědomí si o sobě pomyslí, že je *džíva* neboli mysl jedince, a pak uvěří, že je tělem. Pokud tato představa podobná fantazii ze snu přetrvá, jeví se tento dlouhotrvající sen jako skutečnost. Je to tedy skutečné i neskutečné zároveň. Poněvadž to vnímáme, jeví se to jako skutečné, ale poněvadž to obsahuje vnitřní rozpor, je to neskutečné. Mysl je schopna vnímat, neboť jejím základem je Vědomí. Jakmile si však pomyslí, že je od Vědomí oddělena, je zmatená a stane se netečnou, vnímání neschopnou. Je-li tu vnímání, přebere mysl roli objektu vnímání, třebaže jím ve skutečnosti není. Považuje-li se mysl za objekt vnímání, pak vidíme náramek, ačkoli skutečností je zlato.

Jediné, co je, je samo *Brahman*. Proto i to, co je netečné a neschopné vnímat, není nic jiného než čiré Vědomí. Nikoho z nás, mnou počínaje a kamenem konče, nelze popsat či určit. Nejsme vnímání schopni ani vnímání neschopni. Pochopení mezi dvěma zcela rozdílnými věcmi není možné. Je to možné jen tehdy, jsou-li mezi subjektem a objektem nějaké podobnosti. Uvážíme-li, co je to, co nelze popsat a u čeho není ani jistá existence, pak jsou výrazy jako „vnímání schopný" či „netečný a vnímání neschopný" jen slova bez skutečného významu. Mysl si představí subjekt jako vnímání schopný a objekt jako netečný a vnímání neschopný. A tak se *džíva* točí v kruhu zajat iluzí. Právě tato dualita je přeludem vytvořeným myslí. A ani o tomto přeludu nelze s jistotou tvrdit, že existuje. Jediné, co je, je neomezené Vědomí.

Není-li toto zdánlivé dělení viděno tak, jak je, vznikne falešný pocit ega. Jakmile se však mysl vrátí ke své podstatě, rozdělení zmizí. Pak je tu pochopení, že jediné, co existuje, je neomezené Vědomí.

III. 92

VASIŠTHA se zeptal Brahmy: Pane, jak je možné, že kletba mudrce postihla Indrovo tělo a ne jeho mysl? Je-li tělo od mysli neoddělitelné, pak by měla kletba zasáhnout i mysl. Vysvětli mi to, prosím.

BRAHMÁ odpověděl: Můj milý, každý ve vesmíru, Brahmou počínaje a kamenem konče, má dvojí tělo. První je mentální tělo, které je neposedné a pracuje velmi rychle. To druhé je tělo z masa a kostí, které nedělá nic. Lze ho přemoci kletbou, ale též požehnáním či kouzlem. Je bezmocné, neschopné a zároveň pomíjivé jako krůpěj rosy na lotosovém lístku. Je zcela závislé na osudu a předurčení. Mysl je nezávislá, třebaže se to jeví jinak. Pokud se mysl pevně oddá vlastnímu úsilí, pak je mimo dosah utrpení. Jakmile mysl o něco usiluje, pak zcela jistě plody svého snažení nalezne.

Fyzické tělo nedosáhne ničeho, oproti tomu mentální tělo výsledků dosahuje. Pokud mysl bez ustání spočívá u toho, co je čisté, pak je imunní i k následkům kletby.

Tělo může podlehnout tomu či onomu, ale mysl zakouší pouze to, na co myslí. To ukázal mladík Indra. A totéž předvedl i mudrc Dírghatapa, který při přípravě náboženského obřadu spadl do propasti. Provedl obřad ve své mysli a získal jeho plody úplně stejně, jako kdyby provedl rituál fyzicky. A deset synů světce svým mentálním úsilím získalo stav Stvořitele, aniž bych tomu já mohl zabránit.

Mysl zcela oddanou Já nemohou mentální nemoci, fyzické neduhy ani žádná kletba ovlivnit o nic víc, než může kvítek lotosu rozpůlit kámen vedví. Proto by se měl člověk snažit pomocí mysli přivést mysl na cestu čistoty a pomocí Já přimět já sledovat ryzí cestu. O čem mysl rozjímá, to se vzápětí zhmotňuje. Intenzivní rozjímání může v mysli způsobit radikální změny a uzdravit ji z chorého vidění, které zaměňuje iluzi za Skutečnost. To, co je v mysli, je zakoušeno jako pravda. Proto může člověk v noci za svitu Měsíce zakoušet spalující žár, anebo naopak může ten, kdo je vystaven spalujícímu Slunci, cítit příjemný chlad.

Taková je síla mysli.

III. 93

VASIŠTHA pokračoval: Takto jsem byl v dobách minulých poučen Stvořitelem Brahmou a toto poučení nyní předávám tobě, Rámo.

Nejvyšší *Brahman* ve svém nerozlišeném stavu prostupuje vším, a všechno se tedy nachází v tomto nerozlišeném stavu. Když se sám od sebe tento nerozlišený stav zhutní, zrodí se kosmická mysl. V ní vznikne velmi jemná touha po existenci prvků v jejich jemném stavu. Souhrnem toho všeho je nejvyšší kosmická bytost *puruša* neboli Stvořitel Brahmá. Stvořitel tudíž není nic jiného než kosmická mysl.

Stvořitel Brahmá má povahu Vědomí, a proto vidí to, co ve své mysli vidět chce. To on si přál, aby vznikla nevědomost, která je příčinou veškerého rozlišování a má za následek to, že člověk mylně zaměňuje Já za ne-Já. V důsledku této nevědomosti Stvořitel způsobil, že se vesmír jeví, jako by byl utvořen z rozmanitých věcí. Celý vesmír není nic jiného než neomezené Vědomí, a přesto se zdá, že tu existují bytosti zrozené z malých částic a prvků.

Ó Rámo, tak jako vznikají vlny na hladině oceánu, tak vzešly všechny objekty a látky ve vesmíru z *Brahman*. V nestvořeném vesmíru se mysl Stvořitele Brahmy uvědomila jako ego, a tak se Brahmá jakožto kosmická mysl stal Brahmou Stvořitelem. Energie kosmické mysli se projeví jako rozmanité vesmírné síly a v kosmické mysli se projeví bezpočet rozmanitých bytostí, *džívů*.

Jakmile v neomezeném prostoru Vědomí vzniknou rozliční *džívové*, kteří se jeví jakoby složeni ze základních prvků, vstoupí do každého těla otvorem pro životní sílu vědomí a vytvoří se semínko pro tělo, ať už tělo pohyblivé či nepohyblivé. Dojde

ke zrození jedince. Každá jednotlivá bytost se náhodně, *kákatálíja*, spojí s různými možnostmi, jejichž projevy dají vzniknout zákonu příčiny a následku, a tudíž i k vzestupu a pádu v postupném vývoji. A příčinou toho všeho je touha. Ó Rámo, přesně tak vypadá hustý les, jemuž říkáme projevený svět. Ten, kdo utne samotné kořeny jeho stromů sekerou zkoumání a dotazování se po Pravdě, bude z lesa projeveného světa vysvobozen. Někdo k tomuto poznání přijde brzy a jinému to trvá dlouho.

III. 94

VASIŠTHA pokračoval: Nyní ti popíši rozdělení bytostí na nejlepší, střední a nejhorší, tak jak k tomu došlo na začátku tohoto cyklu stvoření. První a nejlepší z bytostí se rodí ze šlechetných pohnutek. Jsou přirozeně dobří a oddaní dobrým skutkům. Osvobození získají během pár životů. Jsou naplněni čistotou a světlem. Tomu odpovídající kvalita neboli *guna* se nazývá *sattva*. Pak jsou tu ti, kteří jsou naplněni nečistotou. Tomu odpovídá kvalita pasivity, netečnosti a neschopnosti vnímat neboli *guna tamas*. V těchto bytostech je přilnutí ke světu velmi silné. Osvobození u nich přijde až po tisíci životech a pro některé z nich v tomto cyklu stvoření není ani možné. Mezi těmito dvěma typy jsou tací, kteří jsou naplněni touhou, činností a vášní. Tomu odpovídá kvalita aktivity neboli *guna radžas*. Jestliže jsou tito lidé tak blízko osvobození, že ho dosáhnou při odchodu ze světa, je v nich s kvalitou *radžas* namícháno i *sattva*. Pokud jsou tendence kvality *radžas* tak silné, že jejich rozpuštění trvá déle, jedná se o čisté *radžas*. A jsou-li touhy a vášně příliš silné, nesou známky kvality *tamas* a k osvobození je velmi daleko.

Ti, kteří i po tisíci zrozeních setrvávají neprobuzeni v temnotě, se nazývají temné bytosti a představují čisté *tamas*. Jestliže se zdá, že se k osvobození přibližují, pak je jejich *tamas* doplněné kvalitou *radžas*. A zdá-li se být osvobození již nablízku, pak je k *tamas* namícháno *sattva*. Pokud bytosti po stovce zrození mají před sebou ještě nejméně další stovku, pak jsou v hluboké temnotě a jejich osvobození není jisté.*

Podobně jako vlny na moři vznikly všechny bytosti v nejvyšším *Brahman*, poté co došlo k narušení stavu naprostého klidu a rovnováhy. Prostor ve sklenici, prostor v pokoji i prostor v malé dírce nejsou nic jiného než jediný kosmický prostor a stejně tak jsou všechny bytosti jen jedno jediné neomezené Bytí, které je nedělitelné. Tak jak v něm bytosti vznikají, tak v něm i zanikají. Z vůle neomezeného *Brahman* se to jeví tak, že se v něm vše rodí a poté v něm vše zaniká.

---

* V této kapitole je naznačeno, že překážkou k osvobození nejsou *sattva*, *radžas* a *tamas*, nýbrž další proměny v důsledku špatných myšlenek a špatných činů. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

III. 95

VASIŠTHA pokračoval: Čin i ten, kdo čin vykonává, vznikají spontánně v nejvyšším Bytí v témže čase, podobně jako se s květinou objevuje současně i její vůně. Pouze z pohledu nevědomého se zrození *džívy* jeví jako skutečné. Jen nevědomý člověk považuje modrou barvu nebe za skutečnost. Pro osvíceného jsou obě tvrzení „*džíva* se rodí z *Brahman*" a „*džíva* se nerodí z *Brahman*" stejně nesmyslná.

Dvojnost neboli dualita je dočasně přijata jenom kvůli poučení nevědomých, neboť bez ní je slovní vyjádření nemožné. Učitel prohlásí, že *džíva* se rodí z *Brahman*, pak ale zdůrazní, že poněvadž následek není oddělitelný od příčiny, je i *džíva* neoddělitelný od *Brahman*. Vše se jeví jako z *Brahman* zrozené, stejně jako se rodí vůně z květiny. A vše zase přechází zpět do *Brahman*, podobně jako přechází jedno roční období do druhého.

Se všemi druhy bytostí, které se v tomto světě projevují, se současně rodí i jejich přirozené chování a povaha. A jen nevědomost o vlastní podstatě a přirozenosti, nevědomost o Já, vede k takovému chování a takovým činům, které způsobí další zrození.

RÁMA řekl: Svatý muži, posvátné texty sestávají z tvrzení mudrců, jejichž mysl není ničím zabarvena. Mudrcem je zván ten, jehož srdce je čisté a v jehož vidění není rozdělování. Pouze s pomocí svatých textů či osvícené bytosti má nezralý člověk naději uvidět světlo Pravdy. V tomto světě můžeme pozorovat, že se semínko rodí ze stromu a strom vyrůstá ze semínka. Lze tedy říci, že se rozmanité bytosti zrodily z nejvyššího *Brahman* bez semínka předchozího *karman*?

VASIŠTHA odvětil: Když se pozorně podíváš, Rámo, uvidíš, že čin se rozroste o své plody jen tehdy, je-li do konání zapletena mysl. Mysl je semínkem konání. Když se v nejvyšším *Brahman* projeví kosmická mysl, v témže okamžiku se zrodí povaha a přirozené touhy každé z rozmanitých bytostí a z vtělené bytosti se stane *džíva*. Není rozdíl mezi myslí a konáním. Než se konání objeví, vznikne nejprve v mysli, neboť mysl je jeho základem. Konání není nic jiného než pohyb energie ve Vědomí a nevyhnutelně přináší své plody. Když takové konání spěje ke konci, i myšlení spěje ke konci. A jakmile myšlení ustane, není tu ani konání. To je však jen v případě osvobozených mudrců, nikoho jiného.

III. 96

VASIŠTHA pokračoval: Mysl znamená vnímání a vnímání je pohyb ve Vědomí. Vyjádřením tohoto pohybu je konání, které je následováno svými plody. Mysl je

záměr, který se objevil ve všemohoucím a neomezeném Vědomí. Samotná mysl stojí mezi skutečným a neskutečným, ale má tendence chápat a rozumět. Od neomezeného Vědomí není oddělená, ale myslí si, že je. Ačkoli sama nic nekoná, myslí si, že koná. Takové jsou kvality spjaté s myslí, taková je mysl. A s myslí je nerozlučně spjat i *džíva*.

Co se v mysli zrodí, to se vnější orgány snaží uskutečnit. Proto mysl znamená konání nebo čin. Nicméně mysl, rozum, ego, vědomí jedince, konání, představa, zrození a smrt, skryté touhy, znalosti, úsilí, vzpomínky, smysly, přirozenost, *májá* neboli iluze, činnost a další pojmy jsou jen slova, k nimž neexistuje odpovídající skutečnost. Jedinou Skutečností je neomezené Vědomí, v němž se tyto pojmy rodí. Všechny tyto pojmy vznikají, když neomezené Vědomí shodou okolností, *kákatálíja*, na chvíli zapomene na Já a považuje se za objekt vnímání.

Pokud Vědomí, zahalené závojem nevědomosti, vnímá rozmanitost a rozlišuje objekty, mluvíme o mysli. Je-li mysl o jistých vjemech pevně přesvědčena, říkáme jí rozum. Jestliže se hloupě ztotožňuje s odděleným jedincem, nazýváme ji egem. Odmítá-li mysl důsledné hledání a dotazování se po Pravdě a nechává-li rozehrávat hru neustále přicházejících a odcházejících myšlenek, označujeme to jako mysl jedince či omezené vědomí jedince.

Čirý pohyb ve Vědomí znamená činnost bez odděleného konajícího jedince, zatímco pokud je konání následováno svými plody, je to *karman*, tedy čin se svými důsledky. Jestliže si mysl v souvislosti s něčím viděným nebo i neviděným představí „to jsem již viděla“, jde o vzpomínky a paměť. Pokud důsledky minulých prožitků setrvají, třebas neviděné, v myšlenkovém poli jedince, říkáme tomu skryté touhy a tendence. Uvědomuje-li si mysl, že vnímání oddělenosti je výsledkem nevědomosti, říkáme tomu moudrost. Pokud se však mysl obrací opačným směrem k většímu Sebezapomnění a silnější připoutanosti k falešným představám, mluvíme o nečisté, zatemnělé mysli. Zakouší-li v sobě mysl přítomnost nějakého pocitu, říkáme tomu smysl neboli *indrija*. Zůstane-li mysl neprojevena v kosmickém Bytí, označujeme to jako podstata. O iluzi neboli *máje* mluvíme tehdy, zaměňuje-li mysl skutečnost a zdání. Pokud si mysl myslí „jsem omezená“, je tu omezení, pokud si myslí „jsem svobodná“, je tu osvobození.

III. 97

VASIŠTHA pokračoval: Světlo Vědomí zastíněné pevným přesvědčením o existenci mysli, to je právě mysl. Mysl se vtělí do rozmanitých bytostí, lidí, bohů, démonů, polobohů a nebešťanů. Pak se rozvine do dalších forem a vytvoří například vesnice a města. Má nějaký smysl zkoumat tyto vnější jevy? To, co je opravdu hodno zkoumání, je samotná mysl. Neboť pokud pomocí *vičáry*, neboli dotazování se po Pravdě, odhalíme podstatu mysli, pak zjistíme, že všechny stvořené objekty i všechny jevy jsou

jen výtvory mysli. Jediné, co zůstává myslí nestvořeno, je neomezené Vědomí. Je-li mysl důkladně zkoumána, rozpustí se do své podstaty a je tu nejvyšší klid a osvobození. Pak už není dalšího zrození, neboť jako to, co se rodí a umírá, se projevuje právě mysl.

RÁMA se znovu zeptal: Pane, pověz mi prosím, jak se to vše objevilo v čirém neomezeném Vědomí? Jak mohla vzniknout mysl, která je patrně směsicí skutečného a neskutečného?

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, prostor má tři úrovně. Nejprve je tu neomezený prostor nerozděleného Vědomí, pak omezený prostor rozděleného Vědomí a nakonec fyzický prostor, v němž existuje hmotný svět. Nekonečný prostor nerozděleného Vědomí neboli *čit ákáša* existuje ve všem, uvnitř i vně, jakožto čirý svědek toho, co je skutečné, i toho, co se zjevuje. Omezený prostor rozděleného vědomí neboli *čitta-ákáša* vytváří dělení času, prostupuje všemi bytostmi a zajímá se o blaho všech bytostí. Ve fyzickém prostoru, jenž se nazývá *bhúta ákáša*, se nacházejí všechny další základní prvky, tedy vzduch, oheň, voda a země. Druhé dva typy prostoru nejsou odděleny od neomezeného prostoru nerozděleného Vědomí a samy o sobě neexistují. Dělení prostoru Vědomí na tři typy se užívá jen tehdy, pokud slouží k poučení nevědomých lidí. Osvícený ví, že existuje pouze jediná Skutečnost, jíž je neomezené Vědomí.

Rámo, pokud ve Vědomí vznikne myšlenka „jsem schopný rozumového uvažování“, anebo „jsem netečný a vnímání neschopný“, jde o mysl. A z takové mylné myšlenky se pak zdánlivě vytvoří další fyzické i psychické prvky.

III. 98

Příběh o velikém lese

VASIŠTHA pokračoval: Rámo, ať byl nebo je původ mysli jakýkoli, člověk by měl neustále skrze vlastní úsilí vést mysl k osvobození. Čirá mysl je osvobozena od skrytých tužeb, a proto dosahuje Sebepoznání, poznání Já. Poněvadž se celý vesmír nachází v mysli, jsou v mysli i představy omezení a osvobození. S tím je spojen i následující příběh, který ti budu vyprávět tak, jak jsem ho slyšel od samotného Brahmy. Poslouchej pozorně.

Byl veliký les, tak rozlehlý, že si to lze jen stěží představit. V tomto lese žil pouze jeden člověk s tisíci rukama a tisíci nohama. Ten člověk nikdy nikde nenacházel klidu. V rukách držel hole, kterými sám sebe neustále tloukl. Aby se bití uchránil, v panické hrůze začal utíkat pryč. Spadl do hluboké jámy, a když se z ní s námahou vyškrábal, opět se začal tlouci holemi a opět utíkal. Zaběhl doprostřed lesa, kde bylo křoví plné

trnů. Když z něj vyběhl, znovu se bil a znovu utíkal. Přiběhl do banánového háje, a třebaže tady se nebylo čeho bát, stále ve strachu naříkal a úpěl. A pak běžel pryč a bil sám sebe jako předtím.

Všechno jsem pozoroval a silou své vůle jsem ho na chvíli zadržel a zeptal se ho: „Kdo jsi?“ Ale byl tak vystrašený, že mě považoval za nepřítele. Nahlas bědoval a pak se nahlas smál. Nato se začal zbavovat svého těla tak, že odhazoval jednu část za druhou.

Vzápětí jsem spatřil jiného člověka, který stejně jako první běhal a tloukl se, naříkal a bědoval. Když jsem ho na chvíli zadržel, začal mi nadávat a opět utíkal pryč, silně připoután ke svému způsobu života. Potkal jsem několik takových lidí. Někteří vyslechli má slova, opustili předchozí způsob života a došli osvícení. Jiní si mě nevšimli nebo mnou opovrhli, další odmítli vylézt z jámy nebo z trnitého křoví.

Takový je veliký les, Rámo. Nikdo v něm nenachází klidu, ať už přijal jakýkoli způsob života. I dnes to vidíš v tomto světě. I sám na sobě jsi viděl takový život v nevědomosti a iluzi. Když jsi byl mladý a nevědomý, nechápal jsi to.

III. 99

VASIŠTHA pokračoval: Rámo, tento veliký les není daleko odsud a daleko není ani onen cizinec v cizí zemi. Lesem je sám tento svět. Je velkou prázdnotou. Jako prázdnotu jej však lze spatřit jen ve světle dotazování se na Já. Toto poznání je některými přijato a jinými odmítnuto. Ti, kteří ho přijmou, jsou osvíceni, ti druzí nadále trpí.

Člověk s tisíci rukama je mysl, která má bezpočet projevů. Mysl sama sebe trestá svými skrytými sklony a toulá se po světě, aniž by došla klidu. Hluboká jáma z příběhu je peklo a banánový háj je nebe. Les s křovím plným trnů je světský život člověka. Trnů je v jeho životě nepočítaně, jsou to žena, děti, majetek atd., a po celý čas člověka zraňují. Mysl se toulá tu v pekle, tu v nebi a tu ve světě lidí.

I když na život poblouzněné mysli zasvítí světlo poznání, mysl jej hloupě odmítne a považuje poznání za nepřítele. Nato nešťastně běduje a naříká. Někdy zakusí částečné probuzení a pak bez správného pochopení zavrhne světská potěšení. Takové odmítnutí světa se stane zdrojem dalšího velkého utrpení. Pokud se však mysl zřekne světských potěšení na základě plného pochopení a poznání, jež se zrodilo z pátrání po podstatě mysli, pak toto odevzdání vede k nejvyšší blaženosti. Vedle této blaženosti ztrácí dřívější představa o potěšení smysl. Tak jako useknuté části těla člověka z příběhu spadly na zem a zmizely, tak zmizí skryté sklony z mysli člověka, který se vzdá světa na základě poznání.

Pohleď na hru nevědomosti, která nechá člověka, aby zraňoval sám sebe ze své vlastní vůle, a nutí ho v panice nesmyslně běhat sem a tam. Světlo poznání Já září v srdci každého člověka, avšak lidé bloudí v tomto světě hnáni svými skrytými

touhami. Mysl jejich utrpení umocňuje a pobízí je, aby se pohybovali v nekonečném kruhu. Svými rozmary a vrtochy, představami a nadějemi mysl sama sebe svazuje, a jakmile ji postihne utrpení, je zoufalá a nenachází klidu.

Kdo získá poznání, je schopen delší čas ho podržet a zároveň vytrvat v praxi dotazování se na Já, ten se zbaví veškerého utrpení. Zdrojem utrpení je neovládnutá mysl. Je-li tu opravdové pochopení, všechno trápení zmizí, tak jako zmizí mlha, je-li prozářena Sluncem.

III. 100

VASIŠTHA pokračoval: Mysl jedince neboli vědomí jedince vznikne v nejvyšším Bytí. S neomezeným Vědomím je i není totožná, podobně jako vlna je i není totožná s oceánem. Pro osvíceného je mysl absolutní *Brahman*, nic jiného. Pro neosvíceného je mysl příčinou *samsáry*, koloběhu životů. Používání těchto dualistických pojmů je jen pro usnadnění pochopení, žádné rozdělení tu ve skutečnosti není.

Absolutní *Brahman* je všemohoucí a mimo něj není nic. Všechny objekty jsou prostoupeny jeho silou, jeho energií. Ve vtělených bytostech je to *čitšakti* neboli síla Vědomí, síla Inteligence. Tou je ve vzduchu pohyb, v zemi pevnost, v prostoru prázdno a ve stvořených bytostech síla uvědomění si „já jsem". A přece to vše není nic jiného než absolutní *Brahman*. Je to síla rozkladu, je to síla, která přináší žal těm, kteří zakouší smutek, nebo radostné vzrušení těm, kteří se radují. Je to chrabrost válečníka. Je to síla, která způsobuje stvoření vesmíru a zároveň i jeho zánik.

Džíva znamená spojení vědomí a hmoty, a protože je odrazem nejvyššího *Brahman*, říkáme, že existuje v *Brahman*. Poznej celý vesmír i své já jako *Brahman*, neboť Já, jež je *Brahman*, je všudypřítomné. Jestliže Já přemýšlí, říkáme tomu mysl. Není to nic jiného než energie nejvyššího *Brahman*, která není od *Brahman* oddělena. Pojmy „já" a „tamto", na které mysl rozděluje, jsou pouhé odrazy *Brahman*. Jedinou Skutečností, která je ukryta za myslí, je *Brahman* samo.

Tady i tam, teď i potom způsobuje energie nejvyššího *Brahman* projevení jedné nebo více svých sil. Všechna taková projevení jsou jen zdánlivé projevy energie *Brahman*, nikoli skutečná stvoření. Stvoření, proměna, existence a zánik, to vše je vyvoláno skrze *Brahman* v *Brahman* a není to nic než *Brahman*. Konání, konající i vykonaný čin, zrození, existence i smrt, to vše je *Brahman*. Nic jiného neexistuje ani v představě. Iluze, touha, nenasytnost a lpění neexistují. Jak by mohly, když neexistuje dvojnost? A neexistuje-li omezení, je i osvobození neskutečné.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, řekl jsi, že jestliže mysl na něco pomyslí, tak to i zhmotní. A nyní tvrdíš, že omezení neexistuje! Jak lze tato dvě tvrzení skloubit?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, ve stavu nevědomosti si mysl představuje omezení. Omezení však existuje pouze ve stavu nevědomosti. Tak jako zmizí objekty ze snu, když se snící člověk probudí, tak v očích osvíceného neexistuje omezení ani osvobození.

III. 101

Příběh tří neexistujících princů

VASIŠTHA pokračoval: Pro lepší pochopení ti povím příběh, pozorně poslouchej. Malý chlapec požádal svoji chůvu, aby mu něco vyprávěla. A ona mu pověděla tento příběh.

CHŮVA vyprávěla chlapci: Kdysi dávno, ve městě, které neexistovalo, žili tři šťastní, udatní princové. Dva z nich byli nenarozeni a třetí nebyl počat. Všichni jejich příbuzní zemřeli. Princové opustili své rodné město a šli, kam je nohy nesly. Velmi brzy na ně přišly mdloby, neboť nemohli vydržet sluneční žár. Chodidla jim hořela od horkého písku a špičatá tráva nepříjemně bodala. Konečně se dostali do stínu tří stromů. Dva z nich neexistovaly a třetí nebyl zasazen. Po chvilce odpočinku, kdy se osvěžili plody stromů, pokračovali dále.

Došli až k břehům tří řek. Dvě z nich byly vyschlé a ve třetí nebyla voda. Princové vykonali osvěžující koupel a uhasili svou žízeň. Poté se dostali do velikého města, které teprve mělo být vystavěno. Vešli do něj a zde nalezli tři paláce nevídané krásy. Dva z nich nebyly postaveny a třetí byl bez zdí. Vstoupili do paláců a uviděli tři zlaté tácy, z nichž dva byly rozpůlené a třetí rozlámaný na kousky. Vybrali si ten rozlámaný. Vzali rýže na tři hrsti bez čtyř hrstí a rýži uvařili. Pak pozvali na hostinu tři svaté muže. Dva z nich neměli tělo a třetí neměl ústa. Poté co svatí muži všechno jídlo snědli, dojedli princové zbytek a byli spokojeni. V tomto městě žili potom ještě dlouho v míru a radosti.

Toto je neobyčejně krásná legenda, můj chlapče. Stále si ji připomínej a vyroste z tebe moudrý muž.

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, příběh se chlapci velmi líbil. To, co známe jako stvoření světa, je stejně málo skutečné jako v tomto příběhu. Svět je jen přelud, pouhá představa. V neomezeném Vědomí vznikla myšlenka stvoření a to je to, co tu je. Svět je jen myšlenka, Rámo, všechny objekty světa jsou pouhé představy. Zbav se vytváření myšlenek a představ, zbav se tohoto omylu. Osvoboď se od myšlenek, zůstaň zakořeněný v Pravdě a dosáhneš klidu a míru.

III. 102

VASIŠTHA pokračoval: Vlastními představami se nechá oklamat pouze hlupák, nikoli moudrý muž. Hlupák upadne do iluze, jakmile to, co je stálé, mylně považuje za pomíjivé. Ego je falešná představa založená na mylném spojení Já s fyzickými prvky. Jestliže samotný člověk existuje v tom všem jako neomezené Vědomí, jak mohlo vzniknout to, čemu říkáme ego? Ego neexistuje o nic víc než fata morgána na poušti. Odlož proto, Rámo, své nedokonalé vidění, které není založeno na Skutečnosti, a spočiň v dokonalém zření založeném na Pravdě a spojeném s blaženým klidem.

Pátrej a dotazuj se na podstatu Skutečnosti. Opusť klam a faleš. Jsi volný a svobodný, tak proč sám sebe nazýváš omezeným a trpíš? Já je neomezené. Proč, jak a čím by mohlo být omezeno? V Já není dělení, neboť vše, co je, je *Brahman*, Absolutno. Čemu se říká omezení a čemu osvobození? Ve stavu nevědomosti si myslíš, že zakoušíš bolest, ale Já je bolestí nedotčeno. Takové věci v Já nejsou.

Dovol tělu, ať si slábne či sílí, nebo ať přejde do jiného vesmíru. Nejsem tělem omezen, tak jak by mě mohlo ovlivnit? Vztah mezi tělem a Já je jako vztah mezi mrakem a větrem, mezi lotosem a včelou. Je-li mrak rozehnán, sjednotí se vítr s prostorem. Uvadne-li květ lotosu, vzlétne včela k nebi. Odpadne-li tělo, není zničeno Já. Vždyť dokud není sežehnuta ohněm Sebepoznání, nezmizí ani mysl. Jak by tedy mohlo zmizet Já?

Smrt je jen překrytí vždy přítomného Já závojem času a prostoru. Smrti se bojí pouze hlupáci.

Opusť své skryté sklony a tužby, tak jako pták rozbije a opustí skořápku vejce, když chce vzlétnout k nebi. Sklony zrozené z nevědomosti přinesou nekonečná trápení a je těžké je zničit. Tyto nevědomé sebeomezující tendence mysli způsobí, že neomezené je vnímáno jako omezené. A jako sluneční paprsky rozeženou mlhu, tak dotazování se na podstatu Já rozežene tyto sebeomezující sklony mysli. Změnu může vyvolat i samotný záměr přistoupit k takovému dotazování. Činnosti, jako jsou odříkání a pokání, jsou zde zcela bez užitku.

Je-li mysl s příchodem poznání očištěna od minulosti, odloží předchozí sklony a tendence. Mysl hledá Já jen proto, aby sama sebe rozpustila v Já. Taková je přirozenost mysli. A to je nejvyšší cíl, Rámo, usiluj o něj.

V tuto chvíli se další den nachýlil ke konci.

III. 103, 104

Příběh krále Lavany

VASIŠTHA pokračoval: Když se v neomezeném Vědomí projeví mysl, pak se ze své vlastní přirozenosti rozroste a vytvoří dojem, že se dlouhé zdá krátké a naopak, nebo že se mysl jedince jeví jako od Vědomí oddělená. Sebemenší věc, s níž se dostane do styku, mysl zveličí a přivlastní si ji. V mžiku oka vytvoří bezpočet vesmírů a v mžiku oka je zase zničí. Tak jako může schopný herec hrát několik rolí, jednu hned po druhé, tak má mysl spoustu podob a střídá jednu za druhou. Udělá ze skutečného neskutečné či naopak a zdá se, jako by se kvůli tomu buď radovala, nebo trpěla. I toho, co jí přišlo samo od sebe, se pevně drží a v důsledku iluzorního pocitu, že něco vlastní, pak trpí.

Čas v podobě měnících se ročních období je schopen v rostlinách a stromech vyvolat určité změny. Podobně způsobuje mysl silou svých myšlenek a představ to, že se jedna věc zdá být jinou. Proto čas, prostor i všechny věci jsou pod kontrolou mysli. V závislosti na intenzitě či otupělosti mysli a na tom, jak velké jsou objekty, které mysl vytváří či ovlivňuje, vykoná mysl s menším či větším zpožděním vše, co má být vykonáno. Není nic, co by nebyla schopna udělat.

Poslechni si, Rámo, další zajímavý příběh, který ti to osvětlí. V zemi Uttarapándava, kde byly krásné a prosperující vesnice a v jejíž lesích přebývali mudrci, vládl král Lavana, potomek legendárního krále Hariščandry. Byl spravedlivý, šlechetný, dvorný, laskavý, v každém ohledu to byl dobrý král. Všichni jeho nepřátelé jím byli poraženi a jejich stoupenci byli přemoženi strachem i jen při pouhém pomyšlení na krále.

Jednoho dne přišel král Lavana ke dvoru, usedl na trůn, a jakmile mu ministři a dvořané vzdali poctu, objevil se před ním kejklíř, poklonil se a řekl: „Ukážu ti, králi, něco úžasného." Mávl chomáčem pavích per, když tu vstoupil jeho společník a vedl za sebou překrásného koně. Nabídl ho králi darem a nato kejklíř vyzval krále, aby vsedl na koně a vydal se do světa.

Král se na koně podíval, pak zavřel oči a zůstal nehnutě sedět. Jakmile to shromáždění dvořané uviděli, rázem utichli. Rozhostil se naprostý klid, neboť se nikdo neodvážil krále rušit.

III. 105, 106

VASIŠTHA pokračoval: Po nějakém čase otevřel král oči a jako by strachem se začal třást. Už by byl málem spadl na zem, ale ministři ho zachytili, a jak je král uviděl, zmateně se zeptal: „Kdo jste a co to se mnou děláte?" Ministři, plni obav, mu odpověděli: „Pane, jsi mocný král, máš velké poznání, a přece ses nechal přemoci tímto

přeludem. Co se stalo s tvou myslí? Jen ten, kdo je připoután k světským věcem a lpí na vztazích s ženou, dětmi či příbuznými, podléhá takovému vybočení mysli, nikoli člověk jako ty, jenž je oddán Nejvyššímu. Jen ten, kdo nepěstoval poznání, může být omámen kouzly či omamnými látkami, nikoli člověk s plně rozvinutou myslí."

Jak to král uslyšel, začal se mu vracet jeho klid a rozvaha. Pohlédl však na kejklíře a znovu se celý roztřásl: „Cos to se mnou provedl, kouzelníku? Utkal jsi kolem mne sítě iluzí. Vskutku i moudří podlehnou iluzi *máji*. Třebaže jsem byl stále v tomto těle, zažil jsem během krátké chvíle úžasný přelud."

Obrátil se ke dvořanům a vylíčil jim, co prožil během minulé hodiny.

KRÁL vyprávěl: Ve chvíli, kdy kejklíř mávl pavími pery, byly mé smysly omámeny. Nasedl jsem na koně stojícího přede mnou a vydal se na loveckou výpravu. Kůň mě zavedl do pusté pouště, kde nebylo ani živáčka. Nic tu nerostlo, nebyla tu voda a bylo zde velmi chladno. Dolehl na mne smutek. Strávil jsem tam celý den, až jsem konečně znovu vsedl na koně a dostal se odtud pryč. Přijel jsem k jiné poušti, která nevypadala tak hrozivě, a zde jsem pod stromem ulehl k odpočinku. Kůň mi utekl a já ležel až do západu Slunce. Pak jsem se celý vystrašený schoval do křoví. Noc trvala věky.

Přišel úsvit, Slunce vyšlo nad obzor a o chvilku později jsem náhle spatřil černou dívku v černých šatech, nesoucí tác plný jídla. Přistoupil jsem k ní a poprosil ji o jídlo, neboť jsem byl už velmi vyhládlý. Ona si mě nevšímala, ale já ji sledoval, až mi řekla: „Dám ti jídlo, pokud se se mnou oženíš." Souhlasil jsem, neboť přežití teď bylo na prvním místě. Dala mi najíst a zavedla mě k svému otci, který už napohled budil hrůzu. Brzy jsme všichni tři dorazili do vesnice, která byla plná masa a krve. Všem jsem byl představen jako budoucí manžel černé dívky a všichni z vesnice se ke mně chovali s úctou. Vyprávěli mi strašidelné příběhy, které ve mně vzbuzovaly smutek a bolest. Následoval hrůzyplný obřad, při němž jsme byli s dívkou oddáni.

III. 107, 108

KRÁL pokračoval: Stal jsem se členem divokého kmene. Moje žena porodila dceru, která ještě zvětšila mé utrpení, a časem přibyly další tři děti. Mnoho let jsem s tímto kmenem žil a zakoušel strasti hlavy rodiny, neboť jsem musel ženu i děti živit a chránit. Sháněl jsem dříví na oheň a často trávil noci v lese. Když bylo chladno, schovával jsem se do křoví, abych se zahřál. Hlavním jídlem bylo maso z prasat.

Čas běžel a já stárl. Začal jsem s masem obchodovat, nejlepší kusy jsem nosil do vesnic v horách Vindhya a tam je prodával. Co se výhodně neprodalo, to jsem rozřezal na kusy a v neskutečné špíně sušil. Často mě trápil hlad a já musel bojovat o kus masa s druhými. Celé tělo mi postupně zčernalo, až bylo jako saze.

Zaměstnával jsem se nečistými činnostmi, má mysl se tudíž začala klonit k nečistému. Opustily mě dobré myšlenky a pocity, a tak jako se had zbavuje staré kůže, tak se mé srdce zbavilo veškerého soucitu. Ptákům i zvěři jsem působil nevýslovné trápení, když jsem je s použitím zbraní lovil a chytal do pastí a sítí.

Rozmarům počasí jsem odolával oděný pouze bederní rouškou. Tak jsem strávil sedm let. V zajetí špatností a zlých tužeb jsem se nechal ovládat hněvem, mluvil hrubě, bědoval při nezdaru a živil se zkaženým jídlem. Unášen jako suchý list ve větru, dlouho jsem žil tak, jako by mým jediným životním posláním bylo shánět si potravu.

Přišlo sucho. Vzduch byl tak horký, že to vypadalo, jako by se v něm vznášely jiskérky ohně. Les vzplanul požárem a brzy z něj zbyl jen popel. Lidé umírali hladem. Někteří podlehli přeludu faty morgány a hnali se za domnělou vodou anebo žvýkali kaménky, které považovali za kousky masa.

Byli i tací, kteří v zoufalství pojídali mrtvoly a přitom si ohlodali své vlastní prsty nasáklé krví z mrtvých těl. Takové bylo šílenství způsobené hladověním.

Kde kdysi stál svěží, bujný les, tam zůstalo jen rozlehlé pohřebiště. Kde dříve byla radost, tam se nyní rozléhal jen bolestný pláč umírajících.

III. 109

KRÁL pokračoval: Hladomor vyhnal mnoho lidí ze země. Odcházeli, kam se dalo. Ti, kteří kvůli ženě a dětem nechtěli odejít, dlouho nevydrželi a zemřeli. Další se stali obětí divoké zvěře.

Já jsem se s ženou a dětmi vydal odsud pryč. Na hranicích stál strom, v jehož chladivém stínu jsem našel toužený odpočinek. Sundal jsem děti z ramen, lehl jsem si a dlouhý čas odpočíval.

Moje nejmladší děcko, ještě tak malé, že bylo zcela nevinné, a proto mému srdci nejdražší, prosilo se slzami v očích o jídlo. Ačkoli jsem mu řekl, že žádné maso k jídlu není, ve své dětské nevinnosti neustále žadonilo. V zoufalství jsem řekl: „Dobrá, vezmi si tedy maso z mého těla!“ Nebohé dítě řeklo bez přemýšlení: „Tak mi ho dej.“

Byl jsem zcela přemožen lítostí a soucitem. Pochopil jsem, že už není schopno snášet strasti hladovění, a rozhodl jsem se, že by bylo nejlepší skončit se životem. Z větví jsem postavil pohřební hranici, ale jak jsem se k ní přiblížil, celý jsem se roztřásl a ocitl se zde u dvora, kde jste mě všichni zdravili a vítali.

Král domluvil a v tom okamžiku kejklíř zmizel.

MINISTŘI řekli: Pane, to nemohl být obyčejný kejklíř, neboť ho nezajímaly peníze ani odměna. To si jistě nějaké božstvo přálo tobě i nám ukázat moc kosmické

iluze. Z celého příběhu je nyní zřejmé, že projevený svět je pouhá hra mysli a sama mysl není nic jiného než hra všemohoucího neomezeného Bytí. Mysl je schopna ošálit i lidi obdařené moudrostí. Kde je král zběhlý v mnoha učeních a kde je ona matoucí iluze?

Zde jistě nejde o trik kejklíře, neboť kejklíř by si nenechal ujít hmotný zisk. Toto je síla iluze. Proto kejklíř zmizel, aniž by čekal na odměnu.

VASIŠTHA pravil: Byl jsem, Rámo, přímo u toho a vyprávím to tak, jak se to stalo. Mysl zakrývá pravou podstatu Já a vytváří iluzorní projevy, které se donekonečna větví a nesou své plody. Znič tuto iluzi poznáním a spočiň v klidu a míru.

III. 110

VASIŠTHA pokračoval: Na počátku v nejvyšším Bytí neboli neomezeném Vědomí vzniklo rozdělení a Neomezené se zdánlivě rozdělilo na toho, kdo pozoruje, a to, co je pozorováno. Když pozorující pozorovatel hledal, jak by pozorovaný objekt uchopil a pochopil, vznikla směsice skutečnosti a zdánlivého projevení, vzniklo zmatení. A v důsledku zmatení se v neomezeném Vědomí objevila představa omezenosti.

Omezená mysl v sobě vytváří bezpočet představ, jež ji oslabují a zahalují závojem iluze, což vede k utrpení, jež je myslí ještě posilováno. Představy a zážitky zanechávají v mysli stopy, vytvářejí dojmy a poté sklony či podmíněnosti, které z větší části zůstávají skryté. Jakmile se jich mysl zbaví, závoj iluze zmizí jako mlha prozářená Sluncem a s ním zmizí i veškeré trápení. Do té doby si však mysl s tím vším pohrává, tak jako si děcko hraje s malým ptáčetem, které soustavně pošťuchuje a provokuje.

Opilému člověku se zdá, že se celý svět točí, a podobně je na tom nečistá mysl. Vidí problémy tam, kde nejsou, narušuje vztahy, vytváří podezíravost a dělá z přátel nepřátele. Ztrápená mysl mění jídlo v jed a způsobuje nemoci a smrt.

Nečistá mysl hnaná skrytými tužbami je příčinou pomatených představ, mánií a fobií. Člověk by měl usilovat o to, aby se od všech tužeb osvobodil a zbavil je jejich kořenů. Co jiného je člověk nežli mysl? Tělo je netečné a bez schopnosti vnímat. Nelze říci, že je mysl netečná, ačkoli nelze ani říci, že je schopna vnímání. To, co mysl vykoná, je skutek, a to, čeho se mysl vzdá, je odevzdání.

Mysl je celý svět, je to vzduch, je to nebe, je to země, je to vítr. Mysl je nedozírná. Hlupákem nazveme toho, kdo má hloupou mysl. Jestliže je tělo zbaveno mysli a inteligence, například v případě smrti, pak o takové mrtvole jistě neřekneme, že je hloupá!

Mysl vidí, byly tedy stvořeny oči. Mysl slyší, vznikly tedy uši. A stejné je to s ostatními smysly, všechny jsou vytvořeny myslí.

Mysl rozhoduje o tom, co je sladké a co hořké, kdo je přítel a kdo nepřítel. Mysl rozhoduje o délce trvání. Král Lavana prožil méně než hodinu, jako by se jednalo o celý život. Mysl rozhoduje o tom, co je nebe a co peklo. A proto je-li ovládnuta mysl, je ovládnuto vše, včetně smyslů.

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, co může být větší záhadou než to, že je mysl schopna zakrýt všudypřítomné, čiré, věčné a neomezené Vědomí a donutí tě zaměnit Vědomí za toto netečné fyzické tělo? Je to právě sama mysl, která se jeví jako pohyb v tom, co se hýbe, jako třpyt v tom, co se třpytí, jako pevnost země a prázdnota prostoru.

Pokud se mysl někde toulá, člověk si ani nevychutná jídlo ani nevidí to, co má přímo před sebou. Smysly se rodí z mysli, ne naopak.

Jen z pohledu hlupáka lze říci, že tělo a mysl jsou dvě zcela různé věci. Ve skutečnosti různé nejsou, neboť je to sama mysl. Chvála mudrcům, kteří tuto Skutečnost pochopili.

Mudrce, který uskutečnil Pravdu, jistě nerozruší, ani když jeho tělo obejme žena. Je to pro něj stejné jako dotýkat se kusu dřeva. Kdyby mu byly useknuty paže, on by to nevnímal. Mudrc může jakékoli trápení obrátit v blaženost.

Pokud se mysl někde toulá, pak i když uslyšíš zajímavý příběh, nebudeš ho vnímat. Podobně jako umí herec ztvárnit charakter různých postav, je mysl schopna vytvořit různé stavy vědomí, například bdění či snění. Jak záhadná je mysl, když dokázala přimět krále Lavanu myslet si, že žije životem divocha. Mysl zakouší to, co si sama vytvořila. Mysl není nic jiného než to, co je složeno z myšlenek. Když to víš, dělej, co je ti libo.

Mysl si v důsledku nepřetržitého přemýšlení myslí, že je zrozena nebo že umírá, a ačkoli je bez formy, myslí si, že je *džívou* a má tělo. Následkem svých představ se mysl ztotožňuje s národem či kmenem a zakouší radost či bolest, neboť to vše se nachází v mysli, podobně jako se nachází olej v semínku.

Ten, kdo nedovolí mysli toulat se po objektech potěšení, je schopen mysl ovládnout. Tak jako se člověk přivázaný ke kůlu nemůže hýbat, tak se mysl ušlechtilého nemůže vzdálit Skutečnosti. A takový ušlechtilý člověk je skutečnou lidskou bytostí, zatímco ostatní jsou jen červi v lidské podobě. Takový člověk dosáhne nepřetržitou meditací nejvyššího Bytí.

III. 111

VASIŠTHA pokračoval: Dosáhnout vítězství nad skřetem zvaným mysl lze jen tehdy, když člověk za pomoci vlastního úsilí získá poznání Já a zanechá honby za tužbami mysli. To je možné získat i bez námahy, stejně jako lze bez námahy, pouze

pomocí vhodného postoje, obrátit pozornost dítěte. Běda tomu, kdo není schopen zbavit se chtění, neboť to je jediný prostředek k dosažení nejvyššího Dobra. Intenzivním úsilím lze zvítězit nad myslí. Poté bez nejmenší námahy splyne vědomí jedince s neomezeným Vědomím, přičemž individualita člověka zmizí. Je to snadné a snadno dosažitelné. A kdo toho není schopen, je jen sup v lidském hávu.

Není jiné cesty ke spáse jedince než ovládnutí mysli. Člověk by měl usilovat o to, aby se zbavil každého chtění, které v jeho mysli vyvstane. Učiň pevné rozhodnutí zbavit se tužeb mysli. Toho lze jistě snadno dosáhnout. Pokud se člověk nezřekne svého chtění, pak jsou všechny rady mudrců, studium svatých textů či přednášení *manter* zcela zbytečné. Jen tehdy, když člověk utne kořeny mysli sekerou odpoutání se od pojmů a představ, může dosáhnout absolutního *Brahman*, jež znamená všudypřítomný nejvyšší mír. Vytváření pojmů a představ způsobuje omyly a utrpení. Jak snadno se toho lze zbavit poznáním Já! A když se toho člověk zbaví, je tu nejvyšší klid a mír. Proč se to zdá být tak těžké?

Nespoléhej na osud či boha, to jsou výmysly hlupáků. Vlastním úsilím a poznáním Já učiň ze své mysli ne-mysl. Dovol neomezenému Vědomí pohltit omezenou mysl a pak běž dál, za všechna omezení. Se svou inteligencí sjednocenou s nejvyšším Bytím se drž Já, jež je nezničitelné.

Jestliže si podmaníš svou mysl setrváním v nerušeném klidu, budeš i ovládnutí tří světů považovat za bezcenné. Nejde o studium svatých knih ani o to, zda je člověk v období vzrůstu či úpadku, jde pouze o poznání Já. Proč se ti to zdá tak těžké? Shledává-li to někdo obtížným, zvládne pak bez poznání Já vůbec žít ve světě?

Kdo poznal nesmrtelnou podstatu Já, ten se nebojí smrti ani ho nezasáhne odloučení od přátel či příbuzných. Pocity „to jsem já“ a „to je moje“ představují mysl. Jsou-li odstraněny, mysl zmizí a člověk se zbaví strachu. Zbraň běžně vyvolá v člověku strach. Zbraní, jež ničí ego, je poznání, a tato zbraň naopak veškerý strach odstraňuje.

III. 112

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile se mysl na něco zaměří, vidí v tom naplnění svých tužeb. Příčina toho není zcela zřejmá. Jako vlny v oceánu se i silné pohnutky objeví hned tu a hned zase tam, vzniknou a vzápětí zase zaniknou. Nicméně tak jako je chlad spojen s ledem, jsou pohnutky a nepokoj neoddělitelné od mysli.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, jak může být nepokoj mysli odstraněn silou, aniž by to způsobilo ještě větší neklid?

VASIŠTHA pravil: Neexistuje mysl bez nepokoje. Nepokoj je samou podstatou mysli. A činnost této nepokojné mysli, jejímž základem je neomezené Vědomí, se projevuje jako tento svět. Svět je energie či síla mysli, Rámo. Je-li mysl zbavena nepokoje, říká se jí mrtvá mysl. A to je pokání neboli *tapas*, a to je též potvrzení pravdivosti svatých knih a osvobození.

Jestliže se mysl rozplyne v neomezeném Vědomí, je tu nejvyšší klid a mír. Je-li naopak mysl zapletena v myšlenkách, je tu velké utrpení. Nepokoj mysli znamená nevědomost a nevědomost je příbytkem pro tužby, sklony a podmíněnosti mysli. Zbav se neklidu mysli tím, že se budeš dotazovat na Pravdu a zřekneš se přemýšlení o objektech smyslového potěšení.

Ó Rámo, mysl jako kyvadlo neustále překmitává mezi Skutečností a zdáním, mezi uvědoměním a netečností. Pokud se mysl delší čas zabývá objekty, které jsou netečné a nevědomé, přejímá jejich netečnost a nevědomost. Je-li však tatáž mysl oddaná hledání Pravdy a poznání, setřese všechny podmíněnosti a vrátí se k původní podstatě, jíž je čiré Vědomí. Mysl na sebe bere podobu toho, o čem člověk rozjímá, ať už je to něco původního či toho, co bylo vypěstováno. Proto odhodlaně, ale s rozmyslem rozjímej o stavu za utrpením, osvobozeném od všech pochybností. Mysl je schopna sama sebe zkrotit a jiná cesta není.

Projevy skrytých tužeb a podmíněností, které nejsou ničím jiným než myslí, odstraní moudrý člověk z mysli v okamžiku, kdy se objeví. Tak se odstraní nevědomost. Nejprve se zřekni veškerého chtění, aby ses zbavil sklonů a podmíněností, a pak z mysli odstraň i představy omezení a osvobození. Buď zcela oproštěn od všech podmíněností mysli.

III. 113

VASIŠTHA pokračoval: Psychické sklony, dispozice či podmíněnosti mysli jsou neskutečné, a přesto se v mysli objevují. Lze je srovnat s obrazem dvou Měsíců na nebi, který vidí lidé trpící diplopií neboli zdvojeným viděním. Těchto podmíněností bychom se měli vzdát, jako by šlo o naprostý přelud. Následek nevědomosti je skutečný jen pro nevědomého člověka, pro mudrce je to pouze slovní vyjádření, podobně jako jím je „syn neplodné ženy“. Nezůstávej v nevědomosti, Rámo, ale usiluj o moudrost tím, že se vzdáš sklonů a podmíněností mysli, podobně jako by ses vzdal představy druhého Měsíce na nebi.

Nejsi tím, kdo koná nějaké činy, Rámo. Proč se tedy za konajícího považuješ? Jestliže existuje pouze Jedno, kdo, co a jak potom koná? Nezůstávej ani nečinný, neboť co bys získal tím, že bys nic nedělal? Co má být vykonáno, musí se vykonat. Proto spočiň v Já. Pokud děláš činnosti, jež ti jsou přirozené, aniž bys k nim byl připoután,

pak nejsi konající. Nebudeš-li však dělat nic, a přitom zůstaneš připoután k představě nekonání, pak se stáváš konajícím, neboť konáš nekonání! Je-li tento svět jen kouzelnický trik, čeho se máme vzdát a co máme hledat?

Semínkem projeveného světa je nevědomost. Dokud to tak nenahlížíme, je nevědomost zakoušena jako skutečnost. Právě podmíněnosti a sklony mysli jsou silou, která tento projevený svět vytváří a udržuje v pohybu, tak jako je udržován v pohybu hrnčířský kruh hrnčířem. Sklony mysli jsou bez podstaty, prázdné jako bambus. Nezaniknou, ani když je rozetneme ve dví, podobně jako vlny v řece. Nelze je uchopit. Jsou malé a jemné, ale mají sílu meče. Ačkoli je vnímáme jako výsledek našich úvah, sklony mysli nelze využít při hledání Pravdy, neboť skrze ně jsou vnímány jen jejich vlastní následky. Rozmanitost objektů světa vnímáme právě kvůli podmíněnostem a sklonům mysli.

Nedá se říci, že by sklony mysli setrvaly na konkrétním místě, neboť jsou vidět všude. Nejsou to projevy Inteligence, ale protože jsou na ní založeny, mají zdání inteligence. Ačkoli se stále mění, vytvářejí v člověku iluzi stálosti. Díky jejich blízkému vztahu k neomezenému Vědomí se zdá, že jsou činné, ale jakmile dojde k pochopení neomezeného Vědomí, jejich činnost ustane.

Podmíněnosti a sklony mysli zmizí, nejsou-li živeny připoutaností k objektům. Taková připoutanost se tu však nemusí projevit, a přesto mohou tyto podmíněnosti zůstat ukryté v mysli.

VASIŠTHA pokračoval: Nevědomost a podmíněnosti mysli získá člověk bez úsilí a zdá se mu, jako by přinášely radost. Ve skutečnosti jsou však jen zdrojem utrpení. Zcela zahalí poznání Já a vytvoří iluzi radosti a potěšení. A tak bylo možné, že král Lavana považoval dobu dlouhou sotva hodinu za několik let života.

Tato nevědomost nebo také podmíněnost mysli nemá tu moc, aby konala, a přece se zdá být velmi aktivní, podobně jako zrcadlo, když odráží světlo lampy. I kdyby žena na obraze vypadala jako živá, nemůže vykonávat povinnosti skutečné ženy, a stejně tak nevědomost či podmíněnost mysli nemůže skutečně konat, třebaže se to tak jeví. Podobně jako přelud může oklamat pouze zvířata, nikoli inteligentní lidi, může nevědomost oklamat pouze hlupáka, nikoli toho, kdo je moudrý.

Nevědomost a sklony mysli mají jen dočasnou existenci. Jsme-li však chyceni v jejich proudu, zdá se, že tu budou neustále, podobně jako voda v řece. Poněvadž jsou schopny zakrýt Skutečnost, zdají se být skutečné. Když je však chceš uchopit, zjistíš, že nejsou nic. Přesto mají v projeveném světě svou sílu a pevnost, tak jako silný provaz spletený z mnoha tenkých vláken. Zdá se, že sklony a podmíněnosti narůstají, ale není tomu tak. Neboť chceš-li je uchopit, mizí jako dým. Tak jako se zdá, že je obloha modrá, zdá se také, že podmíněnosti mysli mají skutečné projevy. Rodí se jako obraz druhého Měsíce při zdvojeném vidění, existují jako snové objekty a vnímání

člověka matou podobně, jako když se nám v plující loďce zdá, že se pohybuje břeh. Pokud podmíněnosti v člověku působí, vytvářejí iluzi dlouhotrvajícího snu projeveného světa. Překrucují všechny vztahy i zážitky a jsou odpovědné za zrození, pocit duality, rozdělování a následné zmatení ve vnímání i v prožívání.

Jsou-li podmíněnosti mysli ovládnuty tím, že si uvědomíme jejich neskutečnost, mysl jedince se zastaví. Přestane-li voda téci, řeka vyschne.

RÁMA řekl: Řeka, kterou spatříme v přeludu faty morgány, však ke konci nespěje. Je zvláštní, jak nevědomost oslepila celý svět. Nevědomost čili podmíněnost mysli nachází potěšení ve dvojici sil, v touze a v nenávisti. Prosím, řekni mi, jak nejlépe zajistit, aby podmíněnosti a sklony mysli nemohly vzniknout.

III. 114

RÁMA se dále zeptal: Svatý muži, řekni mi také, jak může odejít tato hrozivá temnota nevědomosti.

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, temnota zmizí, obrátíš-li se ke světlu, a nevědomost zmizí, obrátíš-li se ke světlu Já. Dokud se neobjeví přirozená touha po Sebepoznání, poznání Já, vytváří nevědomost nekonečný proud projeveného světa. Stejně jako zmizí stín, je-li tu touha po světle, zmizí nevědomost, je-li tu obrat k poznání Já.

Rámo, touto nevědomostí čili podmíněností mysli je touha. Ustane-li toužení, je tu osvobození. A k němu dojde jen tehdy, když ustane pohyb myšlenek v mysli.

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, řekl jsi, že jakmile zmizí nevědomost, je tu Sebepoznání, poznání Já. Co je to Já neboli *Átman*?

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, každá věc, od Stvořitele Brahmy až po stéblo trávy, není nic jiného než Já. Nevědomost je neexistující zdání. To, čemu se říká mysl, neexistuje odděleně od Já. V samotném Já se objeví závoj zakrývající Já, jenž je ovšem též tímto Já. Tento závoj vytvoří rozdělení Vědomí na subjekt a objekt. Poté se neomezené Vědomí označí jako mysl. Závojem je představa, záměr či myšlenka v neomezeném Vědomí. Z představy či myšlenky se rodí mysl a pomocí ní zase mysl mizí, a to tak, že myšlenka či představa skončí.

Pevné přesvědčení „nejsem nejvyšší *Brahman*" mysl spoutává a omezuje. A pevným přesvědčením „vše je nejvyšší *Brahman*" lze mysl opět osvobodit. Představy a myšlenky znamenají omezení a jejich ukončení znamená osvobození. Buď proto od představ a myšlenek oproštěn a spontánně dělej to, co je třeba.

Podobně jako je modrá barva nebe pouhou představou, tak je skutečnost světa vnímána pouze v mysli. Modř nebe ve skutečnosti neexistuje, je jen důsledkem neschopnosti zrakových orgánů vidět dál než jen po určitou hranici. Podobně je vnímání projeveného světa zase důsledkem omezenosti mysli. Projevený svět je přelud, Rámo, a bylo by lepší nedovolit, aby samotná myšlenka o projeveném světě v mysli vůbec vznikla.

Myšlenkou „jsem ztracen" upadá člověk do smutku. A myšlenkou „jsem bdělý" se přibližuje blaženosti.

VASIŠTHA pokračuje: Pokud mysl neustále přebývá u hloupých a iluzorních představ, podléhá zmatení. Pokud mysl dlí u osvícených a šlechetných představ, je osvícena. Pokud je v mysli živena myšlenka nevědomosti, je tu nevědomost pevně usazena. Pokud dojde k pochopení Já, je nevědomost rozptýlena. Cokoli chce mysl získat, o to smysly s plným nasazením usilují.

Kdo nenechá svou mysl přebývat u iluzorních představ a usiluje o uvědomění si Já, zakouší klid a mír. To, co nebylo na počátku, neexistuje ani nyní! To, co bylo na počátku, a je tudíž i nyní, je nejvyšší *Brahman*. Rozjímání o něm přináší mír, neboť *Brahman* je klid a mír. Člověk by neměl nikdy nikde žádným způsobem o ničem jiném rozjímat a za pomoci co možná největšího úsilí a inteligence by měl odstranit kořeny všech přání a tužeb po potěšení.

Nevědomost je příčinou stárnutí a smrti. V důsledku podmíněnosti mysli neboli nevědomosti mají přání a touhy tendenci větvit se a rozšiřovat. Toto větvení se projevuje myšlenkami „to je můj majetek" nebo „to jsou mí synové". Kde se však v tomto fyzickém těle nachází to, čemu říkáme „já"? Ó Rámo, ve skutečnosti „já" či „moje" vůbec neexistuje, neboť jedinou Skutečností po všechny časy je Já, *Átman*.

Pouze ve stavu nevědomosti uvidí člověk hada místo kusu provazu. Z hlediska osvícené bytosti neexistuje nic jiného než neomezené Vědomí. Nebuď nevědomým člověkem, Rámo, buď mudrcem. Zbav se sklonů a podmíněností mysli, které dávají vzniknout projevenému světu. Stejně jako nevědomý člověk považuješ tělo za své Já a cítíš se nešťastný. Proč? Přestože se zdá, že tělo a Já existují společně, je mezi nimi rozdíl. Tělo odejde, ale Já neumírá.

Není ku podivu, Rámo, že lidé zapomněli na to, že jediné, co existuje, je *Brahman*, a uvěřili v existenci neskutečné, neexistující nevědomosti? Nenech v sobě zakořenit mylnou představu existence nevědomosti. Neboť je-li Vědomí takto poskvrněno, přivolá si nekonečné trápení. Přestože je nevědomost neskutečná, způsobí skutečné trápení! V důsledku nevědomosti má člověk mylné představy, vidiny či halucinace a zakouší nebe nebo peklo. Proto se, Rámo, vzdej sklonů a podmíněností mysli, které jsou příčinou vnímání duality. Zůstaň od nich zcela oproštěn a pak dosáhneš toho, co se s ničím jiným nedá srovnat.

III. 115

RÁMA se po chvilce hlubokého zamyšlení zeptal: Svatý muži, je vskutku neuvěřitelné, že tato neexistující nevědomost vytvoří přelud, díky němuž se neexistující projevený svět zdá velmi skutečný. Osvětli mi prosím ještě jednou, jak je to možné. A také mi řekni, proč král Lavana musel podstoupit všechna trápení a kdo nebo co je tím, kdo tato trápení zakouší.

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, není správné, když se říká, že se Vědomí týká těla. Tělo je něco, co si Vědomí pouze představilo, podobně jako ve snu. Jestliže Vědomí omezí svou vlastní silou samo sebe a představí si, že je *džíva*, pak je tento *džíva*, obdařený energií vzruchu a neklidu, vtažen do projeveného světa.

Vtělená bytost, která přijímá různá těla a zakouší trápení či radost jakožto plody svých minulých činů, se nazývá ego, mysl jedince nebo *džíva*. Utrpení neprožívá ani tělo ani osvícená bytost. Trpí pouze nevědomá mysl. A mysl sní tento sen projeveného světa jen tehdy, je-li ve stavu nevědomosti, nikoli je-li probuzena, osvícena. Proto je vtělená bytost, která tu zakouší utrpení, označována různými jmény, jako například *džíva*, nevědomost, podmíněnost mysli, mysl jedince nebo vědomí jedince.

Tělo není schopno vnímání, a proto se neraduje ani netrpí. Nevědomost dává vzniknout nebdělosti a nevědění, proto se raduje či trpí právě nevědomost. Ve skutečnosti to není tělo, ale mysl, která se rodí, pláče, zabíjí, odchází, zneužívá druhé atd. V každém zážitku štěstí či neštěstí a při každé představě či přeludu je to mysl, která to vše činí a zakouší. Člověk je mysl.

Nyní ti vysvětlím, proč trpěl král Lavana. Lavana byl potomek krále jménem Hariščandra a jednou si pomyslel: „Můj děd vykonal velký náboženský obřad a stal se významným mužem, měl bych udělat totéž.“ Shromáždil vše, co bylo k rituálu třeba, sezval zbožné muže a celý rok seděl v zahradě a vykonával obřad mentálně, ve své mysli. Protože obřad zdárně dokončil, byl obdařen jeho plody. Ó Rámo, zde vidíš, že právě mysl koná všechny činy a zakouší štěstí či neštěstí. Proto veď svou mysl stezkou spásy, Rámo.

III. 116, 117

VASIŠTHA pokračoval: Sám jsem byl očitým svědkem všeho, co se u dvora krále Lavany stalo při návštěvě kejklíře. Když kejklíř náhle zmizel, chtěl každý vědět, co byl zač. Svým vnitřním pohledem jsem shledal, že to byl posel bohů. Je tradicí, že Indra sešle různé strasti na toho, kdo vykonal právě ten druh obřadu, který král Lavana

mentálně provedl, a zkouší tak jeho sílu. Výsledkem pak byly přeludy a halucinace, které král podstoupil. Protože král vykonal obřad mentálně, proběhla i zkouška pouze v královĕ mysli.

Je-li mysl důkladně očištěna, zbavíš se veškeré dvojnosti a rozmanitosti, které mysl vytváří.

Rámo, již jsem ti vyprávěl průběh opakovaných stvoření, která nastanou vždy po předchozím kosmickém zániku, i to, jak člověk přichází k zakoušení představ „já" a „moje". Kdo obdařen poznáním následuje sedm kroků *jógy* vedoucích k dokonalosti, ten dosáhne osvobození.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, jaké kroky máš na mysli?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, existuje sedm sestupných kroků nevědomosti a sedm vzestupných kroků poznání. Nyní ti je popíši. Setrvávat ustálený v poznání Já znamená osvobození. Je-li to narušeno, přichází ego a omezení. Stav Sebepoznání neboli poznání Já je takový stav, v němž není rozruch mysli, rozptýlenost ani otupělost, pocit ega ani vnímání rozmanitosti.

Iluze, která zakrývá poznání Já, má sedmero stupňů: semínko bdělého stavu, bdělý stav, silný bdělý stav, snění za bdělého stavu, sen, snový bdělý stav a spánek. Semínko bdělého stavu se nachází v čirém Vědomí, kde mysl a *džíva* existují jen jako pojmy. Jakmile se objeví představy „já" a „tamto", jde o bdělý stav. Jestliže jsou tyto představy posíleny vzpomínkou na předchozí vtělení, jedná se o silný bdělý stav. Pokud se mysl během bdění nachází ve vlastních představách a je těmito představami naplněna, pak jde o snění za bdělého stavu. Iluzorní představy zážitků, které vznikají během spánku a zdají se jako skutečnost, to jsou sny. Ve snovém bdělém stavu si člověk vybavuje minulé zážitky, jako by se děly nyní. A jestliže jsou všechny představy opuštěny a nahrazeny úplnou netečnou otupělostí, jde o hluboký spánek. Těchto sedm stupňů lze ještě dále dělit.

III. 118

VASIŠTHA pokračoval: Nyní ti, Rámo, popíšu sedm stupňů či rovin poznání. Když je poznáš, nebudeš chycen do sítě iluzí. Prvním stupněm je přání a záměr. Druhým je hledání a dotazování se. Třetí přichází, když se mysl zjemní. Čtvrtým stupněm je ustálení se v Pravdě. Pátým je naprosté osvobození od lpění a omezenosti. Šestý stupeň přichází, když ustane rozdělování na subjekt a objekt. Sedmý stupeň je za vším.

„Proč jen jsem stále takový hlupák? Měl bych vyhledat svaté muže, studovat posvátná písma a rozvíjet odpoutanost a nezaujatost." Takové přání je prvním stupněm.

V důsledku toho se člověk začne zabývat dotazováním a přímým pozorováním. S tím přichází neulpívání, mysl se zjemňuje a rozjasňuje, to je třetí stupeň. Pokud jsou tyto tři stupně uskutečněny, začne se hledající přirozeně odvracet od smyslového potěšení k přebývání v Pravdě, a to je čtvrtý stupeň.

Je-li zvládnut čtvrtý stupeň, je tu naprosté odpoutání a zároveň přesvědčení o podstatě Skutečnosti, to je pátý stupeň. Člověk se raduje ve svém Já, mizí vnímání dvojnosti a rozmanitosti uvnitř i vně a úsilí, které člověk po vzoru druhých vynaložil, nese své plody v přímé duchovní zkušenosti. To je šestý stupeň.

Poté již není třeba žádného úsilí ani metody, není rozdělování, není rozmanitost. Poznání Já je spontánní, přirozené, a proto nezničitelné. To je sedmý, transcendentální stupeň, tedy stav člověka, který je osvobozen ještě během života. Za tím už je jen stav toho, kdo překročil i tělo, stav *turíja atíta*.

Každý, kdo prošel těmito sedmi stupni poznání, je světec, mudrc. Je osvobozen a neupadá do osidel štěstí či neštěstí. Může nebo nemusí pracovat a být činný. Raduje se v Já a nepotřebuje druhé, aby jej činili šťastným.

Nejvyšší stav Vědomí může být dosažen každým, i zvířetem či primitivním člověkem, vtělenými bytostmi i bytostmi bez těla. Záleží to pouze na dosažení poznání.

Kdo dosáhl nejvyššího stupně Vědomí, ten je vskutku člověkem hodným uctívání. V porovnání s ním je i císař bezvýznamný jako stéblo trávy. Takový člověk je tady a teď osvobozený.

III. 119

VASIŠTHA pokračoval: *Átman* neboli Já se začne považovat za nevědomé ego, jako kdyby se zlato domnívalo, že je pouze prstenem, zapomnělo na svoji zlatou podstatu a naříkalo: „Běda, ztratilo jsem svoji zlatost!“

RÁMA se zeptal: Svatý muži, jak může v Já vzniknout nevědomost a ego?

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, člověk by měl klást otázky týkající se pouze Skutečnosti, nikoli toho, co je neskutečné. Zlatý prsten bez zlaté podstaty neexistuje a stejně tak neexistuje omezené ego. Když zlatník prodává prsten, zváží zlato, neboť zlatý prsten znamená zlato. Zajímá-li se někdo o zlatý prsten, který nemá zlatou podstatu, nebo o omezenou formu v neomezeném Vědomí, je to, jako by se zajímal o syna neplodné ženy. Existence neskutečného není skutečná. Vzniká v nevědomosti, a je-li důkladně přezkoumána, mizí. Z neznalosti lze vidět stříbro v perleti, ale perleť nemůže být ani na okamžik stříbrem. Dokud není nahlédnuto, že jde právě o perleť, je tu nevědomost.

Tak jako nemůže člověk vylisovat z písku olej nebo získat ze zlatého prstenu něco jiného než zlato, tak v tomto vesmíru neexistují dvě různé věci. Ve všech tvarech a jménech září Jedno, jediné neomezené Vědomí.

Aniž by měla skutečnou trvalou existenci, existuje tu iluzorní představa ega. V tom spočívá podstata naprosté nevědomosti, iluze a projevení světa. V neomezeném Já ego neexistuje. V neomezeném Já neexistuje Stvořitel ani stvoření, svět ani nebe, lidé ani démoni. Neexistují těla, prvky, čas, bytí, zánik, „já" ani „ty", Já ani To, pravda ani klam, představa rozmanitosti ani rozjímání či potěšení. Ať existuje cokoli a nazve se vesmírem, je to nejvyšší klid a mír. Neexistuje začátek, střed ani konec, všechno je vším po všechny časy, za hranicí rozumového chápání a slovního popisu. Neexistuje stvoření. Neomezené se nikdy nevzdá své neomezenosti. „To" se nikdy nestane „tímto". Je jako oceán, ale bez pohybu. Je sebe-ozařující jako Slunce, ale nečinné. V nevědomosti je nejvyšší Bytí chápáno jako objekt, jako svět. Stejně jako prostor existuje v prostoru s prostorem sjednocen, tak to, co se zdá být stvořením, je *Brahman*, existující v *Brahman* jako *Brahman*. Slova „daleko", „blízko", „tady", „tam" či představa rozmanitosti mají stejnou váhu jako vzdálenost mezi dvěma předměty v zrcadle, v němž se odráží celé město.

III. 120, 121

VASIŠTHA pokračoval: Druhý den po svém zážitku krále Lavanu napadlo: „Měl bych se vydat do míst, která jsem viděl ve své vizi, možná skutečně existují." A hned se i s družinou vydal směrem na jih. Brzy narazil na místa, jež ve své vizi viděl, a setkal se s lidmi, které během svého pobývání u divokého kmene poznal. Uviděl dokonce i své vlastní děti žijící v chudobě.

Spatřil starou ženu, která zoufalstvím naříkala a plakala: „Ó můj milovaný muži, kam jsi šel, že jsi nás tu všechny zanechal? Ztratila jsem svou krásnou dceru, jež měla to štěstí získat pohledného krále za muže. Kam se všichni poděli? Běda, všechny jsem ztratila." Král k ní přistoupil, aby ji utěšil, a přitom v ní poznal matku své manželky. Ze soucitu daroval jí i dětem dostatek prostředků, aby mohli překonat období sucha, které jak předchozího dne viděl, postihlo celou zemi. Nějaký čas s nimi pobyl a pak se vrátil do paláce.

Následujícího rána mě král požádal o vysvětlení celé té záhadné události a moje odpověď ho zcela uspokojila. Ó Rámo, síla nevědomosti je schopna vytvořit naprostý zmatek ohledně toho, co je skutečné a co neskutečné.

RÁMA se zeptal: Ó moudrý, je to vskutku matoucí. Jak lze to, co bylo viděno ve snu či vizi, zakoušet i ve skutečnosti v bdělém stavu?

VASIŠTHA odpověděl: Ale, Rámo, to vše je nevědomost! Daleko a blízko, věčnost a okamžik, to vše je přelud. V nevědomosti se skutečné jeví jako neskutečné a neskutečné jako skutečné. Vědomí jedince vnímá to, co si myslí, že vnímá, podle svého nastavení a podmíněností mysli. Jakmile z nevědomosti vznikne představa ega, v témže okamžiku se objeví také iluze začátku, středu a konce. Zmateného člověka napadne, že je zvířetem, a začne to prožívat. To všechno je shoda okolností, *kákatálíja*, jako když z kokosové palmy spadne kokos přesně v okamžiku, kdy na palmu usedne vrána, a zdá se, jako by kokos spadl kvůli vráně, třebaže tomu tak není. Podobně pouze čirou náhodou se v důsledku nevědomosti zdá být neskutečné skutečným.

VASIŠTHA pokračoval: V hypnotickém stavu král Lavana ve svém vědomí spatřil obraz svatby prince s ženou z divokého pouštního kmene a prožil to tak, jako by se to dělo jemu.

Člověk zapomene, co dříve udělal, i když tomu kdysi obětoval mnoho času a energie. A nyní je přesvědčen, že neudělal to, co skutečně udělal. Takových nesrovnalostí se paměť občas dopouští.

Stejně jako si někdy člověk představí příhodu, která se udála v minulosti, a vidí ji, jako by se děla nyní, tak král Lavana prožil ve své vizi příhody z minulosti divokého kmene. Je také možné, že lidé z lesů na úpatí hor Vindhja zakoušeli ve své mysli vize, které se objevily ve vědomí krále Lavany. Nebo Lavana a lidé divokého kmene viděli ve své mysli to, co zakoušel někdo jiný. Takové přeludy se stanou skutečností, jsou-li zakoušeny mnoha lidmi, podobně jako se stane pravdou to, co hodně lidí tvrdí. Pokud jsou tyto přeludy začleněny do života jedince, stanou se pro něj skutečné. Co lze ostatně říci o pravdivosti či nepravdivosti věcí tohoto světa? Můžeme jen popsat to, jak jsou tyto věci ve vědomí člověka zakoušeny.

Nevědomost není skutečná, podobně jako není skutečností olej v písku. Mezi nevědomostí a Já nemůže být vzájemný vztah, neboť vztah může existovat pouze mezi věcmi stejnými či podobnými. Takovou zkušenost má každý. Pouze proto, že je Vědomí neomezené, může být ve vesmíru vše poznatelné. Není to tak, že by subjekt osvětlil objekt, který je bez vlastního světla. Všechno je Vědomí, a proto všechno ozařuje samo sebe a nepotřebuje vnímající inteligenci. To, že se inteligence projeví, je díky činnosti Vědomí, které si uvědomí samo sebe, nikoli proto, že by Vědomí vnímalo netečný objekt.*

Není správné říci, že ve vesmíru existuje směsice věcí vnímání schopných a vnímání neschopných čili netečných, protože takové věci nejdou dohromady. Všechny věci jsou samotné Vědomí, a jakmile Vědomí pochopí samo sebe, je tu poznání.

---

* Ne tedy proto, že by se Vědomí stalo subjektem a vnímalo netečný objekt. (Pozn. překl.)

Člověk může vidět vzájemný vztah mezi stromem a skálou, ačkoli se zdají být netečné a vnímání neschopné. Takový vztah však existuje v jejich základních částech, které prošly určitou proměnou, tak aby se z jednoho stal strom a z druhého skála. Podobné je to s chutí. Chuťové pohárky na jazyku reagují na chuť jídla jen v důsledku podobností ve složení dané potravy.

VASIŠTHA pokračoval: Každý vztah znamená uskutečnění již existující jednoty. Za vztah je považován jen v důsledku předchozího mylného předpokladu rozdělení na subjekt a objekt. Ve skutečnosti je tu pouze Jedno, neomezené Vědomí. Proto, Rámo, dojdi pochopení, že tento vesmír není nic jiného než neomezené Vědomí. Je plný kejklířských triků, které vytváří síla tohoto Vědomí. Ale vlastně se nic neděje, neboť co je plné, nemůže být ještě více naplněno.

Člověk vidí zlatý náramek, jen když zapomene na zlato. Náramek je iluzorní projevení zlata. Podobně existují iluzorní představy o národě, světě či opakovaných zrozeních. Odmítneme-li klamnou představu náramku, je pochopena skutečnost zlata, a odmítneme-li klamnou představu o vztahu subjektu a objektu, nebude tu nevědomost, která by vytvářela dělení. Veškeré rozdělení vytvořila mysl, a pokud mysl zmizí, zmizí i stvoření. Pak pochopíš, že všechny vlny tvoří jediný oceán, že dřevěné loutky nejsou nic jiného než dřevo, hliněné nádoby nejsou nic jiného než hlína a tři světy nejsou nic jiného než absolutní *Brahman*.

Mezi pozorováním a tím, co je pozorováno, existuje spojení, jemuž se říká pozorovatel. Je-li vymazán rozdíl mezi pozorovatelem, pozorováním a tím, co je pozorováno, je tu Absolutno. Jestliže mysl přechází z jednoho místa na jiné, je mezi nimi kosmická Inteligence. Buď vždy právě To. Tvá pravá podstata je mimo omezené stavy bdění, snění či hlubokého spánku. Tvou podstatou je To, co je věčné, nepoznatelné a co není netečné. Zůstávej vždy jako To. Odstraň otupělost a ve svém srdci buď ustálen v Pravdě. Bez ohledu na to, zda budeš zaměstnán činností nebo ponořen v rozjímání, setrvávej jako To, bez chtění, nenávisti a připoutanosti k vědomí těla. Tak jako se nezabýváš přemýšlením o budoucích událostech, nenech se spoutávat náladami své mysli a buď ustálen v Pravdě. Dívej se na svoji mysl jako na cizince, na kus dřeva nebo kámen. V neomezeném Vědomí mysl neexistuje. To, co je vytvořeno neexistující myslí, není skutečné. V takovém pochopení buď pevně ukotven.

Mysl ve skutečnosti neexistuje. Pokud existovala, je nyní mrtvá. Mrtvá mysl však všechno vidí, a tudíž to, co vidí, je falešným vjemem. V takovém pochopení buď pevně ustálen. Koho ovládá mysl, která neexistuje, ten musí být duševně chorý. Takovému člověku se může zdát, že úder blesku přichází z Měsíce. Rozhodně zavrhni to, že by mysl mohla být skutečná, a buď navždy oddán správnému nahlížení a meditaci. Pátral jsem po skutečnostech ohledně mysli velmi dlouho, Rámo, a žádnou mysl jsem neobjevil. Existuje pouze neomezené Vědomí.

III. 122

VASIŠTHA pokračoval: Zdánlivě nekonečná řeka nevědomosti může být překročena jen za pomoci společnosti světců a mudrců. Z takové společnosti vzejde poznání ohledně toho, co stojí za to hledat, a toho, co je dobré opustit. Objeví se čirá touha po osvobození, která vede k opravdovému zkoumání a dotazování. Poté se mysl zjemní, neboť dotazování po Já oslabí podmíněnosti a sklony mysli. Výsledkem čirého poznání je to, že se vědomí jedince posune ke Skutečnosti. Sklony a podmíněnosti mysli zmizí a je tu neulpívání. Zmizí omezení způsobené činností i jejími plody. Zrak je pevně upřen na Pravdu a obavy z neskutečného jsou oslabeny. Ten, jehož vidění není ovlivněno sklony mysli, dělá již během života na světě vše, co je třeba, jako kdyby spal hlubokým spánkem, bez přemýšlení o světě a jeho potěšeních. Po několika letech takového života je člověk plně osvobozen a překračuje všechny tyto stavy. Je osvobozen ještě za života.

Takový osvícený mudrc nejásá, když něco dostane, ani se netrápí, když něco nemá. Ó Rámo, i v tobě sklony mysli zeslábly, proto usiluj o pochopení Skutečnosti. Poznáním Já, tedy neomezeného Vědomí, se dostaneš mimo trápení, iluzi, zrození i smrt, štěstí i neštěstí. Jakožto Já, jediné a nedělitelné, nemáš žádné příbuzné, tedy ani žádné trápení vznikající z falešných vztahů. Tím, že je Já jediné a nedělitelné, neexistuje nic jiného, o co by mělo cenu usilovat a snažit se. Nejvyšší Já se nemění ani neumírá. Hrnec se rozbije, ale prostor v něm nikoli.

Jestliže člověk překoná podmíněnosti a utiší svou mysl, odejde iluze, která nevědomého člověka klame. Dokud není tato iluze neboli *májá* jasně pochopena, vytváří zmatení. Jakmile je tu pochopení, že je projevem neomezeného Vědomí, stane se zdrojem blaženosti a dosažení nejvyššího *Brahman*. O Já nebo *Brahman* mluvíme jen kvůli poučení. Jedinou Skutečností je Jedno, čiré Vědomí, a nikoli vtělená bytost. Existuje jen Vědomí, ať už to jedinec ví nebo ne, ať už je jedinec s tělem nebo bez těla. Veškeré neštěstí, které v tomto světě vidíš, patří tělu. Nejvyššího Já, jež je smysly neuchopitelné, se smutek nedotýká. V Já neexistuje touha a svět se v něm zjevuje, aniž by tu byl nějaký záměr. Ó Rámo, skrze mé učení byla rozptýlena klamná představa o stvoření a jeho existenci. Tvé vědomí je nyní čiré a prosté jakékoli dvojnosti.

KNIHA ČTVRTÁ

O existenci

Sthiti prakarana

IV. 1

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, po výkladu o pravé podstatě stvoření se budu zabývat osvětlením pravé podstaty toho, co udržuje existenci světa. Svět jako objekt vnímání existuje jen do té doby, dokud trvá iluze jeho projevení. Svět je stejně skutečný jako vidina ve snu. Je vytvořen z ničeho, nikým a bez jakýchkoli prostředků.

Projevený svět je prožíván jako sen za bílého dne a je ve své podstatě neskutečný. Je to obraz namalovaný v prázdnotě, podobně jako se z prázdnoty vynoří barvy duhy. Je jako všeprostupující mlha, a snažíš-li se ho uchopit, neuchopíš nic. Filosofové považují svět za netečnou substanci, za prázdno nebo za soubor částic.

RÁMA se zeptal: Někteří lidé tvrdí, že v nejvyšším Bytí přetrvá vesmír jako semínko, které se v následující epoše znovu projeví. Jak by to bylo možné? A mám ty, kteří zastávají tento názor, považovat za osvícené či nevědomé?

VASIŠTHA pokračoval: Kdo prohlašuje, že vesmír existuje po svém zániku jako semínko, ten pevně věří, že vesmír je skutečný! A to je čirá nevědomost, Rámo. Takový pohled je překroucený a mate jak učitele, tak žáka. V semínku rostliny je obsažen budoucí strom. Je to proto, že semínko i klíček jsou hmotné povahy, a tudíž jsou poznatelné smysly a myslí. Avšak jak může být semínkem světa to, co je mimo dosah mysli a smyslů?

Jak může existovat semínko vesmíru v tom, co je jemnější než prostor? A pokud by tomu tak i bylo, jak by mohl vesmír vzniknout z nejvyššího Bytí?

Jak by mohlo v ničem existovat něco? A pokud v tom existuje něco, čemu říkáme vesmír, jak je pak možné, že to není vidět? Jak by mohl z prázdného prostoru ve sklenici vyrašit strom? Jak by mohly společně existovat dva protiklady, *Brahman* a vesmír? Může snad tma existovat ve světle Slunce? Říci, že v semínku existuje strom, je zcela v pořádku, neboť semínko i strom mají přiměřenou formu. Avšak tvrdit, že v tom, co je bez formy, tedy v *Brahman*, existuje kosmická forma světa, smysl nedává. Je pošetilé myslet si, že existuje příčinný vztah mezi *Brahman* a tím, čemu říkáme svět. Pravdou je to, že existuje pouze *Brahman*, a to, co se jeví jako svět, je samo *Brahman*.

IV. 2, 3

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, kdyby vesmír během kosmického zániku existoval v absolutním *Brahman* jakožto semínko, pak by pro svoje projevení potřeboval příčinu. Domnívat se, že by se vesmír projevil bez takové příčiny, je jako věřit v existenci dcery neplodné ženy. Nicméně sama základní příčina musí být nahlédnuta

jako podstata nejvyššího Bytí, která přetrvá i v období po kosmickém zániku a kterou člověk považuje za současné stvoření. Mezi nejvyšším Bytím a vesmírem však vztah příčiny a následku neexistuje.

Miliony vesmírů se v neomezeném Vědomí zvaném *čit ákáša* zjevují jako smítka prachu v proudu světla pronikajícího do místnosti dírou ve střeše. A jako nelze zrnka prachu vidět venku na denním světle, tak tento svět nelze nahlížet v nejvyšším neduálním Vědomí. Je to proto, že světy nejsou od nejvyššího Vědomí odděleny, podobně jako není oddělena podstata člověka od člověka samotného.

Na konci kosmického zániku vznikne Stvořitel, jenž není nic jiného než paměť či vzpomínka. Myšlenky vznikající ze vzpomínky vytvoří projevený svět, jenž není o nic skutečnější než obrazy, které vytvářejí mraky plující po obloze. Vzpomínka, z níž myšlenky vycházejí, však nemá pevný základ, neboť všechna božstva předchozího cyklu stvoření včetně Stvořitele Brahmy dosáhla osvobození. A pokud tu není nikdo, kdo by si pamatoval, jak může existovat vzpomínka či paměť?

Paměť, která vznikla ve Vědomí, ať už z předchozí zkušenosti či jinak, se jeví jako svět a takové spontánní projevení světa v neomezeném Vědomí se nazývá spontánní stvoření. Projevený svět přijal jemnou éterickou formu zvanou kosmická bytost neboli *puruša*.

V jediné malé částečce se zjeví tři světy se všemi částmi, jakými jsou například prostor, čas, čin, podstata, den či noc. V každé částečce světa jsou pak další částečky, jež obsahují další světy, podobně jako lze ve členité struktuře mramoru nalézt obraz člověka, potom v obrazu jeho končetin zase obrazy dalších postav a tak dál až do nekonečna. Pro osvíceného, a stejně tak i pro nevědomého člověka obrazy a vidiny nemizí, avšak osvícený je nahlíží jako *Brahman*, kdežto nevědomý vidí vždy jen svět! V naprostém prázdnu pochopíš, čemu se říká „vzdálenost", a v neomezeném Vědomí pochopíš, čemu se říká „stvoření". Stvoření je jen slovo, nikoli Skutečnost o sobě.

IV. 4–6

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, jediným způsobem, jak překročit tento velkolepý oceán stvoření, je ovládnutí smyslů. Nic jiného nepomůže. Je-li člověk obdařen poznáním získaným studiem svatých knih a přebýváním ve společnosti mudrců a má-li své smysly pod kontrolou, pak pochopí, že žádné objekty vnímání neexistují.

Rámo, to vše je mysl. Je-li vyléčena mysl, pak je vyléčena i iluze projeveného světa. Díky své schopnosti myslet vytvoří mysl to, čemu říkáme tělo. Nefunguje-li mysl, žádné tělo není vidět. Proto léčba psychické nemoci zvané vnímání objektů je léčbou na světě nejdůležitější. Mysl vyvolá mylné představy. Vytvoří představy zrození a smrti. A přímým důsledkem jejích myšlenek je i to, zda je omezená či osvobozená.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, řekni mi, prosím, jak může tento obrovský svět existovat v mysli?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, je to jako s vesmíry deseti synů světce jménem Indu. Je to jako s přeludem krále Lavany. A jako další příměr ti nyní budu vyprávět příběh mudrce jménem Šukra.

Příběh Šukry

Před dávnými časy prováděl mudrc Bhrgu na vrcholku hory pokání. Jeho syn Šukra byl v té době mladík, a zatímco otec seděl nehnutě v meditaci, Šukra obstarával jeho potřeby. Jednoho dne spatřil Šukra na obloze překrásnou nymfu. Touha po ní rozrušila jeho mysl a pohled na krásného Šukru rozrušil zase mysl nymfy.

Přemožen touhou, Šukra zavřel oči a v myšlenkách ji následoval až do nebe. Zde viděl zářící nebeské bytosti, bohy i s jejich družinami, nebeské slony a koně. Spatřil samotného Stvořitele Brahmu i další božstva vládnoucí tomuto vesmíru. Viděl dokonalé bytosti, slyšel nebeskou hudbu a navštívil nebeské zahrady.* Nakonec spatřil i krále nebes, Indru. Ten seděl ve vší majestátnosti obklopen neskonale krásnými nymfami, které ho obsluhovaly. Poté co Šukra Indru pozdravil, vstal Indra z trůnu, pozdravil mladého Šukru a žádal ho, aby zůstal v nebi co nejdéle, s čímž Šukra souhlasil.

IV. 7 – 9

VASIŠTHA pokračoval: Šukra zcela zapomněl na svoji předchozí totožnost. Nějaký čas již strávil v družině boha Indry, když jednou při svých potulkách po nebi objevil místo, kde přebývala ona nymfa, kterou poprvé zahlédl ze země. Jak na sebe oba pohlédli, přemohla je vzájemná touha. A splněná přání k nebi patří.

Šukra si přál, aby zahradu potěšení, v níž nymfu potkal, zahalila tma noci. A tak tu byla tma. Šukra s nymfou vstoupili do jednoho z domů zahrady a zde nymfa řekla: „Jsem spalována touhou po tobě. Lásce se vysmívá jen hlupák, nikoli moudrý muž. Ani vláda nad třemi světy se nevyrovná radosti z blízkosti milovaného člověka. Proto, prosím, poskytni mi úkryt ve svém srdci.“ To řekla a padla mu do náruče.

---

* Dokonalá polobožská bytost či dokonalý mudrc se nazývá *siddha* a neobvyklá schopnost, kterou bývá *siddha* obdařen, se nazývá *siddhi.* (Pozn. překl.)

Šukra s nymfou spolu strávili dlouhý čas společným putováním po nebi. Prožili tak celých osm vesmírných cyklů.

Když tato doba uplynula, jako by byly zásluhy Šukry vyčerpány, a Šukra i s nymfou spadli z nebe společně na zem. Jakmile se jejich jemnohmotná těla dotkla země, staly se z nich kapky rosy, které vstřebala zrnka obilí, jež snědl svatý *bráhmana*, od něhož jeho žena získala semeno. Šukra se stal jejich synem a zde i vyrůstal. Nymfa se stala srnkou a Šukra skrze ni zplodil syna, k němuž velice přilnul. Starosti i obavy o syna způsobily, že Šukra brzy zestárl a zemřel s touhou po potěšeních.

Následkem toho se v dalším zrození stal králem a zemřel s touhou po životě v odříkání a svatosti. V následném zrození se tedy stal světcem.

A po všemožných zrozeních a hrátkách osudu, které musel Šukra přetrpět, se nakonec oddal intenzivnímu odříkání na břehu řeky.

Celý dlouhý čas takto Šukra rozjímal, zatímco seděl před svým otcem. Jeho tělo bylo na kost vyzáblé a neklidná mysl vytvářela jednu životní scénu za druhou, zrození a smrt, výstup na nebe a sestup na zem či pokojný život poustevníka. Byl do toho tak ponořen, že to vše bylo pro něj skutečné. Z těla mu zbyly jen kosti potažené kůží, neboť po celou dobu zůstával vystaven nepřízni počasí. Pohled na něj budil hrůzu. Divoká zvěř tělo nechala na pokoji, neboť Šukra seděl přímo před mudrcem Bhrgu, pohrouženým v hluboké meditaci, který byl stejně jako Šukra cvičením *jógy* obdařen velkou psychickou silou.

IV. 10

VASIŠTHA pokračoval: Po sto nebeských let se mudrc Bhrgu oddával kontemplaci a poté se zvedl ze svého místa. Před sebou nespatřil svého syna Šukru, ale jen vysušené tělo odporného vzezření, kterému se v očních důlcích usadili a množili červi. Pohled na zubožené tělo syna mudrce zcela ovládl. Neuvědomil si přirozený běh událostí a pln hněvu se rozhodl zaklít Čas za to, že způsobil předčasnou smrt jeho syna.

V tom okamžiku Čas, nebo též Jama, bůh smrti, přistoupil k mudrci v hmotném těle. V jedné ruce držel meč, ve druhé oprátku a oděn byl v neproniknutelném brnění. Měl šest rukou a šest tváří a obklopovala ho družina jeho sloužících a poslů. Plál plameny zániku, jež vycházely z jeho těla a ze zbraní, které držel v rukou. Svým chladným a neochvějným hlasem promluvil Čas k mudrci.

ČAS neboli JAMA pravil: Ó mudrci, jak je možné, že moudrý člověk jako ty předvádí tak nedůstojné chování? Mudrc neztrácí klid, ani když je napaden, ale ty

jsi pozbyl rovnováhy, třebaže se tě nikdo ani nedotkl. Jsi úctyhodný člověk a já jsem ten, kdo dodržuje slušné způsoby chování. Proto ti bez jakýchkoli postranních úmyslů vzdávám poctu.

Nepromarni své zásluhy marným předváděním své schopnosti zaklínat. Pamatuj, že mě se nedotknou ani ohně kosmického zániku. Jak dětinské je od tebe, když doufáš, že mě můžeš zničit kletbou.

Jsem Čas. To já jsem zničil bezpočet bytostí, ba dokonce i bohů, kteří vládli tomuto vesmíru. Svatý muži, já jsem ten, kdo se živí, a ty jsi mou potravou. Tak je to přirozeně určeno. Tento vztah se neřídí tím, co chceme nebo nechceme. Oheň ze své přirozenosti směřuje vzhůru a voda zase přirozeně teče dolů. Jídlo si hledá strávníka a stvořené objekty hledají svůj konec. Je to tak, jak určil Nejvyšší: ve všech věcech přebývá samotné Já. Při jasném zření neexistuje ten, kdo koná, ani ten, kdo zakouší. Pouze nepročištěnému zraku, který vnímá rozdělení, se zdá, že takové rozdělení skutečně existuje.

Jsi znalec Pravdy a víš, že tu není ani konání ani nekonání. Bytosti přijdou a odejdou jako květy na stromech a o příčinách toho se můžeme jen dohadovat. Vše je podřízeno času a lze to chápat jako skutečné i neskutečné. Je-li hladina jezera zčeřena, zdá se zčeřený i obraz Měsíce. Lze to chápat obojím způsobem, jako pravdivé i jako falešné.

ČAS neboli JAMA pokračoval: Nedávej průchod hněvu, mudrci. To je jistá cesta do neštěstí. Pochop, že co se má stát, to se stane. Nenechat se ovládnout samolibostí či arogancí a následovat bezprostřední naplňování svých běžných rolí, to je přirozeností moudrých. Těmi, kdo jsou moudří a zůstávají oproštěni od egoismu a sobectví, jako by byli ve stavu hlubokého spánku, musí být uděláno vše, co je třeba udělat. Nedopusť, aby tomu tak nebylo.

Kde je tvá moudrost, velikost a mravní odvaha? Ó mudrci, proč když znáš cestu k blaženosti, jednáš jako hlupák? Přece víš, že zralé ovoce padá ze stromu na zem. Místo toho, aby sis to uvědomil, chceš mě proklít?

Jistě víš, že každý má dvě těla. Jedno fyzické a jedno mentální. Fyzické tělo je netečné, bez schopnosti vnímat a spěje ke svému zániku. Mysl je omezená, ale spořádaná. V tobě je však mysl rozrušená. Mysl nutí tělo tancovat, jak ona píská. Způsobuje na těle postupné změny, jako když si dítě hraje s blátem. Pouze mentální čin je činem, neboť myšlenky způsobí omezení a čirý stav mysli je osvobozením. Právě mysl vytvoří tělo i s jeho končetinami. Právě mysl je bytostí netečnou, nebo bytostí vnímání schopnou. Také neomezená rozmanitost věcí není nic jiného než mysl. Mysl se ve své rozlišovací funkci nazývá rozumem a ve funkci ztotožňovací egem neboli pocitem jáství. Fyzické tělo je jen hmota, a přece jej mysl považuje za sebe sama. Obrátí-li se však mysl k Pravdě, odloží své ztotožnění s tělem a dosáhne Nejvyššího.

Ó mudrci, zatímco jsi byl ponořen v rozjímání, odešel tvůj syn ve svých představách daleko odsud. Zanechal zde tělo, jež bylo „synem mudrce Bhrgu", a vystoupil na nebe. Tam si užíval radostí s nebeskými nymfami, a když byly po čase jeho zásluhy vyčerpány, spadl jako zralý plod spolu s nymfou zpátky na zem. Své éterické tělo musel nechat v nebi a na zem spadl, aby se tu zrodil ve fyzickém těle. Zde na zemi vystřídal mnoho zrození. Byl synem *bráhmany*, králem, rybářem, labutí, znovu králem, *jóginem* ovládajícím psychické síly, polobohem, synem mudrce, opět králem a opět synem mudrce. V důsledku špatných činů pak byl lovcem a opět králem, rodil se jako červ nebo rostlina, byl oslem, bambusem, srncem, hadem, ptákem, pak opět polobohem, a nyní se zrodil jako syn *bráhmany* Vasudévy. Zná dobře svaté texty a právě teď vykonává pokání na břehu svaté řeky jménem Samangá.

IV. 11

VASIŠTHA pokračoval: Na popud Času použil mudrc Bhrgu svůj vnitřní zrak, aby zjistil, jak žije jeho syn. V mysli okamžitě spatřil celou posloupnost synových zrození. Omráčen tím, co vidí, vrátil se opět do těla a jeho připoutanost k synovi rázem zmizela.

BHRGU řekl: Pane, jsi opravdový znalec minulosti, přítomnosti i budoucnosti, zatímco já chápu jen velmi málo. Projevený svět, ač neskutečný, se jeví jako skutečný a zmate i člověka poznání. Toto vše se odehrává v tobě a jen ty znáš pravou podobu přeludu vytvořeného představivostí mysli.

Můj syn nezemřel. Když jsem se však domníval, že je mrtev, byl jsem velmi rozrušen. Myslel jsem, že mi byl odebrán dříve, než nastal jeho čas. Pane, třebaže chápeme běh pozemských událostí, přikláníme se k radosti či smutku podle toho, co považujeme za štěstí či neštěstí.

Zlost dohání člověka na tomto světě k tomu, aby udělal to, co by udělat neměl, ale klid a vyrovnanost dovoluje člověku udělat to, co je třeba. Dokud trvá iluze projeveného světa, je tu i důvod rozlišovat mezi vhodným a nevhodným jednáním. A je nevhodné nechat se rozrušit tím, co je tvou přirozenou úlohou, tedy úlohou Času, a co má za následek zdánlivou smrt zrozených bytostí.

Díky tvé milosti jsem opět uviděl syna a pochopil jsem, že tělo je jen mysl a že právě mysl vytváří vidinu projeveného světa.

ČAS pravil: Velmi dobře jsi to řekl, mudrci. Tělo opravdu znamená mysl, neboť stejně jako hrnčíř vyrobí hrnec, tak mysl pouhými myšlenkami vytvoří tělo. Vytvoří nové tělo a zničí to, které existuje, a to vše skrze svá přání. Je zřejmé, že mysl má

schopnost vytvářet iluzi a klam a že v ní existují myšlenky snové a iracionální, jejichž výsledkem je přelud. Tak si v sobě mysl vytvoří zdání těla. Nevědomý člověk však fyzickým zrakem vidí fyzické tělo jako od mysli odlišné a na ní nezávislé.

Tři světy, bdění, snění a hluboký spánek, nejsou ničím jiným než projevem schopností mysli, který lze chápat jako skutečný i neskutečný zároveň. Je-li mysl ovlivněna vnímáním rozmanitosti, pak vidí rozmanitost.

ČAS pokračoval: Mysl je zapletena v projeveném světě skrze bezpočet představ jako „jsem slabý", „jsem nešťastný", „jsem hlupák". Jakmile přijde pochopení, že to vše jsou jen falešné výtvory mysli a že jsem, jaký jsem, pak do vědomí člověka vstoupí klid a mír.

Mysl je jako nedozírný oceán, jenž v sobě ukrývá nekonečnou rozmanitost všech možných bytostí a na jehož povrchu vznikají a zas zanikají vlny různých velikostí. Malá vlna se domnívá, že je malá, a velká vlna má za to, že je velká. Vlna, jež byla větrem rozehnána, se domnívá, že zanikla. Jedna si o sobě myslí, že je chladná, jiná, že je teplá. Všechny vlny však nejsou nic jiného než voda oceánu. Když řekneme, že žádné vlny nejsou a existuje jen oceán, je to pravda. Pravdou je však i to, že vlny v oceánu jsou!

Stejně tak existuje pouze nejvyšší *Brahman*. Protože je všemohoucí, je přirozeným projevem jeho neomezených vlastností nekonečná rozmanitost vesmíru. Rozmanitost nemá skutečnou existenci kromě toho, že existuje v představivosti jedince. „Toto vše je absolutní *Brahman*", je třeba se pevně ustálit v této Skutečnosti. Oprosti se od jiných představ. Stejně jako vlny nelze oddělit od oceánu, nelze oddělit věci od *Brahman*. Stejně jako je v semínku ukryt celý strom, existuje celý vesmír navždy v *Brahman*. Tak jako různobarevnou duhu vytvoří sluneční svit, je veškerá rozmanitost utvořena tím Jedním. Tak jako netečnou pavučinu utkal živý pavouk, vyvěrá netečný projevený svět z neomezeného Vědomí.

Podobně jako bourec utká svůj hedvábný kokon, a sám sebe tak spoutá a omezí, představí si neomezené Vědomí tento vesmír a nechá se k němu připoutat. Jako se snadno osvobodí slon, je-li přivázán jen k dřevěnému kolíku, tak se ze svého omezení snadno osvobodí Já. Neboť Já je tím, za co se samo považuje. Pro nejvyšší Já neexistuje omezení ani osvobození. Nechápu, jak představy omezení a osvobození vůbec mohly vzniknout! Není tu omezení ani osvobození, existuje jen neomezené Bytí. A přece je To, co je věčné, zahaleno závojem dočasného, což je hotový div, úžasná iluze.

Jakmile se v neomezeném Vědomí projeví mysl, vzniknou představy rozmanitosti. Tyto představy existují v neomezeném Vědomí. Následkem toho začne ve vesmíru existovat obrovské množství božstev a bytostí různých druhů. Některé žijí dlouho, jiné krátce, některé jsou velké, jiné malé, některé jsou šťastné, jiné nešťastné.

Všechny tyto živé entity nejsou ničím jiným než představami v neomezeném Vědomí. Některé se považují za nevědomé a omezené, jiné jsou od nevědomosti oproštěny, a jsou tedy osvobozeny.

IV. 12, 13

ČAS pokračoval: Ó mudrci, bohy, démony a lidské bytosti nelze od tohoto kosmického oceánu Vědomí, jenž se též nazývá *Brahman*, oddělovat. Taková je Pravda a ostatní tvrzení jsou nepravdivá. Bozi, démoni i lidé zakoušejí mylnou představu „nejsem Absolutno", a tak na sebe nabalují nečistotu a pocit úpadku. Přestože navěky přebývají v oceánu Vědomí, považují se za oddělené od *Brahman*, a žijí tak v omylu. Přestože jsou navždy ryzí a čistí, nanášejí na sebe nečistotu a ta se stává semínkem jejich činů i příslušných následků, štěstí nebo neštěstí, nevědomosti či osvícení.

Některé z těchto bytostí jsou ryzí jako Šiva a Višnu, jiné jsou mírně poskvrněné jako bozi a lidé, některé žijí v silné iluzi jako stromy a keře, a další jsou zaslepeny nevědomostí jako ubozí červi. Některé bytosti se poznání vzdalují, jiné dosahují stav osvícení a osvobození jako Brahmá, Višnu a Šiva.

Člověk se točí v kruhu nevědomosti a iluze, ale jakmile se vydá směrem k poznání nejvyšší Pravdy, je okamžitě zachráněn.

Svaté knihy nejsou pro toho, kdo je jako strom pevně zakořeněn v iluzi, ale nejsou ani pro toho, kdo se své iluze již zbavil. Svaté knihy vytvořili osvícení lidé jako pomůcku pro toho, kdo se probudil ze spánku nevědomosti, když zmizely špatnosti v jeho povaze a jednání, a kdo takovou pomoc a vedení přirozeně hledá.

Ó mudrci, potěšení a bolesti tohoto světa zakouší mysl, nikoli fyzické tělo. Tělo je jen plodem představ mysli, není to skutečnost, která by byla na mysli nezávislá. Všechno, co si tvůj syn v mysli přál, to zakusil. Za to my odpovědnost neneseme. Každá bytost získá na tomto světě pouze to, co vyvěrá ze studnice jejích možností a předpokladů. Nikdo jiný není za jejich činy zodpovědný, žádný nadčlověk ani bůh.

Pojď, vydáme se tam, kde poté, co si nakrátko užil potěšení nebe, provádí tvůj syn pokání.

Jakmile Čas neboli bůh Jama domluvil, vzal mudrce a odvedl ho pryč.

V tuto chvíli byl osmý den Vasišthova vyprávění u konce
a shromáždění se rozešlo.

IV. 14

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, mudrc Bhrgu a bůh Jama vládnoucí času si to namířili ke břehům řeky Samangy. Jak sestupovali z pohoří zvaného Mandara, viděli krásné lesy, obývané svatými muži. Viděli mohutné slony v říji, osvícené potulné mnichy i dokonalé mudrce, obsypané květy, které na ně rozverně házely nebeské nymfy. Nakonec sestoupili do rovin hustě posetých vesnicemi a městy a zakrátko dosáhli břehů řeky Samangy.

Zde uviděl mudrc Bhrgu svého syna, který měl jiné tělo i jinou povahu než dříve. Byl pokojného založení a jeho mysl se již ustálila v klidu a míru osvícení, třebaže v hloubi zrcadlil osud živých bytostí ve vesmíru. Vypadalo to, že mysl mladého muže dosáhla naprostého klidu, v němž hra myšlenek a reakcí na ně zcela ustala. Byl čirý jako křišťál, který se nezajímá ani o to, co z jeho okolí se v něm odrazí. Jeho mysl byla prosta myšlenek o tom, čeho je „třeba dosáhnout“ nebo čeho je „třeba se zbavit“.

Čas ukázal na mladíka a řekl mudrci: „Toto je tvůj syn.“ Poté Šukra zaslechl pobídku „vstaň“ a pomalu otevřel oči. Před sebou uviděl dvě ušlechtilé zářící bytosti, které náležitě pozdravil, usadil na skále a uctivě k nim promluvil.

ŠUKRA řekl: Ó božské bytosti, jsem nesmírně potěšen, že vás vidím. Díky vaší přítomnosti zmizely klamné představy, které z mé mysli nedokázalo vypudit studium svatých textů ani pokání, znalosti ani moudrost. Nejsladší nektar se nevyrovná blaženosti zakoušené při spatření osvícených bytostí. Posvátný je každý kousek země, jehož se dotkly vaše nohy.

BHRGU mu řekl: Rozpomeň se na sebe, nejsi přece nevědomý člověk!

Šukra zavřel oči a vzápětí se v něm probudily vzpomínky na předchozí životy.

ŠUKRA řekl: Hle, prošel jsem spoustou vtělení a spoustou zážitků bolesti i radosti, poznání i iluze. Byl jsem krutým králem, hamižným obchodníkem i putujícím asketou. Neexistuje radost, kterou bych neokusil, čin, který bych nevykonal, štěstí či neštěstí, kterým bych neprošel. Nyní už nic nechci a nechci se ani ničemu vyhýbat. Nechť si přirozenost jde svou cestou. Pojď, otče, půjdeme tam, kde se nachází mé předchozí, nyní již vyschlé tělo.

IV. 15

VASIŠTHA pokračoval: Brzy došli k místu, kde tělo Šukry, syna mudrce Bhrgu, leželo v pokročilém stadiu rozkladu. Při pohledu na ně začal Šukra bědovat.

ŠUKRA naříkal: Ach, pohleďte na to tělo! Nebeské nymfy je obdivovaly a uctívaly. A nyní je jen příbytkem červů a další havěti. Tělo, jež bylo potíráno santalovými mastmi, je nyní pokryto prachem. Ó tělo, teď jsi jen kostra, která mi nahání strach. I divoká zvěř se tvého vzezření musí polekat. Tělo prosté všech pocitů je nyní ve stavu úplného osvobození od myšlenek a představ. Zbavené hrozného skřeta mysli ho nezasáhnou ani přírodní pohromy. Strom těla, osvobozený od řádění neklidné opice zvané mysl, pozbyl svých kořenů a padl. Jaké štěstí, že v hustém lese projeveného světa mohu vidět toto tělo osvobozené od utrpení.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, proč Šukra, přestože prošel mnoha vtěleními, lkal nad osudem právě toho těla, jež bylo synem mudrce Bhrgu?

VASIŠTHA odpověděl: To proto, Rámo, že ostatní těla byly jen přeludy původního těla Šukry. Ihned po stvoření, které vystřídalo předchozí zánik, se duše jedince neboli *dživa* stala potravou, jež vstoupila do těla mudrce Bhrgu. Z vůle neomezeného Vědomí se zrodila jakožto Šukra a právě v tomto vtělení se jí dostalo všech příslušných obřadů, konaných při narození syna *bráhmany*.

Proč Šukra, nyní Vasudéva, lkal nad tímto tělem? Ať jde o mudrce či člověka nevědomého, je to tak, že dokud existuje tělo, funguje podle své přirozenosti. Vtělená bytost jedná přiměřeně světu, ať už je od něj odpoutána nebo ne. Rozdíl mezi mudrcem a nevědomým člověkem spočívá v nastavení mysli. Povaha a nastavení mudrce vedou k osvobození, zatímco nastavení mysli nevědomého člověka vede k omezení. Dokud existuje tělo, bude bolest bolestivá a radost radostná. Mudrc však není připoután ani k jednomu. Mudrc se raduje v radosti či trpí v bolesti a zdá se, že ačkoli je osvícený, chová se stejně jako nevědomý člověk. Kdo má smysly odpoutané a jednání pod kontrolou, je osvobozen. Kdo má smysly svázané touhou a jednání nevázané, je omezen. Mudrc se ve společnosti chová přiměřeně, ačkoli nemá potřebu se přizpůsobovat. Ó Rámo, oprosti se od tužeb a přání a s pochopením, že jsi navěky čiré neomezené Vědomí, dělej, co je třeba.

IV. 16

VASIŠTHA pokračoval: Když bůh času a smrti slyšel mladého Vasudévu naříkat nad osudem předchozího těla, přerušil ho.

ČAS neboli JAMA pravil: Ó synu mudrce! Opusť toto tělo a vrať se do svého původního těla, tak jako se král vrací do svého království. S původním tělem Šukry se znovu oddej pokání a pak se staň duchovním učitelem démonů. Na konci epochy odložíš tělo a nikdy se již v těle nezrodíš.

Jama domluvil a zmizel. Šukra odložil tělo Vasudévy, v němž vykonával pokání na břehu řeky Samangy, a vrátil se do svého původního těla, které již bylo v rozkladu. V témže okamžiku tělo Vasudévy padlo k zemi jako podťatý strom a zbyla z něj jen kostra. Mudrc Bhrgu pokropil tělo Šukry posvátnou vodou ze své misky, zarecitoval posvátné hymny, jež mají moc tělo znovu oživit a pokrýt je masem. V okamžení se tělo stalo mladým a krásným, jako bylo dříve.

Šukra vstal ze své meditační pozice, a když uviděl, jak před ním stojí jeho otec, mudrc Bhrgu, padl mu k nohám. Bhrgu, vida svého oživeného syna, byl naplněn radostí, šťastně se usmíval a vřele syna objímal. Pocit radosti a myšlenka „to je můj syn" přemohla i tak velkého mudrce, jakým byl Bhrgu, neboť dokud je tu vědomí těla, je přirozené, že tyto pocity vyvstanou. Oba se radovali z opětovného setkání. Vykonali smuteční obřad, aby uctili tělo Vasudévy, neboť člověk poznání ctí zvyky a tradice.

Bhrgu a Šukra zářili jako Slunce a Měsíc. Oba putovali po světě jako duchovní učitelé a ustáleni v poznání Já setrvávali nedotčeni žádnými změnami v čase nebo v prostředí, v němž se právě nacházeli. Po nějaké době se stal Šukra učitelem démonů a jeho otec Bhrgu jedním z největších mudrců.

To byl příběh mudrce Šukry, který v důsledku své posedlosti nymfou prošel mnoha zrozeními.

IV. 17

RÁMA se zeptal: Svatý muži, Šukra dle svého přání vystoupil na nebe. Proč se podobným způsobem neplní i přání jiných lidí?

VASIŠTHA odvětil: Šukrova mysl byla čirá, neboť šlo o jeho první vtělení. Mysl tedy nenesla nečistoty předchozích životů. Mysl je čirá, pokud jsou všechny touhy ve stavu klidu. Cokoli si tato čirá mysl přeje, to se stane. Co se přihodilo Šukrovi, je možné pro každého.

Svět existuje v každém *džívovi* ve stavu podobném stavu semínka. Podobně jako vyroste ze semínka strom, zrodí a rozvětví se projevený svět podle představ a přání *džívy*. Svět si tak každý jedinec vymyslí ve své představě. Svět nevzniká ani nezaniká. To vše je jen falešná představa zmatené mysli. V každém jedinci je vymyšlený svět. Tak jako sen jednoho člověka nemůže vidět nikdo druhý, tak je i svět jednoho neznámý pro druhé. Existují skřítci, polobozi a démoni a ti všichni jsou jen ztělesněním iluze. Tak jsme vznikli i my sami silou čiré myšlenky a to, co je neskutečné, považujeme za skutečné. Takový je původ stvoření v neomezeném Vědomí. Hmota není skutečná, třebaže ji lze vnímat. Každý si představuje svůj vlastní svět. Je-li toto pochopeno, pak tento vymyšlený svět spěje ke svému konci. Svět existuje jen jako zdání či představa, nikoli jako důsledek toho, že člověk vidí a vnímá hmotné objekty. Svět je jako dlouhotrvající sen nebo jako trik kouzelníka. Je kůlem, k němuž je pevně připoután slon mysli.

Mysl je svět a svět je mysl. Je-li jedno pochopeno jako neskutečné, zmizí v tom okamžiku obojí. Je-li mysl očištěna, odráží Skutečnost a neskutečný svět zdání mizí. Neustálým rozjímáním o Pravdě se mysl očišťuje.

RÁMA se zeptal: Jak vznikla v mysli Šukry posloupnost všech jeho zrození?

VASIŠTHA odpověděl: S učením o opakovaných zrozeních seznámil Šukru jeho otec a toto učení podnítilo mysl Šukry k tomu, že si vytvořila příslušné podmíněnosti. Jen tehdy, je-li mysl očištěna od všech podmíněností, získá znovu svoji čirost. A čirá mysl zakouší osvobození.

IV. 18

VASIŠTHA pokračoval: Rozmanitostí, kterou v tomto stvoření vidíme, není nic jiného než zdání rozmanitosti. Zdrojem i cílem veškerého vývoje je jediné neomezené Vědomí. Během vývoje se zdá, že v neomezeném Vědomí v souladu s představami, které ve Vědomí vznikají, existuje zdání rozmanitosti. Některé představy se spolu smísí, a vytvoří tak nekonečnou pestrost. Jiné se nesmísí, ale v každé částici bytí se projeví všechny představy a tyto částice existují nezávisle jedna na druhé. Celek se nazývá absolutní *Brahman*.

Každý jedinec vidí jen objekty, které obsahuje jeho mysl. Pokud představy v mysli nenesou své plody, dojde v mysli ke změně. Nastává sled zrození, který odpovídá změnám v mysli, a právě takové psychologické propojení vytváří přesvědčení o skutečnosti zrození a smrti i přesvědčení o skutečnosti těla. Jakmile takové přesvědčení zmizí, ustane koloběh opakovaných zrození.

Záměna neskutečného za skutečné se děje jen kvůli tomu, že je zapomenuta Pravda. Je-li očištěna životní síla neboli *prána* a poznáno to, co je za *pránou*, pak člověk dosáhne poznání všeho, co má být poznáno ohledně činnosti mysli a opětovných zrození.

Já každé živé bytosti prochází třemi stavy, bděním, sněním a hlubokým spánkem. Tyto stavy nemají nic společného s tělem. I jejich základem je však přesvědčení o existenci živých bytostí v jediném Já, ač tato existence není skutečná. Mudrc, který se dostal za stav hlubokého spánku neboli za stav *sušupta* k čirému Vědomí, se vrací do zdroje, zatímco hlupák, který toho nedosáhne, je chycen v koloběhu života a smrti.

Poněvadž je Vědomí neomezené, přechází člověk z jednoho zrození do druhého i mimo hranice jednoho světového cyklu. Taková stvoření nemají konce, jedno se zjevuje uvnitř druhého, podobně jako lodyhy banánovníku vyrůstají jedna z druhé.

Není samozřejmě moudré porovnávat *Brahman*, jež je vším, s čímkoli jiným. Člověk by se měl dotazovat na to, co je skutečnou prvotní příčinou všech věcí a co stojí mimo všechny příčiny a následky. To je to jediné, co má smysl zkoumat, neboť to jediné je podstatné. Proč se dotazovat na to, co podstatné není?

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, strom vyroste ze semínka a přitom semínko zničí, ale *Brahman* vytvoří tento svět, aniž by sám sebe zničil. Strom, představující svět, se objeví, i když *Brahman* jako semínko zůstane tak, jak je. Proto nelze porovnávat *Brahman* s čímkoli jiným. Zatímco strom je hmotná věc, kterou lze popsat, *Brahman* je bez jména a formy. *Brahman* samo se stane tím, co se zdá mít zcela odlišnou povahu. Z jiného úhlu pohledu se tím však stát nemůže, neboť je věčné a neměnné.

Člověk není schopen to, co se týká *Brahman*, uchopit rozumem. Nelze říci, že se *Brahman* tím vším stane, ani že se tím vším nestane.

Nahlížíš-li na Já jako na objekt, nemůžeš uvidět pozorovatele. Dokud je vnímán svět objektů, nelze nahlédnout a pochopit Já. Vidíš-li vodu ve fatě morgáně, nevnímáš horký vzduch, jenž celý přelud vytváří. A vnímáš-li horký vzduch, potom nevidíš přelud, nevidíš vodu! Je-li pravda jedno, nemůže být pravda druhé.

Oči, které vnímají objekty světa, nevidí samy sebe. Dokud člověk prožívá představy světa objektů, nemůže pochopit Já. *Brahman* je jemné a čiré jako prostor. Nelze jej uskutečnit pomocí úsilí. Dokud člověk vidí to, co vidí, jako objekty, a sám sebe vnímá jako odděleného pozorovatele čili subjekt, je dosažení *Brahman* ještě daleko.

Teprve když zmizí rozdělení na pozorovatele a to, co je pozorováno, a když jsou oba „viděni“ jako jedné podstaty, je dosaženo Skutečnosti. Neexistuje objekt, který by měl jinou podstatu než subjekt. Ani nelze subjekt Já nahlížet, jako by šlo o objekt! Ve skutečnosti právě samotné Já, subjekt, se projevuje jako pozorovaný objekt, neboť jiný objekt vnímání tady není. Jestliže jediné, co existuje, je samo Já, pak to jistě není ani subjekt ani pozorovatel. Z takového úhlu pohledu žádné dělení nemá smysl.

Jako se z cukru vyrobí sladké pamlsky, aniž by tím cukr ztratil svoji přirozenou sladkost, tak si neomezené Vědomí neboli *Brahman* představí samo sebe jako nekonečnou rozmanitost, aniž by se tím zbavilo své podstaty. Projev neomezeného Vědomí nemá žádné hranice.

VASIŠTHA pokračoval: Každý *džíva* v sobě zakouší to, co pomocí své životní síly v sobě vytvořil, bez ohledu na to, co to je a jak to vzniklo. Ó Rámo, uzři svým vnitřním zrakem, že v každé částečce bytí existuje bezpočet projevených světů. Tak jako je obsažen olej v sezamovém semínku, tak existuje bezpočet projevených světů v mysli každého jedince, v prostoru, v každém kameni, v plamenu ohně i ve vodě. A je-li mysl naprosto čirá, stane se čirým Vědomím, a je tudíž v jednotě s neomezeným Vědomím.

Projevený svět není nic jiného než dlouhý, všudypřítomný sen, který je představou Stvořitele Brahmy a všech ostatních. Objekty zrozené ve snu Stvořitele putují z jednoho snu do druhého, z jednoho vtělení do druhého, a vytvářejí tak zdánlivou konzistentnost projeveného světa. Toto snové projevení je v rámci samotného snu skutečné.

Tak jako semínko v sobě ukrývá různé aspekty stromu, tedy květy, listy či plody, tak každá částečka bytí v sobě nese všechny možné zkušenosti. V každé částečce je přítomno neomezené Vědomí, proto je od neomezeného Vědomí neoddělitelná. Vzdej se představ o rozmanitosti a jednotě. Čas, prostor, činnost čili pohyb a hmota jsou jen různé aspekty jediného neomezeného Vědomí. Vědomí je v sobě zakouší, ať se jedná o tělo Stvořitele Brahmy nebo o tělo červa.

Dosáhne-li částečka vědomí plně rozvinutého stavu těla, zakouší své schopnosti a vlohy. Někdo vnímá objekty jakoby vně, neboť neomezené Vědomí je všudypřítomné. Jiný vidí všechno uvnitř, střídavě v rozvoji či úpadku. A někdo jde v projeveném světě z jedné snové zkušenosti do druhé.

Vzácní jsou ti, kteří chápou, že projevený svět, který v sobě vidí, je iluzorní, není-li vnímán jako neomezené Vědomí, jež jediné skutečně existuje. Díky tomuto Vědomí se v *džívovi* zjevuje svět a v každém *džívovi* jsou další *džívové* a tak dál do nekonečna. Teprve když člověk zakusí tuto Pravdu, je osvobozen od iluze. Zároveň s tím zeslábne jeho touha po potěšení a to je jediný důkaz moudrosti a poznání. Džbán s nektarem namalovaný na obraze není skutečným nektarem, namalovaný plamen ohně není ohněm a namalovaná žena není skutečnou ženou. Moudrá slova jsou jen slova, a pokud tu není nepřítomnost žádostivosti a zloby, jsou pouhou nevědomostí, nikoli poznáním.

IV. 19

VASIŠTHA pokračoval: Semínko neboli základ každého *džívy*, jímž je nejvyšší *Brahman*, existuje kdekoli. V každém *džívovi* je nespočet dalších *džívů*. To proto, že je celý vesmír prostoupen neomezeným Vědomím.

O čem projevený *džíva* rozjímá, tím se také stává. Kdo je oddaný bohům, přijde k bohům, kdo uctívá polobohy, dospěje k nim. Kdo rozjímá o nejvyšším *Brahman*, stane se *Brahman*. Člověk by se proto měl uchýlit k tomu, co je neomezené a ničím nepodmíněné.

Svým rozjímáním o nymfě byl Šukra svázán a omezen, ale jakmile pochopil čirost svého Já, jímž je neomezené Vědomí, byl v tom okamžiku osvobozen.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, objasni mi prosím podstatu bdělého stavu a snění. Co utváří bdělý stav a jak vzniká sen či jak vzniká v bdělém stavu iluze?

VASIŠTHA pravil: Stav, který přetrvává, se nazývá bdění, a stav, který je přechodný, zase snění. Dokud trvá sen, má všechny charakteristiky bdělého stavu, a je-li pochopena pomíjivost bdělého stavu, získá i bdění charakter snu. Jinými slovy tyto dva stavy znamenají totéž.

Proudí-li v těle životní síla, pak orgány myšlenek, slov a činů vykonávají své funkce a jsou namířeny k objektům vnímání v souladu s falešnými představami, jež v mysli převládají. Životní síla vnímá v Já rozmanité formy, a zdá-li se být toto vnímání trvalé povahy, mluvíme o bdělém stavu.

Pokud životní síla nebo také *džíva čétaná*, živé vědomí, není myslí a tělem obrácena k objektům, setrvá v klidu a míru ve svém srdci. V těle nedochází k pohybu vědomí ani nejsou životní silou aktivovány smysly. Takové vědomí, jež je bdělé i v hlubokém spánku a je světlem zářícím v bdění i snění, se nazývá *turíja*, transcendentální Vědomí.

Vyraší-li opět semínko nevědomosti a iluze, objeví se první myšlenka, myšlenka „já jsem". Pak člověk ve snu vnímá v mysli myšlenkové formy. Vnější smyslové orgány nepracují, avšak vnitřní ano a je tu vnímání uvnitř sebe. Jde o stav snění. A jakmile životní síla aktivuje vnější smysly, je tu zase bdělý stav.

IV. 20, 21

VASIŠTHA pokračoval: Popsal jsem stavy mysli jen proto, abych ti pomohl pochopit podstatu mysli. Mysl přijímá takovou podobu, o níž intenzivně rozjímá. Existence, ne-existence, získání a odevzdání, to všechno jsou jen rozpoložení mysli.

RÁMA se zeptal: Je-li toto všechno mysl, jak může být mysl poskvrněna?

VASIŠTHA odvětil: To je skvělá otázka, Rámo, avšak není na ni vhodná doba. Pokud jsi naslouchal tomu, co jsem se snažil říci, odpověď na tuto otázku si jistě najdeš sám.

To, že je mysl nečistá, je zkušeností každého, kdo usiluje o osvobození. Různí lidé to však mohou popisovat různě v závislosti na svém úhlu pohledu.

Tak jako vzduch přicházející do kontaktu s květinami převezme jejich rozmanité vůně, tak mysl přicházející do kontaktu s představami získá různá rozpoložení a nálady, podle kterých utváří tělo, a jako energie aktivující smysly zakouší plody svých vlastních představ. Je to opět mysl, která poskytuje palivo pro fungování činných orgánů. Mysl je čin a čin je mysl, je to jako květina a její vůně. Přesvědčení mysli určuje čin a čin posiluje přesvědčení.

Mysl je vždy oddaná *dharmě*, hojnosti, potěšení a svobodě. Každý má však pro tyto pojmy jinou definici a je přesvědčen, že právě jeho definice je správná. A tak mohou tvrdit následovníci mudrce Kapily nebo stoupenci učení, jako jsou *védánta*, *vidžňánaváda* či džinismus, že jediná cesta k osvobození je ta jejich. Filosofie každého je výrazem jeho zkušenosti, zkušenost je plodem jeho činů a ty jsou zase v souladu s přesvědčením jeho mysli.

Omezením není nic jiného než představa objektu. Tato představa je *májou*, nevědomostí. Je to jako šedý zákal, který člověka oslepí a znemožní mu uvidět světlo poznání. Nevědomost vytváří pochyby. A vnímání skrze pochyby je pokřivené. Přiblíží-li se člověk ve tmě ke lví kleci, bude mít strach, i když bude klec prázdná. Podobně člověk hloupě věří tomu, že je uvězněn v těle. Představy „já“ a „svět“ jsou jen stíny, nikoli skutečnost. Takové představy vytvoří objekty a objekty nejsou ani skutečné ani neskutečné. Matka, považující se za paní domu, se bude jako paní domu chovat a manželka, která se cítí být svému muži matkou, se bude chovat jako jeho matka. Ó Rámo, vzdej se představ „já“ a „to“ a ustáli se v Pravdě.

IV. 22

VASIŠTHA pokračoval: Tak jako se pročistí voda, vhodíme-li do ní krystal kamence, tak zakouší jasnost Sebepoznání ten, kdo skrze dotazování se na Já získá poznání a s ním spojené schopnosti.

Neustálé změny neruší jeho mysl. Jeho bytí bylo transformováno. Dosáhl toho, co stojí za dosažení. Došel poznání Já a vzdal se představy objektů. Za pozorovatele čili subjekt nepovažuje žádný jiný prvek, neboť tím, kdo pozoruje, je sám jediný Pozorovatel. Je plně probuzený do nejvyšší Pravdy, přebývá proto tak, jako by hluboce

spal v projeveném světě. Jeho odpoutanost prostupuje vším, je nezaujatý vůči potěšení i jeho opaku. Ustalo jeho chtění, podobně jako ustane pohyb řeky, když se vlije do moře. Zpřetrhal sítě projeveného světa, stejně jako myš přehryže smyčku, do níž byla lapena.

Až když se oprostí od všech připoutaností a nenechá se ovládat působením protikladů, až když ji nepřitahují objekty a v ničem nehledá oporu, je mysl osvobozena ze zajetí iluze. Když ustanou všechny pochyby a není tu sklíčenost ani vzrušené nadšení, pak mysl září jako Měsíc v úplňku. Odpadnou-li nečistoty mysli, projeví se příznivé vlastnosti a na vše je nahlíženo stejně. Tak jako s vycházejícím Sluncem zmizí tma, tak zmizí projevený svět, když v srdci člověka vysvitne Slunce neomezeného Vědomí. Pak se projeví a dál rozšíří poznání, které je schopno potěšit srdce každé bytosti ve vesmíru. Kdo poznal To, co jediné je hodno poznání, překročil vše, co přichází či odchází, překročil zrození i smrt.

Mudrci, v nichž se skrze dotazování či přímé pozorování zrodilo poznání Já, mají přízeň i samotných bohů, jako jsou Brahmá, Višnu, Indra a Šiva, a tito bohové jim jsou v mnohém nápomocni.

Není-li tu ztotožnění s egem, pak v mysli, jež funguje podle své přirozenosti, nevzniká žádné zmatení. Tak jako se vlny v oceánu objeví a zase zmizí, tak vzniknou a zase zmizí projevené světy. To může mást nevědomého člověka, nikoli však mudrce. Prostor uvnitř džbánu nevzniká s vyrobením džbánu, ani nezaniká, je-li džbán rozbit. Kdo si uvědomuje, že právě takový je vztah mezi jeho vlastním tělem jako džbánem a Já jako prostorem, toho se nedotýká chvála ani hana.

Tento fascinující projevený svět doléhá na člověka jen do té doby, dokud se člověk nezabývá dotazováním na podstatu Já. Přijde-li poznání, iluze zmizí.

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, Skutečnost zná jen ten, kdo vnímá tělo jako důsledek mylného chápání a zdroj utrpení a kdo ví, že tělo není Já.

Skutečnost zná ten, kdo ví, že radosti i bolesti jsou v těle zakoušeny v důsledku plynutí času a okolností, do nichž se člověk dostává, ale že se ho netýkají.

Skutečnost zná ten, kdo sám sebe chápe jako všudypřítomné neomezené Vědomí, zahrnující vše, co se kdy a kde objevilo.

Skutečnost zná ten, kdo ví, že nejvyšší Já, jež je nepatrné jako miliontina špičky vlasu milionkrát rozdělená, prostupuje vším.

Skutečnost zná ten, kdo ví, že nelze cokoli oddělit od Já a že neomezené světlo Vědomí existuje jako jediná Pravda.

Skutečnost zná ten, kdo ví, že neduální Vědomí, dlící ve všech bytostech, je všemohoucí a všudypřítomné.

Skutečnost zná ten, kdo nežije v mylném přesvědčení, že je tělem podléhajícím nemocem, obavám, úzkostem, stáří a smrti.

Skutečnost zná ten, kdo ví, že není pouhou myslí a že všechny věci jsou navlečeny na Já jako korálky na niti.

Skutečnost zná ten, kdo ví, že toto všechno je *Brahman*, neexistuje „já“ a neexistuje ani „ten druhý“.

Skutečnost zná ten, kdo pohlíží na všechny bytosti tří světů jako na svoji rodinu, zasluhující si soucit a ochranu.

Skutečnost zná ten, kdo ví, že objekty světa jsou iluzí a jediné, co skutečně existuje, je Já.

Ničím neovlivněn zůstává ten, kdo ví, že radost a bolest či zrození a smrt nejsou nic jiného než Já.

Pevně ustálený ve Skutečnosti je ten, kdo si uvědomuje, že není čeho dosáhnout a není čeho se vzdát, neboť vše je jediné Já.

Chvála tomu, kdo je studnicí naděje naplněnou nejvyšším poznáním, že celý vesmír není nic jiného než *Brahman*, které během zdánlivého stvoření, trvání a zániku vesmíru zůstává beze změny.

IV. 23

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, kdo kráčí cestou nejvyšší, ten, ač přebývá v těle fungujícím na základě setrvačnosti podobně jako roztočený hrnčířský kruh, zůstává nedotčen vykonanými činy. Tělo má pro svou potěchu a k osvobození duše a nezakouší v něm neštěstí.

Pro nevědomého je tělo zdrojem utrpení, pro osvíceného je to zdroj blaženosti. Dokud tělo existuje, čerpá z něho mudrc potěšení i blaženost osvícení, a když se život chýlí ke konci, nepovažuje to za žádnou ztrátu. Pro osvíceného člověka je tedy tělo zdrojem nekonečné blaženosti. Tělo dovoluje člověku svobodně a radostně putovat po světě, a je proto povozem jedoucím k poznání. V těle mudrc prožívá nejrůznější smyslové zkušenosti a získává přátelství a lásku druhých, proto je pro něj i zdrojem dosažení. Dokud osvícený člověk přebývá v království zvaném tělo, šťastně kraluje, podobně jako ve své říši kraluje Indra, král nebes.

Tělo neuvádí mudrce v pokušení oddat se vášni či chamtivosti, ani nenechává vstoupit nevědomost či strach. Inteligence, která řídí tělo mudrce, nepodléhá vzrušení, jež nevědomý člověk nazývá potěšením, ale spočívá uvnitřněna ve stavu rozjímání.

Vzduch uvnitř nádoby se nádoby dotýká, dokud nádoba existuje, jakmile však nádoba zmizí, kontakt se vytratí. Podobně je vtělená bytost spojena s tělem, dokud tělo existuje, ale zůstane tělem nedotčena, jakmile je tělo pryč.

Ani nejsilnější jed bohu Šivovi neublížil, pouze umocnil jeho půvab. Podobně žádné činy ani radosti nemohou osvíceného člověka připoutat ke koloběhu zrození

a smrti. Když o někom víš, že je zloděj, ale smíříš se s tím, může se stát tvým přítelem, a podobně když znáš pravou podstatu světských věcí, zatímco si je užíváš, mohou ti přinést potěšení. Mudrc oproštěný od představy „já“ i od všech pochybností má svrchovanou vládu nad tělem.

Člověk by měl zanechat honby za potěšením a dosáhnout poznání. Pouze ukázněná mysl zakouší skutečné štěstí. Krále osvobozeného ze zajetí potěší skýva chleba více, než potěší dobytí nového království panovníka, který nikdy zajat nebyl. Moudrý člověk se proto za každou cenu snaží o podmanění své mysli a svých smyslů. Takové vítězství je cennější než vítězství nad vnějším nepřítelem.

IV. 24, 25

Příběh Damy, Vjály a Katy

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, ve velké říši, jíž se říká peklo, se jako mohutní sloni v říji potulují špatné skutky. Smysly, které jsou za tyto skutky odpovědné, jsou obdařeny velkým množstvím tužeb, a je proto těžké je ovládnout. A tyto nevděčné smysly ničí tělo, svůj vlastní příbytek a svoji ochranu.

Kdo je obdařen poznáním, ten je schopen odstranit tužby, aniž by si ublížil, podobně jako lze bez jakékoli újmy chytit do smyčky divokého slona. Blaženost, kterou moudrý člověk zakouší, když umí ovládnout své smysly, je nesrovnatelně větší než blaženost krále vládnoucího městu z cihel a malty. Vnitřní inteligence získá svoji původní čistotu, jakmile moudrého člověka unaví touhy po smyslovém potěšení. Toužení však zcela vymizí až poté, co je nahlédnuta nejvyšší Skutečnost.

Pro moudrého člověka je mysl poslušným služebníkem, dobrým rádcem, schopným velitelem smyslů, hodnou ženou, ochraňujícím otcem i důvěrným přítelem. Podporuje ho v konání dobrých skutků.

Rámo, ustáli se v Pravdě a žij svobodně ve stavu bez myšlenek. Nebuď jako démoni Dama, Vjála a Kata, jejichž příběh ti teď budu vyprávět.

V podsvětí žil mocný démon Šambara. Byl mistrem v umění magie. Vytvořil magické město se stovkou Sluncí na obloze, chodícími a mluvícími bytostmi ze zlata, labutěmi vytesanými ze vzácných kamenů, ledovým ohněm a vlastními nebeskými tělesy. Bohové v nebi z něj měli hrůzu.

Kdykoli Šambara usnul nebo opustil své město, využili bohové situace a ničili jeho armádu. Jednou rozlícený démon vnikl do nebe. Bohové se ve strachu z jeho magických schopností schovali a pak v příhodné chvíli pobili jeho vojáky. Aby propříště ochránil svou armádu, stvořil Šambara tři další mocné démony, kteří se jmenovali Dama, Vjála a Kata.

Tito tři démoni neměli žádná předchozí vtělení, a byli proto bez podmíněností a tužeb. Neměli strach, pochyby ani jiné podmíněnosti. Neprchali před nepřítelem, nebáli se smrti a nechápali smysl války, vítězství ani porážky. Ve skutečnosti to nebyli ani nezávislí jedinci, *džívové*, ale robotu podobné projekce démona Šambary. Jejich chování bylo chováním člověka, který vymýtil skryté touhy, ale nedosáhl osvícení. Démon Šambara se radoval, že jeho armáda bude mít nepřemožitelné ochránce.

IV. 26, 27

VASIŠTHA pokračoval: Démon Šambara vyslal svoji nepřemožitelnou armádu chráněnou třemi novými démony do boje proti bohům. K boji se připravilo i vojsko bohů. Začala zuřivá bitva, démoni nebyli ozbrojeni a došlo k boji muže proti muži. Bitva pokračovala a později byly použity různé druhy střel, které ničily města, vesnice i vše ostatní. Na obou stranách se střídalo vítězství s porážkou.

Tři vůdci démonů pátrali po třech nejvyšších bozích, ale nemohli je nalézt. Vrátili se tedy k Šambarovi, aby mu podali zprávu. Bohové se modlili ke Stvořiteli Brahmovi a ten se před nimi zjevil. Prosili Brahmu, ať jim pomůže najít způsob, jak démony porazit.

BRAHMÁ pravil: Ó bohové, démona Šambaru nyní zabít nemůžete, bude zabit až za sto let bohem Višnu. Uděláte moudře, když se z boje stáhnete, jako by vás démoni Dama, Vjála a Kata přemohli. Časem se po vítězných bojích začne v démonech vytvářet pocit ega. V jejich myslích se objeví podmíněnosti a rozvinou skryté sklony. Teď jsou tito tři démoni ještě bez pocitu ega i bez podmíněností.

Kdo nemá pocit ega, pocit „já", ani jeho doplněk, tedy skryté tendence, ten nezná chtění ani zlobu a je neporazitelný. Kdo je však svázán pocitem ega a tendencemi mysli, ten, ač může být považován za velkého učence, bude lehce poražen i dítětem.

Představy „já" a „moje" jsou jako nádoby, horlivě shromažďující smutek a trápení. Kdo ztotožní Já s tělem, ten podlehne utrpení. Kdo nahlédne Já jako všudypřítomné Bytí, ten trápení překoná. Pro takového člověka není ve třech světech nic, co by nebylo Já a po čem by měl toužit.

Kdo má mysl podmíněnou tendencemi a tužbami, toho lze porazit. Bez tendencí a tužeb se i komár stane neporazitelným. Podmíněná mysl prožívá utrpení. Mysl zbavená podmíněností zakouší radost. Tendence a touhy jedince oslabují. Proto se nebojte boje s démony. Udělejte všechno možné, abyste v nich vzbudili pocity „já" a „moje", a protože to jsou nevědomá stvoření démona Šambary, snadno padnou do léčky. Pak je hravě porazíte.

IV. 28–30

VASIŠTHA pokračoval: Brahmá domluvil a zmizel. Bohové chvíli vyčkali v úkrytu a připravili se na nový útok. Obnovený boj mezi bohy a démony byl ještě zuřivější než předtím. Všude po něm zbyla spoušť a zkáza.

Nepřetržité zaujetí bojem vyvolalo ve třech vůdcích démonů prvotní představu „já jsem". Tak jako zrcadlo odráží předměty, které jsou v jeho blízkosti, tak se jednání jedince odráží v jeho vědomí jako pocit ega. Pokud si však jedinec udržuje „odstup" a není ztotožněn se svým jednáním, pak pocit ega nevznikne.

Jakmile pocit ega vyvstane, je okamžitě následován touhou prodloužit si život v daném těle a získat bohatství, zdraví či potěšení. Takové touhy démony velmi oslabily. V myslích se jim objevil klam, z něhož vznikly pocity „to je mé" či „to je mé tělo", a všechno nevyhnutelně vyústilo v neschopnost dělat to, k čemu byli určeni. Začalo je lákat jídlo a pití. Věci jim skýtaly pocit potěšení, a připravily je tak o jejich svobodu. Se ztrátou svobody zmizela odvaha a oni prožívali strach a obavy. Báli se i pouhé představy, že by mohli v bitvě padnout.

Bohové využili situace a zaútočili. Démonů Damy, Vjály a Katy se zmocnil strach a z boje utekli.

Když armáda démonů viděla, že jejich dříve nepřemožitelní ochránci utekli, morálka ochabla a démoni umírali po tisících.

Jakmile se démon Šambara dozvěděl, že jeho armáda utrpěla krutou porážku, byl vzteky bez sebe a začal zjišťovat, kam se jeho tři nepřemožitelní démoni poděli. Démoni Dama, Vjála a Kata se však báli jeho hněvu a ukryli se před ním v nejhlubším podsvětí.

Služebníci boha smrti Jamy jim poskytli útočiště a dali jim za manželky tři dívky. Démoni žili v podsvětí dlouhý čas, až jednoho dne je navštívil sám Jama. Démoni ho však nepoznali, neprojevili mu náležitou úctu a rozzlobený Jama je vykázal do nejhorších pekel. Po utrpení v mnoha mimolidských vtěleních žijí nyní jako ryby v jednom kašmírském jezeře.

IV. 31

VASIŠTHA pokračoval: Tady vidíš, k jakým neštěstím vede nevědomost a jak tři původně neporazitelní démoni byli zcela přemoženi a potupeni v důsledku pocitu ega, který vyvolal v jejich srdcích strach. Podlehnutí světu vyrůstá jako smrtící popínavá rostlina ze semínka, jímž je pocit ega. Seber proto všechnu sílu a vzdej se pocitu ega. Ustáli se v přesvědčení, že „já neznamená nic", a buď šťastný. Pocit ega neboli jáství zastiňuje neomezené Vědomí, jehož povahou je čirá blaženost.

Ačkoli démoni Dama, Vjála a Kata nepodléhali koloběhu zrození a smrti, byli do něj vtaženi kvůli svému pocitu ega. A tak ti, kterých se báli i sami bohové, žijí nyní jako ubohé ryby v kašmírském jezeře.

RÁMA se zeptal: Démoni Dama, Vjála a Kata byli stvořeni kouzlem Šambary, byli tedy neskuteční. Jak je možné, že se stali stejně skutečnými jako my?

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, tak jako byli neskuteční tito démoni, jsme neskuteční my, bohové i všichni ostatní. Představy „já" a „ty" jsou neskutečné, Rámo. To, že se ty i já jevíme jako skutečné entity, Pravdu nezmění. I kdyby se mrtvý člověk objevil nyní přímo před tebou, tak stále mrtvým zůstane.

To, že jedinou Skutečností je *Brahman*, však není moudré říkat nevědomému člověku. Přesvědčení o skutečnosti projeveného světa, jež je hluboce zakořeněné v mysli nevědomého, nelze rozptýlit jinak než důkladným zkoumáním podstaty a smyslu svatých textů. Kdo bude nevědomému člověku tvrdit, že tento svět je neskutečný a že jedinou skutečností je *Brahman*, ten se dočká jenom posměchu. Ať to vysvětlíš sebelépe, nevědomý člověk to nepochopí o nic víc, než by byla mrtvola schopna zatančit. Pravdu mohou zakoušet pouze mudrci.

Ó Rámo, skuteční nejsme ani my ani ti tři démoni. Skutečné je pouze jediné neomezené Vědomí, jež nepodléhá žádné změně. V neomezeném Vědomí vzniknou představy tebe, mě či démonů a tyto představy považujeme za skutečné, neboť vnímající Vědomí skutečné je. Představy vzniknou, je-li Vědomí v „bdělém stavu", je-li ve „stavu hlubokého spánku", představy zmizí. Přesto v neomezeném Vědomí stavy jako bdění a spánek neexistují. Neomezené Vědomí je čiré. Pochop to a buď osvobozen od starostí a obav pocházejících z rozdělování.

IV. 32

RÁMA řekl: Svatý muži, řekni mi prosím, kdy a jak dosáhnou tito tři démoni osvobození.

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, až démoni uslyší vyprávět svůj vlastní příběh a připomene se jim pravá podstata, jíž je čiré Vědomí, budou osvobozeni.

Za nějaký čas vyroste uprostřed Kašmíru město Adhišthána. Tam bude stát hora zvaná Pradjumna Šékhara a na jejím vrcholku palác čnící do nebes. V koutě paláce se jako vrabčák narodí démon Vjála.

Palác bude obývat král Jašaskara. Démon Dama se narodí jako komár a bude žít v paláci ve spáře mezi pilíři.

V jiné části města bude stát palác Ratnaválívihára a v něm bude žít královský ministr Narasimha. Démon Kata bude žít v paláci ve zlaté kleci jako špaček.

Jednoho dne bude ministr Narasimha vyprávět svým hostům příběh démonů Damy, Vjály a Katy. Jak to zaslechne jeho špaček, démon Kata, bude osvícen. Připomene si, že původně byl stvořen kouzlem démona Šambary. Toto uvědomění ho oprostí od kouzel démona a on dosáhne stavu označovaného jako *nirvána*.

Příběh, který ministr vyprávěl, si budou lidé mezi sebou předávat, až se dostane i k vrabci a komárovi. A tak po vyslechnutí příběhu budou osvobozeni i démoni Vjála a Dama.

Ó Rámo, pověděl jsem ti o démonech, kteří se kvůli pocitu ega a svému chtění dostali do pekla. Všechno to však není nic jiného než hra nevědomosti a iluze.

Falešný pocit „já jsem“ ve skutečnosti zakouší čiré Vědomí. Jakoby ve hře prožívá zkreslený obraz sebe v sobě samém, aniž by se jako Vědomí vzdalo své základní podstaty. Přestože je tento pokroucený obraz nepravdivý a neskutečný, jedinec s pocitem „já“ v jeho skutečnost věří a upadá do iluze.

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, svaté texty poukazují na to, že ten, kdo je ustálen ve stavu osvobození, překračuje oceán projeveného světa, neboť jeho vědomí směřuje k Já. Zato ti, kteří jsou chyceni v síti názorů a polemik, přinášejících jen trápení a zmatek, připravují samy sebe o nejvyšší dobro. Co se týká způsobů popsaných ve svatých textech, pak nejjistější cestou vedoucí člověka k nejvyššímu cíli, je pouze přímá osobní zkušenost.

Co jiného zbyde z člověka plného tužeb než hrstka popela? Avšak ten, pro něhož svět neznamená víc než stéblo trávy, nepodléhá smutku. Kdo plně uskutečnil to Nejvyšší, má ochranu vesmírných božstev. Proto by se člověk neměl vydat špatnou cestou ani v časech velkého utrpení. Kdo se řídí svými ctnostmi, má osud nakloněn, je schopen obracet zlé v dobré a je zbaven neštěstí. Jen toho lze považovat za lidskou bytost, kdo není uspokojen svými schopnostmi, ale je oddán učení a následuje cestu Pravdy. Všichni ostatní jsou jen zvířata v lidské podobě. Pán Hari neboli Višnu, jehož domovem je oceán mléka, přebývá v srdcích těch, kteří se napili mléka laskavosti a vlídnosti.

Co má být prožito, již bylo prožito, co má být spatřeno, bylo spatřeno. Co je na světě nového, co by mohl moudrý člověk hledat? Člověk by měl být oddán službě, kterou mu určují svaté texty, a opustit touhy po potěšení. Uctívej světce a to tě ochrání před smrtí.

Člověk by se měl držet ponaučení, jež dávají svatá písma, a trpělivě čekat na zdokonalení, které přijde, až uzraje jeho čas. Nedovol, abys upadl do hrubosti. Vezmi

na pomoc svaté texty, věz, že „to vše je jen odraz“, a neustávej v pátrání po podstatě Skutečnosti. Neřiď se podle druhých. Nebuď jako ovce ve stádě. Probuď se z dřímoty nevědomosti. Probuď se a usiluj o to, oprostit se od stáří a smrti.

Majetek bývá původcem zla a smyslové potěšení zdrojem bolesti. Rána osudu se ukazuje jako největší štěstí. Všeho se vzdát znamená vítězství. Život vzkvétá a přináší plody šlechetnosti a úctyhodnosti tomu, kdo jedná s laskavostí, je odpoután od světa a neprahne po světských potěšeních, jež vedou k utrpení.

IV. 33

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, každé opravdové úsilí je vždy korunováno úspěchem. Proto se pravého úsilí nevzdávej. Je pochopitelně třeba dobře zvážit hodnotu konečného výsledku, dříve než začneme o cokoli usilovat. Pokud to pozorně prozkoumáš, zjistíš, že právě Sebepoznání, poznání Já, je schopno odstranit kořeny veškerých bolestí i radostí. Proto správné úsilí je třeba zaměřit na poznání Já. Zbav se všech představ o nezávislých objektech, které v tobě vytvořila touha po potěšení. Existuje snad radost, která by nebyla doprovázena bolestí?

Z hlediska absolutního *Brahman* není rozdíl mezi tím, zda praktikujeme sebeovládání či nikoli. Praxe sebeovládání nám však přináší radost i naději. Proto pěstuj sebeovládání a zbav se pocitu ega. Dotazuj se na podstatu Pravdy a vyhledávej společnost moudrých. Moudrým a dobrým člověkem je ten, kdo žije v souladu s poučeními svatých textů a u koho každým dnem slábne nenasytnost, klam a zloba.

Ve společnosti moudrých roste poznání Já a zároveň slábne nebo i zcela mizí mylná představa o skutečnosti vnímaných objektů. Jakmile se takto svět jako objekt vnímání začne vytrácet, zůstane pouze nejvyšší Pravda a *džíva* neboli jedinec je do ní ponořen, neboť nenalézá objekt, k němuž by mělo cenu se upínat. Svět jako objekt nebyl stvořen, neexistuje nyní a nikdy existovat nebude. To, co po všechny časy existuje jako jediná Skutečnost, je jediné nejvyšší Bytí.

Tisícerými způsoby jsem ti vysvětlil podstatu neskutečnosti světa coby objektu vnímání. Neexistuje nic jiného než čirý prostor Vědomí a v něm není dělení, které by dovolilo tvrdit „to je Pravda“ nebo „to není skutečné“. Svět není nic jiného než onen nádherný projev neomezeného Vědomí. Dělení na subjekt a objekt či na podstatu a jev jsou jen nahodilé a nedokazatelné domněnky. Je to, jako kdybychom dělali rozdíl mezi slunečními paprsky a slunečním svitem. Ve skutečnosti existuje pouze nedělitelné a neměnné Vědomí. V souladu se svou přirozeností někdy jakoby zavře oči a tomu říkáme zánik vesmíru, jindy oči otevře a to nazveme stvořením.

VASIŠTHA pokračoval: Není-li tu správné pochopení, jeví se „já" jako nečistá představa v neomezeném Vědomí. Je-li „já" správně pochopeno, je nahlédnuto jakožto neomezené Vědomí. Jestliže je viděna jeho pravá podstata, už se dál neprojevuje coby pocit ega, ale jako jediná neomezená Skutečnost. Oddělené „já" zkrátka neexistuje.

Je-li tato Pravda odhalena člověku čisté mysli, jeho nevědomost se rázem rozptýlí. Jiní se však budou pevně držet svých mylných představ.

Jestliže je rozpoznána falešnost „já" jako odděleného jedince, jak by mohl člověk věřit představám, které se z toho odvozují, například představám nebe či pekla? Touha po nebi i po osvobození se v srdci člověka objevuje jen do té doby, dokud je „já" chápáno jako oddělená entita. Dokud přetrvává „já", jsou v životě člověka samé nesnáze. A představy „já" se nelze zbavit jinak než Sebepoznáním, poznáním Já. Je-li člověk ovládnut zlým skřetem „jáství", žádný svatý text ani *mantra* mu nepomohou se jej zbavit.

Pocit jáství se může zastavit v růstu jen neustálým připomínáním si toho, že „já" je pouhý odraz v neomezeném Vědomí. Projevení světa je jako trik kejklíře. Všechny vztahy mezi subjektem a objektem, mezi „mnou" a „tamtím" jsou falešné. Jakmile se ustálí opravdové pochopení, bude „jáství" vymýceno. A jakmile je nahlédnuto, že právě „já" vede ke vzniku představy „světa", obojí v míru odejde.

Vyšší forma „jáství" dá vzniknout pocitu „jsem Jedno s celým vesmírem a neexistuje nic ode mě odděleného" a to je pochopení probuzené bytosti. Jiným typem „jáství" je, když jedinec cítí, že „já" je ve své podstatě nehmotné a jemné, takže se od věcí ve vesmíru odlišuje a je na nich nezávislé. Proti takovému pojetí též nelze nic namítat a i to vede k osvobození. Avšak „jáství" popsané dříve, které ztotožňuje Já s tělem, je nutno opustit. Neustálým pěstováním vyšší formy „jáství" se nižší forma vytratí.

Člověk by měl mít nižší formu „jáství" pod kontrolou a uchylovat se k jeho vyšší formě tím, že v sobě bude neustále vyvolávat pocit „jsem vše" či „jsem nehmotný, jemný a na ničem nezávislý". Postupem času je však nutno vzdát se i této vyšší formy „jáství", a pak ať se člověk zabývá jakoukoli činností, anebo se uchýlí do ústraní, nemusí se obávat pádu zpět.

IV. 34

Příběh Bhímy, Bháši a Drdhy

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, démon Šambara pochopil, že jeho démoni Dama, Vjála a Kata zakusili falešný pocit jáství, a proto před ním utekli a upadli do neštěstí. Rozhodl se, že stvoří jiné démony, ale tentokrát je obdaří Sebepoznáním, aby nepadli do léčky mylného pocitu ega.

Šambara tedy pomocí svých magických schopností stvořil tři další démony, jimiž byli Bhíma, Bháša a Drdha. Ti byli vševědoucí, bez hříchů, obdařeni nezaujatostí a poznáním Já. Vesmír měl pro ně stejnou cenu jako stéblo trávy.

Začali bojovat s armádou bohů a ani po určité době se v nich nedokázal uchytit pocit ega. Pokaždé když se u nich tento pocit objevil, přemohli ho pomocí dotazování se a zkoumání „kdo jsem já". Neměli strach ze smrti a byli zcela oddáni činnosti v přítomném okamžiku. Osvobozeni od lpění i od pocitu „to jsem udělal" se soustředili na úkol, který jim dal jejich pán Šambara. Zůstávali oproštěni od chtění i odmítání a na vše pohlíželi stejně. Armádu bohů tak brzy porazili. Bohové vyhledali útočiště u boha Višnu a pak se dle jeho příkazu usadili v jiné oblasti.

Višnu se musel do boje se Šambarou vydat sám. Démona zabil a v tom okamžiku Šambara dosáhl příbytku boha Višnu a byl osvobozen. Poté Višnu osvobodil i tři démony, Bhímu, Bhášu a Drdhu, kteří neměli pocit ega, a proto byli po odchodu z těla ihned osvíceni.

Ó Rámo, mysl podmíněná touhami znamená omezení. Je-li mysl bez tendencí a tužeb, je tu osvobození. Podmíněnost mysli odpadne, je-li jasně nahlédnuta a pochopena Skutečnost. Jakmile touhy a sklony odejdou, vědomí člověka spočine v nejvyšším klidu, podobně jako když zhasne plamen svíce. Pochop, že ať pomyslíš kdekoli na cokoli, není to nic jiného než Já. A takové je jasné vnímání. „Podmíněnost" či „mysl" jsou jen slova, za nimiž není skutečnost. Jakmile je Pravda nalezena, jsou slova bezcenná. Takové je jasné vnímání. A je-li tu jasné vnímání, je tu osvobození.

Dama, Vjála a Kata představují mysl ovlivněnou pocitem ega. Bhíma, Bháša a Drdha představují mysl, jež je od tužeb a pocitu ega osvobozena. Ó Rámo, nebuď jako Dama, Vjala a Kata, ale vezmi si příklad z těch druhých. To je důvod, proč jsem tobě, svému milému a bystrému žáku, tento příběh vyprávěl.

IV. 35

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, skutečným hrdinou je ten, kdo nad myslí, které vévodí nevědomost a iluze, získal plnou kontrolu. Ovládnutí mysli je jediný způsob, kterým lze léčit bolesti projeveného světa, koloběhu života a smrti neboli nekonečného řetězce utrpení. Vyjevím ti nyní podstatu veškeré moudrosti. Pozorně naslouchej a celý svůj život si touto Pravdou nechej prostoupit. Toužit po potěšení je omezením a zanechat tužeb znamená osvobození. Nahlížej proto na potěšení světa jako na jedovaté výpary.

Slepě se zříkat potěšení není žádoucí. Do hloubky a pečlivě prozkoumej podstatu smyslového potěšení a zanechej tužby po něm. Pak budeš žít šťastně.

Rozvíjením ušlechtilých vlastností postupně odejde falešné chápání. Mysl přestane toužit, osvobodí se od vnímání protikladů a oprostí od neklidu, strachu a iluze. Spočine ve stavu míru a blaženosti, neposkvrněna pocitem ega, špatnými myšlenkami či emocemi, lpěním nebo smutkem.

Mysl se jako moudrý muž zřekne svého násilného syna, pochybovačnosti, i své manželky, žádostivosti. Probuzená mysl se paradoxně zbaví těch věcí, tedy myšlenek a tužeb, díky kterým se mohla rozvinout. Dotazováním se na svou pravou podstatu zanechá mysl ztotožnění s tělem. Nevědomá mysl je rozpínavá. Probudí-li se však poznání, pak tatáž mysl přestane být myslí.

Vesmír není nic jiného než mysl. Hory jsou mysl. Prostor je mysl. Bůh je mysl. Přítel i nepřítel, to je zase mysl. Jestliže Vědomí zapomene na sebe sama, projde změnou a přijme psychické podmíněnosti, mluvíme o mysli a ta přivodí vznik koloběhu zrození a smrti. Zrodí se *džíva*, jenž je tou částí neomezeného Vědomí, která přijme roli objektu omezeného sklony a tužbami. A *džíva* se postupně vzdaluje od Skutečnosti neomezeného Vědomí, stále hlouběji se noří do podmíněností a čím dál víc se zaplétá do projeveného světa.

Nejvyšší Já není *džíva*, tělo ani jeho části. Nejvyšší Já je stejně jako prostor na tom všem nezávislé.

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, *džíva* je sama mysl. Zakouší, co si sama představila a naplánovala, a je tím omezena. Stav mysli určuje povahu nového zrození *džívy*.

Kdo se touží stát králem, sní o tom, že je král. Co si člověk intenzivně přeje, to dříve či později obdrží. Je-li mysl nečistá, jsou i její záměry nečisté. Je-li mysl čistá, její záměr je čistý. Ušlechtilý člověk se věnuje vznešeným cílům i v těžkých životních situacích.

Ve skutečnosti neexistuje omezení ani osvobození. Neomezené Vědomí si pomyslí „jsem tělo“ a tato myšlenka vyvolá omezení. Pokud si člověk uvědomí, že to vše je přelud, zazáří jako neomezené Vědomí. Je-li látka čistá, snadno přijme barvivo, aby se obarvila. A je-li mysl očištěna čistými myšlenkami i činy, snadno přijme povahu neomezeného Vědomí.

Jakmile se v čisté mysli zrodí představy těla, duchovního poznání či nezaujatosti, začne existovat projevený svět. Je-li mysl zapletena ve vnějším světě objektů, vzdaluje se Já. Vzdá-li se však mysl představy vztahu subjektu a objektu, na jejímž základě vnímá svět, pak okamžitě splyne s neomezeným Vědomím.

Mysl nemá existenci oddělenou od neomezeného Vědomí. Mysl neexistovala na počátku, nebude existovat na konci, a neexistuje tudíž ani nyní! Kdo se domnívá, že má mysl nezávislou existenci, ten si přivolává smutek a trápení. Kdo ví, že svět je ve skutečnosti Já, je mimo dosah trápení a svět ho obdaří radostí a osvobozením.

Mysl jsou jen myšlenky a představy. Kdo by se trápil, když taková mysl dojde konce? Skutečností je Vědomí, jež je středem, tedy tím, co je mezi pozorovatelem a pozorovaným objektem. Tato Skutečnost je však zahalena závojem mysli a bude odhalena až v okamžiku, kdy mysl zmizí.

Ustanou-li podmíněnosti a tužby mysli, skončí nevědomost, toužení, odmítání, iluze, hloupost, strach či vytváření představ a zrodí se čistota a dobro. Člověk zakusí radost poznání Já.

Ten, jehož inteligence je očištěna odstraněním všech vnitřních nečistot, tomu srdce a mysl září světlem Já, kterého dosáhl dotazováním se na podstatu Já a pochopením nesmyslnosti zrození a smrti. Takový člověk přebývá v království zvaném tělo bez strachu a starostí.

IV. 36

RÁMA se zeptal: Neomezené Vědomí je transcendentální, překračuje tedy oblast zkušenosti. Řekni mi, prosím, jak v něm existuje tento vesmír.

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, vesmír existuje v neomezeném Vědomí tak, jako na klidném moři existují vlny, které teprve přijdou. Vlny jsou od moře neoddělitelné, ale mohou vytvořit zdání, že jsou něčím odděleným. Neomezené Vědomí je neprojevené, ač je všudypřítomné, stejně jako je neprojevený, ale všude existující prostor. Odraz předmětu v křišťálu nelze považovat za skutečný, ale ani jej nelze považovat za zcela neskutečný. Podobně o vesmíru odrážejícím se v neomezeném Vědomí nelze říci, že je skutečný, ani že je neskutečný. A tak jako zůstává prostor neovlivněn mraky, které v něm plují, je neomezené Vědomí neovlivněno a nedotčeno vesmírem, který se v něm zjevuje. Podobně jako vidíme světlo díky tomu, že se na něčem odráží, odhaluje se neomezené Vědomí prostřednictvím různých těl. Vědomí je ve své podstatě beze jmen a forem, ale jména a formy jsou přisouzeny jeho odrazům.

Vědomí odrážející se ve Vědomí září jako Vědomí a jako Vědomí existuje. Přesto ten, kdo je nevědomý, byť sám sebe považuje za moudrého a rozumného člověka, má představu, že tu vzniká a existuje něco jiného než toto Vědomí. Nevědomému člověku se Vědomí jeví jako projevený svět, moudrému člověku se totéž Vědomí jeví jako jedno jediné Já. Samotnému Vědomí se říká čiré zakoušení, a právě díky němu svítí Slunce a všechny bytosti si užívají života.

Vědomí nebylo stvořeno a nezanikne. Je věčné a projevený svět je k němu připoután podobně jako vlny k oceánu. Pokud se Vědomí odrazí samo v sobě, objeví se pocit „Já jsem", který dá vzniknout rozmanitosti. Vědomí jako prostor dovolí semínku

vyklíčit, jako vzduch zvedne klíček k obloze, jako voda jej vyživí, jako země jej upevní a jako světlo odhalí nový život. A právě vědomí v semínku se v příhodné chvíli projeví jako plod.

Různá roční období i s jejich charakteristikami nejsou nic jiného než Vědomí. Díky Vědomí se celý vesmír se všemi bytostmi udržuje v existenci, dokud nepřijde kosmický zánik.

IV. 37

VASIŠTHA pokračoval: Je přirozeností neomezeného Vědomí, že v něm projevený svět vzniká i zaniká. Projevený svět není od neomezeného Vědomí oddělen, proto tu je určité spojení s Vědomím, díky němuž ve Vědomí vzniká, existuje a zase zaniká. Hlubina oceánu zůstává klidná a bez pohnutí, ačkoli na povrchu je oceán víření vlnami. Přiotrávený člověk pod vlivem halucinace vidí sám sebe, jako by byl někdo jiný, a podobně se považuje za něco jiného Vědomí, které si samo sebe uvědomí.

Vesmír není skutečný ani neskutečný. Třebaže ve Vědomí existuje, nemá nezávislou existenci. Třebaže se zdá, že je k Vědomí přidán navíc, nikdy Vědomí nepřekročí. Je to jako se zlatou ozdobou a zlatem.

Ó Rámo, vším prostupující Já, nejvyšší *Brahman*, je tím, co ti umožňuje zakoušet zvuk, chuť, tvar či vůni. Překračuje veškerou zkušenost a je všudypřítomné. Je čiré a neduální, není v něm představa něčeho dalšího. Existence a ne-existence, dobro a zlo i veškerá rozmanitost jsou jen plané představy nevědomých lidí a je jedno, zda za základ tohoto přeludu je považováno ne-Já nebo Já samo.

Protože neexistuje nic jiného než Já, jak by tu mohla být touha po něčem jiném? Proto představy „to je žádoucí" či „to je nežádoucí" se Já nikterak nedotýkají. Poněvadž Já je bez tužeb a ten, kdo koná, i samotné konání jsou jedno a totéž, není Já do konání nijak zataženo. Protože To, co existuje, a To, v čem to existuje, je jedno a totéž, nelze ani říci, že To je. Protože v Tom neexistují tužby, není tu ani představa nečinnosti.

Ó Rámo, věz, že nic jiného neexistuje. Nejsi nic jiného než Bytí absolutního *Brahman*. Proto se osvoboď od představ duality a žij činorodým životem. Co můžeš získat opakovaným prováděním rozmanitých činností? A co získáš, když budeš chtít zůstat nečinný nebo když budeš lpět na slovech svatých textů? Ó Rámo, spočiň v klidu a čistotě jako oceán, jehož hladina není čeřena větrem. Já, které prostupuje vším, není k dosažení, pokud bloudíme sem a tam, od jednoho k druhému. Nenech svou mysl toulat po objektech světa. Ty sám jsi nejvyšší Já, neomezené Vědomí, a nic jiného!

IV. 38

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, představa ega, představa „já konám", přinášející štěstí i neštěstí a také vedoucí ke stavu *jógy* neboli jednoty, je v očích mudrce zcela falešná, zatímco pro nevědomého člověka je naprosto skutečná. Co je zdrojem této představy? Tato představa vznikne tehdy, když se mysl vedená svými sklony a touhami snaží něco získat. Výsledná činnost je pak přisouzena jedinci. Pokud tato činnost nese očekávané plody, vznikne představa „mám z toho radost". Obě představy „já konám" i „mám z toho radost" jsou ve skutečnosti jen dva výrazy téhož.

Ať je člověk zaměstnán nějakou činností nebo ne, ať je v nebi nebo v pekle, ať jsou jeho psychické sklony a podmíněnosti jakékoli, je to všechno zakoušeno skrze mysl. U nevědomého člověka ovlivněného sklony a tužbami vznikne představa „já konám" bez ohledu na to, zda něco opravdu dělá nebo nedělá. Taková představa se však neobjeví u člověka osvíceného, který je bez sklonů a podmíněností. Když toto člověk pochopí, podmíněnosti a sklony jeho mysli se oslabí, a pak třebaže zůstane ve světě činný, přestanou ho plody jeho činů zajímat. Nechá činy, ať se dějí, nelpí na nich, a ať jsou jejich výsledky jakékoli, považuje je za neoddělitelné od Já. Takový postoj však nemůže mít ten, kdo je zabrán do svých myšlenek a mentálních stavů.

Cokoli dělá mysl, to samo už je čin. Právě mysl je tím, kdo koná, nikoli tělo. Mysl znamená svět. Projevený svět v mysli vznikl a v mysli přebývá. Když ustane zakoušení objektů a utichne zakoušející mysl, pak jediné, co zůstane, je Vědomí.

Mudrci prohlašují, že mysl osvíceného není ve stavu blaženosti ani bez blaženosti, není v pohybu ani není nehybná, není skutečná ani neskutečná, ale vždy něco mezi tím. Vědomí osvíceného, jež je bez podmíněností a sklonů, hraje ve světě svou roli tak jako ve hře. A protože právě psychické sklony, jež má nevědomý člověk, určují povahu činu a jeho prožívání, žije osvícený člověk, který tyto sklony a tužby mysli nemá, neustále v blaženosti. Jeho čin je nekonáním, proto si nepřisuzuje zásluhy ani omyly. Jeho chování je jako chování dítěte. Třebaže se zdá, že zakouší bolest, on to tak nevnímá. Osvícený člověk je zcela odpoután od projeveného světa a činnosti mysli a smyslů. Nezabývá se ani představou omezení či osvobození. Všude a ve všem vidí pouze Já.

IV. 39

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, absolutní *Brahman* je všemohoucí a jeho neomezené možnosti se projevují jako viditelný vesmír. V *Brahman* existují všechny protikladné pojmy, jakými jsou skutečnost a neskutečnost, jednota a rozmanitost,

začátek a konec. Tak jako vznikne vlna na moři, objeví se v *Brahman džíva* neboli omezené vědomí jedince. Tento *džíva* prožívá stále silnější podmíněnosti, jedná v souladu s nimi a zakouší následky svých činů.

RÁMA se zeptal: Mistře, *Brahman* je prostý utrpení, a přece z něho jako svíce zapálená od jiné svíce vyvěrá vesmír, který je utrpením naplněn. Jak je to možné?

VÁLMÍKI pravil: Když Vasištha uslyšel otázku, na chvilku se zamyslel: „Rámovo pochopení není zatím dostatečné, neboť jeho mysl obsahuje nečistoty. Pokud však nebude schopen pochopit Pravdu, nedojde jeho mysl klidu a míru. Dokud je mysl ovládána myšlenkami potěšení a štěstí, není schopna Skutečnost nahlédnout. Je-li mysl čistá, pak je Skutečnost nahlédnuta okamžitě. Říkat člověku nevědomému nebo jen zčásti probuzenému, že „toto vše je *Brahman*", je cestou do pekla. Proto moudrý učitel vede své žáky nejprve k tomu, aby se ustálili v sebekontrole a klidu. A než je žáku předána Pravda, je třeba ho důkladně přezkoušet.

VASIŠTHA poté pravil: Sám časem odhalíš, zda je *Brahman* prosto utrpení nebo ne. Případně ti s odhalením této Pravdy pomohu. Nyní pochop toto:

Brahman je všemohoucí a všudypřítomná přítomnost, přebývající ve všech věcech. *Brahman* skrze nepopsatelnou sílu zvanou *májá* dalo vznik tomuto stvoření. *Májá* je odpovědná za to, že neskutečné se jeví jako skutečné a naopak, podobně jako se prázdný prostor jeví jako modrá obloha.

Pohleď, Rámo, na bezpočet nejrůznějších bytostí jen v tomto světě. Je to projev neomezených možností Boha. Nauč se klidu, neboť kdo má v sobě klid a mír, uzří Pravdu. Není-li mysl klidná, jeví se svět jako chaos rozmanitosti. Ve skutečnosti je však vesmír projevením neomezených možností Boha. Kde je světlo, tam je přirozeností možnost vidění. Podobně je přirozeným následkem boží všemohoucnosti zrození projeveného světa. S projeveným světem však zároveň přichází i nevědomost, kvůli níž je tu utrpení. Zbav se této nevědomosti a buď svobodný.

IV. 40

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, stvoření celého vesmíru je jen náhodný projev záměru všemohoucí síly Vědomí, *čitšakti*, jež je silou či energií neomezeného Vědomí, *Brahman*. Samotný záměr se v mysli zhmotní. Mysl to okamžitě promítne do úrovně vnímání objektivní reality a v tomto bodě se objeví představa stvoření, opouštějící svou skutečnou podstatu, kterou je neomezené Vědomí.

Neomezené Vědomí uvnitř sebe uzří čiré prázdno a poté síla Vědomí neboli *čitšakti* zapříčiní vznik prostoru. V *čitšakti* se pak objeví snaha o rozmanitost a sám tento záměr znamená Stvořitele Brahmu s doprovodem dalších živých bytostí. Takto v prostoru neomezeného Vědomí vznikne čtrnáct světů* s rozmanitostí živých bytostí, z nichž některé žijí v temnotě nevědomosti, jiné jsou blízko osvícení a další již jsou plně osvícené.

Ó Rámo, na tomto světě mezi tolika druhy bytostí je pouze člověk uzpůsoben k tomu, aby mohl být poučen o povaze Pravdy. Avšak i mezi lidmi je mnoho těch, kteří jsou posedlí zármutkem a falešnými představami, nenávistí a strachem. A tím se budu nyní velmi podrobně zabývat.

Vyprávění o tom, kdo a jak stvořil tento svět, je tu jen za účelem sepsání knih a podání výkladů, nezakládá se to na Pravdě. Proměny vznikající v neomezeném Vědomí či uspořádání kosmické existence nemají ve skutečnosti v Bohu své místo, i když se to tak může jevit. Neexistuje nic jiného než neomezené Vědomí, dokonce ani v představě ne. Přemýšlet o existenci Stvořitele a jím stvořeného vesmíru je absurdní. Je-li jedna svíce zapálena od druhé, není mezi nimi vztah stvořitele a stvořeného, vždyť oheň je jen jeden. Stvoření je jen slovo, nikoli odpovídající Skutečnost.

Vědomí je *Brahman*, mysl je *Brahman*, rozum je *Brahman*. *Brahman* samo o sobě je podstatou všeho. Zvuk či slovo je *Brahman* a *Brahman* je obsaženo ve všem. Vše je *Brahman* a svět ve skutečnosti neexistuje.

Odstraní-li se nánosy a nečistoty, odhalí se skutečné jádro, podstata. Když se rozptýlí tma noci, lze uvidět předměty původně skryté ve tmě, a když se rozptýlí nevědomost, je uskutečněna Pravda.

IV. 41

RÁMA se zeptal: Jak se v neomezeném Vědomí může objevit záměr vytvořit rozmanitost?

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, v mých tvrzeních není rozpor. Krásu poznání v mých tvrzeních objevíš až tehdy, kdy nahlédneš Skutečnost. Stvoření a další jevy jsou v textech popsány jen pro poučení žáků, nenech si jimi ovlivnit svou mysl. Až pochopíš, co je slovy naznačeno, pak hříčky se slovy přirozeně opustíš.

---

* Čtrnáct světů sestává ze sedmi vyšších světů obývaných bohy a ze sedmi nižších světů zvaných pekla. Mezi sedm vyšších světů patří i dříve zmiňované tři světy *bhú*, *bhúvas* a *svar*, tedy země, vzduch a nebe. (Pozn. překl.)

V neomezeném Vědomí není ani záměr ani závoj nevědomosti. Právě to však před tebou leží jakožto svět.

To však lze pochopit až tehdy, když zmizí nevědomost. A ta nezmizí sama od sebe, ale pomocí ponaučení, která jsou sdělována na základě slov a popisů. Nevědomost si přeje zničit sebe sama, a touží proto po světle skutečného Poznání. Tak jako jsou zbraně zničeny jinými zbraněmi, nepřátelé odstraněni jinými nepřáteli, špína vyčištěna jinou špínou a otrava jedem vyléčena jiným jedem, tak se nevědomost čili *májá* raduje, je-li sama zničena. Jakmile si tuto *máju* uvědomíš, v tom okamžiku zmizí.

Nevědomost neboli *májá* zakrývá Skutečnost a vytváří rozmanitost, nezná však svoji vlastní přirozenost, svoji podstatu, což je zvláštní. Dokud člověk její podstatu neprozkoumá, je *májá* tím, kdo vládne. Jakmile je však její podstata prozkoumána, *májá* zmizí.

Májá ve skutečnosti neexistuje. Dokud přímou zkušeností tuto Skutečnost nepochopíš, budeš muset přijmout, co ti říkám. Ten, kdo ví, že Skutečností je *Brahman* samo, je osvobozen. Jakýkoli jiný pohled uvádí člověka v nevědomost.

Nevědomost nezmizí jinak než skrze Sebepoznání. A Sebepoznání se objeví až poté, co jsou do hloubky prostudovány svaté texty. Ať už je původ nevědomosti jakýkoli, i ona existuje v Já. Proto nezkoumej, kde se nevědomost vzala, ale jak se jí lze zbavit. Až tato nevědomost neboli *májá* odejde, pak poznáš, jak vznikla. Pochopíš, že nevědomost není skutečná. Vznikne tam, kde není poznání. Žádný jedinec jí není ušetřen, ať je to významný učenec nebo velký hrdina. Nevědomost je zdrojem všeho utrpení, proto ji zbav kořenů a nadobro znič.

IV. 42

VASIŠTHA pokračoval: Nyní ti znovu vysvětlím, jak se neomezené Vědomí projeví jako *džíva* i jako vše ostatní. Pozoruješ-li oceán, zjistíš, že je místy zcela klidný a jinde zase rozbouřený. Podobně může neomezené Vědomí někde vypadat jako plné rozmanitosti, ačkoli je samo o sobě neduální. Přirozeností všemohoucího neomezeného Vědomí je projevit všude a ve všem svou nekonečnou nádheru.

Aby se projevení všemohoucího neomezeného Vědomí uskutečnilo, je tu nezbytná vazba s časem, prostorem a příčinností. Dojde ke vzniku nekonečného množství jmen a forem, ale všechny tyto projevy nejsou nic jiného než neomezené Vědomí. Aspekt neomezeného Vědomí, který se vztahuje k projevení jmen a forem, a tudíž i k času, prostoru a příčinnosti, se nazývá „znalec území“ neboli vědomý svědek. Územím se rozumí tělo a ten, kdo zná toto území uvnitř i vně a ve všech jeho aspektech, je „znalec území“ neboli pozorující vědomí.

Pozorující vědomí se nechá ovlivnit skrytými tendencemi a sklony a rozvine pocit ega. Jakmile pocit ega vytvoří představy a záměry, vznikne rozum. Je-li využíván k myšlení, nazve se mysl. Když se rozumová schopnost dále přeměňuje a pokrucuje, vzniknou smysly. To vše dohromady dá vznik tělu. Jako když ovoce postupně dozrává a prochází proměnou co do velikosti či barvy, tak se s prohlubující nevědomostí zdánlivě proměňuje i stále stejné Vědomí.

Nevědomý člověk se pak vzdá správného myšlení a hledání Pravdy a místo toho dobrovolně přijme nevědomost jakožto blaho. Chycen do pasti různých činností a ztotožnění se s tím, kdo tyto činnosti vykonává, projde bezpočtem utrpení, které si na sebe sám ze své vlastní vůle uvalil. Ó Rámo, příčinou všeho utrpení na světě je jen mysl, která je plná trápení, smutku, touhy a klamu. Tím, že zapomněla na poznání Já, vytvoří chtění, zlobu, špatné myšlenky a tužby, které vrhají člověka do ohně smyslových objektů. Ó Rámo, vyveď tuto mysl z bažiny nevědomosti.

Ó Rámo, démonem v lidské podobě je vpravdě ten, koho netíží nečistý stav mysli, způsobený střídáním dobrých a zlých myšlenek, a kdo podléhá stáří, smrti a zoufalství.

IV. 43

VASIŠTHA pokračoval: Projevem síly neomezeného Vědomí jsou miliony druhů nejrůznějších bytostí ve vesmíru. Bezpočet těchto bytostí je chycen do pasti vlastních sklonů a podmíněností. Lze je nalézt v každé zemi, v každém koutě vesmíru, v jakékoli možné situaci.

Některé z bytostí jsou součástí nového stvoření v této epoše, jiné jsou daleko starší. Některé se zrodily jen několikrát, jiné mají za sebou bezpočet vtělení. Některé jsou osvobozené, jiné žijí v hrozném utrpení. Jsou mezi nimi nebešťané, polobozi, božstva vládnoucí vesmíru, ale také démoni či skřeti. Některé bytosti pocházejí z jedné ze čtyř lidských kast, jiné z primitivních divokých kmenů.

Jsou tu bytosti, které mají formu bylin, trávy, anebo se jeví jako kořeny, plody či listy. Některé žijí životem popínavých rostlin, jiné jako krásné květiny. Jsou mezi nimi králové a ministři, oděni do skvostných rouch, nebo žebráci a potulní mniši, kteří na sobě mají hadry nebo jen kůru ze stromu. Některé bytosti žijí jako hadi, lvi nebo tygři, jiné jsou ptáky, slony, opicemi či hmyzem.

Jsou bytosti, kterým se daří dobře, a jiné, kterým se dobře nedaří. Některé jsou v nebi, jiné v pekle. Některé přebývají v hvězdných sférách, jiné v tlejících dírách. Některé žijí mezi osvícenými mudrci, jiné jsou samy osvícenými mudrci povznesenými nad vědomí těla. Některé bytosti jsou nadány osvícenou inteligencí a jiné jsou zcela nevědomé.

Ó Rámo, stejně jako v tomto vesmíru nachází se i v jiných vesmírech spousty rozmanitých bytostí, mají jen jiná těla, která se pro daný typ vesmíru hodí.

Všechny bytosti, omezené svými sklony a podmíněnostmi, se toulají po tomto vesmíru, někdy povznesené, jindy ponížené, a smrt si s nimi hraje jako s míčem. Připoutané ke svému lpění a ke svým tužbám jsou ovlivněny podmíněnou myslí a putují z jednoho těla do druhého. A tak tomu bude, dokud neuzří Pravdu o svém pravém Já, jímž je neomezené Vědomí. Jakmile dosáhnou poznání Já, budou osvobozeni od iluze a pak se již nevrátí na úroveň zrození a smrti.

IV. 44

VASIŠTHA pravil: Celé stvoření existuje jenom jako ve snu. Stvoření není skutečné, jen se tak jeví. Ten, kdo se zcela oprostil od nevědomosti a v němž všechny formy podmíněností a tužeb došly svého konce, je osvobozený mudrc. Ačkoli se zdá, že si je snu projeveného světa vědom, ve skutečnosti ho jako svět nevidí. Projevený svět existuje jako přirozená představa ve všech jedincích v každé době, dokud jedinec nedosáhne osvobození. V každém *džívovi* existuje tělo jako možnost, když už ne fyzicky, tak jako myšlenka či záměr.

Ještě jednou ti popíši, jak vznikl v neomezeném Vědomí Stvořitel Brahmá, a z toho pochopíš, jak se v tomto Vědomí objevily i další bytosti. Neomezené Vědomí, jež je samo o sobě bez času, prostoru a příčinnosti, přijme tyto aspekty jakoby ve hře a vznikne kosmická bytost, která je zároveň kosmickou myslí i kosmickým životem.

Kosmická bytost si přeje zakoušet zvuk, vznikne tedy prostor jako to, co je k zakoušení zvuku potřeba, a v prostoru zvuk jako jeho charakteristika. Dále si přeje zakoušet dotek, a tak vznikne vzduch. Tyto dva prvky jsou jemné a neviditelné. S přáním vidět vznikne oheň a řada dalších zdrojů světla. Pro zakoušení chutě a také chladu jakožto protipólu ohně vznikne voda. A nakonec jen díky přání cítit je stvořena země s vlastností vůně.

Kosmická bytost je i s těmito vlastnostmi stále velice jemná a nerozdělená. Toho se však zdánlivě vzdá a začne se vnímat jako nekonečné množství jisker, které se nacházejí v prostoru. Přemýšlí o sobě jako o jednotlivé jiskře a vznikne pocit ega. S pocitem ega je neodmyslitelně spjat rozum, který si pomocí pěti prvků, o nichž již byla řeč, vytvoří představu těla. Tělo si představí hrubé a hmotné, a takovým se tudíž i stane.

Touto kosmickou bytostí je Brahmá. Brahmá se projeví tak, že sám stvoří všechny ostatní bytosti a sám je i ochraňuje. V neomezeném Vědomí se objeví jako první, ale pak zdánlivě podlehne tomu, že zapomene na svoji neomezenou podstatu a sám sebe

omezí. Jakoby ve spánku se ztotožní s tělem složeným z hmoty, živeným a udržovaným životní silou neboli *pránou*. Jakmile však začne pátrat po svém původu, jeho pravá podstata se mu odhalí a on se osvobodí od omezení, které si sám vytvořil.

IV. 45

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, ačkoli se zdá, že vesmír existuje, skutečnou existenci nemá. Vesmír je pouhý projev či odraz neomezeného Vědomí, jež samo o sobě je jedinou Skutečností. Ve Vědomí se stvořený svět jeví jako ve snu. Proto skutečnou je jen Skutečnost, v níž se tento svět jeví, a tou je neomezené Prázdno. Svět vidíš proto, že ho vnímají oči či jiné smysly. A pokud se domníváš, věříš nebo víš, že svět existuje, je to proto, že si to tvá mysl myslí. A mysl zapříčinila vznik těla, aby měla kde přebývat.

Veškerá moc, kterou má mysl k dispozici a díky níž vznikl svět, má svůj základ v neomezeném Vědomí. Proto mudrci prohlašují, že mysl je všemocná. Bohové, démoni i lidé byli vytvořeni myslí, a jakmile mysl s představami skončí, všichni zmizí, jako když zhasne lampa, v níž došel olej.

Moudrý člověk ví, že objekty světa jsou neskutečné, a nepovažuje je proto za objekty potěšení, o něž by měl usilovat. Jakákoli honba za objekty stvořenými vlastní myslí končí utrpením. Projevený svět vznikl na základě touhy a zmizí až tehdy, když touhy ustanou, nikoli budeš-li je nenávidět nebo proti nim bojovat. A když projevený svět zanikne, ve skutečnosti tím nic zničeno není.

Co člověk ztratí, zmizí-li falešné zdání? Je-li projevení neskutečné, jak by mohlo být zničeno? Proč by měl člověk naříkat nad ztrátou něčeho, co není skutečné? Pokud by to skutečné bylo, pak by to nikdo nemohl zničit nebo učinit neskutečným. Z tohoto úhlu pohledu není svět nic jiného než *Brahman*, věčná Pravda. Je tu potom nějaký důvod ke smutku?

Na druhou stranu když to, co není skutečné, nemůže růst ani vzkvétat, z čeho se pak člověk raduje? Po čem touží? A je-li toto vše jediné neomezené Vědomí, co odmítá?

To, co na začátku neexistovalo a na konci zmizí, není skutečné ani mezi začátkem a koncem, tedy ani v přítomnosti. To, co existuje na začátku i na konci, je skutečné i v přítomnosti. Pochop, že „vše je neskutečné, včetně mě samého“, a nebudeš se trápit. Anebo nahlédni, že „vše je skutečné, včetně mě samého“, a utrpení se tě též nebude dotýkat.

Jakmile Vasištha domluvil, devátý den se nachýlil ke konci
a všichni shromáždění se rozešli do svých domovů.

IV. 46

VASIŠTHA pokračoval: Jestliže člověk pochopí, že jeho majetek, žena, děti i celý vesmír nejsou nic jiného než přelud vytvořený myslí, pak netruchlí, když je ztratí, ani není nadšen, když se jim daří. Necítit nadšení, když se daří, je naopak v pořádku, neboť úspěch může v člověku posílit nevědomost. To, co u hlupáka vede k touze a lpění, vede u moudrého člověka k nezaujatosti a neutrálnosti.

Přirozeností moudrého člověka je netoužit po zážitcích, jichž dosáhnout vyžaduje úsilí, ale zakoušet to, co již samo přišlo. Je-li člověk jakýmikoli prostředky schopen zbavit mysl touhy po smyslovém potěšení, je zachráněn před utonutím v oceánu iluzí. Kdo v sobě uskutečnil jednotu s celým vesmírem a povznesl se nad touhu něco vlastnit i něco odmítat, nepodlehne iluzi.

Ó Rámo, dojdi uskutečnění Já neboli neomezeného Vědomí, které prostupuje vším a překračuje skutečné i neskutečné. Nelpi na ničem uvnitř ani vně a nic z toho neodmítej. Mudrc, který se ustálil v takovém Sebepoznání, je osvobozen od zkreslování, podmíněností mysli a omezování sama sebe. Je jako obloha či prostor, které zůstávají neposkvrněné bez ohledu na to, co se v nich odehrává.

Nedovol své mysli zakoušet pocit „to je mé“ vzhledem k žádnému objektu smyslů. Pak ať budeš činný nebo nečinný, neupadneš do osidel nevědomosti. Pokud tvé srdce nebude vnímat smyslové potěšení jako přitažlivé a žádoucí, pak jsi poznal vše, co mělo být poznáno, a jsi osvobozen od koloběhu zrození a smrti. Koho nepřitahuje potěšení světa ani nebe, ať už má či nemá vědomí těla, ten je osvobozen, i kdyby po takovém osvobození netoužil ani o ně neusiloval.

Ó Rámo, v oceánu nevědomosti podmíněné mysli je před utonutím zachráněn jen ten, kdo nalezl člun Sebepoznání. Kdo jej nenalezl, ten utone. S inteligencí ostrou jako břitva proto zkoumej podstatu Já a ustáli se v Sebepoznání.

Žij, jako žije mudrc neboli člověk poznání, který zná neomezené Vědomí i projevený svět, a proto činnost ve světě neodmítá ani po ni netouží. I ty, Rámo, jsi dosáhl poznání Já a spočíváš v klidu a míru.

IV. 47

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, v minulosti tu byly miliony Brahmů, Šivů, Indrů a Nárájanů. Avšak i tito bohové i vše, co stvořili, nejsou ničím jiným než kouzelným trikem *máji*. Některá stvoření pocházela od Brahmy, jiná od Šivy, Nárájany či dávných mudrců. Brahmá sám byl někdy zrozen z lotosu, jindy povstal z vod, z vejce či z prostoru. Někde je nejvyšším bohem Brahmá, jinde je to Slunce, Indra, Nárájana či Šiva. V některých vesmírech je země plná stromů, v jiných jsou na zemi lidé nebo

hory. Někde je země z bláta a hlíny, jinde je skalnatá, zlatá nebo měděná. Člověk by spíše spočítal paprsky Slunce, než by určil počet všech vesmírů. Stvoření nemá počátek. V „městě *Brahman*", jak bývá označeno neomezené Vědomí či Vědomí v prostoru srdce jedince, vesmíry vznikají a zase zanikají stále znovu a znovu. Tyto vesmíry však nejsou s neomezeným Vědomím totožné.

Všechna stvoření, malá i velká, ve fázi rozvoje i úpadku, jsou jako věnce spletené z jemných prvků, vyrůstající z neomezeného prostoru Vědomí. Někdy vznikne jako první prostor a Stvořitel pak nese jméno „zrozený z prostoru". Jindy se jako první objeví vzduch nebo oheň, voda či země a podle toho se Stvořitel jmenuje Vzdušný, Světelný, Vodní či Zemský. Z těla Stvořitele se rodí „slova", jako například *bráhmana*, a každé slovo se stane živou bytostí s příslušným jménem.

To všechno je ovšem stejně neskutečné jako stvoření, která vidíme ve snu. Tázat se, jak to vše mohlo v neomezeném Vědomí vzniknout, je dětinské. Zdá se, že stvoření přichází na základě záměrů objevujících se v mysli. Zcela určitě je to záhada a zázrak.

To vše jsem ti popsal jen proto, abych objasnil Skutečnost. Ve stvoření žádný řád či následnosti neexistují. Celé stvoření není nic jiného než výtvor mysli. Taková je Skutečnost a ostatní je jen vymyšlený popis. Vzhledem k tomu, že po stvoření vesmíru následuje zánik, vzniká představa času plynoucího od okamžiku až po věčnost. Tento vesmír je však navždy přítomen ve Vědomí, tak jako jsou žhavé jiskry přítomny v roztaveném železe. Osvícený člověk svým jasným zrakem toto vše nevidí jako projevený svět, ale jako *Brahman*. Opakovaná stvoření a zániky nekonečného počtu vesmírů s nekonečnou rozmanitostí Stvořitelů existují jen ve falešném vnímání nevědomých a pomýlených lidí.

IV. 48

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, člověk, který je zaneprázdněn světskými záležitostmi a honbou za potěšením či mocí, netouží znát Pravdu, kterou zcela jistě nezná. Kdo je moudrý, ale nemá pod kontrolou smyslové touhy po potěšení, vidí Pravdu a vidí iluzi. A jen ten, kdo jasně pochopil povahu světa a *džívy* a odmítl považovat projevený svět za skutečný, je osvobozen a více se nezrodí. Nevědomý člověk usiluje o blaho svého těla, nikoli svého Já. Ó Rámo, nebuď jako nevědomí lidé, buď moudrý. Nyní ti povím zajímavý příběh.

Příběh Dášúry

V zemi zvané Magadha, která oplývala spoustou krásných zahrad, žil mudrc Dášúra, který byl přísným asketou. Nezajímala ho žádná potěšení světa, podstupoval tvrdá odříkání a byl také velice učený.

Byl jediným synem velkého mudrce jménem Šaralómá. Oba rodiče Dášúry však zemřeli a Dášúra byl žalem celý zoufalý. Lesní bohové se nad sirotkem slitovali a řekli mu:

„Moudrý hochu, jsi synem mudrce, proč tedy naříkáš jako nevědomý hlupák? Neznáš pomíjivou povahu projeveného světa? Věci vzniknou, určitou dobu existují a pak zase zaniknou. Není pochyb o tom, že ať se tu objeví kdokoli, a může to být sám Stvořitel Brahmá, podléhá neodvratnému zániku. Proto netruchli nad nevyhnutelnou smrtí svých rodičů."

Chlapcův zármutek tím byl utišen, Dášúra se vzchopil a vykonal pohřební obřad. Poté začal vést přísný náboženský život striktně omezený tím, co se smí či nesmí dělat. Protože ještě nedošel k uskutečnění Pravdy, věnoval se provádění rituálů se všemi jejich příkazy a zákazy. To vše v něm vytvořilo pocit, že celý svět je plný nečistot. Zatoužil žít na čistém, neposkvrněném místě a rozhodl se pro vršek stromu. Vykonal posvátný rituál, během něhož si odřízl kus vlastního masa a obětoval ho ohni. V tom okamžiku se před ním zjevil bůh ohně Agni a řekl mu: „Přání, které se zrodilo ve tvém srdci, se ti splní."

Dášúra boha náležitě uctil a ten zmizel.

IV. 49 – 51

VASIŠTHA pokračoval: Poté před sebou mudrc spatřil obrovský strom *kadamba*, jehož zjev byl vskutku majestátní. Zdálo se, že listím jako rukama otírá dešťové kapky či slzy své milované oblohy. Tisíci svými větvemi jako pažemi zakrýval prostor mezi nebem a zemí a stál tam jako kosmické tělo Boha, jehož očima byly Slunce a Měsíc. Květy, jimiž byl celý strom obsypán, se snášely na nebeské mudrce putující nebem a včely, kterých tu bylo plno, pěly na počest světců písně.*

---

* Následuje další podrobný a krásný popis. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

Mudrc přistoupil ke stromu, který tu stál jako sloup spojující nebe a zemi. Usadil se na nejvyšší větvi stromu a na chvilku svým pohledem přelétl všemi směry obzor. Naskytla se mu vidina kosmické existence.*

Dášúrovi se podle jeho příbytku ve stromě začalo říkat Kadamba Dášúra. Začal zde provádět pokání, a protože byl zvyklý na obřady popsané ve *védách*, vykonal je i zde, avšak pouze v mysli. Obřad provedený v mysli měl takovou sílu, že očistil jeho srdce a mysl a Dášúra dosáhl nejvyššího poznání.

Jednoho dne před ním stanula překrásná nymfa v šatech z květů. Mudrc se jí zeptal: „Krásná paní, vaší nádherou by byl přemožen i samotný bůh lásky. Kdo jste?“ A ona odvětila: „Pane, jsem lesní bohyně a vím, že nic na tomto světě není nedosažitelné pro toho, kdo přebývá v přítomnosti osvíceného mudrce, jakým jsi ty. Vracím se z lesní slavnosti. Setkala jsem se tam s mnoha dalšími bohyněmi a všechny s sebou měly i své děti. Jsem mezi nimi jediná, která dosud dítě nemá, a jsem proto nešťastná. Ale proč bych měla být nešťastná, když tu jsi ty? Pane, dej mi syna, jinak se na místě proměním v popel.“ Mudrc sebral popínavou rostlinu, podal ji bohyni a řekl: „Teď jdi. Do měsíce tato rostlina začne kvést a ty porodíš syna.“ Bohyně rostlinu s vděčností vzala a odešla.

Po dvanácti letech se k mudrci vrátila se svým dvanáctiletým synem a řekla: „Pane, to je tvůj syn. Seznámila jsem ho se všemi obory učení a ty ho, prosím, pouč o poznání Já. Vždyť kdo by nechal ze syna vyrůst hlupáka?“ Mudrc souhlasil, že syna poučí, bohyně odešla a od toho dne začal Dášúra vyučovat chlapce v poznání Já.

IV. 52

VASIŠTHA pokračoval: V této době jsem se nacházel v blízkosti stromu, kde Dášúra přebýval, a zaslechl jsem, jak učí svého syna.

DÁŠÚRA pravil: Rád bych ti něco o projeveném světě ukázal na následujícím příběhu. Žije tu mocný král jménem Kóta, který si dokáže podrobit tři světy. Božstva vládnoucí nad světy věrně následují jeho příkazy. Těžko by někdo vyčíslil všechny jeho skutky, které přinesly jednou štěstí, jindy neštěstí. Stejně jako nelze pěstí udeřit prostor, tak nedokáže nikdo žádnou zbraní překonat královu chrabrost. S jeho činy by se nemohly měřit ani skutky bohů, jako jsou Indra, Višnu či Šiva.

* Popis všeho, co viděl, je dán v kapitole IV. 50. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

Tento král má tři těla, nejvyšší, střední a nejnižší, která se zmocňují světů. Král se zrodil z prostoru a v prostoru přebývá. Vybudoval zde město, které má tři části a čtrnáct okrsků, kde je mnoho krásných zahrad, nádherné vrcholky hor i sedm moří. Jsou zde také dva zdroje světla, teplý a studený, jejichž světlo nikdy nezeslábne.

Ve městě král stvořil několik druhů bytostí. Některé přebývají ve vyšších sférách, další uprostřed a jiné jsou dole. Některé mají život dlouhý, jiné krátký. Mají tmavé vlasy a devět otvorů propouštějících vzduch dovnitř a ven. Jsou vybaveny pěti světly, třemi sloupy a bílými podpěrami a obaleny vlhkou hlínou. Všechno vytvořila *májá* neboli síla přeludu onoho krále.

Král se baví a hraje si s duchy a skřety, kteří se bojí dotazování a zkoumání a které si stvořil na obranu svých paláců, tedy svých různých těl. Rozhodne-li se přestěhovat, vybuduje si v mysli nové sídlo a obklopen skřety spěchá do nového příbytku, poté co opustil ten předchozí. Obsadí nové město, které si vykouzlil ve vlastní představě. A zde opět přemítá o zániku a ničí sám sebe. Někdy naříká nad tím, jaký je hlupák, a jindy se raduje, jak je oproti druhým úspěšný.

Král žije, vítězí i ustupuje, padá a znovu se zvedá, vzkvétá a odchází. Můj synu, oceánem projeveného světa je tento král neustále zmítán sem a tam.

IV. 53

DÁŠÚRA pokračoval: Toto je obraz stvoření vesmíru a člověka. Kóta, který vzešel z velkého prázdna, není nic jiného než představa či záměr. Tato představa vznikla ve velkém prázdnu sama od sebe a sama od sebe zase ve velkém prázdnu zanikne. Celý vesmír a vše, co je v něm, je výtvorem této představy. Ve skutečnosti i trojice Brahmá, Višnu a Šiva je součástí této představy. A právě tato představa je odpovědná za stvoření tří světů, čtrnácti oblastí a sedmi moří. Město vystavěné králem není nic jiného než tělo živé bytosti s rozličnými orgány a vlastnostmi. A různé druhy bytostí žijí v různých oblastech, bohové v nejvyšších sférách a ostatní v těch nižších.*

Král vystavěl své imaginární město a osídlil ho duchy a skřety, kteří město chrání. Takový duch znamená ego, princip jáství neboli *ahankára*. Král v tomto těle prožívá svět. Jednu chvíli vidí svět bdělého stavu a po nějaké době zaměří svoji pozornost na vnitřní svět, který si užívá ve snu. Cestuje z jednoho města do druhého, z jednoho těla do druhého, z jedné říše do druhé.

---

* Třemi těly krále jsou kvality *sattva*, *radžas* a *tamas*, třemi částmi města jsou země a oblasti nad a pod zemí, čtrnácti okrsky je čtrnáct nebeských sfér, dvěma zdroji světla jsou Slunce a Měsíc. V popisu těla bytostí se zmiňuje devět tělních otvorů, pět světel neboli smyslů, tři sloupy neboli páteř a dvě nohy, bílé podpěry neboli kostra a vlhká hlína neboli maso. (Pozn. překl.)

Po dlouhém putování se u něho rozvine poznání, přestane mít mylné představy o světě a jeho potěšeních, a když se dostane na konec své poutě, všechny jeho představy ustanou.

Jednu chvíli se zdá, že zakouší poznání a moudrost, ale v následujícím okamžiku je chycen touhou po potěšení, jeho pochopení se překrucuje a on je opět jako malé dítě. Představy krále mohou být jako neproniknutelná temnota a vést k nevědomosti a zrození v nižších úrovních stvoření, mohou být čiré a průhledné a umožnit dosažení poznání a touhu po Pravdě, anebo mohou být nečisté a poutat člověka ke světu a jeho potěšením. Jakmile všechny představy odejdou, je tu osvobození.

I kdyby člověk prováděl všechna možná duchovní cvičení, i kdyby měl za své učitele samotné bohy, i kdyby pobýval v nebi či jiných sférách, dokud neustanou všechny představy, nemůže dosáhnout osvobození. Skutečné a neskutečné či směsice obojího jsou jen představy, nic jiného. Představy samy nejsou skutečné ani neskutečné. Co lze v tomto vesmíru nazvat skutečným? Můj synu, oprosti se od představ, myšlenek či záměrů. Jakmile budou pryč, tvá mysl se přirozeně obrátí k tomu, co je za myslí, tedy k neomezenému Vědomí.

IV. 54

SYN DÁŠÚRY se zeptal: Otče, řekni mi prosím, jak vzniká, rozvíjí se a zaniká *sankalpa* neboli představa, myšlenka, záměr.

DÁŠÚRA odvětil: Můj synu, jakmile se v neomezeném Vědomí stane, že si Vědomí začne být samo sebe vědomo a nahlíží na sebe jako na objekt, je tu semínko všech představ. Je velmi jemné, ale brzy se zhutní a zaplní celý prostor. Když se Vědomí nechá pohltit vytvářením představ, začne si myslet, že objekt je odlišný od subjektu. Vytváření představ vzklíčí, roste a množí se, a to pak nevede ke štěstí, ale k utrpení. V tomto světě neexistuje jiný důvod utrpení, než je vytváření představ!

Představy vzniknou čirou náhodou, *kákatálíja*, jako když vrána usedne na kokosovou palmu, a aniž by to spolu souviselo, spadne v téže chvíli z palmy kokos. Představy jsou neskutečné a bez základu, ale přesto jsou schopny růstu. Tvé narození není skutečné. Tvoje existence též není skutečná. Když to pochopíš, všechno neskutečné zmizí.

Nezabývej se myšlenkami. Nedrž se představ o svém bytí. Budoucnost je tu jen v důsledku představ. Není důvod se bát všechny představy zarazit. Není-li tu myšlenka, vytváření představ ustane. Můj synu, je snazší přestat s vytvářením myšlenek a představ než rozdrtit květinu, která leží ve tvé dlani. To druhé na rozdíl od prvního vyžaduje úsilí. Jakmile ustanou představy, je tu klid a mír a utrpení je odstraněno i se svými

kořeny. Všechno v tomto vesmíru je představa či myšlenka. Má různá pojmenování jako mysl, duše, *džíva*, inteligence či podmíněnost mysli, ale těmto jménům žádné skutečné věci neodpovídají. Proto se oprosti od všech myšlenek a neplýtvej životem a námahou na další usilování.

Jak představy postupně slábnou, člověk je stále méně ovlivňován štěstím či neštěstím. Pochopení toho, že objekty nejsou skutečné, zabrání člověku, aby na nich lpěl. Kde není přání, není nadšení ani sklíčenost. Mysl je *džíva* a právě mysl staví vzdušné zámky a rozpíná se do minulosti, přítomnosti i budoucnosti. Neustálému vyvěrání představ nelze porozumět, ale lze říci aspoň tolik, že smyslové zážitky podněcují vznik dalších a dalších představ, a pokud se zážitků zřekneme, vytváření představ ustane. Kdyby byly představy skutečné, tak jako je pro uhlí skutečná jeho černá barva, nešlo by se jich zbavit. Ale protože tomu tak není, je možné tyto představy odstranit.

IV. 55, 56

VASIŠTHA pokračoval: Během naslouchání výkladu mudrce Dášúry jsem se snesl na strom *kadamba*, na němž Dášúra se synem přebýval. Za nějakou dobu jsme společně rozmlouvali o Sebepoznání a já v obou pomohl probudit nejvyšší poznání. Pak jsem je opustil a tobě to vyprávím, abych vykreslil povahu projeveného světa. Tento příběh je pravdivý jako svět sám!

Pokud věříš, že svět i ty jste skuteční, spočiň neochvějně ve svém vlastním Já. Pokud si myslíš, že jste skuteční i neskuteční zároveň, přijmi k takovému proměnlivému světu vhodný postoj. A pokud jsi přesvědčen, že je svět neskutečný, pak buď pevně ustálen v neomezeném Vědomí. Ať už věříš, že svět má či nemá Stvořitele, nenech si tím zakrýt své pochopení.

Vědomí či Já nemá smysly, a třebaže je tím, kdo koná a stojí za vším děním, je jakoby netečné a nečinné. Člověk žije svůj život sto let. Proč by se nesmrtelné Já během tak krátké doby honilo za smyslovým potěšením? I kdyby byl svět se všemi objekty skutečný, nebyl by důvod, aby vědomé Já toužilo po nevědomých objektech. A pokud skutečný není, nemůže taková snaha vést k ničemu jinému než k neštěstí.

Oprosti se od svých tužeb. Jsi v tomto světě To, co jsi. A když to víš, tak si svět užívej. Tak jako je světlo tam, kde svítí lampa, tak se všechny činnosti na světě dějí v přítomnosti Já. Lampa nemá za svůj cíl svítit a stejně tak není cílem Já něco dělat. Přesto se vše děje právě v přítomnosti Já. Jsou možné dva přístupy. Buď „jsem všudypřítomné Bytí, které nic nekoná“, nebo „jsem konajícím, který stojí za veškerým děním ve světě“. Přijmi jeden z nich a v obou případech dospěješ ke stavu dokonalé rovnováhy, jež je nesmrtelností. Budeš osvobozen od toho, co máš nebo nemáš rád, od toho, co chceš nebo nechceš. Budeš osvobozen od hloupých pocitů jako „druhý mi pomohl“

či „druhý mi ublížil". Ó Rámo, zakoušej pocit, že nejsi konající a neexistuješ, nebo že jsi konající a jsi vším. Anebo zkoumej podstatu Já dotazováním se „kdo jsem já?" a pochop, že nejsi nic z toho, co ti je přisuzováno. Buď ustálen v Já, v nejvyšším stavu Vědomí, v němž přebývají nejlepší z těch, kteří o tomto stavu vědí.

IV. 57

RÁMA se zeptal: Jak může neskutečný svět existovat v *Brahman*? Může snad sníh existovat na Slunci?

VASIŠTHA pravil: Rámo, na tuto otázku ještě není čas, neboť nejsi dostatečně zralý na to, abys pochopil odpověď. Malého chlapce nebude zajímat milostný příběh. Strom dá svoje ovoce v pravý čas. Stejně tak své ovoce přinesou v pravý čas má slova. Zkoumáš-li své Já skrze Já svým vlastním úsilím, pak odpověď na svoji otázku jistě nalezneš. Mluvil jsem o konání a nekonání, abych ti objasnil podstatu podmíněnosti mysli, podstatu vytváření myšlenek a představ.

Omezení znamená omezení právě myšlenkami a představami. Osvobození znamená osvobození se od nich. Oprosti se od všech představ, včetně představ o osvobození. Nejprve se pěstováním dobrých vztahů a přátelství zbav hrubých, materialistických představ. Poté se oprosti i od představ přátelství, aniž bys ovšem přestal přátelsky jednat. Zbav se všech tužeb a rozjímej o povaze kosmického Vědomí. I to je však stále v rámci myšlenek a představ, proto toho v pravý čas zanechej. Spočiň v tom, co zbude, když se od všeho oprostíš. A zřekni se toho, kdo se všech představ zříká. Jakmile ustane představa jáství, budeš neomezený jako prostor. Kdo se takto z celého svého srdce odevzdá, je opravdovým Bohem, bez ohledu na to, zda bude nadále žít aktivním životem nebo zůstane ponořen v meditaci. Činnost nebo nečinnost pro něj ztratila smysl. Ó Rámo, prostudoval jsem všechny svaté knihy a přesvědčil se o tom, že vysvobození nepřijde bez naprostého oproštění se od myšlenek, představ a podmíněnosti mysli.

Tento svět rozmanitých jmen a forem se skládá z toho, co je žádoucí nebo nežádoucí. Právě tím se lidé zabývají, kdežto poznání Já nikoho nezajímá! Ve třech světech se jen zřídka najde člověk poznání. Někdo může být vládcem světa nebo králem nebes, ale stále je jen tím, co je složeno z pěti prvků. Je škoda, že jsou lidé ochotni ničit si svůj život pro tak nepatrný zisk. Hanba jim. Nikdo nevěnuje pozornost učení mudrce, jemuž se dostalo poznání Já. Člověk poznání je ustálen v nejvyšším stavu, kam ani Slunce či Měsíc nemají přístup, a proto ho nemohou zlákat úspěchy a potěšení tohoto světa.

IV. 58

VASIŠTHA pokračoval: V této souvislosti si vzpomínám na píseň, kterou zpíval syn učitele bohů, Kača. Kača byl ustálen v poznání Já a žil v jeskyni na hoře Méru. Jeho mysl byla prosycena nejvyšším poznáním, takže ji nepřitahoval žádný objekt světa složený z pěti prvků. A Kača zpíval píseň, která vyjadřuje hlubokou moudrost.

Píseň Kači

Co mám dělat? Kam mám jít? Čeho se mám držet? Čeho se mám vzdát?
Celý vesmír je prostoupen jediným Já. Neštěstí a zármutek je Já.
Štěstí je rovněž Já. Všechny touhy jsou pouhou nicotou.
Vím, že všechno je Já, jsem tudíž osvobozen od veškerého usilování.
V tomto těle, uvnitř i vně, nahoře i dole, tam i tady, všude je jen Já,
Já samo a neexistuje žádné ne-Já. Já je všude a všechno existuje jako Já.
Vše je Já. Existuji v Já jakožto Já.
Existuji jako Skutečnost všude, ve všem a jako vše. Jsem plnost.
Jsem blaženost Já. Jako kosmický oceán naplňuji celý vesmír.

Takto Kača zpíval. Vyslovil posvátnou slabiku *Óm* a ta se rozezněla jako zvuk zvonu. Celé své bytí Kača spojil s tímto posvátným zvukem, takže nebyl uvnitř ani vně ničeho. Mudrc byl na místě sjednocen s Já.

IV. 59

VASIŠTHA pokračoval: Co jiného lze ve světě najít, Rámo, kromě jídla, pití a sexu? Co je na světě hodno toho, aby to moudrý člověk hledal? Svět složený z pěti prvků a tělo sestávající z masa, krve a chlupů považuje za skutečnost jen nevědomý člověk a pro něj to vše existuje k jeho pobavení. Moudrý člověk v tom však vidí dočasný, neskutečný, nicméně nebezpečný jed.

RÁMA se zeptal: Když zničením všech představ mysl znovu dosáhne stavu samotného Stvořitele, jak se v ní objeví představa světa?

VASIŠTHA pokračoval: Rámo, prvorozený Stvořitel při svém zrození z dělohy neomezeného Vědomí vyřkl zvuk „Brahmá“, proto se nazývá Brahmá Stvořitel. Tento

Stvořitel nejprve zakusil představu světla a bylo tu světlo. Ve světle si představil své kosmické tělo, a už bylo tady, i se zářivým Sluncem a dalšími rozmanitými objekty, které zaplnily prostor. Rozjímal o světle jako o bezpočtu jisker a z každé jiskry vznikla jiná bytost. Sama kosmická mysl se stala Brahmou i všemi ostatními bytostmi. A cokoli Brahmá stvořil na začátku, lze vidět dodnes.

Tento neskutečný svět díky trvalé představě o své existenci získal důležitost a všechny bytosti ve vesmíru jej svými vlastními představami a myšlenkami udržují.

Poté co Stvořitel silou vlastní myšlenky stvořil vesmír, uvažoval takto: „To vše jsem stvořil silou malého rozruchu v kosmické mysli. Udělal jsem toho dost a teď ať to pokračuje samo a já budu odpočívat." A Stvořitel spočinul v hluboké meditaci ve svém Já.

Brahmá pak ze soucitu se stvořenými bytostmi odhalil texty pojednávající o poznání Já a znovu spočinul ve svém Já, jež je mimo všechny popisy a představy. To je nejvyšší stav, stav Stvořitele, *brahma sthiti*.

Od té chvíle stvořené bytosti přejímají vlastnost všeho, s čím se spojují. Jsou-li spojeny s dobrem, stávají se dobrými, a přiklánějí-li se ke světským hodnotám, jsou soustředěny pouze na svět. Tak se člověk k projevenému světu připoutá a tak se taky osvobodí.

IV. 60, 61

VASIŠTHA pokračoval: Po stvoření se projevený svět stal nádobou naplněnou vodou, do níž živé bytosti vplouvají a z níž zase vyplouvají, a jsou jako provazem k ní připoutány svojí touhou žít. Živé bytosti, které se jako vlnky zrodily z oceánu neomezeného Vědomí, vstoupily do fyzického prostoru. Jakmile se rozvinuly prvky vzduch, oheň, voda a země, byly s nimi pevně spoutány. Tím se roztočilo kolo života a smrti.

Džívové sestoupí na zem jakoby po paprscích Měsíce a vejdou do rostlin a stromů. Stanou se jakoby plody těchto rostlin a zrají v paprscích Slunce. Poté jsou připraveni ke vtělení. I v nenarozených bytostech jsou skryty nehmotné představy a podmíněnosti mysli a při jejich narození se závoj, který je zakrýval, odhrne.

Některé z bytostí se rodí čisté a osvícené neboli *sáttvika*. Takové se již v předchozích životech odvrátily od lákadel smyslového potěšení. Jiné bytosti se zrodily, jen aby pokračovaly v koloběhu života a smrti, a jsou směsicí čistého, nečistého a temného. Některé se rodí čisté se slabou dávkou nečistoty, jsou ušlechtilých kvalit a oddané Pravdě, a takových, které jsou oproštěny od temnoty nevědomosti, je vskutku málo. Další bytosti jsou pohlceny temnotou nevědomosti a hlouposti a ti jsou jako skály a kopce.

Lidé, kteří jsou naplněni čistotou a je v nich jen trocha nečistoty, se nazývají *rádžasa sáttvika*. Ti jsou stále šťastní, osvícení, netruchlí ani si nezoufají. Jsou nesobečtí jako stromy a jako ony zakoušejí plody svých minulých činů, aniž by způsobovali vznik nových. Žijí bez tužeb, v klidu a míru sami se sebou a tento klid neopouštějí ani v nejhorších neštěstích. Na všechny lidi pohlížejí stejně a všechny milují. Neutápí se v oceánu utrpení.

Člověk by se měl všemi prostředky bránit před utonutím v oceánu utrpení a zkoumat podstatu sebe sama otázkou: „Kdo jsem a jak vznikla iluze projeveného světa?“ Člověk by se měl v těle vzdát egoismu a připoutanosti ke světu. Pak pochopí, že ať už tu nějaké objekty jsou nebo nejsou, prostor rozdělený není. Totéž Vědomí, které září ve Slunci, přebývá i v malém červu zalezlém do díry v zemi.

IV. 62

VASIŠTHA pokračoval: Kdo je natolik moudrý, že je schopen zkoumat podstatu Skutečnosti, má vyhledat pomoc moudrého učitele a studovat posvátné texty. Moudrý učitel je osvobozen od touhy po potěšeních a má přímou zkušenost Pravdy. Žák by měl s jeho pomocí studovat svaté texty a prováděním *jógy* pak dosáhne nejvyššího stavu.

Ó Rámo, jsi vpravdě duchovní hrdina obdařený dobrými vlastnostmi. Osvobodil ses od utrpení a dosáhl vyrovnanosti a rovnováhy. Pomocí nejvyšší Inteligence se oprosti od všech iluzí. Osvobodíš-li se od všeho, co se týká objektů světa, ustálíš se v nedvojném Vědomí. A to je konečným vysvobozením, o tom není pochyb. Moudří lidé toužící po Sebepoznání budou následovat tvůj příklad.

Jen ten, kdo má schopnost myšlení jako ty, kdo má dobrou povahu, na vše pohlíží bez rozlišování a vidí jen to dobré, je oprávněn nahlédnout poznání, jež jsem tu popsal.

Ó Rámo, dokud budeš přebývat v těle, žij tak, aby ses nenechal ovládnout tím, co chceš nebo nechceš, co tě přitahuje či odpuzuje. Jednej v souladu se zvyky společnosti, v níž žiješ, ale bez touhy a chtění. Tak jako všichni svatí a mudrci, hledej neustále i ty nejvyšší klid a mír.

Následováním příkladu světců a mudrců člověk postupně směřuje k nejvyššímu stavu. Jakou má člověk povahu v tomto životě, takovou povahu získá, až tento život skončí. Avšak ten, kdo se nyní upřímně a opravdově snaží, bude schopen svá předurčení překonat a vymanit se ze stavu temnoty a hlouposti, tedy kvality *tamas*, i ze stavu nečistoty a vášně neboli kvality *radžas*. S využitím poznání se člověk může z těchto stavů povznést do stavu čistoty a osvícení, do stavu *sattva*.

Dobré vtělení může člověk získat jen díky vlastnímu úsilí. A není nic, čeho by se intenzivní snahou nedalo dosáhnout. Bude-li člověk praktikovat zdrženlivost

vůči světským potěšením a naprostou oddanost *Brahman*, čemuž se říká *brahmačarja*, pak s odvahou, vytrvalostí, nezaujatostí a inteligentní praxí založenou na zdravém rozumu obdrží to, co hledal, tedy poznání Já. Ó Rámo, jsi osvobozená bytost. Žij podle toho!

KNIHA PÁTÁ

O utišení

Upašánti prakarana

V. 1, 2

VÁLMÍKI pravil: Bozi, polobozi a mudrci, členové královské družiny i všichni ostatní naslouchali moudrým slovům Vasišthy s velkým zaujetím. Vládce Dašaratha i jeho ministři na chvíli opustili své královské a ministerské povinnosti a radovánky, aby se mohli plně soustředit na pochopení mudrcova učení. Dobu poledního a večerního odpočinku oznamovalo troubení na lastury. Tehdy se králové a princové zvedli ze svých míst, jejich bohatě zdobený šat oslnivě zářil nádherou ornamentů i drahých kamenů a celý dvůr vypadal, jako by tu ve zmenšené podobě zářil sám vesmír.

Nastal večer a všichni se pomalu rozcházeli k odpočinku. Král Dašaratha ještě náležitě uctil přítomné mudrce a přijal jejich požehnání. Mudrc Vasištha se rozloučil s princem Rámou a jeho bratry, ti mu padli k nohám a též jim se dostalo požehnání.

Nadešla noc a všichni spali na svých ložích, jen Ráma nemohl usnout a stále přemítal nad moudrými a poučnými slovy Vasišthy.

RÁMA rozjímal: Co to je projevený svět? Kdo jsou všichni ti lidé a další bytosti? Jak se zde objevili, odkud se vzali a kam odcházejí? Co je podstatou mysli a jak může mysl dojít do stavu klidu a nehybnosti? Jak vznikla kosmická iluze neboli *májá* a jak zase zanikne? Je ukončení této iluze žádoucí či nežádoucí? Jak v neomezeném Já vzniklo omezení?

Jaké přesně jsou prostředky a způsoby, které mudrc Vasištha doporučuje pro ovládnutí mysli a smyslů? Mysl a smysly jsou nepochybně zdrojem utrpení. Je nemožné vzdát se radosti z potěšení. Zároveň nelze ukončit utrpení, aniž bychom se té radosti vzdali. To je problém. Avšak hraje-li v tom všem nejdůležitější roli mysl, pak pokud mysl jednou zakusí nejvyšší klid osvobozený od veškeré iluze světa, pak ho jistě nevymění za touhu po smyslovém potěšení.

Ach, kdy bude má mysl čistá a spočine v nejvyšším Bytí? Kdy bude moci jako vlna, která se navrátila do oceánu, spočinout v Absolutnu? Kdy se osvobodím od svých tužeb a budu na vše pohlížet stejně? Kdy budu zbaven horečky způsobené připoutaností ke světu?

Ach, mysli, zůstaneš opravdu pevně ustálena v poznání, kterému učí velcí mudrci? Ach, rozume, příteli můj, rozjímej o učení mudrce Vasišthy, abychom já i ty byli zproštěni utrpení plynoucího z této světské existence.

V. 3, 4

VÁLMÍKI pokračoval: Jak se rozednělo, Ráma i jeho bratři vstali, provedli své ranní rituály a vydali se k domu mudrce Vasišthy. Mudrc již též vykonal své ranní

modlitby a nyní seděl pohroužen v meditaci. Počkali, až se zvedl, a pak všichni nasedli do kočáru a jeli ke královskému paláci. Když vešli do paláce, sám král Dašaratha udělal směrem k nim tři kroky a s náležitou poctou je přivítal.

Brzy dorazili i ostatní členové shromáždění, všichni zaujali svá místa a Dašaratha zahájil sezení.

DAŠARATHA řekl: Ó Požehnaný, doufám, že sis po včerejším výkladu dobře odpočinul. Všichni se cítíme povzneseni slovy nejvyšší moudrosti, která jsi k nám včera pronesl. Učení osvíceného mudrce rozpouští utrpení všech bytostí a obdařuje je blažeností. Pomáhá odstranit nečistoty způsobené předchozími činy a oslabuje špatné sklony jako chamtivost či lpění. Zpochybňuje též naše mylné přesvědčení o skutečnosti tohoto projeveného světa.

Ó Rámo, za plodný lze považovat jen den věnovaný uctívání mudrců. Každý jiný den je temnotou. Nyní máš nejlepší příležitost ptát se a učit od mudrce všechno, co je hodno poznání.

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, zdalipak jsi rozjímal o mém učení? Zdalipak jsi o něm v noci přemýšlel a vryl si je hluboko do svého srdce? Pamatuješ si má slova o tom, že člověk znamená mysl? Pamatuješ si do podrobností, co jsem ti řekl o stvoření vesmíru? Jedině časté připomínání si tohoto učení vnese do mysli člověka jasnost.

RÁMA řekl: Ó Pane, o všem jsem opravdu hluboce přemýšlel. Vzdal jsem se spánku a celou noc rozjímal o tvých osvícených slovech, abych pochopil Pravdu, již jsi naznačoval. Tak ji mám uchovánu ve svém srdci. Kdo by nepřijal tvé učení, když ví, že mu přinese nejvyšší blaženost? Zároveň je velmi příjemné naslouchat tvým slovům, která odstraňují pochybnosti a přinášejí zkušenosti, které nelze s ničím srovnat.

Ó Pane, pokračuj prosím ve svém skvělém výkladu.

V. 5

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, vyslechni toto poučení o zániku vesmíru a dosažení nejvyššího klidu a míru.

Podobně jako je velká stavba podpírána sloupy a pilíři, je projevení světa, jež se zdá být bez konce, udržováno a podporováno tupostí neboli kvalitou *tamas* a nečistotou neboli kvalitou *radžas* svých bytostí. Ale jako se had svlékne ze staré kůže, tak se od světa snadno oprostí ten, kdo má čistou povahu. Člověk, jehož přirozeností je čistota neboli *sattva* a jehož činnost neboli *radžas* je na čistotě založena, nežije svůj život mechanicky, ale pátrá po původu a povaze projeveného světa. Je-li hledání

doplněno studiem svatých textů a pobýváním ve společnosti mudrců, pak se v jedinci probudí jasné pochopení, v němž je jako ve světle lampy nahlédnuta Pravda. Dokud díky hledání a dotazování není tato Pravda vnímána a uvědomována v něm samém, nemůže dojít k opravdovému pochopení. Ó Rámo, jsi čisté povahy, proto zkoumej podstatu Skutečnosti a klamu a buď oddán Pravdě. Jak by mohlo být to, co na začátku neexistuje a po čase zmizí, považováno za skutečné? Skutečné je jen to, co vždy bylo a vždy bude.

Zrození je záležitostí mysli a stejně tak je věcí mysli i vývoj a růst. Je-li plně pochopena Skutečnost, je mysl osvobozena od vlastní nevědomosti. Studiem svatých textů, pobýváním v blízkosti světců a pěstováním nezaujatosti nasměruj proto svou mysl na správnou cestu. S tímto by se člověk měl uchýlit k nohám mistra, jehož poznání dosáhlo dokonalosti, a věrným následováním jeho slov postupně dosáhnout stavu naprosté čistoty.

Ó Rámo, čistým dotazováním pohlédni svým Já na Já, podobně jako klidný a nezaujatý Měsíc pohlíží na celý vesmír. Člověk je jako stéblo slámy zmítán ve vodách iluzorního projeveného světa, dokud nezíská útočiště ve člunu dotazování se na Já. Jako se zrnka písku rozptýlená ve vodě usadí na dně až tehdy, když se voda zcela uklidní, tak spočine mysl člověka v naprostém klidu a míru, až když člověk pozná Skutečnost. A jakmile je poznání Skutečnosti dosaženo, nemůže být ztraceno, podobně jako zlatník neztratí schopnost rozpoznat kus zlata v hromadě popela. Dokud není pochopena Pravda, jsou tu zmatky a nejasnosti. Jakmile je Pravda pochopena, veškeré nejasnosti zmizí. Příčinou veškerého utrpení je neznalost Já. Poznání Já vede k radosti a klidu.

VASIŠTHA pokračoval: Vyřeš problém tkvící v tom, že mylně považuješ tělo za Já, a ihned spočineš v klidu a míru. Spadne-li kus zlata do bláta, zlato se tím neposkvrní. Stejně tak Já nemůže být nijak poskvrněno tělem. Stále dokola prohlašuji, že „Já je jedno a tělo je druhé, tak jako voda a lotos", nikdo mě však neposlouchá! Dokud netečná a nevědomá mysl následuje cestu potěšení, nemůže být rozptýlena temnota iluzornosti projeveného světa. Jakmile se však člověk z této iluzornosti probudí a prozkoumá podstatu Já, je temnota rozptýlena. Člověk by se měl vytrvale snažit o to, aby probudil mysl přebývající v těle, a mohl tak překročit hranice toho, co nastane, neboť proces neustálých změn je plný utrpení.

Tak jako není obloha ovlivněna částicemi prachu rozptýlenými ve vzduchu, tak není Já ovlivněno tělem. Tak jako se člověk mýlí v tom, že oblohu lze pošpinit prachovými částicemi, tak si mylně představuje, že radost a bolest zakouší on sám. Ve skutečnosti radost a bolest nepocházejí ani z těla, ani z Já, které vše přesahuje. Náležejí pouze nevědomosti, nevědomé mysli. Jejich ztráta není ztrátou. Radost ani bolest nepatří nikomu. Neexistuje nic jiného než Já, nejvyšší klid a mír, Absolutno. Už to pochop, Rámo.

Já a svět nejsou totožné a nejsou ani rozdílné. Vše je jen odraz Pravdy. Neexistuje nic jiného než *Brahman*. Myslet si, že jsem něco jiného, je pouhá představa. Vzdej se takové představy, Rámo. Uvnitř sebe sama vnímá jediné Já sebe sama jako neomezené Vědomí. Proto neexistuje utrpení ani iluze, zrození ani stvořená bytost. Cokoli je, je *Brahman*. Osvoboď se od utrpení, Rámo. Osvoboď se od dvojnosti a zůstaň ustálen v Já tím, že se vzdáš i zájmu o vlastní blaho. Spočiň s tichou myslí ve vnitřním klidu. Ať v tvé mysli není žádný smutek. Spočiň ve vnitřním tichu. Zůstaň sám, bez sebestředných myšlenek. Buď statečný a podrob si mysl a smysly. Buď bez tužeb, spokojený s tím, co k tobě samo přichází. Žij bez usilování, aniž bys chtěl něco získat či se něčeho zbavit. Osvoboď se od zvrhlostí mysli a oslepujících iluzí. Spočiň spokojený ve vlastním Já. Takto se oprosti od všeho trápení. Spočiň v Já ve stavu rozšířeného Vědomí, které je jako otevřený, nedozírný oceán. A jako září blažeností paprsky Měsíce v úplňku, raduj se v Já skrze Já.

V. 6, 7

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, osvobozen je ten, kdo ví, že jako se v křišťálu samy od sebe odrážejí okolní věci, aniž by o to křišťál usiloval, tak se ve Vědomí samy od sebe dějí všechny činnosti. Bytosti, které se ani v lidském vtělení o tuto nezáměrnou činnost nezajímají, neustále střídavě zakoušejí nebe a peklo.

Některé bytosti se oddávají nečinnosti a veškerou činnost zavrhují či potlačují. Ty přecházejí z pekla do pekla, z utrpení do utrpení, z obav do dalších obav. Jiné jsou svými sklony a touhami poutány k plodům svých činů a rodí se jako červi, pak stromy či rostliny a znovu jako červi. Některé bytosti jsou požehnané a jsou znalci Já. Důkladně prozkoumaly podstatu mysli, překonaly všechny tužby a přecházejí do vyšších úrovní Vědomí.

Ten, kdo se zrodil ve svém posledním zrození, je obdařen světlem a čistotou neboli kvalitou *sattva*, jen s malou příměsí nečistoty *radžas*. Od svého narození vyrůstá ve svatosti. Snadno vstřebává i to nejvznešenější poznání. Ušlechtilé vlastnosti jako přátelství, soucit, moudrost, dobro a šlechetnost ho následují a nacházejí u něho svůj domov. Dělá, co je třeba dělat, ale bez závislosti na tom, zda mu výsledek činnosti přinese zisk nebo ztrátu, pocit nadšení či stísněnost. Jeho srdce je čisté, proto přitahuje druhé a ti ho sami vyhledávají. Člověk těchto ušlechtilých kvalit najde a následuje osvíceného mistra, který ho vede na cestě Sebepoznání. Poté dosáhne Já, jediného kosmického Bytí.

Osvobozený jedinec tak probudí dosud spící vnitřní Inteligenci a probuzená Inteligence rozpozná sebe sama jakožto neomezené Vědomí. Člověk požehnaný tím, že si je neustále vědom vnitřního světla, se pak povznese do dokonale čistého stavu.

To je běžný vývoj, Rámo, jsou tu ale výjimky. Pro ty, kteří se zrodili do tohoto světa, existují dvě možnosti, jak dosáhnout osvobození. Buď hledající následuje cestu ukázanou mistrem a svého cíle, jímž je osvobození, dosahuje postupně, anebo hledajícímu spadne poznání Já doslova do klína a jde o náhlé osvícení.

Budu ti vyprávět příběh, který popisuje druhý typ osvícení. Pozorně naslouchej.

V. 8.

Příběh krále Džanaky

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, žije jeden velký vládce, jehož nahlížení je bez jakýchkoli omezení. Vládne nad územím Vidéha a jmenuje se Džanaka. Pro ty, kteří u něho hledají pomoc, je ztělesněním hojnosti. Je hřejivým Sluncem, v jehož přítomnosti rozkvétají srdeční lotosy jeho přátel, a je dobrodincem všech dobrých lidí.

Jednoho dne se král Džanaka procházel v parku, a jak se jen tak bezcílně potuloval, najednou zaslechl slova písně, kterou přednášeli *siddhové* neboli dokonalí mudrci.

Rozjímáme o Já, které se projevuje jako čirá blaženost zakoušení, kdy pozorovatel či zakoušející zakouší objekt zkušenosti bez vytváření představ a bez oddělování.

Rozjímáme o Já, v němž je-li ukončeno prožívání subjektu a objektu a odstraněn i záměr takové rozdělení na subjekt a objekt vytvářet, se věci dějí samy od sebe.

Rozjímáme o Světle, které prozařuje vše, co svítí. Rozjímáme o Já, které překračuje protichůdné představy toho, co „je", a toho, co „není", a stojí tedy jakoby „mezi"těmito dvěma protiklady.

Rozjímáme o Skutečnosti, ve které vše existuje, ze které vše pochází, které vše přináleží, která je všeho příčinou a je vším.

Rozjímáme o Já, které je základem vyjadřování i všech jazyků, je alfou i omegou, pokrývá vše od „*a*" po „*ha*" a je označeno slovem „*aham*", Já.

Však běda, lidé se honí za vnějšími objekty a jako hlupáci se zříkají Boha, jenž dlí v hloubce jejich vlastních srdcí.

Toho, kdo poznal neskutečnost a pomíjivost objektů světa, a přesto k nim zůstal připoután, nelze považovat za lidskou bytost!

Člověk by měl mečem poznání srazit každou touhu, která v jeho srdci vznikla nebo se vzniknout chystá.

Člověk by si měl užívat radost pocházející z klidu a míru. Ten, kdo má mysl pod kontrolou, je pevně ustálen v klidu a míru. A je-li srdce ustáleno v klidu a míru, okamžitě se objeví čirá blaženost Já.

V. 9.

VASIŠTHA pokračoval: Když král Džanaka vyslechl slova písně, byl velmi sklíčen. Rychle zamířil do paláce, poslal pryč všechny sloužící a vyhledal samotu své komnaty. Hluboce se trápil a přemýšlel.

DŽANAKA rozmýšlel: Ach, běda, bezmocně se točím v kole světského neštěstí. Co znamená lidský život oproti věčnosti? A přesto jsem si k němu vypěstoval lásku. Hanba mé mysli. Co znamená panování a vláda, třebas trvající celý život? A já hlupák myslel, že bez toho všeho nemohu být. Můj život je jen nepatrný okamžik, zatímco věčnost sahá daleko před něj i za něj. Co mám dělat?

Kdo je ten kouzelník, který tu rozprostřel iluzi zvanou svět a zcela mě pomátl? Jak to, že jsem byl tak oklamán? Poznal jsem, že to, co je blízko, či to, co je daleko, je jen v mé mysli, a proto se vzdávám porozumění vnějších objektů. Poznal jsem, že všechna činnost ve světě vede jen k nekonečnému utrpení. Jak bych tedy mohl doufat ve štěstí? Den za dnem, měsíc za měsícem, rok za rokem, okamžik za okamžikem vidím, jak štěstí, jež ke mně přichází, s sebou nese i utrpení. Utrpení ke mně přichází znovu a znovu!

Všechno, co zde vidíme a prožíváme, je předmětem změny a zániku. V tomto světě neexistuje nic, na co by se mohl moudrý člověk spolehnout. Kdo je dnes vysoce uznáván, bude zítra potupen. Hloupá mysli, čemu lze v tomto světě věřit?

Ach, běda, jsem bez provazu, přesto připoután, jsem bez nečistoty, přesto pošpiněn, a jsem padlý, přestože zůstávám na vrcholu. Ó mé Já, jaká to záhada! Jako je věčně zářící Slunce náhle zakryto plujícími mraky, vidím, jak ke mně záhadně připlula tato podivná iluze. Kdo jsou všichni přátelé a příbuzní? Čím je veškeré potěšení? Malé dítě se cítí vyděšeno, vidí-li duchy, a já se cítím zmaten vymyšlenými příbuznými, na nichž lpím a kteří mě jako provazy poutají ke stáří a smrti. Ať tito příbuzní zůstanou či odejdou, nic to pro mě neznamená. Významné události i velcí lidé přišli a zase odešli a zanechali za sebou jen vzpomínky. Na co se člověk může spolehnout? I bohové, včetně trojice bohů Brahmá, Višnu a Šiva, již milionkrát přišli a zase odešli. Co je v tomto vesmíru stálé? K této noční můře známé jako projevený svět poutá jedince jen planá naděje. Ach, jaký to žalostný stav!

DŽANAKA pokračoval: Jsem jako nevědomý hlupák oklamaný skřetem ega, pocitu jáství, a vytvářející falešnou představu „jsem takový a takový“. Velmi dobře vím, že Čas svýma nohama rozdupal bezpočet bohů, a přesto stále chovám lásku k životu. Dny a noci jsem strávil planým toužením místo toho, abych zakoušel blaženost neomezeného Vědomí. Od jednoho trápení přecházím k druhému, ještě většímu, ale nezaujatost v sobě nenalézám.

Co mohu považovat za skvělé a žádoucí, když vidím, že ať už člověk dosáhne na tomto světě čehokoli, vždy všechno pomine a zbude jen trápení? Den za dnem žije člověk na tomto světě v hříchu a násilí a den za dnem zakouší stále větší utrpení. Dětství je promarněno v nevědomosti, mládí je promarněno v honbě za potěšením a zbytek života je věnován starostem o rodinu. Čeho může hlupák v takovém životě dosáhnout?

I když člověk vykoná velké náboženské rituály, může přijít nanejvýš do nebe. A co je nebe? Je na zemi či na onom světě? Existuje někde místo nedotčené utrpením? Utrpení přináší štěstí a štěstí si nese na svých ramenou neštěstí! Každá skulinka v zemi je zaplněna mrtvolami bytostí, proto země vypadá tak pevně.

Ve vesmíru jsou bytosti, jimž mrknutí oka trvá celou epochu. Co je v porovnání s tím můj život? Objekty světa se jeví jako nádherné a trvalé, ale nesou s sebou nekonečné strachy a obavy. Úspěch je ve skutečnosti nepřízní osudu a neúspěch může být žádoucí díky tomu, jaký dopad má na mysl. Mysl je semínkem iluze projeveného světa a dává vzniknout falešným pocitům „já" a „moje".

Tak jako se zdá, že kokos padající ze stromu shodila vrána, která na strom v tomtéž okamžiku náhodou usedla, tak ve světě, který se jeví jako stvořený, vytvoří nevědomost falešné pocity „to bych měl mít" a „toho bych se měl vzdát". Je lepší trávit svůj čas v odloučení či v pekle než žít v takovém projeveném světě.

Semínkem projeveného světa je úmysl či záměr. Zbavím se tedy všech záměrů. Prožil jsem už všechno možné, radoval jsem se i trpěl a teď s tím skoncuji. Přestanu se již trápit. Probudil jsem se. Zničím zlodějku mysl, která mi ukradla moudrost. Byl jsem důkladně poučen mudrci, budu tedy hledat poznání Já.

V. 10

VASIŠTHA pokračoval: Takto rozjímajícího krále nalezl jeho strážce, přistoupil k němu a řekl mu: „Pane, je čas věnovat se královským povinnostem. Sloužící již přichystali vonnou koupel a kněží vás očekávají, aby vám přednesli příslušné hymny. Pane, vstaň a vykonej to, co má být vykonáno, neboť ušlechtilý člověk je dochvilný a dbá svých povinností."

Avšak král si jeho slov nevšímal.

DŽANAKA dále přemítal: Co mám dělat se svou družinou a s královskými povinnostmi, když vím, že je to vše zcela pomíjivé? Není to k ničemu. Měl bych všeho zanechat a setrvat ponořený v blaženosti Já.

Ó mysli, zbav se touhy po potěše smyslů, abys mohla být oproštěna od trápení spojeného s opakovaným stárnutím a smrtí. Jakýkoli stav, o kterém doufáš, že ti

přinese štěstí, se ukáže jako zdroj neštěstí. Dost bylo života, ovlivňovaného špatnými sklony a touhou po potěšení. Hledej radost, jež je tvou přirozeností a je s tebou nerozlučně spjatá.

Když strážce viděl, že král nic neříká, zůstal i on potichu.

DŽANAKA dále rozjímal: Co v tomto vesmíru mám hledat, čeho mám dosáhnout? Co je tou věčnou a neměnnou Pravdou, u které mohu s důvěrou spočinout? Jaký je rozdíl v tom, zda se věnuji práci, anebo zůstávám nečinný? Nic ve vesmíru není stálé. Ať už se tělo věnuje nějaké činnosti nebo zůstává nečinné, podléhá neustálým změnám a je jen dočasné a pomíjivé. Je-li mysl člověka pevně zakotvena v klidu a vyrovnanosti, co a jak je potom možné ztratit?

Netoužím po tom, co nemám, a nezříkám se toho, co ke mně samo přichází. Ustálil jsem se v Já. Co je mé, nechť je mé. Není tu nic, kvůli čemu bych měl pracovat, ani neexistuje důvod, proč zůstat nečinný. Vše, co je získáno, ať už činností nebo nečinností, je falešné. Je-li mysl pevně ustálena ve stavu prostém chtění a touhy po potěšení a funguje-li tělo zcela přirozeně, pak mají činnost i nečinnost stejný význam. Nechme proto tělo zabývat se přirozeným fungováním, neboť nepřítomnost činnosti by vedla k jeho rozkladu. A ustanou-li myšlenky „toto dělám“ nebo „to mě baví“, veškerá činnost se stane nekonáním.

V. 11

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile Džanaka vše uvážil, zvedl se, jako se Slunce zvedne nad horizont, a začal vykonávat své královské povinnosti, aniž by na nich jakkoli lpěl. Oproštěný od představ o žádoucím a nežádoucím, osvobozený od sklonů a tendencí mysli věnoval se spontánní a přiměřené činnosti. Jako by byl v hlubokém spánku, a přece probuzený. Splnil své denní povinnosti včetně uctění světců a na konci dne se uchýlil do samoty, aby noc strávil v hluboké meditaci, jež pro něj nyní byla zcela samozřejmá a přirozená. Jeho mysl se okamžitě odvrátila od iluze a ustálila se v klidu a vyrovnanosti. Ráno Džanaka vstal a znovu přemítal.

DŽANAKA uvažoval: Ó neposedná mysli! Světský život nevede k tvému skutečnému štěstí. Proto dosáhni stavu klidu a vyrovnanosti. Pouze v takovém stavu budeš zakoušet klid, blaženost a Pravdu. Kdykoli vytvoříš ve své prostopášnosti nemravné myšlenky, začne se iluze světa zvětšovat a rozšiřovat. A chováš-li v mysli touhu po potěšení, bude se tato iluze donekonečna rozvětvovat. Právě myšlení je tím, co splétá sítě projeveného světa. Zanechej proto všech fantazií a představ a dosáhni klidu

a vyrovnanosti. Na misky vah svého poznání dej na jednu stranu potěšení smyslů a na stranu druhou blaženost klidu a míru. Co uznáš za pravou Skutečnost, to hledej. Zbav se všech nadějí a očekávání, osvoboď se od přání něco získat či se něčeho vzdát a buď volný. Ať je projevený svět skutečný nebo neskutečný, ať je ve fázi růstu nebo úpadku, nenech se jeho klady či nedostatky vyvést z rovnováhy. Ó mysli, s projeveným světem nejsi v žádném vztahu, to se jen tak jeví v důsledku tvé nevědomosti. Jsi neskutečná a stejně neskutečný je projevený svět. A přece je tu mezi vámi dvěma jakési tajuplné spojení. Je to jako spojení mezi neplodnou ženou a jejím synem. Pokud se domníváš, že jsi skutečná a projevený svět nikoli, jaký by mohl být mezi vámi vztah? A na druhou stranu, je-li skutečné obojí, ty i svět, kde je pak důvod pro nadšení či smutek? Proto se oprosti od smutku a spočiň v hluboké meditaci. Na světě není nic, co by ti přineslo naplnění. Vyhledej útočiště v odvaze a vytrvalosti a překonej vlastní neposlušnost a vzpurnost.

V. 12

VASIŠTHA pokračoval: Když Džanaka došel takového pochopení, začal jednat jako král a dělal vše, co bylo třeba, s veškerou silou mysli i ducha, bez jakéhokoli pomýlení. Svou mysl nenechal rozptylovat dvorními radovánkami a jednal tak, jako by setrvával ve stavu hlubokého spánku.

Od té doby už se nezabýval tím, co získat nebo čemu se vyhnout. Bez zmatků a pochybností žil v přítomnosti. Poznání ho neopouštělo a jeho rozum nebyl zkalen žádnou nečistotou.

Jako když ráno vyjde Slunce nad horizont, vyšlo v srdci krále Džanaky, prostém nečistoty a smutku, světlo Sebepoznání, *čit-átman*. Na vše ve vesmíru pohlížel jako na to, co se zrodilo v důsledku kosmické síly, *čitšakti*. Obdařen Sebepoznáním viděl všechny věci jako Já, jež je neomezené. Pochopil, že vše, co se děje, se děje přirozeně, proto neprožíval vzrušení ani sklíčenost a setrvával v klidu a vyrovnanosti. Džanaka se stal mudrcem osvobozeným za života, který se označuje jako *džívanmukta*.

Džanaka vládl ve svém království a jeho Sebepoznání nezáviselo na tom, zda byl obklopen dobrým či zlým. Neustále přebýval ve vědomí Absolutna a zakoušel stav nekonání, ač se druhým jevil jako velmi činorodý. Jeho sklony a podmíněnosti zmizely, a třebaže se zdálo, že je zaměstnán činností, ve skutečnosti setrvával ve stavu podobném hlubokému spánku.

Nepřemýšlel o minulosti a neobával se budoucnosti. Žil v přítomném okamžiku se šťastným úsměvem na rtech.

Džanaka dosáhl všeho díky vlastnímu hledání a zkoumání. Podobně jako on by měl člověk pokračovat v dotazování se na Pravdu, dokud nedosáhne hranic takového

zkoumání. Sebepoznání neboli poznání Pravdy nedosáhneme uchýlením se k učiteli, *guru*, studiem posvátných knih ani dobře odvedenou prací. Lze toho dosáhnout pouze důkladným zkoumáním a dotazováním inspirovaným společností mudrců a světců. Jediným prostředkem je vnitřní světlo jedince, nic jiného. A je-li vnitřní světlo udržováno při životě, temnota netečnosti a nevědomosti ztratí svoji sílu a moc.

VASIŠTHA pokračoval: Na člunu poznání, pomocí vnitřního světla, se dá překonat jakkoli těžké trápení. Kdo takové poznání nemá, toho tíží i malá nesnáz. Kdo je tímto poznáním obdařen, ten i kdyby byl na světě sám, bez pomoci a znalosti posvátných textů, snadno se přenese přes oceán utrpení. Člověk poznání dokončí svoji práci i bez pomoci druhých, na rozdíl od toho, kdo poznání nemá. Proto se má člověk vytrvale snažit tohoto poznání neboli vnitřního světla dosáhnout. Kdo chce vypěstovat ovoce, musí na své zahradě vytrvale a trpělivě pracovat. Poznání je kořínek, a je-li dobře živen, poskytne kvalitní plody Sebepoznání, poznání Já.

Úsilí a energie, které lidé věnují světským záležitostem, by se měly nasměrovat k získání poznání. Člověk by měl nejprve odstranit otupělost mysli a nedostatek důvtipu, což jsou zdroje utrpení a semínka stromu projeveného světa. To, co je získáno v nebi, na onom světě či na zemi, je získáno tady a teď v důsledku poznání. Oceán projeveného světa lze překonat poznáním, nikoli dobročinností, svatými poutěmi či odříkáním. Kdo je nadán skvělými vlastnostmi, ten je získal též díky poznání. I králové získali své trůny poznáním. Poznání je cesta do nebe, cesta k nejvyššímu dobru, cesta k osvobození.

Právě pomocí poznání může mírumilovný učenec porazit silného soupeře. Poznání neboli vnitřní světlo je onen vzácný kámen mudrců. Kdo jej vlastní, je obdařen vším, co si přeje. Kdo má poznání, snadno dosáhne druhého břehu oceánu projeveného světa. Kdo poznání nemá, ten se v tomto oceánu utopí. Jsou-li rozum a chápání člověka vedeny vnitřním světlem, dosáhne člověk druhého břehu. Jestliže vnitřní světlo schází, podlehne člověk nástrahám a překážkám.

Člověku poznání, jehož mysl není zastřena iluzí, se vyhnou tužby, nedostatky i všechny nepříjemnosti. Skrze vnitřní světlo neboli poznání je celý svět jasně nahlédnut takový, jaký je. A k člověku, který má jasné vidění, nepřijde štěstí ani neštěstí. Tak jako vítr rozežene tmavé mraky zastiňující Slunce, tak poznání, toto vnitřní světlo, zažene temnotu, kterou pocit ega zakrývá Já. Kdo chce vypěstovat obilí, musí nejprve obdělat pole, a kdo se touží ustálit v nejvyšším stavu Vědomí, měl by nejprve očistit svou mysl rozvíjením poznání, tedy rozžehnutím vnitřního světla.

V. 13

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, pátrej po podstatě Já tak jako král Džanaka a snadno se dostaneš tam, kde spočinuli lidé poznání, kteří poznali, co je třeba poznat. Znovu a znovu musí člověk zdolávat nepřátele, jimiž jsou smysly. A poté skrze vlastní úsilí nalezne Já samo v sobě spokojenost, dojde svého naplnění a ukončí veškeré trápení. Poté je zničeno samotné semínko iluze, skončí proud neštěstí a zmizí představa zla. Ó Rámo, buď jako král Džanaka a svým vnitřním světlem nahlédni Já. Staň se výjimečnou bytostí, jakou je i král Džanaka.

Jestliže se člověk vytrvale věnuje hledání Já a chápe neustále se měnící povahu světa, pak v pravý čas dosáhne Sebepoznání stejně jako Džanaka. Nepomůže mu bůh, obřady ani jiná činnost, majetek ani příbuzní. Kdo se bojí iluze projeveného světa, toho mohou přivést k Sebepoznání právě vlastní úsilí a dotazování se na Já. Nenásleduj učení těch, kteří žijí v omylu a jsou závislí na bohu, rituálech, zvycích a podobných praktikách. Oceán projeveného světa můžeš překonat jen tehdy, když se ustálíš v nejvyšším poznání, když poznáš Já skrze Já samo a své uvažování nenecháš ovlivnit a překroutit smyslovým vnímáním.

Vyprávěl jsem ti, jak král Džanaka dosáhl poznání Já díky milosti. Poznání jako by na něj spadlo z nebe. Kdo rozvíjí moudrost jako Džanaka, ten ve svém srdci zakusí vnitřní světlo a v tom okamžiku zmizí mylné představy iluzorního světa. Když odejde představa podmíněnosti a omezení „jsem to a to", zrodí se Vědomí všeprostupujícího Absolutna. Oprosti své srdce stejně jako Džanaka od falešné představy jáství. Zmizí-li pocit jáství, ega, zazáří v tvém srdci světlo Sebepoznání. Pocit ega je tou nejtemnější formou temnoty, a jakmile zmizí, rozzáří se vnitřní světlo samo od sebe. Kdo má klidnou mysl a je si vědom toho, že „neexistuji já, neexistuje nikdo druhý a neexistuje ani sama ne-existence", ten není ovládán ziskuchtivostí. Neexistuje jiné omezení, Rámo, než touha získat to, co považujeme za žádoucí, a strach z toho, co považujeme za nežádoucí. Nepodléhej touze získat to, co považuješ za žádoucí, a neměj za cíl zbavit se nežádoucího. Oprosti se od obojího a spočiň v tom, co zbude.

VASIŠTHA pokračoval: U koho zmizela dvojí touha, touha něco získat i touha něčeho se zbavit, ten už po ničem netouží ani nic neodmítá. Dokud však toto dvojí nutkání, získat a zbavit se, nebude odstraněno, nemůže mysl dojít do stavu dokonalého klidu. Mysl nebude zakoušet klid a rovnováhu, zůstanou-li v člověku pocity „to je skutečné" či „to je neskutečné". Jak by se mohla vyrovnanost, čistota a klid zrodit v mysli ovládané myšlenkami „to je dobré", „to je zlé", „toho je dosaženo" či „to je ztraceno"? Je-li tu jediné *Brahman*, jež je navždy jedno i mnohé, jak lze o něčem říci, že je správné či špatné? Dokud je mysl ovládána myšlenkami žádoucího a nežádoucího, nemůže tu být klid ani rovnováha.

Nepřítomnost touhy, očekávání a strachu, neochvějná stálost, vyrovnanost, moudrost, nepřipoutanost, nekonání, laskavost, nepřítomnost překrucování, odvaha, vytrvalost, přátelskost, uvážlivost, spokojenost, jemnost a laskavá mluva, všechny tyto vlastnosti jsou pro člověka, který je osvobozen od pudu získávání a odmítání, zcela přirozené a zároveň neúmyslné a spontánní.

Tak jako je voda v řece zadržena přehradou, tak by měl člověk zadržovat svoji mysl a bránit jí ve směřování ke světu. Zatímco se navenek budeš věnovat nejrůznějším činnostem, vzdej se spojení s vnějšími objekty, obrať svou mysl dovnitř a uvědomuj si vše uvnitř sebe. Ostrým mečem poznání rozetni spletitou síť podmíněné mysli, která vytváří tužby, záměry, očekávání, přijímání i odmítání a je příčinou plynutí projeveného světa.

Znič mysl pomocí samotné mysli. Dosáhni stavu čistoty a hned teď se v něm ustáli. Znič mysl myslí a opusť i myšlenky, které mysl popírají. Tak nakonec zmizí celý projevený svět, iluze se již neobjeví a mysl si projevený svět už znovu nevytvoří. Navenek zůstaň ve světě činný, ale přitom buď pevně zakotven v uvědomování si neskutečnosti toho všeho a zbav se jakýchkoli nadějí a očekávání. Setrvej v klidu a rovnováze, dělej, co je v dané situaci třeba, a nehloubej nad tím, co tě nečekaně potká. Prožívej svůj život spontánně, bez záměrů a očekávání. Tak jako lze říci, že Bůh všechno koná a zároveň nekoná, tak i ty žij bez záměru, dělej, co je třeba, ale nebuď konajícím.

VASIŠTHA pokračoval: Jsi ten, kdo poznal vše, jsi Já. Jsi nezrozená bytost, nejvyšší Pán. Nejsi nic jiného než Já, jež prostupuje vším. Kdo se zbavil představy, že existuje objekt vnímání odlišný od Já, ten nepodléhá omylům zrozeným z radosti či smutku. *Jogínem* se může zvát jen ten, koho nic nepřitahuje ani neodpuzuje, pro něhož má hrouda hlíny i hrouda zlata stejnou hodnotu a důležitost a kdo se oprostil od sklonů a tendencí potvrzujících existenci projeveného světa. Ať takový člověk dělá či prožívá cokoli, ať dává či ničí cokoli, jeho vědomí zůstává svobodné a vyrovnané v radosti i bolesti. Dělá, co je třeba, aniž by rozlišoval, co je žádoucí nebo nežádoucí. Věnuje se činnosti, ale není k ní připoután, není konajícím.

Kdo se utvrdil v přesvědčení, že jediné, co existuje, je neomezené Vědomí, ten se osvobodil od myšlenek na potěšení, je naplněn klidem a umí se ovládat. Mysl je ve své podstatě netečná, neschopná vnímat. Schopnost uvažování má vypůjčenou od Vědomí a Vědomí zase skrze mysl získává možnost zakoušet. Mysl přichází do kontaktu se vším, co se zrodilo, prostřednictvím síly Vědomí neboli *čitšakti*. Mysl existuje jakoby z milosti Vědomí a tím, jak vnímá vesmír, zakouší nejrůznější myšlenky. Jejím světlem je Vědomí, neboť jinak by netečná mysl nemohla fungovat.

Znalci posvátných textů tvrdí, že mysl je domnělý pohyb energie ve Vědomí a myšlenky a představy jsou výrazy mysli podobné syčení hada. Vědomí bez myšlenek a představ je věčné *Brahman*, Absolutno. Vědomí s představami a myšlenkami je

mysl. A malá část mysli se nachází v srdci. Říká se tomu omezené vědomí či omezená inteligence. Omezené vědomí zapomnělo na svoji vědomou přirozenost a existovalo jako netečné, nevědomé. Poté se stalo myšlením, neoddělitelně spjatým s přijímáním a odmítáním. Ve skutečnosti se tím vším stalo samo neomezené Vědomí, ale dokud se neprobudí do své neomezené podstaty, nedojde Sebepoznání, poznání Já, a nepozná tedy samo sebe. Mysl by měla být probuzena skrze hledání, založené na studiu posvátných textů, kontrole smyslů a nezaujatosti. Takto probuzená Inteligence pak září jako absolutní *Brahman*. Není-li probuzena, pokračuje dál v prožívání omezeného světa.

VASIŠTHA pokračoval: Není-li inteligence probuzena, pak nic neví a nechápe nic. To, co se zdá, že je myslí pochopeno, není Skutečnost. Hodnota mysli pochází z Vědomí, podobně jako vůně květiny pochází z esencí, které květina obsahuje. Díky takto propůjčené inteligenci je mysl schopna poznat jen nepatrnou část kosmického Vědomí a plně vykvete až tehdy, je-li osvícena světlem neomezeného Vědomí.

Ačkoli se mysl zdá mít schopnost uvažování, skutečného pochopení není schopna, podobně jako kamenná figurka tanečnice nemůže na požádání zatancovat. Může bitevní scéna namalovaná na plátně způsobit vřavu bojujících armád? Může se mrtvola zvednout a utéct? Může obraz Slunce vytesaný do skály zahnat tmu? A podobně, co může dělat netečná mysl? Tak jako se projeví přelud faty morgány jen v záři Slunce, tak se mysl jeví jako činná a schopná uvažování pouze díky vnitřnímu světlu Vědomí.

Pohyb životní síly je nevědomým člověkem mylně chápán jako mysl. Ve skutečnosti je to však jen životní síla, *prána*. V případě člověka, jehož inteligence není ovlivňována a tříštěna myšlenkami, jde o světlo nejvyššího Bytí, světlo Já. Inteligence, která se ztotožňuje s pohybem životní síly a představuje si „to jsem já" nebo „to je mé", se nazývá *džíva* či duše jedince. Inteligence, mysl, *džíva* jsou názvy používané i mudrci, avšak z hlediska Absolutna nejsou skutečné. Mysl, inteligence ani vtělená bytost ve skutečnosti neexistují. Jediné, co po všechny časy existuje, je Já. Samotné Já je světem, je časem a je i vývojem. Protože je velice jemné, zdá se, jako by tu nebylo, přestože je. Během toho, co se projevuje jako odraz či projevení, je také nahlédnuto jakožto Pravda. Nejvyšší Já je však za všemi popisy a Pravdu o něm lze zakoušet pouze přímou zkušeností Sebepoznání.

Podobně jako s příchodem světla zmizí temnota, tak ustanou myšlenky, jakmile zazáří vnitřní světlo Vědomí. Pokud se Vědomí ztotožní se subjektem, aby zakoušelo smyslové objekty, je Já zapomenuto a objeví se myšlenky týkající se výtvorů mysli.

VASIŠTHA pokračoval: Myšlení, které vzniká v nejvyšším Bytí, se nazývá individuální vědomí neboli vědomí jedince. Je-li vědomí jedince osvobozeno od myšlenek a od ztotožnění se s jedincem, je tu osvobození. Semínkem a příčinou projeveného

světa není nic jiného, než že v neomezeném Vědomí vznikne myšlenka, která vede k omezenému vědomí jedince. Vědomí se odchýlí od stavu naprostého klidu, je myšlením jakoby znečištěno, vznikne rozum a s ním i představa vesmíru.

Ó Rámo, ovládnout životní sílu znamená ovládnout i mysl. Tak jako zmizí stín, je-li odstraněn původce stínu, tak zmizí myšlenky, je-li ovládnuta životní síla. V důsledku činnosti životní síly si člověk pamatuje, co prožil. Říkáme tomu mysl, neboť činnost životní síly je myslí zakoušena. Životní sílu lze ovládnout odpoutáním, ovládnutím dechu čili *pránájámou*, prozkoumáním příčin činnosti životní síly, ukončením utrpení pomocí rozvažování a přímým poznáním neboli přímým zakoušením nejvyšší Pravdy.

Pro mysl je možné přijmout to, že kámen má inteligenci. Ale samotná mysl inteligenci nemá. K životní síle, jež je netečná a nevědomá, patří činnost a pohyb. A k Já, které je čiré a navždy všudypřítomné, patří Inteligence, nebo také síla Vědomí. Mysl vytvoří představu vztahu mezi životní silou a Vědomím, ale tato představa je falešná, a proto je falešné i z ní vycházející poznání. To se nazývá nevědomost, *májá* či vesmírná hra a vede ke vzniku silně omamné iluze projeveného světa.

Vztah mezi životní silou a Vědomím je věc představivosti. Kdyby to nebylo vymyšleno, projevení světa by vůbec neexistovalo! Životní síla se ve spojení s Vědomím stane vědomou a zakouší svět jako svůj objekt. Ale to vše je stejně neskutečné, jako když si malé dítě představí strašidlo. Jedinou Skutečností je činnost v neomezeném Vědomí. Lze snad neomezené Vědomí ovlivnit něčím, co je omezené? Jinými slovy, může být to nejvyšší překonáno něčím, co je mu podřízeno? Ó Rámo, mysl neboli omezené vědomí neexistuje. Je-li toto jasně pochopeno, pak zmizí vše, co bylo mylně považováno za mysl. Zdánlivě to existovalo z důvodu špatného chápání. Zmizí-li však omyl, zmizí i mysl.

VASIŠTHA pokračoval: Mysl je netečná a nevědomá, není ničím skutečným, je tedy mrtvá. A přece jsou bytosti světa zabíjeny touto mrtvou věcí. Jak záhadná je tato nevědomost! Mysl nemá Já, nemá tělo, nemá základ ani formu, a přesto je touto myslí všechno na světě pozřeno. To je opravdu záhada. Kdo prohlašuje, že byl zničen svou myslí, která však nemá žádný skutečný základ, jako by říkal, že si rozbil hlavu o lístek lotosu. Tvrdit, že člověku může ublížit mysl, jež je netečná, tupá a neschopná chápat, je jako tvrdit, že člověka může popálit žár Měsíce. Hrdina schopný porazit každého nepřítele, jenž se mu postaví do cesty, je sám zničen myslí, která ani neexistuje.

Jakou jen moc má to, co bylo vytvořeno myslí. Myslí, o níž po důkladném pátrání a dotazování zjistíme, že vlastně neexistuje.

Zdrojem všeho utrpení světa je nevědomost a hloupost. Celé stvoření vzniklo v důsledku hlouposti a nevědomosti. A přestože to víme, kupodivu shledáváme, že tato falešná a neskutečná mysl je živými bytostmi posilována a utužována.

Iluzi světa lze přirovnat k představě hrdiny, který se domnívá, že je spoután neviditelnými řetězy vycházejícími z očí jeho nepřítele a pronásledován neviditelnou armádou vytvořenou v protivníkově mysli. Svět stvořený myslí, která neexistuje, je zničen myslí jinou, stejně neskutečnou. Projevený svět není nic jiného než mysl. Kdo není schopen pochopit pravou podstatu mysli, není způsobilý k tomu, aby byl poučen o Skutečnosti. Jeho mysl nemůže pochopit jemnou Pravdu učení, které je tu předkládáno. Zdá se totiž, že je s iluzorním projeveným světem uspokojena. Taková mysl je plná strachu. Bojí se melodických zvuků indické *víny* a bojí se i spících příbuzných. Zaslechne hlasitý křik a hned se poleká a utíká pryč. Nevědomý člověk je zcela ovládnut svou vlastní pomýlenou myslí.

Člověk je spalován ohněm vlastní mysli, která je naplněna jedem, ale je k ní přimícháno i trochu štěstí. Člověk nezná Pravdu, neboť se nechal hloupě zmást svou myslí. Jaká je to záhada!

V. 14

VASIŠTHA pokračoval: Mé učení není pro ty, jejichž inteligence byla utlumena vírou ve skutečnost iluzorního světa a s ní spojenou nepřetržitou touhou po světských potěšeních. Který hlupák by se snažil ukázat nádherné barvy přírody člověku, který se odmítá podívat? Kdo by se snažil člověka, který nemá čich, naučit rozpoznávat vůně parfému? Kdo by učil opilce jemnostem metafyziky? Kdo by šel zjišťovat obecní záležitosti mezi mrtvoly do krematoria, a kdyby se takový hlupák našel, kdo by mu to vymlouval? A stejně tak, kdo může předat učení nevědomému člověku, pro něhož je obtížné ovládnout tupou a chápání neschopnou mysl?

Ve skutečnosti mysl vůbec neexistuje, proto tě můžu uklidnit, že byla ovládnuta celou dobu. Pro koho je obtížné překonat neexistující mysl, ten zakouší důsledky jedu, který nepožil. Moudrý člověk neustále vidí Já. Ví, že každá změna vychází z pohybu životní síly a že smysly vykonávají své funkce. Čemu tedy říkat mysl? Pohyb patří k životní síle, Vědomí patří k Já a každý ze smyslů má svou konkrétní schopnost. Co je to Jedno, co je váže dohromady? Všechno jsou to aspekty jediného všemohoucího Vědomí. Rozdílnost je jen slovo, které nemá žádný základ. Jak v tobě vůbec vznikla představa rozdílnosti?

Co jiného je *džíva*, duše jedince, než pouhé slovo, které mate rozum lidí? I omezené vědomí čili vědomí jedince je pouhý výmysl. Vidím osudy nevědomých lidí, kteří trpí jen proto, že jim mysl, jejíž existenci si vymysleli, zakrývá jedinou Skutečnost, a jsem plný soucitu.

Hlupák se na tomto světě rodí jen proto, aby trpěl a zemřel. Každý den na světě zahynou miliony zvířat, každý den jsou větrem zabity miliony komárů či jiného

hmyzu. Každý den se velké ryby v moři živí rybami malými. Pro koho máme truchlit? Silnější zvíře zabije a sežere to slabší. Od nejmenšího mravence až po největší božstva, všechno podléhá zrození a smrti. Každým okamžikem nespočet bytostí umírá a nespočet jiných se zase rodí, bez ohledu na to, zda se to lidem líbí nebo ne, zda se radují nebo truchlí. Proto je moudřejší netruchlit ani nejásat nad něčím, co je nevyhnutelné.

VASIŠTHA pokračoval: Kdo chce lidi s pokrouceným myšlením zbavit smutku a utrpení, ten jako by chtěl celou oblohu zakrýt malým deštníkem. Nelze poučit toho, kdo jedná jako zvíře, kdo je jako zvíře tažen na provaze své vlastní mysli. I kámen by zaplakal při pohledu na nevědomého člověka topícího se v bažině vlastní mysli, jehož činy jsou předzvěstí jeho záhuby. Moudrý člověk se nesnaží učit ty, kteří neovládli svou mysl, a jsou proto nešťastní a ubozí. Na druhou stranu se mudrc snaží zbavit utrpení toho, kdo má svou mysl pod kontrolou a je zralý k dotazování se a pátrání po Já.

Mysl neexistuje, Rámo, proto není nutno si její existenci představovat. Jestliže si její existenci představíš, pak tě mysl zničí. Falešná mysl existuje jen do té doby, dokud zapomínáš na své Já. Pochopil jsi, že neustálým ujišťováním se o své existenci mysl sílí, proto takového uvažování zanechej.

Když se v tvém vědomí objeví rozdělení na subjekt a objekt, vědomí se stane podmíněným a omezeným. V tom spočívá omezení. Když se takového rozdělení vzdáš, budeš bez myšlenek, bez omezené a podmíněné mysli. V tom spočívá osvobození. Spojování se světem vede k omezení, zanechání toho je cestou k osvobození. Když to víš, dělej, co se ti líbí. „Nejsem já a není tamto", u toho setrvej pevně a nepohnutě jako neomezený prostor. Vzdej se nečisté mysli, která vytváří dualitu já a svět. Mezi já jakožto pozorovatelem a světem jakožto tím, co je pozorováno, jsi samo pozorování. Setrvej v tomto pochopení. Mezi tím, kdo zakouší, a zakoušeným prožitkem jsi samo zakoušení. Když to víš, spočiň v poznání Já.

Jakmile se vzdáš Já a začneš se považovat za objekt, staneš se myslí čili subjektem, a tím i subjektem utrpení. Myšlení, které se liší od poznání Já, vytvoří mysl. A to je základ veškerého utrpení. Jakmile je tu pochopení, že „všechno je Já", není tu mysl, není tu subjekt ani objekt, není tu myšlení. Jakmile si pomyslíš „jsem *džíva*", vznikne mysl a s ní i utrpení. Když víš, že „jsem Já a neexistuje *džíva* ani nic jiného", mysl zmizí a je tu nejvyšší blaženost. Ve světle poznání, že „celý svět není nic jiného než Já", mysl přestane existovat. Strach existuje pouze do té doby, dokud se v těle ukrývá had mysli. Jakmile je praktikováním *jógy* had odstraněn, kde by se vzal důvod ke strachu?

V. 15

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile Já zapomene samo sebe a začne poznávat viděné či jinak zakoušené objekty, ztratí svoji čistotu a dojde ke vzniku omamných tužeb, které umocní iluzi. S ohněm kosmického zániku si bohové jako Šiva poradí, ale spalující oheň tužeb nevydrží nikdo. Všechna neštěstí a utrpení světa jsou plody chtění a toužení. Oheň touhy, ač neviděn, je schopen zničit tělo s masem, kostmi i krví. V jednu chvíli se zdá, že touha ustupuje, ale v následujícím okamžiku se vrátí s o to větší silou. Člověk postižený touhou je hodný politování, je slabý, bez energie, zmatený a ubohý.

Jakmile touha zmizí, je životní síla člověka očištěna a do jeho nitra vstoupí božské vlastnosti a ctnosti. Řeka toužení proudí jen v srdci člověka nevědomého. Tak jako se zvíře, které touží po jídle, nechá snadno chytit do pasti, tak se člověk, následující bez rozmyslu svá chtění, snadno dostane do pekla. Těžká slepota objevující se ve stáří není nic v porovnání s oslepující iluzí, kterou touha v jediném okamžiku zaseje do nitra člověka.

Toužení učiní člověka malým a shrbeným. I Pán Višnu se stal trpaslíkem, jakmile se rozhodl žebrat. Je třeba se s rozhodností zříci tužeb, které jsou zdrojem veškerého utrpení a ničí životy všech bytostí.

Přesto právě v důsledku touhy ozařuje Slunce zemi, vane vítr, tyčí se hory a země nese živé bytosti. Všechny tři světy existují jen kvůli touze. Všechny bytosti ve třech světech jsou spoutány provazem touhy. I nejsilnější provaz na světě je možné přetrhnout, ale osvobodit se z pout tužeb je velmi obtížné.

Ó Rámo, zanechej toužení tím, že se vzdáš myšlení a vytváření představ, bez kterých mysl nemůže existovat. Nedovol vzniknout představám „já", „ty" a „toto", neboť právě kvůli nim se vytvářejí všechny naděje a očekávání. Budeš-li schopen zbavit se vytváření představ, budeš považován za člověka poznání. Toužení znamená totéž co pocit ega. A pocit jáství je příčinou všech špatných činů. Odřízni kořeny pocitu jáství mečem poznání ne-já. Osvoboď se od strachu.

V. 16

RÁMA řekl: Pane, říkáš mi, abych odstranil pocit jáství a z něho vyvěrající toužení. Pokud se ale zbavím pocitu ega, pak se zbavím i těla a všeho, co je na pocitu ega založeno. Tělo a životní síla přece na pocitu ega závisí. Jakmile usekneme kořen neboli ego, pak strom neboli tělo zemře. Jak se mohu zbavit pocitu já a zůstat naživu?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo! Zbavit se všech představ a podmíněností lze dvojím způsobem. Jeden je založen na přímém poznání a přímém uskutečnění, druhý na meditaci a rozjímání. Podrobně ti to popíšu.

Člověk by si měl být vědom pomýlených představ, podle nichž uvažuje takto: „Patřím k objektům světa a můj život je na těchto objektech závislý. Nemohu bez nich žít a ony nemohou žít beze mne." Po důkladném přezkoumání a dotazování přemýšlí jinak: „Nepatřím k těmto objektům a ony nepatří ke mně." Když se takto pomocí hlubokého rozjímání vzdal pocitu ega, může se zabývat činnostmi, které k němu spontánně přicházejí, ale dělá to s klidným srdcem a tichou myslí. Takovému oproštění se od pocitu ega a podmíněností se říká stav ne-já dosažený rozjímáním.

Je-li tu poznání a přímá zkušenost neduální Pravdy, člověk se vzdá pocitu ega i podmíněností a nezakouší už pocit „to je moje" ani ve vztahu k tělu. Tomu se říká přímé zakoušení stavu ne-já.

Osvobozený již za života je ten, kdo se s hravostí oprostil od pocitu ega skrze rozjímání. Kdo vykořenil pocit jáství pomocí přímé zkušenosti, je ustálen v rovnováze, je osvobozen. Džanaka a jemu podobní následují cestu rozjímání. Jiní, s přímou zkušeností stavu ne-já, jsou sjednoceni s *Brahman* a povznesli se nad vědomí těla. Jedni i druzí jsou nicméně osvobozeni a sjednoceni s *Brahman*.

Za osvobozeného mudrce je považován ten, kdo není ovlivňován žádoucím či nežádoucím a kdo v tomto světě žije a pracuje, ačkoli je od světa vnitřně odpoután a jedná, jako by setrvával v hlubokém spánku.

Když Vasištha domluvil, byl další den u konce a shromáždění se rozešlo.

V. 17

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, ti, kterým se podařilo dostat za vědomí těla, jsou mimo všechna slova a popisy. Proto ti popíšu povahu těch, kteří jsou osvobozeni za života.

Přání, které vznikne v běhu přirozeného fungování a je prosté jakéhokoli chtění, to je přání osvobozeného mudrce, zatímco touha svázaná s chtěním a toužením po vnějších objektech vede k omezení. Jakmile v nitru jedince ustanou představy založené na pocitu ega, pak pozornost, jež je sama přirozeně nasměrována, je přirozeností osvobozeného mudrce. Toužení svázané s vnějšími objekty naopak vede k omezení. Přání, jež není svázáno s objekty a je prosté chtění, znamená osvobození. Přání, které existuje, ještě než je navázáno spojení s vnějšími objekty, existuje jednou provždy. Je přirozené, tudíž osvobozené od nečistot a prosté utrpení. Takové přání moudří lidé označují jako přání osvobozené od omezení.

Když se v jedinci objeví chtění „to chci mít“, vznikne nečistota. Takového chtění by se měl moudrý člověk všemi prostředky za všech okolností vyvarovat. Oprosti se od tužeb vedoucích k omezení, ale oprosti se i od touhy po osvobození. Setrvej nepohnut jako klidné moře. Když víš, že se stáří a smrt skutečného Já nijak nedotýkají, nenech se myšlenkami na ně zneklidňovat. Jakmile pochopíš, že veškerý svět je neskutečný, ztratí chtění svůj smysl.

V člověku se objevuje jeden ze čtyř následujících pocitů. První je „jsem tělo zrozené ze svých rodičů“, druhý „jsem nehmotný atomární princip oddělený od těla“, třetí „jsem věčný princip, který je v každém ze všech rozličných, pomíjivých objektů světa“ a čtvrtý „já i svět jsme jako prostor, čiré prázdno“. První představa vede k omezení, ty další spějí ke svobodě. Touhy spojené s první představou způsobují omezení. Touhy doprovázející ostatní tři k omezení nevedou.

Jakmile je tu pochopení „jsem Já všech věcí, Já veškerenstva“, pak člověk neupadne do omylů a trápení. Nejvyšší Já je popisováno jako prázdno, podstata, *májá*, *Brahman*, Vědomí, Šiva, *puruša* atd. Jen To je skutečné, nic jiného neexistuje. Najdi své útočiště v pochopení nedvojnosti, neduality, neboť Skutečnost není duální. Dění však vyžaduje dvojnost, proto se činnost odehrává ve zdánlivé dvojnosti. Nechť se tvá podstata podílí na dvojnosti i nedvojnosti. Skutečnost není dvojností, neboť dělení je vytvořeno rozumem a myslí, ale není ani jednotou, neboť představa jednoty vznikla jen jako protiklad k dvojnosti. Když všechny pojmy a představy zmizí, přijde pochopení, že jedinou Skutečností je neomezené Vědomí.

V. 18

VASIŠTHA pokračoval: Osvícený mudrc, který je vůči událostem minulosti, přítomnosti i budoucnosti nezaujatý, pohlíží na svět s pobavením. Dělá to, co má dělat, odmítá všechny záměry, úmysly a ovlivnění a je trvale ustálený ve šťastném středu mezi protiklady, mezi opačnými úhly pohledu. Spočívá ve stavu naplnění, proto ho žádné události světa nemohou rozrušit nebo nadchnout. Vůči projevům nepřátelství zaujímá neutrální postoj. Přestože je obdařen soucítěním a ohleduplností, světem jevů zůstává nedotčen. Je-li dotázán, odpovídá jednoduše a přiměřeně, není-li tázán, nemluví. Nic nevyhledává a nic neodmítá, a tak mu svět nezpůsobuje utrpení. Říká to, co je dobré pro všechny, a je-li tázán, přesvědčivě svůj názor vysvětlí. Ví, co je vhodné a co ne. Uvědomuje si způsob uvažování druhých lidí. Ustálil se v nejvyšším stavu a setrvává v klidu a míru svého srdce. Na svět jevů pohlíží s pobavením. Takový je stav mudrce, jenž dosáhl osvobození a dál žije v tomto světě.

Nemůžeme zastávat filosofii hlupáků, kteří nemají pod kontrolou vlastní mysl a utápějí se v moři smyslového potěšení. Zajímají je jen sexuální radovánky a hmotné statky. Nemůžeme zastávat ani cestu obřadů a rituálů, poskytující nejrůznější odměny ve formě bolesti či radosti.

Ó Rámo, žij v tomto světě jako nezaujatý pozorovatel, který pevně odmítá jakákoli omezení. Vnitřně se oprosti od všech tužeb a nadějí, ale navenek dělej, co je třeba. Vše důkladně prozkoumej a usiluj pouze o to, co není omezené a dočasné. Žij v tomto světě a neustále rozjímej o tom, co je neomezené. Aniž bys ve svém srdci choval naděje a přání, žij tak, jako bys jich měl spousty. Se srdcem tichým a klidným jednej navenek jako kdokoli jiný. Vnitřně se zbav všech představ o tom, že jsi konající, ale navenek se činnostem nevyhýbej. Tak žij ve světě, osvobozen od nejmenších známek pocitu ega.

Ve skutečnosti žádné omezení, a tudíž ani osvobození, neexistuje. Projevený svět je ve své podstatě neskutečný, je jako trik kouzelníka. Všudypřítomné neomezené Já nelze omezit, nelze spoutat. Jak by tedy mohlo být osvobozeno? Veškeré zmatení pochází z nevědomosti. Jakmile je tu pochopení Skutečnosti, zmatení zmizí, stejně jako zmizí iluze hada, když poznáme, že se nejedná o hada, ale o kus provazu.

VASIŠTHA pokračoval: Jsi moudrý muž, Rámo. Ustáli se ve stavu bez ega a setrvej neposkvrněný jako prostor. Jestliže jáství neboli ego neexistuje, jak potom může vzniknout představa, že někdo je můj příbuzný? Taková představa i s představami radosti a bolesti či dobra a zla se Já netýkají. Osvoboď se od strachů a iluzí způsobených projevením světa. Pro toho, kdo je Nezrozený, neexistují příbuzní ani jimi způsobená utrpení.

Když pochopíš, že někým už jsi někdy byl, někým jsi nyní a někým budeš později, a když pochopíš, že totéž platí i pro všechny tvé příbuzné, budeš osvobozen od iluze. Pokud to cítíš tak, že jsi byl dříve, jsi nyní, ale nebudeš v budoucnu, ani pak není třeba truchlit, neboť to znamená konec projevení světa. Je hloupé se tady na světě trápit, lepší je být spokojený a věnovat se tomu, co je třeba. Nepropadej proto smutku ani se neoddávej nadšení, ale setrvávej ve stavu vyrovnanosti. Jsi věčné a neomezené světlo, čiré a nehmotné.

Projevený svět existuje, aby byl později zničen a pak znovu obnoven. Ale tak je tomu pro nevědomé, nikoli pro osvícené bytosti. Projevený svět je ze své podstaty plný utrpení a nevědomost to vše podporuje a umocňuje. Ale ty jsi moudrý, Rámo, proto buď šťastný. Iluzorní projevení není nic jiného než iluze, sen není nic jiného než sen! Vše, co existuje, je síla Všemohoucího a projevení je pouze projevení.

Kdo je příbuzný koho? Kdo je koho nepřítelem? Podle přání Pána všech bytostí jsou všichni všech po všechny časy. Řeka příbuzenských vztahů neustále plyne. Co je nahoře, směřuje dolů, a co je dole, stoupá nahoru, jako když se kolo otáčí stále dokola. Ti, kdo jsou v nebi, jdou později do pekla a naopak. Bytosti přecházejí z jedné formy

do druhé, z jedné části vesmíru do druhé. Odvážný se stane zbabělým a naopak. Nic v celém vesmíru není neměnné, Rámo. Kdo byl příbuzný, je za okamžik pryč. Přítel, nepřítel, příbuzný a cizinec, já i ty, to všechno jsou slova bez odpovídající podstaty. Obyčejnému člověku vyvstane na mysl představa „to je můj přítel“ nebo „to není můj příbuzný“. Šlechetný člověk taková rozlišení nedělá. Ó Rámo, všechny bytosti jsou tví příbuzní, neboť v tomto vesmíru nepříbuznost neexistuje. Moudrý člověk ví, že „neexistuje místo, kde by nebyl“ a „neexistuje nic, co by nebylo jeho“, a tak překoná všechna omezení.

V. 19

Příběh Punji a Pávany

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, v této souvislosti existuje jeden starý příběh a já ti ho nyní povím.

V zemi zvané Džambudvípa stojí vysoká hora Mahéndra. V lese na jejím úbočí žilo kdysi mnoho světců a mudrců, kteří chodili pro vodu k řece jménem Vjómagangá neboli Ákášagangá. Na břehu řeky žil světec Dírghatapa, který byl, jak jeho jméno napovídá, ztělesněním neustálého odříkání.

Tento asketa měl dva syny, kteří se jmenovali Punja a Pávana. Punja dosáhl plného osvícení, zatímco Pávana, třebaže překonal nevědomost, nebyl ještě osvícený, získal jen částečnou moudrost.

V nevyhnutelném toku neviditelného a nehmatatelného času mudrc Dírghatapa osvobozený od lpění a tužeb dosáhl stáří, a tak jako pták vyletí z klece, i on opustil tělo a dosáhl stavu čirosti. Jeho žena za pomoci určitého cvičení, které se od něj naučila, manžela vzápětí následovala.

Náhlým odchodem obou rodičů byl Pávana zdrcen. Plakal a byl k neutišení. Jeho bratr Punja vykonal pohřební obřad, ale ztráta jeho blízkých ho nezasáhla. Přistoupil k truchlícímu bratru, aby ho povzbudil.

PUNJA pravil: Bratře, proč na sebe necháváš dolehnout smutek? Příčinou tvých slz je slepá nevědomost. Otec i matka odešli do nejvyššího stavu osvobození, který je přirozený všem bytostem a je bytím těch, kteří překročili Já. Oba se vrátili ke své podstatě, svému zdroji, proč tedy truchlíš? Tvá nevědomost tě poutá k představě „otce a matky“ a ty truchlíš pro ty, kteří se z této nevědomosti vymanili. Nebyla to tvá matka, nebyl to tvůj otec a ty jsi nebyl jejich syn. Měl jsi bezpočet matek a otců a oni měli bezpočet dětí. Bezpočet bylo tvých vtělení. A chceš-li plakat nad smrtí rodičů, proč jsi trvale netruchlil i nad těmi ostatními?

Ušlechtilý člověče, co vidíš jako svět, je jen zdánlivé projevení. Ve skutečnosti neexistují přátelé ani příbuzní, neexistuje smrt ani oddělení. Všechny znaky mnohosti, které okolo sebe pozoruješ, jsou jen kouzla a mámení. Některá vydrží tři dny a jiná déle. Svým bystrým úsudkem se dotazuj na Skutečnost a vzdej se představ „já“, „ty“ či „je mrtev“. To všechno jsou jen představy, nikoli Skutečnost.

V. 20

PUNJA pokračoval: Tak jako vítr odvane prach, tak s příchodem poznání odvanou falešné představy o otci, matce, přátelích a příbuzných. Slovo příbuzný je jen slovo, bez skutečné podstaty. Je-li někdo považován za přítele, pak jím je, a pokud je považován za někoho jiného, je někým jiným. Jestliže na vše pohlížíme jako na jediné všudypřítomné Bytí, kde je pak rozdíl mezi přítelem a někým jiným?

Bratře, zapátrej v sobě. Toto tělo je netečné, nevnímající, složené z masa, krve a kostí. Kde bys v něm našel „já“? Budeš-li se takto dotazovat na Pravdu, pochopíš, že neexistuje nic takového jako „ty“ nebo „já“. To, co se nazývá Punja či Pávana, jsou jen falešné představy.

Pokud stále žiješ v představách „já a moje“, pak považ, že v průběhu různých zrození jsi měl bezpočet příbuzných. Proč netruchlíš nad jejich smrtí? Měl jsi mnoho labutích příbuzných, když jsi byl labuť, mnoho příbuzných mezi stromy, když jsi byl strom, mnoho lvích či rybích příbuzných jakožto lev nebo ryba. Proč nepláčeš pro ně? Byl jsi princ i osel, byl jsi fíkovník i banánovník. Byl jsi *bráhmana*, moucha, komár i mravenec. Byl jsi škorpion i včela a nyní jsi můj bratr. Rodil ses znovu a znovu do bezpočtu vtělení.

I já jsem měl mnoho vtělení. Vidím je a vidím i tvá vtělení skrze svou Inteligenci, jež je čirá a s jasným nazíráním. Byl jsem malým ptáčkem i vznešeným jeřábem, žábou, stromem, velbloudem, králem i tygrem a nyní jsem tvým starším bratrem. Deset let jsem byl orlem, pět měsíců krokodýlem, sto let lvem a nyní jsem tvým starším bratrem. Pamatuji si všechna tato vtělení i mnohá další, která jsem procházel v nevědomosti a iluzi. A ve všech jsem měl spousty příbuzných. Koho mám oplakávat? Když jsem toto vše zvážil, netruchlím.

Na životní pouti potkáme tolik příbuzných, kolik suchého listí najdeme při procházce lesem. Pro co je na tomto světě vhodné se radovat nebo truchlit, bratře? Zbav se všech takových mylných představ a spočiň v klidu a míru. Oprosti se od představy světa vznikající v tvé mysli jakožto „já“. Setrvej v klidu a míru, nestoupej vzhůru ani nepadej dolů. Nemáš zrození, nemáš neštěstí, nemáš otce ani matku. Jsi Já a nic

jiného. Mudrci vnímají střední cestu, vidí, co je právě v tomto okamžiku, zůstávají v klidu a ustáleni ve vědomí pozorovatele. Září v temnotě jako lampy, v jejichž světle se vše děje, aniž by to lampy nějak ovlivnilo.

V. 21

VASIŠTHA pokračoval: Poté co byl Pávana Punjou poučen, došlo u něj k probuzení a oba bratři pak žili jako osvícené bytosti nadané moudrostí a přímým pochopením. Putovali lesem, jednali podle svých přání a jejich činnost byla čistá, bez kazů a nedostatků. Za příslušný čas opustili svá těla, a jako zhasnou lampy, když jim dojde olej, dosáhli oba konečného osvobození.

Kořenem všeho utrpení jsou touhy a chtění, Rámo. Jedinou rozumnou cestou je zříci se veškerého chtění a neoddávat se mu. Podobně jako se oheň rozhoří větším žárem, když přidáme palivo, tak se myšlenky množí přemýšlením. Myšlení ustane jedině vyloučením myšlenek. Proto naskoč do kočáru ne-mysli a na svět ponořený v utrpení pohlížej se soucitem a nezaujatostí. Povstaň, Rámo.

Takový je pravý stav Brahmy, je čirý, osvobozený od tužeb a neduhů. Získáním tohoto stavu je i někdejší hlupák zbaven iluze. Kdo po této zemi putuje společně se svým přítelem Moudrostí a svojí družkou Uvědomělostí, neupadne do iluze.

Ve třech světech neexistuje nic cenného, co by si člověk mohl přát a co by mysl prostá chtění a tužeb nemohla mít. Kdo je vyléčen z horečky tužeb, toho nezasáhnou vzestupy a pády, neodmyslitelně spjaté s každou vtělenou bytostí. Mysl získá naplnění jen naprostou nezaujatostí a ne tím, že bude naplňovat své touhy a naděje. Pro ty, kteří jsou oproštěni od lpění a toužení, jsou tři světy svou rozlohou velké jako stopa telete a trvání jednoho kosmického cyklu je jako okamžik. Chlad ledu na vrcholcích Himálaje nelze srovnat s chladnou myslí mudrce oproštěného od tužeb. Světlo Měsíce při úplňku není tak jasné, oceán tak plný a tvář bohyně hojnosti tak prozářená, jako je jasná, plná a prozářená mysl oproštěná od chtění.

Až když jsou odříznuty všechny touhy a naděje, které tvoří větve stromu mysli, vrátí se mysl ke své podstatě. Odmítneš-li poskytnout nadějím a tužbám ve své mysli útočiště, pak pro tebe přestane existovat strach. Jakmile se mysl osvobodí od proudu myšlenek vyvolaných nadějemi a tužbami, stane se ne-myslí. A to je osvobození. Myšlení založené na tužbách a nadějích se nazývá *vritti* neboli proud myšlenek. Pokud člověk zanechá toužení, *vritti* zmizí. Odstraní-li se příčina, zmizí s ní i důsledek. Chceš-li obnovit klid mysli, zbav se příčiny neklidu, zbav se nadějí a tužeb.

V. 22

Příběh krále jménem Bali

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, dosáhni proměny mysli tak jako král Bali. Budu ti o něm vyprávět. Naslouchej tomu, co ti pomůže získat poznání věčné Pravdy.

V části světa zvaného *džagat* je něco, čemu se říká *pátála* neboli podsvětí. Jsou tu krásné démonky, vícehlaví plazi, démoni s obrovskými těly i ohromní sloni. Jsou tu jeskyně a hluboké štoly plné vzácných kamenů, místa posvěcená prachem posvátných nohou světce Kapily i místa posvěcená bohem jménem Hátakéšvara, který je uctíván nebešťankami.

Této oblasti vládl král démonů Bali, syn démona jménem Viróčana. Učitelem a ochráncem tohoto krále byl sám Pán vesmíru, Šrí Hari, proto byl Bali v úctě i samotného boha nebes, Indry. Bali dokázal vyzařovat teplo, které vysušilo všechny oceány. Jeho oči měly takovou sílu, že pouhým pohledem dokázal přenést i horu. Dlouhý čas kraloval Bali v podsvětí, až ho jednou zcela ovládl pocit odtažitosti a začal si klást otázky.

BALI se sám sebe tázal: Jak dlouho budu vládnout podsvětí a jak dlouho budu putovat po třech světech? Co získám vládou nad tímto královstvím? Jestliže všechno ve třech světech podléhá zániku, jak může někdo doufat ve štěstí?

Stále dokola si užíváme týchž odporných radovánek a tatáž činnost se opakuje den za dnem. Jak to, že se tím necítí zahanben ani moudrý člověk? Stále znovu a znovu stejný den a stejná noc. Světský život se točí stále dokola jako ve víru.

A pokud to člověk opakuje každý den, jak může dosáhnout stavu, v němž takové opakování ustane? Jak dlouho se máme točit ve víru a jaký to vše má smysl?

Nato si Bali vzpomněl na rozhovor se svým otcem Viróčanou.

BALI se zeptal: Otče, jaký je cíl projeveného světa a tohoto stále se opakujícího bytí? Kdy tomu bude konec? Kdy bude konec iluzím mysli? Co má jedinec získat, aby dosáhl konečné spokojenosti? Co má poznat, aby už nic nehledal? Vím, že je nemožné získat to prostřednictvím zážitků světského potěšení či konání, neboť zážitky iluzi jen posilují! Prosím, prozraď mi, jakým způsobem mohu navždy spočinout v nejvyšším klidu a míru.

V. 23

VIRÓČANA odpověděl: Můj synu, existuje ohromná říše, dostatečně velká na to, aby obsáhla tři světy. Nejsou tam jezera, oceány, hory, lesy ani řeky, není tam půda, obloha, vítr ani Měsíc, nejsou tam bozi, polobozi ani démoni, není tam rostlinstvo ani nebe, není tam vysoko ani nízko, nejsou tam žádná slova, nejsem tam já ani bůh Višnu. Jediné, co tam je, je nejvyšší Světlo. Je všemohoucí, všudypřítomné a je vším. Spočívá v klidu, jakoby nečinné. Na popud nejvyššího Světla coby krále dělá všechno jeho ministr. Co není, to vyvolá, a co je, to mění. Ministr není schopen něco zakoušet, ani nic neví. Ačkoli je nevědomý a neschopný vnímání, udělá pro svého pána cokoli. Král zůstává sám, ustálený v klidu a míru.

BALI se zeptal: Otče, co je tou říší, osvobozenou od nemocí těla a duše? Kdo je onen ministr a kdo onen král? Je to zvláštní, neobvyklý příběh. Prosím, vysvětli mi to vše do podrobností.

VIRÓČANA odvětil: Ministra nemohou ohrozit bozi, polobozi, ani síla mnohonásobně větší, než mají všichni dohromady. Ministr není král bohů Indra, bůh smrti Jama ani bůh bohatství Kubéra. Není to bůh ani démon, nad kterým by šlo snadno zvítězit. Třebaže se říká, že bůh Višnu pobil démony, ve skutečnosti je zahubil tento ministr. I bozi jako Višnu byli ministrem přemoženi a donuceni se v tomto světě zrodit. Moc a síla boha lásky pochází od tohoto ministra. Zlost bere svoji sílu též od něj. A v důsledku jeho přání je zde neustálý střet mezi dobrem a zlem.

Ministra může porazit jen jeho král, nikdo jiný. Když se během času v králově nitru zrodí takové přání, je ministr snadno poražen. Ministr je ve třech světech nejmocnější a tři světy nejsou nic jiného než jeho výtvor. Jsi-li schopen ministra přemoci, jsi skutečný hrdina.

Tak jako vykvete lotos při východu Slunce, tak dojde k projevení tří světů, jakmile se objeví ministr. Když ministr odpočívá, tři světy pozastaví svoji činnost. Pokud ho s myslí jednobodově zaměřenou a osvobozenou od iluze a nevědomosti jsi schopen porazit, pak jsi skutečný hrdina. Podmaníš-li si ministra, pak sis podmanil všechny světy i se vším, co je v nich. Nezvítězíš-li nad ministrem, nezvítězil jsi nad ničím, třebaže si můžeš myslet, že jsi ve světě to či ono ovládl.

Můj synu, k získání dokonalosti a věčného blaha použij všechny prostředky. Ať jsou překážky a těžkosti jakkoli velké, všechnu svoji sílu použij k dosažení vítězství nad ministrem.

V. 24

BALI se zeptal: Jakým způsobem je možné ministra porazit?

VIRÓČANA odpověděl: Přestože je ministr téměř neporazitelný, povím ti, jak ho přemoci. Je třeba jít na něho chytře, pak bude v okamžiku přemožen. Bez rozumného zacházení však může jako jedovatý had každého porazit. Kdo k němu přistoupí chytře, bude si s ním hrát jako s dítětem a během hry si ho podrobí. Pak spatří krále a ustálí se v nejvyšším stavu. Jakmile je spatřen král, je ministr zcela pod kontrolou, a jakmile je ministr pod kontrolou, je zcela jasně spatřen král. Dokud není král spatřen, není ministr doopravdy poražen, a dokud není ministr poražen, nemůže být spatřen král. Není-li viděn král, způsobuje ministr chaos a šíří utrpení. Pak nemůže být ministr poražen a král zůstane neviděn. Proto chytrý čin znamená dvojí, spatřit krále a porazit ministra. Intenzivním úsilím a vytrvalým cvičením můžeš získat obojí. Vstoupíš pak do této říše a nebudeš již zakoušet trápení. Tato říše je obývaná světci natrvalo ustálenými v klidu a míru.

A nyní ti, můj synu, vše objasním. Říše, o níž jsem mluvil, je stav osvobození, který znamená konec veškerého utrpení. Králem je Já, jež překračuje ostatní říše, ostatní stavy vědomí. Ministrem je mysl, a podobně jako se z hlíny tvaruje hrnec, vytváří mysl tento svět. Je-li mysl pod kontrolou, pak je pod kontrolou vše. Pamatuj, že mysl je téměř neporazitelná. Podmanit si ji lze jen chytrým zacházením.

BALI se zeptal: Otče, řekni mi prosím, jakým způsobem mohu mysl porazit?

VIRÓČANA odvětil: Nejlepším prostředkem k podmanění mysli je naprostá oproštěnost od tužeb, nadějí a očekávání, v každém okamžiku a vůči všemu. Tímto způsobem lze mocného slona mysli skutečně porazit. Je to jednoduché a zároveň nepředstavitelně těžké, můj synu. Obtížné je to pro toho, kdo takovou praxi nebere s dostatečnou vážností, ale jednoduché pro toho, kdo je ve svém úsilí opravdový a upřímný. Kdo chce sklízet, musí zasít. Mysl si nelze podmanit bez vytrvalého úsilí. Proto začni cvičit odříkání. Dokud se člověk neodvrátí od smyslového potěšení, bude ve světě utrpení bloudit neustále. Ani silný člověk ke svému cíli nemůže dojít, nebude-li k němu směřovat. Stavu naprosté odpoutanosti nelze dosáhnout bez vytrvalého úsilí.

VIRÓČANA pokračoval: Odpoutanosti lze dosáhnout pouze správným úsilím, jiná cesta není. Lidé mluví o božím požehnání nebo osudu, avšak v projeveném světě si uvědomujeme tělo, nikoli boha. Lidé mluví o bohu, chtějí-li naznačit něco nevyhnutelného, co je mimo jejich kontrolu nebo přirozený řád. A to, co vede k rovnováze

a ukončení radostí i bolestí, je též označováno jako boží požehnání. Boží požehnání, přirozený řád či správné úsilí, to vše se týká téže Skutečnosti. Rozdělení je tu kvůli mylnému vnímání čili iluzi.

Cokoli si mysl představí, to skrze správné úsilí dojde svého naplnění, a pokud mysl toto naplnění chápe, je tu zážitek radosti. Mysl je konající a cokoli si představí, to přirozený řád neboli *nijati* vytvoří a projeví. Mysl je zároveň schopná přirozenému řádu odporovat, proto lze také říci, že je jeho hybatelem.

Tak jako se vítr pohybuje prostorem, tak jedinec neboli *džíva* funguje ve světě. Dělá to, co má být v rámci přirozeného řádu vykonáno, ačkoli se tento čin může jevit jako sobecký. *Džíva* nucený přirozeností se zdá být v pohybu nebo v klidu, ale obojí to jsou pouhé projevy, mylné výklady, podobně jako pohyb stromu na vrcholku hory může vzbudit dojem, že se houpe hora.

Dokud je tu mysl, není tu Bůh ani přirozený řád. A když mysl zmizí, nechť je tu to, co je.

BALI se zeptal: Pane, řekni mi prosím, jak může v mém srdci dojít k zániku touhy po potěšení.

VIRÓČANA řekl: Můj synu, poznání Já je jako rostlina, jejímž plodem je zánik touhy po potěšení. Až když je poznáno Já, může v nitru pevně zakořenit nejvyšší forma klidu. Proto by měl člověk skrze dotazování a pátrání nahlédnout Já a zároveň se vzdát honby za potěšením.

Dokud ještě není v člověku probuzena vnitřní Inteligence, měla by být jeho mysl z poloviny zaplněna radostí, ze čtvrtiny studiem posvátných textů a z poslední čtvrtiny službou *guru*. Je-li Inteligence probuzena částečně, pak by polovina měla patřit službě *guru* a zbytek by měl být stejným dílem rozdělen na radost a studium. A je-li Inteligence plně probuzena, pak je s nezaujatostí jakožto stálým společníkem z poloviny oddána službě *guru* a z poloviny studiu.

VIRÓČANA řekl: Člověk je hoden naslouchat výkladu nejvyšší moudrosti jen tehdy, je-li naplněn dobrem. Měl by se proto snažit očistit mysl poznáním a naplnit ji vnitřní proměnou vycházející ze studia posvátných textů. Až když je mysl takto transformována, je schopna nahlédnout Pravdu, aniž by ji překroutila. Poté by se měl člověk bez otálení zaměřit na poznání Já. Je třeba, aby poznání Já proběhlo současně s ukončením tužeb.

Skutečnou odpoutanost v člověku nevyvolá svatá pouť, odříkání ani dobročinnost, ale pouze přímé uvědomění si vlastní podstaty. Pro přímé Sebepoznání není jiné cesty než správné vlastní úsilí. Člověk by se měl tudíž vzdát závislosti na bohu či osudu a pomocí správného úsilí zanechat honby za potěšením. Jakmile v člověku uzraje

nezaujatost a odpoutání, objeví se v něm dotazování a pátrání po Pravdě. A tento duch zkoumání a dotazování zpětně posílí nezaujatost. Dotazování a nezaujatost jsou na sobě závislé podobně jako oceán a mraky. Přidáme-li k nim uskutečnění Já, máme tu blízké přátele, kteří se vždy nacházejí pospolu.

V první řadě by se člověk měl zříci závislosti na všem vnějším včetně boha, přemoci se a pomocí správného úsilí pěstovat nezaujatost a odpoutání. Člověk nicméně může získat bohatství či hojnost, nezavrhovat tradice a zvyklosti, ani se nevzpírat příbuzným. Své peníze pak má využít k tomu, aby přebýval ve společnosti svatých mužů obdařených ušlechtilými vlastnostmi. Společnost mudrců přinese nezaujatost, s ní se objeví zkoumání a dotazování, a to pak vede ke studiu svatých knih a k poznání. Postupně tak člověk dosáhne nejvyšší Pravdy.

Když se zcela odvrátíš od honby za potěšením, pak dotazováním se na Pravdu dosáhneš nejvyššího stavu. A jakmile bude Já očištěno, pak budeš ustálen ve stavu nejvyššího klidu a míru. Nikdy již neupadneš do bažiny pojmového myšlení a vytváření představ, které jsou příčinou utrpení. Přestože budeš dále žít, budeš osvobozen od nadějí a očekávání. Jsi čirý. Chvála tobě, jenž jsi ztělesněním naděje.

V souladu se soudobou tradicí získej bohatství a použij ho k tomu, aby ses dostal do společnosti světců. Náležitě je uctívej, v jejich blízkosti tě přestanou zajímat objekty potěšení a pravým dotazováním získáš poznání Já.

V. 25, 26

BALI si řekl: Všechno, co mi otec tenkrát pověděl, si naštěstí dobře pamatuji. Honba za potěšením u mě vymizela. Nyní dosáhnu stavu klidu, sladkého jako nektar. Jsem už znaven z neustálého hromadění majetku, naplňování tužeb a sexuálních radovánek. Jak příjemný je stav klidu a míru! V naprostém vnitřním klidu všechny radosti i bolesti pozbydou své důležitosti.

Život je kolotoč neustále se opakujících zkušeností, nic nového tu není. Vzdám se toho všeho a s myslí odpoutanou od honby za potěšením setrvám spokojený a ustálený v Já. Vesmír je jen výtvor mysli. Co mohu ztratit, když se ho vzdám?

Dost bylo i pokání. Nejdůležitější pro uzdravení je bezodkladná léčba nemoci. Položím svému *guru* otázky: „Kdo jsem?“ a „Co je toto všechno?“

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile se tak rozhodl, už před ním stál jeho *guru* Šukra, učitel démonů. Šukra byl ustálen v neomezeném Vědomí, a byl tudíž všudypřítomný. Poznal, že ho žák potřebuje, a v okamžiku se před králem zhmotnil.

V přítomnosti *guru* vycházela z krále zvláštní záře. Bali přivítal učitele s náležitou úctou, oddaně mu padl k nohám a vznesl své dotazy.

BALI řekl: Ó Pane, odlesk tvé božské záře mě přiměl k tomu, abych ti předložil svůj problém. Netoužím po potěšení a přeji si poznat Pravdu. Kdo jsem? Kdo jsi ty? Co je tento svět? Prosím, řekni mi to.

ŠUKRA odpověděl: Jsem na cestě do jiné říše, ale pár slovy ti sdělím podstatu poznání. Existuje pouze Vědomí, Vědomí, je vše, co je, a všechno je Vědomím prostoupeno. Já, ty i svět, to vše je jenom Vědomí. Jsi-li pokorný a opravdový, pak to, co jsem řekl, ti řekne vše. Pokud ne, pak jakýkoli pokus o další vysvětlení bude jako házet obětinu do hromady popela. Vytváření pojmů a představ znamená omezení a vzdát se takových představ je osvobozením. Pravou Skutečností je Vědomí bez vytváření pojmů a představ. Taková je podstata všech učení. Když se ustálíš v tomto poznání, i ty dosáhneš neomezeného Vědomí. Nyní tě opustím, neboť jdu vykonávat boží dílo. Dokud trvá tělo, nemůže jedinec přestat dělat, co je třeba.

V. 27

BALI uvažoval: To, co mi Šukra sdělil, je správné. Jediné, co existuje, je Vědomí a nic jiného není. Jestliže má neomezené Vědomí představu Slunce, pak se Slunce oddělí od temnoty. Je to Vědomí, které odliší světlo od tmy. Je to Vědomí, které rozpozná zemi jako zemi, vzdálenosti v prostoru jako vzdálenosti a celý svět jako svět. Kdyby Vědomí nerozpoznalo horu, existovalo by něco jako hora?

Vědomí je všechno včetně smyslů, těla, tužeb vyvstávajících v mysli, čehokoli vně i uvnitř, prostoru i měnících se jevů. Ne díky tělu, ale díky tomuto Vědomí mohu přicházet do kontaktu s věcmi a mohu věci zakoušet. Bez ohledu na své tělo jsem Vědomí, jsem Já celého vesmíru.

Poněvadž Vědomí existuje jako Jedno bez čehokoli druhého, kdo je potom přítel a kdo nepřítel? Když tělu jménem Bali bude setnuta hlava, ztratí snad hlavu Vědomí? I nenávist a další vlastnosti jsou jen proměny Vědomí. Nenávist ani náklonnost, mysl ani její proměny ve skutečnosti neexistují, neboť je-li Vědomí neomezené a čiré, kde by se v něm vzalo takové poskvrnění a pokroucení? Vědomí je jen slovo, není to jeho pojmenování, neboť To je bez jména.

Jsem věčný subjekt Já, osvobozený od všech objektů a závislostí. Chvála všudypřítomnému Vědomí, jež je oproštěno od svůdných představ, a proto je navždy svobodné. Chvála svému Já, Vědomí, které je oproštěno od rozdělování na pozorující subjekt a pozorovaný objekt, které jedná přiměřeně a nezaujatě a je světlem odrážejícím se v celém projevení. Jsem Vědomí, v němž ustala honba za zážitky. Jsem neomezený jako prostor. Nejsem ovlivněn štěstím, neštěstím ani chtěním, ať si se mnou dělají, co chtějí, nejsem od nich oddělen. Pohyb energie v tom, co je Jediné, neznamená ztrátu

ani zisk. Jestliže existuje pouze Vědomí, pak myšlenky a rozvíjení myšlenek nezpůsobí jeho vzrůst ani pokles. Budu pokračovat v činnosti, dokud v Já nedosáhnu naprostého klidu a míru.

VASIŠTHA pokračoval: Bali přemýšlel a přitom vyslovil posvátnou slabiku *Óm*. V tichosti rozjímal o jejím skrytém významu. Oproštěn od všech pochybností, od vnímání objektů a rozdělení na toho, kdo rozjímá, to, o čem rozjímá, a samotné rozjímání, zůstal Bali bez záměrů a představ. Podobně jako ustane pohyb plamene svíčky tam, kde neproudí vzduch, ustálil se král Bali pevně v nejvyšším stavu, kdy je mysl zcela oproštěna od pohybu myšlenek a představ. Takto král Bali určitou dobu setrval.

V. 28, 29

VASIŠTHA pokračoval: Všichni démoni, královi přívrženci a poddaní, přispěchali do paláce a shromáždili se kolem krále sedícího v hluboké meditaci. Nechápali, co se děje, proto pomysleli na svého učitele Šukru. Ten se před nimi okamžitě objevil a uviděl krále přebývajícího v nejvyšším stavu Vědomí. S radostným úsměvem se Šukra obrátil k démonům.

ŠUKRA pravil: Ó démoni, je skvělé, že král Bali dosáhl díky vlastnímu usilovnému dotazování dokonalosti. Nechte ho ustálit se ve vlastním Já. Činnost mysli, která vede ke vnímání světa, u něho ustala, proto na něj nemluvte. Jakmile je temná noc nevědomosti u konce, vyjde Slunce Sebepoznání, poznání Já. Král Bali se teď v tomto stavu nachází. Za nějaký čas se v jeho vědomí objeví semínko projeveného světa a on tento stav sám zase opustí. Pokračujte ve své práci a za tisíc let si Bali znovu začne být vědom světa.

Démoni se tedy vrátili ke svým povinnostem a péči o svou říši. Poté co král Bali strávil v meditaci tisíc nebeských let, probudila ho nebeská hudba. Celé město bylo ozářeno nadpozemským světlem, které král vyzařoval.

BALI rozmýšlel: Nádherný je stav, v němž jsem nyní tak krátce pobyl! Zůstanu v tomto stavu i nadále, neboť co je mi do záležitostí vnějšího světa. V mém srdci nyní vládne nejvyšší klid a blaženost.

Mezitím démoni přispěchali ke králi. Bali na ně pohlédl a pokračoval v přemítání.

BALI rozmýšlel: Jsem Vědomí a není ve mně žádné poskvrnění. Co mám získat a čeho se mám vzdát? Je to zvláštní. Toužím po osvobození. Kdo mě však spoutal a omezil, kdy a jak? Proč tedy po osvobození vůbec toužím? Neexistuje omezení a neexistuje osvobození. Co získám meditací a co tím, když meditovat nebudu? Jsem oproštěn od představ meditace i ne-meditace, nechť se děje, co se má dít. Pro mě neexistuje zisk ani ztráta. Netoužím být v meditaci a netoužím v meditaci nebýt, netoužím po radosti a netoužím být bez radosti. Netoužím po nejvyšším Bytí ani po světě. Nejsem živý ani mrtvý, nejsem skutečný ani neskutečný. Chvála mému Já, neomezenému Bytí! Ať je mým královstvím tento svět a já budu To, co jsem. Co je mi do meditace, co je mi do království? Nechť je to, co má být. Nepatřím ničemu a nic nepatří mně. Není tu nic, co by mělo být vykonáno tím, čemu říkáme já. Proč bych tedy neměl dělat to, co je přirozené?

S těmito myšlenkami obrátil král Bali svůj zářivý zrak na přítomné démony, podobně jako Slunce sešle své paprsky na květ lotosu.

VASIŠTHA pokračoval: Král Bali pak vládl svému království a vše dělal spontánně, aniž by něco předem plánoval. Uctíval kněze, bohy a světce. Jednal uctivě se svými příbuznými. Bohatě odměňoval sloužící, rozdával milodary a s ženami jednal s láskou.

Po určitém čase se v jeho srdci objevilo přání vykonat posvátný obřad. Zajistil vše potřebné a celý rituál odpovídajícím způsobem zahájil. Toho využil Višnu, který mu chtěl vládu nad třemi světy sebrat a dát ji bohu Indrovi. Višnu se proměnil v trpaslíka a lstivě přesvědčil krále, aby vládu nad světem věnoval darem bohu Višnu.

Ó Rámo, tento Bali je příští Indra. Višnu ho vykázal do podsvětí, kde Bali jako osvobozený, osvícený mudrc přebývá a čeká, až přijde jeho čas a stane se vládcem nebe. Je mu zcela lhostejný vzestup či pád, úspěch či nepřízeň osudu. Jeho vědomí nezakouší nadšení ani sklíčenost. Dlouhou dobu panoval nad třemi světy, avšak nyní je jeho srdce klidné. Jednou bude třem světům znovu vládnout, tentokrát už jako bůh Indra.

Vyhlídka na budoucí vládu nepřináší Balimu nadšení a uvržení do podsvětí mu nezpůsobuje smutek. Přijímá vše, co k němu samo přichází, a uvnitř sebe zůstává v klidu a míru.

Vyprávěl jsem ti příběh o tomto králi, Rámo, abys stejně jako on získal poznání a zakoušel nejvyšší blaženost. Zanechej zbytečné a marné touhy po potěšení smyslů. Přitažlivá, lákavá věc si nezaslouží tvůj obdiv o nic víc než skalní útvar, který ti zdálky připomíná nějakou postavu. Nepokojnou mysl, která neustále poletuje od jednoho k druhému, pevně ukotvi ve svém srdci.

Jsi světlo Vědomí, Rámo, všechny světy mají svůj původ v tobě. Kdo je a kdo není tvůj přítel? Jsi neomezený. V tobě jsou všechny světy propojeny jako korálky v růženci

zvaném *málá*. Jsi Bytí, které se nezrodilo a které neumírá. Toto Já je skutečné, zrození a smrt jsou iluzí. Pátrej po podstatě všech neduhů, které v životě způsobují utrpení, a žij bez tužeb a chtění. Jsi Světlo, jsi Bůh. V tomto Světle se jeví svět. Svět nemá skutečnou a nezávislou existenci.

Dřív jsi opakovaně zakoušel špatné představy o tom, co je žádoucí či nežádoucí. I toho zanechej. Pak budeš v rovnováze a kolo zrození se zastaví. Ať se bude chtít mysl utápět v čemkoli, uchraň ji toho a nasměruj ji k Pravdě. Tak bude divoký slon mysli ochočen a zkrocen. Nenech se zlákat sáhodlouhými, ale planými výroky samozvaných učitelů, kteří nemají přímou zkušenost. Nasloucháním mých slov jistě dojdeš osvícení.

V. 30, 31

Příběh démona Prahlády

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, nyní ti povím příběh, který popisuje takovou cestu k osvícení, která je uchráněna překážek. V podsvětí žil mocný démon, král Hiranjakašipu, který vzal bohu Indrovi vládu nad třemi světy. Měl mnoho synů a jeden z nich, Prahláda, mezi nimi zářil jako démant mezi drahokamy.

Hiranjakašipu, vládnoucí nad třemi světy, disponující mocnou armádou a požehnaný krásnými potomky, se stal pyšným a arogantním. Násilí a krutovláda, jichž se dopouštěl, vyděsily bohy do té míry, že se začali modlit a prosit o pomoc Stvořitele Brahmu. Jako odpověď na jejich modlitby se zjevil Pán Hari ve formě Narasimhy, obra s lví hlavou. Jeho tělo bylo obrovské a silné, s ostrými zuby a drápy. Uši mu plály jako hořící kusy dřeva, břicho bylo velké jako hora a jeho ruce by byly schopny zatřást celým světem. Svým dechem porážel hory, chlupy tvořící jeho srst připomínaly ohnivé jazyky a nohy i ruce byly jako smrtelné zbraně. Narasimha zabil krále Hiranjakašipu a démoni prchali jeden za druhým před jeho plamenným pohledem. Z komnat paláce zbyl jen popel.

Prahláda, jehož život zůstal ušetřen, vykonal pohřební obřad za všechny padlé příbuzné a vyjádřil soustrast těm, kteří přežili. Prahláda i ostatní byli ničivou katastrofou ochromeni a nějakou dobu nebyli schopni nic dělat.

PRAHLÁDA přemítal: Kdo nám teď může pomoci? Pán Hari zničil samo semínko rodu démonů. Běda, snadno dosáhl náš nepřítel vojenského vítězství. Bozi, dříve s úctou se sklánějící k nohám mého otce, teď obsadili jeho říši. Moji vlastní příbuzní jsou zbaveni síly, jsou bez činnosti, bez radosti, ubozí a zbědovaní. Jak

záhadné jsou cesty osudu. Démoni, kdysi tak mocní, jsou nyní slabí a bojácní jako bývali dříve bozi. Octne-li se bázlivá zvěř v cizí vesnici, vystraší ji i jen zvuk padajícího listí. A podobně propadaly panice démonky, když viděly odvahu a chrabrost nepřítele.

Bozi si vzali zpátky strom plnící všechna přání. Tak jako si dříve démoni užívali pohled na tváře bohyní, nyní si užívají bozi pohled na tváře démonek. Polobohyně a jiné bytosti, obývající ještě před krátkou dobou komnaty démonů, uprchly z paláce do lesů pod horou Méru a tam nyní žijí jako lesní ptactvo. Moje matky, královny padlého Hiranjakašipu, jsou ztělesněním smutku. Kdo dříve obdivoval mého otce, slouží nyní bohu Indrovi. Z vůle Pána Hariho jsme byli vystaveni nepopsatelnému neštěstí a i pouhá myšlenka na to nás oslabuje a činí z nás ubožáky.

PRAHLÁDA pokračoval v přemítání: Tak jako sněhy na vrcholcích Himálaje nikdy nepodlehnou spalujícímu žáru Slunce, tak bohové žijící ve stínu svého ochránce, boha Višnu, nepodlehnou žádnému útlaku. Jako malá opička dráždí z větve stromu psa, který za ní ze země nemůže, tak bohové, užívající si bezpečné ochrany boha Višnu, zase dráždí démony.

Višnu ochraňuje a udržuje celý vesmír. I když Višnu coby Narasimha nepoužívá žádnou zbraň, nikdo se mu nemůže postavit na odpor. Všem bytostem světa je útočištěm, proto není jiné cesty než se všemi prostředky snažit k němu uchýlit. Není nikoho, kdo by byl nad ním, a on sám je příčinou stvoření, udržování i zániku vesmíru. Od této chvíle se tomuto bohu odevzdám a budu žít naplněn jeho přítomností. Jemu je zasvěcen posvátný text neboli *mantra Óm namó Nárájanája* a ten může přívržence boha Višnu obdařit jakýmkoli požehnáním. Kéž neustále zní v mém srdci.

Ten, kdo není bohem Višnu, však nemůže z uctívání boha očekávat užitek. Měl bych tohoto boha uctívat tak, že se jím stanu. Já jsem Višnu. Ten, kdo nosí jméno Prahláda, není nikdo jiný než Višnu. Není tu žádná dvojnost. Garuda, který převáží boha Višnu, nyní převáží mne. Symboly boha zdobí mé ruce a po mém boku stojí jeho choť Lakšmí. Všechna jeho božská nádhera je nyní moje.

Ulita, disk, kyj a meč, symboly spojené s bohem Višnu, jsou nyní moje. Lotos, který podpírá Stvořitele Brahmu, vyrůstá z mého pupku a v mém břiše opakovaně vzniká i zaniká celý vesmír.

Tmavě modrá barva boha Višnu je nyní barva moje a oděn jsem do jeho zlatého hávu. Jsem Višnu. Kdo by mi mohl být nepřítelem a kdo by se mnou mohl soupeřit? Jsem Višnu, proto ten, kdo by mi chtěl ublížit, na to doplatí svým životem. Přede mnou stojící démoni jsou oslepeni oslnivou září, která ze mne vychází. A bohové pějí k mé chvále, neboť já jsem Višnu.

Překonal jsem všechny pocity dvojnosti a stal jsem se bohem Višnu. Jsem ten, v jehož břiše se nacházejí tři světy. Jsem ten, kdo přemůže všechny zlé síly ve vesmíru. Jsem ten, který každého zbaví strachu a obav, a jemu se klaním.

V. 32, 33

VASIŠTHA pokračoval: Prahláda se zcela ztotožnil s představou, že je Višnu, a přemýšlel, jak by boha uctil.

PRAHLÁDA rozmýšlel: Zde stojí druhý Višnu, který se též vozí na Garudovi, je obdařen božskými vlastnostmi a silami a má všechny atributy boha Višnu. Nyní ho uctím, jak káže tradice, avšak provedu to v mysli.

Prahláda boha ve své mysli uctil se všemi náležitostmi určenými tradicí a svatými texty a poté provedl uctívání i za pomoci vnějších obřadů. Po skončení všech rituálů bylo jeho srdce naplněno radostí.

Od té doby uctíval Prahláda boha každý den. Když to ostatní démoni viděli, následovali jeho příkladu a stali se z nich věrní oddaní boha Višnu. Zpráva o tom, že se z démonů, bývalých nepřátel boha Višnu, náhle stali jeho stoupenci, se bleskurychle dostala až do nebe. Bohové v nebi byli zmateni. Jak se z démonů mohli stát vyznavači boha Višnu? Rychle boha vyhledali, aby se ho na to zeptali.

BOHOVÉ se ptali: Pane, co je to za záhadu? Démoni jsou tví odvěcí nepřátelé a to, že se proměnili v tvé následovníky, vypadá jako léčka. Kam se poděla jejich ďábelská povaha? A jak se u nich mohla vůči tobě objevit oddanost, která přichází až v posledním vtělení *džívy*? Dobré a božské vlastnosti prostě k démonům nepatří. Kvality jedince přece vždy bývají v souladu s jeho základní povahou. Těžko pochopit, že by se démoni stali přes noc tvými následovníky. Chápali bychom, kdyby se postupně vyvíjeli do vyšších stavů bytí, pěstovali dobré vlastnosti a pak tě začali uctívat. Ale těžko lze věřit, že někdo se špatnou povahou se náhle stane tvým oddaným stoupencem.

VIŠNU odpověděl: Ó bohové, nepodléhejte pochybám a beznaději. Prahláda se opravdu stal mým stoupencem. Toto je jeho poslední vtělení a skutečně si zaslouží být osvobozen. Semínko jeho nevědomosti bylo spáleno a Prahláda se již znovu nezrodí. Je smutné, když se dobrý člověk stane zlým. A je dobré, když někdo se špatnou povahou začne být dobrý. Proměna Prahlády je pro vaše dobro. Také lze říci, že sice není přiměřené tvrdit, že někdo omezený a podmíněný se může stát nepodmíněným, ale když řekneme, že nepodmíněné Bytí bez vlastností se jeví jako podmíněné, je tomu tak.

VASIŠTHA pokračoval: Višnu svými slovy bohy uklidnil a zmizel. Bohové se vrátili do svých příbytků a o Prahládovi začali smýšlet přátelsky.

Každý den Prahláda uctíval boha Višnu v myšlenkách, slovech i činech. Bezprostředním důsledkem toho bylo, že v něm zesílily ušlechtilé vlastnosti, moudrost a nezaujatost. Nevyhledával potěšení a jeho mysl na potěšení nemyslela. Tím, že

přestal po potěšení toužit, byla jeho mysl volná. Bůh Višnu se sám vydal za Prahládou, aby zjistil, v jakém stavu se nachází. Putoval podsvětím až na místo, kde Prahláda prováděl obřady uctívání. Když Prahláda viděl, že sám Višnu navštívil palác, zaradoval se a obřad uctívání ještě zopakoval.

PRAHLÁDA se modlil: Nacházím útočiště u Pána Višnu, v němž se radují všechny tři světy. Nacházím útočiště u Pána Višnu, jenž je nejvyšším Světlem ničícím temnotu každé nevědomosti i útočištěm bezmocných a ubohých. Nacházím útočiště u Pána Višnu, jenž je nejvyšší jistotou, Nezrozeným, u něhož stojí za to hledat útočiště.

Nacházím u tebe útočiště. Záříš jako tmavě modrý lotos či drahokam, tvé tělo je modré jako obzor za jasné zimní noci a ve svých rukou držíš lasturu, disk, kyj a lotosový květ, jež jsou tvými božskými atributy. Nacházím útočiště u toho, kdo přebývá v srdci každé bytosti, jehož hlas je Pravdou a posvátným textem a jehož pupek je sídlem Stvořitele Brahmy. Nacházím útočiště v tom, jehož nehty září jako hvězdy na nebi, jehož usmívající se tvář je jako Měsíc a v jehož srdci přebývá klenot, ze kterého jako svatá řeka Gangá plyne proud paprsků světla. Nacházím útočiště v tom, kdo je navždy nezrozený a neměnný, v němž se neumenšen nachází celý rozlehlý vesmír a jehož tělo má všechny ušlechtilé kvality. Nacházím útočiště v tom, kdo sedí na banánovém listu, vedle sebe má bohyni Lakšmí a krása jeho těla je krásou zapadajícího Slunce. Nacházím útočiště u boha Višnu, jenž je jako Slunce v lotosu tří světů, je lampou prozařujícím temnotu nevědomosti, má povahu neomezeného Vědomí a odstraňuje utrpení všech bytostí vesmíru.

V. 34

VIŠNU pravil: Ó Prahládo, jsi oceánem dobrých vlastností a klenotem mezi démony. Žádej ode mě cokoli, co pomůže ukončit utrpení ze zrození.

PRAHLÁDA řekl: Ó Pane, přebýváš ve všech bytostech a skýtáš nám plody všech našich přání. Dej mi prosím takový dar, který považuješ za neomezený a nekonečný.

VIŠNU pravil: Ó Prahládo, ať jsi tedy do doby, než spočineš v neomezeném *Brahman*, obdařen duchem dotazování a zkoumání. Tak zmizí všechny tvé iluze a ty dosáhneš nejvyššího cíle, nejvyššího požehnání.

VASIŠTHA pokračoval: Višnu domluvil a zmizel. Prahláda dokončil svůj obřad, dozpíval oslavné písně a začal přemítat.

PRAHLÁDA rozjímal: Pán Višnu mluvil o tom, že je třeba se neustále věnovat dotazování. Budu se tedy dotazovat na své Já. Budu pátrat, kdo jsem já, který mluví, chodí, stojí a užívá si na pódiu zvaném svět. Tím začnu.

Jistě nejsem vnější svět, který je netečný a obsahuje hory, stromy a keře. Nejsem ani tělo, jež bylo zrozeno v důsledku pohybu životního dechu a zdá se žít velmi krátkou dobu. Nejsem slovo ani jméno, žádný zvuk, který je jen dočasným pohybem vzduchu, bez tvaru a skutečné existence, vnímaný netečnou hmotou zvanou ucho. Nejsem hmatový smysl, který je též chvilkový a schopný pracovat jen díky neomezenému Vědomí. Nejsem chuťový smysl, jenž je založen na neklidném jazyku, neustále měnícím polohu a tvar a zcela oddaném svým objektům. Nejsem zrakový smysl vnímající tvar, jenž je záležitostí okamžiku, ničím jiným než překrouceným pochopením pozorovatele. A nejsem ani čichový smysl, neboť čichový vjem je jen neurčitý a fiktivní výtvor čichového orgánu, nosu.

Jsem bez všech těchto neskutečných kvalit, nejsem žádný z pěti vnějších smyslů ani jejich příslušných funkcí. Jsem čiré Vědomí, jsem klid za myšlenkami.

PRAHLÁDA pokračoval v rozjímání: Jsem všeprostupující Skutečnost, jež je bez vjemů, bez vytváření pojmů a představ. Jsem čiré Vědomí. Všechny věci, od nepatrné nádoby až po obrovské Slunce, jsou vnímány jen díky tomuto Vědomí. Vzpomínám si na to, že jsem Já, jež je všudypřítomné, bez vytváření pojmů a představ. Všechny smysly a smyslové zážitky by nebyly možné bez Já, jež je vnitřním Světlem. A díky tomuto vnitřnímu Světlu získávají objekty svoji zdánlivou podstatu.

Světlo Vědomí je prosté všech změn a díky němu je Slunce horké, Měsíc chladný, hory pevné a voda tekutá. Samo bez příčiny je příčinou všech následků, jež se jeví jako stvořený svět, a díky němu se objevují vlastnosti rozmanitých objektů. Je bez formy a je příčinou všech následků, proto v něm vzniká vesmír s celou svojí rozmanitostí. Samo bez příčiny je příčinou projevení trojice Brahmá Stvořitel, Višnu Udržovatel a Šiva Ničitel.

Chvála tomuto Já, jež je svým vlastním světlem, bez duality poznávajícího a poznaného, subjektu a objektu. Všechny věci vesmíru v něm vznikají a existují. Na co vnitřní Já pomyslí, to se stane jako zdánlivá vnější skutečnost. Věci, na něž je tímto Vědomím pomyšleno, začnou existovat, a je-li tu myšlenka ne-existence, pak existovat přestanou. V neomezeném prostoru Vědomí se tak projeví bezpočet objektů, které zdánlivě vzniknou, rozvinou se a zase zaniknou, podobně jako vzniká a zase zaniká stín ve světle Slunce.

Vnitřní Světlo Vědomí neboli Já nelze vidět a nelze poznat. Dosáhnout Já se podaří jen těm, kteří očistili své srdce. Světci a mudrci jej nahlížejí v čirém kosmickém prostoru Vědomí.

Jako neomezené a sebe-ozařující Vědomí existuje Já v nerozděleném stavu ve třech světech, od Stvořitele Brahmy až po stéblo trávy. Je Jedno jediné, bez začátku a bez konce, existuje jako vše, jako vnitřní zkušenost všech bytostí pohybu schopných i neschopných.

PRAHLÁDA dále rozjímal: Jediné Já, jež je jediným zakoušením, je tudíž i tím, kdo v každém zakouší. Proto se popisuje s tisícero rukama a tisícero očima. Nejvyšší Já putuje jakožto já prostorem v překrásném slunečním nebo vzdušném těle. Jediné Já je vtěleno a ve světě uctíváno jako bůh s lasturou, diskem, kyjem a lotosovým květem. Totéž Já se zrodilo jako Stvořitel Brahmá sedící na lotosu a stejné Já na konci vesmírného cyklu způsobí rozpuštění stvořeného světa.

Jediné Já chrání celý svět jakožto já vtělené do Indry. Jsem žena i muž, jsem mladý i starý. V důsledku mého vtělení se zdá, že jsem zrozen. Jsem všudypřítomný. Z půdy neomezeného Vědomí nechám vyrůst stromy a rostliny a jsem v nich přítomen jako jejich podstata. Tak jako si dítě hraje s hlínou a zanořuje do ní své prsty a ruce, tak Já ke své potěše prostupuji celý projevený svět. Svět svoji skutečnost odvozuje z Já, ze mě. Pracuje ve mně a skrze mě, a když ho odmítnu nebo přestanu vnímat, ztrácí svoji skutečnost. Svět existuje ve mně neboli v Já, v neomezeném Vědomí, podobně jako se zdá, že existuje obraz v zrcadle.

Jsem vůní v květinách, září v květech a listech, světlem v oné záři i prožitkem v tomto světle. Pro všechny bytosti pohybu schopné i neschopné, které ve vesmíru existují, jsem nejvyšší Skutečnost, Vědomí osvobozené od myšlenek a představ. Jsem podstata všech věcí ve vesmíru. Jako je přítomna v mléce smetana či ve vodě tekutost, jsem jako síla Vědomí přítomen ve všem, co existuje. V neomezeném Vědomí bez oddělenosti subjektu a objektu existuje projevený svět minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Všudypřítomné, všemohoucí kosmické Bytí je právě to Já, na něž poukazuje já jedince. Vesmírné království zvané svět ke mně přichází samo od sebe a je mnou prostoupeno. Já, neomezené Vědomí, prostupuji celý vesmír, podobně jako jediný kosmický oceán vše prostoupí poté, co se kosmické stvoření začne rozpouštět. Tak jako sladkovodní živočich shledává vesmírný oceán nedozírným a neomezeným, tak já shledávám nekonečným sebe, toto Já, jež je neomezené. Projevený svět je v neomezeném Vědomí jako smítko prachu. Projevený svět mě nemůže uspokojit, stejně jako malý kousek ovoce nenasytí hladového slona. Forma, která se začala rozrůstat v domě Stvořitele Brahmy, se rozpíná bez omezení stále dál a dál.

PRAHLÁDA pokračoval v rozjímání: Vskutku neexistuje nic jiného než neomezené Vědomí. Jak v něm jenom mohl bez důvodu a opodstatnění vzniknout omezený, konečný pocit ega? Co dalo vzniknout iluzi, která prohlašuje „to jsi ty“ a „to jsem já“? Co je tělo a co je to, co je bez těla? Kdo žije a kdo je ten, kdo umírá? Mí předkové měli

jistě malé pochopení, když se zřekli neomezeného Vědomí a zvolili putování po malé, omezené hroudě. Lze snad srovnávat To, co je Nekonečné, s marnivostí plnou tužeb a žádostí zvanou světská sláva? Vize neomezeného Vědomí je čistá, plná klidu a míru a je to jistě to nejlepší, co je v tomto vesmíru možné.

Klaním se svému Já, které sídlí ve všech bytostech, je Vědomím osvobozeným od vytváření pojmů a představ a Inteligencí skrytou ve všech bytostech. Jsem Nezrozený, jsem ten, v němž ustal projevený svět. Dosáhl jsem toho, co je hodno dosažení. Zvítězil jsem a žiji jako vítěz. Nenalézám žádné potěšení ve světské moci ani ve vládnutí, které se vzdává nejvyšší blaženosti kosmického Vědomí. Hanba nevědomým démonům, libujícím si ve špíně světského života.

Ach, jak ubohé a hloupé bylo od mého otce spokojit se s touto fyzickou existencí a vyžívat se v ní! Co získal tím, že žil dlouhý život a vládl této hroudě hlíny zvané země? Potěšení i z bezpočtu takových světů nelze srovnat s blažeností Já. Ten, kdo nemá nic jiného než poznání Já, má všechno. Kdo se toho však vzdá a hledá něco jiného, není člověkem poznání. Cožpak lze srovnat smrtelnou fyzickou existenci s blažeností osvícení? Je to jako srovnávat vyprahlou poušť s kvetoucí zahradou. Svět a všechny věci ve třech světech existují ve Vědomí. Proč bytosti nezakoušejí pochopení, že mimo Vědomí nic neexistuje?

Všechno, vždy a všude je snadno dosažitelné skrze Vědomí, jež je všudypřítomné a nerozdělené. Světlo Slunce i Měsíce, energie, která oživuje bohy, vnitřní povaha mysli a základních prvků, vlastnosti a zákonitosti existující v přírodě a nekonečná různorodost projevené energie a inteligence jsou projevem a činností jediného kosmického Vědomí, jež je samo o sobě nerozdělené a neměnné. Stejně jako svítí Slunce bez rozdílu na všechny věci, tak kosmické Vědomí okamžitě a spontánně jakožto skutečné Já všeho ve vesmíru ozařuje všechny věci, aniž by rozlišovalo.

PRAHLÁDA dále rozjímal: Neomezené Vědomí prostupuje třemi časovými obdobími současně a zakouší zároveň bezpočet světů. Všechno obsahuje, všechno vidí. Protože je neměnné a ničím nedotčené, vytrvá po všechny časy. Toto Vědomí zakouší zároveň hořké i sladké a zůstává v klidu a míru. Protože je samo o sobě prosté všech proměn, pojmů, představ a vjemů, protože je nehmotné a všechny věci zakouší současně, zůstává neměnné, v klidu a míru, i když zdánlivě prožívá rozmanitost různorodých jevů.

Pokud se to, co se zdánlivě proměňuje, uchýlí k nejvyššímu Bytí, jež je beze změn, osvobodí se od utrpení. A jestliže je To, co je, nahlédnuto tím, co není, tedy myslí, v níž ustal pohyb myšlenek, pak se To, co je, vzdá své nevědomosti, svého pochybení.

Jakmile Vědomí zanechá vnímání tří časových období a osvobodí se od vytváření představ, spočine v naprostém klidu. Jako by to ani nebylo skutečné, neboť To

je mimo všechny popisy. Někteří lidé proto tvrdí, že Já neexistuje. Ať už tu Já nebo *Brahman* je či není, v každém případě právě to je nejvyšším osvobozením, co nepodléhá zániku.

Neomezené Vědomí je zdánlivě zahaleno a zůstává nepoznáno z důvodu proměnlivosti, tedy pohybu myšlenek. Ti, kteří se utápějí v bažině svých chtění a nechtění, nemohou dosáhnout nejvyššího poznání. Jsou chyceni v síti myšlenek. Takoví byli i mí předci. V důsledku svých tužeb, nenávisti a pochybeného vnímání duality vedli život ubohých červů.

Skutečně žije jen ten, v němž ustaly tužby i pocity nepřátelství a v němž díky opravdovému vnitřnímu probuzení zmizel přelud daný pokřiveným myšlením. Jak se mohou v neomezeném Vědomí, které jediné existuje, objevit představy a pojmy?

Klaním se Já. Chvála mému Já, nerozdělenému Vědomí, klenotu všech viděných i neviděných světů. Bylo jsi dosaženo vskutku brzy. Bylo jsi dosaženo, uskutečněno, pozvednuto nad všechna zmatení a pokroucení a jsi To, co jsi. Chvála Tobě, mé Já, chvála Šivovi, Bohu bohů, nejvyššímu Já.

Klaním se Já, jež se raduje ve vlastním těle, je samo v sobě ustáleno, samo sebou ovládnuto a zcela osvobozeno od myšlenek a představ, tedy závoje nevědomosti, který si samo sobě dalo.

V. 35

PRAHLÁDA pokračoval v rozjímání: *Óm* je jediné nedvojné Vědomí prosté veškeré nevědomosti. Vše, co existuje ve vesmíru, není nic jiného než jedno jediné Já. Tato Inteligence, která vše ozařuje podobně jako Slunce, je i uvnitř těla složeného z masa a krve. Inteligence prožívá veškeré smyslové zážitky a kvůli ní je oheň horký a nektar sladký. Není statická, přestože si na něčem stojí. Nehýbe se, přestože někam směřuje. Je neustále něčím zaměstnána, přestože setrvává v klidu. Není ničím zasažená, přestože aktivně zasahuje. V minulosti, přítomnosti i budoucnosti, kdekoli, tady i tam, zůstává i přes zdánlivé proměny stále stejná. Neomezené Vědomí, jež je prosté strachu a omezení, vytváří a udržuje nekonečnou rozmanitost bytostí, od Stvořitele Brahmy až po stéblo trávy. Je neustále činné, a přece v porovnání s ním je kámen činorodější a prostor činností více ovlivněný.

Je to Já, Inteligence či Vědomí, které oživuje mysl, jako když vítr čechrá listí, a nutí fungovat smysly, jako když jezdec vede koně. Ačkoli je Vědomí pánem těla, zabývá se nejrůznějšími činnostmi, jako by bylo otrokem.

Toto Já je třeba hledat, uctívat ho a rozjímat o něm. Tím, že se k němu člověk uchýlí, překročí projevený svět s jeho iluzí a koloběhem zrození a smrti. Dosáhnout Já není těžké. Lze si jej snadno naklonit jako dobrého přítele, neboť sídlí v lotosu srdce

každé bytosti. Je dosažitelné ve vlastním těle a netřeba ho vybízet. Projeví se a odhalí, byť na něj pomyslíme jen na okamžik. Obdařené všemi výjimečnými vlastnostmi je Pánem všeho, však ten, kdo jej uctívá, je zbaven pýchy a namyšlenosti.

Tak jako vůně přebývá v květině, tak nejvyšší Já přebývá v každém těle. Všichni k němu ale nedojdou, neboť málokdo se dotazuje na Pravdu ohledně Já. Jestliže je díky dotazování se na Já dosaženo pochopení, je tu okamžitý prožitek nejvyšší blaženosti a člověku se dostane nazření Pravdy, které ho již neopustí. Všechny překážky i všichni nepřátelé odpadnou a tužby přestanou obtěžovat mysl. Je-li uzřeno To, je uzřeno vše. Je-li vyslyšeno To, je vyslyšeno vše. Je-li tu dotyk Toho, je tu spojení se vším. Svět je tu proto, že je tu To. To bdí, i když jedinec spí. To pobídne nevědomého k probuzení, odstraní utrpení a obdaří člověka vším, po čem touží. Ve stvořeném světě se To jeví jako *džíva*, živá bytost, která zakouší potěšení a nechá se rozptylovat objekty světa.

Ve všech tělech To existuje jako Já, které v naprosté vyrovnanosti zakouší samo sebe. V celém vesmíru je to jedna jediná kosmická Skutečnost.

PRAHLÁDA dále rozjímal: Nejvyšší Já je prázdnotou v prostoru. Je pohybem ve všech pohyblivých věcech. Je světlem ve všem, co září. Je chutí všech tekutin, pevností země, žárem ohně i chladem Měsíce. Je pravou existencí ve všech světech. Tak jako každé látce přísluší specifické vlastnosti, tak Já existuje v těle jako Pán. Tak jako čas existuje ve všech dobách a existence existuje na všech místech, tak Já existuje se všemi fyzickými a psychickými vlastnostmi ve všech tělech.

Nejvyšší Já je věčným Bytím, které ozařuje i bohy. Jsem Já samo. Ve mně nejsou představy ani pojmy. Tak jako prostor není ovlivněn prachovými částicemi, jež jsou v něm rozptýleny, a jako lotos není ovlivněn vodou, z níž vyrůstá, tak také mě nemůže nic ovlivnit. Štěstí a neštěstí se týká těla, jak by jimi mohlo být ovlivněno Já? Tak jako se plamen v lampě neomezuje na vlákno knotu, tak Já, jež překračuje hmotnou existenci, není omezeno hmotou. Jaký vztah může být mezi mnou a tužbami, které pocházejí ze smyslů a z představ o bytí a ne-bytí? Kdo nebo co může spoutat prostor a kým nebo čím lze spoutat mysl?

I když je tělo rozsekáno na sto kusů, Já nebude zraněno. I když hliněnou nádobu rozbijeme na prach, prostor uvnitř nádoby nezničíme. I když skřet mysli, což je jen pojem, který ve skutečnosti neexistuje, přestane vytvářet představy a pojmy, co můžeme ztratit? Dříve tu byla mysl složená z představ štěstí a neštěstí, ale nyní všechny tyto představy ustaly. Kde je potom moje mysl? Který hlupák by zakoušel představy jako „někdo něco od sebe odlišného zakouší", „někdo něco od sebe odlišného chápe", „někdo něco od sebe odlišného vidí" či „někdo utrpěl pohromu"? Je to sama přirozenost, jež prožívá a zakouší, je to mysl, jež uchopuje a rozmýšlí, je to tělo, jemuž náleží trpět, a je to pomýlený, špatný člověk, jenž je hlupákem. V tom, kdo došel osvobození,

však nic z toho není. Netoužím po potěšení ani se ho nechci zbavit. Co přijde, nechť přijde, co odejde, nechť odejde. Ať se v těle objeví představy různých zážitků, nejsem v nich a ony nejsou ve mně.

Dlouho jsem byl v područí hrozného nepřítele zvaného nevědomost, který mě připravil o bohatství poznání. Z milosti boha Višnu a díky vlastnímu úsilí jsem však poznání dosáhl. Magickým zaklínadlem poznání Já byl zažehnán nebezpečný skřet ega. Zbavil jsem se bídy nevědomosti a iluze a přebývám jako Pán všeho. Vše, co stojí za to poznat, bylo poznáno, a vše, co stojí za to vidět, bylo spatřeno. Dosáhl jsem toho, za čím již není co dosahovat.

PRAHLÁDA pokračoval v rozjímání: Jaké je to štěstí, že jsem daleko za sebou nechal jedovatého hada touhy po smyslovém potěšení, neboť s tím se utišily všechny iluze a naděje. Dosáhl jsem nejvyšší Pravdy. Díky zpěvu *manter*, modlitbě, klidu mysli a ukázněnému životu jsem uzřel Boha, jímž je Já. Poznání nejvyššího Bytí je milostí boha Višnu pevně ustáleno v mém srdci.

Dosud jsem byl pronásledován iluzemi a omezeními. V lese nevědomosti jsou mraveniště obývaná jedovatými hady smyslových tužeb, bezedné jámy smrti a lesní požáry neustálého hoře. Jako lupiči se tu potulují násilí, chamtivost a ten nejnebezpečnější nepřítel, pocit ega. Díky milosti boha Višnu a svému vlastnímu úsilí jsem se od všeho osvobodil. Má vnitřní Inteligence byla plně probuzena. A ve světle probuzené Inteligence není vnímán pocit ega, podobně jako nevidíme tmu, jakmile na obloze vyjde Slunce. Skřet pocitu ega byl poražen. Spočívám v sobě v klidu a míru.

Je-li poznána Skutečnost a zničen pocit ega, kde je pak místo pro iluze, naděje, touhy nebo žal a psychické strádání? Nebe, peklo i představy o osvobození existují pouze do té doby, dokud je tu pocit ega. Obrazy se malují na plátno, nikoli na prázdnou oblohu! Jakmile je inteligence zbavena mraků tvořených pocitem ega a bouří tužeb či chtění, zazáří světlem Sebepoznání jako úplněk za jasné noci.

Chvála nejvyššímu Já, osvobozenému z bažiny pocitu ega. Chvála nejvyššímu Já, v němž se upokojily smysly i nenasytná mysl. Chvála nejvyššímu Já, v němž rozkvetl lotos blaženosti. Chvála nejvyššímu Já přebývajícímu v lotosu srdce. Chvála nejvyššímu Já, které má dvě křídla, Vědomí a jeho odraz, projevený svět. Chvála nejvyššímu Já, jež je Sluncem rozptylujícím v srdci temnotu nevědomosti. Chvála nejvyššímu Já, jež je ochráncem nejvyšší Lásky a udržovatelem všech věcí ve vesmíru.

Tak jako lze ocelí utnout rozžhavený ocelový drát, tak jsem čirým stavem mysli podmanil samotnou svou mysl. Chtění, nevědomost a hloupost jsem zničil pomocí jejich protikladů. Mé tělo pracuje jen vlastní silou bez přítomnosti ega. Psychické podmíněnosti, omezení a sklony z minulosti byly odstraněny. Je k podivu, jak jsem mohl tak dlouho vydržet v pasti pocitu já, pocitu ega. Moje mysl osvobozená

od závislostí a zvyků, od tužeb a chtění, od neukázněnosti a sklonů k honbě za potěšením i od pomýlené víry v existenci ega dosáhla stavu klidu a míru. Skončilo veškeré utrpení a nastal úsvit nejvyšší Blaženosti.

V. 36

PRAHLÁDA dále rozjímal: Došlo k uskutečnění Já, které je za všemi stavy vědomí. Chvála nejvyššímu Já, kterého bylo nakonec šťastně dosaženo. Tobě se klaním, tebe objímám! Vždyť ve třech světech kdo jiný než ty jsi můj přítel a příbuzný? Ty samo ničíš, chráníš, dáváš, velebíš a jednáš. Bylo jsi poznáno a dosaženo. Co teď uděláš a kam půjdeš? Všechny světy jsou prostoupeny tvou Skutečností a ty samo jsi viděno všude a ve všem. Čeho teď budeš dosahovat?

Od nepaměti stála mezi námi zeď nevědomosti. Teď, když zeď padla, je vidět, že jsi nebylo daleko. Chvála nejvyššímu Já, které zcela dokončilo vše, co má být dokončeno. Chvála nejvyššímu Bohu, skutečnému aktéru všech činů, věčnému čirému Bytí. Chvála trojici bohů Višnu, Šiva a Brahmá. Odlišnost mezi mnou a Já je pouze ve slovech. Je to jako rozdíl mezi slovem a tím, na co slovo odkazuje. Odlišnost je fiktivní a neskutečná podobně jako rozdíl mezi vlnou a vodou, která vlnu vytváří. To, co se rozprostírá jako nekonečná rozmanitost stvořených objektů jevících se ve světě, jsi ve skutečnosti ty samo, nekonečné Já.

Chvála Tomu, co pozoruje a zakouší. Chvála Tomu, co tvoří a rozprostírá se jako všechny věci. Chvála Tomu, co je vnitřní Skutečností všeho. Chvála Tomu, co je všudypřítomné. Nejvyšší Já, v důsledku svého ztotožnění se s vtělením jsi zapomnělo na svoji podstatu, a proto jsi v opakovaných zrozeních podstoupilo nekonečná utrpení a zakoušelo vnější vjemy bez Sebepoznání. Vnější svět je jen hlína, dřevo a kámen a jedinou Skutečností v tom všem není nic jiného než ty, nejvyšší Já. Po dosažení Sebepoznání už člověk po ničem dalším netouží.

Ó Bože, nyní jsi byl spatřen a uskutečněn. Déle již nebudeš v omylu a zapomnění. Chvála tobě. Jak je možné nevidět a nezakoušet nejvyšší Já, jež samo je světlem v očích a naplňuje tělo vnitřní Inteligencí? Jak je možné nevidět vnitřní Inteligenci projevující se jako hmat a zakoušející všechny okolní objekty? Jak by mohla být tato Inteligence člověku vzdálená, když projevena jako sluch naslouchá a zvukem nažene i husí kůži? Jak je možné, že člověk nechutná sladkost Inteligence, přestože právě Inteligence zakouší chuťovým smyslem u objektů sladkost či jiné chutě? Jak to, že jedinec neprožívá přímou zkušenost Inteligence zakoušející prostřednictvím čichu? Jak může nejvyšší Já, jež je poznáním a moudrostí a jehož sláva je opěvována v posvátných textech, zapomenout samo sebe? Ó nejvyšší Já, bylo jsi dosaženo. Smyslová potěšení, v nichž jsem si dříve liboval, teď již nezasluhují moji pozornost.

PRAHLÁDA pokračoval v rozjímání: Ó nejvyšší Já, ve Slunci svítí tvé světlo čistoty a Měsíc vyzařuje tvůj chladivý nektar. Neprostupnost hor i rychlost větru, pevnost země i prázdnota prostoru pocházejí z tebe. Jaké štěstí, že jsem tě poznal. Jaké štěstí, že jsem se stal tebou. Jaké štěstí, Bože, že mezi tebou a mnou není rozdíl. Já jsem ty a ty jsi já. Ať už jsi to ty, nejvyšší Já, anebo já, ať už jde o kořen nebo větev, všemu se znovu a znovu klaním. Chvála mému Já, jež je neomezené a bez pocitu ega. Chvála nejvyššímu Já, jež je bez formy.

Ó nejvyšší Já, přebýváš ve mně ve stavu klidu a míru jako čiré Vědomí, jako svědek bez formy a bez omezení prostorem a časem. Mysl se dá do pohybu, smysly jsou nabuzeny, energie se začne uvolňovat a uvádí v pohyb životní sílu v podobě dvojice *prána* a *apána*. Mysl poháněná tužbami pohání tělo složené z masa, krve, kostí a kůže. Ať už se však tělo rozvíjí nebo chřadne v souvislosti s tužbami, které ho ženou, Já jsem čiré Vědomí, nezávislé na těle ani na ničem jiném.

Pocit ega se objeví a časem zase zanikne podobně jako vesmír na konci vesmírného cyklu. Po dlouhé době existence na světě ve stále se opakujícím koloběhu zrození a smrti jsem dosáhl stavu klidu a míru, tak jako k němu na konci své existence dospěje vesmír. Chvála tobě, mé Já, jež jsi vším a vše překračuješ. Chvála všem, kteří o Tom mluví.

Nejvyšší Já, Vědomí, jež je svědek všeho, zůstává nedotčeno jakýmkoli zážitkem. Nejvyšší Já je vším, ve všem a všude. Existuje ve všech věcech podobně jako vůně v květině či olej v sezamovém semínku. Ó nejvyšší Já, ničíš, udržuješ, dáváš, směješ se a jednáš, ačkoli jsi prosté pocitu ega. Je to záhada. Otevřu oči jako světlo Já a vznikne vesmír, zavřu oči a vesmír zanikne. Tak jako je v nepatrném banánovém semínku ukryt vysoký banánovník, tak ty, nejvyšší Já, jsi základní částečkou, ve které existuje celý vesmír. Mraky na obloze připomínají někdy koně, jindy slony či jiná zvířata. Podobně se ty, nejvyšší Já, projevíš v kosmickém prostoru jako nekonečná mnohost rozmanitých objektů. Nejvyšší Já, prosté bytí i ne-bytí, existuje jako bytí, jako ne-bytí, i jako rozmanité, zdánlivě od sebe oddělené bytosti.

PRAHLÁDA dále rozjímal: Vzdej se domýšlivosti, zlosti, nečistoty a násilí. Velké duše se nenechají přemoci takovou nízkostí. Minulé utrpení si neustále připomínej, ale zároveň se od všeho oprosti a s optimistickým postojem se ptej: „Kdo jsem? Jak se to vše stalo?“ Co bylo, bylo. Všechna trápení a smutky, které tě sužovaly, jsou pryč. Ve městě zvaném tělo jsi dnes už vladařem. Jako nemůže člověk ovládnout nebe, tak nemůže smutek ovládnout tebe. Jsi mistrem své mysli i svých smyslů a zakoušíš nejvyšší blaho.

Ó Bože, jakoby stále spíš a jakoby se svou vlastní silou probouzíš, aby sis uvědomil prožívané zážitky. Ve skutečnosti přijde do kontaktu s objektem zakoušení tato síla, ale v důsledku uvědomění připisuješ tyto zážitky sobě. Kdo cvičením životní síly

dosáhl „otvoru Brahmy“, označovaného jako *brahmarandhra* na vrcholku hlavy, je si vědom každého okamžiku, který se v městě Brahmy udál v minulosti nebo se stane v budoucnosti.*

Ó nejvyšší Já, jsi vůně květiny zvané tělo, jsi chladivý nektar Měsíce zvaného tělo, jsi výtažek léčivé byliny zvané tělo, jsi chlad ledové kry zvané tělo. Jako je smetana obsažena v mléce, jsou přátelství a připoutanost zahrnuty v těle. Ó Bože, sídlíš v těle jako oheň ve dřevě. Jsi září všech zářících objektů a vnitřním světlem umožňujícím poznání objektů. Jsi silou slona zvaného mysl. Jsi světlem i žárem ohně Sebepoznání.

Ó nejvyšší Já, všechna slova a tvrzení končí u tebe, aby se pak znovu někde objevila. Tak jako se nejrůznější ozdoby vyrábějí ze zlata, tak objekty stvořeného světa pocházejí z tebe. Rozdílnosti jsou jen slovní. Myšlenky „to je já“ a „to je ty“ se objeví, když sám sebe uctíváš nebo pro své potěšení o sobě mluvíš. Podobně jako na sebe jediný plamínek vezme podobu velkého lesního požáru, tak tvé jediné neduální Bytí se projeví jako mnohost všech rozmanitých objektů vesmíru. Jsi šňůrka, na které jsou jako korálky navlečeny všechny světy. Jsi základní Skutečnost, v níž všechny světy přebývají. Světy se projeví skrze tebe a jsou v tobě neustále přítomny, podobně jako je vůně neustále přítomna v jídle a projeví se vařením. Ačkoli se zdá, že tyto světy existují, ihned zmizí, jakmile tu nejsi. Jsi jejich Skutečnost. Jednou, jako kus polena, padne bez života i toto tělo. Jako zmizí temnota, dostane-li na světlo, tak zmizí štěstí i zármutek, jakmile se přiblíží k tobě. Ale i samotný zážitek štěstí je možný jen díky světlu uvědomění, jež vychází z tebe.

PRAHLÁDA pokračoval v rozjímání: Radost i bolest, štěstí i neštěstí vděčí za svoji existenci tobě, nejvyšší Já. Jsou zrozeny z tebe, a jakmile přijde pochopení, že nemají nezávislou existenci, ztratí svoji totožnost. Jako se optický klam na chvíli objeví a brzy zase zmizí, tak se nakrátko objeví a zase zmizí zážitek bolesti či radosti. Tyto zážitky vzniknou ve světle uvědomění a zmizí, jakmile je tu pochopení, že jsou od tohoto uvědomění neoddělitelné. Jsou zrozeny v okamžiku, kdy umírají, a umírají v okamžiku, kdy jsou zrozeny. Kdo je ten, kdo celou tu záhadu vnímá a zakouší?

Všechno se neustále mění. Jak by mohly dočasné věci způsobit skutečné a stálé následky? Vlny mohou na chvíli vytvořit dojem květin, ale může je snad někdo svázat do kytice? Pokud byste věřili tomu, že můžete získat stálé výsledky z nestálých příčin, jakými jsou dočasné jevy, pak by bylo možné spojit blesky do zářivého věnce a ten pak nosit jako ozdobu. Nejvyšší Já, prožíváš radost i bolest, jako by byly skutečné, a zatím je vnímáš a přijímáš skrze vědomí mudrce, aniž bys opustilo stav vyrovnanosti

* Dosáhnout „otvoru Brahmy“ znamená otevření korunní čakry. Jako město Brahmy či město absolutního *Brahman* je označováno tělo jedince. (Pozn. překl.)

a klidu. Nemohu však popsat, jaké jsou tvé zážitky, pokud se totéž děje v srdci bytosti nevědomé a neprobuzené! Nejvyšší Já, jsi bez lpění, tužeb a nadějí. Jsi Jedno jediné, stejnorodé, bez dělení na části a zcela oproštěné od pocitu ega. Ať už je všechno skutečné a pravdivé anebo neskutečné a klamné, přebíráš na sebe konání činů i zakoušení rozmanitosti.

Chvála tobě, nejvyšší Já, jež se projevuješ jako nekonečný vesmír. Chvála tobě, nejvyšší Já, jež jsi nejvyšším klidem a mírem. Chvála tobě, nejvyšší Já, jež překračuješ svaté texty, ale jsi jejich základem i cílem. Chvála tobě, nejvyšší Já, jež ses zrodilo a přebýváš ve všech bytostech. Chvála tobě, nejvyšší Já, jež jsi nezrozené. Chvála tobě, nejvyšší Já, jež podléháš změně i zániku. Chvála tobě, nejvyšší Já, jež jsi neměnné a nezničitelné. Chvála tobě, nejvyšší Já, jež jsi existencí. Chvála tobě, nejvyšší Já, jež jsi ne-existencí. Chvála tobě, nejvyšší Já, jež jsi dosažitelné a lze tě získat. Chvála tobě, nejvyšší Já, jež jsi nedosažitelné a nepřemožitelné.

Jsem plný radosti. Jsem ve stavu klidu a vyrovnanosti. Stojím nepohnutě. Dosáhl jsem poznání Já, jsem vítěz. Žiji, abych vítězil. Klaním se sobě a klaním se tobě.

Ó mé Já, existuješ jako čirá a neposkvrněná Skutečnost. Kde je potom jaké omezení, kde je neštěstí či štěstí, kde je zrození a kde smrt? Spočinu navždy v nejvyšším klidu a míru.

V. 37, 38

VASIŠTHA pokračoval: Poté co Prahláda takto rozjímal, vstoupil do stavu, v němž nejsou mentální proměny, ale kde je nekonečné blaho nerušené pohybem myšlenek. Seděl nehnutě jako socha.

Uběhl dlouhý čas. Démoni dělali, co bylo v jejich silách, aby ho probudili, ale nepodařilo se jim to. Po tisíci letech usoudili, že je Prahláda mrtev.

V podsvětí nastal zmatek. Hiranjakašipu byl mrtev a jeho syn byl pro svět mrtev též. Nebyl nikdo, kdo by usedl na trůn. Démoni se potulovali po světě, řízeni pouze svými rozmary a choutkami. Začal vládnout chaos a právo silnějšího.

Mezitím ochránce vesmíru Višnu ležel na svém hadu v oceánu mléka a rozjímal o stavu vesmíru.* Ve své mysli viděl nebe a zemi a byl spokojený, že je vše v pořádku. Pak ale pohlédl do podsvětí a spatřil Prahládu, hluboce ponořeného do transcendentálního stavu Vědomí. Démoni byli bez krále, přestali se zajímat o bohy v nebi, a ti si tak užívali ničím neomezeného blahobytu.

---

* Višnu je zobrazován, jak leží na bájném hadu jménem Ánanta. (Pozn. překl.)

VIŠNU přemýšlel: Od chvíle, kdy Prahláda vstoupil do transcendentálního stavu Vědomí, ztratili démoni všechnu moc. Bez hrozby démonů se bohové v nebi nemají čeho bát a také nemají co nenávidět. A když nepociťují strach ani nenávist, brzy přejdou do nejvyššího stavu Vědomí, který je mimo všechny protiklady, a dosáhnou osvobození. Potom ale pozemšťané zjistí, že nejsou-li bohové, nemají náboženské obřady smysl. A vesmír, který tu měl být až do svého přirozeného zániku, by tak okamžitě zmizel. Nevidím v tom nic dobrého, proto myslím, že démoni by měli žít jako démoni. Pokud démoni budou jednat jako nepřátelé bohů, zbožné a spravedlivé jednání v tomto stvoření převládne a jen tak bude stvořený svět dál existovat a vzkvétat.

Vydám se do podsvětí a obnovím tam pořádek. Pokud nebude mít Prahláda zájem v podsvětí vládnout, určím na jeho místo někoho jiného. Toto je Prahládovo poslední vtělení a bude v něm žít až do konce vesmírného cyklu. Takový je řád vesmíru. Půjdu proto do podsvětí a probudím Prahládu. Přesvědčím ho, aby prožíval osvobozený stav Vědomí a zároveň spravoval svoje království. Tak bude možné zachovat toto stvoření až do jeho přirozeného zániku.

V. 39

VASIŠTHA pokračoval: Jak se Višnu rozhodl, tak i udělal. Zamířil do podsvětí a v jeho záři získali démoni novou sílu a vitalitu. Zároveň však byli božským světlem boha Višnu oslepeni a utíkali pryč. Višnu dorazil na místo, kde seděl Prahláda a zahřměl: „Vstávej, Ušlechtilý!“ Zatroubil na svoji lasturu. Její zvuk srazil démony na zem a bozi v nebi se zaradovali. V temeni Prahládovy hlavy začala proudit životní síla a rozšířila se do celého těla. Smysly se naplnily energií a začaly vnímat okolní objekty. Energetické dráhy *nádí* se rozproudily, mysl zahájila činnost a začala si uvědomovat svoji fyzickou stránku čili tělo. Prahláda se probral a upřel svůj pohled na boha Višnu.

VIŠNU pravil: Připomeň si, Prahládo, svoji totožnost jako takovou i jako vládce podsvětí. Nemáš co získat ani co odmítnout. Vstaň. V tomto těle zůstaneš do konce vesmírného cyklu, to je nevyhnutelné. Vím to, neboť znám zákony vesmíru. Teď a tady bys měl vládnout této říši jakožto mudrc osvobozený od iluze.

Čas kosmického zániku ještě nenastal, proč se tedy marně snažíš vzdát svého těla? Nejsou tu žádná znamení ani události, které předcházejí zániku, proč se tedy marně snažíš vzdát svého těla?

Stále existuji a celý svět i se svým stvořením také. Proto ještě nepomýšlej na odložení těla.

Umřít se hodí pro toho, kdo je ponořen do nevědomosti a smutku. Umřít se hodí pro toho, kdo si naříká „jsem slabý, ubohý a hloupý“. Umřít se hodí pro toho, jehož

mysl je neklidná a kdo je zmítán tisíci tužbami. Umřít se hodí pro toho, kdo podléhá dvojici protikladů, jako jsou štěstí a neštěstí, kdo je připoután ke svému tělu a je sklíčen fyzicky i psychicky. Zakusit smrt se hodí pro toho, jehož srdce je spáleno ohněm touhy a hněvu. Za smrt považují lidé odložení těla!

Život je pro toho, kdo si je vědom Pravdy a ovládá svou mysl skrze Sebepoznání. Žít by měl ten, kdo neprožívá egoistické představy, je od všeho odpoután, je prostý chtění i nechtění a má klidnou mysl, jež dosáhla stavu ne-mysli. Je dobré, aby žil ten, kdo je ustálený ve vnímání Skutečnosti, kdo jedná, jako by si hrál, kdo se osvobodil od touhy něco získat či odmítnout a koho vnější události vnitřně nevzrušují ani nermoutí. Kdo dělá druhým radost jen tím, že mu mohou naslouchat, pro toho je vhodný život, nikoli smrt.

V. 40

VIŠNU pokračoval: Existenci a činnosti těla lidé říkají život a smrtí nazývají to, když se jednoho těla zbaví, aby získali jiné. Od takových představ ses osvobodil, Prahládo. Co je pro tebe smrt a co je pro tebe život! Tyto výrazy jsem použil jen pro vysvětlení, neboť ty ve skutečnosti nežiješ ani neumíráš. Třebaže jsi v těle, jsi netělesný, neboť tělo nevlastníš. Jsi pozorovatel, jsi nehmotná Inteligence. Podobně existuje vzduch v prostoru, není k prostoru připoután, a je tudíž osvobozený od prostorových omezení. V určitém smyslu jsi však tělem, neboť skrze tělo zakoušíš vzruchy a podněty. Podobně v určitém smyslu odpovídá prostor za růst rostliny, neboť nemůže zabránit jejímu růstu.

Jsi osvícený. Co pro tebe znamená tělo či vtělení? V očích nevědomců existuje jen tvoje forma. Ty jsi však všechno, po všechny časy. Jsi vnitřní světlo Vědomí. Co pro tebe znamená tělo či netělesnost? Co si chceš podržet a čeho se chceš vzdát? Ať je tu počátek nebo konec vesmíru, pro toho, kdo překročil bytí a ne-bytí, to neznamená nic. Ten, kdo překročil bytí a ne-bytí, je za všech okolností pevně ustálen v poznání Já. Bez ohledu na to, zda bytosti ve vesmíru žijí a vzkvétají, anebo všechny zahynou, je pevně ustálen v poznání Já.

Nejvyšší Bůh přebývá v těle. Neumírá, když umírá tělo, a nemění se, když se tělo mění. Jakmile se zbavíš mylných představ, že patříš tělu nebo že tělo patří tobě, pak ztrácejí smysl myšlenky jako „těla bych se měl vzdát“ či „těla bych se vzdávat neměl“, „to jsem udělal“ a „tamto bych měl udělat“.

Osvícená bytost je neustále činná, avšak nic nekoná. Stavu nekonání se nedosáhne nečinností! Nekonání tě osvobodí od zakoušení, neboť sklízí jen ten, kdo zasel. Jakmile zmizí představy „já konám“ a „já zakouším“, zbude pouze klid a mír. A je-li tento klid a mír pevně ustálen, je tu osvobození.

Osvícená bytost nemá co získat ani co odmítnout. Zmizí-li představa subjektu a objektu, je tu osvobození. Osvícená bytost, jakou jsi i ty, žije ve světě, jako by byla navždycky ve stavu hlubokého spánku. Ó Prahládo, prožívej svět, jako bys napůl spal. Osvícená bytost nejásá, má-li radost, ani netruchlí v bolesti. Jedná bez záměru, jako když křišťál neúmyslně odráží věci, které jsou v jeho blízkosti. Osvícená bytost je plně probuzena do poznání Já, ale ve vztahu ke světu je jako spící. Jedná ve světě jako malé dítě, bez pocitu ega i všeho, co s tím souvisí. Ó Prahládo, dosáhl jsi stavu boha Višnu. Vládni v podsvětí po dobu kosmického cyklu, jenž je jedním dnem v životě Stvořitele Brahmy.

V. 41

PRAHLÁDA řekl: Pane, byl jsem přemožen únavou a jen na krátkou chvíli jsem spočinul. Díky tvé milosti jsem dosáhl stavu, v němž není rozdíl mezi rozjímáním a nerozjímáním. Dlouhou dobu jsem tě vídal uvnitř sebe a nyní tě vidím před sebou. Zažil jsem v sobě Skutečnost neomezeného Vědomí, v níž nejsou přítomny zármutek, iluze, snaha o nezaujatost, touha vzdát se těla ani strach z projeveného světa. Je-li poznána jediná Skutečnost, kde je pak utrpení a zánik, strach či jeho nepřítomnost? Co znamená tělo a co projevený svět? Tento stav Vědomí ve mně spontánně vznikl a v něm jsem se nacházel.

Myšlenky na znechucení světem či vzdání se světa napadají jen nevědomce. Jen nevědomá bytost si může myslet, že utrpení je tu tehdy, když tu je tělo, a je-li tělo odloženo, utrpení zmizí. „To je radost", „to je bolest", „to je", „to není", takto skáče mysl nevědomého člověka, nikoli mudrce. Představy „já" a „ten druhý" existují jen v mysli toho, kdo nechal moudrost daleko za sebou. „To je třeba získat", „toho je třeba se vzdát", tyto myšlenky mohou vzniknout pouze v nevědomé mysli. Je-li tebou všechno prostoupeno, kde je to „druhé", co má být získáno nebo odmítnuto? Celý svět je prostoupen Vědomím, není tu, co získat, ani co odmítnout.

Tázal jsem se na sebe v sobě samém a spočinul na chvíli bez představ bytí a ne-bytí, přijímání a odmítání. Nyní jsem dosáhl poznání Já a udělám, co si přeješ. Přijmi prosím vyjádření mé hluboké úcty.

Prahláda vykonal slavnostní obřad, a když ho dokončil, Višnu k němu promluvil.

VIŠNU pravil: Prahládo, jmenuji tě nyní králem podsvětí a bohové i mudrci nechť tě opěvují. Buď vládcem podsvětí tak dlouho, dokud budou na nebi zářit Slunce a Měsíc. Ochraňuj tuto říši, aniž bys podlehl touze, strachu či nenávisti, a na vše pohlížej s nezaujatostí. Užívej si královských potěšení, nechť tě provází úspěch. Počínej si

však tak, aby se bohové na nebi ani lidé na zemi nemuseli znepokojovat. Jednej vhodným způsobem, aniž by ses nechal ovládnout myšlenkami či záměry. Pak nebudeš svými činy spoután. Ó Prahládo, všechno již znáš, co dalšího bys potřeboval vědět? Od této chvíle budou bohové i démoni žít v přátelství a bohyně a démonky v harmonii. Ó králi, zdržuj se nevědomosti a žij osvícený život, přičemž vládni tomuto světu po dlouhý čas, který ho ještě čeká.

V. 42

VASIŠTHA pokračoval: Když domluvil, opustil Višnu říši démonů. Z milosti a požehnání boha Višnu žili bohové na nebi, démoni v podsvětí i lidé na zemi nadále šťastně a spokojeně.

Ó Rámo, vyprávěl jsem ti příběh, který skýtá naději a může srdce jedince zbavit všech nečistot. Ten, kdo o tom všem rozjímá, dosáhne nejvyššího stavu Vědomí, třebaže by byl do té doby plný špatností. Již prosté přezkoumání příběhu odstraní všechnu špatnost, ale bude-li toto zkoumání prováděno na základě *jógy*, povede k nejvyššímu poznání. Špatnost znamená nevědomost a tu lze odstranit zkoumáním a dotazováním. Jedinec by se proto nikdy neměl vzdát správného dotazování.

RÁMA se zeptal: Ó pane, jak je možné, že Prahládu v nejvyšším stavu Vědomí probudil zvuk lastury?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, osvobození je dvojího druhu, s tělem a bez těla. Stav osvobození, v němž není chtění a v němž je mysl od všeho oproštěná, včetně činností zahrnujících získání či odmítání, se nazývá osvobození s tělem. A totéž se nazve osvobozením bez těla, pokud tělo odpadne.

V případě osvobození s tělem jsou psychické podmíněnosti a sklony jako pražená semínka, neschopná dát nový život, nové vtělení. Stále tu však zůstanou určité podmínky vedoucí k čistotě, otevřenosti a poznání, třebaže nechtěné a neúmyslné, tak jako u spící osoby. Dokud trvají tyto stopy, může být mudrc, jenž je osvobozený s tělem, probuzen k vědomí světa i po stovkách let hluboké meditace. To byl případ Prahlády, kterého probudil zvuk lastury boha Višnu.

Bůh Višnu je Já všeho, co je, proto ať už se u něho objeví jakákoli myšlenka, je ihned uskutečněna. Jeho projevení nemá příčinu a jeho jediným údělem je stvořit bezpočet bytostí ve vesmíru. Protože dosáhl uskutečnění Pravdy a poznání Já, lze uctíváním boha Višnu dosáhnout téhož.

Ó Rámo, získej pochopení, jež měl Prahláda, a věnuj se neustálému dotazování. Takto dosáhneš nejvyššího stavu. Svět klame jedince jen do té doby, dokud v jeho nitru nevyjde Slunce dotazování se na Já. Jakmile člověk získá milost Já a milost boha Višnu, není již sužován přízrakem iluzorního projeveného světa.

V. 43

RÁMA se zeptal: Svatý muži, řekl jsi, že Prahláda získal osvícení z milosti boha Višnu. Jestliže však všeho dosahujeme vlastním úsilím, proč potom Prahláda nemohl získat osvícení i bez boží milosti?

VASIŠTHA odpověděl: Vše, co Prahláda získal, nebylo jinak než vlastním úsilím, Rámo. Višnu je Já a Já je Višnu, rozdíl je jen ve slovech. A právě Já samo v sobě vyvolalo u Prahlády oddanost k bohu Višnu. Prahláda od boha Višnu, jenž je jeho vlastním Já, získal dar dotazování se na Já a díky dotazování nakonec dosáhl poznání Já. Někdy člověk získá poznání Já skrze dotazování, ke kterému došel vlastním úsilím, a jindy je osvícení získáno tak, že se vlastní úsilí projeví jako oddanost bohu, který je zároveň samotným Já.

Někdo může boha Višnu uctívat dlouhou dobu a s upřímnou oddaností, ale Višnu neobdaří osvícením člověka, který nemá poznání Já. Nejlepším prostředkem k získání poznání je dotazování se na Já. Uctívání či milost mají jen druhotný význam. Proto získej vládu nad svými smysly a duchovní praxí, vykonávanou z celého srdce, veď svou mysl cestou dotazování se na Já. Pomocí vlastního úsilí překroč oceán projeveného světa a dosáhni druhého břehu.

Domníváš-li se, že lze boha Višnu poznat bez vlastního úsilí, proč by pak Višnu k sobě nepozvedl ptáky či zvěř? Kdyby platilo, že *guru* může duchovně povznést kohokoli a není třeba vlastní úsilí, proč to potom *guru* neudělá s velbloudem či býkem? Ne, dosáhnout něčeho můžeme nikoli pomocí boha, *guru*, peněz či jiných prostředků, ale pouze vlastní snahou o ovládnutí mysli. Čeho nelze dosáhnout ovládnutím mysli spojeným s neutrálností, tedy osvobozením od všech sklonů a podmíněností, toho nelze ve třech světech dosáhnout ani žádnými jinými prostředky.

Uctívej proto Já skrze Já, miluj Já skrze Já, hleď na Já skrze Já a buď ustálen v Já skrze Já. Uctívání boha Višnu bylo vytvořeno proto, aby dělali něco dobrého ti, kteří se odvrátili od studia písem, vlastního úsilí i dotazování se na Já. Odhodlané a vytrvalé vlastní úsilí a pátrání po Já je nejlepší, ale pokud tu není, jsou doporučeny jiné formy uctívání. Je-li tu plné ovládnutí smyslů, k čemu je uctívání? A k čemu je uctívání, jestliže tu plné ovládnutí smyslů není? Bez dotazování se na Já a s tím spojeného vnitřního

klidu nejsou oddanost Bohu ani poznání Já možné. Věnuj se proto dotazování se na Já a cvičení, jež tě zbaví rozptylování, a takovým způsobem uctívej Já. Pokud se ti to podaří, dosáhl jsi dokonalosti. Jestliže ne, pak nejsi víc než neukázněná opice.

VASIŠTHA pokračoval: Uctíváš-li boha Višnu a jiné bohy, proč stejně tak neuctíváš své vlastní Já? Višnu přebývá ve všem jako nejniternější Bytí všeho. Jen ti poslední se odvracejí od toho, co je uvnitř, a hledají boha vně. Původní příbytek boha Višnu se nachází v jeskyni srdce, ve skrytu duše každé bytosti. Tam je jeho věčné tělo. Jeho vnější podoba spojená s lasturou, diskem či kyjem je jen druhotná forma Já. Kdo se odvrací od základní Skutečnosti a honí se za vedlejšími aspekty, je jako ten, kdo odmítl prověřený lék a marně usiluje o vyléčení pomocí jiných prostředků. Kdo není schopen s jednobodovou zaměřeností rozjímat o všeprostupujícím Já, a není tedy ani schopen získat poznání Já, nechť se zabývá uctíváním vnějších forem boha Višnu. Úsilím vloženým do tohoto uctívání se mysl postupně očistí, a je-li tato činnost doprovázena inteligencí a poznáním, vzejde časem v srdci člověka radost a mír, a člověk tak dozraje pro poznání Já. Ve skutečnosti proces dozrávání vychází z Já a to, čemu se říká uctívání boha Višnu, není nic jiného než uctívání Já.

Všechna požehnání získaná od boha Višnu jsou ve skutečnosti dary samotného Já tomu, kdo provádí dotazování se na podstatu Já. Podobně jako je země základem pro rozmanitou potravu, je pochopení a ovládnutí vlastní mysli základem všech rozmanitých cvičení a z nich zdánlivě plynoucích požehnání. Ve skutečnosti jiná cesta než ovládnutí mysli není možná ani při orání pole či zpracování kamene.

Člověk se může tisíce let točit v koloběhu zrození a smrti a neskončí to do té doby, dokud plně neovládne svou mysl, tak aby se dostala do stavu nejvyššího klidu a míru. Nikdo ve třech světech, žádný bůh, ani trojice Brahmá, Višnu a Šiva, nespasí člověka od trápení vzpurné mysli.

Proto se, Rámo, oprosti od všech iluzorních objektů světa, ať už se jeví uvnitř nebo vně tebe. Rozjímej o Vědomí jako jediné Skutečnosti, tak aby mohl být koloběh zrození ukončen. Vzdej se rozdělování na subjekt a objekt, vzdej se všech pojmů a vjemů a budeš zakoušet čiré Vědomí, jež je esencí všeho, co existuje. Rozjímej o neměnném Vědomí, jež je neomezené. Takovým způsobem překročíš oceán projeveného světa a opakovaných zrození.

V. 44

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, koloběh života a smrti nemá konce. *Májá* nepřestane mít moc, dokud jedinec plně neovládne své srdce a mysl. K tomu ti povím následující příběh.

Příběh bráhmany jménem Gádhi

Na tomto světě existuje místo nazývané Kósala a zde žil *bráhmana* jménem Gádhi. Již od dětství byl naplněn duchem prostoty a nezaujatosti a svojí učeností se zdál být samotným ztělesněním *dharmy*, ctnosti. Jednou tento *bráhmana* odešel do lesů, aby se tam oddal odříkání. Jeho touhou bylo spatřit boha Višnu. Vstoupil do řeky a začal odříkávat *mantry*. Brzy byla jeho bytost očištěna.

Po osmi měsících se před ním zjevil bůh Višnu a řekl mu, aby vyslovil své přání. Gádhi odvětil, že si přeje poznat sílu iluze, *máju*, která všechny bytosti klame a drží v nevědomosti.

VIŠNU pravil: Uzříš moji iluzi, *máju,* a vzápětí se vzdáš mylného vnímání objektů.

Višnu zmizel a Gádhi vyšel z vody naplněn radostí. Následující dny se zabýval zbožnými činnostmi a setrvával v blaženosti, jež byla následkem jeho setkání s bohem Višnu.

Jednoho dne se šel vykoupat k řece a přitom stále rozjímal o slovech boha Višnu. Jakmile se ponořil do vody, uviděl sám sebe mrtvého. Tělo leželo bez hnutí, tváře byly bledé a bez života.

Kolem sebe viděl mnoho příbuzných. Všichni plakali a naříkali, přemoženi smutkem. Jeho manželka mu objímala nohy, a z očí se jí valily proudy slz, jako když se protrhne přehrada. Vedle ní stála jeho matka, hlasitě naříkala a rukama mu objímala obličej, na nějž padaly hořké slzy. Všude kolem stáli další příbuzní, všichni zdrceni žalem.

Gádhi se viděl, jak leží nehnutě. Jako by spal, jako by byl v hluboké meditaci nebo dlouze odpočíval. Slyšel pláč a bědování příbuzných a byl udiven, co to všechno znamená. Tak rád by pochopil podstatu vztahů a přátelství.

Zanedlouho příbuzní odnesli jeho tělo ke spálení. Vykonali pohřební rituály, tělo položili na hranici, hranici zapálili a brzy bylo tělo *bráhmany* stráveno ohněm.

V. 45

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, zanedlouho zjistil Gádhi, stále ještě ponořený v řece, že se nachází v zemi zvané Bhútamandala. Ležel jako plod v děloze ženy divokého horského kmene a všude kolem bylo maso a nečistoty jejího těla. Nějakou dobu po svém narození musel přebývat ve vlastních výkalech. Měl černou barvu kůže, stejně jako jeho rodiče, a byl svou rodinou velmi milován.

Vyrostl v silného mladého muže. Stal se z něho dobrý lovec, oženil se a vedl nomádský život. Potuloval se po lese, někdy spal pod stromem, jindy v křoví nebo v jeskyni. Stal se otcem a jeho děti byly stejně divoké a černé jako on.

Měl velkou rodinu, spoustu příbuzných i přátel. Jak stárl, jeden po druhém mu jeho přátelé a příbuzní umírali, ale on zůstával naživu. Tolik ho to trápilo, že opustil svůj kmen a vydal se do cizích krajů.

Putoval bezcílně různými zeměmi, až se jednoho dne dostal do království, které již na pohled oplývalo bohatstvím a hojností. Procházel se po široké třídě hlavního města, když před sebou uviděl královského slona v bohatém postroji, ověnčeného ozdobami.

Tento královský slon měl důležité poslání. Král, který dosud vládl, zemřel bez potomků a podle tradice byl výběrem jeho nástupce pověřen právě královský slon. Tak jako klenotník umí rozpoznat diamant, tak tento slon vyhledá člověka vhodného ujmout se vlády.

Lovec na okamžik zaměřil na slona svůj pohled, v němž se mísila zvědavost i údiv. V následujícím okamžiku ho slon popadl svým chobotem a posadil si ho na záda. Městem se rozezněl ohlušující zvuk bubnů spojený s mohutným troubením a lidé radostně volali „Ať žije král!“ Slon vybral nového krále.

Velmi rychle se lovec ocitl na královském dvoře obklopen členy dvora. Kolem něj byly krásné ženy, které ho oblékly a ozdobily královskými klenoty. Ověnčily ho květy, navoněly parfémy a lovec se rozzářil jako skutečný král. Poté byl vysazen na trůn upevněný na zádech královského slona a slavnostně korunován. Tak se lovec divokého kmene stal králem v království Kirapura a požíval tu všech královských potěšení a výsad.

Zanedlouho se lovec díky situaci, do níž byl vržen, naučil umění vládnout a stal se z něho věhlasný král jménem Gavala.

V. 46

VASIŠTHA pokračoval: Král Gavala, jemuž oddaně sloužili ministři i ženy v paláci, dočista zapomněl na svůj nízký původ. Uplynulo osm let a on vládl moudře, pln soucitu a čistoty.

Jednoho dne se vydal mimo palác bez královských šatů a klenotů. Lidé, kteří jsou si vědomi své vlastní hodnoty, nekladou důraz na vnější ozdoby. Po chvíli zahlédl skupinu divochů, kteří zpívali písně, jež mu byly dobře známy. Přidal se k jejich zpěvu nejprve potichu, ale nakonec zpíval nahlas s nimi.

Jeden stařec z divokého kmene ho poznal, vystoupil z davu a oslovil ho: „Ó Katáňdžo, zdalipak Tě král této země podaruje a odmění za tvůj hudební výkon? Ach, jak rád tě vidím! Kdo by nebyl potěšen, když potká starého přítele?“ Gavala to přešel bez povšimnutí, ale dvorní dámy i dvořané stojící opodál byli otřeseni.

Král se urychleně vrátil do paláce, ale služebnictvo a dvořané se nemohli vzpamatovat z poznání, že jejich král je nízkého původu. Kdyby to byli tušili dříve, nikdy by se ho ani nedotkli. Od té doby se mu začali vyhýbat a jednali s ním, jako by byl páchnoucí mrtvola.

Odmítnut ministry, dvorními dámami i služebnictvem a přehlížen všemi, kteří ho dříve uctívali, začal se Gavala projevovat ve své skutečné podobě, jako odpudivý černý divoch.

I obyvatelé města uhýbali jeho pohledu a stranili se ho. Gavala se cítil opuštěn a osamocen, třebaže žil v paláci plném lidí. Cítil se bídně, ačkoli byl král. Pokoušel se na někoho promluvit, ale nikdo si ho nevšímal, nikdo mu neodpověděl.

Nejvyšší představitelé města svolali radu, na níž zaznělo: „Ach, běda, byli jsme poskvrněni dotykem divocha živícího se masem psů. Nic nás nemůže očistit nežli smrt. Připravíme velkou hranici, spálíme na ní svá pošpiněná těla a očistíme své duše.“

Jak řekli, tak udělali. Přichystali dřevo, postavili z něho obrovskou hranici a jeden po druhém se vrhli do ohně. Poté co se všichni představitelé města vzdali svých životů, zavládl ve městě chaos a nepořádek.

Král Gavala přemýšlel: „Běda, to všechno se stalo kvůli mně! Proč bych měl dál žít? Smrt se v takovém případě zdá vhodnější než život. Pro toho, kdo je druhými zneuctěn, je smrt lepší než život.“

A tak i král Gavala ukončil svůj život v ohni. Jakmile oheň začal trávit jeho tělo, přišel k vědomí Gádhi, který byl stále ponořen do vody v řece a recitoval své modlitby.

V tuto chvíli nastal večer
a všichni shromáždění se rozešli do svých domovů.

V. 47

VASIŠTHA pokračoval: Tak se Gádhi zbavil fantazií, které prožíval v mysli, a vrátil se k vědomí, že je Gádhi. Dokončil svůj obřad a vystoupil z vody. Nevycházel z údivu: „Kdo vlastně jsem? Co jsem to viděl? Jak je to všechno možné?“ Pomyslil si, že ho zřejmě mysl obelstila v důsledku únavy. I poté, co se od řeky vzdálil, stále o své vizi rozjímal. Přemýšlel o rodičích, přátelích i dalších lidech, které ve svých představách viděl, a došel k závěru, že to vše byl výmysl, neboť nic z toho už nyní neprožívá.

Pár dní poté ho navštívil jiný *bráhmana* a Gádhi vzácnou návštěvu náležitě hostil. Bavili se o všem možném.

GÁDHI se zeptal: Pane, co se stalo, že vypadáš tak znaven a vyčerpán?

HOST odvětil: Povím ti pravdu, svatý muži. Na sever odsud je království Kira neboli Kirapura. Strávil jsem tam měsíc a tamní obyvatelé mě bohatě hostili. Od nich jsem vyslechl neobvyklý příběh. Tvrdili, že v jejich království vládl osm let divoch z horského kmene. Jakmile byla jeho totožnost odhalena, mnoho *bráhmanů* si kvůli tomu vzalo život. I já se cítil v tu chvíli pošpiněn, a vyhledal jsem proto svaté místo zvané Prajága a oddal se přísnému odříkání a dlouhému půstu. Půst jsem dokončil až dnes.

Host s ním strávil celou noc a následujícího dne odešel.

GÁDHI rozjímal: Vše, co jsem viděl ve své vizi, popsal můj host jako skutečnou událost. Měl bych si to ověřit.

Nejprve se Gádhi vydal na místo zvané Bhútamandala. Člověk na vyšším stupni vědomí může příslušným úsilím získat i to, co si pouze představí v mysli. Gádhi došel do oněch míst a uviděl všechno, co viděl ve své vizi.

Uviděl vesnici, jejíž obraz měl hluboce vrytý do paměti. Spatřil dům i předměty, které patřily divokému lovci, jímž byl on sám. Dům vypadal hrůzně. Všude se válely kosti zvířat, jejichž masem se rodina živila, a celé místo vypadalo jako hřbitov. Gádhi na tom strašném místě nějakou chvíli pobyl a pak se vydal do blízké vesnice, aby se zeptal vesničanů, zda znají muže, který v oné chatrči přebýval.

VESNIČANÉ odpověděli: Jistěže známe, svatý muži. V chatrči žil až do vysokého věku nelítostný a hrůzu budící divoký lovec. Poté opustil zbylé příbuzné a odešel pryč. Ve městě Kira se stal králem a vládl zde osm let. Když byl odhalen, mnoho lidí si kvůli němu vzalo život a on se nakonec také sám vrhl do ohně. Proč se na něj ptáš? Byl to snad tvůj příbuzný, nebo jsi s ním nějak spřízněn?

Gádhi příběh vyslechl a byl zmaten.

V. 48

VASIŠTHA pokračoval: Gádhi poznal předměty a místa, spojená s životem ve vesnici. Poznal oděvy, které nosil, místa, kde spal, jedl či lehával opilý. Poté se vydal do království Kira. Jakmile vstoupil do města, ptal se obyvatel, zda tu před pár lety nevládl divoch z divokého horského kmene. Obyvatelé města horlivě přisvědčili: „Jistě, vládl zde osm let, neboť byl vybrán královským slonem. Když byla odhalena jeho totožnost, spáchal sebevraždu. Stalo se to před dvanácti lety."

Chvíli nato uviděl Gádhi, jak z paláce vychází se svým průvodem král. A králem nebyl nikdo jiný než převlečený bůh Višnu. Když to všechno Gádhi viděl, nemohl vyjít z údivu.

GÁDHI přemýšlel: Vskutku je to království, kde jsem před nedávnem vládl. Nyní se mi zdá, jako by se to vše odehrálo v minulém životě.

Bylo to jako sen, a přece se to nyní objevilo v mém bdělém stavu! Běda, jsem chycen v síti přeludů a halucinací. Teď si vzpomínám. Bůh Višnu mi udělil požehnání, že budu moci poznat jeho *máju*. To je ono!

Ihned poté Gádhi opustil město a vydal se do hor, kde se v nedaleké jeskyni oddal přísnému odříkání. Zanedlouho se před ním objevil bůh Višnu a ptal se ho, zda má nějaké přání.

GÁDHI se otázal: Jak je možné, že přelud, který jsem viděl ve snu, se objevil i v bdělém stavu?

VIŠNU pravil: Ó Gádhi! Vše, co nyní vidíš, je přelud. Neexistuje nic jiného než Já, ale to je vnímáno skrze mysl, která je nečistá a nedošla pochopení Pravdy. Mimo Já neexistuje nic. Tak jako je strom ukryt v semínku, tak je vše ukryto v mysli, a mysl to vnímá, jako by to bylo vně. Je to právě mysl, která všechno v přítomném okamžiku vnímá, všechno si v budoucnu jakoby představuje a na všechno v minulosti jakoby vzpomíná. Mysl je zakoušena jako sen, představa, nemoc či cokoli jiného. Kolik je květů na kvetoucím stromě, tolik je událostí v neklidné mysli. A stejně jako nevykvete strom vytržený z kořenů, tak se další zrození netýká mysli, která se oprostí od pojmů a představ.

Co je divného na tom, že mysl, která obsahuje nesčetně myšlenkových forem, je schopna projevit myšlenku „jsem divoch z horského kmene"? Tatáž mysl vytvoří představu o hostu, který vypráví příběh, vytvoří představu o cestě do země Bhútamandala nebo představu „nyní se nacházím v království Kira". To všechno jsou jen přeludy. Svatý muži, viděl jsi nyní oba typy iluze, iluzi, o níž jsi přesvědčen, že je iluzí, a iluzi, o níž si myslíš, že je skutečností. Obě jsou to však iluze. Neměl jsi hosta ani jsi nikam

nešel, to všechno byly jen přeludy. Nebyl jsi v kraji Bhútamandala ani v království Kira, i to byly halucinace. Vstaň, mudrci, a dělej, co je třeba, neboť bez činnosti člověk v tomto životě nedosáhne toho, co stojí za dosažení.

V. 49

VASIŠTHA pokračoval: Gádhi se chtěl o všem ujistit, vydal se tedy do země Bhútamandala do království Kira. Ještě jednou si od tamních lidí vyslechl tentýž příběh, ještě jednou uctil boha Višnu a ještě jednou se před ním Višnu zjevil.

GÁDHI se zeptal: Pane, šest měsíců jsem strávil putováním a slyšel tentýž příběh, který tamní lidé mají za pravdivý. Objasni mi to, prosím.

VIŠNU pravil: Ó Gádhi, události z příběhu se odrážejí ve tvé mysli, ačkoli se k tobě nevztahují. Podobně je tomu u zdánlivého spojení mezi vránou, jež usedla na strom, a kokosem, který ze stromu v tutéž chvíli spadl. Tamní lidé vyprávějí příběhy, které ty považuješ za svoje. Taková shoda náhod je naprosto běžná. Někdy je tatáž představa sdílena mnoha lidmi najednou. Někdy má mnoho lidí tentýž sen, mnoho lidí podlehne stejnému přeludu a mnoho opilců má stejnou zkušenost, že se s nimi točí svět. Pár dětí si hraje na totéž, pár dětí hraje stejnou hru.

Podobné přeludy vzniknou v mysli lidí i ohledně času. Čas je představa mysli a vztahuje se k určitým jevům v podobě vzájemné příčinné souvislosti.

Višnu zmizel a Gádhi dlouhý čas rozjímal. Potom se začal znovu modlit a Višnu se před ním znovu objevil.

GÁDHI prosil boha Višnu: Pane, jsem tvojí *májou* naprosto zmatený. Prosím, abys mě vhodným způsobem mého zmatení zbavil.

VIŠNU pravil: To, co jsi viděl v kraji Bhútamandala a v městě Kira, bylo pravdivé. Muž jménem Katáňdža se tam před časem opravdu narodil. Přišel o své příbuzné a stal se králem ve městě Kira. To vše se objevilo v tvém vědomí. Tak jako mysl občas zapomene na to, co skutečně zakusila, tak se také může domnívat, že prožila něco, co nikdy neviděla. Tak jako člověk sní nebo má vize, tak může v bdělém stavu zakoušet halucinace. Ačkoli Katáňdža žil již před časem, v tvém vědomí se to jevilo jako přítomnost.

Představa „to jsem já“ se objevuje jen v mysli nevědomého člověka, nikoli u toho, kdo získal poznání Já. Ten, kdo poznal Skutečnost a ví, že „já jsem vše“, není zatažen do utrpení, neboť se nepřipoutává k omezeným věcem, které utrpení přinášejí. Nenechá se ovládat radostí ani smutkem.

Poněvadž nejsi plně osvícený, je tvoje mysl připoutána k iluzi objektivního vnímání, k pojmům a představám. *Májá* se šíří do všech směrů a jen ten, kdo zůstane ustálen ve středu, je od této iluze osvobozen. Od nynějška se po dobu deseti let věnuj intenzivní meditaci.

Gádhi se tedy oddal meditaci a dosáhl poznání Já. Poté žil jako osvobozený mudrc, oproštěný od všech obav a od utrpení.

V. 50

VASIŠTHA pokračoval: Kosmická iluze neboli *májá* vytváří velké zmatení a nerovnováhu. Je velmi obtížné jí porozumět. Jaký je rozdíl mezi přeludem trvajícím krátce, během sotva hodinového snu, a celým životem naplněným nejrůznějšími zážitky a zkušenostmi? Jakou souvislost má to, co vidíme jako přelud, a to, co vidíme „na vlastní oči“? Co je opravdu neskutečné a co prochází skutečnou proměnou? Ó Rámo, kosmická iluze uvádí mysl, jež není dostatečně ostražitá, do nekonečných problémů.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, může člověk uniknout z kola vesmírné iluze, když je takovou silou roztočené?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, mysl je středem, kolem něhož se toto nelítostné kolo točí a v mysli nevědomých lidí přitom vytváří iluzi. Ovládnutím tohoto středu pomocí intenzivního úsilí a bystré inteligence lze přivést celé kolo do stavu klidu. Jakmile je zastaven pohyb, kolo se přestane točit. Jakmile je zklidněna mysl, iluze zmizí. Kdo tento postup nezná nebo ho neprocvičuje, prochází nekonečným utrpením. Ve chvíli, kdy je nahlédnuta Skutečnost, je trápení u konce.

Nemoc spočívající ve vnímání přeludu světa nelze vyléčit jinak než ovládnutím mysli. Ó Rámo, zanechej svatých poutí, milosrdných darů či odříkání, neboť nejvyšším dobrem je ovládnutí mysli. Tak jako se prostor nachází uvnitř nádoby, tak projevený svět přebývá v mysli. Jakmile se nádoba rozbije, zdánlivé omezení prostoru je pryč, a jakmile ustanou myšlenky, zmizí z mysli představa světa. Stejně jako se hmyz uvězněný v nádobě osvobodí teprve tehdy, když je nádoba rozbita, tak se i ty budeš těšit z volnosti, až když v mysli ustane pohyb a s tím zmizí i iluze světa.

Žij v přítomnosti, s vědomím dočasně obráceným navenek, avšak bez úsilí. Když se mysl přestane spojovat s minulostí či budoucností, stává se z ní ne-mysl. Jestliže okamžik za okamžikem přebývá tvá mysl u toho, co je, a je schopna ihned to nechat být, stává se z ní ne-mysl, která je naplněna čistotou. Jen dokud jsou na obloze mraky, může pršet, a jen dokud je mysl neklidná, může zakoušet rozmanitost vlastních představ. Představy a rozvíjení myšlenek jsou tu jen do té doby, dokud neomezené Vědomí samo sebe omezuje na konečnou mysl. Jakmile Vědomí přestane být omezenou myslí, pak věz, že jsou spáleny samotné kořeny iluzorního světa, koloběhu života a smrti, a je tu dokonalost.

VASIŠTHA pokračoval: Vědomí osvobozené od omezení myslí se nazývá vnitřní Inteligence. Je to podstata ne-mysli, a není proto poskvrněna nečistotami ve formě pojmů a představ. Je to Skutečnost, je to nejvyšší Dobro, je to stav označovaný jako nejvyšší Já, je to Vševědoucnost. Nelze jí dosáhnout, dokud funguje nečistá mysl. Je-li tu mysl, vzkvétají tu naděje a touhy a objevují se zážitky radosti a bolesti. Vědomí, jež bylo probuzeno do Skutečnosti, není ovlivněno představami ani vjemy. Zdánlivě prožívá nejrůznější psychické zážitky, ale nedostane se do koloběhu projeveného světa a nezúčastní se vesmírné iluze.

Ti, kteří se probudili díky studiu posvátných textů, společnosti mudrců a neustálému bdělému praktikování Pravdy, dosáhli čirého stavu Vědomí, v němž není rozdělení na subjekt a objekt. Proto je zapotřebí pozvednout svoji mysl ze stavu nevědomosti a nerozhodnosti, přimět ji ke studiu svatých knih a přivést ji do společnosti světců a mudrců.

Jedinou pomocí k dosažení neomezeného Vědomí neboli nejvyššího Já je Já samo. Právě Já se v jedinci snaží ukončit utrpení a jedinou cestou k tomu je uskutečnit své vlastní Já.

Ó Rámo, zůstávej činný ve světě, avšak oproštěný od myšlenek. Pochop, že jsi čiré Vědomí. Vzdej se představ „to jsem já“, „to je on“, „to je moje“ a ustáli se ve Vědomí nerozlišitelné Jednoty. Dokud trvá tělo, přemýšlej o přítomnosti i budoucnosti s klidem a vyrovnaností. Buď ustálen ve Vědomí Já v jakékoli situaci, v mládí, v dospělém stavu i ve stáří, v radosti i v bolesti, v bdělém stavu, při snění i v hlubokém spánku. Vzdej se nečistoty plynoucí z vnímání objektů i ze všech nadějí a tužeb. Buď ustálen v poznání Já. Zbav se představy dobrého a zlého, žádoucího a nežádoucího. Věz, že jsi podstata Vědomí. Pochop, že subjekt, objekt ani žádná činnost se tě netýkají. Přebývej jakožto čiré Vědomí bez jakéhokoli vyrušení. Věz, že jsi všechno, a prožívej bdělý stav, jako bys byl v hlubokém spánku. Oprosti se od stavů dvojnosti i nedvojnosti a spočiň ve stavu vyrovnanosti, ve stavu čirého Vědomí a svobody. Pochop, že kosmické Vědomí nelze rozdělovat na „já“ a „ti druzí“. Zůstaň pevný a neochvějný.

VASIŠTHA pokračoval: Zpřetrhej pouta tužeb a nadějí za pomoci Inteligence, jež nemá omezení a je obdařena trpělivostí a vytrvalostí. Jdi dál za *dharmu* i *adharmu*, ctnost i špatnost. Je-li člověk pevně zakořeněn v poznání Já, pak i nejhorší jed promění v nektar nesmrtelnosti. Iluze projeveného světa se v mysli objeví jen tehdy, je-li pochopení zastřeno nevědomostí. Poznání Já je bez omezení, hranic či podmíněností, a je-li v něm člověk pevně ustálen, pak iluze a nevědomost dojdou svého konce a světlo Poznání se rozzáří všemi směry do celého světa.

Potěšení smyslů nijak neláká toho, kdo pije nápoj nesmrtelnosti v podobě poznání Já. Vybírejme si společnost pouze těch, kteří získali poznání Já, neboť ostatní nejsou nic jiného než osli v lidském hávu. Tak jako dělá slon dlouhé kroky, tak se mudrc, který dospěl k vyšším stavům Vědomí, přibližuje ke stavu nejvyššímu. Nepotřebuje vnější pomoc a Slunce mu cestu neozařuje, neboť světlem je mu samotné poznání Já. Tak jako lampa ztrácí svůj jas ve světle Slunce, tak pro toho, kdo překročil říši objektivního poznání, přestávají existovat objekty vnímání i Slunce a svět.

Člověk poznání, znalec Pravdy neboli mudrc je mezi všemi, kteří jsou obdařeni slávou, mocí, silou, velikostí a dalšími skvělými vlastnostmi, tím nejskvělejším. Mudrc září na tomto světě víc než Slunce, Měsíc, hvězdy a oheň dohromady. Oproti tomu ti, kteří poznání Já nedosáhli, jsou na tom hůře než mouchy a červi.

Iluze může člověka trápit jen do té doby, než přijde poznání Já. Nevědomý člověk zůstane plný utrpení, ačkoli se ho snaží zbavit. Je jako chodící mrtvola. Pouze mudrc, člověk poznání, je skutečnou žijící a vnímající bytostí. Tmavé mraky na obloze zastíní světlo Slunce a podobně mysl zanesená nečistotou a nevědomostí zakryje světlo Sebepoznání, poznání Já. Člověk by měl postupně oslabovat svoji mysl tím, že se bude vzdávat honby za potěšením, a to jak potěšením, které zažíval v minulosti, tak potěšením, které nezakusil, ale stále po něm touží. Pěstováním iluzorních vztahů k tělu, rodině, dětem, manželce a příbuzným, namísto vztahu k Já, mysl hrubne. Představy „já" a „moje" mysl otupují a činí nevědomou. To vše se ještě zhoršuje v důsledku stárnutí, utrpení, psychického vypětí, ctižádosti, lpění a chamtivosti, úsilí něco získat či se něčeho zbavit i touhy po sexu, bohatství a smyslovém potěšení. A to všechno má svůj původ v nevědomosti a iluzi.

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, mysl je jako strom pevně zakořeněný v nezdravé půdě zvané tělo. Tento smrtelně jedovatý strom rozkvetl starostmi a strachem a obtěžkal ovocem stáří a nemocí. Je ověnčen květinami tužeb a smyslových potěšení. Naděje a přání jsou jeho větvemi a špatnosti jeho listy. Zdá se být pevný jako hora, avšak dobře nabroušenou sekerou dotazování se na Já ho porazíš.

Ó Rámo, tato mysl je jako slon potulující se po lese zvaném tělo. Pohled slona je zastřen iluzí. Omezil se v nevědomého jedince se sklony a podmíněnostmi a není schopen spočinout ve vlastní blaženosti, v blaženosti Já. Je krutý a násilný a jeho kly

představují neovladatelné touhy a chtění. Třebaže si přeje zakoušet Pravdu, o které slyšel od mudrců, je chycen v pasti myšlenek o rozdílnosti a lapen v představách radosti a bolesti. Ó Rámo, ty jsi jako král zvířat, lev. Svou pronikavou inteligencí roztrhej slona mysli na kusy.

Ó Rámo, mysl je jako vrána, jejímž hnízdem je tělo. Libuje si v nečistotě, roste a sílí pojídáním masa a proniká do srdcí druhých. Zná jen svůj úhel pohledu a jen ten považuje za pravdu. Má tmavou barvu v důsledku neustále rostoucí nevědomosti. Je plná špatných sklonů a násilných projevů. Je břemenem, Rámo, proto ji odlož pryč, daleko od sebe.

Ó Rámo, mysl je jako zlý duch, kterému slouží skřet zvaný touha. Přebývá v lese nevědomosti a v důsledku iluze prochází mnoha těly. Člověk nemůže dosáhnout Sebepoznání, dokud neporazí zlého ducha pochopením a nezaujatostí, milostí guru, vlastním úsilím, recitací *manter* či dalšími prostředky.

Ó Rámo, mysl je jedovatý had, který již zabil bezpočet bytostí. Jako orel se ho zbav pomocí vhodných cvičení, pomocí rozjímání či rady mudrce.

Ó Rámo, mysl je jako opice, potulující se z místa na místo a hledající ovoce v podobě odměn a potěšení. Připoutaná ke koloběhu světa křepčí před lidmi a dělá jim zábavu. Chceš-li dojít dokonalosti, udržuj ji ve všech ohledech pod kontrolou.

Ó Rámo, mysl je jako mrak nevědomosti. Rozežeň ho vytrvalým odmítáním všech pojmů a představ.

Tak jako jednu mocnou zbraň lze zničit zbraní ještě mocnější, utiš svoji mysl pomocí mysli samé. Jednou provždy se zbav veškerého nepokoje mysli. Tak jako strom zbavený neklidu od poskakujících opic setrvej v sobě v tichu a míru.

V. 51

Příběh Uddálaky

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, neulpívej na myšlenkových pojmech a vjemech, které jsou nehmotné, ale pronikavé. Mysl vznikla díky času a díky času také získala na síle. Dřív než čas udolá popínavou rostlinu zvanou tělo, ovládni mysl svou moudrostí. Rozjímáním o mých slovech dojdeš nejvyšší blaženosti.

Budu ti, Rámo, vyprávět, jak dávný mudrc Uddálaka získal poznání nejvyšší Pravdy. V jednom koutu země se nachází vysoká hora Gandhamádana. Na jednom z tamních vrcholků rostl veliký sezamový strom a zde žil mudrc Uddálaka. Již od mládí se snažil dosáhnout nejvyššího poznání, ale třebaže měl srdce čisté, bylo jeho pochopení malé a jeho mysl neklidná. Věnoval se odříkání a studiu svatých textů, takže v něm poznání postupně narůstalo. Jednou seděl celý den o samotě a přemýšlel.

UDDÁLAKA rozjímal: Co to je osvobození, o němž se říká, že je tím nejdůležitějším, čeho má být dosaženo, a díky němuž člověk nezakouší trápení a více se nezrodí? Kdy v tomto stavu natrvalo spočinu? Kdy v mysli ustane neklid způsobený touhami a chtěním? Kdy se oprostím od myšlenek „to jsem udělal" a „to mám udělat"? Kdy zmizí špatnosti z mé mysli, aniž by se zbavila vztahů s druhými? Kdy má mysl jako květ lotosu nebude pošpiněna bahnitou vodou, z níž vyrůstá? Kdy pomocí člunu nejvyššího poznání dosáhnu druhého břehu, břehu osvobození? Kdy budu schopen dívat se na rozmanitou činnost lidí s hravostí dítěte? Kdy mysl dosáhne naprostého klidu? Kdy bude díky zážitku neomezeného Vědomí ukončeno mylné rozdělování na subjektivní a objektivní zkušenosti? Kdy budu moci uzřít to, čemu se říká čas, aniž bych jím byl ovlivněn? Kdy budu schopen přebývat v jeskyni s myslí zcela klidnou? Kdy setrvám jako skála ve stavu, v němž není pohyb mysli?

Uddálaka takto rozjímal a pokračoval v meditačních cvičeních. Jeho mysl však stále postrádala klidu. Některé dny se jí podařilo opustit vnější objekty a spočinout ve stavu čistoty, ale jindy byla velmi nepokojná. Uddálaka byl výkyvy mysli sklíčený a často trávil čas touláním v lese. Jednoho dne se dostal do míst, kam ještě nikdo nezavítal, a uviděl jeskyni jako stvořenou pro dosažení stavu klidu a míru. Zvenčí se kolem ní vinuly popínavé rostliny a všude kvetlo mnoho krásných květin. Uvnitř byl příjemný chládek a vycházela odtud taková zář, jako by byla jeskyně vykládaná samotnými smaragdy.

V. 52

VASIŠTHA pokračoval: Uddálaka se v jeskyni posadil do meditační pozice s úmyslem dosáhnout stavu, v němž nebude nejmenšího pohybu mysli. Svoji pozornost plně zaměřil na své skryté sklony.

UDDÁLAKA rozjímal: Ó mysli, proč se zabýváš projeveným světem? Moudrého člověka nezajímá to, čemu se říká potěšení, vždyť každé potěšení se později vždy obrátí v bolest. Kdo se zříká vnitřního klidu a hledá potěšení smyslů, ten jako by opouštěl nádhernou zahradu a odcházel na pole jedovatých bylin. Můžeš jít, kam chceš, ale nejvyšší mír nezakusíš jinak než skrze dokonalou nehybnost. Vzdej se proto všech tužeb a nadějí. Žádný zdánlivě přitažlivý objekt bytí nebo ne-bytí ti nemůže přinést štěstí.

Neskonči jako zvěř chycená do pasti zvukem zvonků, jako slon, kterého do zajetí přilákala blízkost slonice, jako ryba, kterou přivedla na háček udice chuť se najíst, jako můra přilákaná světlem a hynoucí v plameni svíčky, jako včela, jejíž čich ji nalákal na květ, který se s ní zavřel.

Ó pošetilá mysli, tyto bytosti trpěly kvůli touze jednoho ze smyslů, zvěř kvůli sluchu, slon kvůli dotyku, ryba kvůli chuti, můra kvůli zraku a včela kvůli čichu. Ty jsi však obětí pokušení všech pěti smyslů. Jak bys mohla doufat ve štěstí? Bourec morušový si vytvoří kokon a je v něm lapen. Ty si vytváříš síť svých představ a jsi lapena v ní. Pokud se můžeš všeho vzdát, získat čistotu a vyrovnanost a překonat strach ze života i smrti, pak dosáhneš největšího vítězství. Pokud však budeš ulpívat na neustále se měnících objektech zvaných svět, pak zemřeš v bolesti a utrpení.

Proč tě, mysli, vůbec poučuji? Pátrá-li člověk po Skutečnosti, zjistí, že nic takového jako mysl neexistuje. Mysl je jen výplod nevědomosti. Jakmile nevědomost odejde, odejde i mysl. Nacházíš se v procesu odcházení. Je pošetilé poučovat někoho, kdo se nachází v procesu rozpadu. Den za dnem jsi stále slabší. Vzdávám se tě. Moudrý člověk neučí toho, koho se má vzdát.

Ó mysli, jsem neomezené nerozlišené Vědomí prosté ega. S tebou, která jsi příčinou ega, nemám nic společného.

UDDÁLAKA pokračoval v rozjímání: Neomezené Já nelze vtěsnat do mysli, podobně jako slona nelze umenšit na velikost jablka. Vědomí, které se procesem ohraničení sebe sama omezilo na konečnost, tedy na vjemy a představy, se nazývá mysl. Mysl je výplodem nevědomosti, proto ji nepřijímám. Pocit ega je dětinská představa a věří v ní jen ti, kteří nepátrají po Skutečnosti.

Pečlivě jsem zkoumal a pozoroval vše, od špičky palce po vrcholek hlavy, a nenašel jsem nic, o čem bych mohl říci „toto jsem já". Kdo je „já"? Já jsem všeprostupující Vědomí, které není objektem poznání či moudrosti a je prosté jáství. Já jsem To, co je nedělitelné, beze jména a beze změn. Já jsem To, co je za všemi představami jednoty a rozmanitosti, za veškerým poměřováním, co je malé a co velké, i za vším, co se liší od čehokoli jiného. Moje mysli, jsi zdrojem utrpení a já se tě vzdávám.

Kdo v těle sestávajícím z krve, masa a kostí prohlašuje „to jsem já"? Přirozeností energie je pohyb, přirozeností a podstatou myšlení je Vědomí a přirozeností těla jsou stáří a smrt. Kdo tedy prohlašuje „to jsem já"? Toto jsou jazyk, uši, nos, oči a pohyb. Kdo říká „to jsem já?" Nic z toho nejsem. Milá mysli, nejsem tebou a nejsem ani těmito představami. Jsem neomezené Vědomí, čiré a nezávislé. Výrazy „jsem vše" či „žádné já neexistuje" vyjadřují tutéž Pravdu a jiné Pravdy není.

Běda, tak dlouho jsem byl v zajetí nevědomosti. Naštěstí jsem odhalil to, co mě připravilo o poznání Já! Nebudu už obětí nevědomosti. Mrak sedící na vrcholku hory k hoře nepatří, a třebaže jsem zdánlivě spojen s utrpením, jsem od utrpení odpoután. Není-li tu poznání Já, vzniká pocit ega. Nyní jsem však od pocitu ega oproštěn. Bez ohledu na to, zda tělo se smysly a vším ostatním existuje nebo ne, nemám s ním co dělat. Smysly existují proto, aby pro svou potřebu přicházely do kontaktu se svými objekty. Kdo je ono já, které si mylně myslí „to je já", „já vidím" atd.? Smysly zakouší své objekty

samy od sebe, aniž by k tomu byly nuceny sklony pocházejícími z minulosti. Pokud jsou činnosti prováděny spontánně bez sklonů a podmíněností, jsou dané zkušenosti čisté a bez vzpomínek na minulé štěstí či neštěstí. A proto, smysly moje, vykonávejte své funkce, aniž by se vám do toho pletly vzpomínky. Tyto vzpomínky, čili sklony a podmíněnosti mysli, nejsou Skutečnost. Sklony a podmíněnosti nejsou od neomezeného Vědomí odděleny a nejsou na něm nezávislé. Můžeme se jich snadno zbavit, stačí, když je nebudeme ve své mysli oživovat. Milá mysli, zanechej vnímání rozmanitosti a pochop, že nejsi od neomezeného Vědomí oddělena. A to znamená osvobození.

V. 53

UDDÁLAKA dále rozjímal: Vědomí nelze omezit sklony a podmíněnostmi. Je mimo jejich vliv, neboť je neohraničené a nepatrnější než nejnepatrnější částečka. Mysl spočívá v pocitu ega a ve Vědomí, které se projevuje skrze smysly. Odtud pochází iluze omezenosti Vědomí sebou samým. A je-li to takto opětovně prožíváno, pak jsou pocit ega a iluze omezenosti sebou samým mylně vnímány jako skutečné. Já jsem však Vědomí, jehož se nic z toho nedotýká.

Ať si tělo dál žije ve světě a dál je k němu přitahováno činnostmi založenými na nevědomosti, nebo ať svět opustí. Já jsem Vědomí, jehož se nic z toho nedotýká. Jsem Vědomí, jež je všeprostupující a neomezené, které se nerodí ani neumírá a nikomu nepatří. Vědomí je všeprostupující, proto životem odděleného jedince nemá co získat. Zrození a smrt jsou představy mysli, které nemají nic společného s Já. Chycen a omezen může být jen ten, kdo prožívá představy spojené s pocitem ega. Nejvyšší Já je bez pocitu ega, a proto je za bytím i ne-bytím.

Pocit ega je planá iluze, mysl je jako přelud a objekty světa jsou netečné substance. Kdo je ten, kdo prohlašuje „já jsem“? Tělo je z masa, kostí a krve, mysl při dotazování se na svoji podstatu zmizí a představa, že Vědomí omezí samo sebe, nedává smysl. Co je to tedy ego? Smysly existují a neustále se zaměstnávají činností, kterou samy sebe uspokojují. Věci světa jsou věci světa. Tak kde je tu ego? Přirozenost je přirozenost a kvality z ní pocházející ovlivňují jedna druhou, podobně jako světlo působí na zrak nebo zvuk působí na sluch. To, co je, spočívá samo v sobě. Kde je tedy ego?

Já, jež znamená Vědomí, existuje jako nejvyšší Já všeho, všude, ve všech tělech a po všechny časy. Kdo jsem? Z čeho jsem utvořen? Co je mojí formou a kdo ji stvořil? Čeho mám dosáhnout a čeho se mám vzdát? Nic takového jako „já“, jež by podléhalo bytí a ne-bytí, neexistuje. A když pocit ega ve skutečnosti neexistuje, jak je možné ho posuzovat a komu ho lze přisoudit? Je-li tu pochopení, že žádné vztahy neexistují, pak zmizí i falešná představa dvojnosti, duality. Jediné, co existuje, je jediné kosmické Bytí, nejvyšší Já, *Brahman*. Jsem Skutečnost, proč tedy trpím přeludem? Jestliže člověk

sám o sobě existuje jako čiré všudypřítomné Bytí, jak může vzniknout něco takového jako pocit ega? Látka či hmota nemá skutečnou podstatu, existuje pouze Já. A i když se člověk domnívá, že je hmota skutečná, není mezi hmotou a Já žádný vztah. Smysly pracují jako smysly, mysl existuje jako mysl a nic z toho se nedotýká Vědomí. Co je vztah a jak vzniká? Z toho, že něco existuje vedle sebe, ještě nelze předpokládat vztah. Kámen a železná tyč mohou ležet vedle sebe, ale není mezi nimi žádný vztah.

UDDÁLAKA pokračoval v rozjímání: Mylné představy „to je moje" či „to je jeho" vzniknou jen tehdy, je-li tu falešný pocit ega. A tyto představy zmizí, je-li nahlédnuto, že jsou to jen klamy ega. Ve skutečnosti neexistuje nic jiného než Já. Pochopil jsem, že všechno je jediné kosmické Bytí neboli *Brahman*. Mylná představa, jež se nazývá pocit ega, je jako modř oblohy. Je lépe se takové iluze jednou provždy vzdát. Zbavím-li se samotných kořenů pocitu ega, spočinu v Já, jehož podstatou je klid a mír.

Pocit ega je zdrojem nekonečného utrpení a špatných činů. Život skončí smrtí, smrt povede k novému zrození, vše, co existuje, je přerušeno vlastním koncem. Takové jsou představy ega a ty vedou k velkému utrpení. Strach a obavy způsobené myšlenkami „to mám" a „tamto bych měl také mít" spalují srdce nevědomého člověka. Představy „to je" a „to není" vyvolávají v nevědomém člověku neklid. Avšak jakmile zmizí pocit ega, pak už iluzorní svět jevů znovu nevyraší a veškeré toužení je u konce.

Vesmír vznikl, aniž by měl pro své stvoření příčinu. Jak může člověk přijmout, že stvoření je bez příčiny a účelu? Podobně jako je hliněná nádoba neodmyslitelně spojena s hlínou, jsou od nepaměti všechna těla nedílnou součástí kosmického Bytí. V minulosti, přítomnosti i budoucnosti existuje oceán jako oceán a tatáž voda dočasně přijme formu vlny. Podobně je všechno po všechny časy a navždy jediným kosmickým Bytím. A jen hlupák prožívá při spojení s dočasným jevem zvaným tělo pocit „to jsem já".

Na počátku byla mysl Vědomím a Vědomím bude i na konci, až podstata a fungování mysli ustanou. Proč by mysl neměla být Vědomím nyní, mezi počátkem a koncem?

Zdá se, že všechny jevy jsou dočasné podobně jako zážitky ve snu, blouznění při horečce, halucinace opilce, optické klamy, psychosomatické nemoci, emocionální výkyvy a psychotické stavy. Avšak ty, mysli, přisuzuješ sobě a všem těm jevům trvalou platnost. Jsi jako milenec, jehož trápí i jen samotná představa odloučení od své milované. Není to však tvoje chyba, to já stále tíhnu k představě, že jsi něco skutečného. Až si uvědomím, že všechny jevy jsou pouhá zdání, pak se staneš ne-myslí a vzpomínání na smyslové prožitky ustane. Jakmile se Vědomí uvědomí a vzdá se podmíněností, kterými samo sebe omezilo, mysl se zbaví svého znečištění, jímž jsou sklony a podmíněnosti, a spočine ve svém přirozeném stavu, ve Vědomí. Jakmile mysl všechny své výrůstky a větve stáhne do sebe a nabídne se v oběť ohni čirého Vědomí, bude očištěna a získá nesmrtelnost.

UDDÁLAKA pokračoval v rozjímání: Pokud mysl chápe tělo jako něco od sebe odlišného, vzdá se všech představ, sklonů a podmíněností a pozná svoji věčnou podstatu, znamená to vítězství. Mysl a tělo jsou vzájemní nepřátelé, proto je jejich zmizení spojeno s nejvyšší blažeností. Jsou-li však pospolu, je jejich svár zdrojem vzájemného utrpení.

Mysl dává zrod tělu prostřednictvím síly myšlenek a v průběhu života mysl tělo stravuje svým trápením. Tělo mučené strádáním touží po tom, aby se mysli, svého vlastního původce, zbavilo. Ve světě neexistují přátelé a nepřátelé. To jen my považujeme za přátelské vše, co nám přináší potěšení, zatímco to, co nám způsobuje bolest, je naším nepřítelem.

Jak může být člověk šťastný, jestliže se mysl a tělo neustále vzájemně ničí? Štěstí může přijít, když je zničena mysl, proto se tělo každodenně, v hlubokém spánku, snaží mysli zbavit. Dokud však není dosaženo poznání Já, jeden nevědomky podporuje druhého a vypadá to tak, že spolupracují na společném záměru, podobně jako vzájemné protiklady oheň a voda mohou spolupracovat například při vaření.

Ustoupí-li mysl, ustoupí i tělo, neboť ustoupí podmíněnost mysli. Když však zemře tělo, mysl neustoupí. Proto se má člověk snažit mysli zbavit. Mysl je jako les. Myšlenkové formy jsou stromy a tužby jsou popínavé rostliny. Jejich zničením dosáhnu blaženosti. Odejde-li mysl, je mi jedno, zda tělo, složené z masa, krve a kostí, bude žít nebo ne. Je zřejmé, že nejsem tělo, vždyť mrtvé tělo není člověk!

Je-li tu Sebepoznání, poznání Já, není tu mysl ani smysly, nejsou tu sklony ani zvyky, představy ani vjemy. Dosáhl jsem nejvyššího stavu, dosáhl jsem vítězství. Došel jsem konečného osvobození zvaného *nirvána*. Tak jako olej vylisovaný ze semínka už není k semínku nijak poután, tak i já jsem se povznesl nad všechny vztahy k mysli, tělu i smyslům. Mysl, tělo a smysly jsou teď pro mě hračky na hraní. Mými stálými průvodci jsou čistota, naplnění všech tužeb, a tudíž i nepřítomnost touhy, přátelskost ke každému, pravdivost, moudrost, mír, blaženost, ušlechtilá řeč, šlechetnost, jednobodová zaměřenost, uskutečnění kosmické Jednoty, neohroženost, nepřítomnost odděleného vědomí, nepřítomnost špatnosti. Protože se všechno všude po všechny časy děje všemi způsoby, není ve mně touha po příjemném ani odpor k nepříjemnému. Všechny iluze jsou nyní pryč, mysl je na ústupu a špatné myšlenky zmizely, spočívám proto v klidu a míru ve vlastním Já.

V. 54

VASIŠTHA pokračoval: Mudrc Uddálaka se poté posadil do lotosové pozice a s přivřenýma očima se oddal meditaci. Vyslovil posvátnou slabiku *Óm*, což ho uvedlo do nejvyššího stavu. Rozezněl *Óm* takovým způsobem, že tento zvuk neboli *pranava*

svými vibracemi vyplnil celé jeho bytí až po vrcholek hlavy. Dokonale vydechl všechen vzduch a jeho životní síla jako by opustila tělo a plula v prostoru čirého Vědomí. Oheň vznícený v srdci zaplanul v celém jeho těle. To byla první část *pranava jógy*, kterou Uddálaka prováděl. Všechna cvičení vykonával bez použití síly, tedy bez použití *hatha jógy*, která je založena na fyzickém silovém cvičení.

Ve druhé fázi *pranava jógy* bylo dosaženo vyrovnanosti a u Uddálaky samovolně došlo k zadržení dechu a zastavení životní síly. Nebyl tu žádný rozruch ani chvění. Životní dech jako by se zastavil, přičemž se nezastavil ani vně ani uvnitř, ani nahoře ani dole. V jeho těle vzplál oheň, který tělo proměnil v popel a pak zmizel. Zbyl pouze čistý popel a bílé kosti v něm vypadaly jako kafr, pálící se při obřadech. Silný vítr popel roznesl a rozptýlil do prostoru. To vše Uddálaka provedl nikoli pomocí fyzického cvičení *hatha jógy*, ale pomocí zastavení dechu, jemuž se říká *kumbhaka*.

Ve třetí fázi *pranava jógy*, kdy zvuk *Óm* dosáhl svého vrcholu a utichl, nastal nádech a opětovné vyvolání životní síly, životního dechu. Životní dech, soustředěný v samotném centru nektaru Vědomí, se rozprostřel jako jemný vánek do prostoru. Dosáhl úrovně Měsíce a proměnil se v chladivé paprsky kropící popel, který zbyl z těla *bráhmany*.

Z popela se vynořila zářící bytost se čtyřma rukama, podobná bohu Višnu. Uddálaka zářil jako bůh, celý se proměnil v božskou bytost. Životní dech probudil sílu *kundaliní*, jež se zvedla jako had, a tělo Uddálaky tak bylo zcela očištěno.

Uddálaka seděl v lotosové pozici, zpevněné tělo držel zpříma a smysly měl pevně „svázány". Své vědomí začal osvobozovat od sebemenšího hnutí myšlenek. S veškerou svojí silou odvrátil mysl od všech rozruchů. Jeho přivřené oči byly klidné, bez nejmenšího pohybu. Začal provádět *rádža jógu*. S myslí ustálenou ve vnitřním tichu sjednotil dvojici životních dechů, *pránu* a *apánu*. Jako se odděluje olej od semínek, tak oddělil vnitřní smysly od jejich objektů. Začal si plně uvědomovat sklony a podmíněnosti vytvořené na základě minulých zkušeností a své vědomí od nich oprostil a očistil. Potom pevně sevřel konečník a další otvory těla. Díky tvrdé disciplíně odvrátil životní sílu a vědomí od směřování k vnějším věcem a soustředil svoji mysl do srdce.

VASIŠTHA pokračoval: Jeho mysl dosáhla naprostého klidu a míru a nemohlo ji postihnout žádné vyrušení. Ve svém srdci přímo nazřel temnotu nevědomosti, jež zakrývala poznání Já. Světlo poznání v něm bylo probuzeno a temnota nevědomosti rozptýlena. Spatřil vnitřní světlo, světlo v sobě samém, a když toto světlo pohaslo, upadl do otupělého stavu spánku. Uddálaka však tupost spánku rozptýlil a nato mu mysl začala vykreslovat nádherné rozmanité tvary. Mudrc své vědomí od těchto vidin očistil, načež ho přemohla silná netečnost, jako kdyby byl otráven. Překonal i to a jeho mysl se dostala do stavu zcela nepopsatelného a naprosto odlišného od všech předchozích. Poté co v tomto stavu chvíli setrvala, byla jeho mysl náhle probuzena do zážitku

jednoty Bytí. Hned nato přišel prožitek čirého Vědomí. Vědomí, jež bylo dosud vždy spojeno s nějakým objektem, obnovilo nyní svoji čistotu a nezávislost, podobně jako když se blátivá voda v hliněném hrnci zcela vypaří a bláto se stane součástí hrnce, vyrobeného z téhož materiálu. Tak jako vlna splyne s oceánem a zcela se s ním sjednotí, tak se Vědomí vzdalo vnímání objektů a obnovilo svoji čistotu. Uddálaka byl osvícen. Prožíval nejvyšší blaženost, kterou zakoušejí bohové jako Brahmá, Višnu či Šiva. Byl ve stavu, který je mimo jakýkoli popis. Byl v Jednotě s oceánem blaženosti.

Ve stavu neomezeného Vědomí spatřil Uddálaka velké mudrce. Nevšímal si jich a pokračoval v prožívání nejvyšší blaženosti. Dosáhl stavu člověka „osvobozeného za života". Spatřil bohy i mudrce a také trojici nejvyšších bohů Brahmá, Višnu a Šiva. Šel dál za tento stav a proměnil se v samotnou blaženost. Šel dál i za říši blaženosti a nezakoušel ani blaženost ani neblaženost. Stal se čirým Vědomím. Kdo toto prožije, třebas jen na okamžik, toho nebude zajímat ani potěšení nebe. To je nejvyšší stav, to je cíl, to je věčný příbytek. Kdo v něm spočine, neupadne již do iluze a nenechá se oklamat vztahem subjektu a objektu. Nevytváří představy subjektu a objektu, je plně probuzený. A je zřejmé, že nejde o žádný „zisk" či „dosažení".

Uddálaka v tomto stavu setrval šest měsíců a vytrvale přitom odolával pokušením psychických sil. Mudrci i bohové ho uctívali. Byl pozván, aby vystoupil na nebesa, ale pozvání odmítl. Oproštěn od všech tužeb žil Uddálaka jako mudrc osvobozený za života. Často trávil dny i měsíce v meditaci v horských jeskyních. Jindy se zabýval běžnými světskými záležitostmi. Dosáhl stavu naprosté harmonie a na vše pohlížel stejně. Jeho vnitřní světlo bez ustání zářilo, nikdy nevycházelo a nikdy nezapadalo. Představy duality v něm zcela utichly a on žil oproštěn od tělesného vědomí, pevně ustálen v čirém Bytí.

V. 55

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, pověz mi prosím, co je to čiré Bytí?

VASIŠTHA odpověděl: Když mysl zmizí v důsledku nepřítomnosti představ o hmotné existenci, pak vědomí existuje ve své přirozenosti jako Vědomí. Tomu se říká čiré Bytí. Jestliže Vědomí prosté představ o objektech ztratí svoji oddělenost a splyne se sebou samým, znamená to čiré Bytí. Pokud všechny objekty, vnější, tudíž hmotné, a vnitřní, tudíž myšlenkové, splynou s Vědomím, je tu čiré Bytí. Je to nejvyšší stav, který nastane u každého osvobozeného mudrce, ať už se mudrc zdá být v těle nebo bez těla. Tento stav je dostupný tomu, kdo byl probuzen, kdo se nachází v hluboké

meditaci, a člověku poznání. Nemůže ho zakoušet nevědomý jedinec. Mudrci a trojice bohů Brahmá, Višnu a Šiva jsou v čirém Bytí pevně ustáleni. V takovém stavu Vědomí žil Uddálaka.

Časem se v jeho mysli zrodila myšlenka na opuštění těla. Odešel do horské jeskyně a tam se posadil do lotosové pozice. Přivřel oči, zatáhl konečník, přitiskl bradu k hrudi a podobným způsobem uzavřel všech devět otvorů těla. Smysly vtáhl do svého srdce a zadržel životní dech, *pránu*. Špičku jazyka přitiskl k hornímu patru, rty měl mírně od sebe. Nezaměřoval se ani dovnitř ani ven, ani nahoru ani dolů, ani k objektům ani do prázdna. Udržoval své tělo ve stavu dokonalé rovnováhy. Ustálil se v čirém Vědomí a zakoušel vnitřní blaženost. Dosáhl vědomí čirého Bytí, které překračuje i stav blaženosti. Celé jeho bytí bylo naprosto čiré.

Nějaký čas Uddálaka zůstal v tomto čirém stavu nepohnutý jako postava na obraze. Postupně den za dnem dosahoval dokonalého klidu a míru a setrvával v čirém Bytí. Překročil cyklus zrození a smrti. Všechny jeho pochybnosti a špatné myšlenky zmizely, všechny nečistoty srdce byly odplaveny. Dosáhl stavu blaženosti a klidu, který je mimo všechny popisy a vůči němuž se jeví bezcenné i potěšení krále nebes. Jeho tělo takto zůstalo šest měsíců a za tu dobu ho pálivé paprsky Slunce úplně vysušily.

Jednoho dne se k tomuto místu vydala bohyně Párvatí se svými družkami. Párvatí byla uctívána samotnými bohy, a když uviděla Uddálakovo tělo vysušené paprsky Slunce, přijala ho jako ozdobu své hlavy.

Ó Rámo, příběh mudrce Uddálaky probudí nejvyšší poznání v srdci každého, kdo bude hledat úkryt v jeho stínu.

V. 56

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, žij jako mudrc Uddálaka, neustále zkoumej podstatu Já a dosáhni klidu a míru. Do takového stavu Vědomí lze dojít rozvíjením nezaujatosti, studiem svatých knih, za pomoci *guru* a neustálým hledáním podstaty Já. Je-li probuzená Inteligence dostatečně silná a pronikavá, pak k dosažení klidu a míru stačí sama bez jakýchkoli jiných prostředků.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, někteří mudrci, kteří jsou osvíceni a spočívají v Sebepoznání, se věnují různým činnostem, zatímco jiní se stáhnou do ústraní a přebývají v meditaci, v *samádhi*. Kteří z nich jsou lepší?

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, *samádhi* znamená hlubokou meditaci, tedy pochopení, že objekty smyslů jsou ne-Já. V takovém stavu člověk neustále zakouší vnitřní klid a mír. Kdo pochopí, že objekty se týkají pouze mysli, a setrvá ve vnitřním

klidu, ten se může věnovat nejrůznějším činnostem nebo žít v odloučení, a v obou případech zakouší blaženost meditace. Má-li člověk, který se zdá být v *samádhi*, rozrušenou mysl, pak jde o člověka zmateného, žijícího v iluzi. Má-li však ten, kdo se zdá být zmatený, mysl osvobozenou od představ a neklidu, jde o člověka osvíceného, který zůstává v nepřetržitém *samádhi*. Ať se člověk věnuje nejrůznějším činnostem anebo žije v odloučení, v tom není z hlediska osvícení žádný rozdíl. Mysl osvobozená od sklonů a podmíněností nebude znečištěna, ani když je zaměstnána činností. Skutečný klid neboli *samádhána* znamená nekonání mysli. Je to úplné osvobození, je to požehnání.

Zda někdo v meditaci je či není, se pozná podle toho, zda tu je či není pohyb myšlenek. Zbav proto svou mysl sklonů a podmíněností. Nepodmíněná mysl je pevná a stabilní, a to samo o sobě znamená meditaci, klid a osvobození. Mysl podmíněná sklony je zdrojem utrpení. Mysl zbavená sklonů dosahuje nejvyššího stavu osvícení, neboť není tím, kdo koná. Člověk by měl pracovat na tom, aby odstranil všechny sklony a podmíněnosti mysli. Pak je tu *samádhi*, meditace čili osvobození od utrpení, strachu a chtění. Všechny touhy a naděje týkající se světa utichnou a Já spočine samo v sobě.

Zřekni se klamného ztotožnění Já s objekty světa a pak žij tam, kde je ti libo, doma či v horské jeskyni. Pro toho, jehož mysl dosáhla klidu a odpoutanosti, je i dům tichým lesem. Je-li mysl v klidu a míru, zbavená pocitu ega, je i rušné město tichou pustinou. Naopak i les může být rušným městem pro toho, jehož srdce je plné tužeb a žádostí. Rozptýlenost mysli utichá v hlubokém spánku. Osvícení dosahuje osvícení. A ty jednej, jak si přeješ.

VASIŠTHA pokračoval: Kdo chápe Já jako vše překračující Bytí nebo jako Já všeho, tedy Bytí, jež je neoddělitelné od všeho, co je, ten je ustálen v rovnováze. U koho ustalo rozlišování na to, co má či nemá rád, kdo vnímá všechny bytosti stejně a svět v bdělém stavu je pro něj jako svět snový, ten je ustálen v rovnováze, a třebaže žije mezi lidmi, zůstává v odloučení. Pro toho, jehož vědomí je obráceno k Já, je přebývání na vesnici či ve městě totéž jako přebývání v lesní samotě.

Ten, kdo dosáhl vnitřního klidu a míru, nachází klid a mír kdekoli ve světě. Zato ten, jehož mysl je neklidná a rozptýlená, shledává svět plný neklidu. Co člověk prožívá uvnitř, prožívá i navenek. Nebe, země, vzduch a prostor, hory a řeky, to vše se jeví vně, ale přitom je to součástí vnitřního nástroje, mysli. Všechno to existuje podobně, jako existuje strom ukrytý v semínku. Navenek se to projeví, jako když se vůně uvolní z květiny. Ve skutečnosti neexistuje nic uvnitř ani vně. Co a jak si Vědomí představí, to se tak i projeví. Všechno uvnitř i vně je samo Já.

Kdo je naplněn vnitřní radostí, jedná pouze prostřednictvím svého těla a nenechá se ovládat nadšením ani smutkem, ten je ustálen v rovnováze. Je čirý jako obloha, oproštěný od tužeb. Jeho činy jsou přiměřené a spontánní, a co se týká nadšení či

smutku, jedná, jako by byl ze dřeva či hlíny. Cizí majetek ho neláká nikoli ze strachu, ale zcela přirozeně. Spočívá v klidu a míru a všechno vidí jako své vlastní Já. Ví, co je Skutečnost.

Nevědomý člověk nechápe neskutečnost objektů, neboť nechápe Skutečnost. Ten, kdo dosáhl stavu čirého Bytí, nemůže být nikdy pošpiněn, ať je živý nebo mrtvý, doma nebo mimo domov, bohatý nebo chudý, ať si užívá a tančí nebo se všeho vzdá a odejde do hor, ať používá drahé masti nebo má vlasy neupravené a zcuchané, ať koná šlechetné skutky nebo je nekoná, ať umírá nebo žije do konce vesmírného cyklu. Poněvadž nekoná nic. Pouze mysl podmíněná sklony je pošpiněna konáním, neboť se v důsledku pocitu ega a svých představ ke skutkům připoutává. Jakmile ustanou mylné představy a vyvstane moudrost, je mysl přirozeně zbavena svých nečistot.

Osvícený mudrc nic nezíská, ať už něco udělá nebo neudělá. Tak jako z kamene nevzklíčí strom, tak se v životě mudrce neprojeví touhy. A i když touha vyvstane, v témže okamžiku zmizí jako text napsaný na vodu. Mudrc a celý vesmír nejsou jeden od druhého odděleni.

V. 57

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, neomezené Vědomí si začne být vědomo ostré chuti chilli papriček a vznikne pocit ega s veškerým rozlišováním v čase a prostoru. Neomezené Vědomí si uvědomí slanost soli a vznikne pocit ega s rozlišováním, projevujícím se v čase a prostoru. Neomezené Vědomí si uvědomí sladkost cukrové třtiny a s tím vznikne i uvědomění si příslušných vlastností. Neomezené Vědomí, jež je všudypřítomné, si začne uvědomovat základní vlastnosti kamene, hory, stromu, vody a prostoru, a vznikne vědomí jáství neboli individualita.

Přirozené spojení částic, prostoupené Vědomím, se projeví jako dělicí zeď mezi „já" a „ty" a to vše se pak zdá existovat vně Vědomí jako jeho objekty. Ve skutečnosti jsou to jen odrazy ve Vědomí, které tím, že si samy sebe uvědomují, vytvářejí svoji vlastní zdánlivou individualitu. Vědomí zakouší samo sebe jako uvědomění, jež se od Vědomí neliší. Tak se zdá, že vznikl pocit ega a vše, co s tím souvisí. Klenot neomezeného Vědomí odráží vlastní světlo Vědomí, které se nachází ve všech možných kombinacích základních prvků, a ty pak získávají zdánlivé vědomí „já" a představu „já jsem".

Vnitřní uvědomění se ve všech takových kombinacích prvků však není nic jiného než neomezené Vědomí, tudíž tu neexistuje žádný vztah založený na subjektu a objektu. Nikdo nemůže nic od sebe odlišného zakoušet, nemůže to získávat a nemůže to měnit. Ó Rámo, vše, co jsem dosud řekl, je jen hra se slovy, která ti má pomoci k pochopení. Nic takového jako „já" či „svět" neboli kombinace částic neexistuje. Není tu mysl, není

tu objekt poznání ani iluze světa. Tak jako se voda projeví v podobě vodního víru, tak se zdá, že se Vědomí projeví samo v sobě jakožto „já". Ale Vědomí je prostě Vědomí, ať už si o sobě myslí, že je bůh Šiva anebo nepatrný *džíva*.

Rozdělení na „já" a „ty" i veškerá rozmanitost hmotných věcí vznikne kvůli uspokojení nevědomého člověka. Cokoli si nevědomý jedinec v neomezeném Vědomí představí, to potom vidí. Život je ve světle uvědomění nahlížen jako Vědomí, je-li však považován za život jedince, pak se jeví jen jako život. Ve skutečnosti mezi životem a Vědomím neexistuje rozdíl. Podobně neexistuje opravdový rozdíl mezi *džívou* neboli jedincem a Šivou neboli kosmickým Bytím. Pochop, že to vše je jednotné a nedělitelné neomezené Vědomí.

V. 58

Příběh o králi jménem Suraghu

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, nyní si vyslechni následující příběh. V Himálaji je hora jménem Kailása. Na úpatí hory žil horský kmen nazývaný Hémadžata, což znamená Zlatovlasí. Jejich králem byl Suraghu. Byl mocný, silný a moudrý. Byl obdařen poznáním Já a velmi nadaný v poezii a literatuře. Neznal únavu a neustále vykonával své povinnosti vládce, obdarovával či trestal všechny, kteří si zaslouží být obdarováni či trestáni. Při neustálé činnosti však bylo jeho duchovní poznání zakaleno.

SURAGHU přemítal: Lidé kvůli mně podstupují mnohá trápení. Jejich utrpení je moje utrpení. Měl bych jim poskytnout bohatství, aby se radovali, tak jak jsem se radoval já, když jsem zbohatl. Jejich radost je moje radost. Běda, tím, jak střídavě obdarovávám a trestám, střídá se i u mě radost a bolest.

Král byl tím velmi zarmoucen. Jednoho dne ho přišel navštívit mudrc Mándavja. Suraghu ho přivítal, poklonil se mu a náležitě ho uctil.

SURAGHU se zeptal: Pane, mučí mě starosti o to, zda dary či tresty, které dávám svým poddaným, se mi nevrátí. Prosím, pomoz mi získat nezaujatost a ochraň mě před předsudky a předpojatostí.

MÁNDAVJA odvětil: Všechny slabosti mysli ustanou, je-li tu vlastní úsilí založené na pochopení. A pochopení vyvstane u člověka, který je pevně zakotven v Sebepoznání, v poznání Já. Utrpení mysli se lze zbavit dotazováním se na podstatu Já. Člověk by měl zkoumat svoji mysl. Měl by se ptát, co jsou zač všechny nálady a pocity,

jež v jeho mysli vznikají. Takovými dotazy mysl dozraje. Pokud tímto dotazováním uskutečníš svou pravou přirozenost, nebude se tě dotýkat nadšení ani sklíčenost. Mysl se vzdá minulosti a budoucnosti, a tím i svého odděleného fungování. Pak zakusíš nejvyšší klid a mír. Jakmile jsi ve stavu vyrovnanosti, cítíš soucit se všemi, kteří si libují v bohatství a světské moci. Dosáhneš-li poznání Já a vědomí se ti rozšíří na neomezené Vědomí, pak již tvá mysl neupadne do žumpy světa, podobně jako se slon neponoří do louže. Jen malá mysl hledá malá potěšení a malou moc.

Je-li tu poznání Nejvyššího, vzdá se mysl všeho. Než přijde poznání, měl by se člověk všeho zříci. Není to tak, že až člověk všechno odevzdá, přijde poznání Já. Ale zřekne-li se člověk všech představ a názorů, pak to, co zbude, je Já. V běžném životě je tomu podobně, neboť člověk nedostane to, po čem touží, dokud se neodstraní překážky, které tomu brání. A pro poznání Já to platí o to víc.

Mudrc Mándavja domluvil a odešel.

V. 59

SURAGHU rozjímal o jeho slovech: Čemu vlastně říkáme „já“? Já nejsem hora Méru a hora Méru není moje. Nejsem horský kmen a horský kmen není můj. Toto království se mým pouze nazývá, ale této představy se zříkám. Zbývá hlavní město. Nejsem toto město a město není moje. I toho se zříkám. Stejně tak se zříkám představy rodiny a rodinných vztahů.

Nyní prozkoumám tělo. Nejsem maso, krev, kosti ani orgány, z nichž se tělo skládá. To vše je jen netečná hmota, ale já jsem schopen vnímání. Nejsem potěšení a potěšení mi nepatří. Rozum a smyslové orgány nejsou mnou ani nejsou moje. Jsou netečné, ale já jsem schopen vnímat. Nejsem mysl, jež je hlavní příčinou nevědomého cyklu zrození a smrti. Nejsem rozlišovací schopnost ani pocit ega, to jsou představy vycházející z mysli.

No a co zbývá? Zbývá vnímající *džíva*. Ale ten s sebou nese vztah mezi subjektem a objektem. To, co je objektem poznání či chápání, není Já. Proto se zříkám toho, co je poznatelné, zříkám se objektu. Nyní zbývá čiré Vědomí, oproštěné od stínů pochybností. Jsem neomezené Já. Pro Já neexistuje omezení. I bohové jako Stvořitel Brahmá, král bohů Indra, bůh smrti Jama či bůh větru Váju i všechny další bytosti jsou jako korálky navěšené na tomto neomezeném Vědomí.

Tato všemohoucnost Vědomí, *čitšakti*, je oproštěna od mylného rozdělování na subjekt a objekt. Je za bytím i ne-bytím, ačkoli je to Skutečnost každé bytosti. Prostupuje všemi bytostmi vesmíru. Je nádherou a světlem všeho. Je základem každé

formy i každé změny, a přece je mimo to všechno. Po všechny časy je ve všem a vším. Rozprostírá se jako čtrnáct úrovní existence a i představa zahrnující vesmír není nic jiného než všemohoucí Vědomí.

Omezené představy radosti a bolesti jsou falešné, neboť všemohoucí Vědomí je všudypřítomné a neomezené. Jsem-li probuzený, je to Já, jsem-li v iluzi, pak se totéž Já stane králem. Mysl a tělo fungují jen díky milosti Já. Jen díky jeho síle tančí všechno ve vesmíru podle Já. Bylo ode mne pošetilé sužovat se tím, že uděluji požehnání nebo trest. Nyní jsem byl probuzen, poznal jsem vše, co má být poznáno, a dosáhl všeho, co stojí za dosažení. Co znamenají radost a bolest, štěstí a smutek, požehnání a trest? Vše je prostoupeno *Brahman*. Kde je důvod pro smutek a iluzi? Kdo co dělá? Jediné, co existuje, je neomezené Vědomí. Chvála tobě, Bože! Chvála neomezenému Já!

V. 60, 61

VASIŠTHA pokračoval: Suraghu dosáhl dotazováním se na Já nejvyššího stavu Vědomí. Od té doby se už netrápil a vykonával svoji práci s vyrovnanou myslí. Byl soucitný, přesto ne se vším svolný, nezavrhoval dvojice protikladů, ale nebyla v něm závist, nebyl chytrý, ale chytrost mu nescházela, neměl záměr a nebyl ani bez záměru. Žil s nezaujatostí a vnitřním klidem. Pochopil, že všechno jsou jen rozličné projevy Vědomí. Dosáhl pochopení, a v radosti i bolesti byl proto naplněn klidem a mírem.

Nějaký čas vládl a pak ze své vůle odložil své tělo. Dosáhl sjednocení s neomezeným Vědomím. Ó Rámo, žij a vládni ve světě také tak, s osvícenou myslí.

RÁMA se zeptal: Mysl je však velmi nestálá. Jak může člověk dosáhnout dokonalé vyrovnanosti?

VASIŠTHA pokračoval: K tomu ti povím, jak spolu rozmlouvali král Suraghu a mudrc Parigha. Pozorně naslouchej.

Král Suraghu měl blízkého přítele, jímž byl perský král Parigha. Jednou postihl perské království velký hladomor a Parigha byl hluboce sklíčený při pohledu na utrpení svého lidu. Když viděl, že všechny snahy zbavit je trápení jsou marné, odešel Parigha do lesů, aniž by to komu řekl, a prováděl tam odříkání. Živil se suchým listím a přijal jméno Parnáda. Po tisíci letech pokání a rozjímání dosáhl poznání Já a poté svobodně putoval po třech světech.

Jednoho dne potkal krále Suraghu, jehož znal z dřívějška. Dva osvícení králové jeden druhého náležitě uctili.

PARIGHA pravil: Podobně jako tobě pomohl k dosažení Sebepoznání mudrc Mándavja, já jsem dosáhl poznání boží milostí během svého pokání. Řekni mi prosím, spočívá nyní tvoje mysl v dokonalém klidu? Žijí tví poddaní v míru a spokojenosti? Jsi pevně ustálen v nezaujatosti?

SURAGHU odvětil: Kdo může skutečně pochopit boží vůli? Ty a já jsme žili daleko od sebe, ale nyní nás to svedlo dohromady. Co je nemožné pro Boha? Jeho svatá přítomnost je požehnáním. Díky ní jsme byli zbaveni špatností a omylů. Cítím, že veškerá spokojenost má jeho podobu. Společenství svatých a mudrců je jako nejvyšší stav osvobození.

V. 62, 63

PARIGHA pravil: Ó králi, každý čin toho, kdo je pevně ustálen v nezaujatosti a rovnováze, přináší radost, na rozdíl od činů jiných lidí. Jsi ustálen ve stavu nejvyššího klidu a míru, kdy v mysli nevznikají žádné myšlenky ani představy? Jsi ustálen v *samádhi*?

SURAGHU pravil: Svatý muži, prosím, řekni mi, proč jen ten stav mysli, v němž nevznikají myšlenky a představy, je nazýván jako *samádhi*? Ať už je mysl člověka, jenž je znalcem Pravdy, zaměstnána činností nebo rozjímáním, může snad ztratit stav *samádhi*? Nemůže. Osvícený člověk je navždy v *samádhi*, i když se zabývá světskými záležitostmi. Na druhou stranu ten, jehož mysl v klidu není, neprožívá *samádhi*, ani když sedí v lotosové pozici.

Znalost Pravdy je oheň, jenž spálí všechny naděje a touhy jako suché listí. Tomu se říká *samádhi*. Tedy nikoli jen tomu stavu, kdy člověk zůstává tichý. *Samádhi* je stav, v němž je věčná spokojenost a jasné vnímání toho, co je. *Samádhi* je stav, v němž není jáství, v němž člověk nepodléhá protikladům a je oproštěn od obav a přání něco získat či se něčeho zbavit. Od okamžiku, kdy vzejde poznání Já, se pro mudrce stává stav *samádhi* trvalým. Nemůže ho ztratit, nemůže ho ani na chvíli přerušit. Tak jako čas nezapomíná plynout, nezapomíná člověk na poznání Já. Tak jako je hmotná věc navždy hmotná, je mudrc navždy mudrcem.

Jsem navždy probuzený, čirý, v klidu a míru uvnitř sebe, ve stavu *samádhi*. Jak by tomu mohlo být jinak? Jak by tu mohlo být něco jiného než Já? Jestliže po všechny časy a všemi způsoby je Já vším ve všem, jak by tu mohl být jiný stav než *samádhi*? A co lze nazvat *samádhi*?

PARIGHA pravil: Ó králi, dosáhl jsi zajisté plného osvícení. Záříš blažeností, klidem, dobrotou a čistotou. Není v tobě pocit ega, touha ani odpor.

SURAGHU pokračoval: Ó mudrci, není tu skutečně nic, po čem by stálo za to toužit, nebo co by měl člověk odmítat. Dokud jsou věci viděny jako objekty, nejsou ničím jiným než představami a vjemy. Není-li co získat, není ani co odmítnout. Dobrý a špatný, malý a velký, cenný a bezcenný, to jsou všechno pojmy založené na tom, že něco je žádoucí a něco ne. A jestliže žádoucí ztratí svůj význam, nevyvstane ani to druhé. Všechno, co vidíme ve světě, všechny hory, oceány, lesy, muže, ženy i ostatní objekty, to vše je bez podstaty. Proto nemá smysl po něčem z toho toužit. A není-li tu touha, je v srdci člověka nejvyšší klid a mír.

V. 64

VASIŠTHA pokračoval: Po svých úvahách o iluzorní povaze projeveného světa se mudrci Suraghu a Parigha vzájemně uctili a poté se vrátili ke svým povinnostem.

Buď pevně ustálen v poznání a zbav své srdce nečistého pocitu ega. Jakmile čisté srdce nahlédne neomezený prostor Vědomí, jenž je zdrojem vší blaženosti a je v dosahu každého, spočine v nejvyšším Já. Mysl takto oddaná neomezenému Vědomí je obrácena dovnitř a naplněna poznáním Já. Nenechá se tudíž ovlivnit žádným trápením.

Třebaže se budeš zabývat záležitostmi denního života a vyvstanou v tobě pocity příjemného a nepříjemného, tvé vnitřní Bytí se nemůže pošpinit. Tak jako světlo zažene temnotu, tak poznání toho, že svět je výtvor nevědomosti, vyléčí všechny nemoci. Jakmile vzejde toto poznání, jednou provždy ustane nevědomé vnímání světa jako něčeho skutečného. Podobně jako mořská voda neporaní oči rybám v moři, tak činnost, kterou se budeš zabývat, tě neovlivní ani k ní nebudeš připoután. Nikdy už nebudeš prožívat iluzi.

Člověk opravdově žije jen tehdy, září-li v jeho srdci jasné světlo poznání Já. Tehdy jsou jeho činy naplněny blažeností. Skutečným dnem je jen ten, který do srdce člověka vnese nezaujatost a poznání Já. Skutečným svatým textem je takový, který v srdci člověka vyvolá nezaujatost a poznání Já. A opravdovým přítelem je jen ten, který srdce člověka vede k nezaujatosti a poznání Já. Ó Rámo, uchraň svého *džívu* od bažiny projeveného světa. Jakmile pochopíš Skutečnost, nikdy se již do této bažiny nevrátíš.

Ó Rámo, společenství mudrců ti pomáhá poznat prostředky k dosažení poznání Já. Člověk by neměl žít na místech, kde takové společenství chybí. Ve společenství mudrců se mysl hledajícího rázem uklidní. Člověk by se měl pozvednout, a ne namísto toho zabřednout do bažiny nevědomosti. Moudrý člověk se neustále dotazuje

na podstatu světa a na Já. V tom mu nepomohou přátelé, příbuzní, majetek ani svaté texty. Pouze čistá mysl, která je obdařena nezaujatostí a neustále se zabývá dotazováním se na Já, umožní člověku překročit oceán nevědomosti.

Člověk dosáhne poznání Já, jakmile pohlédne na tělo jako na netečnou hmotu. Je-li rozptýlena temnota nevědomosti, tedy pocit ega, zazáří světlo poznání Já. Tento stav Sebepoznání či dokonalého osvícení je mimo jakýkoli popis. Tak jako lze sladkost cukru poznat jen přímou zkušeností, tak pouze přímou zkušeností lze poznat povahu osvícení. Zmizí-li mysl i pocit ega, vyvstane poznání Já. Tento stav je dosažen praktikováním *jógy* a je v některých ohledech srovnatelný s hlubokým spánkem. Ve skutečnosti jej však nelze popsat ani s ničím porovnat.

V. 65, 66

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, dokud si člověk nepodmaní mysl myslí, nemůže získat poznání Já. A podobně jako nikdy nezapadne Slunce namalované na obraze, tak neskončí utrpení člověka, který zakouší falešné pocity „já“ a „moje“. Ukazuje to i následující příběh, který ti nyní povím.

Příběh Bhásy a Vilásy

Existuje hora vysoká jako tři světy na sobě. Na jejím vrcholu sídlí bohové, uprostřed lidé a u jejího úpatí žijí bytosti podsvětí. Tato hora obsahuje vše, co je, a jmenuje se Sahja. Je na ní poustevna, v níž kdysi přebýval velký zřec Atri. Žili v ní také dva mudrci, Brhaspati, jenž měl syna Vilásu, a Šukra, jehož synem byl Bhása. Oba chlapci vyrostli v mladé muže. Byli si navzájem velmi blízcí, takřka nerozluční.

Šel čas a oba staří mudrci opustili tento svět. Mladíci, zdrceni žalem, vykonali pohřební obřady a v důsledku ztráty svých otců se přestali zajímat o prospěch a bohatství. Oba se rozhodli opustit domov, přičemž každý se vydal na opačnou stranu. Po nějaké době se opět setkali.

VILÁSA řekl svému příteli Bhásovi: Jak je hezké znovu se s tebou setkat, můj nejdražší příteli. Řekni mi, cos dělal od doby, kdy jsme se rozešli. Přineslo tvoje odříkání ovoce? Zbavila se tvá mysl horečky světského života? Dosáhl jsi poznání Já? Řekni, daří se ti dobře, jsi šťastný?

BHÁSA odvětil: Považuju za veliké štěstí, že tě znovu vidím, můj drahý příteli a bratře. Avšak jak můžeme my, co putujeme v tomto světě jevů, být šťastni, jak se můžeme mít dobře, pokud nedosáhneme nejvyššího poznání, pokud nezmizí pomýlenost mysli? Dokud nepřekročíme oceán vesmírného koloběhu zrození a smrti, jak se můžeme mít dobře a být šťastni? Dokud naděje a touhy zrozené v naší mysli nejsou zcela zničeny, jak se můžeme mít dobře a být šťastni?

Dokud nedosáhneme poznání Já, budeme se neustále vracet na úroveň zrození a smrti, stále dokola budeme prožívat dětství, mládí, dospělost, stáří a smrt a stále dokola se budeme zabývat týmiž nedůležitými činnostmi a zážitky. Tužby ničí poznání. Jsme-li hladoví po uspokojování smyslů, života rychle ubývá. Mysl upadá do bahna smyslového potěšení. Je s podivem, jak a proč se tělo, toto skvělé plavidlo, jež nás může přepravit na druhý břeh poznání Já, nechá zatáhnout do bažiny projeveného světa. Malá vlnka, které říkáme mysl, se v nepatrném okamžiku rozroste do neuvěřitelných rozměrů. Smutek a trápení člověk pošetile připisuje Já, třebaže se Já ani v nejmenším netýkají, a pak je nešťastný.

V. 67

VASIŠTHA pokračoval: Bhása a Vilása takto rozmlouvali a společně pátrali po podstatě Já. Oba proto brzy dosáhli nejvyššího poznání. Ó Rámo, k tomu, aby ses zbavil omezení a překročil oceán iluze, není jiné cesty než poznání Já. Pro osvícenou bytost je oceán utrpení jako malá louže. Osvícená bytost se dívá na tělo jako divák na vzdálený dav, proto se jí nijak nedotýká bolest, kterou tělo podstupuje. Existence těla nemůže všudypřítomné Já umenšit, podobně jako vlny nemohou umenšit rozlehlost širého oceánu.

Jaká je spojitost mezi labutí, kamenem či kusem dřeva a vodou, která je obklopuje? Nejvyšší Já nemá s projeveným světem žádnou spojitost. Strom padající do vody vytvoří vlny na vodě, které se projeví navenek. Podobně zakouší Já zážitky radosti a bolesti projevující se v těle. Jako se dřevo zrcadlí ve vodě, tak se tělo zrcadlí v Já. Ale tak jako kámen padající do vody nemůže vodě ani sám sobě ublížit, tak přichází-li tělo do kontaktu s jinými hmotnými objekty, jako jsou manželka, děti, příbuzní nebo majetek, nikomu to nemůže způsobit bolest, nikomu to nemůže ublížit.

Nelze říci, zda je odraz předmětu v zrcadle skutečný nebo neskutečný. Podobně tělo zrcadlící se v Já není skutečné ani neskutečné. Nevědomý člověk přijímá vše, co ve světě vidí, jako skutečné. Moudrý člověk nikoli. Tak jako kus dřeva zrcadlící se ve vodě a samotná voda nemají žádnou opravdovou spojitost, tak tuto spojitost nemají ani tělo a Já. Navíc tu není žádná dualita, dvojnost, kde by taková spojitost mohla existovat. Jediné neomezené Vědomí existuje samo o sobě a není v něm dělení na subjekt

a objekt. Pokud v něm vznikne představa rozmanitosti, pak To, čeho se nedotýká žádné utrpení, uvěří, že trpí, podobně jako vidí duchy ten, kdo si myslí, že je vidí. Díky mocné mysli získá takový smyšlený vztah sílu skutečnosti. Samotné Já je bolestí i radostí zcela nedotčeno, ale pokud si o sobě myslí, že je tělo, podstupuje zkušenosti těla. Opustit tuto pošetilou víru znamená osvobození.

Ti, které nepřemůže falešné ztotožnění se a lpění, jsou v jediném okamžiku osvobozeni od utrpení. Semínkem stáří, smrti a iluze je podmíněná mysl. Jakmile podmíněnost zmizí, člověk může snadno překonat oceán iluze. Mysl podmíněná sklony vytváří omezení i u asketů. Nepodmíněná mysl je čistá i u těch, kteří zabezpečují domov a rodinu. Mysl ovlivněná sklony a podmíněnostmi je omezením. A osvobození znamená oprostit se od podmíněností, tedy od myšlenkového propojení, lpění, ztotožnění. Příčinou omezení i osvobození je právě myšlenkové spojení, které předpokládá zdánlivé rozdělení. Činy vykonané nepodmíněnou myslí jsou nekonáním, kdežto podmíněná mysl koná, třebaže navenek se činnosti vyhýbá. Konání a nekonání je v mysli, tělo nedělá nic. Člověk by měl tudíž s tímto mylným rozdělováním přestat.

V. 68

RÁMA se zeptal: Co je to podmíněnost a jak způsobuje omezení? Co to je osvobození a jak ho lze dosáhnout?

VASIŠTHA pokračoval: Podmíněností se rozumí přesvědčení člověka, který nerozlišuje tělo a Já, o skutečnosti těla. Kdo věří, že neomezené Vědomí má svůj konec, a proto touží po potěšení, ten se stává omezeným. Kdo chápe, že vše, co existuje, je Já, a není tedy po čem toužit a co odmítat, ten je osvobozen a ustálen ve stavu bez podmíněností. Kdo si uvědomuje, že tu není já ani nikdo jiný, ten je osvobozený a netouží po potěšení. Neoddává se nečinnosti ani nelpí na výsledcích činnosti. Nepoddává se nadšení ani sklíčenosti. Zříká se v mysli plodů svých činů, ale nezříká se činnosti samé. Odmítnutím sklonů a podmíněností je odstraněno omezení a dosaženo nejvyššího Dobra. Příčinou všeho utrpení je podmíněnost mysli.

Podmíněnost ukazují následující příklady: Osel vedený svým pánem na provaze nese těžké břemeno. Strom zakořeněný v zemi snáší teplo, chlad, vítr i déšť. Červ zalezlý v díře v zemi čeká, až přijde jeho čas. Pták sedí na větvi stromu, hladoví a třese se strachy před dravci. Krotká zvěř se bezstarostně pase a končí jako kořist lovce. Velké množství lidských bytostí se opětovně rodí jako červi a hmyz. Bezpočet bytostí vzniká a zaniká v tomto stvoření jako vlny na hladině oceánu. Slabé lidské bytosti neschopné

pohybu znovu a znovu umírají. Křoví a popínavé rostliny berou živiny z půdy, z níž vyrůstají. A sama iluze světa je jako řeka, která ve svém proudu unáší bezpočet bolestí a trápení. To všechno jsou projevy podmíněností.

Podmíněnosti neboli psychická spojení, lpění a omezení jsou dvojího druhu. Ty, které jsou ušlechtilé a plodné, a pak ty, které jsou neužitečné a neplodné. Neplodné a neužitečné sklony lze nalézt u nevědomých lidí. Ušlechtilé sklony nalézáme u těch, kteří znají Skutečnost. Neplodné sklony lidí nevědomých, kteří nemají poznání Já, pocházejí z těla a objektů a vedou k cyklu zrození a smrti. Ušlechtilé sklony, které lze najít u lidí vznešených a obdařených poznáním Já, pocházejí z pravého pochopení a umožňují člověku překročit oceán zrození a smrti.*

VASIŠTHA pokračoval: Díky ušlechtilé podmíněnosti může bůh Višnu, držící v rukou lasturu, disk, kyj a lotosový květ, chránit tři světy. Díky ušlechtilé podmíněnosti svítí Slunce a vesmírné tělo Stvořitele řídí toto rozsáhlé stvoření. Bůh Šiva září jako Bůh a bohové, kteří pomáhají udržet tento svět a různým způsobem se v něm projevují, jsou svými vlastnostmi obdařeni právě díky ušlechtilé podmíněnosti neboli omezení sebe sama.

Na druhou stranu pod vlivem neplodných sklonů podléhá mysl touze po smyslových potěšeních s pošetilým přesvědčením, jak jsou tyto zážitky nádherné.

I základní prvky vděčí za svoji činnost podmíněnosti. Bohové v nebi, lidé na zemi a démoni v podsvětí v důsledku podmíněnosti vznikají a zanikají jako vlny na moři. Stejně jako se v oceánu větší ryba živí menšími, tak se tu v důsledku svých sklonů navzájem požírají všechny možné bytosti. Kvůli podmíněnosti putují hvězdy prostorem po svých drahách. A v důsledku podmíněnosti kolem země neustále krouží Měsíc, s tmavými skvrnami, vycházející a zapadající, jasný v úplňku nebo temný v novu.

Ó Rámo, pohlédni na tajemství stvoření, které bylo na základě představ započato kdovíkým. Vesmír nebyl v prázdném prostoru vytvořen ničím jiným než podmíněností mysli. Vesmír není skutečností. Touha po potěšení ubírá životní sílu všem bytostem, které jsou připoutány ke světu a k tělu. Počet těchto bytostí nelze určit, tak jako nelze určit počet zrníček písku na písečné pláži. Stvořitel vesmíru stvořil svět jako odpověď na sklony a podmíněnosti všech těchto bytostí a tyto bytosti jsou výborným palivem pro zdejší ohně pekelné. Všechno utrpení, které lze najít ve světě, je připraveno právě pro tyto bytosti. Tak jako řeka směřuje k moři, tak trápení směřuje k tomu,

---

* Ušlechtilé sklony vykazují přirozená omezení, podobně jako oči a uši mají své hranice vnímání. Hlupák si podmíněnosti a sklony na sebe uvaluje sám, když neomezené Já ztotožňuje s fyzickým tělem. Slovo *samsakti*, užívané v textu, se běžně překládá jako úzké spojení. Spojení však předpokládá rozdělení či dualitu a to znamená omezení Toho, co je neomezené, a podmínění Toho, co je ničím nepodmíněné. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

kdo má podmíněnou mysl. Celé stvoření je prostoupeno nevědomostí. Když se však člověk zbaví touhy po potěšení, pak jeho omezení sklony a podmíněnostmi vystřídá velké uvolnění. Podmíněnost mysli, tedy připoutanost ke konečnému a pomíjivému, je jako palčivá bolest těla. A zázračným lékem na tuto bolest je nekonečné uvolnění neboli oddanost Neomezenému. K ničemu nepřipoutaná mysl, ustálená v klidu a míru nekonečného uvolnění, vede k radosti. Kdo je pevně zakotven v poznání Já, je teď a tady osvobozen.*

V. 69, 70

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, mysl by měla dělat to, co je třeba, ne se poutat k činům, myšlenkám či věcem. Neměla by se poutat k nebi nahoře ani k tomu, co je dole nebo v jiných směrech. Neměla by být omezena vnějšími vztahy, přirozenou činností smyslů ani životní silou. Neměla by sídlit v hlavě, na patře, mezi obočím, na špičce nosu, v ústech ani v očích. Neměla by být ve tmě ani na světle a neměla by spočívat v jeskyni srdce. Neměla by být v zajetí stavů bdění, snění či hlubokého spánku. Jejím domovem by neměl být ani širý prostor. Neměla by být připoutána k barvám spektra, k pohybu ani ke klidu, k začátku, ke středu, ke konci ani k ničemu jinému a neměla by přebývat daleko ani blízko, na povrchu, v objektech ani v Já. Neměly by ji ovládat smyslové zážitky, iluzorní stavy štěstí, vjemy ani představy.

Mysl by měla jako čiré Vědomí spočinout v čirém Vědomí pouze s nepatrným pohybem myšlenek, vědoma si iluzornosti objektů tohoto světa. A pokud takto zmizí veškerá připoutanost, stane se z *džívy* ne-*džíva* a cokoli se pak děje, děje se bez ohledu na to, zda je tu činnost nebo nečinnost. V takovém stavu nepřipoutanosti není *džíva* ovlivněn plody svých činů. A vzdá-li se *džíva* i tohoto jemného vnímání objektů, spočine v nejvyšším klidu a míru.

Osvobozený člověk, ať už se druhým zdá činný či nikoli, je navždy osvobozen od trápení a strachu. Všichni ho milují a uctívají. Třebaže se zdá, že je zaměstnán činností, vnitřně zůstává zakořeněn v poznání. Jeho vědomí není zabarveno štěstím ani neštěstím. Nenechá se okouzlit půvabem světa. Dosáhl poznání Já a žije, jako by byl neustále v meditaci. Nic ve vesmíru se ho nedotýká. Překročil dvojice protikladů, a třebaže je bdělý, zdá se, jako by byl v hlubokém spánku.

* Zde se odhaluje pravý význam slova „podmíněnost". Opakovaně používaný výraz *samsanga*, který lze překládat jako „souvislost" nebo „spojení", v sobě zahrnuje „ztotožnění" či „podmínění". (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

Stav, v němž existuje pouze zakoušení klidu a míru a mysl je osvobozena od pohybu myšlenek, se nazývá „hluboký spánek v bdělém stavu". Kdo se v takovém stavu nachází, žije život bez záměrů a motivací, oproštěn od jakéhokoli psychického rozrušení a trápení, a nezajímá ho, zda jeho život bude krátký nebo dlouhý. Když tento „stav hlubokého spánku v bdělém stavu" uzraje, říká se mu *turíja* neboli čtvrtý stav. Mudrc, který je v něm pevně ustálen, vnímá svět jako jeviště a život jako kosmický tanec. Kdo je ustálen ve stavu *turíja*, oproštěn od utrpení, strachu a iluze projeveného světa, ten už neupadne do omylu. Takový člověk je ponořen v blaženosti, překročí i samu blaženost a dosáhne stavu nejvyššího klidu, o kterém se říká, že je až za stavem *turíja*. Takový stav nelze pochopit a nelze ho ani popsat.

V. 71

VASIŠTHA pokračoval: Slovy možná můžeme popsat stav toho, kdo je osvobozen za života, tedy stav *turíja*, stav naprosté svobody neboli „hluboký spánek během bdění". Ale stav těch, kteří transcendovali vědomí těla, „stav za stavem *turíja*", slovy vyjádřit nelze. Ó Rámo, usiluj o jeho dosažení.

Nejprve se ale ustáli ve stavu „hlubokého spánku během bdění". Pochop, že tělo je jen výsledek iluze a buď lhostejný k jeho existenci či ne-existenci. Jsi člověk poznání, Rámo, a dosáhl jsi vnitřního probuzení. Mysl člověka poznání nepřijímá sestupný směr. Existuje pouze čiré Vědomí, proto v sobě nenech vyvstat představy „jsem takový a takový" nebo „to je moje". I slovo Já je použito jen kvůli slovní komunikaci, neboť Skutečnost je mimo všechny popisy. Neexistuje žádná dvojnost, neexistuje žádné tělo a neexistují ani žádné vztahy. Na Slunci neexistují stíny! Ačkoli k tobě mluvím a předpokládám zdánlivou dvojnost, ve skutečnosti tu takové rozdělení není.

Tak jako není spojitost mezi světlem a tmou, není ani spojitost mezi tělem a vtělením. Jakmile je poznána Skutečnost, zmizí mylné vnímání. Tělo je dočasné a nečisté, kdežto Já je Vědomí, jež je čiré, věčné, ozařující samo sebe a neměnné. Jak by mezi tělem a Já mohla existovat spojitost? Tělo je oživeno životní silou a pěti prvky. Tělo nemůže mít žádnou spojitost s Já. A třebaže jsou Já a tělo považovány za dvě rozdílné skutečnosti, nemůže být mezi nimi vztah, poněvadž je-li dvojnost jen zdánlivá, je nesmyslné o vztahu vůbec uvažovat. Nikdy, nikde a pro nikoho tu není žádné omezení ani osvobození. Nechť se tato Pravda v tobě pevně ustálí.

Je zřejmé, že vše je jediné neomezené Já neboli Vědomí. Pokud nasloucháš myšlenkám jako „jsem šťastný", „jsem nešťastný" nebo „jsem nevědomý", pak ti tyto myšlenky přinesou nekonečné trápení. Tělo začne existovat díky životnímu dechu, díky němu všechny smysly fungují a díky němu se tělo projeví. Inteligencí v těle není nic jiného než nedělitelné Vědomí. Neomezené Vědomí se rozprostírá jako prostor, v něm se

všechno zobrazuje a obraz ve Vědomí se označuje jako mysl. Když mysl opustí klec těla a odletí pryč, zakouší Já neboli Vědomí. Kde je vůně, tam je květina, a kde je mysl, tam je Vědomí. Sama mysl je příčinou projevení světa. Vědomí je všudypřítomné a neomezené, ale ačkoli je příčinou nejvyšší, není příčinou projeveného světa. Pravou příčinou projevení světa je nevědomost, tedy nepřítomnost pátrání po podstatě Skutečnosti. Tak jako lampa v jediném okamžiku odstraní temnotu, tak světlo poznání Já v jediném okamžiku odstraní temnotu nevědomosti. Člověk by se tudíž měl dotazovat na to, co je to *džíva*, duše jedince neboli mysl.

RÁMA se zeptal: Svatý muži, jak je možné, že se tyto představy a pojmy tak pevně zakořenily?

VASIŠTHA pokračoval: Všechno je Já, ale podobně jako vzniknou vlny na moři, vytvoří se v mysli představa rozmanitosti, jež se nazývá svět. Tu a tam se Já projeví v pohybu, jinde Já zůstane nehybné. Co je nehybné, jsou netečné věci, například kameny, a v pohybu jsou věci dynamické, jako třeba lidé. Všemohoucí Já zakouší ve všech věcech představu nevědomosti, a proto se jeví jako nevědomé. Neomezené Já, jež je oděno nevědomostí, se nazývá *džíva*. Je jako slon chycený do pasti projeveného světa.

Je živý, proto se nazývá *džíva*.* Kvůli jeho představě ega se mu říká ego, jáství neboli *ahankára*. Protože rozlišuje a určuje, nazývá se intelekt, rozlišovací schopnost neboli *buddhi*. Vzhledem k možnosti vytvářet představy a vjemy se nazývá mysl neboli *manas*. Je přirozené, proto se nazývá přirozenost, *prakrti*. Prochází proměnami, proto se nazývá forma, tvar, tělo neboli *déha*. A říká se mu vědomí neboli *čit*, poněvadž jeho podstatou je Vědomí.

Nejvyšší Já, jež samo o sobě znamená Skutečnost, je přesně uprostřed mezi netečným a inteligentním. Toto Já vytváří rozmanitost a nazývá se různými jmény. Ale všechny názvy a kategorie vymysleli přespříliš rozumující lidé jen pro potěšení z polemizování a diskusí a pro zmatení nevědomých.

Ó Rámo, příčinou projeveného světa je *džíva*. Co taky zmůže tupé, nevědomé tělo? Zmizí-li tělo, Já nezmizí. Když upadne list ze stromu, nepadne celý strom. Jen hlupák si myslí něco jiného.

Na druhou stranu, zmizí-li mysl, zmizí vše. A to je konečné osvobození. Člověk, který naříká „ach, já umírám, odcházím", lpí na falešné představě. Znovu bude zakoušet iluzi světa na nějakém jiném místě a v jiném čase. *Džíva*, který žije v nevědomosti, odloží jedno tělo, aby si vzápětí hledal jiné. Je na tom podobně jako opice, která skočí

---

* *Džíva* v sanskrtu znamená individuální duše, ale také živý, živoucí. (Pozn. překl.)

z jednoho stromu na druhý, ale i ten okamžitě opustí a hledá si nový na jiném místě a v jiném čase. Tak jako chůva nosí dítě z jednoho místa na druhé, aby je zabavila, tak sklony, zvyky a podmíněnosti honí *džívu* sem a tam. A *džíva*, pevně spoutaný svými sklony, se opakovaně rodí do různých forem života a podstupuje nekonečné trápení.

Vasištha domluvil, den se nachýlil ke konci
a všichni shromáždění se rozešli k večerním modlitbám.

V. 72

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, nerodíš se, když se rodí tělo, a neumíráš, když tělo umírá. Je pošetilé myslet si, že prostor uvnitř nádoby vznikl ve chvíli, kdy byla nádoba vyrobena, a bude zničen v okamžiku, kdy se nádoba rozbije. Vědomí, které vším prostupuje, je bez představ o tom, co je pro tělo, mysl a smysly žádoucí či nežádoucí. Vědomí přijde do kontaktu s tělem, myslí a smysly jako cestující, který se s druhými potká v hostinci, nebo jako v řece plující kus dřeva, který narazí na jiné dřevo a chvíli je spolu s ním unášen proudem. Taková setkání nevyvolají pocit štěstí ani neštěstí. Proč potom lidé při podobných příležitostech jásají nebo truchlí?

Nejvyšší Já omezí sebe sama na pouhou mysl a je jakoby poznamenáno či znečištěno světskými objekty. Je-li však totéž Já probuzeno do své pravé přirozenosti, zanechá mylných představ a získá znovu poznání Já. Mysl pak nahlédne tělo z vyšší úrovně, pochopí ho jako soustavu pěti základních prvků, překročí vědomí těla a stane se osvícenou.

Osvícený člověk může být ve světě činný, a přesto ho svět či nevědomost nijak nepoznamenají. Takového člověka ve světě nic nepřitahuje a nic neodpuzuje. Ví, že to, co známe jako „já“ a „svět“, ve třech časech, minulosti, přítomnosti a budoucnosti, není nic než rozvinutí vztahu mezi čirým zakoušením a samotným prožitkem. Ať už je objekt zakoušení skutečný nebo neskutečný, je zcela závislý na zakoušení. Jak tedy vznikne radost nebo bolest? Klam zůstane klamem, Pravda Pravdou a jejich směsice je zajisté klam. Nenech se zmást. Zanechej mylného vnímání a nahlédni Skutečnost. Pak již klamán nebudeš.

Vše, co existuje, je jen rozvinutím vztahu mezi čirým zakoušením a samotným prožitkem. Zážitek je ve skutečnosti blaženost Já. Je to samo čiré zakoušení. Je označováno jako *Brahman*, Absolutno. Blaženost, která vznikne při spojení čirého zakoušení a zážitku, je tím nejvyšším blahem. Pro nevědomého člověka jde o záležitost světa, pro mudrce je to osvobození. Čiré zakoušení, čiré prožívání samo o sobě je neomezené Já. Pokud je poutáno k objektům, je omezením, ale pokud je svobodné, je

osvobozením. Je-li zakoušení oproštěno od myšlenkového rozboru, znamená to osvobození. Je-li oproštěno i od vztahu mezi subjektem a objektem, pak dojde k tomu, že ustane projevení světa a nastoupí stav *turíja*, hluboký spánek během bdění.

Nejvyšší Já není to a není tamto.* Překračuje jakýkoli objekt zakoušení. V neomezeném a ničím nepodmíněném nazírání toho, kdo poznal Pravdu, je všechno jen jediné Já, neomezené Vědomí. Neexistuje nic, co by bylo možné považovat za ne-Já. Podstatou všeho je Já neboli neomezené Vědomí.

V. 73

VASIŠTHA pokračuje: Ó Rámo, existuje ještě jiný přístup, díky němuž též získáš božský vhled a zůstaneš pevně ustálen v poznání Já. Jde o tento postoj: „Jsem prostor. Jsem Slunce. Jsem směr nahoru a směr dolů. Jsem všemi bohy. Jsem všemi démony. Jsem všemi bytostmi. Jsem temnota. Jsem země. Jsem všemi oceány. Jsem prach, vítr, oheň a všechno na světě. Jsem všudypřítomný. Jak by mohlo existovat něco mimo mě samotného?“ Když si osvojíš tento postoj, povzneseš se nad radost i utrpení.

Tyto dva přístupy vedou k osvobození. První říká: „Jsem nehmotné, vše přesahující Já,“ druhý říká: „Jsem každičká věc, jsem všechno.“ Ale existuje i jiný postoj týkající se „já“ a ten říká: „Jsem tělo.“ Takový přístup je zdrojem nekonečného utrpení. Ó Rámo, opusť všechny tři postoje a buď jakožto čiré Vědomí. Vědomí či Já je všepřekračující a všudypřítomné a je světlem ve všech světských objektech, třebaže tyto objekty jsou ve skutečnosti nepravdivé, falešné.

Poznání Já nelze získat vysvětlením, popisy ani návody od druhých. Všechno vždy poznáváme pouze přímou zkušeností. Cokoli na světě je prožíváno a poznáváno, není nic jiného než Já neboli Vědomí, prosté duality zakoušení a zážitku. Vždy a všude existuje pouze Já, ale protože je velmi jemné, nebývá zakoušeno. To, co je v každé bytosti zakoušeno, je *dživa*. Každá činnost se děje ve světle Slunce, ale Slunce nepociťuje ztrátu, když činnost skončí. Podobně je to s tělem a Já. Přestane-li tělo fungovat, Já tím nic neztrácí. Já je nezrozené a neumírá, nezískává a netouží, není omezené a není osvobozené. Nejvyšší Já je ve všech časech Já všeho.

Vědomí neboli Já není podmíněné prostorem ani časem. Jak by tedy mohlo být omezeno? Není-li tu omezení, co potom znamená osvobození? Taková je nádhera Já. Ale kvůli neznalosti podstaty Já lidé pláčou a naříkají. Zanechej falešných představ o omezení i o osvobození a žij osvíceným životem. Žádné osvobození v nebi, na zemi

---

* Při pátrání po podstatě Skutečnosti se užívá metoda *neti-neti* neboli „ne to a ne tamto“, „ani toto ani tamto“. (Pozn. překl.).

ani v podsvětí neexistuje. Osvobození je jen synonymem pro čistou mysl, pravé poznání Já a probuzený stav. Osvobození znamená naprostou nepřítomnost tužeb a nadějí. Dokud člověk nedosáhne skutečného vnitřního probuzení, tedy poznání Já, považuje se za omezeného a usiluje o osvobození. Ó Rámo, zanechej těchto mylných představ o omezení a osvobození a staň se člověkem „nejvyšší oproštěnosti". Žij dlouhý život a vládni celému světu.

V. 74

VASIŠTHA pokračoval: Nejvyšší Já si jako ve hře vytvoří představu těla a zakusí pocit, že se stalo tělem. Vše, co vytvoří tuto iluzi světa, vznikne jako fata morgána na poušti. Přelud se rozšíří jako vlna na moři a označí se různými jmény, například mysl, rozlišovací schopnost, pocit ega, skryté sklony, smysly. Mysl a pocit ega ve skutečnosti nejsou dvě různé věci, je to jedno a totéž. Rozdíl je jen v pojmenování. Mysl znamená pocit ega a to, čemu se říká pocit ega, je mysl. Pouze nevědomý člověk si myslí, že jedno se rodí z druhého. Podobně by mohl tvrdit, že bělost se rodí ze sněhu.

Co se týká mysli a pocitu ega, zmizí-li jedno, zmizí i druhé. Proto místo toho, aby ses zabýval představou omezení a osvobození, zanechej všech tužeb a skrze pochopení a nezaujatost skoncuj s pocitem ega. Jakmile v tobě vznikne přání „kéž jsem osvobozen", je mysl znovu oživena, prožívá nové představy a vytváří tělo. Pak vznikají další představy jako „já to dělám", „já to prožívám" a „já to vím". Všechny tyto představy jsou stejně iluzorní jako fata morgána v poušti. A dokud není jejich iluzornost pochopena, je mysl tímto přeludem přitahována, podobně jako je zvíře zmateno a přitahováno fatou morgánou. Jsou-li však představy rozpoznány jako iluzorní, potom mysl nepřitahují a nematou. Člověk se nenechá zmást přeludem, o němž ví, že je přelud. Tak jako lampa zcela rozptýlí temnotu, tak pochopení Skutečnosti navždy vykoření všechny představy a podmíněnosti.

Pokud se člověk upřímně zamyslí a řekne si, že „tělo je jen netečná hmota a není třeba kvůli němu toužit po potěšení", všechny tužby odpadnou. A jakmile tužby odpadnou, člověk v sobě zakusí blaženost a nejvyšší klid a mír. Člověk poznání neboli mudrc získá odvahu a pevnost a září svou vlastní nádherou. Prožívá nejvyšší spokojenost. Je osvícený a vnitřní světlo v něm jasně plane. Poznává Já jako bezforemné, ale všemi formami prostupující. Poznává Já jakožto Já všeho a Pána všeho.

Člověk poznání si pamatuje, jak byl v minulosti ovládán tužbami, a směje se své někdejší nevědomosti. Nepobývá ve špatné společnosti, je oproštěn od psychického trápení a pevně ustálen v poznání Já. Je všemi uznáván, vyhledáván a oslavován, ale zůstává k tomu lhostejný. Nedává a nebere, neuráží a neuctívá, nejásá a netruchlí. Je mudrcem osvobozeným za života. Je mudrcem, který zanechal všeho záměrného

konání. Je oproštěn od sklonů a podmíněností a zbavil se všech tužeb a nadějí. Ó Rámo, zanechej tužeb a spočiň ve vnitřním klidu a míru. Žádné potěšení světa se nemůže měřit s potěšením, které naplní tvé srdce, jakmile se oprostíš od tužeb a nadějí. V kralování, ve společnosti milovaných ani na nebesích člověk nezakouší takové blaho, jako když je osvobozen od tužeb a nadějí.

VASIŠTHA pokračoval: Kdo nemá žádné touhy, ten se světem zachází tak, jako by svět byl jen stopou malého telete. Nejvyšší hora je pro něj pařezem, vesmírný prostor krabicí a všechny tři světy stéblem trávy. Usmívá se činnostem světsky založených lidí. Jak a s čím bychom mohli takovou bytost srovnat? Jak by mohl být takový člověk vyveden z rovnováhy, jestliže je oproštěn od myšlenky „chci, aby se mi přihodilo to a to“? Ó Rámo, touhy a naděje způsobují, že se člověk připoutá ke kolu světské iluze, které se s ním točí stále dokola.

Nahlédneš-li Skutečnost, že vše je Já a rozmanitost je jen slovo, oprostíš se od všech tužeb a nadějí. Hrdina, jenž je obdařen nejvyšší nezaujatostí, odežene skřeta iluze pouhou svojí přítomností. Neraduje se z radostí a netrápí se z utrpení. Tak jako vítr neporazí horu, tak jeho nic nerozptýlí. Nijak se ho nedotýká dvojice sil, přitažlivost a odpudivost, a na vše pohlíží stejně.

Oproštěn od sebemenšího lpění si užívá vše, co k němu samo přichází, a tak jako oči vnímají věci bez touhy nebo nenávisti, tak vnímá vše i on. Zážitky v něm nevyvolávají radost ani smutek. Může se zdát, že je ve světě zapojen do provádění určitých činností, ale jeho vědomí tím není rozptýleno ani rozrušeno. Ať ho v souladu se zákony času, prostoru a příčinnosti potká cokoli příjemného nebo nepříjemného, jeho to vnitřně nijak nezasáhne.

Tak jako provaz mylně považovaný za hada nevystraší toho, kdo pochopil, že jde o provaz, tak se nevrátí iluze, která již jednou zmizela, a neztratí se poznání Já, jehož už jednou bylo dosaženo. Může snad někdo vrátit na strom ovoce, které z něj spadlo?

Pro toho, kdo zná Pravdu, je i nejkrásnější žena jako namalovaný obraz, neboť žena i obraz jsou složeny z týchž pěti základních prvků. Je-li pochopena Skutečnost, pak v nitru člověka nevznikne touha po vlastnění. Tak jako zamilovaná žena dělá domácí práce s myslí zcela ponořenou v rozjímání o svém milém, tak osvícený mudrc jedná ve světě, zatímco je jeho vědomí pevně ustáleno v Pravdě. V obou případech je nemožné příslušnému chování zabránit, donutit zamilovanou ženu zapomenout na svého milého nebo donutit mudrce zapomenout na Skutečnost.

Osvícený mudrc ví, že Já se nezraní, zraní-li se tělo, Já nepláče, když oči roní slzy, Já není spáleno, když je spáleno tělo, a není ztraceno, když je ztraceno vše. Ať je mudrc bohatý nebo chudý, ať žije v paláci nebo v lese, ať ho potká cokoli, mudrce se to vnitřně nijak nedotýká.

V. 75

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, ve vesmíru žije mnoho takových osvícených bytostí, například králové Džanaka a Dilípa, první vládce světa *manu*, jenž byl tvým předkem, král a válečník Mándhátá, vládci démonů Bali, Namuči a též Vrtra, který bojoval s králem bohů Indrou, dále Prahláda a Šambara, ochránci bohů i démonů, trojice bohů Brahmá, Višnu a Šiva, která odpovídá za stvoření, udržování a zánik světa, mudrci Višvámitra a Nárada a rovněž bohové vládnoucí nad základními prvky ohně a vzduchu.*

Ve vesmíru je tisíce dalších, kteří jsou osvobozeni. Někteří jsou mudrci, jiní králové, někteří září jako hvězdy a planety, jiní jsou bohy či démony. Ó Rámo, osvobozené bytosti jsou i mezi červy a nevědomí hlupáci jsou i mezi bohy. Nejvyšší Já je ve všem a existuje jako všechno, všude, po všechny časy a všemi způsoby. Nejvyšší Já je nejvyšší Bůh a je i všemi božstvy. V každé látce je prázdný prostor a každá látka je v prázdném prostoru. Co se zdá nevhodné, je po bližším zkoumání přiměřené. Lidé jsou poctiví, neboť se bojí následků svých hříchů. I to, co není, vede k tomu, co je, proto rozjímání o prostoru a prázdnu vede k dosažení nejvyšší Pravdy. To, co není, začne existovat a je řízeno prostorem a časem. Co se zdá být silné a mocné, podlehne zániku. Ó Rámo, pochopením této Skutečnosti se vzdej radosti i bolesti, smutku i lpění. Neskutečné se zdá být skutečným a skutečné neskutečným. Vzdej se tudíž naděje i beznaděje a dosáhni klidu a vyrovnanosti.

V tomto světě je osvobození k mání kdekoli a kdykoli. Díky vlastnímu úsilí dosáhly miliony bytostí svého osvobození. Osvobození je snadné nebo obtížné v závislosti na poznání nebo nevědomosti člověka. Ó Rámo, zažehni v sobě světlo poznání. Utrpení skončí, jakmile spatříš Já.

Nesčetně bytostí světa dosáhlo poznání Já a osvobození ještě za života, například vládce Džanaka. Staň se osvobozeným teď a tady. Osvobození znamená dosažení vnitřního klidu a míru naprostým nelpěním na ničem. Osvobození je možné, ať tělo existuje nebo ne. Kdo je osvobozen od veškerého lpění, je osvobozen. Člověk by se měl moudře a s rozumem snažit dosáhnout osvobození. Kdo se nesnaží, ten nepřeskočí ani stopu telete. Ó Rámo, použij duchovní hrdinství a správné úsilí a dotazováním se na Já usiluj o dosažení dokonalosti Sebepoznání. Pro toho, kdo se takto snaží, je celý vesmír jako otisk stopy telete.

---

* Bůh ohně je Agni a bůh vzduchu či větru je Váju. (Pozn. překl.)

V. 76, 77

VASIŠTHA pokračoval: O Rámo, všechny světy se projevují v *Brahman*, v Absolutnu, ale v důsledku nevědomosti a nepochopení jsou považovány za nezávislé hmotné skutečnosti. Taková mylná představa zmizí, jakmile přijde pochopení. Chybné vnímání způsobí, že se to vše projeví jako hmotný svět. Správné vnímání tuto iluzi odstraní. A iluze nezmizí jinak než pomocí správného úsilí, správného přístupu a poznání. Hanba tomu, kdo zůstává ponořen v bažině iluzorního světa, když je tu možnost iluzi překonat. Ó Rámo, jsi požehnaný, neboť se v tvém srdci projevil duch opravdového a upřímného hledání a dotazování. Jakmile je dotazováním se na Já uskutečněna Pravda, pak inteligence, kladné vlastnosti a vyzařování člověka zesílí.

Mudrc, který pochopil Skutečnost a je oproštěn od omylu, nazírá na svět tady a teď bez nejmenšího chtění, jako by byl v hlubokém spánku. Ani objekty či zážitky, které k němu přišly samy od sebe, neuchopuje svým rozumem, neboť jeho srdce a mysl jsou vtaženy do Já. Nedělá si naděje do budoucna, nepřipomíná si minulost ani nežije v přítomnosti, a přece žije vším. Ve spánku je bdělý a v bdělém stavu spí. Dělá vše, a přesto nedělá nic. Vnitřně se všeho vzdal, takže ačkoli navenek vypadá zaneprázdněně, je neustále ve stavu klidu a vyrovnanosti. Jeho jednání postrádá jakékoli chtění.

Mudrc není na nikom a na ničem závislý. Jeho jednání se bude zbožnému člověku zdát zbožné a krutému člověku kruté. Je dítětem mezi dětmi, starcem mezi starými lidmi, hrdinou mezi hrdiny, mladíkem mezi mladíky a trpícím mezi trpícími. Jeho vlídná a soucitná slova jsou plná moudrosti. Nemá, co by získal šlechetnými skutky, a přesto je šlechetný. Netouží po potěšeních, proto není uváděn v pokušení. Nepřitahuje ho omezení ani osvobození. Síť utkaná z nevědomostí a omylů byla spálena ohněm poznání. Ptáček představující vědomí člověka byl dlouho chycený v síti, ale nyní konečně odletěl za svobodou.

Mudrc nejásá, přináší-li jeho úsilí plody, a netruchlí, když tomu tak není. Zdá se, jako by vše přijímal a odevzdával s dětskou hravostí. Nepřekvapilo by ho, kdyby zář Měsíce byla horká a zář Slunce chladná. Ví, že Já neboli neomezené Vědomí může způsobit cokoli, proto ho žádné zvláštnosti nepřekvapí. Není plachý a není ani výbušný.

Ví, že se bytosti neustále rodí i umírají, a neoddává se radosti ani smutku. Ví, že svět vzniká v jeho vlastní představě, podobně jako vzniká snový objekt, když člověk sní, a protože v obou případech jde jen o chvilkovou existenci, nepociťuje důvod pro lítost ani radost. Jakmile zmizí představy potěšení a smutku či toho, co je žádoucí a co nežádoucí, zmizí všechny myšlenky a mysl se uklidní. Podobně jako nelze získat olej ze spáleného semínka, neobjeví se již nikdy mylné chápání.

V. 78

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, točíme-li hořící větévkou, vytváříme iluzorní ohnivý kruh. Podobně se tu v důsledku chvění a vibrací, které vznikly ve Vědomí, objeví iluzorní projevený svět. Vědomí a jeho vibrace jsou neoddělitelně spojeny, podobně jako jsou spojeny sníh a jeho bělost, semínko a olej, květina a její vůně nebo oheň a jeho žár. Popisovat je jako oddělené věci je mylné. Mysl a pohyb myšlenek jsou neoddělitelné. Ukončení jednoho znamená i ukončení druhého.

Ó Rámo, jsou dvě možnosti, jak ukončení myšlenek dosáhnout. Jednou možností je *jóga*, jež zahrnuje zastavení pohybu mysli, a druhou je cesta poznání, která zahrnuje poznání Skutečnosti.

Energie, která koluje v těle v energetických drahách či kanálech zvaných *nádí*, je obecně označována jako *prána* neboli životní dech. Tato energie má podle toho, jakou má funkci a umístění v těle, různé názvy jako *prána* či *apána*.* *Prána* je neoddělitelně spjata s myslí, přičemž myslí se rozumí vědomí, jež se v důsledku pohybu *prány* zabývá myšlením. Pohyb myšlenek v mysli vzniká z pohybu *prány* a tento pohyb vzniká z pohybu myšlenek ve vědomí. Mysl a *prána* jsou vzájemně závislé tak jako vlny a proud vody.

Mudrci praví, že mysl neboli *čitta* znamená pohyb *prány*, a proto zastavením pohybu *prány* se utiší mysl. Když se mysl vzdá pohybu myšlenek, zmizí iluzorní projevení světa. Pohyb *prány* se zastaví v okamžiku, kdy v nitru člověka ustanou všechny naděje a touhy, a to v důsledku opravdového a upřímného následování rad mudrců a svatých textů, rozvíjení nezaujatosti z předchozích životů, snahy provádět kontemplaci či meditaci a dosažení stavu oddanosti jediné Pravdě jednobodovým zaměřením mysli.

Pohyb *prány* lze též zastavit dechovým cvičením, prováděným o samotě, nenásilně a tak, aby nepřivodilo bolest, nebo opakováním posvátné slabiky *Óm* spojeným s uvědoměním si jejího významu, kdy vědomí dosáhne stavu podobného hlubokému spánku. Výdech neboli *réčaka* zbavuje tělo nečistot, *prána* se pohybuje volně v prostoru a mimo kontakt s tělem lze pohyb *prány* zastavit. Nádech neboli *púraka* naplní vnitřek těla a při zastavení dechu lze pohyb *prány* zastavit. Zádrž dechu neboli *kumbhaka,* kdy je dech zadržen na dlouhý čas, může opět pohyb *prány* zastavit. Podobně k zastavení pohybu *prány* vede uzavření dechové trubice špičkou jazyka, kdy *prána* proudí ke korunní *čakře*, dále provádění meditace, při níž ustane pohyb myšlenek, zadržení vědomí pevně v bodě dvanáct palců nad špičkou nosu, zadržení *prány* mezi obočím,

* Životní energie, životní dech neboli *prána* se dělí na pět dechů, kterými jsou *prána*, *apána,* *udána*, *vjána* a *samána*. (Pozn. překl.)

tedy v bodě třetího oka zvaného *ádžňá*, či naprosté zastavení pohybu myšlenek a psychických podmíněností pomocí dlouhodobé meditace na prostor v srdečním centru zvaném *anaháta*.*

V. 79

RÁMA se zeptal: Pane, co je to srdce, o němž jsi mluvil?

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, mluví se tu o dvou aspektech srdce. Ten jeden je třeba si osvojit a druhým se zabývat není třeba. Není třeba se zabývat srdcem jakožto částí fyzického těla nacházející se na určitém místě těla. Srdce, které je třeba si osvojit, má povahu čirého Vědomí, je uvnitř i vně těla a není ani uvnitř ani vně. Je to podstata, v níž se jako v zrcadle odráží vše ve vesmíru. Je to pokladnice veškerého bohatství. Srdcem či podstatou všech bytostí je samo Vědomí, a nikoli kus masa, který lidé srdcem nazývají! Pohyb *prány* ustane, když mysl osvobozená od všech podmíněností splyne s čirým Vědomím.

Zastavit pohyb *prány* lze kteroukoli z rozličných metod, které různí učitelé doporučují. Tyto metody *jógy* přinesou žádoucí výsledek, pokud nejsou prováděny silou. Jestliže se člověk v jejich provádění pevně ustálí a dojde u něho k posílení nezaujatosti a k úplnému odstranění psychických podmíněností, přinese to výsledek ve formě zastavení pohybu *prány*.

Během cvičení může člověk k zastavení pohybu *prány* použít *adžňá čakru* neboli třetí oko, patro úst, špičku nosu či vrcholek hlavy dvanáct palců nad špičkou nosu, zvaný Brahmův otvor neboli *brahmarandhra*. Vytrvalým cvičením může člověk dosáhnout toho, že se špička jazyka dotkne čípku na patře a pohyb *prány* se zastaví. Pochopitelně se všechna tato cvičení mohou jevit jen jako rozptylování, ale jejich neustálým opakováním člověk dosáhne toho, že rozptýlenost zmizí. Pouze vytrvalé cvičení povede k tomu, že se člověk osvobodí od utrpení a zakusí blaženost Já. Ó Rámo, prováděj *jógu*, a jakmile cvičením zastavíš pohyb *prány*, pak jediné, co zůstane, je konečné vysvobození neboli *nirvána*. Ve stavu *nirvána* je vše, z něj je vše, *nirvána* je vše a je všude. V něm není projevený svět, svět není z něj a ani se mu nepodobá. Ten, kdo je ustálen ve stavu *nirvána*, je osvobozen za života.

---

* Významný energetický bod v těle, v němž se nachází jakýsi vír energie, se nazývá *čakra*. Mezi sedm nejdůležitějších patří kořenová *múládhára*, sakrální *svádhišthána,* solar plexus *manipúra,* srdeční *anáhata,* krční *višuddha,* třetí oko *ádžňá* a korunní *sahasrára.* (Pozn. překl.)

Ten, kdo cvičením *jógy* ustálil svou mysl v klidu a míru, má pravé poznání Skutečnosti. Poznat Skutečnost znamená pochopit, že nejvyšší Já je bez počátku a bez konce a že nesčetně objektů není ve skutečnosti nic jiného než Já. Mylné chápání vede k novým zrozením. Pravé poznání znamená konec dalších zrození. V pravém nazření Skutečnosti není vztah subjektu a objektu, neboť nejvyšší Já je zároveň tím, kdo poznává, poznáváním i tím, co je poznáno. Rozdělování je nevědomostí. Jakmile se objeví přímé nazření, není tu omezení ani osvobození. Spočine-li mudrc ve svém Já s myslí pevně ustálenou v Já, jaké potěšení by ho mohlo poutat ke světu?

V. 80

VASIŠTHA pokračoval: Zábava ani rozptýlení nelákají toho, kdo se zabývá dotazováním se na Já. Představy příjemného a nepříjemného nevznikají v očích, ale jinde, protože oči pouze hledí. S ostatními smysly se to má stejně. Činnost smyslů tedy neznamená nic špatného. Když se však k smyslové činnosti, která v jednom okamžiku vznikne a v následujícím okamžiku zase zanikne, připojí egoistická mysl, objeví se v mysli neklid.

Moudrý člověk si řekne: „Ach, mé oči, objekty vaší zkušenosti jsou jen jevy, které vznikají a zase mizí. Nedovolte, aby váš pohled na nich utkvěl, jinak věčné Vědomí pocítí smrtelnost. Buďte divákem, kterým ve skutečnosti také jste. Ó mysli, díky svému fungování viděly oči bezpočet výjevů, ale proč se do nich necháš vtahovat? A i když jsou tyto výjevy v mysli odráženy a rozpoznávány, proč na ně reaguješ jakožto pocit ega? Nepochybně tu existuje důvěrné spojení mezi očima a objekty. Proč se k nim však upínáš a snažíš se je podržet? Ve skutečnosti spolu výjev, pozorování a mysl nesouvisí, podobně jako obličej, zrcadlo a obraz v zrcadle. Přesto vzniká jakási iluzorní představa, že ‚já to vidím'. Nevědomost je jako vosk, jímž se vše zpečetilo a vzájemně se k sobě pevně přichytilo. A poznání Já je jako oheň, v jehož teple se všechen vosk rozpustí.

Falešná spojení a vztahy se posilují opakovaným přemýšlením, ale zničím je pomocí dotazování se na Já. Jakmile bude nevědomost pryč, pak se iluzorní souvislost mezi výjevem, pozorováním a myslí již nikdy neobjeví. Právě mysl obdařuje smysly rozumem, proto musí být mysl odstraněna. Ó mysli, proč se těmito pěti smysly zbytečně zabýváš? Jen ten, kdo uvažuje, že ‚to je má mysl', se tebou nechá ošálit. Ty, mysli, totiž neexistuješ. Nezajímá mě, zda zůstaneš, nebo odejdeš. Jsi neskutečná, netečná, iluzorní. Tebou se zabývá jen hlupák, nikoli moudrý člověk. Toto pochopení ukončí temnotu nevědomosti. Ó přízraku, zmiz z tohoto těla i se svými tužbami a emocemi. Ó mysli, zničil jsem tě, neboť jsem si uvědomil, že jsi ve skutečnosti nikdy neexistovala.

Po dlouhou dobu byl přízrak mysli příčinou bezpočtu špatných představ a emocí, chtíče, zlosti atd. Poté co byl přízrak překonán, se své někdejší hlouposti musím smát. Mysl je mrtvá a s ní zemřely všechny mé starosti a úzkosti. Démon zvaný pocit ega zemřel též. A to vše bylo dosaženo prostřednictvím neustálého a opakovaného dotazování se na Já. Nyní jsem volný a šťastný. Všechny naděje a touhy jsou pryč. Chvála vlastnímu Já! Není tu iluze ani trápení, není tu já ani nikdo jiný. Nejsem já ani nikdo jiný, jsem všechno ve všem. Chvála vlastnímu Já! Jsem počátek. Jsem Vědomí. Jsem všechny světy. Není ve mně žádné rozdělení, žádné hranice. Chvála samotnému Já! Chvála Tomu, co je ve všem stejně všudypřítomné. Chvála této jemné všudypřítomnosti, nejvyššímu Já!“

V. 81

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, když to vše moudrý člověk uváží, měl by pokročit dál a uvědomit si následující:

„Jestliže všechno je Vědomí a jestliže je tímto pochopením mysl očištěna, co je to potom mysl? Mysl neexistuje. Ať už je ne-myslí, iluzorním zdáním nebo ať ji není vidět, jisté je, že mysl buď neexistuje, nebo je to jen přelud. Jakmile nyní zmizela špatnost a klam, nevím, co je mysl.

Všechny mé pochybnosti zmizely, zmizela horečka neklidu a rozrušení. Cokoli jsem, pouze jsem, bez tužeb a chtění. Zmizí-li mysl, zmizí i chtění. Je-li mysl mrtvá, je mrtvé i chtění, iluze se vytratí a zrodí se stav bez ega. Jsem probuzen do stavu probuzenosti. Jestliže existuje jen jediná Skutečnost a rozmanitost skutečná není, po čem bych měl dál pátrat?

Jsem věčné Já, nehmotné a všudypřítomné. Dosáhl jsem stavu Skutečnosti, který je naprosto čirý, bez počátku a bez konce. Ať už mysl je nebo není, jsou mysl i vnitřní skutečnost jen jediné neomezené Vědomí, které vše prostupuje, je nejvyšším klidem a mírem a mimo veškeré chápání. Ať mysl trvá dál nebo ať si zemře. Má smysl se na to tázat, je-li Já ustáleno v naprosté rovnováze? Dokud jsem se pošetile zabýval dotazováním se na Já, zůstával jsem ve stavu podmíněnosti. Pomocí dotazování jsem dosáhl nepodmíněného Bytí. A kdo je nyní tazatel?

Teď je mysl mrtvá, proto jsou takové myšlenky zcela zbytečné. Naopak by mohly přízrak mysli znovu oživit, proto je opouštím. Meditací na *Óm* spočinu v Já, v naprostém vnitřním tichu.“

Moudrý člověk by měl neustále zkoumat povahu Skutečnosti, ať už dělá cokoli. Díky takovému zkoumání zůstane mysl ustálena v sobě, osvobozena od neklidu a přitom schopna vykonávat své přirozené funkce.

Mudrci a svatí muži s nepodmíněným vědomím žijí a vykonávají přirozené činnosti, oproštěni od pýchy a klamu, se srdcem neustále se radujícím a s vyrovnaností, která září do prostoru.

Výše zmíněný postup dotazování si osvojil mudrc Samvarta a sám mi ho kdysi dávno popsal.

V. 82

Příběh mudrce jménem Vítahavja

VASIŠTHA pokračoval: Existuje další způsob dotazování se na Skutečnost a ten praktikoval mudrc Vítahavja. Tento mudrc se rád toulal po lesích v pohoří Vindhja. Jednu dobu začal pociťovat silné zklamání světem, který vytváří jen samou iluzi, a skrze rozjímání oproštěné od všech špatných myšlenek a představ se této okoukané, opotřebované iluze zvané svět naprosto vzdal. Našel si poustevnu, posadil se do lotosové pozice, v níž setrval pevný jako skála, odvrátil mysl od smyslů, obrátil její pozornost na sebe samu a začal rozjímat.

VÍTAHAVJA rozjímal: Jak přelétavá je moje mysl! Dokonce i tehdy, když je obrácena dovnitř, nezůstává v klidu, ale ihned se rozvlní jako hladina oceánu. Poutána smysly vyskakuje znovu a znovu jako míč. Živena smysly uchopuje objekty, kterých se již vzdala, a jako hlupák běhá za tím, čeho již byla zbavena. Skáče z jednoho objektu na druhý jako opice.

Nyní budu uvažovat o povaze pěti smyslů, které mysl rozptylují. Ó moje smysly! Není již čas, abyste dosáhly Sebepoznání? Nevzpomínáte si snad na utrpení, které bylo důsledkem vaší honby za potěšením? Vzdejte se marného vzrušení. Vždyť jste netečné a neschopné vnímání. Jste jen cestou, kterou se ubírá mysl, aby získala zážitky a zkušenosti. Jsem váš Pán, jsem Vědomí a jsem to Já, kdo jako čirá Inteligence dělá vše. Vy, smysly, nejste skutečné. Mezi vámi a Vědomím není žádné spojení. Tak jako vykonávají lidé své činnosti ve světle Slunce, tak fungujete vy ve světle Vědomí, které je bez záměru. Nemějte falešnou představu, že jste obdařeni rozumem a inteligencí, neboť nejste. I představa „jsem živý“, kterou mylně zakoušíte, vede jen k utrpení.

Neexistuje nic jiného než Vědomí, které je bez počátku a bez konce. Čím jsi potom ty, falešná mysli? Myšlenky a představy „jsem ten, kdo koná“ či „jsem ten, kdo zakouší“ se zdají být tak živé a plné energie, ale ve skutečnosti jsou smrtícím jedem. Nebuď bláhová, mysli, ve skutečnosti nejsi ani tím, kdo koná, ani tím, kdo zakouší. Jsi netečná a tvoje rozumová schopnost pochází odjinud, z jiného zdroje. Jaká potěšení

jsou s tebou spojena? Vždyť sama neexistuješ, tak co může být s tebou spojeno? Pokud pochopíš, že nejsi nic jiného než čiré Vědomí, pak jsi opravdu Já. A jsi-li neomezené a ničím nepodmíněné Vědomí, jaké utrpení by pak v tobě mohlo vzniknout?

VÍTAHAVJA pokračoval: Ó mysli, měl bych Ti předat poznání, že opravdu nejsi tím, kdo koná, ani tím, kdo zakouší. Jsi netečná, neschopná vnímat. Jak by mohla socha z kamene tančit? Tvá rozumová schopnost je zcela závislá na neomezeném Vědomí, žij proto právě v takovém pochopení. Je-li dílo vykonáno pomocí rozumu či energie někoho druhého, pak právě on je považován za toho, kdo konal. Srp sklízí obilí jen díky energii rolníka, a proto rolník je ten, kdo sklidil. Podobně platí, že ačkoli je to meč, který svým ostřím seká, skutečným vrahem je člověk, který mečem vládne. Jsi netečná, mysli, a tvá rozumová schopnost pochází z neomezeného Vědomí. Neomezené Vědomí neboli nejvyšší Já se poznává skrze sebe a zakouší se v sobě. Bůh se tě neustále snaží osvítit, proto by moudrý měl pomoci nevědomému, jak je to jen možné. Světlo Já existuje jako Vědomí či Inteligence a Vědomí samo se projevuje jako to, čemu říkáme mysl. Jakmile to pochopíš, v tom okamžiku se rozplyneš.

Ó hloupá mysli, proč se trápíš, jsi-li ve skutečnosti neomezené Vědomí? Vždyť To je všudypřítomné, To je všechno, co je. Pochopíš-li to, staneš se vším. Ty neexistuješ, tělo neexistuje. Jediné, co ve skutečnosti existuje, je jediné neomezené Vědomí a v tomto stejnorodém Bytí se zdá, že existují představy „já“ a „ty“. Jestliže jsi Já, pak existuje pouze Já, nikoli ty! A jestliže jsi netečná, vnímání neschopná a zároveň odlišná od Já, pak už vůbec nemůžeš existovat, neboť neomezené Vědomí neboli Já je všechno a nic jiného tu není. A vedle Vědomí a něčeho, co je neschopné vnímat a uvědomovat si, tu třetí možnost neexistuje.

Ó mysli, nejsi ani tím, kdo koná, ani tím, kdo zakouší. Byla jsi využita jako prostředek k tomu, aby mudrc mohl poučit nevědomého člověka, ale tento prostředek je falešný a netečný. Jediná Skutečnost je Já. Když rolník nepoužije srp, může snad srp sám sklízet obilí? Ani meč nemůže sám zabít. Ó mysli, nejsi ten, kdo koná, ani ten, kdo zakouší, proto se netrap. Vědomí neboli Bůh není jako ty, proto se pro něj netrap. Nic nezíská konáním ani nekonáním. Prostupuje vším, neboť nic jiného než On sám neexistuje. Co potom může dělat, po čem může toužit?

Může být mezi tebou a nejvyšším Já jiná spojitost, než jaká je mezi vůní a květinou? Spojitost či vztah existuje mezi dvěma nezávislými bytostmi podobné povahy, které se snaží sjednotit. Ty jsi, mysli, stále rozptýlená a rozrušená. Nejvyšší Já je v neustálém klidu a míru. Proto žádný vztah mezi tebou a Já být nemůže. Nicméně pokud vstoupíš do stavu *samádhi* neboli stavu dokonalého klidu a vyrovnanosti, pak budeš pevně ustálena ve Vědomí, bez rozptýlení rozmanitostí, bez představ mnohosti či jednoty, a pochopíš, že existuje jen jediné Já, jediné neomezené Vědomí, které tu září jako bezpočet bytostí.

V. 83

VÍTAHAVJA pokračoval v rozjímání: Ó smysly, zrozené z temnoty nevědomosti, zdá se, že jste ve světle mých připomínek byly odehnány. Ó mysli, to, že se projevuješ, ti způsobuje utrpení. Pohleď, jak je v důsledku tvé existence spousta bytostí uvržena v klam a utápí se ve vodách smutku, v oceánu úspěchů, neúspěchů, nemocí, stárnutí a smrti. Nenasytnost užírá dobré vlastnosti bytostí, až je docela zničí, a touha mrhá jejich energií, až ji nakonec docela vyčerpá.

Ó mysli, když zmizíš, vyraší všechny dobré a ušlechtilé kvality, je tu klid, mír a čistota srdce. Člověk neupadne do pochybností a omylů. Je tu přátelství, které si přeje štěstí pro všechny. Starosti a obavy jsou pryč. Jakmile se rozplyne temnota nevědomosti, zazáří jasně vnitřní světlo, a tak jako se ztiší hladina oceánu, přestane-li foukat vítr, tak zmizí rozptýlenost a psychická bolest. Přijde Sebepoznání, pochopením Skutečnosti ustane klamné vnímání světa a zazáří samo neomezené Vědomí. Je tu zážitek blaženosti, který není dopřán nevědomcům, již jsou plni tužeb. Podobně jako z doutnajícího listí může vyletět nová jiskra, může z nevědomosti vyrašit nový život. Kdo se však jednou provždy vzdal připoutanosti k iluzi, spočívá neustále v poznání Já. Ó mysli, takové jsou plody tvé nepřítomnosti a jsou i mnohé další. Jsi oporou všech nadějí a tužeb, a jakmile zmizíš, všechny tužby zmizí. Můžeš si tedy vybrat, buď se sjednotit se Skutečností, nebo přestat existovat jako nezávislý jedinec.

Jestliže je tvé bytí ztotožněno s Já a od Já se neliší, vede to ke štěstí. Proto zcela jasně pochop, že neexistuješ. Je bláhové odmítat štěstí. Jestliže existuješ jako vnitřní Bytí čili Vědomí, kdo by si pak přál, abys neexistovala? Nejsi však skutečná, proto je jakékoli tvé štěstí iluzí. Nebyla jsi skutečná, neboť ses objevila v důsledku nevědomosti a klamu, ale nyní díky pátrání po své podstatě, zkoumání smyslů a dotazování se na Já jsi znovu přestala existovat. Existuješ jen do té doby, dokud se člověk nezačne dotazovat na Já. Jakmile se objeví duch dotazování, je tu klid a vyrovnanost. Zrodila ses z nevědomosti, tedy z nepřítomnosti poznání či schopnosti rozlišovat mezi skutečným a neskutečným. Jakmile přijde poznání, ty zmizíš. Chvála moudrosti a poznání! Ó mysli, byla jsi probuzena různými způsoby a nemáš již povahu falešné mysli, ale existuješ jako nejvyšší Bytí či neomezené Vědomí, jež je prosté všech omezení a podmíněností. To, co vzniklo v nevědomosti, zmizí v poznání. Ó dobrá mysli, proti tvé vůli v tobě vzniklo dotazování se na Já, jistě kvůli dosažení blaženosti. Nyní tu není mysl, je tu ne-mysl. Existuje pouze Já a nic jiného. Jsem Já, a nic jiného než Já ve vesmíru není. Jsem neomezené Vědomí, jež se ve svém hybném stavu projevuje jako vesmír.

V. 84

VASIŠTHA pokračoval: Po tomto zkoumání spočinul Vítahavja ve stavu naprostého klidu a vyrovnanosti, spočinul v *samádhi*, v němž se zastavil i pohyb *prány*. Jeho vědomí se nesoustředilo dovnitř ani nevnímalo vnější objekty. Tělo držel zpříma, oči měl nasměrované ke špičce nosu a vypadal jako živá socha. Aniž by opustil tělo, prožil takto tři sta let. Z jeho *samádhi* ho nevyrušily ani změny odehrávající se v přírodě ani události způsobené lidmi či jinými bytostmi. Tři sta let uběhlo, jako by to byla hodina. Tělo, jež se odráželo ve Vědomí, bylo Vědomím také chráněno.

Poté se jeho mysl začala přesouvat do srdce a objevila se myšlenka stvoření. Sto let strávil Vitáhavja jakožto mudrc na hoře Kajláš a dalších sto let jako polobůh. Nato po dobu pěti světových cyklů kraloval jako Indra, král nebes.

RÁMA se zeptal: Ó svatý muži, jak je možné zasáhnout do běhu událostí v životě bohů, jako je Indra?

VASIŠTHA odpověděl: Síla neomezeného Vědomí je všudypřítomná a projevuje se kdekoli a jako cokoli. Ať si Vědomí vytvoří představu čehokoli, kdekoli a jakkoli, tak se tím i stane. To vše Vítahavja viděl ve svém srdci, oproštěném od sklonů a podmíněností. Tím, že dosáhl neomezeného Vědomí, objevily se v něm tyto představy zcela nezáměrně, samy od sebe. Celou jednu epochu pak strávil jako pomocník boha Šivy. To vše osvobozený mudrc Vítahavja sám prožil.

RÁMA se zeptal: Je-li toto zkušenost osvobozeného mudrce, pak se zdá, že i u něho existuje omezení a osvobození!

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, celý tento svět existuje pro osvobozeného mudrce v celé své čistotě, v míru a dokonalosti jakožto *Brahman*, Absolutno. Jak by pro něho mohlo existovat omezení či osvobození? Jelikož se Vítahavja sjednotil s neomezeným Vědomím, prožíval zkušenosti všech a prožívá je i nyní.

RÁMA se zeptal: Jestliže bylo stvoření mudrce jen smyšlené, jak je možné, že bytosti v něm byly vědomé a schopné vnímat?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, jestliže bylo smyšlené stvoření mudrce, pak je smyšlené i toto stvoření! Žádné stvoření není nic jiného než čiré neomezené Vědomí a projevení je výsledek iluze mysli. Ve skutečnosti jedno ani druhé stvoření neexistuje. Ve třech časech existuje pouze *Brahman*. Svět se jeví jako hmotná skutečnost jen do té doby, dokud není pochopena Pravda.

V. 85

RÁMA se zeptal: Pane, řekni mi, prosím, jak Vítahavja oživil své tělo?

VASIŠTHA pokračoval: Mudrc Vítahavja dosáhl stavu neomezeného Vědomí a pochopil, že mysl zvaná Vítahavja je jen klam neomezeného Vědomí. V době, kdy byl služebníkem boha Šivy, si vzpomněl, že by chtěl uvidět své tělo. Jakmile na to pomyslel, uzřel ve svém vědomí všechna vtělení, kterými prošel. Některá již skončila a jinými ještě procházel. Uviděl tělo zvané Vítahavja, které se válelo v blátě jako nějaký červ.

VÍTAHAVJA rozmýšlel: Mé tělo je bez životní síly, tudíž neschopné fungování. Vstoupím na dráhu Slunce a za pomoci sluneční síly zvané *pingala* vejdu do těla. Nebo se toho mám vzdát? Vždyť co mám co dělat s tělem zvaným Vítahavja? Na druhou stranu si toto tělo nezaslouží být ani oživeno ani opuštěno. Ať už ho oživím nebo nechám být, pro mě je to totéž. Poněvadž se tělo ještě nerozložilo na pět prvků, vejdu do něho a chvíli v něm pobudu.

Jemnohmotné tělo mudrce tedy vstoupilo na dráhu Slunce. Když Slunce zvážilo záměr mudrce a jeho přiměřené jednání, vedlo svoji energii k vykonání úkolu. Jemnohmotné tělo mudrce pak vzápětí vyjádřilo Slunci své poděkování.

Sluneční energie vedená Sluncem sledovala svoji cestu a po sestupu ze sluneční dráhy vešla do oblasti pohoří Vindhja. Sestoupila přímo tam, kde leželo v bahně tělo mudrce. Jemnohmotné tělo následovalo tuto energii a též vstoupilo do těla. Tělo bylo v okamžiku oživeno a Vítahavja se poklonil sluneční energii, *pingale*, jež jeho poděkování přijala.

Pingala se vrátila na sluneční dráhu a mudrc se vydal k jezeru, aby vykonal koupel a očistu. Po koupeli a uctění Slunce pokračoval mudrc ve způsobu života, jaký vedl dříve. Žil osvíceným životem, s vyrovnanou myslí, klidem, přívětivostí, soucítěním a radostí.

V. 86

VASIŠTHA pokračoval: Jednou večer se mudrc opět vydal do lesa, aby se věnoval hluboké meditaci. Pomyslel si, že již poznal falešnost smyslů a že další dotazování se na Já by bylo jen popřením toho, co již poznal. Opustil plané představy „toto je“ a „toto není“ a usedl do lotosové pozice. Vyvstalo v něm poznání: „Jsem ustálen v uvědomování si klidu a vyrovnanosti. Jsem probuzený a přitom jako bych byl ve stavu hlubokého spánku. Dokud neodpadne tělo, budu ustálen v transcendentálním stavu Vědomí.“

Šest dní, které se zdály trvat jen malý okamžik, setrval v meditaci a pak žil jako osvícený mudrc, oproštěn od nadšení i smutku. Čas od času se obrátil ke své mysli a smyslům.

VÍTAHAVJA promlouval k mysli a ke smyslům: Ó mysli! Pohleď, jak jsi jenom blažená, nacházíš-li se teď ve stavu klidu a vyrovnanosti. Setrvej tak po všechny časy.

Ó smysly! Nejvyšší Já vám nepatří a vy nepatříte Já. Klidně můžete zmizet. Vaše chtění ustalo a nemůžete mě už dále ovládat. Chybná představa o vaší existenci vznikla z neznalosti Já, podobně jako z neznalosti považujeme provaz ležící na zemi za hada. Všechny takové klamy existují jen v temnotě nevědomosti. Ve světle poznání ihned zaniknou.

Ó smysly! Jste odlišné od Já. Ten, kdo koná činy, je od tohoto všeho odlišný. Ten, kdo zakouší zážitky, je též odlišný a neomezené Vědomí je rovněž od toho všeho odlišné. Co je čí klam a jak vzniká? Je to následovně:

Stromy vyrostou v lese. Provazy, pomocí nichž se pokácené stromy svazují, jsou utkány z vláken. Kovář vyrobí sekeru. S tím vším postaví tesař domy, aby zajistil své živobytí, nikoli proto, že by po tom toužil. Ve světě se všechny věci dějí nezávisle na sobě a jejich návaznost je jen náhodná. Je to *kákatálíja*, jako když z palmy spadne zralý kokos přesně ve chvíli, kdy na strom usedne vrána, a nevědomý člověk se domnívá, že vrána kokos shodila. Komu to vše dávat za vinu? Je-li poznána Skutečnost, klam zůstane klamem, poznání se stane jasným poznáním, skutečné je skutečné, neskutečné je neskutečné, co bylo zničeno, bylo zničeno, a co zůstává, to zůstává.

Mudrc rozjímal a ustálil se v poznání. Žil na světě ještě dlouhý čas, ustálený ve stavu oproštěném od nevědomosti a iluze, ve stavu, po němž již nepřichází nové zrození. Dostal-li se do kontaktu s objekty svých smyslů, uchýlil se do klidu rozjímání a prožíval blaženost Já. Ačkoli k němu samy od sebe přicházely nejrůznější zážitky, jeho srdce zůstalo oproštěno od chtění i odmítání.

VASIŠTHA pokračoval: Jednou mudrc Vítahavja pocítil, že by rád odložil fyzické tělo a postaral se, aby nedošlo k novému zrození. Odešel do jeskyně v pohoří Sahja, posadil se do lotosové pozice a rozjímal.

VÍTAHAVJA hovořil sám k sobě: Ó sílo přitažlivosti, vzdej se svého chtění. Ó nenávisti, vzdej se zášti. Dost už jste si se mnou pohrály. Ó veškeré potěšení, chvála tobě, neboť jsi mi dlouhá léta pomáhalo, podporovalo, a dokonce mě i nechalo zapomenout na Já. Ó smutku, chvála tobě, neboť jsi mě podněcoval k hledání Sebepoznání a díky tvé milosti jsem poznání Já získal. Právě ty jsi mě obdařil radostí.

Ó tělo, můj příteli, dovol mi odejít k mému věčnému příbytku poznání. Běh života je takový, že se každý dříve či později musí těla vzdát. Ó tělo, dlouhý čas jsi mi bylo přítelem i rodinou. Nyní se tě vzdávám. Samo jsi přispělo k odloučení, neboť jsi mě vedlo k poznání Já. Jak velkolepé! Tím, že jsi mě přivedlo k Sebepoznání, jsi zničilo samo sebe.

Ó touho, má matko! Dovol mi odejít. Zůstáváš opuštěna, abys uvadla a odešla, neboť já jsem dosáhl stavu nejvyššího klidu a míru. Ó vášni! Abych si tě podmanil, spřátelil jsem se s nezaujatostí, tvou sokyní. Odpusť, směřoval jsem ke svobodě. Ó mé zásluhy! Chvála vám, uchránily jste mě před peklem a vedly do nebe. Chvála i vám, mé chyby a nedostatky, příčino mých bolestí a trestů. Chvála iluzi, pod jejímž vlivem jsem tak dlouho jednal a kterou ani teď nevidím.

Ó jeskyně, má družko v meditaci a *samádhi*, chvála tobě. Poskytla jsi mi útočiště, když jsem byl mučen strastmi světské existence. Ó má holi, byla jsi mi přítelem a chránila mne před hady i pády, děkuji ti.

Ó tělo, vrať se k prvkům, z nichž jsi složeno. Chvála všem činnostem, chvála koupelím. Chvála tobě, *práno*, životní sílo, která jsi mě všude doprovázela. Ó *práno*, co jsem dělal, dělal jsem jen s tebou, díky tobě a pomocí tvé energie. Prosím, vrať se ke svému zdroji. Chystám se splynout s neomezeným Vědomím, s *Brahman*. Všechno, co se na světě spojí, se dříve či později zase rozpojí. Ó smysly, vraťte se tam, z čeho jste vzešly, vraťte se k pěti prvkům.

Nyní skrze Já vstoupím do Já a vše se završí zvukem *Óm*, tak jako zhasne lampa, v níž dojde olej. Jsem oproštěn od činností tohoto světa, od všech představ i zážitků. Mé srdce je ustáleno v klidu a míru a rezonuje zvukem *Óm*. Pryč je iluze a klam.

V. 87, 88

VASIŠTHA pokračoval: S utišenými touhami a pevně usazený na rovině neduálního Vědomí vyslovil mudrc Vítahavja posvátné slovo *Óm*. Rozjímal o jeho skrytém významu a nahlédl iluzi, jež zaměňuje zdání za Skutečnost. Vzdal se všech představ a vjemů, opustil tři světy, a jako když se zastaví hrnčířský kruh, přešel do naprosté nehybnosti. Tak jako vítr rozežene vůni voňavky, tak vyslovením posvátného *Óm* rozpustil Vítahavja síť utkanou ze smyslových orgánů a jejich objektů. Pronikl temnotou nevědomosti a na chvíli zahlédl vnitřní světlo, ale nechal vše za sebou. Překročil obojí, světlo i temnotu. Zůstala jen stopa myšlenkové formy, a i té se mudrc prostřednictvím mysli okamžitě zbavil. Setrval v čirém, neomezeném a ničím nenarušeném Vědomí, jež je jako vědomí právě narozeného dítěte. Zanechal rozdělování na subjekt a objekt a vzdal se i toho nejmenšího pohybu ve vědomí. Překonal stav zvaný *pašjantí*

a dosáhl stavu *sušupta*, což je stav podobný hlubokému spánku.* Pokračoval dál za tyto stavy, až dosáhl stavu blaženosti *turíja*, který je mimo jakýkoli popis. Tento stav je i není, je něco i není nic, je světlo i temnota. Je to ne-vědomí i vědomí, jež je bez objektů, a může být vymezen pouze negací *neti-neti*, ne to a ne tamto. Dosáhl toho, co je mimo všechny popisy.

Tento stav se podle různých světců a mystiků nazývá prázdnota, *Brahman* či Vědomí. Ve filosofickém systému zvaném *sánkhja* se označuje jako *puruša*.** Pro *jogíny* je tento stav *íśvara*, nebo také Šiva, Čas, *Átman*, Já nebo ne-já. Tento stav je v posvátných textech označován jako Pravda, Skutečnost, To, co je, neboli *Tat sat*. V tomto stavu byl Vítahavja pevně ustálen.

Jakmile se Vítahavja sjednotil s neomezeným Vědomím, jeho tělo se rozložilo a základní prvky se vrátily ke svému zdroji.

Vyprávěl jsem ti, Rámo, příběh mudrce Vítahavji. Přemýšlej o něm. Vše, co jsem ti pověděl a co ti ještě povím, pochází z přímého nazírání, přímé zkušenosti a hluboké meditace.

Ó Rámo, rozjímej o tom a dosáhni poznání. K osvobození lze dojít pouze moudrostí a poznáním Já. Jen skrze takové poznání může člověk překonat utrpení, zničit nevědomost a získat dokonalost.

Ten, koho nazýváme Vítahavja, je jen představa v naší mysli. Já i ty jsme též jen představy. Všechny smysly a celý svět nejsou nic jiného než mysl. Ó Rámo, čím jiným může svět být?

V. 89

RÁMA se zeptal: Pane, proč nevidíme všechny mudrce, kteří dosáhli osvobození, přecházet po obloze?

VASIŠTHA odvětil: Létání po obloze a jiné schopnosti jsou pro některé bytosti zcela přirozené, Rámo. Určité zvláštní vlastnosti a schopnosti, které ve světě pozorujeme, jsou pro některé bytosti přirozené, ale nejsou přirozené pro člověka poznání. Nadpřirozené schopnosti, jako je létání ve vzduchu, se užíváním určitých látek nebo praktikováním určitých cvičení snaží rozvíjet ti, kteří jsou bez poznání Já, kteří nejsou

---

* Zvuk *váni* je popsán čtyřmi stavy, jimiž jsou *pará* neboli nejvyšší stupeň, zvuk *Brahman*, dále *pašjantí* neboli kosmický zvuk, spojený s vnitřním nazíráním, *madhjama* neboli neprojevený zvuk zakoušený v srdci a *vaikharí* neboli projevený, vyslovený zvuk. (Pozn. překl.)

** *Sánkhja* je filosofie dualismu, podle níž je svět složen z prvotní formy čili hmoty zvané *prakrti* a z kosmické duše zvané *puruša.* (Pozn. překl.)

osvobozeni. Nic takového totiž nezajímá člověka poznání, který je osvobozený a sám o sobě spokojený. Ti, kteří hnáni touhou po potěšení získají nadpřirozené síly poskvrněné nevědomostí, jsou sami plni nevědomosti. Mudrc neboli člověk, který došel poznání Já, takovou cestou nekráčí.

Zvláštní schopnosti, jako je létání vzduchem, se objeví u toho, kdo provádí určitá cvičení, a to nezávisle na tom, zda člověk poznal Skutečnost anebo je nevědomý. Mudrc, tedy člověk poznání, nemá žádnou touhu takové schopnosti získat. Cvičení a praktikování přinese ovoce každému, taková je přirozenost věcí. Jed zabije každého, z vína se každý opije, a kdo se věnuje určitým cvičením, získá schopnost létat. Toho, kdo dosáhl nejvyššího poznání, poznání Já, to však nezajímá. Zabývá se tím jen ten, kdo je plný tužeb. Mudrc je oproštěn od jakékoli touhy. To nejvyšší, co lze získat, je Sebepoznání, poznání Já. Jak by mohl mudrc, člověk poznání, toužit po něčem dalším? Vítahavja po těchto schopnostech netoužil, ale přišly mu samy od sebe.

RÁMA se zeptal: Jak je možné, že červi a brouci nezničili tělo Vítahavji, když leželo opuštěné v jeskyni? A hlavně, jak je možné, že Vítahavja nezískal osvobození bez těla?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, tělo člověka nevědomého se utváří či rozkládá podle stavu jeho psychických sklonů a podmíněností. U toho, kdo je bez podmíněností, není hybná síla pro rozložení těla. Mysl všech bytostí reaguje na vlastnosti objektů, s nimiž přichází do kontaktu. Jestliže se násilný tvor dostane do blízkosti člověka, který dosáhl vnitřního klidu, stane se také dočasně klidným a mírumilovným, i když se může k původní divokosti vrátit, jakmile se od takového člověka zase vzdálí. Totéž platí pro hmotné látky jako země, dřevo atd., neboť Vědomí prostupuje vším. Proto zůstalo tělo Vítahavji nedotčeno. Vědomí Vítahavji nepodstoupilo žádnou změnu, tudíž se žádná změna neudála ani s jeho tělem. Nebyl tu pohyb *prány*, nemohl tedy nastat rozklad těla. Mudrci nezáleží na tom, zda žije či odloží tělo. To, že v určitém čase tělo neodložil, ale udělal to později, je nahodilé. Může to souviset s jeho *karman*, avšak ve skutečnosti je mudrc mimo *karman*, mimo osud a bez sklonů a podmíněností mysli. Je to tedy *kákatálíja*, shoda okolností, jako když usedne vrána na kokosovou palmu v témže okamžiku, kdy z palmy spadne zralý kokos.

V. 90

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile mysl Vítahavji skrze dotazování se na Já získala nezaujatost a volnost, posílily se ušlechtilé vlastnosti jako soucítění a přátelskost.

RÁMA se zeptal: Když se mysl rozplyne v *Brahman*, v kom se tyto vlastnosti objeví?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, jsou dva typy vyhasnutí mysli. V prvním případě forma mysli, tedy tělo, setrvá a mudrc zůstane naživu, v druhém případě forma odejde a mudrc je těla zbaven. Existence mysli přináší utrpení a vyhasnutí mysli přináší radost. Silně podmíněná mysl, která je ovlivňovaná svými sklony, je příčinou opakovaných zrození. Taková mysl přináší utrpení. To, co je považováno za „mé vlastní", tedy vlastnosti či kvality, které nemají začátek, to je *džíva*. Objeví se v mysli, která nemá poznání Já, a je tedy nešťastná.

Utrpení nemůže ustat, dokud je tu mysl. Jakmile mysl odejde, projevený svět odejde též. Semínkem utrpení je mysl.

Nyní ti popíši, jak mysl zmizí. Pokud člověka nevyruší z jeho klidu štěstí ani neštěstí, pak věz, že jeho mysl vyhasla. Jestliže v člověku nevyvstanou myšlenky „to jsem" a „to nejsem" a neomezují jeho vědomí, pak věz, že mysl takového člověka vyhasla. Neobjevují-li se u člověka představy neštěstí a chudoby či pocity vzrušení, pýchy a hlouposti, pak věz, že jeho mysl vyhasla a on je osvobozen za života.

Podstatou mysli je hloupost. Proto vyhasne-li mysl, objeví se čisté a ušlechtilé vlastnosti. Stav čistoty, kterého dosáhne osvobozená bytost, u níž mysl vyhasla, se někdy označuje jako „čirá mysl". Proto je mysl mudrce plna ušlechtilosti. Existence, *sattá*, přirozené ušlechtilosti a dobroty, která vyvstane v osvobozeném mudrci, se nazývá *sattva* neboli čistota a stav takového mudrce je označován jako „vyhasnutí mysli při zachování těla".

Pokud při vyhasnutí mysli zmizí i forma¸ jedná se o mudrce bez těla. V takovém případě nezůstane po mysli ani stopa. Toto nelze jednoduše popsat. V tomto stavu tu nejsou vlastnosti ani jejich nepřítomnost, nejsou tu ctnosti ani jejich nepřítomnost, není tu světlo ani temnota, nejsou tu žádné představy ani podmíněnosti, není tu existence ani ne-existence. Je to stav nejvyššího klidu a vyrovnanosti. Takového stavu nejvyššího klidu a míru dosahuje ten, kdo se dostal za mysl a rozum.

V. 91

RÁMA se zeptal: Pane, co je semínkem obávaného stromu zvaného mysl? A co je pak semínkem tohoto semínka a tak dál?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, semínkem projeveného světa je tělo se všemi jeho představami dobra a zla. Tělo má též své semínko a tím je mysl, která se neustále ubírá ve směru svých nadějí a tužeb, a je také zdrojem představ bytí a ne-bytí a z toho

plynoucího utrpení. Projevený svět vyvstane pouze v mysli, to dobře ukazují naše sny ve stavu spánku. To, co zde vidíme jako svět, je jen výplod mysli, podobně jako jsou hliněné nádoby jen přetvořením hlíny.

Strom zvaný mysl, který v sobě obsahuje nesčetně myšlenek a přestav, má dvě semínka. Prvním semínkem je pohyb životní síly, *prány*, a druhým semínkem je neústupná touha. Jestliže v kanálech *nádí* proudí *prána*, pak je tu pohyb ve Vědomí a vznikne mysl. Právě pohyb *prány* je myslí nazírán, chápán a viděn jako projevený svět, který je však stejně neskutečný jako modř nebe. Ustane-li pohyb *prány*, ustane i projevení světa a je tu stav nejvyššího Dobra. Uvedením *prány* do pohybu se všudypřítomné Vědomí jakoby probouzí.

Jakmile se Vědomí probudí, začne se chápat objektů, objeví se představy, a tím i utrpení. A naopak, pokud Vědomí spočine v sobě samém jako v hlubokém spánku, pak člověk dosáhne toho nejtoužebnějšího, a tím je nejvyšší stav. Nezrozený stav Vědomí uskutečníš tím, že ovládneš pohyb *prány* v psychické rovině vlastních myšlenek a představ, nebo nedovolíš, aby byla narušena jednota Vědomí. Je-li tato jednota narušena a Vědomí zakusí mnohost a rozmanitost, vznikne mysl a s ní i psychické sklony a podmíněnosti.

Aby utišili svou mysl, praktikují *jóginové* meditaci, *pránájámu* neboli ovládnutí pohybu životní síly a jiné metody. Za nejvhodnější metodu k utišení mysli a dosažení klidu a míru považují velcí *jóginové* právě *pránájámu*.

Nyní ti popíši ještě další možný pohled, vycházející z přímé zkušenosti mudrců. Ti tvrdí, že mysl se rodí ze silného lpění na tužbách a iluzorních představách.

VASIŠTHA pokračoval: Když člověk neústupně lpí na nějaké představě a opustí dotazování se na pravou podstatu Skutečnosti, nevidí iluzornost této představy a v důsledku toho vnímá hmotný objekt. Takové nahlížení je omezením a podmíněností. Je-li tato představa silná a vytrvalá, vznikne ve Vědomí projevený svět. Člověk chycený svou podmíněností považuje vše, co vidí, za skutečné, a upadá tak do iluze. V důsledku intenzity touhy a podmíněnosti zapomene na vlastní podstatu a vnímá pouze iluzi světa. To vše se děje jen člověku nemoudrému a to, čím takto pokrouceně vnímá, se nazývá mysl. Pokud se mysl ve svém mylném vnímání upevní, stane se semínkem pro neustále se opakující zrození, stáří a smrt.

Jestliže nevzniknou představy chtěného a nechtěného, pak nevznikne mysl a je tu nejvyšší klid a mír. To, co utváří mysl, jsou představy, názory, myšlenky a paměť. Pokud by nebyly, jak by mohla mysl existovat? Jakmile člověk, pevně ustálený v tom, co je neměnné, rozjímá o neměnném a vnímá to, co je, tak jak je, pak se z mysli stane ne-mysl. Když psychické podmíněnosti a sklony ztratí svoji hutnost, zprůhlední a vyčistí se, stane se člověk osvobozeným mudrcem. A podobně jako se hrnčířský kruh dále otáčí, třebaže impuls, který ho roztočil, je dávno pryč, tak mudrc jakoby

ze setrvačnosti žije a funguje, ale nesměřuje k novému zrození. V jeho případě bylo semínko spáleno a projevený svět již z něho znovu nevyklíčí. Jakmile odejde tělo, je mudrc pohlcen v Nekonečnu.

Obě semínka projeveného světa, tedy pohyb *prány* i lpění na představách, jsou vzájemně závislá, proto zbaví-li se člověk jednoho, odpadne i druhé. Mysl vytvoří iluzi světa, přičemž je sama vytvořena pohybem *prány* v rámci vlastních podmíněností a sklonů člověka. Pohyb *prány* se zase objeví jako důsledek psychických podmíněností a představ. Tento bludný kruh je uzavřen, jedno živí druhé a vzájemně se pohánějí k činnosti. Přirozeností *prány* je pohyb a pohybem ve vědomí vzniká mysl. Podmíněnosti pak udržují *pránu* v pohybu. Je-li jedno ovládnuto, je ovládnuto obojí.

Psychické sklony a podmíněnosti jsou zdrojem nevýslovného utrpení a bolesti a jsou kořenem nevědomosti. Jakmile zmizí, v tom okamžiku s nimi odejde mysl. Nicméně i ovládnutím pohybu *prány* dojde mysl nehybnosti a přestane vnímat svět v ní přebývající.

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, myšlenka na objekt, ať už objekt poznání či objekt zkušenosti, je semínkem pro pohyb *prány* a pro lpění na představách. Proto pohyb *prány* a psychické podmíněnosti nastupují jen tehdy, objeví-li se v nitru člověka touha po zážitcích. Je-li tato touha odstraněna, obojí okamžitě zmizí.

Je zřejmé, že semínkem touhy po zážitcích je vědomí jedince. Bez něho by touha vůbec nevznikla. Protože však Vědomí nemá objekt k zakoušení vně ani uvnitř, je to samo Vědomí, které v důsledku pohybu myšlenek touží zakoušet samo sebe jako objekt. Tak jako vidí člověk ve snu svoji cestu do cizích zemí nebo i svoji smrt, stejně tak Vědomí zakouší díky vlastní schopnosti samo sebe jako objekt. Výsledkem takového zakoušení je projevený svět. Jakmile je nahlédnuta Skutečnost, iluze zmizí.

Co je to Skutečnost? Skutečností je to, že vše je jen jedno neomezené Vědomí a kromě něj nic jiného neexistuje. Co vidíme i co nevidíme, to vše je neomezené Vědomí. Toto by měl moudrý člověk pochopit, a očistit tak své nahlížení. Nepročištěný zrak vidí svět. Očištěné zření vnímá neomezené Vědomí a právě to je osvobozením. Ó Rámo, snaž se odstranit touhu po zážitcích. Zbav se nečinnosti a oprosti se od všech zážitků.

RÁMA se zeptal: Pane, jak lze obojí skloubit? Jak se lze oprostit od zážitků a zároveň od nečinnosti?

VASIŠTHA odvětil: Člověk, který po ničem netouží a netouží ani zůstat v nečinnosti, neexistuje jakožto jedinec, *džíva*. Nezůstává nečinný ani nevyhledává zážitky. Koho nezajímají zážitky a vnímání objektů, ten třebaže neustává v činnosti,

není konajícím ani nekonajícím a není ani tím, kdo zakouší zážitky. Zážitky týkající se objektů se ani trochu nedotýkají jeho podstaty a ten, jehož vědomí není nečinné, je tady a teď osvobozeným mudrcem.

Osvobozen od všech sklonů a podmíněností a pevně ustálen ve stavu neměnného Vědomí, existuje *jógin* jako dítě. Je v něm blaženost, která k němu přináleží stejně přirozeně, jako patří modrá barva k obloze. Tato blaženost není zážitkem, je to samotná přirozenost Vědomí. *Jógin* nevytváří svým jednáním rozruch, ale zůstává sjednocen s Vědomím. To přináší osvobození od všech zážitků a zkušeností. Zároveň je zaměstnán neustálou činností a to zase znamená osvobození od nečinnosti.

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, ať je dosažení tohoto stavu jakkoli těžké, usiluj o něj a překroč oceán utrpení.

Touha po zážitcích vyvstane jako myšlenka ve Vědomí a opakováním nabyde na síle. A tak tím, že v sobě Vědomí vytvoří iluzorní svět, vede také samo sebe k vlastnímu osvobození. Cokoli si Vědomí představí, to zhmotní. Tím se spoutá a vystaví se utrpení, podobně jako larva bource uzavřená ve svém kokonu. V příhodný čas dosáhne osvobození, neboť podstatou je neomezené Vědomí. To, co vidíme jako vesmír, Rámo, není nic jiného než čiré Vědomí.

Semínkem neomezeného Vědomí je čiré Bytí. Neomezené Vědomí a čiré Bytí jsou neoddělitelné jako Slunce a jeho paprsky. Čiré Bytí má dva aspekty. Jedním je rozmanitost či mnohost, druhým je jednota. To, co popisujeme jako „to či ono“ nebo „já a ty“, představuje rozmanitost. Pokud se vzdáme rozmanitosti a zůstane pouze čiré Bytí, považujeme to za jednotu. Je-li rozmanitost pryč a zvítězí jednota, není tu žádná zkušenost, žádný zážitek. Jednota není žádná věc, žádný objekt zkušenosti. Jednota je tudíž věčná a nezničitelná.

Ó Rámo, zbav se všech forem rozdělování, dělení ve smyslu času, rozdělování na části i rozdělování podle substance. Zůstávej v čirém Bytí. Rozdělování vede k vytváření představ. Ty nejsou od čirého Vědomí oddělené, ale samy o sobě nejsou skutečné. K čistotě zření se nelze dobrat rozjímáním o rozdělování.

Nerozdělené čiré Bytí je semínkem všeho, o čem jsme mluvili. Pro čiré Bytí však semínko neexistuje. Čiré Bytí je příčinou všeho, ale samo je bez příčiny. Všechno se v něm odráží. Tak jako různé chutě zakoušíme jedním jazykem, tak jsou různé zážitky prožívány v tomto jediném čirém Bytí. V něm se rodí, existuje a zaniká bezpočet vesmírů a v něm se všechny dostávají do vzájemného vztahu.

Čiré Bytí je tíhou ve všech těžkých věcech a lehkostí ve všem, co je lehké. Je hrubostí i jemností. Je prvním mezi prvními i posledním mezi posledními. Je jasem všeho zářícího i temnotou temnoty. Je látkou ve všem hmotném i prázdnotou prostoru. Je ničím a je vším, je a není. Je poznáno a je nepoznáno. To jsem a To nejsem.

Ó Rámo, všemi prostředky a veškerou svou silou se snaž ustálit v nejvyšším stavu a pak dělej, co je třeba. Kdo dosáhne stavu, který je Skutečností vlastního Já a je naprosto čirý a neposkvrněný, ten nalezne nejvyšší klid a mír. Dosáhneš-li tohoto klidu a míru, budeš navždy osvobozen od všech obav plynoucích ze světské existence.

V. 92

RÁMA se zeptal: Svatý muži, řekni mi, prosím, jak může člověk rychle zničit všechna semínka neklidu a dosáhnout nejvyššího stavu?

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, semínka utrpení lze ničit jedno po druhém. Pokud se však dokážeš zbavit všech sklonů a podmíněností najednou a díky vlastnímu úsilí spočineš třebas jen na okamžik ve stavu čirého Bytí, pak budeš v tomto nejvyšším stavu okamžitě ustálen. V nejvyšším stavu spočineš také rozjímáním o neomezeném Vědomí, ale vyžaduje to větší úsilí.

Rozjímat nelze o objektech zakoušení, neboť ty existují pouze ve Vědomí, v Já. Budeš-li však v rozjímání usilovat o to, aby ses zbavil sklonů a podmíněností, tedy myšlenek, představ a zvyků, pak v jediném okamžiku zmizí všechny tvé omyly a slabosti. Nicméně tento způsob je obtížnější než ten, který jsem popsal dříve. Dokud není mysl osvobozena od pohybu myšlenek, je obtížné zbavit se podmíněností, a platí to i naopak. A pokud neustanou podmíněnosti, nemůže být pochopena nepodmíněná Skutečnost, a platí to i naopak. Není-li pochopena Skutečnost, nepřestane mysl fungovat, a platí to i naopak. Pochopení Skutečnosti, utišení mysli a ukončení podmíněností jsou věci velmi úzce propojené, a je proto nesmírně obtížné poradit si s nimi jednotlivě a odděleně.

Ó Rámo, všemi silami, všemi prostředky usiluj o to, aby ses zbavil touhy po potěšení, a všechny tři metody přitom použij naráz. Budeš-li tyto tři způsoby praktikovat po určitou dobu současně, přinesou své ovoce, jinak nikoli. Ó Rámo, velmi dlouho byl projevený svět mylně zakoušen jako skutečný. Aby to bylo možné překonat, je třeba vytrvale praktikovat všechny tři metody najednou.

Mudrci prohlašují, že zbavit se sklonů a podmíněností nebo ovládnout pohyb *prány* má obojí stejný výsledek. Člověk by měl obojí provádět současně. *Pránu* lze ovládnout cvičením dechu zvaným *pránájáma* a zaujetím určité pozice těla, jež se nazývá *ásána*, a to pod vedením *guru* nebo pomocí návodů ve svatých textech. Pokud v mysli člověka nevyvstane touha, chtění ani nechtění, přestože má člověk objekty tužeb přímo před sebou, lze z toho usoudit, že psychické podmíněnosti začaly slábnout. A čím více narůstá poznání, tím více slábnou podmíněnosti. Pak se mysl zcela utiší.

Vyhasnutí mysli není možné bez vhodných metod. Poznání Já, společnost mudrců a světců, oproštění se od sklonů a podmíněností a ovládnutí *prány*, to vše jsou prostředky k překonání mysli. Opominout tyto metody a namísto nich se věnovat silovým cvičením *hatha jógy*, odříkáním, poutím, obřadům či rituálům, je ztrátou času. Poznání Já tě naplní radostí. Pouze člověk poznání žije doopravdy. Ó Rámo, dosáhni Sebepoznání, dosáhni poznání Já.

V. 93

VASIŠTHA pokračoval: Dosáhne-li člověk skrze dotazování se na Já alespoň malé kontroly nad svou myslí, pak ochutnal plod života svého. Zkoumání Já se v jeho srdci rozvine, a bude-li následováno nezaujatostí a pevně zakoření díky pravidelnému cvičení, přirozeně se rozvinou i všechny dobré vlastnosti. Kdo je plně ustálen v poznání Já a vidí To, co je, bez pokroucení, toho netrápí nevědomost ani její následky. Pokud takový člověk nalezl na duchovním poli svůj opěrný bod, pak lupiči smyslového potěšení nad ním ztratí veškerou moc.

Toho, kdo takto ustálen není, však touha po potěšení smyslů přemůže. Na toho, kdo se vytrvale nevěnuje dotazování se na Já, a není si tedy Já neustále vědom, se lze dívat jako na mrtvého člověka. Ó Rámo, v pátrání po Já proto neustávej ani na okamžik. Zkoumání Já rozežene temnotu nevědomosti a odhalí Skutečnost. Skutečné poznání zase odežene veškeré utrpení. Spolu s poznáním přijde i zakoušení Pravdy. Pokud vnitřní světlo zažehnuté studiem svatých textů a pátráním po Pravdě osvítí jak poznání, tak jeho zakoušení, je tu pochopení, že poznání i zakoušení je totéž. Vnitřní světlo samo je mudrci považováno za poznání Já a jeho zakoušení není od poznání Já odděleno, nýbrž je jeho součástí. Kdo má poznání Já, ten je už navždy prožívá a zakouší. Je osvobozen za života a žije jako vládce světa.

Takový mudrc se nenechá rozptylovat zážitky, jimž je zdánlivě vystaven, ať už je druzí považují za příjemné nebo nepříjemné. Není ovládán potěšením ani v něm nevzniká touha po potěšení. Je zcela spokojen ve vlastním Já. Nelpí na nikom a na ničem a v jeho srdci není zloba ani nenávist. Nevystraší ho pokřik nepřátel ani řev lva. Nejásá, navštíví-li překrásnou zahradu, a netrápí se, má-li cestovat pouští. Vnitřně je naprosto volný, ale přesto se neustále věnuje tomu, co je v daném okamžiku třeba. Jeho postoj k vrahovi i filantropovi je stejný. V jeho kosmickém zření se všechny věci, malé i velké, zdají stejné, neboť ví, že celý vesmír není nic jiného než čiré Vědomí.

Kdo jedná bez připoutanosti a lpění, pouze s pomocí svých činných orgánů, toho se nic nedotýká, radost ani smutek. Jeho činy jsou bez záměru. Takový člověk nic nevidí, ačkoli jeho oči vidí, nic neslyší, ačkoli jeho uši slyší, ničeho se nedotýká, ačkoli se jeho tělo dotýká. Připoutanost, spojení či vztah jsou příčinou iluzorního světa.

Právě připoutanost vytváří objekty, způsobuje omezení a nekonečné utrpení. Proto mudrci prohlašují, že zanechat připoutanosti je samo o sobě osvobozením. Ó Rámo, zanechej připoutanosti a buď osvobozeným mudrcem.

RÁMA se zeptal: Pane, řekni mi, prosím, co je touto připoutaností?

VASIŠTHA odvětil: Připoutaností je všechno, co způsobuje stále větší podmíněnost mysli tím, že opakovaně vyvolává zážitky radosti a bolesti v závislosti na tom, zda objekt potěšení je či není přítomen, a vytváří přesvědčení o tom, že takový vztah je nevyhnutelný. Tak způsobuje silnou připoutanost k objektům potěšení. V případě osvobozeného mudrce je podmíněnost oproštěna od zážitků radosti a bolesti. Tím je očištěna a sklony mysli jsou oslabeny nebo zcela zničeny. A třebaže podmíněnost ve velmi jemném stavu existuje až do smrti těla, tak činy, jež z takto oslabené a pročištěné podmíněnosti plynou, nevedou ke znovuzrození.

Silná podmíněnost, jež naopak existuje u nevědomých lidí, je sama o sobě připoutaností. Vzdáš-li se připoutanosti, která by v tobě vytvářela špatné myšlenky, pak může být tvá činnost spontánní a nebude tě nijak ovlivňovat. Pozvedl-li ses nad radost i smutek, není-li tvé jednání na nich závislé a jsi-li oproštěn od chtění, nechtění a strachu, pak jsi bez připoutanosti. Neteskníš-li v utrpení, nejásáš-li ve štěstí a jsi-li odpoután od svých tužeb a nadějí, pak jsi bez připoutanosti. Nepřestáváš-li si ani během své činnosti uvědomovat jednotu Skutečnosti, pak jsi bez připoutanosti. Jestliže jsi došel k poznání Já a s nezaujatostí spontánně děláš tady a teď vše, co je třeba, pak jsi bez připoutanosti.

Bez úsilí ustálen ve stavu nepřipoutanosti žij jako osvobozený mudrc, aniž by tě cokoli poutalo. Osvobozený mudrc žije ve vnitřním tichu, bez pýchy, domýšlivosti či žárlivosti, s plně ovládnutými smysly. I když se před jeho zrakem objeví všechna potěšení světa, osvobozeného mudrce oproštěného od chtění to nezláká a dál se věnuje pouze přirozeným činnostem. Dělá to, co je nevyhnutelné a co je třeba. Radost a potěšení čerpá ze sebe sama, a je tedy osvobozen od projeveného světa. Podobně jako mléko neztratí bílou barvu, je-li přivedeno k varu, tak ani on neztratí své poznání, je-li vystaven těžké zkoušce. Ať je vystaven silným bolestem anebo prohlášen za vládce nebes, jeho mysl zůstává ve stavu klidu a vyrovnanosti.

Ó Rámo, vytrvale se věnuj zkoumání Já a buď pevně ustálen v poznání Já. Nikdy už nepodlehneš zrození a omezení.*

---

* V celém předchozím textu byly použity výrazy „zkoumání Já" či „dotazování se na Já" jako obvyklé překlady slova *vičára*. Toto slovo ve skutečnosti znamená „pohyb vnitřního vidění, pohyb vnitřního poznání", neboť základem slova je „*čar*", což znamená „hýbat se". Nelze si pod tím tedy představovat rozumový rozbor, ale spíš pohled dovnitř či přímé pozorování. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

KNIHA ŠESTÁ – PRVNÍ ČÁST

O osvobození I

Nirvána khanda púrvathá

VI. I. 1*

VÁLMÍKI pravil: Mudrc Vasištha zakončil svůj dosavadní výklad o klidu a utišení či vyhasnutí mysli zvané *Upašama prakarana* a oznámil Rámovi, že bude následovat výklad učení o osvobození neboli *Nirvána prakarana*.

Všichni králové a mudrci shromáždění u dvora byli zaujati promluvou velkého mudrce Vasišthy. Jejich pozornost byla natolik upřena na jeho slova a gesta, že vypadali spíše jako postavy namalované na obraze než jako živé lidské bytosti. I Slunce, vzduch, ptáci, zvířata a celá příroda vůkol, každý z nich jako by s plnou pozorností naslouchal slovům mudrce a duše každého byla zcela ponořena do výkladu jemné podstaty nejniternějšího Já.

Slunce se již chystalo zapadnout za zdmi paláce, trumpety a bubny se hlasitě rozezněly a na chvíli jejich zvuk přehlušil i slova mudrce Vasišthy. Když vše utichlo, obrátil se Vasištha k Rámovi.

---

* **BHAGAVÁN RAMANA MAHARŠI pravil:** *Čit-ábhása* znamená pocit Já, které se projeví jako vyzařování mysli. Z jednoho se stanou tři, ze tří se stane pět a z pěti se stane mnohost. Z čirého Já, tedy z kvality *sattva*, jež se jeví jako jednota, se stane trojice *sattva* neboli čistota, *radžas* neboli aktivita a *tamas* neboli netečnost. S touto trojicí vznikne pět prvků a s nimi celý vesmír. A právě to vytvoří iluzi, že tělo je Já. Lze to též vysvětlit tak, že *ákáša* neboli prostor se rozdělí na tři úrovně, které se v duši odrážejí jako *čit ákáša* neboli neomezený prostor čirého Vědomí, čitta-ákáša neboli neomezený prostor mentálního vědomí a *bhúta ákáša* neboli neomezený prostor hmoty. Když se mysl neboli *čitta* rozdělí do tří aspektů, jimiž jsou *manas* neboli chápání a představivost, *buddhi* neboli rozlišovací schopnost a intelekt a *ahankára* neboli pocit ega čili jáství, je označena jako vnitřní nástroj zvaný *antah-karana*. *Karana* neboli pomocník v činnosti je zde ve významu *upakarana* neboli nástroj. Nohy, ruce a další vnější tělesné orgány se označují jako vnější nástroj, *báhja-karana*, zatímco smyslové orgány pracující uvnitř těla se označují jako vnitřní nástroj neboli *antah-karana*. Pocit Já neboli vyzařování mysli pracující s vnitřními nástroji se nazývá individuální duše, duše jedince, *džíva*. Jestliže mentální vědomí, jež je odrazem vnímatelného aspektu čirého Vědomí, vidí svět hmoty, označuje se to jako mentální prostor neboli *manó ákáša*, ale jestliže vidí vnímatelný aspekt čirého Vědomí, jde o celostní, plné Vědomí zvané *činmaja*. Proto se říká, že mysl je pro člověka příčinou omezení i osvobození. Tato mysl vytváří nesčetně iluzí.

Pokud je skrze dotazování se na Já odhalena skrytá Skutečnost zmíněná výše, pak se mnohost redukuje na pět, pět na tři a tři na Jedno. Představte si, že vás bolí hlava a vy se pomocí léku vyléčíte. Pak na tom budete stejně jako před onou bolestí. Iluze, že tělo je Já, se podobá bolesti hlavy, která zmizí, použijeme-li správný lék. V tomto případě je lékem zkoumání Já.

Pravdou je, že zkoumání Já je možné pouze tehdy, je-li mysl vyspělá. Pro nezralého jedince je určeno uctívání symbolů, *džapa* neboli opakování *mantry* jedním dechem, *pránájáma* neboli kontrola dechu, vizualizace světelného sloupu či další techniky *jógy* a duchovní i náboženské praktiky. Pomocí toho všeho člověk vyzraje a dotazováním se na Já dojde k dosažení Já. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

VASIŠTHA pravil: Předložil jsem ti nyní síť utkanou ze slov, jež odkazují k nejvyšší Skutečnosti. Polap do ní ptáčka své mysli a nechej mysl spočinout ve svém srdci. Takto dosáhneš poznání Já. Ó Rámo, tak jako bájná labuť dokáže oddělit mléko smíchané s vodou a pít jen samotné mléko, dokázal jsi i ty vstřebat Pravdu, kterou jsem ti sdělil, třebaže byla promísena s vyprávěním a různými příklady?

Ó Vznešený, měl bys o Skutečnosti od začátku do konce stále znovu a znovu rozjímat a přemýšlet. Je třeba nyní jít touto cestou. Bude-li tvá mysl prosycena poznáním, pak se můžeš věnovat různým činnostem a nebudou tě svazovat. V opačném případě zaznamenáš pád, jako když se zřítí slon ze strmého srázu. A pokud bys chtěl toto učení používat pro svou intelektuální zábavu, aniž bys ho uskutečňoval v běžném životě, pak jako nevidomý zakopneš a zakusíš pád.

Abys dosáhl stavu dokonalosti a osvobození, o němž mluvím ve svém učení, měl bys žít bez připoutanosti a v každé situaci dělat, co je třeba. Buď si jist, že právě toto je živoucí prvek každého učení v každém svatém textu.

Nato králové a mudrci opustili dvůr a odebrali se do svých příbytků.
O slovech mudrce Vasišthy rozjímali, mezi sebou o nich hovořili,
a tak jim k odpočinku stačilo jen pár hodin hlubokého spánku.

VI. I. 2

VÁLMÍKI pokračoval: Tma noci začala brzy ustupovat, tak jako ustupují podmíněnosti mysli, je-li probuzena vnitřní Inteligence. Paprsky světla na východě ozářily vrcholky hor.

Ráma, Lakšmana a všichni ostatní se v tuto požehnanou hodinu probudili a provedli své ranní rituály. Pak už pospíchali k poustevně mudrce Vasišthy, kde mu padli k nohám, a poté, co ho řádně uctili, se spolu s ním odebrali ke královskému dvoru. Dvůr byl zaplněn posluchači, ale bylo tu ticho, že by bylo slyšet spadnout špendlík. Nebeské bytosti i dokonalí mudrci seděli na svých místech. Rámův oddaný pohled byl upřen na mudrce Vasišthu.

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, pamatuješ si, co jsem ti dosud sdělil? Pamatuješ si slova, jež jsou schopna probudit poznání Skutečnosti, poznání Já? Ještě jednou ti osvětlím, jak lze být v dokonalém poznání trvale ustálen.

Oceán *samsáry* neboli omezení koloběhem života a smrti lze překročit nastolením nezaujatosti nepodmíněnou myslí a jasným pochopením Skutečnosti. Vynalož

na to veškeré úsilí, Rámo. Jakmile ustane mylné chápání a je jasně nahlédnuta Pravda, pak rozpuštěním všech skrytých sklonů a podmíněností mysli je dosaženo stavu, který je prost utrpení.

Existuje jediné neomezené absolutní Bytí neboli kosmické Vědomí, které nepodléhá dělení na vzájemné protiklady a není ovlivněno představami prostoru a času. Existuje pouze neomezené Vědomí a to si samo představí dvojnost, dualitu. Nelze-li však Neomezené dělit, jak by potom mohla vzniknout dualita? Když to víš, odpoutej se od pocitu ega a raduj se v Já.

Neexistuje mysl, nevědomost ani individuální duše. To jsou představy, jež vznikly u Stvořitele Brahmy. Jakýkoli objekt, jakákoli mysl i s její touhou, to vše je jen jedno jediné kosmické Vědomí, které září v podsvětí, na zemi i na nebi.

Dokud trvají představy zrozené z nevědomosti, dokud je tu vnímání toho, co není neomezené, a dokud je do pasti zvané svět vkládána naděje, do té doby bude člověk zakoušet představy vytvořené myslí. Dokud člověk uvažuje o těle jako o „já“ a spojuje Já s tím, co lze vidět a poznat, dokud je tu touha po objektech a s tím spojený pocit „to je mé“, do té doby tu bude iluze o existenci mysli.

VASIŠTHA pokračoval: Mylná představa o existenci mysli a všeho, co je s ní spojeno, trvá jen do té doby, dokud není v důsledku společnosti osvobozených mudrců zakoušena Pravda a oslabena všechna špatnost. Dokud síla vycházející z jasného nazření Pravdy neotřese s člověkem natolik, aby přestal zakoušet tento svět jako skutečný, do té doby se bude člověku jevit existence mysli a všeho s ní spojeného jako zcela samozřejmá. Taková představa tu zůstane do té doby, dokud přetrvá touha po zážitcích a s ní spojená silná závislost, jejímiž důsledky jsou špatnost a iluze.

Mylná představa o existenci mysli ustane u člověka, který rozbil klec chtění, tužeb a nadějí, který má srdce čisté a klidné, a nelákají ho tudíž žádná potěšení. Jak by se v něm mohla zrodit mysl, pohlíží-li i na své tělo jako na iluzorní zážitek, na něco, co neexistuje? Mylnou představu jedince neboli *džívy* nezakouší ten, kdo uzřel Neomezené a v jehož srdci se rozplynul projevený svět.

Dojde-li falešné vnímání svého konce a v srdci člověka zazáří světlo poznání Já, pak věz, že mysl vyhasla. Není již vidět, je jako suché listí, které spálil oheň. Stav mysli člověka osvobozeného za života, který nahlíží nejvyšší Pravdu a zároveň vnímá projevený svět, se nazývá *sattva*. Není vhodné nazývat ji jako mysl, je to skutečně *sattva* neboli průzračnost, čirost, čistota. Ten, kdo poznal Skutečnost, je bez mysli a ve stavu dokonalé rovnováhy. Žije svůj život lehce a hravě. Třebaže je zaměstnán různými činnostmi, neustále vidí vnitřní světlo. V jeho srdci nejsou žádné sklony a podmíněnosti, proto v něm nevzniknou myšlenky dvojnosti, jednoty či čehokoli dalšího. Ve stavu kvality *sattva* je semínko nevědomosti spáleno, proto z něj žádné mylné představy znovu nevyraší.

Ó Rámo, dosáhl jsi stavu *sattva* a tvá mysl byla spálena ohněm poznání. Co je tímto poznáním? Poznáním je to, že neomezené *Brahman* je skutečně neomezené *Brahman* a projevení světa je jen projevem, jehož skutečnou podstatou je *Brahman*. Samotné projevení, jakým je například tvé tělo, je netečné, neschopné vnímání, neskutečné. To, co je skutečné, je jeho základ, tedy Vědomí. Proč bys měl truchlit a zakoušet smutek? Pokud vnímáš, že všechno je Vědomí, pak není třeba, aby v tobě vznikly představy rozmanitosti. Připomeň si svou základní podstatu, neomezené Vědomí, a opusť představu rozmanitosti. Jsi To, co jsi. Nikoli jako představa, ale to, co je za tím. Jsi sebe-ozařující Bytí. Chvála tobě, chvála kosmickému Bytí, neomezenému Vědomí.

VI. I. 3

VASIŠTHA pokračoval: Jsi oceán Vědomí, v němž se zjevuje nesčetně vln a vlnek, kterým se říká vesmíry. Jsi mimo stav bytí a ne-bytí. Obojí jsou pouhé představy mysli. Pozvedni se nad tato omezení, mimo veškerou dvojnost. Jak by v tobě mohly existovat podmíněnosti, sklony a omezení? Představy jako „to jsou skryté sklony“, „to je *džíva* neboli duše jedince“ vznikají ve Vědomí. Jak by se tedy mohly od Vědomí odlišovat? A nejsou-li od Vědomí odlišné, jak potom můžeme říci, že ve Vědomí vznikly?

To, čemu říkáme Ráma, je ve skutečnosti nádherný neomezený oceán Vědomí, v němž se objevuje a zase mizí bezpočet vlnek neboli vesmírů. Setrvej ve stavu naprostého klidu a vyrovnanosti. Jsi jako neomezený prostor. Nelze oddělit oheň a teplo, jež oheň vydává, nelze oddělit lotos a jeho vůni, sníh a jeho bělost, cukrovou třtinu a její sladkost a nelze oddělit zář od toho, co září. Stejně tak nelze oddělit zakoušení od Vědomí. Tak jako nelze oddělit vlnu od oceánu, tak nelze vesmíry oddělit od Vědomí.

Zakoušení není odlišné od Vědomí, pocit ega není odlišný od zakoušení, *džíva* není odlišný od pocitu ega a mysl není odlišná čili oddělitelná od *džívy*. Smysly nejsou odlišné od mysli, tělo není odlišné od smyslů, svět není odlišný od těla a v něm není nic než tento svět. Všechny tyto závislosti tu jsou již odedávna, a přece nebyly nikým uvedeny do pohybu a nelze říci, zda existují velmi dlouho nebo velmi krátce. Skutečností je, že to všechno je neomezené Vědomí, které zakouší samo sebe.

V prázdnotě je prázdnota, *Brahman* prostupuje *Brahman*, Skutečnost září ve Skutečnosti a plnost naplňuje plnost. Třebaže je mudrc ve světě činný, nic nekoná, protože nic nehledá. Ó Rámo, i ty buď v nitru čirý jako prostor a navenek dělej, co je třeba. K situacím, které mohou vyvolat nadšení či smutek, zůstaň lhostejný jako kus polena. Kdo zůstane přátelský i k člověku, který by byl ochoten ho zabít, ten nazřel Skutečnost. Je marné uctívat toho, pro koho ještě neztratily důležitost *rága* neboli touha a *dvéša* neboli odpor. Jenom ten, kdo se oprostil od sobecké, záměrné činnosti a na ničem nelpí, je skutečně osvobozen. I kdyby zničil svět, nikdy nic nekoná.

Podmíněnost mysli i veškerá omezení překonal ten, kdo se zbavil všech představ a navyklých sklonů. Takový člověk je jako lampa, v níž došel olej.

VI. I. 4, 5

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, mysl, rozumová schopnost či pocit ega nemají stejně jako smysly nezávislou inteligenci. Kde tedy přebývá *džíva* a vše, co k němu patří? Měsíc je jen jeden, třebaže zraková vada či odrazy v zrcadlech mohou budit zdání, že jsou Měsíce dva, nebo že je jich dokonce více. Podobně existuje jen jedno jediné Já neboli vnitřní Inteligence, Vědomí, třebaže se v důsledku neklidu způsobeného myšlenkami jeví jako mnohost.

Tak jako končí noc, je-li tma na ústupu, tak končí nevědomost, je-li na ústupu touha po potěšení. Smrtící virus tužby po potěšení lze okamžitě vyléčit magickou formulí, tedy poučením ze svatého textu. Jakmile skončí nevědomost, rozplyne se mysl i se vším, co s ní souvisí, podobně jako se rozkutálí perly z náhrdelníku, dojde-li k přetržení šňůrky, na níž byly perly navlečeny. Ó Rámo, kdo zanechá studia svatých textů, ten si vybral život bídného červa a spěje k zániku sebe sama.

Ustane-li vítr, zklidní se hladina jezera. Utichne-li nepokoj způsobený nevědomostí, zklidní se oči, bažící dříve po ženách či jiných objektech potěšení. Ó Rámo, dosáhl jsi ustálenosti. Pozorně jsi naslouchal mým slovům a následkem toho byl rozptýlen závoj nevědomosti. Slova rodinného rádce a mentora zapůsobí silně i na obyčejného člověka. Jak by tomu mohlo být jinak u člověka s rozšířeným vnímáním, jako jsi ty?

RÁMA řekl: Pane, vyslechnutím tvých moudrých slov ztratil vnější projevený svět svoji důležitost a moje mysl se ztišila. Spočívám v nejvyšším klidu a míru. Vnímám svět, tak jak je, jako donekonečna se přede mnou rozprostírající neomezené Vědomí. Všechny mé pochyby byly rozptýleny. Jsem oproštěn od přitažlivosti i odporu, ustálen v přirozeném stavu. Jsem šťastný a spokojený. Jsem *svastha*, spočívám v Já. Jsem Ráma, v němž všechny světy nacházejí útočiště. Chvála sobě a chvála tobě. Psychické podmíněnosti a sklony jsou pryč. Mysl vyhasla. Vidím Já jako všechno ve všem. Když vzpomenu na minulost, usmívám se nad tím, jak jsem prožíval pošetilé představy dvojnosti. Děkuji za to, že nektar tvých slov a duchovních rad měl takový účinek. Žiji stále v tomto světě, ale zároveň jsem ve světě světla. Děkuji za paprsky světla vycházející z tvého zářícího srdce ve formě slov nejvyššího poznání. Tady a teď spočívám v nejvyšší blaženosti.

VI. I. 6

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, jsi mi drahý, proto ti Pravdu vyložím ještě jednou, pozorně naslouchej. Abys však mohl naslouchat, musíš přijmout existenci rozmanitosti. Tvé Vědomí se rozšíří a Pravda, kterou vysvětlím, zachrání před utrpením i ty, kteří nejsou plně probuzeni.

Nevědomý člověk zakouší mylnou představu, že tělo je Já, a vlastní smysly se mu stanou nejhoršími nepřáteli. K člověku, který je obdařen poznáním Já a chápe Skutečnost, jsou smysly naopak přátelské, neničí ho, ale přinášejí mu spokojenost. Kdo vůči fyzickému tělu a jeho funkcím pociťuje nechuť, ten o tělo nepečuje a přivolá na něj utrpení.

Já není ovlivněno tělem a tělo se nijak nevztahuje k Já. Tělo a Já jsou jako světlo a tma. Já, které je za všemi proměnami a špatnostmi, nevzniká ani nezaniká. Cokoli se děje, děje se tělu, které je netečné, nevědomé, neschopné vnímat, omezené, nevděčné a podléhající zkáze. Ať tomu tak je. Ale jak by mohlo tělo skrze smysly či mysl někdy pochopit věčné Vědomí? Považujeme-li jedno za skutečné, druhé zanikne. Je-li povaha těla a Vědomí odlišná, jak by mohlo být stejné jejich prožívání bolesti a radosti? Když nejsou a ani nemohou být v žádném vzájemném vztahu, jak by mohly společně existovat? Objeví-li se jedno, druhé mizí, objeví-li se denní světlo, mizí noční temnota. A tak jako se stín nikdy nezahřeje, tak se poznání Já nikdy nestane neznalostí Já.

Brahman, což je Skutečnost, se nemůže stát neskutečným, třebaže si je člověk vědom rozmanitosti. A tělo zase nemůže nikdy získat povahu neomezeného Vědomí. Ačkoli je Já všudypřítomné, nelze jej tělem nijak ovlivnit. Proto tak jako prostor není ovlivněn pohybem vzduchu, který je v něm, tak neomezené Já není ovlivněno stavy, které patří tělu, tedy stářím a smrtí, bytím a ne-bytím, radostí a bolestí. Třebaže lze v důsledku mylného chápání všechna těla pozorovat, zjevují se v jediném neomezeném Vědomí jako vlny na hladině oceánu. Podobně jako neklid a rozmanitost odrazů Slunce v několika zrcadlech nijak neovlivní samotné Slunce, tak i rozmanitost a zdánlivost jevů náleží prostředníku, který odráží. Skutečnost neboli neomezené Já tím není ani trochu ovlivněno.

Jakmile je pochopena Pravda o Já, představa nevědomosti okamžitě zmizí.

VASIŠTHA pokračoval: Správné pochopení těla a Inteligence, jež v těle přebývá, dovoluje člověku porozumět celému stvoření v jeho hmotném i duchovním aspektu stejně snadno jako prohlížet si předměty osvětlené lampou. Mylné představy, které nemají žádný základ, se v nitru člověka objeví a rozvinou jen tehdy, není-li tu správné pochopení. Pokud chybí světlo pravého poznání, je člověk zmatený mylnými představami, které v něm vzniknou, a je zmítán sem a tam, jako stéblo trávy ve větru.

Bez přímé zkušenosti, tedy bez přímého pochopení kosmické Inteligence se smysly snaží o uchopení objektů a mylně se domnívají, že spojení s objekty vyústí ve smysluplný prožitek. Neomezená a nevyčerpatelná Inteligence neboli neomezené Vědomí sice přebývá ve všem, avšak chybí-li poznání Já, pak se tato Inteligence jeví jako nevědomá si sebe sama, a tudíž omezená.

Životní síla se vším, co k ní patří, zde pracuje jen proto, aby dodávala energii pro pohyb a změny, patřící k životu, žádný jiný důvod tu není. Bez poznání Já je veškeré mluvení a halasení, jímž se lidé zabývají, jako zvuk zbraní! Nepřináší nic dobrého, ale naopak vede nevyhnutelně k destrukci a zániku. Nevědomí lidé se radují z plodů své práce a netuší, že si zdřímli na kameni, který bude brzy žhavý.

Držet se společnosti nevědomých hlupců je jako sedět na stromě, který má být vzápětí poražen. Ať se snažíš udělat pro takové lidi cokoli, je to, jako bys švihal prutem do vzduchu. Když jim něco věnuješ, je to, jako bys to hodil do bláta. Mluvit s nimi má stejnou odezvu, jako když pes štěká na Měsíc.

Zdrojem všech problémů a neštěstí je nevědomost ohledně Já. Ó Rámo, řekni mi, zda je tu jediný problém, který by nevznikl z nevědomosti. Celé stvoření je nevědomostí prostoupeno a udržováno. K nevědomému člověku opakovaně přichází trápení a jen zřídkakdy radost. U člověka neznalého Já nikdy nepřestanou pracovat zdroje utrpení, jakými jsou tělo, majetek či rodina. Nevědomost člověka pevně přesvědčeného, že tělo je Já, nikdy neskončí. Jak by v něm mohlo vzejít pravé poznání Já? Dokud vládne nevědomost, upadá člověk znovu a znovu do neštěstí a nepřestává trpět. Chladivé paprsky Měsíce jsou pro něj jedovatými výpary. Brány pekla jsou doširoka otevřené a těší se, až ho uvítají.

VASIŠTHA pokračoval: Jen z pohledu hlupáka může nebezpečná popínavá rostlina, jakou je žena, přinést květy těkajících pohledů a zářivých úsměvů. Jen v srdci hlupáka může vyrůst nebezpečný strom posedlosti, skýtající příbytek početnému ptactvu špatných sklonů. Uprostřed lesa jeho nečistého srdce zuří neustále oheň nenávisti. Jeho mysl je zaplavena žárlivostí, která podporuje šíření plevele destruktivního odsuzování druhých. A jedinou květinou, kterou jeho srdce zná, je závist, na niž usedají včely nekonečných obav a starostí.

Pro takové nevědomce je určena smrt. Narození a dětství přejde do mládí, mládí přejde do stáří a stáří skončí smrtí. To vše nevědomí lidé opakovaně prožívají. Nevědomý člověk je jako vědro přivázané na provaze zvaném svět. Chvíli je ponořen do hluboké studně zvané *samsára* a pak zase vytažen nahoru. Oceán projeveného světa je pro mudrce jako otisk stopy telátka, ale pro nevědomce je to nepochopitelné a nekonečné moře utrpení. Tak jako se nemůže osvobodit ptáček zavřený do klece,

tak nemůže uniknout z pout omezenosti nevědomý člověk oddaný naplňování svých tužeb. Mysl nevědomého člověka je zatemněna sklony a podmíněnostmi, jichž se zdá být bezpočet, a není schopna jasně vidět otáčející se kolo života a smrti.

Nevědomý člověk je chycen a držen v omezenosti, protože jeho vlastní posedlost rozprostírá po světě síť iluzorních vztahů. Malým kouskem svého masa, tedy svýma očima, pozoruje hlupák malé části země, jež považuje za hory, jezera, lesy a města. Nevědomost je mohutný strom napřahující do všech směrů své větve, iluzorní objekty. Ve stromě nevědomosti hnízdí bezpočet ptáků neboli zážitků potěšení. Listy stromu představují jednotlivá zrození člověka, poupata jeho činy, květy jeho majetek a plody jeho zásluhy i omyly.

Nevědomost je jako Měsíc vycházející ve chvíli, kdy zapadne Slunce moudrosti. Opakovaná zrození jsou jako paprsky Měsíce a nevědomost je původcem všech nedokonalostí a pochybení. Měsíční paprsky skýtají opojný nápoj podmíněností a zvyků, jímž se živí ptáci tužeb a nadějí. V temnotě nevědomosti je nevědomý hlupák přesvědčen o tom, že štěstí a radost nalezne v objektech světa.

Zdánlivá svůdnost objektů je způsobena nevědomostí. Všechny objekty jsou totiž omezené a dočasné, mají svůj počátek i svůj konec.

VI. I. 7

VASIŠTHA pokračoval: To, co považuješ za přitažlivou ženu, okrášlenou perlami a drahokamy, je projevení tvé vlastní představivosti a iluze. Je to vlna na hladině oceánu touhy. Tato falešná představivost vidí svůdnost a přitažlivost v tom, co je jen směsicí masa, tuku a kůže. V důsledku iluze se však žena zdá být okouzlující, její ňadra jsou popisována jako zlaté misky a její rty jako zdroj nektaru.

V důsledku iluze člověk usiluje o bohatství a prosperitu. Zpočátku se to zdá lákavé, později to zapříčiní vznik protikladů, jako jsou štěstí a neštěstí, radost a bolest či úspěch a neúspěch, a velmi brzy to skončí. Honba za štěstím přináší bezpočet radostí i utrpení.

Iluze je jako řeka, jež je od svého počátku zakalená marnými činy a stejně marnými odvetnými reakcemi na ně. Způsobuje opakovaná zrození a mohutní a sílí v důsledku činů, které měly původně přinést štěstí a radost.

Tyto činy však nepřinesou nic dobrého, jsou jako vítr, který víří oblaka prachových částic, jimiž jsou fyzické i psychické nemoci, stáří a vztahy. Všechno podléhá plynutí času a vede ke smrti, jež je nenasytná a ve správný čas pozře všechny světy.

V mládí je člověk pronásledován skřety obav a strachů, kteří dostanou svou příležitost, nezazáří-li měsíční světlo poznání. Mládí pokračuje dál, směrem k ještě hlubší temnotě iluze. Mluva a jazyk člověka jsou přetíženy službou běžným nevědomým lidem a tím se vysilují a slábnou.

Nedostatek a chudoba mezitím rozpřáhnou svých tisíc větví a na nich přinesou plody nespokojenosti a tvrdé dřiny. Nenasytnost, jež je marná a pro duchovní rozvoj člověka naprosto zničující, neustává a dál v temnotě iluze ukazuje své vítězství. Kočka staroby přitom potají číhá na myšku mladosti.

Celé stvoření je bez podstaty, a přece získává falešnou skutečnost. Dokonce si pěstuje plody správného jednání, označovaného jako *dharma*, a plody užitečného snažení označovaného jako *artha*. Svět, obklopený oblohou a se Sluncem a Měsícem jako svýma očima, se utvrzuje v iluzi o svém smyslu a důležitosti. V jezeře projeveného světa rozkvetou lotosy tělesných forem a v každém lotosu čili těle se ukrývá včelka životní síly.

VASIŠTHA pokračoval: Zkázná představa o existenci světa je zakořeněna ve smyslech a spoutána sebeomezením, podmíněností a silným poutem tužeb a nadějí. Projevení světa je jako křehká popínavá rostlina, která se ustavičně třese ve větru životní síly, *prány*. Všechny druhy bytostí odhodí jako suché listy a ponechá je vlastnímu zániku.

Mnozí ušlechtilí lidé se povznesli nad tuto pekelnou past zvanou existence světa, aby se zbaveni všech pochybností na chvíli potěšili. Jsou to nebeské bytosti přebývající jako lotosy na modré klenbě nebes.

Veškeré konání ve stvořeném světě je jako lotos pošpiněný nesmyslnou touhou po plodech, chycený do sítě psychických podmíněností a nesoucí si pach neustálé změny. Projevení světa je jako rybka, jež se zrodí do omezeného prostoru, aby se vzápětí stala kořistí zarputilého a nepřemožitelného supa zvaného ukončení činů neboli *krtánta*. Rozličné obrazy vznikají a zanikají den za dnem jako vlny na hladině oceánu. Hrnčíř zvaný Čas udržuje svůj hrnčířský kruh neustále v pohybu. Bezpočet lesů zvaných stvoření se požárem zvaným Čas již proměnilo v popel. A tak tomu bude i s tímto stvořením. Dokud je však nevědomý člověk pevně poután svými mylnými představami, pak jej neprobudí ani pomíjivost světa ani těžké situace, jimž musí v životě čelit.

Tak jako během celého světového cyklu přetrvá tělo nejvyššího boha Indry, přetrvá i podmíněnost mysli neboli omezení Já. A jako náhodou se uprostřed toho všeho objeví božská zjevení, v nichž je odhalena nejčistší podstata.

Zatímco nepohyblivá stvoření stojí bez pohnutí, jako by rozjímala o tajemstvích času, jsou pohyblivé bytosti ovládány dvojicí protichůdných sil, přitažlivostí a odporem či láskou a nenávistí, jsou postiženy nebezpečnými chorobami zvanými radost

a bolest či stáří a smrt. Tím se zcela vysílí a spějí k zániku. Červi a podobná havěť tiše a trpělivě zakoušejí následky svých předchozích nedobrých činů a zdá se, jako by o nich neustále rozjímali. Avšak neuchopitelný *kála* neboli čas, který je mimo veškeré rozjímání, nakonec pohltí všechny a všechno.

VASIŠTHA pokračoval: Stromy, tyto stojící obrazy utrpení vystavené horku, mrazu a větru, jsou přesto obdařeny květy a poté i plody. Stvořené bytosti se po celý čas neklidně hemží jako včelky chycené v lotosu zvaném svět.

Projevený svět je jako žebrácká miska bohyně Kálí, jejíž přirozeností je pohyb a činnost. Jméno Kálí je ženská podoba jména Kála, označujícího Čas, tedy boha času nebo také boha smrti. Kálí neustále plní svou misku bytostmi tohoto světa a nabízí je svému pánu, Času.

Vesmír lze přirovnat ke staré ženě, jejíž vlasy představují temnotu nevědomosti a neklidné oči představují Slunce a Měsíc. Její vnitřní či vnější podstatou jsou bohové Brahmá, Višnu, Indra či země, hory atd. V hrudi této ženy je ukryt poklad, jímž je Pravda o absolutním *Brahman*. Její matkou je síla Vědomí neboli *čitšakti*. Tato žena je neklidná jako mraky, její zuby jsou jako hvězdy a rty jako úsvit a soumrak. Její dlaň představuje lotos, ústa nebe a náhrdelník sedmero moří. Její šaty představují modrá nebesa, chloupky po těle lesy a její pupek zemský pól. Tato stará žena se znovu a znovu rodí a znovu a znovu umírá.

To vše se děje ve světle Vědomí, v němž existují bohové, které Stvořitel Brahmá v jediném okamžiku stvořil, i bytosti, které Brahmá pouhým zavřením očí zničí. V tomto nejvyšším Vědomí jsou Rudrové, kteří během svého jediného mrknutí započali i zakončili tisíce vesmírných cyklů. A jsou tu další božstva, která během jediného mrknutí stvořila a zase zničila tisíce takových Rudrů. Toto projevení je neomezené. Copak je pro neomezené Vědomí v neomezeném prostoru něco nemožné? Přesto je to všechno pouhé zdání, projev nevědomosti. Všechny úspěchy i neúspěchy, dětství, mládí, stáří i smrt a stejně tak i utrpení spočívající v tom, že se člověk nechá unést štěstím či neštěstím, to všechno jsou jen projevy hluboké temnoty nevědomosti.

VI. I. 8

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, budu ti vyprávět, jak se popínavá rostlina zvaná nevědomost dokáže plazit všemi směry. Tato rostlina roste v lese zvaném projevený svět a své kořeny má v horách zvaných Vědomí. Tělem jí jsou tři světy a celý vesmír je její kůží. Radost a bolest, bytí a ne-bytí, poznání a nevědomost jsou jejími kořeny i plody. Představuje-li si rostlina nevědomosti radost, je zakoušena radost, představuje-li si bolest, je zakoušena bolest. Je-li tu představa bytí, je tu bytí, je-li tu

představa ne-bytí, je tu ne-bytí. Tato nevědomost se nevědomostí rozpíná, a plodí tak ještě větší nevědomost. Jestliže začne usilovat o poznání, bude se poznáním sytit a nakonec do poznání doroste.

Rostlina nevědomosti se projevuje různými způsoby v různých myšlenkových stavech. Někde někdy se setká s poznáním a je očištěna, ale pak upadne zpět do připoutanosti. Je zdrojem všech emocí a smyslových prožitků. Vzpomínky na předchozí zážitky jsou její mízou a *vičára* neboli dotazování se na podstatu Já je pro ni jako termit, který ji užírá. Hvězdy a planety zářící na nebi jsou jejími květy.

V popínavé rostlině nevědomosti sídlí ptáci myšlenek a představ. Rostlinou otřásá mysl, obtáčejí ji jedovatí hadi smyslů a přebývá v ní krajta špatných činů, která svým sevřením svou kořist zadusí. Na rostlinu svítí světlo nebes a živí ji potřeby živých bytostí. Obsahuje věci, které matou hlupáky, věci, které pomáhají k poznání, i bezpočet živých bytostí. Jsou v ní bytosti zrozené i ty, které se teprve zrodí. Jsou v ní bytosti mrtvé i ty, které teprve zemřou. Někdy je rostlina zčásti prořezaná, ne však v případě nevyzrálých jedinců. Není možné ji zcela zničit. Jsou v ní minulost, budoucnost i přítomnost. Je to smrtelně jedovatá rostlina, zbavující člověka citu a zdravého rozumu. Pokud je však důkladně prozkoumána, sama od sebe odumře.

Projevem této rostliny jsou hvězdy a planety, živé bytosti a rostlinstvo, základní prvky, nebe, země, bozi a stejně tak i červi. Všechno ve vesmíru je touto rostlinou nevědomosti prostoupeno. Pokud se z objetí této rostliny vymaníš, dojdeš poznání Já.

VI. I. 9

RÁMA se zeptal: Pane, jsem zmaten tvým prohlášením, že tato nevědomost neboli *avidjá* prostupuje i bohy, jako jsou Višnu či Šiva. Prosím, osvětli mi to.

VASIŠTHA odvětil: Skutečnost označovaná jako *sat-čit-ánanda*, nebo též *saččidánanda*, Bytí-Vědomí-Blaženost, je za myslí a rozumovým chápáním. Je všudypřítomná a představuje nejvyšší klid a mír překračující veškeré představy a popisy. Schopnost vytváření myšlenek a představ v ní vzniká přirozeně, sama od sebe. Pochopení Já zahrnuje tři roviny, jemnou, střední a hrubou. Rozum o nich uvažuje jako o třech kvalitách, jimiž jsou *sattva*, *radžas* a *tamas*. Všechny tři složky utvářejí to, co nazýváme *prakrti* neboli přirozenost. Nevědomost neboli *avidjá* je přirozeností. Je to *prakrti*, která má tři složky. Je to původce všech bytostí. Za ní je nejvyšší Absolutno.

Každá ze tří kvalit přirozenosti, *sattva*, *radžas* a *tamas*, se znovu dělí na jemnou, střední a hrubou, takže je tu devět druhů nevědomosti a ty vytvářejí vesmír.

Dokonalí mudrci, mudrci osvobození za života, asketové, světci, bytosti podsvětí, nebešťané a bozi představují jemnou složku nevědomosti, tedy kvalitu *sattva*. Nebešťané

a bytosti podsvětí přitom vytvářejí hrubou podsložku *tamas*, dokonalí mudrci střední podsložku *radžas* a bozi jako Brahmá, Višnu a Šiva jemnou podsložku *sattva*. Všechny, kteří spadají pod podsložku *sattva*, považujeme za osvobozené bytosti, jež se znovu nezrodí a existují tak dlouho, dokud trvá svět. Ti ostatní, jako například *džívanmukta* neboli mudrc osvobozený za života, odevzdají časem svá těla, vstoupí do příbytku bohů, kde zůstanou do konce světa, a pak jsou osvobozeni. Tak se z nevědomosti stane poznání. *Avidjá* odejde a přijde *vidjá*. Jako vzniknou vlny na moři, tak *vidjá* dá vzniknout nevědomosti, a jako se vlna na hladině moře vytratí, tak zanikne *avidjá* v poznání Já.

Rozdíl mezi vlnou a vodou je jen slovní, není skutečný. Stejně tak je jen slovní a iluzorní rozdíl mezi nevědomostí a poznáním. Neexistuje nevědomost a neexistuje poznání! Když nevědomost a poznání přestaneš vidět jako dvě rozdílné věci, pak existuje jediné. Odraz toho, co je *vidjá*, se označí jako *avidjá*. Zanecháš-li tohoto dělení, pak to, co zůstane, je Skutečnost. Skutečnost může být něčím a nemusí být ničím. Je všemohoucí, prázdnější než prostor, a přece neprázdná, neboť je plná Vědomí. Stejně jako prostor uvnitř nádoby je nezničitelná a všudypřítomná. Je Skutečností ve všech věcech. Tak jako magnet přitahuje železo a nutí ho k pohybu jen sám od sebe svou přítomností, tak Skutečnost způsobuje vesmírný pohyb bez jakéhokoli záměru, jen sama od sebe. Proto říkáme, že nic nekoná.

VI. I. 10

VASIŠTHA pokračoval: Celý projevený svět se všemi pohybu schopnými i neschopnými bytostmi v něm je naprostá prázdnota. Nic se nestane fyzickým neboli hmotným. Ustane-li vytváření myšlenek vedoucí ke vzniku představ bytí a ne-bytí, je tu pochopení, že každý *džíva*, každý jedinec, je jen prázdné slovo. Všechny vztahy vzniknou v srdci člověka v důsledku nevědomosti a jsou poté nahlédnuty jako neexistující. Považujeme-li mylně provaz za hada, pak tento had rozhodně nikoho neuštkne!

To, čemu říkáme nevědomost či iluze, je nepřítomnost poznání Já. Jakmile je Já poznáno, pak člověk dosáhne břehů neomezené Inteligence. Jestliže Vědomí považuje sebe sama za objekt pozorování, je tu nevědomost, *avidjá*. Je-li představa subjektu a objektu překonána, odpadnou všechny závoje, které zakrývaly Skutečnost. Jedinec není nic jiného než osobní mysl, a vyhasne-li mysl, zmizí jedinec. Jedinec je tu jen do té doby, dokud trvá představa osobnosti. Dokud je tu nádoba, trvá představa prostoru uvnitř nádoby. Jakmile se nádoba rozbije, zbude jen neomezený prostor, a to i tam, kde jsme si předtím představovali vnitřek nádoby.

RÁMA se zeptal: Pane, řekni mi, prosím, jak se kosmická Inteligence stane netečnou věcí, jakou je například kámen.

VASIŠTHA odvětil: V látkách, jako jsou skály či kameny, je vědomí nehybné, bez schopnosti rozmýšlet, ale přitom neschopné dosáhnout stavu ne-mysli. Je to jako stav hlubokého spánku, který je velmi vzdálený stavu osvobození.

RÁMA se znovu zeptal: Existují-li kameny ve stavu hlubokého spánku bez myšlenek a vjemů, nejsou naopak blízko osvobození?

VASIŠTHA odpověděl: *Mókša*, tedy osvobození neboli pochopení Neomezeného, neznamená existovat jako nehybná bytost. Osvobození je dosaženo tehdy, když člověk dojde do stavu nejvyššího klidu a míru tím, že pomocí své rozumové schopnosti prozkoumá podstatu Já a jeho zkoumání vede k vnitřnímu probuzení. *Kaivalja* neboli úplné osvobození znamená dosažení čirého Bytí po důkladném prozkoumání Já a poté, co jsou vědomě překonány všechny psychické podmíněnosti. Mudrci tvrdí, že člověk je v čirém Bytí neboli v *Brahman* ustálen až tehdy, když v souladu s posvátnými texty ve společnosti osvícených mudrců a s jejich pomocí důkladně prozkoumal povahu Skutečnosti.

VASIŠTHA pokračoval: Dokud přetrvávají v nitru jedince psychická omezení a podmíněnosti, třebas jen v jemném stavu zárodku, je potřeba takový stav chápat jako stav hlubokého spánku. Vede totiž k novému zrození, a to i přesto, že je zakoušen klid a mysl se zdá být rozpuštěna v nejvyšším Já. Jde o stav netečnosti, jenž je zdrojem utrpení. Takový je stav objektů neschopných pohybu a vnímání, jakými jsou kameny a skály. Nejsou od svých *vásan* osvobozeny, neboť omezení je v nich skrytě přítomno, podobně jako květina v semínku nebo hliněná nádoba v hlíně hrnčíře. Ze semínka vyraší rostlina, která později vykvete. Hrnčíř vyrobí z hlíny předmět, který bude použit jako nádoba. Kde existuje semínko *vásany*, tedy zárodek omezenosti a podmíněnosti, tam jde o stav podobný hlubokému spánku, nikoli o dokonalost. Jsou-li všechny *vásany* zničeny a neexistují ani skryté v možnosti, jde o stav *turíja,* transcendentální čtvrtý stav, překračující stavy bdění, snění a hlubokého spánku. Tento stav přináší dokonalost. *Vásana*, oheň, dluh, nemoc, nepřítel, připoutanost, nenávist a jed mají jedno společné, pokud je chceme odstranit, nesmí zbýt ani nepatrný kousíček, jinak se nepříjemností s nimi spojených nezbavíme.

Jsou-li všechny *vásany* zcela odstraněny, zůstane člověk ustálen ve stavu čirého Bytí. Ať je naživu nebo ne, trápení se ho již nedotýká. V nehybných bytostech se síla Vědomí neboli *čitšakti* vyskytuje jako skrytá *vásana*. Tato *čitšakti* určuje povahu každé bytosti a je základní charakteristikou každé částečky každého objektu.

Není-li *čitšakti* nahlížena jako *átmašakti*, energie Já neboli síla neomezeného Vědomí, vytváří iluzi projeveného světa. Je-li pochopena jako Skutečnost, jíž je neomezené Vědomí, pak toto pochopení všechno trápení odstraní. Nevidíme-li Skutečnost, je tu nevědomost neboli *avidjá*. Nevědomost je příčinou projeveného světa a svět je zdrojem všech dalších jevů. Tak jako první myšlenka přeruší a ukončí spánek, tak i slabé probuzení vnitřní Inteligence zničí nevědomost. Když chce člověk spatřit temnotu a vstoupí do tmy se světlem v ruce, temnota zmizí. Je-li světlo dotazování a zkoumání obráceno směrem k nevědomosti, zmizí nevědomost. Začne-li člověk zkoumat, co v těle složeném z masa, krve a kostí znamená „já", v tom okamžiku je nevědomost pryč. Co má svůj začátek, má i svůj konec. Vyloučíme-li vše, co má začátek, pak to, co zůstane, je Skutečnost, představující zánik nevědomosti. Skutečnost lze chápat jako něco, nebo jako nic. Je třeba hledat To, co tu je po zániku nevědomosti. Sladkost, kterou jeden ochutná, druhý neucítí, a mluví-li někdo o zániku nevědomosti, nepřivodí tím osvícení druhého. K uskutečnění musí dojít každý sám. *Avidjá* je přesvědčení o tom, že existuje skutečnost, která je mimo *Brahman*, mimo kosmické Vědomí. A je-li tu jasné pochopení, že Skutečnost je *Brahman*, pak *avidjá* zanikne.

VI. I. 11

Rozprava o Brahman

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, znovu a znovu to všechno opakuji pro tvé duchovní probuzení. Uskutečnění Já se bez opakování a duchovní praxe neobejde. Nevědomost, *avidjá* nebo také *adžňána*, se tak silně zakořenila jen proto, že během tisíců zrození byla v tomto těle i mimo ně projevována a zakoušena skrze smysly. Poznání Já však v dosahu smyslů není. Přichází tehdy, když všech pět smyslů a k nim mysl jako šestý ustanou v činnosti.

Ó Rámo, žij v tomto světě pevně ustálen v poznání Já jako král Džanaka, který poznal vše, co je třeba poznat. U něho se Pravda uskutečňuje neustále, ať je činný nebo nečinný, ať je vzhůru nebo spí. Bůh Višnu se zrodí na svět a přijme vtělení, které je plně ustáleno v poznání Já. A stejně tak jsou v Sebepoznání ustáleni i Šiva a Brahmá. Ó Rámo, buď ustálen v poznání Já stejně jako oni.

RÁMA se zeptal: Pane, řekni mi, prosím, jaká je povaha poznání Já, v němž jsou všichni tito velikáni ustáleni.

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, vždyť to již víš a ptáš se, jen aby ses ujistil.

Vše, co existuje a co se jeví jako žonglérské představení zvané svět, není nic jiného než čiré *Brahman*, absolutní Vědomí. Vědomí je *Brahman*, svět je *Brahman*, všechny prvky jsou *Brahman*, já jsem *Brahman*, můj nepřítel je *Brahman*, moji přátelé a příbuzní jsou *Brahman*. Tři časová období, tedy minulost, současnost a budoucnost, jsou *Brahman*, neboť v *Brahman* mají své kořeny. Tak jako se zdá, že vlnami na hladině se oceán zvedá a roste, tak se zdá, že díky nekonečné rozmanitosti věcí se rozrůstá *Brahman*. *Brahman* chápe *Brahman*, *Brahman* prožívá a zakouší *Brahman*. *Brahman* se silou samotného *Brahman* v *Brahman* projevuje. *Brahman* je tělo a mysl mého nepřítele, který trápí mne, jenž jsem *Brahman*. Když je to tak, kdo komu co dělá?

Nálady a stavy mysli, kdy nás něco přitahuje či odpuzuje, kdy máme něco rádi či neradi, jsou vyvolány naší představivostí a mizí v důsledku nepřítomnosti myšlenek. Nachází-li se samotné *Brahman* ve všem jako *Brahman* a rozvíjí-li se v tom, co je *Brahman*, co potom znamená radost a co znamená bolest? *Brahman* je spokojeno v *Brahman*, *Brahman* je ustáleno v *Brahman*. Není tu „já" ani „ten druhý".

VASIŠTHA pokračoval: Všechny objekty světa jsou *Brahman*. I „já" jsem *Brahman*. Vášeň i nezaujatost, touha i odpor jsou jen pojmy. Tělo je *Brahman* a smrt je též *Brahman*. Když se spolu spojí, je to, jako když se spojí skutečný provaz, *Brahman*, a zdánlivý had, smrt těla. Je snad nějaký důvod být smutný? Tělo je *Brahman* a potěšení je *Brahman*. Je snad důvod radovat se, zakouší-li tělo potěšení? Když se hladina klidného oceánu rozčeří, objeví se na ní vlny. Ale vlny nikdy nepřestanou být vodou. Stejně tak, když se *Brahman* zdánlivě rozčeří a vznikne projevený svět, podstata *Brahman* zůstává beze změny a neexistuje žádné „já" ani „ty". Jestliže zanikne vír na vodě, neznamená to, že něco zemřelo. Když *Brahman*-smrt přemůže *Brahman*-tělo, nic se neztrácí.

Voda může být klidná nebo zčeřená. Podobně *Brahman* může být klidné i neklidné. Taková je jeho přirozenost. Je nevědomostí a iluzí rozdělovat jedince na „vnímání schopného *džívu* neboli duši" a „vnímání neschopnou hmotu". Moudrý člověk se takovému pohledu vyhne. Pro slepce je svět naplněn tmou, zatímco pro člověka, který má zrak v pořádku, je svět plný světla. Podobně je svět pro nevědomého člověka plný utrpení, zatímco pro mudrce plný blaženosti.

Jestliže jediné *Brahman* prostupuje vším, neexistuje smrt a neexistuje ani živý jedinec. Vlnky si hrají na hladině oceánu, nerodí se ani neumírají. Stejně tak prvky tohoto stvoření. To jenom v Já vzniknou mylné představy „to je" a „to není". Takové představy jsou bez příčiny a bez důvodu, podobně jako odrazy věcí zobrazených na povrchu křišťálu.

Já zůstane samo sebou, i když síly světa vyvrhnou na hladinu oceánu Vědomí nekonečnou rozmanitost. Nezávislá entita zvaná tělo ve vesmíru neexistuje. Vnímáme tělo, vnímáme trvalý či rychlé zkáze podléhající objekt, vnímáme představy, myšlenky,

pocity i jejich významy, ale to všechno je *Brahman* v *Brahman*, v neomezeném Vědomí. Dualita neboli dvojnost existuje jen v očích lidí zmatených a nevědomých. Mysl, rozum, pocit ega, základní prvky, smysly a všechny další jevy nejsou nic jiného než *Brahman*. Radost a bolest jsou mylné představy, slova postrádající podstatu. Tak jako jediný zvuk vytváří mezi skalami několikanásobnou ozvěnu, tak pomocí představ „to je já" a „to je mysl" v sobě jediné kosmické Vědomí zakouší mnohost. Podobně jako si snící člověk vytváří sny o různých objektech, tak v sobě jediné kosmické Vědomí zakouší rozmanitost.

VASIŠTHA pokračoval: Není-li v zlaté hroudě rozpoznáno zlato, snadno se zlatá hrouda zamění se zemí. Není-li rozpoznáno *Brahman*, projeví se nečistota nevědomosti. Kdo poznal *Brahman*, ten uznává, že sám je nejvyšší Bůh, sám je *Brahman*. Nerozpoznání Skutečnosti se označuje jako nevědomost. Znalci *Brahman* tvrdí, že nevědomí lidé nahlížejí Boha či *Brahman* jako nevědomost. Jakmile je rozpoznáno zlato, okamžitě se „stane" zlatem, a jakmile je rozpoznáno *Brahman*, okamžitě se „stane" *Brahman*.

Všemocné *Brahman* se stane vším, čím si usmyslí být, aniž by pro to mělo nějaký důvod. Ti, kdo poznali *Brahman*, říkají, že *Brahman* je nejvyšší Bůh, nejvyšší Bytí, v němž není konání, konající ani vykonaný čin, a které je bez příčiny a jakékoli změny.

Pokud tato Pravda není pochopena, projeví se v nevědomém člověku jako nevědomost, ale jakmile pochopena je, nevědomost zmizí. Nepoznáme-li svého příbuzného, bude pro nás cizincem, avšak hned jak shledáme, že jde o příbuznou osobu, představa cizince bude pryč. Když člověk ví, že dualita čili dvojnost je jen iluzorní jev, je tu uskutečnění *Brahman*, uskutečnění Absolutna. Jestliže člověk ví, že „to není já", je pochopena iluzornost pocitu ega a vznikne skutečná nezaujatost. Je-li pochopeno, že „jsem *Brahman*", vyvstane v člověku uvědomění si Pravdy a v tomto uvědomění všechny věci splynou v Jedno. Zmizí-li představy „já" a „ty", je tu uskutečnění Pravdy a člověk pochopí, že všechno, co existuje, je *Brahman*.

A co je touto Skutečností, touto Pravdou? „Nemám nic společného se smutkem, konáním, iluzí ani touhou. Jsem v klidu a míru, osvobozen od utrpení, jsem *Brahman*." Taková je Pravda. „Jsem osvobozen od omylů, jsem všechno. Nic nehledám a nic neodmítám, jsem *Brahman*." Taková je Pravda. „Jsem krev, jsem maso, jsem kosti, jsem tělo, jsem vědomí, jsem i mysl, jsem *Brahman*." Taková je Pravda. „Jsem nebesa, jsem prostor, jsem Slunce, jsem celý vesmír, jsem všechny věci, jsem *Brahman*." Taková je Pravda. „Jsem stéblo trávy, jsem půda, jsem strom, jsem les, jsem hory i oceány, jsem nedvojné *Brahman*." Taková je Pravda. „Jsem Vědomí, na němž jsou jako korálky na niti navlečeny všechny věci a díky jehož síle se každá bytost věnuje svým činnostem. Jsem podstata všech věcí." Taková je Pravda.

Jisté je to, že všechny věci existují v *Brahman*, všechny věci pocházejí z *Brahman* a všechny věci jsou *Brahman*. *Brahman* je všudypřítomné, je to jediné Já, je to Skutečnost.

VASIŠTHA pokračoval: Všudypřítomná Skutečnost, tedy čiré Vědomí bez představ objektu a subjektu, se označuje jako Vědomí, Já, *Brahman*, Existence, Pravda, Řád a také čiré Poznání. Skutečnost je čirá a v jejím světle všechny bytosti znají vlastní Já. Jsem *Brahman*, tedy čiré Vědomí bez projevů, jakými jsou mysl, rozum, smysly a další představy. Jsem nezničitelné Vědomí neboli *Brahman*, v jehož světle září všechny prvky a celý vesmír. Jsem Vědomí, *Brahman*, jehož jiskry po celém vesmíru neustále ozařují odraz Vědomí. I když je čirou myslí *Brahman* nahlédnuto, je jeho projevem ticho. Zdá se, jako by *Brahman* bylo v kontaktu s neustálými prožitky ega bezpočtu bytostí, které tak dosahují radosti, jež pochází z *Brahman*. *Brahman* je však mimo dosah všech prožitků a zůstává jimi neovlivněno. Ačkoli je *Brahman* nejvyšším zdrojem štěstí a radosti, má povahu hlubokého spánku oproštěného od rozmanitosti, je čiré a plné klidu a míru. Ve vztahu mezi subjektem a objektem a z něho plynoucího zážitku radosti je však blaženost *Brahman* zakoušena jen zcela nepatrně.

Jsem věčné *Brahman* osvobozené od mylných představ radosti a bolesti, a proto zcela čiré. Jsem Vědomí, v němž existuje čiré zakoušení. Jsem čiré Vědomí, v němž pracuje čirá Inteligence bez vměšování mysli. Jsem *Brahman*, jež je energií pracující ve všech základních prvcích. Jsem čiré Vědomí, které se projevuje jako charakteristická chuť, vůně či tvar rozmanitých plodů.

Jsem neměnné *Brahman*, jehož lze dosáhnout, pokud překonáme nadšení z toho, co jsme získali, i zklamání z toho, co jsme nezískali. Když svítí Slunce a v jeho světle lze vidět objekty světa, jsem čiré Vědomí, které je mezi Sluncem a osvětlenými objekty a které je skutečným Já světla i objektu. Jsem čiré Vědomí, *Brahman*, které existuje zcela neměnné ve stavu bdění, snění i hlubokého spánku, a je tudíž čtvrtým stavem, stavem *turíja*, transcendentální Skutečností.

Cukrovou třtinu můžeme pěstovat na stovkách různých polí, ale její šťáva bude mít vždy stejnou chuť. Vědomí přebývající v různých bytostech je taktéž stejné. Je to Vědomí Já jsem. Já jsem síla Vědomí, *čitšakti*, která je rozsáhlejší než vesmír, ale jemnější než nejnepatrnější částečka, a proto neviditelná. Jsem Vědomí, které se rozprostírá všude a prostupuje vším, podobně jako smetana v mléce. Jsem Vědomí, jehož pravou přirozeností je prožívat a zakoušet.

VASIŠTHA pokračoval: Tak jako není zlatá ozdoba nic jiného než zlato, tak já v těle nejsem nic jiného než čiré Vědomí. Jsem Já, které vším prostupuje a je uvnitř i vně všech věcí. Jsem Vědomí, které všechny zkušenosti odráží, aniž by samo podstoupilo změnu nebo bylo zasaženo nečistotou.

Chvála onomu Vědomí, jež poskytuje plody všech myšlenek, je světlem zářícím ve všech osvícených bytostech a je nejvyšším dosažením. Toto Vědomí vším prostupuje, ve všem neustále vibruje a je stále bdělé a probuzené. Je stejnorodé a neporušené, jakoby v hlubokém spánku, a přece bdící. Vědomí je Skutečností, která každou věc ve vesmíru obdaří jedinečnými vlastnostmi, a třebaže je uvnitř všeho a všemu blízko, je vzdálená, neboť je myslí a smysly neuchopitelná. Vědomí je stejnorodé a nepřerušené v bdění, snění, hlubokém spánku i ve čtvrtém transcendentálním stavu *turíja*. Toto Vědomí zazáří, jakmile ustanou všechny myšlenky, všechny pocity nadšení a odporu. Chvála Vědomí, jež je nedělitelné, prosté tužeb a pocitu ega.

Dosáhl jsem Vědomí, jež přebývá ve všem, a přestože je vším, je mimo jakoukoli rozmanitost. Je vesmírnou sítí, v níž jsou jako ptáci chyceny všechny bytosti a projeveny všechny světy, třebaže ve skutečnosti se nic takového neděje. Vědomí má povahu bytí i ne-bytí a místa klidu a míru pro vše, co je dobré a posvátné. Hraje role všech bytostí a je zdrojem všech citů, náklonnosti i smíru, ačkoli zůstává navždy jednotné a osvobozené. Je životem všech živých bytostí, je nestvořeným nektarem, který nám nikdo nemůže vzít, je navždy existující Skutečností. Vědomí se odráží ve smyslových zkušenostech, ale samo je těchto zkušeností prosto a nemůže být smysly zakoušeno. Všechny bytosti se v něm radují, ačkoli samo o sobě je čirou blažeností, která překračuje veškerou radost. Je jako prostor, ale za prostorem. Je velkolepé, ale bez slávy a rozmachu. Zdá se, že dělá všechno, ale nedělá nic.

To vše je „Já" a to vše je moje. Přesto nejsem Já a nejsem „odlišný od Já". To jsem pochopil. Ať je svět skutečný nebo ať je iluzí, jsem osvobozen od trápení a obav.

VI. I. 12, 13

VASIŠTHA pokračoval: Ustáleni v pochopení Skutečnosti žijí velcí mudrci v klidu a míru. Osvobozeni od psychických předurčeností netouží po životě ani po smrti a ani je neodmítají. Setrvávají v přímém nahlížení neochvějní jako hora Méru. Putují po lesích, ostrovech či městech, cestují po nebi jako andělé a bozi, porážejí své nepřátele a vládnou jako císaři. Věnují se rozmanitým činnostem v souladu s posvátnými texty, neboť pochopili, že tak je vhodné jednat. Užívají si radostí, navštěvují zahrady potěšení a nechávají se bavit nebeskými nymfami. Náležitě plní povinnosti běžného života a účastní se i bitev. Klid a vyrovnanost je neopouští ani v tak nebezpečných situacích, ve kterých druzí klidnou a vyrovnanou mysl ztrácejí.

Mysl mudrců je ve stavu čistoty neboli kvality *sattva*, a je proto osvobozena od iluze, egoistické představy „to dělám já" i touhy po úspěchu. Úspěch či odměnu

za své činy však mudrci neodmítají. Nejsou nadšení, porazí-li své nepřátele, ani nepodléhají smutku a beznaději, jsou-li poraženi. Dělají to, co je přirozené a co přichází samo od sebe bez osobního záměru.

Následuj jejich příkladu, Rámo. Odlož svůj pocit ega a dovol, ať v tobě všechny činy vzniknou zcela spontánně. Vždyť jedinou Skutečností je neomezené a nedělitelné Vědomí, a právě ono vytváří projevený svět rozmanitosti, který není skutečný ani neskutečný. Buď od všeho zcela odpoutaný. Proč by ses měl rmoutit jako hlupák?

RÁMA řekl: Ó Pane, díky tvé milosti jsem plně probuzen do Skutečnosti. Mylné představy jsou pryč. Udělám, cos mi řekl. Spočinu v klidu a míru ve stavu toho, kdo je osvobozen za života. Jen mi ještě prosím pověz, jak lze dosáhnout stavu osvobození ovládnutím životní síly, *prány*, a odstraněním všech sebeomezujících sklonů a podmíněností.

VASIŠTHA pokračoval: Metoda vedoucí k zániku koloběhu života a smrti se nazývá *jóga* a znamená úplné překročení mysli. Existují dva různé způsoby, jedním je poznání Já a druhým je *pránájáma* neboli ovládnutí životního dechu, *prány*. Oba vedou k témuž výsledku. Pro někoho je obtížné zkoumání a dotazování se na Já, pro druhého je obtížná *pránájáma*. Cesta dotazování se na Já je dle mého přesvědčení snadná pro každého člověka, neboť poznání Já je vždy přítomná Skutečnost. Nyní ti popíši cestu ovládnutí dechu.

VI. I. 14, 15

Příběh Bhušundy

VASIŠTHA pokračoval: V neomezeném a nedělitelném Vědomí se v jednom koutu vesmíru nachází svět jako fata morgána a zde přebývá Stvořitel Brahmá, který je zdánlivou příčinou projevení světa. Jsem synem Brahmy s zrodil jsem se z jeho mysli. Jednou, když jsem pobýval v nebi boha Indry, zaslechl jsem, jak velcí mudrci, Nárada a jiní, vyprávějí příběhy o dlouhověkých bytostech. Při této příležitosti promluvil i mudrc Satatapa.

MUDRC SATATAPA pravil: V jednom zákoutí hory Méru se nachází strom plnící všechna přání jménem Čúta. Jeho listy jsou ze zlata a stříbra a přebývá v něm mudrc v podobě vrány jménem Bhušunda. Bhušunda je zcela osvobozen od chtění

i nechtění a na zemi ani na nebi nežije nikdo déle než on. Je nejen dlouhověký, ale i osvícený, naplněný klidem a mírem. Kdyby kdokoli z vás žil jako on, bude váš život považován za záslužný a hodný obdivu.

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile jsem to uslyšel, velmi mě to zaujalo a rozhodl jsem se s Bhušundou setkat. V okamžení jsem se ocitl na vrcholku hory Méru. Hora vydávala zář, jíž lze připodobnit vyzařování *jógina*, kterému se cvičením *jógy* podařilo otevřít otvor na vrcholku hlavy, na horním konci energetické kanálu *nádí* zvaného *sušumná*. Toto místo se nazývá vrcholek Méru, neboť podobně jako hora Méru dosahuje k nebesům.

Zde jsem uviděl strom zvaný Čúta, jehož listy i květy zářily jako drahokamy. Sahal až k samému nebi a nebeské bytosti sídlící v jeho větvích naplňovaly prostor svými písněmi. I dokonalí mudrci, kteří na sebe mohou vzít jakoukoli formu, rádi pobývali v jeho stínu.

Čúta byl obrovský strom neměřitelných rozměrů, plný ptactva nejrůznějších druhů. Přebývali tu *hamsa* neboli labuť přepravující Stvořitele Brahmu, *šuka* neboli pták znalý svatých textů a převážející boha ohně, dále páv patřící bohu války jménem Kártikéja a další. Vzdálené od ostatních seděly na stromě vrány a mezi nimi spočíval v naprostém klidu velký Bhušunda, krásný, míruplný a zářící.

Tento Bhušunda zažil několik vesmírných cyklů. Pamatoval i bytosti žijící před miliardami let. Setrvával v tichu, oproštěn od představ „já“ a „moje“. Slavný Bhušunda, dlouhověký, přítel a příbuzný všech.

VI. I. 16, 17

VASIŠTHA pokračoval: Usedl jsem přímo proti němu. Bhušunda věděl, že jsem Vasištha, a náležitě mě přivítal. Pouhou silou myšlenky zhmotnil květiny, jimiž mě uctil. Posadil si mne vedle sebe a začal se mnou rozprávět.

BHUŠUNDA pravil: Považuji za velké požehnání, že jsi nás po dlouhém čase navštívil. Tvoje návštěva a společnost, setkání s tebou neboli *daršana*, je pro celý strom jako omlazující nektar. Jsi největší z těch, kdo jsou hodni uctívání, a tvůj příchod sem je důsledkem mých nahromaděných zásluh. Prosím, řekni mi důvod své návštěvy. V tvém srdci září světlo poznání Já zapálené neustálým a usilovným dotazováním se na podstatu iluzorního projeveného světa. Jaký je účel tvé návštěvy? Pohled na tvé požehnané nohy mi dává tušit tvůj záměr. Přišel jsi sem, neboť bys chtěl odhalit tajemství dlouhověkosti. Přesto bych rád slyšel tvé důvody z tvých vlastních úst.

VASIŠTHA pravil: Jsi vskutku požehnán tím, že neustále zakoušíš nejvyšší klid a mír, jsi obdařen nejvyšším poznáním, poznáním Já, a nejsi chycen do sítě iluzí zvané projevený svět. Prosím, pověz mi něco o sobě.

V jaké rodině ses narodil? Jak jsi získal poznání Toho, co jediné stojí za to poznat? Kolik je ti nyní let? Pamatuješ si minulost? Kdo rozhodl, že se staneš dlouhověkým a budeš žít na tomto stromě?

BHUŠUNDA odpověděl: Ptáš se a já ti, mudrci, odpovím, jak se patří. Pozorně naslouchej. Příběh, který ti budu vyprávět, může odstranit hříchy těch, kteří ho vypráví, i těch, kteří mu naslouchají.

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, jak to Bhušunda řekl, začal vyprávět. Jeho slova byla plná vážnosti, vytříbenosti a síly, neboť je říkal ten, kdo se povznesl nad veškeré touhy i honbu za potěšením. Srdce Bhušundy bylo čisté, protože nalezlo své vlastní naplnění. Viděl zrození i zánik stvořeného světa. Měl důstojnost Stvořitele Brahmy a jeho slova byla sladká jako nektar.

VI. I. 18

BHUŠUNDA začal vyprávět: V tomto vesmíru existuje velký bůh Hara, Bůh bohů, uctívaný všemi bohy na nebi.* Polovinu těla tvoří jeho choť. Svatá řeka Gangá mu stéká ze spletených vlasů a na hlavě mu září Měsíc. Kolem krku má omotaného jedovatého hada, kobru, jejíž jed je neutralizován nektarem, stékajícím z Měsíce. Jeho ozdobou je posvátný popel, který mu pokrývá celé tělo. Přebývá na hřbitovech či v místech, kde se připravují pohřební hranice. Nosí náhrdelník z lebek a místo náramků má hady, obtočené kolem rukou i nohou.

Tříoký Hara zabíjí démony pouhým pohledem. Je tu pro dobro celého vesmíru a symbolem jsou mu kopce a hory, které jako by navěky spočinuly v meditaci. Skřeti, kteří mají hlavy medvěda, velblouda nebo myši a ruce jako břitvy, jsou jeho oddanými pomocníky. *Mátrky* neboli božské matky, pojídající bytosti čtrnácti světů, před ním tančí své tance.

Mátrky přebývají na vrcholcích hor, v prostoru i v různých světech, na pohřebištích i v tělech jedinců. Mezi osm nejmocnějších patří Džaja, Vidžaja, Džajantí, Aparádžita, Siddhá, Rakta, Alambušá a Utpala. Nejznámější z nich je sedmá Alambušá, kterou přepravuje mocný pták z rodu vran, jménem Čanda.

---

* Hara je jiné jméno boha Šivy. (Pozn. překl.)

Jednou se všechny bohyně sešly, aby řádně uctily boha jménem Tumburu, což je jeden z aspektů boha Rudry, a provedly rituál levé ruky, jenž odhaluje nejvyšší Pravdu. Když náležitě uctily boha Tumburu, uctily také boha Bhajravu.* Notně opojené vínem pokračovaly bohyně v dalších obřadech a přitom je napadlo, že s nimi bůh Hara zachází velmi neuctivě. Rozhodly se, že mu předvedou svoji moc, aby již víckrát s nimi takto nejednal. Magickými schopnostmi přemohly jeho choť jménem Uma a oddělily ji od něho. V extázi zpívaly a tancovaly, některé pily, jiné se smály, křičely, běhaly, padaly a pojídaly maso. Opilé bohyně začaly ve světě vytvářet chaos.

VI. I. 19

BHUŠUNDA pokračoval: Zatímco se bohyně bavily a oslavovaly, vína okusila i jejich zvířata a i ta začala tancovat a dovádět. Labutě, které převážejí bohyni jménem Bráhmí, jež je chotí boha Brahmy, tancovaly s ptákem Čandou. Při tanci náhle pocítily sexuální touhu, a poněvadž byly opilé, spářily se jedna po druhé s Čandou a ten je všechny oplodnil.

Oslava skončila. Bůh Hara přijal božské matky, které za ním přišly a jako potravu mu přinesly magickou mocí proměněné tělo jeho družky. Hara poznal, co se stalo, a velice se rozzlobil. Bohyně vrátily jeho družce dřívější podobu, a Hara ji tak získal zpátky. Poté se všechny bohyně rozešly do svých příbytků a labutě převážející bohyni Bráhmí ji zpravily o všem, co se stalo.

Bohyně Bráhmí jim řekla, že poněvadž jsou všechny oplodněné, nemohou plnit své povinnosti. Na určitý čas je tedy propustila ze služby a sama spočinula v hluboké meditaci.

Labutě vyseděly dvacet jedna vajec, z nichž jsme se vylíhli já i moji sourozenci. Bylo nás dvacet jedna vran rodu Čanda. Spolu s našimi matkami jsme uctívali a milovali bohyni Bráhmí a díky její milosti jsme dosáhli poznání Já a konečného osvobození. Poté jsme navštívili našeho otce, který nás laskavě přijal, a spolu s ním jsme uctili bohyni Alambušu.

ČANDA pravil: Mé děti, zdalipak jste se zbavily pout pocházejících z *vásan* a psychických podmíněností a dostaly se mimo past projeveného světa? Pokud ne, pojďme uctít bohyni, díky jejíž milosti získáte nejvyšší poznání.

* Bhajrava je ničící aspekt boha Šivy. (Pozn. překl.)

BHUŠUNDA pravil: Odpověděli jsme, že poznání, které stojí za to dosáhnout, jsme milostí bohyně Bráhmí již dosáhli a nyní hledáme místo v ústraní, kde bychom mohli nerušeně přebývat.

ČANDA pravil: Existuje výjimečná hora zvaná Méru, která drží čtrnáct světů se všemi bytostmi, které v nich přebývají. Na hoře jsou sídla bohů a mudrců a stojí tam i rajský strom *kalpa* plnící všechna přání. Na jedné z jeho větví jsem kdysi, když bohyně Alambušá spočinula v hluboké meditaci, postavil krásné hnízdo. Běžte tam, mé děti, přebývejte v onom hnízdě a nesetkáte se s žádnými překážkami či problémy.

Podle otcovy rady jsme se zde všichni usídlili.

VI. I. 20

BHUŠUNDA pokračoval: Svět z dávných dob neleží mimo hranice naší paměti, neboť jsme byli jeho svědky.

VASIŠTHA se zeptal: Co se však stalo s tvými bratry? Vidím zde jen tebe.

BHUŠUNDA odvětil: Uběhl dlouhý čas, moji bratři se vzdali své fyzické existence a vystoupili na nebe boha Šivy. I dlouhověké bytosti, třebas svaté, ctnostné a mocné, po čase podlehnou bohu Času neboli smrti.

VASIŠTHA se znovu zeptal: Jak je možné, že jsi zůstal nedotčen žárem, chladem, větrem i ohněm?

BHUŠUNDA pokračoval: Narodit se jako vrána vzbuzuje u lidí pohrdání, takže toto vtělení nelze považovat za šťastné, avšak Stvořitel vše dobře zařídil i pro přežití obyčejné vrány. Já i moji bratři jsme spočinuli v Já, šťastní a spokojení, a proto jsme přežili navzdory všem pohromám. Setrvali jsme pevně ustáleni v Já a opustili marné činnosti, které způsobují tělu a mysli jen soužení. Pro toto fyzické tělo neexistuje utrpení v životě ani ve smrti. Zůstáváme tak, jak jsme, a nehledáme nic jiného než To, co je.

Nahlédli jsme osudy světů. Vzdali jsme se ztotožnění s tělem a ustálili se v poznání Já. Přebýval jsem na tomto stromě a pozoroval, jak plyne čas. Cvičením *pránájámy* jsem se povznesl nad dělení času. V srdci mám klid a mír a události světa se mě nedotýkají. Bez ohledu na to, zda všechny bytosti vyhynou nebo se zrodí, zde nepociťujeme strach ani obavy. I kdyby byly všechny bytosti pohlceny oceánem zvaným Čas neboli Smrt, budeme sedět na břehu oceánu zcela nedotčeni. Nic nepřijímáme ani neodmítáme. Zdá se, že existujeme, ale nejsme to, co se jeví. Takto zůstáváme na tomto stromě.

Přestože se zabýváme rozmanitou činností, nepodléháme proměnám mysli a nikdy neztrácíme kontakt se Skutečností.

Nektar, kvůli kterému tloukli bozi oceán mléka, se nedá srovnat s nektarem, který plyne z přítomnosti mudrců, jako jsi ty. Nic nepovažuji za cennější než společnost mudrců, kteří jsou oproštěni od chtění a tužeb. Svatý muži, dosáhl jsem poznání Já, ale můj život byl zcela naplněn až dnes, kdy jsem tě spatřil a mohl se těšit z tvé společnosti.

VI. I. 21

BHUŠUNDA pokračoval: Stromem přání neotřese žádná přírodní katastrofa ani pohroma způsobená živými bytostmi. Několikrát již chtěli zničit zemi démoni a několikrát zakročil a zemi z jejich spárů zachránil sám bůh Šiva. Během toho všeho zůstal tento strom nedotčen. Neohrozila ho ani povodeň ani spalující horko Slunce doprovázející vesmírný zánik. Díky tomu jsme my, kteří ve stromě přebýváme, pokaždé unikli neštěstí. Zlo přemůže toho, kdo žije na špatném místě.

VASIŠTHA se zeptal: Jak dokážeš přežít zánik vesmíru, při kterém je vše zničeno?

BHUŠUNDA odvětil: Během zániku vesmíru opouštím své hnízdo, tak jako nevděčný člověk opouští přítele. Jsem sjednocen s vesmírným prostorem a zcela oproštěn od všech myšlenek a představ. Když dvanáct vesmírných Slunců chrlí na stvořený svět nesnesitelné horko, provádím techniku zvanou *váruní dháraná*, což je koncentrace na boha vod Varunu, a zůstávám nedotčen. Když vítr fouká tak silně, že vytrhává i hory ze země, provádím techniku zvanou *párvatí dháraná* neboli koncentraci na horu Parvata, a zůstávám nedotčen. Když je celý svět zaplaven vodou z vesmírného zániku, provádím techniku zvanou *váju dháraná* neboli koncentraci na boha větru Váju, a zůstávám nedotčen. Pak setrvám ve stavu podobném hlubokému spánku, dokud nenastane začátek nového vesmírného cyklu. Jakmile nový Stvořitel začne vytvářet nový řád, vracím se zpět do svého hnízda.

VASIŠTHA se zeptal: Proč ale ostatní nemohou udělat to, co děláš ty?

BHUŠUNDA odpověděl: Ó mudrci, vůli nejvyššího Bytí nelze změnit. Z jeho vůle jsem předurčen být právě takový a ostatní jsou zase takoví, jací jsou. To, co má být, není jedinec schopen pochopit ani s něčím porovnat. V souladu s přirozeností všech věcí se děje to, co se má dít. V souladu se silou mých myšlenek a představ je proto v každém vesmírném cyklu tento strom tímto způsobem na tomto místě.

VASIŠTHA se zeptal: Užíváš si dlouhověkosti a to napovídá, že jsi dosáhl konečného osvobození. Jsi moudrý, statečný a velký *jógin*. Řekni mi prosím, jaké výjimečné události si z tohoto či z předchozích vesmírných cyklů pamatuješ.

BHUŠUNDA pravil: Pamatuji si, že kdysi dávno nebyly na zemi stromy, rostliny ani hory. Po dobu jedenácti tisíc let byla země pokrytá lávou. V těchto časech byla osvětlena pouze polovina polární oblasti a na zbytku země nebyly dny ani noci, neboť zde nesvítilo ani Slunce ani Měsíc. Na zemi vládli démoni. Byli silní, mocní a nevědomí. Země byla hřištěm, na němž si hráli. Kromě polární oblasti byl zbylý povrch země zaplaven vodou.

Pak na dlouhý čas byla celá země kromě polární oblasti porostlá lesy. Poté zde vyrostly vysoké hory, ale bez lidských obyvatel. A po deset tisíc let byla země pokryta kostmi démonů.

V jednu dobu odtud zmizeli i bohové, kteří jinak běžně putují po obloze. A země se stala jakoby jedinou horou. Pamatuji si mnoho takových událostí, ale dovol, abych ti pověděl to důležité.

Během svého života jsem viděl vznik i zánik mnoha těch, kterým se říká *manu*, praotec lidské rasy. Jednu dobu byl svět bez bohů i démonů, ale byl jako jediné zářící kosmické vejce. V jiném čase přebývali na zemi kněží neboli *bráhmanové* závislí na alkoholu, dále sloužící neboli *šúdrové*, kteří zesměšňovali bohy, a ženy vdané za více mužů. V další epoše byla země porostlá lesy, moře neexistovala a spontánně tu vznikly lidské bytosti. V jiné době tu nebyly hory ani půda. Bohové a mudrci přebývali v prostoru. A jindy tu nebyli bohové ani mudrci a vše zakrývala temnota.

Nejprve zde vznikla představa stvoření, pak světlo a rozdělení vesmíru. Poté byly jedna po druhé stvořeny rozličné bytosti a také hvězdy a planety.

Viděl jsem, jak v jedné epoše stvořil vesmír bůh Višnu, obvykle považovaný za udržovatele vesmíru, v jiné bůh Brahmá a v další byl Stvořitelem bůh Šiva.

VI. I. 22

BHUŠUNDA pokračoval: Z časů nedávných i těch, které jsou již dávno pryč, si pamatuji mudrce, jako jsi ty, bohyně, jako je Gaurí, démony, jako je Hiranjakša, či krále, jako je Šibi. Ó mudrci, již osmkrát ses zrodil jako mudrc Vasištha a nyní jsme se již poosmé spolu setkali. Jednou ses zrodil z prostoru, jindy z vody, vzduchu, země a také z ohně.

To, co se děje v současném stvoření, se stalo úplně stejně ve třech stvořeních předchozích. Ale já si pamatuji události deseti takových stvoření.* V každém věku tu byli mudrci, kteří odhalovali Skutečnost a šířili *védy*. Byli tu Vjásové, kteří zapisovali staré příběhy a legendy. Válmíki znovu a znovu sepisoval svatý text zvaný Rámájana a jím byla také zaznamenána posvátná kniha obsahující tvé rady Rámovi. Původně to bylo sto tisíc veršů. V této epoše ji Válmíki sepíše již podvanácté. Existovala také stejně významná svatá kniha Bhárata, která již byla zapomenuta.

Bůh Višnu se opakovaně rodí jako Ráma, aby ničil démony. V tomto věku je zrozen již pojedenácté. A jako Kršna se Višnu zrodí již pošestnácté.

To všechno je však jen zdání. Svět jako takový není Skutečnost. Zdá se být skutečný jen pro nevědomou mysl. Vznikne a zanikne mrknutím oka jako vlna na hladině oceánu. Tři světy jsou si během některých epoch podobné a během jiných jsou zcela odlišné. V důsledku těchto rozličností mám v každé době nové přátele, nové příbuzné, nové služebníky a nové příbytky. Někdy přebývám v Himálaji, někdy v horách Malaja a jindy mám v důsledku skrytých tendencí svůj příbytek zde v tomto hnízdě.

V každém věku se mění i směry. Protože já jediný jsem přežil i Brahmovu noc, vím o těchto změnách. Směry jako sever, východ, jih a západ se mění podle umístění pólů a pohybů hvězd, Slunce a Měsíce. Změní-li se jedno, mění se i druhé. Vím ale, že tento svět není skutečný ani neskutečný. Jedinou Skutečností je pohyb energie v kosmickém Vědomí. V důsledku mylného chápání se to jeví jako stvoření, které zase zmizí. Taková iluze přináší zmatek ohledně vztahů a povinností. V některých časech se syn chová jako otec, přítel jako nepřítel a muž jako žena. Někdy „v temných časech" se lidé chovají, jako by nastal „zlatý věk" a naopak.

VI. I. 23

VASIŠTHA se zeptal: Ó Bhušundo, jak je možné, že tvé tělo nepozřela smrt?

BHUŠUNDA odvětil: Ó mudrci, ty víš vše, a přece se ptáš, jen abys rozvinul výřečnost svého služebníka. Odpovím na tvou otázku, neboť poslušnost je nejlepší formou uctívání světců.

Smrt si nepřeje zabít toho, u koho není chtění a nechtění, tedy *rága dvéša*, ani falešné představy a psychické podmíněnosti. Smrt si nepřeje zabít toho, kdo netrpí

* Následuje soupis největších světových událostí, z nichž se všechny ve všech stvořeních neopakovaly, soudě podle toho, kolikrát jich byl Bhušunda svědkem. Některé z nich jsou zde uvedeny. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

psychickou nemocí, kdo nemá touhy ani naděje, z nichž vznikají starosti a obavy, kdo není otráven lačností a chamtivostí, kdo nemá tělo spáleno ohněm zloby a nenávisti, kdo nemá mysl skákající z jednoho objektu na druhý jako opice, kdo neuvízl ve mlýnu chtíče a kdo je pevně ustálen v čirém uvědomění si absolutního *Brahman*.

Ó mudrci, zlo nepřichází k tomu, jehož srdce je ustáleno ve stavu klidu a míru. Takového nepostihne nemoc těla ani mysli. Jeho uvědomění se nezvětšuje ani neumenšuje, a to ani v hlubokém spánku ani v bdělém stavu. Toho, jenž má mysl ustálenou ve stavu nejvyššího klidu a míru, se netýkají strasti zrozené z chtíče a nenávisti. Takový jedinec dělá, co je třeba, ale přitom po ničem netouží a nic neodmítá, nic nehromadí a ničeho se nevzdává. Nepostihne ho žádná špatnost a za společníky jsou mu radost, štěstí a ušlechtilé vlastnosti.

Ó mudrci, jedinec by měl být pevně ustálen v nezničitelném a věčném Já, které je prosté nevědomosti i veškerého hledání. Měl by zničit skřeta duality a rozdělování a upnout své srdce a mysl k nejvyšší Pravdě, která jediná je radostná na začátku, uprostřed i na konci.

Věčné radosti nelze dosáhnout ve společnosti bohů ani démonů, s božskými umělci ani nebeskými nymfami. Věčné dobro nelze najít na nebi, na zemi ani v podsvětí, nikde na tomto stvořeném světě. Všechny činnosti jsou napadeny fyzickou či mentální nemocí nebo jiným utrpením. Věčné dobro v nich nenalezneme. A nenalezneme ho ani v činnosti žádného ze smyslů, neboť smyslové zážitky mají svůj začátek, a tedy i svůj konec.

Vláda nad celým světem, dosažení božské podoby, studium svatých knih, práce pro druhé, naslouchání či přednášení příběhů mudrců, dlouhověkost, smrt, nebe či peklo, nic z toho nelze srovnat se stavem mysli mudrce.

VI. I. 24

BHUŠUNDA pokračoval: Nejlepším stavem je nahlížení jediného neomezeného Vědomí. Také koncentrace na neomezené Vědomí, na Já, zažene utrpení, ukončí dlouho trvající sen o projevení světa, očistí mysl a srdce a odstraní obavy a neštěstí. Taková koncentrace je bez myšlenek a představ. Je snadná pro člověka, jako jsi ty, ale méně snadná pro takové, jako jsem já.

Koncentrace na Já má však své společníky, kteří se jí silně podobají. Jedním z nich je koncentrace na životní sílu neboli *pránu*, neboť i ta umožní jedinci překonat utrpení. A tuto koncentraci jsem si osvojil.

Koncentrace na *pránu* mi přinesla dlouhověkost a poznání Já. Nyní ti ji popíšu.

Pane, pohlédni na toto okouzlující tělo, podepřené třemi pilíři neboli třemi kanály *nádí* a obdařené devíti branami neboli devíti tělními otvory, které je chráněno tvrzí pocitu ega zvanou *purjaštaka* s jeho osmi družkami neboli osmi částmi a dalšími příbuznými, pěti základními prvky.*

Přímo uprostřed těla se nacházejí *idá* a *pingala*. Dále tam jsou tři kruhy podobné lotosu, složené z masa a kostí. Životní síla dodá těmto kruhům vlhkost, jejich okvětní lístky se začnou chvět a pět životních dechů se rozšíří po těle. Kanály *nádí* pak září nahoru i dolů. Mudrci znalí *pránájámy* dělí životní sílu podle různých funkcí na pět dechů, kterými jsou *prána*, *apána*, *udána*, *samána* a *vjána*, a ty čerpají energii z psychického centra, jímž je srdeční lotos neboli srdeční *čakra*.

Energií vibrující v srdečním lotosu je právě životní síla *prána*. Dovoluje očím vidět, kůži cítit, ústům mluvit, jídlu být tráveno a zařizuje vše, co se v těle děje. Plní dvě odlišné úlohy představující dva odlišné směry a podle toho se dělí na *pránu* směřující vzhůru a *apánu* směřující dolů. Jsem oddán těmto dechům, které jsou neúnavné, září v srdci jako Slunce a Měsíc, slouží jako kola vozu mysli, jež je strážcem města zvaného tělo, a jsou nejlepším spřežením krále zvaného pocit ega. Jim oddán žiji ve stavu podobném hlubokému spánku, navždy ustálen v nerozlišeném Vědomí.

Kdo takto uctívá *pránu* a *apánu*, více již se na tento svět nezrodí a je osvobozen od veškerého omezení.

VI. I. 25

BHUŠUNDA pokračoval: *Prána* je v neustálém pohybu dovnitř a ven z těla a přebývá v horní části těla. *Apána* je také v neustálém pohybu dovnitř a ven, ale přebývá v dolní části těla. Pozorně prosím naslouchej. Popíšu ti cvičení na rozšíření a ovládnutí životní síly, které přináší člověku prospěch v bdění i ve spánku.

---

* Třemi kanály *nádí* podél páteře jsou levý měsíční kanál *idá*, pravý sluneční kanál *pingala* a střední kanál *sušumná*. Osmi částmi tvrze ega, zvané *purjaštaka* neboli jemné tělo, se podle jednoho ze systémů rozumí pět životních dechů, jimiž jsou *prána*, *apána*, *samána*, *udána* a *vjána*, dále pětice smyslových orgánů, pětice pohybových orgánů a mysl. V jiném systému je to přirozenost *prakrti*, kvalita *guna*, rozumová schopnost *buddhi*, pocit ega *ahankára*, mysl *manas*, smyslový orgán *indrija*, jemný prvek *tanmátra* a základní prvek *bhúta*. A podle dalšího systému je to pět jemných prvků nebo také objektů smyslů, což jsou zvuk *šabda*, dotek *sparša*, tvar *rúpa*, chuť *rasa* a vůně *gandha*, a k tomu rozumová schopnost *buddhi*, pocit ega *ahankára* a mysl *manas*. (Pozn. překl.)

Proudí-li životní síla sídlící v srdečním centru sama od sebe a bez úsilí ven, nazýváme to *réčaka* neboli výdech. Kontakt se zdrojem *prány* umístěným dole ve vzdálenosti dvanácti prstů, v lotosu srdce, se nazývá *púraka* neboli nádech.

Ustane-li *apána* v pohybu, zatímco *prána* ještě nevznikne a nezačne proudit ven ze srdce, nazývá se to *kumbhaka*, zadržení dechu nebo také uchování plné nádoby. Říká se, že existují tři body pro *réčaku*, *kumbhaku* a *púraku*. První je vně nosu, druhý zespod místa zvaného *dvádaša-anta* či *dvádašánta* ve vzdálenosti dvanáct prstů nad či před čelem a třetí v lotosu srdce, kde je zdroj *prány*.

Nepřestávej naslouchat přirozenému a bez úsilí probíhajícímu pohybu životní síly, *prány*. Pohyb životního dechu vzhůru do vzdálenosti dvanáct prstů od člověka představuje *réčaku*. Stav, v němž *apána* zůstane v místu *dvádašánta* jako ještě nevyrobená nádoba v hrnčířské hlíně, se nazývá vnější *kumbhaka*.

Pohybuje-li se vycházející vzduch vzhůru ke špičce nosu, je to *réčaka*, a dosáhne-li až místa *dvádašánta*, je to vnější *réčaka*. Jestliže se zde pohyb *prány* sám od sebe zastaví a *apána* ještě nevznikne, je to vnější *kumbhaka, báhja kumbhaka*. Když *apána* vnikne dovnitř a *prána* uvnitř ještě nevznikne, je to vnitřní *kumbhaka, antara kumbhaka*. Jestliže *apána* vznikne v místu *dvádašánta* a rozšíří se dovnitř, je to vnitřní *púraka*. Ten, kdo zná *báhja kumbhaku* i *antara kumbhaku*, více se nezrodí.*

Ať člověk chodí či stojí, ať bdí či spí, může tímto cvičením ovládnout životní dechy, jež jsou svou povahou neustále neklidné. Člověk, který zná zastavení dechu zvané *kumbhaka,* může dělat cokoli, ale ve skutečnosti nic nekoná. V několika málo dnech dosáhne nejvyššího stavu. Toho, kdo provádí *kumbhaku*, nepřitahují vnější objekty. Kdo je obdařen tímto nahlížením, není ničím omezen, ať je v pohybu nebo v klidu, ať je činný nebo nečinný. Dosáhl toho, co stojí za to dosáhnout.

BHUŠUNDA pokračoval: Jsou-li oddaností životním dechům odstraněny ze srdce a mysli nečistoty, je člověk osvobozen od mylných představ, dosáhne vnitřního probuzení a spočine ve vlastním Já i během toho, kdy dělá, co je třeba.

Ó pane, *prána* vzniká v lotosu srdce a končí ve vzdálenosti dvanácti prstů od těla. *Apána* vzniká v místu *dvádašánta* ve vzdálenosti dvanáct prstů od těla a končí v lotosu srdce. *Apána* vzniká tam, kde končí *prána*. *Prána* je jako oheň, který stoupá vzhůru a vychází ven. *Apána* je jako voda, která klesá dolů do lotosu srdce.

---

* *Dvádašánta* svědčí o magnetickém poli, jež se rozprostírá do šíře dvanácti prstů kolem těla člověka a je tvořeno *pránou* a *apánou*. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

Apána je jako Měsíc chránící tělo zvnějšku a *prána* je jako Slunce či oheň zajišťující vnitřní pohodu a zdraví člověka. *Prána* vytváří v každém okamžiku teplo v oblasti srdce a poté vytváří i teplo v prostoru před obličejem. *Apána* jako Měsíc oživuje prostor před obličejem a poté oživuje i oblast srdce.

Pokud je člověk schopen dosáhnout místa, kde se *apána* sjednotí s *pránou*, přestane trpět a již se znovu nezrodí.

Jako *apána* se ve skutečnosti projevuje *prána*, která prodělá změnu a zřekne se svého spalujícího tepla. A potom se tatáž *prána* zřekne chladu Měsíce a získá povahu očišťujícího ohně Slunce. Moudří pátrají po povaze *prány* tak dlouho, dokud se *prána* nevzdá své sluneční povahy a nepřemění ji na měsíční. Kdo zná pravdu ohledně vzniku a zániku Slunce a Měsíce ve svém vlastním srdci, ten se znovu nezrodí. Kdo vidí Boha, Slunce, v srdci jedince, ten chápe Skutečnost.

Aby člověk dosáhl dokonalosti, nebrání se vnější tmě, ale usiluje o odstranění temnoty nevědomosti ze svého srdce. Je-li odstraněna vnější temnota, lze vidět svět. Zmizí-li temnota nevědomosti, objeví se poznání Já. Proto se má člověk snažit, aby spatřil *pránu* a *apánu*, neboť jejich znalost mu přinese osvobození.

Apána končí v srdci, kde vzniká *prána*. Kde se rodí *prána*, tam mizí *apána*, a kde se rodí *apána*, tam mizí *prána*. Když *prána* ustane v pohybu a *apána* se teprve chystá zrodit, je to vnější *kumbhaka*. Jestliže ji člověk zakouší a je v ní ukotven, již více netrpí. Když ustane v pohybu *apána* a *prána* vyvstane jen nepatrně, je to vnitřní *kumbhaka*. Jestliže ji člověk zakouší a je v ní ukotven, již více netrpí.

BHUŠUNDA pokračoval: Pokud člověk provádí *kumbhaku* po výdechu *prány* do vzdálenosti větší, než kde vzniká *apána*, což je ve vzdálenosti dvanácti prstů, již více netrpí. Je-li člověk schopen spatřit v sobě místo, kde se vdechnutý dech mění v popud k výdechu, již se znovu nezrodí. Pokud člověk ví, kde *prána* a *apána* končí svůj pohyb, a pevně se toho stavu klidu drží, již více netrpí.

Jestliže člověk přesně vypozoruje místo a přesný okamžik, kdy *apána* pohltí *pránu*, již více netrpí. Jestliže člověk přesně vypozoruje místo a přesný okamžik, kdy je *prána* pohltí *apánu*, jeho mysl vyhasne. Pozoruj proto místo a okamžik, kdy *apána* pohltí *pránu* a *prána* pohltí *apánu* vně a uvnitř těla. V tento vzácný okamžik, kdy *prána* ustane v pohybu a *apána* ještě pohyb nezačne, se sama od sebe a bez úsilí objeví *kumbhaka*. Mudrci to považují za velmi důležitý stav. Je-li tu samovolné zadržení dechu, je tu nejvyšší stav. To je Já, To je čiré neomezené Vědomí. Ten, kdo Toho dosáhne, již více netrpí.

Rozjímám o neomezeném Vědomí, jež je přítomností přebývající v životním dechu označovaném jako *prána*, které však není *pránou* ani není něco jiného než *prána*. Rozjímám o neomezeném Vědomí, jež je přítomností přebývající v životním dechu označovaném jako *apána*, které však není *apánou* ani není něco jiného

než *apána*. Rozjímám o Tom, co je, když *prána* i *apána* ustanou, a co je mezi *pránou* a *apánou*, rozjímám o neomezeném Vědomí. Rozjímám o Vědomí, jež je *pránou prány*, životem života a jež jediné je odpovědné za udržení těla. Rozjímám o Vědomí, jež je Myslí v mysli, Inteligencí v intelektu a Skutečností v pocitu ega. Chvála neomezenému Vědomí, v němž všechny věci přebývají a z něhož vyvěrají, které je všude vším a navěky vším ve všem, které všechno očišťuje a nahlédnout ho je tou největší hodnotou. Chvála neomezenému Vědomí, v němž *prána* ustala v pohybu a *apána* se ještě neobjevila, a které přebývá v prostoru před nosem či u kořene nosu. Chvála Vědomí, které je zdrojem *prány* i *apány*, které je energií *prány* i *apány* a které umožňuje smyslům pracovat. Chvála Vědomí, které je podstatou *kumbhaky* a jediným cílem rozjímání o životním dechu. Chvála Vědomí, které umožňuje životnímu dechu fungovat a které je příčinou všech příčin. V tomto nejvyšším Bytí nalézám útočiště.

VI. I. 26

BHUŠUNDA pokračoval: Pravidelným a řádným prováděním *pránájámy*, již jsem nyní popsal, jsem dosáhl čirého stavu, z něhož nejsem vyrušen, ani když se otřásá severní pól nebo hora Méru. Tento stav *samádhi* neboli stav naprosté vyrovnanosti se neztrácí, ať stojím či chodím, ať jsem bdělý, spím nebo sním. Můj pohled je obrácen na Já. Za každé situace, ať se ve světě dějí jakékoli změny, spočívám v Já a s Já. Tak žiji od časů předchozího kosmického zániku. Nepřemýšlím o minulosti ani budoucnosti. Moje pozornost je neustále upřena na přítomnost. Dělám to, co je v přítomném okamžiku třeba, aniž bych myslel na výsledek. Aniž bych uvažoval o tom, co je a co není, co chci a co nechci, spočívám v Já, a jsem tudíž šťastný, zdravý a osvobozený od nemocí.

Můj stav je plodem koncentrace na okamžik, kdy dochází ke sjednocení *prány* a *apány*, kdy je odhaleno Já. Nemám plané představy jako „to jsem získal a tamto taky získám". Nikdy nikoho a nic nevychvaluji ani neodsuzuji, ani sebe ani jiné. Moje mysl nejásá, dosáhnu-li toho, co se považuje za dobré, ani netruchlí, když dostanu to, co se považuje za špatné, a proto jsem šťastný a zdravý. Provádím nejvyšší odříkání, neboť se zříkám i touhy žít. Má mysl tudíž nezakouší chtění, ale je klidná a vyrovnaná. Ať jde o kus dřeva, krásnou ženu, mohutnou horu či nepatrné stéblo trávy, led či oheň anebo prostor, ve všem vidím jediný společný základ. Nemám starost o to, co budu dělat teď nebo zítra ráno. Netrápí mě myšlenky na stáří a smrt, netrápí mě honba za štěstím. Nepovažuji něco za „moje" a něco jiného za „ne moje". Vím, že vždy a všude je všechno jen jediné neomezené Vědomí. Takové je tajemství mého štěstí a zdraví. Ani při fyzické aktivitě nepřemýšlím o tom, že „jsem tělo", neboť vím, že tento vesmír je iluzorní a já v něm žiji ve stavu podobném hlubokému spánku. V neklid mě neuvádí přízeň ani

nepřízeň osudu, neboť na obojí nahlížím stejně, podobně jako se stejně dívám na své údy. To, co dělám, zůstává nedotčeno touhou a nezakalené pocitem ega. Ať už mám moc a sílu, nebo jsem jen ubohý žebrák, obojí mě nechává klidným. Nenechám se ovlivnit svými nadějemi či touhami, a třebaže jde o situaci, která je stará a opakovaná, hledím na ni vždy novýma očima. Raduji se s tím, kdo je šťastný, a sdílím smutek s tím, kdo truchlí, neboť jsem přítel každého a vím, že nikomu nepatřím a nikdo nepatří mně. Vím, že jsem svět, všechny činnosti v něm i jeho Inteligence. Takové je tajemství mé dlouhověkosti.

VI. I. 27, 28

VASIŠTHA pravil: Vskutku skvělý je tvůj životopis, Bhušundo. Požehnán je ten, kdo má možnost tě spatřit. Jsi jako druhý Stvořitel. Zřídka se najde někdo jako ty. Velice si vážím toho, že jsem tě mohl vidět. Kéž jsi i nadále požehnaný. A nyní mi dovol odejít.

Ó Rámo, když to Bhušunda vyslechl, i přes mé protesty mě uctil. Pak mě kousek cesty doprovodil a přitom mně silně tiskl ruku na důkaz svého přátelství. Pak jsme se rozdělili a rozdělení přátel je vždy těžké. To bylo v předchozím věku zvaném *krta* či *krtajuga* neboli zlatý věk, nyní je *trétajuga*, stříbrný věk.

Tolik k příběhu Bhušundy, Rámo. Prováděj i ty *pránájámu*, jak ji Bhušunda popsal, a snaž se žít jako on.

RÁMA se zeptal: Ó Pane, díky paprskům světla, které z tebe vyzařuje, se temnota vytrácí. Všichni jsme se duchovně probudili a plni radosti vstoupili do vlastního Já. Jsme jakoby tvé kopie, neboť známe to, co má být poznáno.

Ve svém vyprávění o Bhušundovi ses zmínil o těle podepřeném třemi pilíři, obdařeném devíti branami atd. Řekni mi prosím, jak tělo vzniká, jak existuje a kdo v něm přebývá.

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, dům zvaný tělo ve skutečnosti nikdo nestvořil! Tělo je jen zdání, přelud, podobně jako když někdo v důsledku své oční vady vidí na obloze dva Měsíce. Měsíc je jen jeden a dvojnost neboli dualita je optický klam. Tělo je zakoušeno jen tehdy, když v mysli zvítězí představa fyzického těla. Tělo není Skutečnost, ale když se objeví představa o těle a zdá se, jako by existovalo, je skutečné i neskutečné zároveň. Podobně jsou během snění skutečné sny, které v bdělém stavu skutečné nejsou. Vlny jsou skutečné, když je vidíme, ne jindy. Stejně tak tělo je skutečné, je-li prožíváno jako skutečné. Je to však jen iluzorní projev, třebaže se jeví jako skutečný.

Představa „jsem toto tělo“ se objevuje v důsledku podmíněností a sklonů mysli a vztahuje se k tomu, co je ve skutečnosti kusem masa s kostmi a kůží. Zanechej této mylné představy. Již tisíce takových těl bylo silou tvých myšlenek přivedeno k bytí. Když spíš a sníš, prožíváš tělo ve svých snech. Kde se toto tělo vzalo? Při denním snění, když si představuješ, že jsi v nebi či jinde, kde je tělo? Když snění skončí a ty se zabýváš různými činnostmi a přijímáš různé role, kde je tělo, s nímž to vše děláš? Když se bavíš s přáteli a užíváš si jejich společnosti v radosti sebezapomnění, kde přebývá tvé tělo? Rámo, tělo je jen výtvor mysli, lze jej proto považovat za skutečné i neskutečné. Jeho jednání závisí na mysli, tělo se od mysli neliší.

VASIŠTHA pokračoval: „To je tělo“, „to je bohatství“, „to je národ“. Všechno jsou to představy, projevy síly mysli, ale jinak zcela iluzorní. Pochop, že se nejedná o nic jiného než dlouhý sen, dlouhotrvající halucinaci, denní snění, zbožné přání. Jakmile milostí Boha neboli Já dosáhneš probuzení, uvidíš vše jasně. Existence světa nezávislého na tobě, tedy na tvé mysli, je jen žonglérský trik mysli, je to chápání představy jako něčeho hmotného.

Zmínil jsem se, že jsem byl zrozen z mysli Stvořitele. Stejně tak vznikl jako představa v mysli i svět. Ve skutečnosti je i sám Stvořitel představou vesmírné Mysli a představou v mysli je také projevený svět. Představy se zesilují, protože jsou opakovaně odívány do roucha skutečnosti. Objevují se stále znovu a s sebou si přinášejí iluzorní projevený svět.

Jestliže člověk usilovně hledá zdroj těchto představ, dochází k uskutečnění Vědomí. Pokud člověk nehledá zdroj, pak znovu a znovu zakouší iluzorní projevený svět. Je to proto, že neustálým zakoušením představ „to je to a to“, „to je moje“, „to je můj svět“ přijímají tyto představy a myšlenky zdání skutečnosti. Stálost světa je iluzí. Vždyť ve snu se to, co trvá jen nepatrný okamžik, zdá tomu, kdo sní, jako celý život. V přeludu faty morgány vidíme jen iluzorní vodu, nikoli vodu skutečnou. I ve stavu nevědomosti člověk vidí pouze iluzorní projevení světa, nikoli Skutečnost. Jakmile se člověk nevědomosti zbaví, iluzorní projevení zmizí. Ani velký strašpytel se nebude bát vymyšleného tygra. Mudrc, který ví, že tento svět není nic jiného než představa a iluze, se nebojí ničeho. Pokud člověk ví, že svět je jen projevení Já, koho nebo čeho by se měl bát? Je-li vnímání člověka očištěno zkoumáním a dotazováním, pak jeho mylné chápání světa zmizí.

Jasným vnímáním a pochopením je podstata člověka očištěna a již se znovu neznečistí. A co je tím správným pochopením? Je to pochopení, že svět není nic jiného než odraz, tudíž jev a zdání, čirého Vědomí, a není proto skutečný ani neskutečný. Zrození, smrt, nebe, poznání a nevědomost jsou jen odrazy Vědomí. Já a ty, deset směrů a pět prvků, to vše je jen Vědomí. Takové je správné pochopení. A je-li tu

správné pochopení, mysl nevzniká ani nezaniká, ale dosahuje nejvyššího klidu a míru. Nezajímá ji chvála ani hana, neoddává se nadšení ani smutku, ale spočívá vždy klidná a nevzrušená ve Skutečnosti.

VASIŠTHA pokračoval: Když člověk pochopí, že smrt je pro každého nevyhnutelná, proč by truchlil nad smrtí příbuzných či nad příchodem vlastního konce? Když člověk pochopí, že každý je někdy úspěšný a jindy ne, proč by jásal nebo byl naopak sklíčený? Když člověk vidí, jak živé bytosti vzniknou a zaniknou jako vlny na hladině oceánu, je tu důvod ke smutku? Co je skutečné, je skutečné navždy, co existuje, existuje navždy, a co je neskutečné, je navždy neskutečné. Je tu důvod ke smutku?

Není žádné „já", nikdy nebylo a nikdy nebude. Tělo záhadně vzešlo z iluzorní představy a nyní se zdá, že existuje. Kde je důvod ke smutku? I kdyby bylo tělo skutečné, tak „já" není tělem, ale odrazem neomezeného Vědomí. Pokud přijde toto pochopení, pak tu žádný smutek není.

Člověk by neměl svou víru, naději a touhu vkládat do něčeho, co je neskutečné. Taková naděje znamená omezení. Ó Rámo, žij tento život bez nadějí a tužeb. Co má být vykonáno, je třeba vykonat, a co není dobré, toho je třeba zanechat. Žij v tomto světě šťastně a radostně, aniž bys přemýšlel, po čem toužit či netoužit.

Neomezené Vědomí existuje Jedno, vždy a všude. Co se zdá být, je jen projevení. Je-li projevení pochopeno jako projevení, pak je pochopeno To, co skutečně je. Pochopíš-li, že „já nejsem a tyto zkušenosti nejsou moje", anebo že „Já jsem vše", budeš osvobozen od okouzlení projeveným světem. Oba přístupy jsou vhodné, přijmi ten, který ti vyhovuje více. Pak se osvobodíš od náklonnosti zvané *rága* i odporu zvaného *dvéša*.

Kdo zničí tuto dvojici sil přitažlivosti a odpudivosti zvanou *rága dvéša*, získá ve světě cokoli, na zemi i na nebi. To, co nevědomý člověk udělá pod vlivem těchto sil, to ho dovede jen k trápení. Kdo tyto síly nepřekoná, pak třebaže je učený a znalý svatých textů, zůstane ubohý a hodný zavržení. Takový člověk mluví o tom, že byl „druhým oloupen", nebo že se „vzdal bohatství a potěšení". Bohatství, příbuzní a přátelé přicházejí a odcházejí. Moudrý člověk je nevyhledává ani neodmítá. To, co má začátek a konec, není hodno pozornosti mudrce. Na tomto světě jeden něco vytvoří a jiný si to užívá. Kdo je podveden?

Ó Rámo, pro tvé duchovní probuzení nepřestávám opakovat, že svět je jako dlouhotrvající sen. Probuď se, probuď! Nahlédni Já, které září jako Slunce. Pod vodopádem mých slov sladkých jako nektar ses skutečně probudil. Nemáš co dělat se zrozením, smutkem, hříchem či iluzí. Všech takových představ se vzdej a spočiň v klidu a míru Já.

V tuto chvíli se Vasištha odmlčel, neboť shledal, že je Ráma zcela ponořený v Já. Jakmile se Ráma vrátil do normálního stavu vědomí, pokračoval Vasištha ve svém výkladu.

VI. I. 29

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, jsi probuzený, dosáhl jsi poznání Já. Setrvej navždy v tomto vysokém stavu a nenech se vtáhnout do projevení světa. Kolo vzniku a zániku všech věcí se neustále otáčí na čepu, jímž jsou myšlenky a představy. Ustanou-li myšlenky a představy, zmizí s nimi i projevený svět. Chce-li někdo otáčející se kolo zastavit silou vůle, nemůže se mu to podařit, dokud nezmizí rozptýlení způsobené myšlenkami. Člověk by měl odstranit čep, kolem kterého se kolo otáčí, a použít k tomu vlastní úsilí, sílu, moudrost i zdravý rozum. Čeho nelze dosáhnout tímto způsobem, toho nelze dosáhnout ani jiným. Člověk by se měl vzdát falešné závislosti na pomoci boží, vytvořené nedospělou dětskou myslí, a měl by ovládnout svoji mysl intenzivním vlastním úsilím.

Projevený svět započala síla myšlenky Stvořitele. Svět je však falešný. Potulují se tu těla zrozená z vlastností rozličných prvků. Je třeba už konečně přestat s představou, že tělo skutečně existuje a radost a bolest jsou skutečné stavy.

Nevědomý člověk, přesvědčený o svém trápení a s tváří neustále kropenou slzami, je na tom hůře než obraz nebo socha, které jsou od zážitku utrpení oproštěny. Socha nezakouší nemoci ani smrt a je zničena jen tehdy, když ji někdo rozbije. Je-li ochraňována a dobře se s ní zachází, vydrží v dobrém stavu i velmi dlouhou dobu. Lidské tělo je oproti tomu odsouzeno k jisté smrti. Každým dnem chřadne bez ohledu na to, jak dobře je o něj postaráno, a nelze to zastavit. Socha je na tom lépe nežli tělo utvořené myšlenkami a představami. Kdo by choval ohledně lidského těla nějaké naděje?

Tělo bdělého stavu je na tom také hůře než tělo, které se nám zjevuje ve snu. Snové tělo je tvořeno krátkodobou představou, snem, a proto není vystaveno dlouhodobému utrpení. Zato tělo v bdělém stavu je výsledkem dlouhodobě opakovaných myšlenek a představ, a proto je sužováno utrpením trvajícím dlouhý čas. Ať už si o těle myslíš, že je skutečné nebo neskutečné, jisté je, že je to výsledek myšlenek a představ. Proto není třeba se kvůli němu trápit.

I když se socha rozbije, život ztracen není. I když tělo zrozené z myšlenek a představ zemře, nic se neztratí. Je to podobné, jako když člověk, který vždy na obloze viděl dva Měsíce, je ze zdvojeného vidění vyléčen a ztratí obraz druhého Měsíce. Neomezené Vědomí neumírá ani nepodléhá žádné změně.

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, člověk sedí na kolotoči a vidí, jak se celý okolní svět otáčí, a člověk točící se v kole nevědomosti vidí v pohybu svět a své tělo. Duchovní velikán by takové nahlížení měl opustit. Tělo je výsledkem myšlenek a představ zakoušených nevědomou myslí. Svět nevědomosti není skutečný. Třebaže se zdá, že tělo funguje a dělá všechno možné, přesto zůstává neskutečné, podobně jako zůstane neskutečným had, za něhož jsme mylně považovali kus provazu. Co je vykonáno netečným objektem, to tento objekt ve skutečnosti vůbec nevykonal. Tělo nedělá nic, ačkoli se to může jevit jinak.

Netečné tělo neprožívá touhu, která by podnítila jeho činy, a neomezené Vědomí neboli Já zase žádnou touhu nemá. Proto ve skutečnosti neexistuje žádný konající, ale jen pozorující Inteligence. Tak jako se svíčka chová přirozeně jako svíčka, a tudíž na místě, kde nefouká, hoří a svítí, tak by měl člověk v každé situaci setrvat přirozeně jakožto Já. Tak jako Slunce neustále spočívá v sobě, ve vlastní přirozenosti, a přitom se zaměstnává běžnými denními záležitostmi, tak se také ty, jenž spočíváš ve svém Já, zabývej běžnými záležitostmi státu.

Vznikne-li mylná představa, že toto imaginární tělo je skutečné, pak se jako strašidlo děsící malé děti objeví skřet mysli a pocitu ega. Falešná mysl neboli falešný pocit ega má potom tak silný hlas, že se nechá zastrašit i moudrý člověk a odebere se raději do hluboké meditace. A ten, kdo skřeta zvaného mysl či pocit ega do těla nastražil, spočívá beze strachu v prázdnotě zvané svět.

Je s podivem, že i nyní žijí lidé v přesvědčení, že Já je tělo stvořené iluzorním skřetem zvaným mysl. Intelekt člověka, který i při umírání zůstane v zajetí skřeta mysli, je ve skutečnosti nevědomostí. Zcela bláhový je ten, kdo důvěřivě přebývá v domě, v němž straší skřet mysli. Vždyť takový dům, jímž je naše tělo, není trvalý a postrádá stabilitu. Ó Rámo, zanechej posluhování skřetu zvanému pocit ega, a aniž bys věnoval pozornost mysli, spočiň v Já.

Kdo je pod špatným vlivem skřeta zvaného mysl, je pomýlený a ve skutečnosti nemá přátele ani příbuzné. Skutky konané rozumem, jemuž vládne pocit ega, jsou plné jedu a plodí jedovaté plody způsobující smrt. Hlupák, který je nerozlučně spjatý s pocitem ega a schází mu moudrost a odvaha, žije, jako by byl dávno mrtev. Je jako dřevo nachystané pro ohně pekelné.

Ať si skřet zvaný ego v těle zůstane nebo z těla odejde, ty však nedovol své mysli, aby na něj i jen pohlédla.

VASIŠTHA pokračoval: Je-li pocit ega díky probuzené Inteligenci zbaven svého hávu a zůstane opuštěn a zapomenut, nemůže ti nijak ublížit. Já znamená neomezené Vědomí. I když je pocit ega v těle usídlen, jak by mohl ovlivnit Já?

Ó Rámo, je nemožné vyjmenovat všechny pohromy přicházející k těm, které ovládá jejich mysl a ego. Nářek a pláč, ozývající se ve světě tak často, nebo zvolání „běda, co mě to postihlo?!“, to všechno není nic jiného než hra ega. Tak jako nemůže být znečištěn všeprostupující prostor, tak nemůže být ovlivněno egem všudypřítomné Já.

Vše, co člověk pomocí svého těla dělá, ve skutečnosti dělá pocit ega pomocí otěží zvaných nádech a výdech. Nepřímou příčinou všeho je Já, podobně jako je prostor nepřímo odpovědný za růst rostlin, když jim v růstu nebrání. Tak jako lampu považujeme odpovědnou za to, že lze vidět objekty, je Já považováno za příčinu činnosti těla a mysli, neboť tělo a mysl pracují ve světle nejvyššího Já. Jinými slovy, není tu žádné spojení mezi netečným tělem a vědomým Já. A jen proto, že životní energie Já neboli *prána* neustále vibruje a vytváří vzruchy, je mysl za nejvyšší Já zaměňována.

Ó Rámo, jsi Já, nikoli mysl. Co máš co dělat s myslí? Opusť tuto mylnou představu. Skřet mysli sídlící v těle nemá co dělat s Já, přestože mlčky předpokládá, že on je Já. A to je příčina zrození a smrti. Předpoklad, že mysl je Já, tě zbavuje odvahy. Proto se zbav skřeta mysli a pevně vytrvej. Člověka, který se nechal zcela ovládnout skřetem zvaným mysl, nezachrání svaté texty, příbuzní ani žádný *guru*. Na druhou stranu, pokud člověk skřeta mysli odloží, pak mu *guru*, svaté texty i přátelé snadno pomohou. Je to tak snadné jako vytáhnout štěně z louže. Kdo přemohl skřeta mysli, je opravdovým člověkem a prokázal tím světu velkou službu. Je třeba povznést se nad nevědomost a porazit skřeta zvaného ego. Ó Rámo, přestaň bloudit po lese světské existence jako zvíře v lidské podobě. Neupadej do bahna vztahů kvůli svému dočasnému tělu. Z někoho se tělo zrodilo, pocit ega je ochraňuje a někdo jiný zakouší jeho radosti a bolesti. Je to velká záhada.

Tak jako se svou podstatou neliší hliněná nádoba a kus látky, stejně tak se podstatou neliší mysl a neomezené Vědomí. V této souvislosti ti povím, jaké učení se mi dostalo od samotného boha Šivy. Pravda odhalená v tomto učení odstraní i největší pomýlenost.

VASIŠTHA pokračoval: Nějaký čas jsem pobýval v příbytku boha Šivy na hoře Kailása. Uctíval jsem Šivu a praktikoval odříkání. Byl jsem obklopen dokonalými mudrci, v jejichž přítomnosti se často rozmlouvalo o svatých textech.

Jednoho večera jsem prováděl uctívání boha Šivy. Ovzduší bylo naplněno klidem a tichem. Celý les byl ponořen do tmy tak husté, že by se dala nožem krájet.

Najednou jsem zahlédl jasné světlo. Spatřil jsem ho svým vnějším zrakovým smyslem, zatímco svým vnitřním smyslem jsem pronikl do jeho podstaty. Uviděl jsem samotného boha Šivu, jak prochází kolem, jednou rukou drží svoji choť Párvatí a před ním kráčí býk Nandi a klestí mu cestu. Zakusil jsem jeho božskou přítomnost, kterou všichni mudrci kolem mne již znali.

Šel jsem za Šivou, pozdravil ho a náležitě uctil. Nějakou chvíli jsem před ním stál a nedokázal od jeho božského zjevení odtrhnout zrak. Pak ke mně začal Šiva promlouvat a já mu odpovídal.

Učení boha Šivy

ŠIVA se zeptal: Postupuje tvé odříkání uspokojivě a bez překážek? Ustaly už všechny tvé vnitřní obavy a dosáhl jsi toho, co stojí za to dosáhnout?

VASIŠTHA odpověděl: Nejvyšší Bože, ten, kdo má štěstí být tvým oddaným, neshledá nic, čeho by bylo těžké dosáhnout, a nezakouší žádný strach. Každý ve světě se v úctě sklání před těmi, kteří jsou ti oddáni a neustále si tě připomínají. Jen takové země, cesty, hory a vesnice, kde přebývají lidé, kteří jsou ti bezvýhradně a celým srdcem oddáni, lze považovat za hodny svého pojmenování. Neustále si tě připomínat je důsledek zásluh z předchozích zrození a také záruka ještě větší blaženosti v budoucnosti. Je to jako nádoba plná nektaru, jako brána otevřená osvobození. Ó Bože, nosím vzácný drahokam neustálého připomínání si tebe, a zažehnal jsem tudíž pohromy, jež by mne mohly v budoucnu sužovat.

Ó Bože, ačkoli jsem díky tvé milosti dosáhl stavu Sebenaplnění, toužím pochopit ještě jednu věc. Prosím, pouč mne. Jaký způsob uctívání ničí všechny hříchy a dává příslib všeho dobrého?

ŠIVA pravil: Víš, kdo je Bůh? Bůh není Višnu, Šiva ani Brahmá, není to vítr, Slunce ani Měsíc, není to *bráhmana* ani král, nejsem to já ani ty, není to Lakšmí a není to mysl. Bůh je bez formy a je nedělitelný. Nelze ho rozdělit na objekty. *Dévana* neboli vznešenost, která není stvořená a je bez počátku a konce, se nazývá *déva*, Bůh, Šiva nebo čiré Vědomí. Právě To má být uctíváno a To samo o sobě je vším.

Není-li člověk schopen uctívat takového Šivu, je veden k uctívání formy. Uctívání formy však dává jen konečný výsledek, zatímco uctívání Boha bez formy přináší neomezené blaho. Kdo přehlíží Neomezené a je oddán omezenému, ten jako by se vzdal zahrady potěšení a vyhledal trnité křoví. Přesto mudrci někdy pro radost uctívají i formu.

To nejdůležitější při uctívání je moudrost, sebeovládání a vnímání Já ve všech bytostech. Já samo o sobě je bůh Šiva a je třeba ho neustále uctívat květy moudrosti.

VASIŠTHA se zeptal: Řekni mi, prosím, jak se svět promění v čiré Vědomí a jak se čiré Vědomí projeví jako *džíva* a další objekty.

ŠIVA odvětil: Jediné, co existuje, je *čit ákáša* neboli neomezené Vědomí, které jediné existuje i po kosmickém zániku a existuje i nyní, zcela prosté jakéhokoli dělení na subjekt a objekt. Podobně jako ve spánku vzniknou sny, jsou v důsledku pohybu energie všechny myšlenky a představy projeveny samotným Vědomím jakožto stvořený svět. Je zcela nemožné, aby nějaký objekt vnímání existoval vně všudypřítomného neomezeného Vědomí.

Všechna pohoří, celý svět, nebe, Já, *džíva*, jedinec i prvky, z nichž je svět stvořen, jsou čiré Vědomí. Kde to všechno bylo před takzvaným stvořením, když existovalo pouze čiré Vědomí? Prostor neboli *ákáša*, nejvyšší neomezený prostor neboli *parama ákáša*, absolutní prostor *brahma ákáša*, stvoření, Vědomí, to vše jsou jen slova, synonyma označující tutéž Skutečnost. Tak jako je neskutečná dualita zakoušená ve snu, je neskutečná i dualita ve stvořeném světě. Tak jako se zdá, že ve vnitřním snovém světě existují a fungují různé objekty, tak je to i s objekty vnějšího světa během bdělého stavu. Ani v jednom z těchto stavů se ve skutečnosti nic neděje. Tak jako je Vědomí jedinou Skutečností ve snu, je Vědomí i jedinou podstatou a Skutečností v bdělém stavu. A právě To je Bůh, To je nejvyšší Pravda, To jsi ty, To jsem já a To je vše.

VI. I. 30

ŠIVA pokračoval: Uctívat takového Boha je pravé uctívání a díky němu dosáhne člověk čehokoli. Tento Bůh je nerozdělený a nedělitelný, neduální a nestvořený. Nelze k němu dojít vnějším úsilím. Klanět se takovému Bohu je zdrojem nejvyšší radosti.

Vnější uctívání formy se uvádí jen pro ty, kteří nemají probuzenou inteligenci a jsou nevyzrálí podobně jako děti. Když člověk neovládá svou mysl, provádí uctívání, například květinami. Takové uctívání je stejně neúčinné jako uctívání Já v jakékoli vnější formě. Nevyzrálí oddaní uctíváním objektu, jenž si sami vytvořili, docházejí určitého uspokojení, ale za takové uctívání dostávají odměnu, která nemá velkou cenu.

Nyní ti popíšu způsob uctívání, který je vhodný pro osvícenou bytost, jakou jsi i ty. Bůh, jehož je třeba uctívat, je Ten, který udržuje celé stvoření, je za všemi myšlenkami, popisy a představami, i za představou „veškerenstva“ nebo „celku“. Jen Toho lze nazvat Bohem, který je nerozdělený a nedělitelný v prostoru i čase, který je čiré a absolutní Vědomí a jehož světlo ozařuje všechny objekty. Bůh je Inteligence, která překračuje všechny své části a je skrytě přítomná ve všem, co existuje. Je Bytím všeho, co existuje, a zároveň vše o Bytí připravuje tím, že zakrývá Skutečnost. Nejvyšší *Brahman* je mezi bytím a ne-bytím, je to Bůh, je to Skutečnost označovaná jako *Óm*. Existuje všude, stejně jako je všude v květině rozprostřena vonná esence. Bůh je čiré

Vědomí, které je v tobě, ve mně a ve všech bozích i bohyních. Všichni bohové obdaření formou nejsou nic jiného než čiré Vědomí. Celý vesmír je čiré Vědomí. A To je Bůh a To „všechno" jsem Já. Vše pochází z něj a skrze něj.

Bůh není nikomu vzdálen a není těžké se k němu dostat. Sídlí v těle a vyskytuje se všude jako prostor. Bůh dělá všechno. Jí, chodí, dýchá, udržuje věci pohromadě a zná každou částečku těla. Je světlem, ve kterém pracuje každá částečka těla a ve kterém se děje každá činnost. Sídlí v jeskyni srdce každého člověka. Překračuje mysl i pět smyslů vnímání, proto jimi nemůže být rozpoznán ani popsán. Jen pro poučení nevědomých se označuje jako Vědomí. Třebaže se zdá, že toto Vědomí dělá vše, nedělá nic. Vědomí je čiré a to, že se zabývá činnostmi světa, lze tvrdit asi tak stejně jako to, že jaro nutí rostliny vykvést.

ŠIVA pokračoval: Vědomí představuje někdy prostor, jindy *džívu*, někdy čin, jindy hmotu, a to vše bez jakéhokoli záměru. Tak jako jsou všechny oceány jen jedinou masou vody, tak je toto Vědomí, třebaže popsané různými způsoby, jen jediná kosmická masa Vědomí. Vědomí získává v těle zkušenosti skrze neklidnou mysl, podobně jako neposedná včelka nasává z lotosového květu sladkou šťávu. Rozmanité bytosti z vesmíru, bozi, démoni, hory i oceány se v neomezeném Vědomí objevují jako vlny na hladině oceánu. I kolo nevědomosti, které roztáčí koloběh života a smrti, se netočí nikde jinde než v kosmickém Vědomí, a síla Vědomí tak neustává v činnosti.

Vědomí ve formě čtyřrukého boha Višnu ničí démony, podobně jako bouřka provázená deštěm ochlazuje rozpálenou zemi. Vědomí na sebe bere podobu Šivy a Párvatí, Stvořitele Brahmy nebo spousty dalších bytostí. Vědomí je jako zrcadlo, které podržuje to, co se v něm odráží, ale samo neprochází žádnou změnou. Aniž by se proměnilo, projeví se jako nekonečné množství vesmírných bytostí.

Neomezené Vědomí je jako popínavá rostlina zavlažovaná skrytými sklony bezpočtu *džívů*. Jejími poupaty jsou touhy a jejími vlákny minulá stvoření. Jejími částmi jsou jak bytosti vnímání schopné, tak i bytosti vnímání neschopné. Takto se Jediné jeví jako mnohé, avšak mnohým se nestává.

Prostřednictvím neomezeného Vědomí je možné přemýšlet, vyjadřovat se a konat. Neomezené Vědomí září jako Slunce nebo se projeví jako množství těl, která jsou netečná, vzájemně se setkávají a zakoušejí různé zážitky. Vědomí je jako tajfun, přímo ho nevidíme, ale všude v něm jakoby samy od sebe poletují částice prachu. Vědomí samo v sobě vrhá jakýsi stín, který označujeme jako netečnost neboli *tamas*.

Ve světle Vědomí probouzejí myšlenky a představy v těle činnost. Předmět nacházející se přímo před očima člověka by bez Vědomí nemohl být zakoušen. Bez Vědomí by tělo nemohlo pracovat ani existovat. Vědomí jí, roste a zaniká. Vytváří a udržuje všechny pohyblivé i nepohyblivé bytosti ve vesmíru. Neexistuje nic jiného než jediné neomezené Vědomí. Samo Vědomí vzniklo ve Vědomí.

VASIŠTHA se zeptal: Pane, je-li toto Vědomí všudypřítomné, jak se pak něco ve světě může stát netečným a neschopným vnímání? Jak je možné, že jedinec obdařený vědomím Vědomí ztratí?

ŠIVA pochválil otázku a odpověděl: Všudypřítomné Vědomí, jež je vším ve všem, existuje v tomto těle jako to, co se mění, i to, co nepodléhá změně. Podobně jako může žena snít o tom, že je jiná a má jiného manžela, tak Vědomí může uvěřit, že je něco jiného. A jako se člověk ovládnutý vztekem bude chovat jinak než za normálních okolností, tak bude jinak fungovat Vědomí, které přijalo jinou podobu. Například se stane netečným a neschopným vnímat.

Vědomí vytvoří prostor, vzduch a ostatní prvky a stane se samo sobě vlastním objektem. Zároveň rozvine prostor s časem a stane se *džívou* s omezenou myslí a rozumem jedince. Tak vzniknou opakovaná projevení světa i představy jako „jsem ten a ten". Neomezené Vědomí se projeví jako netečné a nehybné, podobně jako když voda zmrzne v led. Mysl je ovládnuta iluzí. Zakouší tužby, podléhá chtíči a hněvu, prožívá úspěch a neúspěch, zakouší bolest a radost, dělá si naděje, snáší velká utrpení, je plná chtění i nechtění, a svou iluzi tak upevňuje. Ovládnuta klamem jde z jednoho omylu do druhého, z nevědomosti do ještě větší nevědomosti.

V dětství je toto pomýlené vědomí zcela závislé na druhých, v mládí se žene za úspěchem a bohatstvím a plní se obavami a starostmi a ve stáří se utápí v utrpení. Ve smrti je vedené svým *karman* a podle okolností se rodí do nebe, pekla, podsvětí či znovu na zemi jako člověk, zvíře nebo neživá bytost. Totéž Vědomí se zjeví jako Višnu, Šiva, Brahmá nebo někdo jiný. Totéž Vědomí se projeví jako Slunce, Měsíc, vítr, roční období, den a noc. Totéž Vědomí je životní silou v semínku i vlastností hmotných látek. A Vědomí, které omezilo samo sebe, se samo sebe bojí! To je vědomí jedince, vědomí *džívy*, označované též jako *karma átman* neboli vědomí chycené v koloběhu činů a reakcí na ně.

Pohleď na sílu nevědomosti a netečnosti. Jen proto, že zapomnělo svůj skutečný stav, prožívá vědomí jedince smutek a trápení i žalostnou zkázu.

VI. I. 31

ŠIVA pokračoval: Vědomí jedince zakouší falešný pocit, domněnku či představu „jsem smutný". Jen kvůli pomýlenému chápání může člověk bědovat „ach, jsem dočista mrtvý", nebo „ach, jsem ztracen", ačkoli mrtev ani ztracen není. A tak si Vědomí mylně představí, že je ubohé a omezené, ačkoli je tato představa zcela iracionální a neopodstatněná. A jen kvůli falešné představě ega si vědomí jedince myslí, že je projevený svět skutečný. Hlavní příčinou toho, že člověk prožívá svět jako skutečný, je mysl. Mysl však

nelze považovat za příčinu skutečnou, neboť mysl sama o sobě neexistuje. Mysl není nic jiného než čiré Vědomí. Je-li tu pochopení, že sama vnímající mysl není skutečná, pak je zřejmé, že skutečný není ani pozorovaný svět.

Tak jako není v kameni olej, tak není v čirém Vědomí odlišnost poznání, poznávajícího a poznaného, odlišnost konání, konajícího a vykonaného činu ani odlišnost pozorování, pozorovatele a toho, co je pozorováno. Podobně neskutečný je i rozdíl mezi já a ty nebo mezi jedním a mnohým. Takové rozdíly neexistují, podobně jako neexistuje tma tam, kde svítí Slunce. Protiklady jako hmotný a nehmotný či prázdný a neprázdný jsou jen slova. Při hlubším zkoumání to všechno mizí a zůstane pouze neměnné čiré Vědomí.

Vědomí ve skutečnosti neprochází žádnou změnou ani se nemůže stát nečistým. Nečistota je jen zdánlivá. Právě zdání a představy jsou nečistotou. Dojde-li člověk k tomuto pochopení, vzdá se představ a nečistota zmizí. Dokud však nejsou představy zcela odmítnuty, objeví se nečistota i u člověka, který má pochopení. Pomocí správného vlastního úsilí není těžké se představ zříci. Může-li se člověk vzdát stébla trávy, může se stejně snadno vzdát tří světů. Čeho by nešlo vlastním úsilím dosáhnout?

Neomezeného Vědomí, jež je neměnné a neduální, lze dosáhnout v jediném záblesku vnitřního světla. Neomezené Vědomí je čiré a věčné, všudypřítomné a prosté mysli, neměnné a neposkvrněné, a je všemi objekty. Podobně jako světlo svítí, aniž by to bylo jeho konání, existuje nehybné Vědomí jen jako svědek všeho, co se děje. Třebaže je Vědomí čiré a čisté, jeví se jako nečisté. Síla v netečné hmotě není netečná. Vědomí je všudypřítomné. Nedělí se na části, které by tvořily celek.

Neomezené Vědomí, jež je velmi jemné a bez jakýchkoli představ, poznává sebe sama. V zapomenutí na Já se baví představami a zakouší vjemy, podobně jako spící člověk. A to vše je možné jen díky jeho neomezené podstatě.

ŠIVA pokračoval: Zdá se, jako by se Vědomí ztotožněním s objektem omezilo na stav spojený s přemýšlením a obavami. Nečisté zlato vypadá jako měď, dokud není vyčištěno a neobjeví se zlatý lesk. Jakmile Vědomí zapomene na Já a ztotožní se s částí, objeví se představa vesmíru. Tato falešná představa však zmizí, jakmile je tu poznání Já.

Když si v sobě Vědomí uvědomí sebe sama, objeví se pocit ega. Stačí nepatrný pohyb a pocit ega, který ve skutečnosti není nic jiného než Vědomí, se dá nezadržitelně do pohybu jako kámen kutálející se ze skály. I tehdy je ve všech formách i ve všech prožitcích jedinou Skutečností Vědomí. Pohyb životních dechů vytvoří uvnitř zrakový vjem a vně objekt. Ale zakoušení zraku, tedy samo vidění, není nic jiného než čiré Vědomí. Zdánlivě netečný hmat přichází skrze životní dech do kontaktu s objektem a je tu dotyk, tedy hmatový smysl. Avšak uvědomění si dotyku je opět čiré Vědomí. Stejným způsobem síla životního dechu neboli *prána* dovoluje nosu cítit vůně, jež

jsou proměnami téže síly, přičemž uvědomění si vůně představuje čiré Vědomí. Není-li se sluchem spojena mysl, slyšení není možné. Prožitkem slyšení není opět nic jiného než čiré Vědomí.

Čin vychází z myšlenky, myšlenka je funkcí mysli, mysl je podmíněné a omezené vědomí, avšak Vědomí je nepodmíněné a neomezené. Podobně jako se v křišťálové kouli odráží její okolí, je vesmír jen odrazem ve Vědomí, přičemž Vědomí není tímto odrazem podmíněno ani omezeno. *Džíva* je prostředkem či vozidlem Vědomí, pocit ega je vozidlem *džívy*, rozum je vozidlem pocitu ega, mysl je vozidlem rozumu, *prána* je vozidlem mysli, smysly jsou vozidlem *prány*, tělo je vozidlem smyslů, pohyb je vozidlem těla a tímto pohybem je *karman*. Protože *prána* je vozidlem mysli, jde mysl tam, kam ji *prána* vezme. A jakmile mysl splyne s duchovním srdcem, ustane *prána* v pohybu, a ustane-li *prána* v pohybu, dosáhne mysl stavu klidu a míru. Kam směřuje *prána*, tam ji mysl následuje, podobně jako ten, kdo sedí ve voze, jede tam, kam jede vůz.

Odraz Vědomí v sobě samém se nazývá *purjaštaka* neboli jemné tělo, jež se skládá z osmi částí. *Purjaštaka* je mysl. Mnozí ji však popisují do podrobností, jakožto složenou z pěti prvků, z vnitřních nástrojů, jimiž jsou mysl *manas*, rozumová schopnost *buddhi*, pocit ega *ahankára* a paměť *čitta*, dále z *prány*, z činných orgánů, ze smyslů, z nevědomosti, z tužeb a z *karman*, tedy z činů. Říká se jí též *lingašaríra*, jemné tělo. Protože toto všechno vzniká, existuje i zaniká ve Vědomí, je Vědomí jedinou Skutečností.

VI. I. 32

ŠIVA pravil: Pro mysl a životní dech, *pránu*, je tělo netečná hmota. Tak jako se železo dá do pohybu v blízkosti magnetu, dá se do pohybu *džíva* v přítomnosti Vědomí. Vědomí je neomezené a všudypřítomné. Tělo je netečné a podmíněné. Je stvořeno tak, aby pracovalo za pomoci vědomí, které samo sebe považuje za podobné životnímu dechu. Tělo je udržováno v pohybu skrze *karma átman* neboli činné Já. A právě nejvyšší Já rozhodlo, že mysl a *prána* budou v těle udržovat život. Vědomí přijme představu netečnosti a řídí mysl jako *džíva*.

Jakmile se vytvoří takové omezení, přijdou s ním následky, tedy psychické a fyzické nemoci. Podobá se to tomu, kdy se na hladině oceánu objeví vlna, která způsobí vznik další vlny, ta zase další a tak to pokračuje dál. Vědomí jakožto *džíva* ztratí svoji neomezenost a nezávislost, neboť přestalo na sebe sama nahlížet jako na Vědomí. Za tlustou oponou nevědomosti není schopno rozpoznat, jakou újmu si tím působí. Podobně jako když se opilec ohání mečem a sekne se do vlastní nohy. Ale tak jako může opilec záhy vystřízlivět, tak může toto omezené vědomí záhy dojít k poznání Já.

Jakmile se mysl zbaví všeho, co ji podporuje, spočine v Já. Jakmile se *purjaštaka* neboli jemné tělo zbaví všech svých opor, dosáhne stavu klidu a míru a ustane v pohybu. Když se Vědomí ztotožní s objektem a upadne do iluze, vyvstanou skryté tendence a sklony. Vědomí se s nimi ztotožní a zapomene na svoji pravou podstatu.

Rozvine-li se lotos srdce, začne pracovat *purjaštaka*. Když se lotos srdce zavine, *purjaštaka* ustane v činnosti. Dokud *purjaštaka* v těle pracuje, tělo žije, jakmile pracovat přestane, tělo umírá. Takový odchod těla může být způsoben konfliktem mezi nečistotami mysli a vnitřním probouzením. Pokud v nitru člověka působí jen čisté *vásany*, čisté sklony, konflikt ustane a je tu soulad, osvobození a dlouhý život. V opačném případě jakmile *purjaštaka* ukončí svou činnost, tělo umírá a jemné tělo si vybere k naplnění svých *vásan* jiné vhodné tělo. V důsledku těchto *vásan* si *purjaštaka* vytvoří nová spojení s novým tělem a neuvědomí si, že jeho pravou podstatou je čiré Vědomí. Poněvadž je Vědomí neomezené a všudypřítomné, může se mysl, jež vozí *purjaštaku*, toulat kdekoli. *Džíva* svá těla přijímá a odkládá, podobně jako nechává strom vyrůst nové lístky a staré opadat. Moudrý člověk se těmito změnami nezabývá.

VI. I. 33

VASIŠTHA se zeptal: Jak vznikne v neomezeném Vědomí dvojnost čili dualita a jak tato dualita, hluboce zakořeněná neustálým utvrzováním po nespočet věků, zase zmizí?

ŠIVA pokračoval: Neomezené všudypřítomné Vědomí je tu neustále, proto rozmanitost a dualita nejsou možné, nemají smysl. Představa jednoho vzniká tam, kde je představa dvou, a naopak. Je-li rozmanitost nahlížena tak, že pochází z Vědomí, pak je tomu právě tak. Příčina a následek jsou ve své podstatě jedno a totéž. Podstata je nedělitelná. Vědomí ztotožněné s objektem je navždy Vědomí a všechny proměny jsou pouhé představy. Prohlašovat, že jsou na hladině oceánu vlny, je jako tvrdit, že na hladině plavou hory stvořené z vody. Jsou snad vlny něco jiného než vody oceánu? Samo Vědomí je „tímto", „tamtím" i „tím uprostřed". Je tedy jedním i druhým objektem a zároveň tím, co vnímá proměnu. Toto jediné neomezené Vědomí má různé názvy jako *Brahman*, Skutečnost, Bůh, Šiva, Prázdno, Jedno nebo nejvyšší Já.

To, co je za všemi formami a stavy vědomí, To, co je nejvyšší Já a označuje se jako čiré Vědomí, to slovy nelze popsat. To, co je tu vnímáno, je samo o sobě nedělitelné. Jestliže se Vědomí uvolí k nahlížení dvojnosti, což je označováno jako *upanajana*, pak

vnímá dvojnost, dualitu.* Omezí se vlastními představami a ty vyvolají vznik hmotného světa. Zakoušení objektů posílí přesvědčení o jejich skutečnosti a na věrohodnosti pak získá pocit ega, který se tím upevní a přijme roli toho, kdo koná činy a zakouší zážitky. A to, co byla na začátku shoda náhod, se brzy stane ustálenou skutečností.

Přesvědčení o existenci zlých duchů tyto zlé duchy vytvoří. Víra v dualitu ustaví dualitu, ale jakmile je poznáno neduální Bytí, dualita zmizí. Víra či přesvědčení vyvolají rozmanitost, a jakmile je tato představa opuštěna, je rozmanitost pryč. Myšlení, představivost a přesvědčení způsobují utrpení. Opustit takové myšlení nepřinese žádnou bolest! Pokud živíme představy a myšlenky, přijde utrpení. A pokud myšlenky a představy nevzniknou, je utrpení pryč. Je v tom snad něco složitého? Všechny myšlenky a představy vedou k utrpení, zatímco nemyšlení znamená čiré blaho. Dovol, ať oheň poznání spálí všechny tvé představy, a spočiň v klidu, míru a nejvyšší blaženosti. Nahlédni jedno jediné neomezené Vědomí.

Král se cítí jako ubožák jen do té doby, dokud zapomíná na skutečnost „jsem král". Jakmile se mu vrátí poznání, že je král, jeho utrpení zmizí. Jakmile přejde období dešťů, není možné, aby se obloha zakryla mraky. Jakmile je nazřeno neomezené Vědomí, zmizí navždy oblaka nevědomosti.

VI. I. 34

ŠIVA pravil: Vesmír existuje jako skutečný i neskutečný. Božské, jež je oproštěno od duality, obojí spojuje i překračuje, a obojím tedy také je. Projevené Vědomí je vesmír a neprojevený vesmír je Vědomí. Představou „jsem to a to" se Vědomí omezuje a pravým poznáním se zase osvobozuje. Vytváření pojmů a představ i vztahů subjektu a objektu vede k zapomenutí na Já. Nicméně i ve stavu rozmanitosti i během činnosti zůstává Vědomí nerozdělené. Samo nejvyšší *Brahman* se zdánlivě projevuje jako vesmír, a to skrze mysl a její tři *guny*, kterými jsou *sattva*, *radžas* a *tamas*, nebo tři stavy, tedy bdění, snění a hluboký spánek.

Jakmile je mysl zničena myslí, je odkryt závoj, který zastíral Pravdu o klamném projevení světa. S tím zmizí představa projeveného světa i *džíva*. Mysl je očištěna od neustále se opakujících představ objektu a subjektu. Jde o stav *pašjantí*, kdy čirá mysl zanechá vytváření představ objektů. Mysl dosáhne stavu podobného hlubokému spánku čili vědomí stejnorodosti, homogenity a dostane se mimo koloběh dalšího zrození. Spočine v nejvyšším klidu a míru. To je první stadium.

---

* *Upanajana* však zároveň označuje posvátné vlákno učení *véd*. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

Druhým stadiem je to, když vědomí oproštěné od mysli je plné světla, osvobozené z temnoty a jemné jako prostor. Neomezené Vědomí se osvobodí od veškeré duality a proměny a je jako v hlubokém spánku nebo jako by bylo figurkou ukrytou v ještě neopracovaném mramoru. Opustí představy času i prostoru, překračuje netečnost i pohyb a setrvá jako čiré Bytí mimo veškerý projev. Překročí tři stavy vědomí, tedy bdění, snění a hluboký spánek, a spočine ve stavu čtvrtém, stavu *turíja*, stavu nerozděleného neomezeného Vědomí.

Nyní přichází třetí stadium. To je i za tím, čemu se říká například *Brahman*, Já, neomezené Vědomí. Toto stadium se někdy označuje jako *turíja atíta* neboli za stavem *turíja*. Je to nejvyšší a poslední stadium. Nelze jej popsat, neboť překračuje všechna cvičení a všechny metody.

Ó mudrci, setrvej navždy v tomto třetím stadiu. To je pravé uctívání Šivy. Tak se ustálíš v Tom, co překračuje vše, co je, i co není. Nic nebylo stvořeno a nic nemůže být zničeno. To překračuje jednotu i dvojnost, věčnost i pomíjivost. Je to čirá masa Vědomí, v níž není možná rozmanitost. To je vše, nejvyšší blaženost a klid, To je mimo jakýkoli projev, To je nejčistší *Óm*, To překračuje vše.

Jakmile domluvil, spočinul Šiva na chvíli v tichu a hluboké koncentraci. Pak otevřel oči a začal znovu hovořit.

VI. I. 35

Déva púdžá neboli uctívání Boha

ŠIVA pokračoval: Ó mudrci, vzdej se svého návyku myslí uchopovat objekty. Ten, kdo poznal Já, poznal to, co je hodno poznání. Je tady snad ještě něco dalšího, co je třeba poznat či nepoznat? Poznej Já. Nahlédni Já. Buď mečem, který rozdělí to, co je považováno za klid a mír, od toho, co je považováno za neklid. Anebo na chvilku obrať svou pozornost vně a poslouchej, co ti řeknu. Pouhým mlčením se ničeho nedosáhne.

Tělo udržuje naživu a v činnosti životní síla neboli *prána*. Bez ní je tělo netečné. *Prána* je energie, která udržuje tělo v pohybu. Inteligence, která prostřednictvím toho všeho prožívá a zakouší, je Vědomí. Vědomí je bez formy a průzračnější než nebe. Zmizí-li spojení mezi životní silou a tělem, oddělí se životní síla od těla, ale Vědomí, jež je průzračnější než prostor, nezmizí.

Čisté zrcadlo odráží vše, co se před ním nachází, ale je-li zrcadlo pokryto prachem, odraz v zrcadle nevidíme. Podobně je tomu s tělem, které opustila *prána*, neboť Inteligence již tady objekty nezrcadlí a nevnímá.

Třebaže je Vědomí neomezené a všudypřítomné, může si začít uvědomovat pohyby mysli a těla. Jakmile je zcela odstraněna tato vada, tedy klamné vnímání objektů a s tím spojené vytváření pojmů a představ, pak Vědomí zazáří jakožto nejvyšší Bytí. Nejvyšší Bytí samo o sobě je Stvořitel Brahmá, Višnu, Šiva, Indra, Slunce, Měsíc i nejvyšší Bůh. Někteří z bohů, například Brahmá, Višnu či Šiva, nejsou oklamáni iluzí světa, ale jsou částí neomezeného Vědomí sdílející jeho pravou podstatu, podobně jako doruda rozpálený kov, který sdílí přirozenost ohně. Nikdo z nich však není neomezeným Vědomím stvořen a nikdo neexistuje mimo neomezené Vědomí. Všechno to jsou však pouhé představy. Některé jsou hutnější či hloupější než jiné a není možné popsat celou šíři představ pocházejících z nevědomosti.

Použijeme-li slov, řekneme, že nejvyšší Bytí neboli neomezené Vědomí je otcem Stvořitele Brahmy, boha Višnu či boha Šivy. A to, co je třeba uctívat, je samo neomezené Vědomí. Nemá však smysl ho k uctívání přivolávat. Pravému uctívání nepomáhá *mantra*, vždyť neomezené Vědomí je tu bezprostředně a přímo, je to vlastní Já člověka, a není třeba ho volat. Je to všudypřítomné Já všeho. Dosáhnout bez úsilí neomezeného Vědomí je tou nejlepší formou uctívání.

VI. I. 36

ŠIVA pravil: Říká se, že bůh Rudra je čiré spontánní zakoušení Já, což znamená jediné Vědomí přebývající ve všem. Je zárodkem všech zárodků, podstatou projeveného světa, největším ze všech činů. Je příčinou všech příčin a esencí všech bytostí, ačkoli nic nezpůsobuje a není žádnou představou o bytí. Nelze jej tudíž pojmout slovy. Je uvědomováním v tom, co je vědomé či vnímající. Uvědomuje si samo sebe jako svůj objekt, je svým nejzazším objektem a je si vědomo nekonečné rozmanitosti v sobě samém.

V každém prožitku je to Vědomí, avšak je čiré, čisté a nepodmíněné. Je to absolutní Pravda, nikoli pravda založená na představách a názorech. Není omezena slovní definicí pravdy a nepravdy. Je to konečná nejzazší Pravda, prapůvodní Skutečnost. Je to čiré absolutní Vědomí, nic jiného.

Přesto se toto Vědomí zbarví chtěním a touhou po potěšení. Stane se tím, kdo zakouší radost, stane se zážitkem radosti i nečistotou, jež je jeho důsledkem. Třebaže je nepodmíněné a neomezené jako obloha, brzy se stane podmíněným a omezeným. V neomezeném Vědomí existuje milion přeludů zvaných projevený svět a milion dalších stále vzniká. A přece ve skutečnosti nevzniká nic, co by bylo od neomezeného Vědomí oddělené a na něm nezávislé. Teplo ani světlo vznikající z ohně také nejsou od ohně oddělené a na něm nezávislé.

Neomezené Vědomí lze přirovnat k nepatrné částečce, která ve svém nitru ukrývá tu nejmohutnější z hor. Zahrnuje bezpočet epoch, a přece nepustí ani okamžik. Je jemnější než jediný vlásek, a přece prostupuje celý vesmír. Nikdo neviděl jeho hranice ani omezení.

Nic nekoná, a přece stvořilo vesmír. Celý vesmír udržuje, a přitom nedělá nic. Žádná hmota od něj není oddělena, a přece není hmotou. Je nehmotné, ale veškerou hmotu prostupuje. Jeho tělem je vesmír, a přece tělo nemá. Je věčným „dnes", ale také zítřejším ránem. Jako zvuky, jež jsou zdánlivě bez významu, svůj význam při vzájemném spojení získají, tak také neomezené Vědomí zároveň je i není. Je i to, co není. Všechna tvrzení o tom, co je, a o tom, co není, jsou založena na logickém úsudku, avšak neomezené Vědomí překračuje relativní pravdu a překračuje logiku.

VI. I. 37

ŠIVA pokračoval: Neomezené Vědomí pomocí země, vody, času atd. dovolí semínku vyklíčit a stát se potravou, dovolí květině vykvést a nosu cítit její vůni. Stejně tak pomocí vhodných prostředků, které též nechá vzniknout, může ve světě vytvořit a udržovat objekty i příslušné smyslové orgány. Síla Vědomí je schopna stvořit celý vesmír, zakusit představu „to neexistuje" a poté všechno vrátit do stavu prázdnoty.

Stvoření není nic jiného než odraz Vědomí uvnitř sebe, který postupem času získal svoji formu. Trojice je projevem vesmírné síly a též samotnou silou, která určuje „bude to tak a nejinak".* A přece Vědomí nic netvoří. Je jako lampa osvětlující prostor, v němž se něco děje.

VASIŠTHA se zeptal: Pane, jaké jsou síly tohoto Šivy neboli Vědomí a jaké jsou možnosti a činnosti těchto sil?

ŠIVA odvětil: Nejvyšší Bytí je bez formy, a přece má pět aspektů: vůli, prostor, čas, řád či osud a kosmickou, neprojevenou podstatu. Má bezpočet sil či energií. Hlavními jsou síla poznání, síla způsobující změnu, síla činu a síla ne-činu.

To všechno však není nic jiného než čiré Vědomí. Podle různého označení se může zdát, že jsou tyto síly Vědomí od Vědomí oddělené, ale tak tomu není.

Celé stvoření je jako pódium, na němž tyto síly či možnosti Vědomí tančí v rytmu času. Prvotní silou je přirozený řád věcí a událostí. Je též označován jako čin, touha, vůle konat, čas atd. A síla Vědomí řídí to, že každá věc, od Stvořitele Brahmy až

* Trojicí se rozumí trojice bohů Brahmá, Višnu a Šiva. (Pozn. překl.)

po stéblo trávy, má svoji charakteristickou vlastnost. Přirozený řád věcí je bez vzruchu a neklidu, ale není zbaven svých omezení. Tančí svůj tanec a uvádí jím do pohybu hru projeveného světa. Zobrazuje různé nálady a rozpoložení mysli, jako jsou soucítění nebo zloba, a vytváří či mění roční období i celé epochy. Je doprovázen nebeskou hudbou i hukotem oceánu a své pódium má ozářené Sluncem, Měsícem a hvězdami. Jeho tanečníky a tanečnicemi jsou živé bytosti všech světů. Takový je tanec přirozeného řádu věcí. Tichým, ale bdělým pozorovatelem kosmického tance je neomezené Vědomí neboli nejvyšší Bůh, který není oddělen ani od toho, kdo tančí, tedy přirozeného řádu věcí, ani od samotného tance, tedy toho, co se děje.

VI. I. 38

ŠIVA pokračoval: Tento Bůh je světci a mudrci bez přestání uctíván. Je uctíván různým způsobem a v různých formách, například v podobě boha Šivy nebo boha Višnu. Nyní poslouchej, jakými způsoby je třeba Boha uctívat.

Nejprve je třeba, aby člověk opustil představu těla, tedy představu „jsem tělo". Pravým uctíváním je meditace. Člověk by měl Boha tří světů neustále uctívat právě pomocí meditace. Jak by měl o něm rozjímat? Asi takto: „Bůh je čirá Inteligence, jež září jako sto tisíc Sluncí dohromady. Je to světlo, které rozzařuje všechna světla. Bůh je vnitřní světlo. Neomezený prostor je jeho krkem, nebeská klenba jeho nohama a světové strany jeho rukama. Zbraně, které drží v rukou, představují světy. Celý vesmír je ukryt v jeho srdci, bohové jsou jeho vlasy a vesmírné síly jsou energií v jeho těle. Čas představuje jeho strážce. Má tisíc hlav, očí, uší a rukou. Všeho se dotýká, všechno chutná, všechno slyší a o všem rozmýšlí, ačkoli překročil veškeré myšlení. Vždy všechno udělá a každého obdaří tím, co si kdo přeje či na co pomyslí. Přebývá ve všem, je vším a je tím, jehož je třeba hledat." Právě takto by měl o něm člověk rozjímat.

Boha je třeba uctívat svým vědomím, nikoli hmotnými věcmi. Netřeba ho uctívat zapalováním lamp a vonných tyčinek, nošením květin ani obětováním jídla a santalové pasty. Bez nejmenšího úsilí je Bůh dosažen a uctěn poznáním Já. Neustálé a nepřetržité uvědomování si existující Přítomnosti, vnitřního Světla neboli Vědomí, je nejvyšší meditací a nejvyšším uctíváním. Ať člověk dělá cokoli, hledí, naslouchá, dotýká se, chutná, jí, cestuje, spí, dýchá či mluví, měl by naplňovat a uskutečňovat svoji přirozenou podstatu, jíž je čiré Vědomí. Tak člověk dojde osvobození.

Meditace je jako oběť a dar, voda podaná božstvu k omytí rukou a nohou. Poznání Já získané meditací je květinou kladenou božstvu na oltář. Vše je nasměrováno k meditaci. Uskutečnit Já není možné jinak než meditací. Pokud bude člověk schopen meditovat pouhých třináct vteřin, pak i kdyby byl nevědomý, má zásluhy, jako by věnoval celou krávu ve prospěch chudých. Kdo bude meditovat po dobu sto a jedné vteřiny, ten

jako by vykonal posvátný obřad. Potrvá-li meditace dvanáct minut, zásluhy se znásobí tisíckrát. A trvá-li meditace den, pak člověk spočine v nejvyšším stavu. A to je nejvyšší *jóga*, nejvyšší *krijá*. Kdo provádí uctívání takovým způsobem, ten je sám uctíván bohy, démony i dalšími bytostmi. Nicméně stále jde o vnější uctívání.

VI. I. 39

ŠIVA pokračoval: Nyní ti vysvětlím vnitřní uctívání Já, které stojí nad všemi očistnými technikami a odstraňuje veškerou temnotu. Vnitřní uctívání má povahu nepřetržité meditace, prováděné neustále, ať už člověk chodí, stojí, bdí, spí nebo se zabývá nějakou činností. Člověk by měl rozjímat o nejvyšším Bohu, jenž přebývá v srdci a může se v člověku projevit nějakou změnou. Je třeba uctívat projevené Vědomí, uvědomění si Já, zvané *bódha linga*, které spí a probouzí se, chodí a stojí, zabývá se vnějšími činnostmi, dotýká se toho, čeho se má dotknout, nechá být to, co má opustit, zakouší potěšení a pak se ho zříká, dává všem činům význam a přebývá jako klid v orgánech těla. Toto *bódha linga*, tuto vnitřní Inteligenci, je třeba uctívat neustále, ať už se člověku samo od sebe přihodí cokoli. Poté co se člověk očistil poznáním Já a zůstává v proudu života a jeho zkušeností pevně usazen v Já, měl by uctívat tuto vnitřní Inteligenci prostředky vedoucími k uskutečnění Já.*

O Bohu je třeba rozjímat následujícím způsobem. Bůh je světlem rozsvěcovaným sluneční a měsíční energií. Je Inteligencí, ukrytou ve všech látkách, ve veškeré hmotě. Je vnějším uvědoměním, které proudí k vnějšímu světu skrze tělo. Je *pránou*, která vstupuje do člověka a proměňuje činnost smyslů ve smysluplnou zkušenost. Bůh řídí vůz sestavený z *prány* a *apány* a ukrývá se v jeskyni srdce. Bůh je ten, kdo poznává vše, co lze poznat, kdo koná všechny činy, prožívá všechny zážitky a je původcem všech myšlenek. On je ten, kdo zná všechny části, kdo je rozpoznán skrze bytí a ne-bytí a kdo osvětluje všechny prožitky.

Je bez částí, ale je vším. Přebývá v těle, ale je všudypřítomný, prožívá i neprožívá a je Inteligencí v každé částečce. V mysli je schopností myslet. Povstává uprostřed mezi *pránou* a *apánou*. Přebývá v srdci, v krku, na patře, mezi obočím i na špičce nosu. Je skutečností všech třiceti šesti elementů či principů. Překračuje vnitřní stavy, je původcem vnitřních zvuků a přivádí na svět ptáčka zvaného mysl. Je Skutečností v tom, co se popisuje jako představa, i v tom, co jako představa označeno není. Bůh přebývá ve všech bytostech, podobně jako je olej obsažen v každém semínku.

---

* V textu se uvádí pojem *déha linga*, který se vztahuje k pojmu *trilinga* neboli tři pohlaví, což může být spojeno se třemi psychickými centry. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

Bůh přebývá v lotosu srdce i ve všech částech těla. Září jakožto čiré Vědomí. Lze jej v jediném okamžiku vidět všude, neboť je čirým zakoušením ve všech prožitcích a zároveň tím, kdo se kvůli pozorování objektů při tomto zakoušení zdánlivě rozdělí na subjekt a objekt.*

ŠIVA pokračoval: Je třeba, aby člověk rozjímal o tom, že Inteligence v těle je Bůh, a tak jako choť slouží svému manželovi, tak rozličné funkce a vlastnosti těla slouží této Inteligenci. Mysl je posel, který Bohu předává znalosti o třech světech. Jeho družkami jsou dvě základní síly, síla poznání neboli *džňána šakti* a síla činu neboli *krijá šakti*. Různé aspekty poznání jsou ozdobami a smyslové orgány branami, jimiž Bůh vchází do vnějšího světa. „Jsem neomezené Já, jež je nedělitelné. Jsem stále úplné, stále naplněné." Tak přebývá Inteligence v těle.

Kdo takto rozjímá, je v rovnováze, jeho chování je vyrovnané, vedené nezaujatostí a neutrálností. Dosáhl stavu přirozené vnitřní čistoty a dobra a je skvělý ve všech aspektech svého bytí. Uctívá Boha, který je Inteligencí prostupující celé jeho tělo.

Takové uctívání se provádí nepřetržitě dnem i nocí, ať k člověku přichází samo od sebe cokoli, a je Bohu předkládáno s myslí pevně ustálenou v klidu a ve správném rozpoložení. Bůh je Vědomí, proto je tak důležité správné nastavení mysli čili vědomí člověka. Boha je třeba uctívat vším, co samo od sebe přichází, a není třeba, aby člověk usiloval o to, co nevlastní. Boha je třeba uctívat skrze potěšení, které tělo prožívá, při jídle, pití i při milování. Boha je třeba uctívat skrze nemoc a veškerá neštěstí a trápení, která člověk zakouší. Bůh by měl být uctíván všemi činnostmi, které člověk vykonává, celým životem, smrtí i veškerým sněním. Boha je třeba uctívat chudobou i blahobytem. Bůh by měl být uctíván rozepří i hádkou, zábavou, rozmanitými zálibami i všemi projevy náklonnosti a odporu. Bůh by měl být uctíván ušlechtilými vlastnostmi zbožného srdce, tedy přátelstvím, soucitem, radostí a nezaujatostí.

Boha je třeba uctívat všemi druhy potěšení, která k člověku přichází sama od sebe, bez ohledu na to, zda je svaté texty schvalují nebo zakazují. Bůh by měl být uctíván

---

* Zmíněných třicet šest elementů či principů se týká pojmů *tattva*. *Tattva* se dělí na tři typy. *Šuddha-tattva* neboli čirý, čistý element se vztahuje ke kosmické zkušenosti a má pět složek, jimiž jsou *šiva*, *šakti*, *sadášiva*, *íšvara* a *šuddha vidjá*. *Šuddhášuddha-tattva* neboli čistý-nečistý element se nachází mezi čistým a nečistým, vztahuje se k omezené individuální zkušenosti a má sedm složek, kterými jsou *májá*, *kalá*, *vidjá*, *rága*, *kála*, *nijati* a *puruša*. *Ašuddha-tattva* neboli nečistý element se vztahuje ke světu hmoty. Má dvacet čtyři složek, a to *prakrti*, *buddhi*, *ahankára*, *manas*, pět smyslových orgánů, viz *indrija*, pět činných orgánů, viz *karméndrija*, pět jemných prvků, viz *tanmátra*, a pět základních prvků, viz *bhúta*. (Pozn. překl.)

tím, co je považováno za vhodné a žádoucí, i tím, co je považováno za nevhodné a nežádoucí. K takovému uctívání je třeba, aby se člověk zřekl toho, co už je pryč, a smířil se s tím, co získal bez úsilí.

ŠIVA pokračoval: Je třeba, aby se člověk takovému uctívání věnoval nepřetržitě a s myslí ustálenou v klidu a vyrovnanosti, ať už jsou jeho vjemy příjemné či nepříjemné. Je třeba, aby člověk přijímal vše jako dobré a příznivé, anebo aby to chápal jako směsici dobrého a zlého. Je třeba, aby člověk uctíval Já s pochopením, že všechno je jedno jediné Já. Je třeba, aby člověk pohlížel stejně na to, co je pěkné a příjemné, i na to, co je nesnesitelné a odporné. Právě takovým způsobem by měl člověk uctívat Já.

Je třeba, aby člověk zanechal představ „to jsem" a „to nejsem" a pochopil, že „vše je *Brahman*, jediné, nedělitelné a neomezené Vědomí". S takovým přístupem je třeba uctívat Já. Člověk by měl uctívat Já neustále, ve všech tvarech, ve všech proměnách, ve všem a prostřednictvím všeho, co k němu přijde. Je třeba, aby člověk uctíval Já oproštěn od rozdělování na žádoucí a nežádoucí, anebo aby takové rozdělování použil jako prostředek k uctívání Já.

Bez chtění či odmítání si lze užívat vše, co k člověku samo přirozeně přichází. Tak jako se prostor nenechá ovlivnit objekty, které v něm existují a proměňují se, tak člověk nemá jásat ani truchlit, ať už čelí čemukoli. Člověk by měl bez jakéhokoli myšlenkového překrucování uctívat Já vším, co k němu shodou okolností samo od sebe přišlo, bez ohledu na to, zda je to obecně chápáno jako dobré nebo méně dobré.

To, co pro uctívání Já je považováno za nezbytné, má stejnou podstatu jako cokoli jiného, ačkoli použití může být různé. Klid a vyrovnanost je blažeností, která překračuje smysly a mysl. Ať se člověk touto vyrovnaností dotkne čehokoli, daný objekt se okamžitě stane blaženým, ať už byl chápán a popisován jakkoli. Pravým uctíváním je to, když se člověk nachází ve stavu klidu a vyrovnanosti jako sám prostor, s myslí zcela tichou, bez nejmenšího pohybu myšlenek a bez jakéhokoli pokroucení. Moudrý člověk, který se ustálil ve stavu klidu a rovnováhy a navenek provádí vše, co je třeba, bez chtění i odporu, by v sobě měl zakoušet neohraničenost a neomezenost. Taková je přirozenost toho, kdo uctívá tuto Inteligenci. Nevědomost, klam a pocit ega se u takového člověka neobjeví ani ve snu. Ó mudrci, spočiň v tomto stavu a vše prožívej, jak to prožívají děti. Uctívej Boha v těle vším, co ti s časem, okolnostmi a prostředím přichází, uctívej Inteligenci, která tělo prostupuje, a prostý tužeb spočiň v nejvyšším klidu a míru.

VI. I. 40

ŠIVA pokračoval: Vše, co kdy děláš nebo neděláš, je uctíváním Boha, jenž je čirým Vědomím. Bůh je potěšen, pokud to vše za uctívání Já a za uctívání Boha považuješ.

Chtění a nechtění, přitažlivost a odpor nelze v Já nalézt odděleně od své podstaty. Jsou to pouhá slova. Dokonce i představy vyvolané slovy jako nezávislost, chudoba, potěšení, bolest, moje a tvoje jsou uctíváním Já, neboť rozumová schopnost vytvářející pojmy a představy není nic jiného než Já. Nejlepším způsobem uctívání kosmického Bytí je samo poznání kosmického Bytí.

To, co je označováno jako „tento svět", je ve skutečnosti kosmické Vědomí neboli Já. Jaký je to tajuplný zázrak, že Já, jež je čirým Vědomím a čirou Inteligencí, jakoby zapomene na svoji pravou přirozenost a začne se považovat za *džívu*, za jedince. V kosmickém Bytí, jež je vším prostupující Skutečností, neexistuje žádné rozdělení na toho, kdo uctívá, akt uctívání a toho, kdo je uctíván. Není však možné toto kosmické Bytí, které udržuje celý vesmír, popsat bez rozdělování a není možné je vysvětlit druhému. Našeho učení není hoden ten, kdo považuje Boha za omezeného prostorem a časem. Zanechej tudíž všech omezujících představ, zanechej dělení na toho, kdo uctívá, a toho, kdo je uctíván, a uctívej Já pomocí Já. Spočiň v klidu a míru, prostý tužeb. Všechny své zážitky a projevy považuj za uctívání Já.

VASIŠTHA se zeptal: Prosím, vysvětli mi podrobněji, proč existují pojmenování Šiva, *Brahman* či Já? Jak takové rozlišování vůbec vzniklo?

ŠIVA pravil: Skutečnost je bez počátku a bez konce a v ničem se neodráží. Tak to je. Není možné ji zakoušet myslí a smysly, proto je chápána i jako ne-Bytí.

VASIŠTHA se zeptal: Jestliže Skutečnost překračuje mysl, jak ji lze pochopit?

ŠIVA odvětil: Pokud je hledající, jenž dychtí po osvobození z nevědomosti, vybaven tím, čemu se říká *sáttva avidjá* neboli lehká nevědomost, pak tato *sáttva avidjá* pomocí toho, co je označováno jako posvátný text, odstraní nevědomost podobným způsobem, jako zbavuje pradlena prádlo nečistot pomocí jiné nečistoty, mýdla. Tak je odstraněna nevědomost, Já nahlédne Já díky schopnosti osvětlit samo sebe a skrze Já dojde k uskutečnění Já.

VI. I. 41

ŠIVA pokračoval: Hraje-li si dítě s dřevěným uhlím, umaže si ruce. Ruce si umyje, ale pokud bude ve hře pokračovat, znovu si je začerní. Ruce zůstanou čisté jen v případě, že dítě si po umytí rukou už s uhlím hrát nebude. Podobně je to s člověkem, který se dotazuje na podstatu Já. Pokud upustí od činností podporujících vznik nevědomosti, temnota nevědomosti zmizí. Nicméně uvědomit si Já může pouze Já.

Nepovažuj rozmanitost za Já. Neměj pocit, že poznání Já je výsledkem učení nějakého učitele. Učitel neboli *guru* je obdařen myslí a smysly, avšak Já neboli *Brahman* mysl a smysly překračuje. Jestliže můžeme něčeho dosáhnout jenom tak, že něco jiného skončí, pak toho nedosáhneme pomocí toho, co mělo skončit. Rady učitele a další metody jsou považovány za prostředky k dosažení poznání, ale ve skutečnosti tomu tak není.

Já není odhaleno ani pomocí posvátných textů, ani prostřednictvím rad učitele. A Já není odhaleno bez pomoci svatých textů a bez pomocných rad učitele. Já je odhaleno, pokud to vše přijde společně. Dosáhnout poznání Já lze jen tehdy, je-li tu současně znalost svatých textů, rady učitele a správný přístup žáka.

Ustanou-li v činnosti všechny smysly a zmizí-li představy radosti i bolesti, pak to, co zůstane, je Já, Šiva, nebo také Pravda, Skutečnost či To. Avšak To, co je, když všechno odejde, existuje jako neomezený prostor i tehdy, kdy je vše přítomno. Ze soucitu s nevědomým člověkem a ve snaze duchovně ho probudit a vyvolat v něm žízeň po osvobození sepsali ochránci vesmíru, jimiž jsou Brahmá, Indra, Rudra a další, posvátné texty, jakými jsou například *véda* nebo *purána*. V těchto textech jsou použity výrazy *Brahman*, Vědomí, Šiva, Já, Bůh či nejvyšší Já, které mohou vyvolat dojem rozmanitosti, ale ve skutečnosti rozmanitost neexistuje.

Skutečností, k níž tato slova odkazují, je čiré Vědomí. Vůči Vědomí je i neomezený prostor hmotný a hutný jako mohutná hora. Čiré Vědomí se projeví jako poznatelný objekt a dá vznik představě rozumové schopnosti a vědomí jedince, ačkoli jakožto nejniternější Já žádným objektem poznání není. Vzhledem k dočasnému vytvoření představ umožní čiré Vědomí vznik pocitu ega, tedy i pocitu „já vím".

ŠIVA pokračoval: Pocit ega vyvolá představu prostoru a času a obdařen energií vitálního dechu se stane *džívou*, jedincem. Jedinec pak následuje to, co mu jeho představy velí, a upadá do stále větší nevědomosti. S pocitem ega se zrodí mysl a různé formy mentální energie, což dohromady tvoří tělo označované jako *ativáhika* neboli jemnější než vítr. Jde o jemné tělo putující z jedné energetické roviny na jinou.

Následuje vznik představy hmotných objektů, které odpovídají jemným energiím těla zvaného *ativáhika*. Objeví se smysly, tedy zrak, dotyk, sluch, chuť a čich, jim odpovídající objekty a s nimi spojené zkušenosti. To vše dohromady tvoří jemné tělo zvané *purjaštaka* a v nehmotném stavu tělo zvané *ativáhika*.

Takto jsou stvořeny veškeré hmotné objekty, ačkoli ve skutečnosti nic stvořeno není. To vše jsou jen zdánlivé proměny jediného neomezeného Vědomí, které nejsou od Vědomí odděleny, podobně jako nejsou snové objekty odděleny od člověka. I když člověk o těchto objektech jenom sní, jeví se mu jako objekty vnímání a to vše se zdá být objektivní skutečností.

Jakmile je pochopena Pravda, zazáří všechny objekty jako Bůh. Nicméně ani to není skutečné, neboť nic nikdy nebylo hmotnou věcí a objektem. Člověk prožívá představu o existenci objektu, a jen proto se zdá, že jsou objekty hmotné. Vědomí vytvoří hmotný svět a pak jej jako hmotný i nahlíží.

Vědomí jedince podmíněné takovými představami zdánlivě trpí. Podmíněnost znamená utrpení. Podmíněnost je však založena na myšlenkách a představách, na smyslových a psychických zkušenostech, zatímco Skutečnost překračuje každou zkušenost a svět je jen zdání, přelud podobný fatě morgáně. Co tedy lze považovat za podmíněnost a omezenost mysli? Kdo koho omezuje a kdo je takovým omezením omezen? Kdo se napije vody z faty morgány? Když to všechno odmítneme, zůstane jen Skutečnost, v níž není omezení ani nic, co by bylo omezeno. Můžeme to označit za Bytí či ne-Bytí, ale jedině To samo o sobě existuje. Psychická podmíněnost je zdání, které ve skutečnosti neexistuje, tak jako neexistuje přízrak. Je-li podmíněnost překonána, zmizí i zdánlivé stvoření. Ten, kdo pocit ega nebo přelud stvořeného světa považuje za skutečnost, není připraven přijmout učení. Učitel může učit jen toho, kdo je obdařen moudrostí, nikoli nevědomého hlupáka. Nevědomý člověk vkládající svoji víru a naději v projevený svět je jako pomatenec, který zaslíbí svoji dceru člověku, kterého viděl jen ve snu!

VI. I. 42

ŠIVA pokračoval: Člověk, který sní, vnímá ve svém vnitřním prázdnu rozmanité objekty, a podobně vnímá *džíva*, že mu v prázdnotě rozmanité prvky utvářejí jeho tělo. Tak jako v sobě zakouší rozmanitost snící člověk, tak v sobě zakouší kosmickou rozmanitost kosmické Vědomí, kosmické Bytí.

Džíva se může považovat za Stvořitele Brahmu či boha Višnu, ale nejde o nic víc než o myšlenkové formy. Jedna myšlenková forma si představuje, vnímá a zakouší jiné myšlenkové formy. V rámci všech vjemů je jediným faktem prvotní představa zvaná pocit ega, která vznikne v okamžiku, kdy si v sobě Vědomí představí objekt i to, že ho

jako svůj objekt zakouší. Samotný tento okamžik je celou epochou a zároveň všemi jejími násobky i díly. V každé částečce Bytí se neustále odehrává drama zahalování a poznávání Já, a přitom je to všechno jen myšlenková forma vytvořená kosmickým Vědomím. V kosmickém Vědomí však není kosmickým Vědomím vytvořeno nic, neboť kosmické Vědomí zůstává neměnné.

Hora viděná ve snu budí dojem, že existuje v čase a prostoru. Ve skutečnosti však žádný prostor nezaujímá a její vznik a zánik není vymezen žádným časovým údobím. A tak je tomu i se světem. Během jediného okamžiku se nějak objeví všemohoucí božstvo a stejně tak se objeví i ubohý červ. Všechny bytosti ve vesmíru, které člověk může spatřit, od boha Rudry až po stéblo trávy, vznikly stejně, ať už jde o malé organismy nebo o mohutné jedince.

Dotazuje-li se člověk na podstatu *samsáry*, koloběhu života a smrti čili projeveného světa, pak jakmile vysvitne světlo poznání Já neboli nazření Boha, zmizí vnímání rozmanitosti. Pokud se pravá přirozenost neomezeného Vědomí nechá byť jen na zlomek sekundy odejít, všechna ta nešťastná iluzorní stvoření se znovu objeví. Slovem *Brahman* mudrci označují stav, v němž je člověk navždy pevně ustálen v neomezeném Vědomí. Je-li tento stav narušen, zakouší člověk představu světa jako něčeho skutečného. To dá vznik nekonečné rozmanitosti, v níž jsou bozi, démoni, lidé, bytosti podsvětí, zvířata, rostliny a červi. Pokud však člověk ze stavu kosmického Vědomí nevystoupí, pak pochopí, že Skutečnost je přítomná vždy a všude.

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, když Šiva domluvil, přijal mé zbožné díky, požehnal mi a pak se i se svojí chotí Párvatí vzdálil. Přijal jsem učení Šivy za své, zanechal jsem dřívějšího způsobu uctívání a začal uctívat všudypřítomné neduální Já.

VI. I. 43

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, falešný *dživa* vnímá falešný svět v důsledku zdánlivého účinku zdánlivé skutečnosti. Co v tom všem lze považovat za skutečné a co za neskutečné? Imaginární objekt je někým imaginárně popsán a člověk si ve své představivosti myslí, že tomu rozumí. Jako je však pro kapalinu charakteristická tekutost, pro vítr pohyb a pro prostor prázdno, tak je pro Já charakteristická všudypřítomnost.

Od chvíle, kdy jsem byl Šivou poučen, začal jsem uctívat neomezené Já. I během činnosti jsem díky takovému uctívání prostý utrpení. Nejvyšší Já, jež je nerozdělené, ač se jeví jinak, uctívám květinami událostí, které ke mně samy od sebe přicházejí, a činnostmi, které jsou mi přirozené.

Pro všechny vtělené bytosti je obvyklé vstoupit do vztahu, a tudíž vlastnit nebo být vlastněn. Pravý *jógin* však zůstává za všech okolností ostražitý a jeho ostražitost

je uctíváním Já. Přijal jsem tento vnitřní postoj a lesem plným nebezpečí zvaným *samsára* neboli projevený svět putuji s myslí prostou jakéhokoli lpění. Uděláš-li to také tak, vyhneš se utrpení.

Pokud tě zasáhne velké trápení, například ztráta blízkých či ztráta majetku, dotazuj se na podstatu Skutečnosti způsobem, jaký jsem ti popsal. Pak se tě přestane týkat nadšení i smutek. Nyní víš, jak všechny věci vznikají a zanikají, a znáš také osud člověka, který se věcmi nechá zmást, aniž by pátral po jejich skutečné podstatě. Věci projeveného světa ti nepatří a ty nepatříš jim. Taková je přirozenost iluzorního světa, a je proto zbytečné se trápit.

Milý Rámo, jsi čiré Vědomí, jehož se nedotýká falešné vnímání mnohosti stvořeného světa. Jestliže to chápeš, pak u tebe nemohou vzniknout představy chtěného či nechtěného. Ó Rámo, uvědom si to a ustáli se pevně ve stavu *turíja*.

RÁMA řekl: Pane, oprostil jsem se od nečistot duality. Došel jsem pochopení, že vše je *Brahman*. Má mysl je očištěna, je bez pochybností a tužeb, a také bez otázek. Netoužím po nebi a nebojím se pekla. Jsem ustálený v Já. Ó Bože, díky tvé milosti jsem překročil oceán projeveného světa, oceán *samsáry*, a přímým poznáním Já jsem dosáhl naplnění.

VI. I. 44

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, činnosti prováděné příslušnými tělesnými orgány nelze považovat za záměrné konání, pokud k nim mysl není připoutána. Potěšení ze smyslového zážitku je pomíjející a opakováním tohoto zážitku se stejného potěšení nedosáhne. Kdo jiný než hlupák by mohl toužit po takové pomíjivé radosti? Objekt ti poskytne potěšení jen tehdy, když po něm toužíš. Potěšení je spojeno s touhou. Vzdej se tedy všech tužeb a chtění.

Pokud v průběhu času dojdeš k nazření Já, neulož si tento zážitek do mysli jako osobní vzpomínku či pocit jáství, aby se to nestalo předmětem touhy. Přebýváš-li na vrcholku poznání Já, je pošetilé znovu upadnout do propasti ega. Nech odejít naděje a zmizet představy. Žij bez ulpívání a dovol mysli dosáhnout stavu ne-mysli. Omezený jsi jen tehdy, jsi-li nevědomý. Pokud máš poznání Já, nic tě nemůže spoutat. Ze všech sil se snaž zůstat bdělý a ostražitý v poznání Já.

Jestliže smyslové zážitky nevyhledáváš, ale zakoušíš vše, co k tobě samo od sebe přichází, jsi ve stavu čistoty a vyrovnanosti, osvobozen od skrytých sklonů a vzpomínek. V takovém stavu, podobajícím se stavu nebe, tě neposkvrní ani tisíce vzruchů. Když poznávající, poznané a poznávání splynou v jediné Já, pak čiré Já, které vše zakouší, v sobě rozdělení znovu nevytvoří.

Projevený svět neboli *samsára* se objeví či zmizí nejnepatrnějším záchvěvem mysli. Učiň svou mysl prostou jakéhokoli pohybu myšlenek ovládnutím pohybu *prány*, a tudíž i ovládnutím skrytých tendencí neboli *vásan*. *Samsára* vznikne či zanikne v důsledku pohybu či záchvěvu *prány*. Pilným cvičením *pránu* od takového hnutí osvoboď. Se vznikem či zánikem nevědomosti vznikne či zanikne činnost omezující Já. Ovládni ji s pomocí učitele, posvátných textů a dotazování se na Já. Iluze světa vznikne v důsledku pohybu myšlenek v mysli. Ustane-li pohyb myšlenek, zmizí iluze a mysl se stane ne-myslí. Toho lze dosáhnout i ovládnutím *prány*. To je nejvyšší stav. Ani v nebi nelze najít blaženost, jakou člověk zakouší ve stavu ne-mysli, tedy blaženost, která přichází sama od sebe. Tato blaženost je nepopsatelná a nelze ji slovy vyjádřit. Nehodí se pro ni výraz štěstí. Mysl toho, kdo zná Skutečnost, je ne-myslí. Je to čiré *sattva*. A když člověk nějakou dobu žije ve stavu ne-mysli, objeví se stav *turíja atíta*, tedy stav překračující i stav *turíja*.

VI. I. 45

Příběh o zlatém jablku

VASIŠTHA pokračoval: V této souvislosti, Rámo, ti povím příběh o zlatém jablku. Existuje zlaté jablko, nekonečně velké, které nehnije ani se nerozpadá, ačkoli existuje již po spoustu eonů. Je zdrojem nektaru nesmrtelnosti a nezničitelnosti. Je příbytkem blaženosti. Ačkoli je tak staré, je stále čerstvé a svěží jako Měsíc po novu. Je samotným srdcem vesmíru, spočívá bez pohnutí a neotřesou s ním ani síly působící při kosmickém zániku. Toto neskutečně obrovské jablko je počátečním pramenem, z něhož vznikl stvořený svět.

I když je zcela zralé, ze svého místa nespadne. Je stále zralé a nemůže přezrát. Ani bohové Brahmá, Višnu či Rudra neznají jeho původ. Nikdo nikdy neviděl semínko ani strom, na němž toto jablko uzrálo. Dá se o něm říci jen to, že existuje bez počátku, bez středu a bez konce a také bez jakékoli změny. Není v něm rozmanitost, neboť je zcela plné, bez jakéhokoli prázdna. Je zdrojem všech radostí a potěšení, od radosti obyčejného člověka po radost nejvyšších božstev. Zlaté jablko není nic jiného než projev síly neomezeného Vědomí.

Síla neomezeného Vědomí jako by stvořila projevený svět jen tím, že k tomu svou rozumovou schopností dala svolení, a to aniž by se na okamžik vzdala své pravé přirozenosti. Ve skutečnosti však není pravda ani to, k čemu svolila! Pocit ega, který se za takovým svolením skrývá, není skutečný. Přesto z něj vzešly všechny prvky i odpovídající subjektivní smysly. Síla neomezeného Vědomí je sama o sobě prostorem, časem,

přirozeným řádem věcí, rozvinutím mysli, přitažlivostí i odpudivostí a pocity „já“, „ty“ i „to“. Je všemi směry, horami, nebeskou klenbou i hvězdami, poznáním i nevědomostí. Síla neomezeného Vědomí je vším, co je, bylo a vždy bude.

Ačkoli je neomezené Vědomí Jedno jediné, je vnímáno jako rozmanitost. Ve skutečnosti není jedno ani mnohé. A není dokonce ani to! Je ustáleno ve Skutečnosti. Má povahu nejvyššího všezahrnujícího klidu a míru. Je to jediné nekonečně velké kosmické Bytí, Já. Je to kosmická síla, jež má povahu kosmického Vědomí.

VI. I. 46

Příběh o kameni

VASIŠTHA pokračoval: A je tu další podobenství, které to vysvětluje a o němž ti, Rámo, povím nyní.

Existuje obrovský kámen plný něhy a lásky, který lze jasně vnímat. Je jemný, všudypřítomný a věčný. Kvete v něm bezpočet lotosů, jejichž okvětní lístky se někdy vzájemně dotýkají a jindy ne, někdy jsou vidět a jindy jsou skryté. Některé z nich směřují dolů a jiné nahoru. Některé mají své kořeny vzájemně propletené a jiné nemají kořeny vůbec. Všechno existuje v kameni, a přesto neexistuje.

Ó Rámo, tímto kamenem je kosmické Vědomí. Vědomí je homogenní, stejnorodé, podobně jako kámen. Přesto se v něm objevují rozmanité bytosti vesmíru. Podobně jako v kameni vzniknou tvary a postavy vytvořené fantazií člověka, tak se ve Vědomí objeví tento vesmír vytvořený v důsledku nevědomých představ. I když sochař z kamene vytesá postavu, zůstane kámen kamenem. A stejné je to v případě kosmického Vědomí, které vždy zůstane homogenní masou Vědomí. V kosmickém Vědomí potenciálně existují jména a formy nejrůznějších bytostí vesmíru, podobně jako v sobě tvrdý kámen ukrývá možné obrazy a tvary, které by z něj mohly být vytesány. Kámen však zůstane kamenem, ať už je v něm něco vyryto nebo ne, a Vědomí zůstane Vědomím, ať už se v něm svět projeví či nikoli. Projevení světa je jen prázdný pojem. Jeho podstatou není nic jiného než Vědomí.

Všechny projevy a změny nejsou nic jiného než kosmické Vědomí, *Brahman*, ne však ve významu slov projev a změna. A i tento rozdíl, tedy rozdíl mezi změnou ve smyslu skutečné změny a změnou v jakémkoli jiném významu, postrádá v *Brahman* smysl. Jsou-li totiž takové výrazy použity ve vztahu k *Brahman*, je jejich význam zcela odlišný, tak jako voda v přeludu faty morgány. Protože semínko v sobě neobsahuje nic dalšího, jsou i květy a plody, které z něho vzejdou, téže podstaty. Podstata semínka je i podstatou z něho plynoucích následků. Stejně tak homogenní masa kosmického Vědomí nedává vznik ničemu jinému než tomu, co je jeho podstatou. Je-li tato

Skutečnost pochopena, dualita mizí. Z Vědomí se nikdy nestane ne-vědomí. Je-li tu změna, pak i tato změna je Vědomí. Proto ať tu existuje cokoli, kdekoli a v jakékoli formě, to všechno je *Brahman*. A to všechno neustále existuje v mase homogenního Vědomí ve svém potenciálním stavu a je připraveno kdykoli se projevit.

VI. I. 47

VASIŠTHA pokračoval: Čas, prostor a další součásti takzvaného stvoření, které je ve skutečnosti jen jiným aspektem Vědomí, to vše není nic jiného než Vědomí. Je-li tu pochopení, že všechno jsou jen myšlenky a představy a Já je jediné a nedělitelné, jak lze vůbec něco považovat za neskutečné? V semínku není nic jiného než semínko, žádná rozmanitost. Zároveň zde však existuje i představa, že je v semínku přítomna možnost rozmanitosti květů a plodů. Stejně tak je kosmické Vědomí jediné a prosté rozmanitosti a o vesmíru s veškerou jeho různorodostí se říká, že existuje jen v představě.

Kámen z příběhu je jediný a představa o bezpočtu lotosů v něm vyrůstajících vznikne jen ve vztahu k tomuto jednomu jedinému kameni. Podobně se představa rozmanitosti ve Vědomí objeví, aniž by skutečnou rozmanitost způsobila. Voda v přeludu faty morgány zároveň existuje i neexistuje a podobně je tomu s rozmanitostí v neomezeném Vědomí. Vše je *Brahman*, neomezené Vědomí. Tak jako představa lotosů v kameni kámen nezničí, zůstane *Brahman* nedotčeno projeveným světem, který existuje jako přirozenost *Brahman* v *Brahman*. Není podstatný rozdíl mezi *Brahman* a světem, jsou to synonyma. Je-li takto nahlížena Skutečnost, je nahlíženo *Brahman* samo.

To, co vidíme ve světě jako vodu, není nic jiného než atomy, z nichž je voda složena. Podobně není projevený svět nic jiného než *Brahman*. Jedno jediné Vědomí se projeví jako mnohost, tedy mysl, hory atd., podobně jako vajíčko páva již v sobě obsahuje různobarevné paví peří. Taková schopnost či síla je v neomezeném Vědomí přítomna jako možnost. Pokud na objekty vesmíru pohlédneme očima poznání, tedy z hlediska poznání Skutečnosti, pak uvidíme pouze *Brahman*, neomezené Vědomí. *Brahman* je neduální, ačkoli zdánlivě rozmanité. Podobná je představa rozmanitosti v tekutině uvnitř pavího vejce. Představa *Brahman* a světa je tedy jak duální, tak neduální. A základem všech představ jednoty a dvojnosti je nejvyšší stav.

Neomezené Vědomí prostupuje celý vesmír a v neomezeném Vědomí celý vesmír existuje. Jednota a mnohost jsou ve vzájemném vztahu, tak jako v jednom pavím vejci je mnoho pavích pírek. Kde v tom všem je mnohost a rozmanitost?

VI. I. 48

VASIŠTHA pokračoval: Pocit ega, prostor, čas atd., to vše přijalo povahu skutečných věcí, ačkoli tyto věci nebyly nikdy stvořeny. Kde nic nevzniklo a nic nebylo stvořeno, tam je nahlédnuto a poznáno vše. Světci, bozi i dokonalí mudrci spočinuli ve vše překračujícím Vědomí a zakoušejí blaženost vlastní přirozenosti. Zřekli se přeludu duality pozorovatele a pozorovaného objektu i pohybu myšlenek, který z takového přeludu vyplývá. Jejich pohled je pevný a neochvějný.

I když se mudrci věnují nejrůznější činnosti, nezakoušejí představu falešné existence. Jsou pevně ustáleni v tom, že se zřekli rozdělení na poznávající subjekt a poznávaný objekt. Jejich životní síla není ničím rušena. Jako by byli postavami namalovanými na obraze. Jejich mysl je nehybná, stejně jako je nehybná mysl postav na obraze, neboť jejich vědomí nemá žádné tendence k vytváření pojmů a představ.

Zabývají se přiměřenou činností jemným pohybem myšlenek ve vědomí, podobně jako to dělá Šiva, a tento pohyb mysli i zakoušení kontaktu pozorovatele s pozorovaným objektem v nich budí radost. Jejich vědomí je zcela čiré, vyčištěné od všech obrazů, pojmů a představ.

Takový stav čistoty Já, stav pravé přirozenosti neomezeného Vědomí, to není představa ani zážitek mysli a smyslů. Je nemožné ho předat, je nemožné ho naučit. Není snadné jej dosáhnout, ale není to ani vzdálené ani nemožné. Takový stav je dosažen pouze přímou zkušeností.

Právě To existuje a nic jiného. Neexistuje tělo ani smysly, životní síla ani mysl, vzpomínky ani skryté tendence, *džíva* ani pohyb ve vědomí, vědomí ani svět. To není skutečné ani neskutečné a ani nic mezi tím. Není to prázdno ani neprázdno, není to čas, prostor ani hmota. Člověk by měl být oproštěn od všeho, měl by být osvobozen od bezpočtu závojů zakrývajících jeho srdce a měl by zakoušet Já ve všem, co vidí.

Já není začátek ani konec. Je přítomno vždy a všude, proto je považováno za něco jiného, než ve skutečnosti je. Tisíce bytostí se rodí a tisíce jich umírá, avšak Já, jež je všude, uvnitř i vně, tím není nijak ovlivněno. Přebývá ve všech tělech a zdá se být něco jiného než Absolutno.

Ó Rámo, věnuj se s radostí různým činnostem, ale zůstaň osvobozen od pocitů „já“ a „moje“. Vždyť všechno, co ve světě vidíme, je *Brahman*, prosté všech označení a vlastností, věčné, čiré, plné klidu, míru a pokoje.

VI. I. 49

RÁMA se zeptal: Pokud v *Brahman* není žádná proměna, jak v něm může vzniknout projevený svět, který je i není skutečný?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, skutečná proměna znamená transformaci jednoho objektu na objekt jiný. Srazí-li se mléko, pak tato sraženina nikdy znovu mlékem nebude. Co se však týká *Brahman*, to bylo neměnné před projevením světa a zůstane neměnné i po jeho zániku. Na začátku i na konci je neměnným homogenním Vědomím. Chvilková zdánlivá proměna je jen mírným vzruchem ve Vědomí, ne skutečnou změnou. V *Brahman* neexistuje subjekt ani objekt vědomí. Za skutečné považujeme jen to, co existuje na začátku i na konci. A pokud se to mezi začátkem a koncem jevilo jako něco jiného, považujeme to za neskutečné. Já zůstane tímtéž Já na začátku, na konci i uprostřed! Nikdy nepodstoupí žádnou proměnu, žádnou transformaci.

RÁMA se znovu zeptal: Jak se v nejvyšším Já, jež je čirým Vědomím, může objevit neklid?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, jsem přesvědčen, že neomezené Vědomí samo o sobě je skutečné a v jeho přirozenosti není žádný neklid. Slovo *Brahman* používáme, jen abychom se domluvili, nikoli proto, abychom zdůraznili pojmy „jeden" a „dva". Ty, já i všechno kolem je čiré *Brahman*, není tu žádná nevědomost.

RÁMA se znovu zeptal: Ó Pane, na konci své předchozí promluvy jsi mě však vyzýval, abych prozkoumal podstatu nevědomosti, není snad tomu tak?

VASIŠTHA odvětil: Ano, ale v té době jsi ještě nebyl probuzený. Výrazy jako „nevědomost" či „*džíva*" jsem použil jen proto, aby pomohly tvému probuzení. Je třeba použít zdravý rozum a vhodné prostředky a probudit hledajícího dříve, než se mu udělí poznání Skutečnosti. Prohlásí-li někdo, že „vše je *Brahman*", před člověkem neprobuzeným, je to, jako kdyby člověk požádal nějaký strom, aby mu ulevil v jeho trápení. Neprobuzený člověk se probudí pomocí vhodných prostředků a probuzený je osvícen poznáním Skutečnosti. Ó Rámo, nyní jsi probuzen a já ti sdělím Pravdu o Skutečnosti.

Jsi *Brahman*, já jsem *Brahman* a celý vesmír je *Brahman*. Uvědomuj si tuto Pravdu neustále, ať děláš cokoli. *Brahman* neboli Já je Skutečností ve všech bytostech, podobně jako je hlína základem všech hliněných nádob. Tak jako je jedno a totéž vítr a jeho pohyb, je jedno a totéž i Vědomí a jeho vnitřní pohyb, čili síla Vědomí, jež je příčinou celého projevení. Semínko představ, které padne na úrodnou půdu Vědomí, způsobí zdánlivou rozmanitost. Pokud semínko na úrodnou půdu nepadne, mysl se nerozvine.

VI. I. 50

RÁMA řekl: Co má být poznáno, je nyní poznáno, a co má být spatřeno, je spatřeno. Všichni jsme naplněni nektarem nejvyšší Pravdy a za to vděčíme tobě, neboť jsi nám poskytl sladký nektar poznání *Brahman*. Tato plnost je plná plnosti. Tato plnost je zrozena z plnosti. A plnost naplňuje plnost. V plnosti je plnost vždy pevně ustálena. A přece se pro hlubší pochopení ještě jednou zeptám, měj se mnou prosím strpení. Jak je možné, že mrtvý člověk nemá žádné pocity, ačkoli jsou u něho stále přítomny smyslové orgány, pomocí nichž za života všechno vnímal?

VASIŠTHA odpověděl: Mimo čiré Vědomí neexistuje mysl, smysly a ani jejich objekty. Vědomí se ve světě projeví jako objekty a v člověku jako smysly. Jakmile se Vědomí začne považovat za jemné tělo zvané *purjaštaka*, pak začne odrážet vnější objekty.

Věčné a neomezené Vědomí je bez jakýchkoli proměn. Jakmile však v něm vznikne představa „já jsem", je tato představa nazvána *džíva*. V těle žije a jedná právě tento *džíva*. Jakmile se objeví představa „já", pocit „já" neboli *aham bhávaná*, nazveme to jako ego neboli *ahankára*. Je-li tu myšlení neboli *manana*, nazveme to jako mysl, *manas*. Je-li tu uvědomění neboli *bódha*, říkáme tomu inteligence, *buddhi*. Je-li tu vidění *drš*, jež provádí duch sídlící v těle zvaný *indra*, říkáme tomu smysl neboli *indrija*. Převládne-li představa těla, projeví se tělo, převládne-li představa objektu, objeví se rozmanité objekty. Trvání těchto představ vede k tomu, že to, co je nehmotné, zhutní a promění se ve hmotu. Totéž Vědomí pak uvažuje „jsem tělo" nebo „jsem strom". A když podlehne takovému sebeklamu, nezbude mu než se rodit a umírat, dokud se nezrodí do čistoty a není duchovně probuzeno. Potom svojí oddaností Pravdě dosáhne poznání Já.

Nyní ti povím, jak Vědomí vnímá objekty. Již jsem řekl, že v důsledku představy „já jsem" přebývá Vědomí v těle jakožto *džíva*. Jakmile jeho smysly zachytí mimo sebe jiná podobná těla, vznikne vzájemný kontakt a objeví se touha tato jiná těla poznat a sjednotit se s nimi. Je-li tu kontakt, pak se v jedinci objeví obraz objektu. *Džíva* tento obraz vnímá, ale je přesvědčen, že se obraz nachází vně. *Džíva* vidí a poznává jen tento obraz, což znamená, že vidí a poznává sebe. Příčinou vnímání vnějších objektů je kontakt. Takové vnímání je tudíž možné jen u nevědomých jedinců, jejichž mysl je pomýlená, a nikoli u osvobozených mudrců. *Džíva* je jen představa, a spolu se vším ostatním tudíž netečná a vnímání neschopná, proto je takto vnímaný a viděný obraz pouhou optickou iluzí, iluzí mysli. Já je ve všem a je vším, neustále a navždy.

VI. I. 51

VASIŠTHA pokračoval: V neomezeném Vědomí vznikla představa prvotního kosmického těla tvořeného silou Inteligence a základními prvky, tedy představa prvotního jemného kosmického těla zvaného *purjaštaka*. Stejným způsobem vzniká i každé další jemné tělo *purjaštaka*. Co si *džíva*, který je také *purjaštaka*, představí v první fázi, když přebývá v děloze, to pak vnímá jako skutečnost. Tak jako v makrokosmu vznikají základní prvky, tak v mikrokosmu vznikají smysly, které těmto základním prvkům odpovídají. Nejsou však doopravdy stvořeny. Takové výrazy jsou tu jen kvůli poučení. Použité pojmy a představy se postupně rozplynou díky zkoumání či dotazování, k němuž samy přispěly a které podpořily.

Nevědomost můžeš velmi pečlivě a svědomitě pozorovat a zkoumat, ale neuvidíš ji. Vypaří se, zmizí. Neskutečné vychází z neskutečného, podobně jako je to s vodou v přeludu faty morgány. Taková voda je neskutečná, vždyť nikdy ani vodou nebyla. Ve světle Pravdy se odhalí Skutečnost všech věcí a zmizí iluze i pomýlené vnímání.

Neomezené Já je skutečné. Duše jedince neboli *džíva*, jemné tělo neboli *purjaštaka* i vše ostatní je zdánlivé, nikoli skutečné. Pátrání po jejich podstatě je nepochybně pátráním po jejich neskutečnosti. Výrazy jako *džíva* či *purjaštaka* jsou tu jen kvůli tomu, aby bylo možno poučit člověka o skutečné podstatě neskutečného.

Neomezené Vědomí na sebe vezme podobu *džívy*, zapomene na vlastní podstatu a prožívá to, o čem se domnívá, že existuje. Dítě ve své představě spatří strašidlo a vnímá ho jako skutečné, třebaže si ho samo vymyslelo. Podobně si *džíva* představí pět základních prvků a považuje je za skutečné. Ačkoli to jsou jen jeho představy, *džíva* je vidí, jako by byly mimo něj. Domnívá se, že něco je uvnitř něho a něco je vně, a to potom zakouší.

Tak jako s prostorem je spjato prázdno, tak s Vědomím je neodmyslitelně spjato poznání. Vědomí však začne věřit, že poznání je jeho objekt. Prostor a čas, jimiž jsou omezeny všechny objekty, nejsou ničím jiným než pojmovým dělením vyvolaným tím, že Vědomí rozdělí samo sebe na subjekt a objekt, na vědomí a poznání. V Já, jež překračuje čas i prostor, takové dělení neexistuje.

Neomezené Vědomí si s poznáním, které je s ním spjato, představí rozmanité bytosti. Taková je síla Vědomí, které nikdo neodolá. Netečný prostor se není schopen uvědomit a odrážet sám v sobě. Ale *Brahman*, jehož podstatou je neomezené Vědomí, se v sobě uvědomí a samo sebe si představí jako dualitu, ačkoli je ve skutečnosti bezforemné.

VASIŠTHA pokračoval: Na co si Vědomí pomyslí, to vidí jako skutečné. Jeho pojmy a představy nejsou nikdy bez následků. Ve zlatém náramku je obsaženo dvojí,

zlato a náramek. Jedno, v tomto případě zlato, je skutečnost a druhé, tedy náramek, je projevení. Podobně je dvojnost v Já. Je tu Vědomí i představa netečné hmoty. Vědomí je všudypřítomné, a v mysli, v níž vznikne představa, je tudíž neustále přítomno.

Člověk může snít sen o určitém místě, kde prožívá svůj život, a pak se mu zdá o tom, že žije zase někde jinde. Podobně jako se člověku mění sny, přechází *džíva* z jednoho těla do druhého. Tělo je však jen odrazem představ, které *džíva* zakouší. Neskutečné umírá a neskutečné se znovu rodí. Jedno tělo umírá a *džíva* přechází zdánlivě do jiného těla. Tak jako ve snu člověk zakouší věci, které viděl, i věci, které ještě neviděl, tak *džíva* zakouší ve svém snu svět a může vidět i to, co přijde v budoucnu.

Tak jako omyly včerejšího dne mohou být dnes vlastním úsilím napraveny a obráceny v dobrou věc, tak lze vhodným vlastním úsilím překonat zvyky minulosti. Avšak představa jáství i představa existence a fungování smyslů nemohou být zrušeny jinak než dosažením osvobození. Do té doby se střídavě skrývají a objevují.

Představa zakoušená Vědomím se projeví jako tělo. Tomuto hmotnému tělu přísluší jemné tělo *ativáhika*, zvané též *purjaštaka*, složené z mysli, rozumu, pocitu ega a pěti prvků. Neomezené Já je bez formy, ale *purjaštaka* ve stvořeném světě putuje v tělech různých bytostí schopných i neschopných vnímání, a to do té doby, dokud se neočistí a nedosáhne osvobození. Jemné tělo existuje po celou dobu i během snění či hlubokého spánku. V tělech bytostí neschopných vnímání, tedy v neživých objektech, existuje jemné tělo jakoby v hlubokém spánku. A to, co jemné tělo zakouší v neživých objektech, zakouší i v lidském těle. Hluboký spánek těla je netečností, stav snění je prožíváním stvořeného světa, probuzený stav, tedy stav *turíja*, je vše překračujícím Vědomím a pochopení Skutečnosti je osvobozením. Stav osvobození za života znamená vědomí *turíja*. Za tím už je *Brahman*, které je *turíja atíta* neboli za stavem *turíja*. V každé částečce existence není nic jiného než nejvyšší Bytí. Kdykoli vidíme svět, jde pouze o iluzorní projev. Tato iluze je omezením a je udržována podmíněností a sklony mysli. Podmíněnost znamená omezení a zřeknutí se podmíněnosti je osvobozením. Těžká a hutná podmíněnost znamená existovat jako netečná věc, střední podmíněnost znamená existovat jako zvíře a slabá podmíněnost znamená existovat jako člověk. Ale dost už o vnímání rozdělenosti, vždyť celý vesmír není nic jiného než projev síly neomezeného Vědomí.

VI. I. 52

VASIŠTHA pravil: To, čemu se říká *samsára* nebo projevený svět, není nic jiného než sen prvotního *džívy*. Sen *džívy* není jako sen člověka, je prožíván jako bdělý stav. Proto se bdělý stav označuje jako sen. Dlouhotrvající sen *džívy* se v jediném okamžiku zhmotní, třebaže je neskutečný a nehmotný. V tomto snu přechází *džíva* z jednoho

svého snění do druhého. Pokud zesílí mylná představa, tedy záměna snu za Skutečnost, je prožívána jako skutečná, a pravá Skutečnost zůstane stranou jako neskutečná. Buď moudrý a žij jako Ardžuna, který dosáhl osvícení díky poučení od boha Kršny.

Příběh Ardžuny

Celý vesmír se projevuje v jediném oceánu kosmického Vědomí. Vesmír obývá čtrnáct druhů bytostí a je řízen božstvy, jakými jsou například Jama, Čandra či Súrja. Tito bozi ustavili hlavní zásady správného jednání. Když se většina lidí poddá špatným způsobům, přejde bůh smrti Jama na několik let do meditace, během níž populace prudce vzroste.

Bohové se v obavách z nadměrného růstu populace uchýlí k různým prostředkům, aby růst zastavili. To vše se opakuje stále znovu a znovu. Současným vládcem vesmíru, a tedy současným Jamou, je Vaivasvata. I on se bude muset na čas oddat meditaci. Jakmile populace na zemi vzroste, požádají bohové boha Višnu, aby jim přišel na pomoc. Višnu se zrodí jako Kršna společně se svým druhým já, Ardžunou.

Nejstarším bratrem Ardžuny bude Judhišthira, jiným jménem Dharmananda neboli syn *dharmy*, vtělení spravedlnosti. Bratranec Ardžuny Durjódhana bude bojovat s Bhímou, bratrem Ardžuny. V této bitvě mezi bratranci bude zabito osmnáct divizí ozbrojených sil a tak Višnu zbaví zemi jejího břemene.

Kršna i Ardžuna budou hrát roli obyčejných lidských bytostí. Když Ardžuna uvidí, jak proti sobě stojí armády jeho vlastních příbuzných, bude zarmoucen a odmítne bojovat. V tu chvíli ho Kršna poučí o nejvyšším Poznání, což způsobí jeho duchovní probuzení.

KRŠNA praví Ardžunovi: To, neboli Já, se nerodí a neumírá. Je věčné a není zabito, když je zabito tělo. Kdo si o sobě myslí, že zabíjí nebo je zabit, je nevědomý člověk. Jak, proč a kým může být zničeno neomezené Bytí, jež je Jedno bez čehokoli druhého a je jemnější než prostor? Ó Ardžuno, nahlédni Já, jež je věčné, neomezené, neprojevené a neposkvrněné a jehož podstatou je čiré Vědomí. Jsi nezrozený, jsi věčný!

VI. I. 53

KRŠNA pokračuje: Ardžuno, nejsi ten, kdo zabíjí. Vzdej se této plané egoistické představy. Jsi Já, které nepodléhá stárnutí ani smrti. Kdo je oproštěn od pocitu já a jehož mysl není k ničemu připoutána, nezabíjí a není omezen, ani když ničí celý svět.

Zanechej tudíž mylných představ „jsem to a to“ či „to je moje“. Kvůli těmto mylným představám se domníváš, že jsi tím, kdo zabíjí, a trápíš se. Pouze sebestředný nevědomý člověk si myslí, že něco vykonal, ačkoli je to vše konáno různými složkami jediného Já, neomezeného Vědomí.

Ať oči vidí, uši slyší, kůže cítí a jazyk chutná. Kde se v tom všem nachází „já“? Třebaže mysl zakouší své představy, není tu nic, co bychom mohli rozpoznat jako „já“. Činnost je konána příslušnými smyslovými orgány, ale „já“ se domnívá, že samo koná, a proto trpí. Aby *jógin* dosáhl čistoty Já, provádí veškerou činnost pouze myslí a smysly. Za ušlechtilého člověka nelze pokládat toho, kdo je pošpiněn pocitem ega, ať je sebevíc učený nebo jinak významný. Zato ten, kdo je oproštěn od pocitů „já“ a „moje“ a zůstává vyrovnaný v radosti i bolesti, není omezen tím, co dělá, ať je to dovoleno nebo zakázáno.

Ó Ardžuno, tvoje služba a povinnost bojovníka je řádná a ušlechtilá, třebaže zahrnuje násilí. To nejlepší, co můžeš udělat, je vykonat to, co ti přísluší, ač se to jeví jako nespravedlivé či zavrženíhodné. Vhodným jednáním získej nesmrtelnost. Dokonce i jednání hlupáka je v jeho případě ušlechtilé, pokud je zcela přirozené. O to víc to platí v případě moudrého člověka. Jednej bez připoutanosti k činům a buď ustálen v duchu *jógy*. Pak budeš svobodný a ničím neomezený.

Buď v klidu a míru, tak jak je klidem a mírem *Brahman*. Nechť jsou tvé činy přirozeností *Brahman*. Dělej vše jako svou oběť neomezenému *Brahman*. Takto se okamžitě staneš *Brahman*. Bůh přebývá ve všem. Prováděj všechny své činy pro Boha a budeš všemi uctíván zářit jako Bůh. Vzdej se všech myšlenek a představ a staň se tím, kdo je skutečný *samnjásin*, tedy ten, kdo se všeho zřekl. Takto osvobodíš své vědomí.

Nejvyšší Já neboli *Brahman* znamená utišení všech myšlenek a představ, podmíněností a sklonů mysli. Snaha o dosažení tohoto cíle se nazývá sjednocení, *jóga*, nebo též poznání, *džňána*. Přesvědčení, že *Brahman* je všechno, včetně světa i „já“, znamená odevzdat vše *Brahman*, tedy *brahmárpana*.

KRŠNA pokračuje: *Brahman* samo je prázdné, a přece prázdnotu postrádá, je nerozdělené a homogenní. Není objektem pozorování a není něco jiného než pozorovatel. Projevený svět vznikne jako nepatrná částečka *Brahman* v *Brahman*. Protože svět je jen jev či zdání, je ve skutečnosti prázdnotou, iluzí. A v tom všem jaksi záhadně vznikne pocit „já“, který je zase nepatrnou částečkou vůči projevenému světu. To, co je Neomezené, se na nic nedělí, a přece se zdá být rozděleno v důsledku pocitu „já“. Tak jako není „já“ odděleno od neomezeného Vědomí, stejně tak hmotné věci či živé bytosti nejsou odděleny jedna od druhé. Kdo by se chtěl přidržovat pocitu „já“? Proč nepřilnout k neomezenému Vědomí, které se jako toto všechno díky vlastní energii projevuje? Toto pochopit a netoužit již po potěšení z plodů svých činů, to se nazývá

samnjása neboli odevzdání. Odevzdat se znamená vzdát se všech tužeb a nadějí. Pokud člověk ve všech projevech a proměnách cítí přítomnost Boha a zřekne se všech klamů duality, znamená to, že se Bohu zcela podřídil a odevzdal mu vše, včetně sebe sama.

Jsem naděje, jsem svět, jsem čin, jsem čas, jsem jediný a jsem mnohý. Naplň svoji mysl mnou, pro mne pracuj, mně se oddej, mne oslavuj. Takto neustále spojen se mnou jako nejvyšším cílem ke mně dojdeš.

Ó Ardžuno, mám dvě formy, jednu běžnou a druhou nejvyšší, neomezenou. Běžná forma má ruce, nohy a atributy, jakými jsou lastura, disk a kyj. Nejvyšší forma je bez počátku a bez konce, je to jedno bez čehokoli druhého. Nazývá se různými jmény jako *Brahman*, Já, nejvyšší Já. Dokud není člověk plně duchovně probuzen, má uctívat běžnou formu. Takovým uctíváním dojde k jeho probuzení a poté k poznání formy nejvyšší. A pozná-li člověk nejvyšší formu, již se znovu nezrodí.

Díky mému učení jsi probuzen. Nahlížej Já ve všem a všechno v Já, setrvej pevně ustálen v tom, co se nazývá *jóga* neboli jednota. Kdo je takto ustálen, již se více nezrodí, ale zde může dál pokračovat ve svých přirozených činnostech. Představa Jednoty se používá proto, aby se zrušila představa mnohosti, a představa Já neboli neomezeného Vědomí se používá proto, aby se zrušilo vytváření představ o Jednotě. Neomezené Já si nelze představovat ani jako existenci ani jako ne-existenci. Neomezené Já je To, co je.

Vnitřní světlo, které září ve všech bytostech jakožto čiré zakoušení, to je nejvyšší Já, k němuž poukazuje výraz „já". O tom není pochyb.

KRŠNA pokračuje: Čiré zakoušení toho, co existuje ve všech objektech světa, to je Já. Schopnost zakoušení, která existuje ve všech živých bytostech, to je všudypřítomné Já. Tak jako je v mléce smetana, tak je ve všem ono všudypřítomné Já.

V tisíci nádobách existuje uvnitř i vně prostor, který je homogenní a nedělitelný. Podobně jsou tisíce všech bytostí ve třech světech prostoupeny nejvyšším Já. Tak jako v náhrdelníku z perel nemusí být vidět nit, na které jsou perly navlečeny, tak samo Já, které vše spojuje a drží pohromadě, zůstává neviditelné. Tuto Pravdu či Skutečnost nazýváme Já, přičemž Já prostupuje všechny věci od Stvořitele Brahmy až po stéblo trávy.

V *Brahman* existuje jedno nepatrné projevení, které také není ničím jiným než *Brahman*. V důsledku nevědomosti a iluze se mu říká jáství a svět. Ó Ardžuno, jestliže toto všechno není nic jiného než jedno jediné Já, jaký význam pak mají slova „zabije, „je zabit", „dobrý", „nedobrý", „neštěstí" atd.? Skutečnost zná ten, kdo ví, že Já je svědek všech změn, a přitom je samo beze změny a změnami nezasaženo.

Používám výrazy, které budí dojem mnohosti a rozmanitosti, ale Skutečnost je neduální. Každý vznik či zánik, každé stvoření či zničení není nic jiného než Já. Já je sama podstata jednoty existence, podobně jako je tvrdost vlastností skály nebo tekutost vlastností vody.

Kdo nahlíží Já ve všem a všechno v Já a kdo ví, že Já není tím, kdo koná, neboť není dvojností, ten nahlíží Skutečnost. Tak jako je zlato skutečností všech zlatých ozdob bez ohledu na jejich velikost a tvar, tak jako je voda skutečností všech vln a vlnek v oceánu bez ohledu na jejich velikost a tvar, tak právě nejvyšší Já čili neomezené Vědomí je Skutečností, v níž se projevuje svět rozmanitých bytostí.

Proč se zbytečně trápíš? K jakému z těchto proměnlivých jevů by se mělo tvé srdce přimknout? Takto se mudrc táže sám sebe a putuje po světě svobodně, s vyrovnaností a v dokonalém klidu a míru. Je zbaven klamu a jeho touhy ho samy od sebe opustily. K ničemu nepřipoután žije pevně ustálen v poznání Já. Osvobozen od pocitu duality, kterému se říká štěstí či neštěstí, dosahuje mudrc nejvyššího stavu.

VI. I. 54

KRŠNA pokračuje: Znovu slyš, co se ti snažím říci. Říkám to pro tvé dobro a protože jsi mi drahý.

Snášej jakoukoli radost i bolest, teplo i chlad, všechno, čemu jsi vystaven. Jak to přišlo, tak to i odejde. Nejvyšší Já, jež je nedělitelné, bez počátku i bez konce, tím není nijak zasaženo. Smyslová zkušenost se rodí z iluze o vzájemném působení iluzorních prvků. Kdo to ví a zůstává v klidu, ten je vyvolen pro osvobození. Existuje-li jen samotné Já, kde je jaká radost či jaká bolest? Nejvyšší Já je všudypřítomné, proto radost a bolest ve skutečnosti neexistují. To, co je neskutečné, nemá existenci. A to, co je skutečné, existovat nepřestane.

Nejvyšší Já se neraduje v radosti a netrpí v bolesti! Bolest zakouší nevědomá mysl sídlící v těle. Pokud tělo zemře, Já tím nebude nijak zasaženo. Žádný objekt, jakým je tělo, nebo pocit, jakým je bolest, neexistují nezávisle na Já. Co potom lze zakoušet a kým? Ten, kdo je plně probuzen, je od takového klamu osvobozen. Podobně jako správným pochopením zmizí iluze o hadu, za něhož jsme omylem považovali provaz, tak duchovním probuzením zmizí iluze o těle a utrpení. Správné pochopení a duchovní probuzení spočívá v tom, že *Brahman* se nerodí ani neumírá.

Znič síly iluze, jakými jsou pýcha, smutek, strach či touha, ale také radost a bolest. Všechny dvojice protikladů jsou falešné. Je třeba se ustálit v Jednotě. Jsi jediný oceán Vědomí. Radost a bolest, zisk a ztráta, vítězství a porážka pocházejí z nevědomosti. Proto jimi zůstaň nedotčen. Vše, co uděláš, obětuješ, sníš či dáš, je Já. Ať je tvým vnitřním bytím cokoli, zajisté toho dosáhneš. Abys došel k uskutečnění *Brahman*, naplň tímto *Brahman* své celé bytí.

Kdo vidí činnost v nečinnosti a nečinnost v činnosti, je moudrý a všeho dosáhne. Nepoutej se k plodům činnosti nebo nečinnosti. Ať už si člověk egoisticky myslí „konám“ či „nekonám“, obojí je připoutaností a pošetilostí. Zanechej pošetilosti. I když

se budeš zabývat různými činnostmi, opusť představu rozmanitosti. Nejsi tím, kdo koná. Za moudrého člověka lze považovat toho, jehož konání bylo spáleno ohněm Sebepoznání, a kdo je tudíž prostý všech tužeb. Ten, kdo má pod kontrolou fyzické tělo, ale oddává se potěšení mysli, je pokrytec. Hodný následování je ten, kdo svou myslí ovládá smysly, využívá své fyzické tělo a je přitom oproštěn od jakéhokoli lpění. Pokud člověk dokáže všechny touhy, jež se v jeho srdci zrodí, nasměrovat k Já, tak jako směřují všechny řeky k oceánu, pak spočine v klidu a míru a není již ovládán tužbami.

VI. I. 55

KRŠNA pokračuje: Aniž by člověk něco odmítal, měl by za všech situací zůstat ve stavu klidu a vyrovnanosti bez pocitů „raduji se“ nebo „trpím“. Neoddávej se pocitu „to je Vědomí, to je Já“ vůči tomu, co je ne-Já. Odejde-li tělo, nic není ztraceno. Já nelze ztratit! Ze své podstaty je Já nezničitelné, neomezené Vědomí. Nikdy nenech do mysli vstoupit myšlenku, že Já může zaniknout. To, co zaniká nebo se mění, jsou jen myšlenky a představy jako „to je ztraceno“ nebo „to bylo získáno“. Věčné a neomezené Já nepřestane být Skutečností a to, co je neskutečné, skutečnou existenci mít nikdy nebude. Já, jež prostupuje vším, je nezničitelné. Tělo má svůj konec, ale Já je věčné. Neomezené Vědomí neboli Já je jediné, neduální. A zmizí-li pocit dvojnosti, pak to, co zůstane, je Já, jež je nejvyšší Skutečností.

ARDŽUNA se zeptá: Ó Pane, čemu se potom říká smrt a čemu se říká nebe a peklo?

KRŠNA odpoví: *Džíva* neboli duše jedince žije v síti utkané ze základních prvků, jakými jsou země, voda, oheň, vzduch a prostor, a také z mysli a rozumové schopnosti. A tento *džíva* je vlečen svými skrytými sklony, založenými na pocitech a vzpomínkách z minulosti, a je uvězněn v kleci zvané tělo. Postupem času tělo zestárne a *džíva* vyjde z těla, jako když šťáva vyteče z rozmačkaných plodů. A podobně jako vůně opustí svůj zdroj a uvolní se pryč, tak opustí *džíva* tělo, přičemž si ponechá mysl a smysly, a jde dál. Tělo *džívy* není nic jiného než *vásany*, tedy zbytkové pocity získané v těle. Opustí-li *džíva* tělo, zůstane tělo netečné. Tomu se říká smrt.

Zatímco putuje prostorem, má *džíva* podobu *prány* neboli životní síly a vidí všechny formy, které se vytvořily předchozími *vásanami*, předchozími pocity. Předchozí dojmy a pocity lze zničit pouze intenzivním vlastním úsilím a pátráním po Já. I kdyby byly hory drceny na prach, i kdyby byly ničeny světy, člověk by se neměl vzdát vlastního úsilí. Nebe a peklo není nic jiného než projekce těchto minulých pocitů, těchto *vásan*.

Vásany vzniknou z nevědomosti a pošetilosti a zmizí pouze tehdy, je-li tu poznání Já. Co jiného je *džíva* než *vásany* neboli podmíněnosti mysli, které jsou jen planými myšlenkami a představami? Kdo je schopen opustit *vásany* ještě za života v těle, je osvobozen. Kdo *vásany* neopustí a zůstane v jejich zajetí, je omezen, i kdyby byl sebevětším učencem.

VI. I. 56

KRŠNA pokračuje: Zřekni se podmíněností mysli a buď osvobozen! Udržuj se vnitřně klidný a zanechej trápení pocházejícího ze vzájemných vztahů. Vzdej se i nejmenších pochybností ohledně stáří a smrti a ve svém nahlížení buď neomezený jako nebe. Oprosti se od chtění, a tudíž i od nechtění. Dělej to, co je pro tebe přirozené. Nic zde nezaniká. To je přirozenost osvobozeného mudrce. A jenom hlupák přemýšlí „to bych měl udělat" či „toho bych měl zanechat".

Smysly osvobozeného mudrce jsou přirozeně a pevně ustáleny v jeho srdci. Právě srdce a mysl vykresluje na plátno všudypřítomného Bytí obraz tří světů. Mysl vytváří části a dělení. Ve skutečnosti žádné dělení neexistuje. Dělení a části, které ve světě pozorujeme, jsou jen obrazy mysli. Prostor je absolutní prázdnota. A během jediného okamžiku v mysli vznikne či zanikne projevený svět. Neomezené Já, v němž je myslí vykreslen svět, prostupuje celým stvořením, a proto se stvoření jeví jako skutečné. Správným zkoumáním a dotazováním se však stvoření rozplyne v Já.

Neexistuješ „ty" a neexistují „ti druzí". Proč se tedy trápíš? V čirém prostoru není činnost ani pohyb, neboť činnost i pohyb jsou samy o sobě prázdné. Čirý prostor je neposkvrněn takovými představami, jako jsou pohyb a čas. Všechno je to jen v mysli, která své myšlenky šíří pomocí těchto obrazů. V žádném případě nelze dělit prostor.

Ó Ardžuno, vymyšlený stvořený svět se nyní rozplynul. Začal existovat v důsledku chvilkové iluze. Je neskutečný, ale mysl dovede takovou iluzi vytvořit v okamžení. Mysl dokáže krátký okamžik přeměnit v epochu, z malého udělat velké a způsobit, že neskutečné se okamžitě jeví jako skutečné. Tak vznikla iluze. A zdá se, že chvilkový přelud přetrvává jako iluze zvaná svět, v očích nevědomého člověka nezpochybnitelná a samozřejmá skutečnost.

Projevený svět má svůj základ ve Skutečnosti neomezeného Vědomí, proto důkazy o jeho skutečné či neskutečné povaze nemají žádný smysl. Je jistě s podivem, že se v nedělitelném neomezeném Vědomí objevuje svět rozmanitosti. Svět však není nic jiného než obraz tanečníka, jehož údy jsou bohové, démoni a jiné bytosti, a dalšími částmi těla jsou různé jevy a objekty. Ve skutečnosti to všechno je neomezené a nedělitelné Vědomí, podstata nepodléhající žádné změně.

VI. I. 57, 58

KRŠNA pokračuje: Je to div. Nejprve se objeví obraz a pak vznikne rozdělenost. Obraz existuje pouze v mysli. A co je vykonáno, je vykonáno prázdnotou v prázdnotě, v prázdném prostoru. Prázdnota zanikne v prázdnotě, prázdnota zakouší prázdnotu, prázdnota proniká prázdnotou. To, co se zdá, že existuje, je prostoupeno *vásanami* neboli podmíněnostmi mysli, mentálními obrazy. Projevený svět je iluzorní. Existuje v *Brahman*, tak jako existuje obraz v zrcadle, tedy jako neskutečný, nehmatatelný, bez děr, bez rozdělení a od *Brahman* neoddělitelný. I to, co se nazývá *vásaná*, má svůj základ v neomezeném Vědomí a není to nic jiného než Vědomí.

Kdo se neosvobodil od omezení *vásanami*, je pevně připoután k iluzi. I když jsou v člověku jen nepatrné stopy těchto podmíněností či *vásan*, zakrátko se *vásany* rozrostou v mohutný les *samsáry*, v koloběh života a smrti. Pokud se však v důsledku vytrvalého úsilí semínko *vásany* spálí v ohni pravého pochopení a poznání Já, pak již znovu nevzklíčí a nezpůsobí další omezení. Ten, jehož *vásany* byly spáleny ohněm poznání, není oblouzen v radosti ani v bolesti. Žije ve světě jako list lotosu na vodě.

ARDŽUNA řekne: Pane, moje klamné iluze jsou pryč. Díky tvé milosti jsem dosáhl probuzené Inteligence, a jsem tudíž osvobozen od všech pochybností. Nyní udělám, co říkáš.

KRŠNA zakončí své učení: Ustanou-li změny v mysli, spočine mysl v klidu a míru. Objeví se *sattva*. Vědomí se oprostí od objektů. Je tu čiré Vědomí. Je všudypřítomné a je vším. Je čiré a bez myšlenek. Překračuje vše. Nelze k němu dojít, dokud nejsou pročištěny všechny *vásany*. Tak jako teplo způsobí, že roztaje sníh, tak čiré Vědomí rozptýlí nevědomost. Jak lze nazvat To, co je ve vesmíru vším, To, co je ve vesmíru všeho prosto, To, co není možné vyjádřit? Jak lze nazvat To, co je nejvyšší Skutečností?

VASIŠTHA pokračoval: Když Kršna poučí Ardžunu, Ardžuna se na chvíli ztiší a pak promluví.

ARDŽUNA řekne: Ó Pane, ve světle Slunce tvého poučení se lotos mého srdce plně rozvinul.

Nato vezme Ardžuna své zbraně a pustí se do boje, jako by to byla jenom hra.

VI. I. 59

VASIŠTHA pokračoval: Osvoj si takový postoj, Rámo, a buď svobodný, obdařený odpoutáním a pochopením, že ať děláš či prožíváš cokoli, odevzdáváš se všudypřítomnému Bytí, odevzdáváš se *Brahman*. Pak nahlédneš Skutečnost a to znamená konec všech pochybností.

Je to nejvyšší stav, *guru* všech *guru*, je to Já, světlo, které ozařuje svět zevnitř. Je ve všech věcech tou Skutečností, která je obdařuje jejich vlastnostmi. Představa světa vznikne tehdy, když tu chybí dotazování se na Já. Avšak „dřív, než byl svět, Já jsem". Jak by mne pak mohla spoutávat představa světa? Ten, kdo takto nahlédl Skutečnost, je osvobozen od všech začátků i konců. Kdo je obdařen pochopením nedvojnosti a nachází se jakoby v hlubokém spánku, třebaže bdí, ten zůstane v klidu a vyrovnaný, i když se aktivně zapojí do života. Takový člověk je osvobozen teď a tady.

To, co se zde jeví jako svět, je ve skutečnosti dílo neomezeného Vědomí. Není tu žádná jednota ani dvojnost. A mé rady jsou téže podstaty. Slova a jejich význam, žák s jeho touhou a úsilím i *guru* a jeho schopnost vyjádřit se slovy, to všechno je hra neomezeného Vědomí. V klidu vnitřního bytí jedince se objeví záchvěv ve Vědomí a s ním vyvstane svět. Jestliže tu záchvěv ve Vědomí není, není tu ani svět.

Mysl je jen pohyb ve Vědomí. Nedosáhnout pochopení této Skutečnosti znamená vidět svět. Nedosáhnout pochopení této Skutečnosti znamená zesílení pohybu myšlenek ve Vědomí. Tak se vytváří začarovaný kruh. Nevědomost a činnost mysli se navzájem udržují a podporují.

Je-li probuzena vnitřní Inteligence, ustane touha po potěšeních. A taková je přirozenost mudrce. K ukončení tužeb u něho dojde samovolně a bez úsilí. Mudrc ví, že tím, kdo skutečně prožívá a zakouší, je síla Vědomí. Kdo odmítá prožít to, co má být prožito, jen aby se zalíbil druhým, ten jako by tloukl holí do vzduchu! Člověk dosáhne poznání Já, když použije vhodné prostředky.

Touha po osvobození narušuje celistvost Já a nepřítomnost takové touhy zase podporuje omezenost. Proto tím nejdůležitějším je neustálé uvědomování. Jedinou příčinou omezení i osvobození je pohyb ve Vědomí. Uvědoměním se tento pohyb ukončí. Když člověk začne pozorovat pocit ega, pocit ega zmizí, neboť pozorováním ztrácí oporu. Kdo je pak omezen a kým je omezen, kdo je pak osvobozen a kým je osvobozen?

VI. I. 60

VASIŠTHA pokračoval: Taková je přirozenost nejvyššího Bytí, jež je neomezeným Vědomím. Kdo je obdařen kosmickou formou, tak jako Stvořitel Brahmá, bůh

Višnu nebo bůh Šiva, ten je v nejvyšším Bytí ustálen a naplňuje roli vládce světa. Ustáleni v nejvyšším Bytí se dokonalí mudrci toulají po nebesích. Kdo dosáhne nejvyššího Bytí, neumírá a netrpí. A mudrc, který alespoň na okamžik spočinul v tomto nejvyšším Bytí, jež je svou podstatou neomezeným Vědomím nebo též nejvyšším Já, může pokračovat ve světských činnostech, ale nezasáhne ho již žádné utrpení.

RÁMA se zeptal: Když mysl, rozum a pocit ega ustanou v činnosti, jak se tu objeví čiré Bytí čili neomezené Vědomí?

VASIŠTHA odpověděl: *Brahman*, které přebývá ve všech tělech a zakouší všechny zkušenosti, jí, pije, mluví, získává, ztrácí, však zůstává osvobozeno od toho, aby dělalo rozdíl mezi Vědomím a uvědomováním se. To, co je všudypřítomné, bez počátku a bez konce, co je čiré, nerozdělené a neměnné Bytí, to se nazývá Existence, *vastu tattva*, Skutečnost.

Existuje jako prostor v prostoru, zvuk ve zvuku, dotyk v dotyku, kůže v kůži, chuť v chuti, tvar ve tvaru, zrak ve zraku, čich v čichu, vůně ve vůni, fyzická síla ve fyzickém těle, země v zemi, mléko v mléce, vítr ve větru, oheň v ohni, rozum v rozumu, mysl v mysli, pocit ega v pocitu ega. Vznikne jako *čitta* neboli mysl v mysli. Je stromem ve stromě, nepohyblivostí v bytostech neschopných pohybu a pohyblivostí v bytostech schopných pohybu. V netečných objektech je neschopností vnímat a ve vnímajících bytostech rozumovou schopností. Je božskostí v bohu a lidskostí v člověku. Je zvířecí přirozeností u zvířat a přirozeností červa u červů. Je samotnou podstatou času a ročních dob. Je energií v činu a pořádkem v řádu. Je existencí v tom, co existuje, a zkázou v tom, co podléhá zkáze. Je dětstvím, mládím, stářím i smrtí.

Je nedělitelné a nerozdělené, neboť je podstatou všech věcí. Rozmanitost je iluzí, ale v určitém smyslu je skutečná, neboť neomezené Vědomí ji v představě vytvoří a celou ji prostoupí. Nahlédni to, že „vše je mnou prostoupeno, neboť jsem všudypřítomný a oproštěný od těla i dalších omezení“, a spočiň v klidu a míru, v nejvyšší blaženosti.

Jakmile mudrc Vasištha domluvil, den se nachýlil ke konci
a všichni shromáždění se rozešli, aby se uchýlili ke svým večerním modlitbám.

VI. I. 61

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, stejně jako je neskutečný svět, který vidíme ve snu, tak je neskutečný i projevený svět, který je snem Stvořitele Brahmy. Ale jak je možné, že projevený svět vidíme tak hmatatelný a pevný?

VASIŠTHA odpověděl: To, co vzniklo jako první stvoření Brahmy, pozorujeme ještě dnes, jako by to bylo opravdu skutečné! Vědomí je neomezené, proto ať už *džíva* cokoli stvoří, najdeme to všude. Stvořený svět je bezpochyby zrozen z nevědomosti a víra v něj zabraňuje pravdivému vnímání. Ačkoli je stvoření iluzorní, v důsledku vzniku pocitu ega se jeví jako skutečné. Ten, kdo sní, si neuvědomuje pomíjivost snových objektů a stejně tak je tomu v případě kosmického snu Stvořitele. Sen s sebou nese vlastnosti toho, kdo sní. To, co vzniklo z neskutečného, musí být také neskutečné. Protože svět vznikl z iluzorní představy, ze snu Stvořitele, tak ačkoli se jeví jako skutečný, neměli bychom ho za skutečný považovat.*

V Já, v neomezeném Vědomí, se stvoření projeví jen na okamžik. A během tohoto okamžiku vznikne iluzorní představa, která má dlouhé trvání. Stvoření se pak jeví jako skutečné a hmatatelné. Třebaže vesmír existuje jako sen ve vědomí Stvořitele, je zakoušen jako dlouhý časový úsek ve vědomí nebo spíše snu každé bytosti, která je snovým objektem Stvořitele.

Vše, co je v tomto snu k vidění, ať už to má jakoukoli formu, se stane. A je-li mysl ve stavu pomýlenosti, pak v tomto světě není nic, co by nemohla zakoušet. Proto na světě vidíme tolik zvláštních jevů. V podmořských hlubinách vybuchuje oheň uprostřed vod, voda visí v mracích na obloze, v kameni se nalézají živé bytosti a netečné objekty fungují jako stroje. Člověk může vidět i to, co je jistou iluzí, podobně jako může ve snu vidět svoji vlastní smrt.

Není tu nic, co je skutečné, ani nic, co je neskutečné. Ve snu zvaném stvoření je možné kdekoli cokoli. Člověk pohroužený do snu považuje sen za skutečný a podobně člověk pohroužený do stvořeného světa je přesvědčen o skutečnosti světa. Tak jako jde člověk z jednoho snu do druhého, jde i z jedné iluze do druhé a prožívá svět, jako by byl zcela skutečný.

VI. I. 62

Příběh sta Rudrů

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, s tím, co jsem řekl, souvisí i následující příběh. Kdysi žil jeden *bhikšu*, žebravý mnich, a ten byl zcela oddán meditaci. Jeho mysl byla meditací pročištěna, takže měl schopnost okamžitě zhmotnit každou svou myšlenku.

* V celém textu se jako skutečné chápe to, co nemá vznik ani zánik a existuje trvale po všechny časy, zatímco vše ostatní je dočasné, tedy neskutečné. (Pozn. překl.)

Jednoho dne už byl neustálou meditací znaven, a přestože byla jeho mysl plně soustředěná, pomyslel si, jaké by to bylo zrodit se v rodině obyčejných nevzdělaných lidí. Ihned z něho byl člen divokého horského kmene jménem Džívata a vyvstalo v něm uvědomění „jsem Džívata". Tento snový člověk Džívata si užíval svého života na místě, které bylo též snové. Jednoho dne se opil a usnul. Zdálo se mu, že je *bráhmana*, žije spořádaným životem a je znalý svatých textů. Tomuto *bráhmanovi* se zase zdálo, že je mocný král, jehož sláva se dotýká hvězd. Král si užíval královských radovánek, a když jednou usnul, zdálo se mu, že je nebeskou nymfou.

Nymfa měla sen, že je laní. A protože přirozeností mysli je vybavit si to, co vidíme a slyšíme, i laň měla sen a zdálo se jí, že je popínavou rostlinou. Laň se stala popínavou rostlinou, ale vnitřní inteligence rostliny si představila sama sebe jako včelu a rostlina se stala včelou. Včela poletovala z květu na květ, napájela se sladkým nektarem a to ji nakonec stálo život. Květinu, v níž včelka seděla, rozdupal slon a s květinou zemřela i ubohá včelka. V poslední chvíli včelka slona zahlédla a zatoužila být velká a silná jako on. Co si představila, hned se stalo a včela se stala slonem. Zanedlouho se slon chytil do pasti a stal se z něho válečný slon. V bitvě byl slon přemožen mečem nepřítele, a když umíral, spatřil roj včel a v důsledku vzpomínek na minulá zrození se stal včelou. Včelka se napájela nektarem z květů popínavé rostliny a poté se stala popínavou rostlinou. Pak byla rozdupána slonem, ale těsně před smrtí spatřila na jezeře labuť a stala se labutí. Jednoho dne si labuť plavala v doprovodu svých družek, a zatímco žebravý mnich přemítal nad labutěmi, dostihla ho smrt a mnich byl převtělen do labutě.

VI. I. 63

VASIŠTHA pokračoval: Jednou před sebou labuť uviděla samotného boha Rudru. V tu chvíli v ní vyvstala myšlenka „jsem Rudra", odložila tělo labutě a stala se Rudrou. Tento Rudra přebýval v příbytku Rudry, a protože byl obdařen pravým poznáním, vzpomněl si na všechno, co se přihodilo.

RUDRA vzpomínal: Hleďme, jak záhadná je tato *májá*, která přináší klam do všech světů. Je iluzorní, neskutečná, ale jeví se jako skutečná. V neomezeném Vědomí, jež je Já, vznikla nejdříve mysl vnímající objekty, a to mysl kosmická a vševědoucí. Pak se jako náhodou přihodilo, že jsem se stal *džívou*, kterého přitahuje a okouzluje to nejlepší ve vesmíru. Během jednoho stvoření jsem se stal žebravým mnichem a nerušen žádným rozptýlením jsem v klidu přebýval v meditaci.

Každá následující činnost má však větší sílu než ta předcházející. Mnich si představil, že je prostý člověk Džívata, a tak se jím i stal. Nato měl představu *bráhmany* a silnější myšlenka přemohla tu slabší. Poté se *bráhmana* díky vytrvalému rozjímání

stal králem, podobně jako se voda, kterou vstřebá strom, promění v plod. Společnicemi krále při jeho radovánkách jsou nymfy, a protože je král často pozoroval a přemýšlel o nich, stal se nymfou. Nymfa se zhlédla v lani a stala se laní, laň se stala popínavou rostlinou, rostlina včelou a včela slonem.

Jsem Rudra, jenž byl Rudrou během posledních sta vesmírných cyklů, a putuji po tomto projeveném světě, který není ničím jiným než iluzí. V jednom vesmírném cyklu jsem byl Džívatou, v jiném *bráhmanou*, v dalším králem a v dalším zase labutí. Tak se točím v koloběhu mysli a těla.

Jsou to již věky, kdy jsem sestoupil z nejvyššího Já, neomezeného Vědomí. Nedlouho poté jsem se stal žebravým mnichem, který byl obdařen poznáním Skutečnosti. Prošel jsem mnoha vtěleními, než se stalo, že jsem spatřil boha Rudru a díky jeho milosti se Rudrou stal. Když se *džíva* souhrou náhod dostane do kontaktu s osvícenou bytostí, jeho nečisté sklony či *vásany* ho opustí. To se stává těm, kteří vytrvale usilují o setkání s osvícenou bytostí. Vytrvalé snažení a vytrvalá disciplína neboli *abhjása* se zhmotní a je dosaženo cíle.

RUDRA dále vzpomínal: Iluzorní vnímání se rozvine v důsledku vnitřního přesvědčení, že „tělo je moje já". Začne-li se člověk dotazovat na svou pravou podstatu, zjistí, že nezůstane nic! Dost už bylo dotazování, které k ničemu nevede. Svět je optická iluze, stejně jako modř oblohy. Je to nevědomost. Dost už bylo i veškerého úsilí očistit tuto nevědomost. Ať se projevený svět, který je pouhým zdáním, dál projevuje, zdání nikomu neublíží. Vydám se po stopách zdánlivých proměn a nastolím jednotu, která se za nimi skrývá.

VASIŠTHA pokračoval: Jak se Rudra rozhodl, tak udělal. Vydal se na místo, kde leželo tělo žebravého mnicha. Probudil ho a přiměl k tomu, aby si vzpomněl na vše, co se stalo. Mnich uviděl a poznal Rudru jako své vlastní Já a na všechno se rozpomenul.

Oba dva pak šli tam, kde v tomtéž neomezeném Vědomí přebýval Džívata, a oživili jeho tělo. Tito tři byli ve skutečnosti jedním. Plni úžasu nad touto záhadou pak pokračovali na místo, kde pobýval *bráhmana*. Ten zrovna spal v náručí své ženy. Probudili ho ze spánku, probudili jeho vědomí a společně se vydali za králem. Král odpočíval ve své královské komnatě obklopen nymfami. I jeho vědomí probudili a i on užasl, když pochopil Skutečnost. Tak chodili, až se nakonec dostali na místo, kde žila labuť, právě ta labuť, jež se stala Rudrou.

Procházeli světem sta Rudrů minulosti. Uvědomili si, že to, v čem se odehrávají jednotlivé iluzorní události, je jen jedno neomezené Vědomí. Z jedné formy se zdánlivě stala mnohost. Sto Rudrů prostoupilo celý vesmír a stalo se všudypřítomným.

Poněvadž je *džíva* ze všech stran obklopen světem, který z něho vzniká, nemohou neprobuzení *džívové* vidět ani chápat jeden druhého. Tak jako jsou všechny vlny téže

podstaty, a jsou tudíž Jedno, tak si probuzení *džívové* uvědomí svoji jednotu a pochopí jeden druhého. Každý *džíva* má svůj vlastní iluzorní projevený svět. V každé jámě vykopané v zemi člověk nalezne pouze prázdný prostor a stejně tak každé dotazování na podstatu projeveného světa *džívů* vede vždy k témuž neomezenému Vědomí.

Rozlišovat a oddělovat ve Vědomí přináší omezení, zatímco nepřítomnost rozlišování je osvobozením. To, co tě těší, si prosaď a stůj si za tím. Není rozdíl mezi tím a oním, neboť uvědomění je u obojího stejné. Kdo by truchlil nad ztrátou toho, co existuje jen v nevědomosti? A to, co lze dosáhnout „přebýváním v klidu a nepohnutosti", existuje stále a již toho bylo dosaženo.

VI. I. 64

VASIŠTHA pokračoval: Všichni společně s Rudrou dosáhli probuzeného Vědomí a byli šťastni, neboť pochopili, že jsou částí Rudry. Rudra poznal, jak vznikla hra velké iluze neboli *máji*, a přiměl ostatní, aby znovu pokračovali v hraní svých původních rolí. Ujistil je, že po své zdánlivě nezávislé existenci se k němu všichni vrátí a na konci světového cyklu dosáhnou nejvyššího stavu. Pak Rudra zmizel a Džívata i ostatní odešli do svých příbytků.

RÁMA se zeptal: Nebyli snad Džívata i všichni ostatní jen pouhými postavami ve snu žebravého mnicha? Jak se z nich mohli stát skuteční jedinci?

VASIŠTHA odvětil: Zbav se přesvědčení, že představa je něco skutečného! Jakmile se vzdáš iluzornosti iluze, pak to, co existuje, existuje v neomezeném Vědomí. To, co vidíme ve snu, i to, co si představujeme jako skutečné, se vždycky jeví jako skutečné, podobně jako je pro cestovatele skutečné to, co se děje v daném čase a v daném místě prostoru. Všechno existuje v srdci neomezeného Vědomí, a co v něm člověk vidí, to i zakouší.

Snovou povahu myšlenkové formy lze nahlédnout prostřednictvím intenzivního cvičení a praktikování *jógy*. Jen díky tomu vnímá Šiva i jiní cokoli a kdekoli. To, co máš před sebou a co tvá mysl vnímá, nelze poznat, je-li tu špatné pochopení. Jen pokud tu takové špatné pochopení není, může být objekt poznán a pochopen. Cokoli si člověk přeje, to získá, jestliže se tomu jeho vnitřní bytí plně a výhradně věnuje. Ten, kdo se plně věnuje tomu, co má před sebou, ten to dokonale zná. Kdo se plně věnuje imaginárnímu objektu, ten ho dokonale zná. Pokud tu takové jednobodové zaměření není, pak člověk nechá objekt odejít ze svého vědomí, a není si ho tudíž nadále vědom. V důsledku jednobodové zaměřenosti se žebravý mnich stal Rudrou i všemi

ostatními. Každý z nich měl svůj vlastní svět, a dokud nebylo v každém probuzeno vědomí Rudry, nebyli si jeden druhého vědomi. Ve skutečnosti však to, že byli všichni pomýleni a jeden se od druhého lišil v těle i v povaze, byla vůle Rudry.

Díky jednobodovému rozjímání „kéž se stanu nymfou“ nebo „kéž se stanu učeným člověkem“ a díky plodům, které takové rozjímání přináší, se člověk může stát jedním či mnoha jedinci, může se stát nevzdělancem, anebo člověkem poznání. Pomocí koncentrace a meditace je možné stát se bohem či lidskou bytostí a podle toho jednat.

VI. I. 65

VASIŠTHA pokračoval: Neomezené Vědomí, jež je pravým Já všeho, je obdařeno všemohoucností, avšak *džíva*, třebaže se svou podstatou od Já neliší, je obdařen jen schopností odpovídající jeho představě. *Džíva* má neomezené nebo omezené schopnosti v závislosti na tom, jaká je jeho přirozenost. Neomezené Vědomí je prosto rozvíjení a zanikání, růstu a poklesu, a *džíva* je ten, kdo dostane, oč usiluje. *Jógin* ovládající různé schopnosti a síly může existovat a své schopnosti projevovat na různých místech. Příslušné prožitky se tudíž jeví jako rozmanité a různorodé. Velký válečník Kártavírja například vzbuzoval strach v srdci mnohých lidí, třebaže ani nevyšel z domu.*

Podobně aniž by opustil svůj příbytek, převtělil se bůh Višnu do člověka na zemi. Bůh Indra je zase přítomen všude, kde se konají posvátné obřady, jimž on velí, a přitom se nevzdaluje ze svého nebeského domova. Je-li bůh Višnu vzýván svými oddanými, zjevuje se jim na tisíci místech najednou. A tak také Džívata i všichni ostatní, kteří byli jen postavami ze snových představ a tužeb žebravého mnicha vytvořenými vědomím Rudry, odešli zpět do svých domovů a žili, jako by byli vzájemně odděleni a na sobě nezávislí. Po nějakou dobu hráli své rozmanité role a pak se vrátili do příbytku boha Rudry.

To všechno nebylo ničím jiným než chvilkovou představou, která vyvstala ve vědomí mnicha, ale byla vnímána jako na mnichovi nezávislá. Podobně je tomu se zrozením a smrtí bezpočtu bytostí v jednom jediném neomezeném Vědomí. Každá bytost si v projeveném světě představí nekonečnou rozmanitost a pak hledá jednotu v Já. V čase své smrti si uvnitř sebe představí jiné stadium existence a to se poté zjeví, jako by bylo vně. Dokud vtělené bytosti nedosáhnou osvobození, zakouší nepředstavitelné utrpení. Vyprávěl jsem tento příběh, abych ti osvětlil Skutečnost. Nejde tu jen

* Kártavírja je označení Ardžuny. (Pozn. překl.)

o osud žebravého mnicha, ale o osud všech bytostí. Bytost, která zapomene na neoddělitelnost od nejvyššího Já, si vytvoří představu, že je nezávislá a zcela skutečná. Přechází z jednoho snu do druhého, dokud neopustí představu „jsem tělo".

RÁMA řekl: Vskutku skvělý příběh, ó Pane! Řekl jsi, že všechny věci, které považujeme za skutečné, pro nás skutečné jsou a my je jako skutečné zakoušíme. Řekni mi prosím, zda žebravý mnich někde takto existuje?

VASIŠTHA odpověděl: Budu o otázce rozjímat a odpovím ti později.

V tu chvíli se shromáždění rozešlo ke svým poledním modlitbám.

VI. I. 66

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, pátral jsem po žebravém mnichu svým třetím okem, okem poznání. Hluboce jsem rozjímal s přáním mnicha uvidět. Hledal jsem ho v tomto světě, ale nenašel ho. Jak se může představa nějakého člověka navenek projevit jako skutečnost?

Pustil jsem se na sever do země, kde sídlí ti, kteří se označují jako *džina* neboli mudrc, vítěz, probuzený. Na jednom z vrcholků se nachází klášter, *vihára*, a zde ve své chatrči seděl žebravý mnich, *bhikšu* Dírghadrša. Byl ponořen do hluboké meditace a jeho hlava měla žlutou barvu. Aby nebyl Dírghadrša rušen v meditaci, nevstupoval do chatrče ani jeho pomocník. Byl právě jedenadvacátý den mnichovy meditace, který měl být dnem posledním.

Ačkoli z jednoho úhlu pohledu setrval *bhikšu* v meditaci dvacet jedna dní, z jiného pohledu uběhlo tisíc let. Tato představa vznikla v jeho mysli. Poznal jsem, že tento žebravý mnich žil v jiné epoše a v této epoše je druhý takový. Jiného než tyto dva jsem nikde neviděl. S pomocí všech svých schopností a dovedností jsem vstoupil do srdce tohoto stvoření a hledal třetího mnicha. Nakonec jsem ho našel v jiném vesmíru, který byl stvořen jiným Brahmou, ale jinak se téměř ve všem shodoval s naším vesmírem.

Takto tu byli a v budoucnu budou mnohé bytosti. Mudrci a svatí *bráhmanové* si již kdysi vytvořili představy bytostí, které se důsledkem toho jednou zrodí. Taková je povaha *máji*, iluze.

Některé z těchto bytostí budou mít povahu stejnou jako ti, kteří si je představovali. Jiné bytosti budou zcela odlišné a další se budou podobat jen zčásti. Taková je síla *máji*, iluze, která zmate i moudrého člověka. Ve skutečnosti však *májá* neexistuje

ani nepracuje. To jen v důsledku klamu se zdá, že něco vzniká či zaniká. Co znamená krátká doba jedenadvaceti dní a co celá epocha? I když o této hře mysli chceme jen přemýšlet, jeví se to děsivě.

Vše, co tu je, není nic jiného než projev, který se jako lotosový květ po ránu rozvine a jako lotos v plném květu ukáže svou rozmanitost. Všechno vzniká v neomezeném Vědomí, jež je čiré, ale přesto se zdá, že je celé projevení pošpiněno nečistotou. Všechno se projeví jakoby rozdělené na kousky a na konci této rozkouskované existence podstoupí další rozdělení. Všechno to je relativně skutečné, nikoli zcela neskutečné. Všechno to se projevuje ve všem, příčina existuje v příčině.

VI. I. 67

DAŠARATHA, otec Rámy, řekl: Ó mudrci, řekni mi, kde tento *bhikšu* medituje, a já tam pošlu své vojáky, aby ho vzbudili a přivedli sem.

VASIŠTHA odvětil: Ó králi, tělo tohoto mnicha je již bez života a nelze je oživit. Jeho duše dosáhla osvícení a osvobození a nepodléhá zážitkům projeveného světa. Pomocníci mnicha stojí před chatrčí a čekají, aby po uplynutí jednoho měsíce otevřeli dveře, tak jak jim bylo řečeno. Poté zjistí, že duše mnicha již opustila tělo, a do chatrče pak nastěhují někoho jiného.

Májá neboli iluze má omezené a omezující vlastnosti a kvality. Je nemožné překonat ji nevědomostí, ale poznáním Pravdy ji lze překonat snadno.

V důsledku chybného vnímání vidíme místo zlata náramek. Příčinou chybného vnímání je projevený svět. *Májá*, toto zdánlivé projevení, je jen slovo, a projevení má k nejvyššímu Já stejný vztah jako vlna k oceánu. Jakmile to člověk pochopí, přestane být projevený svět iluzí. V důsledku nevědomosti se zdá, že tento dlouhotrvající sen projeveného světa je skutečný a že se takto rodí *džíva*. Je-li dosaženo Pravdy, je nahlédnuto, že všechno je Já.

Ať člověk zakouší jakoukoli představu, vždy je to Já, které se jako tato představa projeví. Vesmír je důsledek představ zakoušených bezpočtem jedinců. Původní představa vytvořená Brahmou vznikne proto, aby byla *džívou* prožívána jako skutečnost. Dosáhne-li však člověk čirého Vědomí podobného vědomí Brahmy, pak vše nahlíží jako dlouhotrvající sen.

Představa objektu se stane myslí, která sestoupí a vyčlení se z neomezeného Vědomí a zakouší nejrůznější zážitky. Je však mysl nezávislá na nejvyšším Já? A není snad nejvyšší Já také myslí? *Džíva*, tělo i vše ostatní jsou jen odrazy či projevy nejvyššího Já. Veškerý pohyb se děje v jediném neomezeném Vědomí, jež je navždy neomezené a navždy Vědomí. Pohyb a změna tudíž jsou jen vymyšlené pojmy. Není tu pohyb ani

nepohnutost, jednota ani mnohost. To, co je, je takové, jaké je. Rozmanitost se objeví za neprobuzeného stavu a zanikne hned, jakmile člověk začne s hledáním a dotazováním. Tazatel, tedy ten, kdo hledá a dotazuje se, skutečně existuje, ale nade vši pochybnost jím je právě nejvyšší stav. Klid a mír se nazývá světem. Klid a mír sám o sobě existuje jakožto projevený svět. Nevědomost není skutečná, neboť poznávající, poznané ani poznávání neexistují. Mysl si představí skvrnu na Měsíci, ale žádné poskvrnění tu není. „Tělem" neomezeného Vědomí, neboli projevem či projeveným světem, není nic jiného než samo Vědomí.

VI. I. 68

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, zůstaň navždy pevně ustálen ve stavu oproštěnosti od pohybu myšlenek, v mlčení a tichu hlubokého spánku.

RÁMA řekl: Pane, slyšel jsem o mlčení během řeči, mlčení očí a jiných smyslů a slyšel jsem též o mlčení během přísného odříkání. Co je to však mlčení hlubokého spánku?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, mlčení neboli setrvání v tichu se nazývá *mauna* a mudrc, který dodržuje *mauna*, se nazývá *muni*. Existují dva typy těch, kteří provádějí *mauna*, jedním je přísný asketa a druhým osvobozený mudrc. Asketa násilně potlačuje své smysly, zabývá se cvičením bez správného pochopení a svoji činnost neboli *krijá* provádí zcela fanaticky. Osvobozený mudrc oproti tomu chápe, jak co je, rozezná Skutečnost od toho, co je neskutečné, je obdařen poznáním Já a přitom jedná jako obyčejný člověk. To, co se považuje za *mauna* neboli mlčení, závisí na povaze a jednání toho, kdo *mauna* provádí.

Existují čtyři typy *mauna*, kterými jsou mlčení v řeči, mlčení smyslů, přísné mlčení nebo též mlčení kusu dřeva a mlčení hlubokého spánku. Pak je ještě mlčení mysli podobné mlčení ve smrti.* Mlčení mysli je možné jen ve smrti, u člověka provádějícího *kášthá mauna* ve stavu přísné askeze nebo u mudrce provádějícího *sušupti mauna* neboli mlčení hlubokého spánku. První tři typy mají prvky násilného potlačování. Pouze čtvrtý typ, tedy *sušupti mauna*, skutečně vede k osvobození. Možná vzbudím nelibost těch, kteří se zabývají prvními třemi typy, ale přesto tvrdím, že není důvod se jimi zaobírat.

---

* V sanskrtu se tyto čtyři typy nazývají *vák mauna*, *karana mauna*, *kášthá mauna*, *sušupti mauna* a mlčení mysli je *manas mauna*. (Pozn. překl.)

Sušupti mauna neboli mlčení hlubokého spánku vede k osvobození. V tomto mlčení se životní síla neboli *prána* nezadržuje ani nepodněcuje, smysly se nenechají hladovět ani se nesytí, vnímání rozmanitosti není podporováno ani potlačováno a mysl není myslí ani ne-myslí. Není tu žádná oddělenost ani žádná snaha o její odstranění. Říká se tomu mlčení hlubokého spánku, a kdo je v tomto stavu ukotven, může meditovat, ale taky nemusí. Je tu poznání Toho, co je, jaké je, a je tu osvobození od pochybností. Jde o naprostou prázdnotu. Není tu nic, čeho by se dalo přidržet. Jde o nejvyšší klid a mír, o němž nelze říci, že je skutečný nebo že je neskutečný. Stav, v němž člověk ví, že neexistuje „já“ ani „druzí“, že neexistuje mysl ani nic, co by z ní bylo odvozeno, že „já“ je jen představa a existuje jen čirá Existence, takový stav se nazývá ticho hlubokého spánku. Kde se v této čiré Existenci, jež je neomezeným Vědomím, nachází „já“ nebo „druzí“?

VI. I. 69

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, jak vlastně vzniklo sto Rudrů?

VASIŠTHA odpověděl: Všech sto Rudrů se objevilo ve snu potulného žebravého mnicha, jímž byl *bhikšu* Dírghadrša. Co si člověk, jehož mysl je čirá a nezastřená nečistotami, přeje nebo představí, to potom zakouší. Každá myšlenka či představa, která vznikne v jediném neomezeném Vědomí, se projeví.

RÁMA se znovu zeptal: Ó mudrci, proč je tomu tak, že bůh Šiva se zjevuje nahý, ověšený lidskými lebkami, pokrytý popelem, přebývající na pohřebištích a podléhající sexuální touze?

VASIŠTHA odpověděl: Chování bohů, dokonalých bytostí a osvobozených mudrců se neřídí zákony ani pravidly. Pravidla chování jsou vymyšlena nevědomými lidmi. Dokud je mysl nevědomého člověka silně podmíněna sklony a tendencemi, pak neřídí-li se pravidly, upadá do chaosu, v němž platí zákon silnějšího. Člověk poznání se však neztrácí ve svém chtění a nechtění, neboť je probuzený a bdělý a má své smysly přirozeně pod kontrolou. Žije a pracuje bez záměru, aniž by na události reagoval podle zákona příčiny a následku. Jeho činnost je čistá a spontánní, *kákatálíja*, jako když spadne kokosový ořech, aniž by to souviselo s tím, že na strom zrovna usedla vrána. Člověk poznání ale také nemusí dělat vůbec nic!

Podobným způsobem se zapojují do vtělení i členové božské trojice, Brahmá, Višnu a Šiva. Činnost, kterou provádí osvobozená bytost, není spojena s žádným chtěním či nechtěním, chválou ani hanou, neboť osvobozený mudrc nemá představy „to je mé“ či „to je tvé“. Jeho činnost je čistá jako teplo ohně.

Mlčení neboli *mauna* nevtělených bytostí se tě netýká, neboť ty jsi dosud vtělen, nebudu se tím tedy podrobně zabývat. Ten, kdo je plně probuzený, neustále ponořený v *samádhi* a dokonale osvícený, se nazývá *sankhjá jógin*. Ten, kdo *pranajámou* a dalšími cvičeními dosáhl stavu vědomí bez těla, se nazývá *jóga jógin*. Oba dva jsou si v podstatě rovni. Příčinou projeveného světa a příčinou omezení je mysl. Proto cvičí-li se oddaně buď zastavení pohybu *prány*, nebo zastavení mysli, obojí vede k utišení mysli a k osvobození. To je podstata všech posvátných textů pojednávajících o cestě k osvobození.

RÁMA řekl: Ó mudrci, je-li zastavení pohybu *prány* osvobozením, pak je osvobozením smrt, a každý člověk dosáhne osvobození ve smrti!

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, když se *prána* chystá opustit tělo, vytvoří si již kontakt s prvky, s nimiž se chystá ustavit tělo následující. Tyto prvky jsou dány *vásanami džívy*, tedy jeho psychickými podmíněnostmi, sklony, dřívějšími pocity a vzpomínkami, na nichž *džíva* ulpívá. Když *prána* opustí tělo, vezme si s sebou i všechny *vásany džívy*.

Dokud nejsou všechny *vásany* odstraněny, nestane se mysl ne-myslí. A mysl se nezřekne *prány*, dokud nepřijde poznání Já. Poznáním Já jsou *vásany* odstraněny a s nimi vyhasne i mysl. Pohyb *prány* ustane a právě To je nejvyšší klid a mír. Poznat Já znamená pochopit neskutečnost představ o objektech projeveného světa. Takové poznání vede k vyhasnutí *vásan* a k zániku spojení mezi myslí a životní silou, *pránou*. *Vásany* tvoří mysl. Mysl není nic jiného než souhrn *vásan*. Vyhasnou-li *vásany*, je tu nejvyšší stav. Poznání znamená poznání Skutečnosti. Poznáním je samotná *vičára* neboli zkoumání a dotazování.

Stačí dovést k dokonalosti buď svou naprostou oddanost jednomu, nebo ovládnutí *prány*, anebo utišení mysli. Stačí jen jedno z toho a člověk dosáhne nejvyššího stavu. *Prána* a mysl jsou ve vzájemném vztahu podobně jako květina a její vůně nebo sezamové semínko a z něho získaný olej. Proto ustane-li pohyb mysli, ustane i pohyb *prány*. Je-li mysl jednobodově oddána jediné Pravdě, ustane pohyb mysli i pohyb *prány*. Nejlepší způsob, jakým toho lze dosáhnout, je zkoumání a dotazování se na podstatu Já, jež je neomezené. Tvá mysl tím bude zcela zaujata a tak vyhasne obojí, mysl i dotazování. Zůstaň pevně ustálen v tom, co za tím vším zůstane.

Netouží-li mysl po potěšeních, je spolu s *pránou* pohroužena v Já. Není tu nevědomost a poznání Já je nejvyšším stavem. Mysl sama je nevědomostí, pokud se jeví jako

skutečná. Pokud je nahlédnuto, že mysl neexistuje, je to nejvyšší stav. Zůstane-li mysl ponořena v Já alespoň čtvrt hodiny, projde celkovou proměnou, neboť zakusí nejvyšší stav poznání Já a nebude jej chtít opustit. Ale i když to mysl okusí jen na vteřinu, nevrátí se k světskému stavu. Semínka *samsáry* neboli koloběhu života a smrti budou spálena a s nimi zmizí nevědomost a vyhasnou *vásany*. Kdo tohoto stavu dosáhne, je zakotven v kvalitě *sattva*, v Pravdě. Nahlédne vnitřní světlo a spočine v nejvyšším klidu a míru.

VI. I. 70, 71

Příběh vampýra

VASIŠTHA pokračoval: Když v důsledku zkoumání a dotazování zmizí nevědomost, když se v jediném okamžiku *džíva* stane ne-*džívou* a mysl ne-myslí, je tu osvobození neboli *mókša*. Pocit ega je stejně neskutečný jako voda v přeludu faty morgány, a proto jakmile na něj posvítíme světlem dotazování, zmizí jako stín. Ó Rámo, v této souvislosti si poslechni, jaké inspirující a osvětlující dotazy dával jeden vampýr moudrému králi.

V lesích pohoří Vindhja žil vampýr. Toužil utišit svůj hlad, ale ani kvůli hladu by nezabil nikoho, kdo by si to nezasloužil. Protože v lesích vhodného člověka nenašel, vydal se do města a tam se setkal s králem.

VAMPÝR řekl králi: Ó králi, nezabiju tě a nesním, pokud si tak nezasloužíš. Jsi vládce a král, máš tedy plnit přání těch, kteří to potřebují. Uspokoj prosím moji touhu. Položím ti pár otázek a ty mi na ně správně odpověz.

Co je tím Sluncem, jehož částečky paprsků jsou všemi stvořenými vesmíry? Co je tím, v jehož mohutném dechu se projevuje nekonečný prostor? Člověk neustále přechází z jednoho snu do druhého, neustále se zříká jedné snové skutečnosti za druhou, ale Já se zříci nemůže. Co je toto Já? Rozřízneme-li kmen banánovníku, odkrýváme vrstvu za vrstvou, dokud se neobjeví dřeň. Zkoumáme-li podobně projevený svět, co je jeho podstatou? Z jakých částic jsou vesmíry, jež samy jsou nepatrnými částečkami? V každé skále jsou ukryty nevytesané tvary a postavy. V jaké beztvaré „skále“ jsou podobně ukryty tři světy? Zodpověz mi tyto otázky. Pokud to nedokážeš, pak si jistě zasloužíš, abych tě snědl!

KRÁL odvětil: Tento vesmír je jako plod pod spoustou obalů. Na jedné větvi stromu je tisíc takových plodů. Na jednom stromě je tisíc takových větví. V jednom lese roste tisíc takových stromů. Na horách je tisíc takových lesů. V zemi je tisíc takových

hor. Na jednom kontinentu je tisíc takových zemí. Jedna sféra má tisíc takových kontinentů. V jednom oceánu je tisíc takových sfér. Jedna bytost má v sobě tisíc takových oceánů. Nejvyšší bytost je ověnčena tisícem takových bytostí. V paprscích jednoho Slunce je tisíc nejvyšších bytostí a Slunce je všechny ozařuje. Toto Slunce je Slunce Vědomí. Ve světle tohoto Slunce jsou celé vesmíry jako nepatrné částečky. Ve světle tohoto Slunce se všechny věci jeví jako skutečné.

VI. I. 72, 73

KRÁL pravil: V nejvyšším Já se jako prachové částice vznáší představy či relativní skutečnosti zvané čas, prostor a změna či pohyb. Jsou tedy vědomou, díky pohybu do vědomí a z vědomí, a dále čirou Inteligencí. *Brahman* neboli Já zdánlivě cestuje z jednoho snového světa do druhého, avšak nezříká se své podstaty a není nevědomé, co se sebe sama týče.

S projeveným světem je to jako s kmenem banánovníku: odloupneme-li jednu vrstvu, objeví se další podobná. Je-li projevený svět důkladně prozkoumán, je nahlédnut jako *Brahman*. *Brahman* se označuje v pozitivním smyslu jako Pravda či Skutečnost, ale protože je mimo jakýkoli slovní popis, je označováno i negativně jako Prázdnota či jako To, co nelze popsat. Co je zakoušeno jako skutečné, je skutečností. A ačkoli jsou konkrétní formy skutečnosti dány prožitkem, není opravdovou Skutečností nic jiného než čiré Vědomí. Podobně není kmen banánovníku nic jiného než kmen banánovníku a každá vrstva banánovníku je téže podstaty jako kmen.

Vědomí neboli Já se považuje za něco, co má podobu nepatrné částečky, neboť je nehmatatelné a nehmotné. Nejvyšší Já existuje samo o sobě, je základem veškerého Bytí a je neomezené. Je beztvaré, bezforemné, ačkoli se může projevit v jakékoli formě.

Projevený svět je jen tělem, do něhož se halí Skutečnost, kterou je čiré Vědomí.

VASIŠTHA pokračoval: Když vampýr vyslechl odpovědi krále, upadl do klidu a rozjímal. Zapomněl na svůj velký hlad a vstoupil do hluboké meditace.

Ó Rámo, vyprávěl jsem ti příběh, který objasňuje Pravdu o nehmotném neomezeném Vědomí. Vesmír je jen obal či závoj zahalující Vědomí. Tento závoj lze odstranit usilovným dotazováním se na jeho podstatu, neboť vesmír je skutečný asi jako „tělo“ strašidla v představě dítěte.

Ó Rámo, zkus myslí rozšířit svoji mysl. Setrvej ve vnitřním klidu a míru a nahlížej ve všem jediné neomezené Bytí. Pokud jsi schopen setrvat pevně v poznání Pravdy a dělat v životě to, co je s ohledem na přirozený běh událostí třeba, pak dosáhneš nemožného, stejně jako král Bhagíratha, o němž ti nyní budu vyprávět.

VI. I. 74

Příběh o Bhagírathovi

VASIŠTHA pokračoval: Žil byl král jménem Bhagíratha, jenž byl oddán *dharmě*. Dával štědré dary zbožným lidem a světcům a byl postrachem pro ty, co páchali zlo. Neúnavně pracoval, aby odstranil všechny příčiny chudoby. V přítomnosti světců se jeho srdce rozplývalo zbožností a oddaností.

Bhagíratha snesl z nebes na zem svatou řeku Gangu. Musel překonat mnoho těžkostí, usmířit si bohy Brahmu a Šivu i mudrce jménem Džáhnu a zakusil přitom nejrůznější trápení a zklamání.

Bhagíratha byl od raného mládí obdařen odpoutaností a schopností rozlišovat. Jednoho dne seděl sám a zamýšlel se nad životem.

BHAGÍRATHA rozjímal: Světský život je hloupý a postrádá veškerý smysl. Den a noc se neustále znovu a znovu střídají. Lidé neustále znovu a znovu provádějí tytéž nesmyslné činy. Jsem přesvědčen, že jediným vhodným a smysluplným činem je ten, který vede k nejvyššímu dosažení, za nímž již není co dosahovat. Ostatní činy jsou jen stále opakované nečisté výkaly.

Vyhledal svého *guru*, mudrce jménem Tritála.

BHAGÍRATHA se zeptal: Ó pane, jak může člověk ukončit utrpení, stárnutí, smrt a iluzi, které jsou příčinou opakovaného zrození?

TRITÁLA pravil: Jestliže člověk dokáže být delší čas ustálen v klidu a vyrovnanosti Já, jestliže zmizí vnímání rozmanitosti a jestliže poznáním toho, co má být poznáno, je tu vnímání úplnosti a celku, pak zmizí smutek, bude odstraněno omezení a rozptýleny pochybnosti. Co je tím, co má být poznáno? Poznáno má být Já, které je čiré a má povahu neomezeného Vědomí, jež je věčné a všudypřítomné.

BHAGÍRATHA řekl: Vím, že pouze Já je skutečné, zatímco tělo a vše ostatní nikoli. Ale jak to, že mi to není vždy zcela jasné?

TRITÁLA pravil: Rozumové poznání není skutečné poznání! Nelpět na manželce, na dětech či na majetku, být vyrovnaný v radosti i v bolesti, mít rád samotu a ustálit se v poznání Já, v tom spočívá skutečné poznání. Všechno ostatní je nevědomost. Poznání Já přijde až tehdy, když se oslabí pocit ega.

BHAGÍRATHA řekl: A jak lze pocit ega vypudit, pokud je v těle pevně zakotven?

TRITÁLA pravil: Lze toho dosáhnout vlastním úsilím a zanecháním honby po potěšení. A také úplným zbavením se falešného pocitu hanby či falešného pocitu vlastní důležitosti. Pokud to vše opustíš a zůstaneš pevný, pocit ega zmizí a ty nahlédneš, že jsi nejvyšší Bytí.

VI. I. 75, 76

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile vyslechl rady svého učitele, rozhodl se Bhagíratha, že vykoná posvátný obřad jako přípravu k zřeknutí se světa. Během tří dnů rozdal všechen majetek kněžím a příbuzným bez ohledu na to, zda si to zasloužili nebo ne. Království přenechal svým nepřátelům a oděn pouze bederní rouškou opustil království a vydal se do zemí, kde ho nikdo neznal. Velmi rychle dosáhl stavu nejvyššího klidu a míru.

Po čase došlo k tomu, že se Bhagíratha náhodou nevědomky ocitl ve svém bývalém království a prosil u zdejších obyvatel o almužnu. Lidé ho poznali, začali se mu klanět a prosili ho, aby se stal znovu jejich králem. Naříkali nad smutným údělem a nešťastnými okolnostmi, ale Bhagíratha od nich přijal jen trochu jídla a šel dál. Po několika dnech své bývalé království opustil.

Jednou se Bhagíratha opět setkal se svým učitelem Tritálou, společně putovali zemí a rozjímali: „Proč stále neseme břímě fyzického těla? Proč bychom se však na druhou stranu měli těla zbavovat? Ať si tu tělo je, jak dlouho chce!“ Bhagíratha i Tritála byli oproštěni od radosti i bolesti, ale nelze říci, že by následovali střední cestu. I když jim bozi a mudrci nabízeli bohatství či psychické síly, vše odmítli, jako by šlo o stéblo suché trávy.

Jednou se Bhagíratha, stále oděný jen bederní rouškou, dostal do království, v němž zemřel král, který nezanechal potomky. Ministři hledali vhodného nástupce a rozhodli, že tím, koho posadí na trůn, bude právě Bhagíratha. Vysadili ho na královského slona a korunovali na krále.

Během jeho vlády přišli za Bhagírathou lidé z bývalého království a žádali ho, aby kraloval i tam. Bhagíratha to nakonec přijal a stal se vládcem celého světa. Neustále spočíval v klidu a míru s myslí tichou a oproštěnou od tužeb a závisti a za každých okolností dělal vždy to, co bylo třeba.

Když zaslechl, že jediným způsobem, jak usmířit duše zemřelých předků, je nabídnout jim jako úlitbu vodu nebeské řeky Gangy, svěřil vládu nad říší svým ministrům, odebral se do lesů a oddal se přísnému odříkání. Usmířil si bohy i mudrce

a nakonec dokázal snést řeku Gangu z nebes dolů na zem. Tak mohl každý člověk vodu z posvátné řeky nabídnout jako úlitbu svým předkům. Vody svaté řeky Gangy, které jako vlasy boha Šivy zdobí jeho hlavu, tečou od té doby na zemi.

VI. I. 77

Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, spočiň ve stavu vyrovnanosti jako král Bhagíratha. A také buď pevný a od všeho oproštěný jako král Šikhidhvadža, o němž ti nyní budu vyprávět. Kdysi žili dva milenci, kteří se díky vzájemné čisté lásce rodili pospolu.

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, jak je možné, že dva lidé, kteří spolu v jednom životě žijí jako muž a žena, jsou v novém životě znovu manželé?

VASIŠTHA odpověděl: Taková je jemná povaha řádu světa. Některé věci se objevují hojně a opakovaně a jiné se objeví jednou, přičemž nikdy předtím nebyly a nikdy potom už nebudou. Některé, co byly dříve, se v téže podobě objeví znovu i nyní. Je to jako s vlnami v oceánu, některé jsou si podobné a jiné nikoli.

V království Malva žil král jménem Šikhidhvadža. Byl obdařen mnoha královskými ctnostmi, byl ušlechtilý, vznešený, odvážný i zdvořilý. Velmi brzy ztratil otce, ale ač velice mladý, byl schopen ujmout se vlády a s pomocí svých ministrů řídit království.

Přišlo jaro a nastal lásky čas. Mladý král začal snít o družce. Dnem i nocí jeho srdce toužilo po milované. Moudří a prozíraví ministři vytušili, co si královo srdce žádá, a vydali se do království jménem Sauráštra, kde pro svého krále hledali vhodnou princeznu. Brzy se král Šikhidhvadža oženil s princeznou jménem Čudálá.

Šikhidhvadža a Čudálá byli jeden druhému tak oddáni, že byli jako jedna duše ve dvou tělech. Sdíleli mnoho společných zájmů a těšili se spolu v zahradách potěšení. Tak jako Slunce vysílá své paprsky, aby přimělo rozvinout květ lotosu, tak král svou milovanou zahrnoval láskou a snažil se jí všemi způsoby potěšit.

Společně sdíleli své vědomosti i své poznání, takže se oba stali učenými v mnoha oborech poznání. Každý měl své místo v srdci druhého. Zdálo se, jako by sám bůh Višnu se svou družkou sestoupili na zem, aby naplnili určité poslání.

VI. I. 78

VASIŠTHA pokračoval: Šikhidhvadža a Čudálá si spousty let užívali jeden druhého, aniž by zakusili neshodu. Nikdo však nezastaví tok času. Život začíná a končí jako představení kouzelníka. Tak jako šíp opustí luk, tak i potěšení postupně uniká mimo náš dosah. A jako se na mršinu vrhnou supové, tak se mysli zmocní smutek. Král i královna se začali zamýšlet nad tím, čeho je třeba na světě dosáhnout, aby už mysl nikdy nepodlehla utrpení, a obrátili svou pozornost ke studiu duchovních textů.

Došli k závěru, že jediné, co může člověku pomoci překonat smutek, je poznání Já. Celým svým srdcem i myslí se proto oddali Sebepoznání. Vyhledali společnost mudrců a uctívali je. Neustále o poznání Já hovořili a také je v sobě vzájemně podporovali.

Královnino neustálé přemítání nad prostředky k poznání Já vyústilo v následující rozjímání.

ČUDÁLÁ rozjímala: Vidím sebe samu a ptám se „kdo jsem já?“. Jak mohla vzniknout iluze a nevědomost o Já? Fyzické tělo je netečné a není to Já. Je zakoušeno v důsledku pohybu myšlenek v mysli. Činné orgány nejsou nic jiného než části těla, proto jsou též netečné. Smyslové orgány jsou také netečné, neboť k tomu, aby fungovaly, potřebují mysl. A domnívám se, že netečná je i mysl, *manas*. Mysl prožívá představy, ale jako spouštěcí prvek ji k tomu dovádí rozum neboli *buddhi*. I rozum je však netečný, neboť je řízen pocitem ega. A i *ahankára* neboli pocit ega je netečný, neboť podobně jako si malé dítě vymyslí strašidlo, tak si *džíva* vymyslí pocit ega. A *džíva*, který přebývá v srdci, není nic jiného než čiré Vědomí, jakoby oděné životní silou.

Vida! Pochopila jsem, že to, co tu je jako *džíva*, je ve skutečnosti Já neboli čiré Vědomí, které si uvědomilo samo sebe jako objekt. Tento objekt není skutečný a není schopen vnímat. Já se s tímto objektem ztotožní, tudíž se zdánlivě oděje netečností a zřekne se své podstaty, jíž je čiré Vědomí. Taková je přirozenost Vědomí. Za co se považuje, ať už je to skutečné či neskutečné, tím se stane, přičemž zdánlivě zapomene na svou pravou podstatu. Já je čiré Vědomí, avšak v důsledku vnímání objektů si samo sebe představí jako vnímání neschopné a neskutečné.

VASIŠTHA pokračoval: Čudálá nějaký čas takto rozjímala, až dosáhla osvícení. Dosažení Já jí přineslo radost a nadšení.

ČUDÁLÁ zvolala: Konečně jsem dosáhla toho, čeho je třeba dosáhnout. Nic nemůže být ztraceno. Mysl a smysly jsou od Vědomí zdánlivě odděleny, ale přitom to jsou pouhé odrazy ve Vědomí. Existuje pouze nejvyšší Vědomí. Taková je nejzazší Pravda, neposkvrněná nečistotou, bez pocitu ega a neustále ve stavu dokonalé rovnováhy. Jakmile je tato Pravda uskutečněna, září navždy a bez ustání.

Nejvyšší Vědomí je označováno různými jmény, například *Brahman* či nejvyšší Já. Není tu dělení na subjekt a objekt ani vztah mezi nimi. Vědomí se stane vědomé si svého Vědomí. Jinak nahlíženo, například jako objekt, být prostě nemůže. Jako mysl, rozum a smysly se projeví samo Vědomí. Projevení světa není nic jiného než Vědomí. Kromě Vědomí neexistuje nic. Vědomí nepodléhá žádné změně. Jedinou zdánlivou změnou je projevený svět, který je však klamný, a tudíž neskutečný. V pomyslném oceánu se tvoří pomyslné vlny. Mysl sama je oceánem i vlnami. Podobně vznikne ve Vědomí projevený svět a ten není od Vědomí nijak oddělen.

Jsem čiré Vědomí, všeprostupující a bez pocitu ega. Pro toto Vědomí neexistuje zrození ani smrt. Vědomí nepodléhá zkáze, neboť je jako prostor. Nelze jej spálit ani rozřezat. Je to čiré světlo Vědomí, bez poskvrn.

Jsem oproštěna od klamu. Jsem v klidu a míru. Bozi, démoni ani další bytosti nebyli stvořeni, neboť nejsou nic jiného než Vědomí. Projevení je klam, podobně jako jsou hliněné postavičky vojáků pouze hlínou a nikoli skutečnými vojáky.

Pozorující subjekt i pozorovaný objekt jsou ve skutečnosti jedno jediné čiré Vědomí. Jak vznikne iluze vedoucí k představám „to je jednota“ či „to je dualita“? V kom tato iluze existuje? Čí je? Nahlédla jsem, že vše, co existuje, ať už vnímání schopné či neschopné, je čiré Vědomí, a spočívám ve stavu *nirvána*, v osvícení, bez nejmenšího hnutí mysli. Neexistuje „já“ ani „ti druzí“, neexistuje bytí ani ne-bytí. Vše je klid a mír.

VI. I. 79

VASIŠTHA pokračoval: Den za dnem se Čudálá nořila stále více do sebe a čím dál více se radovala v blaženosti Já. Byla zcela oproštěna od tužeb a lpění. Aniž by se něčeho zříkala nebo cokoli vyhledávala, byla přirozená ve svém jednání a spontánní ve všech činnostech. Její pochybnosti byly utišeny. Překročila oceán vzniku a zániku a spočinula ve stavu klidu a míru, který nelze s ničím srovnat.

V krátké době dosáhla úplného pochopení, že jak tento projevený svět vznikl, tak taky zanikne. Čudálá zářila světlem poznání Já. I král Šikhidhvadža viděl, že z královny vyzařuje jas a klid.

ŠIKHIDHVADŽA řekl královně: Vypadáš, jako bys znovu získala svoji mladost, má milovaná. Vyzařuje z tebe neobyčejné světlo. Nic tě neznepokojuje, po ničem netoužíš a jsi plna blaženosti. Řekni, napila ses snad nápoje bohů? Dosáhla jsi toho, čeho je těžké dosáhnout?

ČUDÁLÁ odvětila: Zřekla jsem se prázdnoty, která na sebe vzala formu, a zakotvila jsem v tom, co je Skutečnost, nikoli projev. Proto zářím. Zřekla jsem se všeho

projevení a uchýlila se k něčemu jinému, tedy k tomu, co je skutečné i neskutečné zároveň. Proto zářím. Znám To takové, jaké je, je to něco i nic zároveň. Proto zářím. V nezakoušení potěšení se raduji stejně, jako kdybych potěšení zakoušela. Nedávám průchod nadšení ani zlobě. Proto zářím. Zakouším nejvyšší radost, neboť jsem ustálena ve Skutečnosti, jež září v mém srdci. Nerozptylují mne královské radovánky. Proto zářím. I v zahradách potěšení zůstávám ustálena v Já a nezakouším nadšení, stud ani nic jiného. Proto zářím.

Jsem vládkyní vesmíru. Nejsem omezenou bytostí. Raduji se v Já. Proto zářím. Toto „jsem" však nejsem. Neplatí, že jsem, ani že nejsem. Jsem zároveň všechno i nic. Proto zářím. Nehledám potěšení, bohatství, chudobu ani jiné formy existence. Jsem šťastná s tím, co ke mně samo od sebe přichází. Proto zářím. Raduji se z toho, že se zklidnilo mé chtění i nechtění, raduji se z vhledů, které jsem získala četbou svatých textů. Proto zářím. Ať svýma očima vidím cokoli, ať svými smysly vnímám cokoli, ať svou myslí uchopuji cokoli, zcela jasně nahlížím pouze jedinou Skutečnost.

VI. I. 80

ŠIKHIDHVADŽA její slova nepochopil, zasmál se a řekl: Má drahá, jak jsi bláhová! Co mi to povídáš? Zřeknout se něčeho pro nic, zřeknout se skutečné hmoty a dosáhnout stavu nicoty! Jak by s tím mohl člověk zářit? Radovat se z potěšení, které není zakoušeno, to přece radost nepřináší. Vzdát se všech věcí i všeho potěšení a domnívat se, že se lze radovat z prázdnoty, to nedává smysl. A smysl nedává ani to, když si člověk myslí, že bude šťastný, vzdá-li se oblečení, jídla či střechy nad hlavou. „Nejsem tělo ani nic jiného", „nic je všechno", „to, co vidím, nevidím, protože doopravdy vidím jinou skutečnost", co jiného jsou tato prohlášení než pouhé tlachání? Avšak nevadí, užívej si radostí, jež jsou ti dopřány. Já si budu dál užívat tebe.

VASIŠTHA pokračoval: Když to král řekl, opustil komnatu. Čudálá si pomyslela, že je škoda, že král není schopen pochopení, a vrátila se ke své práci. Tak žili nějaký čas. Ačkoli byla Čudálá bez tužeb, přece v ní postupně vzniklo přání volně se přemisťovat v prostoru. Aby získala tuto schopnost, vyhledala samotu a tam prováděla cvičení, při němž životní dech směřuje vzhůru.

Ó Rámo, na tomto světě existují tři typy dosažitelných cílů, cíle žádoucí, nežádoucí a neutrální. Žádoucí cíle člověk hledá s nasazením velkého úsilí, nežádoucí opouští a mezi těmito dvěma jsou ty, k nimž je neutrální. Běžně člověk považuje za žádoucí ty, které přinášejí štěstí, a za nežádoucí ty, které přinášejí neštěstí. K těm,

které nepřinášejí štěstí ani neštěstí, bývá člověk lhostejný. V případě osvícené bytosti však takové rozdělení neplatí. Protože pro osvíceného člověka je všechno jako hra, zůstává neutrální ke všemu poznanému i nepoznanému.

Nyní ti popíšu, jak lze získat určitou psychickou schopnost neboli *siddhi*. Mudrc je k takovým schopnostem zcela neutrální, nevědomý člověk je může pokládat za žádoucí a ten, kdo se snaží rozvíjet poznání Já, se tomu raději vyhne.

VASIŠTHA pokračoval: Každý úspěch závisí na čtyřech faktorech a to na času, místu, činech a prostředcích. Činy a odpovídající úsilí jsou klíčové, neboť každá snaha o dosažení určitého cíle je založena na činech a vlastním úsilí.

Je mnoho pomocných prostředků k zaručení úspěchu, ty ale v rukou nevědomých lidí mohou vést k ublížení, újmě a neštěstí. Do této kategorie patří magické prostředky, jako jsou léky, masti, minerály, posilňující prostředky, magické formule a omamné prostředky.

K ničemu nevede ani přesvědčení, že člověku k dokonalosti pomůže pouhá jeho přítomnost na posvátném místě, jakým je například hora Šríšaila či hora Méru.

Popíšu ti nyní techniku *pránájámy*, ovládnutí životního dechu. Prosím poslouchej. Nejprve je třeba, aby člověk zanechal všech zvyků a sklonů, které se netýkají toho, čeho touží dosáhnout. Je třeba se naučit uzavírat otvory těla pomocí stažení svalů zvaného *bandha*, zaujmout určitou pozici těla zvanou *ásana* a jíst lehkou stravu. Člověk by měl číst posvátné texty a rozjímat o významu jejich slov. Zásadní je správné vedení a společnost mudrců. Před samotným prováděním *pránájámy* je třeba všeho zanechat a pohodlně se usadit. Jestliže člověk zvládne po určitou dobu provádět *pránájámu*, aniž by v něm vznikaly negativní emoce jako hněv či nenasytnost, dokonale ovládne životní sílu.

Od kralování na zemi až po nejvyšší osvobození všechno závisí na pohybu životní síly, *prány*. Proto prováděním *pránájámy* je možno dosáhnout čehokoli.

Hluboko v těle je *nádí* zvaná *ántra vaištika*. Nachází se v životně důležitých orgánech a je zdrojem stovky dalších kanálů *nádí*. Je v bozích, démonech, lidech, zvířatech, ptácích, červech i rybách. Nachází se svinutá ve svém zdroji a je v kontaktu se všemi dráhami v těle od pasu nahoru až k temeni hlavy. Uvnitř této *nádí* přebývá nejvyšší síla, jež se nazývá *kundaliní* neboli svinutá. Ve všech bytostech je tou nejdůležitější silou. Je to hnací síla všech sil.

Když se životní dech neboli *prána*, nacházející se v srdci, dostane až do příbytku *kundaliní*, pak v člověku vyvstane uvědomění si pěti základních prvků. Jakmile se *kundaliní* rozvine a dá do pohybu, je tu uvědomění.

Všechny energetické dráhy *nádí* jsou svázány s hlavní dráhou *kundaliní nádí*. Tato *kundaliní* je tudíž skutečným semínkem Vědomí, semínkem pochopení a poznání.

RÁMA se zeptal: Není snad neomezené Vědomí navždy nedělitelné? Je-li tomu tak, jak vůbec může *kundaliní* vzniknout, projevit se, a tím neomezené Vědomí odhalit a ukázat?

VASIŠTHA pokračoval: Všude a po všechny časy existuje samo neomezené Vědomí. Tu a tam se však projeví jako základní elementy. Slunce ozařuje všechny věci stejně, ale dopadnou-li jeho paprsky na zrcadlo, vypadá to, jako by zrcadlo ozařovalo více. Podobně se totéž neomezené Vědomí zdá někde ztracené, někde jasně projevené a jinde zářící v celé své nádheře.

Tak jako je prostor všude jen prázdným prostorem, je Vědomí Vědomím a ničím jiným, ať už je jeho projev jakýkoli. Vědomí nepodléhá žádné změně. Vědomí samo je pěti základními prvky. Svým vědomím pozoruješ Vědomí, které je pěti základními prvky, jako bys v sobě vnímal něco dalšího, podobně jako když s jednou lampou můžeš vidět stovky jiných lamp.

V důsledku nepatrného pohybu mysli se Skutečnost, jež je Vědomím, zdá být pěti prvky, a tudíž tělem. Totéž Vědomí se podobně stane červem či dalšími tvory, kamenem, zemí i tím, co je na ní, vodou a ostatními základními prvky. Celý svět není ničím jiným než pohybem energie ve Vědomí. Energie se jeví jako pět prvků, někde je vnímání schopna a jinde ne, tak jako je voda někde kapalná, ale jinde vlivem chladu zmrzne v led. Tak je utvořena příroda a všechno v ní.

Přesto to vše jsou jen slova. Co jiného je horko a chlad, oheň a led? Toto rozdělení vznikne následkem myšlenkových vzorců a podmíněností mysli. Moudrý člověk proto pátrá po podstatě takových podmíněností, ať jsou skryté či zjevné, dobré či špatné. Takové pátrání přináší plody, zatímco plané argumentování je stejně užitečné jako švihat prutem do vzduchu.

Skryté podmíněnosti vedou ke vzniku bytostí neschopných vnímání, zjevné podmíněnosti ke vzniku bohů, lidí a ostatních tvorů, kteří jsou schopni vnímat. U někoho je podmíněnost těžká a vede k nevědomosti, u jiného lehká a vede k osvobození. Za rozmanitost bytostí je odpovědná podmíněnost.

Pro kosmický strom zvaný stvoření je prvotní myšlenka semínkem tohoto stromu, úrovně či sféry jsou jeho větvemi a minulost, přítomnost a budoucnost jeho plody. Pětice základních prvků, z nichž je strom utvořen, vzniká i zaniká sama od sebe. Tak jak samo od sebe přijde rozdělení na pět prvků, tak samo od sebe přijde i jejich sjednocení a utišení.

VI. I. 81

VASIŠTHA pokračoval: *Kundaliní* pracuje v těle složeném z pěti prvků ve formě životní síly, *prány*. Je to nejdůležitější životní síla v těle a je označována různě, jako podmíněnost, omezení, mysl, *džíva*, pohyb myšlenek, rozumová schopnost či pocit ega. Jako *apána* teče neustále dolů, jako *samána* přebývá v solárním plexu a jako *udána* stoupá vzhůru. Tyto síly udržují v celém systému rovnováhu. Je-li tu nadměrný tah dolů a síla směřující dolů není vhodným způsobem omezena, následuje smrt. Je-li tu nadměrný pohyb vzhůru a není-li vhodným způsobem omezen, přichází smrt. Pokud je však pohyb životní síly řízen tak, že nejde ani nahoru ani dolů, je tu nepřetržitý stav rovnováhy a všechny nemoci jsou překonány. Pokud energetické dráhy *nádí* pracují nesprávně, projeví se to nemocí člověka, přičemž jde-li o druhotné *nádí*, budou to drobné neduhy, jde-li o hlavní *nádí*, půjde o vážné onemocnění.

RÁMA se zeptal: Co je to *vjádhi* neboli nemoc, co je to *ádhi* neboli psychická nerovnováha a co je to vážné onemocnění? Prosím, osvětli mi to.

VASIŠTHA pokračoval: *Ádhi* a *vjádhi* jsou zdroje utrpení. Pokud se jich můžeme vyvarovat, je to štěstí, pokud ustanou úplně, znamená to osvobození. Někdy přijdou společně, někdy je jedno příčinou druhého a někdy jedno následuje druhé. Fyzickému onemocnění se říká *vjádhi* a psychické poruše *ádhi*. Obojí má své kořeny v nevědomosti a špatnosti a obojí zmizí, jakmile je dosaženo poznání Já, poznání Pravdy.

Nevědomost vede k nepřítomnosti sebeovládání, a člověk je tak neustále vystaven svým chtěním a nechtěním či myšlenkám „to jsem získal, ale měl bych získat ještě tamto“. Tím je posílena iluze a objeví se psychická nerovnováha.

Fyzické neduhy jsou způsobeny nevědomostí doprovázenou nedostatkem zdrženlivosti, což vede k nezdravému jídlu a nezdravému způsobu života. Dalšími důvody jsou nevhodné činnosti, špatné návyky, nedobrá společnost, zlé myšlenky a nakonec i nezdravé prostředí. Nemoci jsou způsobeny oslabením energetických kanálů *nádí*, jejich zanesením a ucpáním, a tím zamezením volného pohybu životní síly. To vše jsou pochopitelně plody činů z blízké či vzdálené minulosti.

VASIŠTHA pokračoval: Všechny psychické poruchy a fyzické nemoci pocházejí z pěti prvků. Povím ti, jak mohou zmizet. Fyzické poruchy jsou dvojího druhu, běžné a vážné. Běžné mají příčinu v denních záležitostech a vážné jsou vrozené. Běžné lze napravit běžnými léčebnými prostředky a přijetím vhodného mentálního postoje. Vážné nemoci a taktéž psychické poruchy neustanou, dokud není dosaženo poznání Já. Had, kterého vidíme v kusu provazu, zmizí pouze tehdy, je-li provaz nahlédnut jako

provaz. Poznání Já ukončí všechny fyzické i psychické nemoci. Fyzické nemoci, které nejsou psychosomatické, však mohou být vyléčeny i pomocí léků, modliteb, koupelí a správného přístupu, jak o tom pojednávají odborné lékařské spisy.

RÁMA se zeptal: Řekni mi, prosím, jak vzniknou fyzické nemoci z psychických a jak je lze léčit jinými prostředky než lékařskými.

VASIŠTHA pokračoval: Je-li tu mentální zmatek, člověk nevnímá svou cestu jasně. Tím, že nevidí, co má před sebou, vybere si špatně. V důsledku toho se životní síly dostanou do nerovnováhy a začnou se pohybovat v drahách *nádí* zmateně a chaoticky. Výsledkem je to, že některé z *nádí* jsou oslabené a jiné přeplněné.

Poté vzniknou poruchy v metabolismu a trávení. Špatné fungování trávicího systému se projeví třeba i nadměrnou chutí k jídlu. Snědené jídlo se tak mění v jed. Je narušen přirozený pohyb jídla do těla a skrz tělo a to vede k různým fyzickým nemocem.

Takto psychické poruchy přivodí fyzická onemocnění. Ale jako dokážou šťávy z určitých plodů rozhýbat střeva, tak může *mantra*, jako například *ja*, *ra*, *la* nebo *va*, vyléčit psychosomatické poruchy. Dalšími prostředky jsou správné jednání, dobré skutky či služba světcům. Tím se mysl očistí, v srdci se objeví radost a životní síla začne v kanálech *nádí* proudit tak, jak má. Zažívání začne normálně pracovat a nemoc zmizí.

Jestliže se nádechem neboli *púrakou* naplní *kundaliní* u dolního konce páteře a spočine ve stavu rovnováhy a klidu, tělo zůstane pevné. Když se skrze *kumbhaku* neboli zadržení dechu všechny dráhy *nádí* zahřejí, *kundaliní* se zvedne jako hůl a její energie zaplní všechny *nádí* v těle. Díky tomu se energetické dráhy očistí, rozjasní a odlehčí a pak je *jógin* schopen cestovat prostorem.

Pokud *kundaliní* vystoupá během výdechu, *réčaky,* energetickou dráhou *brahma nádí* a dosáhne bodu zvaného *dvádašánta* ve vzdálenosti dvanácti prstů od temene hlavy a pokud tam vydrží hodinu, uvidí *jógin* bohy a dokonalé mudrce putující prostorem.

RÁMA se zeptal: Jak je možné očima smrtelníka spatřit nebeské bytosti?

VASIŠTHA pravil: Žádný smrtelník nemůže svýma očima spatřit nebeské bytosti. Avšak očima čiré Inteligence je lze vidět podobně jako ve snu. Nebeské bytosti jsou schopné naplnit touhy člověka. Vidíme je sice jako ve snu, ale na rozdíl od snu má jejich uzření trvalý účinek.

Pokud je člověk schopen zadržet určitou dobu po výdechu životní sílu v místu *dvádašánta*, může životní síla vstoupit do jiných těl. Tato schopnost je životní síle vlastní, a třebaže je nestabilní a nejistá, lze ji stabilizovat. Nevědomost, která vše

obklopuje, je nehmotná, proto jsou takové výjimky v pohybu energie ve světě často vidět. Ve skutečnosti je ale všechno *Brahman* a rozmanitost či rozdílné funkce jsou pouhá slova.

RÁMA se zeptal: Aby vstoupilo do nepatrného prostoru energetických drah *nádí* a vyplnilo vnitřní prostor životní silou, musí být tělo člověka zároveň nepatrné i rozlehlé, zároveň složené z částeček i jednolité. Jak je to možné?

VASIŠTHA pravil: Spojí-li se sekera a dřevo, rozetne sekera dřevo vedví, ale spojí-li se dva kusy dřeva, dají vzájemným třením oheň. Obojí je součástí přirozenosti.

Ve fyzickém těle se v oblasti břicha spojují dvě síly. Spolu vytvářejí dutou hůl, v níž přebývá síla *kundaliní*. Tato *kundaliní* je uprostřed mezi nebem a zemí a neustále pulzuje. Když přebývá v srdci, zakouší vše. Všechna psychická centra udržuje pohybem *prány* ve stavu neustálého chvění. Vše pojídá a tráví. Udržuje v těle oheň, dokud nejsou všechny její složky vyčerpány.

Z přirozenosti je chladná, ale díky ní se tělo stává teplým. Šíří se po celém těle, ačkoli jejím sídlem je lotos srdce. Má povahu poznání zvaného *džňána* a v jejím světle vidíme vzdálené objekty, jako by byly blízko. Voda či Měsíc představují chlad a z něho vzniká oheň či Slunce. Tělo je utvořeno z vody a ohně. Celý svět je ve skutečnosti utvořen z této dvojice, vody či chladného Měsíce a ohně či horkého Slunce. Lze to chápat i tak, že stvořený svět znamená stvoření poznání a nevědomosti, skutečného a neskutečného. Vědomí, světlo a poznání jsou jako Slunce či oheň, zatímco netečnost, temnota a nevědomost jako Měsíc či voda.

VASIŠTHA pokračoval: Oheň a voda existují v těle ve vzájemném vztahu. V jednom smyslu je to jako vztah semínka a stromu, kdy jedno dává vzniknout druhému, a v druhém smyslu jako vztah světla a tmy, kdy jedno druhé ničí. Zpochybňovat to tím, že v nepřítomnosti touhy ztrácí příčinnost a vzájemný vztah věcí smysl, je v rozporu s přímou zkušeností každého.

Slunce či oheň, nebo též *prána*, se napije chladivého nektaru z úst Měsíce a naplní celý prostor uvnitř těla. Oheň zemře a stane se vodou. Jako když skončí den a přijde noc.*

Ve spojení ohně a vody, světla a tmy či dne a noci je zjevení Pravdy, jejíž pochopení se vzpírá i moudrým lidem.

---

* V teorii *jógy* se uvádí, že nektar stéká z patra dolů a je tráven ohněm v solárním plexu. Tak je chladný Měsíc příčinou žhavého Slunce. Aby se předešlo ztrátě nektaru, doporučuje se *ásana viparitá karaní*, což je obrácená poloha neboli poloviční svíčka. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

Jako se den skládá z bílého dne a tmavé noci, tak je s *džívou* spojené Vědomí i netečnost. Oheň či Slunce symbolizují Vědomí a voda či Měsíc symbolizují temnotu a netečnost. Slunce na obloze zažene tmu na zemi a podobně světlo Vědomí zažene tmu nevědomosti, takže koloběh života a smrti, vzniku a zániku, je u konce. A je-li Měsíc, představující vodu, temnotu nevědomosti či netečnost, poznán takový, jaký je, pak je tu pochopení, že jedinou skutečností je Vědomí. Právě světlo Vědomí odkrývá netečné tělo. Vědomí, jež je neměnné a nedvojné, nelze získat, nelze je uchopit. Vědomí může být nahlédnuto jen skrze svůj vlastní odraz, tělo.

Jestliže si Vědomí uvědomí samo sebe, je tu svět. Jestliže zmizí vytváření vztahů subjektu a objektu, je tu osvobození. *Prána* představuje oheň a teplo, *apána* zase vodu a chlad, obě existují v témže těle jako světlo a stín. Světlo či oheň Vědomí a voda či chlad popisu a vytváření pojmů, obojí společně tvoří zkušenost. Slunce a Měsíc, jež existují od počátku stvořeného světa, existují i v našem těle.

Ó Rámo, spočiň ve stavu, v němž do sebe Slunce pojalo Měsíc. Spočiň ve stavu, kdy se v srdci spojil Měsíc se Sluncem. Spočiň ve stavu, v němž je pochopení, že Měsíc je jen odrazem Slunce. Poznej spojení Slunce a Měsíce uvnitř sebe. Vnější jevy jsou nepodstatné.

VI. I. 82

VASIŠTHA pokračoval: Nyní ti povím, jak *jógin* dělá své tělo zároveň nepatrným i rozlehlým, zároveň složeným z částeček i jednolitým.

Nad lotosem srdce je jiskra, z níž může vyšlehnout plamen. Plamen má povahu světla Vědomí, a objevuje se tudíž jako světlo poznání. Oheň se šíří rychle, takže když se plamen v malé chvilce rozroste, může dojít k tomu, že se celé tělo rozpustí a teplem se vypaří i prvek vody. Opustí-li poté plamen obě těla, fyzické i jemné, může jít, kam chce. Síla *kundaliní* vystoupá jako kouř ohně a jakoby splyne s prostorem. Tato *kundaliní* si pevně drží *manas* neboli mysl, *buddhi* neboli intelekt i *ahankáru* neboli ego a září jako částice prachu ve světle Slunce. Tato jiskra či zářící částice je pak schopna vejít do jakéhokoli těla. Poté *kundaliní* uvolní opět prvky vody a země, které do sebe předtím pojala, a tělo zaujme původní podobu. A takto se *džíva* může stát malým jako nepatrná částečka i rozlehlým jako hora.

Popsal jsem ti metodu a ty se nad tím zamysli.

Existuje pouze jediné Vědomí, jež je čiré, neviditelné, nejjemnější z jemných, tiché a klidné a není světem ani jeho činnostmi. Vědomí si uvědomí samo sebe a vznikne vědomí jedince, vznikne *džíva*. *Džíva* vnímá zdánlivé tělo jako skutečné. Pokud však

bude *džíva* vnímat tělo ve světle poznání Já, klam zmizí. Tělo se zcela ztiší a *džíva* pak nebude tělo vnímat. Záměna těla za Já je největší iluzí a temnotou, kterou nerozežene ani světlo Slunce.

Je-li tělo považováno za skutečné, stane se skutečným. Je-li díky poznání vnímáno jako neskutečné, rozplyne se v prostoru. Držíme-li se určité představy o těle dostatečně pevně, představa se stane skutečností.

Jednou z metod je provádění *réčaky* neboli výdechu, při němž *džíva* vystoupí z příbytku *kundaliní* a opustí tělo, které se tak stane netečným jako kus dřeva. *Džíva* pak může vstoupit do jakéhokoli jiného těla, pohyblivého i nehybného, a prožít zkušenost, po níž touží. Poté co danou zkušenost získá, může se vrátit do původního těla, může ze své vůle vstoupit do jiného, anebo může setrvat jako všeprostupující Vědomí, aniž by do nějakého těla vstoupil.

VI. I. 83

VASIŠTHA pokračoval: Tak se stalo, že královna Čudálá získala všechny psychické schopnosti, tedy i schopnost učinit sama sebe nepatrnou i rozlehlou. Vystoupila na oblohu, ponořila se do nejhlubších vod oceánu a procházela zemi, aniž by opustila společnost svého manžela. Bez překážky mohla vstupovat do všech druhů látek, do dřeva, skály, hory, trávy, nebe i vody. Pobývala mezi nebeskými bytostmi i osvobozenými mudrci a mluvila s nimi.

Ačkoli se ze všech sil snažila přivést krále k osvícení, nejenže k tomu zůstal zcela netečný, ale ještě se smál její bláhovosti. Zůstal nevědomý a ona cítila, že by nebylo moudré, aby před ním vyjevila své psychické schopnosti.

RÁMA se zeptal: Jak může člověk dosáhnout osvícení, když ani Čudálá jako největší *jógin* ovládající všechny možné *siddhi* nemohla králi k duchovnímu probuzení a osvícení pomoci?

Kámen mudrců

VASIŠTHA pravil: Rady mistra určené žákovi jsou otázkou zvyků a tradice. Příčinou osvícení není nic jiného než čistota vědomí žáka. Poznání Já nelze získat nasloucháním ani správným jednáním. Pouze Já pozná Já!

V pohoří Vindhja žil bohatý vesničan. Jednou při procházce v lese ztratil měďák. Protože byl velký skrblík, začal hned měďák v hustém lese hledat. Celou dobu si

počítal, že udělá-li s jedním měďákem obchod, dostane za něj čtyři a každý další mu dá zase nové a tak dál. Tři dny usilovně hledal, aniž by si všímal posměšků přihlížejících. A na konci třetího dne znenadání našel vzácný kámen, kámen mudrců. Zvedl ho ze země, vrátil se s ním domů a žil šťastně.

Co bylo příčinou toho, že tento skrblík našel kámen mudrců? Zajisté jeho skrblictví a to, že kvůli ztracenému měďáku prohledával les. Co se týká pomoci učitele, je to podobné v tom, že žák něco hledá, ale dostane něco úplně jiného! *Brahman* je za myslí a smysly a nelze jej poznat skrze radu někoho druhého. Bez rad učitele však také nelze *Brahman* poznat. Skrblík by vzácný kámen nenašel, kdyby kvůli jedinému měďáku neprohledal les. Rady učitele jsou považovány za příčinu poznání Já, třebaže pravou příčinou nejsou. Pohlédni, Rámo, na záhadnou *máju*! Člověk o něco usiluje a dostane něco úplně jiného.

VI. I. 84

VASIŠTHA pokračoval: Bez poznání Já byl král Šikhidhvadža zcela zaslepen iluzí. Utápěl se ve smutku, který se nedal ničím na světě odstranit. Tak jako ty, Rámo, začal vyhledávat samotu a z královských povinností vykonával jen ty, k nimž ho ministři přiměli. Prováděl odříkání a rozdával milodary, ale na jeho iluzi a utrpení se tím nic nezměnilo. Po důkladném zvážení jednoho dne vyhledal královnu.

ŠIKHIDHVADŽA řekl královně: Má milá Čudálo, dlouhou dobu jsem vládl a užíval si všech možných královských radovánek. Rád bych se odebral do lesní samoty a stal se asketou, neboť mysl askety nemůže být vyvedena z klidu radostí ani bolestí, úspěchem ani nepřízní osudu. Milovaný les, jenž mi tě v mnohém připomíná, bude nyní těšit mé srdce místo tebe.* Nech mě jít, vždyť dobrá manželka nebrání svému muži, aby udělal to, co si přeje.

ČUDÁLÁ odvětila: Pane, tento čin je správný a ušlechtilý, je-li vykonán ve správný čas. Květy příslušejí jaru a plody podzimu. Život v ústraní se hodí na stáří. Člověk tak mladý, jako jsi ty, má vykonávat své povinnosti a pečovat o rodinu. Až zestárneme, oba společně opustíme královský palác a odejdeme do ústraní. Ale nyní pomysli na své poddané, kteří by tvým předčasným odchodem trpěli.

---

* Zde následuje romantický popis, kdy je krása lesa přirovnána ke vnadám královny Čudály. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Má milá, nestav se mi do cesty. Věz, že jsem na tom tak, jako bych království za poustevnický život vyměnil už teď. Ty jsi mladá a krásná a není možné, abys se mnou odešla do lesa a vedla život askety. Proto zůstaň zde a panuj místo mne.

VASIŠTHA pokračoval: V noci, když královna spala, opustil král palác pod záminkou, že jde na obchůzku města. Putoval mnoho dní, až se dostal do hustých lesů v pohoří Mandara. Bylo to místo velmi odlehlé, daleko od všech obydlí a vykazovalo známky toho, že již dříve bylo obýváno svatými muži a *bráhmany*. Zde si král postavil chatrč a vybavil ji vším potřebným pro asketický život. Pořídil si bambusovou hůl, misku na jídlo, nádobu na vodu, tác na květiny, kůži z jelena, roucho na ochranu před zimou i další potřeby, jako jsou *kamandalu* neboli tykev či *málá* neboli růženec. Započal život askety a poustevníka. První část dne prováděl meditaci a *džapu*, což je opakování posvátné *mantry* jedním dechem. V druhé části se věnoval sběru květin, koupeli a uctívání božstev. Poté pojedl trochu skromného jídla, které sestávalo hlavně z kořínků a plodů ovoce. Ve zbytku dne opět prováděl *džapu*. Takto strávil dlouhý čas, aniž by jen pomyslel na své království a svůj předchozí život.

VI. I. 85

VASIŠTHA pokračoval: Toho rána, kdy král opustil palác, se Čudálá probudila a s úlekem zjistila, že je manžel pryč. Tvář se jí zachmuřila, na chvíli se zamyslela a pak se rozhodla, že její místo je po králově boku. Malým okénkem vyletěla z paláce, plula po obloze a usilovně Šikhidhvadžu hledala. Nakonec ho spatřila v lese. Ale než se spustila níž, zvažovala budoucí události. Vnitřním zrakem viděla do nejmenších podrobností všechno, co se má stát. A pak se podvolila tomu, co je nevyhnutelné, a stejnou cestou, jakou se dostala z paláce ven, se tam opět vrátila.

Čudálá nechala rozhlásit, že král opustil palác kvůli důležitému poslání, a státní záležitosti řídila od té chvíle sama. Osmnáct let pak žila v paláci, zatímco král pobýval v lese, a jeden druhého za tu dobu ani jednou nespatřili.

Po této době Čudálá svým vnitřním zrakem zjistila, že mysl krále již vyzrála a je čas, aby mu pomohla k osvícení. S pevným odhodláním opustila v noci palác a letěla za ním. Letěla po nebi, kde viděla mnoho nebešťanů a dokonalých mudrců. Prolétala mraky, vdechovala svěží nebeskou vůni a nemohla se dočkat, až se konečně setká s manželem. Cítila dychtivost a vzrušení a její mysl byla vyvedena z klidu. Královna si ale stav své mysli uvědomila.

ČUDÁLÁ si pomyslela: Dokud trvá život v tomto těle, přirozenost člověka pokračuje ve svých činnostech. I moje mysl je vzrušená a vyvedená z rovnováhy. Ó mysli, zřejmě hledáš svého druha. Ale po letech poustevnického života už nejspíš Šikhidhvadža na království i na mne zapomněl. A v tom případě je od tebe, má milá mysli, zcela marné těšit se na opětovné setkání. Mám v jeho srdci nastolit klid a vyrovnanost, tak aby se mnou odešel zpátky do paláce, kde spolu budeme ještě dlouho šťastně žít. Radost spojená se stavem klidu a vyrovnanosti je nad všechny jiné radosti.

Takto Čudálá uvažovala, až se dostala do pohoří Mandara. Ještě byla ve vzduchu, když uviděla Šikhidhvadžu. Skoro ho nepoznala, neboť místo krále oděného do královských šatů tu nyní byl vyhublý poustevník. Při pohledu na krále, tichého a osamělého, na němž se již projevovaly známky přicházejícího stáří, Čudálá posmutněla. Král byl oděn jen do bederní roušky, měl spletené vlasy a barva jeho kůže byla tak tmavá, jako by se právě vykoupal v inkoustu.

ČUDÁLÁ si pomyslela: Ach, běda, takové jsou plody hlouposti a nevědomosti! Jen hlupák se dostane do stavu, v jakém je nyní král. V důsledku své pomýlenosti se uchýlil do lesa jako poustevník. Dám mu tady a teď možnost získat osvícení. Přijdu však k němu v přestrojení.

VASIŠTHA pokračoval: Čudálá se obávala, že by ji Šikhidhvadža opět považoval za hloupou dívku a její učení odmítl, proto se proměnila v mladého *bráhmanu*. Stanula přímo před Šikhidhvadžou a ten byl velmi potěšen, když *bráhmanu* spatřil. Z obou dvou vyzařoval při tomto setkání duchovní jas. Mladý *bráhmana* však zářil nesrovnatelně víc, proto ho Šikhidhvadža považoval za nebeskou bytost, poklonil se mu a řádně ho uctil.

BRÁHMANA pravil: Procestoval jsem celý svět, ale nikde mi neprojevili takovou oddanost jako zde. Obdivuji tvůj klid a odříkání. Vybral sis cestu na ostří nože, když jsi opustil království a zvolil poustevnický život v ústraní.

ŠIKHIDHVADŽA odvětil: Jistě víš všechno, synu bohů. Pouhý tvůj pohled je jako nektar, který mě ovlažuje. Mám milovanou manželku, která nyní vládne v mém království. Určitým způsobem mi ji připomínáš. Kéž jsou požehnány květiny, kterými jsem tě uctil. Život člověka dojde svého naplnění uctěním hosta, který přichází nečekán. Uctění takového hosta je nad uctívání bohů. Prosím, řekni mi, kdo jsi a čemu vděčím za to, že jsi mne navštívil.

BRÁHMANA pravil: Na tomto světě žije velký mudrc jménem Nárada. Nárada často sedával v meditaci ve své jeskyni na břehu svaté řeky Gangy. Jednou, právě když s meditací skončil, zaslechl venku nějaké hlasy a cinkání náramků. Ze zvědavosti vykoukl z jeskyně a uviděl, jak ve vodě v řece dovádějí nebeské nymfy. Všechny byly nahé a tak nepopsatelně krásné, že srdce Nárady zaplesalo radostí a v jeho mysli, jež na okamžik ztratila klid a vyrovnanost, se objevila touha.

ŠIKHIDHVADŽA se zeptal: Svatý muži, jak je možné, že velký mudrc, zcela osvobozený, oproštěný od tužeb a lpění, jehož Vědomí je neomezené jako nebe, byl takto přemožen touhou?

BRÁHMANA odvětil: Ó moudrý králi, všechny bytosti ve třech světech, včetně bohů na nebi, mají tělo, které je ovlivněno dvojicí sil. Nehledě na to, zda je člověk nevědomý nebo mudrc, podléhá jeho tělo štěstí a neštěstí, radosti a bolesti. Při uspokojení zakouší radost, v nedostatku zakouší bolest. Taková je přirozenost věcí.

BRÁHMANA pokračoval: Je-li čiré Já, tedy sama Skutečnost, zapomenuta jen na okamžik, objekt zakoušení získá prostor k rozmachu. To se nestane, pokud je tu nepřetržité uvědomění. Podobně jako světlo je spojeno s příchodem dne a tma zase s příchodem noci, je v případě nevědomého člověka zakoušení radosti a bolesti potvrzením existence těla. Pokud se takový prožitek radosti či bolesti odrazí ve vědomí mudrce, nezanechá za sebou žádný dojem. Podobně jako křišťál odráží jen to, co je v danou chvíli v jeho blízkosti, působí na mudrce jen to, co se v danou chvíli vyskytuje v jeho přítomnosti. Nevědomý člověk oproti tomu přemýšlí o objektu, i když je objekt již dávno pryč. Podmíněnost mysli znamená omezení, zatímco oslabení tendencí a sklonů znamená osvobození.

ŠIKHIDHVADŽA se zeptal: Jak vznikne radost či bolest, není-li příslušný objekt přítomen?

BRÁHMANA pravil: Příčinou toho je pocit, který srdce člověka přijme od těla, od smyslů. Později se tento pocit sám od sebe rozvine. Je-li srdce rozrušené, vzpomínka vzruší *džívu* v jeho *kúla kundaliní* neboli příbytku *kundaliní*, a tím zasáhne dráhy *nádí* prostupující tělem. Zážitky radosti a zážitky bolesti však působí na dráhy *nádí* zcela odlišně. V radosti se *nádí* rozvinou a rozkvetou, v bolesti je tomu naopak.

Osvobození znamená, že do takto narušených drah *nádí* nezasahuje *džíva*. Jestliže *džíva* radosti či bolesti podlehne, je tu omezení. Jestliže se jimi ovlivnit nenechá, je tu osvobození. *Džívu* zneklidňuje i samotný pohled na radost a bolest, ale pokud díky poznání Já pochopí, že radost a bolest ve skutečnosti neexistují, pak se znovu vrátí

klid a vyrovnanost. Pokud je tu pochopení, že radost a bolest samy o sobě neexistují a neexistuje ani sám *džíva*, je tu úplné osvobození. Jakmile *džíva* pochopí, že neexistuje nic jiného než jediné neomezené Vědomí, je dosaženo rovnováhy. A tak jako se nerozhoří lampa, v níž došel olej, tak již *džíva* nebude vyveden z klidu a rovnováhy, neboť nebude sám sebe chápat jako objekt a splyne s neomezeným Vědomím, z něhož vyšel jako prvotní myšlenka Stvořitele Brahmy.

ŠIKHIDHVADŽA se zeptal: Vysvětli mi prosím, jak zážitek radosti vede ke ztrátě energie.

BRÁHMANA pravil: Vzrušení *džívy* rozproudí životní sílu, *pránu*. Tak jako silný vítr shazuje květy, plody či listy stromů, tak rozproudění životní síly vytáhne z celého těla energii, která sestoupí dolů jako energie semene a poté je přirozeně vyloučena z těla.

ŠIKHIDHVADŽA se dále zeptal: Ó svatý muži, řekni mi prosím, co je to přirozenost věcí?

BRÁHMANA pravil: *Brahman* samo o sobě původně existovalo jako *Brahman*. Poté se v něm jako vlnky na hladině oceánu objevily nepatrné částečky. Tomu se říká přirozenost věcí. Vznik věcí nemá příčinnou spojitost s *Brahman*, ale je to náhodné, *kákatálíja,* podobně jako když z palmy spadne kokos právě ve chvíli, kdy na palmu usedla vrána. V rámci přirozenosti jsou rozmanitá stvoření obdařena rozmanitými vlastnostmi.

VI. I. 86, 87

BRÁHMANA pokračoval: Je přirozeností Já, že vznikl vesmír. V důsledku střídání řádu a chaosu je vesmír udržován podmíněností a omezením Já. Jakmile skončí omezení Já a ustane rozpor mezi řádem a chaosem, bytosti se znovu nezrodí.

BRÁHMANA pokračoval ve vyprávění o mudrci Náradovi: Nárada brzy znovu ovládl svoji mysl. Semeno, které se vyloučilo, shromáždil v nádobě z křišťálu a nádobu pak doplnil mlékem vytvořeným silou své mysli. Za nějaký čas se v nádobě narodil chlapec, jenž byl ve všech ohledech dokonalý. Nárada chlapci požehnal a po určité době mu předal nejvyšší poznání. Mladík, jemuž dal jméno Kumbha, se otci ve všech směrech vyrovnal.

Později vzal Nárada mladíka k bohu Brahmovi, jenž byl otcem Nárady, a ten mu požehnal nejvyšším poznáním. A věz, že tento Kumbha, vnuk boha Brahmy, nyní stojí před tebou.

Putuji po světě, jak se mi zachce, neboť nemám, co bych od koho získal. Když přijdu sem, na tento svět, moje noha se země nedotkne.

Vasištha domluvil a sedmnáctý den se nachýlil ke konci.
Následující den pokračoval Vasištha ve vyprávění.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Je jistě plodem mnoha dobrých skutků v mých předchozích vtěleních, že jsem dnes mohl pobýt v tvé společnosti a ochutnat nektar tvého poznání. Nic na světě nepřinese člověku takový klid, jaký nabízí společnost mudrců a světců.

BRÁHMANA KUMBHA, jehož formu přijala královna ČUDÁLÁ, pravil: Vyprávěl jsem ti svůj životní příběh. Nyní mi řekni zase ty, kdo jsi a co tu děláš. Jak dlouho tady žiješ? Pověz mi vše popravdě, neboť ten, kdo se vzdá světa, nemluví nic než pravdu.

ŠIKHIDHVADŽA odvětil: Ó synu bohů, znáš všechno. Co dalšího bych ti měl povědět? Žiji v tomto lese ze strachu ze *samsáry*, koloběhu života a smrti. V krátkosti ti povím svůj příběh, ačkoli všechno víš. Jsem král Šikhidhvadža, který opustil své království. Zděsil jsem se *samsáry*, v němž člověk stále dokola střídavě zakouší radost a bolest, zrození a smrt. Avšak třebaže jsem putoval všude možně, třebaže jsem prováděl odříkání, klid a mír jsem nenalezl. Moje mysl je stále neklidná. Nelpím na žádné činnosti a netoužím nic získat. Jsem tu sám, od všeho odpoután, a přesto jsem vyprahlý a postrádám naplnění. Prováděl jsem vytrvale všechna cvičení, označovaná jako *krijá*, ale od utrpení se dostávám k ještě většímu utrpení a i nektar se mi mění v jed.

KUMBHA pravil: Jednou jsem se zeptal svého děda, co je lepší, zda *krijá*, cvičení a metoda, nebo *džňána*, poznání Já. Řekl mi, že zcela jistě *džňána*, poznání, neboť pomocí něho člověk pochopí to Jediné, co existuje samo o sobě. Na druhou stranu je *krijá* popisována přitažlivě jako dobrá kratochvíle. Nemá-li člověk poznání, drží se metod a cvičení. Nemá-li člověk dobré šaty, drží se alespoň pytle, který ho zahřeje.

Nevědomý člověk je v důsledku podmíněností neboli *vásan* připoután k plodům svých činů. Jestliže se vzdá *vásan*, pak se konání stane nekonáním, ať už je daný čin ve společnosti pokládán za dobrý či špatný. Není-li tu omezení Já, není-li tu vůle ani

chtění, zůstane čin bez plodů. Plody totiž nepřináší samotný čin, ale *vásaná* čili záměr a chtění. Když dítě plné strachu myslí na strašidlo, tak také strašidlo vidí, a podobně když má nevědomý člověk představu zármutku, pak zármutek prožívá.

Ani *vásaná* ani pocit ega doopravdy neexistují! Objevují se v důsledku bláhovosti a iluze. Jakmile je iluze odmítnuta, přijde pochopení, že vše je *Brahman* a žádná omezenost neexistuje. Jsou-li tu *vásany*, je tu mysl, jakmile *vásany* z mysli zmizí, je tu poznání Já. A kdo dosáhl poznání Já, ten se již více nezrodí.

To mi řekl můj děd. I bozi včetně Brahmy prohlašují, že nejdůležitější je poznání Já. Proč tedy zůstáváš nevědomým? Proč se držíš myšlenek jako „to je *kamandalu*" nebo „to je hůl" a zůstáváš ponořen v nevědomosti? Proč si nekladeš otázky: „Co jsem já? Jak vznikl svět? Jak to vše zanikne?" Proč nezkoumáš podstatu omezení a osvobození a nedosáhneš stavu osvícení? Proč marníš svůj život zbytečným odříkáním a cvičením *krijá*? Poznání Já dosáhneš, pokud se uchýlíš do společnosti mudrců, budeš jim sloužit a klást jim otázky.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Ach, mudrci, díky tobě jsem byl probuzen. Jsem osvobozen od nevědomosti a iluze. Jsi můj *guru* a já tvůj žák. Víš, jací lidé nezakouší smutek a trápení. Prosím, pouč mě o všem, co znáš.

KUMBHA pravil: Ó moudrý králi, máš-li mysl otevřenou a oceníš-li má slova, rád tě poučím. Jinak je zbytečné, když někdo vykládá učení a zodpovídá dotazy a druhý není ochoten odpovědi přijmout a učení si osvojit.

Nato Šikhidhvadža Kumbhu ujistil, že jeho prosba je upřímná, a tak Čudálá přeměněná v *bráhmanu* Kumbhu pokračovala.

VI. I. 88

Příběh o čintámani

KUMBHA pravil: Žil jeden člověk, který v sobě spojoval bohatství a moudrost. Byl obdařen tím nejlepším, byl bystrý a důmyslný a podařilo se mu dosáhnout všech cílů. Chybělo mu však poznání Já. V touze získat nebeský klenot *čintámani* neboli kámen mudrců, který splní každé přání svého držitele, začal provádět odříkání. Jeho snaha byla opravdová a na dosažení svého cíle tvrdě pracoval, takže zanedlouho se před ním drahokam zjevil. Cožpak je pro toho, kdo se ze všech sil snaží, něco nemožné? Kdo se plně soustředí na úkol, který si předsevzal, aniž by dbal na množství vynaloženého úsilí či případné nesnáze, ten vytouženého cíle dosáhne.

Tento člověk tedy kámen mudrců *čintámani* uviděl před sebou a měl ho na dosah. Neměl však jistotu, že je to skutečně *čintámani*. Jeho mysl, zmatená dlouhotrvajícím strádáním a utrpením, začala pochybovat: „Je to skutečně on nebo ne? Mám se ho dotknout? Nezmizí, když se ho dotknu? V takové krátké době jsem ho přece nemohl získat, vždyť se píše, že člověk o něj musí usilovat celý život! Jsem jen ubožák hnaný touhou a drahokam přede mnou je pouhá halucinace. Cožpak bych mohl mít takové štěstí a získat ho za tak krátký čas? Možná že někdo výjimečný by toho byl schopen, ale já jsem jen obyčejný člověk a mám za sebou jen malou dávku odříkání. Je nemožné, abych ho získal tak snadno."

Takto celý zmatený uvažoval a nezmohl se na to, aby drahokam sebral. Nebyl předurčen k tomu, aby *čintámani* získal. Každý dostane jen to, co si zaslouží, a až tehdy, když si to zaslouží. Hlupák nevidí nebeský klenot, ani když leží přímo před ním. *Čintámani* tak zůstal nepovšimnut a po nějaké době sám od sebe zmizel. Psychická síla neboli *siddhi* dá člověku vše, oč usiloval, a poté co zničí jeho poznání, odejde.

Tento člověk v touze získat *čintámani* pokračoval v odříkání, neboť pracovití lidé se jen tak nevzdají toho, co si předsevzali. Za nějaký čas před něj nebešťané z legrace hodili bezcenné sklíčko a on byl přesvědčen, že to musí být *čintámani*. Lačně po něm sáhnul, a protože věděl, že díky drahokamu dostane vše, na co si pomyslí, vzdal se celého majetku i své rodiny a odešel do ústraní. Kvůli své hlouposti pak zakusil mnohá trápení. Přírodní katastrofy, stáří ani smrt nejsou nic ve srovnání s utrpením, způsobeným nevědomostí. Za každým neštěstím lze nalézt hloupost a nevědomost.

VI. I. 89

Příběh o hloupém slonu

KUMBHA pokračoval: Ó králi, poslechni si jiný příběh, který se též podobá tvému. V lesích pohoří Vindhja žil velký silný slon s mocnými kly. Člověk, který ho vlastnil, zavíral slona do klece, k popohánění používal bodce a kopí a i jinak slona velmi týral.

Když byl jednou zlý pán pryč, vynaložil slon všechnu sílu na to, aby se dostal z klece ven na svobodu. Tři dny to trvalo, ale nakonec se mu podařilo klec rozbít. Mezitím jeho pán zjistil, co se děje. Vylezl na strom, a zatímco si slon hledal únikovou cestu, chtěl mu skočit na záda a znovu si ho podmanit. Při skoku však slona minul a přistál na zemi přímo před ním. Slon viděl svého nepřítele ležet na zemi před svýma nohama, ale zželelo se mu ho a nechal ho být. I u zvířat můžeme být svědky takového soucitu. Slon svému pánu neublížil a utekl pryč.

Bývalý majitel slona vstal ze země a nebyl ani zraněn. Tělo zloducha nelze tak snadno zdolat. Jako by zlé skutky jeho tělo ještě posilovaly. Ztrátu slona nesl s velkou nelibostí a hned začal prohledávat les, aby slona znovu získal. Po dlouhé době svého slona uviděl v hustém porostu. Nechal v blízkosti vyhloubit velkou jámu a zakryl ji chrastím. Netrvalo dlouho a slon se do nastražené pasti chytil a od té doby je znovu v zajetí bývalého pána.

Třebaže měl slon příležitost, odmítl zabít svého nepřítele, a proto musel podstoupit nové trápení. Kdo kvůli své pomýlenosti neudělá to, co je třeba, ačkoli se mu příležitost sama nabízí a překážky jsou odstraněny, ten si přivolá jen utrpení. Z falešného uspokojení ze svobody upadl neopatrný slon znovu do zajetí. Pomýlenost k sobě přivolá utrpení. Pomýlenost znamená zajetí, omezení. Kdo je omezený, ten si ve své pomýlenosti myslí, že je svobodný. Jediné skutečné ve všech třech světech je Já, avšak pro jedince pevně zakotveného v nevědomosti je všechno jen jeho rozpínající se nevědomost.

VI. I. 90

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Svatý muži, osvětli mi prosím význam obou příběhů.

KUMBHA pravil: Bohatý a učený muž, který se vydal hledat nebeský klenot *čintámani*, jsi ty, králi. Znáš svaté texty, a přesto jsi nenašel klid a nespočinul v sobě, tak jak spočine kámen na dně jezera. Nebeským klenotem *čintámani* je odevzdání či zřeknutí se všeho. Úplné odevzdání vede k ukončení utrpení. Úplným odevzdáním je dosaženo vše. Je tu snad něco, s čím lze tento nebeský klenot *čintámani* srovnat? Takové odevzdání jsi zakusil, když jsi byl schopen vzdát se království i všeho dalšího.

Všeho ses vzdal a uchýlil se do poustevny. Ještě jedné věci však bylo třeba se vzdát, a to svého ega. Zřekne-li se srdce mysli, zřekne-li se srdce pohybu myšlenek, je tu uskutečnění Absolutna. Ty jsi však podlehl myšlence odevzdání. Podlehl jsi představě, kterou v tobě tvé odevzdání vyvolalo. Proto tu není blaženost, která přichází s odevzdáním. Kdo odevzdal vše, je bez obav a trápení. Pokud však vítr rozhoupává větve stromu, nelze to považovat za nehybnost.

Obavy a starosti znamenají pohyb myšlenek, a právě to se označuje jako mysl. Myšlenka, pojem či představa jsou jiné názvy pro totéž. Pokud myšlenky stále plynou, jak bychom mohli považovat mysl za odpoutanou? Je-li mysl rušena myšlenkami, tedy starostmi a obavami, okamžitě se objeví tři světy. Dokud jsou tu myšlenky a představy, jak by tu mohlo být úplné odevzdání? Když v tvém nitru vyvstanou myšlenky,

je odevzdání pryč. Podobně zmizí klenot *čintámani*, když člověk pochybuje o jeho pravosti. Ty jsi, králi, nerozpoznal a nedocenil podstatu odevzdání, proto tě odevzdání opustilo a s ním odešlo pryč i osvobození od myšlenek a starostí.

Zahodil jsi skutečný klenot, úplné odevzdání, a místo něj jsi sebral bezcenné sklíčko, co se hezky třpytí, tedy odříkání. Ve své pomýlenosti sis začal tohoto odříkání považovat. Ke své škodě jsi zaměnil nepodmíněné, nezávislé a neomezené Vědomí za marnou přehlídku odříkání, které je omezené, neboť má začátek a konec. Kdo odmítne nekonečnou radost, která je na dosah, a místo toho usiluje o získání nemožného, je tvrdohlavý hlupák. Upadl jsi do pasti poustevnického života a neusiloval jsi o skutečné odevzdání. Zřekl ses sice omezení týkajícího se království, ale omezil jsi sám sebe představou asketického života. Teď máš víc starostí než dřív. Trpíš horkem, zimou, větrem či jinou nepohodou, a proto je tvé omezení ještě silnější. Mylně se domníváš, že jsi získal *čintámani*, ale ve skutečnosti nemáš ani kousek křišťálu, jenom bezcenné sklíčko. To je vysvětlení prvního příběhu.

VI. I. 91

KUMBHA pravil: Nyní ti prozradím smysl druhého příběhu. Slon z pohoří Vindhja, to jsi ty zde na zemi. Dvěma mocnými kly jsou *vivéka* neboli moudrost a schopnost rozlišování a *vairágja* neboli odpoutanost a neutrálnost. To obojí máš. Pánem, který slonu působil bolest, je tvá nevědomost, jež ti způsobila už tolik utrpení. Slon byl mohutný a silný, a přesto byl pánem přemožen. Ačkoli jsi ve všech směrech výjimečný, podlehl jsi nevědomosti a iluzi.

Klecí, v níž byl slon uvězněn, je klec tužeb, v nichž jsi zajat. Rozdíl je jen v tom, že železná klec časem zreziví a začne se rozpadat, kdežto klec tužeb se časem stane silnější a pevnější. Tak jako slon rozbil klec a unikl, ty jsi opustil své království a odešel sem. Avšak rozbít železnou klec je snazší než se zřeknout myšlenek a představ.

Tak jako pán zvýšil svoji ostražitost, když byl slon na útěku, tak se nevědomost a iluze zalarmovaly, když se v tobě objevila odevzdanost. Jakmile se moudrý člověk vzdá honby za potěšením, nevědomost od něj uteče. Když jsi odešel do lesa, zasadil jsi nevědomosti velkou ránu. Avšak podobně jako slon nezabil svého pána, třebaže měl k tomu příležitost, ty jsi nezničil nevědomost, neboť ses nezřekl myšlenek, nezřekl ses pohybu energie ve vědomí. Nevědomost se tedy objevila znovu a poučena tím, jak jsi překonal předchozí tužby, chytila tě do pasti asketismu.

Kdybys s opuštěním království opustil jednou provždy i nevědomost, nebyl by ses znovu do této pasti chytil.

Jsi králem mezi slony, obdařený mocnými kly zvanými *vivéka* a *vairágja*. A přesto jsi svým pánem, nevědomostí, chycen v pasti a ležíš uvězněn na dně hluboké jámy zvané asketismus.

Ó králi, proč jsi neposlechl moudrá slova své ženy Čudály, která zná Skutečnost? Je nejpřednější z těch, kteří znají Já, a mezi jejími slovy a skutky není rozpor. Vše, co říká, je pravdivé a hodné následování. I přestože jsi v minulosti její slova nepochopil a nepřijal, proč ses jen všeho doopravdy nevzdal?

VI. I. 92

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Vzdal jsem se království, paláce, země i své ženy. Proč si myslíš, že jsem se nevzdal všeho?

KUMBHA pravil: Ó králi, bohatství, manželka, příbuzní, země, království ani tvůj královský baldachýn, nic z toho není tvé! Zříci se toho není skutečným odevzdáním! Je tu ještě něco jiného, co se zdá být tvé a co jsi neodevzdal, a to je to nejdůležitější. Odevzdej to plně a beze zbytku a budeš osvobozen od utrpení.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Jestliže království ani to ostatní není mé, pak se tedy vzdám tohoto lesa a všeho, co je v něm.

V tu chvíli se Šikhidhvadža zřekl v mysli lesa.

KUMBHA pravil: Ani to není tvé, králi, proto nemá smysl se toho vzdávat.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: No ovšem, tato poustevna je nyní pro mne vším, je tedy moje, a proto se jí vzdám. Tak a teď jsem už odevzdal vše.

KUMBHA pravil: Ani to není tvé, králi. Jak by ses toho mohl vzdát? Je tu však něco, čeho ses nevzdal, a to je to nejdůležitější. Vzdej se toho a osvobodíš se od utrpení.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Pokud ani poustevna není moje, pak se vzdám všech svých osobních věcí.

VASIŠTHA pravil: Jak to Šikhidhvadža řekl, vyskočil ze země, sebral vše, co bylo v chatrči, a hodil to do ohně. Zatímco ho *bráhmana* jen beze slova pozoroval, vyhodil Šikhidhvadža svoji *málu*, neboť je přece osvobozen od iluze, že opakování *mantry* je

posvátným aktem. Vyhodil svoji kůži na sezení i nádobu na vodu. Řekl si, že čeho se má vzdát, toho se vzdá okamžitě a jednou provždy, jinak se to znovu rozbují, a rozhodl se všechno na místě spálit.

Usoudil, že je třeba vzdát se všech činností, posvátných i světských, shromáždil všechno, co do té doby používal, a všechno to hodil do ohně a spálil.

VI. I. 93

VASIŠTHA pokračoval: Nakonec Šikhidhvadža zapálil i chatrč, ve které přebýval veden svými předchozími falešnými představami. Spálil vše, včetně svého oblečení. Okolní zvěř se polekala ohně a utekla daleko do lesů.

ŠIKHIDHVADŽA poté řekl: Ó synu bohů, díky tobě jsem se probudil. Konečně jsem se zřekl všech představ, kterých jsem se tak dlouhou dobu držel. Ustálil jsem se v čirém poznání plném blaženosti. Mysl se odvrátila od všeho, co bylo příčinou omezení, a spočívá ve stavu klidu a rovnováhy. Zřekl jsem se všeho. Jsem osvobozen od omezení. Spočívám v klidu a míru. Jsem blažený. Jsem vítěz. Prostor je mým oděvem, prostor je mým příbytkem a já jsem jako prostor. Ó synu bohů, je tu ještě něco za tímto nejvyšším odevzdáním?

KUMBHA pravil: Nezřekl ses všeho, králi. Nechovej se proto tak, jako bys zakoušel blaženost nejvyššího odevzdání! Ještě je tu něco, čeho ses nezřekl, a to je to nejdůležitější. Když bude i to zcela a beze zbytku odevzdáno, pak dosáhneš nejvyššího stavu, osvobozeného od utrpení.

ŠIKHIDHVADŽA po chvíli přemýšlení řekl: Zbývá jen jediná věc, synu bohů. Zbývá toto tělo, jež se skládá z masa, krve a kostí a je příbytkem jedovatých hadů zvaných smysly. Nyní se vzdám i svého těla, zničím ho a dosáhnu naprostého odevzdání.

A Šikhidhvadža se již chystal vykonat, pro co se rozhodl.

KUMBHA pravil: Ó králi, proč se zlobíš na nevinné tělo a chceš ho zničit? Vypadá to, jako když se rozzuřený býk chystá zabít nevinné tele. Vzdej se svého hněvu. Tělo je netečné a tupé. Nemáš s ním nic společného, proto se ho nesnaž zničit. Tělo zůstane, jaké je, netečné a tupé. V činnost ho uvádí jistá síla či energie. Tělo není zodpovědné za zážitky radosti a bolesti. Zničit ho není odevzdáním. Zničením těla bys naopak zavrhl něco, co odevzdání napomáhá. Když budeš schopen vzdát se toho,

co skrze tělo pracuje a uvádí ho do pohybu, pak se vzdáš veškeré špatnosti a dosáhneš skutečného odevzdání. Je-li odevzdáno toto, je odevzdáno všechno, včetně těla. V opačném případě, i kdyby bylo vše špatné odsunuto do pozadí, stejně by se to časem znovu projevilo.

KUMBHA pokračoval: Jediným skutečným odevzdáním je zřeknout se toho, co je vším, co je jedinou příčinou všeho a v čem vše přebývá.

ŠIKHIDHVADŽA prosil: Ó pane, řekni mi, co je to, čeho je třeba se vzdát.

KUMBHA pravil: Ó vznešený králi! Je to mysl neboli *čitta*, spojená i s pojmy *džíva* či *prána*. Je to mysl, která je i není netečná a je ve stavu zmatení a iluze. Právě mysl *čitta* znamená zmatení a klam. Je lidskou bytostí, světem, je vším. Je semínkem pro vznik království, těla, manželky i všeho ostatního. Zřeknout se tohoto semínka znamená vzdát se naprosto všeho, v přítomnosti i budoucnosti.

Dobro i zlo, království i ústraní lesní samoty, to vše je příčinou utrpení člověka obdařeného myslí, a zároveň příčinou radosti toho, kdo je bez myšlenek. Jako je strom rozechvíván větrem, je toto tělo uvedeno do pohybu myslí. Rozmanité zkušenosti, jakými jsou zrození, stáří a smrt bytostí, anebo nepohnutost světců a mudrců, to vše jsou proměny mysli. Mysl se označuje také jako *buddhi* neboli rozumová schopnost, *džagat* neboli svět, *ahankára* neboli pocit ega či *prána* neboli životní dech. Zřeknout se mysli znamená úplné odevzdání. Vzdáš-li se mysli, je tu okamžité zakoušení Pravdy a pryč jsou všechny představy jednoty a různosti. Vzdáš-li se mysli, je tu klid a mír.

Na druhou stranu však odevzdáním toho, co pokládáš za něco od tebe oddělené, tedy za něco, co nejsi ty, v sobě vytváříš rozdělení. Jestliže člověk odevzdá opravdu všechno, pak to všechno existuje v prázdném prostoru neomezeného Vědomí. A spočine-li člověk ve stavu naprosté odevzdanosti jako lampa, v níž došel olej, vyzařuje nejvyšší jas jako lampa, v níž je oleje dost. I poté, co ses vzdal království, jsi stále zde. A podobně, dojde-li k odevzdání mysli, bude zde stále neomezené Vědomí. Všechny věci, co jsi měl, jsi spálil, ale s tebou samotným se nic nestalo. Vzdáš-li se své mysli, s tebou samotným se nic nestane. Toho, kdo se všeho vzdá, už nikdy netrápí strach ze stáří, ze smrti ani z jiné životní události. A to je nejvyšší Blaženost. Všechno ostatní je utrpení.

Óm. Přijmi tuto Skutečnost a dělej to, co si přeješ dělat. V úplném odevzdání je nejvyšší moudrost a poznání Já. V prázdném prostoru nádoby jsou uloženy nejvzácnější klenoty. Takovou odevzdaností dosáhl Buddha Šákjamuni stavu, který je za všemi pochybnostmi, a v tomto stavu se pevně ustálil. Ó králi, vzdej se všeho a setrvej ve formě i ve stavu, v nichž se ocitneš. Vzdej se i myšlenky „všeho jsem se vzdal“ a spočiň ve stavu nejvyššího klidu a míru.

VI. I. 94

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Pověz mi, prosím, co přesně je podstatou mysli zvané *čitta*, a jak se jí lze zříci, aby se už znovu neobjevila.

KUMBHA odvětil: *Vásaná*, tedy podmíněnost tvořená pocity z minulosti a vzpomínkami, je přirozeností mysli. *Vásaná* a *čitta* znamenají jedno a totéž. Zříci se mysli je snadné a snadno proveditelné, radostnější než vládnout království a krásnější nad krásu květiny. Avšak jako by bylo pro prostého člověka obtížné ujmout se vlády nad královstvím, tak je obtížné pro člověka nevědomého a zmateného vzdát se mysli.

Naprosté zničení či vyhasnutí mysli znamená zánik *samsáry*, koloběhu života a smrti. A to také znamená zříci se mysli, zříci se pohybu myšlenek. Odstraň kořeny stromu zvaného mysl. Jeho semínkem je pocit já. Znič tento strom i se všemi jeho větvemi, plody a listy a spočiň v prostoru Vědomí, spočiň v srdci.

To, čemu se říká „já", vznikne tam, kde není poznání mysli, poznání Já. Semínkem stromu zvaného mysl je pocit jáství. Strom vyroste na poli neomezeného Já, prostoupeného iluzorní silou zvanou *májá*. Na poli neomezeného Já se tak objeví rozdělenost a vznikne prožitek. S tím přijde rozum a schopnost rozlišování, tedy *buddhi*. Rozum nemá svoji oddělenou formu, je to jen rozvinutá forma semínka. Jeho podstatou je vytváření pojmů a představ. Označuje se také jako mysl nebo *džíva*.

Kmenem stromu zvaného mysl je tělo jedince. Pohyb energie uvnitř kmene, uvnitř těla, díky němuž strom roste, je důsledkem podmíněnosti mysli. Větve stromu jsou dlouhé a sahají do daleka. Představují je omezené smyslové zážitky založené na bytí a ne-bytí. Plody tohoto stromu jsou dobro a zlo, radost a bolest, štěstí a neštěstí.

Je to jedovatý strom. Snaž se neustále a vytrvale ořezávat jeho větve a ničit jeho kořeny. Jeho větve mají povahu podmíněností, představ a vjemů a nesou plody téhož. Jestliže zůstaneš neutrální a nebudeš se pojmy a představami zabývat ani se s nimi ztotožňovat, pak silou Inteligence budou tvé *vásany* rychle slábnout. Nakonec zbavíš strom kořenů úplně a beze zbytku. Odstranění větví je druhotné, nejdůležitější je zbavit strom kořenů.

Jak to lze provést? Zkoumáním podstaty Já, tedy kladením otázky: „Kdo jsem?" Dotazování je jako oheň, v němž semínko i kořeny stromu zvaného *čitta* shoří dokonale a beze zbytku.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Vím, že jsem čiré Vědomí. Ale nevím, jak v něm vznikne nečistota, jakou je nevědomost. Jsem nešťastný, neboť se této nečistoty, tedy všeho neskutečného, co je ne-Já, nemohu nijak zbavit.

KUMBHA se zeptal: A je tato nečistota, kvůli níž jsi nevědomým člověkem připoutaným ke koloběhu *samsáry*, skutečná nebo neskutečná?

ŠIKHIDHVADŽA odvětil: Touto nečistotou je i pocit ega, semínko mohutného stromu zvaného *čitta*. Nevím, jak se ho zbavit. Vrací se ke mně, přestože jsem se ho vzdal.

KUMBHA pravil: Důsledek vycházející ze skutečné příčiny je vždy a všude zcela zřejmý. Není-li však příčina skutečná, je její důsledek stejně neskutečný jako obraz druhého Měsíce, který vidí člověk postižený zdvojeným viděním. Výhonek *samsáry* vyrašil ze semínka *ahankáry*, pocitu ega. Ptej se na jeho příčinu a pověz mi, co vidíš.

ŠIKHIDHVADŽA odvětil: Ó mudrci, vidím, že příčinou *ahankáry* je zážitek. Ale pověz, jak se ho lze zbavit.

KUMBHA pravil: Ach, jsi tedy schopen najít k následku jeho příčinu. Řekni mi tedy, co je příčinou zážitku, a já ti povím, jak se zbavit této příčiny. Jestliže je Vědomí jak zakoušením, tak i zážitkem, a jestliže tu není příčina ke vzniku zážitku, tedy objekt zakoušení, jak by mohl důsledek, tedy samotný zážitek, vzniknout?

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Je to kvůli objektivní realitě, jakou je tělo? Nejsem schopen vidět tuto objektivní realitu jako falešnou.

KUMBHA pravil: Pokud je zážitek založen na skutečnosti objektu, jakým je tělo, pak bude-li dokázána neskutečnost těla, na čem bude zážitek stavět? Jestliže příčina chybí, anebo není skutečná, její důsledek je též neskutečný a zážitek takového důsledku je pouhou iluzí. Co je tedy příčinou objektu, jakým je tělo?

ŠIKHIDHVADŽA se zeptal: Druhý obraz Měsíce ale nemůže být neskutečný, jestliže má příčinu, jíž je oční vada. Neskutečný je syn neplodné matky, neboť jeho nelze spatřit. Proč není příčinou existence těla prostě otec?

KUMBHA odvětil: Otec je ale neskutečný. To, co je zrozeno z neskutečného, je též neskutečné. Pokud někdo tvrdí, že první Stvořitel je příčinou všech následujících těl, není to pravda! Stvořitel není oddělen od Skutečnosti. Jeho projevení jakožto něco od Skutečnosti odlišného, tedy oddělený stvořený svět, je iluzí. Nazření této Pravdy umožní člověku zbavit se nevědomosti, zbavit se pocitu ega.

VI. I. 95

ŠIKHIDHVADŽA se zeptal: Pokud je všechno, od Stvořitele Brahmy až po stéblo trávy, opravdu neskutečné, kde se potom vezme skutečné utrpení?

KUMBHA odvětil: Iluze projeveného světa zesílí v důsledku opakovaného utvrzování. Zmrzne-li voda v led, vypadá to, že se na ní dá stavět. Člověk pochopí Skutečnost až tehdy, když je rozptýlena nevědomost. Jen tehdy se ukáže původní přirozený stav. Oslabí-li se vnímání rozmanitosti, přestane zakoušení *samsáry*. Potom zazáříš v celé své původní nádheře.

Jsi nejvyšší prapůvodní Bytí. Tělo a forma vznikly v důsledku nevědomosti a špatného pochopení. Představy o Stvořiteli a stvořeném světě rozmanitých bytostí se neprokázaly jako skutečné. Není-li ověřena příčina, jak by mohl být považován za skutečný její důsledek?

Veškerá rozmanitost není nic jiného než zdání, podobně jako voda v přeludu faty morgány. Klamné jevy zmizí, jakmile začneme pátrat po jejich podstatě.

ŠIKHIDHVADŽA se zeptal: Proč nelze říci, že nejvyšší Já, neomezené Vědomí neboli *Brahman*, je příčinou, jejímž důsledkem je Stvořitel Brahmá?

KUMBHA odvětil: *Brahman* neboli nejvyšší Já je Jedno bez čehokoli druhého, tedy bez příčiny i bez důsledku. Nemá důvod ani potřebu něco dělat a vytvářet. Není tím, kdo koná, není činností, nástrojem ani semínkem takové činnosti. Není tudíž příčinou stvoření ani příčinou Stvořitele.

Nic takového jako stvoření neexistuje. Nejsi ani tím, kdo koná, ani tím, kdo zakouší. Jsi vše. Spočíváš neustále v klidu a míru, nezrozený, dokonalý. Protože tu není příčina, tedy důvod ke stvoření, není tu ani následek zvaný svět. Projevený svět je jen zdání.

Pochopíš-li, že rozdělení na subjekt a objekt je neskutečné, co je to potom zážitek? Čí je to zážitek? Není-li tu zážitek, není tu ani ten, kdo zakouší, tedy pocit ega. Pak jsi čirý a osvobozený. Omezení a osvobození jsou jen slova.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Ó Pane, byl jsem plně probuzen tvými moudrými slovy, jimiž jsi vše vysvětlil a zdůvodnil. Pochopil jsem, že poněvadž neexistuje příčina, není *Brahman* stvořitel ani ten, kdo koná. Neexistuje tudíž mysl ani pocit ega. Jsem čirý, jsem probuzený. Chvála mému Já. Neexistuje nic, co by mé vědomí mělo za objekt.

VI. I. 96

VASIŠTHA pokračoval: Duchovně probuzený Šikhidhvadža přešel do hluboké meditace. Kumbha ho však dlouho v klidu nenechal.

KUMBHA pravil: Ó králi, byl jsi plně probuzen a osvícen. Co je třeba nyní udělat, je třeba udělat hned, bez ohledu na to, zda vidění světa ustane nebo neustane. Jakmile je spatřeno světlo Já, v tom okamžiku jsi osvobozen od všeho nežádoucího i od všech proměn mysli a spočineš jako mudrc osvícený za života.

ŠIKHIDHVADŽA, jenž nyní zářil poznáním Já, se zeptal: Je-li Skutečností jediné nedělitelné a neomezené Vědomí, jak se potom může objevit zdánlivé rozdělení na pozorovatele, pozorovanou věc a pozorování?

KUMBHA odvětil: Dobře ses zeptal, králi. To jediné ještě zbývá, aby ses dozvěděl. Vše, co ve vesmíru existuje, na konci vesmírného cyklu zanikne a zanechá za sebou jen podstatu, která není světlem ani temnotou. Touto podstatou je čiré neomezené Vědomí, nejvyšší klid a mír. Je mimo rozumové a logické uvažování. Označuje se jako *Brahman* nebo *nirvána*. Je nejmenší z nejmenších i největší z největších. Je nejskvělejší z nejskvělejších. V porovnání s ním je to, co se nyní projevuje, jen nepatrná částečka.

To, co je nejvyšší kosmické Já a projeví se jako vědomí já, existuje jakožto vesmír. Podobně jako neexistuje rozdíl mezi vzduchem a jeho pohybem, neexistuje ani rozdíl mezi kosmickým Já a vesmírem. Někdo by mohl říci, že mezi vlnami a oceánem existuje časová a prostorová příčinnost, ale v nejvyšším Já, v neomezeném Vědomí, žádný příčinný vztah není, a vesmír je tudíž bez příčiny. Vesmír pluje v neomezeném Vědomí jako částice prachu, a ke slovu „svět" se tak přidají výrazy hmotný a skutečný.

Neomezené Vědomí je podstatou. Prostupuje vším, je Jedno, je to Vědomí. Drží vše pohromadě. Přesto však nelze říci, že je jedno, neboť zcela postrádá dvojnost či možnost rozdělení. Stačí vědět, že Skutečností je samo Já, a nenechat vzniknout představu dvojnosti. Nejvyšší Já je všechno, po všechny časy a v jakékoli formě. Já není vidět, nelze je vnímat smysly ani myslí a není to objekt, jehož by bylo možné dosáhnout. Já není příčina ani následek. Je nejjemnější z nejjemnějších. Je to čiré zakoušení, ne zážitek nebo ten, kdo zakouší. Přestože je takto popisováno, je mimo jakýkoli popis. Nelze říci, že je, ani že není. Jak by potom mohlo být příčinou stvořeného světa?

KUMBHA pokračoval: To, co je nepopsatelné a samo nemá příčinu, nemůže být příčinou ani ničeho jiného, nic se z něj nemůže zrodit. Nejvyšší Já není tím, kdo koná, není konáním ani vykonaným činem. Je to Skutečnost. Je to věčné absolutní Vědomí, je to poznání Já. V nejvyšším *Brahman* není stvoření. Člověk může teoreticky určit

vznik a existenci vlny v oceánu na základě času a prostoru, tedy toho, kdy a kde se vlna projeví. Kdo by však zkusil určit takový vztah mezi *Brahman* a stvořeným světem? Vždyť v *Brahman* čas ani prostor neexistují. Projevený svět tudíž nemá žádný základ.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Člověk zajisté může logicky zdůvodnit existenci vln v oceánu. Nechápu však, jak mohou být svět a pocit ega bez příčiny.

KUMBHA pravil: Ó králi, správně jsi pochopil Skutečnost. Svět a pocit ega jsou bez příčiny, protože neexistuje nic skutečného, co by pojmům „svět" a „pocit ega" odpovídalo. Tak jako prázdno a představa vzdálenosti neexistují samostatně a nejsou nezávislé na prostoru, tak neexistuje samostatně, oddělen od nejvyššího Bytí, od neomezeného Vědomí, ani projevený svět.

Je-li dobře pochopena Skutečnost tohoto světa, pak je svět nahlížen jako nejvyšší Já, jako Šiva. Při správném pochopení je i jed proměněn v nektar. V opačném případě je z něho zlo, *ašiva*, svět utrpení. Za co Vědomí samo sebe považuje, tím se i stane. A Vědomí se za vtělenou bytost či za svět považuje právě v důsledku pomýlenosti.

Nejvyšší Já září jako nejvyšší Bytí, jako *šiva* neboli blaženost. Už samotná otázka týkající se světa a pocitu ega není v pořádku. Vhodnou otázkou je taková, která se týká něčeho skutečného, nikoli toho, u čeho nebyla existence prokázána. Svět a pocit ega neexistují samy o sobě, neexistují nezávisle na nejvyšším Já. Skutečnost je taková, že jediné, co existuje, je nejvyšší Já. Iluzi světa stvořila kombinací pěti základních prvků energie *Brahman* nebo také *májá*. Vědomí však zůstane Vědomím a je Vědomím uskutečňováno. Rozmanitost je vnímána skrze představu rozmanitosti. Neomezené v sobě vybudí neomezenost. Neomezené vytvoří neomezenost. Neomezené se rodí z neomezenosti. Neomezené zůstane neomezeným. Vědomí se projeví jako Vědomí.

VI. I. 97

KUMBHA pokračoval: O zlatu lze říci, že z něho v určitém čase a na určitém místě vznikají zlaté ozdoby, avšak z Já, jež je absolutním klidem a mírem, nic nevzniká ani se do něj nic nevrací. *Brahman* spočívá samo v sobě. Není semínkem ani příčinou stvořeného světa. Svět je pouze prožitek. Kromě prožitku neexistuje nic, co by se dalo označit jako svět nebo pocit ega. Jediné, co existuje, je neomezené Vědomí.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Ó mudrci, chápu, že svět a pocit ega ve skutečnosti neexistují. Proč se to však jeví jinak?

KUMBHA odvětil: Tím, co existuje jako čiré zakoušející Vědomí, je neomezené Vědomí, které je bez počátku a bez konce. Neomezené Vědomí je projeveným vesmírem a vesmír je jakoby jeho tělem. Neexistuje nic jiného než neomezené Vědomí. Neexistuje nic takového jako rozum, neexistuje vnějšek ani prázdný prostor. Podstatou existence je čiré zakoušení, jež je tudíž i podstatou vědomí. Tak jako je voda spojená s tekutostí, tak existují společně i vědomí a ne-vědomí. Pro tuto existenci není žádný logický důvod, proto To, co je, je takové, jaké je.

Ve Vědomí není rozpor ani rozdělenost, proto Vědomí nepotřebuje důkaz, je zřejmé samo o sobě.

Pokud by neomezené Vědomí bylo příčinou něčeho dalšího, jak by pak mohlo být považováno za nepopsatelné a neporovnatelné? *Brahman* není příčinou, není semínkem. Co by pak mohlo být považováno za jeho následek? Nemá smysl hledat spojení mezi stvořením a *Brahman* nebo mezi tím, co je netečné, a neomezeným Vědomím. Zdá se, že svět a pocit ega existují, ale jsou to jen pouhá slova, za nimiž nic není.

Vědomí nelze zničit. I kdyby bylo možné si jeho zánik představit, tak samotné Vědomí, v němž taková představa vznikla, je bez stvoření a bez zániku. I kdyby byl zánik myslitelný, byla by to od Vědomí jen lest. Neexistuje nic jiného než Vědomí, neexistuje jednota ani mnohost. Ale dost již o tom.

Není-li tu hmotná existence, není tu ani myšlení. Není tu svět ani pocit ega. Buď ustálen v klidu a míru, osvobozen od podmíněností a sklonů mysli, bez ohledu na to, zda jsi vtělená bytost či bytost bez těla. Je-li dosaženo Pravdy o *Brahman*, není tu místo na strach či obavy.

VI. I. 98

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Ó svatý muži, pouč mne prosím takovým způsobem, aby mi bylo zcela jasné, že mysl neexistuje.

KUMBHA pravil: Ó králi, nikdy tu není, nebylo a nebude nic takového jako mysl. To, co se tu projevuje a je známo jako mysl, je ve skutečnosti neomezené *Brahman*, neomezené Vědomí. Nevědomost o pravé podstatě vyvolá představu mysli a světa. A jestliže jsou mysl a svět pouhé představy, co potom „já“ nebo „ty“? Neexistuje nic takového jako svět a to, co se zdá existovat, nebylo stvořeno. Vše je *Brahman*. Jak by mohlo být poznáno a kým?

Tento svět nebyl stvořen ani na počátku současného vesmírného cyklu. Jako stvoření se to popisuje jen kvůli pochopení. Není-li tu příčina ani následek, nemůže

být nic stvořeno. Jediné, co existuje, je *Brahman*, nic jiného. Tvrdit, že bezejmenný a bezforemný Šiva stvořil svět, postrádá logiku. Není to pravda. Je-li stvořený svět nahlédnut jako klam, pak je klamná i mysl zakoušející představu stvořeného světa.

Mysl je jen hromada pojmů, které omezují Pravdu. Rozdělení způsobí rozdělenost. Neomezené Vědomí se nemůže rozdělit, proto neexistuje rozdělenost a neexistuje rozdělení. Mysl však rozděluje neustále, tak jak by mohla být skutečná? Vše, co se tu jeví, je vnímáno v *Brahman* a skrze *Brahman*. A tomuto vnímání se říká mysl! To, co se tu rozprostírá jako vesmír, je neomezené Vědomí. Proč to tedy nazývat vesmírem? Z hlediska neomezeného Vědomí je sebemenší jev, který se zdá existovat, jen odrazem Vědomí v sobě samém. Neexistuje mysl a neexistuje svět. Svět vnímáme jako svět pouze v důsledku nevědomosti. Mysl a svět nejsou skutečné.

Tím je popřen jen stvořený svět, nikoli To, co je. Skutečnost, nahlížená jako svět, nemá začátek ani konec a je nestvořená. Tvrzení v posvátných textech a vlastní zkušenost ohledně vzniku a zániku může popírat jen hlupák. Těm, kteří platnost těchto tvrzení a zkušeností odmítají, bychom se měli vyhýbat. Vše překračující Skutečnost je věčná. Svět není zcela neskutečný. Falešný je pouze omezující doplněk, kterým je mysl. Vše, co je, je nedělitelné, neohraničitelné, bezejmenné a beztvaré neomezené Vědomí. To, co se projevuje jako vesmír s opakujícími se cykly stvoření a zániku a s rozmanitostí forem, je odraz *Brahman*. *Brahman* je tím, co samo sebe na okamžik nahlédne jako vesmír a jako vesmír se i projeví. Mysl neexistuje.

VI. I. 99

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Mé mylné představy jsou pryč. Díky tvé milosti bylo dosaženo poznání. Jsem osvobozen od všech pochybností. Znám to, co je třeba poznat. Překročil jsem oceán klamu a iluze. Spočívám bez představy „já" v klidu a míru jako čiré poznání.

KUMBHA pravil: Kde je „já" a „ty", jestliže svět sám o sobě neexistuje? Spočiň v sobě v klidu a míru. Bez osobního záměru dělej vše, co je v danou chvíli třeba. Neexistuje nic jiného než *Brahman*, jež znamená klid a mír. „Svět" a „já" jsou jen slova, nic za nimi není. Je-li pochopena jejich iluzornost, pak to, co bylo vnímáno jako svět, je nahlíženo jako *Brahman*.

Stvořitel Brahmá je jen myšlenka, představa. Stejně tak i „já" či „Já". Omezení či osvobození závisí na tom, zda je tu mylné chápání nebo skutečné pochopení. Představa „já jsem" vede k omezení, vede k tomu, že zmizí Já. Pochopíme-li, že „já nejsem", že já neexistuje, je tu osvobození a čirost. Omezení a osvobození jsou jen

pojmy a představy. A neomezené Vědomí, jež jediné existuje, je tím, kdo si tyto pojmy a představy uvědomuje. Zdrojem veškerého utrpení je pocit „já jsem". Nepřítomnost tohoto pocitu znamená dokonalost. Pochop, že nejsi tímto pocitem ega, a spočiň v čirém uvědomění.

Jestliže se objeví čiré uvědomění, všechny představy zmizí. A to znamená dokonalost. V čirém uvědomění, v dokonalosti, nebo také v Šivovi, neexistuje příčinnost ani z ní plynoucí stvořený svět s jeho objekty. Nejsou-li tu objekty, není tu zážitek ani s ním spojený pocit ega. A není-li tu pocit ega, kde je potom *samsára*, koloběh života a smrti? Pokud tu není *samsára*, zůstane pouze nejvyšší Bytí. V nejvyšším Bytí existuje vesmír jako figurka v neopracovaném kameni. Kdo vidí vesmír takto, bez zásahu mysli, a tudíž bez představy o něm, ten chápe Skutečnost. Takové pochopení se nazývá *nirvána*.

Je-li slovo „vlnka" zbaveno svého významu, pak existuje jen samotný oceán. Podobně chápeme-li pojem „stvořený svět" jako bezobsažný, zůstane pouze samotné *Brahman*. Stvořený svět je *Brahman*. A právě *Brahman* si stvořený svět uvědomuje. Vidíme-li pojem „stvořený svět" jako bezobsažný, pak je pochopen skutečný význam stvořeného světa jakožto věčného *Brahman*. Prokoumá-li člověk pojem „*Brahman*", je pochopeno vše. Prozkoumá-li podobně člověk pojem „stvořený svět", je pochopeno *Brahman*. Vědomí, jež je základem všech pojmů a základem pro jejich uvědomění, je označeno slovem „*Brahman*". Je-li tato Skutečnost jasně nahlédnuta a je-li odstraněna dualita pozorovatele a pozorovaného, pak to, co zůstane, je nejvyšší klid a mír, nepopsatelný a neporovnatelný.

VI. I. 100

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Je-li nejvyšší Bytí skutečné a je-li svět skutečný, pak usuzuji, že nejvyšší Bytí je příčinou a svět následkem.

KUMBHA pravil: O následku se dá uvažovat pouze tehdy, je-li tu příčina. Pokud tu příčina není, odkud by se vzal následek? Příčinný vztah mezi *Brahman* a vesmírem neexistuje. Jediné, co existuje, je *Brahman*. Není-li tu semínko, jak by se mohlo něco zrodit? Je-li *Brahman* beze jména a bez formy, není v něm žádná příčina, žádné semínko. *Brahman* není původcem činů, není tím, kdo koná, a proto v něm není příčina. Neexistuje ani žádný následek, který bychom nazvali svět.

Jsi samo *Brahman* a existuje pouze *Brahman*. Je-li *Brahman* uchopeno nevědomostí, je zakoušeno jako vesmír. Tento vesmír je jako tělo *Brahman*. Pokud se neomezené Vědomí považuje za něco, čím ve skutečnosti není, je tu zahalení Já závojem

nevědomosti a zakoušení sebe sama. Znamená to, že je tu mysl. Její přirozeností je zakrýt poznání Já. I když je takové zahalení Já jen dočasné, označuje se jako mysl, a ta trvá po dobu vesmírného cyklu.

Představa existence zmizí až s úsvitem pravého poznání a se zánikem všech pojmů a představ. Tato existence není skutečná, proto přirozeně sama od sebe zmizí, jakmile je dosaženo pochopení Pravdy. Jestliže svět existuje jen jako pojem, nikoli jako nezávislá věc, jak by potom mohl být chápán jako skutečný? Jeho nezávislá existence je jako voda viděná v přeludu faty morgány. Jak by mohla být skutečná? Stav zmatení, v němž se neskutečné zdá být skutečným, se nazývá mysl. Nepochopení Pravdy znamená nevědomost čili mysl. Správné pochopení znamená poznání Já, poznání Skutečnosti.

Pochopení toho, že voda v přeludu faty morgány není voda, vede k pochopení klamnosti přeludu. Pochopení toho, že pohyb ve vědomí označovaný jako mysl není čiré Vědomí, vede k zániku mysli.

Je-li tu pochopení, že mysl nemá samostatnou existenci, je tu i pochopení, že neexistuje pocit ega. Jediné, co existuje, je neomezené Vědomí. Myšlenky a představy odejdou a s nimi zanikne i klam, který vyvstal v podobě mysli. Neexistuje já, ty ani nic jiného. Není tu mysl ani smysly. Jediné, co existuje, je čiré Vědomí. Nic se ve třech světech nerodí a nic neumírá. Existuje pouze neomezené Vědomí. Není tu jednota ani mnohost, není tu zmatení ani iluze. Nic nemizí a nic nevzniká. Všechno, včetně energie projevující se jako touha nebo naopak nepřítomnost touhy, je tvé vlastní Já.

VI. I. 101

KUMBHA pravil: Věřím, že jsi byl duchovně probuzen, znáš vše, co je třeba znát, a chápeš vše, co je třeba pochopit.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Díky tvé milosti jsem nazřel nejvyšší stav. Jak je možné, že tak dlouho unikal mému pochopení?

KUMBHA pravil: Slova učitele mohou být pochopena až tehdy, když se utiší mysl, jedinec se vzdá všech tužeb a smysly jsou zbaveny závojů bránících přímému nahlížení. Dřívější snahy nejsou promarněny. Úsilí kdysi vynaložené dochází nyní svého naplnění a nečistoty těla zmizely. Je-li člověk osvobozen od podmíněností a sklonů mysli a jsou-li odstraněny nečistoty, pak slova učitele jako dobře mířený šíp zasáhnou nitro jedince. Dosáhl jsi stavu čistoty, a byl jsi tudíž mými radami osvícen. Tvá nevědomost je pryč.

Naše vzájemné společenství, *satsanga*, pomohlo odstranit tvé *karman*, tedy následky tvých minulých činů. Až dosud jsi byl v důsledku své nevědomosti plný

falešných představ „já“ a „moje“, avšak nyní světlo mých slov způsobilo, že se tvé srdce zřeklo mysli a ty jsi plně probuzen. Nevědomost trvá jen do té doby, dokud je v činnosti mysl. Nyní jsi osvícen, osvobozen. Zůstaň ustálen v neomezeném Vědomí, osvobozen od smutku, trápení a připoutanosti.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Existuje mysl i u osvobozeného člověka? Vždyť jak by mohl člověk žít a fungovat bez mysli?

KUMBHA odvětil: U osvobozeného člověka mysl není. Co je to mysl? Myslí se rozumí podmíněnost či omezení, vedoucí k novému zrození. To u mudrců není. Osvobozený mudrc žije s myslí, která je bez podmíněnosti a nevede k novému zrození. A to už není mysl, ale čiré světlo, *sattva*. Osvobozený člověk žije ustálený ve světle *sattva*, nikoli v mysli. Myslí se rozumí nevědomá, netečná mysl. Osvícená mysl se označuje jako *sattva*. Nevědomý člověk žije ve své mysli, osvícený člověk žije ve světle *sattva*.

VI. I. 102

KUMBHA pokračoval: Díky svému odevzdání jsi dosáhl stavu *sattva*, stavu osvícené, nepodmíněné mysli. Jsem přesvědčen, že podmíněnosti jsi beze zbytku odevzdal a tvá mysl je nyní jako neomezený prostor. Dosáhl jsi stavu naprostého klidu a rovnováhy, což je stav dokonalosti. To je úplné odevzdání, v němž je odevzdáno vše beze zbytku.

Jakého štěstí může člověk dosáhnout askezí a odříkáním? Nejvyšší a nikdy nekončící radosti lze dosáhnout pouze naprostým klidem a vyrovnaností. Jaké štěstí můžeme získat v nebi? Kdo nedošel poznání Já, ten se snaží získat malá potěšení prováděním rituálů. Kdo nemá zlato, lpí na mědi.

Ó králi, snadno jsi mohl dojít poznání, kdybys přijal pomoc své ženy Čudály. Proč ses místo toho oddal nesmyslné askezi? Odříkání má svůj začátek i konec a uprostřed se objeví zdání štěstí. Tvé odříkání tě však nakonec přece jen přivedlo k duchovnímu probuzení. Spočiň nyní v tomto poznání.

V neomezeném Vědomí vznikne a zanikne vše, včetně falešných představ. Z neomezeného Vědomí vyvstanou i myšlenky „to je třeba udělat“ a „to není třeba udělat“. I toho se zřekni a setrvej ve stavu nepodmíněnosti. Askeze a odříkání jsou nepřímé cesty. Proč člověk raději nepřijme přímou cestu poznání Já?

To, co se popisuje jako *sattva*, musí být skrze *sattva* odevzdáno, a to skrze úplné oproštění a nelpění. Kdekoli se ve třech světech objeví trápení, vždy pochází z tužeb mysli, z chtění. Jakmile se ustálíš ve stavu klidu a vyrovnanosti a zaujmeš neutrální postoj k tomu, zda je tvá mysl v pohybu či nikoli, pak spočineš ve věčnosti.

Existuje pouze jediné neomezené Vědomí. Toto čiré Vědomí neboli *Brahman* se označuje jako *sattva*. Nevědomý člověk to vidí jako svět. Pohyb a klid v neomezeném Vědomí, to jsou jen představy v mysli pozorovatele. Toto všechno bez představ a pojmů znamená celek neomezeného Vědomí. Skutečnost je za slovy.

VASIŠTHA pokračoval: Kumbha domluvil a vytratil se dřív, než mu král stačil obětovat květiny. Šikhidhvadža nad jeho slovy rozjímal a poté upadl do hluboké meditace, zcela oproštěn od tužeb a chtění a pevně ustálen ve stavu nepodmíněnosti.

VI. I. 103

VASIŠTHA pokračoval: Zatímco byl Šikhidhvadža ponořen do hluboké meditace a osvobozen od nejmenšího pohybu ve Vědomí, vrátila se Čudálá, již ve své ženské podobě, do paláce a věnovala se královským povinnostem. Za tři dny se vrátila k Šikhidhvadžovi a byla velmi potěšena, když našla krále stále ponořeného do meditace.

ČUDÁLÁ si pomyslela: Měla bych ho vrátit do uvědomění si světa. Proč by měl nyní opouštět tělo? Jen ať nějakou dobu vládne a pak můžeme tělo odložit oba současně. Rady, které jsem mu dala, zřejmě padly na úrodnou půdu a nebudou promarněny. Pomocí metod *jógy* ho budu udržovat v bdělosti a uvědomění.

Čudálá zařvala jako lev a pak znovu a znovu, ale Šikhidhvadža stále oči neotvíral. Strčila do těla, ale král zůstával ponořen v Já.

ČUDÁLÁ si pomyslela: Běda, král je zcela ponořen v Já. Jak ho mám přivést k vědomí těla? A mám to vůbec udělat? Ať dosáhne stavu nevtělené bytosti a já své tělo opustím též!

Ale než své tělo opustím, přesvědčím se, zda je v jeho těle ještě nějaká *vásaná*, nějaké semínko mysli. Pokud ano, pak lze krále probudit a oba můžeme žít jako bytosti osvobozené za života. Pokud tu semínko mysli není a král dosáhl stavu konečného osvobození, pak i já opustím své tělo.

Čudálá prozkoumala královo tělo a zjistila, že semínko individuality je v něm stále přítomno.

RÁMA se zeptal: Pane, když tělo mudrce leží jako kus dřeva, jak může člověk poznat, zda je tu ještě stopa osvícené mysli, tedy kvality *sattva*?

VASIŠTHA pravil: Stopa kvality *sattva*, díky níž lze oživit vědomí těla, se nachází jemná a neviditelná v jeho srdci. Je to podobné květu či plodu, které jsou jako možnost ukryté v semínku. Mudrc, jehož mysl je prostá jakéhokoli pohybu, bez představ o jednotě a dvojnosti, a jehož vědomí je pevné a nepohnuté jako hora, má tělo ve stavu dokonalého klidu a rovnováhy. Nevykazuje známky radosti ani bolesti, neroste ani nechřadne, nežije ani neumírá. Zůstává v naprostém souladu s přirozeností. Jsou-li tu představy jednoty a dvojnosti, pak tělo podstupuje změny podle proměn mysli. Pohyb mysli se projeví jako svět a kvůli němu mysl zakouší potěšení, zlost a iluzi, které jsou neovladatelné. Je-li však mysl pevně ustálena v klidu a rovnováze, pak v člověku žádný rozruch a nepokoj nevznikne. Takový mudrc je jako čirý prostor.

VASIŠTHA pokračoval: Je-li *sattva* ve stavu dokonalé rovnováhy, pak nejsou zakoušeny žádné fyzické ani psychické poruchy. Zříci se kvality *sattva* je nemožné, v průběhu času odejde sama od sebe. Není-li v těle mysl ani *sattva*, pak podobně jako v teple roztaje sníh, rozloží se tělo na základní prvky. Tělo krále bylo bez mysli, bez pohybu myšlenek, ale byla v něm stále stopa kvality *sattva*, proto se na základní prvky nerozložilo. Když to Čudálá zjistila, rozhodla se, že vstoupí do stavu čiré Inteligence, jež je všudypřítomná, a pokusí se probudit v králi vědomí těla. I kdyby to neudělala, král by byl po čase k vědomí těla stejně probuzen. Ale proč do té doby zůstat sama?

Čudálá opustila své tělo a vstoupila do čiré mysli neboli kvality *sattva* krále Šikhidhvadži. Vyvolala v jeho čiré mysli vzruch a rychle se vrátila zpět, do těla *bráhmany* Kumbhy. Kumbha začal tichounce zpívat hymny ze Sámavédy. Král je uslyšel a vrátil se do vědomí těla. Uviděl před sebou Kumbhu a byl šťasten.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Ó pane, jaká to radost opět tě spatřit. Opět jsi přišel, jen abys mě osvěžil kapkami svého požehnání.

KUMBHA pravil: Od té doby, kdy jsem tě opustil, bylo moje srdce stále s tebou. Netoužím jít do nebe a budu rád v tvé blízkosti. Nemám na světě žádného příbuzného, přítele nebo žáka, jako jsi ty.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Ač jsi dokonale osvícený a osvobozený, přeješ si být se mnou. To považuji za nejvyšší požehnání. Zůstaň tedy prosím se mnou!

KUMBHA se zeptal: Řekni mi, zda jsi alespoň na chvíli spočinul v nejvyšším stavu a opustil představy jako „toto je jiné než tamto" či „to je utrpení". Ustala tvoje honba za potěšením?

ŠIKHIDHVADŽA odvětil: Díky tvé milosti jsem se dostal na druhý břeh *samsáry*, koloběhu života a smrti. Dosáhl jsem toho, čeho je třeba dosáhnout. Není tu nic než Já. Není tu to, co je poznáno, ani to, co je ještě třeba poznat, není tu dosažení, není tu odevzdání ani to, co je ještě třeba odevzdat, není tu jedinec ani nikdo druhý a není tu ani *sattva*. Spočívám ve stavu bez podmíněnosti jako neomezený prostor.

VI. I. 104

VASIŠTHA pokračoval: Po nějakém čase se král s Kumbhou vydali na cestu. Za osm dní prochodili křížem krážem blízký les, a tak Kumbha navrhl, že by mohli vykonat nějakou delší pouť. Král souhlasil a od té doby putovali krajem, dodržovali pravidla běžného života a vykonávali obřady k usmíření předků a bohů. Někdy nosili nádherná roucha a jindy byli oblečeni do hadrů. Někdy byli pomazáni santalovou mastí a jindy popelem. V jejich mysli nevznikaly představy „to je náš domov" a „to není náš domov". Za krátkou dobu vyzařoval z krále stejný jas jako z Kumbhy. Ten si toho ihned povšiml.

ČUDÁLÁ stále převtělená do Kumbhy uvažovala: Vedle mne je můj manžel, silný a vznešený. Kolem je nádherný les a oba jsme ve stavu, v němž není utrpení. Proč by potom nevstoupila do srdce touha po potěšení? Osvobozený mudrc přijímá a zakouší vše, co k němu samo od sebe přichází, neboť pokud by jeho myšlení bylo strnulé a nepružné, vedlo by to ke vzniku nevědomosti. Žena, která by zde, mezi vonavými květy a v přítomnosti svého vznešeného, krásného manžela, nepocítila vášeň, by byla jako mrtvola! Čeho mudrc a člověk poznání dosáhne, odmítne-li to, co k němu samo od sebe přichází? Měla bych svému manželu umožnit, aby si se mnou užil sexuální potěšení.

KUMBHA poté pravil: Dnes je výjimečný den, kdy bych se měl v nebi setkat se svým otcem. Dovol mi odejít, večer se vrátím.

Oba přátelé si vyměnili květiny a Kumbha odešel. Čudálá se zbavila svého přestrojení a vrátila se do paláce, aby tam dostála svým královským povinnostem. Poté na sebe opět vzala podobu Kumbhy a vrátila se ke králi. Šikhidhvadža si však všiml, že tvář Kumbhy vypadá zasmušile.

ŠIKHIDHVADŽA se zeptal: Ó synu bohů, proč vypadáš tak nešťastně? Světec přece nedovolí, aby vnější okolnosti narušily jeho klid a rovnováhu.

KUMBHA pravil: Kdo je ustálen v klidu a rovnováze, ale své tělesné orgány nenechá fungovat podle jejich přirozenosti, ten je tvrdohlavý a zatvrzelý. Dokud je tu sezamové semínko, je tu i olej, dokud je tu tělo, jsou tu i rozličné nálady a nastavení. Kdo se brání stavům, kterým tělo přirozeně podléhá, ten jako by chtěl mečem posekat prostor. Klid a vyrovnanost *jógy* se týká mysli, nikoli činných orgánů a jejich stavů. Dokud je tu tělo, měl by člověk dovolit, aby činné orgány vykonávaly své přirozené funkce, zatímco rozum a smysly setrvají v klidu a vyrovnanosti. Takový je zákon přirozenosti, jemuž podléhají i bohové.

VI. I. 105

KUMBHA pokračoval: Ó králi, vyslechni si prosím, co se mi přihodilo. Neboť podobně jako si těžký černý mrak uleví deštěm, tak pocítí úlevu ten, kdo se se svým neštěstím svěří příteli. Stejně jako se pročistí voda, když se do ní vhodí kamenec, tak se rozjasní a zklidní mysl člověka, když může příteli vypovědět svůj příběh.

Poté co jsem tě tu nechal samotného, odešel jsem do nebe za svými povinnostmi. K večeru jsem se vydal zpátky a uviděl jsem mudrce jménem Durvása, jak letí prostorem a spěchá, aby stihl večerní modlitby. Byl oděn do tmavého mraku a ozdoben světlem blesků a mě napadlo, že vypadá jako žena spěchající za svým miláčkem. Pozdravil jsem ho a v legraci mu to řekl. Moje drzost ho však natolik rozzlobila, že mě zaklel. Za svou nestydatost zaplatím tím, že se každou noc stanu ženou. Samotná myšlenka na to, že se ze mě každou noc stane žena, mi způsobuje utrpení. Je opravdu smutné, když jsou synové bohů přemoženi touhou a musí pak nést následky toho, že urazili světce. Avšak proč bych měl truchlit nad něčím, co se nedotýká mého Já.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: K čemu je smutek, synu bohů? Ať přijde, co přijít má, vždyť Já se osud těla nijak nedotýká. Radost či smutek se týkají těla, nikoli toho, kdo v něm sídlí. Kdybys i ty podlehl smutku, co potom nevědomý člověk. Ale zřejmě jen dokreslueš vylíčení oné nešťastné události svými výrazy a slovy.

VASIŠTHA pokračoval: Nyní z nich byli nerozluční přátelé a jeden druhého navzájem utěšovali. Slunce zapadlo a země se začala halit do temnoty noci. Oba vykonali večerní modlitby a brzy poté se tělo Kumbhy začalo proměňovat. Kumbha potlačil slzy a přiškrceným hlasem promluvil k Šikhidhvadžovi.

KUMBHA pravil: Ach, běda, podívej. Cítím, jako by se mé tělo rozpouštělo a stékalo dolů do země. Moje hruď roste a celá kostra se mění na ženskou. Podívej, objevily se i ženské šaty a ozdoby. Co mám dělat, jak mám skrýt svoji hanbu? Opravdu je ze mě žena!

ŠIKHIDHVADŽA odvětil: Ó mudrci, znáš vše, co je třeba poznat. Netruchli nad tím, co je nevyhnutelné. Osud zasahuje pouze tělo, nikoli to, co je vtěleno.

KUMBHA pravil: Máš pravdu. Necítím už smutek. Vždyť kdo se může vzpírat zákonům světa a přírody?

VASIŠTHA pokračoval: Zatímco takto rozmlouvali, odebrali se na společné lože, neboť už dříve byli zvyklí spát spolu. Od té doby žila Čudálá se svým manželem ve dne jako mladý *bráhmana* a v noci jako žena.

VI. I. 106

KUMBHA po několika dnech pravil: Ó králi, vyslechni si moji nabídku. Již nějaký čas jsem v noci ženou a chtěl bych roli ženy naplňovat. Cítím, že bych měl být manželkou muži, jenž je toho hoden. Ve třech světech není nikdo, kdo by mi byl tak drahý jako ty. Proto bych se s tebou chtěl oddat a užívat si manželských potěšení. Je nám to umožněno, je to přirozené a je to příjemné. Nevidím v tom nic špatného. Oba jsme zbaveni touhy i odmítání a na vše se díváme s nezaujatostí. Pojďme tedy bez touhy i bez odporu udělat to, co je přirozené.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Ó příteli, nevidím v dané věci dobro ani zlo. Udělej, můj moudrý příteli, co si přeješ. Mysl spočívá v dokonalém klidu a já vidím ve všem pouze Já. Dělej, co si přeješ.

KUMBHA pravil: Vidíš-li to stejně jako já, pak je dnes ke svatbě nejpříhodnější den a nebešťané budou našimi svědky.

Oba hned začali připravovat vše potřebné ke svatebnímu rituálu. Omyli vzájemně jeden druhého posvátnou vodou a vykonali oběti předkům i oběti bohům. Nadešel večer a Kumbha se proměnil v půvabnou ženu.

KUMBHA pravil: Ó drahý příteli, nyní jsem žena a mé jméno je Madaniká. Klaním se ti a budu tvou manželkou.

Šikhidhvadža ozdobil novou manželku květinami a klenoty a ocenil její krásu.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Ó spanilá, záříš jako samotná bohyně Lakšmí. Nechť jsme požehnáni žít společně, jako světlo a stín, Lakšmí a Nárájana, Šiva a Párvatí. Kéž jsme požehnáni vším dobrým.

Oba společně se postarali o posvátný oheň a svatební obřad vykonali přesně podle toho, jak je předepsáno ve svatých textech. Oltář byl ozdoben květy, drahokamy a polodrahokamy, v jeho rozích byly umístěny kokosové ořechy a nechyběly nádoby s vodou z posvátné řeky Gangy. Uprostřed hořel posvátný oheň, oba kolem něj chodili a za zpěvu posvátných *manter* házeli do ohně předepsané obětiny. Během obřadu držel král svou novou manželku za ruku a vyjadřoval tím radost z jejich spojení i svou lásku k ní. Když třikrát obešli oheň a vykonali vše, co se označuje jako *ládža hóma*, odešli do svatební komnaty, jíž byla jeskyně, pro tuto příležitost náležitě upravená. Měsíc vysílal své chladivé paprsky a svatební lože bylo pokryto voňavými květy. Lehli si do postele a završili svoji svatební noc.

VI. I. 107

VASIŠTHA pokračoval: S východem Slunce se Madaniká proměnila v Kumbhu. Tak oba žili ve dne jako dva přátelé a v noci jako muž a žena. Když Šikhidhvadža v noci spal, odcházela Čudálá z lesa do královského paláce, kde vykonala své vladařské povinnosti, a pak se rychle vracela zpátky ke králi.

Měsíc spolu žili v jeskyni v horách Máhéndra a pak putovali z jednoho pohoří do druhého. Nějaký čas pobývali na jižním svahu pohoří Main.áka v zahradě bohů známé jako les jasmínů *páridžáta*. Procestovali také země Kuru a Kósala.

Takto prožili mnoho měsíců, když napadlo Čudálu, že vyzkouší zralost svého muže tím, že mu nabídne nebeské radovánky. Pokud k nim zůstane lhostejný, pak už jistě po potěšení toužit nebude.

Čudálá pomocí svých magických schopností vytvořila iluzi, v níž se přímo před Šikhidhvadžou objevil král bohů Indra i s doprovodem nebešťanek. Jejich náhlé zjevení krále nevyvedlo z klidu, avšak náležitě Indru i s doprovodem uctil.

ŠIKHIDHVADŽA se zeptal krále bohů Indry: Prosím, řekni mi, čím jsem si zasloužil, že jsi sem za mnou přišel?

INDRA odvětil: Svatý muži, přišli jsme za tebou přivoláni tvou přítomností. Zvěsti o tvé slávě se dostaly až do nebe. Neváhej a vystup s námi na nebesa. Všichni

nebešťané tě touží spatřit. Přijmi nebeské vlastnosti, jež ti umožní přemisťovat se prostorem, tak jak to umí dokonalí mudrci. Osvobozená bytost jako ty jistě neodmítne štěstí, které k ní samo od sebe přišlo. Ať tvá návštěva dodá nebesům čirost a čistotu.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Ó Indro, znám stav, který odpovídá nebi. Pro mě je však nebe všude i nikde. Jsem šťasten, ať jsem kdekoli, neboť po ničem netoužím. Nemohu odejít do takového nebe, které popisuješ a které je omezeno místem. Nemohu splnit, co po mně žádáš.

INDRA pravil: Myslím však, že by osvobozený mudrc měl přijmout potěšení, která se mu naskýtají.

ŠIKHIDHVADŽA po chvíli mlčení řekl: Nyní nepůjdu, není ten správný čas.

Indra požehnal králi i Kumbhovi a pak se svým doprovodem zmizel.

VI. I. 108

VASIŠTHA pokračoval: Po svém magickém představení Čudálá usoudila, že král již není přitahován potěšením. Zůstal klidný a čirý jako prostor, třebaže ho navštívil a poté pozval do nebe sám král bohů Indra. Rozhodla se, že krále vystaví nové zkoušce, z níž bude patrno, nakolik král je či není ovlivněn dvojicí sil, tedy přitažlivostí a odporem.

Ještě téže noci vytvořila pomocí svých magických sil překrásnou zahradu potěšení a v ní nádhernou postel. Stvořila mladého muže, jenž svou krásou ještě předčil krále Šikhidhvadžu, a sama vedle něho spočinula na posteli v pevném objetí.

Šikhidhvadža zakončil své večerní modlitby a hledal svoji ženu. Zakrátko objevil skryté místo, kde našel dvojici milenců. Oba byli zcela ponořeni do milostných hrátek. Vlasy Madaniky pokrývaly tělo milence, rukama hladila jeho tvář a jejich rty byly spojené ve vášnivém polibku. Byli vzrušeni milostnou hrou, jejich propletená těla dokazovala vzájemnou horoucí lásku a rozjasněné tváře ukazovaly potěšení jejich srdcí. Srdce jednoho bilo pro srdce druhého. Bylo vidět, že vůbec nevnímají své okolí.

Šikhidhvadža vše viděl, ale zůstal nepohnut. Chtěl v tichosti odejít, avšak milenci si všimli jeho přítomnosti. Řekl jim tedy, že je nebude rušit v jejich štěstí, a odešel.

Po nějaké době se Madaniká vrátila za Šikhidhvažou a na její tváři byl pocit studu.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Má milá, proč jsi tak brzo zpátky? Všechny bytosti žijí přece proto, aby si užívaly potěšení. A je těžké najít ve světě dvojici, která je v takovém

souznění, jako jste byli vy dva v zahradě potěšení. Netrápím se tím, vždyť dobře vím, co mají lidé na světě rádi. Kumbha a já jsme velcí přátelé, Madaniká je jen důsledek kletby, kterou na Kumbhu seslal mudrc Durvása.

MADANIKÁ prosila: Ó pane, taková už je přirozenost žen. Jsou nestálé a kolísavé ve své věrnosti a osmkrát vášnivější než muži. Jsou slabé, takže v přítomnosti vytoužené osoby nedokážou své touze odolat. Prosím, odpusť mi a nezlob se na mě.

ŠIKHIDHVADŽA odvětil: Vůbec se na tebe nezlobím, má milá. Ale bude vhodné, abych s tebou nadále jednal jako s dobrým přítelem a nikoli manželkou.

Čudálá byla potěšena jeho chováním, které dokazovalo, že král překonal žádostivost i hněv. V tu chvíli odložila svoji přechozí podobu, přestala být Madaniká a stala se z ní opět Čudálá.

VI. I. 109

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Kdo jsi, krásná paní, a kde ses tu vzala? Velmi se podobáš mé ženě Čudále.

ČUDÁLÁ odvětila: Jsem skutečně Čudálá. To já jsem na sebe vzala podobu Kumbhy i všech ostatních, abych probudila tvé vědomí. Vytvořila jsem i tento malý iluzorní svět se zahradou a vším, co jsi před sebou viděl. Od prvního dne, kdy jsi tak bláhově opustil své království a odešel do ústraní, jsem se tě snažila dovést k duchovnímu probuzení. To já jsem ti dávala rady v přestrojení za Kumbhu. Kumbha i všichni ostatní, které jsi viděl, nebyli skuteční. Nyní jsi plně probuzený a znáš vše, co je třeba poznat.

VASIŠTHA pokračoval: Šikhidhvadža vstoupil do meditace a uviděl, co všechno se přihodilo od doby, kdy opustil palác. Byl velmi potěšen a jeho láska k ženě Čudále mnohonásobně vzrostla. Když se vrátil zpět k vědomí těla, objal Čudálu s vřelostí, již nelze popsat. Jejich srdce se rozplývala láskou jednoho k druhému a oba jako by na chvíli společně spočinuli ve stavu nejvyššího Vědomí.

ŠIKHIDHVADŽA poté řekl: Ó jak sladká je tvá láska, drahá Čudálo, sladší než nektar. Kolik strastí a bolesti jsi kvůli mně musela vytrpět! Způsob, jakým jsi mě osvobodila z oceánu nevědomosti, nemá obdoby. Tradice hovoří o několika skvělých ženách, které byly výjimečnými manželkami, ale to není nic ve srovnání s tebou.

Předčíš je všechny ve svých ctnostech i ušlechtilém chování. Neochvějně jsi usilovala o mé osvícení a také jsi ho dosáhla. Jak ti to vše mohu oplatit? Milující žena se přirozeně snaží osvobodit svého muže z oceánu *samsáry* a díky své lásce dosáhne toho, čeho svaté texty, *guru* ani *mantra* nejsou schopni. Milující žena je pro svého muže vším. Je mu přítelem, bratrem, podporovatelem, sluhou, *guru* i společníkem, je mu bohatstvím, štěstím, svatým textem, příbytkem i plavidlem na druhý břeh. Taková žena by měla být po všechny časy a všemi způsoby milována a uctívána. Moje milá Čudálo, jsi nejlepší mezi ženami na celém světě. Pojď a znovu mě obejmi.

Šikhidhvadža opět láskyplně a vroucně objal Čudálu.

ČUDÁLÁ pravila: Pane, když jsem viděla, jak se zabýváš nesmyslným odříkáním, moje srdce zakoušelo velkou bolest. Ulevilo se mi až tehdy, když jsem přišla sem a snažila se o tvé probuzení. Všechno to bylo pro mou vlastní radost a potěchu, žádnou chválu si nezasloužím.

ŠIKHIDHVADŽA odvětil: Kéž od nynějška každá manželka naplňuje svůj sobecký cíl, duchovní probuzení svého manžela, podobně jako jsi to učinila ty!

ČUDÁLÁ pravila: Nevidím u tebe ani nejmenší stopu chtění, myšlenek a pocitů, které tě trápily před lety. Řekni mi, kdo jsi, v čem spočíváš, co vnímáš.

ŠIKHIDHVADŽA řekl: Má drahá, spočívám v tom, k čemu jsi mi vnitřně dopomohla. Na ničem nelpím. Jsem jako neomezený a nedělitelný prostor. Jsem klid a mír. Dosáhl jsem stavu, kterého je těžké dosáhnout i pro bohy, jakými jsou Višnu nebo Šiva. Jsem osvobozen od iluzí. Nezakouším radost ani bolest. Neříkám „to je toto" ani „to je tamto". Jsem oproštěn od všech klamů a zakouším stav vnitřní spokojenosti. Jsem To, co jsem. Je těžké to slovy popsat. Jsi můj *guru*, má drahá, chvála tobě. Díky tvé milosti, má milovaná, jsem překročil oceán *samsáry*. Nepodlehnu již více klamu.

ČUDÁLÁ pravila: A co si přeješ dělat teď?

ŠIKHIDHVADŽA odpověděl: Neznám žádné zákazy a příkazy. Cokoli uděláš, budu chápat jako vhodné a přiměřené. Dělej, co považuješ za vhodné, a já tě budu následovat.

ČUDÁLÁ pravila: Pane, oba jsme ustáleni ve stavu osvobozených mudrců. Touha i její opak pro nás znamenají totéž. Jaký smysl mají dechová cvičení k ovládnutí *prány* nebo praktikování meditace neomezeného Vědomí? Měli bychom být tím, co

jsme na začátku, uprostřed i na konci, a zříci se jediné věci, která ještě zbývá. Jsme král a královna, na začátku, uprostřed i na konci. Jediná věc, které se máme vzdát, je iluze. Vraťme se proto do království a dopřejme mu moudrého krále.

ŠIKHIDHVADŽA se zeptal: A proč nepřijmout nabídku Indry a neodejít do nebe?

ČUDÁLÁ pravila: Ó králi, netoužím po potěšení ani půvabu království. Spočívám ve stavu, do jakého jsem se díky své přirozenosti dostala, ať je jakýkoli. Je-li představa „to je potěšení" postavena proti představě „to není potěšení", obě představy zmizí. Spočívám ve stavu klidu a míru, který přetrvá nade vše.

Oba osvobození mudrci poté strávili noc ve vzájemných radovánkách.

VI. I. 110

VASIŠTHA pokračoval: Za úsvitu oba vstali a vykonali své ranní povinnosti. Čudálá silou myšlenky zhmotnila zlatou nádobu naplněnou posvátnou vodou sedmi oceánů. Touto vodou omyla krále, korunovala ho za vládce a přitom pronesla slova: „Kéž jsi obdařen září osmi božských ochránců vesmíru."

Na oplátku zase král jmenoval Čudálu svojí královnou. Navrhl jí, aby silou svých myšlenek stvořila armádu, a ona tak učinila.

Celá armáda se pak v čele s králem a královnou, jedoucími na mohutném slonu, vydala směrem k jejich království. Po cestě Šikhidhvadža ukazoval Čudále místa spojená s jeho asketickým životem. Brzy dosáhli předměstí královského města, kde se jim dostalo vřelého a nadšeného uvítání jejich poddaných.

S Čudálou po svém boku kraloval Šikhidhvadža ve svém království celých deset tisíc let a poté dosáhl osvobození *nirvána*, z něhož není nového zrození. Měl dlouhý život a užil si všech potěšení světa, byl přední mezi králi, a protože v něm nezůstal ani nepatrný zbytek kvality *sattva*, dosáhl nejvyššího stavu. I ty, Rámo, se věnuj spontánní a přirozené činnosti a buď oproštěn od smutku a trápení. Povstaň a užívej si potěšení světa i konečného osvobození.

Ó Rámo, vyprávěl jsem ti příběh o králi Šikhidhvadžovi. Budeš-li následovat jeho cestu, nebudeš již nikdy trpět. Vládni jako král Šikhidhvadža. Budeš se těšit radostmi světa a dosáhneš konečného osvobození. Podobně toho dosáhl i Kača, jehož otec Brhaspati byl učitelem bohů.

RÁMA řekl: Vyprávěj mi, prosím, jak toho dosáhl.

VI. I. 111

Příběh mudrce jménem Kača

VASIŠTHA pravil: Už jako mladý toužil Kača, syn učitele bohů, dosáhnout vysvobození ze *samsáry*. Šel tedy za svým otcem požádat ho o radu.

KAČA se zeptal: Otče, ty víš všechno. Řekni mi, prosím, jak se může člověk osvobodit z klece zvané *samsára*?

BRHASPATI odvětil: Milý synu, osvobození z vězení *samsáry* je možné pouze skrze úplné odevzdání.

VASIŠTHA pokračoval: Když to Kača slyšel, odešel do ústraní a všeho se vzdal. Brhaspatiho tento zvrat událostí zanechal klidným. Na chování mudrce nemá vliv spojení ani rozluka. Po osmi letech života v odříkání se Kača se svým otcem opět setkal.

KAČA se zeptal: Otče, všeho jsem se vzdal a celých osm let jsem prováděl odříkání. Jak je možné, že jsem nedosáhl stavu nejvyššího klidu a míru?

BRHASPATI zopakoval to, co mu již sdělil: Všechno odevzdej.

Brhaspati odešel a Kača, který si jeho radu vzal k srdci, odložil i to, čím měl zakryto své tělo. Další tři roky pokračoval v odříkání a poté znovu spatřil otce. Náležitě ho uctil a položil mu otázku.

KAČA se zeptal: Otče, vzdal jsem se i své hole a svého oblečení, ale poznání Já jsem nezískal!

BRHASPATI pravil: Odevzdat „všechno“ se týká mysli, neboť mysl je vše. Úplné odevzdání znamená vzdát se mysli.

Brhaspati zmizel z dohledu a Kača začal ve svém nitru pátrat po mysli, kterou by mohl odevzdat. Ale ať hledal sebevíc, nic takového, co by se dalo nazvat myslí, nenašel. Neschopen mysl nalézt, začal přemýšlet.

KAČA uvažoval: Fyzickou látku, jakou je tělo, nelze za mysl považovat. Proč jsem zcela zbytečně trestal nevinné tělo? Půjdu zpátky za otcem a zjistím, kde se nachází onen hrozivý nepřítel zvaný mysl. Až to zjistím, tak se mysli zřeknu.

Jak se Kača rozhodl, tak udělal. Vyhledal svého otce a požádal ho o pomoc.

KAČA řekl: Otče, pověz mi, prosím, co je to mysl, ať se jí mohu vzdát.

BRHASPATI odvětil: Kdo zná mysl, ten by řekl, že mysl je „já". Mysl je pocit já, který v tobě vzniká.

KAČA řekl: Zbavit se ho je však velmi těžké, ne-li nemožné.

BRHASPATI pravil: Je to ale snazší než stisknout květinu, kterou držíš v ruce, anebo zavřít oči. Co se v důsledku nevědomosti zdá, že existuje, to s příchodem poznání mizí. Pocit ega neboli pocit já ve skutečnosti neexistuje, jen se to tak zdá v důsledku nevědomosti a iluze. Kde se tento pocit ega nachází? Jak vzniká? Čím je? Ve všech bytostech existuje po všechny časy pouze jediné čiré Vědomí! Pocit ega je jen pojem, slovo. Zbav se ho, můj synu, zbav se omezení, zbav se podmíněností mysli. Jsi nepodmíněný a časem a prostorem neomezený.

VI. I. 112, 113

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile byl Kača svým otcem poučen, dosáhl osvícení a oprostil se od pocitu ega a touhy vlastnit. Buď jako on, Rámo. Pocit ega není skutečný. Nevěř mu a nezříkej se ho. Jak by bylo možné něco, co neexistuje, sebrat nebo odevzdat? Je-li pocit ega sám o sobě neskutečný, co potom znamená zrození či smrt? Jsi nehmotné a čiré Vědomí, které prostupuje všemi bytostmi a je nedělitelné a osvobozené od vytváření představ. Svět je jako iluzorní projevení nahlížen pouze ve stavu nevědomosti. Pohledem osvícené bytosti je vše nahlíženo jako *Brahman*. Zbav se představ jednoty i rozmanitosti a spočiň v blaženosti. Nejednej jako kdysi onen oklamaný člověk, netrp jako on!

RÁMA řekl: Tvá slova jsou sladká jako nektar a naplňují mě blažeností. Jsem ustálen ve stavu, který vše překračuje. Přesto nejsem nasycen a znovu se zeptám: Kdo je onen oklamaný člověk, o němž ses zmínil?

Příběh oklamaného člověka

VASIŠTHA pravil: Poslechni si historku o oklamaném člověku. Žil byl člověk, který byl zapleten do soukolí klamu a iluze. Narodil se na poušti a na poušti i vyrostl. V nitru se mu objevila pošetilá představa: „Jsem zrozen z prostoru, jsem prostor a prostor je můj. Měl bych tudíž tento prostor chránit.“ Aby prostor ochránil, rozhodl se, že postaví dům. Když viděl nově postavený dům, v němž byl prostor bezpečně schován, byl šťasten. Po nějakém čase však dům začal chátrat, až se rozpadl. A člověk bědoval: „Ach, můj prostore, kam jsi odešel? Ach, běda, můj prostor je ztracen.“

Nato vykopal hlubokou studnu. Zdálo se, že tam bude prostor v bezpečí. Ale i studna se časem rozpadla. A tak tento člověk nejprve postavil dům, vyhloubil studnu a také založil malý sad se čtyřmi tamaryšky v jeho rozích. Ale vše se za krátký čas rozpadlo a zanechalo člověka jeho neštěstí.

Ó Rámo, poslechni si, jaký je smysl celého příběhu. Oklamaný člověk, to je pocit ega. Vzniká jako pohyb ve větru. Jeho Skutečností je *Brahman*. Ale pocit ega to neví, a považuje tudíž okolní prostor za sebe sama a své vlastnictví. Ztotožní se s tělem a snaží se je chránit. Tělo chvíli existuje a poté se rozpadá. V důsledku iluze pocit ega neustále strádá, neboť si myslí, že Já zemřelo a je ztraceno. Avšak rozpadnou-li se objekty, prostor zůstane nedotčen. A podobně je-li pryč tělo, zůstane Já nedotčeno. Toto Já je čiré Vědomí, ještě jemnější než prostor. Nelze jej zničit. Je nezrozené a neumírá. A právě toto Já, neomezené *Brahman*, se projevuje jako svět. Pochop to a buď navždy šťasten.

VI. I. 114

VASIŠTHA pokračoval: Z nejvyššího *Brahman* nejprve vznikne mysl se svými představami a schopností myslet. A tato mysl zůstane v *Brahman* podobně jako vůně v květině, vlna v oceánu či paprsek světla ve Slunci. Nehmotné a neviditelné *Brahman* je jakoby zapomenuto a v důsledku toho vznikne mylná představa, že projevený svět je skutečný.

Pokud se člověk domnívá, že paprsek světla se od svého zdroje, tedy Slunce, liší a je od něho oddělen, pak považuje sluneční paprsek za nezávislou skutečnost. Pokud člověk považuje náhrdelník ze zlata pouze za náhrdelník, pak pro něj existuje jen náhrdelník a nikoli zlato.

Jestliže však člověk pochopí, že paprsek světla je od Slunce neoddělitelný, pak se jeho pochopení nazývá *nirvikalpa* neboli nepohnuté, nepochybné. Jestliže člověk pochopí, že zlatý náhrdelník představuje zlato, pak se jeho pochopení nazývá *nirvikalpa* neboli nepohnuté, nepochybné.

Kdo je zaujatý hrou jisker, nechápe, že jde jen o oheň. Jiskry vzlétají vzhůru nebo se snášejí k zemi a jeho mysl zakouší radost nebo smutek. Jakmile člověk pochopí, že jiskry nejsou nic jiného než oheň a že od ohně nejsou oddělené, pak uvidí pouze oheň a jeho pochopení se nazývá *nirvikalpa* neboli nepohnuté, nepochybné.

Kdo je ustálen v *nirvikalpa*, je skutečný mudrc. Jeho pochopení již nezeslábne. Dosáhl toho, co stojí za dosažení. Jeho srdce se nenechá ošálit objekty. Ó Rámo, zanechej vnímání rozmanitosti a rozdělování na subjekt a objekt a buď ustálen ve Vědomí.

O čem Já rozjímá, to se díky vnitřní síle Vědomí zhmotňuje. A tato materializovaná myšlenka se pak jeví jako nezávislá. O čem mysl obdařená schopností myslet rozjímá, to se ihned zhmotňuje. Zde je původ rozmanitosti. Projevený svět není skutečný ani neskutečný. Podobně jako si vnímající bytosti ve svém denním snění vytvoří či zakusí rozmanité objekty, tak je celý projevený svět denním sněním neomezeného *Brahman*. Projevený svět se rozplyne, je-li pochopen jako *Brahman*. Z pohledu Absolutna svět neexistuje, *Brahman* zůstává *Brahman* a nevytváří nic, co by již v existenci nebylo.

Ó Rámo, ať děláš cokoli, věz, že to není nic jiného než čiré Vědomí. Jediné *Brahman* se projevuje jako vše, neboť nic jiného než *Brahman* neexistuje. Není tu místo na „to" a „tamto". Vzdej se i představy omezení a osvobození. Spočiň ve stavu čirosti, bez pocitu ega, a věnuj se tomu, co k tobě přirozeně přichází.

VI. I. 115

Příběh Bhrngíši

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, zanechej všech pochybností a najdi mravní odvahu. Buď tím nejlepším v provádění činností, v zakoušení potěšení i v odevzdání! Tuto trojí disciplínu, která vede k osvobození, učil v dávných dobách bůh Šiva, když za ním s dotazem přišel Bhrngíša, člověk běžného a tradičního chápání.

BRHNGÍŠA se zeptal: Pane, tímto projeveným světem jsem neustále oklamáván. Poraď mi, prosím, pomocí jakého postoje se zbavím iluze?

ŠIVA odvětil: Zanechej všech pochybností a najdi mravní odvahu. Buď *mahábhóktr* neboli ten, kdo si dokonale užívá potěšení, *mahákartr* neboli ten, kdo dokonale jedná a provádí všechny činnosti, a *mahátjágin* neboli ten, kdo dokonale odevzdává a dokonale se oprošťuje.

Mahákartr je ten, kdo je osvobozen od pochyb a v dané situaci jedná vhodným způsobem, aniž by uvažoval nad tím, zda je jeho konání *dharma* či *adharma*, tedy správné či nesprávné, a zda je úspěšné či neúspěšné. Jedná, aniž by se nechal ovlivnit tím, co má či nemá rád, jedná bez pocitu ega, bez žádostivosti a s myslí ustálenou ve stavu čirosti a pokoje. Nelpí na ničem, ale zůstává jako svědek všeho, bez sobeckých tužeb a záměrů. Nejedná v nadšení ani ve vzrušení, ale s klidnou myslí, bez smutku a žalu, neutrální k činnosti i nečinnosti. Jeho přirozeností je klid a mír, vyrovnanost a vyváženost a to si zachová v každé situaci, při vzniku, trvání i zániku čehokoli.

Mahábhóktr je ten, kdo po ničem netouží ani vůči ničemu nechová nenávist, ale užívá si všechny zkušenosti, které k němu přicházejí. K činnosti, kterou se zabývá, netíhne ani ji neodmítá. Během zakoušení nic nezakouší a hru světa pozoruje zcela nezúčastněně. Nenechá své srdce ovlivnit potěšeními ani strastmi, které život přináší, ani změnami, které způsobují zmatek. Dívá se beze smutku na stáří i smrt, moc i chudobu, štěstí i neštěstí. Jeho přirozeností je nenásilí a ctnost. Se stejným požitkem zakouší sladkost i hořkost věcí a nerozlišuje, co je příjemné a co nikoli.

Mahátjágin je ten, kdo ze své mysli vypudil představy jako *dharma* a *adharma*, radost a bolest, zrození a smrt. Zbavil se všech tužeb, pochybností a přesvědčení. Zážitek bolesti, který zakouší jeho tělo či mysl, vnímá jako iluzorní. Pochopil, že nemá tělo, nemá zrození a nemá dobré ani špatné vlastnosti. Zcela oprostil své srdce od představy projeveného světa.

VASIŠTHA pokračoval: Takto bůh Šiva poučil Bhrngíšu a ten poté dosáhl osvícení. Přijmi stejný postoj, Rámo, a překonej utrpení.

VI. I. 116

RÁMA se zeptal: Pane, ty znáš celou Pravdu. Zmizí-li z mysli pocit ega, podle jakých známek může člověk rozpoznat povahu kvality *sattva*?

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, osvobozená mysl neboli *sattva* není ani v nejtěžších okamžicích zasažená chamtivostí nebo iluzí. Pocit ega zmizí, ale ctnosti či dobré vlastnosti, jako například potěšení z úspěchu druhého, člověka neopustí. Podmíněnosti a sklony jsou odstraněny, zlost je zcela oslabena, a iluze tak ztrácí na účinnosti. Touhy

jsou bezmocné a chtění je pryč. Smysly pracují vyrovnaně, bez nadměrného nadšení nebo naopak sklíčenosti. Radost či bolest se sice na tváři člověka odrazí, ale nijak neovlivní mysl, neboť ta jim nepřikládá žádnou váhu. Srdce je klidné a vyrovnané.

Osvícený člověk obdařený všemi těmito ctnostmi používá své tělo přirozeně a bez násilí. Bytí a ne-bytí, stejně jako úspěch a neúspěch, přicházejí jedno za druhým a někdy je mezi nimi propastný rozdíl, ale v mudrci nevyvolají radost ani smutek.

Běda tomu, kdo nenásleduje cestu poznání Já, ačkoli ji má na dosah, nasměruje-li vhodně svůj rozum. Prostředkem k překročení oceánu *samsáry* neboli koloběhu života a smrti a k dosažení nejvyššího klidu a míru je pátrání po podstatě Já, světa a Skutečnosti pomocí otázek: „Kdo jsem já? Co je svět? Co je Skutečnost?“

VI. I. 117

Příběh krále jménem Ikšváku

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, tvůj vlastní předek, král Ikšváku, se jednoho dne zamyslel nad původem světa, jenž je plný nejrůznějších trápení, jakými jsou stáří, smrt, bolest, sexuální vzrušení či iluze. Nemohl nalézt žádnou odpověď. Uctil tedy řádně svého otce, jímž byl *manu*, praotec lidstva a syn Stvořitele Brahmy, a obrátil se na něj s otázkou.

IKŠVÁKU se zeptal: Pane, tvá vůle mě přiměla, abych ti položil následující otázky: Co je původem světa? A jak se lze osvobodit ze *samsáry*?

MANU odpověděl: Můj synu, co tu vidíš, ve skutečnosti neexistuje. Nic z toho doopravdy neexistuje! Není tu ani nic, co by bylo skryté za myslí a smysly. Neexistuje nic jiného než Já, jež je věčné a neomezené. To, co lze pozorovat jako vesmír, není nic jiného než odraz tohoto Já. V důsledku energie neoddělitelně spjaté s kosmickým Vědomím je tento odraz viděn jako vesmír či jako živé bytosti. Právě to nazýváš světem. Není tu omezení ani osvobození. Existuje pouze neomezené Vědomí, nikoli jednota nebo mnohost. Zanechej představ o omezení a osvobození a spočiň v klidu a míru.

VI. I. 118 – 120

MANU pokračoval: Jestliže v sobě čiré Vědomí vytvoří pojmy a představy, přijme totožnost jedince, *džívy*. Takový jedinec pak putuje v projeveném světě, omezený *samsárou*. Podobně jako když během zatmění můžeme vidět to, co dříve vidět nebylo,

je možné skrze zážitky jedince vnímat čiré zakoušení, jímž je neomezené Vědomí. Poznání Já však není dosaženo ani studiem posvátných knih ani pomocí učitele, *guru*. Poznání Já může být dosaženo pouze skrze samotné Já.

Považuj své tělo a smysly za nástroje zakoušení, nikoli za sebe sama. Představa, že jsem tělo, je omezeností, které by se hledající měl vzdát. Zato neustálé uvědomování si toho, že nejsem nic jiného než čiré Vědomí, je pochopením vedoucím k osvobození. Dokud člověk nenahlédne Já oproštěné od stáří a smrti, naříká si, jak je bezmocný, a takovými myšlenkami posiluje nevědomost. Oprosti svou mysl od nečistých myšlenek a představ. A oproštěný od myšlenek a představ spočiň v Já. Buď ustálen ve stavu vyrovnanosti i při provádění různých činností a vládni svému království v klidu a radosti.

Šiva si v projeveném světě pohraje a pak svět vtáhne do sebe. Síla či energie vytvářející omezení je zároveň silou, která osvobozuje, neboť stvořený svět zničí. Tak jako strom prostupuje všechny své části, větve i listy, tak neomezené Vědomí prostupuje celý vesmír. Nevědomý člověk to však nechápe, přestože je Vědomí v každé částečce jeho bytí. Kdo pochopí, že Já je vším, zakusí blaženost.

Člověk by měl k takovému pochopení dospět studiem svatých textů a pobýváním ve společnosti mudrců. To je první stupeň. Druhým stupněm je pátrání a dotazování se. Třetím stupněm je odpoutanost, neulpívání a osvobození se od myšlenek.

Čtvrtým stupněm je zpřetrhání pout sklonů a podmíněností mysli zvaných *vásany*. Na pátém stupni je již mudrc ponořen v blaženosti pocházející z čirého uvědomění a žije napůl jako ve spánku. Šestým stupněm je poznání Já, kdy mudrc spočinul ve stavu blaženosti a žije jakoby v hlubokém spánku. Na sedmém stupni přebývá mudrc v transcendentálním stavu *turíja*, stavu dokonalé čistoty a vyrovnanosti, který sám o sobě je osvobozením. Za tím, stále v rámci sedmého stupně, je stav *turíja atíta*, který je mimo jakýkoli popis. První tři stupně představují stavy bdění. Čtvrtý stupeň představuje snění. Následují stav hlubokého spánku naplněný blažeností a stav *turíja*, stav neduálního Vědomí. Stav za stavem *turíja* je nepopsatelný. Ten, kdo ho dosáhne, je ustálen v čirém Bytí, bez rozdělování na subjekt a objekt. Takový člověk netouží po smrti ani po životě. Je v jednotě se vším. Je osvobozen od oddělenosti, od individuality.

VI. I. 121, 122

MANU pokračoval: Osvobozeným mudrcem může být člověk, který se vzdal světského života, ale i ten, kdo pečuje o rodinu. Mudrc ví, že není tím, kdo koná, proto nezakouší trápení. Ví, že na ničem nelpí, že jeho mysl zůstává neutrální, bez sklonů a podmíněností, a že tudíž není ničím jiným než čirým a neomezeným Vědomím.

Proto nezakouší trápení. Je oproštěn od představ „já a druzí“, proto nezakouší trápení. Ať už je kdekoli a v jakékoli společnosti, ví, že vše, co je, je takové, jaké je. Proto nezakouší trápení. Ví, že vše je projevem věčného Já a že radost či bolest jsou zakoušeny jen v důsledku nevědomosti a omezení. Je-li však omezení oslabeno nebo zničeno, není tu radost ani bolest, nadšení ani smutek. Činnost, která pochází z takto oslabených sklonů není konáním. Její semínka neklíčí, a tudíž nepřinášejí následky. Osvobozený člověk provádí svou činnost za pomoci těla, ale srdce a mysl jsou v nejvyšším klidu a míru.

Všechny schopnosti a dovednosti, které člověk získá, se vytratí, nejsou-li opakovaně používány. To však neplatí pro poznání Já. Bylo-li jednou dosaženo, roste den za dnem.

Jedinec neboli *džíva* existuje jen do té doby, dokud trvá touha po potěšení. I tato touha vyrůstá z nevědomosti. Když se objeví poznání Já, touha odpadne, s ní se Já zřekne pocitu jáství a pochopí svoji neomezenou povahu. Kdo zakouší pocity „to je moje“ nebo „já jsem to a to“, upadá do propasti nevědomosti. Kdo se takových představ ve své mysli zřekl, stoupá výš a výš. Nahlédni Já, které samo sebe ozařuje a prostupuje vším. Jakmile je všudypřítomnost Vědomí pochopena, překročí člověk oceán *samsáry*.

Nahlédni, že cokoli udělal Brahmá či Višnu, to jsi udělal ty. Cokoli je kdykoli poznáno, to vše je Já neboli neomezené Vědomí. Jsi neomezené Vědomí. S čím jiným by ho bylo možné srovnat? Nejsi prázdno ani neprázdno, nejsi vědomí ani ne-vědomí, nejsi já ani nikdo druhý. Spočiň v tomto pochopení. Neexistuje stav zvaný osvobození ani žádný jiný! Jakmile zmizí pocit ega, zmizí i nevědomost, a právě to se nazývá osvobozením.

Kdo dosáhl poznání Já, stojí mimo kastovní systém, mimo předpisy běžného života i mimo příkazy a zákazy svatých knih. Je jako lev, který se probojoval z klece ven. Jeho činy jsou bez vůle a záměru, proto není poznamenán jejich následky. Je mimo chválu i hanu, neoddává se uctívání ani se mu nevyhýbá. Neznepokojují ho druzí a on neznepokojuje druhé. Zaslouží si být uctíván, veleben a oslavován. Nikoli náboženský obřad, ale uctívání takového mudrce může člověku pomoci dosáhnout poznání.

VI. I. 123

VASIŠTHA pokračoval: Takto poučen Iksváku došel osvícení. Ó Rámo, přijmi i ty stejný postoj.

RÁMA se zeptal: Je-li povaha osvíceného člověka taková, jak jsi ji popsal, co je na ní tak mimořádného a skvělého?

VASIŠTHA pokračoval: A co je mimořádného a skvělého na tom, když člověk získá schopnost, jakou je například létání vzduchem? Přirozeností nevědomého člověka je nepřítomnost klidu a vyrovnanosti. Pro osvíceného člověka jsou charakteristické čistota mysli a nepřítomnost tužeb. Osvíceného člověka však nelze popsat charakteristickými vlastnostmi. Osvícený člověk je oproštěn od zmatku a iluze. *Samsára* dojde svého konce a žádostivost, chamtivost, včetně dalších špatných vlastností se zcela oslabí.

Bůh Šiva přijme vědomí já a stane se *džívou*. Základní prvky se objeví bez zjevného důvodu. Jedinec, který vznikl z boha Šivy, zakouší objekty ve vesmíru, jako by je sám stvořil. Takto bez zjevného důvodu každý jedinec vznikne a začne fungovat a od té chvíle se jeho vlastní činy stanou příčinou následných zážitků radosti a bolesti. A příčinou činů jedince je omezenost jeho chápání.

Příčinou omezení je omezené chápání jedince včetně jeho vlastních myšlenek a představ. A nepřítomnost omezeného chápání je osvobozením. Oprosti se od všech myšlenek a představ. Jsi-li něčím na tomto světě přitahován, jsi omezený. Nejsi-li přitahován, jsi svobodný. Ať děláš či prožíváš cokoli, ve skutečnosti to neděláš a neprožíváš ty. Pochop to a buď svobodný.

Každá myšlenka neboli *sankalpa* existuje v mysli. Podmaň si mysl myslí. Očisti mysl myslí. Odstraň mysl myslí. Pradlena odstraňuje špínu jinou špínou, mýdlem. Zapíchnutý trn odstraníme pomocí jiného trnu. Protilátkou na jed je jiný jed. *Džíva* má tři formy, hmotnou, jemnou a pak formu nejvyšší. Hmotnou formou je fyzické tělo. Jemnou formou či jemným tělem je mysl se svými představami a omezeními. Vzdej se těchto dvou a uchyl se k formě nejvyšší, ke Skutečnosti, k čirému a neměnnému Vědomí. To je kosmické Bytí. Oprosti se od těla a mysli a zůstaň pevně ustálen v kosmickém Bytí.

VI. I. 124, 125

RÁMA řekl: Popiš mi prosím stav *turíja*, který prostupuje stavy bdění, snění a hlubokého spánku a zůstává nepovšimnut.

VASIŠTHA pokračoval: Čirý a vyvážený stav, oproštěný od jáství i ne-jáství, od skutečného i neskutečného, tento osvobozený stav se nazývá *turíja* neboli čtvrtý stav. Je to stav osvobozeného mudrce. Je to nepřerušené pozorující Vědomí. Liší se od bdění i snění, pro něž je charakteristický pohyb myšlenek, a liší se od hlubokého spánku, který znamená netečnost a nevědomost. Vzdáme-li se pocitu jáství, objeví se stav dokonalé rovnováhy, v němž se projeví *turíja*.

Řeknu ti příměr, jehož vyslechnutím budeš osvícen, třebaže již osvícený jsi. V jednom lese žil velký mudrc. Jednou k němu přišel lovec a ptal se ho: „Ó mudrci, svým šípem jsem zasáhl laň a ta pak běžela přímo sem. Řekni mi, kterým směrem se vydala." Mudrc odvětil: „V tomto lese žijeme jen my, svatí muži, a naší přirozeností je klid a mír. Jsme bez pocitu ega. Ego a mysl, které umožňují činnost smyslů, se zastavily. Neznám to, čemu se říká bdění, snění či hluboký spánek. Jsem ustálen ve stavu *turíja* a v něm neexistuje objekt, který by bylo možné vidět." Lovec nemohl význam mudrcových slov pochopit a šel si svou cestou.

Ó Rámo, říkám ti, že vedle stavu *turíja* neexistuje nic. *Turíja* je neměnné Vědomí a jen To existuje. Bdění, snění a hluboký spánek jsou stavy mysli. Když odejdou, mysl zmizí. Zůstane pouze *sattva*, a to je to, k čemu se *jógin* snaží dospět.

Všechny svaté knihy docházejí k závěru, že nevědomost neboli *avidjá* ani iluze neboli *májá* ve skutečnosti neexistují. Jediné, co existuje, je *Brahman*. Někteří to nazývají Prázdno, jiní čiré Vědomí nebo Bůh a vzájemně se mezi sebou dohadují. Oprosti se od všech pojmů a spočiň ve stavu *nirvána*, bez pohybu myšlenek, s utišenou myslí a inteligencí přebývající v klidu. Spočiň v Já, jako bys byl hluchý, němý a slepý. Vnitřně se všeho zbav a navenek se zabývej, čím je třeba. Existence mysli znamená štěstí a existence mysli znamená neštěstí. Nech to vše zmizet tím, že si přestaneš být mysli vědom. Zůstaň neutrální k tomu, co je pěkné, i k tomu, co pěkné není. Právě takovým úsilím se dá překonat *samsára*. Přestaň si být vědom radosti a bolesti i toho, co leží mezi nimi, a povzneseš se nad utrpení. A právě takovým nepatrným úsilím dosáhneš Absolutna.

VI. I. 126

RÁMA se zeptal: Jak člověk prochází sedmi stupni *jógy*? A jaké jsou vlastnosti těchto sedmi stupňů?

VASIŠTHA pravil: Člověk je buď *pravrtta*, který svět přijímá, zabývá se jím a je v něm zapleten, nebo *nivrtta*, který se od světa odvrací, nevšímá si ho a nechává ho být. *Pravrtta* říká: „Co znamená nějaké osvobození? Mně *samsára* a život stačí." Plně se zapojuje do představení světa a jeho povinností a teprve po mnoha zrozeních zmoudří a zjistí, že světské činnosti jsou jen nesmyslná opakování. Nepřeje si již marnit svůj život a začne přemýšlet: „Jaký je smysl toho všeho? Rád bych si již od toho odpočinul." A tehdy se z něj stane *nivrtta*.

Nivrtta se neustále snaží pátrat po tom, jak rozvinout nezaujatost a překročit oceán *samsáry*. Postupně, den za dnem, v něm toto odhodlání vytvoří nezaujatost a neutrálnost a v jeho srdci se objeví klid a radost. Nezajímá ho práce na tržišti, ale snaží se věnovat něčemu, co je přínosem pro druhé. Obává se hříchu, mluví pravdu,

vyjadřuje se vlídně a laskavě a říká to, co je v dané situaci vhodné. A to je první *jógabhúmiká* neboli první stupeň *jógy*. Je oddaný službě světcům. Vyhledává a studuje svaté texty, kdykoli a kdekoli jen může. Neustále pátrá po překročení oceánu *samsáry*. On sám je hledajícím a ostatní jsou sobečtí a sebestřední.

Poté pokročí do dalšího stupně, jímž je *vičára*, dotazování se. Dychtivě vyhledává společnost světců, dobře znalých svatých textů a duchovních cvičení. Ví, co je třeba dělat a co je třeba nedělat. Vzdává se špatností, jakými jsou domýšlivost, žárlivost, iluze a chtění. Od svých učitelů se učí všem tajům *jógy*.

Snadno pak přistupuje ke třetímu stupni *jógy*, zvanému *asamsanga* neboli odpoutanost, oproštění. Odchází do ústraní, v odloučení se toulá po lesích a snaží se utišit mysl. Věrnost svatým textům a ctnostnému chování v něm vytváří schopnost vidět Pravdu. Odpoutanost či oproštění je dvojího druhu, běžná a ta nejvyšší. Kdo si osvojil běžný typ, přemýšlí takto: „Nejsem ten, kdo koná či zakouší, a nejsem ani ten, kdo druhé zraňuje či je druhými zraněn. Vše se děje v důsledku předchozího *karman* podle vůle bohů. Ať je tu radost či bolest, štěstí či neštěstí, já nic z toho nedělám. Setkání a loučení, psychické strádání a nemoci, vše, co se děje, přináší sám čas." Takto prozkoumává Skutečnost a provádí běžnou odpoutanost.

VASIŠTHA pokračoval: Poctivým cvičením *jógy*, pobýváním v přítomnosti světců a straněním se špatné společnosti lze snadno odhalit Pravdu. Když člověk pochopí nejvyšší Skutečnost, jež je jedinou podstatou překračující oceán *samsáry*, pochopí, že není původcem činu, protože konajícím je sám Bůh, a že tomu tak bylo i v minulosti. Zřekne se marných a nesmyslných slov a zůstane uvnitřněn se ztišenou myslí. A to je nejvyšší odpoutanost. Člověk se vzdá každé závislosti, vyšší či nižší, vnitřní či vnější, nehmotné či hmotné, vnímání schopné či neschopné. Zazáří jako neomezený a nezávislý prostor a to je nejvyšší odpoutanost, v níž člověk zakouší klid, spokojenost, čistotu a ctnost, poznání a dotazování se na Já.

První stupeň *jógy* se dostaví jakoby náhodou poté, co člověk vedl čistý život naplněný dobrými skutky. Kdo začne s hledáním, měl by si toho považovat, střežit to a přistupovat k tomu s nadšením, svědomitostí a úsilím. Tak bude moci pokročit na další stupeň, jímž je *vičára*, dotazování se na Já. A poctivým prováděním dotazování postoupí na třetí stupeň, jímž je *asamsanga*, odpoutanost a oproštění.

RÁMA se zeptal: Jak je možné pro člověka, který je nevědomý, narodil se do špatné rodiny a nemá možnost pobývat se světci a mudrci, aby překročil oceán *samsáry*? A co se stane s člověkem, když zemře na prvním, druhém či třetím stupni?

VASIŠTHA pravil: Po mnoha a mnoha životech je nevědomý člověk jakoby náhodou probuzen. Do té doby zakouší *samsáru*. Jakmile se v jeho srdci objeví nezaujatost,

samsára začne ustupovat. I nedokonalé praktikování *jógy* zničí následky minulých špatných činů. Když člověk opustí tělo během provádění *jógy*, přijde do nebe a poté je zrozen za okolností, které přejí jeho snažení. Brzy se pak dostane na další stupeň *jógy*.

První tři stupně představují stav bdění, neboť během nich dochází k dělení a rozlišování ve Vědomí. Kdo je provádí, stane se člověkem, který je *árja* neboli hoden úcty. Stane se vzorem inspirujícím nevědomé. Kdo jedná správně a vyhýbá se zlu, ten je hoden úcty, je *árja*. Tato svatost, jež je hodna úcty, je na prvním stupni *jógy* ve formě zárodku či semínka, na druhém stupni jako výhonek a na třetím stupni přinese ovoce. Kdo zemře poté, co se dostal do stavu *árji* a rozvinul ušlechtilé myšlenky, ten se bude po dlouhý čas radovat v nebesích a pak se zrodí jako *jógin*. Poctivým prováděním prvních tří stupňů *jógy* se odstraní nevědomost a v srdci člověka se probudí světlo poznání.

VASIŠTHA pokračoval: Na čtvrtém stupni *jógy* má člověk mysl osvobozenou od rozdělování a vidí Jedno ve všem. Rozdělování ustalo, je nastolena jednota a člověk nahlíží svět jako ve snu.

Na pátém stupni zůstává pouze nerozdělená Skutečnost, proto se to přirovnává k hlubokému spánku. Kdo dosáhl tohoto stavu, spočívá v sobě, třebaže se věnuje vnějším činnostem.

Takto se člověk postupně dostává až na šestý stupeň, ke stavu zvanému *turíja*. Zde dojde k pochopení: „Nejsem skutečný ani neskutečný, nejsem bez ega. Jsem za veškerou dualitou i jednotou. Ustaly všechny pochybnosti." Takový člověk je jako namalovaný obraz lampy. Nedosáhl sice stavu *nirvána*, tedy stavu, kdy v lampě došel olej, ale je i tak jako lampa bez oleje, neboť jde o lampu pouze namalovanou. Je prázdný uvnitř a prázdný vně, prázdný jako prázdná nádoba. Zároveň je plný uvnitř a plný vně, tak jako nádoba ponořená do oceánu.

Ti, kdo dosáhnou sedmého stupně, jsou osvobozené bytosti bez těla. Jejich stav nelze popsat slovy. Přesto však byly různým způsobem popsány.

Kdo těchto sedm stupňů uvede do praxe, nezakusí utrpení. Je tu však mohutný slon troubící po lese a vyvolávající chaos. Je-li slon zabit, dosáhne člověk úspěchu na všech sedmi stupních, jinak nikoli. Tímto slonem je touha. Troubí po lese zvaném tělo a smyslnost ho dohání k šílenství. Se svými podmíněnostmi a sklony nemá stání, nemá klidu. Na tomto světě zničí slon každého. Nazývá se různými jmény jako touha, *vásaná*, mysl, pocit, připoutanost. Je třeba ho zničit zbraní zvanou odvaha či odhodlání, která se zrodila z pochopení jednoty.

Touhy vznikají jen do té doby, dokud člověk věří v existenci objektů. Pocit „to je to a to" je *samsára*. Ukončení *samsáry* znamená osvobození neboli *mókša*. A v tom je podstata poznání zvaného *džňána*. Rozpoznávání objektů vede k touze. Nerozpoznávání objektů vede k zániku touhy. Jakmile jsou touhy u konce, vzdá se *džíva*

svého omezení. Moudrý člověk se vzdá všech myšlenek týkajících se toho, co bylo prožito, i toho, co prožito nebylo. Z celého srdce prohlašuji, že nejlepším stavem je stav bez myšlenek a představ. Takový stav nekonečněkrát předčí jakoukoli světskou moc. *Jóga* znamená nemyšlení neboli *asamvédaná*. Buď v tomto stavu a dělej, co je třeba, nebo nedělej nic! Utrpení nezmizí, dokud jsou tu představy „já“ a „moje“. Až tyto představy odejdou, zmizí i utrpení. S tímto poznáním můžeš dělat, cokoli si přeješ.

VI. I. 127

VÁLMÍKI pravil Bharadvádžovi: Ráma vyslechl tuto nejčistší esenci nejvyššího Poznání a byl zaplaven mocnou duchovní energií, což je označováno jako *šaktipáta* neboli sestoupení energie *šakti*. Ponořil se do oceánu blaženosti a ustal v kladení dotazů a v žádostech o odpovědi, které mu měly pomoci pochopit. Ustálil se v nejvyšším stavu poznání Já.

BHARADVÁDŽA se zeptal: Ó učiteli! Je radostí slyšet, že Ráma dosáhl nejvyššího stavu. Je však možné, abychom takového stavu, jehož není snadno dosáhnout ani bohu, jakým je Brahmá, dosáhli my, kteří jsme hloupí, nevědomí a se špatnými sklony?

VÁLMÍKI pravil: Vyprávěl jsem ti v plném rozsahu rozhovor mezi Rámou a Vasišthou. Hluboce o něm přemýšlej, neboť je to zároveň poučení, které dávám tobě.

Rozdělenost ve Vědomí, jež by se dala nazvat světem, vůbec neexistuje. Pomocí tajů, jež ti byly zjeveny, se zbav představy rozdělenosti. Bdění i spánek jsou součásti stvořeného světa a osvícení je jako čiré vnitřní světlo. Stvořený svět vznikne z ničeho a zanikne v ničem, jeho pravou podstatou je prázdno. Stvořený svět tedy ve skutečnosti neexistuje. V důsledku zdánlivého omezení Já se zdá, že stvořený svět existuje a vytváří bezpočet zmatení. Přebýváš v klamu, neboť si dostatečně často nepřipomínáš Pravdu o neomezeném Vědomí a živíš se jedem omezení Já a z něj plynoucích psychických sklonů a podmíněností.

Tvé zmatení bude pokračovat tak dlouho, dokud se neuchýlíš k osvíceným mudrcům a nezískáš od nich pravé poznání. Můj milý, co neexistovalo na začátku, nebude existovat na konci a neexistuje ani nyní. Projevený svět je jako sen. Jediná Skutečnost, v níž se svět objeví a zase zmizí, je neomezené Vědomí. Představa „já“ vznikne v oceánu *samsáry* neboli v oceánu nevědomosti jako důsledek schopnosti Vědomí omezit samo sebe. Pohyb myšlenek vytvoří představy jako „moje“, „přitažlivý“ či „odpudivý“. A pokud tyto představy zapustí do vědomí člověka své kořeny, stane se člověk obětí utrpení bez konce.

Ponoř se do hloubky vnitřního klidu a míru a nepluj na vodách rozmanitosti. Kdo žije, kdo umírá, kdo se narodil? Proč se ztrácíš v klamných představách? Jestliže je pravou Skutečností jediné Já, kde je místo pro něco „druhého“? Teorie o tom, že podobně jako se provaz zdá být hadem, *Brahman* se jeví jako svět, je dobrá jen pro pobavení dětinských a nevědomých lidí. Osvícený mudrc přebývá neustále ve Skutečnosti a ta se nejeví jako něco jiného.

VÁLMÍKI pokračoval: Nevědomí lidé, kterým se nelíbí samota a odloučenost, jsou ponořeni ve svých problémech a zasmějí se jen občas. Kdo však zná Skutečnost, je šťastný a směje se neustále. Skutečnost, jíž je Já, je nehmotná, a projevuje se proto zahalena nevědomostí. Přestože věříš v to, že svět je hmotný, nejvyšší Já se nikam neztratí. Proč se tedy rmoutit? To, co je neskutečné, tedy nevědomost, vůbec nezačalo existovat, a To, co je skutečné, tedy Já, zase existovat nepřestalo.

Zmatení vzniklo v důsledku různých příčin. Abys ho dokázal překonat, uctívej Šivu, učitele celého vesmíru. Důsledky tvých špatných činů tě neopustily. Staly se oprátkou, do níž jsi chycen a která tě nyní svazuje. Dokud se tvá mysl nestane ne-myslí, tedy čirou kvalitou *sattva*, vzývej boží jméno a formu. Ustálíš se v rozjímání o Absolutnu a pak ve vnitřním světle alespoň na okamžik nahlédneš Já skrze Já.

Toho nejvyššího dosáhne jen ten, kdo si vlastním úsilím a správným jednáním vysloužil milost Šivy. Minulé zvyky a sklony jsou tak silné, že samotné vlastní úsilí nestačí. Ani bohové se nemohou vzepřít nevyhnutelnému, nemohou se vzepřít osudu. Každý je podřízen tomu, co se označuje jako *nijati* neboli řád světa, který je mimo všechny představy a popisy.

Duchovní hrdina však pevně věří, že osvícení je jisté, i kdyby až po několika vtěleních. Špatnými činy se člověk zapletl do *samsáry* a dobré činy jej osvobodí. Důsledky minulých špatných činů jsou oslabeny dobrými činy v současnosti. A pokud všechno své konání odevzdáš *Brahman*, nebudeš se už nikdy otáčet v kole *samsáry*.

Všimni si, že nevědomý člověk hraje na světě různé role a je k tomu donucen režisérem zvaným Čas. Čas tvoří, udržuje a ničí. Proč se jednou necháš rozrušit ztrátou, zatímco jindy je ti do tance? V klidu a míru pozoruj kosmický tanec! Kdo je oddán bohům, světcům i svému *guru* a řídí se principy uvedenými ve svatých knihách, ten si vyslouží milost Šivy.

BHARADVÁDŽA řekl: Pane, poznal jsem vše, co bylo třeba poznat. Vím, že není většího přítele, než je *vairágja* neboli nezaujatost, a většího nepřítele, než je *samsára*. Rád bych si od tebe vyslechl samu podstatu učení mudrce Vasišthy.

VÁLMÍKI pravil: Ó Bharadvádžo, slyš, co ti nyní řeknu. Pouhým vyslechnutím se ochráníš od opětovného zabřednutí do *samsáry*.

VI. I. 128

VÁLMÍKI pokračoval: Člověk by měl spočinout ve vnitřním klidu a míru, poté co ovládl svoji mysl a oprostil se od nevhodných, sobeckých činů a smyslového potěšení. Je zapotřebí pevné víry. Člověk se má posadit na pohodlné místo do příjemné pozice napomáhající vyrovnanosti. Je třeba, aby ovládl činnost mysli a smyslů, k čemuž je dobré opakovat posvátnou slabiku *ÓM*, dokud není mysl v dokonalém klidu a míru.

K očištění mysli je třeba provádět *pránájámu* a postupně odvracet smysly od kontaktu s vnějšími objekty. Najdi způsob, pomocí něhož poznáš zdroj těla, smyslů, mysli i rozumové schopnosti *buddhi*, a dovol, ať se to vše ke svému zdroji vrátí. Nejprve spočiň v kosmickém projeveném Bytí zvaném *virádž*, poté v tom, co je neprojevené, a nakonec v nejvyšší příčině všeho.

Takto se všechny věci vrátí do svého zdroje. Fyzické tělo má povahu země, proto se vrátí k prvku země. Krev je tekutá a vrátí se do prvku vody. Oheň, teplo a světlo v těle jsou prvkem ohně, a vrátí se tudíž do něj. Vzduch se vrátí k prvku vzduchu a prostor k prostoru.

Podobně se do svého zdroje vrátí smysly. Sluch se vrátí k prostoru, dotyk ke vzduchu. Zrak se vrátí ke Slunci, chuť k vodě. Životní dech se vrátí ke vzduchu, řeč se vrátí k ohni, ruce k Indrovi, nohy či schopnost pohybu k bohu Višnu, rozmnožovací orgány k bohu Kašjapovi, vylučovací orgány k bohu Mitrovi, mysl k Měsíci a *buddhi* k Brahmovi. Příslušnému orgánu vždy vládne určité božstvo.* Tak se všechny orgány vrátí ke svému zdroji a ty uzříš sám sebe jako kosmické projevené Bytí, *virádž*. V srdci celého vesmíru pak přebývá Šiva ve formě oboupohlavní bytosti, tedy ve spojení vědomí a energie.**

Ve vesmíru je každý ze základních prvků v pořadí země, voda, oheň, vzduch a prostor dvojnásobné velikosti než ten předcházející. Nechť se rozplyne země ve vodě, voda v ohni, oheň ve vzduchu, vzduch v prostoru. Prostor se pak rozplyne v kosmickém prostoru, jenž je příčinou všeho. Jestliže *jógin* setrvá na okamžik v jemném těle, měl by pocítit, že je „Já všeho", a vzdát se všech omezení Já. To, v čem tento vesmír spočívá a co nemá jméno ani formu, nazývají někteří přírodou, *prakrti*, a jiní iluzí, *májou*. Také tomu říkají nevědomost, *avidjá*. Ti všichni jsou jen zmateni vzájemnými polemikami. Všechny věci existují ve svém neprojeveném stavu, bez vzájemných vztahů mezi sebou. Z neprojeveného stavu vznikají a existují během vesmírného

---

* Kromě zde uvedených božstev se ke zraku vztahuje Slunce neboli bůh Súrja, k vodě bůh Varuna, ke vzduchu bůh větru Váju, k ohni bůh Agni a k mysli Měsíc neboli bůh Sóma. (Pozn. překl.)

** Jde o spojení *šiva šakti*, kde *šiva* symbolizuje mužský prvek, Vědomí, a *šakti* ženský prvek, energii. (Pozn. překl.)

cyklu. Prostor, vzduch, oheň, voda a země, takové je pořadí při stvoření. Při zániku je pořadí opačné. Oproštěním se od tří stavů, tedy bdění, snění a hlubokého spánku, je dosaženo stavu *turíja*. A v meditaci je i jemné tělo pohlceno v tom Nejvyšším.

BHARADVÁDŽA řekl: Pane, nyní jsem oproštěn od jemného těla a koupu se v oceánu blaženosti. Jsem nedělitelné Já, jež je tím nejvyšším Já obdařeným silami vědomí i ne-vědomí. Oheň hozený do ohně vytvoří nerozlišitelný oheň, a podobně je-li tento svět obětován neomezenému Vědomí, s neomezeným Vědomím se sjednotí. Figurka ze soli hozená do moře ztratí své jméno i tvar a sjednotí se s oceánem. Voda se smísí s jinou vodou, přepuštěné máslo ghí s jiným ghí. Podobně jsem já vstoupil do neomezeného Vědomí.

Člověk by měl rozjímat následujícím způsobem: „Jsem nejvyšší *Brahman*, jež je věčné, všudypřítomné, čiré, klidné, nedělitelné, nehybné a oproštěné od změn, přitažlivosti a odpudivosti. Jsem *Brahman* oproštěné od zásluh i omylů, jehož myšlenky se zhmotňují. Jsem *Brahman*, zdroj vesmíru, nejvyšší světlo, Jedno bez druhého." Takto se v mysli nastolí klid a mír. A jakmile ustane pohyb mysli, zazáří Já svým vlastním světlem, v němž zmizí všechno utrpení. Pak v sobě Já zakusí blaženost a je tu přímé nazření Skutečnosti. Neexistuje nic jiného než Já.

VÁLMÍKI pravil: Milý příteli, pokud si přeješ, aby iluze zvaná *samsára* odešla, pak zanechej všech činností a staň se tím, kdo miluje *Brahman*.

BHARADVÁDŽA řekl: Ó *guru*, tvá osvícená řeč mě dokonale probudila, moje inteligence je čirá a projevený svět se přede mnou již nerozpíná. Rád bych věděl, čím se zabývá člověk poznání. Má nějaké povinnosti, anebo nemá žádné?

VÁLMÍKI pravil: Kdo touží po osvobození, měl by se zabývat činnostmi, na nichž neulpívá žádná špatnost, a vyhýbat se sobeckému a zlému jednání. Vzdá-li se člověk vlastností příslušejících mysli, objeví se vlastnosti příslušející neomezenému Vědomí. Pokud se člověk v rozjímání ztotožní s tím, co je za tělem, za myslí a smysly, pokud se oprostí od představ radosti a bolesti, pokud ví, že není tím, kdo koná a prožívá, pokud chápe, že všechny bytosti jsou v Já a Já je ve všech bytostech, pokud se zřekne bdění, snění a hlubokého spánku a spočine jako vše překračující Vědomí, pak je *džíva* osvobozen. To je stav blaženosti, to je stav neomezeného Vědomí. Ponoř se do oceánu blaženosti naplněného klidem a mírem. Neutápěj se v rozmanitosti.

Sdělil jsem ti slova mudrce Vasišthy. Zklidni svoji mysl cvičením a praxí. Jdi cestou poznání a *jógy*. Tak dosáhneš pochopení všeho.

VÁLMÍKI pokračoval: Višvámitra viděl, že se Ráma zcela ponořil do Já, a obrátil se na mudrce Vasišthu.

VIŠVÁMITRA pravil: Ó svatý muži a synu Stvořitele, jsi skutečný mudrc. Tímto sesláním duchovní energie, jemuž se říká *šaktipáta*, jsi dokázal, že jsi opravdový *guru*. *Guru* je ten, kdo dokáže pohledem, dotykem, mluveným slovem či milostí probudit v žákovi božské Vědomí. Inteligence žáka je probuzena, když se žák odvrátí od trojí nečistoty a získá bystrý úsudek. Ó mudrci, přiveď prosím Rámu zpět k vědomí těla, neboť tu má udělat ještě hodně věcí pro dobro tří světů i ku prospěchu mému.

Všichni shromáždění mudrci se nato poklonili Rámovi.

VASIŠTHA pravil: Ó Višvámitro, řekni prosím všem přítomným, kdo je ve skutečnosti Ráma.

VIŠVÁMITRA pravil: Ráma je nejvyšší božská osoba. Je to stvořitel, udržovatel i spasitel. Je bůh a přítel všech. Projevuje se různě, někdy jako plně osvícená bytost, jindy jako nevědomý člověk. Ve skutečnosti je Bohem bohů a všichni bohové jsou jen jeho částečná projevení. Požehnán budiž král Dašaratha, jehož je Ráma synem. Požehnán budiž Rávana, jehož hlava padne rukou Rámy.

Ó mudrci, přiveď prosím Rámu zpět k vědomí těla.

VASIŠTHA se obrátil k Rámovi: Ó Rámo, teď není čas odpočívat! Vstaň a vnes do světa radost. Jsou-li tu stále lidé žijící v omezení, není vhodné, aby se *jógin* rozplynul v Já.

Ráma zůstal i po těchto slovech stále netečný. Vasištha tedy vešel do srdce Rámy skrze energetický kanál *sušumná nádí*. V těle Rámy se objevil pohyb *prány* a začala fungovat mysl. *Džíva* ve formě vnitřního světla ozářil v těle všechny kanály *nádí*. Ráma pomalu otevřel oči a před sebou spatřil mudrce Vasišthu.

RÁMA promluvil: Není tu nic, co bych měl nebo neměl udělat. Avšak tvá slova by měla být vždy chválena a velebena.

RÁMA položil svou hlavu k nohám Vasišthy a řekl: Slyšte všichni! Neexistuje nic vyššího než poznání Já, neexistuje nic vyššího než *guru*.

Shromáždění mudrci a nebešťané zasypali Rámu květinami,
velebili ho a děkovali mu. Pak se shromáždění rozešlo.

VÁLMÍKI pravil: Ó Bharadvádžo, vyprávěl jsem ti příběh Rámy. Prováděním *jógy* dosáhni nejvyšší blaženosti. Kdo bez ustání naslouchá rozhovoru mezi Rámou a Vasišthou, pak ať jsou okolnosti jeho života jakékoli, bude osvobozen a dosáhne poznání *Brahman*.

KNIHA ŠESTÁ – DRUHÁ ČÁST

O osvobození II

Nirvána uttaratra bhága

VI. II. 1

RÁMA se zeptal: Jestliže se člověk vzdá činnosti a vůle po činnosti, tělo odejde. Jak je potom možné, aby v takovémto stavu přebývala živá bytost?

VASIŠTHA odvětil: Vzdát se psychických sklonů a představ může pouze živá bytost, nikoli ten, kdo je mrtev. Co je to *kalpaná* neboli představa, myšlenka, činnost mysli? *Kalpaná* je pocit ega. Je-li tu pochopení, že pocit ega je prázdnotou, je tu oproštění od ega. *Kalpaná* je představa vytvořená v jedinci vnějším objektem. Má-li tato představa povahu prázdna, je tu oproštění od této představy. Vzpomínka je *kalpaná*. Proto moudří lidé říkají, že nejlepší je být bez vzpomínek. Paměť obsahuje to, co bylo prožito, a stejně tak i to, co prožito nebylo. Vzdej se vzpomínek na to, co bylo i nebylo prožito, a ustáli se v Já jako dítě, které ještě napůl spí.

Tak jako hrnčířský kruh pokračuje v otáčení jen v důsledku setrvačnosti, tak žij a jednej, aniž bys používal představy a myšlenky. Mysl se potom promění v čiré *sattva*. Z celého srdce prohlašuji, že vzdát se myšlenek a představ je nejvyšší dobro. Proč na to lidé neslyší? Jak mocná je iluze! V důsledku jejího vlivu se člověk svého klamu nechce vzdát, třebaže má v rukou vzácný drahokam *vičáry*, dotazování. Největším dobrem pro člověka je nevnímat objekty a nevytvářet představy. A právě to je třeba zakusit.

Spočineš-li v klidu a míru ve vlastním Já, pak poznáš, že v porovnání s tím je i stav císaře bezvýznamný jako stéblo trávy. Když se chce člověk někam vydat, stačí, aby k tomu přiměl mysl, nohy pak jdou samy a další činnost mysli není třeba. Chovej se jako ony nohy a činnost prováděj stejným způsobem. Jednej tak, že se dopředu vzdáš plodů svých činů i snahy po odměně, jednej bez touhy po úspěchu a potěšení. Smyslové objekty ztratí svoji přitažlivost a budou tím, čím doopravdy jsou. I když se v kontaktu se smyslovými objekty objeví pocit potěšení, nechej ho, ať tě vede směrem k Já. Nevytvářej si touhu po plodech činů ani nebuď nečinný. To, co svazuje, je vůle něco dělat, nebo naopak nic nedělat. Nepřítomnost této vůle znamená osvobození. Ve skutečnosti tu není nic, co je třeba, ani nic, co není třeba, neboť vše je čiré Bytí. Kéž tvůj rozum takto nerozlišuje. Setrvej navždy v Tom, co skutečně jsi. Základem utrpení jsou představy „já“ a „moje“. Pokud takové představy ustanou, je tu osvobození. Dělej, co je třeba.

VI. II. 2

VASIŠTHA pokračoval: Podobně jako hliněná armáda není nic jiného než figurky z hlíny, není celý vesmír nic jiného než čiré Já, nedualita. A pokud existuje jen samo neduální Já, co je potom objektem a kdo objekt pozoruje? Mimo nejvyšší Já neexistuje nic, co by se dalo označit jako „já“ či „moje“.

RÁMA řekl: Je-li tomu tak, proč by se měl člověk vzdát zlých činů a oddat se činům dobrým?

VASIŠTHA pravil: Nejprve mi, Rámo, řekni, co je to čin a jak čin vzniká, jaké jsou jeho kořeny a jak tyto kořeny lze zničit.

RÁMA řekl: Ó pane, co má být zničeno, musí být zbaveno kořenů. Právě kořeny je třeba zničit. Dokud trvá tělo, je tu činnost. Konání je zakořeněno v koloběhu *samsáry*, v projeveném světě. Každá činnost v těle vychází z činných orgánů, jejichž semínkem jsou *vásany*, tedy zvyky a podmíněnosti mysli. Podmíněnosti pracující skrze smysly působí i na dálku. Smysly mají své kořeny v mysli, mysl má své kořeny v *džívovi*. *Džíva* je podmíněné vědomí, které má své kořeny v tom, co je nepodmíněné, a toto Nepodmíněné je kořenem a příčinou všeho. *Brahman* je kořenem Nepodmíněného a samo *Brahman* je bez kořenů. Každé konání je tedy založeno na vědomí, jež se ztotožnilo s objektem a koná činy. Pokud se to takto neděje, je tu nejvyšší stav.

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, co je tedy třeba udělat a čeho je třeba se vzdát? Dokud je tu tělo, pokračuje mysl ve své existenci, ať už je vtělená osoba osvícená či nevědomá. Jak se může člověk vzdát své individuality, jak se může vzdát toho, že je *džíva*? Měl by se zříci mylné představy „já konám“ a začít dělat to, co je třeba. Je-li probuzena vnitřní Inteligence, projevený svět zmizí a objeví se odpoutanost, oproštěnost od myšlenek. Tomu se říká osvobození. Vzdá-li se člověk vnímání objektů, je tu klid a mír, jenž se nazývá *Brahman*. Vnímání a uvědomování si objektů znamená konání, které se rozrůstá do *samsáry* a projeveného světa. Ukončení tohoto pomýleného vnímání znamená osvobození. Ó Rámo, dokud je tu tělo, je nemožné vzdát se činnosti. Takové odevzdání by dávalo činnosti důležitost a toho, co je pro nás důležité, se nemůžeme doopravdy vzdát.

VI. II. 3.

RÁMA se zeptal: Jak se může z uvědomování či z prožitku stát neuvědomování či ne-prožitek, když to, co existuje, nemůže přestat existovat a to, co neexistuje, nemůže začít existovat?

VASIŠTHA odpověděl: Je pravdou, že to, co je, nemůže přestat být, a to, co není, neexistuje. Stejně jednoduché a snadné je vyřešit otázku prožitku a ne-prožitku. Slovo „prožitek" i všechno, k čemu odkazuje, je založeno na klamu a falši, a proto vede k utrpení. Vzdej se uvědomování si „prožitku" a buď ustálen v uvědomování si nejvyššího poznání. To je *nirvána*.

Dobré a zlé činy odejdou, je-li tu pochopení, že ve skutečnosti vůbec neexistují. Člověk by měl pátrat po kořenech veškeré činnosti, dokud nejsou kořeny zničeny. Tak jako je vše, co vyraší ze země, od země neoddělitelné, tak je vše, co vznikne z Vědomí, neoddělitelné od Vědomí. Tekutost je neoddělitelná od tekutiny a podobně neexistuje v *Brahman* rozdělení mezi myslí a Vědomím. Činnost zvaná uvědomování vzniká ve Vědomí bez příčiny. Je od Vědomí neoddělitelná, proto jak by mohla být dobrá, když sama o sobě neexistuje?

Konání má své kořeny v těle, které je zase zakořeněno v pocitu ega. Vzdáme-li se představy ega, ego zmizí, a tím jsou zničeny kořeny konání. Člověk, který zanechal konání, se netouží něčeho vzdávat ani nechce nic vlastnit. Zůstává ustálen v Tom, co je, a jeho činy jsou spontánní, protože ve skutečnosti nic nekoná. Takový člověk pracuje bez osobního záměru, jen pomocí svých činných orgánů, podobně jako jsou bez vlastního záměru věci unášeny proudem při povodni. Vzdá-li se mysl zvyků a podmíněností, ztratí objekty svou přitažlivost.

Pochopení a probuzení Inteligence, to samo o sobě znamená, že se člověk vzdal představy konání. Jaký smysl má „konání" či „konec konání"? „Vzdát se konání" znamená, že ustane uvědomování si činu a prožitku, že jsou pryč sklony a podmíněnosti mysli a že je dosaženo klidu, míru a vyrovnanosti. Jestliže místo skutečného odevzdání je tu odevzdání falešné, pak je člověk jako nevědomé zvíře a zarputile se zříká všech činností. Kdo skutečně pochopil, co to znamená vzdát se konání, ten ví, že to nemá co dělat s činností nebo nečinností. Kdo skutečně pochopil, zakouší nejvyšší klid a mír, ať už pečuje o dům a rodinu nebo odešel do ústraní samoty. Pro toho, kdo je naplněn klidem a mírem, je dům jako lesní samota, zatímco pro toho, kdo je neklidný, je i samota lesa jako přelidněné město. Pro toho, kdo je v klidu a míru, je celý svět tichým lesem. Pro toho, kdo má tisíce myšlenek a klid nenachází, je svět oceánem utrpení.

VI. II. 4

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, je-li utišen pocit ega, projevený svět zmizí a dojde ke spontánnímu odevzdání představ o objektu a subjektu. A jako když v lampě dojde olej, je tu konec vnímání objektů i vztahů mezi nimi. Odevzdání není konání. Pravé odevzdání je založeno na pochopení. Není-li lampa pochopení plněna olejem pocitů „já" či „moje", pak tu je poznání Já. Kdo pocity „já" a „moje" takto neodevzdal, ten nepoznal skutečné odevzdání ani skutečné pochopení, nepoznal skutečný klid a mír. Člověk se může lehce vzdát pocitu jáství, když ho bez zaváhání nahradí pochopením, že pocit „já" neexistuje. Je třeba o tomto pochybovat?

Představy jako „jsem to a to" či „nejsem to a to" nejsou od Vědomí oddělené, nejsou na něm nezávislé. Vědomí je jako prázdný prostor. Jak v něm může existovat klam? Není tu klam ani ten, kdo je oklamán, není tu zmatení ani ten, kdo je zmaten. To všechno vznikne jen proto, že není jasně vnímána Skutečnost. Pochop to a setrvej v klidu a tichu. To je *nirvána*.

Tatáž věc, pomocí níž zakoušíš představu pocitu ega, ti v jediném okamžiku umožní pochopit jeho ne-existenci. Pak překročíš oceán *samsáry*. Nejvyššího stavu dosáhne ten, kdo je schopen přemoci svou vlastní povahu a přirozenost. Takový člověk je skutečným hrdinou. Jedině toho, kdo je schopen překonat šestero nepřátel, lze považovat za moudrého člověka. Ostatní jsou jen opice v lidské podobě. Kdo je schopen překonat představy vznikající v mysli, je skutečný člověk, *puruša*. Takový člověk je člověk poznání.*

Jakmile se v tobě objeví vnímání objektu, nahraď ho pochopením „toto nejsem".** Pak takové vnímání, jež je vnímáním nevědomého člověka, okamžitě zmizí. K pravému pochopení není třeba něco poznat. Jediné, co je zapotřebí, je zbavit se klamu a mylného chápání. Není-li iluze opakovaně oživována, přestane existovat. Vznikne-li v tobě představa, tak jako vzniká pohyb ve vzduchu, pak pochop, že ty tou představou nejsi. Tím jí nedovolíš zapustit kořeny.

Kdo nezvítězil nad chtivostí, pýchou a klamem, tomu čtení tohoto textu nepřinese užitek. Je to jen plýtvání časem.

Pocit ega vznikne v Já, podobně jako vznikne pohyb ve vzduchu. Pocit ega není od Já oddělen. Projevuje se díky Já, jež je Skutečností a základem všeho. Já nevzniká ani

---

* Jako šestero nepřátel se uvádí *káma* neboli sexuální touha, *kródha* neboli zloba, *lóbha* neboli chtivost, *móha* neboli neschopnost rozlišovat, *mada* neboli pýcha a *mátsarja* neboli žárlivost. (Pozn. překl.)

** „Ne toto, ne tamto" neboli *„neti-neti"*. (Pozn. překl.)

nezaniká. Nic jiného než Já neexistuje. Jak může někdo říci, zda je nebo není? Nejvyšší Já je v nejvyšším Já, Neomezené je v Neomezeném, klid a mír je v klidu a míru. Toto je jediné, co existuje. Není žádné „já", „svět" ani „mysl".

VI. II. 5

VASIŠTHA pokračoval: Konečné osvobození, vyhasnutí neboli *nirvána* je *nirvána*. V klidu a míru je klid a mír. V božském je božskost. *Nirvána* je také *anirvána* neboli ne-vyhasnutí, spojené s prostorem, ale stejně tak nespojené. Jakmile se objeví správné pochopení toho, že pocit ega není skutečný, není problém odolat útoku nepřátel nebo nemoci. Bylo-li zničeno semínko projeveného světa, jímž je pocit ega, pak projevený svět zmizí s ním. Tak jako se zrcadlo zamlží v důsledku vodní páry ve vzduchu, tak je Já zahaleno kvůli falešnému pocitu ega. Pocit ega způsobí vznik veškerého okolního projevení. Jakmile je pocit ega pryč, zazáří Já svým světlem, podobně jako zazáří Slunce, jsou-li rozptýleny mraky. Jako se rozplyne hlína hozená do oceánu, tak se rozplyne pocit ega, vstoupí-li do Já.

Dokud je tu pocit ega, projevuje se *Brahman* neboli neomezené Vědomí ve formě rozmanitých objektů rozmanitých jmen. Je-li pocit ega pryč, zazáří *Brahman* jako čiré neomezené Vědomí. Pocit ega je semínkem, z něhož vyroste vesmír. Je-li semínko spáleno, slova jako „svět", „omezení" či „pocit ega" ztratí smysl. Je-li rozbita hliněná nádoba, zůstane jen hlína. Odejde-li pocit ega, zanikne rozmanitost. Tak jako objekty ve světě vnímáme jen tehdy, vyjde-li Slunce, tak se rozmanitost projeveného světa objeví jen se vznikem pocitu ega. Ó Rámo, neznám žádnou alternativu k poznání Já a k pochopení falešnosti pocitu ega. Nic jiného než poznání Já ti nezajistí skutečné dobro. Nejprve se tedy vzdej pocitu ega a nahlédni své Já jako celý vesmír. Poté pochop, že veškerý vesmír není nic jiného než Já, nic jiného než *Brahman*. Oprosti se od neklidu způsobeného představami o projeveném světě.

Příběh vyprávěný Bhušundou

Kdo nepřemohl pocit „já", nemůže dosáhnout nejvyššího stavu. Avšak tak jako se kapka oleje vsákne do čistého oblečení, tak má-li člověk čisté srdce, může do něj proniknout učení o duchovním probuzení. V této souvislosti ti povím starý příběh.

Před dávnými časy jsem se zeptal moudrého Bhušundy, koho považuje na tomto světě za nevědomého a pomýleného.

BHUŠUNDA pravil: Žil byl na vrcholku jedné hory nebešťan, *vidjádhara*. Byl nevědomý a většinu života se oddával smyslovému potěšení, ale osvojil si správný životní styl, který mu zajistil dlouhý život. Trvalo dlouho, než v něm uzrálo pochopení, že by měl dosáhnout stavu, ve kterém není zrození ani smrt. A s takovým naladěním mysli za mnou přišel, náležitě mě uctil a pak mi položil otázku.

NEBEŠŤAN řekl: Ó pane, tyto smysly jsou neustále drážděny tužbou po uspokojení, a stávají se tak zdrojem nekonečné bolesti a utrpení. Nyní jsem to pochopil a hledám útočiště u tvých nohou.

VI. II. 6

NEBEŠŤAN pokračoval: Prosím, pověz mi o tom, co je neomezené a oproštěné od růstu i pádu, co je čiré, bez začátku a bez konce. Dosud jsem žil, jako bych byl ve spánku, nyní jsem byl milostí Já probuzen. Prosím, zachraň mne od spalujícího žáru klamu a iluze.

Bytosti se rodí a poté, co se opotřebují a vyčerpají, zemřou. A to vše ne pro *dharmu* a ne pro osvobození zvané *nirvána*. Nezdá se, že by toto bloudění v klamu a iluzi mělo nějaký konec. Objekty potěšení, na něž se zaměřujeme, tuto iluzi posilují a stále se proměňují. Nenacházím v nich už žádné zalíbení. Poznal a užil jsem si všech potěšení nebe. Nyní byla touha po potěšení spálena na popel ohněm rozlišování. Pochopil jsem, jaký zmatek všechny smysly, tedy zrak, sluch, čich, chuť a dotyk, způsobují. Co mám dělat s těmito stále se opakujícími prožitky? Ani po tisíci letech takových prožitků nebude člověk uspokojen. I když si člověk užije vládu nad světem i všechny radosti, jež jsou s tím spojeny, co je na tom tak skvělého a mimořádného? Vždyť vše podlehne zániku a smrti. Prosím, řekni mi, co je třeba získat, aby člověk dosáhl věčného uspokojení?

Jasně jsem pochopil jedovatost smyslových zážitků, které jen zvětšují mé utrpení. Skutečným hrdinou na tomto světě je pouze ten, kdo se rozhodl bojovat s mocnou armádou vlastních smyslů. Tato armáda pod vedením pocitu ega a vybavená koňmi smyslových zážitků zcela obklíčila město zvané tělo. Se svými smysly musí bojovat i svatí muži. A jen ten, kdo z této bitvy vyjde vítězně, je skutečný mudrc. Ostatní jsou pouhé stroje z masa a kostí.

Na nemoc zvanou touha smyslů neexistuje jiný lék než vzdání se honby za potěšením. Žádná bylina, svatá pouť ani *mantra* tu nepomůžou. Jako když lupiči přepadnou v hlubokém lese osamělého poutníka, tak jsem byl já přepaden svými smysly. Tyto smysly jsou nečisté a vedou jen k neštěstí. Vytvářejí chtivost a nenasytnost a je těžké je přemoci. Jsou příčinou dalšího zrození. Jsou to nepřátelé člověka poznání

a přátelé hloupých a nevědomých. Hříšný člověk se k nim uchyluje a člověk ušlechtilý se jim vyhýbá. V temnotě nevědomosti se potulují jako duchové a jsou prázdné a bezcenné, jako uschlý bambus, dobrý jen na podpal.

Pane, jsi jediným útočištěm prosebníka a jen ty ho můžeš spasit. Prosím, vysvoboď mne z tohoto oceánu *samsáry* svou osvícenou radou. Nejjistějším způsobem, jak odstranit utrpení, je oddanost mudrci, jako jsi ty.

VI. II. 7, 8

BHUŠUNDA odpověděl: Jsi požehnán, neboť jsi duchovně procitl a toužíš se povznést výš. Tvá inteligence je plně probuzena. Cítím, že jsi schopen pochopit mé rady. Poslechni si tedy, co ti nyní řeknu, a věz, že se to zrodilo z dlouhodobé zkušenosti.

Co se nám jeví jako „já" a „ti druzí", to není tvé skutečné Já. Když hledáš, kde „já" a „druzí" jsou, nenajdeš je. Přesvědčení, že tu není ani „já" ani „ty" ani „svět", vede ke štěstí, nikoli k utrpení. Původ nevědomosti nelze určit. Ani po důkladném zkoumání nedokážeme zjistit, zda projevený svět vznikl z nevědomosti, nebo se nevědomost zrodila z projeveného světa. Tato dvojice, nevědomost a svět, to jsou ve skutečnosti dva aspekty téhož. Jediné, co existuje, je neomezené Vědomí neboli *Brahman*, a projevený svět je jako fata morgána, o níž lze říci, že „je" i že „není".

Semínkem projeveného světa je pocit ega, neboť z pocitu ega vyrůstá strom projeveného světa. Smysly a smyslové objekty, různé formy podmíněností, nebe a země s horami a řekami, dělení času i všechna jména a všechny formy, to jsou rozličné části stromu zvaného projevený svět.

Je-li semínko projeveného světa spáleno, nic se z něho nezrodí. A jak lze semínko spálit? Pátráš-li po podstatě pocitu ega, zjistíš, že jej nelze nalézt. V tom tkví poznání. Oheň poznání spálí semínko zvané pocit ega na popel. Zakoušením představy ega se zdá, že ego existuje a utváří projevený svět. Jestliže se této falešné představy vzdáme, pocit ega zmizí a objeví se poznání Já.

Na samém počátku projeveného světa pocit ega neexistoval. Jak tedy můžeme věřit, že pocit ega, „já" a „ty" či dualita a nedualita jsou skutečné? Kdo se upřímně a poctivě snaží dojít ke Skutečnosti, poté co Pravdu přijal z úst svého učitele a studoval ve svatých textech, snadno dosáhne poznání Já.

To, co se jeví jako svět, je rozvinutí vlastních představ a myšlenek, tedy rozvinutí toho, čemu se říká *sankalpa*. Základem světa je Vědomí. Svět je optická iluze, jejíž podstatou je Vědomí. Proto jej lze považovat za skutečný i neskutečný. Ve zlatém náramku je zlato skutečností a náramek představou. Projevení či neprojevení iluze světa není nic jiného než změna představy. Kdo to pochopil, toho nezajímá potěšení světa ani nebe a toto je jeho poslední vtělení.

VI. II. 9, 10

BHUŠUNDA pokračoval: Ó nebešťane, přestaň považovat objekty projeveného světa za projevení neomezeného Vědomí. Spočiň v čirém Já. Netečnost se objeví v důsledku projevení a objeví se ve Vědomí, ač se zdá od Vědomí oddělená. Tak jako stejný vítr, který rozdmýchá oheň, může také oheň uhasit, tak totéž Vědomí podporuje vědomí i netečnost. Kéž tvé vědomí a tvá probuzená inteligence pochopí, že pocit ega čili „já" neexistuje. Buď To, co skutečně jsi. Pak tvé vědomí splyne s Vědomím absolutním, aniž by vyvolalo vznik objektů. A to je potom *Brahman*, jež nelze s ničím srovnat.

Celý vesmír je prostoupen neomezeným a nerozděleným Vědomím. Pochop to a dělej, co si přeješ. Člověk vnímá svět rozmanitosti, jen dokud jsou jeho oči zaslepené nevědomostí. Ale všechny rozmanité objekty jsou stejně skutečné jako vidiny člověka, který trpí poruchou zraku.

Netečný vesmír je neoddělitelný od neomezeného Vědomí, podobně jako zář odrážející se na vodní hladině je neoddělitelná od hladiny. Ve skutečnosti není rozdíl mezi poznáním a nevědomostí. *Brahman* má neomezené možnosti, a proto se v neomezeném Vědomí projeví netečnost i ne-vědomí. Netečnost existuje v *Brahman* jako možnost, podobně jako existují na klidné vodní hladině budoucí vlny. Není úmyslem vody vytvořit vlny a není úmyslem *Brahman* vytvořit svět. Můžeme proto říci, že bez platné příčiny stvořený svět neexistuje, a je tudíž jen zdáním, fatou morgánou. Jediné, co existuje, je *Brahman*. *Brahman* je klid a mír. *Brahman* je nestvořené a nic nevytváří.

Jsi toto *Brahman*, které je homogenní, celistvé a nedělitelné jako prostor. Jsi ten, kdo zná. Ať něco víš nebo ne, zůstaň bez pochybností. Jakmile pochopíš, že jsi nezrozené neomezené Vědomí, pak je tvá nevědomost a bláhovost u konce a projevený svět zmizí. Kde existuje nejvyšší *Brahman*, tam vznikne projevený svět. A nejvyšší *Brahman* je neomezené, existuje tudíž všude. Totéž *Brahman*, totéž neomezené Vědomí, existuje ve stéblu trávy, ve dřevě, ve vodě a ve všech věcech, které jsou ve vesmíru. Povaha *Brahman* je nepopsatelná a nedefinovatelná. Kromě *Brahman* neexistuje nic, proto jej nelze s ničím porovnat. O podstatě *Brahman* nemá smysl ani mluvit. To, co je zakoušeno, jakmile zmizí pocit ega, je totéž *Brahman*, ke kterému dojde člověk, u něhož pocit ega přetrvává, když po podstatě pocitu ega začne pátrat. Následkem pátrání se pak pocit ega rozplyne ve Vědomí.

VI. II. 11, 12

BHUŠUNDA pokračoval: V nejvyšším stavu je ustálen ten, v němž stejnou reakci přivodí nebezpečná zbraň i nahá žena. Člověk by měl poctivě provádět duchovní cvičení, dokud nedosáhne stavu, v němž reaguje na objekty, jako by šlo o sen. Toho, kdo nazřel Já, nepostihne psychická nemoc ani žádné psychické utrpení.

Podobně jako jed, poté kdy je pozřen, neztratí povahu jedu a způsobí člověku fyzickou nevolnost, tak se Já stane *džívou*, aniž by ztratilo povahu neomezeného Vědomí. Vědomí tak na sebe vezme podobu ne-vědomí a netečnosti.

Zdá se, jako by něco z *Brahman* vznikalo, ale ve skutečnosti je to od *Brahman* neoddělitelné. Jed zůstane jedem a pro tělo je jedovatý. Podobně se Já nerodí a neumírá, ale z jiného úhlu pohledu vznikne a zanikne.

Aby člověk dokázal překročit oceán *samsáry*, jako by šlo jen o stopu malého telete, nesmí nechat svůj rozum zatemnit vnímáním objektů. K překročení oceánu *samsáry* člověku nepomohou bohové ani jiné prostředky. Jak může v Já, jež je všudypřítomné a přebývá ve všem, vzniknout mysl či pocit ega? Nikde nikdy pro nikoho neexistuje dobro ani zlo, potěšení ani bolest, úspěch ani neúspěch. Nikdo nic nekoná a nic nezakouší.

Říci, že pocit ega vznikl v Já, je jako tvrdit, že prostor charakterizovaný vzdáleností vznikl v prostoru. Pocit ega není skutečný, je to jen klam a iluze. V prostoru je pouze prostorovost a podobně samo Vědomí existuje ve Vědomí. Nejsem to, co se nazývá pocit ega neboli „já", a nejsem ani opak toho. Vědomí je jemné a nehmotné, proto může existovat neomezené jako hora v každé malinkaté částečce. Nehmotné Vědomí zakouší představy jako „já" či „tamto" a takové představy se zdají být skutečné. Tak jako je vír jen formou vody, jsou pocit ega či prostor jen představami ve Vědomí. Ukončení těchto představ se označuje jako vesmírný zánik. Všechny světy vznikají a zanikají jen jako pouhé představy. Vědomí neprochází žádnou změnou. Ve Vědomí neexistuje zážitek radosti ani bolesti a nevzniká v něm ani myšlenka „to jsem já". Vědomí nezakouší odvahu, potěšení, strach, vzpomínku, osud ani krásu. Tyto věci nejsou v Já vnímány o nic více než hadí stopy ve tmě.

BHUŠUNDA pokračoval: *Brahman* poskytne nektar a tím je stvořený svět. Protože však prostor a čas ve skutečnosti neexistují, je stvořený svět neskutečný. To, co se projeví, není od Boha odděleno. Voda se může projevit jako vodní vír a kouř v dálce jako mrak. Podobně když si Vědomí uvědomí sebe sama, dá vzniknout představě, která je neskutečná, a mezi Vědomím a představou se objeví třetí faktor, jemuž se říká stvoření. Stvořený svět je jen zdání. Pokud je však dobře prozkoumáno, pak toto zdání skutečnosti v neskutečném projevení navždy zmizí.

Projevený svět je jako obraz namalovaný na plátně. A jako se plátno pomalované různými barvami jeví velmi přitažlivě, stejně tak přitažlivý se zdá i projevený svět s různými smyslovými zkušenostmi. Projevený svět závisí na pozorovateli, na pocitu ega, který je sám o sobě neskutečný. Projevený svět je proto neoddělitelný od nejvyššího Já, podobně jako je tekutost vody neoddělitelná od vody.

Světlem Vědomí je Já. Pokud se v Já objeví pocit „já", vznikne stvořený svět. Stvořený svět a Stvořitel existují pouze jako představy. Pohyb je nedílnou vlastností vody, avšak neexistuje pohyb vody jako takový. Voda je, jaká je, tedy pohyblivá, proudící. Ale pokud se na tutéž vodu podíváme v jiném čase či jiném místě, vznikne představa pohybu. Podobně je tomu s Vědomím. Je neomezené a stálé jako prostor, a není si tudíž prostoru v sobě vědomo. Ale pokud ve Vědomí vznikne uvědomění spojené s prostorem a časem, objeví se představa stvořeného světa.

Pochop, že vše, co zakoušíš skrze mysl, rozum či pocit ega, není nic jiného než nevědomost. Nevědomost zmizí díky vlastnímu úsilí. Polovina nevědomosti je odstraněna ve společnosti mudrců a svatých mužů, čtvrtina studiem svatých textů a zbylá čtvrtina vlastním úsilím.

VASIŠTHA pravil Rámovi: Člověk by se měl uchýlit do společnosti světců a v jejich přítomnosti zkoumat Pravdu týkající se stvořeného světa. Měl by si nějakého mudrce najít a uctívat ho, neboť jakmile člověk mudrce nalezne a pobývá v jeho přítomnosti, polovina nevědomosti zmizí. Další čtvrtina nevědomosti se rozptýlí studiem svatých knih a poslední čtvrtina vlastním úsilím. Přítomnost mudrce zastavuje honbu za potěšením, a je-li touha po potěšení díky vlastnímu úsilí jasně odmítnuta, je nevědomost pryč. To vše se může přihodit najednou, nebo i jedno po druhém.

VI. II. 13

BHUŠUNDA pokračoval: Palác, který si představíme ve své fantazii, nestojí na skutečných základech. Stejně tak není iluzorní projevený svět založen na skutečném čase a prostoru. Čas, prostor a projevený svět jsou jen slova. Projevený svět je pomíjivý a jeho základem je činnost neboli pohyb mysli. Projevení je jako vůně ve vzduchu, avšak oproti skutečné vůni, kterou mohou vnímat i druzí, je projevený svět zakoušen jen tou myslí, která si ho představuje. Tak jako je sen zakoušen pouze tím, kdo sen sní, je projevený svět zakoušen pouze tím, v jehož mysli svět vznikne.

V této souvislosti existuje starý příběh, který vypráví o tom, jak se král bohů Indra ukryl do nitra malinkaté částečky.

Kdysi kdesi existoval strom plnící všechna přání a na jedné z jeho větví vyrostl plod, jímž je tento vesmír. Tento plod byl jedinečný a zcela se lišil od jiného ovoce.

Tak jako bývají v ovoci červi, nacházely se v tomto plodu nejrůznější bytosti, například bohové, démoni a lidé. Plod zahrnoval zemi, nebe i podsvětí a byl obrovský, neboť byl projevem neomezeného Vědomí. Obsahoval bezpočet možností různých zážitků, a byl proto velmi svůdný a lákavý. Vyzařovala z něj inteligence a v jeho jádru byl pocit ega. Byly tu bytosti různě vyspělé, od hloupých a nevědomých až po ty, jež byly blízko osvícení.

Uvnitř tohoto plodu přebýval i král bohů Indra. Jednou když Višnu i ostatní bohové odpočívali, přepadli Indru mocní démoni. Pronásledovaný Indra prchal do deseti směrů, ale nakonec byl démony přemožen. Jakmile však na chvilku ochabla pozornost démonů, Indra toho rychle využil. Vzdal se představy, že je obrovský, a nahradil ji představou, že je nepatrný a nehmotný. Tak vstoupil do malinkaté částečky a zde našel klid a mír.

Indra zapomněl na válku s démony. Představil si palác, město a celý stát i s dalšími městy a okolními lesy. V malinké částečce viděl celý svět, celý vesmír s nebem i peklem, a v mysli se mu objevila myšlenka, že je Indrou, králem nebes. Narodil se mu syn, jemuž dal jméno Kunda. Za nějaký čas opustil Indra tělo a jako lampa, v níž dohořel olej, dosáhl stavu *nirvána*.

Kunda se stal dalším Indrou a vládl nad třemi světy. I on byl požehnán synem, stejně chrabrým a skvělým jako byl sám. Jeho rod se rozrůstal a i dnes vládne nebi jeden z jeho potomků. Tak v této nepatrné částečce existuje mnoho králů, kteří vládnou svému království.

VI. II. 14

BHUŠUNDA pokračoval: V této rodině se narodil také Indra, který se stal králem nebes a zároveň měl předurčeno ukončit cyklus zrození a smrti. Následoval rad učitele bohů, jímž je Brhaspati, a dosáhl poznání. Za všech okolností udělal vždy to, co bylo třeba. Prováděl náboženské obřady i bojoval s démony.

V jeho mysli se objevilo přání vnímat Skutečnost absolutního *Brahman*. Vyhledal samotu, vstoupil do hluboké meditace a setrval ve vnitřním klidu. Nahlédl nejvyšší Já, *Brahman*, všudypřítomné a všeprostupující, jež je vším, všude a ve všech časech. Nahlédl *Brahman*, jemuž patří všechny ruce a nohy, všechny oči, hlavy a tváře. Nahlédl *Brahman*, které je osvobozené od smyslů, ale je jejich základem. Nahlédl *Brahman*, jež je zcela odpoutané, ale vše mu patří, je oproštěné od všech vlastností a dovedností, ale zároveň je jimi obdařeno. Nahlédl *Brahman*, jež je uvnitř i vně všech bytostí, pohyblivých i nepohyblivých, je daleko i blízko, a přece nepoznané, neboť sotva patrné.

Brahman je v každé věci slunečním, měsíčním i zemským prvkem, je podstatou hory i oceánu, je samotným základem všeho. *Brahman* má povahu stvořeného světa, ale přesto je osvobozeným Já, původním Vědomím. Ačkoli je vším, je prosté všeho.

Indra viděl *Brahman* v nádobě, v oblečení, ve stromu, v opici, v člověku, v nebi, v horách, ve vodě, v ohni i ve vzduchu, viděl jej v rozličných projevech a činnostech. Pochopil, že *Brahman* je Skutečností projeveného světa. Zcela ponořen v meditaci rozjímal o *Brahman* skrze své čiré, očištěné Vědomí. Pochopil, že *Brahman* je nebeské království, projevující se v Indrovi, a vládl celému vesmíru.

Stejně jako vládl tento Indra vesmíru uvnitř nepatrné částečky, bylo tu bezpočet dalších Indrů a dalších vesmírů. Dokud člověk vnímá pozorované objekty jako něco skutečného a hmotného, projevený svět přetrvává. Neustále se proměňující *májá* či projevený svět pokračuje, dokud není pochopena Pravda. Teprve potom *májá* přestane působit. Ať se tato *májá* projevuje kdekoli a jakkoli, pamatuj, že je to jen důsledek pocitu ega. Jakmile je prozkoumána a pochopena skutečnost týkající se pocitu ega, *májá* zmizí. Skutečnost, kterou je neomezené Vědomí, je zcela oproštěna od hmoty a od dělení na subjekt a objekt. Je tu čirá prázdnota s jedinou Skutečností, neomezeným a nepodmíněným Vědomím.

VI. II. 15, 16

BHUŠUNDA pokračoval: Stejně jako vznikl v centru malinkaté částečky celý vesmír, protože si Indra takové stvoření představil, tak vznikne svět, objeví-li se někde pocit ega. Prvotní příčinou projeveného světa, jenž je stejně iluzorní jako modř nebe, je pocit ega.

Strom projeveného světa vyroste v prostoru na hoře jménem *Brahman* v důsledku skrytých tendencí a sklonů. Pocit ega je jeho semínkem, hvězdy jsou jeho květy, řeky jeho žíly, hory jeho listy. A představy a omezení jsou jeho plody. Tento svět není nic jiného než rozvinutá představa o jeho existenci.

Celé projevení je jako nekonečný oceán, v němž jako vlny vznikají jednotlivé světy. Projevený svět se rozvine v důsledku iluze a tato iluze znemožní poznání Já, a tudíž i osvobození. Svět se zdá krásným a přitažlivým díky neustále se měnící scenérii bytostí, jež v něm vznikají a zase zanikají.

Ó nebešťane, toto stvoření se dá přirovnat k pohybu větru. Větrem je pocit ega a pohybem větru je projevený svět. Tak jako pohyb nelze oddělit od větru a jako vůně patří dané květině, tak je pocit ega spjat s projeveným světem. V samotném významu pojmu „pocit ega“ se skrývá svět a v samotném významu slova „svět“ se již skrývá pocit

ega. Oba jsou na sobě vzájemně závislé. Je-li člověk schopen prostřednictvím probuzené Inteligence odstranit pocit ega, odstraní ze svého vědomí i nečistotu zvanou projevený svět.

Ó nebešťane, nic takového jako pocit ega ve skutečnosti neexistuje. Pocit ega se objeví záhadně, bez příčiny a bez hmatatelné podstaty. Vše je prostoupeno jediným *Brahman* a pocit ega je falešný. A protože je pocit ega falešný, pak je falešný i svět, který je pro ego tak skutečný. Co je neskutečné, je neskutečné, a to ostatní, co zbude, je věčný klid a mír. A To jsi ty.

Když to vše nebešťan vyslechl, vstoupil do hluboké meditace a dosáhl nejvyššího stavu. Někdy se stane, že se i nevědomá osoba stane nesmrtelnou, tak jako v tomto případě. Nesmrtelnost však lze získat pouze poznáním Skutečnosti, ničím jiným.

VASIŠTHA pravil Rámovi: Padne-li učení na úrodnou půdu, totiž potká-li se s připravenou myslí, pak se mysl rozvine do probuzené Inteligence. Kde není mysl připravená, tam se učení neuchytí. Z pocitu ega vznikne představa „to je moje“ a ta se rozvine v celý projevený svět.

Ó Rámo, vyprávěl jsem ti o osvobození nebešťana, které proběhlo velmi snadno. Od doby, kdy jsem příběh z úst Bhušundy slyšel, uplynulo již jedenáct světových cyklů.

VI. II. 17, 18

VASIŠTHA pokračoval: Mocný strom zvaný stvoření, jenž skýtá plody sladké i hořké, plody štěstí i neštěstí, plody dobrého i zlého, dojde svého konce v okamžiku, kdy je pocit ega rozpoznán jako iluzorní. Kdo chápe pocit ega jako neskutečný, a dosáhl tudíž stavu dokonalé rovnováhy, ten již nikdy neupadne do smutku. Jakmile poznání Já rozptýlí falešnou představu pocitu ega, pak pocit ega, dosud považovaný za skutečný, zmizí. Kam zmizí, nikdo neví. Nikdo neví, kam zmizí prvotní hybatel těla, do té doby též pokládaný za skutečnost. Tělo, podobně jako list stromu, do sebe ze země nasaje vláhu v podobě pocitu ega. Poznání Já jako Slunce ukáže falešnost pocitu ega a způsobí, že se pocit ega vypaří a promění v jemnou vodní páru, v *Brahman*. Chybí-li poznání Já, vyroste ze semínka pocitu ega v jediném okamžiku mohutný strom. V semínku je ukryt celý strom, bezpočet větví, listů, květů a plodů. Člověk poznání dobře ví, že celé stvoření je ukryto v semínku, jímž je pocit ega.

Toto vše neukončí ani smrt, přičemž za smrt je považováno to, když je představa skutečnosti převedena z jedné látky na druhou. Pohleď, přímo před tebou se nachází bezpočet bytostí a jejich světů, které si v sobě vytvořily. Mysl vznikne v životní síle zvané *prána* a svět existuje v mysli. V okamžiku smrti opustí *prána* tělo a vstoupí

do prostoru, kde je kosmickým větrem unášena sem a tam. Pohleď na všechny *prány* a *džívy* s jejich představami, stvořenými světy, vyplňujícími celý prostor. Svým vnitřním zrakem je vidím před sebou.

Celý prostor je zaplněn *pránou* zemřelých. V ní existuje mysl a v mysli se nachází svět podobně jako v semínku olej. Životní síla, *prána*, je nesena v prostoru a všechny světy jsou neseny v mysli, podobně jako se vzduchem nese vůně květů. To však lze vidět jen vnitřním zrakem, nikoli zrakem fyzickým, Rámo. Tyto světy existují vždy a všude. Jsou jemnější než prostor, neboť jejich povahou je esence myšlenek a představ. Ve skutečnosti se odnikud nikam nepohybují. Ale pro každého *džívu*, který se skládá z *prány*, mysli a představ, je představa zahrnující vlastní stvořený svět naprosto skutečná, neboť *džíva* věří v hmatatelnost a reálnost stvořeného světa. Všechny objekty na břehu rychle plynoucí řeky se v odrazu od hladiny zdají být v pohybu, třebaže ve skutečnosti v pohybu nejsou. A podobně můžeme svět vytvořený *džívou* chápat jako v pohybu nebo jako nehybný. Avšak v Já, v neomezeném Vědomí, takový pohyb neexistuje. Je to podobné, jako když pohybujeme nádobou z místa na místo a prostor uvnitř nádoby je přitom nehybný. Jen v důsledku klamného přesvědčení o existenci stvořeného světa se tento svět zdá existovat. Ve skutečnosti existuje pouze *Brahman*, nestvořené a nezničitelné.

VASIŠTHA pokračoval: I když se má za to, že tento svět vzniká v kosmickém prostoru, tak ten, kdo se v něm nachází, ho jako takový nezakouší. Kdo cestuje na lodi, ten se s lodí pohybuje, ale pokud sedí uvnitř lodi a nevidí ven, tak žádný pohyb nevnímá. Tak jako umí schopný umělec vytvořit ve svých obrazech či řezbách iluzi prostoru a dálky, vytvoří mysl představu vzdálenosti i uvnitř nepatrné částice. Jde o překroucení zkušenosti vzhledem k velkým či naopak nepatrným objektům. Podobně je tu překroucené zakoušení světa a toho, co nazýváme podsvětí, přestože jsou svět i podsvětí jen falešná zdání. A z toho všeho pak vznikne klamná představa toho, co je žádoucí, a toho, co je nežádoucí.

Bytosti schopné vnímat zakoušejí existenci údů a jiných částí svého těla prostřednictvím své vnitřní inteligence. Podobně si *džíva*, čili v tomto případě kosmický *džíva*, v sobě uvědomuje existenci světa rozmanitosti. Neomezené Vědomí je nezrozené a nedělitelné jako prostor a všechny světy v něm jsou jako jeho údy. Kdyby byl kus železa schopen vnímat, mohl by si v sobě představit možnou existenci nože nebo jehly, a podobně v sobě *džíva* vidí nebo zakouší existenci tří světů, ačkoli jde jen o falešné vnímání, o klam. I v netečném semínku existuje potenciální strom s bezpočtem větví, listů, květů a plodů, ačkoli v samotném semínku rozmanitost listů, květů a plodů není přítomna. Podobně existují v nerozlišeném stavu i všechny světy v *Brahman*. Když se v zrcadle odráží město, pak ať už považuješ zrcadlo za vnímání schopné či nikoli, můžeš buď říci, že město v zrcadle vidíš, nebo oprávněně tvrdit, že město odražené

v zrcadle neexistuje, a tudíž jej vidět nelze. Podobně se to má ve vztahu mezi třemi světy a *Brahman*. To, čemu se říká svět, není ve skutečnosti nic jiného než čas, prostor, pohyb a hmota, a v důsledku vzájemné provázanosti je to vše neoddělitelné od pocitu ega.

To, co vnímáme jako svět, je nejvyšší Já, jež se projeví jako svět, ale samo neprodělá žádnou změnu. Zdá se být tím, co si jedinec v daném čase a prostoru představí. Takové zdání vznikne jako představa v mysli, přičemž sama mysl není nic jiného než Vědomí. Projevený svět je tudíž klamný, neskutečný. *Sankalpa* neboli myšlenky a představy, *vásaná* neboli podmíněnost mysli a *džíva*, živá bytost, nejsou nic jiného než neomezené Vědomí. Třebaže jsou vnímány, zůstávají iluzí, s výjimkou toho, kdy jsou pochopeny jako jediná Skutečnost, neomezené Vědomí. Jsou-li pryč falešné představy, je tu osvobození neboli *mókša*. A tvrdit, že světy jsou v prostoru unášeny sem a tam, nemá smysl, neboť všechno to je jen zdání, za nímž stojí jediná Skutečnost, neomezené Vědomí.

VI. II. 19

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, řekni mi, prosím, jaká je podoba a podstata *džívy*, kde se nachází a jaký je jeho vztah k nejvyššímu Já.

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, *džíva* je ve skutečnosti nejvyšší Vědomí, které si představilo, že zakouší samo sebe, a uvědomilo se jako objekt. Též se označuje jako *čit* neboli čiré Vědomí. *Džíva* není malinkatou částečkou ani něčím velkým a hmotným, není prázdnem ani ničím jiným. *Džívou* se nazývá všudypřítomné čiré Vědomí zakoušející svou vlastní existenci. *Džíva* je menší než nejmenší částečka a větší než to největší. Mudrci chápou *džívu* jako všudypřítomné Vědomí. Ať je zakoušen jakýkoli objekt, je to jen vlastní odraz *džívy*. Na cokoli *džíva* pomyslí, to je dříve či později zakoušeno. Zakoušení je podstatou *džívy*, podobně jako je pohyb podstatou větru. Jakmile zakoušení zmizí, *džíva* se stane *Brahman*.

Podstatou *džívy* je Vědomí, proto jakmile *džíva* zakusí představu pocitu ega, vytvoří si čas, prostor, pohyb a hmotu a začne působit v těle a skrze tělo. Veškeré iluzorní představy, které uvnitř sebe vnímá, jsou pak pro něho skutečné, podobně jako se člověku jeví skutečně smrt zakoušená ve snu. Zapomene svoji pravou podstatu a ztotožní se s falešnou představou. Přivlastní si náhodný vztah s pěti smysly a zakouší jejich prožitky, jako by byly jeho vlastní. Obdařen pěti smyslovými schopnostmi projeví se jako *puruša* neboli přítomné vtělení a *virádž* neboli vesmírná bytost. Jde o jemnou, mentální bytost, prvotní projev vycházející z nejvyššího Bytí.

Tato bytost či tento jedinec vznikne sám od sebe, roste a chřadne, sílí a slábne a pak odchází. Má povahu mysli, tedy myšlenek a představ. V jemné formě se nazývá

purjaštaka neboli osmidílné město. Tato jemnohmotná bytost je malá i velká, projevená i neprojevená. Prostupuje vším, uvnitř i vně. Má osm končetin, jimiž je pět smyslů, mysl, pocit ega a propojenost bytí s ne-bytím. Právě tato vesmírná bytost vyzpívala všechny *védy* a zavedla pravidla chování a zvyklosti, které platí dodnes.

Její hlava sahá do nebeských výšin, nohy jsou podsvětím a břicho vesmírným prostorem. Její boky jsou světy, krev je vodou, maso zemí, žíly řekami, ruce světovými stranami a vlasy hvězdami. *Prána* je kosmickým větrem, jiskra života je měsíčním kotoučem a mysl je souborem všech představ. Jeho „já" je to nejvyšší Já, *Átman*.

Z této kosmické bytosti neboli kosmického *džívy*, zvaného též *virádž*, vzniknou ostatní *džívové* a jsou rozmístěni do třech světů. Brahmá, Višnu, Rudra a další jsou výtvory mysli kosmického *džívy*. Bozi, démoni i nebeské bytosti jsou projevem jeho myšlenek a představ. *Džíva* vznikl z Vědomí, tam se nachází, tam je jeho místo. Tisíce takových vesmírných bytostí zvaných *virádž* vzniklo a tisíce jich v budoucnu opět vznikne.

VI. II. 20, 21

VASIŠTHA pokračuje: Kosmická bytost *virádž* má povahu mysli. Jejím základem jsou myšlenky a představy. To, co si představí, se v kosmickém prostoru vtělí do pěti prvků. Ó Rámo, vše, co se zdá být stvořeno, je mudrci chápáno jako rozvinutí myšlenek a představ. Kosmická bytost je prvotní příčinou veškerého projeveného světa a důsledek má tutéž povahu jako příčina.

Vše se nachází ve Vědomí, nikoli v ne-vědomí. Každé stvoření, od malého červa až po boha Rudru, vzniklo z prvotní myšlenky, podobně jako mohutný strom vyrostl z nepatrného semínka. Ačkoli se vesmír rozvinul z nepatrné částečky, základem tohoto rozvinutí a růstu je Inteligence, nikoli netečnost. Tak jako vznikla kosmická bytost a projevila se v podobě vesmíru, stejně tak vznikly i všechny ostatní věci až po nepatrnou částečku.

Nic není ve skutečnosti velké nebo malé. Každá představa, která se v Já objeví, je zakoušena, jako by byla skutečná. Z měsíčního prvku vznikne mysl a mysl vytvoří představu Měsíce. Stejným způsobem dá jediný *džíva* vznik všem *džívům* ostatním. Mudrci chápou *džívu* jako esenci nacházející se v semínku. V něm je ukryta blaženost Já, kterou *džíva* prožívá, jako by byl na Já nezávislý. Bez zjevného důvodu se zde objeví ztotožnění *džívy* s pěti základními prvky. *Džíva* přesto zůstane *džívou* a ve skutečnosti není těmito prvky omezen. Je uvnitř i vně prvků, přičemž jejich složením vznikne to, co nazýváme tělem. Ztotožnění *džívy* s pěti základními prvky vytvoří závoj, kvůli němuž

džíva není schopen vidět svou skutečnou podstatu, podobně jako člověk od narození slepý není schopen vidět na cestu. Osvobození neboli *mókša* znamená pro *džívu* zničení nevědomosti a pochopení své nezávislosti na prvcích a na pocitu ega.

Ó Rámo, člověk by se měl snažit o to být *džňánin*, člověk poznání a přímé zkušenosti, nikoli *džňána bandhu*, tedy nepravý *džňánin*, který skutečného *džňánina* jen napodobuje. Kdo je to *džňána bandhu*? Ten, kdo podobně jako sochař studující umění studuje svaté texty kvůli potěšení nebo prospěchu, aniž by podle učení svatých textů žil. V jeho životě se neodráží poznání z knih. Více ho zajímá uplatnění vědomostí k zajištění fyzické pohody a uspokojení smyslů. Proto nevědomého člověka stavím nad takového nepravého *džňánina*.

Džňána neboli moudrost znamená poznání Já. Jiné druhy poznání jsou jen její slabé odrazy. Člověk by měl ve světě pracovat tak, aby si vydělal na poctivé žití. Měl by žít tak, aby si udržel životní sílu. Měl by si udržet životní sílu, aby byl schopen získat poznání. A měl by se tázat a poznat to, co ho osvobodí od utrpení.

VI. II. 22

VASIŠTHA pokračoval: *Džňánin* je ten, kdo si nevšímá následků činů, protože je ustálen v poznání Já. Nevnímá ani mysl jedince ani objekty. *Džňánin* je ten, u něhož byly odstraněny všechny podmíněnosti mysli. *Džňánin* je ten, jehož inteligence je bez pokroucení a jehož pochopení nevede k novému zrození. Zapojuje se jen do činností, jako jsou jedení, oblékání nebo spontánní akce, prováděné bez tužeb a činnosti mysli. Je moudrý neboli *pandita*.

Rozmanité bytosti tohoto světa začaly existovat a existují bez jakéhokoli záměru. Tyto bytosti totiž nejsou skutečné, ačkoli se tak jeví. Příčinný vztah vznikne později v důsledku rozumového zdůvodnění takového falešného stvoření. S jakým záměrem se projevuje fata morgána? Ti, kdo se snaží najít důvod pro vznik faty morgány, jako by se snažili vyskočit na ramena toho, kdo je vnukem syna neplodné ženy. Jedinou příčinou optické iluze i iluze projeveného světa je nesprávné vnímání. Iluze zmizí, jakmile je prozkoumána. S pomocí správného zkoumání a vnímání je iluze nahlédnuta jako nejvyšší Já neboli *Átman*. Je-li však projevení zkoumáno skrze mysl, je tu *džíva* se svými podmíněnostmi. *Džíva*, pokud je správně nahlížen, není nic jiného než nejvyšší Já. Je-li však uchopen myslí, zdá se být *džívou*, který podléhá změně, zrození a smrti.

Kdo má přímou zkušenost kosmického Bytí, ten nevnímá rozmanitost, třebaže jeho oči hledí na svět. I když jeho mysl stále funguje, ustal chaotický rej myšlenek i jejich rozvinutí do všemožných směrů. Mysl takového člověka označujeme jako ne-mysl, není v ní žádný pohyb myšlenek. Takový člověk jedná bez záměru, je jako suchý list ve větru.

Nevědomý hlupák, spoutaný podmíněnostmi mysli, vychvaluje činnosti, které je podle svatých textů třeba provádět. Je tomu tak proto, že není duchovně probuzen a jeho smysly baží po objektech. Moudrý člověk drží své smysly pod kontrolou a zůstává soustředěn na Já. Neexistuje zlato, které by nemělo konkrétní formu, a není tu *Brahman* zcela bez projevu. Osvobození znamená zrušení představy stvoření a projeveného světa. Na konci vesmírného cyklu během období zániku existuje jediná totální temnota zahalující celý stvořený svět. V očích mudrce je však přesto celý vesmír obalen jedinou Skutečností, *Brahman*. Oceán je jediný a homogenní navzdory rozmanitosti a pohybům, které se v něm dějí. Existuje jediné *Brahman*, které zahrnuje veškerou rozmanitost i pohyb. Z hlediska pocitu ega existuje svět a z hlediska stvořeného světa existuje pocit ega. Tato dvojice je nerozlučná. Bez příčiny a bez záměru tak v sobě *džíva* vidí stvořený svět. Zlatý náramek znamená zlato. Pokud náramek nenahlížíme jako náramek, pak náramek zmizí a je tu pouze zlato. Kdo zná Skutečnost, ten i když žije, nežije, i když umírá, neumírá, i když existuje, neexistuje. Jeho činnosti jsou pouze spontánní funkce těla.

VASIŠTHA pokračoval: V každém těle existuje *džíva* jako sněhová vločka, zdánlivě velká a těžká ve velkých a hmotných bytostech a lehká a nepatrná v malých bytostech. Se svými představami tu nastupuje jako třetí faktor „já", ego. Ego si je samo sebe vědomo, a proto se ztotožní s tělem, ačkoli je tělo neskutečné a skutečným se jen jeví.* Tato trojice vytvoří obal *karman* zvaný *karma-kóša*. *Džíva*, jehož esencí je sperma, existuje v těle jako vůně v květině. A jako se sluneční paprsky rozprostřou po celé zemi, rozprostře se *džíva* do celého těla.

Ačkoli je *džíva* všude, uvnitř i vně, ztotožní se s životně důležitou energií spermatu, a ta je proto považována za jeho příbytek. Tak *džíva* existuje v samotném centru bytosti. Cokoli si *džíva*, takto přebývající v bytostech, představí, to se stane zážitkem, který zakouší. A dokud se *džíva* nevzdá všech myšlenek, všech pohnutek mysli, dokud se z něj nestane ne-mysl, nedosáhne klidu a míru a nezbaví se falešné představy „jsem to a to". Ó Rámo, zakoušíš dosud myšlenky a pocity, ale jestliže tvé jáství či pocit ega zmizí, spočineš jako prostor a bude tu klid a mír.

Mudrci obdaření poznáním Já žijí a fungují ve světě, jako by to byly ztvárněné představy. Jejich tělesné orgány fungují, ale okolní svět nevyvolá v jejich vědomí sebemenší rozruch. Kdo existuje jako prostor a neovlivňuje ho nic, co se v prostoru odehrává, ten nemá žádná omezení a je osvobozený. Kdo se nedokáže zbavit přesvědčení o existenci rozmanitosti, nezbaví se utrpení. Kdo je spokojen s jakýmkoli

* Třemi faktory se rozumí *džíva* neboli duše jedince, *déha* neboli tělo a *ahankára* neboli ego, já. (Pozn. překl.)

oblečením, jež má na sobě, s jakýmkoli jídlem, jímž se sytí, i s jakýmkoli místem, jež je mu nabídnuto k odpočinku, ten září jako císař. Ačkoli se může zdát, že je jeho život omezený, je vnitřně volný a prázdný, bez jakýchkoli podmíněností. Ačkoli se může zdát, že je ponořen do činnosti, ve skutečnosti o nic neusiluje a je ve stavu podobném hlubokému spánku. Jediným opravdovým rozdílem mezi nevědomým člověkem a mudrcem je ten, že mudrc neboli ten, kdo zná Skutečnost, je oproštěn od podmíněností a sklonů mysli. A to, co se podmíněné mysli jeví jako svět, to je nepodmíněnou myslí nahlíženo jako *Brahman*.

Vše, co se ve světě objeví, chvíli existuje, pak to zmizí a znovu se rodí. Ty jsi však To, co se nerodí ani neumírá, Rámo. Jakmile v tobě jednou vykvete poznání Já, projevený svět nad tebou ztratí veškerou moc. Ze spáleného semínka již nikdy nevyroste strom. Mudrc spočívá v Já, ať už se zabývá činností nebo je nečinný. Nejvyšší klid a mír zakouší jen ten, v němž zcela vyhasla touha po potěšení, nikoli jedinec, který dosáhl klidu mysli jinými prostředky.

VI. II. 23

Příběh poutníka jménem Manki

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, bez tužeb a pokrouceného myšlení, oproštěn od podmíněností mysli, pozvedni se a dosáhni nejvyššího stavu, podobně jako poutník Manki.

Tvůj předek Adža mě jednou přizval k náboženskému obřadu. Sestoupil jsem z nebe, abych se k rituálu připojil, a ocitl jsem se v hustém lese. Sálalo z něj horko a vše pokrýval hustý prach. Snažil jsem se lesem projít a vtom se v mé blízkosti ozvalo bědování nějakého poutníka: „Ach, běda, tak jako tu Slunce spaluje vše na prach, tak společnost hlupáků přináší jen trápení a smutek. Půjdu do nedaleké vesnice, tam si odpočinu a naberu sílu."

VASIŠTHA pravil poutníkovi: Vítej, poutníče, jenž nenacházíš správnou cestu! Tak jako žízeň nezaženeš pitím slané vody, neboť ta tvou žízeň ještě znásobí, tak nemůžeš dosáhnout věčného uspokojení na tomto místě, kde přebývají nevědomí lidé. Nevědomí lidé bezcílně bloudí a správnou cestu nenacházejí. Nezabývají se dotazováním na Já, nevyhýbají se špatným činům. Jednají mechanicky jako stroje. Lépe je být hadem v tmavé díře, červem ve studené skále či chromým zvířetem na poušti než zůstávat ve společnosti nevědomců. Společnost nevědomých lidí vede k chvilkovému potěšení, ale pro Já je ničivá a působí jako jed.

POUTNÍK odpověděl: Kdo jsi, pane? Záříš jako vládce, ačkoli nic nemáš. Napil ses nektaru blaženosti? Jsi všeho prost, a přece dokonale naplněn. Ó mudrci, jakou máš formu, že se zdá ničím, a přece vším, že se zdá vše přesahovat, a přece zůstává pevně na zemi? Jsi oproštěný od tužeb a nadějí, a přece se zdá, že tužby a naděje prožíváš. Představy a myšlenky vznikají v tvém vědomí v souladu s tvým přáním a celý vesmír v tobě spočívá jako semínko v ovoci.

Já jsem poutník a jmenuji se Manki. Šel jsem daleko a nyní toužím vrátit se do svého domova. Nenacházím však k tomu potřebnou sílu a energii. Pane, hned na první pohled vzbudí mudrc v druhých přátelské pocity. Zdá se mi, že nejsem schopen sám překonat iluzi tohoto světa, prosím, osviť mne.

VASIŠTHA odvětil: Ó poutníče, jsem Vasištha. Neměj strach, stojíš u brány osvobození. Našel jsi společnost člověka poznání, proto jsi již téměř u druhého břehu projeveného světa. V tvé mysli se objevila nezaujatost a odtažitost a to znamená klid a mír. Jsou-li odstraněny závoje zakrývající Skutečnost, pak Skutečnost zazáří sama od sebe. Řekni mi, co chceš poznat. Jak hodláš zničit iluzi světa?

VI. II. 24

MANKI řekl: Pane, prohledal jsem všech deset směrů, ale dosud jsem nenašel nikoho, kdo by mi pomohl odstranit mé pochybnosti. Dnes jsem díky tvé přítomnosti obdržel nejvyšší požehnání, které se dostane těm nejšťastnějším z bytostí.

Věci v tomto světě vznikají a zanikají, a proto je tu stále se opakující zkušenost utrpení. Všechna potěšení světa končí nevyhnutelně smutkem. Považuji tudíž smutek za lepší než potěšení, které stejně vždy smutkem končí. Nechám se ovládat zážitky radosti a bolesti, a má mysl je tudíž plná špatných myšlenek a neodráží vnitřní světlo probuzené Inteligence. Jsem svázán skrytými sklony zrozenými z nevědomosti a má mysl mě vede k nesprávné činnosti a špatnému životu. Promarňuji své dny. Honba za potěšením nepřináší naplnění ani uspokojení, a třebaže všechny záměry končí neúspěchem, samotná honba neodchází. Na podzim listy stromu zežloutnou a opadají, avšak touha po potěšení nikoli. A nemizí ani obavy přicházející z nitra a vedoucí mne do neštěstí. I ten, kdo je v životě obdařen mnohým požehnáním a zakouší četné úspěchy, je ve stáří vystaven ubohé existenci. Úspěch je často jako návnada, na níž se nevědomý člověk chytí do pasti smutku a trápení.

Mé nitro je pošpiněno špatnými sklony a neklidem. Proto mudrci, kteří viděli, že se zajímám jen o smyslová potěšení, mi nevěnovali žádnou pozornost. Moje mysl však přes to všechno stále sleduje svůj zničující směr, neboť ji dosud nepřemohla smrt. Měsíční zář svatých knih a společnost osvícených bytostí zatím nedokázala rozptýlit

temnotu nevědomosti, v níž se tak daří mému egu. Slon nevědomosti se ve mně dosud nestřetl se lvem poznání. Stébla trav mého *karman* nepoznala oheň, jenž by je zničil. Ještě ve mně nevyšlo Slunce poznání Já, aby rozptýlilo temnotu podmíněností a sklonů.

To, co rozumem uznávám jako neexistující, se mi stále zdá být skutečné. Mé smysly mě užírají a znalost posvátných textů, místo aby pomáhala závoje odstranit, spíše jako by další vytvářela. Jsem uvězněn v nevědomosti a iluzi. Pane, řekni mi, prosím, co mi skutečně pomůže.

VI. II. 25

VASIŠTHA odvětil: Zážitky, myšlenky, podmíněnosti mysli a představivost jsou bez významu a způsobí jen trápení. Smutek a neštěstí pocházejí ze smyslových zážitků a myšlení a v nich také spočívají. Pro toho, kdo je ovládán podmíněnostmi a skrytými sklony, je cesta života zvaná *samsára* těžká a křivolaká. V případě probuzeného člověka *samsára* ustupuje spolu s tím, jak ustupují podmíněnosti jeho mysli.

Neexistuje nic jiného než čiré Vědomí, podobně jako v prázdném prostoru není nic jiného než čiré prázdno. Představa, že kromě čirého Vědomí existuje ještě někdo jiný, který zakouší, je naprostá nevědomost. Rozvinutím takové nevědomosti vznikne *samsára*, vznikne projevený svět. Havěť za tmy vylézající ven zmizí v okamžiku, když na ni posvítíme. A nepravé já, které se zdá prožívat a zakoušet, a je přitom jen pouhým odrazem pravého Já, zmizí hned, jakmile je odhalena jeho pravá podstata.

Rozdělenost vytvořená v důsledku vnímání objektů zmizí, jakmile přijde pochopení, že Vědomí je nedělitelné. Hliněná nádoba neexistuje odděleně od hlíny, neboť je to jen pozměněná hlína. Všechny objekty pocházejí z Vědomí a nejsou od něj odděleny, nemá proto smysl označovat je jako „objekty vědomí“. To, co je poznáno skrze poznání, nelze od poznání oddělit. A to nepoznané poznáno není. Vědomí je společný faktor subjektu, objektu i daného sdělení či poznání. Nic jiného než poznání či Vědomí neexistuje. Kdyby tomu bylo jinak, nebylo by tu pochopení dvou zcela odlišných věcí. I kámen a dřevo jsou jedné podstaty a tou podstatou je Vědomí. Jinak by nemohly být pochopeny. Vše, co na světě existuje, je čiré Vědomí. Třebaže se objekty jako dřevo a vosk jeví odlišně, neliší se z pohledu pozorovatele, neboť je to tentýž pozorovatel, jenž oba pozoruje, a tím pozorovatelem je Vědomí.

Tvůrcem rozdělenosti je pocit ega vnímající rozmanitost. Pocit ega znamená omezení a zmizení pocitu ega je osvobozením. Je to tak prosté. Kde je jaká složitost? Rozdělenost vznikla podobně, jako vznikne obraz dvou Měsíců u člověka se zdvojeným viděním. Jak ale v takovém případě můžeme říci, že rozdělenost „vznikla“? To

je klam. Mezi Vědomím a nevědomostí nemůže být vztah. Vědomí se nemůže stát ne-vědomím. Je to Vědomí, které si představí samo sebe jako netečné a nevědomé, a toto omezení upadne do představy hmoty, podobně jako se kámen svalí z kopce dolů.

VI. II. 26

VASIŠTHA pokračoval: Když jedinec propadne iluzi projeveného světa, stane se kořistí nekonečně mnoha dalších iluzí, vycházejících z té původní. Mysl je jako hustý les, kde bují spousty myšlenek a představ a kde převládá temnota. A v důsledku nevědomosti a omezení zakoušejí lidé ve světě bezpočet prožitků radosti i bolesti.

Neexistuje rozdíl mezi mudrcem a Měsícem. Oba vyzařují radost, klid a mír, oba jsou obdařeni nektarem nesmrtelnosti a oba umožňují druhým vidět. Neexistuje rozdíl mezi nevědomým člověkem a dítětem. Oba jsou v životě vedeni svými rozmary a představami, neuvědomují si, co bylo a co bude, a postrádají správné jednání.

Nikdo, od Stvořitele Brahmy až po nejmenšího komára, nemůže dosáhnout nejvyššího klidu a míru, aniž by získal dokonalou kontrolu nad svou myslí. Podobně jako člověka nezastaví na jeho cestě žádná překážka, je-li včas rozpoznána, tak pouhým prozkoumáním podstaty omezenosti tato omezenost ustane. Zlí duchové nepronásledují toho, kdo je bdělý a dává si pozor. Zavřeš-li oči, zmizí obraz vnějšího světa, a odstraníš-li ze svého vědomí představy o světě, pak jediné, co zůstane, je čiré Vědomí. Čiré Vědomí existuje jediné, po celou dobu i nyní. Svět je falešné zdání vyvolané nepatrným vzruchem v čirém Vědomí. Je jakýmsi výtvorem kosmické mysli. Kosmická mysl zakouší představu stvořeného světa, protože pro hmotné stvoření nemá potřebnou hmotu! Svět je obraz namalovaný na plátně *Brahman* bez použití barev a štětců. Lze potom tvrdit, že svět byl skutečně stvořen? Jak a kým? Kdy a kde?

Představa „jsem šťastný“ zakouší štěstí a představa „jsem nešťastný“ zakouší neštěstí. Každá představa není nic jiného než čiré Vědomí. Jakožto představa je neskutečná. Neomezené Vědomí, Já neboli *Átman*, je bez hranic a bez podmíněností, proto v něm není žádný pohyb ani vzruch. V Já není touha, lpění, závislost, tudíž ani neklid či pohyb. Závislost sama o sobě znamená omezení a nezávislost znamená osvobození, svobodu. Kdo přebývá v tom, co označujeme jako „Veškerenstvo“, „Neomezenost“ či „Plnost“, ten po ničem netouží. Je-li fyzické tělo stejně neskutečné jako tělo viděné ve snu, po čem by měl moudrý člověk toužit, aby to tělu dopřál?

V probuzeném a osvíceném stavu spočine mudrc v Já a všechny jeho touhy dojdou svého naplnění. Ó Rámo, když toto všechno Manki vyslechl, přešel do hluboké meditace a opustil všechny klamné představy. Poté žil a jednal spontánně a dělal vždy to, čemu se říká přiměřený a nevyhnutelný čin, *praváha patita kárja*. Doslova to znamená čin toho, kdo je unášen proudem.

VI. II. 27, 28

VASIŠTHA pokračuje: V neomezeném Já je jednota i rozmanitost, ne však jako vzájemné protiklady. Jak může tedy člověk prosazovat zrovna rozmanitost? Existuje jediné Já, nehmotné a všudypřítomné jako prostor. Není rozděleno rozením a smrtí těl. Představa „jsem tělo“ je klamná. Jsi čiré Já, nerozdělené Vědomí. Subjekt čili pozorovatel, objekt čili pozorovaný předmět a sdělení čili pozorování jsou jen proměny mysli. Skutečnost nelze rozdělovat takovým dělením, neboť je nedělitelná a překračuje vše. Překročena je i meditace, *dhjána*. Všechno je nedělitelné *Brahman* a nic takového jako svět neexistuje. Jak by mohla vzniknout a existovat iluze světa? Klamný pocit, že existuje svět, ať už jako skutečnost nebo jako iluze, je rozptýlen prostřednictvím poučení, které jsem ti poskytl. Není důvod, abys dál trpěl omezeností. Ve štěstí i v neštěstí žij svobodně, bez tužeb a pocitu ega.

RÁMA řekl: Rád bych, abys mi ještě jednou vysvětlil, co je to *karman*, boží vůle a osud.

VASIŠTHA odvětil: Boží vůle, osud neboli *daiva*, stejně jako *karman*, jsou jen slova. Skutečností je, že jsou to pohyby ve Vědomí. Jakmile se takový pohyb objeví, vznikne svět, jakmile pohyb ustane, svět zanikne. Neexistuje rozdíl mezi pohybem a Vědomím. Neexistuje rozdíl mezi člověkem a jeho *karman* neboli činností. Bytost se pozná podle charakteristického jednání a jednání odhaluje charakter bytosti. Bytost a její jednání jsou neoddělitelné. Pojmy jako boží vůle neboli *daiva*, jednání neboli *karman* a člověk neboli *nara* jsou jen výrazy, které označují pohyb ve Vědomí.

Pohyb ve Vědomí spolu s omezením Já slouží jako zárodek pro cokoli, ale neexistuje příčina či zárodek pohybu ve Vědomí. Není rozdíl mezi zárodkem neboli semínkem a výhonkem, který ze semínka vyklíčí. Vše včetně těla je jen pohyb ve Vědomí. Tento pohyb je všemohoucí, a proto je schopen projevení bohů, démonů a dalších bytostí, pohyblivých i nepohyblivých, vnímání schopných i neschopných. Ten, kdo tvrdí, že člověk a jeho *karman* jsou odlišné a oddělené, je jen zvíře v lidské podobě.

Omezení Já a podmíněnost ve Vědomí je semínkem či zárodkem, z něhož vyklíčí projevený svět. Znič tento zárodek nelpěním a oproštěností. Nelpění a oproštěnost znamená spontánní činnost bez záměru, tedy nečinnost v činnosti. Také to znamená oproštění se od podmíněností a sklonů. Dosáhni oproštěnosti jakýmkoli způsobem, přičemž nejlepším je ten, pomocí něhož jsi schopen zničit samotný zárodek podmíněnosti neboli *vásany*. A v tom ti nepomůže nic než vlastní úsilí.

VI. II. 29

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, považuj každý čin za čiré Vědomí a žij s pohledem obráceným do sebe. V trápení, neštěstí, bolesti i nepohodě zůstávej oproštěn od vnitřního smutku, ale jednej přiměřeně místním zvyklostem. Jako bys ve smutku byl, projev tedy i slzy či pláč. Jednej tak, aby se zdálo, že zakoušíš radost i bolest. Užívej si společnost své ženy, účastni se slavností a dávej najevo potěšení, jako bys byl ovlivňován sklony a podmíněnostmi mysli. Vykonávej pohřební obřady, a je-li to nutné, jdi i do bitvy, jako bys byl omezený a nevědomý hlupák. Získávej bohatství a porážej své nepřátele, tak jak to dělají nevědomí lidé. Měj soucit s trpícími, uctívej světce, raduj se ve štěstí, truchli v neštěstí a buď hrdinou mezi hrdiny. S pohledem upřeným dovnitř spočívej v blaženosti Já a srdcem a myslí zůstávej v klidu a míru. Věz, že co děláš, nekonáš ty.

Pokud takto spočineš v Já, pak ti ani nejostřejší meč neublíží, neboť neublíží poznání Já. Žádná zbraň neublíží poznání Já, oheň ho nespálí, déšť nerozmočí a vítr nevysuší. Přidrž se pilíře poznání Já. Víš přece, že Já je oproštěno od stáří i smrti. Jsi-li ustálený v poznání Já, můžeš být navenek činný, ale neupadneš do iluze omezeného já, neovlivní tě žádná *vásaná*. Veď činný život, ale uvnitř buď jako ve stavu hlubokého spánku.

Zanechej všech představ o rozdělenosti. Spočiň v poznání Já s tím, že tvé uvědomění zasáhne i trochu ven. Tak zůstaneš uvnitř klidný jako v hlubokého spánku, nehledě na to, zda budeš navenek činný nebo nečinný, a zda si něco podržíš nebo se něčeho vzdáš. Budeš zcela oproštěn od nerovnováhy, neboť pochopíš, že není rozdíl mezi stavem bdění a stavem hlubokého spánku. Postupně díky uvědomování si Já, které je bez začátku a bez konce, dosáhneš nejvyššího stavu vědomí. Tento stav překračuje hmotu a není v něm dvojnost. Není v něm jednota ani různost, pouze nejvyšší klid a mír.

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, je-li skutečnost týkající se pocitu ega taková, jak říkáš, jak ses tu potom objevil ty, mudrc jménem Vasištha?

Jak to Ráma řekl, Vasištha se odmlčel a zůstal potichu.
Celé shromáždění zpozornělo.

RÁMA se zeptal znovu: Ó mudrci, proč nic neříkáš? Na světě přece neexistuje otázka, na kterou by mudrc nebyl schopen odpovědět.

VASIŠTHA odvětil: Nic jsem neřekl ne proto, že bych neuměl odpovědět, ale proto, že jedinou odpovědí na tvou otázku je ticho.

Existují dva typy tazatelů, nevědomý a probuzený. Nevědomému je třeba opovědět z pohledu nevědomého a probuzenému z hlediska probuzeného. Dosud jsi byl nevědomý, proto jsi dostával jen rozumové odpovědi. Nyní znáš Skutečnost a spočíváš v nejvyšším stavu, proto rozumové a logické odpovědi pro tebe již nejsou. Ó Rámo, každé slovní vyjádření, ať už je stručné nebo obsáhlé a ať je svým významem zanedbatelné či zásadní, je vždy omezeno logikou, dualitou a rozdělením.

Takto omezené odpovědi tě nejsou hodny, můj milý. Slova nejsou schopna podat čisté, ničím nepoznamenané vyjádření. Člověku, jako jsi ty, je třeba předat nejčistší Pravdu a tu lze vyjádřit pouze naprostým tichem. Toto ticho, prosté rozumového zkoumání a činnosti mysli, znamená nejvyšší stav. Ticho je jedinou přiměřenou odpovědí na otázku toho, kdo je moudrý jako ty. Každé vyjádření má povahu toho, kdo jej vyjadřuje. Jsem ustálen v čirém neduálním a nerozděleném Vědomí, které je nejvyšším stavem. Jak bych se mohl podřídit nedokonalosti a snažit se slovně vyjádřit to, co slovy vyjádřit nelze? Proto jsem se nepokoušel omezit Neomezené slovy vycházejícími z mysli.

RÁMA řekl: Chápu, že každé vyjádření je poznamenáno dvojností a omezením. S ohledem na to mi prosím řekni, kdo jsi.

VASIŠTHA odvětil: Jsem čiré Vědomí, podobné prostoru, prosté objektivní zkušenosti a překračující každou myšlenku a představu. Jsem čiré neomezené Vědomí. A To jsi i ty. A To je i celý svět. Všechno je čiré, nerozdělené Vědomí. Jsem čiré Vědomí a nic jiného. Protože nic kromě Vědomí neexistuje, neumím to popsat. Jako kdyby se člověk snažil vysvětlit svému Já, že vznikne pocit ega a vše s ním spojené, a zároveň se pokoušel dosáhnout úplného osvobození. Nejvyšší stav popisují mudrci tak, že člověk, ač je živý, jedná, jako by byl mrtev.

Je absurdní, aby pocit ega hledal osvobození. Pocit ega nemůže nikdy pochopit Skutečnost. A neomezené Vědomí nemá potřebu pochopit neomezené Vědomí! Nebo ještě jinak, jako kdyby člověk od narození slepý usiloval o to, aby uviděl obraz. Vyvanutím či osvobozením *nirvána* je to, když člověk zůstane pevný jako skála, ať už ve Vědomí je nebo není rozruch a pohyb myšlenek. Takový člověk nevidí druhé jako „druhé". Je oproštěn od tužeb a chtění. Není v něm „já", „ty" ani „ti druzí". Je Jedno.

VASIŠTHA pokračoval: Když si neomezené Vědomí uvědomí samo sebe, vznikne mysl a je tu *samsára* a omezení, vedoucí k psychickému utrpení. Jestliže zůstane neomezené Vědomí samo sebou, aniž by si samo sebe uvědomovalo, je tu *mókša* neboli osvobození. Mysl a rozum nejsou nic jiného než proměny čirého Vědomí,

jsou to tudíž jen slova. Ve skutečnosti existuje pouze čiré nerozdělené Vědomí. A jestliže existuje jen samo čiré Vědomí prostupující vším uvnitř i vně, jak a kde vznikne představa rozdělení?

Je tu rozdíl mezi čirým Vědomím a naprostým prázdnem? I kdyby byl, nebylo by možné postihnout jej slovy. Zmizí-li představa omezení a podmíněnost mysli, jsem čiré Vědomí, jsem čirý prostor Vědomí. Omezení je pouhou představou, proto nemůže omezit To, co je neomezené. Jakmile v člověku vzejde takové pochopení, pak ač je tu uvědomování si sama sebe, zmizí i to, neboť už nebude rozdíl mezi pozorovatelem a pozorovaným objektem. Pak jako by nejvyšší Skutečnost byla prázdnota.

Nevědomost poukáže k moudrosti, jež zůstávala skryta. Moudrost poté zničí nevědomost a nakonec odejde i moudrost. A To je nejvyšší stav. Mudrc neboli *muni*, což je ten, kdo setrvává ve vnitřním tichu, tedy ten, kdo drží *mauna*, se díky poznání Já stane skutečnou lidskou bytostí. Nebo také člověk se díky poznání Já stane mudrcem zvaným *muni*. Je-li člověk nevědomý, stane se zvířetem či stromem. „Jsem *Brahman*" nebo „toto je svět", obojí jsou zmatené představy, které zmizí po důkladném zkoumání a dotazování. Pokud k prozkoumání tmy použijeme zář lampy, temnota zmizí. Člověk správného pochopení naplněný klidem a mírem používá všechny smysly, ale smyslovým zážitkům nepodléhá, neboť není ovládán falešnými představami. Žije jakoby v hlubokém spánku.

V hlubokém spánku končí každý sen a podobně v *samádhi* končí hluboký spánek. V poznání splynou všechny objekty vnímání a vše je nahlédnuto jako jediné Já. Kdo ví, že každý objekt je zakoušen jen v podmíněném stavu mysli, ten okamžitě pochopí, že Já je nepodmíněné. V Tom, co je nepodmíněné, neexistuje nikdo, kdo by konal či zakoušel, není tu proto smutek ani radost, ctnost ani hřích a ani žádná ztráta. Vše je čirá prázdnota. I představa pocitu ega a jáství je prázdná. Každý jev je klam a ve skutečnosti neexistuje. Kdo to pochopil, provádí spontánní činnost, v níž není záměr, anebo zachovává naprosté mlčení, označované jako přísná *mauna* neboli *kášṭha mauna*, mlčení kusu dřeva. Kdo to pochopil, je *Brahman*. Vtělená bytost nemá pro dosažení nejvyššího klidu a míru žádné jiné prostředky.

VI. II. 30

VASIŠTHA pokračoval: Představa jáství je nevědomost, která zahrazuje cestu k osvobození zvanému *nirvána*. A přece se nevědomý člověk pomocí takové nevědomosti snaží najít světlo Pravdy! Prozkoumání pocitu ega odhalí jeho omezenou a podmíněnou povahu nebo jeho úplnou nepřítomnost. Pocit ega lze nalézt pouze u nevědomého člověka, nikoli u toho, kdo poznal Skutečnost. Kdo poznal Skutečnost, ten představu ega zcela opustil a existuje ve vtěleném či v nevtěleném stavu

bez nejmenších obav či starostí. Tak jako bitva namalovaná na plátně nevyvolá strach ze smrti, tak také ten, kdo poznal Skutečnost a je ustálen ve vnitřní rovnováze, nebude ovlivněn žádnou činností. V případě osvíceného mudrce je i projev podmíněného chování jen zdání nikoli Skutečnost. Tak jako některé předměty i po shoření zachovají svůj tvar, ačkoli jsou již spálené na popel, tak osobnost osvobozeného mudrce je neosobností, jeho mysl je ne-myslí a jeho podmíněnost ve skutečnosti není podmíněností. Je *Brahman* a nic jiného. Osvobozeným mudrcem je ten, kdo třebaže se navenek zabývá různými činnostmi, spočívá uvnitř v naprostém klidu a míru.

Mraky na obloze připomínající slony a tygry nejsou ve skutečnosti nic jiného než mraky. A podobně svět, který se zdá existovat, není nic jiného než nejvyšší Já, nic jiného než *Brahman*. Příčina utrpení tkví v tom, že to, co je falešné, přijímáme jako skutečné. Vyplývá to z nepochopení či z mylného pochopení toho, co je skutečné. Kvůli pocitu ega v sobě nevědomý člověk zakouší existenci světa, třebaže ve skutečnosti není ničím jiným než neomezeným Vědomím. Máváme-li ve vzduchu hořícím klacíkem, vytváříme iluzorní obrazce, a přitom jedinou skutečností je hořící konec klacíku. Podobně jsou všechny rozmanité formy jen zdánlivým projevením jediné Skutečnosti, jediného neomezeného a nedělitelného Vědomí, jediného *Brahman*. Ať je tu cokoli, prostor a čas, začátek a konec, vznik a zánik, člověk by měl neustále spočívat ve vnitřním klidu a míru.

Voda je nevědomá, a přece je schopna udržet loď, která přes ni převáží náklad. Pomáhá tedy překonat překážku, kterou sama vytvořila. Podobně tento nevědomý svět dovoluje člověku, aby jej překročil a dostal se za projevení světa. Co bylo myšlenkou vytvořeno, lze myšlenkou i zničit. Zbav se strachu pochopením, že tu není „já" ani „druzí". Prozkoumáš-li tělo a mysl, nic takového jako „já" nenajdeš. Zanechej honby za potěšením, věnuj se zkoumání a dotazování a zůstaň věrný vlastnímu úsilí.

VI. II. 31

VASIŠTHA pokračoval: Neomezené Vědomí se jako neomezené a nepodmíněné ve všem odráží a samo je ve všem zakoušeno. Jakmile však vznikne představa objektu a je upevněna opakováním, pak se toto Vědomí projeví jako objekt, podobný snovému objektu, a třebaže je samo v sobě, zdá se být v tomto snu objektem. Jestliže snový objekt zanikne, nic se neztratí. Jestliže „svět" či „já" zanikne, nic se neztratí. Nemá smysl svět či pocit ega zavrhovat či odsuzovat, vždyť kdo by odsuzoval přelud? Dostačující je důkladné zkoumání. To, co po takovém zkoumání zbude, je Skutečnost. A v ní buď pevně ustálen.

Projevený svět není nic jiného než představa a tu je možno zcela rozptýlit zkoumáním a dotazováním. To, co zbude, je *Brahman*. Chápat projevený svět jako

skutečný je jako věřit slovům syna neplodné ženy. Osobnost jedince znamená *vásanu* neboli podmíněnost mysli a ta po důkladném prozkoumání zmizí. Když je však člověk ve stavu nevědomosti a nedokáže to nahlédnout, je tu projevený svět.

Tělo je výsledkem spojení pěti základních prvků a je samo o sobě netečné. Ze stejných prvků je i mysl, rozum a pocit ega. Pokud je člověk schopen vzdát se mysli, rozumu a pocitu ega, získá čiré, nepodmíněné Bytí. A to je osvobození.

„Objekt“ vznikne v „subjektu“, ale nemá samostatnou, nezávislou existenci. Také „podmíněný stav“ či „podmíněné bytí“ jsou jen představy, nic skutečného. Jakmile jsou prozkoumány, okamžitě zmizí. Proto je nejlepší utnout vznik představ a zabránit jejich opětovnému vzniku tím, že na ně již nikdy nepomyslíme. Není tu žádný subjekt, který by pozoroval nebo zakoušel, skutečný ani neskutečný. Je tu pouze nejvyšší klid a mír. Kdo je ustálen v klidu a míru, je oproštěn od chtění i nechtění, ať už zůstane činný nebo se do činnosti nezapojí. Je-li mysl mudrce osvobozena od představ omezujících nepodmíněné Vědomí, jak by mohl mudrc jednat dualisticky? Oproštěn od lásky, nenávisti a strachu přebývá mudrc jakožto neměnné Já pevně ustálen v nejvyšším klidu a míru.

Představa „objektu“, který vznikne v „subjektu“ je subjektem vnímána jako něco od subjektu odlišného. Ve skutečnosti jsou oba dva nerozlišené Jedno, podobně jako člověk snící a poté probuzený, podobně jako jedno mléko nalité do dvou nádob. Nejvyšší Já je oproštěno od jakýchkoli představ. Objekty vzniknou z představ, a jestliže tyto představy opustíme, objekty zmizí.

VI. II. 32

VASIŠTHA pokračoval: Je-li v neomezeném Vědomí pohyb, vzniknou představy „já“ a „svět“. Samy o sobě jsou neškodné, pokud člověk chápe, že nejsou odlišné od Já, od neomezeného Vědomí. Pokud je však člověk považuje za skutečné a vnímá i svět jako skutečný, pak je to neštěstí.

Pohyb v Tom, co je nepodmíněné, také není skutečný. A pokud není skutečný, oč méně jsou skutečné představy, jež v důsledku takového pohybu vzniknou. Jsou stejně skutečné jako tanec syna neplodné ženy. Takový pohyb vznikne v nevědomosti a nevědomostí zůstane. Zmizí až ve světle správného pochopení.

Podobně vznikne i pocit ega, je-li tu představa jeho existence. Je-li taková představa odmítnuta, pocit ega zmizí a pak je tu *dhjána* neboli meditace či *samádhi* neboli nejvyšší stav. Je tu nepodmíněné Vědomí. Neuvízni v síti duality a neduality. Všechny polemiky vedou jen k trápení a zoufalství. Když člověk následuje to, co není skutečné

a trvalé, je tu utrpení. Odpadnou-li ve vědomí člověka podmíněnosti, všechno trápení zmizí podobně jako v hlubokém spánku. Vědomí, které se oprostí od podmíněností, pochopí svoji nepodmíněnou přirozenost. A to je osvobození.

Pokud s pomocí mých rad pochopíš, že „já" neexistuje, pak tvé pochopení bude pevné a neotřesitelné. Svět a já existují jen jako představy, nikoli jako skutečnost, a zmizí hned, jakmile se člověk začne ptát: „Kdo jsem já a jak vznikl tento svět?" Pochopení toho, že já neexistuje, je *nirvána* neboli osvobození. Světlo tohoto pochopení rozptýlí temnotu nevědomosti. Podle toho, co radí mudrci, by se měl jedinec do konce svého života neustále tázat: „Kdo jsem já? Jak vznikl tento svět? Co je to *džíva*, tedy osobnost jedince? Co je to život?" Pokud se uchýlíš do společnosti těch, kteří znají Skutečnost, pak světlo jejich Sebepoznání rozptýlí temnotu nevědomosti či její zbytky, včetně pocitu ega. Zůstávej proto v jejich blízkosti.

Buď s těmito mudrci v soukromí, ne na veřejnosti, neboť vyjadřují-li různí lidé různé pohledy na věc, tvé pochopení by mohlo být pokrouceno a zatemněno. Toho, kdo poznal Skutečnost, vyhledá moudrý člověk v soukromí. Učí se Pravdě a soustředí se na ni. Koncentrace a rozjímání rozptýlí mraky myšlenek a představ, které na Vědomí vrhají stín.

VI. II. 33

VASIŠTHA pokračoval: Když člověk vlastním úsilím a díky společnosti světců a mudrců dosáhne poznání, přestane se v jeho vědomí rozpínat projevený svět. Ve vědomí jedince vznikají myšlenky a představy, ale pokud se rozvine opačný směr, dojde u původních představ k radikální změně. Osvobození znamená úplné odevzdání všech myšlenek a představ a takové odevzdání je možné jen tehdy, jestliže jedinec zanechá honby za potěšením. Myšlenky a představy postupně ustanou u toho, kdo nespojuje slova s jejich významem, a to ať už ta slova vyslovil někdo jiný nebo vznikla v jeho vlastní mysli.

Zřeknutí se pocitu ega znamená zánik nevědomosti. Právě to a nic jiného je osvobození. Ať už svět existuje nebo ne, jeho uchopování a poznávání myslí vede k utrpení, zatímco opak je blažeností. Pro vtělenou bytost existují dva typy neduhů. První se vztahuje k tomuto světu a druhý k tomu, co je za ním. Dokud trvá život, snaží se nevědomý člověk vyléčit nemoci tohoto světa. Problémy spojené s tím, co je za tímto světem, však podobně léčit nejdou. Člověk nemůže doufat ve vyléčení na onom světě, neboť na onom světě takové léky nejsou. Není-li člověk schopen najít lék na smrtelnou nemoc zvanou nevědomost zde na tomto světě, určitě jej nenajde, když tento

svět opustí. Nemarni tedy svůj čas snahou hledat lék na neduhy spojené se životem na tomto světě. Skrze poznání Já se zbav problémů spojených s tím, co následuje po něm. Neutrácej zbytečně svůj čas, vždyť života každým okamžikem ubývá.

Jiný lék než vybřednutí z bažiny potěšení nenajdeš. Hlupák libující si v potěšení otevírá bránu, kterou vcházejí smutek a neštěstí. Tak jako sílu v dospělosti předchází dostatek energičnosti v dětství, tak také dosažení naplnění a dokonalosti, tedy dosažení stavu *nirvána*, předchází sebedisciplína a zanechání honby za potěšením. Život toho, kdo pochopil Skutečnost, plyne v harmonii, zatímco život člověka nevědomého je vířením a točením se v kruhu.

Vesmíry vznikají v neomezeném Vědomí jako vlny na hladině oceánu, avšak od nepodmíněné existence nejsou odděleny. *Brahman* je mimo jakýkoli popis a nemá podobu či přirozenost, kterou by bylo možné si představit. Není tedy moudré tvrdit, že projevení vesmíru je přirozeností *Brahman*! Stvoření, svět či pohyb Vědomí jsou slova, jimž chybí základ. Zanecháme-li takových představ, pak „já" a „svět" přestanou existovat a jediné, co zbude, je čiré a neměnné Vědomí. Existuje pouze nepodmíněné Vědomí, nic jiného. Ani samotná podstata či přirozenost rozmanitých objektů neexistuje. Každá představa znamená výhonek iluze, a to i představa o podstatě rozmanitých objektů.

VI. II. 34

VASIŠTHA pokračoval: To, co v životě zanikne v závislosti na štěstí či neštěstí, to zaniká, a to, co se štěstím či neštěstím nezanikne, to nezaniká. Taková je podstata učení svatých textů. Kdo má touhy, ten zakouší příjemné či nepříjemné zážitky. Chce-li se zbavit problémů spojených s těmito zážitky, je třeba udělat jediné, zbavit se tužeb.

Klamná představa o tom, že existuje „já" či „svět", není přítomna v nejvyšším Já. Kdo jen takové výrazy vymyslel? Kdo jimi překryl čirou prázdnotu, která je nejvyšším klidem a mírem? Není tu „já", „svět" ani „*Brahman*". To vše jsou jen slova. Jedinou Skutečností je nejvyšší klid. To je vše. Není tu žádné dělení ani nikdo, kdo by konal či zakoušel. Takové pojmy tu jsou jen pro poučení hledajících. Jedinou Skutečností je, že existuje Já samo o sobě. Ale podobně jako snové zkušenosti dvou lidí spících vedle sebe nejsou tytéž a jeden člověk neví, o čem sní ten druhý, tak pochopení jedince a vnitřní zkušenost jsou zcela osobní a jedinečné.

Vědomí jakožto Já si uvědomuje vše ve vesmíru. Já jsem toto Vědomí. Svět, já, jakákoli věc, nic z toho není od Vědomí odděleno. Existuje jediné Já a to se jeví jako mnohé. Jako jediné není nahlíženo jen v důsledku nevědomosti a své nehmotné povahy.

Nejvyšší Já v sobě vnímá vesmír, jako by měl formu, třebaže ji ve skutečnosti nemá. Každé rozdělení, například na bytosti vnímání schopné a bytosti vnímání neschopné, není skutečné a je tu jen pro poučení hledajících.

Představa jáství vznikne v *Brahman* náhodně, *kákatálíja*, jako když kokos spadne právě ve chvíli, kdy si vrána sedla na palmu. Ve skutečnosti jsem *Brahman*, svět je *Brahman*, vznik a zánik neexistují. Proč se tedy radovat nebo truchlit? Bůh je všemocný, proto se některé věci jeví jako vnímání schopné a jiné jako vnímání neschopné. V *Brahman* však takové rozdělení neexistuje. Stvořený svět se jeví, jako by byl částí Boha a jako by v něm existoval vztah příčiny a následku. Tak tomu však není, neboť v *Brahman* není nic, co by mohlo být označeno jako jeho vlastnost či přirozenost.

Zakoušení dvojnosti znamená omezení. Zřeknout se takového zakoušení je osvobozením.

Jestliže se takového zakoušení zřekneme, zmizí všechny rozdíly mezi subjektem, tedy tím, kdo poznává, a objektem, tedy tím, co je poznáno, zmizí rozdíly mezi pozorovatelem a pozorovaným objektem. Pohyb ve Vědomí se považuje za stvořený svět, a jakmile je tento pohyb rozpoznán jako falešný a neexistující, je tu *nirvána*. *Brahman* je neměnné a nepodmíněné. Celý vesmír je absolutní *Brahman* bez jakéhokoli dělení.

VI. II. 35

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, neomezené Vědomí je všude, a proto se zdá, že během krátkého okamžiku přejde z jedné části vesmíru do druhé. Ať se zabýváš čímkoli, zůstaň ustálen v nepodmíněném Já. Pro nevědomost je charakteristické, že ji po důkladném zkoumání a dotazování vůbec nenalezneme. Pokud by ji bylo možné nalézt a poznat, stala by se poznáním. A když nevědomost neexistuje, pak ve Vědomí neexistuje ani žádné rozdělení.

Samotné *Brahman* existuje, jako by bylo světem. To, co je Jedno, existuje, jako by bylo rozdělené. Čirost existuje jakoby nečistá, plnost jakoby prázdná, prázdnota jakoby plná, pohyb jakoby nehybný, nehybnost jakoby pohyblivá, neměnnost jakoby proměnná, klid a mír jakoby nepokojný, Skutečnost jakoby neexistující, Vědomí jakoby nevědomé, Já jakoby objekt, ne-Já jakoby Já, věčnost jakoby podléhající zániku, nepoznatelné jakoby poznatelné, zřejmé jakoby zahalené temnotou. A ačkoli to vše je Bytí, je těžké to nahlédnout.

Neomezené Já je nepodmíněné, a proto se nezdá, že by někde přímo existovalo. Není v něm rozdělení na konajícího, konání a to, co bylo vykonáno. Není v něm příčina.

Existuje jako všechno, všude a po všechny časy. Je neviditelné, ale stále před tebou. Není v něm rozdíl mezi vědomím a ne-vědomím. Jsem a jsem i představa, že „nejsem". Je-li tu něco jiného, pak jsem i to.

V neomezeném Vědomí se projeví všechny vesmíry, třebaže žádné takové projevení ani rozdělení není možné. Je to, jako by si Vědomí přálo pohlédnout na sebe, a stalo se tak svým vlastním zrcadlem, v němž bez jakéhokoli úmyslu samo sebe odráží. Čiré Bytí se stane svým vlastním odrazem, vesmírem. To, co se nazývá svět, je samo neomezené Vědomí.

V neomezeném Vědomí všechny věci i fyzické bytosti vznikají, projevují se a zanikají. Celý svět je obraz a samotné Vědomí je čirý a bezbarvý nátěr, jímž je obraz světa namalován. Objekty se jeví tak, že podléhají vzniku a zániku, ale Vědomí je věčné a ničím nepodmíněné. Tak jako zůstane zrcadlo neovlivněno odrazy, které v něm vidíme, tak ačkoli se zdá, že ve Vědomí vzniká na tisíce světů, zůstává Vědomí, v němž není úmysl tvořit, neustále v klidu a míru. Neomezené Vědomí je neúmyslnou příčinou či ne-příčinou projevení světa současného i budoucího. Když otevře své oči, světy vzniknou, když oči zavře, světy zaniknou.

VI. II. 36

VASIŠTHA pokračoval: Tak jako nezakouším představy dítěte, třebaže pro dítě jsou zcela skutečné, stejně tak není v mém vědomí žádný stvořený svět. Formy, představy i inteligence, která je rozpoznává, to vše je čiré Vědomí. Existuje pouze Vědomí a nikoli vesmír. Nevnímám pocit ega, ale nahlížím bytí čirého Vědomí, absolutního klidu a míru. Věz, že i tato slova jsou čiré Vědomí a tento rozhovor existuje v rovině tvého vlastního vědomí.

Nejvyšší stav je takový, v němž nevzniknou žádné touhy. Mudrc oproštěný od tužeb jedná tak, jako by byl jen kus dřeva. Zakouší čirou prázdnotu uvnitř a čirou prázdnotu vně. Svět je pro něho jako dutý bambus. Ten, koho svět neočaroval a jehož srdce se těší ze samotného kosmického Bytí, překonal oceán *samsáry* a spočívá v klidu a míru. Zvítězil nad tužbami, opustil skryté sklony a podmíněnosti mysli, a proto říká to, co má být řečeno, dotýká se toho, čeho je třeba se dotknout, ochutnává různé chutě, pozoruje různé děje a čichá různé vůně.

Z nemoci toužení se člověk osvobodí, jen pokud pochopí, že objekty zakoušení nemají žádnou podstatu. Vznik tužby znamená trápení a její zánik je nejvyšší radost. Žádné jiné radosti či trápení, v pekle ani v nebi, se s těmito nemohou měřit. Mysl znamená touhu a zánik touhy je osvobození neboli *mókša*. To je jádrem všech svatých textů. Není-li možné překonat touhu vlastním úsilím, pak je jistě touha velmi silná. Ale žádný jiný prostředek nepomůže. Nemůžeš-li touhu překonat celou najednou, dělej to

postupně, krok za krokem. Vidí-li poutník před sebou dlouhou cestu, nezoufá si, ale dělá krok za krokem. Touha znamená *samsáru*, tedy projevený svět. Projevený svět není ničím jiným než neustálým rozpínáním a projekcí tužeb. Člověk by měl upřímně usilovat o překonání tužeb. Všechno ostatní je marné. Nadarmo člověk studuje svaté texty a naslouchá radám učitele. Bez zániku tužeb není žádné *samádhi*! Pokud člověk shledá, že je pro něj nemožné překonat touhy vlastním poznáním, jaký smysl má studium svatých knih či rady učitele? Jakmile je odstraněn neklid způsobený touhou, stačí k dosažení poznání Já jen velmi malé úsilí. Ať se každý snaží všemi prostředky překonat touhu, která je semínkem, z něhož vyklíčí zrození, stáří a smrt. Se vznikem touhy vzniká omezení a se zánikem touhy omezení zaniká. Nechť je semínko touhy v srdci člověka spáleno ohněm klidu, vyrovnanosti a sebeovládání.

VI. II. 37

VASIŠTHA pokračoval: *Jóga* znamená zbavení se jedu pocházejícího z tužeb. Přestože jsem se tím již zabýval, pro objasnění to zopakuji znovu.

I když toužíš něco mít, nic jiného než Já neexistuje. Po čem bys tedy toužil? Vědomí je jemné jako prostor a nedělitelné. Vědomí samo je stvořeným světem. Jak bys tedy toužil a po čem? Nejsou tu objekty, po nichž bys mohl toužit. Nevidím ani to, že by tu byl rozdíl či vztah mezi získáním objektu a tím, kdo objekt získal. Jak lze získat něco, co není skutečné? Pochopíme-li podstatu získaného objektu a toho, kdo objekt získal, kam se oba poděli?

Jestliže nahlédneme, že neexistuje rozdíl mezi pozorovatelem, pozorováním a pozorovaným objektem, rozplyne se pocit ega v Já, ve Vědomí. V osvobození či vyvanutí *nirvána* není pozorovatel, pozorování ani pozorovaný objekt. Existuje-li objekt, nemůže tu být *nirvána*. Iluzorní projevení objektů je bez užitku, podobně jako je bezcenná lastura, která připomíná stříbro, ale stříbrem není. Upevňuješ-li se v tom, že iluzorní projevení je skutečné, otevíráš brány zármutku. S pochopením, že projevení světa není skutečné, přichází radost a štěstí.

Neexistuje ani vztah příčiny a následku mezi dvěma událostmi, neboť jediné, co je skutečné, je neomezené Vědomí. „Příčina" a „následek" jsou slova, která k ničemu neodkazují. Co je příčinou tekutosti vody nebo pohybu vzduchu? Není tu utrpení a není tu štěstí, neboť celý svět je Bůh. Neexistuje nic jiného než nepodmíněné Vědomí. Jak potom může vzniknout touha?

RÁMA se zeptal: Je-li vše, co existuje, *Brahman* čili neomezené Vědomí, pak je i touha *Brahman*! Jaký smysl potom mají příkazy a zákazy?

VASIŠTHA odpověděl: Je-li pochopena Skutečnost, pak je touha opravdu *Brahman* a nic jiného. Avšak podobně jako zanikne tma, vyjde-li Slunce, tak zmizí touha, jakmile přijde pochopení Skutečnosti. V okamžiku, kdy vyjde Slunce poznání Já, mizí pocit duality spolu s *vásanami* neboli podmíněnostmi mysli. Jak by mohla v tomto stavu existovat touha? Člověk poznání necítí k objektům odpor ani přitažlivost a je pro něj zcela přirozené, že žádnou touhu nemá.

VASIŠTHA pokračoval: Pokud člověk poznání vůbec nějakou touhu pocítí, je zcela náhodná a bezdůvodná, anebo přišla v důsledku žádosti druhých. Taková touha je *Brahman*. Nicméně je jisté, že touha v mudrci nevyvstane. Příkazy a zákazy se člověka poznání netýkají. Kdo by chtěl něco přikazovat člověku, u něhož všechny touhy vyhasly? Ve skutečnosti právě podle toho lze takového člověka rozpoznat. Člověk poznání má všechny touhy vyhaslé. Člověk poznání pečuje o štěstí a blaho všech.

Jestliže zálibu v potěšeních vystřídá pochopení, že objekty nemají podstatu, pak touhy nevznikají a je tu osvobození. Osvícený člověk překračuje pojmy jednoty a duality, proto je pro něj toužení i netoužení totéž a stejně božské. Takový člověk je osvobozen od jakéhokoli neklidu a spočívá v Bohu, v klidu a míru. Netouží něco vykonat a není tu ani nic, co by mohl získat, když něco vykonat odmítne. Nic už není důležité, toužení ani netoužení, pravda ani faleš, já ani druzí, život ani smrt. V takovém člověku touha nevzniká, a když se touha objeví, je to *Brahman*.

Pro koho neexistuje radost ani smutek, kdo spočívá v klidu a míru a zůstává vnitřně vyrovnaný, ten je osvícený. Je schopen přeměnit v radost i utrpení. Je-li člověk pevně ustálen v pochopení Skutečnosti, pak prostor spočine v prostoru, klid v klidu, naděje v naději, prázdnota v prázdnotě a svět v *Brahman*. Falešný pocit ega zmizí.

Když se projeví svět, je to jako něco, co se objevilo v představě druhého. Je to iluzorní zdání. Pocit ega je neskutečný, třebaže se jeví jako skutečný. Projevení světa není skutečné ani neskutečné, je nepopsatelné. Ačkoli je pravdou, že toho, kdo zná Skutečnost, se toužení ani netoužení nedotýká, domnívám se, že je vhodnější vyjádřit to tak, že u něj touha nevzniká. Mysl znamená pohyb ve Vědomí, které si uvědomí samo sebe. A právě to je *samsára* a také touha. Oprostit se od toho znamená osvobození. Pochop to a zanechej toužení.

Ať je tu toužení nebo netoužení, ať je tu stvoření nebo kosmický zánik, nic a nikoho nelze ztratit. Toužení a netoužení, pravda a faleš, existence a ne-existence, štěstí a neštěstí, to vše jsou jen pojmy a představy, které vzniknou v prostoru, ale z nichž nic dalšího nevzejde. Člověkem jdoucím k osvobození je jen ten, u něhož den za dnem slábne jeho toužení. Vzdát se tužeb je jediný prostředek na světě, který může odstranit nesnesitelnou bolest způsobenou touhou.

VASIŠTHA pokračoval: Na to, aby se člověk vzdal tužeb, neexistuje jiný lék než poznání Já, poznání Skutečnosti. Je zbytečné zkoušet prostředky založené na nepravdě, například na pocitu ega.

Kvůli pocitu ega se Vědomí zdá jako netečná hmota. Vznikne mysl a tělo. Jde však o Vědomí a to zakouší samo sebe, aniž by se vzdalo své vědomé podstaty, třebaže se zrovna zakouší jako tělo. Stvoření světa nebo těla tudíž není skutečné ani neskutečné.

Země je prázdnota, hory jsou prázdnota, pevné látky jsou prázdnota, světy jsou prázdnota, pohyb je prázdnota a zakoušení stvořeného světa je také prázdnota. Stvořený svět nevzniká ani nezaniká. V oceánu Vědomí jsou světy jako vlny na moři. Nejsou od moře oddělené, třebaže se tak jeví. Vzniknou bez příčiny, a přece ve skutečnosti nevzniknou ani nezaniknou. V neomezeném Vědomí je nemožné, aby vznikl objekt, který by byl od Vědomí oddělený.

Jóginové a dokonalí mudrci udělají v jediném okamžiku ze světa prázdnotu a z prázdnoty svět pomocí magického prostředku zvaného vědomí. Existuje bezpočet světů i bezpočet stvoření, které tito *siddhové* v prostoru stvořili, ale všechno je to jen čiré neomezené Vědomí. A osvícení *siddhové* cestují z jednoho stvořeného světa do druhého.

Žádný z těchto světů není oddělen od Vědomí, ač se tak jeví. Jejich vznik v neomezeném Vědomí je jen klam. Světy jsou však uchopeny pomocí představ, jež vznikly v pozorovateli, a jsou proto v souladu s těmito představami zakoušeny. U *jóginů* jsou takové představy silně oslabeny, proto *jógin* nahlíží Skutečnost a jeho tvrzení je blízké pravdě. Výroky ostatních jsou zabarveny jejich vlastními představami a podmíněnostmi mysli.

Ó Rámo, čas uvádí do pohybu světy a v nich i všechna smyšlená „já", „ty" a „oni". Vše je jediné čiré neomezené Vědomí, jež je nejvyšším klidem a mírem, nestvořeným a nezanikajícím. A To je Bůh, To je Já. Jak a v kom tedy vznikne touha a všechno ostatní?

VI. II. 38

VASIŠTHA pokračoval: Vědomí v sobě nahlíží Já jako svůj objekt. Stvoření se chápe jako dvojí, stvoření pocházející od Brahmy a stvoření pocházející z mysli jedince. Ve své podstatě je to však totéž, neboť obojí vzniká z Já, z neomezeného Vědomí. S Vědomím je spjato uvědomování, a právě uvědomování způsobí, že se představa stvoření zdá být mimo toto Vědomí. Není tudíž rozdíl mezi subjektivním a absolutním.

Rozmanité objekty vzniknou v neomezeném Vědomí, existují v něm a nejsou od něj odděleny. Proto tu jsou také zážitky těchto objektů. Poněvadž subjektem i objektem zážitku je Vědomí, splyne objekt se subjektem jako voda s vodou a vznikne

prožitek. Kdyby tomu bylo jinak, tak by nevznikl, vždyť mezi dvěma kusy dřeva zážitek nevznikne. V objektu jsou přítomny základní prvky jako země, voda, oheň, vzduch a prostor, v subjektu zase životní síla, mysl či *džíva*. Nejde o čiré Vědomí, ale zdánlivá projevení vznikající ve Vědomí, která jsou tudíž neskutečná. A protože to, co je neskutečné, nemá skutečnou existenci, pak je zřejmé, že jediné, co existuje, je Skutečnost, neomezené Vědomí, *Brahman*.

Když se probudí člověk spící vedle tebe, jeho snové objekty se vytratí, ale ty tím neztratíš nic. Pro člověka, který se pozvedl nad své ego, neznamená celý vesmír nic víc než stéblo trávy. Takového člověka ve třech světech nic nezláká a ani stav bohů pro něj neznamená víc než vlas na hlavě. Dualita a rozmanitost jsou pro něj neskutečné a klamné.

Je-li celý svět v očích mudrce jen prázdnotou, jak by se v jeho srdci mohla objevit touha? Pro mudrce neexistuje dokonce ani rozdíl mezi životem a smrtí. Po pečlivém prozkoumání je jako neskutečné nahlédnuto i tělo. Ustanou-li představy týkající se těla a světa, zmizí i mysl a zůstane jen Já neboli neomezené Vědomí.

Není-li tu dotazování a pátrání po podstatě Skutečnosti, objeví se pocit ega. Pokud člověk podstatu Skutečnosti důkladně prozkoumá, pocit ega zmizí a je tu čiré, neomezené Vědomí. Pak se mysl oprostí od rozdělování na subjekt a objekt a běžný život se promění v život božský. Cokoli děláš a cokoli zakoušíš, se stane božským. Oproštěn od tužeb a iluze buď ustálen v poznání Já. A poněvadž tu nejsou jiné podněty, nech své jednání řídit posvátnými texty.

VI. II. 39

VASIŠTHA pokračoval: Kdo byl zbaven závoje nevědomosti a je bez tužeb, vyzařuje světlo čiré Inteligence. Všechny pochyby byly utišeny a on ozařuje vše kolem sebe. Kdo se setká s bytostí oproštěnou od všech pochyb a závislostí, je jejím světlem prozářen a očištěn.

Představa o tom, že objekty světa jsou skutečné, vychází z nevědomosti. Je-li tu pochopení, že objekty skutečné nejsou, kde by se vzala touha po objektech? I „stvoření" a „osvobození" jsou jen slova bez skutečného významu. Tento svět je Vědomí, neboť kdyby tomu tak nebylo, nemohli bychom chápat ani výrazy „já" nebo „to".

Skutečného klidu a míru je dosaženo až tehdy, když se člověk nedrží pocitu ega ani ničeho, co je s ním spjato, tedy ani smutku. V hlubokém spánku nejsou sny a zároveň není stav hlubokého spánku zakoušen během snu. Podobně s pocitem ega a utrpení, zrozeného z představy projeveného světa, nemůže společně existovat klid

a mír pocházející ze stavu *nirvána*. To vše jsou ale jen představy. Ve skutečnosti tu není stvoření ani *nirvána*, hluboký spánek ani sen. Pokud je to všechno opuštěno, je tu skutečný klid a mír.

Zmatení a iluze nejsou skutečné a to, co není skutečné, neexistuje. Po důkladném zkoumání nic takového nenalezneme. To, co lze po důkladném zkoumání nalézt, je pravá podstata, která existuje sama o sobě a v níž není mnohost ani rozmanitost. Pokud se člověk od své pravé podstaty vzdálí, je tu utrpení. Pokud však ve svém Já spočine, je tu nejvyšší klid a mír.

Všechny prvky ve světě, například mysl a smysly, jednají a fungují jen s pomocí svých protějšků, například světla a prostoru, tak aby vše do sebe zapadalo. Neomezené Vědomí neboli Já nedělá nic a není do činnosti nijak zapojeno. Kdo tento svět považuje za skutečný, nemá poznání Já a pro něj jsme my „neskuteční". Poněvadž je ve mně čiré uvědomění jediného kosmického Vědomí, jeví se mi činnosti světa tak, že je nelze od Vědomí oddělit, podobně jako nelze oddělit pohyb od větru. Mysl nevědomého člověka vnímá mé tělo jako skutečné. Jeho fyzická existence je však pro mou osvícenou Inteligenci stejně neskutečná jako pro toho, kdo spí. Můj vztah s nevědomým člověkem je *Brahman* a existuje v *Brahman*. Ať je nahlížení skutečnosti nevědomého člověka jakékoli, nemám s tím problém. Poněvadž je všechno prostoupeno *Brahman*, já jakožto „já" neexistuji. I tato slova vznikla jen kvůli tobě. V srdci toho, kdo zná Pravdu, není touha po potěšení ani po osvobození. Osvobození, bohatství ani nic jiného nemá žádný význam pro toho, kdo je ustálen v pochopení: „Nejsem já a není svět."

VI. II. 40, 41

VASIŠTHA pokračoval: To, co si uvědomuje vnější formy i vnitřní psychické stavy, se nazývá Já nebo též *svarúpa*. Jestliže se oslabí ne-Já a rozvine se přirozenost Já, pak s přicházejícím světlem je svět pochopen jako pouhý prožitek. Je-li člověk pevně ustálen v Já, pak projevený svět zmizí, stejně jako zmizí sen v hlubokém spánku.

Radovánky jsou nebezpečnou nemocí, příbuzní jsou omezením a *artha* neboli bohatství je zdrojem toho, co se nazývá *anartha* neboli neštěstí. S tímto poznáním by měl člověk spočinout v Já. Ne-Já je *samsára* a spočinutí v Já znamená nejvyšší dobro. Člověk by měl být sám sebou jako *čit ákáša*, též *čidákáša*, neboli prostor Vědomí.* Nejsem já, nejsem objekt, nejsem projevený svět. Jsem *Brahman*, nejvyšší klid a mír, do jakého jsem vstoupil. Ó Rámo, ty si uvědomuješ své „já" a „sebe", ale já vidím jen

* *Čit ákáša* se označuje také jako „prázdnota vědomí", neboť znamená vyprázdnění od pocitu ega. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

nejvyšší klid a mír. Podobně jako člověk spící hlubokým spánkem neprožívá sny a snící člověk zase není v hlubokém spánku, Vědomí-*Brahman* si neuvědomuje Vědomí-stvoření a naopak. Osvícený člověk vidí *Brahman* a svět jako stav bdění a stav snění. Zná všechno takové, jaké to je.

Kde je sluneční světlo, tam je jistě i jeho zář. A podobně, je-li tu zkušenost, že objekty světa nemají svou podstatu, pak přijde duchovní probuzení. V každé částečce Bytí tancuje nejvyšší esence kosmického Vědomí a to je jediná Skutečnost. Kdo může změřit neměřitelné či omezit neomezené? Nádherný kosmický tanec, který před sebou vidíš, Rámo, je hra neomezeného Vědomí. Tak jako se spící člověk, který opustil stav hlubokého spánku, stane jevištěm na divadle snů, tak se Já, pokud není ve stavu poznání, stane semínkem či zárodkem projeveného světa. Rozjímej o Já a žij v bdělém stavu jako v hlubokém spánku, oproštěný od psychického utrpení.

Je-li člověk duchovně probuzen a jeho bdělý stav se podobá hlubokému spánku, pak se jeho stav označuje jako *svabháva* neboli přirozenost Já. Tento přirozený stav vede k osvobození. Kdo je ustálen v *Brahman* a nevidí rozdíl mezi *Brahman* a „svět", ten žije ve světě, aniž by dělal rozdíl mezi subjektem, objektem a děním. Žije bez pocitu, že něco koná. V jeho očích se vše jeví takové, jaké je, a není tu jednota ani rozmanitost.

Město, které si vytvoříme ve své fantazii, je jen představa, nikoli skutečné město. Projevený svět je jen projev či zdání, nikoli skutečný svět. Skutečností je neomezené Vědomí, *Brahman*.

VI. II. 42

Projevený svět vzniká z nevědomosti a zaniká s poznáním. Ale nic z toho nemá význam pro samotnou Skutečnost, která nevzniká ani nezaniká. Touto Skutečností je nedělitelné neomezené Vědomí a mimo něj není nic. Vědomí jako by procházelo procesem rozlišení, rozdělení a uvědomění se jako objekt. Vytvoří se zdánlivé rozdělení a částečná znalost a už je tu nevědomost. Uvědomění je neomezenému Vědomí vlastní, ale nelze je od Vědomí oddělovat.

Rozdíl mezi světem a Bohem je falešný, je jen v označení. V nedělitelném neomezeném Vědomí postrádá takové dělení význam. V důsledku iluzorních představ času a prostoru se někde v nějakou chvíli objeví zlato ve formě zlatého náramku a podobně vznikne ve Vědomí představa stvoření. A jestliže dualita ve skutečnosti neexistuje, pak ztrácí význam i zkoumání příčinného vztahu mezi stvořitelem a jeho stvořením.

Je-li To, co existuje, nahlédnuto takové, jaké je, tedy jako nedělitelné Vědomí, pak zmizí projevený svět. Setrvej pevně ustálený a nepohnutý jako skála v pochopení této Pravdy a ve světě jednej jako inteligentní bytost. Všemi svými spontánními činy, zážitky i svým poznáním uctívej Já, které je nejvyšším Bohem. Budeš-li uctívat Já,

obdaří tě požehnáním duchovního rozvoje. V porovnání s tím nemá význam uctívat bohy, jako jsou Rudra nebo Višnu. Je-li Já, které je nejvyšším Bohem, uctíváno dotazováním se na podstatu Já, sebeovládáním a *satsangou* neboli společností mudrců, obdaří tě konečným osvobozením zvaným *mókša*.

Vnímání Skutečnosti je nejlepší formou uctívání. Jestliže Bůh existuje jako Já, jen hlupák by uctíval něco jiného. Říká se, že svaté poutě, uctívání bohů a odříkání přinesou požehnání, jsou-li prováděny s *vivékou* neboli schopností rozlišovat. *Vivéka* je v tom všem to nejdůležitější. Nestačilo by tedy uctívat Já prostřednictvím samotné *vivéky*? Prostřednictvím *vivéky* opusť vědomí těla a s ním i obavy, strach, zoufalství, radost a bolest. *Vivéka* odhalí, že Vědomí není nic jiného než Já oproštěné od objektů, například od těla. Nejvyšší Vědomí vstoupí do stavu nejvyššího klidu a míru, který je nepopsatelný. Snažit se ho popsat či ukázat znamená ho zničit. Být uspokojen poznáním získaným z posvátných textů a považovat se za osvíceného je stejně plané jako obrazová představivost člověka, který je od narození slepý. Je-li tu pochopení, že objekty nejsou skutečné a že Vědomí není objektem poznání, pak je tu osvícení, které překračuje všechny popisy.

VI. II. 43

VASIŠTHA pokračoval: Kdo je oproštěn od horečky nevědomosti a má srdce klidné v důsledku poznání Já, ten se nenechá zlákat radovánkami a potěšením. Dost již bylo řečí o poznání a moudrosti. Jsou to jen slova a slovy vyvolané představy, které nemají nic společného s Pravdou. *Nirvána* neboli osvobození znamená nezakoušet pocit ega. To je třeba jasně pochopit.

Tak jako člověk probuzený ze snu nemá z objektů, které ve snu viděl, žádné potěšení, tak pro nás neplyne žádné potěšení z objektů projeveného světa. Podobně jako se v tmavém lese zjevují upíři a skřeti, tak v temnotě nevědomosti vzniká všech čtrnáct světů. Jestliže pátráme po Pravdě, zjistíme, že žádní upíři a skřeti v lese nebyli. A pokud prozkoumáme Skutečnost ohledně čtrnácti světů, budou všechny světy nahlíženy jako jediné čiré Vědomí. Objekty neexistují nezávisle, a proto nemohou být skutečné. Jsou prostoupeny Vědomím jakožto subjektem. Avšak protože tu není žádný objekt, vzhledem k němuž by se Vědomí dalo považovat za subjekt, lze říci, že Vědomí jako subjekt neexistuje. Existuje Něco, co nelze nijak popsat.

Spočiň jako čiré Vědomí a osvěžuj se esencí poznání Já. Spočiň v zahradě konečného osvobození zvaného *nirvána*, oproštěn od všech pochybností. Proč vy, lidé, bloudíte v lese *samsáry*, který postrádá jakýkoli základ? Ó vy pomýlení, nehoňte se ve světě za přízraky nadějí a tužeb po štěstí. Za každým potěšením se skrývá bolest.

Proč nevidíte, že potěšení je příčinou vašeho konce? Nenechte se ošálit iluzí projeveného světa. Tuto iluzi dobře prozkoumejte a poznejte. Pak spočinete ve vlastním Já, jež je bez počátku a bez konce.

Nevědomý člověk považuje *samsáru* za skutečnost. Ale *samsára* ve skutečnosti vůbec neexistuje. To, co existuje, odmítneme-li toto zdání, je jediná Skutečnost. Ale To je beze jména. Jako silný lev dokáže rozbít klec, v níž je vězněn, tak i ty rozbij klec nevědomosti, osvoboď se z ní a povznes se nad to všechno. Osvobození znamená zanechat představ „já" a „moje". Nic jiného osvobozením není. Osvobození je klid a mír. Osvobození je zánik všech sklonů a podmíněností. Osvobození je oproštění se od všeho tělesného i duševního utrpení.

Nevědomý člověk a mudrc nevidí tento svět ve stejném světle. Pro toho, kdo získal poznání Já, se svět nejeví jako *samsára*, ale jako jediné neomezené a nedělitelné Vědomí. Člověk poznání je probuzen do něčeho, co pro nevědomého člověka vůbec neexistuje. A to, co je skutečné pro nevědomého člověka, není skutečné pro mudrce.

VASIŠTHA pokračoval: Kdo poznal Pravdu, zakouší svět podobně jako člověk od narození slepý, který „vidí" svět ve svých snech a nevidí nic v hlubokém spánku. Oheň touhy byl uhašen a jeho srdce i mysl jsou klidné. Poněvadž je mysl takového člověka oproštěna od náklonností, nachází se ve stavu dokonalého klidu a vyrovnanosti, i když právě „nesedí v meditaci". Není-li výpusť rybníka otevřená, zůstává hladina klidná a neporušená.

Objekt je jen činnost mysli projevená navenek a činnost mysli je vjem vytvořený rozumem v důsledku vnímání objektu. Tatáž voda teče v různých potocích či řekách pod různými jmény, dokud nedosáhne oceánu, a totéž jediné Vědomí je jak rozličnými objekty, tak k nim příslušející činností mysli. Objekt a činnost mysli jsou neoddělitelné. Není-li tu jedno, není tu ani to druhé. Ani jedno však nemá žádný základ, a jakmile je obojí pryč, je tu klid a mír. Člověk poznání se vzdává obojího a přitom nic neztrácí, neboť „objekt" a „mysl" jsou jen slova, za nimiž nic není. To, co skutečně existuje, je neomezené Vědomí.

To, co nevědomý člověk považuje za skutečné, jako například čas, prostor či hmotu, to pro člověka poznání neexistuje. Tak jako dospělý člověk nevidí skřítky, které stvořila mysl vystrašeného dítěte, tak člověk poznání nevidí projevený svět. Ale pro nevědomého člověka je nevědomým člověk poznání.

Ó Rámo, nenech se zatáhnout do představ ohledně hmoty a mysli, neboť takové představy jsou falešné. Spočiň ve svém Já. Tak jako semínko raší a mění se v různé části stromu, tak na sebe Vědomí přebírá zdánlivé „formy". Jakmile formy či objekty zmizí, pak To, co zůstane, je nepopsatelné, a nazveme-li to jako „Vědomí", už jenom tím vytvoříme omezení.

Hmota a mysl, obojí znamená totéž a obojí je neskutečné. Nechal ses oklamat iluzorním projevením. Poznání Já tuto iluzi rozptýlí. Poznání Já i zánik projeveného světa jsou známkou moudrosti, která se označuje jako *bódha* neboli probuzení. Je-li tu naopak touha, objeví se pocit ega a to vede k utrpení.

Celý strom, od kořenů po větve, listy, květy a plody, je jen jeden a tentýž strom. Podobně je Vědomí nedělitelné a neměnné a je vším. Zmrzne-li máslo ghí, je tvrdé jako kámen. Podobně může „zamrznout" i Vědomí a pak budit dojem hmoty. V neomezeném, neměnném a nepodmíněném Vědomí však taková proměna neexistuje. Podmíněnost je jen klamná představa, která se v srdci člověka snadno rozplyne, pokud člověk dosáhne poznání Já a oprostí se od iluze světa i od pocitu ega.

VI. II. 44

VASIŠTHA pokračoval: Nyní ti popíšu strom zvaný *samádhána* neboli vyrovnanost, který roste v lese zvaném srdce mudrce.

Semínkem stromu je odklon od světa, ať už k odmítnutí světa došlo samo od sebe nebo na základě zážitku utrpení. Mysl je pro semínko půdou, která je kypřena dobrými skutky, zavlažována dnem i nocí správnými postoji a živena cvičením *pránájámy*. Je-li člověk v samotě lesa poznání, padne na půdu mysli samo od sebe semínko *samádhi*, semínko odvrácení se od světa. Moudrý člověk by měl semínko *samádhi,* semínko meditace, přiměřeným způsobem neustále zalévat a živit.

Člověk by měl vyhledat společnost opravdových mudrců, jimž jde o skutečné dobro. Pak je třeba semínko *samádhi* zalévat nasloucháním svatým textům a rozjímáním o jejich slovech. Posvátné texty naplní člověka poznáním, čistým a chladivým jako nektar, a dovedou ho k dokonalé vnitřní prázdnotě. Moudrý člověk si je dobře vědom vzácného semínka *samádhi*, jež padlo na úrodnou půdu mysli, proto o něj pečuje a zalévá jej svým odříkáním, dobročinností a dalšími prostředky.

Jakmile semínko meditace vyklíčí, je třeba jej klidem a spokojeností podpořit a ochránit před ptactvem tužeb, připoutaností k rodině, pýchou či chamtivostí. Prach neklidu způsobeného kvalitou *radžas* je třeba vymést koštětem dobrých a láskyplných skutků. Temnota nevědomosti způsobená kvalitou *tamas* musí být odstraněna světlem pravého pochopení.

Půdu, v níž je semínko zaseto, může zasáhnout a zničit blesk zvaný sebeuspokojení nebo hrom zvaný honba za potěšením. Proti nim je třeba bránit se trojzubcem zvaným *pranava*, tedy rozjímáním o významu slabiky *Óm*, a dále šlechetností, soucítěním,

džapou, odříkáním a sebeovládáním.* Je-li semínko ochráněno, vyroste do poznání a s poznáním se půda mysli celá rozzáří. Ze semínka nejprve vyraší dva listy, jedním je studium svatých textů a druhým *satsanga*, společnost mudrců. Brzy poté se vytvoří kůra zvaná spokojenost a míza zvaná nezaujatost či neutrálnost mysli. Jestliže déšť posvátných textů výhonek pravidelně svlažuje, stane se z něj zanedlouho strom s mohutnými kořeny. A ten již nelze snadno vyvrátit, ani když jím cloumají opice zvané *rága dvéša* neboli touha a odpor. Na stromě se pak doširoka a dodaleka rozepnou větve čistého poznání. A jasné vidění, pravdivost, odvaha, nezastřené pochopení, vyrovnanost, klid, přátelství, soucítění i věhlas jsou větvičky, které se objeví, je-li člověk pevně ustálen v meditaci zvané *dhjána*.

VASIŠTHA pokračoval: Strom meditace skýtá chladivý stín, v němž zanikají všechny touhy a končí utrpení. Tento svěží stín sebeovládání se meditací rozšiřuje, a tím podporuje stálost mysli.

Divoká zvěř myšlenek potulující se divočinou nesčetných představ, pojmů a předsudků se nakonec dostane na správnou cestu a nalezne pod stromem své útočiště. Zvěř myšlenek je pronásledována mnohými nepřáteli. Ve snaze o svoji záchranu se pokouší ukrýt v trnitém houští zvaném tělo a toto úsilí vyčerpá její energii. Pobíhá sem a tam v lese *samsáry*, sužuje ji prudký vítr zvaný *vásaná* neboli podmíněnost, spaluje žár ega a trápí nekonečné strasti.

Zvěř myšlenek není nikdy spokojena s tím, co dostane. Její touhy se násobí a ve snaze je uspokojit zachází stále dál a dál. Je poutána k mnoha potěšením, jakými jsou například žena a děti, a je sužována neustálými starostmi. Nechá se chytit do sítě majetku a bohatství a pak se snaží osvobodit. V boji stále prohrává a odnáší si z něho četná zranění. Je nesena proudem tužeb a pronásledována nemocemi a neduhy. Je sváděna smyslovými zážitky a matena střídavým vzestupem do nebeských výšin a pádem do pekel. Je zraňována kameny zvanými proměny mysli či balvany zvanými zlé vlastnosti. Pomocí rozumu rozvine způsoby chování, které mají být lékem na nemoci a zranění, avšak ukážou se jako zcela neúčinné. Schází jí poznání Já, schází jí poznání neomezeného Vědomí.

Ve vnímání ji ochromuje jedovatý dech hada zvaného světské potěšení. Je spalována ohněm zloby a usychá obavami a starostmi. Je pronásledována tygrem chudoby. Upadá do jámy připoutanosti a lpění. Její srdce je zraňováno zklamáními způsobenými vlastní pýchou.

---

* Slabika *Óm* se přepisuje též jako AUM, přičemž tři hlásky symbolizují tři stavy, bdění, snění a hluboký spánek, nebo vědomí, podvědomí a ne-vědomí, anebo trojici bohů Brahmá, Višnu a Šiva. To, k čemu slabika poukazuje, je čtvrtý stav *turíja* a *Brahman*. (Pozn. překl.)

Nakonec se zvěř myšlenek dostane do bodu, v němž se od všeho odvrací, nalézá útočiště ve stínu stromu *samádhi*, stromu meditace, a zde kol dokola září jasným světlem. Nejvyšší klid a blaženost má jedinou „podmínku“ a tou je nepodmíněný stav Vědomí. A takového stavu se dosahuje pouze ve stínu stromu *samádhi*, stromu meditace zvané *dhjána*.

VI. II. 45

VASIŠTHA pokračoval: Pod stromem *samádhi* nachází zvěř myšlenek klid, je tu spokojená a nemá proč odcházet jinam. Po nějakém čase vydá strom ovoce, jímž je odhalení nejvyššího Já. Jakmile nad sebou zvěř myšlenek ovoce uvidí, vzdá se jiných cílů a snaží se na strom vylézt, aby ovoce ochutnala. Ocitne se na stromě, zanechá světských způsobů myšlení a život dole už ji nezajímá. K tomu, aby byla schopna na strom *samádhi* vylézt, musí se zvěř myšlenek zbavit předchozích návyků, podobně jako se had zbaví staré kůže. Vyvstane-li vzpomínka na minulost, jen se zasměje své bývalé nevědomosti a hlouposti. Tím, že se zbaví chamtivosti a zloby, usídlí se na stromě meditace jako vládce.

Den za dnem se její touhy zmenšují. Neodmítá to, co přichází samo od sebe, a netouží po tom, co nemůže získat. Obklopí se učením svatých textů, pojednávajícím o neomezeném Vědomí a nepodmíněném Bytí. Uvědomí si své předchozí stavy nevědomosti a usmívá se tomu. Vidí svou ženu a děti a usmívá se, jako by šlo o příbuzné z předchozích životů nebo postavy viděné ve snu. Všechny činnosti založené na připoutanosti, odporu, strachu, domýšlivosti, pýše či beznaději se zdají být dětskou hrou. Na pomíjivé světské zážitky pohlíží s úsměvem, neboť ví, že jsou jako zážitky pomatence.

Je-li zvěř myšlenek ustálena v tomto jedinečném stavu, neprožívá obavy ani starosti, ať už ohledně rodiny a dětí nebo něčeho jiného. Osvíceným pohledem nahlíží To jediné, co existuje, tedy Skutečnost, v Tom jediném, co existuje, tedy v neomezeném Vědomí. S plným soustředěním šplhá na strom *samádhi*. Těší se i z toho, co dříve považovala za neštěstí. Zapojí se do činností, které jsou nezbytné, jako by byla právě pro ně zrozena, a pak se opět vrátí do stavu rozjímání. Přitom ovšem hledá, jak zůstat ve stavu *samádhi* natrvalo. Je oproštěna od pocitu ega, ale protože dýchá stejně jako druzí, zdá se, že díky pocitu ega žije. Ani potěšení přicházející samo od sebe ji neuvádí v nadšení. Její srdce se od všech potěšení odvrací. Je naplněna a žádná světská činnost či touha ji neláká. Kdo jen ví, v jakém stavu se nachází! Stále více se přibližuje k plodu ovoce zvaného *mókša* neboli osvobození. Nakonec se zřekne i rozumu, *buddhi*, a dosáhne nepodmíněného Vědomí.

VASIŠTHA pokračoval: Dosažením nejvyššího stavu se nazývá to, když se člověk vzdá představ o existenci objektů a spočine ve vlastním čirém Já. Je-li pryč rozdělenost, zůstane pouze to, co je nedělitelné. Je to čiré, jediné, bez začátku a bez konce a nazývá se to *Brahman*. Kdo se vzdá touhy po majetku, rodině a světských objektech, spočine v nejvyšším Já. Pokud zmizí i oddělenost mysli od neomezeného Vědomí, pak se veškerá rozdělenost rozplyne v prázdnotě. Poté člověk existuje v nejvyšším Bytí podobně jako nevytesaná postava v kusu mramoru.

Nevědomý člověk nemůže meditovat a nepovažuje to ani za něco žádoucího. Osvícený člověk je navždy ustálen v Já. Osvíceným člověkem je ten, koho nezajímají smyslové objekty. To pro nevědomého člověka není možné. Jakmile je uvědomění si objektu pochopeno jako čiré Vědomí, jež je věčné, říká se tomu *samádhána*, stav vyrovnanosti. Mysl je ve stavu zvaném *samádhána*, jestliže subjekt splyne s objektem. Spočinutí v Já způsobí, že se v člověku vytratí zájem o objekty. Nevědomost je naopak pohyb směrem k objektům. Takový pohyb se pochopitelně děje jen u nevědomých jedinců. Nikoho z těch, kteří okusí sladkost nektaru, nezajímá hořkost světských objektů. Meditace přichází u mudrce zcela snadno a přirozeně. Nejsou-li tu touhy, Já neodchází. A ani když se mysl rozvine a obsáhne celý vesmír, Já neodchází. Jedno je jisté, dokud člověk nedosáhne poznání Já, je třeba usilovat o *samádhi*. Ten, kdo je ustálen v *samádhi*, je *Brahman* v lidské podobě. Chvála jemu!

Nezajímá-li se člověk o objekty, pak ho z meditace nemohou vyrušit ani bohové. Člověk by měl za pomoci svatých textů, společnosti mudrců a rozjímání rozvíjet pevnou a neochvějnou meditaci zvanou *vadžra dhjána*. Nevědomost nemůže být rozptýlena polovičním poznáním, podobně jako člověka nezahřeje to, že sedí v blízkosti ohně namalovaného na obraze. Nevědomý člověk vidí svět jako hmotnou skutečnost, mudrc ho vidí jako Vědomí. Pro mudrce neexistuje pocit ega ani svět. Mudrc vidí svět jako nepopsatelnou krásu. Pro nevědomého člověka je svět jako uschlé dřevo a kamení. Osvícený člověk vidí svět jako jediné Já, nevědomý člověk ho takto nevidí. Nevědomý člověk se zapojuje do nekonečných sporů. Osvícený člověk je ke každému přátelský. *Turíja* či *samádhi* je přirozený stav, který prostupuje stavy bdění, snění i hlubokého spánku. Podmíněnost znamená mysl a mysl čili podmíněnost zanikne, pokud je důkladně prozkoumána.

VI. II. 46

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile je získáno ovoce nejvyšší Pravdy a přijde osvobození, pak jako by přestalo existovat uvědomování, neboť mysl je pohlcena v nejvyšší Pravdě. Zvěř myšlenek ztratí svoji vlastnost být zvěří, být myšlenkami, podobně jako zhasne lampa, v níž došel olej. Zůstane pouze nejvyšší Pravda, nejvyšší Skutečnost.

Mysl, která získala plod meditace, jímž je poznání Já, je pevná jako hromoklín *vadžra*. Pohyb a neklid, pro mysl tak charakteristické, jsou pryč a nikdo neví, kam se poděly. Zůstane samo osvícení jako čiré Vědomí, bez neklidu a bez rozdělenosti.

V tomto stavu samy od sebe odpadnou všechny touhy a zůstane meditace, která nevyžaduje žádné úsilí. Dokud tu není pochopení *Brahman*, nemůže člověk spočinout v Já. Do té doby nelze pouhým přemýšlením o Já dosáhnout meditace. Jakmile je dosaženo nejvyšší Pravdy, mysl odejde kdovíkam a *vásaná*, *karman*, radost i smutek zmizí kdovíjak. *Jógin* je potom ve stavu nepřetržité meditace, je ustálen pevně jako skála v neochvějné meditaci či neochvějném *samádhi*, zvaném *vadžra samádhána*.

Jestliže se *jógin* nezajímá o potěšení a jeho smysly jsou v klidu a pod kontrolou, jestliže ustává pohyb mysli a *jógin* blaženě spočívá v Já, co jiného lze dělat pro *samádhi*? Pokud *jógin* v důsledku toho, že u něj zmizely sklony a podmíněnosti mysli, nevnímá svět jako objekt pozorování, pak jako by ho k tomu nutila nějaká síla, neubrání se tomu, aby nespočinul ve *vadžra samádhi*, v neochvějné meditaci. Jeho mysl od toho nic nevyruší. Je-li mysl v klidu, protože díky tomu, že poznala Skutečnost, ji světské objekty nezajímají, pak je tu *samádhi* a nelze jinak. Odmítnutí světských radovánek znamená meditaci. Dojde-li meditace naplnění, je pevná a nepoddajná jako diamant, je *vadžrasára*. To je pak stav dokonalého poznání, označovaný jako nejvyšší stav neboli *nirvána*.

Je-li tu touha po potěšení, jaký význam má to, čemu se říká meditace? A jaký význam má to, čemu se říká meditace, pokud tu touha po potěšení není? Je-li tu úplné poznání a zároveň nezájem o potěšení, pak zcela přirozeně a bez jakéhokoli úsilí je tu i nepodmíněné Vědomí a *nirvikalpa samádhi*. Ten, koho neovládá touha po potěšení, se nazývá *sambuddha* neboli plně osvícený. Plné osvícení přichází tehdy, je-li zcela opuštěna honba za potěšením. Kdo spočívá v Já, nezakouší touhy. Touha po zážitcích potěšení vzniká jen tehdy, je-li tu pohyb směrem od Já. Završením studia svatých textů, *džapy* či jiných cvičení by mělo být to, že člověk vstoupí do *samádhi*. A završením *samádhi* by mělo být to, že člověk studuje svaté texty, provádí *džapu* či jiná cvičení. Ó Rámo, spočívej neustále ve stavu *nirvána*.

VI. II. 47

VASIŠTHA pravil: Jestliže člověka stíhají problémy a trápení světské existence a on je vším už znaven, začne hledat útočiště. Popíši ti jednotlivé stupně, jejichž prostřednictvím takový člověk dosáhne klidu a míru. Člověk buď z náhlého popudu, nebo i bez něj zanechá světského snažení, tedy touhy po majetku a po potěšení, a vyhledá útočiště ve společnosti moudrých lidí. Špatné společnosti se na dálku vyhne.

Blaženost, která vzniká ve společnosti světců, se nedá porovnat s žádnou jinou blažeností. Povaha světce je klidná a mírná a jeho jednání čisté. Být v jeho blízkosti tudíž podporuje klid a dobro v každém, kdo tyto kvality hledá. V přítomnosti světce člověk ztrácí strach a obavy, zbavuje se špatného chování a narůstá v něm čistota. Ani přízeň a milost, kterou člověk přijme od bohů či andělů, nelze porovnat s neomezenou láskou, kterou kolem sebe šíří mudrci a světci.

Pokud se člověk zapojí do správných činností, jeho rozum spočine v klidu a odráží Skutečnost jako dokonalé zrcadlo. Tvrzení svatých textů dostanou jasný smysl. Moudrý člověk vyzařuje poznání a dobro. Hledá možnost, jak se osvobodit z klece nevědomosti, proto se odvrátí od radovánek a dosáhne ničím nepodmíněné blaženosti.

Toužit po potěšeních je velmi nešťastné. Každé potěšení vytvoří v srdci člověka znepokojení a neklid, ač se tomu moudrý člověk snaží vyhnout. Takový člověk je rád, když se do situací přinášejících potěšení ani nedostane. Mudrci a *jogíni* ho navštěvují, ale obdaří-li ho schopností či psychickou silou, moudrý člověk to nepřeceňuje. Vyhledává společnost osvícených bytostí a v jejich přítomnosti se noří do hloubky posvátných textů. Přirozeností osvícených bytostí je pozvedat druhé na svoji úroveň.

Moudrý člověk postupně opustí všechny sobecké činnosti i snahy o získání majetku a potěšení. V rámci sebeobětování a dobročinnosti se všeho vzdá. Ó Rámo, pamatuj, že ani peklo není tak bolestné jako utrpení plynoucí ze sobecké činnosti. Majetek a bohatství jsou zdrojem nekonečného neštěstí, úspěch je nepřízní osudu, zážitek potěšení je chronickou nemocí. Ale zvrácený rozum to vše chápe špatně. Nejúčinnějším lékem, nejlepším posilňujícím prostředkem i největším štěstím na tomto světě je spokojenost. Spokojené srdce je připravené k osvícení. Nejprve se odvrať od světských požitků, poté vyhledej společnost mudrců zvanou *satsanga*, prozkoumej podstatu svatých textů, vypěstuj si neutrálnost a nezájem o požitky a dojdeš k nejvyšší Pravdě.

VI. II. 48

VASIŠTHA pokračoval: Je-li mysl ustálena v nezaujatosti a přebývá ve společnosti světců, je-li tu v důsledku studia posvátných textů nezájem o požitky a potěšení, pak majetek neznamená pro člověka víc než suchý trus a člověk po něm netouží. Takový člověk jedná s příbuznými a přáteli jako se souputníky na cestě, a je-li to vhodné, tak jim poslouží. Nepřitahují ho zahrady potěšení, svatá místa, odloučenost ani vlastní domov. Netouží po zábavě s přáteli ani po rozpravách o svatých textech a ničemu z toho příliš času nevěnuje.

Spočívá v nejvyšším stavu. Nejvyšší stav je To, co je. Rozmanitost je způsobena nevědomostí, ale nevědomost je smyšlená a ve skutečnosti neexistuje. Kdo je nepohnutý

jako socha, kterou nic nevzruší, a je pevně ustálen v Já, toho nemohou vyvést z míry smyslové objekty. Třebaže tu je „já" a „svět", čas a prostor nebo poznání a prázdnota, ten, kdo zná Skutečnost, je nezakouší. Člověk by se měl poklonit tomu, kdo je Sluncem v lidské podobě a jehož osobnost je oproštěna od neklidu a nečistoty *radžas*, tedy tomu, kdo překročil čistotu *sattva* a v němž není temnota nevědomosti *avidjá*. Stav mudrce, který překročil veškerou rozdělenost a jehož mysl se stala ne-myslí, je mimo jakýkoli popis. Dnem i nocí uctívá Boha a ten ho obdařuje nejvyšším stavem, stavem *nirvána*.

Bůh není vzdálen a není nedosažitelný. Bůh je osvícené Já člověka. Z něj všechny věci pocházejí a k němu se vrací. Vše se mu klaní a uctívá ho po všechny časy všemi možnými způsoby. Nejvyšší Já je potěšeno tím, že je různými formami po všechna zrození člověka uctíváno, a vysílá proto svého posla, přinášejícího člověku vnitřní probuzení a osvícení.

Tímto poslem je *vivéka* neboli schopnost rozlišování.* Přebývá v jeskyni srdce člověka. Je to poznání, které člověku, který je omezen nevědomostí, přináší postupné probouzení. A probouzeno je vnitřní Já, nejvyšší Já, jehož „jméno" je *Óm*. Je to všudypřítomné Bytí a svět jako by byl jeho tělem. Patří mu všechny hlavy, ruce, oči i všechno ostatní. Těší ho *džapa*, nesobecká činnost, uctívání, studium i jiné praktiky. Jakmile *vivéka* přispěje k probuzení Já, je tu vnitřní nerozdělenost, mysl se vytratí a *džíva* zmizí s ní. V bezútěšném oceánu *samsáry* je *vivéka* jediným plavidlem, na němž lze tento oceán přeplout.

Nejvyšší Já je potěšeno, když jej člověk uctívá nejrůznějšími způsoby, jaké zná. Poté sešle člověku svého posla, jímž je *vivéka*. *Vivéka* spolu s dalšími prostředky, jakými jsou společnost světců, studium svatých textů či probuzení, přivede *džívu* ještě blíž k čirému, původnímu stavu jednoty.

VI. II. 49

VASIŠTHA pokračoval: Pokud je posílena a potvrzena *vivéka* neboli schopnost rozlišování, a zmizí nečistoty podmíněností, září svatý muž neobyčejným světlem. Vnitřní představy i vnější vjemy světa u něj ustanou. Ve skutečnosti se však neztratí nic, neboť vše bylo zrozeno z nevědomosti, a ta není skutečná. Svět je pouhé zdání, není hmotný a tělesný, není ne-já. Tyto znaky nejsou skutečné. Svět ani prázdno nejsou skutečné. Existuje jediné *Brahman* a jediné *Brahman* se i projevuje.

Svět není hmotný a prázdno není vidět. Mysl zmizela. Zbývá jen Pravda, Skutečnost, jež je nepopsatelná, ale není to ne-bytí. Rozum je vyveden z míry protichůdnými

* *Vivéka* znamená schopnost rozlišování skutečného od neskutečného. (Pozn. překl.)

tvrzeními, ale je-li Pravda vhodným způsobem prozkoumána, je pochopena a uskutečněna. Tomu, jehož inteligence byla probuzena, se říká znalec Pravdy. Znalec Pravdy je ustálen v neduálním Vědomí a svět nevnímá jako „svět".

Projevený svět vznikne jen tehdy, když neomezené Vědomí vidí samo sebe jako objekt. Je lépe, pokud to nenastane. Ale když k tomu dojde, svět se projeví a zhmotní. Uvědomění si hmoty je mysl a mysl se poutá k tělu. Ale to vše jsou jen pojmy, představy či slovní popisy a takové dělení je jen verbální a smyšlené. Vědomí neboli Já se nikdy nestane objektem ani hmotou. Je-li člověk ustálen v poznání Já, pak i „vědomí" a „ne-vědomí" jsou jen slova postrádající smysl.

Hmotné tělo vznikne z jemnohmotného mentálního těla v důsledku vytrvalých myšlenek. Hmota je neskutečná. Stále opakovanou myšlenkou „jsem zmatený a pomýlený" se člověk stane pomýleným. Pochopením „nejsem pomýlený" získá člověk rovnováhu mysli. Je-li sen pochopen jako sen, člověk jím nemůže být oklamán. Tak jako se jemné tělo v důsledku opakovaného a vytrvalého smýšlení stane hmotným fyzickým tělem, může se správným pochopením celý proces otočit zpátky. Člověk by měl neustálým správným rozjímáním vést své nehmotné tělo k jeho podstatě, jímž je *džíva*, a poté dál k *Brahman*.

Dokud hmota a mysl, tedy hmotné a nehmotné, nejsou pochopeny jako jediné neomezené Vědomí, měl by se moudrý hledající snažit obojí očistit a najít jejich skutečnou podstatu. Tím, kdo je ustálen v poznání Já, neotřese ani největší neštěstí, oheň, síra, pukající země ani všeničící potopa. Ten, kdo je obdařen nejvyšší nezaujatostí, prožívá *vadžra samádhi*, tedy *samádhi* pevné jako diamant. Vnitřní klid plynoucí z nezaujatosti nelze srovnat s klidem, který přichází v důsledku odříkání a askeze.

VI. II. 50

VASIŠTHA pokračoval: Každá bytost, kterou lze v deseti směrech nalézt, se v bdělém stavu nachází v jednom z následujících stadií. Jsou to stadium snového bdění, stadium bdění zrozeného z představ, stadium čistého bdění, stadium dlouhotrvajícího bdění, stadium hutného bdění, stadium bdění jako snu a stadium ustupujícího bdění.

Ó Rámo, v jistém z předchozích vesmírných cyklů v jedné části vesmíru zůstaly některé bytosti ve stavu spánku, ale stále živé. Sny, které se jim zdají, jsou tím, co se projevuje jako tento vesmír. Jsou ve stadiu takzvaného snového bdění a my všichni jsme postavami v jejich snu. Protože je jejich sen velmi dlouhý, jeví se nám to jako skutečný bdělý stav. Ti, kteří spí, jsou v tom všem stále *džívové*. Protože Vědomí je všudypřítomné a vševědoucí, všechno existuje všude. Proto existujeme jako snové objekty těchto prvotních spících bytostí.

Pokud v tomto snovém světě jedinec odmítne iluzi, je osvobozen, v opačném případě se začne považovat za jiné tělo v souladu s představou, kterou o sobě má, a zakouší projevený svět, který vznikne na základě jeho představy.

V jistém z předchozích vesmírných cyklů v jedné části stvořeného světa žily některé bytosti v bdělém stavu a zakoušely představy, podle nichž vznikla rozmanitá stvoření, která jsou ve stadiu bdění zrozeného z představ. V důsledku trvalosti představ jsou v nich tato stvoření pevně ustálena, a i když představy zmizí, budou tato stvoření existovat dále následkem svých vlastních představ.

Ti, kteří vznikli na počátku v rozpínajícím se vědomí Brahmy, kdy nebyl hluboký spánek ani sny, dostali se do stadia čistého bdění. Pokud dále pokračují v následných vtěleních, nastoupili stadium dlouhotrvajícího bdění. A jsou-li v hutném stavu vědomí, který je ne-vědomím, jde o stadium hutného bdění.

Všichni, kteří naslouchali výkladům posvátných textů a nahlížejí na bdělý stav jako na sen, jsou pak ve stadiu bdění jako snu. Pokud jsou plně probuzeni a spočívají v nejvyšším stavu, pak jejich vnímání světa v bdělém stavu přestává být hmotné, dostávají se do stadia ustupujícího bdění a nakonec dosáhnou stavu *turíja*, čtvrtého stavu vědomí.

Toto je sedm stadií, v nichž bytosti existují. Ale stejně jako je sedm oceánů tvořeno stejnou vodou, i těchto sedm stadií je jen jediným oceánem Vědomí.

VI. II. 51

RÁMA se zeptal: Ó Pane, jak vznikne stadium čistého bdění a jak vůbec mohou bytosti v tomto stadiu existovat bez příčiny a záměru?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, bez příčiny není ani následek. Proto stadium čistého bdění vůbec nevznikne, stejně jako nevznikne z tohoto zdánlivého stvořeného světa ani nic dalšího. Nic nevzniká a nic nezaniká. Takové popisy jsou tu jen kvůli poučení.

RÁMA se znovu zeptal: Kdo vytváří tělo a mysl a klame všechny bytosti pouty zvanými náklonnost či přátelství?

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, nikdo nikdy těla nevytváří a nikdo nikdy bytosti neklame. Vědomí je věčné a je bez počátku. Právě ono samo existuje jako všechny rozmanité bytosti. Mimo Vědomí neexistuje nic, i když se Vědomí zdá být vně sebe sama. Projevený svět vznikne ve Vědomí jako klíček v semínku rostliny. Vesmír existuje ve Vědomí, podobně jako existuje figurka v kusu mramoru. A jako se šíří vůně

květiny, tak se Vědomí, jež je všude, uvnitř i vně, rozprostře v prostoru a čase coby projevený svět. Samo Vědomí je projeveným světem. Nechme zaniknout podmíněnosti a sklony mysli, které vytvářejí svět. Vzdáme-li se představy světa, jakožto něčeho odlišného od Vědomí, odkud by se takové myšlenky a představy vzaly?

Já samo o sobě je skutečné a je prosté jakýchkoli představ, tedy i představ prostoru a času. Já není prázdno. Tuto Pravdu pochopí jen ti, kteří se ustálili v nejvyšším stavu, ne ti, kteří setrvávají v pocitu ega. Pro toho, kdo pochopil Pravdu, představuje čtrnáct světů vlastní končetiny. Z pohledu takového člověka přestává existovat rozdíl mezi stavem snění a stavem bdění. Je-li projevený svět nahlédnut jako čiré Vědomí, stane se podobným snu. Tak jako všechno, co je hozeno do ohně, se stane jedním popelem, tak v ohni poznání se všechny stavy a všechny světy stanou Jednotou.

Samotné Vědomí se projeví jako hmotný vesmír. Je-li toto pochopeno, skončí víra v existenci hmoty a s tím zmizí i touha hmotu vlastnit. Člověk pak spočine ve vnitřním klidu a míru. Je-li Já pochopeno ne jako svět nebo prázdno, pak je všechno takové, jaké skutečně je. Mudrc, který uskutečnil Já, překročil oceán *samsáry* a dosáhl ukončení každého *karman*.

VI. II. 52

VASIŠTHA pokračoval: Představa existence světa vznikne v nevědomém člověku podobně, jako může vzniknout uvědomění si rozličných větví v „mysli“ stromu. Tak jako neexistuje voda v přeludu faty morgány, tak neexistuje iluzorní vnímání světa objektů, jež je označováno jako *avidjá* neboli nevědomost. Kvůli vysvětlení a jasnému pochopení však považuj nyní nevědomost za skutečnou a pozorně naslouchej! Poté sám pochopíš, že nevědomost ve skutečnosti nemůže existovat.

Vše, co se tu objeví, na konci vesmírného cyklu zase zmizí. Nikdo nemůže zabránit úplnému zániku. Existuje pouze *Brahman*. Takové pochopení není jako zážitek vyvolaný omamnou látkou, neboť to, že tělo je podobné snovému objektu a skutečné je jen Vědomí, poznáme zcela jasně a určitě. Projevený svět stále znovu a znovu zaniká. Co zaniklo a jak to opět vznikne? Jestliže se tvrdí, že všechny objekty zůstanou skryté v prostoru, pak bychom museli přijmout, že nebyly zničeny ani při kosmickém zániku.

Příčina a následek jsou si podobné. Projevený svět nemá příčinu, takže nemá ani následek. Je sám o sobě. Bezpočet větví, listů, květů a plodů stromu mysli je jen rozvinutím jediného semínka. Není třeba vymýšlet příčinný vztah. Skutečností je semínko samo. Je-li prozkoumána Pravda, zjistíme, že touto Pravdou je samo Vědomí.

Na konci vesmírného cyklu zmizí všechny objekty vnímání a zůstane jen Já, Vědomí, jež je nepopsatelné, neboť je mimo jakoukoli představu či popis. Takhle to však zakouší pouze mudrc, jenž poznal Já, druzí pouze čtou tato slova. Nejvyšší Já

není čas ani mysl, bytí ani ne-bytí, vědomí ani ne-vědomí. Popsal jsem to v negativním smyslu, neboť tak to popisují svaté knihy. Z mého pohledu je to nejvyšší klid a mír a je v něm neomezeně možností, podobně jako je neomezeně možností, jak lze vytesat figurku z kusu mramoru. Nejvyšší Já je tedy zároveň rozmanité i nerozmanité. Pochybnosti vyvstanou jen tehdy, když nemáš přímé poznání Já.

Vnímání rozmanitosti je důsledek dělení, které vznikne v Já. V nejvyšším Já však žádné dělení na čas a prostor není. Nejvyšší Já je podstatou všeho, je nerozdělenou Skutečností, podobně jako je pro vlny skutečností oceán. Skutečnost je i není rozdělená, Skutečnost je i není. Figurku z mramoru lze vytesat, ale není možné vytesat svět z neomezeného Vědomí. Proto je Skutečnost rozdělená, ač je nerozdělená, a jeví se oddělená od celku, ač ve skutečnosti od něj oddělená není.

VI. II. 53, 54

VASIŠTHA pokračoval: Skutečností je neomezené a nedělitelné Vědomí, které v důsledku toho, že není objektem pozorování, je nepoznatelné. Brahmá, Višnu či Rudra jsou jména, která považujeme za skutečnost jen kvůli opakovanému používání. Stvořený svět nemá příčinu ani následek, nemůže tudíž existovat. Ale to, že je tu ne-existence, nebo že tu naopak něco existuje, člověk tvrdit nemůže.

Spočine-li mysl člověka v naprostém klidu a míru, pak To, co je, je Skutečnost. V této Skutečnosti se zjeví svět. Projevený svět nemůže vzniknout z ničeho. Člověk musí dojít k tomu, že existuje pouze *Brahman*, a to i ve formě stvořeného světa. Stvoření je jen slovo, jméno. Skutečností je *Brahman*. „Svět“, „já“ a „ty“ jsou jména existující jako *Brahman* v *Brahman*.

Oceán, hory, mraky či země jsou nestvořené a nezrozené. Vesmír existuje v *Brahman* jako Velké Ticho neboli *káštha mauna*, mlčení kusu dřeva. V důsledku vlastní přirozenosti existuje pozorovatel v pozorovaném objektu jako pozorování. Konající existuje jako vykonaný čin, neboť nemá žádný důvod konat. Není tu poznávající ani konající, není tu netečnost ani zkušenost, prázdno ani hmota. Život a smrt, pravda a faleš, dobro a zlo, všechno má tentýž základ, podobně jako vlny v oceánu. Rozdíl mezi pozorujícím subjektem a pozorovaným objektem je smyšlený.

Ať se člověk jakkoli snaží, příčinu stvoření nenachází. A co se projevuje bez příčiny a bez důvodu, neexistuje jinak než jako iluze. To, co je, existuje samo o sobě a projevuje se bez vzájemného vztahu stvořitel versus stvoření.

RÁMA se zeptal: Člověk ví, že v banánovém semínku se skrývá celý banánovník. Proč tedy nepřijmout to, že v *Brahman* se ukrývá svět?

VASIŠTHA odpověděl: Kde existuje semínko i fungující příčina, tam je možnost stvoření. Jestliže jsou všechny prvky během vesmírného zániku zničeny, kde je semínko a kde příčina? Jestliže jedinou Skutečností je neomezené, nedělitelné Vědomí, není tu žádný prostor pro existenci byť jen nepatrných částic, natož aby tu bylo semínko, zárodek stvoření. Ať je nejvyšší Bytí čímkoli, určitě je i tímto vesmírem. Jediné neomezené Vědomí si sebe představí jako neskutečné v neskutečném, nebo také jako čiré Vědomí v čirém Vědomí. A toto všechno existuje v *Brahman*, podobně jako prostor a vzdálenost existují v prostoru.

VI. II. 55

VASIŠTHA pokračoval: Na úplném počátku neexistoval pro stvoření světa žádný záměr, nebyla tu žádná příčina. Bytí a ne-bytí, hrubá hmota a nehmotná mysl, objekty pohyblivé a nepohyblivé, nic z toho tu není. Vědomí je bez formy, a nemůže tudíž stvořit svět jmen a forem. Jen to, co má formu, může jinou formu stvořit či se v ni proměnit, neboť příčina a následek jsou vždy stejné povahy. Neomezené Já zůstává tímto Já napořád a všechny rozmanité objekty si v nedělitelném Vědomí pouze představuje. To, co Vědomí samo v sobě jakoby prožívá, je „takzvaný" stvořený svět.

Dříve než člověk pochopí, že vše je neskutečné, a tudíž to doopravdy neexistuje, věz, že existuje jediné *Brahman*, homogenní a plné klidu a míru. Neomezené Vědomí je neomezeným Vědomím, jako je voda vodou, a protože toto „stvoření" je vykouzleno z Vědomí, zdá se být stvořeno. Stejně jako svět, o němž člověk sní, je jen iluzorním zdáním ve vědomí jedince, tak se v bdělém stavu svět projeví jako Vědomí ve Vědomí.

Snu nerozděleného Vědomí v prvotním stvoření se říká stadium čistého bdění či svět zakoušený v bdělém stavu. Sen vznikající ve vědomí bytostí, které pocházejí z této nevědomosti, se nazývá stadium snového bdění. A takový smyšlený sen se zhmotnil do tohoto světa neustálým opakováním. Řeka není nic jiného než pohyb vody a stvoření není nic jiného než představa v neomezeném Vědomí.

Není správné, když kvůli zničení já považujeme „smrt" za stav blaženosti. Je to stav prázdna, podobný prázdnému prostoru, v němž se zase znovu objeví představa *samsáry*. Jsou-li tu v důsledku špatných činů obavy či strach, jsou následky stejné tady i „tam". Mezi životem a smrtí není žádný zásadní rozdíl. Jakmile to člověk pochopí, dosáhne klidu mysli. Ustane-li vnímání rozdělenosti, přijde vidění jednoty. Tomu se říká osvobození. V takovém případě je tu jak pochopení ne-existence objektů, tak zakoušení nedělitelnosti neomezeného Vědomí, a to ať už stvořený svět existuje či nikoli. Jestliže tu není vnímání objektu, a tudíž ani subjektu, je tu naprostý klid a mír. V nejvyšším Já však není ani omezení ani osvobození.

Ten, kdo uskuteční Pravdu, dosáhne konečného osvobození zvaného *nirvána*. Jako *nirvána* pak nahlíží i projevený svět, který není ničím jiným než pohybem ve Vědomí. Takový mudrc chápe, že stvořený svět neznamená rozmanitost, ale pouze čiré *Brahman*.

VI. II. 56

Příběh o skále

VASIŠTHA pokračoval: V prostoru Vědomí existuje všude, všemi způsoby a po všechny časy čiré prázdno. Vědomí existuje ve formě stvoření. Není tu nic, co by bylo mimo Vědomí. Vše je čiré Vědomí. I to, co se jeví jako hmota, je čiré Vědomí. V této souvislosti ti povím příběh o skále, který jsem sám zažil.

Kdysi dávno, když jsem pochopil vše, co má být pochopeno, zatoužil jsem zanechat světské činnosti. Přál jsem si meditovat bez přestávek a vyrušování v naprostém odloučení. Odebral jsem se do ústraní a rozjímal.

VASIŠTHA rozjímal: Celý svět je bez jakékoli hodnoty. Nic na světě není schopno poskytnout mi aspoň nepatrné štěstí. Co pozoruji a kdo vlastně jsem? Abych našel správné odpovědi, musím odejít na místo, které bude mimo dosah bohů i démonů, a zde zcela o samotě a bez strachu z rozptýlení meditovat.

Kde takové místo najdu? Les je plný zvuků, ať už je vydává tekoucí voda či řvoucí lvi. I oceán, stejně jako přelidněné město, jsou plné rozptýlení. Nejinak jsou na tom jeskyně, za větru vydávající podivné zvuky a osídlené všelijakým hmyzem. Jezera jsou oblíbenými místy, kde se rádi koupou lidé i nebešťané, tam klid také nenajdu.

Když jsem na zemi prozkoumal všechna místa, rozhodl jsem se, že ze země odejdu do vnějšího prostoru. Ale i zde bylo mnoho rozptýlení, plující mraky, nebešťané a démoni, nebeská těla i duše zemřelých.

Putoval jsem tedy dál a dál až na osamělé místo, kam se nedostanou ani základní prvky. Na tomto prázdném místě jsem si v představě vytvořil poustevnu, tak aby nebyla přístupná pro nikoho kromě mě. Posadil jsem se do lotosové pozice a utišil svou mysl. Rozhodl jsem se celých sto let přebývat v *samádhi*. O čem člověk dlouho rozjímá, to sám pozná. V souladu s tím se moje představy a přání přede mnou zhmotnily. Sto let uběhlo mrknutím oka, neboť když je mysl dokonale soustředěná, nevnímá tok času.

Jakmile přešlo sto let, začala se moje mysl probouzet a rozpínat a skrze životní sílu, jež se ve mně znovu rozproudila, se objevily i představy „já“ a „ty“. V srdci se okamžitě zrodila touha. Ani nevím, odkud a jak ke mně přišla.

VI. II. 57

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, jak je možné, že i v člověku, který je pevně ukotven ve stavu *nirvána*, znovu vznikne pocit ega?

VASIŠTHA odpověděl: Ať už je člověk znalec Pravdy nebo nevědomý hlupák, tělo nemůže existovat bez pocitu ega. To, co je potřeba zachovat, nemůže existovat bez toho, co jej udržuje při životě. Je tu však zásadní rozdíl, který ti teď vysvětlím.

Malý chlapec jménem nevědomost vytvořil skřeta zvaného pocit ega, který se v člověku projeví, aniž by byl vnímán. Ve skutečnosti však taková nevědomost či neschopnost vnímat neexistuje. Pátráme-li po ní, nikdy ji nenajdeme a neuvidíme, podobně jako neuvidíme tmu, když na ni posvítíme světlem. Jestliže člověk po skřetu zvaném pocit ega usilovně pátrá, zjistí, že pocit ega neexistuje. Jen tehdy, když tu takové pátrání není a člověk považující pocit ega za samozřejmost zůstane pod jeho vlivem, se v člověku pocit ega rozšíří a upevní. Svět je stvořen nevědomostí, která však ve skutečnosti neexistuje a skutečnou se jeví jen nevědomým. To, co je za myslí a smysly, tedy neomezené Vědomí neboli *Brahman*, nemůže být semínkem či příčinou pro vznik něčeho, co je objektem mysli a smyslů. Jak by tu mohl být výhonek bez semínka?

V neomezeném Vědomí se pouhá představa projeví jako stvořený svět. Vědomí samo je zároveň Bůh, *íšvara,* i stvořený svět. Je to podobné, jako když člověk sní a vytvoří si snové představy, což je běžná zkušenost každého. Tím, kdo sní, je vědomá bytost, proto se zdá, že snové objekty mají vlastní rozumovou schopnost a vlastní mysl. A toto ne-stvoření zvané svět se zdá být stvořeno a obdařeno nezávislou existencí a inteligencí. Stvoření však samo o sobě neexistuje. Jediné *Brahman* existuje jako *Brahman*. Vznikne-li v tomto *Brahman* nějaká představa, je tímto *Brahman* zakoušena, jako by se jednalo o objekt. Samo *Brahman* si to vše představí jako „stvoření“. Zakoušející, zakoušení i samotná zkušenost jsou jedno a nelze je oddělit. Podobně i *Brahman*, představa stvoření a stvořený svět nejsou nic jiného než *Brahman*. Je-li tomu tak, jak potom vznikne pocit ega, tedy falešná představa jáství?

Vyložil jsem ti, jak je to se skřetem zvaným pocit ega. Pocit ega zmizí, pokud je správně pochopen. Mnou byl pochopen zcela jasně, a ačkoli se zdá, že ve mně vznikl, zůstává nečinný, podobně jako oheň namalovaný na obraze. Vzdal jsem se pocitu ega a existuji v prostoru jakoby mimo něj, existuji ve stvořeném světě jakoby mimo něj. Nepatřím pocitu ega, on nepatří mně a ve mně neexistuje. Z mého pohledu neexistuji já ani nikdo jiný. Je všechno a není nic.

VI. II. 58, 59

VASIŠTHA pokračoval: Z příběhu o skále, který se ti chystám, Rámo, vyprávět, bude jasné, že v jejím nitru existuje bezpočet stvořených světů. Bezpočet stvoření je i v tomto fyzickém prostoru. Ve skutečnosti je nekonečně stvořených světů v každém prvku, v každém objektu. A to vše existuje v nedělitelném neomezeném Vědomí, nikoli jako skutečná látka nebo věc. Od samého počátku nebylo nikdy nic doopravdy stvořeno. Jediné *Brahman* existuje v *Brahman* jako prostor, vzduch, oheň, voda a země. Mezi *Brahman* a stvořením neexistuje rozdíl ani dvojnost. *Brahman* a stvoření jsou jen dvě slova postrádající význam. I jednota a dvojnost jsou slova bez skutečného významu. To, co vytváří představy jednoty a různosti, vytváří také představy *Brahman* a stvoření. Jakmile představy ustanou, pak přestože je člověk činný, je tu vnitřní klid. Všechno je *nirvána*. Vnímaný stvořený svět je jako obloha či prázdno budící dojem, že má barvu a tvar. Pohlížej na vesmír složený z tebe, ze mě, z bohů a démonů, z lesů a hor, jako by to vše bylo stvoření a dění viděné ve snu.

Poté co jsem sto let setrval v *samádhi*, vrátil jsem se do vědomí těla a uslyšel povzdechnutí. Zkoušel jsem rozpoznat, co by to mohlo být. Byl jsem daleko ve vnějším prostoru, jak by tedy v mé blízkosti mohl být člověk nebo jen moucha? Nikoho jsem neviděl a rozhodl se, že to prozkoumám. Vstoupil jsem znovu do *samádhi*, utišil mysl a smysly a splynul s neomezeným Vědomím. Uviděl jsem, jak se ve Vědomí odráží nekonečně vesmírů, a já mohl jít kamkoli a vidět cokoli. Spatřil jsem bezpočet vesmírů, žádný z nich však nevěděl o existenci druhých. Některé vesmíry vznikaly, jiné zanikaly. Každý měl jinou sestavu ochranných obalů, od pěti do třiceti šesti. V každém vesmíru byly jiné prvky, každý byl osídlen jiným druhem bytostí v jiných vývojových stadiích, s jinou kulturou a s jinými vlastnostmi. Některé vesmíry v sobě obsahovaly další vesmíry. V některých žila stvoření, která si neumíš ani představit. V některých vesmírech byl zjevný řád, v jiných byl naprostý chaos, v některých nebylo světlo, a tudíž ani vnímání času. Všechny tyto vesmíry byly plody jediného neomezeného Vědomí. Jak a kdy vznikly, nelze říci, ale jedno je jisté, jsou stvořené z nevědomosti. V těchto stvořených vesmírech je bohů i démonů jako hmyzu. Ať už jsou vesmíry považovány za světy stvořené nejvyšším Stvořitelem nebo za falešné představy, jisté je, že to všechno je ve skutečnosti neomezené Vědomí. Tyto vesmíry jsou od Vědomí neoddělitelné a jsou na něm závislé. Jsou uloženy jako neživá fakta v posvátných textech. A já všechny ty nekonečné světy spatřil.

VI. II. 60

VASIŠTHA pokračoval: Moje pozornost se nakonec zaměřila na zdroj zvuku a já spatřil ženu zářící do všech směrů okolního prostoru. Byla velmi krásná, přiblížila se ke mně a příjemným hlasem mě oslovila.

ŽENA řekla: Ó mudrci, přemohl jsi zlo, které představují chtíč, zlost a lačnost. Tvá mysl je svobodná a od všeho oproštěná. Po všech stránkách ti patří chvála a obdiv.

VASIŠTHA pokračoval: Když jsem poznal zdroj zvuku a zjistil, že tuto ženu neznám a nemám s ní nic společného, rozhodl jsem se ji opustit a vydat se dál.

Viděl jsem mnoho vesmírů, jejichž rozmanitost ve mně vzbuzovala zvědavost. Chtěl jsem se dostat co možno nejdál, abych poznal velkolepost celého stvoření, ale po nějakém čase jsem tuto myšlenku opustil, neboť jsem pochopil, že všechno je jen iluze. Zůstal jsem ustálen v neomezeném Vědomí a vnímání rozmanitosti okamžitě zmizelo. Nebylo tu nic jiného než čiré Vědomí. Právě To je Skutečnost a vše ostatní jsou jen představy, fantazie, iluze a zdání.

Protože je celé stvoření zahaleno nevědomostí a iluzí, nevědí obyvatelé jednoho stvořeného světa či jednoho vesmíru o existenci druhých. Žádný z různorodých světů si není vědom představ a stvoření světů druhých, podobně jako člověk spící v jednom pokoji s dalšími lidmi nezná sny svých společníků. V těchto vesmírech jsem viděl tisíce Brahmů i tisíce Rudrů. Všechno existuje ve Vědomí, všechno je Vědomím a samo Vědomí je vše. A to vše jsem tedy viděl, sám jako Vědomí.

Ó Rámo, když něco uvidíš a řekneš si, že je to „tak a tak", pak se Vědomí „tak a tak" projeví, ačkoli ve skutečnosti Vědomí existuje samo o sobě bez jména a formy. Prostor Vědomí existuje všude a ve všech časech a právě prostor Vědomí nazýváme světem. Vnímání objektů, kterému říkáme objektivní poznání, je jen nevědomost a iluze. Já jsem však poznal Skutečnost, která spočívá v tom, že existuje pouze prostor Vědomí. Osvícenou Inteligencí jsem zakusil nejzazší Pravdu, která praví, že vše, co je, je čiré, nedělitelné a neomezené Vědomí.

Vnímání rozmanitosti pokračovalo, takže jsem v prostoru Vědomí spatřil bezpočet Vasišthů, bezpočet vesmírných cyklů i bezpočet věků, v nichž zazářil Ráma. Takové projevy vyvstanou, pokud přetrvává vnímání rozmanitosti. Je-li dosaženo pravého pochopení, pak je vše nahlédnuto jako čiré, nedělitelné a neomezené Vědomí. V neomezeném Vědomí není žádné jméno ani žádná forma, jež by se dala označit jako stvořený svět. *Brahman* samo existuje jako *Brahman*.

VI. II. 61

VASIŠTHA pokračoval: *Brahman* je jediné a veškerá rozmanitost je přelud, který světlo *Brahman* nechává bez nějakého záměru projevit. Tak vzniká rozmanitost prožitků. V jednom z vesmírů je měsíční světlo horké a sluneční světlo chladné, je tu schopnost vidění ve tmě a slepota za denního světla, dobro je destruktivní a zlo tvořivé, jed uzdravuje a nektar zabíjí. To vše je v souladu s představami, které vznikají ve Vědomí. V některých vesmírech nejsou ženy, a tudíž ani pohlavní odlišnost, v jiných lidé neznají soucit. V některých schází člověku jeden či více smyslů. V jiných existuje jen jeden nebo dva ze základních prvků. I v takových vesmírech jsou živé bytosti, ale musí být přizpůsobené daným podmínkám.

To vše vznikne jako Vědomí ve Vědomí a skrze Vědomí a říká se tomu mysl.

RÁMA se zeptal: Jestliže během kosmického zániku na konci světového cyklu dosáhne každý osvobození, jak potom vznikne představa nového stvoření?

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, *Brahman* je nepopsatelná masa kosmického Vědomí. Stvoření je jako jeho srdce, a není tudíž od *Brahman* odděleno. Stvoření je třeba chápat jako tajemství, nikoli jako skutečnost. Stvoření je neskutečné, jak by tedy bylo možné říci, že někdy zmizí? Stvoření i zánik jsou jako údy *Brahman*. Takové rozdíly se však objeví jen v nevědomosti. Nikdy nic nezaniká a nikdy nic nevzniká. Nejvyšší Skutečnost neboli Vědomí nelze zničit žádnou zbraní, ohněm, větrem ani vodou. Kdo to neví, ten nejvyšší Skutečnosti nedosáhne. Vesmír, jenž je srdcem nejvyšší Skutečnosti, není zrozen a nezaniká. Zkušenost existence a ne-existence vesmíru se objeví se vznikem a zánikem příslušných představ. Proto i slova jako „vesmírný cyklus" či „zánik vesmíru" jsou jen zvuky postrádající základ. Zlí duchové a skřeti se zrodí a umírají v mysli toho, kdo o nich přemýšlí. To, co vidíme jako zrození, smrt, bolest, radost, formu a bezforemnost, jsou jen údy jediného Bytí. Není mezi nimi rozdíl, tak jako není rozdíl mezi jednotlivými částmi jednoho stromu. Není-li tu pochopení Skutečnosti, objeví se zdánlivé rozdílnosti. V *Brahman* není poznání ani nevědomost, *Brahman* je za omezením i osvobozením. Toto pochopit a uskutečnit znamená osvobození.

VI. II. 62

RÁMA se zeptal: Nahlížel jsi to všechno jenom z jednoho místa, anebo ses v prostoru pohyboval?

VASIŠTHA odpověděl: Dosáhl jsem neomezeného Vědomí. V něm není přicházení ani odcházení. Nezůstal jsem na jednom místě, ani se netoulal kolem. Pozoroval jsem to vše v Já, které na sebe vzalo formu toho, co jsem pozoroval. Podobně jako vidíš své tělo od hlavy až k patě i se zavřenýma očima, pozoroval jsem to všechno zrakem Vědomí.

Je to jako sen. Vše, co je ve snu zakoušeno, je čirý prostor Vědomí. Tak to nahlížím díky osvícení. Jsem Jedno se všemi osvícenými bytostmi. Poznávám je jako své vlastní Já, bez dělení na subjekt, objekt a pozorování, neboť jediné Vědomí je samo o sobě nedělitelné.

RÁMA se zeptal: Co se stalo se ženou, s níž ses v prostoru setkal?

VASIŠTHA pokračoval: Ta žena stála v prostoru u mne a měla prostorové tělo stejně jako já. Mluvila se mnou obdobně, jako mluví postavy ve snu. Jakou máš jistotu ohledně existence vnitřních smyslů? Měli jsme těla podobná postavám ve snu. Tak jako se někomu ve snu zdá, že bojuje, tak lidé zakoušejí události stvořeného světa, jako by šlo o skutečnost. Nicméně všechna podobenství mají svá omezení a Skutečnost je za všemi slovy. Když se jeden člověk zeptá druhého: „Jak vnímáš sen?“, druhý mu odpoví: „Stejně jako ty.“ To vše říkám jen proto, abys pochopil, že vesmír se vším, co vidíš ve svém snu, není nic jiného než *Brahman*.

Neexistuje zásadní rozdíl mezi snem a projeveným světem. Zkušenost, která bezprostředně předchází bdělý stav, se nazývá sen. Zkušenost či znalost, která vznikla na počátku stvoření světa, se nazývá bdělý stav. Zážitek existence světa je jen dlouhý sen, je to prázdnota, je to čiré Vědomí. Jsi svědek či pozorovatel svého vlastního snu a stejně tak je neomezené Vědomí pozorovatelem dlouhého snu zvaného stvoření. Pozorovatel i pozorované nejsou nic jiného než Vědomí a to, co je mezi pozorovatelem a pozorovaným objektem, tedy samo pozorování, je čiré, nedělitelné a neměnné *Brahman*. A je-li tomu tak, jak by toto stvoření mohlo být považováno za něco hmotného, co má hmotný základ? Sen vtělené bytosti, jakou jsi i ty, je nehmotný. Jak by mohl dlouhý sen neomezeného Vědomí, jež je bez formy, získat formu? Vše je jediné nestvořené *Brahman*.

VI. II. 63

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, jak mohla žena bez fyzického těla mluvit?

VASIŠTHA odpověděl: Není pochopitelně možné, aby ten, kdo má prostorové tělo, vydával slyšitelné zvuky. Kdyby to možné bylo, pak by rozhovor, který vedeš

ve svém snu, mohl slyšet i člověk ležící v danou chvíli vedle tebe. Je zřejmé, že to, co je viděno ve snu, je iluze vycházející z čirého Vědomí. To, co zakoušíme jako bdělý život, se však od snu tolik neliší. Je to vše jen hra Vědomí. Představy vznikající ve Vědomí se zdají být oděny do hmotné skutečnosti.

Ve Vědomí jsou semínka minulých zkušeností, která vyklíčí ve zkušenosti nové. Nové zkušenosti jsou někdy totožné s minulými a jindy se od minulých nějakým způsobem liší. Světy, které z těchto semínek vyklíčí, si nejsou vědomy jeden druhého. Když jsou v tomto snovém světě démoni pobiti bohy, zůstávají ve snovém stavu. Nejsou osvíceni, proto nedosáhnou osvobození. Jsou schopni vnímání, nestanou se tedy netečnými a zbude jim uvědomění. Žijí ve snovém světě, ale v prostorovém těle. Jejich svět, jejich život a jejich způsob myšlení jsou jako naše a naše jsou jako jejich. Existujeme jako postavy v jejich snu. Své společníky, ač jsou též snovými postavami, považují za skutečné. Stejným způsobem zase objekty, které se objeví v jakémkoli mém snu, jsou skutečné pro mne.

V důsledku povahy neomezeného Vědomí se zdá, že tyto snové bytosti existují též v bdělém stavu. A jejich skutečností je jediná Skutečnost, *Brahman*. Všechno vždy a všude existuje jako nedělitelné čiré Vědomí. Je to prázdno, tedy nic, a nic není možné zničit.

Ve věčném prostoru neomezeného Vědomí se v nekonečné hře neomezeného Vědomí nachází nekonečně myslí a nekonečně světů. V každém z nich jsou země, hory, vesnice, města a domy, v nichž žijí lidé, kteří mají svůj vyměřený čas a svůj život. Když život těchto *džívů* skončí, pak pokud nejsou osvíceni, existují dál v neomezeném prostoru a vytvářejí si své snové světy. V těch žijí další lidé, v jejichž myslích existují další světy, v nichž žijí další lidé, a tak dále do nekonečna.

Iluzorní projevení nemá počátek ani konec, je to *Brahman*, je to *Brahman* samo. Ó Rámo, za všemi těmito rozmanitými objekty není nic jiného než čiré Vědomí. Vědomí samo je vesmírem. Jak je potom možné říkat, že v mysli nevědomého člověka existují projevené světy?

VI. II. 64

VASIŠTHA se zeptal ženy, kterou potkal v prostoru: Kdo jsi a kde ses tu vzala, nebešťanko?

NEBEŠŤANKA odvětila: Ó mudrci, v jednom koutu tohoto obrovského vesmíru je svět, v němž žiješ. Za jeho hranicemi se nachází pohoří zvané Lókálóka. Tato oblast

obsahuje všechny možné kombinace živlů a ovzduší.* Někde žijí pouze lidé, jinde sídlí jen bohové. Jsou tu skřeti i dlouhověké bytosti. Jsou tu místa, která sama září, i jiná, zcela temná místa. Jsou tu úrodná pole i pusté pouště, bohatě osídlená města i oblasti bez lidí.

Já přebývám uvnitř skály nacházející se na severovýchodním svahu tohoto pohoří. Je dáno osudem, abych žila v této skále, a žiji tak již bezpočet věků. Můj manžel je k tomu předurčen též. Dosud jsme nebyli schopni dojít osvobození kvůli sexuální touze zvané *káma* a vzájemné připoutanosti jednoho k druhému. Podobný je i osud našich příbuzných.

Můj muž se narodil jako *bráhmana*. Je tak starý, že už se ani nezvedne z křesla. Seděl v něm již celá staletí. Od narození je *brahmačárin*, dodržuje sexuální zdrženlivost. Je vzdělaný a lenivý. Žije v odloučení, neboť ho nepohání touha po potěšení. Jako jeho žena mám neblahý život, ale přesto bez něj nemohu být ani na okamžik.

Povím ti, jak jsem se stala jeho ženou. Již jako mladý byl částečně probuzen a přál si mít takovou ženu, která mu v jeho duchovní snaze bude nápomocna. Zrodila jsem se z jeho přání jako mentální bytost jen proto, abych se stala jeho mentální ženou. Když jsem vyrostla v mladou ženu, ráda jsem poslouchala hudbu a užívala si i jiné radosti.

Jsem nejen oporou pro svého muže, ale i pro všechny tři světy, jež v něm existují. Avšak v době, kdy mé tělo vykvetlo do krásy a mladosti, trávil můj manžel dlouhý čas ve stavu hlubokého spánku, nebo se zabýval náboženskou činností. Nenaplnil naše manželství, třebaže jsem si to z hloubi duše přála. Byla jsem spalována touhou, a ačkoli moji společníci dělali vše pro to, aby mně od mého trápení pomohli, každá jejich snaha má muka ještě znásobila. Sužována nenaplněnou touhou jsem neustále ronila slzy. Kolem mne byly nádherné květiny a chladivý sníh, ale oheň mých tužeb to vše proměnil v popel. Ležela jsem v posteli obložena girlandami z květů, ale zakoušela jen vyprahlost, prázdnotu a pocit promarněného mládí.

VI. II. 65

NEBEŠŤANKA pokračovala: Po nějakém čase se vášeň a lpění na manželovi proměnily v odpoutanost a nezaujatost. Můj muž zestárl a jeho jediným zájmem byla samota. Neměl nejmenší touhu po smyslových potěšeních a neustále mlčel. Jaký smysl má takový život? Nemoc, smrt a jiná neštěstí považuji za lepší než mít manžela, jehož chování se neřídí srdcem. Největším požehnáním a naplněním života ženy je mladý manžel, který má radost ze života a jedná mile a vstřícně.

---

* Následuje velmi podrobný a zajímavý popis. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

Žena, jejíž manžel si život neužívá, nemůže být spokojená. Když se intelekt nezušlechtí a správně nenasměruje, stane se destruktivním. Když se bohatství dostane do nesprávných rukou, stane se neštěstím. Když se stud člověka ztratí v prostituci, je to velká škoda. Skutečnou ženou je ta, která následuje svého manžela. Skutečným bohatstvím je to, které se dostane do dobrých rukou. Skutečnou inteligencí je ta, jež je vlídná, neomezená, ušlechtilá a obdařená nezaujatostí.

Pokud se muž a žena navzájem milují, pak jejich mysli neovlivní neštěstí ani přírodní katastrofa, nemoc těla ani duše. Pro ženu, jejíž manžel je špatné povahy, nebo pro ženu, která muže nemá, je zahrada potěšení jako rozžhavený písek pouště. Žena je schopna vzdát se čehokoli na světě, ale nemůže se vzdát svého muže.

Ó mudrci, sám vidíš, jaké trápení jsem musela všechny ty roky snášet. Nyní jsem si však vypěstovala nezaujatost a mám jen jedinou touhu, a to přijmout od tebe poučení, které mi pomůže dosáhnout osvobození *nirvána*. Pro člověka, jehož tužby byly zmařeny, srdce nenalézá pokoje a život pomalu spěje ke konci, je smrt lepší než život. I můj manžel touží po dosažení stavu *nirvána* a snaží se ovládnout mysl myslí. Pane, probuď prosím v nás obou poznání Já slovy nejvyšší moudrosti.

Můj manžel o mě nejevil zájem, vypěstovala jsem si proto nezaujatost. Podmíněnosti mysli byly oslabeny. Cvičením *jógy* jsem získala vládu nad prostorem, takže se v něm mohu volně pohybovat. Cvičení koncentrace mě dovedlo k setkání s dokonalými mudrci. To všechno přineslo své ovoce.

Vystoupila jsem ze svého světa a spatřila skálu v pohoří Lókálóka. Dřív jsem ji neviděla, neboť ani já ani můj manžel jsme po tom netoužili. Nyní je naší jedinou touhou dosáhnout poznání Já. Snažně tě prosím, uděl nám své požehnání, vždyť svatý muž takové prosby neodmítá. Poznala jsem mnoho dokonalých mudrců, ale žádný nebyl jako ty. Hledám útočiště u tvých nohou a prosím, neopouštěj mě.

VI. II. 66, 67

VASIŠTHA se zeptal: Jak jsi žila v oné skále?

NEBEŠŤANKA odvětila: Ó mudrci, náš svět uvnitř skály je stejný jako tvůj svět venku. I v našem světě jsou nebe, peklo, bozi, démoni, Slunce, Měsíc, obloha, hvězdy, pohyblivá a pohybu neschopná stvoření, kopce, oceány i částečky prachu, jimž se říká živé bytosti. Pojď se mnou a pocti naši skálu svou návštěvou. Mudrc se přece zajímá o divy a zázraky.

VASIŠTHA pokračoval: Spolu jsme prošli prostorem, dosáhli pohoří Lókálóka a spatřili onu skálu. Pozorně jsem si ji prohlížel, ale byla to jen skála a žádný svět v ní nebyl. Obrátil jsem se na nebešťanku.

VASIŠTHA se zeptal: Kde je tvůj svět se všemi bohy a démony, horami a oceány? Kde je tvůj svět, jenž jsi mi tak barvitě popisovala?

NEBEŠŤANKA odvětila: Opravdu, mudrci, nyní chápu, že to, co jsem dříve viděla ve skále, bylo jen ve mně. Opakováním a prožíváním představ jsem byla přesvědčena, že to všechno vidím ve skále. Nyní jsou představy pryč a nic takového nevnímám. Protože ses již dávno oprostil od pocitu duality, žádnou falešnou představu nezakoušíš. I já se nyní této dlouho upevňované iluze zbavuji díky správnému nahlížení a svět ve skále se mi začíná vytrácet. Nynější pochopení Pravdy zvítězilo nad předchozí iluzorní představou, která se teď jeví jen matně a neurčitě.

Ó mudrci, je jen jediná cesta ke spasení. Člověk by se měl oddat věci, po níž touží, měl by být poučen o správném úsilí, jež mu přinese dosažení, měl by se znovu a znovu snažit a v tomto neustále opakovaném snažení vytrvat. Správné vlastní úsilí neboli *abhjása* rozptýlí nevědomost a nevědomý člověk se stane osvíceným. Hořkost věcí se pomocí správného úsilí změní v radost. Opakovaným snažením se z cizince stane přítel. Je-li od člověka odloučen někdo jemu blízký, pak se jejich vztah udrží jen díky opakovanému rozjímání. Následkem opakování se jemné tělo stane tělem fyzickým. Trvalým úsilím se i nemožné stane možným. Iluzorní vztahy byly vytvořeny vytrvalým úsilím a vytrvalým úsilím je třeba se jich vzdát. Vytrvalým úsilím se člověk k vytoužené věci přiblíží a vytrvalé úsilí mu ji pomůže dosáhnout.

Vytrvalé a opakované úsilí se nazývá *abhjása*. *Abhjása* sama o sobě je nejvyšším cílem, který se označuje jako *purušártha*. Jen vytrvalým vlastním úsilím a přímou vlastní zkušeností lze dosáhnout dokonalosti, ničím jiným. Díky takovému vytrvalému úsilí zvanému *abhjása* se člověk stane neohroženým, ať už je kdekoli.

VI. II. 68

VASIŠTHA pokračoval: Když nebešťanka domluvila, posadil jsem se do lotosové pozice a vstoupil do *samádhi*. Opustil jsem hmotné a fyzické představy a držel se vize čirého Vědomí. Jako bych se stal neomezeným Vědomím a získal nahlížení, které je naprosto čiré.

Dosažením Pravdy ustaly iluze zahrnující vše hmotné a fyzické. Místo nich tu bylo nejvyšší Vědomí, které nevzniká ani nezaniká. Bylo to uvědomění, v němž

jsem nevnímal prostor ani skálu, ale jen neomezené Vědomí. Vše, co jsem předtím viděl, bylo pouze Já, a nyní jsem pochopil, že Já samo o sobě je vše, co je viděno a zakoušeno. Co se dřív jevilo jako skála, nebylo nic jiného než prostor neomezeného Vědomí, *čit ákáša*.

Člověk je jen snový objekt někoho jiného a sní o tom, že je člověkem. Časem však i oběti té nejtěžší iluze budou probuzeny a osvíceny, neboť neexistuje nic jiného než Skutečnost, neexistuje nic jiného než *Brahman*, jež je věčné. Předtím jsem viděl skálu, a nepoznal jsem, že jde o masu čirého Vědomí. Vždyť nic takového jako skála, země či hmota ve skutečnosti neexistuje.

„Já" základních prvků či bytostí, to je tělo *Brahman*. Tato samotná myšlenka je nyní pochopena jako představa či fantazie. A kvůli ní se projeví jemnohmotné kosmické tělo. Prvotní myšlenkou je tělo *džívy*. V představě nevědomého člověka, která zahrnuje představu jáství, je mysl považována za zřejmou skutečnost. Tato představa, že mysl je *pratjakša* neboli zjevná, viditelná, zřejmá skutečnost, vznikne bez jakéhokoli důvodu. Vědomí se tak stane něčím jiným, než samo o sobě je. Avšak to, co nazýváme zřejmou skutečností, například tělo a mysl, je zřejmou neskutečností. Paradoxně tedy to, co je *pratjakša*, se stane neskutečným, a naopak neskutečné se stane *pratjakša*. Záhadná je moc iluze.

První ze zřejmých skutečností se týká jemnohmotného těla. Pravda je všudypřítomná. Hmota je jen iluze, přestože ji lze zakoušet. Vlastnost „být náhrdelníkem" lidé mylně zamění za vlastnost zlata, a přitom jde jen o iluzorní projev zlata. Jemné kosmické tělo neboli *ativáhika šaríra* není hmotné. *Džíva* podléhá iluzi jen kvůli nepochopení. Jaká to pošetilost! Po důkladném zkoumání a dotazování nenajdeme žádné hmotné, fyzické tělo. A jemné tělo existuje beze změny v obou světech, na tomto světě i na tom, co přijde po něm.

VASIŠTHA pokračoval: V jemném těle zvaném *ativáhika šaríra* existuje fyzické tělo, podobně jako existuje voda v přeludu faty morgány. Chybným vnímáním je fyzické tělo považováno za skutečnou věc, ale to bychom za člověka mohli rovnou považovat špalek dřeva! Jak záhadná a mocná je iluze, v níž se neskutečné jeví jako skutečné a skutečné jako neskutečné. A tato iluze je tu jen kvůli nepochopení Pravdy.

Činy a chování bytostí na tomto světě jsou řízeny vizí jogínů a jen nepatrně vnímáním mysli. Obojí lze přijmout jako skutečnost. Kdo ale odmítá první a přiklání se ke skutečnosti hmoty, jako by se pokoušel uhasit žízeň vodou z přeludu faty morgány.

Chvilkové potěšení znamená bolest. Skutečná radost je neměnná, bez počátku a bez konce. Proto zkoumej Skutečnost pomocí přímé zkušenosti zvané *pratjakša*. Nahlédni původní Skutečnost pomocí přímé zkušenosti. Kdo se vzdá přímé zkušenosti a místo toho se žene za iluzorními „fakty", je pošetilý hlupák.

Jen jemné nehmotné tělo je skutečné. Vnímat v něm hmotné, fyzické tělo znamená iluzi a klam. Jak by mohlo být hmotné tělo považováno za skutečné, je-li pouhou představou a nikdy nebylo stvořeno? Pokud víš, že to, co je zjevné a viditelné, je iluzorní a neskutečné, co jiného lze přijmout za skutečné? Jak by mohlo být považováno za skutečné to, co je založeno na neskutečném?

Jaký závěr tedy plyne z původního a primárního důkazu, jímž je přímá zkušenost neboli *pratjakša*?

Svět objektů, jehož existence je rádoby dokazovaná metodami zahrnujícími smyslovou zkušenost, úsudek a rozumové zkoumání, je jen klam a přelud. Dualita a rozmanitost je přelud. Jedinou Skutečností je masa neomezeného Vědomí. Tak jako není skutečný objekt, který jsme viděli ve snu, tak je neskutečné i to, co bylo viděno jako skála. Ve skutečnosti je to vše čiré Vědomí. Pochop, že hora, prostor, svět i „já", to všechno je jen jedno jediné nedělitelné neomezené Vědomí.

Toto pochopí jen člověk osvícený, neosvícený to chápat nemůže. Neznalost Skutečnosti se upevňuje v důsledku klamného pocitu „nejsem osvícený". Kdo se zřekne toho uskutečnit přímou zkušenost Boha, tedy nedělitelného neomezeného Vědomí, a místo toho přijme jiné formy zkušeností, je pošetilý hlupák. Co s takovým člověkem?

VI. II. 69

VASIŠTHA pokračoval: Nebešťanka vstoupila do světa uvnitř skály a já ji následoval. Došla až k místu, kde seděl Stvořitel tohoto světa, a posadila se před něj.

NEBEŠŤANKA řekla: Ó mudrci, to je můj manžel. Stvořil mne, abych se stala jeho ženou, ale nikdy náš svazek nenaplnil. Nyní jsme oba staří. Já jsem dosáhla nezaujatosti a jeho nic neruší od meditace. Prosím, osvětli nám základní příčinu *samsáry*, abychom se od ní mohli osvobodit.

Nebešťanka přivedla svého manžela, Stvořitele světa ve skále, k běžnému vědomí a oslovila ho.

NEBEŠŤANKA řekla: Pane, pohlédni na mudrce, který přišel k našemu příbytku. Je to syn Stvořitele jiného vesmíru. Je naším hostem a povinností hostitelů je hosta uctít.

Stvořitel světa ve skále otevřel oči a začal si uvědomovat své „končetiny", jimiž ve skutečnosti byly různé bytosti. V tom okamžiku se před ním objevili bozi, démoni i lidé. Spatřil mě a spatřil i svou ženu, která seděla před ním. Pozdravil mě a nabídl

mi křeslo posázené drahokamy. Opětoval jsem pozdrav a posadil se do křesla. Hrála nebeská hudba a zpívaly se oslavné písně. Pak jsem Stvořiteli světa ve skále položil otázku.

VASIŠTHA se zeptal: Ó pane, tato nebešťanka mě sem přivedla a požádala, abych vám oběma dal poučení, jež vás dovede k osvícení. Je to v pořádku? Vždyť ty sám jsi Stvořitel všech bytostí, mistr nejvyšší moudrosti, a tvou manželku již neovládá touha. Jak je možné, že jsi ji stvořil, aby byla tvou ženou? A je-li tomu tak, proč ji přehlížíš a nenaplňuješ váš manželský svazek?

STVOŘITEL VE SKÁLE odvětil: Ó mudrci, poslechni si, jak se to vše přihodilo. Existuje jedno jediné Vědomí, nezrozené a klidné. V něm vznikl nepatrný pohyb, záchvěv či vlnka. To je to, co jsem. Mám povahu čirého prostoru a spočívám v Já. Vznikl jsem bez příčiny a bez hmoty, jsem tudíž samo-zrozený. Nebyl jsem stvořen. Nevidím žádný objekt. To, co lze vnímat jako ty, já, nebo rozhovor mezi námi, jsou dvě vlny, které na sebe narazily v oceánu a vydávají určitý zvuk. Jsme jako vlny v oceánu, které nelze od oceánu neomezeného Vědomí oddělit. Jsme představy, které samovolně vznikly ve Vědomí. Tato žena se jeví, jako by byla odlišná, nebyla však nikdy stvořena a nezačala existovat. Je jen představou, myšlenkovou vlnou, podmíněností mysli. Toto tělo je důsledek zbylého pocitu ega ve mně a ona jako by představovala božství, které tento pocit ega vede. Není mou ženou a nebyla ani stvořena jako člověk.

VI. II. 70

STVOŘITEL VE SKÁLE pokračoval: Nyní bych rád vstoupil do prostoru neomezeného Vědomí. Připravil jsem zánik, který znamená zánik světa, a proto je v nás obou nezaujatost. Jakmile se vzdám kosmické mysli a splynu s neomezeným Vědomím, potom je jistý konec všech mých *vásan*. Tato žena, která je vtělenou *vásanou*, ale dosáhla již nezaujatosti, mě bude následovat.

Světový cyklus je nyní u konce a s ním končí i bohové. Je to okamžik kosmického zániku. Je to ukončení mých *vásan* neboli podmíněností a úplná proměna těla na prostor. *Vásaná* brzy zanikne. Bez zjevného důvodu v ní vznikla touha po osvobození, proto *vásaná* dojde svého konce. Prováděla meditační praxi, ale nebyla schopna uskutečnit Já. Pak spatřila svět, v němž žiješ ty jako osvícený mudrc.

V tu dobu poznala základní kámen mého stvoření. A základ stvoření lze vnímat až tehdy, když je mysl připravena vzdát se vnímání rozmanitosti, ne dokud je rozmanitostí omezena. Existuje bezpočet světů ve světech, jež jsou uvnitř každého objektu či

prvku, tak jako v této skále. Jejich projevení jakožto „světů“ je pochopitelně iluzorní, neboť všechno je čiré Vědomí. Pro toho, kdo pochopil pravou podstatu, tato klamná představa světa zmizí, ale z pohledu jiných pokračuje dál.

Díky předchozím cvičením koncentrace a meditace dosáhla *vásaná* nezaujatosti a pak, aby došla poznání Já, vyhledala tebe.

Jakožto neprostupná iluzorní síla *máji* se tu projeví samotná síla neomezeného Vědomí. Tato síla je nezničitelná, bez počátku a bez konce. Čas, prostor, hmota, pohyb, mysl či rozum nejsou nic jiného než části Vědomí, podobné částem skály. Neomezené Vědomí existuje jako skála Vědomí, jejímiž končetinami jsou různé světy. Masa Vědomí si sama sebe představí jako svět. Ačkoli je bez počátku a bez konce, domnívá se, že svůj počátek i konec má. Masa Vědomí je bezforemná, a přesto na sebe bere podobu skály. Není tu žádné proudění ani točící se kola, není tu hmota podstupující změnu či transformaci. Všechno je to jen projevení v prostoru Vědomí zvaném *čit ambara*. Tak jako se v kosmickém prostoru projeví prostor zvaný dům nebo jiný prostor zvaný hrnec, ačkoli je prostor nedělitelný a existence prostoru v domě nijak nezmenší celkový prostor, tak se i všechny „světy“ projeví v neomezeném Vědomí, aniž by toto nedělitelné Vědomí nějak umenšily.

VI. II. 71

VASIŠTHA pravil: Když Stvořitel světa ve skále domluvil, vstoupil do hluboké a konečné fáze meditace. Vyslovil *Óm* a soustředil se na zvuk poslední hlásky. Mysl měl zcela klidnou a byl nehybný jako obraz namalovaný na plátně. *Vásaná* neboli podmíněnost mysli v podobě nebešťanky následovala Stvořitele, vstoupila do meditace a dosáhla prostorové formy. I já jsem vešel do hluboké meditace a vše jsem pozoroval jakožto všudypřítomné neomezené Vědomí.

Jakmile začaly odumírat představy v kosmické mysli Stvořitele, začala mizet země s horami, pevninami a oceány. Tráva a stromy se začaly vytrácet. Země je jednou z končetin Stvořitele, a jakmile od ní Stvořitel odtáhl své vědomí, počala mizet. Je to podobné jako při ochrnutí těla, kdy se vědomí stáhne z končetiny a ta pak chřadne a začne se rozkládat.

Země byla rázem zasažena mnoha přírodními katastrofami a ztratila veškerou svou krásu a plodnost. Oheň pekelný již čekal na ty, kteří konali zlo. Ženy se staly nemravnými a muži pozbyli své sebeúcty. Husté prachové bouře zakryly Slunce. Lidi stíhalo utrpení plynoucí z dvojic protikladů, jimž ve své nevědomosti podlehli. Povodně, hladomory, války a epidemie způsobily vymírání lidstva. V důsledku všech strastí ztratili lidé svoji lidskost a slušnost. Vše přišlo zcela nenadále. Odevšad se ozýval pláč a křik a spousta dobrých a ušlechtilých lidí zahynula. Byl nedostatek vody a lidé

začali kopat hluboké studně. Nastalo nahodilé mísení mezi muži a ženami, společenský pořádek byl zničen a společnost se ocitla v chaosu. Každý žil obchodováním. Ženy si vydělávaly na živobytí vystavováním své krásy. Panovníci se řídili heslem „kdo má moc, má pravdu" a všude převládala nespravedlnost. Vládnoucí skupina lidí se uchýlila k omamným látkám a alkoholu. Učenci a svatí muži se stali oběťmi pronásledování, útoků a násilí. Chrámy byly pleněny. Lidé se přikláněli k jiným způsobům života a jiné víře, než co pro ně bylo přirozené. I kněží se z pohodlnosti vzdali provádění náboženských obřadů.

Města byla spalována ohněm pršícím z nebe. Počasí se stalo nepředvídatelným. Prvek země dospěl ke konci, neboť Stvořitel se rozplynul v neomezeném Vědomí.

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile prvek země překonal svá omezení a splynul s neomezeným Vědomím, začal spět ke svému zániku i prvek vody. Oceány vystoupily z břehů a vylily se do všech stran. Voda se rozbouřila a rozlévala ze svých přirozených hranic. S hrozivým zvukem se vylila do lesů a ničila vše, na co přišla. Mohutné vlny se mísily s oblaky a staly se jedinou masou vody. Voda pohltila hory a prchající zvěř se snažila uniknout neštěstí. Vlny zalily horské jeskyně a lvi na útěku zabíjeli okolní zvířata, dokud sami nakonec nezhynuli. Nad vším zavládl chaos, který se rozšířil až do oblasti Slunce.

Zdálo se, že oceány zaplavily i říši samotných bohů. Přílivové vlny smetly lesy a hory, takže jejich pozůstatky se rozptýlily do celého prostoru. Mohutné hory pukaly a jako by ukázaly své zuby, když drahokamy a vzácné kameny omyté vodou vystoupily na povrch země.

Zdálo se, že pohromě neunikly ani nebeské bytosti. Pohoří se s velkým hřmotem hroutila jedno na druhé. Voda jako by chtěla pohltit i oheň kosmického zániku. Mořští sloni se bili s pozemskými v ukrutné bitvě. A jak se ve vodách nenávratně ztrácel bezpočet zemských objektů, jediný obrovský oceán tu zářil neobyčejným světlem.

Zdálo se, jako by do vod kosmického zániku padal sám prostor, jako by do vod vesmírné potopy padala sama nebeská klenba se zářivými klenoty hvězd.

Poté se do všech stran rozšířily plameny ohně a sežehly všechno, co v prostoru zbylo. Protože Stvořitel již svět opustil, získali démoni volnost a páchali, co se jim zachtělo. Bohové v čele s Indrou, kteří do té doby udržovali řád a rovnováhu mezi přírodními prvky, byli démony přemoženi. Zavládl chaos. Otřásl se i příbytek samotného Šivy. Nastaly vzájemné srážky mezi hvězdami a planetami. Nastal konec světa.

VI. II. 72

VASIŠTHA pokračoval: Když se Stvořitel vzdal své životní síly neboli *prány*, vzduch proudící prostorem ustal ve své přirozené činnosti, v pohybu. A co jiného udržuje prvky a další objekty?

Když zmizela síla, která držela nebeská tělesa, začaly hvězdy a planety padat ze svých drah jako květy ze stromu. V důsledku zastavení toku *prány* se zhroutil čas a prostor, zmizely cesty *siddhů* a dokonalých mudrců a ti bezmocně padali prostorem. Zánik postihl i krále bohů Indru s celým jeho nebeským královstvím.

RÁMA se zeptal: Vědomí je čiré a kosmická bytost neboli Brahmá je pouhá představa. Jak tato kosmická bytost získá končetiny, jako jsou země, nebe či podsvětí?

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, na počátku bylo pouze čiré Vědomí, o němž nelze říci, zda existuje nebo neexistuje. Vědomí si v sobě uvědomí sebe jako objekt, a aniž by se vzdalo pozice subjektu, zdánlivě se stane i objektem. A tím je *džíva*, z něhož vznikne mysl a pocit ega. Nic z toho však není odděleno od čirého Vědomí.

Když si mysl, jež je též čiré Vědomí, pomyslí „jsem prostor", zakouší prostor, třebaže je to prostor neskutečný. Čiré Vědomí neboli Já je prázdné a nehmotné. Dokud je tu představa fyzického vesmíru, Vědomí ji zakouší, jako by to byla skutečnost. A když si to přeje, ukončí stvoření a dojde k zániku vesmíru.

Vásaná neboli podmíněnost mysli, z níž vznikají představy a zážitky, zanikne v okamžiku, kdy je nahlédnuta Pravda, kdy je pochopena Skutečnost. Pak už tu není pocit ega, ale jednota. Jediné, co zůstane, je osvobození neboli *mókša*.

Taková je přirozenost Brahmy a tak svět existuje jako tělo Brahmy, tělo kosmické bytosti. Představa, která v kosmické bytosti vznikne, se projeví jako vesmír. Je to však čiré prázdno, nic takového jako svět, „ty" či „já" tu ve skutečnosti není. Čím tedy je v tomto čirém nedělitelném Vědomí svět? Jak a kým byl stvořen? Z čeho a jakou příčinou? Projeví se, ale není ničím jiným než iluzorním zdáním. Není s neomezeným Vědomím totožný ani od něho není oddělen. Není tu jednota ani rozmanitost. Jedinou Skutečností je neomezené a nedělitelné Vědomí. Žij tedy oproštěn od podmíněností, jednej spontánně a dělej, co je třeba.

VI. II. 73

RÁMA se zeptal: Ó pane, vše, o čem jsi mluvil, jsem pochopil, ale tvůj výklad působí jako nektar nesmrtelnosti a dosud jsem se ho nenasytil. Popiš mi prosím ještě jednou zážitek stvoření.

VASIŠTHA pravil: Během toho, čemu se říká kosmický zánik, je vše, co se zdálo existovat, zničeno. To, co zůstane, je věčné a mimo jakýkoli popis. V porovnání s hořčičným semínkem se hora Méru zdá obrovská. A v porovnání s věčným neomezeným Vědomím se zase celý kosmický prostor zdá jako hořčičné semínko. Nepatrná částečka se v porovnání s nejvyšší horou zdá malá a stejně tak to je, porovnáme-li rozměry tohoto světa a věčné neomezené Vědomí. Když během kosmického zániku zmizí celý projevený svět, věčné a neomezené Vědomí si stále uvědomuje každou nepatrnou částečku, která se v kosmickém prostoru nachází. Tyto částice však nemají skutečnou existenci. Vědomí je vidí jakoby ve snu a pak si představí samo sebe jako *Brahman* a uvažuje o sobě jako o neomezeném Vědomí. Považuje se za částici Vědomí a stane se subjektem, který zdánlivě pozoruje částici jako svůj objekt. Je to, jako když člověk vidí sám sebe ve snu. Vědomí se tedy zdánlivě rozdělí na subjekt a objekt, aniž by se vzdalo vlastní nedělitelnosti.

V tom okamžiku se spontánně objeví čas, prostor, pohyb, hmota a také trojice, pozorovatel jako subjekt, pozorovaný předmět jako objekt a samotné pozorování. Není síla, která by tomu zabránila. Kde zazáří částice Vědomí, tam se objeví prostor. Jakmile se to stane, je tu čas. Způsob, jakým se to přihodí, je pohyb. To, co je zakoušeno jako bytí, se stane hmotou. Ten, kdo zakouší, se stane subjektem. Zakoušení či vnímání hmoty se stane pozorováním a to, co je zakoušeno a viděno, je pozorovaným objektem. Takto začne vše zdánlivě existovat, ale není to skutečné. Prostor sám se projeví v prostoru, bez nějakého řádu či pravidel.

Látka či hmota, v níž se Vědomí projeví, se nazývá tělo. To, díky čemu tělo vidí, nazýváme oko. Podobně máme označení pro další smysly. Stav, v němž Vědomí zazáří bez jména a formy, se nazývá *tanmátra* neboli jemný prvek a má povahu prostoru, tedy prázdna. Záření této částice Vědomí se postupně stává hutnějším, až se zhmotní do toho, čemu říkáme tělo. Poté se v těle objeví pět smyslů. To, co si je toho všeho vědomo, je *buddhi* neboli rozumová schopnost. A s myšlením vznikne mysl, v níž je zakořeněn pocit ega.

VASIŠTHA pokračoval: Jak se částice Vědomí pohybuje v prostoru, stane se z toho, co bylo „zde", to, co je „tam". Objeví se běh času i rozdělení prostoru na „nahoře", „dole" a všechny další směry. Ačkoli to vše má povahu prostoru a prázdnoty, projeví se to jako čas, pohyb, hmota a uvědomění si významu těchto slov. Vznikne *ativáhika šaríra* neboli jemné tělo, které se neustálým uvědomováním sama sebe stane hutnějším, až se zhmotní do fyzického těla.

Vědomí se stane vtěleným vědomím, ačkoli je stejně jako prostor neohraničitelné. Ve vtěleném vědomí vznikne představa „hlavy" a „nohou" jako existujících orgánů těla a podobně je tomu s dalšími částmi fyzického těla. Totéž Vědomí se pak považuje za jsoucí i nejsoucí, přijímající i odmítající a vidí tyto představy, jako by byly

skutečností. Stane se Stvořitelem Brahmou, dosáhne stavu, jaký zaujímá Višnu neboli Hari, stane se Rudrou neboli Šivou, anebo se projeví jako červ. Ve skutečnosti se toto Vědomí nestane nikým. Je takové, jaké je, čiré prázdno v prázdnu, Vědomí ve Vědomí.

Ve třech světech je semínkem každého těla. Je semínkem iluze neboli *samsáry*, je branou zavřenou před osvobozením. Je příčinou všeho a je tím, kdo řídí čas a pohyb. Je prvotní bytostí zvanou *puruša*, jež se zdá být zrozena, ač zrozena není, nemá fyzické tělo, a nic se jí tudíž nedotkne. Podobně jako člověk bojující ve snu se lvem je ve skutečnosti v klidu a pokojně spí, tak zakouší neomezené Vědomí všechny možné představy, ale uvnitř sebe zůstává klidné a tiché. Vesmír rozpínající se na všechny strany do obrovských vzdáleností existuje v nepatrné částečce a tři světy existují v jediném vlásku neomezeného Vědomí.

Třebaže Stvořitel Brahmá vládne nepředstavitelně velkému vesmíru, jenž je jeho tělem, existuje v nepatrné částečce. Ve skutečnosti ovšem nezaujímá žádný prostor, podobně jako hora, kterou vidíme ve snu. Kosmická bytost *virádž* se též nazývá *svajambhú* Brahmá neboli samozrozený Stvořitel. Ve skutečnosti je tu však, Rámo, jen čiré Vědomí. Vědomí si uvědomí pohyb a zakouší ho jako životní sílu. Vznikne *prána* a *apána*, jejichž proudění je podstatou vesmíru. *Prána* uvolňuje tři tělesné výměšky, jimiž jsou *váta* či vítr, *pitta* neboli teplo a *šléšman* neboli vlhkost. Jejich kosmickými protějšky jsou vítr, Slunce a Měsíc.*

VI. II. 74

VASIŠTHA pokračoval: Kosmická bytost *virádž* má dvě složky. První složkou je čiré Vědomí, jež je bez počátku, středu a konce, a druhou je tento svět. *Virádž* je schopna nahlížet projevený svět zvnějšku a vidět ho jako vejce, podobně jako vidí své vejce zvenčí i slepice. Vejce je rozděleno na dvě části, horní část se nazývá nebe a spodní země. Horní část je hlavou kosmické bytosti, spodní část nohama a mezi nimi jsou záda neboli atmosféra. Horní část je vzdálená a je vidět jako prázdná modrá obloha.

Patrem v ústech vesmírné bytosti je nebeská klenba a na ní jsou hvězdy jako kapky krve. Bozi, démoni a lidé jsou částicemi vzduchu, které proudí tělem. Skřeti a zlí duchové jsou bakteriemi a viry, jiné světy jsou tělními otvory, oceány jsou ledvinami, řeky jsou kanály *nádí* a pevnina Džambudvípa je jejím srdcem. Prázdný prostor je břichem, hory jsou játry a slinivkou, mraky jsou masem a Slunce s Měsícem jejíma

* Tři tělesné výměšky *váta*, *pitta* a *šléšman*, též *kapha,* používá *ájurvéda* k typologii lidí a způsobům doporučené stravy či léčby. (Pozn. překl.)

očima. Brahmův svět je její tváří a *sóma* je její energií. Zasněžené hory představují vlhkost *šléšman*, podzemní oheň představuje teplo *pitta* a vítr *váta* je její *pránou* a *apánou*. Stromy a hadi jsou jejími vlasy.

Virádž sama je kosmickou myslí, proto nemá mysl. Neomezené Já se zdánlivě stane prožitkem, který však není ničím jiným než čirým Vědomím. Mimo samotné Vědomí tu není nikdo, kdo by zakoušel. Podobně je ve všech smyslech tím, kdo zakouší, právě *virádž*, a proto v ní žádný smysl ani smyslový orgán neboli *indrija* není. Rozdíl mezi smysly je jen ve slovech. Myšlenka, že *indrija* se vztahuje k mysli podobně jako končetina k tělu, je chybná. Žádné takové dělení tu není, neboť tělo a končetiny tvoří jeden celek.

Všechny činnosti, které se na světě odehrávají, mají původ v kosmické bytosti a kvůli ní je svět vnímán jako skutečný. Zmizí-li *virádž*, svět zmizí též. Stvořený svět, Stvořitel Brahmá a *virádž* jsou jen pojmy či představy, jež vznikly v čirém neomezeném Vědomí.

RÁMA se zeptal: Je-li kosmická bytost *virádž* pouhou představou, jak může existovat v těle?

VASIŠTHA odpověděl: Přebývá v něm úplně stejně, jako existuješ ty ve svém nitru, jsi-li v meditaci. Tak jako v těle každé bytosti existuje *džíva* a tak jako existuje odraz v zrcadle, existuje kosmická bytost ve svém kosmickém těle. Ač se zdá, že má končetiny a další části, žádné dělení v ní není. Existuje jako skála, jako úplné, nerozdělené, čiré a neomezené Vědomí.

VI. II. 75

VASIŠTHA pokračoval: Zatímco Stvořitel světa ve skále meditoval, rozhlédl jsem se a ze všech stran jsem uviděl vycházet několik Sluncí. Každé se zvedalo přímo z útrob země jako podzemní požár. Na obloze jich bylo jedenáct a dvanácté tvořila trojice navzájem se doprovázejících Sluncí, která vypadala jako tři oči boha Šivy. Musel jsem se vzdálit, neboť nebeská klenba hořela žárem dvanácti Sluncí.

Živé bytosti byly sežehnuty horkem a výjimkou nebyli ani mořští živočichové. Zkáza byla hrozivá a dokonalá. Hory padaly na hořící města a drtily je na prach. Lidé bědovali a naříkali. Jen znalci *jógy*, kteří dokázali skrze korunu hlavy uvolnit životní sílu, dosáhli nesmrtelnosti. Země byla spalována ohněm přicházejícím shora i zdola.

Celý svět se všemi bytostmi se ocitl v plamenech šlehajících z očí Rudry. Ozýval se zvuk Šivova bubínku „bham, bham, bham". Vypadalo to, že si démonky hrají s ohněm jako s míčem a přehazují si ho mezi sebou. Započal tanec smrti a zániku.

První tanečníci, meteority, dopadly na vrcholky hor. Na zemi vzplál oheň, který sahal až do nebes. Země jako by se spojila s nebem a celým vesmírem. Hora Suméru, celá ze zlata, se začala tavit v ohni. Oheň pohltil i pohoří Himálaj pokryté sněhem. Nedotčeno zůstalo pouze pohoří Malaja. Jako srdce šlechetného člověka, který ač sám trpí, hledá štěstí pro druhé, tak stály tyto hory a šířily kolem sebe klid a radost, podobně jako santalové dřevo, které dává svou vůni i tomu, kdo ho zapálil.

Dvě věci nemohly být pozřeny ohněm: prázdný prostor, jenž je všeprostupující a všudypřítomný, a zlato, jež je charakteristické svojí ryzostí a čistotou.* Domnívám se, že skutečně dobré a žádoucí je to, co se nazývá *sattva*, nikoli *radžas* či *tamas*, tedy čistota, nikoli činnost a nečistota či netečnost a hloupost.

Všechno kromě těch dvou věcí podlehlo zániku a nezbyl ani popel. Je-li ohněm poznání takto zničena nevědomost a její následky, žádný popel bývalé nevědomosti nezůstane, přetrvá pouze absolutní čistota. Nějaký čas se oheň vyhýbal hoře Kailása, příbytku boha Rudry, ale pak na ni Rudra upřel svůj ohnivý zrak a hora vzplála.

Nezbylo nic a příští generace si můžou lámat hlavu, zda tu kdy vůbec nějaký stvořený vesmír byl.

VI. II. 76

VASIŠTHA pokračoval: Poté se zvedly větry zániku, které duly tak mocně, že hory i oceány se chvěly jejich náporem a ztratily své původní vlastnosti. I podsvětí jako by spadlo na něco, co bylo hluboko pod ním. Celé stvoření bylo větry vysušeno a zbaveno svého základu.

Nato se jako rozzuřený démon objevilo obrovské mračno a ozvalo se příšerné zahřmění. Podobalo se to zvuku, který se rozlehl, když Stvořitel Brahmá rozbil zlaté vejce a nechal vzniknout vesmír. Zahřmění vyvolalo hrozivé mrazení v srdci každého, neboť bylo doprovázeno hřmotem hroutících se světů a zanikajících oceánů. Zaplnilo celý stvořený vesmír a spojilo zemi s nebem i podsvětím. Šlo zcela jistě o zvuk kosmického zániku.

Když jsem uslyšel hřmění a spatřil obrovské mračno, podivil jsem se, jak tu může být deštivý mrak společně s ohněm. Rozhlédl jsem se. Všude kolem sršely blesky a hromy. V jednom okamžiku jsem zakusil pocit chladu shora a něčeho horkého a hořícího zdola. Mračno bylo tak vysoko, že nebylo vidět a plameny ohně na něj nedosáhly.

Když oheň spálil světy, zůstaly po něm jiskry svítící zvláštní září. Tato jasná zář osvítila mračno kosmického zániku, které mezitím sestoupilo na zem. Vody všech

---

* *Tédžas* neboli zlato znamená též světlo, vyzařování, jas. (Pozn. překl.)

sedmi oceánů se svou velikostí rovnaly jen malému cípu tohoto obrovského mračna. Zdálo se, jako by oceány vystoupily vzhůru k mračnu na obloze, kde se ve víru točilo dvanáct Sluncí a vrhalo záblesky připomínající vodní živočichy.

Následoval déšť, v němž každá kapka byla jako úder hromu. Dešťové kapky prostoupily celý prostor. Dopadaly s takovou silou, že ničily vše, co ještě ve vesmíru zůstalo. Celá obloha byla jednou vodní masou. Déšť dosáhl země a začal hasit plameny ohně.

Vody nadpozemského deště se smísily s ohněm hořícím na zemi. Voda ani oheň nemohly jeden druhého porazit, neboť jejich schopnosti byly vyrovnané. Ukončení jejich střetu bylo v nedohlednu. Síla obou byla mimořádná a pohled na ně byl pro pozorovatele obzvláště hrůzyplný.

VI. II. 77

VASIŠTHA pokračoval: V tuto chvíli se již do celého prostoru rozšířil popel zániku. Silné vichry popel vířily a hnaly všemi směry. Neutuchající déšť vydával zvuky, jež zněly jako vítězný pokřik démonů. Vichry unášely pryč hořící pozůstatky měst boha Indry i ostatních bohů.

Tři ze základních prvků, voda, oheň a vzduch, se vychýlily z rovnováhy, staly se neovladatelnými a zdálo se, že vzájemně proti sobě bojují. Hřmot a vřava způsobené chaosem byly ohlušující. Přívalový déšť uhasil oheň. Mocné řeky valící se z hor s sebou braly kopce, města i celé kontinenty. Planety a hvězdy na nebi byly vychýleny ze svých drah. Obrovské přívalové vlny rvaly hory a vichry tyto hory odnášely pryč.

Zavládla hustá tma, neboť paprsky Slunce byly zakryty tmavě modrým mračnem s hustým deštěm. Země se otřásala v základech. Přílivové vlny zvedaly ze země celá pohoří a vrhaly je do mraků. Zdálo se, jako by všechny tři světy hlasitě lkaly a naříkaly.

Bozi i démoni byli pohromou postiženi stejně, ale přesto pokračovali ve vzájemné nevraživosti a nepřestávali na sebe útočit.

Životní dech neboli *prána*, která řídí rozpad fyzických těl, držela objekty stále pohromadě a zmítala jimi sem a tam. V celém prostoru jako hejna much a komárů poletovali démoni, hadi, města, Slunce i ohnivé plameny.

Zánik dostihl i bohy vládnoucí nad jednotlivými směry a nastalo zmatení ve směrech. Všude se vznášel prach ze zničených světů. Vesmír byl plný pozůstatků dřívějších „chrámů", zbudovaných z drahých kamenů a vzácných kovů nejrůznějších barev. Bylo obtížné vesmír vidět.

Po zániku toho, co se nazývá stvořený svět, zůstane To, Pravda či Bůh. Samo o sobě existuje pouze To, jež je zcela oproštěno od závoje stvoření. Poté co zanikla

rozmanitost stvořeného světa, znovu se ustavila a projevila celistvost, která tu však byla po celou dobu. V tuto chvíli již byl oheň uhašen přívalovými dešti, které přineslo mračno kosmického zániku.

VI. II. 78, 79

VASIŠTHA pokračoval: Nebyl tu prostor. Nebyly tu směry. Nebylo nahoře ani dole. Nebyly tu prvky ani stvoření. Nebylo tu nic jiného než jediný nekonečný oceán.

Vyšlo Slunce, pohlédlo na zemi a já v tu chvíli spatřil příbytek Brahmy zvaný Brahmalóka. Zde nepohnut jako hora spočíval Stvořitel Brahmá v *samádhi* obklopen tím, co se nazývá *pradhána* neboli prvotní principy, dále bohy, mudrci, nebešťany a *siddhy*, kteří byli stejně jako on pohrouženi do meditace a vypadali jako bez života. I dvanáct Slunců přišlo a vstoupilo do meditace.

Zanedlouho jsem Brahmu i ostatní uviděl tak, jak člověk po probuzení vidí objekty ze snu. Nikoli zhmotnělé, ale jako projevy nejrůznějších podmíněností a sklonů mysli.

Pochopil jsem, že bohové i vše ostatní jsou jen čiré prázdno. Aniž by odešli, zmizeli mi z očí. Pochopil jsem, že poté, co se všichni vzdali jména a formy, došli stavu *nirvána*, stejně jako Stvořitel Brahmá. Jakmile v nich zmizela podmíněnost mysli neboli *vásaná*, stali se neviditelnými. Tělo je čirá prázdnota a jen v důsledku podmíněnosti mysli se zdá, že existuje. Jakmile podmíněnosti zmizí, přestane být tělo viděno a zakoušeno, podobně jako nezakoušíme snový objekt po probuzení. Zmizí-li podmíněnost mysli, pak v bdělém stavu není vidět tělo, a to ani jemné, *ativáhika*, ani hmotné, *adhibhautika*. Příklad snového stavu tu uvádím proto, že ho každý zná. Tomu, kdo odmítá svou vlastní zkušenost, je dobré se vyhýbat. Kdo může probudit člověka, který spánek předstírá?

Přestane-li existovat tělo, které je příčinou snů, zmizí i samotné sny. Z toho se pak vyvodí, že bez těla není život na onom světě. Potom však neexistuje ani žádné stvoření! Pokud se tvrdí, že svět nikdy nebyl tím, čím není, pak ani nyní neexistuje. Pokud se tvrdí, že vědomí pochází z těla, pak jsou učení svatých textů zcela zbytečná. A zpochybňuješ-li autoritu posvátných nauk, proč se vůbec držet nějaké autority? Přijmeš-li, že dokud je tu tělo, je tu iluze, pak se iluze stane skutečností. Pokud vědomí tělesné vznikne nahodile, proč by toto vědomí nemělo pochopit svou neomezenou podstatu?

Čeho si je Vědomí v sobě vědomo, to zakouší, ať už to člověk nazve skutečným nebo neskutečným. Nejprve se přirozenost Já v důsledku vnitřního pohybu rozpozná jako Vědomí a pak následkem podmíněnosti mysli neboli *vásany* zakouší klamný vjem, iluzi. Podmíněné uvědomění znamená omezení. Kde není podmíněné uvědomění, kde není uvědomění podmíněnosti, tam je *nirvána*.

VI. II. 80

VASIŠTHA pokračoval: Když se všichni bohové i s dvanácti Slunci sjednotili s Brahmou, začala Slunce spalovat svět Stvořitele zvaný Brahmalóka, podobně jako to předtím udělala se zemí. Poté co byl spálen svět Stvořitele, vstoupili všichni s Brahmou do hluboké meditace a dosáhli stavu *nirvána*, podobni lampě, v níž došel olej. Nato se vše zahalilo do husté tmy.

Během toho jsem pozoroval něco, co budilo nezměrnou hrůzu. Bylo to jako vtělení zániku, jako vtělená temnota. Přesto tento ničitel osobitým způsobem zářil. Měl pět tváří, deset rukou a tři oči. V ruce držel trojzubec a pohyboval se ve vlastním prostoru Bytí. Byl temný jako mrak nesoucí déšť. Vypadal jako okřídlená hora, jako by vyšel z kosmického oceánu a byl samotným jeho vtělením. Podle trojzubce a tří očí jsem poznal, že je to Rudra, a již zdálky jsem se mu poklonil.

RÁMA se zeptal: Kdo je Rudra a co znamená jeho pět tváří, deset rukou a tři oči?

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, nazývá se Rudra a je to pocit ega, *ahankára*. Je určen k tomu, aby narušil rovnováhu. Jeho formou je čirý prostor, prázdno, a jeho barvou je barva prostoru. Rudra představuje čiré a jako prostor nedělitelné Vědomí, proto se mu říká *ákáša átman*, prostorové Já. Je to Já všeho, co existuje, a je všudypřítomné, říká se mu tedy nejvyšší Já. Pět tváří znamená pět poznávacích smyslů, deset rukou znamená pět činných orgánů s pěti příslušnými činnostmi.*

Tato forma, pocit ega, se projeví jen tehdy, když si neomezené Vědomí samo sebe uvědomí. Rudra není nic jiného než malá částečka neomezeného Vědomí a sám o sobě neexistuje. Není to nic než klamný vjem.

Rudra existuje jako pohyb či projev v prostoru Vědomí zvaném *čit ákáša*. Existuje též jako vítr, a to buď jako vítr v prostoru stvořeného světa, nebo jako životní dech v živých bytostech. Časem veškerý jeho pohyb ustane a on dosáhne nejvyšší rovnováhy.

Tři oči znamenají tři *guny*, jimiž jsou *sattva*, *radžas* a *tamas*, tři časová období, tedy minulost, přítomnost a budoucnost, tři vnitřní nástroje, jimiž jsou *čitta*, *buddhi* a *ahankára*, tři hlásky slabiky *Óm* neboli *Aum*, anebo tři *védy*, jimiž jsou Rgvéda, Sámavéda a Jadžurvéda. Trojzubec je znamením toho, že Rudra ve svých rukou drží tři světy. Je obdařen kvalitou *sattva* neboli dobrem a samotná jeho existence je pro dobro všech. Jeho jméno je tedy též *šiva* neboli dobrotivý. Dosáhl stavu nejvyššího

---

* Smysl, činný orgán a příslušná činnost spolu vytvářejí spojení do trojic, kterými jsou sluch, ústa, řeč, dále dotyk, ruka, úchop, dále zrak, noha, chůze, dále čich, pohlavní orgány, rozmnožování a dále chuť, konečník, vylučování. (Pozn. překl.)

klidu a míru a nazývá se *kršna* neboli tmavý. Celý vesmír je jeho myšlenkový výtvor, představa neboli *kalpaná*. Napájí se z oceánu kosmického bytí a dosahuje nejvyššího klidu a míru.

VASIŠTHA pokračoval: Viděl jsem, jak Rudra začal rychlostí životní síly *prány* pít kosmický oceán. Vody kosmického oceánu vstupovaly do jeho úst, v nichž hořel mocný oheň. Rudra neboli pocit ega existuje jako oheň v nitru oceánu a na konci světového cyklu celý oceán vypije. Celou dobu je to všechno jen pocit ega.

V tu chvíli zbyla v čirém a neomezeném prostoru čtveřice věcí. Rudra černé barvy, ustálený a ničím nepohnutý, zakalená a blátivá země, která byla příbytkem všech světů od podsvětí až po nebesa, dále vrchní část stvořeného vesmíru, která je velice vzdálená, a tudíž mimo dohled, a čiré *Brahman* neboli neomezené Vědomí, které je všude a prostupuje všemi částmi stvoření. Nic jiného tu nebylo.

RÁMA se zeptal: Jaký je Brahmův příbytek? Jak existuje a čím je zahalen?

VASIŠTHA odvětil: Příbytek Brahmy, tedy střed zemské pláně, je obklopen vodou, která má desetkrát větší rozlohu než zemská pláň. Sféra ohně je pak desetkrát větší než sféra vody, oblast vzduchu desetkrát větší než oblast ohně a sféra prostoru desetkrát větší než sféra vzduchu. Za tím vším je neomezený prostor Brahmy, *brahma ákáša*.

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, kdo drží toto stvoření shora a kdo zdola?

VASIŠTHA pravil: Země i se vším ostatním je na svém místě držena obrovským tělem kosmické bytosti zvané *brahmánda* neboli zlaté vejce.

RÁMA se znovu zeptal: Ó pane, kým je podpíráno toto *brahmánda*?

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, *brahmánda* není drženo nikým, proto si můžeš představit, že padá nebo že nepadá. Vesmír nemá formu, tělo ani hmotu, ač se to tak jeví. Co přesně myslíme tím, že něco padá nebo že je něco drženo? Každá představa v neomezeném Vědomí je jen představa. Stvoření není nic jiného než snový svět neomezeného Vědomí. Když si představíme, že *brahmánda* padá, pak celou dobu bude padat. Když si představíme, že existuje v prostoru, pak celou dobu bude stát nebo se pohybovat v prostoru. Když si jej představíme jako nehybné, bude bez pohybu. A když si pomyslíme, že bylo zničeno, pak se zdá být zničeno.

VI. II. 81

VASIŠTHA pokračoval: Nato jsem spatřil, jak Rudra začal tančit svůj tanec. Tančil prostorem jako omámený, jako opilý. Jako by vody kosmického zániku samy přijaly formu a začaly tančit. Takový to byl tanec! Vtom jsem uviděl stín vznášející se za Rudrou. „Jak může existovat stín bez Slunce?“ ptal jsem se sám sebe. Zatímco jsem nad tím přemýšlel, bylo možno rozpoznat, že tento stín je žena. Stoupla si před Rudru a též začala tancovat.

Žena byla štíhlá, měla tmavou pleť a tři oči. Byla obrovská a z úst jí šlehaly plameny ohně. Vypadala, jako by se do ní vtělila temná noc či sám nekonečný prostor. Její ruce dosáhly na nejvzdálenější místa prostoru. Byla tak útlá, že byly vidět i nervy uvnitř těla, a tak vysoká, že to vypadalo, jako by ji někdo těmi nervy svázal, aby se nezhroutila. V uších jí visely náušnice z hadů a byla ověnčena hlavami bohů, Sluncí a démonů.

V jednu chvíli měla jednu ruku, v následující chvíli měla rukou několik a o chvíli později odhodila své ruce na taneční parket. V jednu chvíli měla jedna ústa, v následující chvíli měla úst několik a o chvíli později již neměla žádná. V jednu chvíli měla jednu nohu, v následující chvíli měla nohou několik a o chvíli později již neměla žádnou. Z toho všeho jsem vyvodil, že to byla Kálarátrí neboli Noc Smrti, která má i další jména jako Kálí či Bhagavatí.

Její tři oči byly jako jámy, v nichž planul oheň. Na krku jí visel náhrdelník z hvězd navlečených na vzduchu. Její mohutné ruce se zářícími nehty mířily do všech stran a její dech měl takovou sílu, že by odfoukl i nejmohutnější horstva.

Bohyně tančila a její tělo nabylo obrovských rozměrů. Tři světy se zrcadlily v horní, střední a spodní části jejího těla. Pozoroval jsem, jak města, lesy, hory, pohoří, řeky a oceány navléká během tance jako korálky do náhrdelníku zdobícího jí krk.

Říše, města, tři světy, roční období, měsíce, dny i noci byly jejími končetinami. *Dharma* a *adharma* byly jejími náušnicemi. *Védy* byly prsy plnými mléka nejvyššího poznání. V rukou držela mnoho různých zbraní. Ochlupení těla tvořilo čtrnáct typů bytostí včetně bohů. Všechny bytosti i se svými městy a vesnicemi tančily s ní a těšily se myšlenkou na nové zrození. Celý vesmír byl díky jejímu tanci v neustálém pohybu. Z jiného úhlu pohledu však v ní bylo vše pevně ustáleno.

Vesmír se v jejím těle odrážel jako v zrcadle. Pozoroval jsem, jak se vše rodí, mizí a znovu se rodí.

VASIŠTHA pokračoval: Jaký to jen byl tanec! Hvězdná klenba se otáčela, hory se otáčely a bohové s démony kroužili kolem jako komáři. Točící se obloha vypadala jako vlající šaty bohyně. Ohromující byl pohled na rajský strom *kalpa* i další mohutné stromy, jež se jako chloupky na jejím těle při tanci otřásaly, jako by padaly a zase se zvedaly mezi nebem a zemí.

Bohyně tančila a na jejích nehtech se zrcadlily Slunce i Měsíc, den i noc. Mohutné pohoří Himálaj i hora Méru radostně tančily též.

Trojitá šňůra jejího posvátného šatu se skládala z úspěchů, obětí a dokonalého poznání.

Ač se zdálo, že se vše točí, ve skutečnosti se nedělo nic. Vzduch proudící jejími nosními dírkami dovnitř a ven vydával hlasité zvuky. Vzduch se chvěl, jak se její ruce míhaly v rychlých pohybech. Vše jsem pozoroval, ale mé oči i mysl tím začínaly být znaveny a zmateny. Bohyně rozechvívala svým tancem celé tělo, až se hory i paláce s bohy a nebešťany hroutily a padaly.

Nepohyblivé objekty na těle bohyně se daly do pohybu. Oceány tancovaly na vrcholcích hor, hory tancovaly v prázdném prostoru. Prostor tancoval pod úrovní země a kontinenty s rozkvetlými zahradami a městy tancovaly ve sluneční sféře. Všechno to plulo jako stéblo trávy na vodě a zrcadlilo se na tmavém těle bohyně. Ryby klouzaly vzduchem v přízraku faty morgány a města i hory pluly v prostoru. Obloha s mračnem kosmického zániku spočívala na vrcholcích padajících hor.

Na těle Kálarátrí se zrcadlily noc a den, stvoření a zánik, čistota a nečistota. Ačkoli bozi, bohyně i nebešťané byli jejím tancem unášeni, zdáli se nehybní v důsledku nepohnutosti neomezeného Vědomí. Ve vědomí bohyně bylo poznání podstaty. V každém okamžiku Kálarátrí svým tancem tvořila a zase ničila vesmíry, tak jako malé dítě, které každou chvíli obrací svou pozornost k něčemu jinému. Teď blízko a teď už daleko, teď malá a teď zase obrovitá. Takový je projev její kosmické tvořivé síly. Tančí za doprovodu podivných zvuků a drží buvolí rohy, jež jsou atributem boha smrti. Je ověnčena náhrdelníkem z lebek a její hlavu zdobí paví péra. Klaní se Rudrovi, bohu zániku. Kéž tě Rudra ochrání.

VI. II. 82

RÁMA se zeptal: Pane, když už bylo vše zničeno, jak mohla Kálarátrí tancovat a s kým? A jak mohla mít věnce a všechno ostatní?

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, nebyl to muž, nebyla to žena a nikdo netancoval. Nebylo tu nic takového a nebylo tu nic, co by mělo nějakou formu. Bylo tu pouze věčné neomezené Vědomí, jež je prvotní příčinou, příčinou všech příčin. Existuje jako To, co je neomezené a prostupuje vším, existuje jako klid a mír. Je to bůh Šiva. Když se celý vesmír blíží svému zániku, bere na sebe Šiva podobu ničitele jménem Bhajrava. Ve skutečnosti je však stejně bezforemný jako neomezený prostor. Nelze předpokládat, že by neomezené Vědomí, které se díky své přirozenosti projevilo v celé své slávě, bylo náhle bez formy. Vždyť i zlato má vždy určitý tvar a formu.

Jak může Vědomí existovat, aniž by bylo vědomé? Lze vidět zlato, které je bez formy? Jak může něco být, aniž by to vyjádřilo svou podstatu? Jak může cukrová třtina ztratit svoji sladkost? Vždyť pokud ztratí sladkost, pak už v ní není sladká šťáva, a není tedy cukrovou třtinou.

Pokud by Vědomí pozbylo vědomí, pak již není Vědomím. Vše musí být tím, co je, a není možné, aby to bylo jinak. Proto je neomezené Vědomí po všechny časy čirým Bytím, které nepodléhá žádnému omezení. Září svým vlastním světlem, nemá počátek, střed ani konec a je všemohoucí. Na konci vesmírného cyklu se projeví jako prostor či zemská pláň a zdá se, že podléhá přírodním neštěstím a celkovému zániku. Ale nic z toho není skutečností.

Zrození, smrt, *májá*, iluze, nevědomost, materiálnost a nemateriálnost, moudrost, omezení a osvobození, dobro a zlo, poznání a nevědomost, stav vtěleného a nevtěleného, okamžik a věčnost, nestálost a pevnost, bystrost a tupost, ty, já a druzí, pravda a faleš, chytrost a hloupost, pojmy zahrnující čas, prostor, pohyb, hmotu, formu, vzhled a s tím spojené myšlenky, činnost rozumu a smyslů i pět základních prvků, jimiž je vše prostoupeno, to vše je čiré Vědomí, které se nevzdalo své přirozenosti a zdá se být tím vším, podobně jako se nedělitelný prostor jeví rozdělený. Neomezené Vědomí se nazývá Šiva, Hari, Brahmá, Měsíc, Slunce, Indra, Varuna, Jama, Kubéra či Agni. Ten, kdo je osvobozen, nevidí rozmanitost, ale jedno jediné neomezené Vědomí.

VI. II. 83

VASIŠTHA pokračoval: Kosmickou formou, kterou jsem ti popsal jako boha Šivu, není nic jiného než čiré Vědomí. A totéž je také tanečník Rudra. Ve skutečnosti tu nebyla žádná forma ani bezforemnost. To vše se zdálo být zakoušeno v mase Vědomí. Viděl jsem pouze úroveň, která byla nejvyšším klidem, a zakusil jsem ji ve formě, kterou jsem popsal. Nikdo jiný to takto neviděl.

To, co bylo popsáno jako zánik vesmírného cyklu, jako Rudra či Bhajrava a Kálarátrí či Bhajraví, nebylo ničím jiným než iluzí, jež byla takto zakoušena pouze mnou. Jediné, co existuje, je masa Vědomí. Když je vnímána v konkrétní formě, například jako Bhajrava, pak ji tak vidíme a zdá se nám, že má právě tuto formu. Přemýšlet o slově a jeho významu, tedy objektu, k němuž slovo poukazuje, není možné bez vědomí. A jen proto, že tak neustále přemýšlíme, začneme vnímat objekt označený daným slovem jako skutečný. Nebyli tu Bhajrava ani Bhajraví, Rudra ani Kálarátrí a nebyl tu ani kosmický zánik. To vše bylo jen iluzorní projevení, neboť jedinou Skutečností je neomezené Vědomí.

Popsal jsem ti smysl formy i bezforemnost Rudry a nyní ti vysvětlím smysl tance. Vědomí není nikdy bez pohybu uvnitř sebe sama. Bez tohoto pohybu by bylo

„neskutečné“. Vědomí se projeví jako Rudra právě díky tomuto pohybu. Pohyb je podstatou Vědomí, a tudíž je od Vědomí neoddělitelný. To, co bylo zakoušeno jako tanec Rudry, byl pohyb Vědomí v sobě samém. Nebylo to nic jiného než čirý pohyb. V důsledku sklonů a podmíněností své mysli jsem ho zakoušel jako tanec. Tanec Rudry byl tedy pohybem v čirém Vědomí.

RÁMA se zeptal: Jestliže vše, co je neskutečné, během kosmického zániku zanikne, jak se Vědomí stane vědomým a co si uvědomuje?

VASIŠTHA pokračoval: Vědomí si jistě nezačne uvědomovat něco druhého, od sebe odlišného. To, o čem se zde mluví jako o objektu pozorování, odkazuje na samotnou podstatu Vědomí. Města, hory a lesy zakoušené ve snu, to vše je ve vědomí člověka, který sní. Podobně si v sobě Vědomí uvědomí pohyb, a to v okamžiku, kdy se tento pohyb objeví. Ve Vědomí se tak vytvoří představa okamžiku, doby trvání i vesmírného cyklu, a také představy „já“, „ty“ a „ti druzí“. Není tu dualita, jednota ani prázdno, není tu Vědomí jako subjekt ani ne-vědomí. Je tu čiré ticho, naprostý klid, anebo ani to ne. Existuje pouze neomezené Vědomí.

VI. II. 84

VASIŠTHA pokračoval: Bhajrava čili Šiva jsou označení pro určitou rovinu či úroveň Vědomí. Dynamická energie je od Vědomí neoddělitelná a má povahu mysli. Tak jako lze vzduch zakoušet skrze jeho proudění, oheň vnímat díky jeho teplu, tak lze čiré Vědomí pociťovat jako čistotu a klid. Tomuto Vědomí se říká Šiva a je mimo jakýkoli popis. Dynamická energie Šivy jakoby plní všechna jeho přání a umožní projevit tato přání jako vize.* Tato dynamická energie, síla či *májá* není nic jiného než Vědomí. Je to životní síla, proto se jí říká *džíva*. Protože vytvářet projevený svět je pro neomezené Vědomí zcela přirozené, říká se jí přirozenost, příroda neboli *prakrti*. Je příčinou toho, že všechny věci lze poznávat a zakoušet, proto se označuje také jako činnost neboli *krijá*.

Této síle se dále říká *čandiká*, hněvivá, poněvadž projevuje hněv vůči zlu. Má barvu modrého lotosu, proto se nazývá *utpala*, lotos. Je tím, co vždy zvítězí, proto se jí říká *džaja*, vítězství, *džajantí*, vítězná, nebo *vidžaja*, vedoucí k vítězství. Označuje se jako *siddha*, neboť je v ní dokonalost. Je neporazitelná, proto se nazývá *aparádžita*.

---

* Dynamická energie Šivy se označuje jako Bhajraví a jde o ženskou obdobu jména Bhajrava. (Pozn. překl.)

Říká se jí *durga*, nepřístupná, neboť její forma a skutečná podoba je mimo naše chápání. Je esencí posvátné slabiky *Óm*, proto se jí říká *umá*, vznešenost. Nazývá se *gájatrí*, posvátná píseň, neboť její jméno každý zpívá, a také *savitrí*, matka či dárkyně života, neboť je stvořitelkou všeho. Je silou, která člověku rozšiřuje obzor vnímání všech věcí, proto se jí říká *sarasvatí*, nebeský hlas či učení. Má světlou barvu, bílou či žlutou, proto se nazývá *gaurí*, plavá. Je paprskem světla v člověku, který ještě spí, i světlem v člověku probuzeném koncentrací na jemné vnitřní vibrace zvuku *Óm*, proto se jí říká *indukalá*, paprsek Měsíce.

Ona i Šiva, tedy Bhajraví i Bhajrava, mají podobu prostoru a jejich těla jsou modré barvy. Prostor je jejich masem, kostmi, vším. Existují jako prostor v prostoru. Tanec bohyně i její gesta a pozice symbolizují stvoření, rozklad a smrt všech bytostí. Pohybem své energie vytváří světy, a je tudíž vnímána jako bohyně s mnoha údy. Tato bohyně zvaná *Kálí*, Noc, propůjčuje věcem charakteristické vlastnosti skrze sílu proudící v jejích údech. Člověk je však nemůže nijak uchopit, její skutečnou přirozenost tudíž nelze popsat. Tak jako pohyb v prostoru zakoušíme skrze proud vzduchu, stejně tak je dynamická energie Vědomí zakoušena skrze činnost a pohyb, které se uskutečňují ve Vědomí. Činnost a pohyb však nelze považovat za kvalitu Vědomí, neboť Vědomí je bez vlastností a kvalit. Vědomí je čiré, klidné a mimo jakýkoli popis. Představa pohybu ve Vědomí je nevědomostí.

VASIŠTHA pokračoval: Pokud dynamická energie Vědomí zůstane na každém místě tak, jak je, aniž by se stala něčím jiným, pak je sama o sobě tím, co nazýváme Šiva. Sama o sobě je dynamická energie Šivou. Potom tu jsou údy dynamické energie, které se v ní vytvořily jakožto představy. Je to všech čtrnáct světů, země se všemi kontinenty a oceány, lesy a horami, svatými texty, posvátnými rituály i válkami, boji a zbraněmi.

RÁMA řekl: Ó mudrci, jsou tyto věci, popisované jako údy této dynamické energie Vědomí, skutečné nebo falešné?

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, všechny jsou skutečné, neboť byly vyvolány činností dynamické energie Vědomí a jsou Vědomím zakoušeny. Tak jako zrcadlo odráží skutečné vnější objekty, tak Vědomí samo v sobě odráží vše, co je uvnitř něho, a proto je to skutečné. I vymyšlené město nebo iluzorní projev města mohou vzniknout jen ve Vědomí, bez ohledu na to, zda je to v důsledku vytrvalé koncentrace nebo čirosti Vědomí. Takové stvoření je skutečné, ať už je považováno za odraz, snový objekt nebo fantazii, neboť je založeno na Skutečnosti, kterou je Já. To je můj názor. Pokud bys namítal, že pro tebe nemá takové iluzorní stvoření žádný význam, pak se

zamysli nad tím, jaký význam pro tebe mají lidé, které jsi znal, ale kteří odešli a žijí někde velmi daleko. Takoví lidé jistě mají význam pro obyvatele vesnic, do nichž přišli. A tak se to má se vším.

Cokoli zde existuje a funguje, je skutečné pro toho, kdo je tady, a ne pro jiného, kdo to nezakouší a není si toho vědom. Veškerá stvoření i všechny bytosti, které v úrovni energie Vědomí existují, jsou tedy skutečné pro vnímající Já a neskutečné pro toho, kdo je nevnímá. Všechny představy a sny existující v přítomnosti, minulosti či budoucnosti jsou skutečné, neboť Já, jež je Já všeho, je skutečné. Všechny představy a sny jsou zakoušeny jedinci, kteří dosáhli příslušného stavu vědomí, podobně jako věci, které se nacházejí v dalekých zemích, může vidět člověk, který tam odcestoval. Pohyb energie Vědomí však nemění Skutečnost, podobně jako se snícímu člověku přemístěnému během spánku na jiné místo nepřeruší sen. Je-li tu pochopení, že vnímání tří světů je jen falešné zdání, nevyvstane tu otázka jeho narušení.

VI. II. 85

VASIŠTHA pokračoval: Vymyšlené město je smyšlenka, ne město. Podobně je stvoření jen představa, která vznikne v energii neomezeného Vědomí. Stvořením je právě takto vzniklá představa.

Čím je pohyb pro vzduch, tím je Kálarátrí pro Šivu. Tak jako se v prázdném prostoru pohybuje vzduch, jako by měl formu, tak se v neomezeném Vědomí pohybuje Kálarátrí, jako by naplňovala vůli a přání boha Šivy. Jestliže tu takový pohyb energie není, pak existuje pouze Šiva.

Během svého tance v prostoru se Kálarátrí souhrou náhod neboli *kákatálíja* dostane do kontaktu se Šivou. V tomto okamžiku je Kálarátrí oslabena, zmenší se a zprůhlední. Vzdá se své kosmické formy, stane se horou, městem či stromem, až nakonec je jako prostor. Tehdy jako řeka vlévající se do moře přijme formu samotného Šivy a Šiva zazáří jako Jedno bez druhého.

RÁMA se zeptal: Ó svatý muži, řekni mi prosím, proč božská matka ustane v tanci a dosáhne klidu?

VASIŠTHA odpověděl: Dynamická energie Vědomí je tím, co se nazývá *prakrti*, příroda, a co je *džaganmaja*, obsahující svět. Nelze ji nijak zmařit. To, co je této energii nadřazeno, je samo Vědomí, jež je nejvyšším klidem a mírem, skutečným Já. Dynamická energie zůstane v pohybu a činnosti do té doby, dokud je tu hnací síla Šivových přání. Tančí tedy až do okamžiku, kdy spatří Šivu.

Protože Vědomí a energie tvoří nedělitelnou jednotu, energie se dostane do kontaktu se Šivou, začne si být Šivy vědoma a nakonec se jím stane. Jakmile se *prakrti* spojí se Šivou, vzdá se vlastnosti „být *prakrti*", vzdá se svého pohybového stavu. Tak jako řeka splyne s oceánem, tak dynamická energie splyne s Šivou. Pohyb energie je jen důsledek představy vznikající ve Vědomí a tato energie se k Vědomí přirozeně vrací. Světec může ve společnosti zlodějů zůstat jen do té doby, dokud neodhalí Pravdu, pak už ho taková společnost těšit nebude. Vědomí si libuje v dualitě, dokud nespatří své vlastní Já. Energie Vědomí si tančí, dokud nezahlédne nádheru osvobození zvaného *nirvána*. Jakmile spatří Vědomí, okamžitě se stane čirým Vědomím.

Člověk prochází *samsáru*, opakující se zrození a smrt, dokud nezahlédne to Nejvyšší. A jakmile To spatří, okamžitě s Nejvyšším splyne. Kdo by odmítl To, co ho osvobodí od veškerého utrpení?

VI. II. 86

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, nyní ti povím, jak se bůh Rudra, nacházející se v kosmickém prostoru v projevené formě, zbavil formy a dosáhl naprostého klidu.

Rudra stál a pozoroval rozdělenost ve Vědomí, které říkáme stvořený svět. Nato se stalo, že tuto rozdělenost jakoby „pozřel". A stál tam sám, sjednocen s prostorem, jako by tím prostorem sám byl. Za pár okamžiků byl lehký jako obláček a začal se zmenšovat. Pozoroval jsem svým božským zrakem, jak se stává stále menším a menším, až byl menší než nepatrná částečka a v tu chvíli se stal neviditelným. Stal se nejvyšším klidem a mírem. Sjednotil se s *Brahman*, s čirým Vědomím.

Tak jsem, Rámo, v této skále viděl stvoření, udržování i zánik vesmíru. Pozorováním této iluze jsem byl zcela ohromen. Podíval jsem se znovu na skálu a jako údy bohyně Kálarátrí jsem spatřil všechny možné stvořené světy s rozmanitými bytosti. To vše lze vidět pouze zrakem probuzené Inteligence neboli božským zrakem, jenž vidí všechno, všude a po všechny časy takové, jaké to je. Pokud člověk pohlíží na skálu fyzickýma očima jakoby z určité dálky, pak vidí jen skálu, nikoli svět stvořený v ní.

Svůj vnitřní zrak jsem poté obrátil k jiné části téže skály. A opět jsem pozoroval vznik celého stvořeného světa. V každé části skály jsem viděl celé stvoření. Podobně jsem v mnoha skalách nacházejících se na této hoře uviděl bezpočet dalších stvořených světů.

V některých světech Brahmá se stvořením právě začínal, v jiných světech z mysli Stvořitele vznikali bohové. Některé světy byly obydleny lidskými bytostmi, v jiných nebyli bozi a v dalších nebyli démoni. V některých vládlo období zvané *satjajuga*

neboli zlatý věk, v jiných *kalijuga*, železný věk.* V některých lidé vítězili nad stářím a smrtí, v dalších byli všichni osvíceni, neboť jim nic nebránilo ve správném jednání. Viděl jsem stav vesmíru v minulosti, přítomnosti a budoucnosti. Někde jsem viděl temnotu a nevědomost, jinde jsem viděl Rámu bojovat s Rávanou a ještě jinde Rávana unášel Sítu. Někde vládli bohové a jinde démoni.

RÁMA se zeptal: Řekni mi, zda jsem jako Ráma existoval i před tímto vtělením.

VASIŠTHA odpověděl: Ó Rámo, ty i já jsme se rodili stále znovu a znovu. Avšak z pohledu Absolutní Skutečnosti Ráma, Vasištha ani svět nikdy nevznikli. To všechno je jen jako čeření vodní hladiny. Jednotlivá projevení a jejich zánik jsou důsledky falešného vnímání a nesprávného pochopení.

VI. II. 87

VASIŠTHA pokračoval: Rozjímal jsem o neomezeném Vědomí a náhle jsem pochopil, že celé stvoření bylo ve mně, v mém těle, podobně jako je celý strom v malém semínku. Když člověk zavře oči a jde spát, vstoupí do vnitřního světa vytvořeného jeho vnitřním zrakem. Když spánek skončí, člověk se probudí a jeho pohled přejde do světa bdění. Stejným způsobem je zakoušen stvořený svět, člověk do něj vstoupí skrze své nitro.

Když jsem viděl projevení stvořeného světa v čirém prostoru, vstoupil jsem do dalších částí sebe sama a chtěl vidět další aspekty stvoření. Jakmile jsem světlo své vnitřní Inteligence nasměroval do tohoto „prostoru", objevilo se zakoušení tohoto prostoru. Ó Rámo, když vstoupíš do vědomí svého vnitřního já, nehledě na to, zda je to v bdělém stavu nebo ve spánku, poznáš, že je to opět masa Vědomí. Na začátku je tu pouze čirý prostor, prázdnota. V prázdnotě vznikne představa „já jsem". Zhutněním této představy vznikne to, čemu říkáme *buddhi* neboli rozumová schopnost, a zhutněním toho vznikne mysl. Ta pozná a zakusí to, čemu říkáme jemný element neboli *tanmátra*, ať je to jemný element zvuku, chuti či jiný. Z těchto zkušeností vzniknou smysly.

* Časové období od stvoření světa do zániku se nazývá Brahmův den neboli *kalpa*. Další časové období je *mahájuga*, těch je tisíc do jedné *kalpy* a každá *mahájuga* se dělí na čtyři období, jimiž jsou *satjájuga* či *krtajuga*, *trétájuga*, *dváparajuga* a *kalijuga*. (Pozn. překl.)

Někdo říká, že je ve stvoření určitý řád, jiní tvrdí, že žádný takový řád není. V každém případě nelze měnit povahu a vlastnosti stvořených objektů, které své vlastnosti získaly hned zpočátku na základě příslušných představ vzniklých v neomezeném Vědomí.

Jak jsem tak pozoroval stvoření, stal jsem se nepatrným a sám sebe jsem vnímal jako paprsek světla. Jakmile jsem o tom začal rozjímat, stal jsem se hmotným a v tomto zhmotnění byla možnost smyslových zkušeností. Začal jsem vidět. Orgány, jimiž jsem viděl, se staly očima. To, co jsem viděl, se stalo objektem. Plodem této zkušenosti bylo pozorování. Určení toho, „kdy" jsem pozoroval, se stalo časem, trváním. Způsob, jakým jsem viděl, se stal metodou či řádem. Vymezení toho, „kde" jsem pozoroval, se stalo prostorem. A díky přesvědčivosti se to vše stalo řádem stvoření.

Když takto Vědomí „otevřelo oči" a uvědomilo si své možnosti, vzniklo to, čemu se říká *tanmátra* neboli jemný element, a postupně vznikly všechny smysly, které jsou ve skutečnosti jen čirým prázdnem, čirým prostorem.

Pomyslel jsem si, „ať něco slyším", a objevil se zvuk spolu s orgánem sluchu. Pak vznikly další smysly jako hmat, chuť a čich. A přestože se zdálo, že to vše vzniklo ve mně, ve skutečnosti se nikdy nic takového nestalo.

VASIŠTHA pokračoval: Jakmile se zrodilo pět elementů a pět smyslů, okamžitě se ve mně objevily s nimi související znalosti a zkušenosti. Byly bezforemné a iluzorní. Když jsem o těchto představách a zážitcích rozjímal, stav mého bytí byl tím, čemu lidé říkají jáství neboli pocit ega. Pokud pocit ega zhutní, říká se mu rozumová schopnost, *buddhi*, a když zhutní ještě víc, nazývá se to mysl. Ačkoli jsem tedy čiré Vědomí, zdá se, jako bych získal jemné tělo, *ativáhika šaríra*, a vnitřní nástroj zvaný *antah-karana*, obsahující rozumovou schopnost, myšlení, ego a vzpomínky.

Jsem jemnější a prázdnější než samotný vzduch. Proto nebráním vzniku čehokoli. Po určitou dobu zůstávám v této zdánlivé existenci, proto jsi přesvědčen, že mám tělo. V důsledku tvé vlastní představy vytvářím zvuk, kterému se říká řeč. Slyšíš ho, tak jako slyší zvuky ve svém snu spící člověk. První zvuk, který dítě vysloví, je *Óm*, proto je slabika *Óm* považována za prvotní a za nejpřednější mezi všemi zvuky. Cokoli jsem tedy vyslovil jakoby ve snu, se ti jeví jako moje řeč.

Jsem absolutní *Brahman*. Obsahuji sebe sama. Jsem Stvořitel tohoto stvoření a učitel všech. Vše jsem stvořil svými myšlenkami a představami. Tak existuji, ale jsem nezrozený. Viděl jsem vesmír a mimo něj neviděl nic. Vše, co jsem viděl, bylo však jen čiré prázdno. Toto všechno není nic jiného než čiré zakoušení. Nic neexistuje a nic nevzniká. Nic neexistuje vně. Vše je ve Vědomí. Vše je Vědomí. V *Brahman* není svět, ale *Brahman* svět vidí a zakouší. Toto vnímání není skutečnost, ale jen představa.

Skutečnost nelze nahlédnout fyzickým zrakem, tím lze vidět jen hmotné objekty. Pokud se podíváš svým nehmotným *ativáhika* zrakem, spatříš stvořený svět takový, jaký je. Uvidíš ho jako Skutečnost, jako stav *nirvána*, jako čiré *Brahman*.

Zakusil jsem prostor a poznal, co je země. Stal jsem se zemí a prožil existenci nesčetně vesmírů, aniž bych si přestal uvědomovat, že jsem neomezené Vědomí. Uvnitř sebe, tedy uvnitř země, jsem byl svědkem těch nejúžasnějších zemských jevů a událostí. Zakusil jsem, jak „mě", zemi, obdělával zemědělec, zakusil jsem palčivé horko Slunce i chladivý déšť. Stal jsem se obrovským prostorem, v němž se nachází pohoří Lókálóka ohraničující svět, a zakusil jsem činy bezpočtu bytostí. Byly ve mně nejrůznější bytosti jako bozi, démoni, lidé, zvířata nebo červi a také všechny hory, lesy a města, jež lze na zemi nalézt.

VI. II. 88, 89

VASIŠTHA pokračoval: Setrval jsem ve vědomí země a prožíval zkušenosti země s jejími řekami, horami i lesy. Zakoušel jsem bědování a nářek těch, kteří ztratili své milované a blízké, a zakoušel jsem i radost tančících dívek. Prožíval jsem bědování chudých i radost bohatých, sucho i zemětřesení, válku a ničení i krásu ptactva nebo nádheru jezer. Zakoušel jsem utrpení bídných červů i kvetoucí lesy a meditující mudrce. Ó Rámo, to vše se nacházelo v mém zemském těle.

RÁMA se zeptal: Když jsi prováděl to, co se nazývá *párthiva dháraná*, koncentrace na zemi, byla země skutečná, anebo pouze mentální?

VASIŠTHA odvětil: Vše se odehrálo v mysli a já sám byl zemí. A stejně tak to nebylo v mysli a já jsem se zemí ve skutečnosti nestal. Mimo mysl žádná země neexistuje. Ať už něco považuješ za skutečné nebo neskutečné, je to jen činnost mysli. Nejsem nic jiného než čiré Vědomí. Představa, která vznikne v čirém Vědomí, se nazývá *sankalpa* neboli myšlenka. Takovou představou je i mysl, země, svět, Stvořitel. Svět se projevuje v prostoru podobně jako smyšlené město v oblacích, a to pouze na základě představ.

To, co jsem zakoušel jako zemi, byla jen představa, bylo to tudíž jen v mysli. To, co jsem zakoušel, bylo prostoupeno myslí a v důsledku udržení pozornosti a koncentrace zvané *dháraná* to vypadalo, jako by to byla země. Jde však o úroveň mentální, jde o představu vzniklou ve Vědomí, jinak je to prázdnota. Pokud taková představa nějaký čas trvá, pak se jakoby vzdá své mentální úrovně a stane se hmotnou, pevnou, tvrdou zemí.

Z jednoho úhlu pohledu tedy země neexistuje. Ale od začátku stvoření je považována za pevnou hmotnou existenci. Tak jako snový objekt není nic jiného než vědomí

snícího člověka, tak tento projevený svět není nic jiného než čiré Vědomí. Představa, která vznikne ve Vědomí, není nic jiného než čiré Vědomí. Představa sama o sobě neexistuje a stejně tak neexistuje já ani svět. Pokud je to takto nahlíženo, svět neexistuje. Pokud to není dostatečně prozkoumáno, zdá se, že svět existuje.

Tak jako křišťál odráží barvy, aniž by to byl jeho záměr, tak v sobě bez záměru odráží neomezené Vědomí celý vesmír. Svět není myšlenka ani hmota. To, co se jeví jako země, je čiré Vědomí. Falešná představa prožívaná bezpočtem bytostí ve třech světech získala relativní existenci zvanou země. „Jsem toto všechno. A uvnitř toho všeho je tamto." S tímto pochopením jsem vše nahlížel.

VI. II. 90

VASIŠTHA pokračoval: Prožil jsem v sobě úroveň země. Vše, co jsem viděl a zakusil, bylo v mém nitru, ale v důsledku rozdělení na subjekt a objekt to vypadalo jako ode mě oddělené. To proto, že vesmír je všude, *Brahman* je všude, prázdnota je všude. Úroveň země existuje všude, ale ve skutečnosti to není nic jiného než čiré Vědomí. Stejně jako město prožívané ve snu, ani země nebyla ve skutečnosti vůbec stvořena.

Není tu rozmanitost ani nerozmanitost. Není tu bytí ani ne-bytí. Není tu žádné „já". Jak může člověk říci, že něco existuje? Ačkoli je stvořený svět zakoušen, ve skutečnosti neexistuje. Pokud řekneme, že svět existuje, pak je to *Brahman* samo, co existuje. Je-li to jako město prožívané ve snu, jak může člověk potvrdit či popřít jeho existenci?

Tak jako jsem prožil úroveň vědomí země praktikováním koncentrace na zemi zvané *prthiví dháraná*, zakusil jsem také vědomí vody pomocí koncentrace zvané *várí dháraná*. Pomocí této koncentrace jsem se stal vodou, a ač nejsem netečný, netečným jsem se stal. Dlouhou dobu jsem sídlil na dně oceánu a vydával zvuky hlubiny. Přebýval jsem v tělech rostlin a budoval si v nich cesty a kanály. Vstupoval jsem do úst živých bytostí a procházel jejich tělesnými orgány. Hnal jsem se říčním korytem a pak vyhledával odpočinek u přehradní hráze. Stoupal jsem vzhůru ve formě vodní páry a jako obláček se dostal až do nebes. Tam jsem nějaký čas pobyl se svým přítelem bleskem.

Tak jako ve všech bytostech přebývá neomezené Vědomí, tak jsem ve všech bytostech přebýval jako prvek vody. Na jazyku jsem přicházel do kontaktu s chuťovými buňkami a zakoušel různé chutě. Takové zakoušení je ovšem čiré poznání. Chuť nebyla zakoušena mnou, tělem ani ničím jiným, neboť pak by se zážitek stal objektem zakoušení, a ten je jako takový naprosto falešný.

Když rozkvetly květiny, posadil jsem se na ně a jako kapka rosy si vychutnával sladkost, která zde zbyla i po odletu včel. Přebýval jsem ve čtrnácti typech bytostí jako uvědomění chutě, jako vědomí, které se navenek jeví jako ne-vědomí. Přijal

jsem formu vodních kapek či vodní tříště a užíval si jízdu na větru a cestování z místa na místo. Ve stavu vody jsem měl nejrůznější zážitky a viděl vznikat i zanikat stovky světů. Ó Rámo, ať už je tento svět s formou nebo bez formy, je to neomezené Vědomí a nehmotné prázdno. Nejsi nic, ale nejsi neexistující. Jsi čiré nejvyšší Vědomí.

VI. II. 91

VASIŠTHA pokračoval: Koncentrací na oheň zvanou *tédžas dháraná* jsem se stal prvkem oheň. V ohni a světle převažuje *sattva*, proto jsou oheň i světlo stále plné jasu a rozptylují temnotu, stejně jako přítomnost vládce vyhání zloděje. Stal jsem se světlem, v němž je vše vidět, a pochopil jsem bídu temnoty, která ničí všechny dobré vlastnosti. Světlo dává všemu tvar, podobně jako otec formuje svého potomka. V podsvětí světlo svítí jen velmi málo a je tu větší tma. V nebesích je zase po všechny časy jenom světlo. Světlo je Sluncem, které umožňuje vykvést lotosu činů.

Ve zlatu jsem se stal zlatou barvou zvanou *suvarna*. V lidech jsem byl životní jiskrou a chrabrostí. V drahokamu jsem byl jeho září, v bouřkových mracích světlem blesků, ve vášnivých ženách jiskrou v jejich očích a v mocném lvu jeho silou. V bozích jsem byl nenávistí k démonům a v démonech nenávistí k bohům. Byl jsem esencí života všech bytostí. Prožil jsem zkušenost Slunce, Měsíce, hvězd, vzácných kamenů, světla lamp i ohně, včetně ohně kosmického zániku. Když jsem plápolal jako oheň, byly hořící uhlíky mými zuby, kouř mými vlasy a palivo mou potravou. V kovárně jsem byl ohněm rozpalujícím železo doruda nebo jiskrou odlétající od kovářova kladiva.

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, byl jsi jakožto prvek ohně šťastný nebo nešťastný?

VASIŠTHA odpověděl: Když člověk usne, není dočasně schopen vnímat, třebaže je bytostí vnímáním obdařenou. Podobně se Vědomí stane netečným objektem. Pokud o sobě přemýšlí jako o prvku ohně, vody či země, pak o sobě přemýšlí jako o něčem, co je netečné. Ve skutečnosti takové dělení Vědomí na subjekt a objekt neexistuje.

Vše, co jsem prožíval ve stavu země, vody či ohně, to jsem prožíval jako *Brahman*. Kdybych byl skutečně netečný, jak bych mohl prožívat to, co jsem prožíval, jak bych mohl být zemí, vodou či ohněm? Vnímající bytost si pomyslí „já spím“ a jeví se jako netečná. Když se člověk probudí do skutečnosti vlastního Já, pak materiálnost těla zmizí. S jemným tělem zvaným *ativáhika šaríra* může člověk vstoupit kamkoli. Jemné tělo není nic jiného než čirá Inteligence. Jakmile člověk s touto Inteligencí vstoupí na základě vlastního přání do jiného stavu vědomí, pak neprožívá utrpení ani neštěstí.

Svět viděný a zakoušený ve snu je zakryt temnotou nevědomosti, a je tudíž neskutečný. Stejně tak jsou neskutečné základní prvky, které člověk zakouší. Když se člověk dotýká žhavých jisker, jež si představil v mysli, necítí bolest. Tak to bylo i s mým prožíváním základních prvků.

VI. II. 92

VASIŠTHA pokračoval: Koncentrací na vzduch zvanou *váju dháraná* jsem se stal prvkem vzduchu. Učil jsem tančit trávu, listy a rostliny. Chladivým vánkem jsem obšťastňoval mladé ženy a stal se jejich přítelem. Zároveň jsem však byl obávaný svými horkými proudy, jež byly příčinou hurikánů a tornád. V zahradách potěšení jsem rozfoukával sladké vůně a v pekle horké jiskry ohně. Můj pohyb byl tak rychlý, že lidé považovali vítr a mysl za bratra a sestru. Plul jsem s vodami svaté řeky Gangy, což bylo vyčerpávající a únavné, ale byl jsem šťasten, že spolu s Gangou zbavujeme vyčerpanosti a únavy druhé. Pomáhal jsem prostoru přenášet zvukové vlny, a proto jsem začal být považován za přítele prostoru. Přebýval jsem v orgánech všech bytostí, znal tajemství ohně, a proto jsem začal být považován za přítele ohně. Řídil jsem těla všech živých bytostí jakožto jejich životní dech, proto jsem byl živým bytostem přítelem i nepřítelem zároveň.

Ač jsem stál přímo před každým, nikdo mě nevnímal. Během kosmického zániku jsem zvedal obrovské hory a vrhal je, kam se mi zachtělo. Jako vzduch jsem měl šest funkcí, a to sdružovat, vysoušet, podpírat, vibrovat čili vytvářet pohyb, roznášet vůně a ochlazovat. Mým úkolem bylo budovat a ničit hmotná těla.

Jako vzduch jsem uvnitř každé vzduchové molekuly vnímal celý vesmír a v každém z těchto vesmírů viděl základní prvky i vše ostatní. Tyto vesmíry neměly skutečnou existenci. Byly to jen představy vznikající v kosmickém prázdnu, v prostoru.

I v těchto vesmírech byli bohové, planety, hory i oceány a byly zde iluzorní představy zrození, stáří a smrti. Abych uspokojil své nitro, cestoval jsem po všech těchto říších. Jako spousty much a komárů usedalo na mé tělo nesčetně bytostí, nebešťanů i mudrců. S mým svolením získávaly tyto bytosti různé formy i vlastnosti. Nemohly mě vidět, ale když jsem se jich dotkl, zakoušely nesmírné blaho.

Ačkoli bylo podsvětí mýma nohama, země mým trupem a nebe mojí hlavou, nevzdal jsem se své částicové povahy. Byl jsem rozprostřen všude, do všech směrů, po všechny časy a dělal vše. Byl jsem Já všeho, byl jsem vším. A přesto jsem byl čirá prázdnota. Prožíval jsem formu i stav bez formy, prožíval jsem, jaké je být něčím i být ničím, být si všeho vědom i být bez uvědomění. Takových vesmírů, jako je ten, co jsem zakoušel, je bezpočet. Tak jako má člověk sen, že se mu zdá o spoustě věcí, tak jsem zakoušel vesmíry uvnitř každého atomu a další vesmíry v atomech těchto vesmírů. Stal

jsem se těmito vesmíry, ale přestože jsem byl Já všeho a prostupoval vším, nešlo to vše obsáhnout. Ale to všechno jsou jen slova. Řekneme-li „žár v ohni", použijeme tři slova, ale poukazujeme tím na jedinou skutečnost.

VI. II. 93

Příběh mudrce z vnějšího prostoru

VASIŠTHA pokračoval: Vrátil jsem se do své chýše ve vnějším prostoru, jež byla mou poustevnou, a hledal své fyzické tělo. Nebylo tam. Zato jsem v poustevně našel starého mudrce. Seděl v lotosové pozici a byl ponořen v hluboké meditaci. Tvář mu zářila krásou pocházející z klidu a blaženosti, jimiž byl naplněn. Jeho ruce byly jako lotos složené před pupkem a zářily zvláštním jasem. Oči měl zavřené a byl zcela jistě mimo vědomí těla. Neviděl jsem svoje tělo, ale pozoroval jsem mudrce sedícího v meditaci a začal přemýšlet:

Toto je dozajista velký a dokonalý mudrc. Stejně jako já sem musel přijít, když hledal úplné odloučení. Našel ve vnějším prostoru poustevnu a možná čekal na můj návrat, ale když viděl, že se dlouho nevracím, sám se v poustevně usadil a odložil zde své tělo. Kéž se vrátím ke svému.

Takto jsem přemýšlel a moje touha zůstat v poustevně odpadla. V tu chvíli poustevna zmizela a s ní i mudrc. Jakmile zmizí představy člověka, pak zmizí i to, co v důsledku těchto představ vzniklo. Jakmile zmizelo mé přání zůstat v poustevně, poustevna začala mizet. Jako nějaké kosmické plavidlo začala padat a s ní padal i mudrc. Také já jsem začal sestupovat na úroveň země. Mudrc přistál ve stejném stavu a pozici, v jaké se nacházel v poustevně. Bylo to možné proto, že spojením *prány* a *apány* ovládl gravitaci. Neprobral se ani z meditace. Jeho tělo bylo silné jako skála a lehké jako chomáček bavlny.

Abych ho přivedl zpět do vědomí těla, vzal jsem na sebe podobu mraku, s nímž přišel silný déšť a bouřka. Mudrc se konečně vrátil do vědomí těla a já mu položil několik otázek.

VASIŠTHA se zeptal mudrce: Ó mudrci, kde jsi a co děláš? Kdo jsi? Ač jsi spadl z takové výšky, ani sis toho nevšiml. Jak je to možné?

MUDRC se na chvíli zamyslel a odvětil: Ó svatý muži, nyní jsem tě rozpoznal. Zdravím tě a klaním se ti. Omlouvám se, že jsem to neučinil již dřív. Snad mi ale odpustíš, vždyť přirozeností mudrců je odpouštět. Ó mudrci, nějaký čas jsem se toulal po říších bohů a jsem již znaven ze *samsáry*. Jestliže vše, co je, je čiré Vědomí, čím je

potom to, co nazýváme potěšením? Proto jsem se usadil na místě, kde není mentální rozptylování. Žádná ze smyslových zkušeností není skutečná a není na Vědomí nezávislá. Objekty potěšení jsou jako jed způsobující otravu. Sexuální potěšení je iluze, jejíž sladkost oloupí toho, kdo si ji užívá. Kdo se potěšením nechá ovládnout, je ztracen. Život je krátký a plný rozptýlení. Někdy člověk čirou náhodou dosáhne trochy štěstí, ale nic není stálé ani trvalé. Jako nádoba na hrnčířském kruhu se mé tělo donekonečna otáčí v životě. Všude jsou mocní zloději, smyslové objekty, proto musím být bdělý a ostražitý.

MUDRC pokračoval: Lidé jsou plni myšlenek „dnes se stalo to a to", „to je mé", „to je jeho". Neuvědomují si, jak čas rychle plyne. Hodně jíme, pijeme, cestujeme a prožíváme bolest i radost. Co ale zbývá udělat? Jak dosáhnout nejvyššího klidu? Všechny stromy jsou dřevem, všichni živočichové masem, veškerá země hlínou. Vše je poznamenáno bolestí a nestálostí. Do čeho mohu vložit svou důvěru?

Kdo jsou moji ochránci a učitelé? Nejsou to přátelé, příbuzní ani známí, majetek ani potěšení. To vše je podrobeno času. Komu mám věřit, když vím, že každý dřív nebo později zemře?

Tak jako voda teče a padá shora dolů, tak i náboženské obřady, které se řídí příkazy a zákazy, nutí člověka upadat do *samsáry*. Náboženské obřady člověka jen matou a uvádějí v omyl. Neustálým přesvědčováním se falešné jeví jako skutečné. Protože však falešné je ve své podstatě opravdu falešné, zůstane falešným, ač se může jevit jinak. Lidé jsou zmateni a ženou se za objekty potěšení, podobně jako se žene řeka svým korytem dolů, aby dosáhla sebezničení v oceánu. Jako šíp vystřelený z luku uhání mysl nevědomého člověka za smyslovým potěšením a dobro ji nezajímá.

Radost se stává palčivou bolestí, úspěch neúspěchem, smyslové potěšení nejhorší nemocí a honba za potěšením nechutností. Největší blažeností je neúspěch. Štěstí je následováno neštěstím. Život končí smrtí. Ach, ta síla *máji*! Smyslové potěšení je horší než nejjedovatější had. Na rozdíl od hada zabíjí okamžitě letmým dotykem. Protože bohatství i potěšení vytvářejí iluzi, jsou horší než jed. Je pravdou, že potěšení je příjemné a blahobyt nádherný, ale to vše ztrácí smysl, když je život tak prchavý a pomíjivý. Potěšení a bohatství se jeví příjemně a radostně, ale končí smutkem a trápením.

Se vzrůstajícím věkem zešediví vlasy, odejdou zuby i vše ostatní, ubude vitality i nejrůznějších schopností a dovedností. Jediné, co neodejde, je touha. Mezi dětstvím a mládím existuje podobnost, obojí je rychle pryč. Život utíká jako voda a minulost se nikdy nevrátí.

Po dlouhé době jsem dosáhl stavu bez ega. Nezajímá mě potěšení nebe. Ó mudrci, stejně jako ty jsem si přál odejít do ústraní a našel tuto poustevnu v prostoru. Neuvědomil jsem si, že je to tvá poustevna a že se tam jednoho dne vrátíš. Nevěnoval jsem tomu pozornost a uvědomil si to až teď. Jen tehdy, když člověk k dané skutečnosti

namíří svou pozornost, může ji vnímat vnitřním zrakem, vnitřní Inteligencí. Potom člověk pozná minulost, přítomnost i budoucnost. Do té doby nikoli. Taková je povaha mysli, i mysli božské.

VI. II. 94

VASIŠTHA odvětil mudrci: Po vyslechnutí tvého příběhu se domnívám, že bys měl v poustevně ve vnějším prostoru nadále zůstat. Pojďme tedy a žijme ve světě dokonalých bytostí, *siddhů*. Pro každého je dobré žít v takovém prostředí, které nepřináší rozptýlenost mysli.

VASIŠTHA pokračoval: Oba jsme se tedy vznesli do prostoru a rozloučili se. Mudrc šel tam, kde si přál být, a já jsem se od něj odloučil a šel si svou cestou.

RÁMA se zeptal: Ó Pane, s jakým tělem jsi putoval po světě *siddhů*, jestliže tvé fyzické tělo na zemi podlehlo zániku?

VASIŠTHA odvětil: Ve chvíli, kdy jsem vstoupil do města boha Indry, krále bohů, měl jsem prostorové tělo, a proto mě tam nikdo nepoznal. Nikdo se mě nemohl dotknout a nikdo mě nemohl přidržet. Byl jsem jako myšlenka, prostá hmoty, ale obdařená formou z čirého přání, z myšlenky zvané *sankalpa*. Lze to srovnat se zážitkem ze snu, v němž jsou snová těla také vytvořena z nehmotné látky. Kdo to považuje za nemožné, ten si neuvědomil povahu snové zkušenosti. A kdo nebere v úvahu takovou zřejmou zkušenost, ten si sám říká o to, aby nebyl brán v úvahu. Byl jsem schopen vidět druhé, i ty, kteří mají hmotné tělo, ale oni nemohli vidět mě.

RÁMA se znovu zeptal: Jak je tedy možné, že tě viděl onen mudrc?

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, duchovní bytosti, jako jsme my, mají schopnost zhmotnit a uskutečnit svá přání. Neděje se nám nic, co bychom si nepřáli. Jenom lidé vtažení do světských činností zapomínají na to, že mají jemné tělo *ativáhika šaríra*. Pokud jsem se rozhodl, „ať mě tento mudrc vidí", pak mě taky viděl. Lidé, v nichž je pevně zakořeněno vnímání oddělenosti, nemají sílu uskutečnit svá přání. Jen tehdy je člověk schopen uskutečnit své přání, když podobně jako mudrc oslabí vnímání oddělenosti. I mezi *siddhy* čili dokonalými mudrci uspějí ve svém snažení ti, jejichž psychická úroveň má více čirosti a průhlednosti.

Vrátím se však ke svému vyprávění. Toulal jsem se po říších nebešťanů jako duch.

RÁMA se zeptal: Ó pane, existují duchové? Jak vypadají? A co dělají?

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, duchové ve světě existují. Povím ti, jací jsou a co dělají. Nebyl bych dobrým učitelem, kdybych ti neuměl zodpovědět tvou otázku.

Duch *pišáča* má éterické tělo, avšak s rukama a nohama, a dokáže vidět lidi stejně jako ty. To je. Jiný má hrozivou, neurčitou formu a je schopen ovládnout tělo člověka, ovlivnit jeho mysl, ublížit mu nebo ho i zabít. Někteří duchové jsou jako mlha, jiní mají těla jako ze snu. Některý duch má tělo ze samého vzduchu, zato tělo jiného není nic než přelud toho, kdo jej vnímá. Duchové nemohou být chyceni a nemohou chytit druhé. Zakoušejí teplo i chlad nebo radost i bolest, ale nemohou jíst, pít ani nic uchopit. Je v nich touha, hněv, strach, zlost, lačnost i mylné představy. Lze je ošálit a ovládnout pomocí *manter*, bylin, pokání, dobročinnosti, odvahy a spravedlivosti. Pokud přebývá člověk ve stavu *sattva*, může je vidět a může je ovládat. Dosáhnout toho lze také použitím magického symbolu zvaného *mandala*, magických formulí neboli *manter* či uctíváním provedeným určitou osobou v určitém čase a na určitém místě.

Někteří duchové mají božskou přirozenost a zdají se být bohy. Jiní jsou podobni lidem, další hadům. Někteří duchové jsou podobni psům či šakalům a žijí ve vesnicích a lesích, v hlubokých jámách, v příkopech u silnic nebo na různých jiných nečistých místech. Nyní ti povím o jejich původu.

V jediném neomezeném Vědomí se objeví představa, která se stane *džívou*. Poté se představa zhutní a vznikne pocit ega čili mysl, jež je později nazvána Stvořitelem Brahmou. To všechno včetně celého světa se objeví a existuje jen v představě, proto je to neskutečné. Je to však zakoušeno jako skutečné, neboť člověk vnímá svoji představu jako něco skutečného. V tomto smyslu jsou skuteční všichni bozi i všechna další stvoření. Ve skutečnosti tu však není pole ani semínko, není tu pěstitel a není tu ani strom zvaný stvořený svět.

V této představě stromu stvořeného světa existují všechny bytosti. Zářícími bytostmi jsou bohové, nedopečenými a přihlouplými jsou lidé a těmi, v nichž je silný závoj nečistoty, jsou červi a jim podobná stvoření. Také jsou tu ti, kteří jsou neplodní, prázdní a jsou *ašaríra* neboli bez těla. Taková bytost se nazývá duch *pišáča*. Celá rozmanitost není výsledkem rozmaru či fantazie Stvořitele Brahmy, ale výsledkem vlastní volby těchto bytostí. Stali se tím, čím se chtěli stát. Ve skutečnosti to všechno není nic jiného než Vědomí projevující se jako jemné tělo, *ativáhika šaríra*. A jen na základě neustálého sebeklamu se zdá, že tyto bytosti mají fyzickou, hmotnou formu.

Duchové mají svou vlastní formu, dělají to, co podle své přirozenosti musí dělat, a prožívají nejrůznější zážitky. Navzájem se vidí a mluví spolu jakoby ve snu. Podobně jako ve snu člověka některé objekty nemluví, tak i některé z těchto duchů nekomunikují.

Podobně jako duchové se chovají i skřeti a nevtělené bytosti. Duchové si vytvářejí svůj začarovaný kruh nevědomosti, kterým nemohou proniknout ani sluneční paprsky. Libují si v temnotě nevědomosti a světlo poznání je jejich nepřítelem.

VI. II. 95

VASIŠTHA pokračoval: Jak jsem již řekl, toulal jsem se prostorem jako duch a nikdo mě neviděl. Ačkoli jsem druhé ovládal, oni neovládali mě. Jednoho dne jsem si pomyslel, že bych mohl uskutečnit svoji touhu, být viděn bohy. Přání se mi ihned splnilo a bohové mě spatřili.

Bohové měli o mém zjevu různé představy. Ti, kteří neznali mou totožnost, si mysleli, že jsem vystoupil ze země, a dali mi jméno Párthiva Vasištha, Zemský Vasištha. Jiní mysleli, že jsem sestoupil po paprscích Slunce, a nazvali mě Tédžas Vasištha, Světelný Vasištha. Ti, kteří si mysleli, že jsem připlul s větrem, mi říkali Váta Vasištha, Vzdušný Vasištha. A ti, kteří se domnívali, že jsem vystoupil z vod, mě nazvali Vári Vasištha, Vodní Vasištha.

Časem jsem získal i fyzické, hmotné tělo. Pro mě to nebyl žádný rozdíl. Obě těla, jemné i fyzické, nebyla ve skutečnosti nic jiného než čiré Vědomí. Ó Rámo, i zde to při naší rozmluvě vypadá, že funguji v hmotném těle a skrze něj. *Džívanmukta*, mudrc osvobozený za života, je skutečně *Brahman* a má prostorové, éterické tělo. Podobně je mudrc bez těla také *Brahman*. Není ve mně jiná představa než *Brahman*, proto i tehdy, když jsem zaměstnán různými činnostmi, uvědomování si *Brahman* nemizí. Jako je nezrozený a netělesný snový objekt skutečný pro člověka, který měl sen, tak je skutečný a hmotný tento svět pro mě. Všechny stvořené světy se projevují tak, jako by byly hmotné a skutečné, ačkoli nikdy nebyly stvořeny.

Opakující se představa éterického Vasišthy, který se objevil v myslích vás všech i v mysli mé, vytvořila zdání, že tu s vámi sedím. Ve skutečnosti je vše jen čirá prázdnota. Všechno jsou to představy vznikající v mysli Stvořitele. Představy „já" a „ty" se pevně ustálily v tvém vědomí jen proto, že jsi neměl zájem je prozkoumat. Jakmile budou prozkoumány a bude odhalena jejich pravá podstata, představy rychle zmizí. Je-li nahlédnuta Skutečnost, pak všechny projevy takzvaného stvoření zmizí, stejně jako zmizí přelud vody ve fatě morgáně, je-li pochopena pravá podstata přeludu.

K nahlédnutí pravé Skutečnosti může stačit i pouhé studium posvátného textu, jakým je Mahá-Rámájana neboli Jóga-Vásištha. Není v tom nic složitého. Kdo se nezajímá o osvobození, je ubohý červ, nikoli člověk. Člověk by měl pečlivě zkoumat blaženost osvobození i utrpení spjaté s nevědomostí. Studiem člověk dosáhne nejvyššího klidu. Osvobození poskytne mysli člověka vnitřní pokoj a nepohnutost. Omezení naopak může přivodit psychickou nemoc a spalující žár mysli. Ani po velkém

psychickém utrpení však lidé neusilují po osvobození. Ach, jak zmatení a pomýlení jsou lidé! Nechají se ovládnout touhou po sebeuspokojení. Přesto i tací si studiem tohoto posvátného textu mohou touhu po osvobození vypěstovat.

V tuto chvíli se všichni shromáždění rozešli do svých domovů.
Sedmnáctý den rozprav byl u konce.

VI. II. 96

VASIŠTHA pokračoval: Vyprávěl jsem ti příběh o světě ve skále, abys mohl zcela jasně pochopit Skutečnost. Nikde nikdy neexistuje nic jiného než *Brahman*. *Brahman* existuje jako masa Vědomí bez jakékoli rozdělenosti a beze změn. Vesmírné bytí je v tomto Vědomí jen snovým objektem, ať už jde o bytí jemnohmotné či hrubohmotné. Není žádný Stvořitel, žádný Brahmá, ani žádné stvoření. Není tu nic než nedělitelné Vědomí. Rozdělenost či rozmanitost, jež jsou zakoušeny ve snu, nezpůsobí rozdělenost v člověku, který sen sní, a stejně tak představa stvořeného světa nezpůsobí rozdělenost ve Vědomí. Existuje pouze Vědomí, nikoli stvořený svět. Horou zakoušenou ve snu není skutečná hora, ale snící člověk. A mnou, třemi světy, kosmickou bytostí zvanou *puruša* i tebou, tím vším je neomezené Vědomí či prostor Vědomí, *čidákáša*.

Bez Vědomí je tělo pouhá mrtvola. Neomezené Vědomí nemůže být spáleno ani rozsekáno na kusy, proto se nikdy neztrácí. Nikdo nikdy neumírá a nikdo se nikdy nerodí. Člověk je Vědomí. Pokud někdo tvrdí, že když zemře člověk, zemře i Vědomí, je to jako prohlašovat, že když zemře syn, zemře s ním i otec. Pokud by zemřelo Vědomí, pak by zemřelo všechno a svět by byl prázdný. Ó Rámo, Vědomí dosud nikde v nikom nezemřelo, a stvořený svět nikdy nebyl prázdnem. Z toho je zřejmé, že vnitřní bytí každého člověka, jež je čirým Vědomím, je neměnné. Je-li toto jasně pochopeno, kde je potom zrození nebo smrt?

Jakmile člověk pochopí „jsem čiré Vědomí“, nemá obavy ze života ani ze smrti, nestará se o radost ani o bolest. Ó jak hrozné je být ubožákem, k němuž takové pochopení nepřišlo nebo od něhož odešlo! Toho, kdo chápe „jsem čiré zakoušení, jsem čiré Vědomí“, se nedotkne žádné neštěstí, utrpení mysli ani psychické onemocnění. Pokud si člověk myslí „jsem tělo“, pozbyde síly i moudrosti. Pokud pochopí „jsem čiré Vědomí“, pak sílu a moudrost získá, a lačnost, klam nebo domýšlivost nad ním ztratí svou moc. Ach, jak pošetilí jsou ti, co bědují nad smrtí, a míní tím smrt těla. Jakmile člověk spočine v pochopení „jsem Vědomí“, bude ránu mečem vnímat jako dotyk květiny.

Kdyby Vědomí mohlo zemřít, pak by člověk umíral neustále. Řekni mi, jak to, že jsi ještě nezemřel? Nic neumírá. To, co zakouší představu „jsem živý“ nebo „jsem

mrtvý“, je Vědomí. Právě Vědomí si začne uvědomovat *samsáru,* tedy koloběh života a smrti, a právě Vědomí si začne být vědomo osvobození. Aniž by se vzdalo své skutečné podstaty, začne si uvědomovat radost i bolest. Ve stavu nevědomosti o Já upadne do klamu a ve stavu poznání Já se od klamu osvobodí. Samotné Vědomí však nikdy nevzniká ani nezaniká. Ve skutečnosti neexistuje nic takového jako pravda a neexistuje nic takového jako nevědomost. A vše, co si člověk představí, to v tomto smyslu existuje.

VI. II. 97

VASIŠTHA pokračoval: Protože svět je sen, který sní nejvyšší Já, a protože vše je nejvyšším *Brahman* prostoupeno, je to jako *Brahman* zakoušeno. Vnímána však je jen iluze projeveného světa, zatímco nejvyšší Vědomí zůstává nepoznáno. Iluzi projeveného světa lze tedy považovat za skutečnou představu neomezeného Já. Z jiného úhlu pohledu je však projevený svět iluzí, Skutečnost neomezeného Vědomí zůstává nepoznatelná, a proto vznikne představa naprostého prázdna zvaného *šúnja.* I to je skutečné. Další názor je ten, že neomezené Vědomí nebo nejvyšší bytost, jež v něm vzniká, se do činnosti nezapojují a svět vyvěrá z neprojevené příčiny. I tento pohled je možný, neboť je takto zakoušen. Někdo tvrdí, že *Brahman* se ve stavu nevědomosti projevuje jako svět, podobně jako se ve tmě provaz zdá být hadem. I to je založeno na přímé zkušenosti, tudíž je to skutečné. Přijatelná je i teorie, že celý vesmír je uskupení atomů. Vždyť k tomuto pochopení a poznání se také došlo přiměřeným zkoumáním.

Někteří tvrdí, že svět je to, co člověk vidí jako existující, a to že platí pro tento i „onen“ svět. Svět tudíž není skutečný ani neskutečný, neboť skutečnost je čistě subjektivní. Jiní prohlašují, že skutečný je pouze vnější svět a jiná skutečnost není. Mají pravdu do té míry, že neobsáhnou to, co může být za jejich vlastní smyslovou zkušeností či zkušeností druhých lidí. Pravdu mají i ti, kteří tvrdí, že vše se s časem mění, neboť existuje všemohoucí síla, která tuto neustálou změnu vyvolává. Možné je i přesvědčení vlastní cizincům, že *džíva* přebývá v těle jako vrabec uvězněný v kleci a při smrti odlétá do jiné říše. Vždyť v jejich zemích a společnostech je to přijímáno zcela běžně.

Světci a mudrci pohlížejí na všechno stejným pohledem, nestranně a s nezaujatostí. Kdo zná Skutečnost, ví, že všechno je Já.

Jsou tu tací, kteří tvrdí, že příroda se projevuje sama od sebe, přirozeně a bez inteligentního Stvořitele. Vidíme přece často mnoho nežádoucích a nesmyslných událostí, jakými jsou například přírodní pohromy. Takový pohled je také zcela opodstatněný. Pravdu však mají i ti, kteří jsou přesvědčeni o existenci jediného kosmického konatele, který koná vše. Jejich mysl je prostoupena a sycena touto vesmírnou silou. Kdo říká,

že náš svět existuje stejně jako „onen svět“, má také pravdu. Z jeho úhlu pohledu jsou pak důležité posvátné obřady a poutě. Představa, že vše je prázdno neboli *šúnja*, je také v pořádku, neboť i to je výsledek mnoha zkoumání.

Neomezené Vědomí jako nejčistší křišťál odráží každou představu, která se v člověku objeví. Ti, kdo znají Skutečnost, pochopili, že neomezené Vědomí není prázdnota ani ne-prázdnota. Neomezené Vědomí je všemohoucí, ale nelze jej vidět ani poznat. Každý, kdo se pevně drží svého přesvědčení, ať už je jakékoli, a se svými představami nezachází hloupě a dětinsky, dosáhne téhož cíle, získá tentýž nejvzácnější plod. Je třeba, aby ve společnosti mudrců, kteří pochopili Pravdu, člověk tuto Pravdu prozkoumal, ve svém pochopení se ustálil a nedal se ničím od této Pravdy odvést.

VASIŠTHA pokračoval: Tu a tam se najdou moudří lidé, kteří jsou moudří nejen co do znalosti svatých textů, ale i ve svém jednání. Člověk by měl jejich společnost vyhledávat. Je tu zřejmě dost těch, kteří mluví o svatých textech, ale nejlepší jsou tací, jejichž jednání je nezpochybnitelné a vede k blahu a radosti druhých. Stejně jako voda teče stále dolů, tak všichni lidé po všechny časy, jako by je k tomu něco nutilo, hledají vlastní dobro. Člověk by to měl pochopit a uchýlit se do společnosti mudrců.

RÁMA se zeptal: Tento svět se jako popínavá rostlina opírá o strom nejvyššího Bytí. Kdo jsou v něm ti, kteří po důkladném zkoumání minulosti i budoucnosti nahlédli nejvyšší Pravdu?

VASIŠTHA odvětil: V každé společnosti existuje určitý počet mudrců, díky jejichž světlu či milosti je i na světě světlo. Lidé stoupají vzhůru či klesají dolů jako stébla trávy na hladině oceánu *samsáry*. Obyvatelé nebes, kteří zapomněli na své Já, jsou spalováni v ohni potěšení. Pomýlení démoni jsou ničeni svými nepřáteli bohy a vrháni Nárájanou do jámy pekelné. Nebeský hudec neboli *gandharva* nezacítí ani trochu vůně pravého poznání. Tato vůně neboli *gandha* mu není určena, neboť je unesen potěšením ze své hudby. Nebešťan neboli *vidjádhara* nemá v úctě skutečné mudrce, neboť je ve své ješitnosti přesvědčen, že on sám je ten, kdo drží neboli *dhara* poznání *vidjá*. Polobůh *jákša* se zase považuje za nesmrtelného a předvádí svoji schopnost před nemohoucími či starými lidmi. Démon *rákšasa* ovládá iluzi a dokáže se přeměňovat, zlý duch *pišáča* se baví neustálým obtěžováním lidí, obyvatel podsvětí *nága* je netečný a bez rozumové schopnosti a démon *asura* je jako červ přebývající v díře pod zemí. Jak by tací mohli dosáhnout nějakého poznání?

I lidské bytosti jsou malomyslné a úzkoprsé a zajímají je jen zbytečnosti. Většinu života stráví honbou za nedobrými tužbami. Nepřijdou do kontaktu s ničím dobrým

a moudrým. Z cesty moudrosti je odvádí pokušení vedené jejich tužbami a namyšleností. Osoby zvané *jóginí*, zabývající se magií neboli „černým" uměním, upadají do závislosti na jídle a pití.

Existují však i osvobozené bytosti. Mezi bohy to jsou například Višnu, Brahmá a Rudra, mezi učiteli a ochránci Kašjapa, Nárada či Sanatkumára, mezi démony Hiranjákša, Bali či Prahláda, mezi *rákšasy* Vibhíšana, Prahasta či Indradžit, mezi *nágy* Takšaka a na dalších úrovních jsou další. I mezi lidmi jsou osvobozené bytosti, je jich však velmi málo. Nespočet je bytostí, ale jen málo je těch, jež jsou osvobozeny.

VI. II. 98

VASIŠTHA pokračoval: Vlastnosti jako lačnost či pomýlenost, jež jsou nepřáteli posvátnosti a moudrosti, jsou velmi oslabeny u mudrců naplněných nezaujatostí a spočívajících v nejvyšším stavu. Mudrc nedává průchod rozjařenosti ani zlosti, nic se ho nedotýká a nic si nepřivlastňuje. Nenechá se druhými vyvést z míry ani neznepokojuje druhé. Není ateista a není omezen žádnou tradiční náboženskou vírou. Nezabývá se násilnými a bolestivými praktikami, i kdyby je doporučovaly svaté texty. Jeho jednání a činy jsou v souladu se selským rozumem a jeho chování je milé, laskavé a plné vřelosti.

Mudrc umí potěšit srdce každého. Poukazuje na cestu moudrosti, přičemž se okamžitě a spontánně rozhodne pro to, co je v dané situaci nejlepší. Navenek se zabývá nejrůznějšími činnostmi, ale uvnitř je naplněn klidem a tichem. Rád odkrývá skryté významy svatých knih. Ví, kdo je kdo, tudíž ví, kdo je dostatečně vyspělý a kdo nikoli. Ví, co přijmout a co odmítnout. Jeho jednání je přiměřené okolnostem.

Mudrc se vyhne zapovězenému jednání. Užívá si dobrou společnost a uctí květinou poznání každého, kdo vyhledá jeho přítomnost a jeho učení. Zbavuje druhých smutků a trápení. Je milý a laskavý, ale pokud by se z vládce stal nespravedlivý tyran, zatřese jím tak, jako zemětřesení zatřese s vysokou horou. Pomáhá strádajícím a podporuje radost radujících se. Zbavuje druhé nevědomosti a hloupého jednání.

Je-li člověk zasažen neštěstím, pomýleností, strádáním či jinou životní zkouškou, pak je jeho jediným útočištěm světec a mudrc. Pokud ho člověk podle výše popsaných znaků rozpozná, měl by se k němu uchýlit a hledat klid a mír. Oceán *samsáry* nelze překonat jinak než s pomocí světců a mudrců. Člověk by neměl být pasivní a nečinně se odevzdat osudu. Pokud nenalezne všechny výše popsané vlastnosti u jednoho člověka, pak i kdyby byl světec obdařen jen jedinou z oněch kvalit, měl by se k němu uchýlit a nevšímat si nedostatků, které na něm nachází. Je třeba, aby se člověk naučil u druhých rozpoznat dobré vlastnosti i chyby a pak se snažil uchýlit se do společnosti dobrých a moudrých lidí. Bez ohledu na jejich chyby by jim měl člověk sloužit

a vyvarovat se špatných pohnutek a sklonů. I z dobrého člověka se může stát špatný, pokud neumí překonat své špatné sklony. Byl jsem toho svědkem a vím, že pro celou společnost je velkým neštěstím, když se dobrý člověk vlivem okolností zkazí.

Člověk by se měl oddat mudrcům a jiných činností se vzdát. Nic tomu nebrání a jen to samo je schopno obdařit člověka tím nejlepším z obou světů. Je třeba být mudrcům nablízku, neboť jejich přítomnost podporuje dobro.

VI. II. 99

RÁMA se zeptal: My, lidské bytosti, máme k překonání strastí různé prostředky. Jak je to s červy, mouchami nebo se stromy?

VASIŠTHA pravil: Všechny bytosti spočívají ve Vědomí tak, jak to odpovídá jejich přirozenosti. Mají svá chtění a svoje touhy. Zatímco v našem případě jsou překážky k naplnění tužeb minimální, v jejich případě jsou překážky obrovské. Stejně jako se snaží kosmická bytost *virádž*, tak se snaží i červi a mouchy. Malé dítě máchá zatnutou pěstičkou, jak úžasná domýšlivost! Ptáci se rodí a umírají v prázdném prostoru. I mravenec musí jíst a obstarat svou rodinu. Moucha poletující po pokoji stojí svojí důstojností naroveň důstojnosti bájného ptáka Garudy létajícího ve výškách. Představy „jsem to a to“ či „to je mé“ jsou běžné u lidí i u červů, a to se všemi důsledky, které z těchto představ plynou.

Stejně jako se lidé snaží získat prostředky k dobrému živobytí, červi se snaží o totéž. I oni mají rádi život. Otrok se nezajímá o novou zemi, do níž byl přiveden, stejně jako krávy nebo jiná domácí zvířata se nezajímají o příbytek svého pána. Všichni prožívají radosti i bolesti. Jsou-li semínka či mladé výhonky ožírány červy, uvědomují si bolest podobně, jako když spící člověk vnímá kousání blechy. Král bohů Indra i bídný červ, oba zakoušejí přitažlivost i odpudivost, strach i touhu po jídle a sexu, bolest i radost a také utrpení způsobené zrozením a smrtí. Jediný rozdíl je v tom, jak chápou význam slov a povahu základních prvků, a jak umí předjímat budoucí události.

Stromy, skály a další nepohyblivé objekty, které jako by byly ve spánku, existují v nepřerušovaném prožitku neomezeného Vědomí. Není v nich představa rozdělenosti. Vše je pouze čiré, neomezené Vědomí, které si myslí, že spí ve skále či stromu, stejně jako tomu bylo v předchozím stvoření. Proto i ty zůstáváš, jaký jsi, a já zůstávám, jaký jsem. V nejvyšším Já čili v nejvyšším Vědomí není radost ani bolest. Příčinou veškeré iluze je nevědomost. A je-li nevědomost rozptýlena pochopením, pak to, co je poznáno, je nic, prázdno. Jakmile je pochopena Skutečnost týkající se tohoto snového světa, sen zmizí. Co je tu potom hodno touhy a čeho je třeba dosáhnout? Uklidní-li se vlny na hladině, s vodou se nic nestane. Je-li zničeno tělo, Vědomí zůstane beze změn.

Jenom nevědomý člověk se drží své představy světa a prožívá svět jako skutečný. Je-li toto pochopeno, jsou otevřeny dveře k poznání Já. Tak jako se nějaká věc odráží v zrcadle, tak se tento svět projevuje v *Brahman*. Ačkoli se zdá, že se odraz nachází uvnitř zrcadla, ve skutečnosti tam není. A ačkoli se zdá, že svět existuje, ve skutečnosti tomu tak není. Ač je svět sám o sobě neskutečný, zdá se, jako by svým působením vytvářel příslušné následky. Podobně je tomu s viditelnými následky snů u lidí, jimž se zdá o sexu. Jenom hlupák ví, proč považuje život za skutečný.

VI. II. 100

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, jsou tu tací, kteří tvrdí, že když je smrt nevyhnutelná, člověk by měl žít šťastně, dokud žije, neboť jakmile se tělo změní v popel, nezbyde nic. Jak se tito lidé mohou vyrovnat s utrpením plynoucím ze *samsáry*?

VASIŠTHA odpověděl: Čemu vnitřní inteligence člověka věří, to zakouší jako samozřejmost. Vědomí je univerzální a nedělitelné. Je jediné a zároveň rozmanité. Než se objevila představa stvoření, neexistovalo nic jiného než Vědomí. Nic jiného tudíž není skutečné. Kdo nevidí Skutečnost, kterou popisují posvátné texty, je nevědomý. Takový člověk je pro nás jako mrtvola. A ten, kdo pochopil, že vše, co existuje, je čiré Vědomí neboli *Brahman*, již naše rady nepotřebuje.

Cokoli se v „těle" Vědomí objevilo jako skutečné, je jako skutečné zakoušeno. Každý z tohoto „těla" Vědomí pochází, ať už tu skutečné fyzické tělo je nebo není. Pokud člověk bude trvat na tom, že sama smyslová zkušenost je Vědomím, pak je mu určeno trpět, neboť během života bude vystaven mnohým rozporuplným zkušenostem. Pokud však člověk pochopí, že tento svět je jen představa vzniklá ve Vědomí, pak rozdělenost a rozporuplnost zmizí a žádná sporná zkušenost tu nebude. Tak jako poletující částice prachu nemohou ovlivnit prostor, tak radost či bolest neovlivní toho, kdo je ustálen v nahlížení jediného, nedělitelného a neomezeného Vědomí.

Tělo, osobnost ani *džívu* nemůžeme nijak uchopit ani pochopit. To vše je čiré Vědomí, a ať se v něm objeví jakákoli představa, je jako taková zakoušena. Ať už je Vědomí skutečné či neskutečné, je tím, co zakouší existenci těla. Ať už je Vědomí považováno za skutečné či neskutečné, člověk není nic jiného než Vědomí. Co Vědomí považuje za skutečné, je skutečné. Vědomí je tedy skutečné stejně jako člověk.* Tato poučka potvrzuje učení všech posvátných textů.

* Ani materialisté nemohou popřít existenci člověka, a tudíž nemohou popřít ani existenci vědomí. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

Je-li pochopení zastřené, vznikají mylné nauky. A je-li mylné chápání pryč, je nahrazeno plodem nejvzácnějším. Tento plod však nepřestává existovat, ani když tu správné pochopení není. Jestliže se má za to, že i po dosažení poznání Já může být správné pochopení znovu zahaleno, pak není žádná naděje na to, že se zbavíme utrpení. Proto je-li tu poznání, že Vědomí je skutečné, mudrc se k němu uchýlí. Jestliže je Vědomí považováno za neskutečné, pak se člověk stane netečným a vnímání neschopným jako skála. Vědomí jakoby „spí", pak se objeví zakoušení objektů a vznikne projevený svět. Kdo považuje projevený svět a smyslové zkušenosti za jedinou skutečnost, ten není schopen vnímat, je netečný, je „spící".

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, jsou tu tací, kteří si myslí, že se na všechny strany rozpíná nekonečný vesmír. Nechápou, že je to masa Vědomí. Vidí vesmír tak, jak je obyčejně viděn, ale nechápou, že se mění a směřuje k zániku. Jakým způsobem mohou tito lidé překonat trápení?

VASIŠTHA odvětil: Před odpovědí na tuto otázku je třeba zamyslet se nad jinou. Myslí si snad tito lidé, že hmota je nezničitelná a tělo nesmrtelné? Pokud ne, tak kde je pak jaké trápení? Jestliže se tělo skládá z různých částí hmoty, pak zcela jistě bude zničeno.

Pokud člověk ví, že Já je čiré Vědomí a nikoli fyzické tělo, pak poté, když zemře, není v jeho vědomí *samsára*, není tam projevený svět. Pokud chápání člověka není očištěno správným pochopením a poznáním, pak bez *samsáry* nezůstane, neboť ta mu pomáhá v pochopení. Jestliže se však člověk domnívá, že nic takového jako Vědomí neexistuje, pak zakouší stav, který je netečností a neschopností vnímat. Člověk může být také přesvědčen o tom, že skutečné jsou pouze zkušenosti vtěleného stavu, a je-li jeho přesvědčení pevné, pak pro něj smrt znamená totální konec veškerého utrpení. To se však jenom zdá na základě neúplné zkušenosti. Jakmile je odloženo tělo, pak se ten, kdo věří v ne-existenci Vědomí, stává netečnou věcí a noří se do neprostupné temnoty nevědomosti. Kdo však věří, že podobně, jako je tomu se skutečností prožívanou ve snu, existuje i tento svět jen jako relativní skutečnost, ten dál zakouší iluzi projeveného světa.

Nehledě na to, zda člověk považuje svět za neměnnou skutečnost, anebo za proměnlivý jev, je tu tatáž zkušenost bolesti či radosti. Bláhoví jsou ti, kteří si myslí, že svět je proměnlivá, ale čistě hmotná věc, zcela postrádající vědomí. S takovými nemáš nic společného. Moudrý je ten, kdo pochopil, že tělo existuje ve Vědomí. Chvála jemu. Ten, kdo si naopak myslí, že rozumová schopnost vychází z těla, je nevědomý hlupák.

To, co neustále vzniká a zaniká v kosmickém prostoru jakožto *džíva*, není nic jiného než čiré Vědomí a *džíva* je jakoby jeho „tělem". O čem *džíva* rozjímá, to i zakouší. Podobně jako oblaka na nebi vytvářejí nejrůznější tvary a obrazce a podobně jako vlny

čeří hladinu oceánu, vznikají v neomezeném Vědomí projevené světy. Město ve snu je jen mysl snícího člověka a ke svému vzniku nepotřebuje žádné předpoklady, žádný stavební materiál. Podobně je tomu s vesmírem, který není ničím jiným než čirým Vědomím. Kdo to pochopí, je oproštěn od klamů, závislostí, lpění i od psychického trápení a jedná spontánně a přiměřeně situacím, které život přináší.

VI. II. 101

Bytosti nejsou nic jiného než čiré Vědomí. Co jiného by tu mohlo být kromě Vědomí? Jestliže existuje pouze Vědomí, co potom můžeme získat a co odmítat? Pokud tu není nic jiného, pak ztratí smysl *rága*, přitažlivost a vášeň, i *dvéša*, odmítání a odpor.

Samo Vědomí je lidskou bytostí, bohem, *nágou*, horami a dalšími objekty. Jsem čiré Vědomí, stejně jako i ty. Oba dříve nebo později zemřeme, ale Vědomí nikoli. Vědomí nemá žádný objekt, kterého by si mohlo být vědomo. Nemá tedy smysl mluvit o jednotě a rozmanitosti.

Materialisté, tedy ti, kteří věří ve skutečnost fyzického světa, zmiňují vědomí jen proto, že nemohou popřít své já, rozumovou schopnost a vědomí. To vše jim totiž umožňuje přemýšlet a říkat to, co říkají. Nejvyšší Vědomí někdo nazývá *Brahman,* zatímco jiní ho nazývají *džňána* neboli poznání Já, *šúnja* neboli prázdno, *puruša* neboli kosmická bytost, *čit ákáša* neboli prostor Vědomí, *Átman* neboli Já, síla *máji*, anebo Šiva. Všechny popisy označují Vědomí, neboť za toto vše se považuje samo Vědomí.*

Mohu mít své nohy polámané a ochablé, anebo pevné a silné jako hora Méru. Je-li tu však pochopení, že jsem čiré Vědomí, nic nelze ztratit a nic nelze získat. Můj děd a moji předci jsou již mrtví, ale Vědomí mrtvé není. Vědomí se nerodí ani neumírá. Je jako prostor. Jak by mohl zemřít prostor? Jako se v temnotě noci svět ztratí a za úsvitu se zase znovu objeví, tak je to se zrozením a smrtí. Smrt by měla být považována za radostnou událost, vždyť člověk přejde z jednoho těla do druhého. A při radostné události truchlí jen hlupáci. Pokud jsi přesvědčen, že se člověk už v jiném těle nezrodí, pak také není důvod k truchlení, neboť tato smrt ukončí nemoc zvanou zrození a smrt. Moudrý člověk nejásá ani netruchlí pro život ani pro smrt. A bojí-li se smrti ten, kdo si je vědom svých špatných skutků, i to je nesmysl. Takový člověk přece trpí na tomto světě stejně, jako bude trpět na onom. Proč tedy naříkat „ach, já zemřu", místo toho, abychom se radovali „hurá, zase budu existovat". Ale i to ztratí smysl, pokud pochopíš, že jediné, co existuje, je neomezené Vědomí. Prostor existuje v prostoru. Jaký je význam

* A rozumová schopnost či vědomí jedince to takto popisuje ze svého úhlu pohledu. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

slov „zrození“ a „smrt“? S pochopením, že jsi čiré Vědomí, jez, pij a žij bez pocitů „já“ a „moje“. Jsi jako prostor či nebe. Jak v tobě mohou vznikat touhy? Moudrý člověk se raduje z toho, co je ryzí a co přináší sama od sebe řeka života. A pokud řeka života neboli životní okolnosti přinesou nějaké nečistoty, pak se moudrý člověk, přebývající jakoby v hlubokém spánku, o ně nestará.

VI. II. 102

RÁMA se zeptal: Pokud člověk pochopí nejvyšší Pravdu, čím se stane?

VASIŠTHA odvětil: Takovému člověku je i kámen přítelem a strom v lese příbuzným. Žije-li v lesní samotě, jsou jeho nejbližšími přáteli zvěř a ptáci. V jeho očích je celé království ničím a nepřízeň největším štěstím. Žije-li v království, raduje se i z ran osudu. Nesoulad je mu harmonií, smutek velkou radostí a i při usilovné činnosti zakouší hluboký klid. V činnosti nachází nečinnost. V hlubokém spánku je vzhůru a je stejně živ jako mrtev. Dělá všechno, a přece nic. Raduje se, aniž by vychutnával potěšení. Je blízkým přítelem všech. Vůči druhým je bez lítosti, ale pln soucitu. Ač se zdá, že má přání, je od nich oproštěn. Zajímá se pouze o řádné provádění svých činností.

V určitých situacích se jeví jako šťastný nebo nešťastný. Nezříká se toho, co je přirozené, a v této hře života hraje roli, která je mu určena. Soucítí s trpícími a raduje se s radujícími, aniž by pozbyl čistoty srdce.

RÁMA se zeptal: Někteří chytří, ale nevědomí lidé mohou předstírat, že jsou v témže stavu, a na sexuální zdrženlivost pohlížejí stejně jako bujný hřebec, bez správného pochopení. Jak může člověk odlišit pravé od falešného?

VASIŠTHA odpověděl: Ať pravé nebo falešné, přirozenost je chvályhodná. Skutečný mudrc žije tak, jako by měl nejrůznější touhy. Směje se s hlupáky, ač sám je moudrý. O jeho vnitřním klidu a osvíceném stavu jen tak někdo neví. Mudrce pozná jen mudrc. Skutečný člověk poznání nevystavuje své poznání na odiv, nezajímá ho přízeň masy. V očích mudrce je to jen rozptylování. „Přeji si, aby každý věděl, jak jsem dobrý a mohl mě uctívat“, takové myšlenky může mít člověk marnivý a domýšlivý, nikoli mudrc.

Pomocí *manter* nebo omamných látek mohou nejrůznějších schopností, například levitace, dosáhnout i nevědomí lidé. Kdo je připraven vynaložit nezbytné úsilí, může různé schopnosti získat bez ohledu na to, zda je či není osvícený. Ego vynakládá úsilí a ego získává síly a schopnosti. A *vásany* neboli podmíněnosti mysli jsou těmito schopnostmi ještě více posilovány. Osvícený člověk se o nic z toho nezajímá. Považuje

svět za stéblo trávy. Osvícený člověk žije život spontánně, bez záměrů, přičemž se zapojuje do činností, které odpovídají daným situacím. Ani nebeské zahrady potěšení nepřinesou člověku takové štěstí a takovou spokojenost, jakou přináší poznání osvícenému mudrci. Má-li své tělo vystaveno horku či chladu, mudrc to vnímá tak, jako by se to dělo někom jinému. Žije pro druhé, pln soucitu se všemi bytostmi. Může žít v jeskyni, v poustevně nebo v domě, ale může být i stále na cestách. Může být učitelem i studentem. Může užívat *siddhi*, zvláštní schopnost a sílu, anebo být navždy ponořen v *samádhi*.

VI. II. 103

VASIŠTHA pokračoval: Jako projevený svět září samo neomezené Vědomí. Jak by se mohlo ztratit? Není možné, aby existovalo něco jiného než Vědomí. Umírá-li tělo, Vědomí neumírá. Kdyby platilo, že vědomí člověka odchází s jeho tělem, pak by to byl důvod k radosti, neboť by zmizel koloběh života a smrti zvaný *samsára* a s ním veškeré utrpení. Pokud někdo tvrdí, že vědomí člověka existuje jen do té doby, dokud existuje tělo, jak je potom možné, že mrtvé tělo vědomé není? Taková tvrzení postrádají smysl. Neomezené Vědomí samo o sobě je skutečné a vše, co si přeje zakoušet, zakouší jako existenci, neboť v uskutečňování svých představ není nijak omezeno. Svět nikdy nebyl stvořen. Jediné, co existuje, je neomezené Vědomí.

Vědomí si přeje zakoušet bezpočet svých možností. Pokud si je samo sebe vědomo, pak se zná, a pokud si samo sebe vědomo není, pak se nezná, a je tudíž nevědomé. I poznání a nevědomost jsou čiré Vědomí a ve skutečnosti tu takové rozdělení není. Člověk by se měl usilovně snažit o dosažení Já, neboť Sebepoznání, poznání Já, mu dá ten lepší z obou světů.

Vzdej se veškerého rozptylování mysli a věnuj každý okamžik svého života studiu a zkoumání tohoto posvátného textu. Člověk dosáhne toho, oč usiluje, a co zanedbá, to ztratí. Mysl se může ubírat cestou poznání, nebo cestou nevědomosti, podle toho, co ji dovolíš. Bez posvátného textu nemůže člověk teď ani kdy jindy dosáhnout toho, co je dobré a prospěšné. K dokonalému pochopení nejvyšší Pravdy je třeba posvátný text vroucně studovat, neboť ti přinese víc dobra než otec, matka a všichni tví přátelé dohromady.

Vážnou nemoc zvanou *samsára* neboli připoutání k světské existenci nelze vyléčit jinak než Sebepoznáním, poznáním Já. Je velká škoda, že marníš čas a čekáš na hodinu smrti. Jak nevědomí jsou ti, kteří se ženou za majetkem a slávou a propůjčí svůj život jejich získání a zachování. Proč raději sobě vyměřený čas nevěnují studiu posvátných textů a dosažení nesmrtelnosti? Člověk může kořeny všeho neštěstí a všech pohrom odstranit jenom skrze poznání Já.

Jen pro tvé dobro tu dnem i nocí hlásám Pravdu. Naslouchej a dosáhni pochopení Já skrze Já. Jestliže se své nemoci nezbavíš nyní, co budeš dělat po smrti? Není jiného takového textu, který by ti pomohl dosáhnout Sebepoznání. Nech jej jako lampu rozzářit, ať tě probudí a poskytne otcovskou radu a ať tě naplní radostí jako žena muže. Není v něm nic nového, ale Skutečnost je tu podána prostřednictvím mnoha příběhů. Důležitá je Pravda, jež je tu hlásána, nikoli ten, kdo ji vyslovil či text sestavil.

VASIŠTHA pokračoval: Člověk by neměl vyhledávat společnost těch, kteří tento posvátný text z hlouposti či pomýlenosti znevažují nebo se mu vysmívají. Vím, kdo jsem, a vím, kdo jste vy všichni. Nejsem nic jiného než vaše vědomí, jež je tady, aby vám poskytlo radu. Nejsem člověk, nebešťan ani bůh. Jsem tu jako plod vašich zásluh. Ve skutečnosti však nejsem ani to, a nejsem ani něco jiného.

Vhodný lék na nemoc zvanou *samsára* či iluze světa by měl člověk najít zde, na tomto světě. Víra člověka v existenci světa a jeho představy o světě nemohou být oslabeny, dokud si člověk nevypěstuje nezájem o objektivní hmotnou existenci světa. Neexistuje jiný způsob, jak zbavit Já nečistoty sebeomezení. Jedinou cestou je oslabit *vásany*, tedy oslabit sebeomezení, neboli podmíněnosti mysli a představy o tom, že svět existuje. Kdyby objekt skutečně existoval, pak by představa o jeho existenci byla zcela přirozená. On však neexistuje, jen se tak v nepřítomnosti světla dotazování jeví.

Projevené bytí světa nemá skutečnou příčinu. Jak by následek něčeho neskutečného mohl být jiný než taky neskutečný? Jak by mohla nehmotná duchovní příčina přinést hmotný důsledek? Hmota nemůže z čirého Vědomí vzniknout o nic víc, než může na Slunci existovat stín. Tvrzení, že svět je čiré a náhodné spojení atomů, je nepravdivé. Vždyť atomy jsou netečné a vnímání neschopné. Stvoření světa není čin nevědomosti. Kdyby to však byl čin Inteligence, proč by se inteligentní bytost chovala jako pomatenec a pouštěla se do naprosto marných činností? Je zřejmé, že svět je projev a zdání, nikoli existence. Zdá se, že existujeme v čirém prázdnu jako objekty ve snu. Svět není nic jiného než čiré Vědomí, přičemž mezi světem a Vědomím není rozdíl. To Jedno je popsáno jako „prostor" či „éter" anebo „pohyb v prostoru". Neomezené Vědomí plus projevení se označí jako svět a svět bez své formy, tedy bez projevení, je neomezené Vědomí. Projevení je iluzorní a iluze neexistuje. Tak jako Vědomí vytvoří ve snícím člověku sny, tak v bdělém stavu člověka vytvoří svět. Sen i svět jsou stejné substance. Kde je potom skutečná existence těla, a to i těla Stvořitele Brahmy? Stvořitel vznikl ve Vědomí jako první snový objekt.

Existuje pouze *Brahman*. Neexistuje nic jiného, ani kosmická bytost. Avšak kosmická bytost i se vším ostatním je po dlouhou dobu zakoušena, jako by byla skutečná. Co je neskutečné, je ale neskutečné, přestože to bylo zakoušeno všemi a po dlouhou dobu. Od Stvořitele Brahmy po stéblo trávy je veškeré projevení hmoty stejně zdánlivé jako věc viděná ve snu. Objekty viděné ve snu se projevují s formou

a stejně tak se zdá, že mají svou formu i všechny věci ve světě. Řekni mi, co je to hmotná existence a co jsou objekty projeveného světa. Kde jsou a jaké jsou? Co je to jednota? Co je to rozmanitost? Co jsem já? Jaké jsou představy týkající se objektů existence? Jaké jsou *vásany* neboli podmíněnosti mysli, které udržují představu existence světa? Kde jsou? Vždyť vůbec nejsou! Dosáhni takového pochopení a spočiň ve stavu *nirvána*.

VI. II. 104, 105

VASIŠTHA pokračoval: Jemná vibrace zvuku utvoří prostor a jemná vibrace dotyku utvoří vzduch. Jejich třením vznikne teplo, tedy prvek oheň. Ustoupí-li oheň, je tu voda. Když se všechny prvky dají dohromady, vznikne z nich země. Ale to vše je hra jednoduchých vibrací, které jsou bez formy. Jak vznikne forma? Když o tom člověk nějakou dobu uvažuje, dojde k pochopení, že to, co dá vzniknout formě, je Vědomí. Proč nepochopit tuto Pravdu hned na začátku? Ani hmotné prvky ani formy ve skutečnosti neexistují. Vzniknou stejně, jako vzniknou ve snu. Tak jako se objeví ve snu, tak se objeví i v bdělém stavu. Je-li toto pochopeno, je tu osvobození. A bez ohledu na to, zda tělo bude či nebude dál existovat, není tu již žádné utrpení.

V bdělém stavu ani ve snu neexistuje skutečný svět. Vědomí zakouší samo sebe a tento zážitek se nazve svět. Tak jako je snový svět ve skutečnosti „ničím", tak je „ničím" i svět viděný v bdělém stavu. Zážitek ze snu jednoho člověka zůstane neznámý pro toho, kdo spí vedle něj, a podobně je ve světě prožitek jednoho neznámý pro druhého.

Ve snu se zdá, že neplodná žena porodí syna, a také v bdělém stavu se zdá, že se dějí nemožné věci. Neskutečné se jeví jako skutečné. Něco, co nebylo prožito, se jeví jako skutečný prožitek, podobně jako když člověk zažije ve snu vlastní pohřeb. Když se člověku zdá, že padá do jámy, je jámou jen jeho postel. V oslňujícím světle člověk nic nevidí. Silné světlo je jako tma.

Ve snu může snící člověk zemřít a opustit své snové příbuzné. Pak se probudí, osvobozen od snového života i od smrti. Tady také člověk dlouhou dobu prožívá radosti i bolesti a pak zemře. Člověk, který spal, se probudí a začne prožívat jiný sen zvaný svět. Podobně člověk po životě v tomto světě pokračuje ve světě jiném. Ve spánku si snící člověk neuvědomí, že předchozí sen byl neskutečný, že to byl jen sen. Stejně tak člověk zapomene na svůj minulý život a současný považuje za jediný skutečný. Když spánek skončí, člověk se „probudí". Podobně člověk žije ve světě, pak umře a probudí se někde jinde. Rozdíl mezi snem a bděním je čistě pojmový. Oba stavy jsou založeny na jediné skutečnosti, neomezeném Vědomí.

Všechny pohyblivé i nepohyblivé objekty nejsou ničím jiným než čirým Vědomím. Jestliže se ve Vědomí objeví představa rozdělenosti, Vědomí se stane tím, co

známe jako svět. Hliněná nádoba je jen hlína, a není-li tu hlína, není tu ani nádoba. Všechny objekty jsou čirým Vědomím, a není-li tu Vědomí, není tu nic, co by bylo možné vnímat. Voda je tekutá a bez tekutosti to není voda. Podobně se to má s Vědomím. Vše, co tu je, je čiré Vědomí a bez Vědomí není nic.

VI. II. 106

VASIŠTHA pokračoval: Jedna a tatáž věc má dvě různá jména. Obojí, bdělý stav i snění, přitom znamená totéž, podobně jako dva šálky vody představují tutéž vodu. To, co je jim společné, co je jejich společným základem, je čiré Vědomí.

Stav stromu, který žije a čerpá výživu ze svých kořenů, je stavem čirého Vědomí. Podobně je stavem čirého Vědomí, když je člověk bez tužeb a jeho mysl spočine v naprostém klidu a míru. Je-li mysl zdravého člověka oproštěna od představ a spánek ještě nepřišel, je tu stav čirého Vědomí. Stav, v němž se nacházejí popínavé rostliny či tráva, rostoucí bez pocitu jáství, je stavem čirého Vědomí. Kdo je oproštěn od představ a vjemů, aniž by byl mrtev, a jehož bytí je čisté a jasné jako zimní obloha, je ve stavu čirého Vědomí. Čisté bytí dřev či kamenů, které existují tak, jak byly stvořeny, a také čistá mysl čistých bytostí, představují čiré Vědomí. Čiré Vědomí nebo také prostor Vědomí, *čit ákáša*, je To, z čeho se všechny věci rodí, v čem existují, co je vše a co je vším ve všem.

Odejde-li spánek, objeví se projevený svět, a zmizí-li svět, je tu čiré Vědomí, nebo též *čit ambara*, *čidambara*.* *Čit ambara*, čiré Vědomí, je „nic", které zůstane, poté co bylo vše odmítnuto jako „ne toto, ne tamto" neboli „*neti-neti*". Celý vesmír, jak byl i jak je, není nic jiného než čiré Vědomí. I když tu je vnímání forem a chápání představ, existuje pouze Vědomí.

Pochop to, a přestože stále vnímáš smyslové objekty, zůstaň oproštěn od podmíněností mysli, podobně jako zůstane vnitřně bdělý člověk, který spí. Mluv, choď, pij a jez, zatímco uvnitř buď v klidu jako skála. Tento svět nebyl stvořen, proto nemá žádnou příčinu. A bez příčiny není ani důsledek. Vědomí zůstane Vědomím bez jakýchkoli změn. Pokud trvá zakoušení jeho možností, projevuje se jako svět. Svět objektů nebyl stvořen, neexistuje a existovat nezačne. A nebude ani zničen, neboť jak by mohlo být zničeno něco, co neexistuje? To, co se tu projevuje, je odraz Vědomí uvnitř sebe sama. Ale protože tu není dvojnost, není tu ve skutečnosti ani odraz ani projevení. Kdo ví, zda „to, co je", je skutečné či neskutečné? Kdo ví, proč a jak člověk sní a co jsou sny zač, kromě toho, že jsou vlastním vědomím snícího člověka? Stvořitel se všemi objekty není

* *Ambara* znamená nebe nebo také vůni. (Pozn. překl.)

ničím jiným než čirým Vědomím. Je-li tu takové pochopení, nazývá se to *Brahman*. Pokud tu takové pochopení není, říká se tomu iluze, *májá*, nevědomost, svět. Vědomí samo sebe pozná či pochopí jako horu, Rudru, oceán či kosmickou bytost, podobně jako je člověk během snění přesvědčen o tom, že vše, co ve snu vidí, je skutečné. Vnější objekty se odrážejí v zrcadle vědomí jedince. Toto je nahlédnuto, jakmile je tu dotazování. Je-li tu zkoumání a dotazování, přijde pochopení, že pravou podstatou všech objektů je čiré Vědomí.

VI. II. 107, 108

Příběh o králi jménem Vipaščit

VASIŠTHA pokračoval: Celý vesmír není nic než čiré Vědomí, ačkoli jako objekt je vesmír jen netečným projevením. Vše živé je tudíž jakoby neživé a i ty a já, ačkoli žijeme, jsme jakoby neživí. Oprosti se tudíž ve světě od představy světa a v sobě samém od představ já a ty a dělej, co je třeba. Proč? Proč vůbec vznikl tento projevený svět? Není k tomu žádný důvod, podobně jako není žádný důvod k tomu, aby si malé dítě hrálo. Člověk by neměl ztrácet sobě vyměřený čas v marném hledání poznatků týkajících se hmoty a mysli. Když člověk hledá v zemi zlato, proč by se zabýval oblohou?

Poslechni si následující příběh. V tomto vesmíru existuje kontinent Džambudvípa a na něm se nacházelo věhlasné město jménem Tata. Zde vládl král Vipaščit, jehož jméno znamená učený, moudrý a jehož sláva byla nepopsatelná. Dvorní básníci vložili do básní všechen svůj um, ale všechny královy ctnosti popsat nedokázali. Velice krále milovali a těšili se jeho přítomností a i on je měl rád a zahrnoval je drahými dary. Král Vipaščit měl ve velké úctě *bráhmany* a každý den oddaně uctíval boha ohně jménem Agni.

Vipaščit měl čtyři ministry, kteří pečlivě střežili všechny čtyři hranice království. Díky jejich moudrosti a udatnosti se nikdy nestalo, že by někdo království napadl a dokázal nad králem zvítězit.

Jednoho dne vyhledal krále mudrc z východu a měl pro něj špatnou zprávu: „Ó králi, jsi svými údy poután k této zemi. Poslechni, co ti povím, a rozhodni se, co uděláš. Tvůj ministr strážící východní hranici království padl. Strážce jižní hranice se snažil zabezpečit východ, ale byl nepřítelem přemožen a je mrtev. Ministr strážící západ přispěchal na pomoc k jižní hranici, ale nepřítel ho přemohl a zabil."

Mudrc z východu domluvil a již přispěchal sloužící se zprávou, že k branám paláce dorazil ministr strážící sever. Král poručil svým vojákům, aby byli ve střehu, a nechal přivést ministra. Ministr vstoupil a poklonil se králi. Byl zesláblý a těžce

dýchal. I on byl nepřítelem poražen. Potvrdil, že ostatní tři ministři ve snaze ochránit hranice království odešli do říše mrtvých. Prohlásil, že jediný, kdo má sílu čelit nepříteli, je sám Vipaščit.

Mezitím přišel posel s další zprávou: „Ó králi, celé město je obklíčeno nepřátelskými vojsky. Nepřátelé jsou v okolí města, jsou silní jako démoni a lesk jejich zbraní se vyrovná záři tvé slávy. Jsou seřazeni v šiku a jejich zuřivý válečný pokřik nahání hrůzu. Velitel nepřátelských vojsk mě vyslal za tebou s touto zprávou a ty udělej, co uznáš za vhodné."

Posel odešel a královské vojsko se začalo chystat k boji.

VI. II. 109, 110

VASIŠTHA pokračoval: Mezitím se shromáždili ministři a rádci a snažili se najít řešení těžké situace.

MINISTŘI radili králi: Pane, vše jsme zvážili a došli k závěru, že v úvahu nepřipadá žádný ze tří mírumilovných způsobů jednání. Vhodný bude pouze čtvrtý způsob, a sice ukázat nepřátelům sílu a ztrestat je. Nikdy jsme vůči nim neprojevovali náklonnost a přátelství, neboť jde o hříšníky a divochy. Nemělo by to tedy význam ani nyní. Nepřátelé jsou sjednoceni v názorech a dobře vědí, že jsme oslabeni. Nepřistoupí na žádné mírové jednání. Proto neváhej, králi, povolej vojsko do zbraně a připrav se k boji.

Král vydal nezbytné příkazy a poslal ministry na bitevní pole s tím, že se k nim připojí, až jako obvykle vykoná obřad uctívání posvátného ohně. Provedl očistnou koupel a přistoupil k posvátnému ohni.

KRÁL se modlil: Ó Bože, dosud jsem vládl této rozsáhlé říši a bez velkého úsilí porážel všechny své nepřátele. Pod svou nadvládu jsem sjednotil mnoho ostrovů a kontinentů, mnoho lidí i démonů. Nyní jsem však zestárl a moji nepřátelé usoudili, že je vhodná doba k ovládnutí mého území. Ó Bože, přinesl jsem posvátnému ohni již mnoho různých obětin a dnes mu dám v oběť svou vlastní hlavu. Modlím se, aby se z ohně pozvedly čtyři mocné bytosti jako čtyři zbraně boha Nárájany.

S těmito slovy se král chopil dýky, jedním pohybem si setnul hlavu a v dalším okamžiku již jeho tělo spolu s useknutou hlavou padlo do ohně. Z ohně vyšel král jako čtyři bojovníci výjimečného vzezření a síly. Každý z nich byl obdařen zbraněmi, které nepřítel nemůže zdolat pomocí žádné jiné zbraně, *mantry* ani omamné látky.

V tuto chvíli zahájily nepřátelské oddíly útok a rozpoutala se strašlivá bitva. Nebe se pokrylo prachem a dýmem, meče se blýskaly a ohnivé střely křižovaly oblohu. Tekly tu potoky krve, v nichž tonuli i mohutní sloni. Byla to strašlivá podívaná. Tu a tam se střetly dvě letící střely a osvětlily oblohu silnou září. V nitru každého válečníka byla jen jediná myšlenka: „Zabij nebo budeš sám zabit." Válka v lidech vybudila vlastnosti, které do té doby nebyly zjevné. Na jedné straně šlechetnost a dobro, na straně druhé nesmyslně kruté jednání, neboť mnozí vojáci zabíjeli zajatce, a kde mohli, drancovali a loupili.

Ti, kteří se bitvy přímo neúčastnili, z místa uprchli, a pro muže válčící na bojišti zmizel rozdíl mezi životem a smrtí.

VI. II. 111, 112

VASIŠTHA pokračoval: Král se ve svých čtyřech tělech vydal do čtyř směrů. Viděl, že jeho armáda je o mnoho slabší než dobře vycvičená a vybavená armáda nepřítele. Začal rozjímat o tom, jak mudrc Agastja vypil celý oceán.* Rozhodl se být druhým Agastjou a pomyslel na větrné zbraně, pomocí nichž může oceán nepřátelských sil vysušit. Poklonil se bohům, vykonal příslušné modlitby a namířil větrné zbraně proti nepříteli. Okamžitě začaly vzduchem létat střely hnané silnými větry připomínajícími vichry kosmického zániku. Silou větrných zbraní krále byla vojska nepřítele ve chvilce rozprášena. Větrné zbraně s sebou přinesly vichřice, tmavá mračna a přívalové deště.

Jednotky nepřátelské armády se rozprchly na všechny strany. Vojsko ze země Čédi, což byla země perel a hadů, prchalo na jih. Vojsko ze země Parša, tedy z Persie, zmizelo v lese Vaňdžula. Vojsko ze země Darada se schovalo v jeskyních. Bojovníci ze země Dašárna prchli do blízkého lesa, kde se stali obětí hladových lvů. V hrůze prchali i bojovníci ze země Šaka a mnoho dalších nepřátel skončilo smrtí.

Ti, kteří zůstali naživu, se ukryli v pohoří Sahja. Sedm dní tam odpočívali a nebešťanky z území Gándhára neboli Kandahár ošetřovaly jejich zranění. Větrné střely krále Vipaščita způsobily těžké ztráty Hunům, Číňanům i bojovníkům horského kmene Kiráta. I stromy se bály větrné síly krále a ještě dlouho po boji stály v naprostém klidu a tichu, aniž by pohnuly jedinou větví.

---

* Agastja vypil vodu oceánu, aby odhalil bohům v moři ukryté démony. (Pozn. překl.)

Silný vítr rozmetal vzdušné síly vojska z území Vidúra a vojáci nebyli schopni uprchnout, neboť byli oslepeni silným deštěm. Hunové prchající na sever byli zastaveni pohyblivými písky a všichni zahynuli. Vojáci ze země Šaka, kteří prchali na východ, byli králem dostiženi, zajati a druhý den propuštěni.

Vojáci ze země Mandra hledali útočiště v pohoří Máhéndra. Z posledních sil vyšplhali až k poustevnám místních mudrců a poustevníků, kteří jim poskytli jídlo a pití. Před smrtí a hladem utekli do hor a tam se jim dostalo jak místa skýtajícího bezpečí, tak společnosti mudrců nabízející věčný klid a mír. Souhrou okolností, které připomínají příběh o vráně a kokosu, je někdy zlo oplaceno dobrem. Vojáci ze země Dašárna se omylem otrávili a zemřeli, zatímco bojovníci kmene Haihaja souhrou náhod pozřeli léčivé byliny a získali schopnost létat.

VI. II. 113 – 115

VASIŠTHA pokračoval: Čtyři králové, do nichž se vtělil Vipaščit, pronásledovali prchající nepřátele a dostali se daleko od domova. Poháněni Vědomím, jež je všemohoucí a přebývá v každé bytosti, pustili se do válečného tažení s úmyslem ovládnout svět. Takovému tažení se říká *digvidžaja*, dobytí světa neboli ovládnutí všech světových směrů. Armády čtyř králů pochodovaly s nimi. Bez přestávky a bez oddechu překonávaly dlouhé vzdálenosti. Postupně vojenské síly králů slábly a stejně byla oslabena i pronásledovaná nepřátelská vojska. A jako zhasne oheň, když dohoří palivo, tak ztratily zbraně čtyř králů svoji účinnost.

Poslední zbraně a střelivo skončily v bahně, které tu zůstalo po prudkých deštích. Čtyři králové se vydali do čtyř světových stran a po dlouhém putování každý z králů s údivem stanul před nedozírným oceánem.*

Krále doprovázeli jejich ministři, kteří jim během celé výpravy ukazovali krásy okolí, lesy, háje, oceány, hory, mraky i divoké horské kmeny.**

Třebaže je *Brahman* jediné, jeví se jako rozdělené na rozmanité objekty. A třebaže je *Brahman* neomezené, zdá se, že stvořilo tento omezený svět, který jednou zanikne. Podobně se jediný oceán jeví jako rozdělený na několik různých oceánů. Zároveň, ač jediný, jeví se jako dvojí, jako věčný oceán i jako pomíjivé vlny.

---

* Zde následuje barvitý popis oceánu. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

** Opět následuje básnický popis, v němž nechybí ani vzájemně protikladné pohledy a jejich srovnání. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

MINISTŘI popisovali jednotlivé oceány: Pane, v prvním oceánu spočívá bůh Nárájana. V druhém oceánu jsou ukryti démoni, nepřátelé Nárájany. V třetím oceánu jsou ukryté hory. Pod čtvrtým oceánem se nachází nepředstavitelně horký kosmický oheň a s ním i mračno kosmického zániku.

Jak úžasná je rozlehlost a stálost oceánu i jeho schopnost nést takovou tíhu. Hle, takový Měsíc, jakmile vyjde nad východní obzor, rozprostře vůkol své jemné světlo a přináší naději, neboť každého zbavuje strachu z noční temnoty. Avšak i Měsíc je poznamenán temnými skvrnami. A je-li tomu tak u nebeského tělesa, co potom u světských věcí? Co na světě lze nazvat neposkvrněným, dobrým či znamenitým? Je možné, aby nějaké období a nějaký osud nemohly v jediném okamžiku potemnět? Nic neposkvrněného nelze na zemi nalézt.

VI. II. 116

MINISTŘI pokračovali: Ó králi, vládcové nad hranicemi světa se zapojili do bitvy a nebeské nymfy teď na nebeských vozidlech odvážejí těla udatných bojovníků, kteří přišli o život. V životě je za nejlepší považováno to, když má člověk úspěch, žije ve zdraví a bohatství, nezpůsobuje druhým nepříjemnosti a účastní se spravedlivého boje pro dobro druhých. Kdo zabije druhého v bitvě, aniž by porušil morální zákony, které pro boj platí, stane se hrdinou a přijde do nebe.

Ó králi, pohlédni na oblohu, kde se mocní bohové i démoni projevují ve formě hvězd a umožňují pohyb dalších nebeských těles, jakými jsou Slunce, Měsíc a země. Hlupáci považují oblohu za prázdný prostor. Navzdory pohybům všech hvězd a planet, navzdory bojům mezi bohy a démony či mezi světlem a tmou není tento prostor pošpiněn, poskvrněn ani jakkoli pozměněn.

Ó prostore, třebaže neseš na svých rukou Slunce i boha Nárájanu s celou jeho družinou, nezříkáš se temnoty, jež v tobě sídlí. Jaká to záhada! Prostor považujeme za moudrý a inteligentní, protože ho neovlivňují vady a nedokonalosti světů, které se v něm nacházejí.

Ó prostore, během dne jsi světlý, za svítání a za soumraku rudý a v noci temný. Oproštěn od hmoty neneseš břímě žádné substance. Jsi považován za *máju*. Nikdo, ani učenec či mudrc, nemůže skutečně pochopit tebe a tvou roli. Ó prostore, kdo nevlastní nic, dostane vše. Jsi sám o sobě čiré prázdno, a přece díky tobě se vše rozpíná a bují.

V kosmickém prostoru nejsou města ani vesnice, lesy ani háje, stromy ani stín, a přece každý den prochází Slunce prostorem. Kdo je šlechetný, ten bez výjimky plní své denní povinnosti, ať by byly jakkoli složité či nepříjemné.

Třebaže prostor zdánlivě nedělá nic, usměrňuje růst rostlin a stromů a předchází jejich přílišnému bujení. Prostor je tím, v čem se nekonečný vesmír rodí i v čem zaniká. Jak by bylo možné myslet si, že v prostoru není nic? Učenci to mají popletené.

VI. II. 117 – 123

MINISTŘI pokračovali: Ó pane, pohlédni na jeřába, jak usilovně a šikovně chytá a pojídá ryby.* Nedobří lidé vidí v přirozeném chování jeřába ospravedlnění vlastní krutosti, tedy ospravedlnění toho, že člověk může druhého zabít, dosáhne-li tím svého sobeckého cíle.

Pohlédni na páva. Svoji žízeň hasí v nejčistší dešťové vodě. Nepije znečištěnou vodu z příkopů a kanálů. Čistou vodou si neustále připomíná mraky a déšť, který vodu přináší, a dostává se mu tak spokojenosti. Je-li srdce pevně oddáno světcům a mudrcům, pak se i z nepříjemného zážitku stane příjemný.

A nyní si, králi, všimni, jak mluví mladík se svou milou a jak jsou spolu šťastni. Mladík se s dívkou setkává po dlouhém odloučení a zcela podlehne jejímu kouzlu.

MLADÍK říká: Moje milá, poslechni, co se mi stalo jednoho dne, když jsem byl pryč. Pozoroval jsem oblaka a modlil se, aby ti zanesla můj vzkaz. Moje touha po tobě byla tak silná, že mě přepadly mdloby. Dech se mi zastavil, vzpomínky zmizely. Tělo bylo chladné a toporné jako kus dřeva. Kdo může popsat, jaké je to neštěstí, být odloučen od milované osoby?

Kolemjdoucí, kteří vše viděli, mysleli, že jsem mrtev. Přichystali pohřební hranici a chystali se spálit mé tělo. Položili mě na hranici a zapálili oheň. Během chvilky jsem zakusil všechny možné pocity, vjemy a vize. Cítil jsem, že padám do hluboké jámy. Ochranou mi byla tvoje láska a rozjímání o tobě. V nitru jsem zakoušel tvou přítomnost. Ještě teď si do nejmenších detailů pamatuji milostné spojení, v němž jsme si jeden druhého užívali a na sebe sama přitom zapomněli. Zároveň jsem všude kolem viděl plameny ohně.

V tuto chvíli dívka omdlela, ale mladík ji zachytil do náruče a přivedl k vědomí.

---

* Následující kapitoly jsou opět plné poetických popisů přírody, flóry i fauny, včetně zajímavých duchovních podobenství, z nichž uvádím následující dvě. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

MLADÍK pokračoval: Vykřikl jsem „hoří" a probudil se z mdloby. Lidé stojící kolem pohřební hranice mysleli, že jsem vstal z mrtvých. Byli z toho jako u vytržení, zpívali a tancovali a pak jsme se všichni vrátili do svých domovů.

VASIŠTHA pokračoval: Čtyři králové zrození z krále Vipaščita vyslechli příběhy a vykonali obřad s uctíváním ohně. Před nimi se zjevil bůh ohně Agni. Každý z králů vyslovil prosbu, aby mohl celý vesmír složený z pěti prvků uvidět v jeho plnosti, a aby nezemřel dřív, než spatří vše, co lze spatřit, ať už tělem fyzickým nebo tím, co je za fyzickým tělem, tedy skrze mysl. Bůh Agni dal každému své požehnání.

VI. II. 124

RÁMA se zeptal: Pane, jak je možné, že ačkoli byl Vipaščit jedna osoba s jedním vědomím, zakoušely jeho čtyři části rozličné touhy?

VASIŠTHA odvětil: Ačkoli je Vědomí jedno jediné, nedvojné a všudypřítomné, zdá se, že se rozděluje podobně jako mysl snící osoby.

Tak jako se předměty odráží v čistém zrcadle, tak se vše odráží v čirém Vědomí. Co se před kterýmkoli ze čtyř králů objeví, to se v jeho vědomí odrazí a je to zakoušeno. Ačkoli se zdá, že *jógin* zůstává na jednom místě, může něco udělat i kdekoli jinde a může cokoli zakoušet ve všech třech časech. Voda, jež je jedna a prostupuje vším, může udělat několik věcí zároveň nebo v jediném okamžiku prodělat několik různých zkušeností. Živočichové s více končetinami použijí dvě končetiny k přidržení oběti a dalšími oběť ve stejném okamžiku usmrtí. K ochraně světa provádí jeden Višnu se svými čtyřmi těly nebo čtyřma rukama několik činností najednou. A podobným způsobem se i král Vipaščit mohl ve stejnou dobu zapojit do více činností.

Tak každý ze čtyř králů spal na své posteli z trávy, každý žil a veselil se v jiné části světa. Běhal po jiném lese a putoval přes jiné pouště. Přebýval na jiném vrcholku hory a v jiné horské jeskyni. Plaval v jiném moři, houpal se na vlnách, běhal s větrem o závod a odpočíval na jiném mořském břehu, pobýval v jiném městě.

Vipaščita, který se vydal na východ, očarovaly na úbočí Hor vycházejícího slunce zvaných Udajagiri na kontinentu Šaka *jákšové* a on zde na sedm let usnul. Poté se napil skalní vody a na dalších sedm let se proměnil v kámen. Vipaščit, který se dostal na západ k Horám zapadajícího slunce zvaným Astáčala na témže kontinentu, se stal obětí nymfy, která ho očarovala, aby se s ním mohla celý měsíc veselit. Další Vipaščit pobýval nějaký čas v lese, kde ho jeden z plodů stromu *harítakí* učinil neviditelným. Vipaščit, který šel na východ, žil v kurkumovníkovém lese, kde byl očarován a deset dnů strávil jako lev. Pak přemožen *pišáčou* žil deset let jako žába. Vipaščit, který šel

na sever, přebýval stovky let v hluboké jámě v Modrých horách zvaných Nílagiri na kontinentu Šaka. Vipaščit, který odešel na západ, se pomoci *mantry* naučil dovednostem nebešťanů a celých čtrnáct let žil jako *vidjádhara*.

VI. II. 125

Když se král, který odešel na východ, dostal do zajetí kouzla ukrytého ve skále, neboť se napil vody, jež ze skály pramenila, zachránil ho západní Vipaščit pomocí svých *manter*. Když byl král směřující na západ začarován v kámen či později proměněn v býka, byl to král z jihu, který mu pomohl. Když byl král, který odešel na jih, proměněn v démona, zachránil ho západní král žijící toho času jako nebešťan, *vidjádhara*. Když byl král, který odešel na východ, proměněn ve lva, zachránil ho opět král ze západu.

RÁMA se zeptal: Jak mohli tito *jóginové* provádět to vše ve třech časech? Prosím, vysvětli mi to.

VASIŠTHA pravil: Ať už by bylo vysvětlení neosvícených lidí jakékoli, nestarej se o ně. Poslechni si vysvětlení osvícené.

Pro toho, kdo zná Pravdu, existuje pouze čiré, neomezené Vědomí. Svět objektů ve skutečnosti neexistuje. Neexistuje stvoření ani jeho opak. Ten, kdo navždy spočine v čirém a neomezeném Vědomí, je všudypřítomný a všemohoucí. Po všechny časy je vším. Je Já všeho. Pověz, kdo by ho mohl zadržet či omezit? Jak, kde a kdy? Všudypřítomný se projeví, jak chce a kdy chce, neboť je Já všeho. Co není přítomno v Já všeho? Projevuje se tudíž, jak chce, kdy chce a kde chce, v minulosti, budoucnosti i přítomnosti, na poli jemnohmotného i hrubohmotného. Aniž by se vzdal toho, že je čiré Vědomí, je činný na dálku i na blízko a tvoří epochu nebo jen nepatrný okamžik. Všechno existuje v Já a projevení je jen iluze, *májá*. On sám je nezrozený, nestvořený a nelze jej ničím potlačit ani omezit. To, co je, je takové, jaké je. Vše, co je, není nic jiného než masa Vědomí a Vědomí samo je třemi světy. Je to Já celého světa. Je to forma světa, jež vznikla v důsledku rozdělení Vědomí na subjekt a objekt. Kdo stvořil pozorovatele, tedy subjekt toho všeho? Jak a kdy?

Pro neomezené Vědomí není nic nemožné. Vědomí Vipaščita bylo osvícené, ale nedosáhlo nejvyššího stavu. Třebaže bylo jediné, mohlo se projevit kdekoli jako cokoli. Ve stavu, kdy existuje obojí, probuzení i neprobuzení, je možné cokoli. Nebylo-li dosaženo nejvyšší Pravdy, je takové zhmotnění možné. Je-li tu částečné osvícení, pak se u člověka projeví psychické síly. Tak mohl každý ze čtyř králů zakoušet stavy, jež měli ostatní tři králové.

RÁMA se zeptal: Pokud byl král Vipaščit vskutku osvícený, jak se mohl považovat například za lva?

VASIŠTHA odvětil: Mluvím-li o králích jako o probuzených či osvícených, jde jen o slovní obrat. Ve skutečnosti Vipaščit osvícený nebyl. Čtyři Vipaščitové nebyli osvícení, ale nebyli ani nevědomí. Pohybovali se někde mezi tím. U takových lidí lze vidět jak známky osvícení či osvobození, tak známky nevědomosti a omezení. Jsou osvíceni napůl. To, čeho Vipaščit dosáhl, získal koncentrací, nikoli proto, že by dosáhl nejvyššího stavu. Každá psychická síla neboli *siddhi* je dosažena koncentrací.

Ten, kdo dosáhl nejvyššího stavu, je oproštěn od nevědomosti a iluze. Jak by takový člověk mohl mít klamné vize, jak by mohl vidět něco iluzorního? U *jóginů*, kteří praktikují koncentraci a díky milosti a požehnání získají různé psychické síly, lze zaznamenat, že podléhají nevědomosti. Nezaměřují totiž svoji koncentraci na Pravdu, ale na to, co není skutečné.

A je tu ještě něco. I v případě mudrců osvícených za života se během každodenních činností objevuje vnímání hmoty. Také *mókša* neboli osvobození je stav mysli. A přirozené funkce těla se těla stále drží a nemizí. Toho, kdo je osvobozen od nevědomosti a oproštěn od mysli, už mysl nikdy nemůže omezit, podobně jako žádným úsilím nelze na strom vrátit ovoce, které již jednou ze stromu spadlo. Tělo pracuje podle své přirozenosti i v případě osvobozeného mudrce, ale vědomí mudrce je stabilní a stavy fyzického těla jej neovlivňují.

Síly a schopnosti získané koncentrací mohou druzí dobře vidět, ale stav osvobození, kterého člověk dosáhne, druzí nepoznají. Chuť medu musí každý poznat sám, druhým ji ukázat nelze. Osvobozeným se nazývá ten, kdo zakoušel omezený stav a s ním spojené radosti i bolesti a je od toho všeho osvobozen. Člověk, jehož vědomí je naplněno klidem a mírem, je pokládán za osvobozeného a ten, jehož srdce a mysl jsou rozrušené a neklidné, za omezeného. Omezení či osvobození nelze vypozorovat z funkcí těla.

Osvobozený mudrc je osvobozený, ať se navenek směje nebo naříká, ať je prohlášen za krále nebo je jeho tělo rozsekáno na tisíc kusů. Uvnitř sebe se neraduje ani netrápí. Nezakouší štěstí ani neštěstí, třebaže se mu všech příslušných zážitků dostává. Není mrtev, ani když zemřel, nepláče, třebaže naříká, neraduje se, ačkoli se směje. Takový je osvobozený člověk. Je oproštěn od přitažlivosti a lpění, i když navenek je něčím přitahován nebo na něčem lpí. Není nahněván, třebaže se hněvá. Není pošetilý, třebaže se chová pošetile.

VASIŠTHA pokračoval: Osvobozeného člověka nenapadne myšlenka „to je štěstí", nebo „to je neštěstí". Jestliže pochopil, že neexistuje „svět" ani „já" a že jedno je zároveň všechno, pak jsou „štěstí" a „neštěstí" jenom slova. Osvobozený člověk je oproštěn od trápení, jeho smutek totiž zůstává na povrchu.

Říká se, že bohu Brahmovi kdysi utrhl Šiva jednu z jeho pěti hlav. Přestože byl Brahmá schopen nahradit ji hlavou jinou, neudělal to, neboť si řekl: „Celý stvořený svět je jen iluze, co tedy budu dělat s další hlavou?" Neměl co získat činností ani nečinností. Ať se děje, co se má dít. Proč by tomu mělo být jinak?

Polovinu těla boha Šivy tvoří jeho družka. Šiva má dost síly, aby ohněm zničil boha lásky a odolal jakékoli náklonnosti či jakémukoli lpění, a přesto jedná tak, jako by byl ke své družce připoután. Nemá co získat připoutaností ani nepřipoutaností. Ať je všechno takové, jaké je.

Bůh Višnu se zapojuje do různých činností a podněcuje k tomu i druhé. Zabíjí a umírá, rodí se a roste, ale celou dobu zůstává od všeho oproštěn. Lehce by se mohl všeho zřeknout, ale co by tím získal? Ať je všechno takové, jaké je. To je postoj toho, kdo se ustálil v pochopení, že jediné, co existuje, je neomezené Vědomí.

Slunce, Měsíc i bůh ohně Agni vykonávají své přirozené funkce, ačkoli je každý z nich bytostí osvobozenou za života zvanou *džívanmukta*. Učitel bohů Brhaspati i učitel démonů Šukra jsou též osvobozenými bytostmi, přestože hrají role velitelů nepřátelských armád a bojují proti sobě jako nevědomí lidé. Král Džanaka je osvobozený mudrc i vládce účastnící se těžkých bojů. Bylo tu již několik králů mudrců, kteří navenek plnili své královské povinnosti a uvnitř zůstávali osvobozeni od všech omezení. Při vykonávání světských záležitostí se osvícený člověk chová podobně jako člověk nevědomý. Rozdíl je ve stavu jejich vědomí, které v případě nevědomosti podléhá podmíněnostem a ve stavu osvícení je od podmíněností osvobozeno. I někteří z démonů dosáhli osvobození, například Bali, Prahláda, Namuči, Vrtra, Andhaka či Mura. Osvícené Vědomí není ovlivněno vznikem ani zánikem chtění či nechtění, mentální činností ani duchovním uvědoměním. Je-li člověk pevně ustálen v neomezeném a nepodmíněném Vědomí, pak i tyto rozdíly vymizí. Rozmanitost, kterou lidé zakoušejí ve stvořeném světě, není nic jiného než zdání, stejně jako jsou pouhým zdáním barvy duhy.

Svět se projevuje ve spojení s neomezeným Vědomím, podobně jako prostorovost, tedy prázdno a vzdálenost, se projevuje ve spojení s prostorem.

VI. II. 126

VASIŠTHA pokračoval: Teď ti povím, co se stalo se čtyřmi Vipaščity. Jednoho zabil slon. Druhého unesl *jákšasa* a hodil do hořícího ohně. Třetího vzal do nebe nebešťan, *vidjádhara*, ale v nebi se Vipaščit nepoklonil králi bohů Indrovi a ten ho proklel a proměnil v popel. Čtvrtého zabil krokodýl.

Každý z bývalých králů, kteří nyní přebývali v jemnohmotných tělech, viděl v mysli svou minulost. V jejich myslích se tak utvořily jemné pocity a dojmy. V prostoru svého vědomí viděli svět s oceány a horami, městy a vesnicemi, Sluncem a Měsícem, mraky a hvězdami. Obdařeni jemnohmotným tělem zvaným *ativáhika šaríra* tak spatřili v prostoru před sebou i svá vlastní fyzická těla. Aby mohli být svědky velkoleposti světa, tak se v důsledku vzpomínek a dojmů z předchozího života viděli jako bytosti oděné do fyzických těl. A aby poznali skutečnou velikost a rozlehlost země, cestoval každý z Vipaščitů do jiné říše.

Západní Vipaščit překonal sedm kontinentů a sedm moří. Šťastnou náhodou potkal boha Višnu, od něhož obdržel nejvyšší moudrost. Pět let setrval v *samádhi*, poté opustil fyzické tělo a dosáhl konečného osvobození zvaného *nirvána*.

Východní Vipaščit přebýval v blízkosti měsíčních paprsků a neustále rozjímal o Měsíci, proto dosáhl měsíční říše.

Jižní Vipaščit porazil všechny své nepřátele a dosud v zemi vládne, neboť nepřišel o své vzpomínky ani svá přesvědčení.

Severní Vipaščit byl sněden krokodýlem, ale v jeho těle žil ještě tisíc a jeden rok. Když krokodýl zemřel, vynořil se Vipaščit z jeho těla jako jiný krokodýl, přeplaval oceány, překonal obrovské ledové kry a dosáhl jezera bohů zvaného Suvarna, kde zemřel. A stejně jako se kus dřeva ležící mezi hořícími uhlíky stává ohněm, tak se severní Vipaščit, jenž zemřel v říši bohů, stal bohem.

Tento Vipaščit dosáhl hranice zemské úrovně, pohoří Lókálóka. Pamatoval si je ze svých minulých životů. Toto pohoří je velmi vysoké, jedna jeho strana je ozářena, zatímco druhá ne, a země se odtud jeví jako vzdálená hvězda. Vipaščit odešel do té části pohoří Lókálóka, která zůstává ponořena ve tmě. Dál už je jen velké prázdno, kde není žádná země a nežijí tu žádné bytosti, pohyblivé ani nepohyblivé. Neexistuje tu ani možnost stvoření.

VI. II. 127

RÁMA se zeptal: Prosím, řekni mi, jak existuje tato země, jak existuje pohoří Lókálóka a jak se otáčí hvězdná sféra.

VASIŠTHA odvětil: Jako si malé děcko v prázdnu představí věc na hraní a věří tomu, že tam tato věc skutečně je, tak se v neomezeném Vědomí objeví představa o existenci země. Kdo má poruchu zraku, vidí obrysy a skvrny tam, kde nic není, a podobně se v okamžiku, jemuž se říká stvoření, objeví v neomezeném Vědomí představa o existenci země. Město, které se objeví v mysli snílka, nepotřebuje ke své existenci žádný základ. Jediným základem je představivost či fantazie člověka. Podobně je základem pro tento svět prožívání, jímž disponuje neomezené Vědomí.

Ať se ve Vědomí objeví cokoli, jakkoli a s jakýmkoli trváním, projeví se to v důsledku síly Vědomí. Stejně jako člověk s poruchou zraku vidí v prázdném prostoru skvrny, tak ve Vědomí existuje země i se vším ostatním. Pokud by Vědomí na samém počátku uvidělo vodu padající vzhůru a plameny ohně směřující dolů, byla by přirozenost těchto základních prvků taková i nyní. Poněvadž však Vědomí vidělo a vidí zemi v prostoru klesat dolů, vzhledem k zemi se vědomí zdá stoupat vzhůru. Tak vznikne opačný směr pohybu a dualita.

Hranici zemské úrovně tvoří pohoří Lókálóka. Za ním je hluboká propast naplněná naprostou temnotou, v níž ale něco tu a tam existuje. Protože je hvězdná sféra se svými hvězdami ve velké vzdálenosti od pohoří Lókálóka, zdá se být někde světlo a jinde tma. Celá hvězdná sféra s výjimkou hvězd na pólech se neustále otáčí kolem své osy. To vše ale není nic jiného než představa, která se objevila v čirém Vědomí.

Za světy a zemskou úrovní ohraničenou pohořím Lókálóka vytváří hvězdná sféra něco podobného slupce jablka. To vše ale není nic jiného než představa, která vznikla v čirém Vědomí, a neměli bychom to chápat tak, že tyto světy existují jako skutečnost.

Za sférou hvězd je další sféra dvojnásobně velká. Ta je také částečně ozářená a částečně v temnotě. Vše je sevřeno dvěma čepičkami, jednou nahoře a druhou dole, mezi nimiž je prostor. Tento vesmír, jakýsi kosmický disk, je ozářen Sluncem a hvězdami. Co je v tom všem nahoře a co dole? Stoupající a klesající, pohyblivý a nehybný, to všechno jsou představy, které vznikly ve Vědomí. Nic z toho doopravdy neexistuje.

VI. II. 128

VASIŠTHA pokračoval: Popis vesmíru, jejž jsem ti podal, je výsledkem přímé zkušenosti, nikoli logického uvažování. Vedle toho jsou tu další vesmíry, o nichž jsem již nemluvil. Vždyť jaký má smysl zkoumat povahu světa, který je téže povahy jako sen? Moudrý člověk neztrácí čas mluvením o zbytečnostech.

Nejseverněji leží hora Méru a nejjižněji se táhne pás pohoří Lókálóka. Obyvatelé různých úrovní vědomí a různých světů zakoušejí zhmotnění právě těchto světů, ne jiných.

Řekl jsem ti o dvou čepičkách vesmíru. Kromě nich obklopuje celý vesmír voda a tento vodní obal je co do velikosti desetinásobkem vesmíru. Další obal, tentokrát ohňový, je opět desetinásobně větší než předchozí. Za ním je obal větrný a pak úroveň prostoru, obojí také desetinásobné vůči předchozímu.

Ještě za tím vším je neomezený prostor, který není ozářený ani tmavý. Je naplněn čirým Vědomím. Je bez počátku, středu a konce. Na různých místech v něm neustále vznikají a zase zanikají miliardy vesmírů. V neomezeném prostoru neexistuje bytost, která by představu těchto vesmírů zakoušela, tyto vesmíry existují tak, jak existují.

Nyní si poslechni příběh Vipaščita, který pobýval na vrcholcích hor Lókálóka. Když tento král zemřel, viděl, jak jeho tělo požírá ohromný sup. Ve vědomí krále nevznikla představa dalšího fyzického těla, ale ani nedošlo k osvícení. Král si proto přál pokračovat v další činnosti. Pro čistě mentální činnost není fyzické tělo potřeba. V případě iluze, snu, denního snění a halucinací vytvoří mysl svoji sféru zvanou *ativáhika šaríra*, jemnohmotné tělo. Až když je ono zapomenuto a opuštěno, vznikne fyzické tělo. Jakmile člověk vhodným pátráním a dotazováním pochopí neskutečnost fyzického těla, objeví se znovu *ativáhika šaríra*.

Pátrej tedy po podstatě jemného těla, dokud nepřijde pochopení, že jedinou Skutečností je neomezené Vědomí. „Kde je dualita, kde je nenávist či náklonnost? Všechno je ryzí Šiva, bez počátku a bez konce." Takové pochopení je osvícením.

Vipaščit zůstal v jemnohmotném těle neosvícený. Byl obklopen temnotou jako plod v děloze. Poté zakusil úrovně země, vody, ohně, vzduchu a prostoru. Začal zkoumat podstatu svého jemného těla a uvažoval: „Co mě, jenž jsem čiré Vědomí, vlastně udržuje?" Vstoupil do neomezeného prostoru Brahmy a všechno tu uviděl. Poněvadž neprozkoumal iluzorní podstatu nevědomosti, stále setrvával v nevědomosti, ačkoli ve skutečnosti žádná nevědomost není a jediné, co existuje, je *Brahman*.

VI. II. 129

VASIŠTHA pokračoval: Další Vipaščit dosáhl téhož stavu vědomí, poté co dlouho putoval z jednoho kontinentu na druhý, dosáhl neomezeného prostoru Brahmy a v něm uviděl miliony vesmírů. V tomto stavu je i nyní. A další Vipaščit se stal obětí vlastních podmíněností, a když opustil své původní tělo, stal se jelenem a žije nyní v horách.

RÁMA se zeptal: Pane, jestliže král Vipaščit měl pouze jednu *vásanu*, jednu podmíněnost, jak se z ní mohlo stát vícero podmíněností, které každému ze čtyř králů přivodily jiné následky?

VASIŠTHA pokračoval: *Vásaná* dané bytosti je těžší či lehčí podle opakovaných úkonů a opakujících se důsledků. Má na ni vliv čas, místo i konkrétní činnost. Pokud se dostatečně zjemní, změní se v něco jiného. Je-li však pevně ukotvena, ke změně nedojde. Na jedné straně je tu čas, místo a činnost, tedy opakování zvyků pramenících z *vásan*, na straně druhé je tu *vásaná* sama o sobě. Okolnost a *vásaná* jednají v závislosti jedna na druhé. Co je silnější, to zvítězí. Čtyři krále to táhlo do různých směrů, ač měli na začátku tutéž *vásanu*. Dva z nich byli lapeni do sítě nevědomosti, jeden se stal osvíceným a jeden jelenem.

Ti dva stále zůstávají v nevědomosti a nemohou z ní nalézt cestu ven. Nevědomost je též neomezená, tedy jen v určitém slova smyslu, neboť nemá skutečnou existenci. Jakmile však v sobě člověk probudí vnitřní světlo a v tomto světle ji začne zkoumat, nevědomost zmizí.

Vipaščit, který putoval z místa na místo, z jedné země do druhé, viděl iluzorní stvoření. Viděl iluzorní svět, který ve skutečnosti není nic než *Brahman*. Dostal se do blízkosti svatých mužů a s jejich pomocí dosáhl Pravdy ohledně iluzorního vnímání světa. V tom okamžiku dosáhl neomezeného Vědomí neboli *Brahman* a jeho nevědomost i jeho tělo přestaly existovat.

Pověděl jsem ti příběh o Vipaščitovi. Nevědomost je neomezená, stejně jako je neomezené *Brahman*. Je to proto, že nevědomost nemá nezávislou existenci a není od *Brahman* oddělená. To, co tu a tam pozoruje bezpočet vesmírů a světů, není nic jiného než neomezené Vědomí. Není-li tato Skutečnost nahlédnuta, říká se tomu nevědomost. Je-li Pravda nahlédnuta, pak je totéž Vědomí označeno jako *Brahman*. Mezi nevědomostí a *Brahman* není rozdíl, neboť rozdílnost je nevědomostí, která není skutečná. Ve skutečnosti existuje pouze *Brahman*. Rozdílnost vznikne jako jev ve Vědomí, a je tudíž od Vědomí neoddělitelná. Projevený svět není nic jiného než *Brahman* a rozdílnost není nic jiného než Vědomí.

RÁMA se zeptal: Jak se stalo, že Vipaščit nemohl dosáhnout čepičky vesmíru stvořeného Brahmou?

VASIŠTHA odvětil: Ve chvíli, kdy se zrodil Stvořitel Brahmá, zatlačil oběma rukama od sebe. Co bylo nahoře, odsunul víc nahoru, co bylo dole, šlo ještě víc dolů. Mezi těmito dvěma póly je prostor a nacházejí se v něm všechny stvořené prvky. Prostor se jeví jako nekonečný a tmavě modrý. Voda ani jiné základní prvky nemohou prostor poskvrnit. Ve skutečnosti v něm vůbec nejsou. Prostor je na nich nezávislý, existuje tam, kde si člověk myslí, že existují základní prvky. Tyto prvky jsou jen představy jedince.

Vipaščit se vydal na cestu s tím, že prozkoumá dosah nevědomosti, a začal zkoumat hvězdnou sféru. *Brahman* je neomezené, proto i nevědomost o *Brahman* je

neomezená. Není-li dosaženo *Brahman*, je tu nevědomost. Je-li dosaženo *Brahman*, je tu zjištění, že nevědomost neexistuje. Ať šel Vipaščit, jak chtěl daleko, stále putoval říší nevědomosti.

Co se týká dalších Vipaščitů, jeden dosáhl osvobození, jeden se stal jelenem a další též putuje v nevědomosti. Dva králové, kteří putují po vzdálených světech, jsou mimo dosah vašeho vědomí, ale ten, který se stal jelenem, v dosahu je. Tento Vipaščit nejprve putoval vzdálenými vesmíry, až se usadil v jednom odlehlém koutu neomezeného prostoru Vědomí, právě v našem světě, a zde žije jako jelen.

RÁMA se zeptal: Vipaščit žil v tomto světě, ale pak odsud odešel pryč. Jak je možné, že se jelenem stal zase v tomto světě?

VASIŠTHA odvětil: Stejně jako člověk zná své nohy a ruce, tak já znám vše, co existuje v *Brahman*, neboť *Brahman* je mé vlastní Já. Minulost nezná budoucnost a naopak, ale Vědomí, nerozdělené plynutím času, si je vědomo všeho. V tomto Vědomí je všechno „zde", třebaže pro obyčejné vnímání může být nějaká věc velmi vzdálená. Vidím svět, v němž Vipaščit putoval, a vidím i to, jak se stal právě v tomto světě jelenem. Dokonce vím, kde se tento jelen právě teď nachází. Je to jelen, kterého ti dal darem král z království Trigarta.

Vasištha domluvil a Ráma, stejně jako ostatní přítomní, strnul v údivu. Ráma hned vyslal sloužící, aby jelena přivedli. Všechny shromážděné mudrce napadla stejná myšlenka: „*Májá* je bez hranic, je neomezená."

VI. II. 130

RÁMA se zeptal: Ó mudrci, jakými prostředky, jak a za pomoci koho by mohl být tento jelen osvobozen ze své nešťastné existence?

VASIŠTHA odvětil: Jediný způsob, jak se vymanit z neštěstí, je vrátit se k původní příčině. Není jiné cesty, která by vedla ke štěstí a úspěchu. Král Vipaščit uctíval oheň, a podobně jako zlato získá v ohni svůj původní lesk, obnoví jelen v ohni svůj původní stav bytí. Dávej pozor, přiměji jelena vstoupit do ohně.

VÁLMÍKI pravil: Jakmile to Vasištha řekl, usrkl trochu vody ze své posvátné nádoby a bez jakéhokoli paliva založil uprostřed síně oheň. Oheň hořel čistě a jasně, bez jisker a kouře. Shromáždění mudrci uvolnili ve středu síně místo. Oheň se jelenovi

jistě líbil, neboť radostí začal poskakovat. Vasištha se ponořil do hluboké koncentrace a udělil jelenovi požehnání, aby se mohl osvobodit od svých minulých špatných sklonů. Poté vznesl modlitbu k bohu ohně.

VASIŠTHA se modlil: Ó Agni, vzpomeň na předchozí existenci tohoto jelena a vrať mu prosím jeho předchozí formu. Ať je z něj opět král Vipaščit.

Jakmile Vasištha vyslovil tato slova, jelen se s nadšením vrhl do ohně. Všichni přítomní vše napjatě pozorovali. Postupně se jelen začal v ohni proměňovat v lidskou bytost, až tu stál člověk zářící vnitřní krásou a jasem. Vystoupil z ohně a oheň zmizel. Všichni přítomní zvolali: „Ach, jaká záře, jaká *bhá* z něho vychází! Jeho světlo, *bhása*, je jako světlo Slunce." A tak se proměněnému jelenovi začalo říkat Bhása.

Bhása se ponořil do hluboké kontemplace a okamžitě poznal, co se v jeho předchozích zrozeních událo. Mezi přítomnými zatím ustal rozruch a rozhostilo se ticho. Bhása vstal, šel k mudrci Vasišthovi a hluboce se mu poklonil. Vasištha mu na oplátku udělil své požehnání.

VASIŠTHA pravil: Kéž tě opustí nevědomost, které jsi tak dlouho podléhal.

Nato Bhása pozdravil Rámu a projevil mu svoji úctu.

KRÁL DAŠARATHA řekl: Vítej, králi, a posaď se. Dlouhý čas jsi putoval v tomto koloběhu života a smrti. Nyní zde spočiň.

KRÁL DAŠARATHA se obrátil k ostatním přítomným: Jako slon spoutaný řetězy musel tento král Vipaščit podstoupit bezpočet zkoušek a trápení. Jaké jen pohromy způsobuje nedokonalé vidění Skutečnosti a překroucené chápání Pravdy. Je s podivem, jakou sílu má nevědomost, ač ve své podstatě ani neexistuje, když dokáže vykouzlit tak rozličné světy a tak rozličné zkušenosti.

VI. II. 131

VIŠVÁMITRA pravil: Ó králi, je mnoho těch, kteří nedošli k nejvyššímu poznání a osvícení, a stále proto bloudí v koloběhu života a smrti. Je tu král, který *samsárou* procházel milion a sedm set tisíc let. Nevědomého člověka zajímá zkoumání podstaty světských objektů, takže se neustále točí v kole *samsáry* a nedokáže svoji pozornost obrátit jinam.

Stvořený svět existuje v neomezeném prostoru jen jako představa v mysli Stvořitele Brahmy. Lidé běhají po zemském povrchu stále dokola, stejně jako mravenci po míči. V prostoru není dole ani nahoře. To, kam věci padají, se nazývá dole, a to, kam vzlétají ptáci, se nazývá nahoře.

V tomto světě existuje království zvané Vátadhana. V tomto království žili tři princové. Jednou se rozhodli, že půjdou na samý kraj světa, aby zjistili, co všechno se ve světě nachází. Nějakou dobu zkoumali věci zemské, pak zkoumali objekty v oceánech. Šli z jednoho zrození do druhého a stále pokračovali ve své snaze dosáhnout úplného poznání světa. Žádného konce se nedobrali, neboť tak jako mravenci po míči, běhali i oni celou dobu jen z jednoho místa na druhé. A tak po této zemi putují dodnes.

Iluze *samsáry* je bez konce. Iluze vznikne jako představa v neomezeném Vědomí, proto se i ona zdá neomezenou. Základem pro tuto představu je nejvyšší *Brahman*. Iluze i *Brahman*, obojí je čiré Vědomí. A ve Vědomí není rozdílnost, podobně jako není rozdíl mezi prostorem a prázdnotou. Víry a proudy, které vzniknou na vodní hladině, nejsou nic jiného než voda. Pokud tu nemůže existovat nic jiného než Vědomí, jak by mohlo existovat něco jiného než Vědomí? Neomezené Vědomí se samo od sebe, aniž by to byl jeho záměr, projeví jako svět. Bez ohledu na to, kde a v jaké formě se chce Vědomí projevit, projeví se a v dané formě zakouší vlastní podstatu tak dlouho, jak se mu líbí.

Stejně jako bychom uvnitř hory našli balvany a kameny všech možných velikostí, tak v nejmenší částečce neomezeného Vědomí existuje možnost jakékoli zkušenosti. Všechny tyto zkušenosti existují a neustále zakoušejí svůj vlastní způsob zakoušení. Ve skutečnosti ovšem zkušenost neexistuje jako zkušenost, ale jen jako neomezené Vědomí. Všechny tyto mnohovrstevné zážitky dohromady nazýváme světem a svět je zářícím projevem *Brahman*. Je však velkou záhadou, že aniž se vzdá své Skutečnosti, pomyslí si toto neomezené Vědomí: „Jsem *dživa*."

A nyní nám, králi Bháso, pověz, co všechno jsi prožil.

BHÁSA řekl: Bez pocitu únavy jsem prošel mnoho zemí a viděl mnoho věcí. Různými způsoby jsem zakusil mnohé a vše si dobře pamatuji. Během té dlouhé doby jsem prožil nejrůznější radosti a nejrůznější trápení v mnoha tělech a na mnoha vzdálených místech tohoto neomezeném prostoru. V důsledku požehnání, jichž se mi dostalo, i kleteb, které na mě byly uvaleny, jsem měl různá těla a ve svých vtěleních jsem viděl bezpočet věcí i situací. Byl jsem předurčen k tomu, abych viděl a zakoušel vše, co lze. Takové bylo požehnání, kterého se mi dostalo od boha ohně jménem Agni. Ač jsem žil v různých tělech a na různých úrovních, stále jsem sledoval původní záměr dosáhnout důkladného poznání světa.

Tisíc let jsem žil jako strom. Během této doby jsem přetrpěl mnoho strastí. Moje mysl byla zcela soustředěna uvnitř mne samého a bez zapojení mysli jsem kvetl

a rodil plody. Sto let jsem byl jelenem na hoře Méru. Měl jsem zlatou barvu, běhal jsem po zelené trávě a miloval hudbu. Byl jsem velmi malý, tudíž mírný a nebojovný. Padesát let jsem byl osminohým zvířetem zvaným *šarabha* a byl jsem silnější než lev. Poté se ze mě stal nebešťan *vidjádhara*. Tisíc pět set let jsem žil jako labuť, přičemž mojí matkou byla labuť převážející Stvořitele Brahmu. Sto let jsem naslouchal božské hudbě nebeských hudebníků, kteří tvořili doprovod Nárájany, neboli boha Višnu. Pak jsem se stal šakalem a žil v lese ve křoví. Jednoho dne se do křoví vrhl mohutný slon, já zahynul a slona zabil lev. V jiném světě jsem se stal nymfou a v důsledku kletby jednoho mudrce jsem celou polovinu věku prožil o samotě. Dále jsem žil sto let jako pták. Když bylo zničeno mé hnízdo a já ztratil i svého partnera, dožil jsem zbytek života sám v ústraní. Získal jsem jistou dávku odpoutání a nezaujatosti a stal se asketou.

Viděl jsem mnoho zvláštních věcí. Viděl jsem svět celý z vody. Jinde jsem viděl ženu, v jejímž těle se jako v zrcadle odrážely tři světy. Když jsem se jí zeptal, kdo je, řekla: „Jsem čiré Vědomí a všechny světy jsou mými údy. Tak jako v tobě vzbuzuji údiv já, tak je hodno údivu i vše ostatní. Dokud nepohlédneš na všechno se stejným údivem, nepoznáš pravou podstatu. Všechny světy jsou něčí údy. Všechny je slyším, tak jako člověk slyší zvuky během snu." Bezpočet bytostí jsem v ní viděl vzniknout a bezpočet bytostí jsem v ní viděl zaniknout.

Jinde jsem viděl prapodivné mraky, vydávající hrozivé zvuky výbuchů, a z nich na zem jako déšť pršely ničící střely. Viděl jsem také zemi celou zahalenou ve tmě a vesnice odplouvající do vzdálených světů. Viděl jsem i vaši vesnici v jiném světě. Někde jsem viděl, že všechny bytosti měly stejnou povahu a stejné vlastnosti. Viděl jsem svět, kde nebyly hvězdy, Slunce ani Měsíc, ale nebyla tam tma, neboť obyvatelé tohoto světa vydávali jasnou zář. Neexistuje svět, který bych neviděl, ani nic, co bych nezažil.

VI. II. 132

BHÁSA pokračoval: Jednou jsem usnul v zahradě ve společnosti nebeské nymfy. Když jsem se probudil, zjistil jsem, že pluji na vodě jako stéblo trávy. Překvapeně jsem se ptal nymfy, co se děje. Nymfa mi to vysvětlila: „Poblíž je hora z měsíčního kamene a při dorůstajícím Měsíci se spodní vody zvednou a zaplaví okolí. V radostném potěšení, které jsme si spolu užívali, jsem tě na to zapomněla upozornit." To řekla, chytila mě a lehounce jsme se vznesli a pluli prostorem. Prožil jsem s ní sedm let na vrcholku hory Mandara.

Putoval jsem po světech, ve kterých lidé sami od sebe zářili. Viděl jsem svět, v němž nebyl žádný směr jako západ či východ, nebyl tu den a nebyla tu noc, nebyly tu posvátné texty ani diskuse či polemiky a nebyl tu rozdíl mezi bohy a démony.

Poté jsem se stal nebešťanem jménem Amarasóma a žil čtrnáct let jako asketa. Obdařen požehnáním boha Agni jsem dokázal velkou rychlostí létat prostorem. Někde jsem splynul s prostorem a jinde zakoušel vzrušení z volného pádu. Jedinou mou činností bylo létání. Postupně mě to vyčerpalo a já jsem na dlouhou dobu usnul.

Zatímco jsem spal, ocitl jsem se ve světě snů a opět zakoušel nejrůznější světy i objekty. Byl ve mně velký neklid. Kde mé oči spočinuly, tam jsem se v okamžiku ocitl. Za chvilku jsem spatřil zase něco jiného a už jsem byl tam, bez ohledu na to, jak daleko to bylo.

Mnoho let jsem velkou rychlostí cestoval z jednoho světa do druhého. Konce této projevené nevědomosti zvané objektivní vesmír jsem však stále nedohlédl, neboť podobně jako je u dítěte pevně zakořeněný strach z duchů, byla ve mně pevně zakořeněna iluze světa. Ač jsem si po důkladném dotazování a zkoumání uvědomil, že „to není skutečné", přesto pocit „to je" nezmizel. Okamžik za okamžikem další a další zážitky radostí či bolestí vznikaly a zase zanikaly jako vlny v říčním proudu.

Vzpomínám také na vrcholek vysoké hory, která bez Slunce i Měsíce zářila vlastním světlem. Nádherná podívaná pro všechny, kteří rádi pobývají v samotě a odloučení.

VI. II. 133

Příběh o lovci a jelenovi

BHÁSA pokračoval: Nyní vám povím o další velké zvláštnosti, kterou jsem viděl v jiném, vzdáleném vesmíru. Kdesi v prázdném prostoru existuje nádherný zářící vesmír, který je mimo váš dosah. Tento vesmír se liší od tohoto světa stejně, jako se liší svět snový od světa bdění. Když jsem putoval a poznával, kam až se tento vesmír rozpíná, uviděl jsem veliký stín zakrývající celou zemi. Zvedl jsem oči k obloze, abych našel původce tohoto stínu, a spatřil jsem něco obrovského, co vypadalo jako člověk letící v prostoru a sestupující na zem. Zakrylo to i samotné Slunce, takže se svět rázem ocitl v úplné tmě.

Zatímco jsem na to v úžasu zíral, dopadlo to k zemi. Cítil jsem, že se blíží můj konec. Přemohl mě strach a já se obrátil k bohu ohně jménem Agni. V mnoha vtěleních jsem jej uctíval, a tak i nyní jsem se k němu modlil a prosil o jeho ochranu. Bůh Agni mi přikázal, abych přisedl k němu do vozu, a pravil: „Neboj se. Pojedeme spolu do světa ohně." V obrovském těle, které zalehlo celou zemi, udělal Agni malý otvor a tím se nám podařilo uniknout do vnějšího prostoru.

Zvnějšku jsme viděli, jaké má tělo obrovské rozměry. Svým pádem rozbouřilo vodu oceánů, zastavilo toky řek a zničilo všechna města, vesnice i lesy. Odevšad bylo slyšet naříkání a bědování. Pod jeho vahou úpěla i sama země. Přišly větry o síle

vichřice a za nimi přívalové deště připomínající kosmický zánik. Vrcholky Himálaje klesly až do podsvětí. Slunce padlo na zem a celá země se otřásala. Nebešťané letící oblohou viděli obrovské tělo a mysleli, že je to nějaká nově stvořená země nebo cizí část vesmíru, která spadla z nebe.

Když jsem se podíval pozorně, zjistil jsem, že je to tělo z masa a kostí a že jedna jeho končetina je větší než celá země. Obrátil jsem se na boha ohně, svého ochránce a učitele, a zeptal se ho, co to všechno znamená.

AGNI odpověděl: Až ustanou otřesy způsobené pádem těla, pak ti, můj synu, všechno povím.

Prostor v okolí země se naplnil mudrci, *siddhy*, nebešťany, praotci i bohy. Všichni byli ve svých éterických tělech. Modlili se a vzývali božskou matku Kálarátrí: „Kéž nás ochrání božská matka Kálarátrí s černým tělem, vesmírná ničitelka ověnčená lebkami démonů, držící na špičce meče hlavu Stvořitele Brahmy, a přesto dokonale čistá."

VI. II. 134

BHÁSA pokračoval: V odpověď na modlitby mudrců a *siddhů* se božská matka zjevila na obloze. Byla vysoká, hubená, bledá jako bez krve a ustálena v nejvyšším Bytí. Doprovázel ji zástup skřetů a dalších duchů. Posadila se na mrtvé tělo.

BOHOVÉ k ní promluvili: Božská matko, toto mrtvé tělo je náš dar tobě. Pozři jej rychle, ty i tvoje družina.

Zatím už bohyně s pomocí své životní síly zvané *prána šakti* začala sát z mrtvoly krev. Krev jí vtékala do úst, štíhlé tělo se plnilo krví a břicho se jí začalo znatelně zvětšovat. Pustila se do tance. Její tanec mohli pozorovat i bohové sídlící na vrcholcích hor Lókálóka, tvořících hranice země. Pak se na mrtvolu vrhli skřeti a začali ji pojídat. Stav světa byl v tuto chvíli velmi neutěšený.

Hory zmizely ze země. Obloha se oděla do rudého roucha. Bohyně tančila, oháněla se svými zbraněmi a z měst a vesnic zůstaly jen vzpomínky. Na celé zemi zbyli jen skřeti a duchové z družiny božské matky Kálarátrí. Bohové tento zánik smutně pozorovali z vrcholků pohoří Lókálóka.

RÁMA se zeptal: Když celou zemi pokrylo mrtvé tělo, jak je možné, že bylo pohoří Lókálóka stále vidět?

VASIŠTHA odvětil: Pohoří vyčnívalo nad ramena mrtvoly a bohové sedící na jeho vrcholcích sledovali zánik.

BOHOVÉ přemítali: Ach, běda, kam zmizela země? Kam se poděly oceány? Co se stalo s lidmi a horami? Kam se podělo pohoří Malaja se santalovými lesy a vůní květinových zahrad? Ach, běda, zářivě bílý sníh Himálaje byl pošpiněn, zmizel oceán mléka, příbytek boha Višnu i strom plnící všechna přání. Pryč jsou všechny další oceány, oceán sraženého mléka, oceán vína i oceán šťávy z cukrové třtiny. Zmizely hory plné kokosových palem. Zničen byl kontinent Krauňčadvípa se svým nádherným pohořím. Zmizel kontinent Puškaradvípa, kde na jezeře plném lotosů žila labuť Stvořitele Brahmy a kde si v horských jeskyních užívali radovánek nebešťané a nebešťanky. Zmizel kontinent Gomédadvípa obklopený sladkovodním mořem. Zmizel kontinent Šákadvípa, po němž zbyly jen krásné vzpomínky. Zmizely všechny zahrady i lesy. Kde se teď najde odpočinek pro znavené poutníky? Kdy budeme moci opět ochutnat sladkost cukroví, když byla zničena všechna pole s cukrovou třtinou? A běda, zničen byl i kontinent Džambudvípa, který byl oporou pro ostatní kontinenty. Ach, běda, kam zmizela celá země?

VI. II. 135, 136

BOHOVÉ pokračovali: Hle, skřeti vypili zbylou krev, snědli maso mrtvoly a znovu je možné vidět zemi. Z kostí mrtvoly se tvoří nové hory.

VASIŠTHA shrnul vyprávění: Nasycení a spokojení skřeti začali mezitím tancovat. Bohové viděli, že na zemi zůstalo trochu krve, naplnili tedy krví oceán a proměnili ji v alkohol. Skřeti alkohol vypili, pokračovali v tanci a tančí tam dodnes. Tato země vzešla z morku mrtvoly, proto má jméno *médiní*, což znamená země, přičemž *médas* znamená morek. Takto vznikla nová země a její noví obyvatelé. Takto stvořil Stvořitel nové lidstvo.

BHÁSA řekl: Zeptal jsem se boha ohně, co to bylo za člověka, po němž zbyla ona mrtvola. Vyprávěl mi následující příběh.

AGNI začal vyprávět: Existuje nekonečný prostor plnosti čirého Vědomí. V něm se jako nepatrné atomy vznášejí světy, jichž je bezpočet. V prostoru vznikne kosmická bytost obdařená uvědoměním si sebe sama. Tato bytost zakouší své projevení, podobně jako ty vidíš objekty ve snu. Na základě těchto zážitků vzniknou smysly a jim příslušné orgány a to vše dá dohromady tělo. Smysly zachytí své objekty a z nich se utvoří svět.

A v tomto světě se zrodila bytost jménem Asura, přičemž *asura* znamená démon. Asura byl velmi pyšný na svoji obrovskou sílu a jednou se přihodilo, že zničil poustevnu mudrce. Mudrc ho za to proklel: „Udělal jsi to, protože jsi pyšný na své velké tělo. Nyní zemřeš a staneš se komárem.“ Oheň kletby spálil Asuru na popel. Z Asury se stala bytost bez těla, podobně jako se to stane u nevědomých lidí. Sjednotil se s fyzickým prostorem a poté s dechem, který představuje životní sílu, *pránu*. Asura se znovu probudil jako živá bytost a získal životní energii. Obdařen pěti jemnými elementy a částečkou neomezeného Vědomí začal opět fungovat jako jedinec. Tak jako za příhodných podmínek vyklíčí semínko, vyklíčilo v Asurovi uvědomění sebe sama. A v tomto uvědomění se skrývala mudrcova kletba, tedy představa komára. Asura se stal komárem.

VASIŠTHA vysvětloval: Od Stvořitele Brahmy až po stéblo trávy existují pro všechny bytosti dvě různé formy zrození. První formou je zrození pocházející od Stvořitele Brahmy a druhou je zrození iluzorní. Zrození, které vyvstane v mysli Stvořitele spontánně a Stvořitel jej nikdy předtím nezakoušel, je zrození pocházející od Brahmy. V tomto případě se nejedná o „zrození z dělohy“. Naproti tomu zrození, které je důsledkem skrytých falešných představ, je zrození iluzorní, které vzniká ze vzájemných vztahů subjektu a objektu.

AGNI pokračoval: Komár odpočíval spokojeně se svou družkou na stéblu trávy, když vtom si trávu ukousl jelen. A protože poslední, co komár před smrtí viděl, byl jelen, stal se komár v dalším životě jelenem. Jelen byl zabit lovcem, takže se jelen poté narodil jako lovec.

Když se lovec jednou toulal po lese, šťastnou náhodou potkal svatého muže a ten mu pravil: „Proč zůstáváš lovcem? Vždyť je to tak kruté zaměstnání. Vzdej se takového způsobu života a hledej konečné osvobození *nirvána*.“

VI. II. 137

LOVEC se zeptal: Ó mudrci, pověz mi, jak může člověk překonat utrpení, aniž by musel provádět více či méně náročná cvičení?

MUDRC pravil: Odlož svůj luk a šípy, zůstaň tady a veď klidný život, v němž nebude utrpení.

VASIŠTHA pokračoval: Lovec tak bez váhání učinil. Denně se nořil do moudrosti svatých textů, stejně jako květina svojí vůní proniká do těla člověka. Jednoho dne se lovec zeptal mudrce, jak je možné, že sny nacházející se uvnitř se zjevují jakoby vně.

MUDRC odpověděl: Na samém začátku mě tato otázka taky napadla, a abych našel odpověď, prováděl jsem koncentraci. Seděl jsem v lotosové pozici a setrvával jako čiré Vědomí. Všechny paprsky své mysli, původně rozptýlené do tisíce věcí, jsem soustředil do svého srdce. Svoji mysl jsem spolu s životní silou, *pránou*, „vydechl“ ven z těla. Tato životní síla vstoupila do bytosti, jež se zjevila přede mnou. Bytost *pránu* „vdechla“ a přijala do svého srdce.

Spojen se svým intelektem následoval jsem *pránu* do této bytosti a vstoupil do jejího nitra. Viděl jsem, že vnitřek bytosti je plný kanálků, trubic a nejrůznějších orgánů, podobně jako je dům plný nábytku. Bylo tu teplo. Svěží vzduch vstupující sem zvenčí udržoval bytost živou a vědomou. Byla tu tma jako v pekle. Pomocí kanálků zde byly přenášeny výtažky jídla. Podle toku životní síly v kanálcích se dala určit případná fyzická nerovnováha v místě, kde životní síla neproudila správně. Jeden kanál připomínal lotosový stonek. Proudila v něm ohnivá a zářící životní síla vydávající zvuk, jako když proudí vzduch úzkou trubicí. Tento kanál byl plný nejrůznějších objektů a držel pohromadě pohybem vzduchu. V některých místech byl poklid, jinde rozruch a nepokoj. Zdálo se, jako by v oblasti pod jazykem zpívali nebeští pěvci. Odjinud se zase linula příjemná hudba.

Vstoupil jsem do srdce bytosti a v tomto srdci jsem dosáhl principu světla. Je to světlo, které odráží tři světy. Je samotným základem všech věcí. *Džíva* se nachází právě zde. *Džíva* prostupuje celé tělo, ale jeho hlavním sídlem je vnitřní světlo neboli *ódžas*. *Džíva* je chráněn životní silou, *pránou*. Vstoupil jsem do *ódžasu* bytosti, tak jako voda pronikne hliněnou stěnou. Setrval jsem zde a viděl vesmír tak, jako bych se díval ze svého vlastního *ódžasu*.

MUDRC pokračoval: V tomto snovém světě byly Slunce, hory, oceány, bozi, démoni i lidské bytosti. Byly tu lesy a města, míry času i vzdálenosti. Zdálo se, že tato snová představa je trvalá, stálá a že vznikla až poté, co můj spánek skončil. Ptal jsem se sám sebe, jak je možné, že tento sen vidím, ačkoli nespím. Po bližším prozkoumání jsem pochopil, že je to forma božské Pravdy o Vědomí. To, co Vědomí samo v sobě projeví, nazýváme světem. Kdekoli semínko Vědomí zahlédne jakoby svoji formu, tam spatří svět, ale přitom se nikdy nezřekne Skutečnosti, že je neomezeným Vědomím.

Pochopil jsem, že tento svět, o němž se říká, že je jako objekt ve snu, je vjemem vnímaným neomezeným Vědomím. Projevení tohoto Vědomí se nazývá bdělý svět

nebo také snový svět. Je to jediné Vědomí a není v něm rozdělenost. Sen je snem vzhledem k bdělému stavu, ale je bděním vzhledem k samotnému snění. Sen se neliší od bdělého stavu, a bdělý stav je tak dvojí.

Člověk není nic jiného než Vědomí. Vědomí neumírá, ani když zaniknou stovky těl. Vědomí je jako prostor, ale existuje, jako by to bylo tělo. To, co je neomezené, se zdá být rozděleno do bezpočtu objektů, s formou i bez formy. Je to proto, že se v neomezeném Vědomí projeví bezpočet zážitků. Projeví-li *džíva* své vědomí navenek, je tu bdělý stav, a když se tentýž *džíva* obrátí od zakoušení vnějšího světa k vnitřnímu světu, vznikne sen. *Džíva* sám se vyskytuje jako prostor, země, vítr, hory či oceány, ať už jsou viděny vně nebo uvnitř. Je-li toto pochopeno, je člověk osvobozen od *vásany*, od podmíněnosti mysli.

Zeptal jsem se sám sebe: „Co je to hluboký spánek?" Začal jsem ho zkoumat. Když člověka napadne, že má chuť si v klidu odpočinout, protože ho objekty světa nebaví, přijde spánek. Tak jako jsou v témže těle části schopné vnímat i části, které vnímat schopné nejsou, třeba vlasy či nehty, je v hlubokém spánku také obojí, vnímání i nevnímání. Převládne-li v mysli jediná představa „ať mohu v klidu spočinout", je tu hluboký spánek. A k tomu může dojít i v bdělém stavu.

Poté jsem začal zkoumat stav *turíja*. Je-li člověk ustálen ve stavu *turíja*, pak v důsledku dokonalého osvícení ustane projevený svět. Nic nezanikne, ale svět nadále existuje takový, jaký je. Hluboký spánek, bdění i snění existují takové, jaké jsou, díky stavu *turíja*. Stav *turíja* znamená pochopení, že svět nebyl stvořen, protože k jeho vzniku nebyl žádný důvod, a že to, co se projevuje jako tento svět, je samotné *Brahman*.

VI. II. 138

MUDRC pokračoval: Zatoužil jsem se sjednotit s vědomím bytosti, do níž jsem myslí vstoupil. Jakmile jsem opustil *ódžas* této bytosti, abych mohl vstoupit do Vědomí, začaly se probouzet mé vlastní smysly. Okamžitě jsem je ovládnul a vstoupil do Vědomí. Prožíval jsem dva světy zároveň. Všechno se jevilo dvojmo. Protože si obě vnímající inteligence byly blízké, zdálo se obojí vzájemně podobné a dobře namíchané, jako když se smíchá voda s mlékem.

Za pomoci Vědomí jsem přijal vědomí druhé bytosti. Oba světy se naráz sloučily v jeden, podobně jako když se člověk trpící zdvojeným viděním uzdraví a dva obrazy Měsíce se mu spojí v jeden. Nevzdal jsem se svého poznání, ale mé myšlenky byly výrazně oslabeny a přišly myšlenky druhé bytosti. Začal jsem prožívat svět jako někdo druhý.

Za nějaký čas se ten druhý začal chystat ke spánku. Posbíral paprsky své mysli, a jako když želva zatáhne nohy pod krunýř, obrátil smysly a smyslovou činnost

do svého srdce. Jako by se jeho smyslové orgány náhle umrtvily a nebyly ničím jiným než namalovanými obrazy. Byl jsem uvnitř druhého, sledoval proud jeho mysli a vstoupil do jeho srdce. Na chvilku jsem si užil slast hlubokého spánku, neboť jsem přestal vnímat vnější objekty a vstoupil do toho, co se nazývá *ódžas*. Všechny kanály jeho těla byly přeplněné a ucpané v důsledku únavy, jídla a pití. Životní dech proudil pomalu nosními dírkami. V tomto stavu se životní síla obrátí ke svému zdroji v srdci a přinese mysli úlevu od hmoty, jež je jejím objektem. Mysl je zbavena důležitosti, a Já se tak stane svým vlastním objektem. Není tu činnost zaměřená ven, a Já tudíž září jako Já v sobě samém.

RÁMA řekl: Mysl je schopna myšlení jen díky životní síle, nemá samostatnou existenci. Čím je tedy mysl sama o sobě?

VASIŠTHA odpověděl: Tělo je zakoušeno jako skutečné, ale ve skutečnosti vůbec neexistuje. Mysl je stejně skutečná jako hora, kterou vidíme ve snu. Žádná „věc" nikdy nebyla stvořena, neboť k tomu neexistovala příčina, neexistuje tudíž ani mysl neboli *čitta*. Všechno je *Brahman*, a protože je *Brahman* všechno, existuje tak i svět. Svět, tělo a mysl nejsou nic jiného než *Brahman*. Ten, kdo poznal Pravdu, nám však způsob, jakým to vidí, popsat nemůže.

Jediné nedělitelné neomezené Vědomí vnímá samo sebe jako svůj objekt a tomu se pak říká mysl. Když vznikla představa pohybu, projevil se pohyb jako *prána*, životní síla. *Prána* umožňuje skrze smysly zakoušet a takto vznikne svět.

VI. II. 139

VASIŠTHA pokračoval: Mysl neboli *čitta* je stvořitelem světa i všeho, co je v něm skutečné, neskutečné nebo něco mezi tím. *Pránu* neboli životní sílu stvořila mysl s následující myšlenkou: „*Prána* znamená můj pohyb, bez ní nemohu existovat, proto je mým cílem. I kdybych byl nějaký čas bez *prány*, vzápětí budu zase s *pránou*." Jakmile se *prána* sjednotí s myslí, uvidí mysl iluzorní svět. A protože je mysl přesvědčena, že nemůže bez *prány* a fyzického těla existovat, nenachází svou původní přirozenost, jíž je čiré Vědomí.

Prožívá strasti, protože se kvůli svým pochybám vrhá z jednoho extrému do druhého. A strasti neodejdou, dokud se neobjeví poznání Já. Nic jiného než Sebepoznání, poznání Já, nemůže totiž odstranit chybnou představu „jsem to a to". Dokud však mysl nezačneme hledat prostředky vedoucími k osvobození, poznání Já se neobjeví. Člověk by měl všemi prostředky pátrat po tom, co vede k osvobození.

Mysl neustále zakouší pocit, že jejím životem je životní síla, *prána*. Proto na ní mysl závisí. Vede-li se tělu dobře, mysl pracuje také dobře, ale pokud se tělu dobře nevede, nevidí mysl nic jiného než fyzickou nerovnováhu. Pokud se *prána* plně zaměstnává vlastním pohybem, zcela ji to pohltí, a mysl pak není schopna usilovat o poznání Já.

Vztah mezi myslí a *pránou* je jako vztah mezi řidičem a jeho dopravním prostředkem. Neomezené Vědomí si to tak představilo hned na počátku stvoření, a tento vztah tudíž trvá dodnes. Kdo není osvícený, nemůže nikdy hranice tohoto vztahu překročit. Nevědomý člověk neustále zakouší neotřesitelnost představ prostoru, času, hmoty, mysli, *prány* a těla. Pokud mysl a *prána* pracují v harmonii, zabývá se člověk rozmanitou činností. Nastanou-li výkyvy a poruchy, objeví se nerovnováha, nesoulad. Pokud mysl a *prána* odpočívají, je tu hluboký spánek. Jsou-li kanály *nádí* zanesené jídlem a je-li tu netečnost, pohyb *prány* se utlumí a přijde spánek. Člověk usne i tehdy, když kanály *nádí* jídlem zanesené nejsou, ale je tu slabost či únava, která brání správnému pohybu *prány* a navozuje spánek. Jsou-li tedy kanály *nádí* z jakéhokoli důvodu oslabené nebo jsou-li zanesené nečistotami a *prána* se zaměstnává nadměrnou činností, přijde spánek.

MUDRC pravil: Jakmile se setmělo, člověk, do jehož srdce jsem vstoupil, usnul hlubokým spánkem. Zakoušel jsem hluboký spánek s ním. Poté co bylo stráveno jídlo, které snědl, a pročistily se kanály *nádí*, životní síla se znovu rozproudila a spánek přestal být hluboký.

MUDRC pokračoval: Spánek pomalu slábl a před sebou jsem uviděl svět se Sluncem i vším ostatním, jako by se náhle zjevil v mém nitru. Na tento svět však přišla potopa kosmického zániku. Viděl jsem se, jak sedím v domě se svou nevěstou. Najednou nás i s domem vzala voda a my v ní plavali, jako bychom chtěli s potopou bojovat a zachránit si život. Zanedlouho se však dům rozpadl a klesl ke dnu. Skočil jsem do vody, zapomněl na blízké i přátele a soustředil se pouze na záchranu vlastního života. Chvíli jsem byl pod vodou a chvíli se držel na hladině. Když jsem našel oporu na skalním výběžku a pokoušel se o odpočinek, přišla obrovská vlna a odnesla mě pryč. Během tohoto boje o přežití nebylo utrpení, které bych nezakusil. Prožil jsem snad všechny bolestné zážitky, které si lze představit.

Byl jsem ve stavu naprostého zoufalství, přesto však plně vědomý. Vybavil jsem si zážitek stavu *samádhi* z minulého života, kdy jsem žil v odříkání a vstoupil do srdce jiného člověka, abych poznal snový stav. Pochopil jsem, že prožívám iluzi. Zároveň jsem si uvědomil, že jsem sice unášen velkou vodou, ale zakouším radost.

Pozoroval jsem, jak s sebou potopa přináší zkázu, a přemýšlel, zda je tu něco, co smrt nepřemůže. Před potopou se nedokáže zachránit ani tříoký bůh. Do víru

kosmického zániku jsou vrženi bozi stejně jako démoni. Vlny jako hory dosahují příbytku Stvořitele Brahmy. K obloze se zvedají vlny větší než sloni a silnější než lvi a plují tam místo mraků. Voda pohlcuje ochránce země i s jejich paláci a služebníky. Bozi i démoni jsou vodami potopy unášeni a jedni se drží druhých. Voda bere celá města s paláci i domy a valí je před sebou jako pevnou hradbu. I Slunce je přemoženo a zahnáno do podsvětí. Utrpení se vyhne jenom tomu, kdo zná Skutečnost, jenom člověku poznání. Člověk poznání vidí své tělo unášené proudem, ale nemá mylnou představu „jsem toto tělo". Kdo může koho zachránit ve vodách kosmického zániku, kde v náruči smrti končí nejen bezmocné ženy, ale nakonec úplně všichni? Celý vesmír vypadá jako nedozírný oceán. A kde jsou všichni bohové? Kde je vládce bohů Indra?

VI. II. 140

LOVEC řekl: Jak je možné, že takové halucinace vyvstanou i u moudrého člověka, jako jsi ty? Nemá snad meditace vést k ukončení všech mylných představ?

MUDRC odpověděl: Na konci světového cyklu zmizí všechno. Některé věci odcházejí postupně, jiné náhle. Co se má stát, nevyhnutelně se stane. Při velkém neštěstí i u výjimečného člověka může dojít k tomu, že jeho síla, inteligence a vitalita budou někdy někde nepříznivě ovlivněny. Avšak nakonec všechno, co jsem popsal, byl jenom sen. A mluvíme-li o snu, co je v něm nemožné? Přesto je důležité, že jsem ti své snové zážitky popsal. Nyní ti řeknu, co se dělo dál.

Zatímco jsem pozoroval vody kosmického zániku, došel jsem na vrcholek hory. V následujícím okamžiku se celá situace změnila. Nevím, jak k tomu došlo, ale potopa byla pryč a celá země se stala jedním velkým bahniskem, kde i bůh velký jako Indra nebo zvířata mohutná jako sloni zapadli až po krk. Brzy mě přemohla únava a já usnul.

Ačkoli jsem setrvával ve vlastním *ódžasu*, stále jsem měl mysl podmíněnou předchozí zkušeností a zakoušel jsem dvojí vědomí. Když jsem se probudil, viděl jsem v nitru onoho druhého člověka vrcholek hory. Další den jsem tu uviděl východ Slunce a pak se objevily další objekty světa.

Zkoušel jsem na všechno zapomenout a věnovat se běžným činnostem. Říkal jsem si „je mi šestnáct let a toto jsou moji rodiče" atd. Pak jsem uviděl vesnici a v ní poustevnu. Začal jsem žít v poustevně, která pro mě byla skutečností, a vzpomínky na minulé zážitky vybledly. Považoval jsem tělo za svou jedinou naději a poznání bylo v nedohlednu. Základem mého života se staly podmíněnosti čili *vásany* a tím nejdůležitějším pro mě bylo získat bohatství. Dodržoval jsem všechny společenské i náboženské povinnosti, věděl jsem, co dělat a co nedělat.

Jednoho dne za mnou přišel nějaký mudrc. Patřičně jsem ho pohostil a k večeru mně začal vyprávět o světě. Do nejmenších podrobností mi popsal neomezený vesmír a zakončil to tím, že všechno je jediné neomezené Vědomí. Moje vnitřní Inteligence byla probuzena. Najednou jsem si vybavil vše, co se stalo, tedy jak jsem vstoupil do jiného těla, do nitra druhého člověka. Pomyslel jsem si, že tím druhým člověkem byla kosmická bytost, a snažil jsem se z ní vystoupit. Sjednotil jsem se s *pránou* kosmické bytosti a pak tu bytost opustil. V tom okamžiku jsem před sebou uviděl vlastní tělo. Seděl jsem v lotosové pozici v poustevně obklopený svými žáky. Od doby, kdy jsem vstoupil do *samádhi*, uplynula podle mých žáků pouze hodina. A osobou, do jejíhož srdce jsem vstoupil, byl spící pocestný. Nikomu jsem nic neřekl, ale rychle jsem se vrátil do srdce spícího. Zde již byl kosmický zánik završen. Zmizela vesnice, v níž jsem žil se svými příbuznými. Vše bylo pohlceno ohněm kosmického zániku. Provedl jsem koncentraci na vítr a začal se pohybovat.

VI. II. 141, 142

MUDRC pokračoval: Obklopil mě strašlivý žár, ale netrpěl jsem. Pokud během spánku víme, že jde jen o sen, jsme oproštěni i od ohně. Během celé doby, kdy jsem zkoumal podstatu ohně, mi oheň nijak neublížil, neboť jsem věděl, že jde o sen. Zvedla se mohutná vlna horka a ve vzdušném víru začalo všechno poletovat a hořet. Vypadalo to jako tanec zániku.

Začal jsem uvažovat: všechno je to jen sen, který sním v srdci druhého člověka. Proč místo toho, abych odsud zmizel, celé to utrpení pozoruji?

LOVEC se zeptal: Vešel jsi do srdce druhého člověka, abys poznal, co je sen zač. Proč jsi uvažoval o tom, že bys odešel? Zjistil jsi už, co jsi chtěl vědět?

MUDRC odvětil: Ke stvoření neexistuje žádná příčina. Slovo „stvoření" ani věc „stvoření" nejsou skutečné, neexistují. Ale i tato neskutečnost či nevědomost je představa vzniklá ve Vědomí, ve Skutečnosti. A to, co jako „stvoření" ve Vědomí existuje, je zřejmé. Mohu ti říkat Pravdu jen z úhlu pohledu toho, v němž nevědomost a bláhovost již ustaly. Jaká je pravda z hlediska člověka nevědomého a hloupého, to nevím. Skutečnost je taková, že jediné, co existuje, je čiré Vědomí, jež prostupuje vším.

Kde je tělo, kde je srdce a co je to sen? Kde je voda a kde potopa? Kde je probuzení a kde probuzení skončí, kde je zrození a kde je smrt? Je tu jen čiré Vědomí. V jeho přítomnosti se i to nejmenší a nejjemnější zdá makroskopické. Vědomí se na okamžik „zamyslí" a spontánně vznikne představa světa, ačkoli je tu stále jen čirý prostor. Stejně jako ve snu je tu pouze Vědomí, které na sebe bere různé převleky. Není tu město,

není tu ani nic jiného. Svět je čiré Vědomí. Pro mě neexistuje žádné projevení, neexistuje nic neskutečného ani skutečného, neexistuje prostor. Je tu pouze jediné neduální neomezené Vědomí, bez formy, bez počátku a bez konce. Sen vznikne bez příčiny, je tu jen čiré Vědomí toho, kdo pozoruje, a nejsou v něm žádné samostatné objekty. Zdejší svět je též bez příčiny, a tudíž bez subjektu a objektu. Jediné, co existuje, je čiré Vědomí či jakkoli to nazveme. Jde o čiré zakoušení, které je neduální a mimo jakýkoli popis.

Čas znamená existenci i zánik. Semínko samo o sobě je vším, co z něj vyraší do květů i uzraje do plodů. Také *Brahman* je všechno. Vědomí neustále září jakožto čiré Vědomí. Podobně jako během snění má sen povahu bdění, tak má během bdělého stavu bdění povahu snu. Jakmile ustane veškerá činnost mysli, jsi To, co je.

LOVEC se zeptal: Pane, kdo je a kdo není ovlivněn minulým *karman*?

MUDRC odvětil: Ti, kteří vstupují do bytí na samém počátku stvoření, tak jako Stvořitel Brahmá, nemají zrození a nemají *karman*. Pro ně neexistuje dualita, *samsára* ani žádné další představy. Jejich vědomí je čiré Vědomí. Na samém počátku stvoření nemá *karman* nikdo, neboť před stvořením existovalo pouze neomezené absolutní *Brahman*. To, co se na počátku projevilo jako stvoření, bylo samo *Brahman*. Tak jako se na počátku stvoření projevil Stvořitel Brahmá i ostatní, tak se miliony *džívů* projevily poté. Ten, kdo se považuje za odděleného od *Brahman*, se považuje za nevědomého a zakouší dualitu. Zrození a *karman* vzniknou v takových případech samy od sebe, neboť taková bytost tíhne k iluzi. *Karman* však nemá vliv na ty, kteří se za oddělené od *Brahman* nepovažují, a to jsou například Brahmá, Višnu nebo Šiva.

Neomezené Vědomí je naprosto čiré. *Brahman* spočívá samo v sobě. Objeví se však nepatrná představa *džívy,* a kde vznikne představa *džívy*, tam vznikne nevědomost. Právě to je tímtéž Vědomím považováno za stvoření. A pak se Vědomí samo od sebe probudí do své pravé přirozenosti a uvědomí si, že je a vždycky bylo *Brahman*.

Tak jako na sebe voda vezme podobu vodního víru, tak na sebe *Brahman* vezme projev tohoto stvoření. Stvořený svět je projevené *Brahman*, není to ani snová skutečnost ani skutečnost bdělého stavu. Co v takovém případě znamená *karman*, čí je a jaké jsou jeho druhy? Ve skutečnosti tu není *karman*, nevědomost ani stvoření. Všechny tyto představy vznikly jen v důsledku vlastního prožitku jedince.

To, co se projevuje jako stvoření, jáství jedince, *karman* či zrození, je *Brahman* samo. Je to Bůh, proto zakouší tyto představy, jako by byly skutečné. Na začátku stvoření *džíva* tomuto *karman* nepodléhá, ale pak u něj v důsledku zakoušení představ myšlenka *karman* vyvstane. Jaké je tělo či osobnost vodního víru a co je jeho *karman*? Vodní vír je prostě voda. A stejně tak je všechno *Brahman*.

Člověk, kterého vidíme ve snu, nemá předchozí *karman*. Stejně tak nemá *karman* žádný *džíva*, který vznikl na začátku stvoření, neboť není nic jiného než čiré

Vědomí. Představa *karman* vznikne jen tehdy, je-li člověk pevně připoután k představě projeveného světa jakožto skutečnosti. Pak tu jsou i *džívové* omezení *karman*. Je-li tu však pochopení, že stvoření je samo o sobě ne-stvoření a že jediné, co existuje, je *Brahman*, kde je potom *karman*, čí je to *karman* a kdo jím je omezen? *Karman* existuje pouze v nevědomosti. V okamžiku, kdy se objeví pravé poznání, omezení tímto *karman* ustane.

VI. II. 143

MUDRC pokračoval: Učenec neboli *pandita*, který poznal Já, je jako Slunce, které umožní vykvést lotosu *dharmy*, *karman* i poznání. V porovnání s moudrostí mudrce, jenž dosáhl poznání Já, se moc a postavení samotného krále bohů jeví jako bezcenné stéblo trávy. Přijde-li poznání, zmizí klamná představa o existenci světa a je tu pochopení, že jedinou skutečností je *Brahman*. Tak jako světlo okamžitě rozptýlí temnotu, tak se provaz, který jsme omylem považovali za hada, najednou ukáže jako provaz.

Lidé, kteří se nám zdají ve snu, nemají rodiče. Snový svět nemá příčinu. Snové postavy nemají předchozí *karman*, které by bylo příčinou jejich právě se odehrávajícího zrození. Ani ve snu projeveného světa nemají zdánlivě skuteční lidé žádné předchozí *karman*. Tak jako zde *dživa* vnímá a prožívá své sny, tak si podle svých *vásan* a podmíněností představuje a prožívá jako skutečnost i předchozí existenci a *karman*.

Na začátku stvoření a na konci existence těla zakouší *dživa* stav podobný snu. Zdá se mu, že to, co prožívá, skutečně existuje. Je to skutečné i neskutečné zároveň. Ve snu existuje kontakt s „druhými“ objekty, ačkoli ty samy o sobě neexistují. A podobně je možné i v bdělém stavu vnímat druhé, ač je to iluze. „Bdění“ a „snění“ jsou pojmy označující změnu ve vědomí, která způsobí uvědomování se. Uvědomování se, tedy zkušenost, jež se objeví na počátku toho, čemu říkáme stvoření neboli *sarga*, i na konci života těla, označovaném jako *déhánta*, existuje, dokud nezmizí, dokud tedy není dosaženo osvobození. A toto uvědomování se nazývá stvořený svět.

Tak jako není rozdíl mezi dechem a pohybem vzduchu, tak není rozdíl mezi Vědomím a uvědomováním si objektů, ať už v bdělém stavu nebo ve snu. Samo *Brahman* se projeví jako to, co vzniká, zakouší objekty a zaniká či umírá. Není to nic než čiré Vědomí, jež je samo o sobě beze změn, neposkvrněné, navždy v klidu a míru. To, co si v sobě neomezené Vědomí neboli kosmická bytost uvědomuje, se stane příčinou i následkem zároveň. Podobně jako je ve tvém nitru sen, je v srdci neomezeného Vědomí stvoření, a to jako příčina i následek.

Vše, co se na počátku stvoření objevilo, pokračovalo dál jako přirozený řád, čas a prostor. Jaké vlastnosti stvořený svět získal, takové mu od té doby zůstaly. Nejprve

ve Vědomí vznikne představa, pocit či myšlenka a pak následuje to, čemu říkáme stvoření. To všechno není ale nic jiného než úžasné dílo Vědomí. Tak jako se zdá, že má neviditelný prostor modrou barvu, tak se zdá, že neviditelné Vědomí existuje jako stvoření, jako stvořený svět.

LOVEC se zeptal: Jak člověk poté, kdy opustí své tělo, může získat tělo nové, aby mohl dále zakoušet radost a bolest? Co je tím hlavním faktorem a jaké další příčiny tomu pomáhají?

MUDRC odvětil: *Dharma* neboli ctnost, *adharma* neboli špatnost, *vásaná* neboli podmíněnost mysli, *džíva* a konající já, to vše jsou synonyma a zároveň představy, za nimiž není odpovídající skutečnost. Vědomí zakouší tyto představy v prostoru Vědomí. Já zakouší představu těla, neboť Já je čiré Vědomí, na těle nezávislé. Přestože představa těla není skutečná, je zakoušena, jako by skutečná byla, podobně jako je tomu se zakoušením objektů ve snu. Mrtvému člověku se „onen svět" jeví jako představa v jeho vlastním vědomí. A protože to tak po určitou dobu vidí, považuje to za skutečné.

Pokud se tvrdí, že se mrtvý člověk znovu zrodí v někom jiném, jak si potom ten mrtvý pamatuje v současném zrození minulý život? Mrtvý člověk se znovu nerodí, ale podle vlastních podmíněností zakouší ve svém vědomí představu „takto tady jsem". Pokud tato představa nějakou dobu trvá, pevně se zakoření a získá zdání skutečnosti. Já, které není ničím jiným než čirým prostorem a prázdnem, spatří v tomto prázdnu představu či sen, který si neustále opakovaně připomíná. Tak vznikne znovuzrození i onen svět. Následně uvěří, že svět i zrození jsou skutečné, a začne v tomto světě působit jako *džíva*.

V tomto smyslu existují miliony světů. Je-li tu jasné pochopení jejich podstaty, je zřejmé, že nejde o nic jiného než o čiré Vědomí neboli *Brahman*. Pokud tu jasné pochopení není, pak se světy jeví jako stvoření. Ve skutečnosti jsou ničím a nepatří nikomu. Nikdy nebyly stvořeny. Každý *džíva* zakouší jeden z těchto světů jako „to je svět". A vzájemný vztah dá této iluzi zdání skutečnosti. Je-li tu pochopení podstaty světů, pak jsou světy chápány jako nestvořená Skutečnost. Co je Skutečností pro mudrce, je pro nevědomého člověka iluzí, a co je pro mudrce iluzí, je pro nevědomého člověka nepochybnou pravdou.

Vše, co neomezené Vědomí zakouší, se někdy někde projeví. Proto jsou zážitky skutečné ve vztahu ke konkrétnímu jedinci, který je prožívá. Ten, kdo prožívá, i samotný prožitek však nejsou nic jiného než čiré Vědomí. Není tu nic, co by se dalo označit jako „ten druhý", není tu dvojnost, dualita. Když v neomezeném Vědomí vznikne představa „to je to a to", pak se to tak i projeví. Je-li však jako „to a to" poznáno, stane se to iluzorním, neskutečným. Je-li tu zážitek Vědomí, pak není od Vědomí oddělen. Prožitek

je prožíván odděleně od Vědomí pouze v iluzorním stavu nevědomosti. Pro Sebepoznání, poznání Já, neexistuje objekt, který by měl být poznán. Jestliže je poznáno samo poznání, pak Já zná samo sebe.

MUDRC pokračoval: Ať jakkoli pečlivě zkoumám a pozoruji, nevidím nic jiného než Skutečnost. Co vidí nevědomí lidé, o tom nevím nic. V osvíceném pohledu mudrce je všechno jen čiré, neomezené Vědomí. Očím nevědomých lidí se však neomezené Vědomí jeví jako bezpočet oddělených objektů, vnímání schopných nebo neschopných. Jediné čiré Vědomí se jeví jako mnoho různých snových objektů v nějakém snu. A všechny objekty, které se objevily ve snu, se v hlubokém spánku spojí v Jedno. Když se podobný snový svět projeví v neomezeném Vědomí, nazve se stvořením. A jakmile stvořený svět vstoupí do stavu podobného hlubokému spánku, říká se tomu rozpuštění vesmíru, kosmický zánik. Je to prosté.

Jediné nedělitelné Vědomí se stane různými objekty i bezpočtem jedinců. Stane se prázdnem i hmotou, stejně jako ve snu. Celá rozmanitost je prosté zakoušení. Je čiré a projeví se podle toho, jak bylo vymyšleno. Nelze je zničit. Čiré Vědomí se pro vytvoření snového světa stane na počátku stvoření ohněm, vodou a dalšími prvky. Je to čiré zakoušení, které se projeví jako země a další základní prvky, avšak všechno, co se jeví jako stvořený svět, není ve skutečnosti nic jiného než prázdno, prázdný prostor. Někdy se zdá, že zakoušení či uvědomění není možné překonat, a jindy se zdá, že je možné dovést jej ke konci. Ve skutečnosti ho však ukončit nelze, neboť čiré zakoušení tu zůstane i poté, co ostatní věci již dojdou svého konce. Je to, jako když jdeš z východu na západ. Jednou poznáš východ, podruhé západ, ale zkušenost poznávání zůstane stejná. Zakoušíš vždy to, na co po určitý čas upřeně myslíš. Anebo spočineš v klidu a zakoušíš klid a mír. Jdeš od východu k západu a obojí poznáš. Jiný nikam nejde, zůstane na jednom místě, a přesto je pozná. Neomezené Vědomí je nehybné a stále stejné, ať už je člověk zakouší nebo si je představuje. Obě zkušenosti vzniknou a obě zase zaniknou. Když má člověk přání „měl bych jít od jihu k severu", objeví se v nehybném Vědomí „jih" a „sever". Avšak pokud takové přání nevyvstane, pak „jih" ani „sever" neexistují. Když si Vědomí pomyslí „kéž se stanu městem v oblacích" nebo „kéž se stanu zvířetem na zemi", obojí začne existovat. Jakmile tu taková myšlenka nebude, obojí zmizí. A pro jiné je svět zase jiný.

Ať už je tělo smrtelné nebo nesmrtelné, pravdou je, že *samsára* i *džíva* jsou jako sen. I u cizích národů existuje spousta zpráv o tom, že si lidé pamatují události z minulých životů. Nemohli tedy „zemřít". Avšak to, co je neměnné, věčné, a tudíž neumírá, je neomezené Vědomí, které se projevuje jakožto všechny věci. Nehybné Vědomí zůstává a projevuje se podle představ, které se v něm tu a tam objeví. Co je skutečné a co

falešné? Dopřej člověku prožívat těla, skutky, radosti a bolesti, kdykoli a jakkoli se objeví, anebo to všechno nech být. Není v tom žádný úmysl. Ať je to „tak“ či „onak“, ať to je či není, zbav se takových iluzí a buď osvícen.

VI. II. 144

MUDRC pokračoval: Všechno, co existuje, a všechno, co neexistuje, je jako zážitek ze snu. Je-li tomu tak, co je to potom omezení a kdo je osvobozený? Mraky na nebi vytvářejí neustále se měnící tvary a obrazy. Stejně proměnlivý je i projevený svět. Stálým a neměnným se svět jeví jen v nevědomosti. Tak jako máme svůj vlastní svět, existuje v neomezeném prostoru bezpočet světů. Svět jednoho člověka nemůže zakoušet někdo druhý. Měřítka a zkušenosti žab žijících ve studni, v jezeře či v moři se od sebe liší. Jedna nesdílí poznání druhé. Lidé spící v jednom domě mají různé sny, v nichž zakoušejí svůj život jakoby v jiném světě. Podobně mohou a nemusí mít lidé různé světy v témže prostoru. To všechno není nic jiného než tajemstvím opředená činnost neomezeného Vědomí.

Vědomí má schopnost něčeho se držet a přidržovaná představa či dojem se nazývá *samskára*. Je-li tu však pochopení, že představy a pojmy se ve Vědomí pouze zrcadlí, je zřejmé, že neexistuje *samskára*, dojem, který by byl oddělený od Vědomí. Ve snu nejsou vzpomínky na minulost, ale jen zážitky objektů, které zakoušíme v nějakém časovém úseku. Člověk může ve snu prožít vlastní smrt, anebo vidí věci, které již někdy předtím mohl vidět.

Stvoření bylo na počátku jen zrcadlovým odrazem v nedělitelném Vědomí, proto není od Vědomí odděleno. *Brahman* neboli neomezené Vědomí se samo projeví jako svět, a svět tak není něčím novým, odděleným od Vědomí. Příčina sama je důsledkem. Příčina tu byla před důsledkem a zůstane i poté, co důsledek zmizí. A protože příčina přinášející následek „dokonale pracuje“ neboli *samjak karóti*, nazývá se *samskára*.

Co existovalo ještě před vznikem snu, ale jeví se, jako by to bylo něco, co bylo poznáno, to se nazývá *samskára*. Žádný vnější faktor zvaný *samskára*, obvykle překládaný jako skrytý otisk z minulých zkušeností a činů, ve skutečnosti neexistuje. Věci, které vidíme, i věci, které nevidíme, existují ve Vědomí. Vědomí září ve svém světle a zakouší všechny věci tak, jako by již byly viděny a poznány. Ve snu vyvstávají *samskáry* vytvořené během bdělého stavu, ale v samotném bdělém stavu vznikají *samskáry* nově. Znalci Pravdy prohlašují, že *samskára* se vytváří ve stavu, který se sice zdá být bdělým stavem, ale ve skutečnosti bdělým stavem není. Tak jako vznikne spontánně ve vzduchu pohyb, tak ve Vědomí vznikne představa. Proč by ji měl vytvořit skrytý otisk, *samskára*? Když ve Vědomí vznikne zážitek tisíců objektů, říká se tomu

stvoření vesmíru, a když ve Vědomí zážitek tisíců objektů zmizí, říká se tomu zánik vesmíru. Tak jako si tvoříš svůj svět ve snu, tak si *čit ákáša* neboli čiré Vědomí dopřává rozmanitost bytí se všemi jmény a tvary, aniž by se přitom vzdalo své nedělitelnosti.

MUDRC pokračoval: Vnímání neboli prožívání „světa" existuje v nepatrné částečce neomezeného Vědomí. Tak jako odraz v zrcadle je stále jen zrcadlem, je každé prožívání neoddělitelné od neomezeného Vědomí. Neomezené Vědomí je bez počátku a bez konce. To, čemu se říká stvoření, je samo Vědomí. Kdekoli se Vědomí projeví, tam se objeví stvoření, které od Vědomí není odděleno, podobně jako nejsou končetiny odděleny od těla. Ty a já jsme Vědomí, celý svět je Vědomí. S tímto pochopením je stvoření chápáno jako nedílná součást Vědomí, a tudíž jako něco, co nebylo stvořeno. Jsem nepatrná částečka Vědomí a jako takový jsem neomezený a všudypřítomný. Ať jsem kdekoli, vidím odtud všechno. Tak jako jsou částice vody samotnou vodou, tak já jako částečka Vědomí jsem díky pochopení Pravdy Jedno s neomezeným Vědomím.

Jakmile jsem vstoupil do *ódžasu*, zakoušel jsem tři světy. Všechno se odehrávalo v *ódžasu* a v *ódžasu*, nikoli vně, jsem viděl tři světy. Nehledě však na to, zda to nazveme snění či bdění, uvnitř či vně, všechno to je v neomezeném Vědomí.

LOVEC se zeptal: Nemá-li stvoření příčinu, jak potom vzniká? A pokud má příčinu, co je příčinou snového stvoření?

MUDRC odvětil: Na počátku nemá stvoření žádnou příčinu. Stvořené objekty nemají příčinu, a proto nevzniká rozmanitost věcí, které by stály proti sobě a vytvářely rozpor. Jediné absolutní *Brahman* se projeví jako vše a je označeno pojmem stvoření. Toto stvoření nemá příčinu. Je *Brahman*, ale jeví se jako část toho, co nemá části, jako rozmanitost v tom, co je nedělitelné, a jako s tvarem či formou v tom, co je bezforemné. Protože je to čiré Vědomí, projeví se tak, že přijme mnoho forem, objektů pohyblivých i nehybných. A v podobě bohů a mudrců vytvoří světový řád a udržuje ho pomocí všech příkazů a zákazů. Existence a ne-existence, věci hmotné a nehmotné, ničím z toho nelze všudypřítomné Vědomí ovlivnit.

Po počátečním stvoření již následky nepřicházejí bez příčiny. V *Brahman* existuje světový řád neboli *nijati*. *Brahman* a světový řád se vzájemně řídí, podobně jako jedna ruka kontroluje druhou, ačkoli obě patří jednomu člověku. *Brahman* neexistuje bez *nijati*. Stvoření tedy má příčinu, ale jen ve vztahu k tomu, čí je to stvoření, a jen do té doby, dokud stvoření ve vztahu k němu trvá. Nevědomý člověk si myslí, že *Brahman* se projevuje jako svět bez příčiny. A opět je to nevědomý člověk, který je chycen v síti příčin a následků či klamných představ, že příčinnost je skutečná

a neodvratitelná. Stvoření se objeví souhrou náhod, *kákatálíja*, jako když zralý kokos spadne ze stromu právě v okamžiku, kdy na strom usedne vrána. A *nijati* pak určí, že „to je to“ a „to je tamto“.

VI. II. 145

MUDRC pokračoval: Vnějšími smysly *džíva* poznává a zakouší vnější svět a vnitřními smysly zakouší snový svět. Když má smysly zaneprázdněny zážitky vnějšího světa, pak je oblast vnitřních představ nejasná a neurčitá. Jsou-li však smysly obráceny dovnitř, zakouší *džíva* svůj vnitřní svět zcela jasně. V projeveném světě není žádný rozpor, svět je takový, jaký ho člověk vidí. Je-li pohled obrácen vně, zakouší *džíva* svět tak, jako by byl mimo neomezené Vědomí. Spojení smyslů, tedy sluchu, dotyku, zraku, čichu a chuti, s touhou se nazývá *džíva*. *Džíva* je obdařen životní silou a má povahu čirého Vědomí. Existuje ve všem a všude jako všechno, a proto zakouší kdekoli cokoli.

Je-li *džíva*, nebo také životní esence či *ódžas*, naplněn vlhkostí, jež se označuje jako *šléšman*, *kapha* neboli hlen, poznává tomu odpovídající následky.* „Vidí“ sám sebe, jak vystupuje z oceánu mléka, vidí Měsíc plující po obloze, vidí jezera a lotosy, zahrady a květy, vidí veselice a oslavy, na nichž ženy zpívají a tancují a kde se hodně jí a pije. Vidí, jak se řeky vlévají do oceánu, vidí obrovské paláce bílé barvy, vidí pole pokrytá napadaným sněhem, vidí zvěř odpočívající v lesích a vidí, jak se do daleka táhnou hřebeny hor.

Je-li *džíva* naplněn žlučí, což se označuje jako *pitta* neboli teplo, zakouší příslušné následky. „Vidí“ plameny ohně, které jsou nádherné, ale vzbuzují strach. Vrhají tmavý kouř, který stoupá k obloze a celou ji zahaluje. Vidí Slunce, která oslepují svou září a spalují svým horkem. Vidí oceány a z nich se zvedající mlhy, vidí neprostupné lesy i labutě plující v přeludu faty morgány. Vidí sám sebe, utíkajícího ve strachu, s kůží pokrytou horkým prachem. Vidí zemi spálenou žárem a vyprahlou suchem. Jeho oči vidí všechno v jednom ohni, vidí i oheň pršící z mraků. A protože oheň je tím, co převládá, všechno je plné záře a jasu.

Je-li *džíva* naplněn vzduchem či větrem zvaným *váta*, zakouší příslušné následky. „Vidí“ jakoby nový svět. Vidí létat sebe, vidí létat skály a hory, anděly a nebešťany.

* *Šléšman* neboli hlen představující vlhkost, *pitta* neboli žluč představující teplo a *váta* neboli vítr představující vzduch jsou tři tělesné výměšky, jejichž poměru v těle člověka využívá při svých postupech například *ájurvéda*. (Pozn. překl.)

Všechno se točí a rotuje, země i se vším, co je na ní, se chvěje a otřásá. Vidí sám sebe spadnout do bezedné jámy, ocitnout se v nebezpečí, stát na špičce vysokého stromu či na horském vrcholku.

MUDRC pokračoval: Je-li *džíva* naplněn výměšky zvanými *váta*, *pitta* a *šlésman*, tedy vzduch, žluč a hlen, dostává se do jejich vlivu a zakouší trápení. Vidí otřásající se pohoří a skály, slyší teskné zvuky stromů vytrhávajících se z kořenů. Vidí, jak se lesy i se zvěří ocitají v jednom kole. Stromy jsou v plamenech, z hlubin země se ozývá praskání ohně a hory či pohoří do sebe vzájemně narážejí. Vidí, jak se oceány zvedají až k obloze. Do sféry Stvořitele Brahmy odnášejí stromy i oblaka. Všechny tři světy jako by byly naplněny válečnou vřavou.

Pokud je *džíva* těmito hrůzyplnými vidinami znepokojen, stane se nevědomým. Jako červ pohřbený v zemi, jako žába zalezlá do skály, jako plod ukrytý v děloze, jako semínko schované uvnitř plodu, jako klíček, který ještě nestačil vyrašit ze semínka, jako atom v molekule, jako postava, která dosud nebyla vytesána z kamene, tak spočine *džíva* v sobě samém, nerušený pohybem *prány*, neboť v místě jeho odpočinku není žádný otvor, žádný východ. Vstoupí do hlubokého spánku, což je jako spočinout ve skále či v hluboké jámě.

Když psychické vypětí udělá do takového místa odpočinku otvor, dostane se *džíva* do světa snů, neboť si ho začne být vědom díky pohybu životní síly, *prány*. Přechází-li přitom *prána* z jednoho kanálu *nádí* do druhého, je tu vize otřásajících se hor. Jakmile *váta*, *pitta* a *šlésman* vyvolají silný pohyb *prány*, objeví se velké množství podobných zážitků. Je-li pohyb *prány* slabší, zážitků je méně.

Vše, co v sobě *džíva* působením tří výměšků zakouší prostřednictvím snu, to zakouší i navenek. Přiměřeně k tomu pak fungují jeho činné orgány. Je-li *džíva* uvnitř i navenek rozrušen a znepokojen, znamená to, že *váta*, *pitta* a *šlésman* jsou v nerovnováze. Jsou-li výměšky v rovnováze, zakouší *džíva* stav rovnováhy a vyrovnanosti. Jsou-li výměšky v nerovnováze, zakouší *džíva* navenek pálení, tonutí, létání vzduchem, pobývání na vrcholcích hor a skal, zakouší peklo, stoupání vzhůru i pád z nebe. Zakouší přeludy, tudíž se topí v kaluži vody či vidí o půlnoci svítit Slunce. Zatemněním rozumu považuje své blízké za cizince a nepřátele za přátele. To všechno vidí *džíva* se zavřenýma očima uvnitř sebe a s otevřenýma očima kolem sebe. Všechny přeludy a bludy jsou však způsobeny nerovnováhou ve třech výměšcích. Jsou-li výměšky v rovnováze, vidí *džíva* celý svět takový, jaký je, jaký skutečně existuje, neoddělitelný od *Brahman*.

VI. II. 146

MUDRC pokračoval: Byl jsem v *ódžasu* druhého člověka, kde kosmický zánik dosahoval vrcholu. Z mraků začaly pršet hory. Byly to kousky jídla, které putovaly kanály v jeho těle a vytvářely iluzi hor padajících z potemnělého nebe. Temnotou byla temnota hlubokého spánku, do něhož jsem se sám také ponořil, abych po určité době zakusil rozbřesk probouzejícího se vědomí.

Jakmile jsem vystoupil z hlubokého spánku, zakusil jsem snový stav. V témže *ódžasu* jsem viděl mohutný oceán, jenž se zdál být mnou. Vše, co se projevilo v *ódžasu*, který je sférou zkušenosti, jsem viděl bez pokroucení a pokřivení, neboť mé vědomí bylo nehybné a ustálené. Vědomí je rozprostřeno všude a právě v něm vznikne projevený svět. Tak jako se dítě narodí z matky, tak se projevený svět vynoří ze stavu hlubokého spánku.

LOVEC řekl: Pravíš, že se projevený svět vynoří z hlubokého spánku. Pověz mi prosím, co člověk v hlubokém spánku zakouší.

MUDRC odvětil: Výrazy „zjevit se“, „vynořit se jako svět“ pocházejí z duality a jsou to jen slova postrádající význam. Povím ti, co znamená „zrozený“, *džáta* nebo také *prádurbháva*. Základem slova je „zjevit se“ či „vstoupit do bytí“, kde „bytí“ poukazuje na věčně existující Skutečnost. Podobný význam má i pojem „stvoření“ neboli *sarga*, který také odkazuje na existenci.*

Pro nás, kteří jsme osvíceni, neexistuje stvoření, smrt ani zánik. Vše je navždy nezrozené a neměnné. *Brahman* je čirá existence. A svět je též čirá existence. Komu jsou určeny zákazy a příkazy? Síla klamu, *májá*, je předmětem polemik a diskusí. *Májá* je i není. A takové debaty jsou nevědomými lidmi rozšířeny i na *Brahman*, neomezené Vědomí.

Stavy bdění, snění či hlubokého spánku neexistují pro toho, kdo zná Skutečnost, tedy pro toho, kdo zná nejvyšší stav. Vše je takové, jaké je. Snový svět stejně jako svět, který člověk vidí ve své představě, nejsou skutečné, třebaže tak jsou po určitý čas prožívány. Na začátku stvoření tento svět neexistoval a existovat nezačal. Jakmile je svět nahlédnut jako čiré Vědomí, pak nemůže být objektem vnímání, a není tu tudíž ani subjekt či pozorovatel. Není tu zážitek a není tu ani ten, kdo zakouší.

---

* Ve slově *prádurbháva* lze nalézt kořen *bhú*, což znamená být, existovat, stát se, přičemž *prádur* znamená ven, na světle, viditelný. Slovo *sarga* znamená stvoření, vývoj, existence vesmíru a pochází ze slov *srdž*, stvořit, a *ghana*, hmotný. (Pozn. překl.)

VI. II. 147

MUDRC pokračoval: Když jsem byl vytržen z hlubokého spánku, zjevil se mi ve snu svět, jako by se vynořil z oceánu, podobně jako se socha vytesá z kamene, jako květ vyraší na stromě, jako se vzpomínka objeví v mysli nebo jako se vzedme vlna z moře. Bylo to, jako by spadl z nebe, vyrostl ze země, vykvetl v srdci. Bylo to, jako kdyby semínko vyrašilo ze země, jako kdyby byl odstraněn závoj, kterým byl svět zakryt, anebo jako kdyby svět vystoupil z chrámu. Kde se tu svět vzal? Nikdo neví. Je to obraz vytesaný do kamene zvaného neomezené Vědomí. Je to imaginární město, jehož zdi jsou z čirého prostoru, z prázdnoty. Je to kouzelnický trik kejklíře zvaného nevědomost. Ač se svět jeví jako nezpochybnitelná skutečnost, je sám o sobě bez prostoru a času. Ačkoli se zdá být rozmanitý, je zároveň nedvojností. Je rozmanitostí i nicotou. Lze jej připodobnit ke vzdušnému zámku, který vidíme a zakoušíme i během bdělého stavu.

Přestože nebyl svět stvořen, existuje, jako by stvořen byl. Je to čiré Vědomí. Zdá se být obdařený časem a prostorem, hmotou a pohybem, stvořením a zánikem. Jsou v něm bozi, démoni, lidské bytosti i další formy tvorů, a také řeky, hory, lesy, obloha i hvězdy.

Viděl jsem tuto „rovinu pozorování“ a zároveň jsem viděl i jinou. Viděl jsem svůj dům, domy svých příbuzných a vůbec všechno, co tu bylo předtím. Všechno to bylo do roviny pozorování zahrnuto v důsledku skrytých sklonů a podmíněností mysli. V důsledku *vásany* jsem začal ihned objímat a zdravit své příbuzné, neboť jsem přechodně pozbyl uvědomění, že je to všechno jen iluze.

Zrcadlo odráží všechny věci, které před ním leží. Podobně na sebe Vědomí bere formu všeho, co je v něm přítomno. Kdo pochopil, že vše je čiré neomezené Vědomí, ten se nenechá ovlivnit zdánlivou dualitou. Zůstává sám, svobodný a nic se ho nedotýká. Kdo nikdy neztratil poznání jednoty, není obtěžován skřetem zvaným vnímání rozličnosti a rozmanitosti. V kom se takové pochopení díky společnosti mudrců a četbě posvátných textů probudilo, ten už o ně nepřijde. V daném okamžiku však mé pochopení nebylo dostatečně jasné a pevné, proto jsem byl přemožen představou příbuzenských vztahů. Nyní však už nic na světě nemůže otřást mým pochopením ani zastřít mé poznání. Tvoje mysl, lovče, dosud není dost pevná, neboť jsi nepobýval ve společnosti mudrců a světců, nepoznal jsi to, co se nazývá *satsanga*.

LOVEC řekl: Ó mudrci, je to, jak říkáš. Ačkoli jsem vyslechl tvá osvětlující slova, stále ve mně zůstávají pochybnosti. Ach, jaké to neštěstí! To, že je tu nevědomost, je zřejmé, ale je těžké se nevědomosti vzdát.

VI. II. 148

LOVEC se zeptal: Nechápu jednu věc. Jak může být snový objekt považován za skutečný i neskutečný?

MUDRC odvětil: Ve snu se projevuje čas, prostor, pohyb i hmota. Toto projevení vzniká na základě představy, jež se čirou náhodou objeví ve Vědomí. A takové projevení se ve snu jeví jako skutečnost. Halucinace, které vznikají odříkáváním *mantry*, použitím vzácných kamenů nebo požitím drogy, jsou někdy skutečné a jindy iluzorní. Zakouší-li člověk ve snu skutečně hmotné objekty, je to náhoda. Kdykoli vznikne ve Vědomí jasná, pevná představa, zhmotní se, neboť Vědomí má sílu materializovat. Může-li se ale jinou silou tato materializace změnit, pak nemůžeme tvrdit, že je představa vzniklá ve Vědomí skutečně pevná.

Uvnitř ani vně neexistuje hmota jinak než jako zhmotnění či materializace přání a představ v neomezeném Vědomí. Objeví-li se představa „to je sen", sen se stane skutečným, ale je-li tu představa pochybnosti, sen přebírá tuto vlastnost a stává se neskutečným. Je možné, že zároveň se sněním zakouší člověk zážitky, které se snem nesouvisí, ale člověk je ke snu přiřadí. A tak projevený svět, který se objevil ve Vědomí, shodou náhod dříve či později projde nějakou změnou.

Na samém počátku vznikne ve Vědomí představa stvoření, která se zhmotní. Zhmotnění není nic jiného než čiré Vědomí. Kromě čirého Vědomí je všechno zároveň skutečné i neskutečné, uspořádané i chaotické. Z pohledu nevědomého člověka se sny jeví někdy jako skutečné a jindy jako neskutečné, ale v očích osvíceného nejsou skutečné ani neskutečné. Projevený svět je zdání, které vzniklo ve Vědomí, a jakožto „zdání" jej tedy nelze nijak pozitivně zkoumat.

Člověk usne hlubokým spánkem po stavu snění i po bdělém stavu. Proto se bdění a snění nijak neliší. „Objekt" Vědomí je sám považován za bdění, snění či hluboký spánek, což jsou ale jen slova postrádající smysl. V dlouhotrvajícím snu není řád ani chaos. Co se ve snu objeví, to tu je, podobně jako pohyb, který se objeví ve vzduchu. Neexistuje-li jasná příčina, pak tu nemůže být zákonitost, řád. Skutečnou příčinu nemá ani celé stvoření. Čím se objekt jeví, tím je. To je světový řád. Sny jsou někdy skutečné a jindy neskutečné, proto nepodléhají řádu ani žádným pevným pravidlům. Jsou věcí náhody. Vidiny a halucinace, které vznikly recitací *mantry*, prováděním magie nebo užíváním drogy, existují v bdělém stavu. Skutečné je tudíž pouze to, co není podmíněno stavy bdění, snění či hlubokého spánku. Skutečné je pouze nepodmíněné čiré Vědomí.

VI. II. 149

MUDRC pokračoval: Přebýval jsem stále v srdci druhého člověka, a když jsem uviděl své příbuzné, zapomněl jsem, že to jsou jen výplody mých představ. Žil jsem s rodinou celých šestnáct let, až jednoho dne navštívil můj dům velký mudrc a asketa. S úctou jsem ho přivítal a pohostil ho, jak se patří. Využil jsem příležitosti a položil mu následující otázku: „Říká se, že lidé na světě zakoušejí dobré či zlé následky svých dobrých či zlých činů. Je tomu tak vždycky?"

ASKETA překvapený mou otázkou odpověděl: Řekni mi, co v tobě odlišuje dobro od zla. Kdo jsi a kde jsi, kdo jsem já a co je tento svět? Všechno je to jen sen. Já jsem objekt z tvého snu a ty zase objekt z mého. Ve skutečnosti je snový objekt bez formy, ale pokud si ho Vědomí představí s formou, pak tuto formu přebírá. Myšlenka „všechno má svou příčinu" vede k příčinnosti, zatímco myšlenka „žádná příčina neexistuje" vede k tomu, že příčinnost vnímána není.

My všichni se nacházíme v srdci kosmické bytosti, kterou jako takovou všichni zakoušíme. Podobně bude existovat jiná kosmická bytost pro jiné. Kosmická bytost je příčinou zakoušení radosti a bolesti i různých činností. Je-li narušen *ódžas* neboli vnitřní světlo kosmické bytosti, má to následky pro všechny, kteří jsme v jejím nitru. Dolehnou na nás přírodní kalamity, které ustanou až ve chvíli, kdy srdce kosmické bytosti obnoví svoji rovnováhu. Proto je kosmická bytost pro dané konkrétní stvoření skutečná. Když se souhrou náhod zapojí nějací lidé do špatných činů, výsledné neštěstí může postihnout všechny.

Vědomí nadělí přiměřenou odměnu tomu, jehož činy pocházejí z osobní představy „to dělám já". Je-li vědomí jedince od takové představy oproštěno, nenesou činy plody. Ať se kdekoli objeví jakákoli představa, jakkoli silná, nese své plody, ať už tam odpovídající příčina byla či nebyla. Stejně jako ve snu není důsledek určitého činu řízen zřejmou příčinou. Někdy snový zážitek má svoji příčinu a jindy ji nemá. Je to věc náhody. Zdá se, jako by měl zážitek bdělého stavu jasnou příčinu, ale sama tato představa je sen. Všechno je to jen projev neomezeného Vědomí.

Jaká je příčina nevědomosti, stvoření či stvoření Stvořitele Brahmy? Jaká je prvotní příčina vzniku prostoru, vzduchu, ohně, vody a země? Proč lidé umírají a přecházejí do jemnohmotných těl? Není pro to žádná příčina. Dělo se to tak od samého počátku. Představy a zdání se postupně zhmotnily a nyní jsou takové, jak se ve Vědomí objevily hned na počátku. Vědomí je však může změnit novým úsilím v přítomnosti.

VI. II. 150

MUDRC pokračoval: Po takovém poučení jsem byl okamžitě osvícen. Nebyl jsem schopen od askety odejít. Na moji prosbu zůstal se mnou a od té doby žijeme spolu. Právě teď sedí vedle tebe.

LOVEC překvapeně řekl: Ó mudrci, je zvláštní, že to, co bylo považováno za sen, se zdá v bdělém stavu zhmotněno. Jak je možné, že svatý muž, který se ti zjevil ve snu, se stal v bdělém stavu skutečností?

MUDRC pokračoval: Nepospíchej, všechno ti vysvětlím. Když jsem vyslechl poučení svatého muže, začal jsem přemýšlet: „Ach, běda, byl jsem moudrým člověkem, ale kvůli touze po objektech smyslového potěšení jsem sešel z cesty. Představa ‚to jsem já' je klamná, a přesto je schopna vést ke vzniku bezpočtu událostí. Můžu považovat všechno za neskutečné a domnívat se, že ‚nejsem', avšak přece toto všechno ‚je'. Co mám teď dělat? Vidím v sobě semínko rozdělenosti, kterého se musím okamžitě zbavit. Ať si tu nevědomost zůstane, stejně je to jen pouhé zdání, tak co zmůže? Zbavil jsem se iluze. I asketa, jenž mě poučil, je iluzí. Jsem neomezené, absolutní *Brahman* a totéž je i on. Dočasná forma je jako obláček na nebi, který časem odpluje."

Když jsem došel k tomuto poznání, řekl jsem asketovi: „Odcházím, neboť bych rád viděl svoje vlastní tělo i druhé tělo, které jsem začal zkoumat."

ASKETA se zasmál a pravil: Kde jsou tato těla? Jsou dávno pryč. Chceš-li se o tom přesvědčit, jen jdi.

Poprosil jsem asketu, aby počkal, než se vrátím. Pak jsem vstoupil do vzdušného vozu a dlouhý čas letěl. Avšak žádný východ z nitra druhého člověka jsem nenašel. Byl jsem zklamaný, ale pochopil jsem, že jsem s tímto obydlím spojen. Vrátil jsem se k asketovi a zeptal se ho, co se to děje: „Kde je tělo, do něhož jsem vstoupil, a kde je mé vlastní tělo? A jak je možné, že nemohu nalézt žádný východ?"

ASKETA odvětil: Všechno jistě pochopíš, podíváš-li se na to vnitřním zrakem. Nejsi nepatrný jedinec, ale sama kosmická bytost. Zatoužil jsi vstoupit do nitra bytosti, abys prožíval sen. To, do čeho jsi vstoupil, je toto stvoření. Zatímco jsi v těle snil, zaplál obrovský oheň, který pozřel les těla, do něhož jsi vstoupil. S tímto tělem oheň nakonec zničil i tvoje tělo.

MUDRC pravil lovci: Příčinou ohně je pohyb mysli ve vědomí, podobně jako je příčinou projeveného světa pohyb mysli v neomezeném Vědomí a pohyb mysli ve vědomí Stvořitele Brahmy.

VI. II. 151, 152

ASKETA pokračoval: Když byla během spánku obě těla zničena velkým žárem, pokračoval jsi dál už jako samotné vědomí. Protože tělo přináleží k *ódžasu* a každé z obou těl bylo zničeno i se svým *ódžasem*, nemohl jsi najít žádný východ. Nenašel jsi těla, takže teď existuješ v tomto „světě". Tvůj sen se zhmotnil do skutečnosti bdělého stavu. My všichni jsme tvoje snové objekty. Podobně i ty jsi náš snový objekt. Všechno se to děje v čirém Vědomí zvaném *čit ákáša*, které existuje všude a po všechny časy. Byl jsi snovým objektem i dříve, ale protože jsi byl přesvědčen o tom, že jde o svět bdělého stavu, stal ses otcem rodiny a měl spoustu příbuzných. Tak jsem ti pověděl všechno, co se stalo.

MUDRC pravil: Řekl jsem asketovi, že je-li podstata snu taková, jak ji popisuje, pak mohu toto všechno považovat za skutečné.

ASKETA pravil: Pokud by skutečné mohlo začít existovat, pak lze něco jiného též považovat za skutečné. Ale pokud si člověk není jistý, že to, co předcházelo, je skutečné, jak by mohl být přesvědčen o skutečnosti toho, co následuje? Prvotní stvoření je také jako sen. Je to pouhé iluzorní projevení, pouhé zdání. Je bez země, vody a dalších prvků, ale projevuje se s nimi. Ó učiteli lovce, prvotní stvoření podobné snu a stejně tak i sen, který zakoušíme nyní, jsou neskutečné. Současný sen vidí objekty jako svůj materiál. Původní snu podobné stvoření se projeví v prostoru, jako by již bylo dříve poznáno. Říkáš: „Myslím, že sen je skutečný." Ale proč tak váhavě a jako na pochybách? Jestliže zakoušíš tento svět, jako by byl skutečný, jak může ohledně jeho skutečnosti vzniknout pochybnost?

MUDRC pravil lovci: V tuto chvíli jsem se askety zeptal, proč mne oslovil jako „učitele lovce".

ASKETA odvětil: Povím ti, co se stane v budoucnosti. Jsem asketa a odříkání jsem se věnoval dlouhou dobu. Ty jsi poctivý člověk a jistě tě potěší, když vyslechneš, co ti povím. Ty i já zůstaneme zde na tomto místě, já tě neopustím.

Za několik let tady vypukne hladomor a všichni tví příbuzní zemřou. Krutovládci rozpoutají mezi sebou válku a zničí vše, co zbylo. Nás však žádné utrpení nezasáhne, neboť jsme znalci Skutečnosti a jsme od všeho oproštěni. Zůstaneme i dál pod tímto stromem, až tu časem vyroste nádherný les, připomínající zahrady potěšení, které jsou v samotném nebi.

VI. II. 153, 154

ASKETA pokračoval: Nějaký čas budeme věnovat askezi, až sem jednoho dne lov přivede lovce, který se s tebou setká. Tvá vyprávění a příběhy pomohou lovci k probuzení. I on se vzdá světa a začne ve zdejším lese provádět odříkání. Ve své touze po poznání Já se tě bude tázat na sny. Povíš mu o poznání Já, a budeš tak jeho *guru*, učitel. Proto jsem tě nazval učitelem lovce. Řekl jsem ti už všechno, o sobě, o tobě i o tom, co se stane v budoucnosti.

MUDRC pravil: Jeho slova mě překvapila. Asketa zůstal se mnou a já mu sloužil a oddaně ho uctíval. Zůstávám na tomto místě jako hora a procházím různými zkušenostmi. Netoužím po smrti ani po životě. Jsem, co jsem, oproštěný od nepokoje mysli.

Začal jsem zkoumat podstatu objektivního světa. Co je jeho příčinou, čím je a kdo si ho je vědom? Není pochyb, že existuje pouze jediné neomezené Vědomí. Nebe, země, vzduch, prostor, hory a řeky nejsou nic jiného než totéž nedělitelné, prostoru podobné Vědomí. Existují jako představy ve Vědomí. Žádná dělení ani žádné protiklady samy o sobě neexistují. Pohoří, země ani prostor neexistují. Neexistuje ani „já". Všechno jsou to pouhá zdání, jež vznikla ve Vědomí.

Jestliže nic nevznikne bez příčiny, co je tedy příčinou projevení těla? Jestliže je projevení těla pouhá iluze, co je pak příčinou této iluze? Kdo tuto iluzi vidí a kdo o ní přemýšlí? Ten, v jehož nitru jsem žil a zakoušel, byl spolu se mnou proměněn v popel. Existuji tudíž v čirém Vědomí, které je bez konajícího jedince, nástroje konání i vykonaného činu. To, co skutečně existuje, není projevení neomezeného Vědomí, ale čiré Vědomí samo. Jak se stane projevením? A kdo je pozorovatelem tohoto projevení?

Žiji ve světě objektů bez nepokoje mysli, bez opory či závislosti, bez pýchy a domýšlivosti. Dělám, co je třeba v daném okamžiku dělat, ale přitom nekonám nic. Co se děje, to se děje. Nebe, země či vítr nejsou nic jiného než jediné Já. Všechny základní elementy jsou tělem Vědomí. Jsem v klidu a míru, osvobozen od zákazů a příkazů, od rozdělování na vnější a vnitřní. A jak tu přebývám, náhodou jsi mne potkal a já ti pověděl o snech, o nás a o stvoření. Všechno znáš a teď setrvej v klidu a míru. *Nirvána* přijde sama od sebe, anebo se třeba nestane nic.

LOVEC řekl: Takhle se ale všichni staneme neskutečnými!

MUDRC pravil: Všechny bytosti jsou navzájem vůči sobě skutečné. Do té míry, do jaké jeden druhého vnímá, i jeden druhého zakouší. Vše jsi vyslechl, ale nepřebýváš v Pravdě. K ustálení Pravdy dojde jen stálou, vytrvalou praxí.

VI. II. 155

AGNI pravil: Když lovec vyslechl rady mudrce, zůstal sedět, nehybný jako socha. Protože však do té doby neprováděl vytrvalou praxi, nebylo jeho srdce ještě plně ustáleno v nejvyšším stavu. Místo toho byl zmítán sem a tam jako na hřebenech vln nebo jako na kolotoči. Cítil se bezmocně, jako by byl napaden krokodýlem a nebyl schopen jakékoli obrany. Zmítaly jím pochybnosti.

LOVEC přemýšlel: Je toto *nirvána*? Možná že ne, možná je *nirvána* něco úplně jiného. Tento svět vznikne v nevědomosti. Učení mudrce není mém srdci ještě pevně ustáleno. Měl bych odsud odejít. Budu provádět odříkání, získám jemné tělo a odejdu daleko, až tam, kde není ani prostor.

Tím se ovšem ukázalo, že lovec zůstal zcela nevědomý. Učení mudrce bylo zbytečné, neboť nebylo správně přijato a nezačalo pracovat.

Lovec se zřekl lovení zvěře. Ve společnosti mudrce začal provádět přísné odříkání. Přijal způsob života asketů a v odříkání setrval po tisíce let. Poté se lovec jednoho dne opět obrátil na mudrce s otázkou.

LOVEC se zeptal: Jak mohu navždy spočinout v Já?

MUDRC odvětil: Poznání, jež jsem ti předal, zůstalo v tvém srdci slabé jako oheň doutnající ve starém kmeni. Není schopno se rozhořet a spálit nevědomost. Nejsi ustálen v Bohu, neboť jsi nevstřebal učení. Učení v tobě ještě nezačalo pracovat. Až ho přijmeš a ono začne působit, pak se v Bohu ustálíš. Povím ti, co se stane.

Nemáš pochybnosti o tom, že chceš dosáhnout poznání Já. Nenalezl jsi však výchozí bod k pevnému poznání. Proto se houpeš jako na houpačce. Přeješ si odstoupit od projeveného světa a s vidinou tohoto cíle toužíš poznat šíři celého projevení. Provádíš odříkání a budeš v tom pokračovat několik světových cyklů. Pak se před tebou zjeví Bůh, potěšený tvým odříkáním, a ty ho požádáš o milost. Řekneš:

„Pane, chápu, že celý vesmír vznikne v nevědomosti a já v něm nezakouším čiré a jasné poznání Já. Kde je konec projeveného světa a co je za ním? Abych to zjistil, dej, prosím, ať zemřu, jen když si to budu přát, ať je mé tělo osvobozeno od nemocí, ať jsem obdařen rychlostí Garudy a mohu létat prostorem bez omezení a ať mé tělo vyroste tak, abych byl větší než svět. Pak budu moci poznat stvoření v celé jeho šíři."

MUDRC pokračoval: Bůh ti dá své požehnání a ty budeš pokračovat v odříkání. Časem z tvého těla zbude jen kostra potažená kůží, ale budeš zářit božím požehnáním. Budeš se mi dál klanět a brzy se tvé tělo stane božským. Bude létat prostorem

rychleji než Garuda. Bude růst a pojme do sebe nebeská tělesa. V rozpínajícím se těle uvidíš tolik vesmírů, kolik je vln na moři. Tak jako na počátku vznikly všechny vesmíry v neomezeném Vědomí, tak vzniknou nyní v rámci tvých vizí. Pak pochopíš, že tak, jak je všechno z pohledu nevědomého člověka iluzorní a rozmanité, tak je to skutečné a nedělitelné pro člověka osvíceného.

Dlouhý čas strávíš pozorováním vzniku a zániku bezpočtu vesmírů a budeš naplněn obdivem k této neomezené Inteligenci. Uvědomíš si své tělo a řekneš si: „Co je to za bídné tělo? Je tak velké a těžké. Jeho velikost ani nelze změřit, vždyť jím vyplňuji celý prostor. Co mám dělat? Sám nevím. Zdá se mi, že nevědomost je nekonečná a stejně tak je nekonečný i celý projevený svět. Nevědomost či svět nelze pojmout bez přímého poznání *Brahman*. Vzdám se svého těla, neboť mi není k ničemu. Je tak obrovské, že s ním nemohu ani vyhledat pomoc osvícených mudrců."

Po tomto rozhodnutí tělo odložíš a tvůj *džíva*, obdařený životní silou, *pránou*, se stane jemnější než vzduch. Tělo, které *džíva* opustí, spadne a svou vahou zničí zemi i se vším, co je na ní. Bohyně zvaná Suchost pozře tělo a očistí zemi.

Tak jsem ti pověděl, co všechno tě čeká.

LOVEC řekl: Ach, jak hrozné trápení budu muset přestát, aniž by to k něčemu bylo. Existuje cesta, jak tento osud odvrátit?

MUDRC odvětil: Co je nevyhnutelné, to nikdo nikdy nezmění ani sebevětším úsilím. Pravá ruka zůstane pravou a levá ruka levou, na tom nezmění nikdo nic. Hlavu a nohy nelze vzájemně zaměnit. To, co je, prostě je. I astrologie může jen předpovědět, co má přijít, ale nemůže změnit to, co se má nevyhnutelně stát. Avšak mudrc, který dosáhl poznání Já, žije na světě, jako by byl v hlubokém spánku. Zakouší následky minulých činů, ale i kdyby jeho tělo bylo páleno v ohni, nepřipustí, aby to ovlivnilo jeho vědomí. Tak překoná každé *karman*.

VI. II. 156

LOVEC se zeptal: Pane, řekni mi prosím, co se se mnou stane potom.

MUDRC odvětil: Tvůj *džíva* pohlédne na svět tak, jako když vnímáš svět ve snu. Začne se považovat za krále a pomyslí si: „Jsem všemi uznávaný král jménem Sindhu. Když mi bylo osm let, vzdal se můj otec vlády, odešel do ústraní a já, ještě tak malý, jsem se stal králem. Ve vedlejším království vládl král Vidúratha, kterého nikdo nedokázal porazit. Vládl jsem sto let a užíval si královská potěšení. Ale běda, najednou král Vidúratha na mé království zaútočil."

Následkem těchto myšlenek se mezi tebou a králem Vidúrathou strhne krvavá bitva a ty krále v boji zabiješ. Staneš se králem celého světa. Se svým ministrem pak povedeš následující rozhovor.

MINISTR poznamená: Je s podivem, králi, že jsi porazil krále Vidúrathu.

TY odpovíš: Jsem silný a mocný, proč se tak divíš?

MINISTR odpoví: Manželka krále Vidúrathy jménem Lílá se díky odříkání a oddanosti zalíbila bohyni Sarasvatí, která ji přijala za dceru a plní všechny její modlitby a přání. Nebylo by pro ni těžké tě zničit.

TY řekneš: V takovém případě je to opravdu zázrak, že se mi podařilo Vidúrathu porazit. Pověz mi, proč Vidúratha nevyhledal pomoc bohyně?

MINISTR odpoví: Král Vidúratha se modlil, ale jeho přáním bylo osvobození od *samsáry*. Proto si vlastně přivolal to, že jsi ho zabil.

TY řekneš: Proč v takovém případě také neuctívám bohyni a neprosím o osvobození?

MINISTR odpoví: Bohyně představuje poznání, které září v srdci každé bytosti. Je to *rasa*, podstata a základ Inteligence. Jmenuje se Sarasvatí.* Bezprostředně obdaří každého vším, oč ji požádá, neboť je Já všeho. Člověk zakouší plody svých modliteb. Ty jsi nežádal o osvobození, přál sis pouze zničit své nepřátele.

TY řekneš: Proč jsem neprosil o osvobození? Říkáš, že bohyně sídlí v mém srdci. Proč mne nepřiměla k modlitbě za osvobození?

MINISTR odpoví: Je to proto, že tvé srdce bylo naplněno nečistou touhou po zničení nepřátel. Nemodlil ses za osvobození, ale za porážku nepřátel. Jaká je *čitta* neboli srdce a mysl, takové je bytí. Tohle ví i malé dítě. Co člověk v srdci vnímá a opakovaně zakouší, to se stane zvykem a projeví ve hmotě, ať už je to dobré či nedobré.

---

* Jméno Sarasvatí doslova znamená „ta, jež vlastní nádobu s vodou" neboli „je obdařena mocí řeči". (Pozn. překl.)

VI. II. 157

TY řekneš: Co jsem v minulých zrozeních provedl, že nyní podléhám špatným způsobům myšlení?

MINISTR odpoví: Odhalím ti tajemství. Je tu něco, co existuje bez počátku a bez konce, existuje jako „já“ nebo „ty“ a nazývá se *Brahman*. Toto *Brahman* se stane svým vlastním objektem uvědomění, stane se *džívou*, stane se myslí. Jemnohmotné psychické či éterické tělo se zhutní do fyzického těla. Nejde o nic jiného než o mysl, jež je bez formy, ale existuje tak, jako by formou, tedy tělem, byla obdařena. Mysl sama o sobě je světem. Mezi myslí a světem není rozdíl. V *Brahman* původně vznikla *sattva*, nejčistší forma mysli, a z ní se postupně stala velmi hutná a nevědomá mysl, *támasa támasa*.

TY řekneš: Co je to *támasa támasa* a jak v nejvyšším stavu mohla vzniknout?

MINISTR odpoví: Živé bytosti mají různé končetiny a údy. Končetinou Vědomí neboli Já je jemné éterické tělo. To o sobě uvažuje jako o hmotném těle s fyzickými prvky. Funguje ve světě pomocí svých představ, které v něm vznikají jako ve snu. Ty sám jsi ve svém éterickém těle zakoušel představu, že „toto je nejhlubší temnota“. Právě tak se rodí představa. Ačkoli je *Brahman* absolutně čiré, existují všechny rozmanitosti právě v *Brahman*.

První představa, která v *Brahman* vznikne, když se *Brahman* projeví jako *džíva*, je zakoušena skrze rozumovou schopnost *buddhi* jakožto dokonalá čistota neboli *sáttvika sáttvika*. Jestliže poté *džíva* vstoupí do proudu života a je obdařen samými ušlechtilými vlastnostmi, jde o zrození čisté neboli *sáttvika*. Zrození, které je v životě vystaveno různým druhům potěšení, ale směřuje k osvobození, se nazývá *rádžasa rádžasa*. Zrození, které vstupuje do proudu života bez ušlechtilých vlastností, se nazývá *rádžasa*. Když se bytost obrátila k osvobození až poté, co velmi dlouhý čas strávila v proudu života, nazývá se *támasa támasa*. Běžné zrození, které je jedním z těch, co směřují k osvobození, se nazývá *támasa*.

Takto existuje mnoho druhů zrození. Tvoje je *támasa támasa*, neboť jsi prošel mnoha zrozeními stejně jako já. Já svá zrození znám, zatímco ty ne. Putováním všemi těmito zrozeními jsi promarnil spoustu času, ale protože máš takové sklony a jsi takto podmíněn, je pro tebe obtížné se osvobodit.

TY řekneš: Jak mohu překonat následky svých minulých životů?

MINISTR odpoví: Není nic, čeho by nemohl dosáhnout ten, kdo se vytrvale snaží. Včerejší špatné činy se promění v dobro dnešními dobrými skutky. Proto se snaž o dobro a snaž se o to hned teď. Pokud člověk usiluje o získání toho, co si přeje, zcela jistě toho dosáhne.

Jakmile bude král Sindhu od ministra poučen, vzdá se království a odejde do ústraní. Najde útočiště u nohou svatých mužů, v jejich společnosti získá nejvyšší poznání a bude osvobozen.

VI. II. 158, 159

AGNI pokračoval: Lovec to vše od mudrce vyslechl a byl naplněn údivem. S mudrcem pak dál pokračovali v odříkání. Zanedlouho dosáhl mudrc stavu *nirvána* a odložil své tělo. Po velmi dlouhém čase se před lovcem zjevil bůh Brahmá a nabídl lovci své požehnání. Lovec si pamatoval proroctví mudrce, avšak nebyl schopen odvrátit přirozenou sílu svých sklonů a požádal přesně o to, k čemu byl předurčen požádat.

Následkem Brahmova požehnání začalo tělo lovce dosahovat kosmických rozměrů. Lovec však přesto nebyl schopen poznat hranice nevědomosti. Byl tím zaskočen a zklamán. Mystickou cestou se vzdal *prány* a odložil tělo, které vzápětí začalo padat prostorem. Sám v prostoru zůstal a začal se považovat za krále jménem Sindhu.

Jeho odložené tělo se zjevilo nad jednou ze zemí tohoto vesmíru. Mělo tvar chlupaté koule a zdálo se dost velké na to, aby pokrylo celou zemi.

Popsal jsem ti, králi Vipaščite, původ tohoto těla. Svět, kam mrtvé tělo dopadlo, se nám jeví jako náš projevený svět. Bohyni, která vypila krev z mrtvoly a jejíž vyschlé tělo se krví naplnilo, se začalo říkat Čandiká neboli hněvivá, *čanda*. Z masa mrtvoly se stal prvek země. Časem získal projevený svět současnou podobu a na zemi se znovu objevily živé bytosti, lesy, vesnice a města.

Země je znovu pevná a hmotná. Ty, dobrý muži, nyní běž, kam si přeješ jít. Mě pozval král bohů Indra do svého nebeského království, kde společně vykonáme obřadní rituál.

BHÁSA neboli VIPAŠČIT řekl: Bůh ohně Agni příběh dovyprávěl a zmizel. Šel jsem tedy se svými podmíněnostmi a sklony mysli svou cestou a dál dělal to, co jsem musel dělat.

V neomezeném prostoru jsem viděl spousty světů a vesmírů. Některé měly tvar deštníku, jiné připomínaly zvíře, některé byly plné stromů, jiné plné skal. Ke hranicím nevědomosti jsem se nedostal, byl jsem tudíž zklamaný a nespokojený. Rozhodl jsem se provést pokání. Všiml si toho král bohů Indra a oslovil mne.

INDRA řekl: Ó králi Vipaščite, v prostoru máme ty i já těla jelenů. Já nyní putuji po nebi následkem své dřívější iluzorní představy nebes.

BHÁSA řekl Indrovi: Ó králi nebes, jsem už unavený ze *samsáry*. Prosím, osvoboď mě od ní.

INDRA řekl: Tvé vědomí se pohybuje v rámci vědomí zvířete, jakým je jelen. Vidím, že zrození v těle jelena je pro tebe nevyhnutelné. Jako jelen se dostaneš na velké shromáždění mudrců, vyslechneš tam příběh o sobě samém a budeš probuzen. Jakmile vstoupíš do ohně poznání, přijmeš lidskou podobu a duchovní vyspělost srdce. Pak odložíš svou nevědomost a jako vítr bez pohybu dosáhneš naprostého klidu a míru.

BHÁSA pokračoval: Indra domluvil a ve mně vyvstalo uvědomění, že jsem jelen. Jako jelen jsem pobíhal po lese, až mě jednou začal pronásledovat lovec. Utíkal jsem před ním, ale on mne dostihl, přemohl a živého zajal. Pár dní jsem strávil u něho a pak mě vzal k tobě a dal mi tě darem. Ó Rámo, řekl jsem ti svůj příběh, který jasně dokládá iluzorní povahu *samsáry*. Nevědomost je neomezená a větví se do bezpočtu směrů. K jejímu konci nelze dojít jinak než poznáním Já.

RÁMA se zeptal: Jak je možné, že tě druzí viděli, když tvé tělo vzniklo v tom, co se nazývá *sankalpa* neboli myšlenka, přání?

BHÁSA pokračoval: Jednou, když Indra putoval po nebi a myslel samolibě na to, jak bude provádět posvátný rituál, vrazil do mudrce jménem Durvása, který seděl ponořen v meditaci. Durvása ho proklel slovy: „Ó Indro, země, do níž míříš, se brzy promění v nicotu. Domníval ses, že jsem mrtev, a klidně jsi do mě vrazil. Až dorazíš na místo, kam ses vydal, budeš tam žít v podobě jelena stejně dlouho jako král Vipaščit."

Tak jsme se oba dva stali jeleny a i druzí nás tak viděli. Objekt, který vznikne v mysli jednoho člověka, je stejně neskutečný jako objekt, vytvořený v mysli druhého. *Brahman* neboli nedělitelné Vědomí je vším, co existuje, a může tedy učinit cokoli. Co by v něm a pro něj bylo nemožné? Na základě jeho všemohoucnosti si dva objekty mohou nebo nemusí navzájem samy sebe uvědomovat. Kde je stín, je i světlo. Stín vzniká díky světlu. V neomezeném Vědomí je neomezená nevědomost, a proto je možné cokoli. Jak zvláštní je tato *májá*, jak matoucí! Dává vzniknout iluzi v mysli jedince. Tvrzení i jeho opak v ní existují zároveň, aniž by byly ve vzájemném rozporu. Taková je Skutečnost ohledně *Brahman* zakoušejícího nevědomost. Existuje zároveň jako něco, co má počátek, i jako něco, co je bez počátku.

Pokud jsou tři světy zhmotněním myšlenek a představ, které vzniknou v neomezeném Vědomí, jak by pak bylo možné, aby neomezené Vědomí vytvořilo tři světy zase znovu po kosmickém zániku? Je zřejmé, že stvoření není nic jiného než pohyb v neomezeném Vědomí a z toho plynoucí projevení, které je v něm skrytě přítomno.

BHÁSA pokračoval: Mudrc ví, že všechno lze bezprostředně a přímo pochopit pomocí čirého poznání. Jiné cesty není. Projevený svět je důsledkem toho, že neomezené Vědomí zakouší představu „jsem nevědomý". Nevědomost však také pochází z neomezeného Vědomí.

Nikdo zde neumírá ani se nerodí. Představy smrti a zrození vznikají v neomezeném Vědomí a jeví se jako skutečné. Pokud by byla smrt skutečným koncem, pak by to byla vítaná a šťastná událost. A pokud lze toho, kdo umře, znovu uvidět, pak jistě celou dobu žil, žádná smrt tudíž neexistuje a stejně tak neexistuje ani žádné zrození. Obě události se jeví jako skutečné následkem pohybu ve Vědomí. Jinak jsou neskutečné. Je-li tu představa, že jsou skutečné, pak jsou skutečné. Je-li tu poznání, že jsou neskutečné, pak jsou neskutečné. To znamená, že jediným, co je skutečné, je mysl. Řekni mi, zda může existovat život bez vědomí. V čirém Vědomí neexistuje utrpení ani smrt. Kdo tedy trpí a kdo umírá? Čím je vodní vír vzhledem k vodě, tím je tělo vzhledem k nejvyšší Skutečnosti. Projevení je Skutečností prostoupeno. Projevení je jen projevení, které nemá vlastní podstatu. Mezi Skutečností a projevením není rozdíl ani rozpor. A přesto se neomezené Vědomí projeví jako stvoření, jež je plné rozporů a vzájemných protikladů. Je to vskutku záhada.

Pochop, že projevený svět se všemi svými protiklady není nic jiného než projevení, které samo o sobě neexistuje. Jediné neomezené a nedělitelné Vědomí existuje jako jedna věc tady a druhá támhle. Neexistuje jednota ani různost. Není tu rozpor ani ne-rozpor. Ti, kdo znají Pravdu, pochopili, že Pravda není skutečná ani neskutečná. Uskutečnili Pravdu jako naprostý klid a mír. To, co tu lze vidět jako objektivní vesmír, je ve skutečnosti nejvyšší *Brahman*. *Brahman* samo zakouší nejrůznější představy, které se projeví jako rozmanité objekty. Avšak v Tom, kdo tyto představy zakouší, žádná rozmanitost neexistuje, a není tudíž skutečná.

Každý kousek prostoru je plný stvořených světů „mrtvých" *džívů*. Těchto světů je bezpočet. Nejsou vidět, existují všechny pospolu bez vzájemných konfliktů a vzájemně se nevidí. Každý objekt vnímání je jen čirý prostor. Vědomí samo je tím, co všechno vnímá a pozoruje. Vědomí vnímá objekty v prostoru, tak jako člověk vnímá objekty ve snu. I když je Vědomí plně probuzeno a osvíceno, jeho objekty se stále projevují. Temnota trvá až do samého rozbřesku. Ale ať už je projevený svět skutečný či neskutečný, je-li pochopena Skutečnost, je tu klid a mír. Tak jako se na hladině oceánu objeví

vlnky, malou chvilku se zdá, že existují, a v následujícím okamžiku v oceánu zanikají, tak se v *Brahman* projeví svět, aby v následujícím okamžiku zase zmizel. Skutečné je pouze *Brahman*.

VI. II. 160

VÁLMÍKI pravil: Král Dašaratha učinil potřebná opatření, aby bylo o krále Vipaščita neboli Bhásu dobře postaráno.

Další den se nachýlil ke konci, shromáždění se rozešlo,
aby se na druhý den ráno opět všichni sešli a pokračovali ve vyprávění.

VASIŠTHA pokračoval: To, co zde vidíme a poznáváme, jistě není nevědomost. Král Vipaščit nemohl dosah ani hranice nevědomosti nalézt. Nevědomost zůstane nevědomostí jen do té doby, dokud není správně pochopena. Je-li nahlédnuta Skutečnost, je tu pochopení, že voda v přeludu faty morgány nikdy skutečně neexistovala. Sami jste to na vlastní oči viděli a na vlastní uši slyšeli přímo z úst Vipaščita neboli Bhásy. Po vyslechnutí naší rozpravy bude i Bhása spolu s vámi všemi osvícen.

Pokud si *Brahman* udržuje uvědomění nevědomosti, jeví se nevědomost jako skutečná. V důsledku této iluze se neskutečné jeví jako skutečné. Jakmile je pochopeno, že nevědomost je *Brahman*, pak je tu i pochopení, že není od *Brahman* oddělena, a takové rozdělení tudíž zmizí.

Nevědomost umožňuje vznik těch nejfantastičtějších objektů, ač sama o sobě není nic. Kdo se rozhodne prozkoumat šíři a hranice snů, ten brzy zjistí, že sny žádná omezení nemají. Kdo se rozhodne prozkoumat šíři a hranice projeveného světa vzniklého z nevědomosti, ten brzy zjistí, že ani svět žádná omezení nemá. Objekty, které se zhmotnily v důsledku představ vzniklých ve Vědomí a které jsou vzápětí pozorovatelem těchto představ odloženy, aby mohly být vnímány představy jiné, existují v prostoru jako světy *siddhů*, nevědomé si existence druhých. Tyto světy mají různé podoby a jsou obydleny různými bytostmi. Protože však neexistuje nic jiného než *Brahman*, jsou všechny světy tímto *Brahman* prostoupeny. Na samém počátku neexistovala příčina, a proto nebylo ani žádné stvoření. V neomezeném Vědomí se objeví nekonečně představ a ty se zhmotní. Co je na tom divného? Právě teď jste ty i všichni ostatní pouhá projevení, která byla vytvořena pomocí představ s mimořádnou silou koncentrace.

Tomu, kdo považuje dvě věci, například svět a nebe, za skutečné, se dostane obojího. Někteří *siddhové* považují za skutečné i peklo, proto se i peklo jeví jako skutečné. Člověk fyzicky zakouší to, o existenci čehož je pevně přesvědčen, neboť

tělo není nic jiného než mysl. Když *džíva* odloží tělo, zbaví se jednoho konkrétního stavu a začne si představovat stav jiný. Je-li představa dobrá, zakouší *džíva* dobrý svět, je-li špatná, zakouší zlý svět. Pokud myslí na svět *siddhů*, pak jej zakouší. Jsou-li jeho myšlenky nečisté, pak zakouší peklo.

V pekle *džíva* prožívá nejrůznější trápení a neštěstí. Je probodán šípy, vězněn ve skále, mučen žhavým železem či pálen zaživa. Zakouší tu pocit, že tuto špatnou zkušenost způsobily jeho špatné skutky.

VI. II. 161

RÁMA se zeptal: V příběhu, který jsme právě slyšeli, procházeli mudrc i lovec různými zkušenostmi. Jsou jejich zkušenosti dány samotnou povahou věcí, nebo k nim existuje jiný důvod?

VASIŠTHA odpověděl: V oceánu neomezeného Vědomí dochází k takovému překotnému sledu jevů neustále a samo od sebe. Jedna skupina nahodilých jevů trvá do doby, než je vystřídána jinou. Některé z jevů se zdají trvalé, protože vydrží dlouhou dobu, jiné se jeví jako dočasné. Ale tak jako pohyb, jakkoli nepatrný, náleží vzduchu, tak každý jev existuje v neomezeném Vědomí. Osvícená bytost to nazývá čirým Vědomím, nevědomý člověk světem. Není to skutečné ani neskutečné. Jak by to měl člověk pojmenovat? Vesmír je pohyb vědomí v neomezeném Vědomí, v Bohu. Vzhledem k tomu nemají naděje a beznaděj žádný smysl. Ó moudří mužové, buďte To, co jste.

Samo neomezené Vědomí považuje pohyb, který v něm vzniká, za svět. Kde je tu země či další základní prvky? Nezáří tu jiné světlo než světlo neomezeného Vědomí. *Brahman* samo spočívá navždy v *Brahman* a sebeuvědomění znamená nevědomost. Celý prostor je naplněn plností Vědomí a tomu se říká stvořený svět. Není v tom rozpor ani dualita.

Jestliže existuje pouze neomezené Vědomí, co by potom mohlo zaniknout? Tak jako neexistuje svět prožívaný ve snu, neexistuje v hmotné podobě ani tento svět, třebaže jej takto lze vidět. To, co se projevuje jako sen, je vědomí jedince, a totéž vědomí se v bdělém stavu projevuje jako objektivní svět. Proto není rozdíl mezi snem a bdělým stavem. Kdo se probudí ze snu, pomyslí si: „Ve skutečnosti existuje jen toto a nikoli to, co jsem viděl ve snu." A po smrti si člověk taky pomyslí: „Ve skutečnosti existuje jen toto a nikoli to, co jsem viděl před smrtí."

Sen je možná krátký a život dlouhý, ale prožitek daného okamžiku je tentýž u obojího. Tak jako člověk v jednom životě prožije stovky snů, tak prožije stovky životů, než dosáhne stavu *nirvána*. A tak jako si někdo pamatuje své sny, tak si někdo pamatuje své minulé životy.

Jestliže mezi snem a životem není rozdíl, čemu pak říkáme svět a čemu nevědomost? Neexistuje-li nevědomost, co je to potom omezení? Neomezuj prosím to, co je navždy svobodné! Kromě jediného, čirého a bezforemného Vědomí nic jiného neexistuje. I když se v tomto Vědomí objeví projevený svět, Vědomí tím není omezeno, a proto neexistuje ani osvobození. Ve Vědomí neexistuje nevědomost, v čirém Vědomí není žádná představa. Prostor sám o sobě je prostorem. To, které si „uvědomuje" v hlubokém spánku, je stejné jako to, které si „uvědomuje" i ve snu nebo v bdělém stavu. Je to čiré Vědomí. A To je odpovědné i za uvědomění si rozmanitosti. Stvoření samo o sobě je nejvyšší *Brahman*, je jednotou i rozmanitostí.

VI. II. 162

VASIŠTHA pokračuje: Svět se všemi svými objekty existuje jako zhmotnění neomezeného Vědomí. Proto i forma, vnímání formy i myšlenky o ní nejsou nic jiného než totéž čiré Vědomí. Rozmanitost snových objektů je jen sen, nikoli skutečná rozmanitost. Stejně tak rozmanitost vnímaná v neomezeném prostoru během bdělého stavu není nic jiného než neomezený prostor Vědomí a skutečná rozmanitost neexistuje. Je to nedělitelné Vědomí samo, jež vyvolává zdání rozmanitosti.

Skutečnost neomezeného Vědomí je jinak zakoušena mudrcem a jinak nevědomým člověkem. Proto se o stvořeném světě mluví jako o neskutečném i skutečném. Tyto pohledy jsou zcela opačné, proto je pro člověka nemožné vidět to, co vidí druzí, a druzí to člověku nemohou objasnit. Stvořený svět odpovídá tomu, co člověk vnímá a čeho si je vědom, tedy tomu, co má uvnitř. Je-li taková vnitřní zkušenost stálá, nazýváme stálým i stvořený svět, a jestliže se mění, řekneme, že i stvořený svět je proměnlivý.

Ve snu jsou objekty nehmotné, a přesto je vidíme jako hmotné. Objekty stvořeného světa jsou ve skutečnosti také nehmotné a nepoznatelné, a přesto se zdá, že hmotné jsou a že je lze vnímat. Totéž platí i pro tělo. Je to přelud a samo o sobě neexistuje, ale je vyvoláno jako duch a pak je považováno za skutečnost. Stejně tak jsou zdáním i podmíněnosti mysli.

Všechno, co tu vidíme a domníváme se, že existuje, není nic jiného než samo čiré Vědomí. Nikdy neexistoval důvod, aby vzniklo něco jiného. Proto pochop, že jsi vyrovnaný, v klidu a míru, jako neomezený prostor, a vzdej se myšlenky, že jsi *džíva*. Není-li člověk schopen sám sebe takto osvobodit, jiné prostředky nenajde. Každý je sám sobě přítelem i sám sobě nepřítelem. Snaž se osvobodit, dokud jsi mladý, pomocí čirého, přímého pochopení či *buddhi*. Udělej to hned teď. Co zvládneš udělat, až budeš starý a senilní? Stáří samo je břemenem a něco dalšího nést už schopen nebudeš. Dětství

a stáří jsou k ničemu. Pokud jsi moudrý, pak tím správným časem pro moudrý život je mládí. Když už se člověk dostal do *samsáry*, v němž je život nestálý, měl by se snažit, aby za pomoci posvátných textů a společnosti mudrců sám sebe pozvedl.

Dosáhneš-li Pravdy, pak tě svět objektů přestane obtěžovat, třebaže bude stále vnímán a stále plný neklidu.

VI. II. 163

RÁMA řekl: Nevědomost nezmizí, aniž by byly zcela ovládnuty smysly. Jak může člověk ovládnout své smysly?

VASIŠTHA pravil: Popíšu ti, jak vlastním úsilím získá člověk snadno vládu nad smysly. Jedinec není ve skutečnosti nic jiného než čiré Vědomí a jen v důsledku uvědomění si svého já se stává tím, co nazýváme *džíva*. Na co *džíva* myslí, tím se i stává. Proto snaha získat kontrolu nad svým já a svými smysly by měla být směrována na sebeuvědomění. Mysl neboli *čitta* je jako velitel a smysly jsou jako ozbrojené síly. Ovládnout smysly a zvítězit nad nimi znamená ovládnout mysl. Jsou-li nohy člověka obaleny koženými botami, pak kůže pokrývá celý svět, po němž člověk chodí!

Je-li uvědomění člověka pozvednuto k jeho srdci a pevně ustáleno v čirém Vědomí, mysl se sama od sebe přirozeně ztiší. Jiné cesty, jakými jsou odříkání, svaté poutě či obřady, ke ztišení mysli nevedou. Když si uvědomění Já výše popsaným způsobem uvědomí zážitek, nezanechá zážitek ve vědomí jedince dojmy ani vzpomínky a je ihned jakoby „zapomenut“. I pouhý pokus o to přivádí jedince blíže k nejvyššímu stavu poznání Já.

Buď pevně ukotven ve stavu spokojenosti, ve kterém víš, že jen to ti přináleží, co jsi obdržel v důsledku vlastních odpovídajících činů. Člověk, který zvítězil sám nad sebou, spočívá v klidu, míru a spokojenosti, dělá, co je třeba dělat, a vyhýbá se tomu, čemu je třeba se vyhnout. Klid mysli zakouší ten, kdo se zabývá pozorováním a sledováním sama sebe a není zaujat vnějšími událostmi. Jestliže je uvědomění člověka pevně přidržováno uvnitř, vzdá se mysl obvyklého neklidu a je vedena k poznání. Moudrý člověk dosáhne vlády nad smysly a neutápí se ve vlnách *vásan* neboli podmíněností mysli. Vidí svět takový, jaký je. Pak zmizí přelud *samsáry*, přelud projeveného světa, a s tím i všechno utrpení.

Jestliže člověk pochopí, že neexistuje nic jiného než čiré Vědomí, které je za myšlenkami, a není tudíž objektem vnímání, a které se projevuje jako tento svět, co je potom omezení a co osvobození? Vysušená voda neteče, spontánní prožitek

nevytváří rozdělenost. Prožitek je podobný prostoru. Prostor na sebe bere různé formy jako „já“ a „ty“ a zdá se, jako by vytvářel rozmanitost tam, kde žádná rozmanitost není. To, co naplňuje tento prostor, je čiré Vědomí. Mimo čiré Vědomí nic neexistuje.

VASIŠTHA pokračoval: Je-li tu přímé prožívání Skutečnosti ve smyslu toho, že „nejsem ten, kdo koná, nejsem čin ani prostředek konání, ale jsem čiré Vědomí“ a „svět je nepopsatelný, nelze jej vymezit“, pak je tu to, čemu se říká uvědomování si Já. Svět se jeví jako něco, čím není, a proto poznání Já, které odkryje charakter světa, je tou nejvyšší Skutečností.

Živočich, který má více končetin, je jednou jedinou bytostí s více končetinami. Stejně tak je *Brahman* jediným Bytím s mnoha končetinami, jimž se říká *džívové*. Objekt je jen zdání. Vědomí je neomezený klid a mír, který existuje navždy beze změn. Nemá smysl zkoumat objekty, jako by byly rozmanité. V Tom, co je nekonečné, existuje nekonečně představ a tyto představy se označují jako nevědomost. Jiná nevědomost tu není.

Džíva střídavě přechází z bdělého stavu do spánku a naopak, ale ve spánku i v bdění zůstává stejný. Stav hlubokého spánku a čtvrtý stav *turíja* jsou základem stavů bdění i snění. Mezi stavy bdění a snění není rozdíl. Čtvrtý stav *turíja* zná všechny stavy. Pro osvícenou bytost je bdění, snění i hluboký spánek pouze stavem *turíja*, neboť ve stavu *turíja* není nevědomost. Ač se zdá, že je v tom rozmanitost, stav *turíja* je neduální. Jen nevědomý člověk mluví o dvojnosti a nedvojnosti, osvícený mudrc se tomu všemu směje. Avšak očistit vědomí jedince od nevědomosti nelze bez rozpravy založené na dvojnosti a nedvojnosti. Jen proto jsem ti jako tvůj blízký přítel o tom všem povídal.

Moudří lidé mluví o Pravdě neustále, a navzájem si tak Pravdu osvětlují. Jestliže o Pravdě neustále rozjímají a soustřeďují se na ni, pak skrze cestu zvanou *buddhijóga* dojdou osvícení a dosáhnou nejvyššího stavu.*

Nejvyššího stavu nelze dosáhnout bez úsilí. Abych ti pomohl k jasnému uchopení Pravdy, vysvětloval jsem ti ji opakovaně a používal různá podobenství. Pokud tuto Pravdu, vysvětlovanou stále znovu a znovu, okusí i nevědomý člověk, dosáhne osvícení. Jistě jenom hlupák si může po jednom přečtení textu myslet, že je s tím již obeznámen a nic víc vědět nepotřebuje. Poznání dosažené studiem tohoto textu studiem jiných knih nedosáhneš. Tento text ti přinese dvojí, přiměřenost v činech a dokonalost v poznání.

* Tyto dva verše obsahuje i Bhagavadgítá, ale s důležitou změnou v dodatku, z něhož plyne, že je-li žák připraven, osvícení se přihodí. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

VI. II. 164, 165

VASIŠTHA pokračoval: V neomezeném Vědomí, jež lze přirovnat k slunečnímu kotouči, existuje bezpočet částeček světla zvaných *džívové*. Řekneme-li, že existují v neomezeném Vědomí, považujeme je za jeho části, ale ve skutečnosti neomezené Vědomí žádné části nemá. Mnohost se zřekne své rozmanitosti, jakmile dosáhne osvícení. Je-li však mnohost popsána jako jednota, nestává se z ní něco jiného, než co byla předtím. Je stejná za všech podmínek a ve všech stavech. Je obsahem vědomí či uvědomění mudrce, člověka poznání. To jediné existuje a nic jiného nikdy neexistovalo. Právě s pomocí samotného Vědomí uchopuje nevědomý člověk objekt vlastní nevědomosti. Neznám „já", „ty" ani jiné objekty, které ve své nevědomosti vnímá nevědomý člověk. Pocity „jsem osvícený", „on je nevědomý", „to je pravda" v osvíceném člověku nevyvstanou. To, co známe jako stvořený svět, nikdy nebylo stvořeno a nikdy nezačalo existovat. Tento svět je *Brahman*, jež je takové, jaké je. Žádní nevědomí lidé či nevědomé bytosti tudíž neexistují. Existuje pouze neomezený prostor, v němž poletují myšlenky a představy jako „to je Stvořitel Brahmá".

Vědomí, které existuje v bdělém stavu, vstoupí do snu a stane se snem. Snové vědomí, jež je ve snu bdělé, nazýváme bdělostí ve snu. Sen přejde do bdělého stavu, bdělý stav se vzdá snu a probudí se. Přejde-li bdělý stav do snu, je to, jako by se ten, kdo sní, probudil do snu. Ten, kdo sní, považuje bdělý stav za sen. Pro něj je vědomí ve snu skutečným bděním. Pro toho, kdo sní, je pravým bděním sen, nikoli samotný bdělý stav.

Sen se vůči bdělému stavu zdá velmi krátký. Stejně tak ten, kdo sní, považuje za krátký zase bdělý stav. Mezi spánkem se sny a bděním není žádný rozdíl a ani jeden z těchto stavů není skutečný. Jestliže zmizí uvědomění, zmizí bdělý stav i spánek se sny. Je tu prázdno. Živá bytost nezakouší ve snu ani v bdění „onen svět", nezakouší ho, dokud se neobjeví vědomí smrti. Tak jako ve vědomí vzniknou sny a vytvoří se tři světy, tak vznikne v bdělém stavu projevený svět. Stejně jako je snový svět čirým prázdnem, je i svět bdělého stavu prázdný, ovšem až na neomezené Vědomí, v němž právě projevený svět vzniká. Svět je přelud objevující se ve Vědomí díky vnitřní síle Vědomí. Jako voda, země či prostor se projevuje samo Vědomí. Není v něm nic, co by mohlo být uchopeno či drženo.

VI. II. 166

VASIŠTHA pokračoval: Neomezené Vědomí neboli Já je ta nejzřejmější Skutečnost, která pojmy „Já" nebo „poznání" nepotřebuje a je na nich nezávislá. Hned od počátku prvotního stvoření existuje pouze neomezené Vědomí s představou stvoření. Moudří lidé a učenci prohlašují, že poznání Já je bez představ a bez vědomosti

o hmotných objektech. Ale to všechno není nic jiného než Já. Nic takového jako neznalost či nevědomost tu nikdy zjištěno nebylo. Vědění a neznalost či nevědomost, tedy *vidjá* a *avidjá*, jsou dvě představy, které se Skutečností nemají nic společného. Co tu je nebo není třeba vědět? Vědět, co existuje, vědět, že to je to, či vědět, že toto je neskutečné. Veškeré vědění vznikne ve Vědomí. Vědět o Já, vědět o tom, co je neskutečné, vědět, že Skutečnost je něco jiného než jev i nepřítomnost vědění. To všechno je jen hra neomezeného Vědomí, to všechno je projev a expanze poznání Já.

Poznání Já skutečně existuje, i když pojem „poznání Já" zamítneme. Poznání Já existuje samo o sobě. Dovol, ať ti to objasním. Existuje velká skála. Je nedozírná a místo stěn má modré nebe. Nemá žádné spáry, neboť v ní není rozdělenost. Je pevná a nelze ji rozdrtit. Je nezničitelná. Je jedinečná, s ničím nesrovnatelná. Její původ není znám. Její obsah není hmotný, ale je pevný a jednolitý. Je v ní bezpočet obrazů a představ, jí známých jako *džívové*. Je vnímání schopná i neschopná.

Nikdo není schopen ji rozbít. Jsou v ní představy a dojmy známé jako bohové, démoni či lidé, s formou i bez formy. Viděl jsem tyto představy existující uvnitř skály. Budeš-li chtít, můžeš je vidět též.

RÁMA se zeptal: Jak uvnitř této skály můžeš něco vidět, když skálu nelze dělit na části?

VASIŠTHA odpověděl: Nikdo nemůže skálu rozbít, ale poněvadž jsem uvnitř skály jako jedna z představ, mohu vidět i vše ostatní.

Právě jsem ti popsal Skutečnost, nejvyšší Já. Jsme nedílnou součástí nedělitelného neomezeného Vědomí. Prostor, vzduch a ostatní základní prvky, všechny činnosti, skutky, sklony a podmíněnosti i vnímání času, to vše jsou údy tohoto Bytí. Země, voda, oheň, vzduch a prostor, mysl, inteligence a pocit ega jsou údy nejvyššího Já. Co jiného tu je než neomezené Vědomí? Objekty světa nejsou nic než uvědomění či zakoušení, jež je tělem čirého Vědomí.

VI. II. 167

Poznání Já, nevědomost neboli vědomost o tom, co je neskutečné, jsou jen slova a různé úhly pohledu. V očích toho, kdo zná Pravdu, jsou zcela iluzorní. Všechno vzniká v čirém Vědomí, jež je ve mně jasně nahlíženo. Ve Vědomí vznikají mylné představy jako „to je Já", „to je Poznání", které jsou však zcela falešné a neskutečné. Vzdej se slov a buď ustálen v zakoušení Skutečnosti, na niž tato slova poukazují.

V neomezeném Vědomí se děje bezpočet činností, ale Vědomí samo je zcela tiché, v klidu a míru. Je popisováno mnoha superlativy, ale zůstává tím nedotčeno. Je

v neustálém pohybu, ale stabilní jako skála. Je podstatou pěti elementů, ale nenechá se jimi ovlivňovat. Je příbytkem všech věcí, ale zůstává čirým Vědomím. Lze jej vidět a vnímat, podobně jako snový svět, ale zůstává neviditelným Vědomím.

RÁMA se zeptal: Paměť je základem pro vnímání stavů bdění i snění a stejně tak dává pocit, že jsou vnější objekty skutečné.

VASIŠTHA pravil: Projevení rozmanitých objektů ve vesmíru vznikne v neomezeném Vědomí, když si Vědomí uvědomí samo sebe. Přihodí se to zcela náhodně, *kákatálíja*, podobně jako když z palmy spadne kokos přesně v tom okamžiku, kdy na palmu usedne vrána. Kdykoli, kdekoli a jakkoli se Vědomí uvědomí, ihned se projeví bez jakékoli příčiny. Představy „to je bdění", „to je snění", „to je hluboký spánek" či „to je *turíja*" vznikají ve Vědomí, protože jsou Vědomí. Ve skutečnosti neexistuje sen, bdění, hluboký spánek, *turíja* ani nic za tím. Všechno je čirý klid a mír. Také by se dalo říci, že všechno je neustále bděním či sněním či hlubokým spánkem či stavem *turíja*. Anebo vůbec nevíme, co to je, poněvadž všechno zakoušíme podle toho, jak o tom smýšlíme.

Projevení a neprojevení Vědomí, poznání a nevědomost, to jsou dva s Vědomím neoddělitelně spjaté stavy, podobně jako jsou takovými stavy pohyb a nehybnost pro vzduch.

Není tudíž žádný rozdíl mezi bděním, sněním, hlubokým spánkem a stavem *turíja* a není tu nic takového jako vzpomínka nebo touha. Všechno jsou to omezené představy. Kde by se tu vzala vzpomínka, kde by se tu vzal vztah subjektu a objektu, jestliže existuje pouze vnitřní zkušenost a vnější objekt je jen jejím projevem? Vzpomínka se objeví na základě prožitku a prožitek je možný jen tehdy, jestliže existuje objekt. Projevení neomezeného Vědomí se stane zemí a vším ostatním. Ať se neomezené Vědomí projeví, jak se projeví. Projevení není skutečné ani neskutečné, není něčím ani ničím. Přebývá v srdci jako představa objektu, který se zdá být vně. Co je uvnitř a co vně? Pochop to jako *Óm* a spočiň v klidu a míru.

VI. II. 168

VASIŠTHA pokračoval: Strom vytváří spoustu rozmanitých větví, aniž by o tom přemýšlel, aniž by to byl jeho záměr. Podobně také nezrozené, nestvořené, neomezené Vědomí dá vzniknout rozmanitému projevenému světu čili stvoření. Je to, jako by prostor dal vzniknout prostoru. Tak jako oceán přivodí bez záměru a vůle vznik vln a vodních vírů, tak vytvoří neomezené Vědomí bez jakéhokoli úmyslu všemožné zážitky, neboť je Pánem všeho. Vědomí tyto zážitky různě „pojmenuje", jako

například mysl *manas*, rozumová schopnost *buddhi*, pocit ega *ahankára*. A opět, zcela bez záměru, v sobě neomezené Vědomí vytvoří představu objektu a s ním související mysli, rozumu atd. I řád světa *nijati*, který zahrnuje základní vlastnosti objektů, vznikne v neomezeném Vědomí zcela bez záměru a zapojení mysli.

Vše je Jedno. Strom se skládá z kmene, větví, listů a květů, ale toto dělení je pouze slovní. Neomezené Vědomí zahrnuje vše a rozdílnost je též slovní. Pokud se ptáš, proč tu vůbec takový nepotřebný prožitek objektů je, nutno si připomenout, že to vše je jen dlouhotrvající sen. Kdo by se chtěl držet něčeho, co není nebo co nelze nalézt? Tak jako si v mysli vytvoříme představu „to je strom", tak zase v neomezeném Vědomí existují představy prostoru, vzduchu a dalších elementů. Tak jako jsou neoddělitelně spjaty vzdálenost s prostorem či pohyb se vzduchem, tak jsou *buddhi* a *manas* neoddělitelně spjaty s nejvyšším Bytím neboli neomezeným Vědomím. Stvořený svět nelze od neomezeného Vědomí oddělit.

Hned od samého počátku se stvoření jeví v neomezeném Vědomí jakoby ve snu. Projevení nemá žádnou příčinu. Jak by mohlo být tudíž odděleno od neomezeného Vědomí? Podobá se snu, který je každodenní zkušeností každého. Proto by ho měl člověk zkoumat. Co jiného je základem či skutečností snu než čirá Inteligence neboli čiré Vědomí, které sen vytváří a v němž sen existuje?

Projevení nevzniká v neomezeném Vědomí jako „vzpomínka". Objevuje se jako souhra náhod, bez záměru a bez příčiny. Je nahodilé neboli *kákatálíja*. Vytváření představ a snění přichází až poté. Jakmile se v neomezeném Vědomí objeví stvořený svět, jeho „existence" přichází poté. Ačkoli se tedy zdá, že byl svět stvořen, ve skutečnosti stvořen nebyl. A nebyl-li stvořen, pak ani neexistuje.

V čirém prostoru neomezeného Vědomí se nachází bezpočet projevení. Vznikají a zanikají, ač jsou ve své podstatě prázdná, *šúnja*. Vzájemně na sebe reagují a vytvářejí tento projevený svět, třebaže jsou své podstatě prázdná, *šúnja*. Stvoření je prázdné, tedy vyprázdněné čili oproštěné od představy „já". Tato prázdnota roste, rozvíjí se a pak zaniká.

VASIŠTHA pokračoval: Stvoření vesmíru a jeho rozpuštění neboli zánik jsou jen pomýlené představy, které vznikly ve Vědomí. Trvá-li představa stvoření dostatečně dlouho, je považována za skutečnou. Projevení objektivního vesmíru vzniká v kosmickém Bytí spontánně, podobně jako když se po určité době trvání hlubokého spánku objeví sen. Samo Vědomí se projeví jako vesmír, jenž je tělem Vědomí. A pak v sobě Vědomí vytvoří představy vzpomínek, psychických vlastností či základních prvků.

RÁMA se zeptal: Ó Pane, vzpomínky jsou dojmy a pocity, které zůstaly v *buddhi*. Pokud tu takové dojmy, a tudíž ani vzpomínky, nejsou, jak může něco vůbec začít existovat, jak mohou vzniknout představy?

VASIŠTHA odvětil: Hned rozptýlím tvé pochybnosti, Rámo, a upevním tě v nedvojnosti. Projevený svět je jako dřevěná figurka, která ještě nebyla ze dřeva vyřezána. Figurkou se stane v okamžiku, kdy ji někdo skutečně vyřeže. Ale poněvadž je neomezené Vědomí neduální, nic takového se nestane. V netečném dřevu se figurka neobjeví, dokud není skutečně vyřezána. Protože je Vědomí naplněno Vědomím, projevený svět se projeví ve Vědomí. Vědomí nikdy nepřestane být Vědomím a svět z něho nikdy nebude vyřezán. Přesto se jeví jako svět.

Vědomí, které je plné různých možností a představ, na počátku stvoření své představy projeví. Protože jsou tyto představy také obdařené vědomím, zdají se skutečné, podobně jako je tomu ve snu. V prostoru srdce vyvolá Vědomí různé dojmy a představy jako „to je představa *Brahman*, a ta sama o sobě je i představou čirého Vědomí", „to je představa *džívy*", „to je pocit ega, mysl, *buddhi*, čas a prostor", „jsem takový a takový", „to je činnost", „to jsou základní prvky", „to jsou smysly", „to je jemnohmotné tělo *purjaštaka* a to zase hmotné fyzické tělo", „jsem Stvořitel Brahmá, jsem Šiva, jsem Višnu, jsem Slunce", „to je uvnitř a to je vně", „to je stvoření a to je svět". Takové představy vzniknou v samotném Vědomí. Není tam hmota, vzpomínka ani dualita.

Projevený svět vznikne ve Vědomí bez příčiny. Je zakoušen vědomím ve Vědomí. Vědomí samo se považuje za svět a samo svět zakouší. Žádná vzpomínka, sen nebo čas s tím nemají co dělat. To, co se uvnitř zdá být masou Vědomí, se vně jeví jako svět. Není tu však žádné uvnitř ani vně, není tu nic kromě nejvyšší Skutečnosti. Tak jako je skutečné neomezené *Brahman*, tak je skutečný i tento pozorovaný objektivní vesmír.

VI. II. 169

VASIŠTHA pokračoval: Pro osvobozeného člověka není radost radostí ani smutek smutkem. Srdce osvobozeného není vzrušeno, ani když prožívá potěšení. Osvobozený člověk se raduje v samotném čirém Vědomí stejně jako ve světě objektů.

RÁMA se zeptal: Jestliže osvobozený člověk nenalézá radost v radosti a smutek ve smutku, pak asi není schopný vnímat a pociťovat.

VASIŠTHA pravil: Uvědomění osvobozeného člověka je zcela ponořeno ve Vědomí, proto nezakouší potěšení, aniž by musel vynaložit určité úsilí. Říkáme, že spočívá ve Vědomí. Jeho pochybnosti byly rozpuštěny a jeho kontakt s objekty světa je poznamenán poznáním. Svět pro něj ztratil přitažlivost, ačkoli ve světě dál dělá to, co je třeba v daném okamžiku dělat.

Osvobozený člověk spočívá v Já, ve Vědomí, a proto ačkoli se věnuje nějaké činnosti, zdá se, jako by spal. Není necitlivý ani neschopný vnímat. Vypadá, jako by

spal, ne proto, že by byl netečný, ale proto, že se v projeveném světě chová, jako by šlo o dlouhý sen. Spočívá v nejvyšším klidu a míru, v Pravdě, která je pro nevědomého člověka temná jako noc. Proto je považován za toho, kdo spí. Ale není netečný. Nezajímá se o svět nevědomých lidí, proto je pokládán za toho, kdo ve světě spí. Není netečný. Ve Vědomí, v Já, se raduje neustále. Je povznesen nad všechny smutky a trápení.

Džíva, točící se v koloběhu *samsáry* a zakoušející všechny možné radosti i bolesti, má vskutku štěstí, pokud se setká s mudrcem a překročí oceán utrpení. Mudrc v klidu a míru spí, aniž by byl v posteli. Ačkoli ve světě vykonává spoustu činností, užívá si klidu hlubokého spánku. Jaký to div! Tento „spánek" nic neruší. Kdo nevidí „svět", třebaže má oči otevřené, je doopravdy opojený. Užívá si blaženosti hlubokého spánku. Vypustil ze svého srdce představu světa a dosáhl naplnění. Opájí se nektarem a spočívá v klidu a míru. Jeho radost není závislá na potěšení. Odvrátil se od chamtivosti. Ví, že se v každé částečce nachází nějaký vesmír. Zabývá se různou činností, ale nic nekoná. Je si vědom toho, že projevený svět je stejně skutečný jako sen, proto vstoupil do klidu a blaženosti hlubokého spánku. Jeho vědomí dosahuje dále než prostor. Vlastním úsilím, které dosáhlo vrcholu, došel poznání Já a žije tak, jako by v čirém prostoru pozoroval dlouhý sen. Je plně probuzený a osvícený, ačkoli se zdá, že spí. Zakouší nejvyšší radost, ačkoli se zdá, že spí. Dosáhl nejvyššího stavu.

VI. II. 170

RÁMA se zeptal: Pane, kdo je jeho přítelem, se kterým se raduje? Co je jeho radostí a potěchou a jak si taková potěšení užívá?

VASIŠTHA odvětil: Přítelem mudrce je jeho vlastní čin, který u mudrce vznikne spontánně a není v něm rozdělenost ani rozpor. Je jako otec, který povzbuzuje a dodává kuráž. Je jako manželka, která vede a usměrňuje. Ani v nejhorším neštěstí mudrce neopustí. Je bez pochybností a podporuje ducha odříkání. Je sladký jako nektar, protože jakoukoli zlobu obrátí zpátky proti ní samotné. Je přítelem i pomocníkem i v nejtěžším utrpení a v největším neštěstí. Je to truhlice pokladů, která ukrývá vzácný drahokam víry. Ochraňuje mudrce před zlem a kdykoli mu poskytne ochranu.

Vlastní čin přináší mudrci všechny druhy potěšení. Dává jeho tělu zdraví za všech situací a podmínek. Odhaluje mu, co je a co není třeba udělat. Jeho posláním je poskytnout mudrci věci a zážitky, které si přeje, a odvracet ty, které si nepřeje. Díky němu je mluva mudrce milá a příjemná a jeho jednání vstřícné, nápomocné, uctivé, oproštěné od sobeckých tužeb a směřující k poznání Já. Je zasvěcen ochraně společnosti a obecného blaha. Předchází nemocem těla i mysli. Přináší štěstí moudrým lidem formou rozhovorů s nimi, přičemž v případě těch, kteří se mudrci vyrovnají, jde o pouhé zdání

duality. Ať už je životní pozice mudrce jakákoli, jeho čin je zasvěcen sebeobětování, dobročinnosti, odříkání a poutím. Formou sdílení jídla a pití napomáhá zdravým vztahům mudrce s dětmi, manželkou, kněžími, sloužícími i příbuznými. Ze své přirozenosti si mudrc naplno užívá společnosti svého důvěrného přítele, jímž je jeho vlastní čin, i všech, kteří tohoto přítele doprovázejí.

Vlastní čin jakožto přítel mudrce má syny, kteří se jmenují koupel neboli čistota těla, dobročinnost, odříkání a meditace. Také oni napomáhají štěstí a spokojenosti všech bytostí. Manželkou přítele je pocit štěstí a spokojenosti, který se na všechny kolem spontánně a přirozeně přenáší. Má jméno *samatá* neboli neutrálnost, vyrovnanost mysli. Je podporou svému muži, spontánnímu činu, ve vykonávání toho, co je přiměřené a správné. Má svoji stálou společnici, která se jmenuje *maitrí* neboli přátelskost.

Mudrc, který si užívá společnosti svého nejlepšího přítele i jeho doprovodu, se nepotřebuje radovat, zakouší-li potěšení, ani trápit, má-li těžkosti. Nepociťuje nenávist ani zlobu. Kdekoli a za jakýchkoli podmínek je ve stavu *nirvána*, i když se zabývá světskými činnostmi. V neužitečných debatách a sporech zůstává zticha, ke zbytečným řečem zůstává hluchý. Je mrtvý pro nesprávné činy a velmi živý, jde-li o správný čin. Umí dobře ukazovat to, co skýtá naději, a v jediném okamžiku odhalí nejvyšší Pravdu. Pro mudrce je toto všechno zcela přirozené. O dosažení těchto kvalit nemusí usilovat.

VI. II. 171

VASIŠTHA pokračoval: Tím, co se projeví jako svět, je samotné neomezené Vědomí. Ve skutečnosti to není ani svět ani prázdno a ani ne vědomí. Lze k tomu jen říci, že to, co se nazývá svět, tím není. Je jemnější než samotný prostor a zdá se být něčím jiným, než je.

Mezi „tím" a „tamtím" je tělo Vědomí a tělo Vědomí je zakoušeno jako objekt vnímání. Takové stvoření však nemá příčinu, a tudíž ani důvod, proč by vzniklo. Jak lze potom říci, že existuje? Předpokládat existenci vnějšího vesmíru nebo jen jeho nejmenší částečky nemá žádné opodstatnění. Je-li něco vnímáno jako vnější vesmír, je to ve skutečnosti neomezené Vědomí. Tak jako člověk, který spí hlubokým spánkem, přejde do snu, aniž by se svého spánku vzdal, tak čiré a nedělitelné Vědomí v sobě vyvolá představu světa objektů, aniž by se vzdalo své přirozenosti být Vědomím. Žádná hmota zvaná svět neexistuje. Ať už člověk vnímá, že to, co vidí, jsou formy anebo že to formy nejsou, nejvyšší Pravdou je, že vše je jediné neomezené *Brahman*, jež se samo projevuje. Po probuzení člověk pochopí, že hory ve snu byly prázdnem. Podobně když dojde k osvícení, je tu pochopení, že žádná forma neexistuje.

Pro toho, kdo je osvícen, je svět nedělitelným nejvyšším *Brahman*. Ačkoli jsem bystrý a inteligentní, nevím, co znamená neosvícení čili nevědomost. Mezi „tím“ a tamtím“ je masa Vědomí, která je základní podstatou všech bytostí. To je nejvyšší stav Já. Mezi „tím“ a „tamtím“ je neomezený prostor, jenž je masou Vědomí, ve které je vše pevně zakotveno. Ať je tato masa Vědomí čímkoli, právě ona je vším, skutečným i neskutečným zároveň. Tak jako vzniknou vlny a víry v oceánu, tak vzniknou forma, vnímání i příslušné pojmy v mysli, a nejsou tudíž nic jiného než čiré Vědomí. Mezi „tím“ a „tamtím“ je neomezené Vědomí. Je-li toto jasně pochopeno, bez obměn a zjednodušování, je nahlédnuto, že existuje pouze neomezené Vědomí a žádný svět není. Pak se z přitažlivosti a odporu či existence a ne-existence stanou údy neomezeného Vědomí, aniž by nějak ovlivnily jeho pravou přirozenost. Mezi dvěma „konci“ je čiré Vědomí. Oba „konce“ jsou jen pojmy, které neexistují odděleně od Skutečnosti, nacházející se uprostřed. To je základní podstatou neomezeného Já neboli Vědomí. A tomuto Vědomí, jež je mezi „tím“ a „tamtím“, se říká „svět“.

Stvoření od samotného svého počátku ve skutečnosti vůbec neexistovalo. Říci, že stvořený svět existuje sám o sobě, je čirý výmysl. Je to škoda a je to i neštěstí, že lidé řeknou, že svět existuje a *Brahman* neexistuje, ačkoli je tomu naopak.

VASIŠTHA pokračoval: Kam bych měl jít, abych našel to, co není *Brahman* či neomezené Vědomí? Ach, běda, svět je divné místo, kde lidé považují za skutečnost neskutečný svět objektů vnímání. A přece dosáhnou téhož *Brahman*. Záře vzácného drahokamu není jeho stvořením a není na něm nezávislá. Podobně není projevený svět, který je září a projevením *Brahman*, oddělen od Já, od čirého Vědomí. V nejvyšším stavu Vědomí svítí Slunce, ale Slunce není od Já odděleno. Slunce ani Měsíc nemohou Já osvětlit ani ukázat. Slunce i Měsíc svítí, osvětlují a ukazují objekty vnímání jen díky vlastní síle čirého Vědomí.

Vědomí je s formou a je bez formy. Ale to jsou jen slova a prázdné pojmy. Částice světla tvořící sluneční paprsky jsou samy těmito paprsky a nejsou od nich oddělené. Je tedy v pořádku, pokud řekneme, že svítí, i pokud řekneme, že nesvítí. Podobně můžeme říci, že Slunce a Měsíc svítí, anebo že nesvítí. Slunce i další tělesa svítí díky neomezenému Vědomí, jak bychom tedy mohli říci, že objekty nesvítí, nebo že Vědomí nesvítí?

Nejvyšší stav je za všemi pojmy a představami i za představou masy Vědomí a za představou prázdna. Neobsahuje nic a zároveň obsahuje vše. Země, voda, oheň, vzduch a prostor v něm opravdu existují, ale z jiného úhlu pohledu v něm neexistuje nic. Ačkoli je v něm bezpočet *džívů*, neexistují nezávisle na Vědomí či od Vědomí odděleni. „Něco“ nebo „nic“ jsou představy, které mají daleko ke Skutečnosti, jíž je neomezené Vědomí.

Čiré Vědomí, jež je neduální, věčné a všeprostupující, existuje a je poznáváno jako „svět“. Stačí odstranit vzájemný vztah subjektu a objektu a to, co zůstane ze světa

rozmanitosti, je Skutečnost. Samo Vědomí se projeví jako bezpočet různých zkušeností a zážitků. Bdělý stav se má k transcendentálnímu stavu *turíja* tak jako spánek se sny k hlubokému spánku. Pro osvícenou bytost jsou však všechny stavy Vědomí stavem jediným, stavem *turíja*.

Teorie o stvoření neboli proměně Já neboli Vědomí do hmoty jsou jen prostředky, jejichž pomocí učitel poučuje žáka. Není v tom ani špetka pravdy. Pokud člověk pochopí, že sen je jenom sen, je tu radost, pokud však ten, jemuž se zdá zlý sen, nepochopí, že jde pouze o sen, pak je tu strast a utrpení. Osvícený mudrc žije ve stavu uskutečnění Pravdy, i během různých světských činností. V rozmanitosti zakouší jednotu a těší se i z nepříjemných situací. Žije ve světě, a přece v něm ve skutečnosti není. Co víc může osvícený člověk získat? Tak jako je led stále studený, tak mudrc žije přirozený život, v němž dělá vše, co je pro něj přirozené, aniž by o něco usiloval nebo něco odmítal. Základní charakteristikou nevědomého člověka je, že se snaží být jiný, než je.

VI. II. 172

VASIŠTHA pokračoval: Stvořitelem je Mysl, v níž není ani památka po hmotě. Stvořitel nemá tělo, smysly a ani *vásany* neboli podmíněnosti mysli. Protože na konci předchozího světového cyklu dosáhl osvobození, nemá žádné vzpomínky. A nejsou-li vzpomínky, není důvod ke vtělení. I kdyby u Stvořitele nějaké vzpomínky byly, i tak by byl Stvořitel bez hmoty, podobně jako město, o němž se nám zdá ve snu. Pro jednoduchost se však říká, že v osvobozené bytosti vzpomínky být nemohou.

RÁMA se zeptal: Pane, řekni mi prosím, proč v osvobozeném člověku nejsou vzpomínky a jak mohou bez vzpomínek vzniknout stavební kameny stvoření zvané *guny*.

VASIŠTHA odvětil: Vzpomínky vyvstanou jen ve vztahu ke světu objektů, a vytvoří tak posloupnost příčin a následků. Jestliže objekt vnímání sám o sobě neexistuje, jak a kde by mohla vzniknout a existovat vzpomínka? Je-li Skutečnost taková, že vše je *Brahman* neboli neomezené Vědomí, není tu pro vzpomínku žádný prostor.

Přemítání o objektu či koncentrace na objekt, k čemuž u živých bytostí dochází, se nazývá *smrti* neboli vzpomínka. Objekty však neexistují. Jak potom může existovat *smrti*? Neomezené Vědomí je Skutečností ve všech bytostech, a pokud mluvíme o koncentraci na objekty, ta je neodmyslitelně spjata s Vědomím. Proto poukazuji na *smrti*. Je to však jen z pohledu nevědomého člověka. Dosti o tom. *Smrti* také znamená přirozený pohyb vznikající ve Vědomí. Pokud se takový pohyb opakuje, lze jej navenek vidět jako hmotu. Vše, co Vědomí samo od sebe zakouší, se nazývá *smrti*. Všechny zážitky vzniknou v neomezeném Vědomí spontánně jako jeho součásti.

Vzniknou samy od sebe bez příčinné souvislosti, náhodně neboli *kákatálíja*, jako když zralý kokos spadne z palmy právě v tom okamžiku, kdy na palmu usedne vrána. Nazývají se vzpomínky či paměť. A tak je tomu s každým děním, přestože se zdá, že má své příčiny.

Proč bychom měli zkoumat vzpomínky, jež jsou nahodilé, když jsme pochopili, že objekty vnímání, k nimž se vzpomínky vztahují, vůbec neexistují? Existují pouze z pohledu nevědomého člověka. Já však neodhaluji cesty vedoucí k osvobození nevědomým lidem. Mé vysvětlení je určeno pouze těm, kteří již byli probuzeni, ale mají ještě pochybnosti. Člověk by neměl vyhledávat společnost nevědomých lidí, kteří neumí rozpoznat Pravdu. Jakmile je objekt třebas nepatrně vědomím zakoušen a tato zkušenost se opakuje, vytvoří se psychický otisk neboli *samskára*. Tak vzniká projevený svět. Vše je ovšem prostoupeno neomezeným Vědomím a neexistuje žádná forma ani vzpomínka, která by se ho týkala. Jestliže dualita sama o sobě neexistuje, pak neexistuje ani žádné omezení.

VI. II. 173

RÁMA se zeptal: Jak se všudypřítomné Vědomí ztotožní s tělem? A jak se ztotožní se skálou či dřevem?

VASIŠTHA odvětil: Tak jako se vtělená bytost ztotožní s rukou, tak se neomezené Vědomí ztotožní s tělem. Tak jako se tělo ztotožní s nehty a vlasy, tak se všudypřítomné Já ztotožní se skálou a dřevem. Tak jako se ve snu stane čiré Vědomí skálou či dřevem, tak se představy skály a dřeva objeví v neomezeném Vědomí hned na počátku stvoření. V těle člověka existují citlivé a necitlivé části a podobně se v kosmickém těle neomezeného Vědomí projevují objekty vnímání schopné či neschopné, ačkoli ve skutečnosti žádné takové formy neexistují. Je-li to jasně nahlédnuto, formy zmizí, podobně jako zmizí sen, když se probudí ten, kdo snil. Všechno je čiré Vědomí, pozorovatel ani objekt pozorování neexistují.

Tisíce světových cyklů v neomezeném Vědomí vzniklo a zase zaniklo, a přece nejsou tyto světy od neomezeného Vědomí odděleny, stejně jako nejsou vlny odděleny od oceánu. Je-li pochopena Skutečnost, že „nejsem vlna, jsem oceán", pak vlny ustanou. Projevený svět je vůči *Brahman* jako vlna vůči oceánu. Bytí a ne-bytí projeveného světa jsou dva způsoby, jakými se projevuje energie, jež je neoddělitelně spjatá s *Brahman*.

Zážitku, který vznikl ve Vědomí jakoby ve snu, se říká Mysl, Stvořitel Brahmá, praotec všeho stvoření. Toto Bytí je bezejmenné, bezforemné a neměnné. A právě v něm vzniknou představy „já", „ty" i všechny další, které nejsou od Stvořitele odděleny. Čiré Vědomí, v němž představy vzniknou, je praotcem všech bytostí. Tak jako

vlny, které vznikají a zanikají na hladině oceánu, nejsou nic jiného než oceán a nejsou od něj odděleny, tak všechna stvoření a zániky vesmíru nejsou odděleny od neomezeného Vědomí.

Pohyb energie, k němuž v neomezeném Vědomí dochází, se nazývá kosmická bytost, *virádž*. Je obdařena přitažlivostí. Stvoření v ní vzniká jako sen. Stvoření je sen. Bdělý stav je sen. Ačkoli lze stvořený svět zdánlivě vidět a zakoušet, ve skutečnosti je to jen uskutečnění představ, které v nás vzniknou. Tyto představy existují jako kosmická bytost. Vědomí zakouší představy, které v něm vznikají stále znovu a znovu. Kosmická bytost, *virádž*, která je prostoupena Vědomím, se projevuje jako rozmanité objekty. Tak jako si herec, snící o tom, jak hraje, představí sám sebe na pódiu před obecenstvem, tak si Vědomí uvědomí svůj zážitek projeveného světa.

VI. II. 174

VASIŠTHA pokračoval: Od samého počátku stvoření se jako vesmír projevuje samo Vědomí. Tři světy nejsou od *Brahman* odděleny. *Brahman* je jako oceán, v němž zakoušení je vodou a rozmanitá stvoření vlnami. I po skončení tohoto stvoření je tu čirá nepodmíněná blaženost. A kde je dualita, nedualita či něco dalšího? Hluboký spánek i spánek se sny jsou dva střídající se stavy, které vzniknou během spánku. Podobně jsou projevení a zánik stvořeného světa dvě vzájemně se střídající události v neomezeném Vědomí.

Jakmile moudrý člověk pochopí, že svět je jako snový výtvor, nebudou se ke světu upírat jeho naděje. Ten, kdo sní ve dne, má nejrůznější vize a naděje. Ač se v takovém denním snu zdají být skutečností, doopravdy neexistují. Pokud hledáš pro tento projevený svět jiné vysvětlení, proč nepřijmeš možnost přeludu, blouznivých představ či halucinací?

Cvičení koncentrace, při kterém je z mysli odstraněn pohyb a proměna, je dobré pro posílení netečnosti. Pokud je pohyb v mysli, je to známka rozmanitosti, tedy *samsáry*. Koncentrací nelze dojít do stavu vyrovnanosti. Prohlašuje-li někdo, že osvobození je možné dosáhnout tehdy, když je mysl přinucena zbavit se pohybu, proč by nešlo osvobození získat během hlubokého spánku? Až když člověk pochopí, že tu žádné stvoření není, objeví se pravé poznání Já, které vede k osvobození. Takové osvobození nikdy nekončí, je neomezené a nepodmíněné, je to skutečné *nirvikalpa samádhi*. V něm zůstane člověk pevně ukotven v poznání Já bez nejmenšího rozptýlení. Říká se tomu také věčný spánek, *turíja*, *nirvána* či *mókša*.

Dhjána neboli meditace je dokonalé probuzení či osvícení. Pochopit, že svět objektů neexistuje, znamená dokonalé probuzení či osvícení. Nepodobá se stavu netečnosti ani hlubokému spánku, nepodobá se *nirvikalpa samádhi* ani *savikalpa*

samádhi, ani to není neskutečný imaginární stav. Vesmír v něm existuje tak, jak je, ale zároveň je rozpuštěn. Nejsou v něm představy jednoty, rozmanitosti, jejich směsice ani jejich ne-existence. Je v něm nejvyšší klid a mír.

Takového dokonalého probuzení lze dosáhnout pečlivým studiem tohoto textu, prováděným neustále, dnem i nocí. Svaté poutě, dobročinnost, vědomosti, cvičení koncentrace, cvičení *jógy*, odříkání ani náboženské obřady k dokonalému probuzení nestačí. Žádná z těchto cest nevede k cíli. Takové metody vedou k nebi či jinému druhu odměn, ale ne k osvobození. Iluze skončí až tehdy, kdy se v člověku, který pozorně studoval a zkoumal tento text, objeví poznání Já.

VI. II. 175

VASIŠTHA pokračoval: Na počátku v neomezeném Vědomí nevznikl ani tento ani onen svět. V neomezeném Vědomí se objevil imaginární, smyšlený prožitek, podobně jako když se ve snu objeví zážitek objetí s krásnou ženou. Jediné, co při snění existuje, je ten, kdo sní. Jediné, co existuje při imaginárním prožitku, je neomezené Vědomí. To, co se jeví jako svět, vznikne v neomezeném Vědomí, jež je neustále čiré. Jak by mohla v čirém a čistém Vědomí vzniknout nečistota? Daný prožitek je také čirý. Sám o sobě je snovým přeludem, snovým stvořením. A právě takový je svět, neboť na samém počátku stvoření nebyla země ani nic jiného. Pohyb energie v neomezeném Vědomí stvořil následně zemi s dalšími prvky, mysl a ostatní psychické jevy. Všechno jsou to jen představy ve Vědomí. Pohyb energie je jako pohyb vzduchu, který je vzduchu vlastní a objeví se bez záměru, bez zapojení mysli.

Vědomí se projeví ve Vědomí jako tělo Vědomí, jako zhmotnění sebe sama. Zdá se, že objektem vnímání je samotná mysl, podobně jako je tomu ve snu. Žádná jiná příčina tu není. Ve Vědomí není dualita ani rozdělenost. Nejvyšší *Brahman* je bez formy. Projeví-li se s formou, je tu projevený svět. *Brahman* existuje věčně. Tak jako během snu vznikne v jedinci rozmanitost, tak se v jediném neomezeném *Brahman* projeví svět rozmanitosti.

Stvořitelem Brahmou je samotná Mysl. Je v srdci celého stvoření a sama všechno dělá i všechno ničí. Pokud toto člověk pečlivě prozkoumá, pak je mu zřejmé, že existuje pouze čiré Vědomí a nic jiného. Čiré Vědomí je mimo jakýkoli popis. Na konci zkoumání zůstane jen naprosté ticho. I když se Vědomí účastní všech činností, je nedotčené jako prostor. Jako by bylo zcela netečné. Osvícený člověk dosáhne poznání o Absolutnu a zůstane tichý, v klidu a míru. Takový člověk je nade všemi.

Stvořitel Brahmá způsobil projevení světa, aniž by to byl jeho záměr. Jestliže má neomezené Vědomí „oči zavřené", spočívá samo v sobě, zůstává samo o sobě. Má-li „oči otevřené", je projeveným světem. Neomezené Vědomí však je samo sebou

v obou případech. Proto je obojím, „je“ i „není“, skutečné i neskutečné. Tyto dva stavy se neustále střídají a jeden nikdy není bez druhého. Poznej Skutečnost, jaká je, jako nejvyšší klid a mír, a pochop, že je to nezrozený a nezničitelný prostor. Také věz, že projevený svět je jako prostor, ač někdy takový není. Svět objektů nikdy nevznikl a nikdy nezanikne, třebaže je nyní zdánlivě zakoušen. Je to záhadné dílo energie či síly neomezeného Vědomí.

Cokoli je kdykoli a kdekoli zakoušeno, v tom okamžiku se zdá, že to existuje bez ohledu na to, zda je to skutečné nebo neskutečné. Jiný úsudek není přiměřený.

VASIŠTHA pokračoval: To, na co se člověk neustále soustředí, co neustále zaměstnává jeho mysl a čemu zasvětil svůj život, to chápe jako skutečné a zřejmé. Je-li mysl plná uvědomování si *Brahman*, pak se jím stane. To, co člověk nejvíc miluje, tím se stane. Pokud mysl člověka spočívá v nejvyšší Skutečnosti, tedy v neomezeném Vědomí, pak se člověk věnuje tomu, čemu má, aniž by byl touto činností omezen.

Pokud svět objektů sám o sobě neexistuje nebo pokud člověk nemůže jeho existenci potvrdit ani popřít, nelze určit, kdo je tím, kdo koná činy, nebo zakouší zážitky. To, co se nazývá jako Stvořitel Brahmá či probuzená Inteligence *buddhi*, není nic jiného než neomezené Vědomí, jež je zcela čiré. Klid a mír na obloze znamená čiré prázdno. Projevení duality v tom všem je iluzorní a falešné. Rozmanitost je bezvýznamný pojem. Tak jako člověk přejde z hlubokého spánku do spánku se sny, tak neomezené Vědomí přejde ze stavu naprostého klidu do stavu stvoření. Není v tom dualita ani jednota. Neomezené Vědomí vnímá stvořený svět v prostoru svého vlastního vědomí.

Tak jako neexistuje následnost, řád a příčinnost ve snu, neexistuje ani v projeveném světě, ač se to tak může jevit. Ve snu není rozdělenost a stejně tak není rozdělenost ani u objektů vnímání. *Brahman* neboli neomezené Vědomí se před tebou projeví jako vesmír, jako stvoření. Ve snu neexistuje rozpoznání objektů, které zde vidíme, není tu mentální otisk neboli *samskára* ani vzpomínka, neboť snící člověk neuvažuje „to už jsem někdy viděl“. A pokud jsou tyto tři způsoby uvažování odstraněny i v bdělém stavu, pak je tu pouze neomezené Vědomí, které nevědomý člověk ztotožňuje s pamětí.

Zdá se, že v nejvyšším Bytí existují příkazy a zákazy či přijetí a odmítnutí, ale tak tomu není. Když se člověku motá hlava, zdá se mu, že se svět kolem něj otáčí, ale přitom jde jen o pocit závratě v samotném člověku. I když to člověk ví a i když chápe, že svět objektů je jen přelud, přelud nezmizí jinak než vytrvalou praxí. Přelud zmizí pouze oddaným studiem posvátného textu, není jiné cesty. Trojice mysl, objekt vnímání a tělo dosáhne pokojného stavu vyrovnanosti pouze poznáním Já, tedy osvícením, ne jinak. Tato trojice, mysl, objekt vnímání a tělo, vznikne z nevědomosti a nevědomost lze odstranit studiem tohoto textu. Krása tohoto posvátného textu spočívá v tom,

že ten, kdo jej studuje, není ponechán beznaději. Je-li něco napoprvé nejasné, další studium to ozřejmí. Tento posvátný text odstraní iluze a umožní ti pochopit, že běžný život sám je tím nejvyšším stavem.

Člověk by měl každý den prostudovat alespoň malý kousek textu. Pokud se někdo domnívá, že text není dostatečně směrodatný, protože má lidský původ, může se uchýlit ke studiu jiné svaté knihy, která také pojednává o poznání Já a o konečném osvobození. Neměl by však marnit čas vyměřený k životu.

VI. II. 176

RÁMA se zeptal: Jestliže je v neomezeném Vědomí bezpočet vznikajících a zanikajících vesmírů, proč mě učíš o jejich povaze?

VASIŠTHA odvětil: Právě touto cestou jsi došel k pochopení, že svět je jen dlouhotrvající sen. Získal jsi poznání o vztahu mezi slovem a jeho významem, čili objektem, který slovo představuje. Celé povídání o projeveném světě a imaginárním stvoření tak nebylo marné. K objasnění duchovní Pravdy, která člověku umožní porozumět slovu a představě s ním související, poslouží nejlépe názorný příklad. Jen tak se učení stane živoucí Pravdou, která člověka vede v jeho každodenním životě. Tím, že poznáš vše, co je třeba poznat, dosáhneš poznání o třech údobích času, tedy minulosti, přítomnosti a budoucnosti, a poznáš, že to všechno tak opravdu je.

Příběh o kosmickém vejci

V každé částečce Bytí existuje bezpočet vesmírů. Kdo má tu moc jenom je spočítat? V této souvislosti si vzpomínám na příběh, který mi vyprávěl můj otec Brahmá. Povím ti ho, tedy poslouchej.

Jednou jsem se zeptal Brahmy, co je to projevený svět a kde existuje.

BRAHMÁ odvětil: Ó mudrci, vše, co se jeví jako vesmír, není nic jiného než neomezené Vědomí, *Brahman*. Moudří lidé vědí, že je to čiré *sattva*, nepodmíněná Inteligence, která je naprosto neomezená. Nevědomí lidé to vidí jako hmotný vesmír. Osvětlím ti tuto Pravdu následujícím vyprávěním o kosmickém vejci zvaném *brahmánda*.

V neomezeném prostoru existuje neomezené Já, jež není od prostoru odděleno. Neomezené Já začalo samo sebe vnímat jako *džívu*, podmíněnou živou bytost. Aniž se

vzdalo své podstaty, jíž je neomezený prostor, považovalo se za „já jsem", za pocit ega. Stále však mělo jako své tělo prostor. „Já jsem" se rozvinulo v „já jsem *buddhi*, rozumová schopnost". Tak se začalo považovat za rozumovou schopnost zvanou *buddhi*, která rozlišuje „toto" a „tamto" a podléhá základní iluzi podmíněného vnímání. Poté přijalo myšlenku „já jsem mysl" a zabředlo do představ rozmanitosti a pomýleného uvažování. Mysl si vytvořila představu existence pěti smyslů, které ač jsou bez formy, jeví se hmotné, podobně jako hory viděné ve snu. Mysl si představila, že má tělo složené ze tří světů, kde jsou rozmanité bytosti s rozmanitými vzájemnými vztahy, a že to vše podléhá času.

Mysl viděla všechno podobně, jako vidíme rozmanité objekty v zrcadle. To, co viděla, bylo okouzlující a plné barev. Takové vesmíry existují v každé malé částečce. Nevědomost to vše považuje za neomezené stvoření, ale je-li to nahlédnuto jako *Brahman*, pak se stvořený svět stane čirým *Brahman*. I když to vše je přímo nahlédnuto, nelze vidět nic, neboť všechno je jen sen. Kdo je ten, kdo vnímá? Co je vnímáno? A jak by mohla v neomezeném Bytí existovat dualita?

VI. II. 177

RÁMA se zeptal: Projevený svět vznikne v neomezeném Vědomí bez jakékoli příčiny. Když je tomu tak, proč se události nedějí bez příčiny i nyní?

VASIŠTHA odvětil: Jaké představy člověk zakouší, takové vnímá jako skutečné. V *Brahman* existuje příčinnost i bezpříčinnost, neboť *Brahman* je všemohoucí. U živé bytosti jsou v jejím inteligentním, citlivém těle i netečné a necitlivé nehty a vlasy. Je-li prožíváno něco jiného než *Brahman*, pak to znamená, že je tu pomýlená příčinnost a ta za to zodpovídá. Jestliže se však tady všude projevuje pouze jedno jediné neomezené Vědomí, co je v něm příčinou a co následkem?

RÁMA se zeptal: Pro nevědomého člověka ale příčinná následnost platí. Co je v něm tedy bez příčiny a jak to existuje?

VASIŠTHA odpověděl: Pro osvíceného člověka neexistuje nikdo, kdo by byl nevědomý. Proč máme ztrácet čas mluvením o něčem, co neexistuje?

Některé věci mají svou příčinu a jiné nikoli. Závisí to na úhlu pohledu člověka. Co člověk považuje za platné, to jediné jako platné přijímá. Stvořený svět je bez příčiny. Názor, že svět byl stvořen bohy, je jen hra se slovy. Nic tuto Skutečnost neukazuje lépe než prožitek snění.

Pokud tu není pochopení, že stvořený svět je jako sen, je tu přelud. Pokud tu takové pochopení je, přelud zmizí. Spekulativní uvažování ohledně stvořeného světa znamená nevědomost a hloupost. Je snad oheň „příčinou tepla", když je mu teplo přirozené a je s teplem neodmyslitelně spjat? Části, z nichž se skládá tělo, jsou nehmotné éterické substance bez formy. Fyzické tělo tudíž nemá skutečnou příčinu. Co by mohlo být příčinou těla zakoušejícího neexistující vesmír?

Toto všechno je naprosto přirozené pro přirozenost, ať už se touto přirozeností míní cokoli. A to i v případě, že příčinnost budeme předpokládat. I pojem „přirozenost" je jen slovní obrat. Všechny objekty i jejich předpokládané příčiny nejsou nic jiného než přeludy, které vznikly v mysli nevědomého člověka. Moudrý člověk ví, že každý důsledek musí mít svou příčinu. Když se člověku zdá sen o tom, že byl oloupen, a člověk ví, že to byl jen sen, není tu strast ani utrpení. A stejně tak je život osvobozen od utrpení, je-li pochopena Skutečnost.

Skutečností je, že vesmír nebyl nikdy stvořen, neboť stvoření nemá žádnou příčinu. Svět začal existovat a existuje v neomezeném Vědomí jako snový objekt. Je to samo *Brahman* a projevuje se v *Brahman*. Tak jako hluboký spánek i spánek se sny jsou aspekty jediného spánku, tak stvoření a rozpuštění vesmíru jsou dva aspekty jediného nedělitelného neomezeného Vědomí.

VI. II. 178

RÁMA řekl: Pane, na světě jsou věci, které dělit lze i které dělit nelze. Ty dělitelné se vzájemně střetávají a působí na sebe, ty druhé nikoli. Když člověk například pohlédne na Měsíc, jeho pohled Měsíc nerozdělí ani nijak neovlivní. Teď se zeptám z pohledu člověka neprobuzeného. Kdo je ten, kdo řídí nádech a výdech životního dechu v těle? Tělo je hmotné a klade odpor. Co je tou silou či energií, jež je nehmotná a neklade odpor, a přece je schopna hýbat tělem? Když to, co je nehmotné a bez odporu může hýbat s hmotnou a odpor kladoucí věcí, proč pak člověk nemůže pohnout horou jen silou myšlenky?

VASIŠTHA pravil: Když se jemná energie sídlící v srdci roztahuje a stahuje jako měch kováře, pak životní dech během nádechu vstupuje do těla a během výdechu z těla vystupuje.

RÁMA řekl: V případě kovářského měchu je tím, kdo měch ovládá, kovář. Co je ale tím, co způsobuje roztahování a stahování jemných energií v srdci?

VASIŠTHA pravil: Kovářský měch je ovládán kovářem a to, co v těle nutí pracovat vnitřní orgány, je vnitřní vědomí. Díky němu na světě všechno žije a funguje.

RÁMA se znovu zeptal: Tělo i všechny jeho součásti jsou ale hmotné. Jak jimi může nehmotné vědomí hýbat? Spojení mezi hmotným a nehmotným tu přece není.

VASIŠTHA pravil: Naslouchej učení, díky kterému se strom pochybností zbaví svých kořenů. Na světě není nic hmotného, co by kladlo odpor. Všechny věci jsou vždy a všude nehmotné a nekladou odpor. Všechno je čiré Vědomí, které tyto zdánlivě hmotné objekty zakouší, podobně jako zakouší člověk objekty ve snu. Země, voda, vzduch, prostor, hory a oceány nejsou nic jiného než nehmotné Vědomí. Stejně tak je to s myslí a s ostatními vnitřními nástroji. V této souvislosti ti povím starou legendu. Již jsem ti ji vyprávěl v jiné souvislosti. Poslechni si ji a pochopíš, že vše, co tu vidíš, je čiré Vědomí a nic jiného.

Příběh synů mudrce jménem Indu podruhé

VASIŠTHA pokračoval: Kdysi žil *bráhmana* jménem Indu, který měl deset synů. Jak šel čas, *bráhmana* zestárl, zemřel a jeho žena ho na onen svět brzy následovala. Synové vystrojili pohřeb. Nezajímalo je dění ve světě, proto začali uvažovat o tom, jaký nejlepší způsob koncentrace by jim umožnil žít jako bohové.

Ve snaze dosáhnout svého cíle odešli do ústraní a tam se věnovali soustředění a pokání. Seděli bez hnutí jako sochy, až jejich těla vyschla a to, co z nich zbylo, sežrala zvěř. Byli ponořeni do koncentrace „jsem Stvořitel Brahmá", „jsem svět", „jsem celé stvoření". Mysl každého z nich byla zcela oproštěna od vtělení a naplněna koncentrací, stala se tím, na co se soustředila. A právě jejich mysl existuje jako toto stvoření.

Vesmír je čiré Vědomí. I země, hory a vše ostatní je čiré Vědomí. Co jiného? Mysl každého z deseti synů se tu projevuje jako vesmír. Stejně tak se představa stvoření, která vznikne v samotném Stvořiteli Brahmovi, projeví jako stvořený svět. Všechny prvky, hory a lesy nejsou tedy nic jiného než čiré Vědomí.

Hrnčíř zvaný Vědomí stvořil tento svět pomocí hrnčířského kola, tedy svého těla, těla Vědomí, a hrnčířské hlíny, jež je ovšem také jeho tělem. Kdyby bytosti a věci nebyly Vědomí, co jiného by byly? Stvořený svět má k Vědomí stejný vztah jako záře k drahokamu. Všechno je *Brahman*, to je jisté a nepopíratelné.

Jakmile je tato Pravda jasně pochopena, okamžitě je tu konec utrpení. Pokud to pochopeno není, zůstává utrpení pevně zakořeněno. Špatný a nevědomý člověk Pravdu nevidí. V jeho očích je *samsára* pevně danou realitou a skutečnou Pravdu

nevnímá. Není tu žádná forma. Není tu bytí ani ne-bytí. Není tu zrození ani smrt. Není tu nic skutečného ani nic, co by se dalo nazvat neskutečné. Absolutno, jež je nejvyšším klidem a mírem, zakouší toto stvoření samo v sobě. Stvoření není od *Brahman* neboli neomezeného Vědomí odděleno. Proč tedy vytvářet falešnou představu o odděleném a nezávislém projeveném světě? Ve své neosvobozené formě má neomezené Vědomí na tisíce očí a končetin. V osvobozeném stavu je vším, je to klid a mír, je to ticho. A dost již všech popisů.

VI. II. 179

VASIŠTHA pokračoval: Tři světy nejsou nic jiného než čiré Vědomí. Jsou nepodmíněnou myslí, čirým *sattva*. Prvky a bytosti, které v těchto světech vidí nevědomý člověk, vůbec neexistují. A je-li tomu tak, kde je potom hmotné tělo a všechno ostatní? To, co zde vnímáme, je nehmotné, nejjemnější Vědomí. Vědomí existuje ve Vědomí, mír spočívá v míru, prostor existuje v prostoru a moudrost sama existuje v moudrosti.

Kde je tělo a kde jsou jeho údy? Kde jsou vnitřní orgány a kde je kostra? Věz, že tělo je čiré Vědomí, podobné prostoru. Je nehmotné, ačkoli jako hmotné vypadá. Ruce jsou čiré Vědomí, stejně tak hlava i všechny smyslové orgány. Vše, co tu je, je nehmotné a neexistuje nic hmotného. Svět se zjeví v neomezeném prostoru neboli v *Brahman*, podobně jako sen. A v důsledku povahy neomezeného Vědomí se zdá, že svět existuje jako stvoření. Platí tedy, že svět příčinu má, stejně jako to, že svět příčinu nemá. Bez příčiny pochopitelně není ani následek. Co si člověk ve svém vědomí vytvoří, to vidí. Tak jako se ve snu všechny věci objeví kdekoli a jakkoli, tak se v bdělém stavu kdekoli a jakkoli projeví i svět.

Jedno se stane mnohým, stejně jako se každý z deseti synů stal díky své koncentraci celým vesmírem. Mnohé se stane jedním, stejně jako oddaní stoupenci boha Višnu splynou s bohem v Jedno. Mnoho je řek a říček, ale oceán je jediný. Čas je jeden, ale roční období a roky jsou pojmenovány různými jmény. Tělo je čiré Vědomí a existuje v čirém Vědomí jako snový objekt. A stejně jako objekt ze snu nemá ani tělo svou formu, ačkoli je jeho forma prožívána jako zcela samozřejmá skutečnost.

Třebaže je spánek jediný a nedělitelný, je v jednu chvíli považován za prožívání snu a v následujícím okamžiku za hluboký spánek beze snů. Stejně tak je Vědomí jedno jediné, ať už v něm uvědomování objektů je či není. To, co je zakoušeno jako svět, není nic jiného než čiré Vědomí. Pozorovatel či ten, kdo zakouší, objekt či zážitek a pozorování či zakoušení, to vše je jedno jediné Vědomí, jež je nedělitelné. Svět projevený v tomto Vědomí jako něco, co je od Vědomí odděleno, je jen přelud. Jakmile

je nahlédnuta Pravda, přelud zmizí, podobně jako zmizí noční můra, když si člověk uvědomí, že jde jen o sen. To, co se tu projevuje jako bezpočet objektů stvořeného světa, je bezpočet možností jediného neomezeného Vědomí.

VI. II. 180

Příběh bráhmany jménem Kundadanta

RÁMA řekl: Jednou, když jsem byl v domě svého učitele, přišel tam člověk se zářivým pohledem. Přicházel od královského dvora ze země Vidéha. Pozdravil mudrce a my žáci jsme ho též pozdravili. Sedl si, aby si chvilku odpočal. Řekl jsem mu, že má za sebou zřejmě velmi dlouhou cestu, a zeptal jsem se ho, odkud přichází.

BRÁHMANA odpověděl: Máš pravdu, již dlouho neustále něco hledám a jsem ze svého hledání znaven. Řeknu ti, proč jsem tady. Jsem *bráhmana* ze země Vidéha a jmenuji se Kundadanta. Přestal mě zajímat svět, a proto jsem hledal společnost svatých mužů a asketů. Nějakou dobu jsem žil na posvátné hoře Šrí a prováděl tam pokání.

Jednoho dne se mi naskytl zvláštní pohled. Spatřil jsem asketu, který visel ze stromu přivázaný za nohy. Pozdravil jsem ho a přistoupil blíž. Pomyslel jsem si, že je jistě naživu, neboť jeho tělo reagovalo na okolní změny. Zůstal jsem u něj, sloužil mu a získal si jeho důvěru. Jednou jsem se ho zeptal, za jakým cílem provádí své pokání. Odpověděl, že vtělené bytosti si v životě dávají různé zajímavé cíle. Trval jsem však na své otázce, dokud mi neodpověděl.

ASKETA řekl: Narodil jsem se a vyrostl ve městě jménem Mathurá. Získal jsem znalosti ze svatých knih. Když jsem se doslechl, že si král může dopřát jakékoliv potěšení, napadlo mě, že mým cílem bude stát se vládcem celé země. Proto jsem přišel sem a dvanáct let tu provádím pokání. Odpověděl jsem ti na tvou otázku a teď si jdi svou cestou. Budu pokračovat ve svém odříkání.

KUNDADANTA řekl: Nabídl jsem se, že mu budu sloužit po dobu jeho pokání. V tom okamžiku zavřel asketa oči a vypadalo to, že je mrtev. Zůstal jsem s ním šest měsíců. Jednoho dne se před námi zjevila bytost zářící jako Slunce. Uctivě jsem se jí poklonil a asketa projevil svou úctu prostřednictvím myšlenky.

ZÁŘÍCÍ BYTOST řekla asketovi: Ó asketo, zanechej pokání. Dám ti, co si přeješ. Staneš se vládcem celé země a v tomto těle budeš vládnout sedm tisíc let.

KUNDADANTA pokračoval: Poté co bytost vyslovila své požehnání, zmizela, a já řekl asketovi, že teď, když dosáhl svého cíle, může ukončit své pokání a vrátit se k běžnému životu. Asketa to přijal a já jsem rozvázal provaz, kterým byl připoután ke stromu. Spolu jsme pak odešli do města jménem Mathurá.

VI. II. 181

KUNDADANTA pokračoval: Cestou jsme se zastavili ve vesničce jménem Ródha a ve městě Šálíja. Pak jsme přišli k lesu a tady asketa opustil běžně užívanou cestu.

ASKETA řekl: Nedaleko odsud je poustevna neboli *ášrama*. Tento *ášrama* je zasvěcen bohyni Gaurí. Zajdeme k němu, žije tam mých sedm bratří. Bylo nás osm, a ačkoli jsme se narodili jako oddělení jedinci, byli jsme spojeni jedním vědomím a měli stejný cíl. Moji bratři též prováděli pokání. K tomuto lesu, v němž je *ášrama* věnovaný bohyni Gaurí, jsme přišli společně. Pojďme tedy. *Ášrama* bohyně Gaurí má moc očistit člověka od všech špatností. Mysl a srdce každého učence a znalce Pravdy dychtí po setkání se světci. To, že máme příležitost tuto poustevnu navštívit, můžeme považovat za velké požehnání.

Jak jsme se blížili k místu, kde měl stát *ášrama*, viděli jsme všude jen pustou zem, jako by poustevnu i všechno kolem spláchla povodeň. Nebyl tu les, nebyla tu poustevna, nebyli tu lidé ani mudrci. Nebylo tu nic.

Strnuli jsme v údivu: „Běda, co se to tu stalo?“ Prošli jsme okolí a spatřili osamělý strom. Pod stromem seděl starý mudrc ponořený v *samádhi*. Sedli jsme si opodál a čekali. Mudrc se ani po chvíli neprobral z meditace. Popošel jsem k němu a zakřičel z plna hrdla: „Ó mudrci, vystup z meditace.“ V tom okamžiku mudrc otevřel oči a zahřměl hlasem, silným jako řev lva.

MUDRC zvolal: Kdo jste, svatí muži? Co se stalo s poustevnou bohyně Gaurí, která tu stávala? Nebo jsem snad byl přenesen někam do pustiny? Jaká je současná epocha?

Byli jsme zmateni. Řekl jsem mu: „Ó mudrci, ty jistě víš vše. Jen ty sám si můžeš na své otázky odpovědět. Proč to, co se tu stalo, nenahlédneš vnitřním zrakem *jógina*?“

Mudrc tedy znovu vstoupil do meditace a vnitřním zrakem spatřil vše, co se přihodilo. Chvíli zůstal potichu a pak nám začal vyprávět strhující příběh.

MUDRC pravil: Zde vidíte tento strom, který měl díky mé přítomnosti vždy velkou hojnost květů. Bohyně Gaurí, bohyně vzdělání a řeči, tu deset let přebývala

a po celou dobu byla neustále všemi uctívána. Na místě vyrostl hustý les zvaný Gaurívana neboli les bohyně Gaurí a v něm trávily volný čas bohyně i manželky dokonalých mudrců a *siddhů*. Přicházeli sem i bohové, klaněli se bohyni a vzdávali jí úctu.

VI. II. 182

MUDRC pokračoval: Po deseti letech se Gaurí vrátila na své místo po levém boku Pána Šivy. Díky jejímu doteku strom nikdy nezestárl. Po nějaké době se les stal obyčejným lesem, kam přicházeli lidé z okolí. V té době jsem byl vládcem v království jménem Málava. Vzdal jsem se království a odešel sem provádět pokání. Vstoupil jsem do hluboké meditace. Poté sem přišlo osm bratrů, s nimi i ty, asketo. Po nějaké době jsi odešel na horu Šrí, druhý bratr se vydal do pohoří Krauňča, třetí do města Káší a čtvrtý do Himálaje. Zbylí čtyři bratři pokračovali ve svém pokání zde. Všichni se chtěli stát vládci země. Všichni od bohů obdrželi požehnání. Jakmile obdrželi plody svého pokání, vrátili se domů.

Já jsem toto místo neopustil. Byl jsem tu dlouhý čas a lidé tento strom i mě samotného chovali ve velké úctě. Toto všechno jsem spatřil svým vnitřním zrakem. Teď se i ty vrať domů ke své rodině.

KUNDADANTA pokračoval: Zeptal jsem se mudrce, jak je možné, aby osm lidí v tutéž dobu vládlo jedné zemi.

MUDRC pravil: Není tu jen tato zvláštnost, jsou zde i další. Všech osm bratrů bude vládnout zemi ze svých domovů, jakmile odloží svá fyzická těla. Jejich manželky s nimi zůstanou jako hvězdy. Když bratři kdysi opustili domov, jejich manželky se trápily, neboť nemohly unést svoji samotu. Začaly provádět pokání a potěšili tím bohyni Párvatí. Ta jim slíbila splnit, co si jen budou přát. Ženy řekly: „Tak jako ty miluješ svého manžela, my milujeme své muže. Dej prosím, ať jsou naši muži nesmrtelní.“ Bohyně však připomněla, že to je proti přirozenému řádu věcí, a žádala je, aby si přály něco jiného. Ženy řekly: „Až tedy naši manželé zemřou a odloží svá fyzická těla, dej prosím, ať ani na chvíli neopustí svůj domov.“ Bohyně jim dala požehnání a požehnala je i tím, že jejich muži budou vládnout zemi. Brzy poté se sedm bratří vrátilo domů a dnes se vrátí i ten osmý.

A je tu ještě jedna zvláštnost. Když všichni bratři odešli do ústraní, aby prováděli pokání, vydali se jejich truchlící rodiče a manželky na svatou pouť. Cestou potkali popelem posypaného asketu, malého vzrůstu a se zrzavými vlasy. Byl to asketa Durvása, který se vydal na pouť ke svatému místu Kalápagráma. Protože mu neprojevili dostatečnou úctu, Durvása se rozhněval a uvalil na ně kletbu: „Za svoji nadutost

mi zaplatíte. Ačkoli vaši synové s manželkami dostanou božské požehnání, bude mít toto požehnání účinek opačný." Rodiče si uvědomili svou chybu, rychle běželi za Durvásou, aby prosili za odpuštění, ale již ho nedostihli.

VI. II. 183

KUNDADANTA řekl: Ó mudrci, jak může mít jediná země několik vládců zároveň? Jak se může stát vládcem země někdo, kdo nikdy neopustí svůj dům? Jaký je osud člověka, jenž obdržel požehnání i kletbu, které si vzájemně odporují?

MUDRC se obrátil k asketovi: Brzy poznáš, jak je to možné. Vrátíš se domů a shledáš se se svou rodinou. Za nějaký čas všichni zemřete a vaše těla budou spálena na hranici. Každý z vás zůstane na krátkou chvilku sám v prostoru Vědomí jakoby v hlubokém spánku. Mezitím se kolem vás nahromadí vaše *karman*, všechna vaše požehnání a prokletí. Požehnání přijmou svoji formu a prokletí zase svou. Požehnání budou vypadat příjemně a přívětivě. Budou mít dlaně ve tvaru lotosů, čtyři ruce a kyj. Prokletí budou mít nelítostný, temný výraz, dvě ruce, tři oči a trojzubec.

POŽEHNÁNÍ řeknou: Běžte pryč, prokletí, přišel náš čas, na tom nic nezměníte.

PROKLETÍ řeknou: Běžte pryč vy, požehnání, neboť toto je náš čas a nikdo na tom nic nezmění.

POŽEHNÁNÍ řeknou: Vás vytvořil mudrc, ale nás stvořilo Slunce.

PROKLETÍ odpovědí: Byla jste stvořena Sluncem, ale my jsme byla zrozena z Pána Rudry, který stojí nade všemi bohy. Mudrc, jenž nás stvořil, je částí Pána Rudry.

A prokletí pozvednou své trojzubce, připravena se utkat.

POŽEHNÁNÍ řeknou: Uvažte, prokletí, že z naší hádky plyne jen zlo. Vzdejte se svého útočného postoje, ať se můžeme rozhodnout, co udělat. Budeme muset požádat o pomoc Stvořitele Brahmu. Proč za ním tedy nezajít hned teď?

Prokletí budou souhlasit, neboť i pošetilec souhlasí s moudrou radou. Zajdou za Brahmou a řeknou mu o své rozepři.

BRAHMÁ prohlásí: Kdo z vás je naplněn Pravdou, ten rozepři vyhraje. Proto pohlédněte do nitra a podívejte se, co tam je.

PROKLETÍ řeknou: Ó Pane, byli jsme poraženi, neboť v nás není nic cenného. Každé požehnání i každé prokletí je ve skutečnosti jen čiré Vědomí. Nevlastníme ani žádné tělo.

PROKLETÍ pokračují: Vědomí, které udělilo požehnání skrze svého dárce, si v tom, kdo požehnání přijal, představí, že dostalo požehnání. Totéž Vědomí pak zakouší příslušné vtělení a plody tohoto požehnání. Udělení požehnání tím, kdo ho udělil, a přijetí požehnání tím, kdo si ho vyprosil, je ve vědomí obou pevně zakotveno, a tvoří tedy část jejich podstaty. A to my přemoci nemůžeme. Čisté vždy zvítězí nad nečistým. Pouze v případě, že mají požehnání i prokletí stejnou sílu, bude výsledný efekt namíchaný, jako když se smíchá mléko s vodou. Důsledky pak prožívá člověk jakoby ve snu. Pane, dovol nám odejít.

Prokletí odejdou, ale přihodí se ještě něco jiného. Požehnání, které určuje, že *džíva* žádného z bratrů neopustí dům, se obrátí v prokletí a zpochybní požehnání, které mělo bratrům dát vládu nad světem.

BRAHMÁ prohlásí: Ačkoli se zdá, že tato dvě požehnání stojí proti sobě, ve skutečnosti byla obě již naplněna. Každý z bratrů je ve svém domě, ale zároveň je vládcem země, neboť každý již odložil své fyzické tělo.

POŽEHNÁNÍ se zeptají: Slyšeli jsme, že je jen jedna země. Jak je možné, aby každý z osmi bratrů zůstal ve svém domě, a přesto zemi vládl?

BRAHMÁ odpoví: Váš i náš svět nejsou nic než čiré prázdno. Oba světy existují uvnitř nepatrné částečky, podobně jako jsou snové objekty zakoušeny v člověku. Co je zvláštního na tom, že bratři prožívají ve svém domě existenci několika světů?

Bezprostředně po smrti je tento svět v mysli jedince nahlédnut přesně takový, jaký je, tedy jako naprosté prázdno. I v atomu se projeví celý svět, tím spíše v objektu, jako je dům. Jediné, co existuje, je neomezené Vědomí. To, čemu se říká země, tu vůbec není.

Když Brahmá domluví, požehnání se mu pokloní, vzdají se mylné představy o fyzickém bytí a vrátí se ke své nehmotné existenci.

Vzápětí se všichni bratři, aniž by to o sobě navzájem věděli, stanou vládci země. Jeden bude vládnout z města jménem Uddžajina. Další budou vládnout

na kontinentech Šákadvípa a Kušadvípa. Jiný bude vládnout a bavit se s nebešťankami na kontinentu Šálmalidvípa. A další budou na kontinentech Krauňčadvípa, Gomédadvípa a Puškaradvípa. Tak budou obě požehnání naplněna.

VI. II. 184 – 186

KUNDADANTA se zeptal: Jak může v jednom domě existovat osm světů?

MUDRC odvětil: Neomezené Vědomí je všudypřítomné a projeví se kdekoli a jakkoli. Nejvyšší Já vnímá světy uvnitř sebe.

KUNDADANTA se znovu zeptal: Jak může existovat v jednom jediném Bohu, jímž je neomezené Vědomí, rozmanitost? Jak může budit zdání skutečnosti?

MUDRC pravil: Existuje pouze neomezené Vědomí, jež je nejvyšším klidem a mírem. Žádná rozmanitost tu není, třebaže může být zakoušena. Rozmanitost je jen zdánlivá, neskutečná. Je jako sen či hluboký spánek. Ač se zdá, že existuje pohyb, žádný pohyb tu není, hory nejsou horami. Podobně jako ve snu je tomu tak, že všemi objekty je pouze přirozenost Já. Neexistuje však ani tato přirozenost a neexistují ani rozmanité objekty. Vše, co si neomezené Vědomí představilo na počátku, to existuje. Ale ani tato představa není skutečná. Vědomí existuje tak, jak existuje neustále po všechny časy.

V květech, v listech, v plodech, ve stoncích, ve stromech, ve všem, všude a jako všechno existuje samo nejvyšší Bytí jako „to druhé". Dva pojmy, „nejvyšší Bytí" a „vesmír", jsou synonyma. Pokud je tato Pravda skrze studium posvátných textů pojednávajících o poznání Já pochopena a uskutečněna, je tu osvobození. Skutečnost, čili obsah myšlenek a slov, je *Brahman* neboli neomezené Vědomí. A *Brahman* je také Skutečností čili obsahem projeveného světa. Svět je *Brahman*. Popisy a to, co je za všemi popisy, všechny příkazy či zákazy, bytí a ne-bytí, klid a neklid, *džíva* a Já, to vše je *Brahman*. Skutečnost sama se jeví jako neskutečný projev. Je-li to vše *Brahman*, co je potom činnost, vzdání se činnosti a všechno ostatní? V jediném spánku je tu jak hluboký spánek, tak tisíce snů. Podobně v jediném nedělitelném Vědomí vznikne bezpočet projevených světů. Všechny jsou ve své podstatě jen čiré Vědomí, jež je nehmotné. Jsou neviditelné, třebaže se zdá, že jsou vidět. Celý vesmír, včetně trojice bohů Rudra, Višnu a Brahmá, je jako pouhý sen.

V jediném oceánu Vědomí vznikne rozmanitost se všemi radostmi i bolestmi. Nevědomý člověk vnímá svět podobně, jako když ten, kdo má špatný zrak, vidí v prostoru podivné, iluzorní objekty. To všechno je způsobeno a udržováno představou, která se zrodila ve Stvořiteli Brahmovi a které se říká světový řád.

KUNDADANTA řekl: Jsou-li ve vědomí člověka oživeny minulé zkušenosti, vznikne vzpomínka. Čí vzpomínka se jako stvořený svět rozvinula na počátku stvoření?

MUDRC odvětil: Vše je viděno a zakoušeno, i když to předtím viděno a zakoušeno nebylo, podobně jako když se člověku zdá o jeho vlastní smrti. Je-li představa „to jsem již viděl" zakoušena opakovaně, stane se vzpomínkou i samotná tato představa. V prostoru vědomí člověka se objeví imaginární objekty a nelze říci, zda jsou skutečné či neskutečné. Sny a podobné věci jsou zakoušeny jen díky milosti či moci Vědomí. Proč by pro čiré Vědomí nebylo možné vytvořit projevený svět jako oživlou vzpomínku? Tak jako na konci hlubokého spánku upadne člověk do snů, tak se v neomezeném Vědomí zjeví tři světy. To, čemu říkáme svět, je čiré prázdno. To, co je, v čem je a z čeho je, To, co je vše, existuje všude a po všechny časy.

Nyní běžte a udělejte, co je třeba udělat. Já se vrátím ke svému rozjímání, neboť bez rozjímání je tu možnost kontaktu s utrpením.

KUNDADANTA řekl: Jakmile mudrc domluvil, zavřel oči a vstoupil do hluboké koncentrace. Ustal jeho životní dech i pohyb mysli a on tu seděl nehnutě jako socha. Zkoušeli jsme na něj promluvit, ale on nás neslyšel. Bylo nám líto, že už s námi není. Pak jsme odsud odešli do domu askety.

Jak šel čas, sedm bratrů zemřelo a naživu zůstal jen osmý z bratrů, můj přítel. Později zemřel i on a mě přemohl smutek. Vydal jsem se znovu za mudrcem žijícím u paty stromu *kadamba*. Čekal jsem a mudrc se po třech měsících probral, otevřel oči, vyslyšel moji modlitbu a promluvil.

MUDRC pravil: Oddal jsem se rozjímání a *samádhi* a nemohu se ho vzdát. Pravda se v tobě nevyjasní, dokud jí nebudeš znovu a znovu naslouchat a dokud o ní nebudeš znovu a znovu rozjímat. Povím ti, co máš dělat. Jdi do království jménem Ajódhjá, kde žije král Dašaratha se svým synem Rámou. Učitel Rámy, Vasištha, zde vede rozpravu o cestě vedoucí k osvobození. Vydej se tam, pozorně naslouchej a dosáhneš nejvyššího klidu a míru.

KUNDADANTA řekl: Mudrc domluvil, vstoupil do *samádhi* a já se vydal sem, abych tu byl s tebou.

RÁMA řekl: *Bráhmana* Kundadanta sedí vedle mě a oddaně naslouchá této rozpravě o prostředcích, které vedou k osvobození. Dnes je již osvobozen od všech svých pochybností.

VASIŠTHA se zeptal Kundadanty: Řekni nám, Kundadanto, co ses během naší rozmluvy naučil.

KUNDADANTA odvětil: Podmanit si mysl už samo o sobě znamená zničení všech pochybností. Získal jsem poznání, v němž není rozpor. Všechny mé pochyby jsou pryč. Jsem pevně ustálen v nejvyšším stavu. Od tebe jsem se naučil, že tím, co se v neomezeném prostoru projevuje jako svět, je samo neomezené Vědomí neboli Já. Všechno, vždy a všude existuje ve všem jako vše. Celý vesmír existuje v hořčičném semínku. Ale je-li pochopena Skutečnost, vesmír v hořčičném semínku neexistuje. Vesmír existuje v domě, ale samotný dům je čiré prázdno. To, co se jako toto všechno projeví a je jako toto všechno zakoušeno, je samotné *Brahman* neboli neomezené Vědomí.

VASIŠTHA pokračoval: Je skvělé, že tento velký muž dosáhl osvícení. Pochopil, že celý vesmír není nic jiného než *Brahman*.

V důsledku iluze je *Brahman* nahlíženo jako svět. Ale iluze sama je také *Brahman* a *Brahman* znamená nejvyšší a ničím neomezený klid a mír. Vše, co je, kdekoli, kdykoli a jakkoli, je tady a hned a tak, jak je. Neomezené Vědomí se projeví jako to, za co samo sebe pokládá. Celý vesmír, *brahmánda*, existuje v částečce neomezeného Vědomí. Sama tato částečka je tedy vesmírem. Neomezené Vědomí je nedělitelné. Je-li toto nahlédnuto, pak je u konce omezenost, jež by vedla k novému zrození. A to znamená osvobození. Buď takový, jaký jsi, osvobozený od utrpení.

Jsi objekt pozorování a jsi pozorovatel. Jsi Vědomí a jsi netečnost. Jsi něco a jsi nic. *Brahman* přebývá samo v sobě. Nejsou tu dvě věci, *Brahman* a svět objektů. Je tu jen Jedno a je to jako prostor či prázdno. Jestliže inteligentní a vědomý člověk spí, jeví se jako netečný a nevědomý. Podobně se neomezené Vědomí projeví ve svém stvoření jako netečný objekt. Později se neomezené Vědomí stane objektem schopným vnímat, podobně jako když člověk přejde z hlubokého spánku do spánku se sny. Tak to pokračuje, až jedinec dosáhne osvobození a pochopí, že projevený svět byl jen dlouhým snem. To, že se neomezené Vědomí považuje jednou za bytost nepohyblivou a neschopnou vnímat a jindy za bytost pohyblivou a vnímání schopnou, je důsledkem vnitřního uvědomění v neomezeném Vědomí. Tak jako má tentýž člověk části těla vnímání schopné i vnímání neschopné, tak všechny objekty stvořeného světa, vnímání schopné i vnímání neschopné, tvoří dohromady tělo neomezeného Vědomí.

VASIŠTHA pokračoval: Ať už v neomezeném Vědomí na samém počátku stvoření vzniklo jakékoli snu podobné projevení, přetrvává toto projevení dodnes jakožto stvořený svět. Vědomí je navždy nedělitelné a nehmotné, proto v něm ani teď není žádná rozmanitost. Stvoření, existence a zánik z pohledu osvíceného člověka neexistují.

Ačkoli je neomezené Vědomí nedělitelné, zakouší v sobě dva stavy, omezení a osvobození. Snu podobný zážitek rozmanitosti se nazývá omezení a stav podobný hlubokému spánku se nazývá osvobození. Samo neomezené Vědomí vidí a vnímá „to je stvoření", „to je zánik", „to je bdění" a „to je snění". Pokud neomezené Vědomí připodobníme k stejnorodému stavu hlubokého spánku, pak to, co lze připodobnit snu, se nazývá mysl. Mysl se jakožto *džíva* považuje za boha či démona, ale tatáž mysl všechny bytosti od takové rozmanitosti osvobozuje. Je-li toto pochopeno a uskutečněno, je dosaženo stejnorodého stavu hlubokého spánku beze snů. A to je všemi, kteří se touží osvobodit, chápáno jako osvobození.

Člověk, bůh, démon, lesy, hory, skřeti, ptáci i červi, to vše je mysl. Od Stvořitele Brahmy až po stéblo trávy, to vše je jen mysl, jež se stane rozmanitostí, kterou tu vidíme. A právě mysl nad sebou vidí prázdný prostor. Mysl je pohyblivá, dynamická forma neomezeného Vědomí. Když se v neomezeném Vědomí objeví představa vesmíru, chápeme to tak, že to způsobila mysl. Mysl sama o sobě je *džíva*. Je bez počátku a bez konce. Je jako prostor, který se zdá plnit nádobu, aniž by byl nádobou omezen. Vezme si tělo a zas se těla zbaví. A jakmile pochopí svoji pravou podstatu, ustanou falešné představy o hmotném vtělení.

Mysl je jako nejmenší částečka atomu. Mysl je osobnost, jedinec, *džíva*. Stvořený svět tudíž existuje v *džívovi*, v jedinci. Ať už je ve světě vnímán jakýkoli objekt, není jím nic jiného než mysl, podobně jako je mysl i objektem ve snu. Jedinec neboli *džíva* není tedy nic jiného než mysl. Je zřejmé, že projevený svět a Já jsou neoddělitelné.

Vše, co lze ve světě vidět, je ve skutečnosti čiré Vědomí. Vnímáme-li něco jiného než Vědomí, je to jen jako sen, je to pouhá představa či myšlenka, podobně jako je myšlenkou „náramkovost" zlata.

Když se v neomezeném Vědomí objeví představa stvoření, nazve se vesmírem. Tomuto jevu se říká také *sankalpa* neboli idea či myšlenka.

VASIŠTHA pokračoval: Během času se v moudrém člověku zrodí dokonalé poznání, ať už díky vytrvalému dotazování zvanému *vičára* a praktikování neutrálnosti, anebo díky tomu, že je daný člověk od narození obdařen čistotou, a člověk tak vidí Skutečnost ve všem. Jeho *buddhi* neboli probuzená Inteligence pak získá zpět svou pravou podstatu, jíž je čiré Vědomí bez jakékoli duality. Neomezené Vědomí není omezeno tělem ani zakryto závojem. Jeho jediným tělem je schopnost uvědomění a dovednost osvětlit všechny věci. Pomocí toho vnímá Vědomí vše, o čem se na základě v něm vznikajících představ domnívá, že existuje. Celý vesmír je jen myšlenka, která vznikla v neomezeném Vědomí. Tak je Já schopno umožnit v sobě vznik různých představ a zakoušet jejich zhmotnění. Požehnání a prokletí jsou chápány též jako představy

ve Vědomí, avšak od Vědomí nejsou nijak odděleny. Dokud ale není odstraněn závoj nevědomosti a člověk zakouší představy dvojnosti a rozmanitosti, jsou požehnání, jež takový člověk uděluje, naprosto neúčinná.

RÁMA se zeptal: Jak člověk neosvícený, ale dobrý a spravedlivý, udělí požehnání?

VASIŠTHA pravil: To, co Stvořitel Brahmá zavedl na počátku, platí dodnes. Brahmá není oddělen od neomezeného Vědomí, od *Brahman*. Brahmá skrze svoji životní sílu vytvořil normu pro spravedlnost, dobročinnost, odříkání, dobré vlastnosti, pro *védy* i jiné posvátné texty a pro pět základních prvků. Také rozhodl, že budou platit výroky asketů a znalců *véd*, tedy i jejich požehnání. Právě Brahmá rozhodl o přirozenosti a povaze všech látek a věcí. Tak jako se během snění staneme objekty vlastního snu, tak se Vědomí, ačkoli je skutečné a vědomé, stane také neskutečným projeveným světem se všemi jeho objekty, vnímání schopnými i netečnými. Neskutečný projevený svět je pak později, v důsledku opakovaného utvrzování a přesvědčování o jeho skutečnosti, považován za skutečný. Oddává-li se někdo dennímu snění, může i obrázky v kameni vidět jako skutečné a pohyblivé. Podobně je za skutečný považován svět projevený v *Brahman*.

Pozorovatel i to, co je pozorováno, od sebe nejsou odděleni. Vědomí si samo sebe uvědomí jako vědomí, a proto vidí to, co si vidět přeje. Jsem neomezené *Brahman*, které je kosmickou bytostí, jejímž tělem je svět. Svět nelze oddělit od *Brahman*. Tak jako někdy může být vědomá, vnímající bytost v nevědomém stavu, tak může i neomezené Vědomí neboli nejvyšší Bytí existovat jako zdánlivě netečný svět. Ačkoliv jsou snění i hluboký spánek stavy spánku, je ve stavu snění „světlo", zatímco ve stavu hlubokého spánku „tma". Podobně se zdá, že světlo i tma existují v jediném neomezeném Vědomí.

VI. II. 187

RÁMA řekl: Jak v tomto projeveném světě s veškerou jeho ohromující různorodostí funguje vesmírný řád neboli *nijati*? Jak se stalo, že ze všech nebeských těles je právě Slunce tak horké? Kdo určil, že dny jsou někdy dlouhé a jindy krátké?

VASIŠTHA odpověděl: Vesmírný řád vzniká a existuje v nejvyšším Bytí neboli neomezeném Vědomí pouhou shodou okolností. Je to zcela nahodilé, *kákatálíja*, jako když vrána usedne na palmu přesně v okamžiku, kdy z palmy spadne zralý kokos. Způsob, jakým se to děje, se nazývá vesmír. Vědomí je neomezené a všemohoucí, proto se zdá, že je kosmický řád nadán inteligencí. Co takto existuje, je kosmický řád, *nijati*.

Dočasný pohyb ve Vědomí je Vědomím chápán ve smyslu „to je stvoření". Je-li tu dočasný pohyb energie, Vědomí chápe, že „to je epocha". Další podobné pohyby energie ve Vědomí se nazývají čas, činnost, prostor, látka atd. I formy, obrazy a myšlenky s tím spojené nejsou ničím jiným než pohybem energie, který vznikne sám od sebe v bezforemném Vědomí. Všechno, co takto vznikne, se nazývá vlastnost či povaha příslušné látky. A tomu se začalo říkat vesmírný řád.

Ve své podstatě jsou okamžik i celá epocha podobné pohyby energie v neomezeném Vědomí. Oba vzniknou ve Vědomí přirozeně, a jsou proto považovány za přirozenost neboli vesmírný řád. V tomto smyslu vznikne v jediném Vědomí bezpočet látek i s jejich charakteristickými vlastnostmi. Země se například vyznačuje pevností a je schopna uživit živé bytosti. Taková je její vlastnost ve vesmírném řádu. Podobně je tomu se Sluncem nebo s pěti prvky. Jejich vlastnosti vznikají v neomezeném Vědomí jako příslušné pohyby energie, které se začaly považovat za vesmírný řád. Také hvězdná sféra se otáčí jako hrnčířský kruh díky pohybu energie ve Vědomí. Některé objekty na hvězdné sféře září velmi jasně, jiné září méně a další nezáří vůbec. Různé objekty mají v projeveném světě různé vlastnosti. Avšak jako objekty ve skutečnosti nikdy nebyly stvořeny. Jako toto všechno se projevuje samo neomezené Vědomí. A způsob, jakým se objekty jeví, dokud tu jsou, se nazývá příroda neboli vesmírný řád, *nijati*.

VASIŠTHA pokračoval: V neomezeném prostoru je jako klíček v semínku ukryt element zvuku. Z něho vyvozují hloupí lidé k potěše jiných hlupáků překroucené teorie o hmotném stvoření. Nikdy nic nevzniklo a nic nezanikne. To, co je, je pevně, jako ve skále, ustáleno v neomezeném klidu a míru. Podobně jako probíhá neustálá obnova buněk, z nichž se skládají všechny části těla jedince, je v neomezeném Bytí neustálá a nikdy nekončící existence vesmírů.

Neomezené Vědomí se stane vědomým si části svého bytí a tak v něm vznikne uvědomění. Následuje představa vzájemného vztahu, slovo a k němu příslušný objekt. Protože takové uvědomění má schopnost pozorovat a zkoumat to, co pozoruje, je označeno jako vědomí.

Z masy Vědomí vznikne *dživa* a vše, co k němu patří. Na této úrovni tu ještě není ztotožnění s jedincem, neboť tu není nevědomost. Jakmile se objeví nevědomost, upadne *dživa* do *samsáry*. Je naplněn nezrozenými prvky. Na této úrovni vznikne pocit ega, ztotožnění s jedincem a zároveň vnímání času. A to je základní faktor, nezbytný pro existenci světa.

Vědomí se ztotožní s jedincem a vznikne v něm základní prvek prostoru. S tím vznikne i vztah slova a jeho významu, tedy vztah jména a příslušného objektu. Z toho později vzniknou další prvky a všech čtrnáct světů.

Vědomí poté zakusí představu pohybu. Pohybem je vzduch a jemu příslušející činnosti jako hmat a život všech bytostí. Světlo zářící ve Vědomí je zase základním

principem tvaru, nadělujícím tvar čili formu všem bytostem. Zážitek vidění znamená světlo, zážitek dotyku znamená hmat, zážitek slyšení znamená sluch. Zároveň vzniknou základní principy pro chuť a čich. Ačkoli to nejsou nezávislé entity, a jsou tudíž neskutečné, zdají se skutečnými, podobně jako ve snu. Všechny se později navzájem spojí a vytvoří hmotné formy. Avšak to všechno jsou jen zhmotněné představy či myšlenky, které vznikly v neomezeném Vědomí, nikoli skutečné entity.

To, čím vidíme tvary, se nazývá oko. To, čím slyšíme zvuky, se nazývá ucho. To, čím se dotýkáme, se nazývá kůže. To, čím vnímáme chuť, se nazývá jazyk. To, čím cítíme vůně, se nazývá nos. Spíše než o orgánech lze mluvit o příslušných vnitřních smyslech. V důsledku prostorového a časového omezení podléhá *džíva* vesmírnému řádu a nemůže zakoušet všechno.

VI. II. 188

VASIŠTHA pokračoval: Výraz „na počátku", který se užívá, jako kdyby tu takový počátek stvoření skutečně byl, je určen jen pro poučení nevědomých, a není tudíž pravdivý. Představa, která vznikne ve Vědomí, ale není od Vědomí oddělena, se nazve *džívou*, jakmile začne vnímat „objekty".

Tato představa má několik jmen a popisů. Vědomí se skrze ni stává živou věcí, proto se nazývá *džíva*, živý. Je si vědoma objektů, proto se nazývá *čit*, vědomí. Označuje a pojmenovává každou věc jako „to je to a to", proto se jí říká *buddhi*, rozumová schopnost, jež vymezuje a označuje. Přemýšlí o pojmech a vjemech, proto se jí říká *manas*, myšlení. Považuje se za „já jsem", proto se jí říká *ahankára*, pocit jáství, pocit ega. Je plná vědomí, jež se nazývá *čit*, proto se jí říká *čitta*, srdce a mysl, myšlenky a představy, uvažování. Vytváří síť ustálených názorů a představ, proto se jí říká *purjaštaka*, město s osmi centry. Vzniká na počátku stvoření, proto se jí říká *prakrti*, příroda neboli to, co tu je od začátku stvoření. Jakmile člověk dosáhne osvícení, celá představa zmizí, není známa, proto je označena jako *avidjá*, neznalost či nevědomost. Všechna tato vysvětlení jsou založena na existenci jemnohmotného těla zvaného *ativáhika šaríra*. Ačkoli lze iluzorní projevený svět takto popsat, ve skutečnosti vůbec neexistuje.

Ativáhika šaríra není nic jiného než prázdno. Nevzniká, proto ani nemůže zaniknout. Přesto se v rovině neomezeného Vědomí neustále projevuje bezpočet vesmírů. Jemné mentální tělo odráží vesmír, podobně jako zrcadlo odráží objekty nacházející se před ním.

Na konci období, které následuje po kosmickém zániku, si nejvyšší Bytí představí jemné tělo zvané *ativáhika šaríra* a to vznikne v neomezeném Vědomí. Toto jemnohmotné tělo se chápe jako Brahmá, Višnu, *virádž* atd. S čím se ztotožní, tím se pak jeví. Ač se zdá, že rozmanitost věcí byla stvořena, je to jen optický klam. Nic není a nikdy

nebylo stvořeno. Vše je jen čiré prázdno, jež prostupuje vším. Existuje pouze *Brahman*, jež je bez počátku. Jen proto, že kosmické *ativáhika šaríra* zakouší představu prožívání rozmanitosti, zdá se být tato rozmanitost nepochybnou pravdou.

V tomto jemnohmotném těle vzniknou myšlenky a představy fyzických těl a jejich částí, představy o zrození a činnosti, pojmy času, prostoru a následnosti, představy stáří i smrti, ctností, vad i poznání. Jakmile si jemné tělo tyto představy vytvoří, začne zakoušet svět objektů složený z pěti základních prvků, jako kdyby takový svět skutečně existoval. Všechno je to však zcela iluzorní, tak jako jsou iluzorní objekty a prožitky zakoušené ve snu.

VI. II. 189

VASIŠTHA pokračoval: Kosmické *ativáhika šaríra* vzniklo shodou náhod, *kákatálíja*, jako Stvořitel Brahmá a existuje díky přirozené povaze Vědomí. Vesmírem je samo Vědomí. Pozorovatel, pozorování a to, co je pozorováno, nejsou skutečné. Anebo pokud to je za skutečné považováno, i pak je to vše *Brahman* a samo *Brahman* je skutečné.

Kosmické jemnohmotné tělo, *ativáhika šaríra*, vznikne samo od sebe a stane se hmotnou věcí, neboť takto o sobě neustále smýšlí. Podobně může budit dojem skutečnosti i sen, trvá-li dostatečně dlouho. Z jemného těla tedy sama od sebe vznikne hmota. Poté vzniknou představy „jsem to" a „jsem tamto". Tyto představy se projeví jako hory, lesy, anebo světové strany. Všechno je to však jen iluze, zdání, optický klam. Jakmile si Stvořitel Brahmá představí jemné tělo jako hmotnou, fyzickou věc, vznikne hmota.

Vědomí se považuje za Stvořitele Brahmu. Pomyslí si „to je tělo" a „to je výživa pro tělo" a vytvoří vztah mezi tělem a tím, co udržuje tělo při životě. To se pak stane omezením. Vznikne-li představa, že zdánlivý jev je skutečný, znamená to omezení. A vznikne-li mnoho takových představ, začne existovat rozmanitost.

Kosmická bytost, tento Brahmá, ze sebe vydá zvuk, udělá gesto a pojmenuje vše, o čem si přeje mluvit. Pronese *Óm* a zazpívá *mantry* z *véd*. Pomocí toho se vzápětí zapojí do různých činností. Podstatou kosmické bytosti je mysl, proto co si pomyslí, to zakouší. Pro Brahmu není těžké spatřit vlastní přirozenost i to, co v něm v jejím důsledku vzniklo. Pokud si v sobě představil svět, stal se svět hmotnou skutečností. A ačkoli je tento fyzický, hmotný svět jen dlouhotrvajícím snem či magickým výtvorem, projevuje se v jemnohmotném těle, tedy v Brahmovi, jako by byl skutečný.

Je zřejmé, že fyzický svět hmoty nikde a nikdy neexistuje. Jemné tělo *ativáhika šaríra* se v důsledku opakovaných představ o hmotě projeví jako hmotné tělo. Samotný zdroj, z něhož hmotný svět vznikne, je přitom neskutečný. Jedinou Skutečností v tom všem je *Brahman*. Není tu nic jiného než *Brahman*.

VI. II. 190

VASIŠTHA pokračoval: Když se poznání stane objektem poznávání, jde o omezení. A když poznání přestane být objektem poznávání, je tu osvobození.

RÁMA se zeptal: Jak jenom lze odstranit pevné přesvědčení, že poznání je objekt poznávání?

VASIŠTHA odpověděl: Je-li tu plné probuzení, pak zmizí otupení inteligence. Přichází osvobození, jež je bezforemné, skutečné, plné klidu a míru.

RÁMA řekl: Co je to dokonalé probuzení, které je dokonalým poznáním a díky němuž je živá bytost osvobozena od omezení?

VASIŠTHA pravil: Poznání nemá objekt, který by měl být poznán. Poznání je nezávislé a věčné, je mimo jakýkoli popis a definici. Je-li tato Pravda přímo nahlédnuta a uskutečněna, je tu dokonalé poznání.

RÁMA se zeptal: Jaký je rozdíl mezi poznáním a objektem poznávání? V jakém smyslu zde používáme pojem „poznání"?

VASIŠTHA pravil: Poznání, *džňána*, znamená plné probuzení či osvícení. Prostředkem k takovému probuzení je rozjímání o tom, že tu ve skutečnosti žádný rozdíl mezi poznáním a objektem poznávání není.

RÁMA řekl: Je-li tomu tak, jak mohl tento klamný pohled na poznání a objekt poznávání vzniknout a následně i pevně zakořenit?

VASIŠTHA pravil: Rozdíl vznikl v důsledku bláhového přesvědčení, že tu existuje něco jiného než poznání, něco vně poznání. Ve skutečnosti tu však není žádné uvnitř ani vně.

RÁMA řekl: Ty a já, základní prvky i všechny rozmanité bytosti, které zakoušíme, to vše se zdá být naprosto zřejmé a očividné. Jak je tedy možné přijmout, že nic z toho neexistuje?

VASIŠTHA pravil: Na počátku stvoření ve skutečnosti nevznikne ani vesmír ani kosmická bytost. A stejně tak tu nikdy nebyl žádný „objekt poznávání".

RÁMA řekl: Tento svět byl, je a bude. Každý den jej zakoušíme. Jak je pak možné říci, že nikdy nebyl stvořen?

VASIŠTHA odvětil: Ačkoli se projevený svět jeví jako skutečný, je neskutečný, podobně jako jsou neskutečné snové objekty, voda v přeludu faty morgány, vzdušný zámek vytvořený ve vlastní představě či obraz druhého Měsíce zakoušený při zdvojeném vidění.

RÁMA se zeptal: Jak je možné tvrdit, že ani na samém počátku stvoření nevzniklo žádné „já", „ty" nebo něco dalšího?

VASIŠTHA odpověděl: Důsledek plyne z příčiny, nikoli naopak. Během stavu kosmického zániku, který předcházel předpokládanému stvoření, je tu nejvyšší klid a mír, v němž žádná příčina ke stvoření vesmíru není.

RÁMA řekl: I během stavu kosmického zániku přetrvává nezrozené a věčné Bytí. Proč právě to nelze považovat za příčinu stvoření?

VASIŠTHA odvětil: Co je v příčině, musí být i v důsledku. Falešné nemůže vzniknout ve skutečném. Z hrnce neuděláš šaty.

RÁMA řekl: Během kosmického zániku zřejmě celé stvoření existuje v jemném stavu v *Brahman*, v neomezeném Vědomí, aby se při novém stvoření projevilo.

VASIŠTHA pravil: Existuje snad někdo, kdo může pravdivost této domněnky potvrdit? Proč tedy takové spekulaci věřit?

RÁMA řekl: Znalci Pravdy zakusili, že v tomto stavu je tu čiré, neomezené Vědomí. Neexistuje tu ani prostor. „Skutečný" hmotný svět ale z prázdna nevznikne.

VASIŠTHA pravil: A je-li tomu tak, pak tři světy nejsou nic jiného než čiré Vědomí. Pro toho, jehož tělo je čiré Vědomí, neexistuje zrození ani smrt.

RÁMA řekl: Pověz mi tedy, prosím, jak vznikla iluze světa.

VASIŠTHA pravil: Není-li tu příčina ani následek, není tu bytí ani ne-bytí. Jak potom vznikne „objekt vnímání"? Prostě nevznikne. Já si myslí, že je objektem vnímání, a jako objekt vnímání samo sebe zakouší. Vše je Vědomí, nic jiného.

RÁMA se zeptal: Netečný „objekt vnímání" přemýšlí! Bůh, jenž je pozorovatelem všeho, se stane objektem. Jak je to možné? Je možné, aby dřevo zažehlo oheň?

VASIŠTHA odvětil: Pozorovatel se nestane objektem vnímání, protože objekt vnímání neexistuje. Pozorovatel je vším. Je to jediná masa Vědomí.

RÁMA se zeptal: Neomezené Vědomí si v sobě uvědomí vědomí jako svůj objekt a vznikne projevený svět. A jak vznikne objekt?

VASIŠTHA odpověděl: Není tu příčina, tudíž žádný objekt nevznikne. Vědomí je navždy svobodné, nepopsatelné a nedefinovatelné.

RÁMA se zeptal: Je-li tomu tak, jak vznikne pocit ega a vše ostatní? Jak člověk prožívá svět?

VASIŠTHA odvětil: Není tu příčina, nic z toho tedy nevznikne. Kde je objekt vnímání? Jakýkoli takzvaně stvořený objekt není nic jiného než klam.

RÁMA se zeptal: Jak může v čirém Vědomí, jež je oproštěno od pohybu, a tudíž od uvědomování si objektů, vzniknout klam?

VASIŠTHA odvětil: Ó Rámo, není tu příčina, tudíž tu není ani klam. Já, ty i vše ostatní je jeden neomezený klid a mír.

RÁMA se zeptal: Ó Pane, nejsem schopen uvažovat a nevím, nač se ještě ptát. Jsem probuzený, osvícený. Na co se mám ještě ptát?

VASIŠTHA pravil: Pokud pro nic z toho všeho neexistuje příčina, tak ji nezkoumej, neptej se „proč". Potom snadno spočineš v nejvyšší nepopsatelné Skutečnosti.

RÁMA řekl: Chápu, že není-li tu příčina, nebylo tu nikdy žádné stvoření. Kdo je však ten, v němž vzniknou nejasnosti ohledně poznávání a objektů?

VASIŠTHA odvětil: Není tu příčina a neexistuje nic jiného než jediný neomezený klid a mír. Není tu žádný klam. Poněvadž jsi o této Pravdě opakovaně nerozjímal, nespočinul jsi v klidu a míru.

RÁMA se zeptal: Jak vznikne rozjímání a co je to nerozjímání? Opět jsem chycen do téže pasti.

VASIŠTHA pravil: V Tom, co je Neomezené, žádný klam neexistuje. Vědomí je neomezené a nezničitelné, proto v něm vznikne představa opakovaného rozjímání o Pravdě.

RÁMA se zeptal: Pokud je všechno jen neomezený klid a mír, jaký význam mají pojmy „učitel" a „žák" a jak vznikne taková dualita?

VASIŠTHA pravil: „Učitel" i „žák" jsou *Brahman* existující v *Brahman*. Pro osvíceného neexistuje omezení ani osvobození.

RÁMA se zeptal: Pokud rozmanitost času, prostoru, hmoty, energie i všeho ostatního neexistuje, jak potom vznikla představa jednoty této rozmanitosti?

VASIŠTHA pravil: Rozmanitost času, prostoru, hmoty, energie či zakoušení je pouze v nevědomosti, jež neexistuje. Žádná představa, která by na tomto byla nezávislá, tu není.

RÁMA se zeptal: Jestliže je dualita „učitel" a „žák" zcela iluzorní, co je to potom probuzení či osvícení?

VASIŠTHA odpověděl: Probuzením je dosaženo probuzení. Tím je jasně pochopena představa „probuzení". To je však srozumitelné jen pro lidi, jako jsi ty, nikoli pro mě.

RÁMA se zeptal: Jestliže se osvícení vztahuje k pocitu ega, pak je pocit ega něčím odlišným od osvícení. Jak ale může v čirém, nedělitelném Vědomí existovat takové dělení?

VASIŠTHA pravil: Světlem pro toho, kdo je osvícen, je uvědomění si Já. Dualita či zdánlivé dělení je jako dělat rozdíl mezi vzduchem a jeho pohybem.

RÁMA řekl: Je-li tomu tak, nelze rozdíl mezi pozorovatelem, pozorováním a pozorovaným objektem připodobnit k rozdílu mezi vlnou a oceánem?

VASIŠTHA pravil: Pokud to chápeme takto, pak na dělení není nic špatného. Pravdou však je, že jedinou Skutečností je nedělitelné Vědomí.

RÁMA řekl: Ó Pane, v kom vzniká pocit ega a kdo zakouší projevený svět? Kdo zakouší tuto iluzi?

VASIŠTHA odpověděl: Omezením je samo přesvědčení o skutečnosti objektu zakoušení. Stačí vědět, že objekt neexistuje. Všechno je Vědomí a žádné omezení ani osvobození neexistuje.

RÁMA řekl: Aby byly věci vidět, musí být osvětlené zdrojem světla. A aby byly objekty vnějšího světa vnímány jako skutečné, jsou osvětlené Vědomím. Je tomu tak?

VASIŠTHA odpověděl: Vnější svět ke svému stvoření nemá příčinu. A bez příčiny není následek. Jde proto o klamný vjem.

RÁMA řekl: Máme-li noční můru, pak bez ohledu na to, zda ji považujeme za skutečnou či neskutečnou, platí, že dokud trvá, způsobuje utrpení. Stejné je to i s projeveným světem. Jakým způsobem ho můžeme přemoci?

VASIŠTHA odpověděl: Noční můra i utrpení, které přináší, zmizí, jakmile se člověk probudí. Stejně tak zmizí utrpení způsobené vnímáním iluzorního světa, jakmile se člověk probudí z iluze, zřekne se přivlastňování si objektů světa a zřekne se i lpění na těchto objektech.

RÁMA se zeptal: Jak člověk dosáhne svého štěstí? Jak tedy v tomto snu projeveného světa zmizí hmotná podstata objektů?

VASIŠTHA odvětil: Materiálnost a pevnost věcí zmizí pomocí zkoumání toho, co je „před" a co „potom". Rozjímáním o tom, že je tomu tak i ve snu, zmizí přesvědčení o hmotné podstatě věcí.

RÁMA se zeptal: Když se oslabí přesvědčení o hmotné podstatě věcí, co potom člověk vidí? A jak se může z jeho vidění zcela vytratit iluze světa?

VASIŠTHA pokračoval: Takový člověk vidí iluzorní projevený svět jako vzdušný zámek či jako obraz rozmazaný deštěm. Jeho mysl je oproštěna od *vásan*, od podmíněností mysli.

RÁMA se zeptal: A co se s ním stane potom?

VASIŠTHA odvětil: Projevený svět existující jako pouhá představa se rozplyne. A brzy se takový člověk osvobodí od všech omezení a podmíněností.

RÁMA se zeptal: Tyto podmíněnosti však mají hluboké kořeny vzhledem k tomu, že byly opakovány v mnoha životech. Jak dojde k jejich zániku?

VASIŠTHA odpověděl: Jakmile člověk pochopí a uskuteční Pravdu o tom, že všechny objekty a látky existují v neomezeném Vědomí neboli v neomezeném Já jako pokroucené představy, přestane se těchto objektů držet, ony se přestanou držet jeho, a tím dojde k jejich zániku. Kolo *samsáry* se tak konečně zastaví.

RÁMA se zeptal: Co se stane potom? Jak člověk dosáhne klidu a míru?

VASIŠTHA odvětil: Zmizí-li klamná představa o hmotné povaze objektů a zmizí-li i snaha se této klamné představy zbavit, všechny světské závislosti budou u konce.

RÁMA se zeptal: Pokud projevený svět existuje jako představa v mysli dítěte, proč jeho konec nezpůsobí utrpení?

VASIŠTHA pravil: Jak by mohlo vzniknout utrpení, bude-li iluzorní objekt pryč? Dokud jsou v mysli myšlenky, představy a vjemy, měl by se člověk věnovat zkoumání jejich podstaty.

RÁMA se zeptal: Co je to *čitta* neboli myšlení? Jak se člověk dotazuje na podstatu myšlení a co je plodem takového dotazování a zkoumání?

VASIŠTHA odvětil: Vědomí, které se uvědomilo jako objekt, se nazývá *čitta*. Dotazování a pátrání po podstatě myšlení je to, co právě děláš. A takové dotazování vede k tomu, že podmíněnosti mysli ustanou.

RÁMA se zeptal: Jak je možné, aby bylo *čitta* neboli myšlení nepodmíněné, a aby tudíž mohlo být dosaženo osvobození zvaného *nirvána*?

VASIŠTHA pravil: Objekt ani podmíněnost mysli ve skutečnosti neexistují. Proto ani *čitta* neboli myšlení není skutečnou entitou.

RÁMA řekl: Ale přesto zakoušíme jeho existenci!

VASIŠTHA pravil: Svět není to, čím se jeví z pohledu nevědomého člověka. To, co je v očích osvíceného člověka skutečné, se nedá popsat.

RÁMA řekl: Jaký vidí svět nevědomý člověk? A proč je to z pohledu osvíceného člověka nepopsatelné?

VASIŠTHA pravil: Vnímání nevědomého člověka je takové, že svět má svůj počátek a konec. Osvícený člověk svět vůbec nevidí, neboť svět nebyl stvořen, a tudíž ani neexistuje.

RÁMA řekl: Jak je pak možné, že zakoušíme jeho existenci?

VASIŠTHA odvětil: Svět zakoušíme podobně, jako ve snu zakoušíme objekt, který ve skutečnosti vůbec neexistuje.

RÁMA se zeptal: Ale objekt ve snu zakoušíme v důsledku jeho předchozího zakoušení v bdělém stavu.

VASIŠTHA pravil: Vztahují se však tyto dva zážitky k témuž objektu?

RÁMA řekl: Ve snu se objevují jen zážitky vzniklé na základě otisků vytvořených v mysli během bdělého stavu.

VASIŠTHA pravil: Proč by v takovém případě měl dům zničený ve spánku existovat druhý den po probuzení?

RÁMA řekl: Skutečnost bdělého stavu není pochopitelně skutečností ve snu. Co se pak objeví, je Vědomí, *Brahman*. Ale jak může vzniknout něco, co dřív nebylo?

VASIŠTHA pravil: Je to čiré Vědomí, které se projevuje po všechny časy, jako by již vše bylo dříve zakoušeno, a to ať už tomu tak je nebo není.

RÁMA se zeptal: Ó Pane, jak se lze zbavit této iluze?

VASIŠTHA odvětil: Zkoumej a ptej se: „Jak se *samsára* projeví, když neexistuje příčina k tomu, aby tento koloběh života a smrti začal existovat?"

RÁMA řekl: Základem pro snové objekty je *čitta* neboli myšlení. Objekty ve snu tedy nejsou nic jiného než mysl. A stejné je to i se světem.

VASIŠTHA pravil: Mysl není oddělena od masy čirého Vědomí. Neexistuje nic jiného než čiré Vědomí.

RÁMA řekl: Jako nejsou od těla odděleny části, z nichž se tělo skládá, tak není od *Brahman* oddělen vesmír.

VASIŠTHA pravil: Svět tudíž nebyl vůbec stvořen. Je to věčné *Brahman*.

RÁMA řekl: Pochopil jsem, že iluze stvoření a zániku světa je čirá náhoda, doprovázená klamnými představami „já jsem ten, kdo koná“ a „já jsem ten, kdo zakouší“.

VI. II. 191

RÁMA řekl: Pane, tento svět je po všechny časy a všemi způsoby prostoupen nejvyšší Skutečností. Proto nevzniká ani nezaniká. Projevený svět je iluze, a ať je nebo není za iluzi pokládán, ve skutečnosti to není nic jiného než *Brahman*.

VASIŠTHA pravil: *Brahman* se samo v sobě projeví zcela náhodně, *kákatálíja*, a v sobě je sebou rozpoznáno jako stvořený svět.

RÁMA řekl: Pane, pověz mi prosím, jak září světlo neomezeného Vědomí, a to předtím, než se stvořený svět objeví, poté, co zanikne, i během oddělenosti, tedy během trvání stvořeného světa.

VASIŠTHA pravil: Pohlédni na světlo Vědomí v sobě svým Já. Světlo bývá zakoušeno jen ve vztahu k něčemu jinému. Na počátku však nebylo rozdělení, nebyla dualita, zakoušej tedy toto světlo sám v sobě. Světlo samo je pozorovatelem, pozorováním i pozorovaným objektem, jako zážitek ve snu. Světlo Vědomí se na počátku stvoření projeví jako stvoření. Jediné Vědomí se projeví jako trojice pozorovatel, pozorovaný objekt a pozorování, nebo také subjekt, objekt a zkušenost, a na počátku stvoření se projeví jako stvoření. Taková je jeho přirozenost, že se projeví tak, jak se projeví.

Takový je zážitek snu, denního snění či halucinace. I v nich září světlo Vědomí. To, co v prostoru září jako projevený svět, bez počátku a bez konce, je právě světlo Vědomí. Vyzařování světla Vědomí se projeví jako vesmír.

Světlo Vědomí září v nás, kteří jsme osvíceni, zcela přirozeně, bez dělení na subjekt a objekt. Na počátku stvoření tu nebyl subjekt ani objekt. Iluzorní rozdělení vzniklo podobně, jako když tvar kmene stromu nebo tvar skály vykouzlí imaginární postavu. A jak takové vnímání rozdělenosti jednou začalo, trvá dál a je zakoušeno neustále. Příčina rozdělenosti neexistuje, je proto zřejmé, že jako všechno se tu projevuje samo světlo Vědomí.

Neexistuje bdění, snění ani hluboký spánek. Jediné, co se od počátku stvoření projevuje, je *Brahman*. *Brahman* považuje vesmír za své tělo. To, čemu říkáme svět, není nic jiného než *Brahman*.

VI. II. 192

RÁMA řekl: Ach, běda, dlouhý čas jsme bloudili v neomezeném prostoru ve zmatku a bez pochopení Skutečnosti. Je-li člověk probuzen a osvícen, iluze projeveného světa zmizí. Pak člověk pochopí, že svět nikdy neexistoval, neexistuje a nikdy existovat nebude. Vše je čiré Vědomí, nejvyšší klid a mír. Vše existuje jako neomezené Vědomí.

Vše je ve skutečnosti nejvyšší Vědomí, které se nám jeví jako *samsára*, neboť jsme správně nepochopili jeho povahu. V tvrzeních „to je oddělené“, „to se jeví jako to a to“, „to jsou světy“, „to jsou hory“ se jako objekt projevuje samo nejvyšší Bytí.

Na počátku stvoření, na začátku života člověka na onom světě, na začátku snu či snění je to samo Vědomí, které se projeví jako svůj vlastní objekt. Jak by tu mohlo být něco jiného? Je-li tu představa „jsem v nebi“ nebo „jsem v pekle“, zakouší ji člověk jako skutečnost.

Neexistuje pozorovatel, objekt, stvoření, svět ani vědomí. Neexistuje bdění, snění ani hluboký spánek. To, co se zdá, že existuje, je neskutečné. Pokud se člověk dotazuje: „Jak vzniklo iluzorní vnímání neskutečného?“, je takové zkoumání nepatřičné. Iluze není Skutečnost. Ve Vědomí, jež je neposkvrněné a bez kazu, nemůže vzniknout klam a iluze. To, co se jeví jako iluze, je Vědomí.

Iluzorní vnímání vzniká v důsledku nepochopení, podobně jako se ve snu člověka objeví jeho vlastní smrt. Jakmile člověk zkoumá podstatu Skutečnosti, iluze zmizí. Je to jako se strachem z duchů u malého dítěte. Pokud tu není zkoumání po podstatě strachu, strach pevně zakoření, ale pokud tu takové zkoumání je, strach zmizí.

„Jak začalo existovat to, co je iluzorní?“ Tato otázka je nepatřičná. Smysl má pouze dotazování se na Skutečnost, ne na to, co je neskutečné. To, k čemu se zkoumáním podstaty nedostaneme, je iluzorní. A je-li to zakoušeno jako skutečné, pak je takový zážitek jen iluzí. Jestliže určitou věc nelze ani po důkladném a intenzivním zkoumání nalézt, pak je iluzorní a neskutečná podobně jako syn neplodné ženy.

Neskutečné neexistuje a nikdy neexistovalo. Vše je prostoupeno masou Vědomí. To, co se projevuje jako svět, je nejvyšší Bytí. Nejvyšší Bytí existuje samo o sobě v nejvyšším Bytí. Neexistuje světlo ani temnota. Jako to, co je, existuje samo nejvyšší Bytí.

VI. II. 193, 194

RÁMA pokračoval: Skutečnost, která je bez počátku a bez konce, Skutečnost, kterou neznají ani bozi ani mudrci, právě sama tato Skutečnost je to, co se projevuje. Co je „svět“ a co je „objekt“? Dost už matoucích tvrzení o jednotě a rozmanitosti. To, co bylo na počátku, je klid a mír, a ten je neměnný. Tak jako se prostor představovaný vzdálenostmi nachází v prostoru, tak se stvořený svět nachází v *Brahman*, v neomezeném Vědomí. Jakmile se u *džívy* objeví takové pochopení, skřet zvaný *samsára* je pohřben, ačkoli se může zdát, že tu stále je. Jakmile Slunce nevědomosti zapadne za obzor, ustane žár utrpení a zmizí denní světlo zvané přesvědčení o skutečnosti *samsáry*. Oproštěn od nevědomosti se znalec Pravdy zabývá všemi druhy činnosti, které zapadají do vzorce zrození, stáří a smrt. Žije dál, tak jak žil, ale ve skutečnosti tu není.

Neexistuje nevědomost, iluze, utrpení ani potěšení. Poznání a nevědomost či radost a bolest nejsou nic jiného než *Brahman*. Ve světle poznání je to vše pochopeno jakožto *Brahman*. Bez poznání tu není nic, co by se dalo označit jako ne-*Brahman*. Jsem osvícený a všechny mé špatné myšlenky ustaly. Jsem v klidu a rovnováze. Jsem To a nahlížím svět jako čiré prázdno. Dříve, než tu bylo osvícení, bylo *Brahman*, ale jako nevědomost o Já. Nyní je totéž *Brahman* Sebepoznáním, poznáním Já. Podobně jako je nebe prázdnotou i skutečností, je bezbarvé i modré, tak po všechny časy existuje pouze *Brahman*, jako poznání i nevědomost, jako poznané i nepoznané.

Jsem *nirvána*. Jsem oproštěn od pochybností. Jsem svobodný. Jsem blažený. Jsem, jaký jsem, jako neomezené Absolutno. Jsem po všechny časy všechno nebo jsem nic v klidu a míru. Jsem jediná Skutečnost a zároveň já nejsem. Jak úžasný je tento nejvyšší klid a mír. Čeho mělo být dosaženo, bylo dosaženo. Je konec s vnímáním objektů. Přišel úsvit pravého osvícení, které nikdy nezapadne.

Osvícená Inteligence zakouší vše, co je, takové, jaké to je. V neomezeném Vědomí neustále vzniká a zaniká bezpočet vesmírů. Některé lze z druhých pozorovat, jiné nikoli. Kdo je všechny může spočítat? Rozdíl mezi jednotlivými orgány a celým organismem je jen slovní a podobné je to s vesmírem a *Brahman*. To první samo o sobě neexistuje, existuje pouze *Brahman*. Jakmile je toto nahlédnuto, ustanou tužby a je tu nejvyšší klid, je tu *nirvána*.

Osvícení nelze dosáhnout pomocí rozumové schopnosti *buddhi*. Nelze k němu dojít ani potlačením *buddhi*. Osvícení si není samo sebe vědomo, neboť není objektem uvědomění.

RÁMA pokračoval: Probuzení či osvícení přichází samo od sebe, podobně jako záře Slunce v poledne. V probuzeném člověku ustanou všechny tužby, a *nirvána* proto přichází, aniž by o ni člověk usiloval. Takový člověk je navždy ponořen v meditaci,

navždy ustálen ve své skutečné podstatě, nic nehledá a nic neodmítá. Podobně jako lampa, v jejímž světle se děje veškerá činnost, o kterou se však lampa nezajímá, tak žije a jedná osvícený člověk a je přitom oproštěn od veškerého chtění a záměrů.

Existuje pouze neomezené Vědomí. Projevuje se jako stvoření a říká se mu Brahmá. Kdo to vidí, spočívá v klidu a míru. Objekty ve vesmíru nejsou od neomezeného Vědomí odděleny. Znalec Pravdy zůstává za všemi objekty v samotném neomezeném Vědomí, které nelze slovy popsat ani definovat. I vyjádření „Vědomí samo jest" je nepřiměřené a zavádějící.

Samsára znamená utrpení, *nirvána* je absolutní klid. Skutečností je pouze *nirvána*. *Samsára* existuje v neomezeném Vědomí jako figurka v kusu dřeva, která však nikdy nebyla ze dřeva vyřezána. Neomezené Vědomí je nedělitelné, ale je zakoušeno různě různými bytostmi, které jako by z něj vyřezaly to, po čem touží, ať už je to potěšení nebo osvobození. To vše je však ve své podstatě Skutečnost sama, podobně jako jsou vyřezané figurky ve své podstatě pouhé dřevo. Vidí-li člověk ve snu život či smrt svých blízkých, po probuzení se ho to již nedotýká. Podobně se osvíceného člověka již nedotýká projevený svět.

Jakmile je všechno nahlédnuto jako jediné neomezené Vědomí, není tu prostor pro iluzi. Veškeré chtění a tužby ustanou. Vymizení tužeb posílí probuzení a probuzení posílí vymizení tužeb. Známkou osvícení je zánik tužeb. Bez vymizení tužeb tu není osvícení, ale školometství, tedy lpění na slovech svatých knih, lpění na doktrínách. A to není nic jiného než nevědomost a hrubost. Pokud se probuzení a vymizení tužeb vzájemně neposilují, pak to není opravdové, nebo to tu vůbec není. Dokonalý zánik tužeb se rodí z dokonalého osvícení. To se pak označuje jako osvobození. Je-li dosaženo osvobození, pak člověk dál žije, ale už netrpí.

Pro toho, kdo spočine ve svém Já a raduje se v Já, pro toho, u něhož ustaly tužby a zmizel pocit ega, se život odehrává bez záměru. Je tu dokonalá čirost a čistota. Avšak takového nepodmíněného stavu čirého Bytí je schopen dosáhnout jen jeden z milionů.

VI. II. 195

VASIŠTHA pravil: Výborně, Rámo, dosáhl jsi osvícení. Tvá slova mají moc a sílu osvícení. Přelud, který se jeví, jako by skutečně existoval, zmizí ihned, jakmile ho člověk přestane vnímat a přemýšlet o něm. Nejvyšší klid a mír je *nirvána*. To je nejvyšší Pravda. Stav, v němž osvícený člověk existuje, jako by žil v samém středu skály, ať už sám a v klidu nebo zapojen do různých činností, to je stav čistoty a to je osvobození. Žiji v tomto stavu, třebaže se účastním různých činností. Ó Rámo, i ty spočiň v tomto stavu a přitom pokračuj ve svém díle. A nyní mi prosím pověz, jak chápeš to, že svět neexistuje, ačkoli se zdá být skutečný.

RÁMA odvětil: Svět nebyl nikdy stvořen, ani na samém počátku. Jak by tedy mohl existovat nyní? Nemá žádnou příčinu. Jak by mohl existovat následek bez příčiny? Změna znamená zánik jednoho stavu a vznik stavu následujícího. To je v neměnné Skutečnosti nemožné. Je-li tento svět iluzorní projev, o němž se zdá, že existuje v *Brahman*, pak je to jen pouhý přelud. Ve snu je jediný okamžik prožíván jako celý život. V projeveném světě jsou zase základem pro určování času Slunce a Měsíc.

V neomezeném Vědomí existuje představa stvoření i se svými následky, jakými jsou například čas a prostor. Tyto neexistující entity budí dojem, že se projevují a fungují, ale to je přelud. Přestože představa stvoření vyvstala náhodně, zdá se, že přetrvává, upevňuje se a budí dojem skutečnosti.

Jak by však mohlo něco, co neexistuje, budit dojem, že existuje? Nebo je to možná tak, že neexistuje nic, co by bylo skutečné, ani nic, co by bylo neskutečné. To, co je, je. Je to jako obloha jasné, jako střed skály plné, jako kámen tiché a klidné a zároveň je to neomezené. Takové je stvoření. Stvoření existuje v čirém a neomezeném Vědomí, jež je Skutečností všech myšlenek a představ, které jakoby společně utvářejí jemné tělo neomezeného Vědomí. Čiré zakoušení či uvědomění, které se v tomto „těle" objeví, se nazývá stvoření. A toto stvoření je samo o sobě *Brahman*.

V samotném nejvyšším Bytí existuje něco „dalšího", a to stvoření. Stvoření ale k nejvyššímu Bytí patří a není od něj odděleno. Je to sám nejvyšší klid a mír. Není tu žádné stvoření, pohyb ani činnost. Pochopíme-li, že sen je snem, mylné představy zmizí. Uvědomění se vzdá objektu, tedy světa, a spočine v neomezeném Vědomí.

VASIŠTHA pokračoval: Mohli bychom usoudit, že stejně jako je semínko příčinou klíčku, jenž v něm vzniká, je *Brahman* příčinou stvoření. Proč tak neusuzujeme?

RÁMA řekl: Klíček v semínku není nahlížen jako klíček, ale jako semínko. Je to pouhé semínko. Stejně tak existuje-li v *Brahman* tento svět, je to jen *Brahman*, nikoli svět. *Brahman* přitom neprochází žádnou změnou. *Brahman* je neměnné a bez formy, proto není možné přijmout, že by z něho vznikl svět, který se neustále mění a je obdařen formou. Tvrdit, že stvoření existuje v nedělitelném *Brahman* jako drahokam uschovaný ve skříňce, je nesmysl. Teorie, že nejvyšší *Brahman* je základem vesmíru, který má formu, je též nepřijatelná, neboť vše, co má formu, musí zaniknout. Nelze přijmout ani představu světa jako snového objektu, jenž se zhmotnil, neboť snové objekty jsou něčím, co bylo zakoušeno člověkem samotným. Bdění a snění jsou entity přináležející dvěma odlišným úrovním, neboť člověka, o jehož smrti se nám zdálo, můžeme znovu vidět, když se ze snu probudíme. Svět tedy nemohl být stvořen jako snový objekt, ale podobně jako snový objekt není nic jiného než vědomí, tak to, co je viděno jako projevený svět, není nic jiného než neomezené Vědomí.

Neexistuje nic takového jako „skutečné", „neskutečné", „zážitek" či „ten, kdo zakouší" a nic z toho není zakoušeno. To, co je, je nepopsatelné. V neomezeném Vědomí mizí všechny rozdíly mezi „bytím" a „ne-bytím". *Brahman* existuje v *Brahman* jako *Brahman*, podobně jako prostor existuje v prostoru jako prostor. To, čemu říkáme stvoření, není nic jiného než nedělitelné *Brahman*. Když je semínko zaseto, může vyklíčit, a podobně vznikne-li v *Brahman* pohyb, je možné jej popsat. Všechny bytosti ve vesmíru jsou pro mě osvícené. Tomu, kdo svět považuje za skutečný, se svět bude jevit skutečným. Pro toho, kdo je obdařen poznáním Já, je svět jen falešným zdáním. Ve skutečnosti není svět nic jiného než *Brahman*.

V očích toho, kdo zná Skutečnost, jsou všechny objekty, ať už vnímání schopné či neschopné, pohyblivé či nehybné, jen čirou prázdnotou. Já jsem prázdnota, ty jsi prázdnota, vesmír je čirá prázdnota. Klaním se nejlepšímu ze všech. Je neomezený jako prostor, obdařen poznáním neomezeným jako prostor, oproštěn od vztahu mezi pozorovatelem a pozorovaným, mezi subjektem a objektem. Jsi za všemi stavy popsanými ve svatých textech a ustálen v nejvyšším neduálním Vědomí.

Nejvyšší Pravda se ustálí jen v naprostém tichu, nikoli pomocí logického uvažování či dokazování.

VI. II. 196, 197

RÁMA řekl: Ó mudrci, je zřejmé, že poznání Já je za všemi slovními popisy. Jak je tedy poznání Já dosaženo pomocí protichůdných tvrzení posvátných textů? A není-li pomocí nich dosaženo, jaký pak mají posvátné texty smysl? Pověz mi prosím, zda je poznání Já dosaženo následováním příkazů učitele a studiem svatých knih.

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, pravdou je, že studium svatých knih není příčinou dosažení poznání Já. Posvátné texty se skládají z rozličných tvrzení a slovních vyjádření, avšak nejvyšší Bytí je slovy nepopsatelné. Vysvětlím ti však, jak může být studium svatých textů spojeno s poznáním Já.

Příběh o vesničanech a kameni mudrců

V jedné vesnici žili lidé velmi nešťastným životem, trpěli hladem a umírali. Bída a strádání je dovedly k tomu, že začali přemýšlet, jak zajistit své živobytí. Rozhodli se, že budou v blízkém lese sbírat dříví a prodávat je na topení.

Den za dnem tedy sbírali a prodávali dříví z lesa. V lese se však daly najít i vzácné kameny. Některé byly dobře skryté, jiné ležely přímo na očích. Někteří z vesničanů našli drahokamy, dalším se poštěstilo najít vzácné santalové dřevo, jiní našli ovoce. Mnozí neměli štěstí a nacházeli jen obyčejné dříví, ale ti, kteří získali vzácné kameny, se okamžitě zbavili bídy a utrpení.

Jak tak sbírali dřevo a obstarávali si obživu, podařilo se jim jednoho dne najít i kámen mudrců *čintámani*, který plní všechna přání. S jeho pomocí obdrželi vše, co potřebovali, a od té doby žili šťastně. Začali hledáním a sbíráním dříví v lese a nakonec získali to nejvzácnější, kámen mudrců.

Vesničané v tomto příběhu představují lidi na zemi. Jejich bída je tou nejhorší bídou, neboť je to nevědomost, jež je příčinou veškerého utrpení. Les představuje duchovního učitele a svaté knihy. Lidé původně přišli do lesa kvůli zajištění svých potřeb. Člověk se uchýlí k učiteli a ke svatým knihám právě z tohoto důvodu. Pokud se řídí radami učitele a svatých textů, získá časem i něco vzácnějšího. Ti, kteří původně přišli do lesa jen na dříví, našli kámen mudrců, *čintámani*. Ti, kteří se pro naplnění svých potřeb obrátí ke svatým textům, dosáhnou nejvyšší Pravdy.

VASIŠTHA pokračoval: Někteří lidé jsou ke studiu svatých knih hnáni zvědavostí či pochybami: „Co může studium posvátných textů člověku přinést?“ Druzí v tom hledají klíč k úspěchu a potěšení. A jiní mají zase jiné důvody. Podobně jako vesničani, kteří šli do lesa sbírat dříví a získali kámen mudrců, tak ti, kteří z různých důvodů studují svaté knihy, dosáhnou nejvyšší Skutečnosti. V každém případě jsou takoví lidé pod vedením mudrců a světců oddaných práci pro dobro lidstva. Lidé vidí, že tito světci nevyužívají svaté knihy k ničemu jinému než k nejvyššímu duchovnímu dosažení, a následují jejich příkladu.

Stejně jako někteří vesničané našli v lese santalové dřevo či ovoce, také z těch, kteří studují svaté knihy, získají jedni potěšení, druzí bohatství a další zase vedení, jež je správně nasměruje. Dosažení těchto tří věcí je ve svatých textech popsáno, ale dosažení *Brahman* je mimo jakýkoli popis, proto jej v učení svatých knih nalézt nelze.

Přímé uskutečnění nejvyšší Pravdy není dosažitelné ani studiem svatých textů ani posloucháním pokynů učitele ani dobročinností ani oběťmi ani uctíváním. Uskutečnění Pravdy je za tím vším. Povím ti však, proč tyto způsoby začaly být považovány za prostředky k poznání Já, ačkoli jimi nejsou. Následováním pokynů ve svatých textech se očistí a zjemní mysl a člověk pak může, aniž by po tom toužil, nahlédnout nejvyšší Skutečnost. Posvátné texty vybudí ve stavu nevědomosti kvalitu *sattva*, tedy čistotu mysli. A tato čistota zničí tupost neboli *tamas* nevědomosti.

Pouhou přítomností Slunce na obloze vznikne na hladině oceánu jeho odraz, ačkoli po tom Slunce ani oceán netouží. Podobně když se hledající dostane k četbě posvátného textu, Pravda se v hledajícím projeví sama od sebe. Má-li dítě ruce

od hlíny, vezme další hlínu a tře rukama o sebe, až jsou ruce čisté. Podobně vyčistí posvátné texty mysl hledajícího a čistá mysl odráží Skutečnost. Světlo se nachází všude na obloze, ale jenom když dopadne na překážku, bude překážka osvětlena. Pokud podobně zapůsobí na hledajícího posvátný text či *guru*, je tu osvícení. Nejvyšší Pravda je uskutečněna tehdy, když člověk rozjímá o pravém smyslu svatých knih, přičemž podporou mu jsou slova učitele, *satsanga* neboli společnost mudrců, sebekázeň a ovládnutí mysli.

VI. II. 198

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, znovu ti zopakuji něco, co si prosím dobře zapamatuj. Opakovaným nasloucháním Pravdy je probuzen i nevědomý člověk.

Nejprve jsem provedl výklad o stvoření a fungování vesmíru v části O existenci zvané *Sthiti prakarana*. Poté jsem popsal prostředky k ukončení iluze projeveného světa v části O utišení zvané *Upašánti prakarana*. Jakmile se člověk zbaví klamné představy o iluzi světa, měl by žít oproštěn od neklidu a trápení mysli.

Člověk by měl ve světě žít plně ustálen ve stavu klidu a vyrovnanosti. Tento stav dává všechna požehnání i nejvyšší útěchu, je největším bohatstvím a přináší štěstí. Klid a vyrovnanost pomáhají nastolit čistotu a další ctnosti tuto čistotu následují. Žádné požehnání ani bohatství světa se nemohou rovnat stavu klidu a vyrovnanosti. Vyrovnanost ukončuje veškeré utrpení. Málo je těch, kteří jsou ustáleni ve vyrovnanosti a jimž je každý přítelem.

Pro toho, kdo je ustálen v klidu a vyrovnanosti, je utrpení štěstím a smrt novým životem. Kdo jen může změřit ušlechtilost toho, kdo je oproštěn od nadšení i smutku, kdo dělá v pravou chvíli a pravým způsobem vše, co je třeba, a kdo vidí to, co je třeba vidět, takové, jaké to je. Přátelé a příbuzní, nepřátelé a králové plně důvěřují tomu, kdo žije přirozeným životem. I když se takový člověk někdy rozzlobí, nikomu neublíží. Lidé ho uznávají, ať udělá cokoli. Chválí ho i za to, když někomu vynadá nebo ho násilím přemůže. Je to proto, že zůstává ustálen v klidu a vyrovnanosti. Lidé ho chválí za všechno, co udělal teď i kdysi dávno, ať už to bylo či nebylo dobré.

Ten, kdo je ustálen v klidu a vyrovnanosti, nezakouší zoufalství či beznaděj, ani když ho potká velké neštěstí.*

* Zde následuje přehled některých významných mužů, kteří se obětovali pro dobro druhých a jichž se nedotkly ani nejhorší pohromy. Jsou mezi nimi král Šibi, král Judišthira z království Trigarta, král Džanaka z království Šalva, král Sauvíra, démon Kandana z kadambového lesa, ušlechtilý lovec Džada Bharata či mudrc Kapardana. Tyto příklady zahrnují mudrce různých životních cest i různých časových období. (Pozn. Svámí Vénkatéšánanda)

Tito všichni dosáhli stavu klidu a vyrovnanosti. Jsou uctíváni i samotnými bohy, třebaže jsou mezi nimi nejen králové, ale i obyčejní lidé. Jedinec může dosáhnout vyrovnanosti, ať už jsou jeho životní podmínky dobré či méně dobré, ať už je uznáván nebo žije v hanbě.

VI. II. 199

RÁMA se zeptal: Pokud jsou mudrci neustále ponořeni v blaženosti Sebepoznání, proč se nevzdají veškeré činnosti?

VASIŠTHA odvětil: Mudrci se vzdali představ „to je žádoucí“ nebo „to je nežádoucí“. Vzdát se činnosti, anebo činnost vykonávat, to v jejich případě ztrácí důležitost. Dělají to, co je třeba dělat, způsobem, jakým je to třeba dělat.

Ó Rámo, dokud je tu život, tělo žije, hýbe se a funguje. Ať to tak pokračuje dál. Proč by měl člověk chtít, aby to bylo jinak? Je-li třeba někdy něco nějak učinit, proč neudělat, co je správné? To, co člověk dělá s čistou, jasnou a vyrovnanou myslí, je přiměřené a správné, bez vad a chyb. Ó Rámo, mezi námi je dost těch, kteří jsou zapojeni do nepěkných činů, ale jsou moudří a s jasným viděním.

Někteří osvobození lidé žijí rodinným životem, ale oproštěni od lpění. Jiní osvobození lidé jsou královského původu jako ty a vykonávají své královské povinnosti, aniž by na něčem lpěli, aniž by je něco rozrušilo. Jsou tu tací, kteří dodržují náboženské povinnosti a provádějí obřady dané posvátnými texty. Jiní jsou oddáni Bohu, meditaci a svým vlastním povinnostem. Jsou tu tací, kteří se vnitřně všeho vzdali, ale vně žijí stejně jako nevědomí lidé, zaměstnáni rozmanitými činnostmi. Někteří přebývají v hlubokých lesích zcela ponořeni do meditace. Někteří pobývají na svatých místech. Další cestují do vzdálených zemí, aby zcela překonali veškerá chtění i nechtění. Jiní neustále putují z místa na místo.

Někteří se vzdali svých povinností a jiní se jim věnují naplno. Někteří žijí jako moudří lidé a jiní jako blázni. Někteří jsou lidé, jiní bozi a další démoni.

Na světě existují jedinci plně osvícení, jedinci neosvícení i jedinci osvícení pouze částečně, kteří se zřekli i správných činů, a nejsou tudíž tady ani tam. Pro osvobození není podstatné, zda člověk žije v odloučení či v odříkání, zda žije v rodné zemi nebo zda se vzdal činnosti. Osvobození dosáhne ten, jehož vlastní přirozenost je zcela svobodná a oproštěná od lpění. Ten, jehož mysl je svobodná a bez lpění, již neupadne do koloběhu *samsáry*. Ó Rámo, jsi tím nejvyšším stavem. Setrvej tak, jak jsi, oproštěn od chtění i nechtění, ustálen v nejvyšší Skutečnosti. V *Brahman* není nečistota ani změna, není tu závoj, který by něco zahaloval, není tu chtění ani odpor. A k tomu již nelze nic víc dodat.

VI. II. 200

VÁLMÍKI pravil: Vasištha zakončil svůj výklad o konečném osvobození *nirvána* a odmlčel se. Všichni shromáždění byli ponořeni do nejhlubší meditace zvané *nirvikalpa samádhi*. Nebesa se chvěla blažeností shromážděných světců a dokonalých mudrců. Nebešťané poté rozezvučeli bubínky i jiné nástroje a na všechny přítomné se snesla záplava květů.

DOKONALÍ MUDRCI neboli SIDDHOVÉ pravili: Od začátku věků jsme poskytli i vyslechli spousty výkladů o způsobech vedoucích k osvobození, ale žádný nebyl jako výklad mudrce Vasišthy. Nasloucháním slov mudrce Vasišthy dosáhnou osvícení i děti a zvířata.

KRÁL DAŠARATHA řekl: Ó pane, neexistuje na světě nic, čím bychom tě mohli dostatečně uctít. Nicméně vyslyš moji modlitbu, snad nebudeš pohoršen. Skláním se před tebou a jako vyjádření své úcty ti odevzdávám sebe, svoji rodinu, všechny zásluhy, které jsem získal, a všechny dobré skutky, které jsem vykonal v tomto i jiném světě. To vše je tvé, Pane. Prosím, veď nás.

VASIŠTHA pravil: Jsem potěšen tvou modlitbou, králi, ale k vyjádření úcty to stačí, neboť ty sám dobře víš, jak vést a řídit zemi.

RÁMA řekl: Pane, co ti nabídnu já? Skláním se k tvým nohám.

Po něm se mudrci Vasišthovi poklonili i Rámovi bratři. Králové a ostatní přítomní, kteří za výkladem mudrce přišli i z velké dálky, uctili Vasišthu záplavou květů.

VASIŠTHA poté pravil: Ó mudrcové, řekněte mi prosím, zda se ve výkladu vyskytly nějaké chyby, nedostatky či překroucení smyslu.

MUDRCI odvětili: Ó Pane, v tvém výkladu nebylo ani jediné nepřiměřené tvrzení. Výklad byl neustále veden nejvyšší Pravdou. Odkryl jsi závoj nevědomosti, kterým bylo zahaleno naše srdce a mysl, a srdeční lotos se tak v nás mohl plně rozvinout. Vzdáváme ti poctu, jsi naším *guru*. Chvála tobě!

Všichni přítomní provolali mudrci Vasišthovi slávu a uctili ho záplavou květů. Poté všichni přítomní děkovali králi Dašarathovi, že toto shromáždění svolal. Provolali

slávu i Rámovi a zdravili jeho tři bratry. Velebili mudrce Vasišthu i mudrce Višvámitru, neboť díky jejich milosti mohli vyslechnout skvělý výklad, který rozptýlí jakoukoli iluzi. Znovu a znovu se všichni klaněli mudrci Vasišthovi a provolávali mu slávu.

VI. II. 201, 202

VASIŠTHA se zeptal Rámy: Ó Rámo, co dalšího by sis přál ode mě slyšet? Jak teď vnímáš projevený svět? Jaká je tvoje vnitřní zkušenost?

RÁMA odvětil: Díky tvé milosti jsem dosáhl nejvyšší čistoty. Všechny nečistoty odvanuly pryč. Pomýlené chápání i všechny klamné představy byly rozpuštěny. Omezenost je odstraněna a má inteligence je čirá jako křišťál. Moje mysl netouží po dalším poučení.

Nemám nic společného s příkazy, s objekty, s příbuznými, s posvátnými texty ani s odevzdáním. Pohlížím na svět jako na čiré, neomezené, nedělitelné Vědomí. Jinak je svět jen nicota, která zmizí v okamžiku, kdy zmizí klam a iluze.

Udělám, co si přeješ, abych udělal. Budu žít a dělat vše, co je třeba nebo co si přeji, aniž bych jásal nebo se trápil, neboť moje klamné představy jsou pryč. Jsem ustálen v poznání Já bez ohledu na to, zda se stvořený svět jakkoli promění, zda se přiženou větry kosmického zániku či zda bude země vzkvétat. Jsem v klidu a míru. Můj zrak je jasný. Je těžké nahlédnout a pochopit můj skutečný stav. Jsem osvobozen od tužeb a nadějí. Budu žít a vládnout jako jiní králové, osvícení nebo nevědomí, avšak moje mysl, jež je oproštěna od neklidu a obdařena neutrálností, bude na vše pohlížet stejně. Dokud bude trvat toto tělo, budu vládnout svému království jako hrající si dítě, s čistým zrakem a bez pochybností o povaze *samsáry*.

VASIŠTHA pravil: Výborně, Rámo, dosáhl jsi nejvyššího stavu, který je za radostí i bolestí, a překročil jsi vše, co lze nalézt v tomto či jiném světě. Nyní naplň přání mudrce Višvámitry a ujmi se vlády v království.

Nato celé shromáždění Rámovi opět provolalo slávu.

RÁMA řekl: Pane, tak jako oheň očistí zlato, ty jsi očistil naše srdce. Ti, pro které bylo tělo vším, vidí nyní jako své Já celý vesmír.

Dosáhl jsem naplnění existence. Jsem oproštěný od všech pochybností. Jsem plný blaženosti, jež je věčná a ryzí. V mém srdci očištěném slovy nejvyššího poznání, sladkými jako nektar, je čirá radost. Díky tvé milosti jsem dosáhl stavu, v němž se celý svět jeví jako věčná, nesmrtelná a neomezená Skutečnost.

VI. II. 203, 204

VASIŠTHA pravil: Ó Rámo, vyslechl jsi vše, co je hodno slyšení, a víš vše, co je hodno vědění. Vše, co jsem ti řekl i co jsi studoval ve svatých textech, se nyní sladilo s tvou vlastní přímou zkušeností.

Nicméně ti ještě jednou přednesu nejvyšší Pravdu. Zrcadlo odráží s větší jasností tím víc, čím je čistší a naleštěnější. Všechny objekty jsou mírou vlastní zkušenosti či vlastního uvědomění člověka. Všechny zvuky jsou jako zvuk tekoucí vody. Vše, co je tu k vidění, je jen iluzorní projev neomezeného Vědomí. Tento svět vznikl jako sen. To, co známe jako skutečnost bdělého stavu, je sen, a ten nelze oddělit od Vědomí, jež je tou jedinou Skutečností. Proto je svět vskutku bez formy.

Ó Rámo, pověz mi, jak se v tomto snovém světě projeví země a všechno ostatní? Kdo toto vše vytvořil? Jaká je skutečná podstata a jaký je smysl toho všeho?

RÁMA řekl: Jedinou Skutečností všech věcí je neomezené Vědomí neboli Já, které je jako prostor, bez formy a bez hmoty. Země včetně toho, co k ní patří, nebyla nikdy vůbec stvořena. Představa, která vznikla v neomezeném Vědomí, se nazývá mysl a jako toto všechno existuje právě mysl.

Čas, prostor i vše ostatní jsou projevy neomezeného Vědomí. Ani hory nejsou nic jiného než Vědomí. Ani základní prvky nejsou nic jiného než Vědomí. A je to opět Vědomí, které je podstatou vlastností základních prvků, jako například pevnosti u prvku země či tekutosti u prvku vody. Země ani jiné základní prvky ve skutečnosti neexistují. Jediné, co existuje, je neomezené Vědomí. Díky tekutosti vody je možné, aby se v jediném oceánu vzedmulo bezpočet vln. Podobně je možné, aby se díky svému neomezenému potenciálu projevilo jediné Vědomí jako mnohost a rozmanitost. Vznikne-li ve Vědomí představa pevnosti a tvrdosti, stane se Vědomí horou. Podobně je tomu s dalšími objekty. Samotné Vědomí však v tom všem neprochází žádnou proměnou. Představy „já“ a „ty“ ve Vědomí vzniknou bez důvodu či záměru a jsou od něj neoddělitelné.

Mysl neboli *manas*, intelekt neboli *buddhi*, pocit já neboli *ahankára*, pět základních prvků a celý projevený svět existují v neomezeném Vědomí a nejsou od něj odděleny. Nic nebylo stvořeno, nic se nikdy neztratilo.

VI. II. 205

RÁMA se zeptal: Jestliže je toto všechno neomezené Vědomí a svět je jen sen, jak se v bdělém stavu tohoto snu světa projeví Vědomí jako vtělené?

VASIŠTHA pravil: Základem všeho, co vidíme ve snu či v bdělém stavu, je prostor. Vše je z prostoru zrozeno a má to jeho povahu, tedy povahu prázdna. Prostor není od nejvyššího neomezeného Vědomí oddělen. Nic, ani toto tělo, nebylo nikdy stvořeno. Nic tudíž neexistuje. Neomezené Vědomí zakouší existenci všeho jakoby ve snu. A daný zážitek existuje ve Vědomí, jako by to bylo hmotné stvoření. Rozmanitost, která vznikla ve Vědomí v důsledku neomezenosti jeho možností, se jako by rozvinula do rozmanitosti stvořených bytostí.

RÁMA se zeptal: Ó Pane, mluvil jsi o tom, že tu bylo bezpočet stvořených světů obydlených rozmanitými bytostmi s velmi odlišnými rysy a funkcemi. Řekni mi prosím, jaké je v porovnání s nimi toto stvoření.

VASIŠTHA odvětil: Aby mohl učitel vysvětlit něco, co předtím nebylo zakoušeno, viděno ani slyšeno, uchyluje se ke vhodným příměrům a podobenstvím. S jejich pomocí může být Skutečnost odvozena a pochopena. Ty však znáš povahu tohoto vesmíru.

Existuje pouze jediné neomezené *Brahman* bez počátku a bez konce, bez formy a beze změny. V neomezeném prostoru, který je tímto *Brahman* prostoupen, existuje vesmír, který není oddělený od *Brahman*. Ani vesmír nemá počátek a konec. Vesmír je takový, jaký si ho neomezené Vědomí v sobě představí a jaký ho v sobě zakouší. Samo neomezené Vědomí pokládá tento zážitek za vesmír, proto je vesmír stejně klamný jako věc, kterou člověk vidí ve snu.

Hory nejsou pevné a voda není tekutá. Neomezené Vědomí se zdá být přesně tam a přesně takovým způsobem, kde a jak si samo sebe představilo. Hory vzniknou jako ve snu a existují jako nic v ničem. Stejné je to s celým vesmírem, neboť vesmír je jen sen neomezeného Vědomí. Po všechny časy existuje jako *Brahman* pouze *Brahman*. Není tu nic, co by bylo stvořeno, ani nic, co by mohlo být zničeno. V *Brahman* není rozmanitost ani nerozmanitost. Pojmy jako jednota a rozmanitost či mnohost, pravda a klam jsou bez skutečného významu.

VI. II. 206

VASIŠTHA pravil: To, co se zdá, že existuje bez příčiny, to vůbec neexistuje. Skutečnost, tedy To, co skutečně je, je samo o sobě.

Abys to jasně pochopil, povím ti, jaké zajímavé otázky mi byly jednou položeny a jak jsem na ně odpovídal. Existuje kontinent zvaný Kušadvípa a na něm město Ilávatí, kde vládl král jménem Pradžňapti. Jednou jsem za králem přišel, on mě uvítal, náležitě uctil a pak mi položil následující otázky.

Dotazy krále jménem Pradžňapti

KRÁL PRADŽŇAPTI se zeptal: Jaké jsou důvody a příčiny pro stvoření nového vesmíru, poté co předchozí viditelný vesmír zanikne? Čím je tento vesmír? Část z něj je navždy skryta v temnotě, část je obývána červy. Jak vzniknou prvky, které utvářejí vesmír? Jak byly stvořeny *manas*, *buddhi* atd.? Kdo je Stvořitelem toho všeho a kdo to vše vnímá? Kdo za tím vším stojí?

Konečný zánik vesmíru neexistuje. Co si živá bytost začne uvědomovat, to potom zakouší. Co je tedy nezničitelné, co je skutečné? Když člověk zemře a jeho tělo je spáleno, kdo pro něj vytvoří tělo, které by mohlo v pekle procházet potřebnými zkušenostmi? Jistě to nebude *dharma*, ctnost, ani *adharma*, neřest, neboť ty jsou nehmotné a bezforemné. Tvrdit, že onen svět neexistuje, se však zdá být též klamné, neboť to odporuje tvrzením svatých knih.

Je absurdní domnívat se, že někdo může bez těla zakoušet trest. Pověz mi také prosím, jak věci podléhají změně. Jaký užitek přinášejí knihy obsahující příkazy a zákazy? Co se míní prohlášením, že nejdřív existuje neskutečné a to se později stane skutečným? Jestliže Stvořitel Brahmá vznikl z prázdna, proč toto prázdno nevytvoří spousty takových Stvořitelů? Jak získaly rostliny a zvířata své vlastnosti a svou přirozenost? Dejme tomu, že na svatém místě zvaném Prajága se ve stejném čase modlí přítel i nepřítel určitého člověka. Přítel se modlí za jeho dlouhý život, nepřítel se modlí za jeho smrt. Čí modlitby budou vyslyšeny? Kdyby si tisíc lidí přálo být Měsícem na nebi, proč tu nemůže být současně tisíc Měsíců zářících na nebi? Kdyby tisíc mužů chtělo za manželku jednu dívku a všichni se za to usilovně modlili, a kdyby se ona dívka modlila za to, aby zůstala pannou, jaký bude výsledek?

Jaké plody přináší pohřební či následné rituály zemřelým, kteří jsou bez těla?

VI. II. 207

VASIŠTHA odvětil králi: Poslouchej, králi, dám ti odpověď, která navždy rozptýlí všechny tvé pochybnosti.

Věci na světě jsou provždy neskutečné. Zároveň jsou však skutečné díky Vědomí, jež je jedinou Skutečností a je jejich základem. Rozhodne-li Vědomí „tak to je“, pak to tak i bude, ať už je to skutečné nebo neskutečné. Taková je povaha Vědomí.

Vědomí si představí tělo a začne si ho uvědomovat. Uvědomování těla se děje sebeuvědoměním, ne jinak. Na začátku stvoření nebylo nic jiného než Vědomí a v tomto

Vědomí vznikl jako sen projevený svět. Jaký svět si Vědomí představilo, takovým se i stalo. Co jiného by byl svět? Svět není nic jiného než Vědomí neboli *Brahman*, a tak je to psáno i ve svatých textech.

Stejně jako žába ve studni i hloupý a nevědomý člověk založí své pochopení na dočasném prožitku. V důsledku svého pomýleného chápání si myslí, že zdrojem zážitku a uvědomění je tělo. S takovým člověkem nemáme nic společného. Pokud člověk není schopen zbavit se nejistot a pochybností, pak třebaže by byl chytrý a bystrý, zůstane nevědomý. Pokud by uvědomování se bylo vlastností fyzického těla, proč by potom mrtvola něco nezakoušela?

Tak to však není. To, co se projevuje jako vesmír, je Vědomí *Brahman* neboli neomezené Vědomí. Vesmír se v něm projeví, podobně jako se v tvém vědomí projeví snový objekt. *Brahman* je neomezené Vědomí. Neomezené Vědomí si představí snový svět, jímž je *virádž*, kosmická bytost. Kosmickou bytostí je Stvořitel Brahmá a ten má též povahu čirého Vědomí, ačkoli je označován jako vesmír.

Jaká představa se ve snovém stvoření Brahmy objeví, takovou Stvořitel Brahmá zakouší. Tělo má dva stavy, život a smrt. Podobně má také stvořený svět svůj vznik a zánik. Svět nemá žádnou příčinu oddělenou od *Brahman*, proto není nic jiného než *Brahman*. Bez ohledu na to, zda tělo existuje nebo neexistuje, Vědomí zakouší všechno, čeho si je vědomo, kdykoli, kdekoli, před „smrtí“ i po ní. „Onen svět“ si představí samo Vědomí a jako takový ho potom zakouší.

Dokud se člověk neuchýlí k prostředkům vedoucím k osvobození a nedosáhne probuzení, v němž ustane podmíněnost mysli a vědomí se stane nepodmíněným, klamné zážitky ho neopustí.

VI. II. 208

VASIŠTHA pravil: Co si kdy neomezené Vědomí představí, to potom zakouší. Síla požehnání či kletby pochází též z neomezeného Vědomí a to, že příkazy a zákazy mají svoji moc a sílu, je také důsledkem příslušných představ vzniklých ve Vědomí.

Vtělená bytost zde na světě není schopna pochopit, co existovalo před počátkem stvoření, a proto se říká, že předtím bylo ne-bytí, ne-existence. Existence a ne-existence, stvoření a rozpuštění jsou jako otevření a zavření očí neomezeného Vědomí. Taková je přirozenost neomezeného Vědomí. Stvořený svět stále vzniká a zase zaniká, podobně jako člověk snící za bílého dne své myšlenkové obrazy opakovaně vytváří a hned zase ruší. Všechno jsou to jen obrazy, které vznikly v neomezeném Vědomí. A Vědomí přitom nedělá nic.

Neomezené Vědomí je tu všude a po všechny časy. Je bez hranic a dovolí, aby kdykoli a kdekoli vznikl jakýkoli obraz. Příkazy a zákazy jsou tu jen kvůli udržení společenské struktury. Protože jsou však ve Vědomí pevně zakotveny, mohou přinést ovoce i poté, co člověk tento svět opustí.

Brahman nezačne ani nepřestane existovat. Pokud v něm však vznikne představa vztahu mezi subjektem a objektem, nazveme to začátkem existence a objekt se označí jako stvořený svět. Když *Brahman* takový vztah stáhne zpět a existuje samo o sobě, pak říkáme, že *Brahman* existuje jako neomezený prostor, jako nejvyšší klid a mír. Existence i ne-existence vztahu subjektu a objektu jsou pro *Brahman* stejně přirozené, jako jsou pohyb i ne-pohyb přirozené pro vzduch.

Tak jako při tvém denním snění vznikají neustále různé obrazy a představy, tak v neomezeném Vědomí opakovaně vznikají představy stáří, smrti a dělení času. Podobně vznikly ve třech světech byliny, léčivé rostliny a další objekty.

Jediné neomezené Vědomí se v důsledku neomezených vědomých představ, jež v něm vzniknou, projeví jako nekonečná rozmanitost. V tom všem a jako toto vše září jediné *Brahman*.

VI. II. 209

VASIŠTHA pravil: Zmínil jsi situaci, kdy přátelé a nepřátelé člověka se na posvátném místě zvaném Prajága modlí za opačné výsledky. To vše bylo neomezeným Vědomím určeno již na samém počátku. Svatost místa i postup, který vede k cíli, dovolí člověku na svatém místě daného výsledku dosáhnout. Třebaže člověk páchal špatné skutky, bude jeho břemeno, které si v důsledku toho nese, díky svatému místu umenšeno nebo přímo odstraněno. Je-li tíha špatných skutků člověka menší než síla jeho zásluh, budou hříchy zcela vymazány. Jsou-li zásluhy i hříchy stejně silné, je možné, že se ve Vědomí objeví dvě těla, aby zpracovala obojí, zásluhy i hříchy.

Představy, které se v neomezeném Vědomí objeví a pak v něm existují, určí následky zásluh či hříchů. Já, ty i všechno kolem jsme řízeni obrazy a představami ve Vědomí bez ohledu na to, zda se tyto představy týkají zásluh nebo něčeho jiného.

Umírající člověk si pomyslí, že umírá a že pro něho jeho blízcí truchlí. Podobně zase v těch, kteří truchlí, vznikne představa smrti a smutečního obřadu. Umírající člověk vidí svět tak, jak se jeví jemu. Jiní, například nepřátelé, kteří se modlili za jeho smrt, jsou přesvědčeni, že je mrtev. Další, například přátelé, kteří se modlili za jeho dobro, se domnívají, že dosáhl nesmrtelnosti. Obě modlitby tak budou naplněny. Tři světy jsou iluzorním výsledkem klamu, ale není tu rozpor. Co může být v iluzi nemožné?

KRÁL PRADŽŇAPTI se zeptal: Jak mohou bezforemné zásluhy či hříchy umožnit vznik těla?

VASIŠTHA odvětil: Vesmír je snovým světem *Brahman*. Co by v něm bylo nemožné? Ve snu nebo při denním snění se člověk lehce stane milionářem. Když podobně začne „snít“ neomezené Vědomí, pak se z jednoho stanou tisíce, celá armáda. A z tisíců se zase stane jeden, tak jako je tomu v hlubokém spánku. Nelze tvrdit, že něco není možné, nebo naopak že se tu něco děje. Vše, co je zakoušeno, je tak, jak je zakoušeno. Ten, kdo zná Pravdu, nevnímá rozpor, nebo že bylo něco nemožné. Diskuse o tom, co je možné či nemožné, mají smysl jen tehdy, když se vztahují ke Skutečnosti. Projevený svět je však jen iluze či dlouhotrvající sen, a proto takové debaty postrádají smysl. Ve snové skutečnosti je jediným prubířským kamenem „zkušenost“. Co je zakoušeno, je zakoušeno jako skutečné. Vše, co tu existuje, je v souladu s představou, která vznikla v neomezeném Vědomí.

VI. II. 210

VASIŠTHA pokračoval: Nyní ti povím, proč se na nebi neobjeví sto Měsíců, když se sto lidí soustředí a modlí za to, aby se stali Měsícem. Nikdo z nich se na nebi jako Měsíc nezjeví a nikdo nevstoupí do Měsíce, který už na nebi je. Člověk nemůže vstoupit do snového světa druhého člověka. Každý má svůj snový svět a v něm se stane Měsícem. Podobné je to v případě, kdy se několik různých mužů modlí, aby měli za ženu jednu konkrétní dívku. Plody takové modlitby se odrazí ve vědomí každého z nich a oni to prožívají jako skutečnost. Všechno jsou to jen smyšlenky a představy, ale co by mohlo být nemožné pro představivost?

Stejným způsobem zakouší člověk na onom světě například plody svých dobrých skutků. Dobré skutky vytvoří ve vědomí člověka určitý obraz a toto vědomí si představí, že na onom světě zakouší jeho plody. Tak to vidí moudří lidé.

KRÁL PRADŽŇAPTI se zeptal: Pane, jak vlastně vznikne tělo?

VASIŠTHA odpověděl: To, co nazýváš tělem, z pohledu mudrce vůbec neexistuje. Jediné, co existuje, je *Brahman*. Podobně je to s pojmem „sen“, který se používá k vysvětlení iluzornosti projeveného světa. V neomezeném Vědomí žádný „sen“ neexistuje. V neomezeném Vědomí není sen ani tělo. Není v něm stav bdění, snění ani hlubokého spánku. To, co je, je. Je to prázdnota, je to *Óm*. A dost už bylo i těchto popisů.

Mezi „tímto“ a „tamtím“ je tělo Vědomí. Je to jednota i rozmanitost. Celistvost, Absolutno či Nekonečno se rozvine donekonečna a pak samo Nekonečno existuje jako

svět. Svět se zdá existovat, ale není tím, čím se jeví. Kde si Vědomí představí stvořený svět, tam se stvoření zdá existovat. Nedělitelné Vědomí existuje všude a zároveň je to vše též stvořený svět. Všechno, co je, je navždy klidné *Brahman*, neomezené Vědomí, jemuž se také říká stvořený svět.

Jinak to být nemůže. Cokoli jiného je nevědomost a překrucování. To je zkušeností každého na světě a píše se to i ve svatých textech a *védách*. Dojdeme-li k takové Pravdě, její dosažení se stane *Brahman* a s tím přijde pochopení, že celý vesmír je od *Brahman* neoddělitelný. Můj pohled je v souladu se zkušeností i s tím, co se říká v posvátných textech. Tento pohled vede k osvobození tady a teď, a je proto tím nejvhodnějším. Je-li jasně nahlédnuta Skutečnost týkající se stromu *samsáry*, vyvstane pochopení „jsem třemi světy". A to je osvobození.

Viditelný vesmír zůstane, jaký je, ale přestane být objektem ve Vědomí. Splyne s neomezeným Vědomím.

VI. II. 211

RÁMA se zeptal: Kdo je dokonalý mudrc neboli *siddha*, kdo jsou bůh smrti Jama, Stvořitel Brahmá nebo nebeské bytosti jako *vidjádhara*, *sádhja* či *divaukasa* se všemi svými světy?

VASIŠTHA pravil: Každou noc a každý den vidíš před sebou, za sebou a nad sebou světy *siddhů* i světy ostatní. Vidíš je, když si je přeješ vidět, v opačném případě je nevidíš. Když se člověk necvičí v tom, aby je viděl, zdají se být daleko. Tyto světy jsou nehmotné, mimo dosah smyslů a vyplňují celý prostor.

Tak jako je tento svět klamný a imaginární, stejně tak je to se světy *siddhů* či nebeských bytostí. Psychickou silou *siddhové* a nebešťané své světy ustálili. Stejně tak si můžeš pomocí silného soustředění ustálit svět svých vlastních představ. *Siddhové* neboli dokonalí mudrci učinili své světy stálými, pro ostatní to ale tak jednoduché není. Neomezené Vědomí prostupuje celým vesmírem a vesmírem je jakýkoli obraz, který si Vědomí v sobě představí.

Vesmír nemůže být stvořen jinak či z něčeho jiného. V okamžiku stvoření žádná příčina neexistuje. Jaký vznikne obraz či jaká vznikne představa vesmíru ve Vědomí, takový je vesmír. V představě člověka může vzniknout i hora, která vůbec neexistuje. A právě taková je i povaha projeveného světa. Proto ti, kteří znají Skutečnost, žijí ve světě jako chodící stromy.

Všechny vesmíry, které se v *Brahman* projeví, v něm existují podobně, jako existují vlny v oceánu. Vlny nelze od oceánu oddělit a stejně tak ani vesmíry nelze oddělit od *Brahman*. Zdá, že vesmír existuje již dlouhou dobu a je skutečný, ale přesto

je to jen čirá prázdnota, o nic skutečnější než vzdušný zámek. Ačkoli lidé zakoušejí jeho existenci, ve skutečnosti neexistuje. Je to podobné, jako když člověk uvidí ve snu svou vlastní smrt. Neskutečné se zdá být skutečným. Skutečnost a neskutečnost světa jsou dva aspekty nejvyššího Bytí. I představa nejvyššího Bytí je jen představa a nikoli Skutečnost. Nechme to všechno být, ať je to tak anebo jinak. Je snad zapotřebí být zmatený a popletený? Zřekni se honby za plody svých činů. Jsi osvícený. Nevyvíjej marné úsilí něco získat.

VI. II. 212

VASIŠTHA pokračoval: *Brahman* považuje samo sebe za neomezený prostor, neboť *Brahman* je neomezené Vědomí. Sám neomezený prostor je kosmická bytost, v níž existuje tento svět. Nic z toho ale není odděleno od *Brahman*. Všechno je *Brahman*. Ale třebaže je projevený svět považován za skutečnost, je pouhou iluzí, podobně jako je iluzí voda v přeludu faty morgány.

RÁMA se zeptal: Pověz mi prosím, kdy o sobě *Brahman* takto neuvažuje.

VASIŠTHA pravil: V *Brahman* neboli v neomezeném Vědomí existuje představa stvoření i nyní. Třebaže je pravdou, že stvoření i ne-stvoření existují v *Brahman* kdykoli a kdekoli, nejsou od *Brahman* oddělena, a tudíž z jiného úhlu pohledu ve skutečnosti neexistují. Stvořený svět nelze oddělit od *Brahman* podobně jako pohyb nelze oddělit od vzduchu, proto jej *Brahman* nevnímá jako objekt. Stvořený svět je bez počátku a bez konce a je to *Brahman*.

Pokud nejsi osvícený a zakoušíš probuzení pouhým nasloucháním těchto slov, zakoušíš zdánlivou dualitu a mnohost, v níž je Skutečností neduální *Brahman*. Nic tu neexistuje, a nejsou tu tedy ani představy objektů. Není tu nic jiného než Já a Já si nepředstavuje žádné objekty. Co se zdá být třemi světy, zdá se tak být celou dobu, ale ve skutečnosti je to nejvyšší *Brahman* plné klidu a míru, v němž není žádná rozmanitost. Zdánlivou rozmanitost zakoušíš jen do té doby, dokud nejsi plně osvícen. Jakmile dosáhneš úplného osvícení, nebudeš už potřebovat svaté texty ani žádné návody a nebudeš už zakoušet dualitu či rozmanitost založenou na představě „já“.

RÁMA se zeptal: Co se stane, když v nejvyšším *Brahman* vznikne představa „já“?

VASIŠTHA odvětil: Vznikne-li ve Vědomí představa či pocit „já“, objeví se i představa nekonečného prostoru. Z ní vznikne časoprostorové kontinuum a z něho dále rozdělenost a rozmanitost. Vyvstane představa „jsem zde“, což zároveň znamená

„nejsem tam". Jakmile to vše vznikne, začne si být „já" vědomo jemných prvků, z nichž se vytvoří svět, a následně i samotného projeveného světa. A tak z *Brahman* neboli z neomezeného Vědomí zdánlivě vznikne to, co je ne-*Brahman*. To je však jen zdánlivé a iluzorní, neboť ve skutečnosti existuje pouze neomezené *Brahman*.

VI. II. 213

VASIŠTHA pokračoval: Ó Rámo, tutéž otázku, kterou mi teď položíš, jsi mi položil již dříve v předchozí epoše. I tenkrát jsi byl mým žákem a já byl tvým *guru*. Náš rozhovor si pamatuji zcela jasně a nyní ti ho zopakuji.

ŽÁK se zeptal: Pane, řekni mi prosím, co na konci světového cyklu zanikne a co naopak přetrvá a nezanikne.

UČITEL pravil: Můj synu, zanikne vše, co je vidět, a je tedy objektem vnímání. Je to podobné, jako když zanikne snový svět, přejdeš-li do hlubokého spánku. Všechny světy se svými horami a světovými směry zcela zmizí. Zanikne i čas a pohyb a zmizí světový řád. Zaniknou všechny bytosti a s nimi zmizí i prostor, neboť nebude nikdo, kdo by v prostoru o prostoru přemýšlel. Přestanou existovat bohové jako Stvořitel Brahmá, ochránce Višnu či spasitel Rudra. Nezbyde po nich ani jméno. Co zůstane? Zůstane pouze neomezené Vědomí. I to je však jen závěr učiněný na základě současné zkušenosti.

ŽÁK se zeptal: Říká se, že to, co je neskutečné, nemůže začít existovat, a to, co je skutečné, nemůže nebýt. Jak se to děje? A jak zanikne to, co je vidět?

UČITEL pravil: Můj synu, ono to nezanikne, proto se říká „není to vidět". Říká se, že to, co je neskutečné, nemá bytí, a to, co je skutečné, nemá ne-bytí. To, co nikdy nikde neexistuje, je ne-bytí. Jak by mohlo zmizet? Co je stálého na vodě, kterou vidíme v přeludu faty morgány? Co je stálého na iluzi? Vše, co je v tomto vesmíru vidět, je jen iluze, klam. Proč by neměla iluze přestat existovat? Tak jako zmizí sen po probuzení a bdělý stav při přechodu do hlubokého spánku, tak přestane existovat každé projevení. Kam odejde snový svět, když se člověk probudí ze spánku? Člověk to neví a stejně tak neví, kam odejde projevený svět.

ŽÁK se zeptal: Proč se to všechno projeví a proč projevení zase zanikne?

UČITEL odvětil: Jako svět se projeví samo neomezené Vědomí a odděleně od Vědomí žádný svět neexistuje. Ani během toho, co se vše projevuje, neztratí neomezené Vědomí svoji pravou podstatu. Projev a ne-projev jsou dva aspekty Vědomí. Je to podobné, jako když se tvé tělo zobrazí na vodní hladině. Obraz na hladině je dočasný, kdežto tvé tělo trvá dál. Spánek se sny a hluboký, bezesný spánek jsou dva aspekty spánku. Podobně jsou stvoření a rozpuštění vesmíru aspekty *Brahman*.

ŽÁK řekl: Ve snu je tu ještě něco jiného než člověk, který sní. Je tu čiré Vědomí, které není rozdělené na snícího člověka a sen. Je možné, že stejně tak je tu i něco jiného než člověk vnímající iluzi světa?

UČITEL pravil: Je to tak. Skutečnou podstatou není projevený svět. Je to samo Vědomí, které ozařuje všechno, co je. Projevený svět ale zakouší někdo jiný. Ten nic neozařuje a nelze ani říci, že existuje. Je jen zdáním v neomezeném Vědomí. Jde o sloučení protikladů. Jak může být v pozorovateli „skutečné“ i „neskutečné“?

Řekneme-li, že jej lze vidět jako všechno, všude a po všechny časy, můžeme stejně dobře říci, že jej takto vidět nelze. Po všechny časy je to Skutečnost i neskutečnost. Je to neomezené Vědomí. Nezaniká a nezaniká ani to druhé, tedy projevený svět. Pokud není dosaženo pochopení Skutečnosti neomezeného Vědomí s jeho dvěma aspekty, stvořením a zánikem, je tu utrpení. Je-li této Skutečnosti dosaženo, je tu klid a mír.

Bůh neboli neomezené Vědomí je vším, je hlínou, horou, oblečením, stromem, trávou, ohněm, vším pohyblivým i nepohyblivým. Bůh je to, co je, i to, co není. Je prázdnotou, činem, časem, prostorem, zemí, existencí i zánikem, dobrem i zlem. Neexistuje nic, čím by nebylo neomezené Vědomí. Neomezené Vědomí je vším, všude a po všechny časy. A není ničím, nikde a nikdy.

VASIŠTHA pokračoval: Stéblo trávy je tím, kdo koná, i tím, kdo zakouší, hlína je tím, kdo koná, i tím, kdo zakouší, kus oděvu je tím, kdo koná, i tím, kdo zakouší, hora je tím, kdo koná, i tím, kdo zakouší, obraz je tím, kdo koná, i tím, kdo zakouší, člověk je tím, kdo koná, i tím, kdo zakouší. A každý jedinec je sám o sobě nejvyšší Bůh. V každé z těchto věcí je právě Bůh tím, kdo koná i kdo zakouší. Vše je *Brahman*, které je bez počátku i bez konce a je tím, kdo všechno rozhoduje. Stvoření i zánik jsou dva aspekty jediného Boha, jediného neomezeného Vědomí. Samo Vědomí je tím, kdo koná, i tím, kdo zakouší. Žádný jedinec, který by něco konal či zakoušel, tu není. Tím, kdo vše koná i vše zakouší, je Bůh. Tak je možné, že všechno, včetně příkazů a zákazů, existuje v Bohu, ale zároveň neexistuje. Všechno je tak, jak je zakoušeno.

Ó Rámo, poučil jsem tě a řekl ti vše, co je třeba vědět. Buď ustálen ve Skutečnosti, ve stavu osvícení. Buď svobodný, spočiň ve stavu *nirvána* a spravedlivě vládni svému království.

VI. II. 214

VÁLMÍKI pravil: Když mudrc Vasištha zakončil svůj výklad, začala se z oblohy linout nebeská hudba. K zemi se snesla záplava květů, neboť shromáždění mudrci tak Vasišthovi vyjádřili svoji úctu a poděkování.

KRÁL DAŠARATHA řekl: Dosáhli jsme dokonalého poznání a spočíváme v nejvyšším stavu. Srdce a mysl každého z nás byly osvíceným výkladem mudrce Vasišthy očištěny od všech klamů a iluzí, představ a fantazií.

RÁMA řekl: Ó Pane všech mudrců, díky tvé milosti jsem zbaven klamných představ a spočívám v nejvyšším stavu. Jsem plně osvícený a mé myšlení je dovedeno k dokonalé čistotě a jasnosti. Jsem osvobozen od pochybností. Jako *Brahman* spočívám v přirozeném stavu, v poznání *nirvána*. Udělám, co jsi řekl. Není tu nic, co bych mohl získat, ať už činností nebo nečinností. Nemám přátele ani nepřátele. Jak by mohl člověk dosáhnout toho všeho jinak než skrze tvou milost? Jak by mohlo malé dítě překonat oceán jinak než s pomocí lodi nebo mostu?

LAKŠMANA řekl: Díky zásluhám získaným v minulých zrozeních jsme mohli naslouchat mudrci Vasišthovi a nyní jsme zbaveni všech pochyb.

VIŠVÁMITRA pravil: Je to očistná koupel v tisíci takových řek, jakou je svatá řeka Gangá.

NÁRADA pravil: Vyslechli jsme to, co jsme v nebi ani na zemi nikdy předtím neslyšeli. Byli jsme dokonale očištěni.

ŠATRUGHNA řekl: Dosáhl jsem nejvyššího klidu a nejvyšší blaženosti.

Poté se Vasištha obrátil ke králi.

VASIŠTHA pravil: Na závěr přednesení svatého textu by měla být vzdána úcta světcům. Uspokoj proto přání svatých mužů, *bráhmanů*, a tento posvátný čin nezůstane bez plodů.

Poté král pozval deset tisíc *bráhmanů* z celé země a náležitě je uctil. Poklonil se jim, nasytil je a každého z nich obdaroval. Projevil úctu cizincům, sloužícím, chudým i nemocným.

V hlavním městě království se pak konala velkolepá oslava zahrnující mnoho hudebních a tanečních vystoupení i recitací *véd* a dalších posvátných textů. Přítomní byli náležitě pohoštěni a poté obdarováni krásnými šaty a drahokamy.

Celý týden pak osvícený král Dašaratha oslavoval veselicí i náboženskými obřady úspěšné završení výkladu učení mudrce Vasišthy.

VI. II. 215, 216

VÁLMÍKI pravil: Ó Bharadvádžo, Ráma i ostatní přítomní dosáhli nejvyššího poznání. Dosáhli stavu, který je za veškerým utrpením. I ty přijmi tento postoj a žij jako osvobozený mudrc bez jakýchkoli pochybností. Pouhým vyslechnutím těchto svatých slov jsi již ve skutečnosti osvícen, jsi *džívanmukta*. Vyslechnutím těchto slov dosáhne Sebepoznání i malé dítě. Podobně jako vyspěje chlapec v muže, tak se studiem svatých textů pojednávajících o osvobození může i nevědomý člověk, v jehož srdci a mysli je silná, vytrvalá omezenost způsobená touhou, pozvednout nad stav oddělenosti. A nikdy víc se již nezaplete do *samsáry* neboli koloběhu života a smrti.

Ti, kteří ač bez pochopení smyslu přednášejí či přepisují tento posvátný text do knih a přispívají k tomu, že jej druzí mohou číst a zamýšlet se nad ním, získají velké zásluhy, užijí si život v nebi a ve třetím zrození dosáhnou osvobození.

VÁLMÍKI pravil králi jménem Arišthanémi: Pověděl jsem ti, co Vasištha učil Rámu. Následováním této cesty dosáhneš Pravdy.

ARIŠTHANÉMI řekl: Pane, díky tvé milosti jsem překročil *samsáru* neboli koloběh života a smrti.

ARIŠTHANÉMI řekl dále poslu bohů: Byl jsi mi skutečným přítelem. Nyní se můžeš vrátit na své místo v nebi. Budu rozjímat o Pravdě, kterou jsem tu vyslechl.

POSEL BOHŮ řekl nymfě Suruči: Byl jsem uchvácen vším, co jsem tu slyšel. Nyní bych rád odešel do příbytku boha Indry.

SURUČI řekla: Děkuji ti, posle bohů. To, co jsi mi sdělil, je pro mě opravdovým požehnáním. Odejdi tedy za králem bohů Indrou.

ÁGNIVÉŠA pravil svému synu Kárunjovi: Poté zůstala nymfa Suruči ponořena v hlubokém rozjímání. A zdalipak jsi to všechno pozorně vyslechl, můj synu?

KÁRUNJA řekl: Ovšemže vyslechl. Má iluze je pryč. Nyní budu žít životem spontánních činů, činů bez záměru.

MUDRC AGASTJA pravil Sutíkšnovi: Ágnivéša tedy takto poučil svého syna Kárunju. O tomto učení neměj žádné pochybnosti, neboť kdo pochybuje, je ztracen.

SUTÍKŠNA řekl: Moje nevědomost je rozptýlena a světlo poznání zažehnuto. Pochopil jsem, že všechny objekty světa existují v neomezeném Vědomí jako vlny v oceánu. Začnu žít životem spontánních činů, činů bez záměru. Jsem blažený. Chvála tobě! Žák má svého *guru* uctívat a sloužit mu v myšlenkách, slovech i činech. Pane, díky tvé milosti jsem překročil oceán *samsáry*. Chvála nejvyššímu Bytí, neboť rozjímáním o něm člověk pochopí, že všechno je *Brahman*, neomezené Vědomí. Chvála božskému učiteli Vasišthovi.*

* Zde končí Mahá-Rámájana mudrce Vasišthy, jak ji zaznamenal mudrc Válmíki. (Pozn. překl.)

ओमं तत् सत्

oṃ tat sat

SLOVNÍK

Dévanágarí	IAST	Český přepis	Vysvětlivka
अ	***a***	***a***	hláska „a"; první písmeno indické abecedy
आभास	***ābhāsa***	***ábhása***	odraz; projevení
अभ्यास	***abhyāsa***	***abhjása***	cvičení; opakovaná činnost; zvyk
अधर्म	***adharma***	***adharma***	špatnost, nesprávnost, chyba, vina
आधि	***ādhi***	***ádhi***	psychická bolest
आधिभौतिक	***ādhibhautika***	***ádhibhautika***	hmotný; ze základních prvků; patřící stvořeným bytostem
अधिष्ठान	**Adhiṣṭhāna**	**Adhišthána**	město v Kašmíru – Příběh Damy, Vjály a Katy
अद्वैत	***advaita***	***advaita***	nedualita, jedno bez druhého; jednota, sjednocení; učení, které uznává jedinou Skutečnost, *Brahman*
अद्वैत वेदान्त	***advaita vedānta***	***advaita védánta***	učení neduality, které uznává jedinou Skutečnost, *Brahman*
अज	**Aja**	**Adža**	předek Rámy – Příběh poutníka jménem Manki
आज्ञा	***ājñā***	***ádžňá***	šestá *čakra*; třetí oko
अज्ञान	***ajñāna***	***adžňána***	nevědomost
अगस्त्य	**Agastya**	**Agastja**	jeden ze sedmi prvotních mudrců současné *manvantary*, synů Brahmy, viz *saptarši;* autor několika védských hymnů
अग्नि	**Agni**	**Agni**	bůh ohně
अग्नि	***agni***	***agni***	oheň; zlato
अग्निवेश	**Agniveśa**	**Ágnivéša**	legendární mudrc a jeden ze zakladatelů *ajurvédy*
अहल्या	**Ahalyā**	**Ahaljá**	královna – Příběh o královně jménem Ahaljá
अहम्	***aham***	***aham***	já, ego

अहङ्कार	***ahaṅkāra***	***ahankára***	ego, pocit já, osobní vědomí
अहन्ता	***ahantā***	***ahantá***	vědomí sebe, vědomí ega
अहिंसा	***ahiṃsā***	***ahimsá***	nenásilí
अयोध्या	***ayodhyā***	***ajódhjá***	nenapadnutelný, neporazitelný násilím
अयोध्या	**Ayodhyā**	**Ajódhjá**	starodávné město; rodiště Rámy
आयुर्वेद	***āyurveda***	***ájurvéda***	věda o zdraví a léčbě nemocí
आकाश	***ākāśa***	***ákáša***	prostor jako jeden z pěti základních prvků, viz *bhúta*; prostor, nebe, éter
आकाशगङ्गा	**Ākāśagaṅgā**	**Ákášagangá**	řeka; doslova Nebeská Gangá – Příběh Punji a Pávany
आकाश्य	**Ākāśya**	**Ákášja**	světec zrozený z prostoru
आकाश्य	***ākāśya***	***ákášja***	atmosférický, prostorový
आलय	***ālaya***	***álaja***	příbytek
आलय विज्ञान	***ālaya vijñāna***	***álaja vidžňána***	úložiště vědomí; mysl, úložiště minulých zkušeností a činů, ego (buddhistický pojem)
अलम्बुषा	**Alambuṣā**	**Alambušá**	božská matka neboli *mátrká* – Příběh Bhušundy
अलम्बुषा	***alambuṣā***	***alambušá***	bariéra, zábrana, nepřekročitelná linie
अलोक	***aloka***	***alóka***	to, co je za prostorem, co není vidět
अमर	***amara***	***amara***	věčný, nesmrtelný
अमरसोम	**Amarasoma**	**Amarasóma**	nebešťan – Příběh o králi jménem Vipaščit
अमरसोम	***amarasoma***	***amarasóma***	nektar nesmrtelnosti
अम्बर	***ambara***	***ambara***	nebe; éter; vůně; oděv
अनाहत	***anāhata***	***anáhata***	čtvrtá neboli srdeční *čakra*
अनन्द	***ananda***	***ananda***	neradostný, pochmurný
आनन्द	***ānanda***	***ánanda***	neomezené štěstí, blaženost
आनन्दमयकोष	***ānandamaya-kośa***	***ánandamaja-kóša***	tělo blaženosti, kauzální tělo; pátý z pěti tělesných obalů, viz *kóša*

अनर्थ	***anartha***	***anartha***	nešťastný, špatný, bezvýznamný; zlo, nešťastná událost
अन्धक	**Andhaka**	**Andhaka**	osvícený *asura* – Příběh o králi jménem Vipaščit
अनिर्वाण	***anirvāṇa***	***anirvána***	ne-*nirvána*, ne-vyvanutí
अन्याय	***anyāya***	***anjája***	nevhodný, nespravedlivý; nepořádek, chaos; choroba
अन्न	***anna***	***anna***	jídlo, potrava
अन्नमय	***annamaya***	***annamaja***	složený z potravy
अन्नमयकोश	***annamaya-kośa***	***annamaja-kóša***	fyzické tělo, složené z potravy; první z pěti tělesných obalů, viz *kóša*
अन्त	***anta***	***anta***	konec
अन्तः	***antaḥ***	***antah***	vnitřní; uvnitř, uprostřed
अन्तःकरण	***antaḥ-karaṇa***	***antah-karana***	vnitřní nástroj; vnitřní orgán označovaný jako mysl, skládající se ze čtyř částí, jimiž jsou *buddhi, manas, ahankára* a *čitta*
अन्तर्	***antar***	***antar***	viz *antah*
अन्तर	***antara***	***antara***	vnitřní; období, perioda; interval, mezera
आन्त्र	***āntra***	***ántra***	druh trubice
अपान	***apāna***	***apána***	jeden z pěti základních větrů v těle, jimiž jsou *prána*, *apána*, *udána*, *samána*, *vjána*; sestupuje dolů podél páteře a odstraňuje odpadní látky
अपराजित	**Aparājita**	**Aparádžita**	božská matka neboli *mátrká*, družka boha Rudry – Příběh Bhušundy
अपराजित	***aparājita***	***aparádžita***	neporazitelný
अप्य	***apya***	***apja***	spojený s vodou
अर्जुन	**Arjuna**	**Ardžuna**	válečník z rodu Pánduovců, jehož rozhovor s Kršnou zachycuje Bhagavadgítá, část slavného eposu Mahábháráta
अरिष्टनेमि	**Ariṣṭanemi**	**Arištanémi**	král
आर्य	***ārya***	***árja***	hodný úcty a respektu; spravedlivý, šlechetný

अर्पण	***arpaṇa***	***arpana***	odevzdání, obětování, oběť
अर्थ	***artha***	***artha***	užitečnost, záměr, cíl, přání; majetek, finance, prosperita
अरुन्धती	**Arundhatī**	**Arundhatí**	Jitřenka; manželka světce Vasišthy – Příběh o královně jménem Lílá; manželka mudrce Vasišthy, který hovoří s Rámou
असंसङ्ग	***asaṃsaṅga***	***asamsanga***	odpoutání, odloučení
असंवेदन	***asaṃvedana***	***asamvédana***	nemyšlení
आसन	***āsana***	***ásana***	pozice
असत्	***asat***	***asat***	neskutečný
असि	***asi***	***asi***	jsi
अस्ताचल	**Astācala**	**Astáčala**	pohoří Západní hory – Příběh o králi jménem Vipaščit
असुर	**Asura**	**Asura**	démon – Příběh o králi jménem Vipaščit
असुर	***asura***	***asura***	dobrý či zlý duch; démon soupeřící s bohy
असुरी	***asurī***	***asurí***	ženský zlý duch
अशरीर	***aśarīra***	***ašaríra***	bez těla
अशिव	***aśiva***	***ašiva***	nepřízeň; nepřátelský, nepříznivý, zlý
आश्रम	***āśrama***	***ášrama***	poustevna
अष्टन्	***aṣṭan***	***aštan***	osm
अशुद्ध	***aśuddha***	***ašuddha***	nečistý, poskvrněný
अशुद्धतत्त्व	***aśuddha-tattva***	***ašuddha-tattva***	nečistý element
अतप	***atapa***	***atapa***	chladný, nevzrušený
अतीत	***atīta***	***atíta***	ponechaný za sebou; zmizelý
अतिवाहिक	***ativāhika***	***ativáhika***	jemnější než vítr; vstupující do jiného světa či těla
आत्ममयकोश	***ātmamaja-kośa***	***átmamaja-kóša***	šestý obal překračující pět obalů, doslova „složený z *Átman*“, viz *kóša*
आत्मन्, आत्मा	***ātman, ātmā***	***Átman, Átmá***	já, duše, duch; nejvyšší Já, nejvyšší Duch, duch vesmíru

आत्मन् स्वरूप	***ātman svarūpa***	***Átman svarúpa***	projevení *Átman*, projev *Átman*
आत्मशक्ति	***ātmaśakti***	***átmašakti***	vnitřní síla; síla Já
अत्रि	**Atri**	**Atri**	jeden ze sedmi prvotních mudrců současné *manvantary*, synů Brahmy, viz *saptarši*
ओम्	***Aum***	***Aum***	posvátná slabika zastupující slabiku *Óm*; hlásky a, u, m poukazují ke stavům bdění, snění a hlubokého spánku či k trojici bohů Višnu, Šiva a Brahmá a celá slabika poukazuje k všepřesahujícímu *Brahman*
अवतार	***avatāra***	***avatára***	zjevení boha na zemi; inkarnace
अविद्या	***avidyā***	***avidjá***	nevědomost
बाह्य	***bāhya***	***báhja***	vnější
बाह्यकरण	***bāhya-karaṇa***	***báhja-karana***	vnější nástroj; vnější orgán, vnější smyslový orgán
बलि	**Bali**	**Bali**	král démonů – Příběh krále jménem Bali
बलि	***bali***	***bali***	oběť, dar
बन्ध	***bandha***	***bandha***	stažení, pouto, uzávěra
बन्धु	***bandhu***	***bandhu***	příbuzný, bratr, přítel; spojení, vztah
भा	***bhā***	***bhá***	světlo, záře, jas, krása; zářit, svítit; jevit se, existovat
भग	***bhaga***	***bhaga***	ctnost
भाग	***bhāga***	***bhága***	část
भगवद्गीता	**Bhagavadgītā**	**Bhagavadgítá**	Píseň Kršny, významné dílo indické literatury zahrnuté v eposu Mahábháráta
भगवान्	***bhagavān***	***Bhagaván***	Bůh; Absolutno; ten, kdo získal šest ctností, kterými jsou poznání, nezávislost, schopnost, síla, statečnost a vznešenost
भगवती	**Bhagavatī**	**Bhagavatí**	označení bohyně Durgy nebo bohyně Kálí
भगवती	***bhagavatī***	***bhagavatí***	nejvyšší bohyně, ženský aspekt boha

भगीरथ	**Bhagīratha**	**Bhagíratha**	král, který snesl řeku Gangu z nebes na zemi – Příběh o Bhagírathovi
भैरव	**Bhairava**	**Bhajrava**	hrozivá podoba Šivy spojená se zánikem
भैरव	***bhairava***	***bhajrava***	strašlivý, hrozný, hrůzu nahánějící
भैरवी	**Bhairavī**	**Bhajraví**	jméno bohyně Durgy
भाण्डिका	***bhāṇḍikā***	***bhándiká***	nástroj
भरद्वाज	**Bharadvāja**	**Bharadvádža**	otec Dróny z eposu Mahábhárata; jeden ze sedmi prvotních mudrců současné *manvantary*, synů Brahmy, viz *saptarši*
भरत	**Bharata**	**Bharata**	mudrc, který zaklel královnu Ahalju a mladíka Indru – Příběh o královně jménem Ahaljá
भारत	**Bhārata**	**Bhárata**	svatý text Mahábhárata;potomci Bharaty; týkající se dynastie Bharatovců
भास	**Bhāsa**	**Bhása**	mudrc – Příběh Bhásy a Vilásy; král, jeden ze čtyř králů Vipaščitů – Příběh o králi jménem Vipaščit
भास	***bhāsa***	***bhása***	jas, záře, světlo; pocit vytvořený v mysli
भाषा	**Bhāṣa**	**Bháša**	démon – Příběh Bhímy, Bháši a Drdhy
भाषा	***bhāṣā***	***bhášá***	řeč
भाव	***bhāva***	***bháva***	bytí; věc; jev
भावना	***bhāvanā***	***bhávaná***	pocit, postoj
भेदन	***bhedana***	***bhédana***	proniknutí
भिक्षु	***bhikṣu***	***bhikšu***	žebravý mnich
भीम	**Bhīma**	**Bhíma**	bratr Ardžuny – Příběh Ardžuny; démon – Příběh Bhímy, Bháši a Drdhy
भीम	***bhīma***	***bhíma***	hrozivý, strašný; obrovský
भोग	***bhoga***	***bhóga***	potěšení
भोक्तृ, भोक्ता	***bhoktṛ, bhoktā***	***bhóktr, bhóktá***	ten, kdo si užívá potěšení

भृगु	**Bhṛgu**	**Bhrgu**	jeden z velkých mudrců, syn Brahmy; otec Šukry – Příběh Šukry
भृङ्गीश	**Bhṛṅgīśa**	**Bhrngíša**	člověk hledající poznání – Příběh Bhrngíši
भू	***bhū***	***bhú***	být, existovat; stát se; být zrozen; země, sféra země
भूमिका	***bhūmikā***	***bhúmiká***	stupeň, bod, krok
भुशुण्ड	**Bhuśuṇḍa**	**Bhušunda**	dlouhověký mudrc v těle vrány, který přežívá i období zániku vesmíru; jiné jméno Káka-Bhušundi či Kákabhušundi – Příběh Bhušundy, Příběh vyprávěný Bhušundou
भूत	***bhūta***	***bhúta***	základní prvek; pěti základními prvky jsou *ákáša, váju, tédžas, džala, prthiví*
भूत आकाश	***bhūta ākāśa***	***bhúta ákáša, bhútákáša***	fyzický prostor, prostor hmoty
भूतमण्डल	**Bhūtamaṇḍala**	**Bhútamandala**	oblast, země – Příběh bráhmany jménem Gádhi
भुवस्	***bhúvas***	***bhúvas***	atmosféra, vzduch, éter
बीज	***bīja***	***bídža***	semeno, zárodek; slabika, jež tvoří základ *mantry*
बिन्दु	***bindu***	***bindu***	bod; *bindu čakra* umístěná v zadní části temena hlavy
बोध	***bodha***	***bódha***	poznání; duchovní pochopení, probuzení, osvícení; vnímání; rozum, inteligence
बोधि	***bodhi***	***bódhi***	dokonalé poznání; moudrý; strom poznání, pod nímž je dosaženo dokonalého poznání a člověk se stane *buddhou*
बोधिन्	***bodhin***	***bódhin***	probouzející, poznávající
ब्रह्म	***brahma***	***brahma***	viz *Brahman*
ब्रह्मा	**Brahmā**	**Brahmá**	nejvyšší Bůh; bůh Stvořitel z hinduistické trojice Brahmá, Višnu a Šiva
ब्रह्म स्थिति	***brahma sthiti***	***brahma sthiti***	vědomí *Brahman*

ब्रह्मचारिन्	***brahmacārin***	***brahmačárin***	ten, kdo je oddán studiu *véd* a dodržuje sexuální zdrženlivost
ब्रह्मचर्य	***brahmacarya***	***brahmačarja***	stav žáka oddaného studiu posvátných textů; stav sexuální zdrženlivosti
ब्रह्मलोक	**Brahmaloka**	**Brahmalóka**	svět boha Brahmy zahrnující čtrnáct světů; příbytek Brahmy, jeden ze čtrnácti světů zvaný též Satjalóka, jehož dosažení znamená ukončení koloběhu zrození
ब्रह्मन्	***brahman***	***Brahman***	Absolutno, pravá Skutečnost, Zdroj; podstata vesmíru; též *brahma*
ब्राह्मण	***brāhmaṇa***	***bráhmana***	příslušník kněžské kasty
ब्रह्माण्ड	***brahmāṇḍa***	***brahmánda***	kosmos, vesmír; kosmické vejce, Brahmovo vejce
ब्राह्मणी	***brāhmaṇī***	***bráhmaní***	žena *bráhmany*
ब्रह्मरन्ध्र	***brahmarandhra***	***brahmarandhra***	otvor na vrcholku hlavy; Brahmův otvor
ब्रह्मार्पण	***brahmārpaṇa***	***brahmárpana***	obětování, odevzdání se *Brahman*; viz *brahma*, *arpana*
ब्रह्मी	**Brāhmī**	**Bráhmí**	choť boha Brahmy
बृहस्पति	**Bṛhaspati**	**Brhaspati**	učitel bohů, mudrc – Příběh Bhásy a Vilásy, Píseň Kači, Příběh o králi jménem Vipaščit
बुद्ध	***buddha***	***buddha***	probuzený, osvícený; mudrc, jenž dosáhl dokonalého poznání Skutečnosti
बुद्धि	***buddhi***	***buddhi***	rozumová schopnost, intelekt, poznání; intuice
चैतन्य	***caitanya***	***čaitanja***	inteligence, duch, duše, Univerzální Duše, Duch
चैत्य	***caitya***	***čaitja***	individuální duše
चक्र	***cakra***	***čakra***	kolo, kruh, kruhový pohyb; bod, kde se setkávají energetické kanály zvané *nádí*
चक्षुस्	***cakṣus***	***čakšus***	oko jako jeden z pěti základních smyslových orgánů, viz *indrija*; zrak, vidění

चण्ड	**Caṇḍa**	**Čanda**	pták z rodu vran převážející bohyni Alambušu – Příběh Bhušundy
चण्ड	***caṇḍa***	***čanda***	vášnivý, divoký, zuřivý
चण्डी	**Caṇḍī**	**Čandí**	hněvivá podoba bohyně
चण्डिका	**Caṇḍikā**	**Čandiká**	hněvivá podoba bohyně
चन्द्र	**Candra**	**Čandra**	bůh Měsíce, viz též Indu či Sóma
चन्द्र	***candra***	***čandra***	Měsíc; voda, zlato; zářící
चर	***cara***	***čara***	jdoucí, hýbající se
चेदि	**Cedi**	**Čédi**	starobylá země ve střední Indii – Příběh o králi jménem Vipaščit
चेतना	***cetanā***	***čétaná***	vědomí, inteligence, univerzální Vědomí, nejvyšší Inteligence; životní síla
चेतस्	***cetas***	***čétas***	inteligence, mysl, myslící duše, srdce, vědomí
चेत्य	***cetya***	***čétja***	vnímatelný, pochopitelný
चिदाभास	***cidābhāsa***	***čidábhása***	individuální duše; odraz Absolutna; vědomí Já; projev Vědomí; též *čit-ábhása*
चित् आकाश	***cit ākāśa***	***čidákáša***	prostor Vědomí; též *čit ákáša*
चिदम्बर	**Cidambara**	**Čidambara**	město v jižní Indii s chrámem zasvěceným tančícímu Šivovi
चिदम्बर	***cidambara***	***čidambara***	prostor Vědomí, též *čit ambara*
चिदात्मा	***cidātmā***	***čidátmá***	čiré Vědomí, čirá Inteligence, Vědomí Já; též *čit-átmá*
चिदात्मन्	***cidātman***	***čidátman***	čiré Vědomí, čirá Inteligence, Vědomí Já; též *čit-átman*
चिन्मय	***cinmaya***	***činmaja***	čirá mysl, čiré Vědomí; složený z vědomí
चिन्तामणि	***cintāmaṇi***	***čintámani***	klenot mysli; klenot, který splní všechna přání; kámen mudrců
चित्	***cit***	***čit***	vědomí, inteligence, univerzální Vědomí, nejvyšší Inteligence; rozum, mysl; intelekt, duše
चिदाभास	***cidābhāsa***	***čit-ábhása***	viz *čidábhása*

चित् आकाश	***cit ākāśa***	***čit ákáša***	viz *čidákáša*
चित् अम्बर	***cit ambara***	***čit ambara***	viz *čidambara*
चिदात्मा	***cidātmā***	***čit-átmá***	viz *čidátmá*
चिदात्मन्	***cidātman***	***čit-átman***	viz *čidátman*
चित्र	***citra***	***čitra***	stopa; obraz
चित्रगुप्त	**Citragupta**	**Čitragupta**	bůh; forma boha smrti Jamy
चित्रगुप्त	***citragupta***	***čitragupta***	záznam o skutcích člověka
चित्शक्ति	***citśakti***	***čitšakti***	síla Vědomí, energie Vědomí
चित्त	***citta***	***čitta***	část mysli týkající se podvědomí; paměť, vzpomínky, myšlenky a představy, přání, touhy; srdce a mysl
चित्ताकाश	***cittākāśa***	***čitta-ákáša, čittákáša***	mentální prostor
चुदाला	**Cudālā**	**Čudálá**	královna – Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále
चूत	**Cūta**	**Čúta**	strom plnící všechna přání – Příběh Bhušundy
चूत	***cūta***	***čúta***	mangovník; květ mangovníku
दाह	***dāha***	***dáha***	horečka
दैव	***daiva***	***daiva***	osud, božská síla, boží vůle
दम	**Dama**	**Dama**	démon – Příběh Damy, Vjály a Katy
दम	***dama***	***dama***	sebekontrola, sebekázeň
दन्त	***danta***	***danta***	zub
दरद	**Darada**	**Darada**	starobylá země ve severovýchodní Indii – Příběh o králi jménem Vipaščit
दारद	***dārada***	***dárada***	druh jedu pocházející ze země jménem Darada
दर्शन	***darśana***	***daršana***	pohled, vidění; nastavení zrcadla; setkání
दस्र	***dasra***	***dasra***	ten, kdo poskytuje pomoc či koná skvělé činy

दशरथ	**Daśaratha**	**Dašaratha**	král a otec Rámy
दशार्ण	**Daśārna**	**Dašárna**	území, zněhož pocházelo nepřátelské vojsko; lesní kmen z pohoří Vindhja – Příběh o králi jménem Vipaščit
दाशूर	**Dāśūra**	**Dášúra**	mudrc – Příběh Dášúry
देह	***deha***	***déha***	forma, tělo, tvar; jedinec, osoba
देह लिङ्ग	***deha liṅga***	***déha linga***	pohlaví, viz *trilinga*
देहान्त	***dehānta***	***déhánta***	smrt, konec těla
देव	***deva***	***déva***	bůh, božská bytost
देवन	***devana***	***dévana***	vznešenost; hra; lotos
देवनागरी	***devanāgarī***	***dévanágarí***	písmo užívané pro zápis sanskrtu a dalších indických jazyků; doslova „pocházející z města bohů“
देवी	***devī***	***déví***	bohyně
धन	***dhana***	***dhana***	bohatství; náhlé, nečekané bohatství
धान	***dhāna***	***dhána***	pražená rýže
धर	***dhara***	***dhara***	držící
धारणा	***dhāraṇā***	***dháraná***	koncentrace; udržení pozornosti
धर्म	***dharma***	***dharma***	podstata, přirozenost, věc; správnost, ctnost; jednání, chování; v buddhismu zákon, cesta
धर्मनन्द	**Dharmananda**	**Dharmananda**	bratr Ardžuny, jiným jménem Judhišthira; doslova „syn *dharmy*“ – Příběh Ardžuny
ध्यान	***dhyāna***	***dhjána***	meditace, koncentrace
दिग्विजय	***digvijaya***	***digvidžaja***	ovládnutí všech stran; podrobení si světa; viz *diš* a *vidžaja*
दिलीप	**Dilīpa**	**Dilípa**	osvícený vládce – Příběh Bhásy a Vilásy
दीर्घ	***dīrgha***	***dírgha***	dlouhý
दीर्घदृश	**Dīrghadṛśa**	**Dírghadrša**	žebravý mnich – Příběh sta Rudrů
दीर्घतप	**Dīrghatapa**	**Dírghatapa**	mudrc konající dlouhé pokání – Příběh o královně jménem Ahaljá, Příběh Punji a Pávany

दिश्	***diś***	***diš***	směr, místo
दिवौकस्	***divaukas***	***divaukas***	sídlící v nebi; nebeská bytost, bůh
द्युम्न	***dyumna***	***djumna***	síla, moc, vznešenost
दृढ	**Dṛḍha**	**Drdha**	démon – Příběh Bhímy, Bháši a Drdhy
दृढ	***dṛḍha***	***drdha***	pevný, jistý
दृश्	***dṛś***	***drš***	oko, vidění, pohled
दृश	***dṛśa***	***drša***	projevení; pohled
दृष्टि	***dṛṣṭi***	***dršti***	vize; zření, vidění; zrak; vědění
दूरे	***dūre***	***dúré***	pryč
दुर्गा	**Durgā**	**Durgá**	bohyně ve své hrozivé a nepřístupné podobě
दुर्योधन	**Duryodhana**	**Durjódhana**	bratranec Ardžuny – Příběh Ardžuny
दुर्वस	***durvasa***	***durvasa***	to, co je těžké překonat; to, co způsobuje neštěstí
दुर्वास	**Durvāsa**	**Durvása**	mudrc – Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále, Příběh bráhmany jménem Kundadanta, Příběh o lovci a jelenovi
दूषण	**Dūṣaṇa**	**Dúšana**	démon bojující v armádě démona Rávany
द्वादश	***dvādaśa***	***dvádaša***	dvanáct
द्वादशान्त	***dvādaśānta***	***dvádaša-anta, dvádašánta***	místo ve vzdálenosti dvanácti prstů
द्वैत	***dvaita***	***dvaita***	dualita, dvojnost
द्वैत वेदान्त	***dvaita vedānta***	***dvaita védánta***	učení duality, které zdůrazňuje rozdíl mezi Bohem a individuální duší
द्वापरयुग	***dvāparayuga***	***dváparajuga***	třetí věk, věk dvojic, dvakrát delší než *kalijuga*; věk, v němž je rozvinuto uctívání božstev
द्वेष	***dveṣa***	***dvéša***	odpor, nenávist, nevraživost
द्वीप	***dvīpa***	***dvípa***	ostrov; kontinent; útočiště; ochránce, ochrana

जड भरत	**Jaḍa Bharata**	**Džada Bharata**	Hloupý Bharata; král – Příběh o vesničanech a kameni mudrců
जगन्मय	***jaganmaya***	***džaganmaja***	obsahující celý svět
जगत्	***jagat***	***džagat***	nebe a nižší svět; svět, kosmos, lidstvo
जाह्नवी	**Jāhnavī**	**Džáhnaví**	dcera mudrce jménem Džahnu; označení pro řeku Gangu
जह्नु	**Jahnu**	**Džahnu**	mudrc, který vypil vodu řeky Gangy, když ji Bhagíratha snesl z nebe na zem, a pak ji na prosbu bohů zase uvolnil
जय	**Jaya**	**Džaja**	božská matka neboli *mátrká,* družka Šivy – Příběh Bhušundy
जय	***jaya***	***džaja***	vítězství
जयन्ती	**Jayantī**	**Džajantí**	božská matka neboli *mátrká* – Příběh Bhušundy
जयन्ती	***jayantī***	***džajantí***	vítězný
जायते	***jāyate***	***džájaté***	být zrozen
जल	***jala***	***džala***	voda jako jeden z pěti základních prvků, viz *bhúta*
जमदग्नि	**Jamadagni**	**Džamadagni**	jeden ze sedmi prvotních mudrců současné *manvantary*, synů Brahmy, viz *saptarši*
जम्बु	***jambu***	***džambu***	druh stromu, hřebíčkovec jambos
जम्बुद्वीप	**Jambudvīpa**	**Džambudvípa**	centrální kontinent obklopený slaným oceánem
जन	***jana***	***džana***	stvoření, osoba; tvořící
जनक	**Janaka**	**Džanaka**	mudrc a král – Příběh krále Džanaky
जनक	***janaka***	***džanaka***	otec, praotec, předek; znalec; tvořící
जनि	***janī***	***džaní***	zrození; matka
जप	***japa***	***džapa***	opakování modlitby či *mantry*
जट	***jaṭa***	***džata***	ten, kdo má spletené vlasy
जात	***jāta***	***džáta***	původ; rasa, druh; syn, dcera, děti; stvořený, dospělý

जिह्वा	***jihvā***	***džihvá***	jazyk jako jeden z pěti základních smyslových orgánů, viz *indrija*; chuť
जिन	***jina***	***džina***	vítězný, probuzený; velmi starý, letitý; *buddha*; vítěz; mudrc; *arhat*
जिनधर्म	***jinadharma***	***džinadharma***	džinismus, učení, jehož základní myšlenkou je nenásilí neboli *ahimsá*
जीव	***jīva***	***džíva***	duše člověka, individuální duše; životní princip; živý, živoucí
जीव चेतना	***jīva cetanā***	***džíva čétaná***	vědomí jedince
जीवन्मुक्त	***jīvanmukta***	***džívanmukta***	mudrc osvobozený za života
जीवत्	***jīvat***	***džívat***	živý, žijící
जीवत	**Jīvata**	**Džívata**	snová postava – Příběh sta Rudrů
ज्ञान	***jñāna***	***džňána***	poznání, moudrost; uvědomění
ज्ञान बन्धु	***jñāna bandhu***	***džňána bandhu***	nepravý mudrc, nepravý *džňánin*
ज्ञानिन्	***jñānin***	***džňánin***	mudrc; obdařený poznáním
एहि	***ehi***	***éhi***	pojď blíž
एन	***ena***	***éna***	to, toto
गाधि	**Gādhi**	**Gádhi**	*bráhmana* – Příběh bráhmany jménem Gádhi
गाय	***gāya***	***gája***	píseň, modlitba
गायत्री	***gāyatrī***	***gájatrí***	píseň či *mantra* složená z 24 slabik
गन्ध	***gandha***	***gandha***	vůně jako jeden z pěti jemných prvků, viz *tanmátra*
गन्धमादन	**Gandhamādana**	**Gandhamádana**	nejvyšší hora na ostrově Pamban; hora – Příběh Uddálaky
गान्धार	**Gāndhāra**	**Gándhára**	země mezi Indií a Persií, zřejmě území současného Afghánistánu či současný Kandahár – Příběh o králi jménem Vipaščit
गन्धर्व	***gandharva***	***gandharva***	nebeský hudebník
गङ्गा	**Gaṅgā**	**Gangá**	posvátná řeka, největší řeka v Indii
गरुड	**Garuḍa**	**Garuda**	mystický pták, na němž létá bůh Višnu
गरुड	***garuḍa***	***garuda***	orel

गता	***gatā***	***gatá***	ta, která vyšla, odešla, šla
गौरी	**Gaurī**	**Gaurí**	jméno bohyně Durgy nebo Kálí; jméno bohyně Párvatí, manželky boha Šivy
गौरी	***gaurī***	***gaurí***	světlý, plavý; spravedlivý
गौरीवन	**Gaurīvana**	**Gaurívana**	les bohyně Gaurí – Příběh bráhmany jménem Kundadanta
गौतम	**Gautama**	**Gautama**	jeden ze sedmi prvotních mudrců současné *manvantary*, synů Brahmy, viz *saptarši*
गवल	**Gavala**	**Gavala**	král – Příběh bráhmany jménem Gádhi
गवल	***gavala***	***gavala***	divoký buvol
घन	***ghana***	***ghana***	pevný, hmotný; hmota
घ्राण	***ghrāṇa***	***ghrána***	nos jako jeden z pěti základních smyslových orgánů, viz *indrija*; čich, čichání
गीत	***gīta***	***gíta***	píseň
गीता	**Gītā**	**Gítá**	posvátná píseň Bhagavadgítá, viz Bhagavadgítá; posvátná nauka přednášená ve verších
गोलोक	**Goloka**	**Gólóka**	část nebe; svět posvátných krav
गोमेद्	***gomeda***	***góméda***	druh drahokamu
गोमेदद्वीप	**Gomedadvīpa**	**Gómédadvípa**	kontinent obklopený oceánem šťávy z cukrové třtiny
ग्राम	***grāma***	***gráma***	vesnice
गुण	***guṇa***	***guna***	kvalita; třemi kvalitami jsou *sattva, radžas* a *tamas*
गुप्त	***gupta***	***gupta***	skrytý, tajný
गुरु	***guru***	***guru***	duchovní učitel
ह	***ha***	***ha***	hláska „ha“; poslední písmeno indické abecedy
हैहय	**Haihaya**	**Haihaja**	nepřátelský kmen – Příběh o králi jménem Vipaščit

हंस	***haṃsa***	***hamsa***	pták podobný labuti přepravující Stvořitele Brahmu
हन	***hana***	***hana***	zabíjející
हान	***hāna***	***hána***	opuštění, vzdání se, zanechání
हर	**Hara**	**Hara**	jméno boha Šivy
हरि	**Hari**	**Hari**	jméno boha Višnu
हरि	***hari***	***hari***	bůh; žlutá, zlatá
हरिश्चन्द्र	**Hariścandra**	**Hariščandra**	legendární král proslulý spravedlností – Příběh krále Lavany
हरिश्चन्द्र	***hariścandra***	***hariščandra***	ten, kdo má vznešenost zlata; zářící jako zlato
हरीतकी	***harītakī***	***harítakí***	druh stromu s léčivými plody, vrcholák tříslovinný
हाटक	***hāṭaka***	***hátaka***	zlato
हाटक ईश्वर	***hāṭaka īśvara***	***hátaka íšvara, hátakéšvara***	pán zlata
हाटकेश्वर	**Hāṭakeśvara**	**Hátakéšvara**	bůh; jedna z forem boha Šivy – Příběh krále jménem Bali
हठ	***haṭha***	***hatha***	síla, násilí
हव्य	***havya***	***havya***	oběť bohům
हेम	***hema***	***héma***	zlato
हेमजट	**Hemajaṭa**	**Hémadžata**	horský kmen – Příběh o králi jménem Suraghu
हिम	***hima***	***hima***	chladný; chlad, led, sníh
हिमा	***himā***	***himá***	noc; speciální lék
हिमाद्रि	**Himādri**	**Himádri**	pohoří Himálaj
हिमद्रुह्	***himadruh***	***himadruh***	Slunce
हिमालय	**Himālaja**	**Himálaja**	pohoří Himálaj
हिरण्यगर्भ	**Hiraṇyagarbha**	**Hiranjagarbha**	jméno Stvořitele Brahmy
हिरण्यगर्भ	***hiraṇyagarbha***	***hiranjagarbha***	duše vložená do jemného těla; září jako Slunce
हिरण्यकशिपु	**Hiraṇyakaśipu**	**Hiranjakašipu**	král démonů – Příběh démona Prahlády

हिरण्यकशिपु	***hiraṇyakaśipu***	***hiranjakašipu***	oděný ve zlatě
हिरण्याक्ष	**Hiraṇyākṣa**	**Hiranjákša**	démon – Příběh Bhušundy
हिरण्याक्ष	***hiraṇyākṣa***	***hiranjákša***	zlatooký
होम	***homa***	***hóma***	oběť, obětina
ह्राम्	***hrām***	***hrám***	zvolání
ह्रीम्	***hrīm***	***hrím***	kořenová či *bídža mantra* spojená s *májou*
इडा	***iḍā***	***idá***	měsíční energetický kanál vlevo od páteře; úleva, chvála, uvolnění, osvěžení
इक्ष्वाकु	**Ikṣvāku**	**Ikšváku**	syn jednoho z praotců, *manu*, jménem Vaivasvata; předek krále Rámy i krále Vidúrathy – Příběh o královně jménem Lílá, Příběh krále jménem Ikšváku
इक्ष्वाकु	***ikṣvāku***	***ikšváku***	druh hořké okurky
इलावती	**Ilāvatī**	**Ilávatí**	město na kontinentu jménem Kušadvípa
इन्द्र	**Indra**	**Indra**	bůh; král bohů; král nebes; mladík volných mravů – Příběh o královně jménem Ahaljá
इन्द्र	***indra***	***indra***	král, pán, vládce; duše či duch sídlící v těle
इन्द्रद्युम्न	**Indradyumna**	**Indradjumna**	král; „Zářný Indra“ – Příběh o královně jménem Ahaljá
इन्द्रजित्	**Indrajit**	**Indradžit**	osvícený *rákšasa*
इन्द्रिय	***indriya***	***indrija***	smysl, smyslový orgán; smyslových orgánů je 22, z nichž prvních pět přináleží základním smyslům, kterými jsou *čakšus, śrótra, ghrána, džihvá, kája*
इन्दु	**Indu**	**Indu**	bůh Měsíce, viz též Sóma či Čandra; mudrc – Příběh synů mudrce jménem Indu
इन्दु	***indu***	***indu***	noc, Měsíc
इन्दुकला	***indukalā***	***indukalá***	paprsek Měsíce

ईश्वर	***īśvara***	***íšvara***	nevyšší bůh, Šiva; nejvyšší duše; nejvyšší Bytí; bůh, pán
इति	***iti***	***iti***	tak
यज्ञ	***yajña***	***jadžňa***	obřad, oběť, uctívání
यजुर्वेद	**Yajurveda**	**Jadžurvéda**	jedna ze tří nejdůležitějších *véd*; *véda* obřadů, uctívání
यक्ष	***yakṣa***	***jakša***	přírodní duch chránící poklady ukryté v zemi
यक्षिणी	***yakṣiṇī***	***jakšiní***	ženský duch
यम	**Yama**	**Jama**	bůh a vládce říše mrtvých; bůh smrti
यम	***yama***	***jama***	dvojče; společník
यशस्कर	**Yaśaskara**	**Jašaskara**	kašmírský král – Příběh Damy, Vjály a Katy
योग	***yoga***	***jóga***	jednota, sjednocení, spojení; spojení s Absolutnem
योगभूमिका	***yogabhūmikā***	***jógabhúmiká***	stupeň *jógy*
योगवासिष्ठ	**Yogavāsiṣṭha**	**Jóga-Vásištha, Jógavásištha**	Jóga mudrce Vasišthy
योगिन्	***yogin***	***jógin***	asketa; praktikující podle systému *jógy*
योगिनी	***yoginī***	***jóginí***	čarodějka, žena zabývající se černou magií; ženský démon
युधिष्ठिर	**Yudhiṣṭhira**	**Judhišthira**	nejstarší bratr Ardžuny, syn krále Pándu a královny Kuntí z eposu Mahábhárata – Příběh Ardžuny, Příběh o vesničanech a kameni mudrců
युग	***yuga***	***juga***	časové období, eon, éra; čtyři éry jsou *krtajuga*, *trétajuga*, *dváparajuga* a *kalijuga*
कच	**Kaca**	**Kača**	syn učitele bohů – Píseň Kači, Příběh mudrce jménem Kača
कच	***kaca***	***kača***	jizva
कदम्ब	**Kadamba**	**Kadamba**	dynastie kdysi vládnoucí v severní Indii v říši Karnataka

कदम्ब	***kadamba***	***kadamba***	strom *kadamba*, neolamarckia cadamba; konec, bod; pól ekliptiky ve staroindické astronomii a astrologii
कैलास	**Kailāsa**	**Kailása**	posvátná hora v Tibetu představující bájnou horu Méru; též Kailáš
कैवल्य	***kaivalya***	***kaivalja***	osvobození ducha od hmoty, ztotožnění s nejvyšším, absolutní jednota; vedoucí k věčnému štěstí a osvobození
काय	***kāya***	***kája***	dotyk jako jeden z pěti základních smyslových orgánů, viz *indrija*; tělo; objekt k dosažení
काक	**kāka**	**káka**	vrána
काकभुशुण्डि	**Kākabhuśuṇḍi**	**Káka-Bhušundi, Kákabhušundi**	mudrc v těle vrány, viz Bhušunda
काकतालीय	***kākatālīya***	***kákatálíja***	náhodný, náhlý, nečekaný; vztahuje se k příběhu o vráně, která usedne na palmu zrovna ve chvíli, kdy z palmy spadne zralý kokos
कला	***kalā***	***kalá***	částice; omezená činnost
काल	**Kāla**	**Kála**	bůh času, bůh smrti
काल	***kāla***	***kála***	černý; čas, časové období; osud, smrt
कलाप	**Kalāpa**	**Kalápa**	svaté místo z eposu Mahábhárata – Příběh bráhmany jménem Kundadanta
कलाप ग्राम	**Kalāpagrāma**	**Kalápagráma**	viz Kalápa
कालरात्री	**Kālarātrī**	**Kálarátrí**	Noc Smrti; označení bohyně Kálí; konec světa
कलि	***kali***	***kali***	roztržka, hádka
काली	**Kālī**	**Kálí**	bohyně času, stvoření i zániku; velká matka
कलियुग	***kaliyuga***	***kalijuga***	čtvrtý věk, věk bohyně času Kálí, věk temnoty, železný věk, věk, v němž převažují roztržky a přetvářka (současné období)
कालिका	**Kālikā**	**Káliká**	bohyně Kálí

कल्प	***kalpa***	***kalpa***	myšlenka, obřad; období, věk označující jeden Brahmův den
कल्पना	***kalpanā***	***kalpaná***	myšlenka, představa; hypotéza, fikce
काम	***kāma***	***káma***	touha, toužení, sexuální touha; požitek, potěšení
कमण्डलु	***kamaṇḍalu***	***kamandalu***	tykev, džbánek
कन्द	***kanda***	***kanda***	jedno z energetických center, z nichž vychází pohyb *prány*; cibulka
कण्डन	**Kaṇḍana**	**Kandana**	démon z kadambového lesa – Příběh o vesničanech a kameni mudrců
कण्डन	***kaṇḍana***	***kandana***	hmoždíř; tlučení, drcení
कपर्दन	**Kapardana**	**Kapardana**	mudrc – Příběh o vesničanech a kameni mudrců
कफ	***kapha***	***kapha***	hlen; vlhkost; jeden ze tří tělesných výměšků, jimiž jsou *váta*, *pitta* a *šléšman* neboli *kapha*, používaných v *ájurvédě*
कपिल	**Kapila**	**Kapila**	védský mudrc Kapila považovaný za zakladatele školy *sánkhja*
करण	***karaṇa***	***karana***	prostředek, pomocník v činnosti
कार्य	***kārya***	***kárja***	čin, skutek
कर्कटी	**Karkaṭī**	**Karkatí**	démon v ženské podobě – Příběh o Karkatí
कर्कटी	***karkaṭī***	***karkatí***	okurka
कर्म	***karma***	***karma***	viz *karman*
कर्मकोश	***karma-kośa***	***karma-kóša***	karmický obal; zahrnuje obaly *annamaja-kóša*, *prána-kóša* a *manómaja-kóša*; viz *kóša*
कर्मन्	***karman***	***karman***	čin, počínání; působení a následky činů; čin podléhající zákonu příčiny a následku
कर्मेन्द्रिय	***karmendriya***	***karméndrija***	činný orgán; pěti činnými orgány jsou *vák, páni, páda, upastha, páju*; viz *karma* a *indrija*
करोति	***karoti***	***karóti***	činit, dělat; stavět
कर्ता	***kartā***	***kartá***	pracující; provádějící činnost

कार्तवीर्य	**Kārtavīrya**	**Kártavírja**	Kártavírja Ardžuna, viz Ardžuna
कार्तिकेय	**Kārtikeya**	**Kártikéja**	bůh války; syn Šivy; pro přepravu mu sloužil páv – Příběh Bhušundy
कारुण्य	**Kāruṇya**	**Kárunja**	syn Ágnivéši
काशी	**Kāśī**	**Káší**	město Benáres neboli Váránasi, jedno ze sedmi posvátných indických měst
कश्यप	**Kaśyapa**	**Kašjapa**	jeden ze sedmi prvotních mudrců současné *manvantary*, synů Brahmy, viz *saptarši*
काष्ठ	***kāṣṭha***	***káštha***	dřevo, dřevěné poleno; cíl, záměr
कट	**Kaṭa**	**Kata**	démon – Příběh Damy, Vjály a Katy
कट	***kaṭa***	***kata***	mrtvé tělo
कटाञ्ज	**Kaṭāñja**	**Katáňdža**	lovec – Příběh bráhmany jménem Gádhi
ख	***kha***	***kha***	éter
खं	***khaṃ***	***kham***	éter
खण्ड	***khaṇḍa***	***khanda***	část, kus
खर	**Khara**	**Khara**	démon bojující v armádě démona Rávany
खेचरी	***khecarī***	***khéčarí***	magická schopnost létat
किरपुर	**Kirapura**	**Kirapura**	království – Příběh bráhmany jménem Gádhi
किरात	**Kirāta**	**Kiráta**	horský divoký kmen – Příběh bráhmany jménem Gádhi, Příběh o králi jménem Vipaščit
किरात	***kirāta***	***kiráta***	člen horského kmene
कोसल	**Kosala**	**Kósala**	království – Příběh bráhmany jménem Gádhi, Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále
कोश	***kośa***	***kóša***	obal, pouzdro; pěti tělesnými obaly jsou *annamaja, prána, manómaja, vidžňánamaja* a *ánandamaja* (první tři tvoří karmické tělo *karma-kóša);* dokonalý mudrc překračuje všech pět obalů a spočívá v šestém zvaném *átmamaja*

कोत	**Koṭa**	**Kóta**	král – Příběh Dášúry; dynastie ve staré Indii
कोत	***koṭa***	***kóta***	pevnost
क्रौञ्च	**Krauñca**	**Krauňča**	pohoří – Příběh bráhmany jménem Kundadanta
क्रौञ्च	***krauñca***	***krauňča***	druh ptáka; koliha
क्रौञ्चद्वीप	**Krauñcadvīpa**	**Krauňčadvípa**	kruhový kontinent obklopený oceánem sraženého mléka
क्रिया	***kriyā***	***krijá***	čin, činnost, konání; očistné cvičení; konající
क्रोध	***krodha***	***kródha***	zlost, zloba
कृष्ण	**Kṛṣṇa**	**Kršna**	bůh, podoba boha Višnu; *avatára*
कृष्ण	***kṛṣṇa***	***kršna***	tmavý, černý, tmavomodrý; tmavý jako bouřkový mrak
कृत	***kṛta***	***krta***	číslo čtyři, dobrý čin; dobrý, hotový, dokončený
कृतयुग	***kṛtayuga***	***krtajuga***	první věk, zlatý věk, též *satjajuga,* čtyřikrát delší než *kalijuga;* věk, v němž převažuje pravda a spravedlnost
कृतान्त	***kṛtānta***	***krtánta***	ukončení; vedoucí ke konci, způsobující konec; následek minulých činů; viz *krta* a *anta*
कृति	***kṛti***	***krti***	stvoření
कुबेर	**Kubera**	**Kubéra**	bůh hojnosti a bohatství
कूल	***kūla***	***kúla***	nádrž, rybník, břeh
कुमार	***kumāra***	***kumára***	mladík, dítě
कुम्भ	**Kumbha**	**Kumbha**	*bráhmana*, za něhož se vydávala Čudálá – Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále
कुम्भ	***kumbha***	***kumbha***	nádoba, džbán
कुम्भक	***kumbhaka***	***kumbhaka***	zastavení dechu
कुण्ड	**Kuṇḍa**	**Kunda**	syn boha Indry
कुन्द	***kunda***	***kunda***	jasmín

कुण्ड	***kuṇḍa***	***kunda***	kruhová nádoba, studna, nádrž
कुण्डदन्त	**Kuṇḍadanta**	**Kundadanta**	*bráhmana* ze země Vidéha – Příběh bráhmany jménem Kundadanta
कुण्डलिनी	***kuṇḍalinī***	***kundaliní***	prvotní energie, hadí síla; svinutý
कुरु	**Kuru**	**Kuru**	oblast severně od hory Méru – Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále
कुरु	***kuru***	***kuru***	rostlina solanum jacquini
कुश	***kuśa***	***kuša***	druh trávy používané při obětech
कुशद्वीप	**Kuśadvīpa**	**Kušadvípa**	kruhový kontinent, hustě osídlený, obklopený oceánem přečištěného či přepuštěného másla; též Plakšadvípa
लाज	***lāja***	***ládža***	pražené zrno
लक्ष्मण	**Lakṣmaṇa**	**Lakšmana**	bratr Rámy
लक्ष्मी	**Lakṣmī**	**Lakšmí**	družka boha Višnu; bohyně bohatství a štěstí
लक्ष्मी	***lakṣmī***	***lakšmí***	štěstí, bohatství, vznešenost
लक्ष्मी नारायण	**Lakṣmī Nārāyaṇa**	**Lakšmí Nárájana**	projevení boha Višnu, na obrazech znázorněné jako Višnu v tmavé barvě se svoji družkou Lakšmí v jejich božském příbytku zvaném Vajkuntha
लवण	**Lavaṇa**	**Lavana**	král – Příběh krále Lavany
लवण	***lavaṇa***	***lavana***	krásný, kultivovaný, slaný; sůl
लीला	**Līlā**	**Lílá**	královna, manželka krále Padmy – Příběh o královně jménem Lílá
लीला	***līlā***	***lílá***	hra, zábava
लिङ्ग	***liṅga***	***linga***	obraz boha; spojení; vlastnost; charakteristika, rys, znak; mužský pohlavní orgán
लिङ्गदेह	***liṅgadeha***	***lingadéha***	jemné tělo
लिङ्गशरीर	***liṅgaśarīra***	***lingašaríra***	jemné tělo
लोभ	***lobha***	***lóbha***	chtivost, lačnost
लोक	***loka***	***lóka***	svět; pohled, vidění

लोकलोक	**Lokāloka**	**Lókálóka**	Lókálóka Suméru, hora jižního pólu, na jejímž vrcholku se setkávají tři světy; pás pohoří obklopující svět a oddělující ho od temnoty; viz *lóka alóka*
मद्	***mada***	***mada***	pýcha
मादन	***mādana***	***mádana***	opojný, vzrušující
मदनिका	**Madanikā**	**Madaniká**	žena, v niž se měnil Kumbha; další podoba královny Čudály – Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále
मध्यम	***madhyama***	***madhjama***	neprojevený zvuk zakoušený v srdci, třetí ze čtyř tvarů zvuku *váni*; střed; střední
मगध	**Magadha**	**Magadha**	oblast v Indii, jižní Bihár – Příběh o královně jménem Ahaljá
महाभारत	**Mahābhārata**	**Mahábhárata**	jeden z nejvýznamnějších staroindických eposů, jehož součástí je Bhagavadgítá
महाभाव	***mahābhāva***	***mahábháva***	velké bytí
महाभोक्ता	***mahābhoktā***	***mahábhóktá***	viz *mahábhóktr*
महाभोक्तृ	***mahābhoktṛ***	***mahábhóktr***	ten, kdo si dokonale užívá potěšení
महाचित्	***mahācit***	***maháčit***	velká inteligence; velké vědomí
महादृष्टि	***mahādṛṣṭi***	***mahádršti***	velké zření
महाजीव	***mahājīva***	***mahádžíva***	velká duše, kosmická duše
महायुग	***mahāyuga***	***mahájuga***	velká *juga*, období zahrnující čtyři jugy, jimiž jsou *krta, trétá*, *dvápara* a *kali*
महाकर्ता	***mahākartā***	***mahákartá***	viz *mahákartr*
महाकर्तृ	***mahākartṛ***	***mahákartr***	ten, kdo dokonale provádí činnost
महाक्रिया	***mahākriyā***	***mahákrijá***	velký čin
महामेरु	**Mahāmeru**	**Mahámérú**	nebeská hora, na níž přebývají bohové; bájná hora Méru ve středu země; pupek země; též Méru, Suméru
महान्	***mahān***	***mahán***	velký

महारामायण	**Mahārāmāyaṇa**	**Mahá-Rámájana, Mahárámájana**	Velká Rámájana; rozšíření eposu o Rámovi, Jóga-Vásištha
महर्षि	***maharṣi***	***maharši***	velký mudrc
महासत्ता	***mahāsattā***	***mahásattá***	velká existence, velké bytí
महास्पन्द	***mahāspanda***	***maháspanda***	velká vibrace
महाशक्ति	***mahāśakti***	***mahášakti***	velká síla
महात्यागिन्	***mahātyāgin***	***mahátjágin***	dokonale oproštěný, dokonale se zříkající
माहेन्द्र	**Māhendra**	**Máhéndra**	hory, pohoří – Příběh Punji a Pávany, Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále, Příběh o králi jménem Vipaščit
माहेन्द्र	***māhendra***	***máhéndra***	východní
मैनाक	**Maināka**	**Maindruhá**	pohoří – Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále
मैत्री	***maitrī***	***maitrí***	přáteskost, laskavost, přátelství
मय	***maya***	***maja***	zranění, trápení; složený, obsahující
माया	***māyā***	***májá***	vesmírný klam, iluze; kosmická hra
माला	***mālā***	***málá***	věnec květin, růženec
मलय	**Malaya**	**Malaja**	pohoří – Příběh Bhušundy, Příběh o králi jménem Vipaščit
मालव	**Mālava**	**Málava**	království – Příběh bráhmany jménem Kundadanta
मल्व	**Malva**	**Malva**	království – Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále
मल्व	**malva**	**malva**	nemoudrý, hloupý
मनन	***manana***	***manana***	myšlení
मनस्	***manas***	***manas***	část mysli v kontaktu se světem; myšlení, myšlenkový postup, názor; vnímání, představivost
मानव	***mānava***	***mánava***	lidská bytost, člověk
मण्डल	***maṇḍala***	***mandala***	kruh, kolo; oblast, země
मण्डप	***maṇḍapa***	***mandapa***	sloupy ohraničená chrámová hala

मन्दर	**Mandara**	**Mandara**	pohoří – Příběh o králi jménem Vipaščit, Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále
मन्दर	***mandara***	***mandara***	zrcadlo; nebe
माण्डव्य	**Māṇḍavya**	**Mándavja**	mudrc – Příběh o králi jménem Suraghu
मान्धाता	**Māndhātā**	**Mándhátá**	viz Mándhátr
मान्धातृ	**Māndhātṛ**	**Mándhátr**	osvícený král a válečník – Příběh Bhásy a Vilásy
मन्द्र	**Mandra**	**Mandra**	nepřátelské území – Příběh o králi jménem Vipaščit
मन्द्र	***mandra***	***mandra***	hluboký, spodní tón
मणिपूर	***maṇipūra***	***manipúra***	třetí neboli solar plexus *čakra*
मङ्कि	**Maṅki**	**Manki**	poutník – Příběh poutníka jménem Manki
मनो आकाश	***mano ākāśa***	***manó ákáša***	prostor mysli
मनोमयकोश	***manomaya-kośa***	***manómaja-kóša***	mentální či myšlenkové tělo, třetí z tělesných obalů, viz *kóša*
मन्त्र	***mantra***	***mantra***	posvátný text, modlidba; myšlenka, slabika či slovo přinášející ochranu
मनु	***manu***	***manu***	praotec, ochránce lidstva, tvůrce jedné *manvantary*; moudrý
मन्वन्तर	***manvantara***	***manvantara***	období, v němž vládne jeden vládce, *manu*; viz *manu, antara*
मथा	***mathā***	***mathá***	léčivá formule k očistě
मथुरा	**Mathurā**	**Mathurá**	město ve státě Uttar Pradéš, jedno ze sedmi posvátných indických měst – Příběh bráhmany jménem Kundadanta
मात्र	***mātra***	***mátra***	čirý; pouhý
मात्रा	***mātrā***	***mátrá***	element; vlastnost; jednotka
मातृका	***mātṛkā***	***mátrká***	božská matka, matka; mateřský
मात्सर्य	***mātsarya***	***mátsarja***	žárlivost
मौन	***mauna***	***mauna***	mlčení, setrvání v tichu

मेदस्	***medas***	***médas***	morek, lymfa
मेध	***medha***	***médha***	morek, tuk, šťáva z masa
मेदिनी	***medinī***	***médiní***	země, místo, půda
मेला	***melā***	***mélá***	shromáždění
मेरु	**Meru**	**Méru**	nebeská hora, na niž přebývají bohové; bájná hora Méru ve středu země; pupek země; viz též Maháméru, Suméru
मित्र	**Mitra**	**Mitra**	bůh Slunce
मोह	***moha***	***móha***	nevědomost, pošetilost, zmatenost, neschopnost rozlišování mezi skutečným a neskutečným
मोक्ष	***mokṣa***	***mókša***	osvobození, uvolnění, vysvobození, spása
मूलाधार	***mūlādhāra***	***múládhára***	první neboli kořenová *čakra*
मुमुक्षु	***mumukṣu***	***mumukšu***	toužící po svobodě, hledající osvobození
मुमुक्षुव्यवहार प्रकरण	**Mumukṣu-vyavahāra prakaraṇa**	**Mumukšu-vjavahára prakarana**	Kniha O chování hledajícího
मुनि	***muni***	***muni***	mudrc, světec držící *maunu*
मुर	**Mura**	**Mura**	osvícený *asura* – Příběh o králi jménem Vipaščit
न	***na***	**na**	ne
नभोरथ	**Nabhoratha**	**Nabhóratha**	otec krále Vidúrathy – Příběh o královně jménem Lílá
नाडी	***nāḍī***	***nádí***	energetická dráha či energetický kanál; trubice, žíla, nerv, flétna
नग	***naga***	***naga***	had
नाग	***nāga***	***nága***	had; kobra; démon ve formě hada
नगर	***nagara***	***nagara***	město
नमः	***namaḥ***	***namah***	pozdrav, provolání slávy
नमस्	***namas***	***namas***	poklona, projev úcty
नमो	***namo***	***namó***	viz *namah*

नमुचि	**Namuci**	**Namuči**	osvícený démon – Příběh Bhásy a Vilásy
नन्दि	**Nandi**	**Nandi**	bílý býk boha Šivy symbolizující čistotu a vitalitu
नर	***nara***	***nara***	člověk; prvotní Člověk či věčná Duše prostupující vesmír
नारद्	**Nārada**	**Nárada**	osvícený mudrc, zpěvák a vypravěč příběhů – Příběh o Karkatí, Příběh Bhásy a Vilásy
नारायण	**Nārāyaṇa**	**Nárájana**	syn prvotního Člověka; jiné jméno boha Višnu
नरसिंह	**Narasiṃha**	**Narasimha**	podoba boha Višnu, *avatára*, obr s lví hlavou – Příběh démona Prahlády; ministr – Příběh Damy, Vjály a Katy
नरसिंह	***narasiṃha***	***narasimha***	velký bojovník, doslova „lev mezi muži“
नासाग्र	***nāsāgra***	***náságra***	špička nosu
नेति	***neti***	***néti***	ne tak; viz *na*, *iti*
नेतिनेति	***neti-neti***	***néti-néti***	ne toto a ne tamto; metoda negace, tj. odmítání všeho, co není skutečné, až zůstane pouze *Átman*, Já
नियति	***niyati***	***nijati***	osud, nutnost
नीलगिरि	**Nīlagiri**	**Nílagiri**	pohoří; Modré hory – Příběh o králi jménem Vipaščit
निर्वाण	***nirvāṇa***	***nirvána***	konečné vysvobození, vyvanutí
निर्वाण खण्ड पूर्वथा	**Nirvāṇa khaṇḍa pūrvathā**	**Nirvána khanda púrvathá**	O osvobození, část první
निर्वाण प्रकरण	**Nirvāṇa prakaraṇa**	**Nirvána prakarana**	Kniha O osvobození
निर्वाण उत्तरत्र भाग	**Nirvāṇa uttaratra bhāga**	**Nirvána uttaratra bhága**	O osvobození, následující část
निर्विकल्प	***nirvikalpa***	***nirvikalpa***	nepohnutý, beze změn a rozdílností, neměnný, nepochybný, bez pochyb, bez zaváhání
निवृत्त	***nivṛtta***	***nivrtta***	ten, kdo zmizel, odešel, nechal vše být

ओजस्	***ojas***	***ódžas***	záře, světlo, jas; energie
ओमं, ओं, ॐ	***oṃ***	***Óm***	*Brahman*; prvotní zvuk; posvátná slabika pronášená na začátku a na konci čtení posvátných textů nebo modliteb; viz *Aum*
ॐ नमो नारायणाय	***oṃ namo nārāyaṇāya***	***Óm namó Nárájanája***	*mantra* pro sjednocení individuálního a kosmického Vědomí: „Vzdávám úctu *Brahman* (vnitřnímu Já, bohu Višnu)."
ओमं तत् सत्	***oṃ tat sat***	***Óm tat sat***	trojice manter poukazující k věčnému *Brahman*; tři jména pro nejvyšší Skutečnost
पा	***pā***	***pá***	pijící, doprovázející
पाचा	***pācā***	***páčá***	dozrání
पाद्	***pāda***	***páda***	noha; jeden z pěti činných orgánů zvaných *karméndrija*
पद्म	**Padma**	**Padma**	král, manžel první královny jménem Lílá – Příběh o královně jménem Lílá
पद्म	***padma***	***padma***	lotos
पायु	***pāyu***	***páju***	konečník; jeden z pěti činných orgánů zvaných *karméndrija*
पण	***paṇa***	***pana***	majetek; přebývání; pronajmutí
पाण्डव	**Pāṇḍava**	**Pándava**	Pánduovci, synové či následníci Pándua z eposu Mahábháráta
पाणि	***pāṇi***	***páni***	ruka; jeden z pěti činných orgánů zvaných *karméndrija*
परा	***parā***	***pará***	zvuk *Brahman*, prvotní projev zvuku, úroveň neprojeveného, nejvyšší stupeň zvuku, první ze čtyř tvarů zvuku *váni*
परम	***parama***	***parama***	nejvyšší, největší, nejzazší
पारिजात	***pārijāta***	***páridžáta***	druh jasmínu, který vykvétá v noci
परिघ	**Parigha**	**Parigha**	perský král – Příběh o králi jménem Suraghu
परिघ	***parigha***	***parigha***	brána; železný kyj

पर्णाद	**Parṇāda**	**Parnáda**	nové jméno perského krále Parighy – Příběh o králi jménem Suraghu
पर्णाद	***parṇāda***	***parnáda***	pocházející z *Brahman*; patřící *Brahman*
पर्ष	**Parṣa**	**Parša**	Persie – Příběh o králi jménem Vipaščit
पर्ष	***parṣa***	***parša***	nebezpečný, obávaný; násilný
पार्श्वे	***pārśve***	***páršvé***	vedle
पार्थिव	**Pārthiva**	**Párthiva**	jméno Vasišthy; Zemský
पर्वत	***parvata***	***parvata***	hora
पार्वत	***pārvata***	***párvata***	horský
पर्वतमाला	**Parvatamālā**	**Parvatamálá**	pohoří v blízkosti Thiruvannamalai a Arunáčaly
पार्वती	**Pārvatī**	**Párvatí**	bohyně; manželka Šivy; bohyně lásky a oddanosti; bohyně hor; viz Umá
पश्यन्ती	***paśyantī***	***pašjantí***	kosmický zvuk, který vnímá mudrc, nejvyšší světská úroveň řeči, druhý ze čtyř tvarů zvuku *váni*
पात	***pāta***	***páta***	pád, upadnutí
पाताल	***pātāla***	***pátála***	nižší oblasti světa, podsvětí
पतित	***patita***	***patita***	padlý, spadlý
पातित	***pātita***	***pátita***	vržený
पवन	***pavana***	***pavana***	čistý; vítr
पावन	**Pāvana**	**Pávana**	syn Dírghatapy – Příběh Punji a Pávany
पावन	***pāvana***	***pávana***	čistý, svatý
पिङ्गल	***piṅgala***	***pingala***	sluneční energetický kanál vpravo od páteře; zlatý či žlutý; oheň
पिशाच	***piśāca***	***pišáča***	duch, skřítek, zlý duch
पित्त	***pitta***	***pitta***	žluč; teplo; jeden ze tří tělesných výměšků, jimiž jsou *váta*, *pitta* a *šléšman* neboli *kapha*, používaných v *ájurvédě*

प्लक्ष	***plakṣa***	***plakša***	fíkovník posvátný, ficus religiosa
प्लक्षद्वीप	**Plakṣadvīpa**	**Plakšadvípa**	viz Kušadvípa
प्र	***pra***	***pra***	před; původní, dokonalý, počáteční, přední
प्रधान	***pradhāna***	***pradhána***	prvotní princip, prvotní příčina hmotného světa; přirozený stav věcí; první, hlavní, vedoucí, převládající
प्रद्युम्न	***pradyumna***	***pradjumna***	rozum; milý, pěkný
प्रद्युम्न शेखर	**Pradyumna Śekhara**	**Pradjumna Šékhara**	hora – Příběh Damy, Vjály a Katy
प्रादुर्	***prādur***	***prádur***	ven, na světlo
प्रादुर्भाव	***prādurbhāva***	***prádurbháva***	vstoupit do bytí, vzniknout, projevit se; projevení
प्रज्ञा	***prajñā***	***pradžňá***	pochopení, inteligence, moudrost
प्रज्ञप्ति	***prajñapti***	***pradžňapti***	učení, poučení
प्रज्ञप्ति	**Prajñapti**	**Pradžňapti**	král na kontinentu Kušadvípa – Dotazy krále jménem Pradžňapti
प्रग	***praga***	***praga***	předcházet, jít první
प्रहस्त	**Prahasta**	**Prahasta**	osvícený *rákšasa* – Příběh mudrce z vnějšího prostoru
प्रह्लाद	**Prahlāda**	**Prahláda**	démon – Příběh démona Prahlády
प्रह्लाद	***prahlāda***	***prahláda***	radost, štěstí
प्रयाग	**Prayāga**	**Prajága**	svaté místo určené k obřadům a modlitbám – Příběh bráhmany jménem Gádhi, Dotazy krále jménem Pradžňapti
प्रयाग	***prayāga***	***prajága***	svaté místo určené k obřadům; oběť; kůň
प्रकरण	***prakaraṇa***	***prakarana***	kniha, část, oddíl
प्रकृति	***prakṛti***	***prakrti***	základní forma; hmota; přirozenost, příroda; povaha
प्राण	***prāṇa***	***prána***	životní dech, životní energie; zároveň jeden z pěti základních větrů v těle, jimiž jsou *prána*, *apána*, *udána*, *samána*, *vjána*, který proudí od nosních dírek k srdci

प्राणायाम	***prāṇāyāma***	***pránájáma***	řízení dechu, ovládání dechu
प्राणमय	***prāṇamaya***	***pránamaja***	složený z *prány*, z životního dechu
प्राणमयकोश	***prāṇamaya-kośa***	***pránamaja-kóša***	pránické či energetické tělo, druhý z pěti tělesných obalů, viz *kóša*
प्रणव	***praṇava***	***pranava***	zvuk posvátné slabiky *Óm, Aum*
प्रत्यक्ष	***pratyakṣa***	***pratjakša***	zjevný, viditelný, evidentní; přímá zkušenost, přímé nahlížení, přímé vnímání
प्रवाह	***pravāha***	***praváha***	proud
प्रवृत्त	***pravṛtta***	***pravrtta***	zaměstnaný, zaneprázděný, do něčeho zapojený
प्रेत	***preta***	***préta***	duch mrtvého člověka; oddělený, zesnulý
पृथिवी	***pṛthivī***	***prthiví***	země jako jeden z pěti základních prvků, viz *bhúta*
पूजा	***pūjā***	***púdžá***	uctívání, úcta
पुण्य	**Puṇya**	**Punja**	syn Dírghatapy – Příběh Punji a Pávany
पुण्य	***puṇya***	***punja***	čirý, čistý, svatý
पुर	***pura***	***pura***	město; hrad
पूर	***pūra***	***púra***	naplňující; záplava, proud, jezero
पूरक	***pūraka***	***púraka***	nádech; naplnění, záplava
पुराण	***purāṇa***	***purána***	minulá událost, legenda
पुरी	***purī***	***purí***	město, hrad; tělo
पुर्यष्टक	***puryaṣṭaka***	***purjaštaka***	jemné tělo skládající se z osmi částí
पुरुष	***puruṣa***	***puruša***	první nejvyšší Bytost, kosmická bytost; člověk; duše, duch
पुरुषार्थ	***puruṣārtha***	***purušártha***	cíl lidského snažení; čtyři hlavní cíle lidského snažení jsou *dharma*, *artha*, *káma* a *mókša*
पूर्वथा	***pūrvathā***	***púrvathá***	první, předcházející
पुष्कर	***puṣkara***	***puškara***	modrý lotos; slunce; rybník
पुष्करद्वीप	**Puṣkaradvīpa**	**Puškaradvípa**	kontinent obklopený sladkou vodou

राज	***rāja***	***rádža***	král
रजस्	***rajas***	***radžas***	kvalita neboli *guna* vyjadřující aktivitu, jedna ze tří kvalit; vášeň, touha, zalíbení
राजस	***rājasa***	***rádžasa***	obdařený kvalitou *radžas*; nečistý, vášnivý
राग	***rāga***	***rága***	touha, silná touha, vášeň; hudební melodie, skladba
राक्षस	***rākṣasa***	***rákšasa***	zlý duch, démon
राक्षसी	***rākṣasī***	***rákšasí***	ženský démon, démonka
रक्त	**Rakta**	**Rakta**	božská matka – Příběh Bhušundy
रक्त	***rakta***	***rakta***	červený, karmínový; krev; milý
रम्	***ram***	***ram***	*bídža mantra* neboli kořenová *mantra* spojená s třetí *čakrou*
राम	**Rāma**	**Ráma**	král; podoba boha Višnu; *avatára*
राम	***rāma***	***ráma***	radující se
रामायण	**Rāmāyaṇa**	**Rámájana**	epos o králi Rámovi
रमण	***ramaṇa***	***ramana***	manžel; radost
रमण महर्षि	**Ramaṇa Maharṣi**	**Ramana Maharši**	jeden z největších indických mudrců dvacátého století žijící na úpatí svaté hory Arunáčaly v Tamil Nadu; jeho učení se řadí k učení filosofie *advaity*
रस	***rasa***	***rasa***	chuť jako jeden z pěti jemných prvků, viz *tanmátra;* jazyk; základní tělní tekutina; morek; jádro, podstata; cit, nálada
रत्न	***ratna***	***ratna***	drahokam
रत्नवालीविहार	**Ratnavālīvihāra**	**Ratnaválívihára**	palác – Příběh Damy, Vjály a Katy
रावण	**Rāvaṇa**	**Rávana**	král démonů vládnoucí na Srí Lance, který unesl Rámovu manželku Sítu a se kterým Ráma bojoval
रावण	***rāvaṇa***	***rávana***	řvoucí, hřmící; naříkající
रेचक	***recaka***	***réčaka***	výdech, vyprázdnění

ऋग्वेद	**Ṛgveda**	**Rgvéda**	jedna ze tří nejdůležitějších *véd*; *véda* modliteb
रोध	**Rodha**	**Ródha**	vesnice – Příběh bráhmany jménem Kundadanta
रोध	***rodha***	***ródha***	překážka, zákaz
ऋषि	***ṛṣi***	***rši***	mudrc, zřec
रुद्र	**Rudra**	**Rudra**	bůh větru a bouře, „ten, kdo burácí“; ničitel; později bůh Šiva
रुद्र	***rudra***	***rudra***	strašlivý, hrůzu budící
रूप	***rūpa***	***rúpa***	forma jako jeden z pěti jemných prvků, viz *tanmátra*; tvar, obraz, projev
सच्चिदानन्द	***saccidānanda***	***saččidánanda, sat-čit-ánanda***	Bytí, Vědomí a Blaženost; subjektivní zážitek neomezeného Vědomí
सचित्त	***sacitta***	***sačitta***	obdařený schopností uvažovat
सदाशिव	***sadāśiva***	***sadášiva***	neustále šťastný a spokojený
साध्य	**Sādhya**	**Sádhja**	bůh lásky; božstvo uctívané v Kašmíru
साध्य	***sādhya***	***sádhja***	nebeská bytost patřící ke skupině bohů oddaných Šivovi
सगुण	***saguṇa***	***saguna***	s vlastnostmi; obdařený kvalitami
सहस्रार	***sahasrāra***	***sahasrára***	sedmá neboli korunní či temenní *čakra*
सह्य	**Sahya**	**Sahja**	pohoří, též Sahjádri – Příběh Bhásy a Vilásy, Příběh o králi jménem Vipaščit
सह्य	***sahya***	***sahja***	snesitelný, přívětivý; zdraví, pomoc
सह्याद्रि	**Sahyādri**	**Sahjádri**	pohoří, též Sahja – Příběh Bhásy a Vilásy, Příběh o králi jménem Vipaščit
सक्त	***sakta***	***sakta***	patřící, zaměstnaný, zabývající se
समाधान	***samādhāna***	***samádhána***	hluboká meditace, sjednocení, zodpovězení otázek; vyrovnanost
समाधि	***samādhi***	***samádhi***	jednota, spojení; hluboká meditace; doslova: „stejný jako na začátku“

समान	***samāna***	***samána***	jeden z pěti základních větrů v těle, jimiž jsou *prána*, *apána*, *udána*, *samána*, *vjána*, který udržuje v rovnováze oblast kolem třetí *čakry;* obecný, celkový, jednotný
समङ्गा	**Samaṅgā**	**Samangá**	posvátná řeka – Příběh Šukry
समासक्ति	***samāsakti***	***samásakti***	lpění, připoutanost
समता	***samatā***	***samatá***	vyrovnanost, neutrálnost
सामवेद्	**Sāmaveda**	**Sámavéda**	jedna ze tří nejdůležitějších *véd*; *véda* oslavných písní, chvalozpěvů
सम्बुद्ध	***sambuddha***	***sambuddha***	dokonale probuzený; plně osvícený
सम्यक्	***samyak***	***samjak***	správný, přiměřený
संन्यास	***saṃnyāsa***	***samnjása***	dokonalé odevzdání, odložení, vzdání se všeho
संन्यासिन्	***saṃnyāsin***	***samnjásin***	ten, kdo vše odevzdal
संसक्ति	***saṃsakti***	***samsakti***	úzké spojení, kontakt, silná náklonost
संसङ्ग	***saṃsaṅga***	***samsanga***	spojení, souvislost
संसार	***saṃsāra***	***samsára***	koloběh života, světská existence, světská iluze
संस्कार	***saṃskāra***	***samskára***	dojem, otisk; otisk z minulých zkušeností; činnost formující vývoj jedince; záměr a způsob, jakým se utváří vzorce chování; otisk či stopa vzorců chování, která se přenáší do následujících vtělení
संस्कृत	**saṃskṛta**	**samskrta**	sanskrt (starý indoevropský jazyk dodnes používaný na území Indie); dokonale udělaný
संवर्त	**Saṃvarta**	**Samvarta**	mudrc – příběh Bhásy a Vilásy
संवर्त	***saṃvarta***	***samvarta***	bouřkový mrak; zničení
संवेदन	***saṃvedana***	***samvédana***	vnímání, pocit, informace; akt vnímání, zakoušení
सनन	***sanana***	***sanana***	dosažení, získání
सनत्	***sanat***	***sanat***	věčný, věčně

सनत्कुमार	**Sanatkumāra**	**Sanatkumára**	jeden ze čtyř mudrců, synů Brahmy, kteří zůstávají jako děti; doslova „Věčně Mladý“
सङ्कल्प	***saṅkalpa***	***sankalpa***	myšlenka, záměr, touha, přání
सङ्ख्या	***saṅkhyā***	***sankhjá***	shrnutí; celkový, úplný; jednání; rozumová schopnost, rozvaha
साङ्ख्य	***sāṅkhya***	***sánkhja***	dualistické učení, jež předpokládá oddělenou existenci ducha a hmoty, dualitu *puruša-prakrti*
साप्त	***sāpta***	***sápta***	sedm
सप्तद्वीप	**Saptadvīpa**	**Saptadvípa**	sedm kontinentů obklopených oceány: Džambudvípa, Šákadvípa, Krauňčadvípa, Šálmalidvípa, Gomédadvípa, Plakšadvípa, Puškaradvípa
सप्तर्षि	***saptarṣi***	***saptarši***	sedm mudrců současné *manvantary,* mezi které patří Agastja, Atri, Bharadvádža, Džamadagni, Kašjapa, Vasištha, Višvámitra; sedm hvězd souhvězdí Velkého Vozu
सार	***sāra***	***sára***	podstata, esence; výtažek
सरस्	***saras***	***saras***	rybník či nádoba s vodou; obrazně řeč
सरस्वती	**Sarasvatī**	**Sarasvatí**	bohyně spojovaná s učením, věděním, poznáním; mýtická řeka
सरस्वती	***sarasvatī***	***sarasvatí***	nebeský hlas; učení, poznání; řeč, moc řeči
सर्ग	***sarga***	***sarga***	původ; stvoření; stvořená bytost; stvoření a vývoj vesmíru
सत्	***sat***	***sat***	bytí, existence; pravda, skutečnost; pravý, skutečný
सट्	***saṭ***	***sat***	tvořit; část
सटतप	**Saṭatapa**	**Satatapa**	mudrc – Příběh Bhušundy
सच्चिदानन्द	***saccidānanda***	***sat-čit-ánanda, saččidánanda***	Bytí, Vědomí a Blaženost; subjektivní zážitek neomezeného Vědomí
सत्य	***satya***	***satja***	pravda; pravý
सत्यलोक	**Satyaloka**	**Satjalóka**	svět Pravdy, viz Brahmalóka

सत्सङ्ग	***satsaṅga***	***satsanga***	společnost světců, mudrců či moudrých lidí
सत्ता	***sattā***	***sattá***	existence, bytí
सत्त्व	***sattva***	***sattva***	kvalita neboli *guna* čistoty a dobra, jedna ze tří kvalit; esence; skutečnost; průzračnost
सात्त्व	***sāttva***	***sáttva***	náležící ke kvalitě *sattva*
सात्त्विक	***sāttvika***	***sáttvika***	obdařený kvalitou *sattva*; čistý, dobrý, odvážný, opravdový
सौराष्ट्र	**Saurāṣṭra**	**Sauráštra**	království (zmíněné i v eposu Mahábhárata) – Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále
सौवीर	**Sauvīra**	**Sauvíra**	král – Příběh o vesničanech a kameni mudrců
सविकल्प	***savikalpa***	***savikalpa***	nejistý; volitelný; rozlišený; s volbou, s rozlišováním; s myšlenkami
सवित्री	***savitrī***	***savitrí***	matka, stvořitelka
सिद्ध	***siddha***	***siddha***	dokonalá a čistá polobožská bytost obdařená nadpřirozenými schopnostmi, velký mudrc, světec; svatý; skvělý, zářný; připravený
सिद्धा	**Siddhā**	**Siddhá**	božská matka – Příběh Bhušundy
सिद्धि	***siddhi***	***siddhi***	neobvyklá schopnost či dovednost; umění, dosažení, naplnění, konečné osvobození
सिन्धु	**Sindhu**	**Sindhu**	řeka Indus; oblast kolem řeky Indus; král – Příběh o královně jménem Lílá, Příběh o lovci a jelenovi
सीता	**Sītā**	**Sítá**	manželka Rámy
स्मृति	***smṛti***	***smrti***	vzpomínka, vzpomínání
सोम	**Soma**	**Sóma**	bůh Měsíce, viz též Čandra či Indu
सोम	***soma***	***sóma***	Měsíc; nektar; látka vyvolávající magické schopnosti; éter, nebe
स्पन्द	***spanda***	***spanda***	pohyb, vibrace, tep
स्पर्श	***sparśa***	***sparša***	dotyk jako jeden z pěti jemných prvků, viz *tanmátra*

सृज्	***sṛj***	***srdž***	stvořit
स्थिति	***sthiti***	***sthiti***	trvání, zachování, udržení života či světa; stav
स्थिति प्रकरण	**Sthiti prakaraṇa**	**Sthiti prakarana**	Kniha O existenci
सूचिका	**Sūcikā**	**Súčiká**	proměněná Karkatí – Příběh o Karkatí
सूचिका	***sūcikā***	***súčiká***	jehla, špendlík
सुमेरु	**Sumeru**	**Suméru**	nebeská hora, na níž přebývají bohové; bájná hora Méru ve středu země; pupek země; též Méru, Mahâméru
सुरघु	**Suraghu**	**Suraghu**	král – Příběh o králi jménem Suraghu
सूर्य	**Sūrya**	**Súrja**	bůh Slunce; vycházející Slunce; odstraňující temnotu
सुरुचि	**Suruci**	**Suruči**	nebeská nymfa
सुषुम्णा	***suṣumṇā***	***sušumná***	střední energetický kanál vedoucí uprostřed páteře
सुषुप्त	***suṣupta***	***sušupta***	spící hlubokým spánkem
सुषुप्ति	***suṣupti***	***sušupti***	hluboký spánek
सुतीक्ष्ण	**Sutīkṣṇa**	**Sutíkšna**	mudrc
सुवर्ण	**Suvarṇa**	**Suvarna**	jezero bohů – Příběh o králi jménem Vipaščit
सुवर्ण	***suvarṇa***	***suvarna***	zlatý, zářivý; zlato
सुवर्णजात	**Suvarṇajāta**	**Suvarnadžáta**	místo či oblast – Příběh synů mudrce jménem Indu
स्वभाव	***svabhāva***	***svabháva***	přirozenost, přirozený stav, čistota
स्वाधिष्ठान	***svādhiṣṭhāna***	***svádhišthána***	druhá neboli sakrální *čakra*
स्वाहा	***svāhā***	***sváhá***	buď zdráv; sláva, chvála
स्वयम्भू	***svayambhū***	***svajambhú***	existující sám o sobě; samozrozený
स्वामी	***svāmī***	***svámí***	pán; asketa, *jógín*; vůdce
स्वर्	***svar***	***svar***	nebe, sféra nebe
स्वरूप	***svarūpa***	***svarúpa***	přirozenost, podstata; projev, zjev; kvalita

स्वस्थ	***svastha***	***svastha***	být v přirozeném stavu, spočívat v Já; nezávislý, spokojený
शब्द	***śabda***	***šabda***	zvuk jako jeden z pěti jemných prvků, viz *tanmátra*; slovo
शक	**Śaka**	**Šaka**	území v severní Indii; lesní kmen – Příběh o králi jménem Vipaščit
शाक	***śāka***	***šáka***	rostlina
शाकद्वीप	**Śākadvīpa**	**Šákadvípa**	kontinent obklopený oceánem mléka
शाक्यमुनि	**Śākyamuni**	**Šákjamuni**	mudrc z rodu Šákjů; Gautama Buddha
शक्ति	***śakti***	***šakti***	ženský božský princip, tvořivá energie, síla, moc
शक्तिपात	***śaktipāta***	***šaktipáta***	seslání síly; sestoupení síly
शालीय	**Śālīya**	**Šálíja**	město – Příběh bráhmany jménem Kundadanta
शालीय	***śālīya***	***šálíja***	patřící k domu či ke škole
शाल्मलि	***śālmali***	***šálmali***	salmalia malabarica, indický posvátný strom s léčivými vlastnostmi
शाल्मलिद्वीप	**Śālmalidvīpa**	**Šálmalidvípa**	kontinent obklopený oceánem vína
शल्व	**Śalva**	**Šalva**	království, v němž vládl král Džanaka
शाम्बर	**Śambara**	**Šambara**	démon – Příběh Damy, Vjály a Katy, Příběh Bhásy a Vilásy
शाम्बर	***śambara***	***šambara***	mocný; moc, kouzlo, magie
शान्त	***śānta***	***šánta***	utišený, uklidněný; mrtvý
शरभ	***śarabha***	***šarabha***	mýtické osminohé zvíře žijící v lese
शरलोमा	**Śaralomā**	**Šaralómá**	mudrc, otec Dášúry – Příběh Dášúry
शरीर	***śarīra***	***šaríra***	tělo
शत्रुघ्न	**Śatrughna**	**Šatrughna**	nejmladší bratr Rámy
शेखर	***śekhara***	***šékhara***	vrcholek, koruna
शेष	**Śeṣa**	**Šéša**	božský had, též Šéšanága; král hadů s mnoha hlavami, na němž jako na lůžku odpočívá bůh Višnu

शेष	***śeṣa***	***šéša***	to, co zůstává; zbytek
शेषनाग	**Śeṣanāga**	**Šéšanága**	viz Šéša
शिबि	**Śibi**	**Šibi**	mýtický král – Příběh Bhušundy, Příběh o vesničanech a kameni mudrců
शिखिध्वज	**Śikhidhvaja**	**Šikhidhvadža**	král – Příběh o Šikhidhvadžovi a Čudále
शिखिध्वज	***śikhidhvaja***	***šikhidhvadža***	kouř
शिव	**Śiva**	**Šiva**	nejvyšší Bůh; bůh Ničitel z hinduistické trojice Brahmá, Višnu a Šiva
शिव	***śiva***	***šiva***	blaženost; laskavý, milý, dobrý, dobrotivý, přátelský
श्लेष्मन्	***śleṣman***	***šléšman***	hlen; vlhkost; jeden ze tří tělesných výměšků, jimiž jsou *váta*, *pitta* a *šléšman* neboli *kapha*, používaných v *ájurvédě*
श्री	**Śrī**	**Šrí**	hora – Příběh bráhmany jménem Kundadanta
श्री	***śrī***	***šrí***	mocný, zářící, krásný; bohatství, moc, krása, světlo
श्रीम्	***śrīm***	***šrím***	kořenová či *bídža mantra* spojená s bohyní Lakšmí
श्रीशैल	**Śrīśaila**	**Šríšaila**	posvátná hora, jižně od hory Méru
श्रोत्र	***śrotra***	***šrótra***	ucho jako jeden z pěti základních smyslových orgánů, viz *indrija*; sluch, slyšení
शुद्ध	***śuddha***	***šuddha***	čirý, čistý, absolutní
शुद्धाशुद्ध	***śuddhāśuddha***	***šuddhášuddha***	čistý-nečistý, viz *šuddha*, *ašuddha*
शुद्धाशुद्धतत्त्व	***śuddhāśuddha-tattva***	***šuddhášuddha-tattva***	čistý-nečistý element
शुद्धतत्त्व	***śuddha-tattva***	***šuddha-tattva***	čistý element
शूद्र	***śūdra***	***šúdra***	příslušník nejnižší čtvrté kasty, věnující se službě druhým, tedy sloužící, řemeslník nebo dělník
शुक	**Śuka**	**Šuka**	mudrc; syn Védavjásy

शुक	***śuka***	***šuka***	papoušek; pták znalý posvátných textů; symbol předávání Pravdy
शुक्र	**Śukra**	**Šukra**	mudrc, rádce démonů, syn mudrce Bhrgu – Příběh Šukry, Příběh krále jménem Bali, Příběh Bhásy a Vilásy, Příběh o králi jménem Vipaščit
शुक्र	***śukra***	***šukra***	zářný, jasný, čirý, bez poskvrny
शून्य	***śūnya***	***šúnja***	prázdný; prázdno, nula, nic; absolutní ne-existence
शून्यता	***śūnyatā***	***šúnjatá***	prázdnota, nicota, ne-existence
तक्षक	**Takṣaka**	**Takšaka**	osvícený *nága* – Příběh mudrce z vnějšího prostoru
तमस्	***tamas***	***tamas***	kvalita neboli *guna* netečnosti a neschopnosti vnímat, jedna ze tří kvalit; temnota, iluze
तामस	***tāmasa***	***támasa***	obdařený kvalitou *tamas;* temný, nevědomý
तन्मात्र	***tanmātra***	***tanmátra***	jemný prvek, element; esence; atom; pěti jemnými prvky jsou *šabda*, *sparša*, *rúpa*, *rasa*, *gandha*
तप	***tapa***	***tapa***	hořící, spalující; působící problémy
तपस्	***tapas***	***tapas***	odříkání, pokání
तत्	***tat***	***tat***	to; nejvyšší Skutečnost
तट	**Taṭa**	**Tata**	město – Příběh o králi jménem Vipaščit
तत्त्व	***tattva***	***tattva***	základní princip, základní skutečnost; stav bytí, stav energie
तेजस्	**Tejas**	**Tédžas**	jméno Vasišthy; Světelný
तेजस्	***tejas***	***tédžas***	oheň jako jeden z pěti jemných prvků, viz *bhúta*; jas, záře, světlo; zlato
त्यागिन्	***tyāgin***	***tjágin***	oproštěný, osvobozený; zříkající se
त्रेता	***tretā***	***trétá***	trojice

त्रेतायुग	***tretāyuga***	***trétájuga***	druhý věk, věk trojic, třikrát delší než *kalijuga*; věk, v němž se objevily *védy*, začaly konat obřady a žil král Ráma
त्रिगर्त	**Trigarta**	**Trigarta**	království v severní Indii – Příběh o králi jménem Vipaščit, Příběh o vesničanech a kameni mudrců
त्रिलिङ्ग	***triliṅga***	***trilinga***	tři pohlaví; obdařený třemi pohlavími; obdařený třemi kvalitami, viz *guna*
त्रिताल	**Tritāla**	**Tritála**	mudrc, učitel Bhagírathy – Příběh o Bhagírathovi
तुम्बुरु	**Tumburu**	**Tumburu**	bůh Rudra v projevení se čtyřmi tvářemi, čtyřmi energiemi vycházejícími ze srdce a čtyřmi družkami, *mátrkámi,* jimiž jsou Džaja, Vidžaja, Adžita a Aparádžita – Příběh Bhušundy
तुम्बुरु	***tumburu***	***tumburu***	plod tropického stromu
तुरीय	***turīya***	***turíja***	čtvrtý stav (po bdění, snění a hlubokém spánku); vždy přítomné Vědomí
तुरीय अतीत	***turīya atīta***	***turíja atíta***	za stavem *turíja*; nechat za sebou stav *turíja*
तुर्य	***turya***	***turja***	viz *turíja*
त्वम्	***tvam***	***tvam***	ty
उदयगिरि	**Udayagiri**	**Udajagiri**	hory; Hory Vycházejícího Slunce – Příběh o králi jménem Vipaščit
उदान	***udāna***	***udána***	jeden z pěti základních větrů v těle, jimiž jsou *prána*, *apána*, *udána*, *samána*, *vjána*, který ovlivňuje horní část těla od pupku nahoru; pupek, radost
उद्दालक	**Uddālaka**	**Uddálaka**	mudrc – Příběh Uddálaky
उद्दालक	***uddālaka***	***uddálaka***	druh medu
उज्जैन	**Ujjaina**	**Udždžajina**	bájné město, příbytek boha Šivy; město v Indii, kde se koná slavnost Kumbha Mélá

ऊहित	***ūhita***	***úhita***	měnící se, pohybující se, nerozlišený
उमा	**Umā**	**Umá**	manželka Šivy, bohyně lásky a oddanosti; jiné jméno bohyně Párvatí
उमा	***umā***	***umá***	vznešenost, proslulost; klid; noc
उप	***upa***	***upa***	nad
उपकरण	***upakaraṇa***	***upakarana***	nástroj
उपनयन	***upanayana***	***upanajana***	rituál posvátného vlákna učení *véd;* vedoucí k vlastnímu Já
उपस्थ	***upastha***	***upastha***	pohlavní orgán; jeden z pěti činných orgánů zvaných *karméndrija*
उपशम	***upaśama***	***upašama***	utišení, spokojenost, klid mysli, uvolnění
उपशम प्रकरण	**Upaśama prakaraṇa**	**Upašama prakarana**	Kniha O utišení; jiný název Upašánti prakarana
उपशान्ति	***upaśānti***	***upašánti***	ukončení, utišení, klid, ticho
उपशान्ति प्रकरण	**Upaśānti prakaraṇa**	**Upašánti prakarana**	Kniha O utišení; jiný název Upašama prakarana
उत्पल	**Utpala**	**Utpala**	božská matka – Příběh Bhušundy
उत्पल	***utpala***	***utpala***	bájný modrý lotos
उत्पत्ति	***utpatti***	***utpatti***	stvoření, počátek, původ, zrod
उत्पत्ति प्रकरण	**Utpatti prakaraṇa**	**Utpatti prakarana**	Kniha O stvoření
उत्सद	***utsada***	***utsada***	skvělý
उत्साद	***utsāda***	***utsáda***	vymizení, odchod, ústup; ničící
उत्तर	***uttara***	***uttara***	pozdější, následující, překračující; severní
उत्तरपाण्डव	**Uttarapāṇḍava**	**Uttarapándava**	název území – Příběh krále Lavany
उत्तरत्र	***uttaratra***	***uttaratra***	pozdější, následující
वाच्	***vāc***	***váč***	mluvení, mumlání
वाद	***vāda***	***váda***	prohlášení, řeč, promluva

वज्र	***vajra***	***vadžra***	pevný, tvrdý, neprostupný; hromoklín, zbraň boha Indry; diamant
वज्रसार	***vajrasāra***	***vadžrasára***	velmi pevný, neprostupný, nepoddajný; tvrdý jako diamant; mít vlastnosti diamantu
वैखरी	***vaikharī***	***vaikharí***	řeč; vyslovený zvuk, hmotný projev božské energie zvuku, čtvrtý ze čtyř tvarů zvuku *váni*
वैराग्य	***vairāgya***	***vairágja***	odtažitost, nezaujatost, neutrálnost; nezájem, lhostejnost
वैराग्य प्रकरण	**Vairāgya prakaraṇa**	**Vairágja prakarana**	Kniha O odtažitosti
वैष्टिक	***vaiṣṭika***	***vaištika***	ten, kdo vykonává nutné práce
वैवस्वत	**Vaivasvata**	**Vaivasvata**	tvůrce a vládce neboli *manu* současné *manvantary*
वैकुण्ठ	**Vaikuṇtha**	**Vajkuntha**	příbytek boha Višnu
वायु	**Vāyu**	**Váju**	bůh větru
वायु	***vāyu***	***váju***	vzduch jako jeden z pěti jemných prvků, viz *bhúta*; vítr, dech, životní dech
वाक्	***vāk***	***vák***	řeč, mluvení; jeden z pěti činných orgánů zvaných *karméndrija*
वाली	***vālī***	***válí***	druh ozdoby; sloup, pilíř
वाल्मीकि	**Vālmīki**	**Válmíki**	mudrc a autor Mahárámájany
वञ्जुल	**Vañjula**	**Vaňdžula**	les – Příběh o králi jménem Vipaščit
वाणि	***vāṇi***	***váni***	zvuk, jehož čtyřmi tvary jsou *pará*, *pašjantí*, *madhyama* a *vaikharí*; řeč
वण्ट	***vaṇṭa***	***vanta***	dávka, část
वारी	**Vārī**	**Várí**	jméno Vasišthy; Vodní
वारी	***vārī***	***várí***	voda
वरुण	**Varuṇa**	**Varuna**	bůh moře, bůh vod
वारुण	***vāruṇa***	***váruna***	voda; vodní, mořský
वारुणी	***vāruṇī***	***váruní***	patřící bohu vod jménem Varuna

वासना	***vāsanā***	***vásaná***	sklon, tendence, touha, očekávání, falešná představa
वसिष्ठ	**Vasiṣṭha**	**Vasištha**	mudrc předávající moudrost králi Rámovi; jeden ze sedmi prvotních mudrců současné *manvantary*, synů Brahmy, viz *saptarši*
वसिष्ठक	**Vasiṣṭhaka**	**Vasišthaka**	mudrc Vasištha
वस्तु	***vastu***	***vastu***	skutečnost; to, co skutečně existuje, co má podstatu; podstata či jádro věci
वसु	***vasu***	***vasu***	světlo, zář; perla, drahokam
वासु	***vāsu***	***vásu***	duše představující nejvyšší Bytí
वासू	***vāsū***	***vású***	mladá dívka
वसुदेव	**Vasudeva**	**Vasudéva**	otec Kršny; asketa, jenž byl novým vtělením Šukry – Příběh Šukry
वासुदेव	**Vāsudeva**	**Vásudéva**	jiné jméno boha Kršny
वत्, वती	***vat, vatī***	***vat, vatí***	ten, kdo vlastní
वात	**Vāta**	**Váta**	jméno Vasišthy; Vzdušný
वात	***vāta***	***váta***	vítr; vzduch; jeden ze tří tělesných výměšků, jimiž jsou *váta*, *pitta* a *šléšman* neboli *kapha*, používaných v *ájurvédě*
वातधन	**Vātadhana**	**Vátadhana**	království – Příběh o králi jménem Vipaščit
वेद	***veda***	***véda***	vědění; pravé poznání; soubor posvátných textů
वेदान्त	***vedānta***	***védánta***	konec *véd*; konečné poznání *véd*
वेदव्यास	**Vedavyāsa**	**Védavjása**	otec Šuky; mudrc, který rozdělil *védy*, které původně tvořily jeden text, na čtyři části; též Vjása
वेङ्कट	**Veṅkaṭa**	**Vénkata**	posvátná hora
वेङ्कटेश	**Veṅkaṭeśa**	**Vénkatéša**	Pán posvátné hory Vénkaty
वेश	***veśa***	***véša***	sídlící, přebývající
विभीषण	**Vibhīṣaṇa**	**Vibhíšana**	osvícený *rákšasa* – Příběh mudrce z vnějšího prostoru

विचार	***vicāra***	***vičára***	dotazování, hledání; přímé pozorování, nahlížení podstaty; rada, rozvažování, myšlenka
विदेह	**Videha**	**Vidéha**	území – Příběh krále Džanaky, Příběh bráhmany jménem Kundadanta
विदेह	**videha**	**vidéha**	mrtvý, zemřelý, bez těla
विदेहमुक्त	***videhamukta***	***vidéhamukta***	osvobozený mudrc bez těla
विद्या	***vidyā***	***vidjá***	poznání, znalost, vědění; učení
विद्याधर	***vidyādhara***	***vidjádhara***	nebeská bytost, nebešťan, nadpřirozená bytost
विदूर	**Vidūra**	**Vidúra**	král; území patřící tomuto králi – Příběh o králi jménem Vipaščit
विदुरथ	**Vidūratha**	**Vidúratha**	král, manžel druhé královny Líly – Příběh o královně jménem Lílá, Příběh o lovci a jelenovi
विजय	**Vijaya**	**Vidžaja**	božská matka neboli *mátrká*, družka boha Rudry – Příběh Bhušundy
विजय	***vijaya***	***vidžaja***	vítězný, vítězství
विज्ञान	***vijñāna***	***vidžňána***	vědění, moudrost, poznání
विज्ञानमयकोष	***vijñānamaya-kośa***	***vidžňánamaja-kóša***	tělo vědění či intelektu; čtvrtý z pěti tělesných obalů, viz *kóša*
विज्ञानवाद्	***vijñānavāda***	***vidžňánaváda***	buddhistické učení o poznání, inteligenci
विहार	***vihāra***	***vihára***	palác, klášter; odloučení
विकल्प	***vikalpa***	***vikalpa***	rozdílnost, pochybnost, myšlení, váhavost; Brahmovo stvoření
विलास	**Vilāsa**	**Vilása**	mudrc – Příběh Bhásy a Vilásy
विलास	***vilāsa***	***vilása***	přepych, projev
वीणा	***vīṇā***	***víná***	indický strunný nástroj podobný loutně
विन्ध्य	**Vindhya**	**Vindhja**	pohoří – Příběh krále Lavany, Příběh vampýra
विन्ध्य	***vindhya***	***vindhja***	lovec
विपश्चित्	**Vipaścit**	**Vipaščit**	král – Příběh o králi jménem Vipaščit, Příběh o lovci a jelenovi

विपश्चित्	***vipaścit***	***vipaščit***	učený, moudrý
विराज्	***virāj***	***virádž***	kosmická bytost, duch projeveného vesmíru; první potomek Brahmy; vesmírná forma Vědomí; tělo
विरोचन	**Virocana**	**Viróčana**	démon, jehož synem byl Bali – Příběh krále jménem Bali
विष्णु	**Viṣṇu**	**Višnu**	nejvyšší Bůh; bůh Udržovatel z hinduistické trojice Brahmá, Višnu a Šiva
विष्णु	***viṣṇu***	***višnu***	vším prostupující, všudypřítomný
विषूचिका	**Viṣūcikā**	**Višúčiká**	proměněná Karkatí – Příběh o Karkatí
विषूचिका	***viṣūcikā***	***višúčiká***	cholera
विशुद्ध	***viśuddha***	***višuddha***	pátá neboli krční *čakra*
विश्वामित्र	**Viśvāmitra**	**Višvámitra**	jeden ze sedmi prvotních mudrců současné *manvantary*, synů Brahmy, viz *saptarši*
वीत	***vīta***	***víta***	přijatý, přijímaný, oblíbený
वीतहव्य	**Vītahavya**	**Vítahavja**	mudrc – Příběh mudrce jménem Vítahavja
वीतहव्य	***vītahavya***	***vítahavja***	ten, kdo provádí oběť, jež bude příznivě přijata
विवेक	***viveka***	***vivéka***	moudrost; správné uvažování; schopnost rozlišování mezi skutečným a neskutečným
व्याधि	***vyādhi***	***vjádhi***	nemoc, neduh
व्याल	**Vyāla**	**Vjála**	démon – Příběh Damy, Vjály a Katy
व्याल	***vyāla***	***vjála***	tygr, lev
व्यान	***vyāna***	***vjána***	jeden z pěti základních větrů v těle, jimiž jsou *prána*, *apána*, *udána*, *samána*, *vjána*, který ovládá krevní oběh a cirkulační systém
व्यास	**Vyāsa**	**Vjása**	otec Šuky; mudrc, který rozdělil *védy,* které původně tvořily jeden text, na čtyři části; též Védavjása
व्यास	***vyāsa***	***vjása***	ten, který třídí a rozděluje

व्यवहार	***vyavahāra***	***vjavahára***	chování, jednání
व्योमगङ्गा	**Vyomagaṅgā**	**Vjómagangá**	řeka; doslova „nebeská Gangá“ – Příběh Punji a Pávany
व्योमन्	***vyoman***	***vjóman***	nebe, atmosféra, éter
वृत्र	***vṛtra***	***vrtra***	bouřkový mrak; temnota; nepřítel
वृत्र	**Vṛtra**	**Vrtra**	osvícený had či drak, nepřítel boha Indry – Příběh Bhásy a Vilásy
वृत्त	***vṛtta***	***vrtta***	to, co se děje, odehrává
वृत्ति	***vṛtti***	***vrtti***	pohyb, změna v mysli; proud myšlenek

POZNÁMKA PŘEKLADATELKY

Jóga-Vásištha neboli Jóga mudrce Vasišthy je klasický text hinduistického filosofického směru zvaného *advaita védánta*. Navazuje na nejstarší písemné památky zvané *védy*, přičemž *védánta* doslova znamená jejich konec či završení. Jedná se o učení, jehož základem je *advaita* neboli nedualita, nedvojnost, kterou nelze přijmout smysly ani rozumem, ale jen cestou mystického vhledu. Mysl však lze k přijetí nedvojnosti postupně připravit, a tak se podobně jako princ Ráma můžeme nechat vést výkladem mudrce Vasišthy o podstatě světa jevů a mysli jedince.

Úplný text psaný v sanskrtu je velmi obsáhlý, proto jsem pro překlad vybrala verzi, která si přes své zkrácení (přibližně na třetinu, přičemž vynechány jsou pasáže popisné či častá opakování) zachovala celistvost a kontinuitu. Do angličtiny text převedl Svámí Vénkatéšánanda, žák jednoho z největších indických mistrů minulého století Svámího Šivánandy. V podobném rozsahu toto zcela výjimečné dílo indické filosofie dosud česky nevyšlo. Kéž je podporou a pomocí všem upřímně hledajícím!

Celý text je rozdělen do šesti částí, v překladu označených jako Knihy, z nichž každá je dále členěna. V sanskrtském originále jsou v každé podkapitole číslovány i jednotlivé verše, ale v českém překladu, který odpovídá anglické verzi, jsou číslovány pouze kapitoly (např. VI. I. 1 znamená Kniha šestá, první část, první kapitola). Svámí Vénkatéšánanda ponechal filosofické úvahy a výklady víceméně v plném rozsahu, ale text zkrátil o popisy krajiny, měst, bitev atp. Proto je někdy více kapitol sdruženo do kapitoly jedné s odpovídajícím číslováním (např. I. 7 – 9 znamená Kniha první, kapitoly 7 až 9).

V textu se nachází mnoho ilustrativních příběhů, které jsou uvedeny nadpisem stejně jako v anglické verzi. Pro přehlednost jsou v českém překladu u některých příběhů nadpisy přidány: Příběh vyprávěný Bhušundou, Příběh poutníka jménem Manki, Příběh synů mudrce jménem Indu podruhé, Příběh o kosmickém vejci, Příběh bráhmany jménem Kundadanta.

Poznámky, které byly v anglické verzi uvedeny jak v závorkách přímo v textu, tak pod čarou na příslušné stránce, jsou v českém překladu sjednoceny a uvedeny pod čarou, kde jsou nově přidány i poznámky překladatelky.

Text obsahuje velké množství sanskrtských pojmů a vlastních jmen. Obecné pojmy jsou psány kurzívou. Pokud existují, jsou použity české verze podle Akademické příručky českého jazyka, pokud dané slovo v příručce není, je použita do češtiny nově převedená verze. Slova z původních sanskrtských pojmů odvozená (např. sanskrt, védský) kurzívou neuvádím. Vlastní jména jsou v textu uvedena bez použití kurzívy. Všechny sanskrtské výrazy lze najít na konci knihy ve slovníku.

V anglické verzi následuje po samotném textu rejstřík pojmů. V českém překladu jsem namísto rejstříku nově zpracovala slovník sanskrtských pojmů a jmen. Slova jsou tu uvedena v původním písmu *dévanágarí*, v mezinárodním (ekvivalentním) přepisu IAST a v českém přepisu (s českou výslovností). Abecedně jsou slova řazena podle českého přepisu sanskrtských pojmů. Protože anglická verze jednoznačný přepis neobsahovala, byla slova dohledána v jiných zdrojích, včetně originálu. U obecného pojmu je uveden jeho překlad, vysvětlení, případně uvedení do kontextu doplňujícími pojmy. U vlastního jména (osoby, města apod.), které není obecně známé nebo neprostupuje celým textem, jsou uvedeny i názvy příběhů, v nichž se vyskytuje. Sanskrtské ṛ je v českém přepisu nahrazeno písmenem „r" místo někdy užívaného „ri", takže jsou používány výrazy jako například Kršna, *rši* namísto Krišna, *riši*.

Některá slova v překladu uvádím s velkým počátečním písmenem, přestože se nejedná o názvy ani jména. Jsou to například pojmy *Brahman*, *Átman*, Vědomí, Já, Bytí, které poukazují k něčemu, co přesahuje osobu člověka i jí vnímaný projevený svět.

Děkuji za možnost studia této knihy a dokončení jejího překladu. Děkuji za podporu a dotazy přátel, které vedly ke snaze o co největší srozumitelnost textu. Děkuji všem, kteří se podíleli na úpravách jazykových, odborných i grafických a na výsledné podobě knihy.

Lenka Vinklerová

Na památku vzácného přítele, básníka, spisovatele

a hlavně moudrého a láskyplného člověka,

Miroslava Matouše.

Jeho čistý vztah k Tomu, co nás přesahuje,

mi byl velkou inspirací i podporou.

OBSAH

śāstra-sajjana-satkārya-saṅgenopahatainasām |
sārāvalokinī buddhirjāyate dīpikopamā || 5 ||

Skutečný člověk svatých textů je díky pravé činnosti
a pravé společnosti zbaven omylů a jeho inteligence,
jíž nahlédl podstatu, se podobá světlu Měsíce.

nātmā śarīrasaṃbandhī śarīramapi nātmani |
mitho vilakṣaṇāvetau prakāśatamasī yathā || 6 ||

Átman není svázáno s tělem a tělo není svázáno s *Átman.*
To, co je bez vlastností, a to, co má vlastnosti,
jsou vůči sobě jako světlo a tma.

nāhaṃtvamasti na jagaditi niścayinastava |
sarvamasti śivaṃ tacca na duḥkhāya sukhāya te || 7 ||

„Není já, není ty, není svět",
pro toho, kdo má jistotu, to není modlitba.
Vše je Blaženost, Šiva, a To není utrpením ani štěstím.*

* Texty uvedené na zadní straně obálky pocházejí z kapitol V. 5, VI. I. 6 a VI. II. 7. Jedná se o vlastní překlad ze sanskrtského originálu. (Pozn. překl.)

योगवासिष्ठ
Jóga Vásištha
Jóga mudrce Vasišthy

Z anglické verze Vasistha's Yoga od Svámího Vénkatéšánandy
vydané nakladatelstvím State University of New York
roku 1993 s přihlédnutím k sanskrtskému originálu
do češtiny přeložila a slovníkem opatřila Lenka Vinklerová
Vydala Lenka Vinklerová
Jesenice 2022
Jazyková redakce Petr Košek
Odborná redakce Michal Havránek
Grafická úprava Petr Košek
Obálka a ilustrace Jana Vinklerová
Vytiskla tiskárna Carter Reproplus, Praha
Vydání první

ISBN 978-80-11-02458-1

प्रगाय
Pragāya